

Iñupiat New Testament

American Bible Society
New York

Iñupiat New Testament

First Edition

© 1969, American Bible Society

Second Edition

© 1992, American Bible Society

Third Edition

© 2009, American Bible Society
New York

Electronic Version of Third Edition

© 2012, American Bible Society
New York

www.AmericanBible.org

www.bibles.com

www.ScriptureEarth.org

Creative Commons License

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Contents

	<i>abbrev.</i>	<i>page</i>
Uqalugiksiuat Quliaqtuaġiraŋaġun Matthew-m.	Matthew	Mt 1
Uqalugiksiuat Quliaqtuaġiraŋaġun Mark	Mark	Mk. 53
Uqalugiksiuat Quliaqtuaġiraŋaġun Luke.	Luke	Lk 85
Uqalugiksiuat Quliaqtuaġiraŋaġun John.	John	Jn 139
Savaaŋich Tilirauruat	Acts	Ac 175
Paul Tuyuutiŋich Rome-miunun	Romans	Ro 222
Paul Sivulliich Tuyuutiŋich Corinth-miunun	Corinth-miunun	1 Co. 245
Paul Algaiŋich Tuyuutiŋich Corinth-miunun	2 Corinth-miunun.	2 Co. 267
Paul Tuyuutiŋich Galatia-ġmiunun	Galatians	Ga 281
Paul Tuyuutiŋich Ephesus-miunun	Ephesians	Eph 290
Paul Tuyuutiŋich Philippi-ġmiunun.	Philippians	Php 299
Paul Tuyuutiŋich Colossae-ġmiunun	Colossians.	Col. 305
Paul Sivulliich Tuyuutiŋich Thessalonica-ġmiunun	1 Thessalonians	1 Th. 311
Paul Algaiŋich Tuyuutiŋisa Thessalonica-ġmiunun	2 Thessalonians	2 Th. 316
Paul Sivulliich Tuyuutiŋich Timothy-mun	1 Timothy	1 Ti 319
Paul Algaiŋich Tuyuutiŋisa Timothy-mun	2 Timothy	2 Ti 326
Paul Tuyuutiŋich Titus-mun	Titus	Tit 331
Paul Tuyuutiŋich Philemon-mun	Philemon	Phm. 334
Tuyuutiit Hebrews-nun.	Hebrews	Heb 336
James Tuyuutiŋich	James	Jas. 352
Peter-m Sivulliich Tuyuutiŋich	1 Peter	1 P. 358
Peter-m Algaiŋich Tuyuutiŋisa	2 Peter	2 P. 365
John Sivulliich Tuyuutiŋich.	1 John	1 Jn. 370
John Algaiŋich Tuyuutiŋisa.	2 John	2 Jn. 376
John Piŋayuak Tuyuutiŋisa	3 John	3 Jn. 378
Jude Tuyuutiŋich	Jude	Jud 380
Salapqisauruat John-mun	Revelation	Rev 383

UQALUGIKSUAT QULIAQTUAĠIRAŊAGUN MATTHEW-M

Iłitchuqutit

Uqalugiksuaŋata Matthew-m uqalugigaa tusaaraksralluataq Jesus-kun unniqsuqłiutaavluni annauriyumaaġnivlugu, ilaagun God-im taŋŋiqługich unniqsuqłiutigiŋarani iŋuŋmiŋun Old Testament-ni. Taamna tusaaraksralluataq tunŋaŋitchuq Jew-guruałhiŋanun, nanmiŋiq Jesus annivikkaluŋanun iŋuguġvianullu, aġlaan nunam iŋupayauranun tunŋaruq.

Matthew inillaktulluataŋaruq. Aullaġniivlugu Jesus aniŋŋanik, uqausiġiaqsimmivluguasii paptaiqsaunġa sulı ikłigusaaqtauniŋa, malikpakautivlugu savaurrisaanik alġaqsruimman, ilisaurrimman, sulı iluaqsiraġaimman Galilee-mi. Taaptuma aquagun uqalugiksuum uqausiġiaqsivlugu Jesus aullaġataġman Galilee-miŋ Jerusalem-muksaqhuni, quliaqtuaġivlugu aqulligmik miŋguiqsiguiqsaagman, malikpakautivlugik kikiaktuurrausianik aŋŋisaaniglu.

Uqalugiksuum maniugaa Jesus ilisaurriqpaunivlugu atanignaqsiraqhuni kaŋiqsipkaisaqami God-im pitquraiŋiŋik, ilisaurrivluniłu umialgutaagun God-im. Iŋugiaktuat ilisaurrutaiŋiŋi katinŋarut tallimauługich. (Sivulliq) – Alġaqsruutaa Iġġimi – uqausiqaqtut iŋuutchim irrusiagun, savaaksraŋigun sullayumiŋaqtılaaŋisigun, tikisaaksrautaatigullu iŋuich Umialgutaanun Qılaum (Avgutit 5-miŋ 7-mun); (tuglia) piraksriqsuġmagich qulit malġuk ilitčitquranı savaaksraŋatigun (Avgun 10); (piŋayuat) uuktuutit umialgutaagun Qılaum (Avgun 13); (sisamaŋat) ilisaurrimman sivungagun ilitčitquraunġum (Avgun 18); sulı (tallimaŋat) isukłirrutiksraŋagun paŋmapak iŋuutčivsa sulı qaiŋiksrautaagun Umialgutaata God-im (Avgutit 24-miŋ 25-mun)

Avgutit

Kiŋuvaagiiłlu aniŋiŋalu Jesus Christ	1.1–2.23
John Paptaiqsim savaaŋich	3.1-12
Jesus paptaiqsinniŋalu ikłigusaaqtauniŋalu	3.13–4.11
Jesus savaaŋa iŋuŋiŋiŋun Galilee-m	4.12–18.35
Galilee-miŋ Jerusalem-muŋniŋa	19.1–20.34
Jerusalem-miqsiuġuiqsaagniŋa	21.1–27.66
Ataŋum aŋiŋiŋalu niptaġaġniŋalu	28.1-20

Jesus Maŋŋuŋi

(Luke 3.23-38)

1 ¹Uvva aġlaich maŋŋuŋigun Jesus Christ, kiŋuŋuruam David-mun, Abraham-mullu. ²Abraham aapagigaa Isaac-gum. Isaac-li aapagigaa Jacob-gum. Jacob-li aapagigaat Judah-mlu aniqatiŋisalu. ³Judah aapaŋak Perez-guvlu Zerah-vlu. Taapkuak aakaŋak Tamar. Perez aapaŋa Hezron-gum, Hezron-li aapaŋa Ram-gum. ⁴Ram-li aapagigaa Amminadab-gum. Amminadab-li aapagigaa Nashan-gum. Nashan-li aapagigaa

^a 1.3-6 1 Ch 2.1-15; Ru 4.18-22.

Salmon-gum. ⁵Salmon-li aapagigaa Boaz-gum, Rahab-mik aakaqaqtuam. Boaz-li aapagigaa Obed-gum, aakaqaqtuam Ruth-mik. Obed-li aapagigaa Jesse-m. ⁶Jesse aapagigaa Umialgum David. David-li aapagigaa Solomon-gum, aakaqaqtuam Uriah-m nuliakkaluŋanik.

⁷Solomon aapagigaa Rehoboam-gum, Rehoboam-li aapagigaa Abijah-m, Abijah-li aapagigaa Asa-m, ⁸Asa-li aapagigaa Jehoshaphat-gum, Jehoshaphat-li aapagigaa Joram-gum, Joram-li aapagigaa Uziah-m, ⁹Uziah-li aapagigaa Jotham, Jotham-li aapagigaa Ahaz-gum, Ahaz-li aapagigaa Hezekiah-m, ¹⁰Hezekiah-li aapagigaa Manasseh-m, Manasseh-li aapagigaa Amos-gum, Amos-li aapagigaa Josiah-m, ¹¹Josiah-li aapagigaa Jechoniah-vlu aniqatijisalu. Taimani iñuich Israel-guruat aullaurrausaġmata Babylon-mun.^b

¹²Iñuich-aasii aullaurrauganiġmata Babylon-mun ukuali aniġarut. Jechoniah aapagigaa Shealtiel-gum. Shealtiel-li aapagigaa Zerubbabel-gum. ¹³Zerubbabel aapagigaa Abiud-gum, Abiud-li aapagigaa Eliakim, Eliakim-li aapagigaa Azor-m. ¹⁴Azor-li aapagigaa Zadok-gum, Zadok-li aapagigaa Achim, Achim-li aapagigaa Eliud-gum. ¹⁵Eliud aapagigaa Eleazar-m, Eleazar-li aapagigaa Matthan, Matthan-li aapagigaa Jacob-gum, ¹⁶Jacob-li aapagigaa Joseph-gum, uija Mary-m aakaŋa Jesus Christ-guruam.

¹⁷Tavra kiġuniġiich Abraham-miñ David-mun akimiġuutaiġarut. Suli David-miñ aullaurrauniġannunaglaan Babylon-mun kiġuniġiich akimiġuutaiġarut. Aasiili aullaurrauniġanniñaglaan akimiġuutaiġammiut kiġuniġiich aniñjanunaglaan Christ-guruam.

Aniñja Jesus Christ

(Luke 2.1-7)

¹⁸Tavra aniñja Jesus Christ piġaruq inna. Aakaŋa Mary piksrausiutauganikami Joseph-mun, tuvaqaqtigiiksiniġaiñġaġmik, iġitchuġiġaruq siġaiyautilaamiñik Ilitqusiġiġsuakun. ^c ¹⁹Aasii uiksrautauruaq Joseph, nalaunġaruaguvluni, Kanġunaqsiliġuñiġuġu Mary iñuñun, sivunniġaruq avitchukġuġu nalunaqtuakun. ²⁰Tavra taavrumiña isumalaagutiqaqtilluġu, Atanġum isaġulga niptaġaruq ilaanun siññaktukun, aasii uqaqłuni, Joseph, kiġunġuruatiin David-mun, sivuuġanak Mary-mik tuvaqaqatiniksagñipkun, qanuq ilaa siġaiyaupkanagaa Ilitqusiġiġsuam. ²¹Iġñiqaġniaqtuq, aasii atchigisigiñ Jesus-mik, qanuq ilaan annautiniagai iñuñni piġuutiñiñiñ.^d

²²Tamatkua iluqaġmiñ piġarut tanġiqaqłuġu Atanġum uqautiġiġaraa ilaan uqaqtimigun inna. ²³“Añusiunaitchuaq siġaiyauniaqtuq aasii iġñiqaqłuni, aasii atiqagñiaqtuq Emmanuel-mik, sivuniqaqtuamik, God-im itqatigiġaatiġu.”^e

²⁴Joseph itiġami, piġaruq pitqutaagun isaġulgata Atanġum. Ilaan tuvaqasiutiġagaa Mary. ²⁵Aglaan aġalanġaitkaa nuliagñiruatun iġñianigataqtilluġu aġunmik, aasii Joseph-gum atchijaġaa Jesus-mik.^f

Iġitchiruat Qairut Paanġamiñ

2 ¹Jesus aniġaruq Bethlehem-mi Judea-miittuami, Herod umialgumman. Tavra Iġitchiruat iñuich paanġamiñ tikiññamiñ Jerusalem-mun, apiqsriġarut. ²Sumi imma aniva umialgat Jews? Tautuġaġikput uvluġiaña paaniinġapta, aasiuvva qairugut sitquġvigiyaqtuqłuġu nanġaġukłuġu. ³Herod-gum umialgum tusaakamiuġ taamna, isumaalulijaruq iluqaġmiglu iñuñi Jerusalem. ⁴Aasii katitiġuġich iluqaisa añaayyuliqsiqaich, iġisaurriġu pitquranik, apiqsruqtupianagai sumi Christ

^b 1.11 2 K 24.14-15; 2 Ch 36.10; Jr 27.20. ^c 1.18 Lk 1.27. ^d 1.21 Lk 1.31. ^e 1.23 Is 7.14. ^f 1.25 Lk 2.21.

aniyumaagmagaan. ⁵Ilaisa kiunagaat, nunaqqimi Bethlehem-mi Judea-miittuami, qanuq God-im uqaqtaata aglaaġinagaa uqalua God-im inna,

⁶“Aasii ilivsi, Bethlehem-miut, nunaġani Judea-m, iñukiññiqsraugaluqłusi akunġanni nunaqqinqisa Judah-m, ilisimanaqsiñhaaġniaqtusi. Qanuq ilivsiññiñ ilari qaiñiaqtuq atanauraq atanniqsimmannigniaqtuq iñumnik.”^g

⁷Tavraasii Herod qaitquġagai ilitchiruat nalunautchivłuni apiqsruq-tummaġiksaanġagai nalupqinaimmaġiksisukługu qanuq ilimman uvlugiaq niptaqtılaaġanik. ⁸Aasii ilaan tilinġagai Bethlehem-mun, uqaqłuni, Aullaġłusi ivapiġataġiaqsiuġ miqłiqtuuraq. Aasii paqtanikkuvsiuġ ilitchuġipkaġumagiv-siġa, uvaġaptauq ullakkumagiga sitquġvigiyaqtuġługu. ⁹Taavrumiġa umialgum uqallautianinġmatiġ, aullaġarut. Sua taamna, uvlugiaq tautuġinakkanaġ paaniinnamiġ aullarriginġagai, nutqaġataqtillugu qulaanun miqłiqtum irviata. ¹⁰Tautukamirruġ uvlugiaq, quviasupaġataġarut. ¹¹Aasii isiqłutiġ iġlumun tautuġagaat miqłiqtuuraq aakaġalu Mary, aasii sitquqłutiġ nanġanġagaat. Tavra aġmaġługich suġalitiġ, aitchuġagaat aitchuutiniġ, manigñik kaviqsuanik, tivraġiksuaniġlu, myrrhniġlu.

¹²Aasii kiliktauvlutinġ siññaktukun utiqunġiġługich Herod-mun, utiqsaġarut nunamiġnun allakun apqutikun.

Pigruġniġat Egypt-mun

¹³Tavra ilitchiruat aullaaniġmata, isaġulga Atanġum niptaġaruq Joseph-mun siññaktukun, aasii uqallautivlugu, Makittin. Pigruutikkik miqłiqtuq aakaġalu Egypt-mun, aasii taamaniitchumausi uvamnun aullaqutchiaġilusi taamaġna. Qanuq Herod ivaġġiaymalliqsuq miqłiqtumik tuqtuchukługu. ¹⁴Aasii unnuakun Joseph makinġaruq pigruutivluginġ miqłiqtuġlu aakaġalu, aasii aullaqłutiġ Egypt-mun. ¹⁵Tavraniinġarut Herod tuquniġanunaglaan. Taamna taġġiutaunġaruq Atanġum uqaluginakkanaġnun ilaan uqaqtimigin, “Egypt-miñ qaitquġagiga Iġñiġa.”^h

Miqłiqtut Tuquġaqtaurut

¹⁶Tavra Herod, ilitchuġikami sagluqitilaamiñik ilitchiruanun, qinnalipiġataġaruq. Aasii piraksriinġaruq tuquġaquvluginġ iluqaisa aġuġaurat ukuiqaqtuat malġuginik naagga inuġallaktuamik Bethlehem-miittuat iluqaaniłlu tamattumani nunami, miksrautchaqługu taimani nalupqinaiyaani ilitchiruaninġ.

¹⁷Tavrani taġġiqsaunġaruq Jeremiah-m God-im uqaqtaata uqautiginakkana inna,

¹⁸“Nipit tusaġnaqtut nunaqqimi Ramah-mi qiaqpaqtuat isumaaqpaġłutiġ. Aakauruat isumaaqpaġktut, maġuġmikun Rachel-tun, qirratigivluginġ miqłiqtutiġ. Isumaaqpaġłutiġ quviasaġnaiñġarut, qanuq miqłiqtunġich iluqagminġ tuquġarut.”ⁱ

¹⁹Tavra Herod tuqumman, isaġulga Atanġum niptaġaruq siññaktukun Joseph-mun Egypt-mi uqaqłuni, ²⁰Makittin. Aullautikkik miqłiqtuġlu aakaġalu nunaġannun Israel. Taipkuu tuqtuchiyumaruat miqłiqtumik tuquġarut. ²¹Tavra ilaa makinġaruq, aasii aullautivluginġ miqłiqtuġlu aakaġalu nunaġannun Israel.

²²Tavra tusaakamiuġ Archelaus umialgutılaaġanik Judea-mi, inaani aapami Herod tuquġaruam, tavruraqsausiinġaruq, aasii kiliktauvluni siññaktukun, aullaġaruq nunaġinñun Galilee-m. ²³Aasii iñuurraqsiġaruq iniqpaġani Nazareth,

^g2.6 Mic 5.2. ^h2.15 Ho 11.1. ⁱ2.18 Jr 31.15.

taamnaptauq uqautigi ḡakkaḡat miqḡiqtukun uqaqtinisa God-im taḡḡiqsaunaruq inna, “Ilaa tairauniaqtuq Nazareth-miumik.”^j

Alḡaqsruiniḡa John Paptaiqsim

(Mark 1.1-8; Luke 3.1-18; John 1.19-28)

3 ¹Taipkunani uvluni John Paptaiqsi qaiḡaruq, alḡaqsruivḡuni nunagluktuanani Judea-m. ²Uqaḡḡuni, isumalitqigitchi, qanuq God-im atanniqsimasaaqsigai iḡuich. ^k ³John-guḡaruq Isaiah-m God-im uqaḡtaata uqallausiḡiḡakkaḡa, “Iḡuk imma alḡaqsruirug nipatuvluni nunaglaktuami, Ataniq qaiyasirug. Apqutiksriuqsuḡ sivukkiksilugich.”^l

⁴Tavra John annuḡaaqaruq kakaktim pikukturuam amianik, suli qisiḡmik tavsiquaḡuni, aasii niqigivlugich nutagayuich qupilḡut igutchaiḡlu honey-ḡannik paḡinnaqtuamik nunaglaktuami. ^m ⁵Tavra iḡuich ullaḡagaat John Jerusalem-miḡ iluqaaniḡlu Judea-miḡ, suli iluqaiḡniḡiḡ nunaaqḡiḡiḡ avataaniittuaniḡ kuugum Jordan. ⁶Suli John iḡuich paptaiḡagai kuḡjani Jordan, quliaqtuḡlugich piḡuutitḡ God-mun.

⁷Tavra iḡitchuḡkamigich iḡugiaktuat Pharisees Sadducees-lu pap-taiqsauyyaqtuat, ilaan uqallautiḡagai, tuqunaliktun nimiḡiatun ittusi, pisaasuqtusi. Isumanasi paptaiqsauḡiḡaḡlusi pillugniḡaḡsugalugu God-im tatavsautaa.ⁿ

⁸Iḡuusitchi nalunaḡlugu isumalitqiksilaaqsi piḡuutivsiḡniḡiḡ. ⁹Suli isumasagḡnasi pillugniḡaḡsugalugu God-im tatavsautaa piḡigilugu Abraham-mun kiḡuniḡiniḡlusi. Qanuq uqallautigivsi, God miqḡituliḡaruq Abraham-mun makkunaruḡa uyaḡaḡniḡ.^o

¹⁰God-im isivḡiutaa qallipiḡaḡaḡtuq, iḡuktun itqanaiqsuatum kipisaḡhiḡaḡuḡlugu napaaḡtuq kanjagun. Napaaqtupayaḡ siḡḡiḡlualaitchuaq kipirausuuruq, aasii qirugivlugi igniḡmun. Tainnatun God-im suksraunḡiḡniḡagai iḡuich nalaunḡarualiqiḡichuat.^p ¹¹Uvaḡa paptaiḡivsi imiḡmik isumalitqikavsi, aḡlaan imma qaiḡiaḡtuḡaq aqupkun sapiḡniḡaḡaḡtuq uvamniḡ, nalliummatiḡitchuḡaunniḡ aluḡutik saagaḡumiḡaḡlugich. Iḡiḡiaḡaa Ilitqusiḡiksuaḡ iluvsiḡniḡun, aasii piḡḡlugu piḡuun. ¹²Ilaan amiḡaiyautini kakiuraḡpait saagaḡigai, suli suaḡuiyagḡiaḡaa amiḡaiyaviḡiḡ aasii katillugich palauvaksrat tutquiviḡmun, aḡlaan ikipkaḡniḡagai amiḡanḡich qaminnagumiḡaitchuamik igniḡmik.

Jesus Paptaiqsaurug

(Mark 1.9-11; Luke 3.21-22)

¹³Tavra tavrani Jesus iḡukpalliḡaruq Galilee-miḡ Jordan-mun John-mukḡuni, paptaiquvluni ilaanun. ¹⁴John-gum paptaiḡuḡitkaluaḡaa, uqallakḡuni, Ilivich uvva paptaiḡaksraḡigaluḡiḡma, aasiuvva qavich uvamnun paptaiquvlutin? ¹⁵Tavra Jesus kiugḡiḡniḡagaa, Tainna piḡi paḡmapak. Taamna piḡuḡtigu, taḡḡiḡniḡaḡikpuk iluqaan God-im piraksriutaa. Tavra John piyumaliḡaruq.

¹⁶Tavra Jesus paptaiqsauḡanikami, tavrauvva qakiḡaruq immamiḡ. Tavra qilak aḡmaḡḡuni, John tautuḡagaa Ilitqusiḡiksuaḡa God-im atqaḡtuḡ tiḡmiatum, aasii mitchaaḡḡuni ilaanun. ¹⁷Aasii tusaḡagaa nipi qilḡmiḡ, Uvva piviuttaḡikkaga Iḡniḡa. Ilaa iviḡaummatigilluataḡiḡa.^q

Jesus Ikḡiḡutchaktinniaḡtauruq

(Mark 1.12-13; Luke 4.1-13)

4 ¹Tavra Jesus aullatiḡagaa Ilitqusiḡiksuaḡa nunagluktuumun ikḡiḡutchaktinniaquvlugu Tuunḡaḡmun.^r ²Aasii ilaa niḡiḡaiḡaruq aḡaayyuḡukḡuni

^j 2.23 Mk 1.24; Lk 2.39; Jn 1.45. ^k 3.2 Mt 4.17; Mk 1.15. ^l 3.3 Is 40.3. ^m 3.4 2 K 1.8.

ⁿ 3.7 Mt 12.34; 23.33. ^o 3.9 Jn 8.33. ^p 3.10 Mt 7.19.

^q 3.17 Gn 22.2; Ps 2.7; Is 42.1; Mt 12.18; 17.5; Mk 1.11; Lk 9.35. ^r 4.1 He 2.18; 4.15.

malġukipiami uvluni unnuaniġu, aasii aquvatigun kaaliġaruq. ³Tuunġaum qaiwłuni uqallautiġagaa, Iġniġipiaqpatin God-im, makua uyaġaich punniġuqtikich. ⁴Ilaan kiunġagaa, Aglausimaruq Bible-ni inna, Iñuk iñuunianġichuq niqikun kisiagun, aglaallu ukpiġilugich God-im uqalupayauranġi.⁵

⁵Tavrani Tuunġaum aullautiġagaa Jesus Jerusalem-mun, aasii inillakługu nuvuquyuanun añaayyuvikpaum qutchiġniġsramun, ⁶aasii uqallautivlugu, Iġniġipiaqpatin God-im, nautkiaġiñ, qanuq aglausimaruq Bible-ni inna, “Ilaan tiliñiaġai isaġuliġni munaġitqulutin, aasii qaunagiñaġaatin piyaqququnġilutin.”⁷

⁷Jesus uqallautiġagaa, Aglausimammiiqsuli, Uuktuġniaġitkiñ Ataniq God-in.⁸

⁸Tavrasuli, Tuunġaum aullautiġagaa qutchipiaġataqtuamun iġġimun, aasii satqummiutivlugu iluqaiñnik umialġutiñiñnik nunam, kamanautaanniglu.

⁹Aasii uqallautivlugu, Iluqaiñnik tamatkuniġa aitchuġniaġikpiñ, sitquġlutin añaayyuvigumġa. ¹⁰Tavrani Jesus uqallautiġagaa, Aullaġiñ Satan, qanuq aglausimaruq Bible-ni inna, “Añaayyuvigisaġiñ Ataniq God-in, suli kisan savautiniġiñ.”¹¹

¹¹Tavra Tuunġaum qimaġagaa, aasii isaġulgich qaiwłutiġ ikayuġagaa Jesus.

Jesus Aullaġniġagaa Savaani Galilee-mi

(Mark 1.14-15; Luke 4.14-15)

¹²Tavra Jesus tusaakami John tigutaġnivlugu, Galilee-muksaġaruq,^w ¹³aasii qimakługu Nazareth aullaġłuni iñuurraqsinaruq Capernaum-mi tatchim Galilee-m siñaaniittuami, nunanġani Zebulun Naphtali-vlu.^x ¹⁴Taamna uqautiġiġakkaġa uqaqtaata God-im Isaiah-m nalautautquvlugu inna,

¹⁵“Nunanġa Zebulun nunanġalu Naphtali-m, tuñaani tatchim, taaganitchiani Jordan, Galilee-m iġanani Jew-guġitchuat iñuovianni,^y

¹⁶iñuich taaqtuamiittuat, tautuġniaġaat ilaa kamaġaqtuatum qaummaqtun ittuaq, suli tamatkua sivuġaruat tuqunmik, iñuummatun tuqqutim taġġanani, iñuurraqsiniġaqtut ukpiliġłutiġ, qausaġatautimmatun.”

¹⁷Tavranġaaglaan Jesus alġaqsuirraqsinaruq, uqaqłuni, Isumalitqigitchi, qanuq God-im atanniqsimasaaqsigai iñuich.^z

Jesus Quqaġai Sisamat Iqaluġniaqtit

(Mark 1.16-20; Luke 5.1-11)

¹⁸Jesus pisuaġniallaġmi siñaagun tasiata Galilee-m, tautuġagik aniqatigiik, Simon tairauruq Peter-mik, Andrew-lu aniqataa, kuvriqsuak tatchimun, iqalugniġaqtavlutik. ¹⁹Ilaan uqallautiġagik, Maliktinġa. Iqalugniġaġusiptiktun, iġisautiniġaqtik iñunnagiġniġmik. ²⁰Tavrauuvaa qimaġagaik kuvratik aasii malikługu.

²¹Tavranġa aullalġiñnami Jesus tautuġitkik malġuksuli aniqatigiik, James-lu John-lu Zebedee-m iġniġnik, umiuramiinniġsuat Zebedee-lu aapariġ, allaiyaġugich kuvratiġ. Ilaan quqaġagik. ²²Tavrauuvaa qimaġagaich umiuraqtik aapariglu, aasii malikługu Jesus.

Jesus Iġisaurriruq, Alġaqsuiruq, Iħaqsiriruġlu Naġittuanik

(Luke 6.17-19)

²³Aasii ilaa kukiġuġaruq iluqaani Galilee-mi, iġisaurrivłuni añaayyuviniñni alġaqsuirivłuniġu tusaayugaġiksuananik atanniqsimmataata God-im, suli

^s4.4 Dt 8.3. ^t4.6 Ps 91.11-12. ^u4.7 Dt 6.16. ^y4.10 Dt 6.13. ^w4.12 Mt 14.3; Mk 6.17; Lk 3.19-20.

^x4.13 Jn 2.12. ^y4.15-16 Is 9.1-2. ^z4.17 Mt 3.2.

iħuaqsivlũgich iñuich nañirrutiqapayauraqtuat.^a ²⁴Tavra Jesus tusaanagaat aliugñağniña siamiħłuni iluqaiññun nunaaqqiñiñun Syria-m. Aasii iñuich qağgirrijarut ilaanun iluqaiññik nañittuanik, tamatkuniña nagliksautiqagtuanik qanusilimaanik nañirrutinik kiiqsiugutiniglu, ilitqusiqluqaqtuallu, qiiqsruğuuruallu, avatiñiñlu tuqunjaruat, aasii ilaan iħuaqsinağai iluqaisa. ²⁵Suli iñugiapiagataqtuat malinağaat Jesus Galilee-miñ, quliniñlu nunaaqqiñiñ, Jerusalem-miñlu, Judea-miñlu taavanñatchianiñlu kuugum Jordan.

Jesus Alğaqsruutaa Iğğimi

5 ¹Tautukługich iñusalaich, Jesus mayunjaruq iğğimun, aasii aquvinman iłitchitqurañisa ullağaat.

Quviasuutiapiagatat

(Luke 6.20-23)

²Aasii ilaan iłisautirraqsinaga, uqaqluni, ³Quviasuglich tamatkua iłisimaruat piqaqtuksrautilaamiñnik God-im ikayuutaanik, qanuq ilaisa pigigaich God-im umialgutiñi. ⁴Quviasuglich tamatkua isumaaqpaktuat, qanuq God-im quviasaağ-niağai. ⁵Quviasuglich piunianitchuat, qanuq ilaisa kinuvaaginiagaat God-im unniqsuqħisaa. ⁶Quviasuglich tamatkua kipigñiugutiqaħhaaqtuat pisukługich God-im pitqutiñi, qanuq God-im ikayuğniaga. ⁷Quviasuglich nagliktauruat, qanuq God-im nagliktuğniagmikai. ⁸Quviasuglich salummaqtauruat piłuutipayaamiñ, qanuq tautuğniagaat God. ⁹Quviasuglich atisipkaiñiaqtuaguruat iñuñnik, qanuq God-im taiñiağai miłiqitumiñik. ¹⁰Quviasuglich tamatkua nagliksaaqtitauruat God-im pitqutiñi pisukługich, qanuq pigigaich God-im umialgutiñi. ¹¹Quviasugitchi iñuich uqamaqluktautigaluaqpassi nagliksaaqtikaluaqpassiñlu sulni nivlialutiñ qanusipayaanik pigiitchuanik ilivsigun saglutigilusi pisigilugu maliguaqtuniqisi uvamnun. ¹²Quviasuutiapiagatağitchi, qanuq anjaruq akilisiaksraqsi qilañmi, tainnaptauq iñuich nagliksaaqtinğammigaich uqaqtini God-im sivuvsiniñi iñuunjaruat.ⁱ

Iñuich Ittut Tağiutun Qaummaqtullu

(Mark 9.50; Luke 14.34-35)

¹³Iłivsi iłitchitqurat tağiutun ittusi nunam iñuñiñun. Tağiuq tağiuğniğumi, qanuğluni tağiuğniłitqigñiaqpa? Tağiuğniğumi, anniqsuutaunajiqsuq supayaamun aglaan naavillugu aasii iñuich tunmalugilugu.^j

¹⁴Iłivsi iłitchitqurat qaummatitun ittusi nunam iñuñiñun. Iniqpak ittuaq qimiqqam qaanani tautuñiññağumiñaitchuq.^k ¹⁵Naaggaunnii iñuich ikitchikamiñ nannimik iłiłaitkaat utkusium ataanun, aglaan naniqağvijnun, qaummatautqvulugu iñuñnun iglumi. ¹⁶Tainnatulli qaummatitun qaummağigitchi nakuurualiqilusi, iñuich tautukumagaich nakuurualiqiasi aasii nangagługu Aapari qilañmiittuaq.^m

Jesus Iłisaurriruq Pitquratigun

¹⁷Isumanasi qainanasugaluna asivağiağlugich pitqurat qaisauruat Moses-kun, iłisaurrutiniñlu uqaqtiniñisa God-im. Qainaitchuña asivağiağlugich, aglaan taññiğiaqługich. ¹⁸Qanuq ilumun uqallautigivsi, qilağlu nunalu piñiaññaagnik, atausiuraqunnii God-im pitqurañiñi naumañiñniqsrakkaluaq-unnii piğumiñaitchuq iluqaisa pitqurat taññiğataqtillugich. ¹⁹Kiñapayaq tavra kamaksriñitkumi atausiuramikunnii kamanaiñniqsrañannik makua pitqurat

^a 4.23 Mt 9.35; Mk 1.39. ^b 5.4 Is 57.18; 61.2. ^c 5.5 Ps 37.11. ^d 5.6 Pr 9.5; Is 55.1-2. ^e 5.8 Ps 24.3-4.

^f 5.9 Pr 12.20. ^g 5.10 1 P 3.14. ^h 5.11 1 P 4.14. ⁱ 5.12 2 Ch 36.16; Ac 7.52. ^j 5.13 Mk 9.50; Lk 14.34-35.

^k 5.14 Jn 8.12; 9.5. ^l 5.15 Mk 4.21; Lk 8.16; 11.33. ^m 5.16 1 P 2.12. ⁿ 5.18 Lk 16.17.

aasii ilisautiaqsilugich iñuich tainnali pitqulugich, kamanaiññiqsrauniaqtuq atanniqsimaviani Taavruma qilañmiittuam. Aglaan iñuk kamaksriruq pitquranik ilisaurrutigivlugiñlu, kamañañiqsrauruq atanniqsimaviani Taavruma qilañmiittuam. ²⁰ Qanuq uqallautigivsi, Iñuuniağusiqsi nalaunjaruakun nakuuñhaañitpan iñuuniağusianniñ ilisaurrit pitquranik Pharisees-lu, suuramikunnii isigumiñaitchusi atanniqsimavianun Taavruma qilañmiittuam.

Jesus Ilisaurriruq Qinnautaiñnikun

²¹ Tusaanjarusi uqausiusiañannik taipkua iñuich inna, Iñuagñak. Kiñaliqaa iñuagñigumi anayasaagñiaqtuq isivgiqsaunigmun. ^o ²² Aglaalli uvaña uqallautigivsi uumiña. Iñupayaaq qinnaurriruq aniqanmiñnik anayasaagñiaqtuq isivgiqsaunigmun. Kialiqaa uqamaqñuutigumiuñ aniqatini, anayasaagñiaqtuq isivgiqsaunigmun ataniğnaqusiraqtuaniñ. Kiñaliqaasuli uqallaurrigumi inna, Ilivich isumalluağiit-chuatiin, ilaa anayasaagñiaqtuq nagliksaağvijnmugniksramun ignigmun. ²³ Tavraasii aitchuiyumaagaqsiguvsi God-mun aitchuutivsiñnik ikipkaivijnmi, aasii tavrani itqaiłusi aniqatiksi sunñutiqaqtilaañanik ilivsiññun, ²⁴ qimaksigik tavrura aitchuutisi sivuğaanan ikipkaivium, aasii aullağlusi, ilauraaliuqqağitchi aniqativsiññun, aasii qaiłusi aitchuutigiyaqtuğlugu aitchuutiksi.

²⁵ Atisiqatigisigik pasirisi qilamik, uqaqsitaagvijnmullavsi, ilaanni pasirivsi aitchuutigiviagaasi isivgiqsimun, aasiil i isivgiqsim tigutaaqtitchirimun, aasii isiqtaulusi tigutaagvijnmun. ²⁶ Ilumun uqallautigivsi, aniyumiñapiaqtusi suuramikunnii aqiliğaniqqaañnansi.

Jesus Ilisaurriruq Allatuğnaiłamik

²⁷ Tusaanjarusi uqautauñaruamik inna, Allatuğnak. ^p ²⁸ Aglaalli uqallautigivsi, iñupayaaq qiniqtuq ağnamun ikñigivlugu, allatuaniktug isumamiñi.

²⁹ Taliqpium irivsi piluksipkaqpasi, iñuusitchi ilivsiñnik iraiğlusi iksiruatan irivsiñnik. Iñuñhaagayaqtuq iraitkuvsunnii aasii iñuulusi nalaunjaruakun, timisi suğğaiłlugich igitaunigmiñ nagliksaağvijnmun. ^q ³⁰ Suli taliqpium argavsi piluksipkaqpasi, iñuusitchi ilivsiñnik taliqpivsiñnik argaiğlusi iksiruatan argavsiñnik. Iñuñhaagayaqtuq ilivsiññun argaiłlusiunnii iñuuguvsi nalaunjaruakun, timisi suğğaiłlugich nagliksaağvijnmuktitaunigmiñ.^r

Jesus Ilisaurriruq Avitquñjirrunmik

(Matthew 19.9; Mark 10.11-12; Luke 16.18)

³¹ Uqaluñammuiqsuli, Kialiqaa avitkumiunñ nuliani, qaitchilijun makpiğaanic aglagluni nalupqinağutinin avinnikun. ^s ³² Tavrani uqallautigivsi, kialiqaa avitkumiunñ nuliani, allatunajaitkaluaqtillugu, taamna avittuq pasirauruq allatutqitchirualilugu uñitqikpan nuliani. Aasiisuli añun nuliaqtuq avitauñaruamik allatuğmiuq.^t

Jesus Ilisaurriruq Unniqsuqñiñnikun

³³ Tusaanjammiusi uqausiusiañannik taipkua iñuich inna, Añiuqsi-ñak unniqsuqñiisignik kimulliqaa sivuğaani Atanğum, aglaan taññiğun unniqsuqñiisigijakkan. ^u ³⁴ Aasiil uqallautigivsi, Unniqsuqñiiguvsi ukpignaqsiligñiatagnagu atuğlusi suañaruaniq uqaluñnik. Atuğnagu qilak uqaluvsiniñi, qanuq God umialguruq tavrani. ^v ³⁵ Atuğnagu nuna uqaluvsiniñi qanuq God-im isigagmiñun tunjavigimmatun itkaa, naaggaunnii Jerusalem

^o 5.21 Eñ 20.13; Dt 5.17. ^p 5.27 Eñ 20.14; Dt 5.18. ^q 5.29 Mt 18.9; Mk 9.47. ^r 5.30 Mt 18.8; Mk 9.43.

^s 5.31 Dt 24.1-4; Mt 19.7; Mk 10.4. ^t 5.32 Mt 19.9; Mk 10.11-12; Lk 16.18; 1 Co 7.10-11.

^u 5.33 Lv 19.12; Nu 30.2; Dt 23.21. ^v 5.34-35 Is 66.1; Mt 23.22; Jas 5.12.

qanuq kamañauqum umialgum iniqpagigaa.^w ³⁶Suli unniqsuqñiiguvsi ukpignaqsiligniatagnagu atuğlugu niaquqsi uqaluvsinñi, qanuq atausiqunnii nuyaq qatipkağumiñaitkiksi naagga mañaqsipkağlugu. ³⁷Tavraasii unniqsuqñiiguvsi añiğniñhiñauli ilagaluağnagu allamik uqaluñmik, naaggağniñhiñauluniñu qanuq supayaam uqaluum ilłatauruum taapkuñnuña piłuksipkaqpiagaasi.

Jesus İlisaurriruq Akisağnaiłamik

(Luke 6.29-30)

³⁸Tusañagiksi uqallautauñaruq, Iri akisautiqaglı irimik, kiguttauq kigunmik.^x ³⁹Aasiılı uqallautigivsi, Akisaqtuğviginagu inuum pimaqlukpasi. Aglaan kialiqaq iqsaaviñaqpasi taliqpivsigun, mannisiuñ igłuanik.^y ⁴⁰Aasiisuli kialiqaq pitqurriqutilusi uqaqsitağviñmi akiliiipkaqsapasi qaliğuuravsinñik, quppigaaqsılı piłiuñ. ⁴¹Suli añuyaktim nunurılı saagaqtitpasi nanmagmiñik atautchisun mile-tun, nanmaksigik malğuktun mile-luğutiktun. ⁴²Aitchuqsuñ inuk piatchiaqtuq ilivsinñiñ, suli itigaurraqtinnagu inuk attaqsiruaq ilivsinñiñ.

Piviuttağisigik Akiliiqsuqtisi

(Luke 6.27-28, 32-36)

⁴³Tusañarusi uqallautauñaruamik, Piviuttağiyumagiksi siłalliysi aasii uumigilugu akiliiqsuqtiksi.^z ⁴⁴Aglaalli uqallautigivsi, piviuttağisigik akiliiqsuqtisi suli añaayutilugich tamatkua nagliksaaqtitchiruat ilivsinñik, ⁴⁵ilivsi miqıqtuğiyumagaasi Aapavsi qılañmiittuam, qanuq siqiñini nuipkallagaa pigiitчуuanullu nakuuruanullu, suli sialuguqtıñu nalaunñaruuanun nalaunñaritchuanullu. ⁴⁶Qanuq piviuttağiyuvsigik tamatkua piviuttağirisi, summan niğiułpisi God-mun akiliiğniğasugalusi? Tainnaptauq tax-inik katitchirit pisuummiut. ⁴⁷Pağlaguvsigik kisiisa aniqatiisi, allauruamik pivisi allaniñ? Tainnatuttauq Jew-guñtchuat pisuummiut. ⁴⁸Tavraasii nalaunñapiaqtuksraursi, Aapavsisun qılañmi nalaunñapiaqtuaton.^a

Jesus İlisaurriruq Qanuq Nagliktuiñaqtilaamik

6 ¹Qaunagisitchi pirağausiqağunıllısi nagliktuutivsinñik qıñiqusaaq-siñiğlusi sivuğañanni inuich. Tainnatuaguvsi Aapavsi qılañmiittuam akiliiğumiñaitkaasi.^b

²Tavra, aitchuiguvsi nagliktuutininik, nipauqluktautiginagich, ukpiññuqaqtuat pilğusiatitun añaayuvıñni apqutiniñu, nangaqusaaqlutıñ inuñnun. İlumun uqallautigivsi, akiliiusiaqaaniktut. ³Aglaan ilivsi aitchuiguvsi nagliktuutininik, ilisimapkağniatagnasi saumiksi nalupkağmatun suliqitilaañanik taliqpivsi. ⁴Nagliktuisitchi nalunaqtuakun, aasiılı Aapavsi tautullaruam nalunaqtuami akiliiğniagaasi.

Jesus İlisaurriruq Añaayunikun

(Luke 11.2-4)

⁵Aasiisuli añaayyuguvsi, piññasi ukpiññuqaqtuaton, qanuq ilinich makitavlutıñ añaayyullaturut añaayuvıñni apqutillu kayyaañiñni, tautuqusaaqqlutıñ inuñnun. İlumun uqallautigivsi, akiliiusiaqaaniktut.^c ⁶Aglaan ilivsi añaayyuguvsi, isiğitchi inauravsinñun aasii umiqqağlugu upkuq añaayyuaqsılısi Aapavsinñun nalunaqtuamiittuamun, aasiılı Aapavsi tautullaruam nalunaqtuami, akiliiğniagaasi. ⁷Suli añaayyuniğmi uqallakkaluamiiğñasi tañiğitchuanik uqağniğnik Jew-

^w 5.35 Ps 48.2. ^x 5.38 Eñ 21.24; Lv 24.20; Dt 19.21. ^y 5.39 Lm 3.30. ^z 5.43 Lv 19.18.

^a 5.48 Lv 11.44-45; 19.2; Dt 18.13. ^b 6.1 Mt 23.5. ^c 6.5 Lk 18.10-14.

gunjitchuat pilgusiatitun, qanuq isumasuurut tusaarauniagnivlutinj pisigilugich iñugiaktuat uqalutinj. ⁸Tuvrağnasigik, qanuq Aapari ilisimaruq sunik pigiraksrağikkavsiñnik sivuani apiqsriñaiñjavsi inmiñun. ⁹Añaayyusitchiasii inna. Aapavut qilañmiittuatiin, iñuich qiksigilisin. ¹⁰Ilivich atanniqsimmakkich iñupayaat. Iñupayaat pilich pisuutignik nunami, qilañmi pisuutignik piruatun. ¹¹Aitchuqtigut uvlupak niqiksraptiñnik. ^d ¹²Suli suliqutiginaikkich itqaumayumiñaiğlugich piluutivut, uvaguttauq suliqutiginaigmatun itqaumayumiñaiğlugich tamatkua piluksiruat uvaptiñnun. ¹³Suli ikfiğutchaktinniaqtinnatigut, annautitulalu piluktuamiñ. [Qanuq ilivich umialgurutin suaññatiqatlutin kamanautiqatlutillu isuitchuamun. Amen.] ¹⁴Qanuq suliqutiginağvusigik itqaumayumiñaiğlugich iñuich piluutinjich, Aapavsi qilañmiittuam suliqutiginağñiagmigai itqaumayumiñaiğlugich piluutisi. ^e ¹⁵Aglaattauq suliqutiginağumiñaitkuvsigik iñuich piluutinjich, Aapavsiuvaq suliqutiginağumiñaiñmigai piluutisi.

Jesus Ilisaurriruq Niğilaiñnikun Añaayyuuqluni

¹⁶Suli niğilaitkuvsii añaayyuuğlusi, qiniñaaqagnasi ipiqtunaqsilusi ukpiññaquatuatun, qanuq ilaisa qiniñaağiilirağigaich kiiññatiñ niğilaisilaaqtinj tautuquvluğlu iñuñnun. Ilumun, uqallautigivsi, akiliusiaqaaniktut. ¹⁷Aglaan niğilaitkuvsii añaayyuuğlusi, allaññuqtignagu kiiññaqsi, ¹⁸iñuich naluyumagaat niğilaiñniqsi añaayyuuqlusi, aglaan Aapavsi nalunaqtuamiittuam ilisimagaa, aasii Ilaan tautuağiruam nalunaqtuami akiliğñaigaasi.

Jesus Ilisaurriruq Suğaliqtigun

(Luke 12.33-34)

¹⁹Tutquiniñasi mattumuña nunamun ilivsi piksravsiniñnik suğaliğnik, qupilgullu qalğuvlu maqutçuugai, suli tigligayuktit siqumutivlutinj tigligağviannun. ^f ²⁰Aglaan tutquisitichi qilañmun ilivsi piksravsiniñnik suğaliğnik. Tatpagmani qupilguitchuq qalilaitchuğlu maqutchiruksranik, tigligayuktaitchuğlu siqumutilutinj tigliktuksranik. ²¹Qanuq irvianni suğalivsi, tavraniitchugniagmisi.

Qaumman Timimun

(Luke 11.34-36)

²²Irrak nannisun ittuk timimun. Irii surruitpata tautuksisugniaqtusi iñuulluatağniksramik tuvrağluğlu God-im sivunniutaa. Inniaqtusi silivinñaruatun qaummağiksuamik. ²³Aglaan irisi surruiniñnitpata tautugluatayuiñniiaqtusi iñuulluatağniksravsiniñnik, God-im sivunniutaa tavralluğlu. Inniaqtusi silivinñaruatun taaqtuamik. Tavraasii isumagaluağvusi iñuunasuğalusi God-im iñuutqataatun makimañallaan God-im sivunniutaa, qanutun killukuagtigirisi.

Jesus Ilisaurriruq God-mik, Suğaliqtigullu

(Luke 16.13; 12.22-31)

²⁴Kiñaliqaa savakkumiñaitchuq malğugnik ataniqagłuni atautchikun, qanuq ilaan uumiginiagaa iğlua aasii piviağilugu iğlua. Naaggaunnii qiksirsrautiqağluni iğluanun aasii suññiğilugu iğlua. Savautiyumiñaitkiksi God suğallagniağniğlu atautchikun.

²⁵Tavraasii uqallautigivsi, uñjarrisigağnasi niqiksravsiniñnik, imiksravsiniñniğlu iñuusukpaiłlusi, naaggaunnii annuğaaksravsiniñnik. Iñuggun naumalħaaqtuq niqiksraqsuqsiniñniğniğmiñ, suli timi naumalħaaqtuq annuğaaniñ. ^g

^d 6.11 Pr 30.8-9. ^e 6.14-15 Mk 11.25-26. ^f 6.19 Jas 5.2-3. ^g 6.25-34 Ps 55.22; 1 P 5.7.

²⁶Qiniqsigik tiŋmiat tiŋmiruat siłami, kanğaqsruilaitchut nautchiaksranik naagga kivrilaichut katitchilaichullu suğalliqpiŋnūn, naaggaupva Aapavsi qilaŋmiittuam nigipkaqsimaagai. Ilivsi akisułhaaqtusi tiŋmianiŋ. ²⁷Nalliqsi iŋuuniqtusilaagumiŋaitchuq uŋjariŋiŋiŋagluni.

²⁸Aasii summan uŋjarrisiginiqpisiuŋ annuğaaksraq? Isumalaagutigisigik nauriat qanuq nautilaŋat. Sigğaqilaitchut ukiłharriulaitchullu, ²⁹uqallautigivsi, Solomon-unnii qanutun kamaŋaqtigigaluaqtuni annuğaŋaitchuq atautchisun-unnii tamatkunatun nauriatun qiniyunaqtigiligluni.^h ³⁰Tainnatun God-im qaunağillaniqpagich nauriallu ivgilu uvluḡaḡiŋa nauruat aasii uvlaakun qirriutivluğich igniğviŋmun, nalupqinaichuq annuğaaksraqaqtinniağaasi. Qanutun ilivsi ukpiğutikisigirusi uŋjariruasi. ³¹Tavraasii uŋjariŋasi. Apiqsruqtuğnasi inna, sumik niğiŋiaqpisa? Sumik imiğniaqpisa? Sumik annuğağniaqpisa? ³²Qanuq ukpiŋaitchuat piŋiŋniagauguur ut iluqaiŋiŋik tamatkuniŋa. Aapari qilaŋmiittuag ilisimaruq piqaqtuksrautilaavsiŋiŋik iluqaiŋiŋik tamatkuniŋa. ³³Tavraasii piqaqtinniağaasi iluqaiŋiŋik tamatkuniŋa ilivsi atanniqsimapkaqqaaguvsii God-mun iŋuulusiḡu nalaunŋaruakun. ³⁴Taamna tainnainman, uŋjarrisagaŋagu uvlaakuksraq, qanuq uvlaakun iŋuk uŋjarrisigağumiŋaqtuq uvlaakun piruanik. Uvluğagikpan uuktuağusiat naamarut uvlullaanun.

Jesus Iļisaurriruq Qanuqinnigaqligñasi

(Luke 6.37-38, 41-42)

7 ¹Qanuqinnigaqligñasi allanik, God-ivli qanuqinnigağniŋiŋmigaasi. ²Qanuq qanuqinnigaunmik uqallautigağuvsi taavrumiŋa qanuqinnigausiaqagnaqtusi. Qanutchikun qanuqinnigaiguvsii tuniqtusiḡu naagga tunikilḡu, tainnatuttauq qanuqinnigausiaqagnağmisi.ⁱ ³Summan pasivisigik aniqatisi killuliqirualivluğich ilivsi pigiiłhaağaluŋŋavsi? ⁴Tainna pikavsi, iŋuktun ittusi qirugrağmik irimiutaqallağmi irriugauramik piiqsiniataktuatun aniqanmi iraaniiŋ.

⁵Ukpiŋuŋaqtuasii, iḡaqsruqqaagitchi ilivsiŋiŋnūn, aasii ikayuğumiŋaqsivaalluğluğich aniqatisi killukuagutiŋiŋiŋik.

⁶Iļisautiniatagnagich uumisuglutinŋ paaqsaŋaruat God-mun qanuq qimmisun ittut saallusi ugiağniaqsağumaruatun ilivsiŋiŋik. Iļisautiniaqsağaluqtuni ittut iļisimmatun uyağagnik akisuruanik tuttuḡuich sivuğaannun. Puttuqsrisaitchut akisutilaŋanik aasii tunmaluğiginiŋaqtuğich.

Aŋaayyusitchi Ivaqliasitchi Tigluktugitchi

(Luke 11.9-13)

⁷Aŋaayyuguvsi, qapiŋaiļlusi qiniŋuaqtuğitchi aitchuusiaqagnaqtusi, qapiŋaiļlusi ivaqliasitchi paqinniagiksi ivakkaqsi, qapiŋaiļlusi tigluktugitchi aasii upkuig utiniagaasi.^j ⁸Qanuq iŋupayaaq qiniŋuaqtuḡuiŋiŋaqtuag aitchuusiaqallaruq, sulii ivaqliatuiŋiŋaqtuag paqitchivluni, iŋuk sulii tigluktuḡuiŋiŋaqtuag upkuigurriagağniaqtuq. ⁹Nallivsi aapauruasii aitchuğumiŋaitkiksi iğniqsii uyağagmik apigikpasi punniagağluni, ¹⁰naagga aitchuğumiŋaitkiksi nimigiŋamik apigikpasi iqaluagağluni. ¹¹Tavraasii ilivsi, nakuuŋitkaluŋŋavsi, aitchuisuursii nakuuruanik miqłiqtuvsiŋiŋnūn, qanutułhaaq aasii Aapari qilaŋmiittuag aitchuiyumiŋaqtigirusuq nakuuruanik tamatkunūŋa qiniŋuaqtuḡuanun inmiŋnūn.

¹²Tavra qanupayaaq pitquyumağuvsi iŋuŋnūn, tainnatulli pisigik, qanuq taamna taŋŋiutauruq pitquranun qaisauruanun Moses-kun, iļisaurritiŋiŋiŋnullu God-im uqaqtinisa.^l

^h 6.29 1 K 10.4-7; 2 Ch 9.3-6. ⁱ 7.2 Mk 4.24. ^j 7.7-8 Dt 4.29; 2 Ch 15.2-15; Jr 29.13.

^k 7.7-11 Jn 14.13-14; 15.7, 16; 16.23-24; 1 Jn 3.21-22; 5.14-15. ^l 7.12 Lk 6.31.

Nigukitchuaq Isig'iaq

(Luke 13.24)

^{13,14}Isig'itchi nigukitchuakun isigiakun. Isig'iaq nigukitchuq sig'lig'naqtuglu apqun kanjiniinaqtuaq qilanjmun aasii inukitchut inuich paqitchiruat tamattumina apqunmik. Aasiivsauq igluani inugiaktuat isinjagaat niguturuuq isig'iaq aasii iglauvigivlugu sig'lig'naitchuaq apqun kanjiniinaqtuaq nagliksaagvinmun.^m

Napaaqtuq Siig'nanjilu

(Luke 6.43-44)

¹⁵Nipunaitchitchi uqaqtaunjuuqtuanik God-mun, qanuq qaisuurut sagluqinniguklutinj qin'naqaqlutinj imnaisun anniaqhlaitchuatun. Ilinjich ipiagataqtut kaaksiuruatun amaqqutun anniaqhligumiinaqtuatuun ilivsiin'nik. ¹⁶Ami ilitchuginiagisi pilgusinjisigun, napaaqtututtauq siig'nanjisigun ilitchugimmatun. Grapes siig'nat naulaitchut nauruanin' kakillaagnalinjin, fig-gillu siig'nat. ¹⁷Tavra napaaqtugiksuaq siig'nisuurut siig'naagiksuanik, aglaan napaaqtug'iitchuat siig'naag'iitchuuanik. ¹⁸Napaaqtugiksuaq siig'niyumiinaitchuq siig'naag'iitchuuanik, naaggaun-nii napaaqtug'iitchuuaq siig'naagiksuanik. ¹⁹Napaaqtupayaaq naurilaitchuuaq siig'naagiksuanik kipisuugaat aasii qirriutivlugu ignigmun.ⁿ ²⁰Tainna tavra uqaqtaunjuuqtuat God-mun ilisimaniagisi pilgusinjisigun.^o

Qajaunnii Ilisimajaitkivsi

(Luke 13.25-27)

²¹Ilanjich uqaqtuat uvamnun inna, Ataniiq, Ataniiq, isigumiinaitchut atanniqsimavianun Taavruma qilanjmiittuam, aglaan inupayaaq kamaksriruuaq pisuutaanik Aapama qilanjmiittuam isig'niaqtuq. ²²Taivrumani isivig'vinjimi inugiaktuat uqaq'niaqtut uvamnun, Ataniiq, Ataniiq, uqaqtaunaitpisa God-mun pisivlutin, anittainaitpissalu ilitqusiqlugnik atuqlugu atqin, suli pinaitpisa inugiaktuanik aliug'naqtuanik atuqlugu atqin? ²³Tavraliasii nalupqinaig'luglu uqallautiniagitka, qajaunnii ilisimajaitkivsi, aullag'itchi uvamniin, ilivsi piluusiqirir.^p

Malguk Igluqpirik

(Luke 6.47-49)

²⁴Inupayaaq tavra tusaaruuaq makkunija uqalumnik aasii kamagivlughich arriqaq'niaqtuq isumaturuamik inujmik igluqpiruamik uyaq'agruam qaanjanun. ²⁵Tavraasii sialug'uuqtuq, ulittu'glu, anugi anuqqanmivluni aasii qasaqtaqlugu taamna igluqpak, aasii ulgunjitchuq, qanuq manjuqanjaruq uyaq'agruamun. ²⁶Aasisuli inupayaaq tusaaruuaq makkunija uqalumnik aasii kamaginijug'ich arriqaq'niaqtuq isumalluag'iitchuamik inujmik igluqpiruamik qaviam qaanjanun. ²⁷Tavra sialugunjaruq, suli ulih'uni, anuqqanmivluni aasii qasaqtaaq'isivlugu taamna igluqpak, aasii ulgunjaruq suksraung'ipiallaktuni.

Jesus Atanignaqtuaa

²⁸Tavra Jesus uqanajig'atagman taapkunija uqalun'nik, inusalaich kamasuutiqanjarut ilisaurrutinj'nik,^q ²⁹qanuq ilaan ilisautinjagai inuktun atanignaquisiraqtuatuun, ilisaurrij'aa'nisitun pitquranik.

Jesus Mamititkaa Killig'ruaqtuqtuaq

(Mark 1.40-45; Luke 5.12-16)

8 ¹Tavra Jesus atqagman iggimiin, inugiapiagataqtuat inuich malija-gaat. ²Tavrani, killig'ruaqtuqtuaq ullautinjaruq ilaanun aasii situq'quni

^m 7.13-14 Ps 1.6; Pr 4.18-19. ⁿ 7.19 Mt 3.10; Lk 3.9. ^o 7.20 Mt 12.33. ^p 7.23 Ps 6.8.

^q 7.28-29 Mk 1.22; Lk 4.32.

sivugaanun uqaqłuni, Ataniiq, pisukkuvich mamititchumiñağıjma. ³Tavra Jesus isaanaruq aasii aksikługu uqallakłuni, Piyummatiaqtuņa. Mamittin. Tavra tavrannatchiaq ilaan killiğruaqtuutaa maminņaruq. ⁴Tavra Jesus uqallautinagaa, uqaqsailiyumautin sumikunnii iņupayaamun, aglaan aullağıñ, tautuktitchaktuğiiñ aņaayyuliqsippanmun, aasii aitchuiłutin aitchuunmik Moses-kun piraksriutauruamik, iņuich iłitchuğıyumaut salummaqtutilaagņik piqataullasivıłutin iņunņun.^f

Jesus Huaqsigaa Anuyaktit Atanauranata Kivgana

(Luke 7.1-10)

⁵Tavra Jesus tikiłgataviksillugu Capernaum-mun, Rome-miuguruam anuyaktit atanauranata paanagaa, qinņuaqtuğvıgıvlugu, ⁶uqaqłuni, Ataniiq, uvaptiņni amma kivgaga nalaruq, avatiņi tuqvlutiņ, ihuıłiıupiağataqłuni. ⁷Tavra Jesus uqallautinagaa, Ullaglugu iħuaqsiniagiga. ⁸Tavra anuyaktit atanauranata kiunagaa, Ataniiq, nalliummatinitchuņa isigiagumiñağlutin iglumun, aglaan uqallaksiniñağıñ piraksriunmik, aasii kivgaga iħuaqsirauniaqtuq. ⁹Qanuq uvanaptauq ataniqagmiuņa atanauranik, aasii anuyaktiqagmiuņa anjalatamnı. Uqallakama iłanannun, Aullağıñ, aullağaqtuq. Suli allamun uqallakama, qagğiiñ, ilaa qairaqtuq. Suli kivgagikkamnun uqallakama, Una piuņ. Taamna pisuummigaa. ¹⁰Tavra Jesus tusaaqqaqługu ilaa uqaqtuq, kamatchanaruq, aasii uqallautivlugich tamatkua maligıuqtini, Iłumun uqallautıgıvsi, Israel-guruaniunnii iłitchuğıņaitchuņa iņunmik ukpiğutiqaqtıgıruamik uumatun iņuktun. ¹¹Uqallautıgıvsi, iņugiaktuat Jew-guņitchuat qaiñiaqtut nunapayauraniñ, aasii aquvitqataulutiņ nigğıvıñun piqatıgilugu Abraham, Isaac-lu, Jacob-lu atanniqsımaviani Taavruma qılanmiittuam.^g ¹²Iłanıllı Israel-guruat miqıııtuunasugıruat atanniqsımannıktuamun igitauniaqtut taagņıqsauruamun. Tavrani iņuich qaniaqtut tiriqtıllugıllı kıgıtıtiņ.^h ¹³Tavrani anuyaktit atanauranannun Jesus uqallanaruq, Aullağıñ. Tanņıqsuq apiqsrian ukpilianıkvich. Tavra kivgana iħuaqsiraunaruq tavrauvvaa.

Jesus Huaqsigai Inugiaktuat Inuich

(Mark 1.29-34; Luke 4.38-41)

¹⁴Tavra Jesus isiqami Peter-m igluanun, ilaan tautunagaa Peter-m aakarunaņa nalaruq uunnautıqatłuni. ¹⁵Jesus aksinagai arganı, aasii uunnautainaruq, makıtıqłuniasii niqıııgıtiqsıvılgıch.

¹⁶Taavrumani unnuğiaqtuami iņuich qagğırrınarut iņugiaktuanik ilitqusıqııuqaqtuanik, aasii Jesus anıttanagai ilitqusıqıııch uqaluņmiñik, suli iħuaqsıvılgıch iluqaisa nanıttuat. ¹⁷Taamna tanņııtausanaruq uqautıgıņaraanun uqaqtıņan God-im Isaiah-m inna, "Ilaan piinagai suanırrıutıvıllu nanırrıutıvıllu."^u

Sıgliğnaqtuq Iłitchıtquraanıq Jesus-mun

(Luke 9.57-62)

¹⁸Tavra Jesus tautukamıgıch iņugiapiagataqtuat iņuich avatimiñi, piraksrıņagai iłitchıtqurani ikaaquvlugıch taagunatchığmun. ¹⁹Tavra iłısaurri pitquranik ullautınaruq ilaanun aasii uqallautıvlugu, Iłısaurrii, malıgıuagņıagıkpıñ sumupayuraq aullağuvich. ²⁰Tavrani Jesus uqallautınagaa, Pisukkaat sısiqaqtut, tiņmıallı ugluqaqłutiņ, aglaan Iğniņa Iņuum aımaagvıııchıuq pımaaqtuğumiñakka-miñik. ²¹Allasuli iłanat malıgıuqaqtıņısa uqallanaruq ilaanun, Ataniiq, iıuvi-gıallaktıqqaagılagu aapaga, malıgıuqaqpaallıkkumagıkpıñ iıuviqqaagılgıu. ²²Tavra

^f 8.4 Lv 14.1-32. ^g 8.11 Lk 13.29. ^h 8.12 Mt 22.13; 25.30; Lk 13.28. ^u 8.17 Is 53.4.

Jesus uqallautigiññagaa, Akkupak maliñña. Tamatkua tuqujaruatun ittuat iluvviuglich tuqujaruanik.

Jesus Quunniġuqtitkaa Imaq

(Mark 4.35-41; Luke 8.22-25)

²³Tavra Jesus ikimman umiaqpauramun, ilitchitqurañisa ikiqasiñagaat. ²⁴Tavraasii anuqqałłanjaruq, umiaqpauraqunnii iksruġaliqłtuġu imġum. Aasii Jesus siññjaruq. ²⁵Tavra ullakłtuġu itiqsanagaat, uqaqłutiñ, Annauttutigit Ataniiq, suksraugaqsirugut. ²⁶Tavra ilaan uqallautiñagai, Summan iqsivisi? Qanutun ukpiġutikisigivisi? Tavra Jesus makinjaruq, aasii suakługik anuġilu imaglu, aasii quunniġupalunjaruq. ²⁷Tavrani iñuich kamasupalunjarut, uqaqłutiñ, Qanusiq uvvauna iñuk, anuġivlu immavlu kamagillaniqpatku.

Jesus Huaqsigik Malġuk Ilitqusiġuqaqtuak

(Mark 5.1-20; Luke 8.26-39)

²⁸Tavra tikiñman taaguñatchiġmun nunañannun Gadarenes, malġuk ilitqusiġuqaqtuak paanagaak, iñukpalliġutiñ iluvviviñniñ, iqsinaqpaiłłutiñ iñuich-unni tamaunaallaiñaniqsuat. ²⁹Tavra nipaalarraqsiñjaruk, Iġniġuruatiin Godmun Suniaqpisiguk? Qaivich nagliksaaqtitchaqtuqłunuk nagliksaaqtitauviksraq nalautiñaiññaan? ³⁰Tavra tuttuqłusalaich niġiññanjarut uñasiuraqłutiñ iliñiñniñ. ³¹Tavra ilitqusiġuich apigipiagatanagaat, Anitkuptigit, aullaqtittigit tuttuqługnun. ³²Tavra Jesus uqallautiñagai, Aullaġitchi. Tavra anikamiñ aullañjarut tuttuqługnun. Tavraasiikii, iluqaġmiñ tuttuqłuiç pañaliñjarut suamavlutiñ anmun qutaiłakun ikpikun immamun, aasii ipivlutiñ. ³³Tavra qaunaksriruut tuttuqługnik pigrunjarut, aasii iniqpañmukamiñ quliaqtuaġiñagaich supayaurat, qanuqtilaanagniglu ilitqusiġuqaqtuak. ³⁴Tavraasii, iluqaġmiñ iniqpaum iñunji qaiñjarut kasuġiaqłtuġu Jesus. Aasii tautukamirruñ apiginiñagaat katchuñaiqłutiñ qimaautitquvlugu ilimiñniñ.

Jesus Huaqsigaa Aulalaitchuq Iñuk

(Mark 2.1-12; Luke 5.17-26)

9 ¹Tavra Jesus ikivluni umiaqpauramun ikañjarut, aasii tikiłłutiñ ilaan iñuuvianun iniqpañmun. ²Tavra, qaġġirriñjarut ilaanun aulalaitchuamik, nalavluġu ikuvġamiñi. Tavra Jesus puttuqsrikamiñ ukpiġutaat uqallanjaruq aulalaitchuamun, Quviasuġiñ, iġniñ. Piłutitin suliquitiñaiqsaurut itqaumayumiñaiqługich. ³Tavra ilañich ilisaurrit pitquranik uqañjarut inmiñnun, Una iñuk uqaqtuq iliuqłuni God-itun. ⁴Tavra Jesus ilisimavlugich isumanjich uqallanjaruq, Summan pigiitchuanik isumavisi? ⁵Nalliak uvva sigliñnaiłħaaqpa uqallaktuni inna, Piłutitin suliquitiñaiqsaurut, naagga uqallaktuni, Makillutin pisuagiñ? ⁶Ukpignaqsiłiġniagiġa ilivsiññun Iġniñ Inuum ataniñnaqtuqtiñaañanik nunami suliquitiñaiġumiñaaqługich itqaumayumiñaiġlugich piłutit. Ilaa tavrani uqallanjaruq aulalaitchuamun, Makillutin pisuagiñ. Tigulugich ikuvġatin agġiñ. ⁷Tavra makiłłuni añjaruq. ⁸Iñusalaich tautukamirruñ, kamatchañjarut, aasii nanñanagaat God suaññatiqaqtitchiłłaruq tainnatchimik iñunñun.

Jesus Ququaġaa Matthew

(Mark 2.13-17; Luke 5.27-32)

⁹Tavra Jesus aullaqłuni tavrannja, tautuñagaa iñuk atiqaqtuq Matthewmik aquppiruq tax-iliqiviñmi, aasii uqallautiñagaa, Maliñña. Tavra makiłłuni maliñagaa. ¹⁰Qakugulimman, Jesus niġiyaqtunjaruq Matthew-m igluanu. Tavrani iñuġiaqtuat tax-iñik katitchirit piłusiqirillu qaivlutiñ niġiñiaqasiñagaat Jesus

ilitchitquraniġu.^v ¹¹ Tavra Pharisees ilitchuġikamirruġ taamna, uqallautiŋagaich ilitchitquraniġ, Summan ilisaurriksi niġiqatiqaġuuva tax-nik katitchiriniġ piluusiŋiriniġlu? ¹² Tavra tusaakamiuġ taamna, Jesus uqallaŋaruq, Tamatkua surruitchuat taaktituaksraitchut, aglaan tamatkua nanjittuat. ¹³ Aullaġlusi ilitchaqtuqsuġ una sumik sivuniqaġmagaan, “Kipiġniugutigiġiga nagliktautquvlusi, ikipkautiġhiŋaŋilaanik aitchuutinik.” Qaiŋaitchuŋa ququagiaglugich nalaunŋaruat aglaan isumalitqivlugich piluusiŋirit.^w

Apiqqun Niġilailaġnikun Aŋaayyuuqġuni

(Mark 2.18-22; Luke 5.33-39)

¹⁴ Tavra ilitchitquraniġ John qaiŋarut Jesus-mun, uqaqġutiŋ, Suvlutaavagut Pharisees-lu aŋaayyuuqapta niġilaitchuuvisa, ilitchitquratin tainna pilaisillugich?

¹⁵ Tavra Jesus uqallautiŋagai, ilisimarusi katirrusiqiruanun tuyuġmiaqtauraut ipiqtusugniaŋitchut nayuqtigiŋŋaan uiksraun. Aglaan uiksrautim aullaaurauviksraŋa tikitchumaaqtuq, aasii taimaniġu niġilaitpaallugniaqtut.

¹⁶ Suli kiŋapayaaq ilaaqtuutiŋalaitchuq iligniġmik ugliŋaitchuamik ukiġhaamik annuġaalunmun, qanuq ilaaqtuutauruq algutiniaqtuq annuġaamiŋ, aasii allaq agliġhaaġluni. ¹⁷ Naaggaunnii nutauruq wine puuġnaitchuq puuġruanun. Puuġ-luaqpan wine puuġruamik puvlagluni qaagŋiaqtuq, aasii wine kuviġluni, puuġlu maquluni. Aglaan nutauruq wine puuġnaqtuq nutauruanun wine puunjiŋŋun, aasii iluqatiŋ puuġlu wine-lu maquŋiġġutiŋ.

Umialignam Pania, Aġnaġlu Aksiuktuq Jesus Annuġaŋanik

(Mark 5.21-43; Luke 8.40-56)

¹⁸ Tavra tainna uqaġataviksillugu ilinjiŋŋun, umialiŋnaq isiŋaruq aasii sitquqġuni sivuġaanun uqallaŋaruq, Paniga tuquqammisusq. Qaiġutin aksiugiagun, aasii iŋuuniaqtuq. ¹⁹ Tavra Jesus makiġluni maliŋagaa, piqatigivlugich ilitchitqurani.

²⁰ Tavra iglaupkaqtillugich, aġnaq nagliksaagutiŋaŋaruq aunaaqsrugniġmik qulit malġugni ukiumi Jesus tunuanuŋaruq, aasii aksiullakġugu siŋiġutaa annuġaŋan, ²¹ isumavluni, aksiġlaksiŋaġupkuunnii annuġaŋa, iġuaqsiŋiaġaluqtuŋa. ²² Tavra Jesus kiŋiaŋaruq, aasii tautukġugu uqallaŋaruq, Quviasugiŋ paniuruatiin, ukpiġurvich iġuaqsiŋkaġaatin. Tavra tavraŋŋatchiaq aġnaq iġuaqsiŋaruq.

²³ Tavra Jesus tikiŋŋami umialiŋnam igluqpaŋanun, tautukġugich atuqtuuraqtit suvluuqtuġnanik, iŋusalaiġlu qiaqpaktuat, ²⁴ uqallaŋaruq, Annisitchi. Niviaqsiagruk tuquŋitchuq. Siŋiksiŋiaqtuq. Tavra ilaisa iglautigiŋagaat. ²⁵ Tavra iŋusalaiġch anitauganiŋmata, ilaa isiŋaruq aasii tiguŋagaa argaŋisigun, tavrani niviaqsiagruk makinŋaruq. ²⁶ Tavraasii uqaluk taavrumuuna siaminŋaruq nunaaqqipayaanun.

Jesus Huaqsigik Malġuk Ayaunaruak Iŋŋuk

²⁷ Tavra Jesus iglaupkaqtillugu tavraŋŋa, malġuk ayaunaruak maliŋagaak, ququallatigillaan, Iġniġuruatiin David-mun nagliktutiqaġiŋ uvaptiŋnun. ²⁸ Jesus isiġman iglumun, ayaunaruak ullaŋagaak, aasii Jesus apiġiŋagik, Ukpipisik uvamnun taamna piyumiŋaġnivlugu? Iliŋikta kiunagaak, Aaŋ, Ataniiq. ²⁹ Tavra ilaan aksiŋagaik iriŋik, uqaqġuni, Ukpigutiŋaqtillaaptiktun taamna pirauli iliptiŋnun. ³⁰ Tavra iriŋik tautullasiŋaruk. Tavraasii Jesus piraksriŋiallaŋagik, Suuramikunnii uqaġnatik kimulliqaa. ³¹ Tavra aullaqġutik siaminŋagaak ilisimanautaa Jesus nunaaqqipayaanun.

^v 9.10-11 Lk 15.1-2. ^w 9.13 Ho 6.6; Mt 12.7.

Jesús Húaqsigaa Uqalaitchuaq Iñuk

³²Aullaqsalgiñmiullu iñuk uqalaitchuaq ilitqusiqluqaqluni qağğisijagaat ilaanun. ³³Tavra ilitqusiqluk anitauganiñman, uqalaitchuaq iñuk uqallasinjaruq, aasii iñusalaich kamasunjarut, uqaqlutiñ, Qaḡaunnii innasiq ilisimanajaichuq Israel-mi. ³⁴Tavralli Pharisees uqallanjarut, Ilaa anittairuq ilitqusiqluḡnik ikayuqtiaqqluni umialgannik ilitqusiqluich.^x

Jesús Nagligigai Iñuich

³⁵Tavra Jesús kukiḷunjaruq iluqaiññi iniqupañni nunaaqjiuraniḷu, ilisaurrivḷuni aḡaayyuviniññi, alḡaqsruivḷuniḷu tusaayugaagiksuanjiñik God-im atanniqsimmataata iñunñun, iḡuqaqvḷuḡiḷlu nañirrutipayaat suañairrutipayaallu.^y ³⁶Tavra Jesús tautukamigich iñusalaich, nagligigagai, qanuq irrusiqanjarut qanuqsausiiqsuaton ikayuqtaiḷliuqaqlutiglu, imnaisun munaqsraitchuaton.^z ³⁷Tavra Jesús uqallanjaruq ilitchitquramiñun, Iñusalaich utaqqirut tusaayumavlutin tusaayugaagiksuanik palauvaksratun nauganiktuaton kipisaḡhiñaḡuqluḡich, aḡlaan savaktit iñukitchut.^a ³⁸Tavraasii qiññuaqtuḡitchi Atanganun nautchiaqaḡvium tilisivsaaqulugu savaktiks ravsaamiñik.

Jesús Piksraqtuq Qulit Malḡunik Tilirauruanik

(Mark 3.13-19; Luke 6.12-16)

10 ¹Tavra Jesús qaitquḡagai inmiñun qulit malḡuk ilitchitqurani aasii suañasiñagai ilitqusiqluḡiyaiḷḷasivḷuḡich, sulii iḡuqaqvḷuḡiḷlu suañairrutipayaanik suañairrutipayaaniglu. ²Atinḡich qulit malḡuk tilirauruat uvva, sivulliq, Simon tairauruq Peter-mik, Andrew-lu ilaan aniqataa, James-lu, John-lu iḡniñiq Zebedee-m, ³Philip-lu, Bartholomew-lu, Thomas-lu, Matthew-lu tax-nik katit-chiri, James-lu iḡniña Alphaeus, Thaddaeus-lu, ⁴Simon-lu Zealot-guruq, Judas-lu Iscariot, aitchuutiginniktuq Jesús-mik.

Piraksriusiaḡat Qulit Malḡuk

(Mark 6.7-13; Luke 9.1-6)

⁵Taapkuu qulit malḡuk Jesús tiliñagai piraksriḡuḡich inna, Aullaqqayaanasi sumupayaq Jew-ḡuñitichuanun, sulii isiḡnagich nunaaqqipayaañich Samaria-ḡmiut, ⁶aḡlaan aullaqsiññagitchi tammanjaruatun imnaisun ittuanun Israel-guruani. ⁷Aasii alḡaqsruivḷuḡiḷlu iglaullavsi uqaḡlusi, Taamna qilañmiittuq atanniqsimmanniksaaqsiruq iñunñik.^b ⁸Iḡuqaqvḷuḡiḷlu anittaqsigik nañittuat, anipkaqsigik tuquruat, mamititchigik killiḡ-ruaqtuqtuat, anittaqsigik ilitqusiqluich. Suañasiqsuanjarusi akilḡaluaḡnagu, aasiiḷi atuḡsiuñ suañan akiilaaḡlugu. ⁹Saagaḡnasi maniaḡviviññi maninḡmik kaviqsuamik qatiqtuamiglu, naagga unnii kannuyamik. ¹⁰Puukatailaaḡlusi i iglaugvsi, naaggaunnii annuḡaatqiusiraḡnasi, aluḡsiraḡnasiiḷu, naagga ayauppialiraḡnasi. Savaktauruq piqaqtitaksrauruq pigiraksraḡikkañiñik.^c ¹¹Sulii kisupayaamun nunaqqimun tikitkuvsi, ilitchuḡiyumausi iñunñik tukkuliiyumaruamik tavrani, aasii tukkuḡilugu aullaḡnivsiññunaglaan. ¹²Isiḡvsi iglumun, uqallakkumausi inna, Tutqutiqaḡitchi. ¹³Aasii taapkuu iñuich paḡlakpasi, tutqutiqaḡniaqtut. Aḡlaan paḡlanitpasi, tutqutiqaḡgumiñaitchut. ¹⁴Tavra kialiqaa tukkuliniḡtpasi naagga naalaḡnisunḡitpatigik uqalusi, piiyaqsuñ avyuq isigavsiññiñ aniñiallavsi iglumiñ naagga nunaqqimiñ.^d ¹⁵Iḷumun uqallautigivsi, uvluañi

^x 9.34 Mt 10.25; 12.24; Mk 3.22; Lk 11.15. ^y 9.35 Mt 4.23; Mk 1.39; Lk 4.44.

^z 9.36 Nu 27.17; 1 K 22.17; 2 Ch 18.16; Jr 50.6-7; Ez 34.5; Zec 10.2; Mk 6.34. ^a 9.37-38 Lk 10.2.

^b 10.7-15 Lk 10.4-12. ^c 10.10 1 Co 9.14; 1 Ti 5.18. ^d 10.14 Ac 13.51.

isivgìgvium, God naglikkutiqałhaagnaqtuq iñuñiññun Sodom-lu Gomorrah-vlu taavrumaᅇᅇa nunaaqqimiñ tukkuliñitchuamiñ ilivsiññik.^e

Naglikksaaqtirrutiksrautit

(Mark 13.9-13; Luke 12.12-17)

¹⁶Uvva, aullaqtitkivsi imnaisun akungannun amaaqtut, ilimasuktuagitchiasii nimigiaturun sulii anniaqñiñisigilusi tiñmiaturun.^f ¹⁷Nipunaivrigilugich iñuich, qanuq aitchuutigiragağñağaasi uqaqsitaagvñiñun, sulii ipigaqtuğlusi aᅇaayyuvñimñi.^g ¹⁸Sulii pisigiluna qagğirrauniaqtusi sivuğañiññun kavanaauruat umialgillu, uqaqulusi tusaayugaagiksuanik inmiñnun Jew-ğunñitchuanullu. ¹⁹Ilaisa tigutaaqpasi, uñjariñasi qanuq uqağñaqtilaavsiññik naagga sunik uqautiqağñaqtilaavsiññik, qanuq uqaluksriusiaqağñaqtusi tavrağuppan. ²⁰Qanuq ilivsiuñitchuq uqaqtuag, aglaan ilitqusigiksuaᅇa Aapavsi uqaqtuq ilivsigun.

²¹Iñuich aitchuutiginiağaiç aniqatitiñ tuqutautqulugich. Sulii aapauruat tainnatun pipkağñağmigaich miqłiqutitiñ. Sulii miqłiqutut makivsaallagnaqtut aᅇayuqaamiñnun aasii aᅇayuqaatiñ tuqutillugich.^h ²²Sulii iñupayaat uumikkiutiñiağaasi pisigilugu uvaᅇa pigikavsi. Aglaan iñuk igłutuutiruaq naglikksaaqtitauniğmik iñuuniqtutilaamisun, annaurrauniaqtuq.ⁱ ²³Naglikksaaqtitpasi nunaaqqimi, pigruğitchi tuglianun. Qanuq ilumun uqallautigivsi, naatchianiññañitchusi savaavsiññik iluqaiññi nunaaqñiññi Israel qağaluaqtinnagu Iğñiᅇa Iñuum.

²⁴Iłitchitquraq kamanañhaañitchuq ilisaurrimiññi, naaggaunnii kivgaq ataniğmiññi.^j ²⁵Naamaruq ilitchitquraq itkumi ilisaurrimisun, sulii kivgaq ataniğmiññi. Taiguğugumiñña Beelzebul-mik Ataniğikkavsiᅇa, qanutułhaaq ilinjiᅇa atigiññi haaqtuaniç taiguğñağaasi uvaᅇa kivgatka.^k

Iñuich Sivuuğagilhaagñagich

(Luke 12.2-7)

²⁶Tavra sivuuğaginagich iñuich. Suna matuqaqtuag matuğñañiaqtuq, aasii nalunautchiapayaag ilitchuğipkaqtauniaqtuq.^l ²⁷Sut uqallautitka ilivsiññun taagmi, ilitchuğipkaqsigik iñuñnun uvlumi, sulii uqautitka ilivsiññun kisivsiññun, quliaqtuagisigik iglut qaanñiññi. ²⁸Sulii sivuuğaginagich iñuich tuqutçiruut timimik qanuq suksraunğigumiññaitkaat ilitqusiq, sivuuğagilhaaqsiuᅇ God suksraunğıllaruag iluqaagnik ilitqutçimiglu timimiglu naglikksaağvñim. ²⁹Iłisimarusi malğuk tigmiagruurak tunisuuruk maniuramun atautçimun. Naaggavva nalliak unnii katakkumiññaitchuuq nunamun uniuğlugu Aapavsi pisuutaa. ³⁰Ilivsiᅇsauq nutchasiunnii niaquvsiññi iluqaisa God-im ilisimagai iñugiaktilaañat. ³¹Tavraasii sivuuğanasii, piqpaᅇañhaaqtuusi iñugiaktuaniñ tiᅇmiagruuraniñ.

Quliaqtuagağniç Christ Annaurriğinivlugu

(Luke 12.8-9)

³²Tavra kialiqaa quliaqtuagigumiᅇa iñuñnun piginiluni uvamnun, uvaᅇaᅇtauq tainnatun piñiağmigiᅇa Aapamnun qilaᅇmiittuamun. ³³Aglaattauq kialiqaa piilaagikpaᅇa iñuñnun piginñiññiluni uvamnun, uvaᅇaᅇtauq piilaaginiağmigiᅇa Aapamnun qilaᅇmiittuamun.^m

Qagğirriñitchuᅇa Aᅇyautairrunmik Aglaan Atiᅇirrunmik

(Luke 12.51-53; 14.26-27)

³⁴Isumanasi qaiᅇanasuğaluᅇa iñupayaurat atisipkağiağlugich. Qaiᅇañitchuᅇa atisipkağiağlugich, aglaan qaiᅇaruᅇa atingiqvulugich. ³⁵Qanuq qaiñiğma

^e 10.15 Gn 19.24-28; Mt 11.24. ^f 10.16 Lk 10.3. ^g 10.17-20 Mk 13.9-11; Lk 12.11-12; 21.12-15.

^h 10.21 Mk 13.12; Lk 21.16. ⁱ 10.22 a Mt 24.9; Mk 13.13; Lk 21.17. b Mt 24.13; Mk 13.13.

^j 10.24 a Lk 6.40. b Jn 13.16; 15.20. ^k 10.25 Mt 9.34; 12.24; Mk 3.22; Lk 11.15. ^l 10.26 Mk 4.22; Lk 8.17.

^m 10.33 2 Ti 2.12.

atiŋaiqsinniaġai iġnīguruat aapatiglu, suli paniuruat aakatiglu, suli ukuaguruat aakaruatiglu.ⁿ ³⁶Suli iñuich akilīġiliutiniāġaich ilaisa igluqatitiŋ.

³⁷Iñuum piviuttagiħhaaġumiun aapani naagga aakani uvamniñ nalliummatiŋitchuq uvamnun, suli iñuum piviuttagiħhaaġumiun iġnīni naagga paniñi uvamniñ nalliummatiŋitchuq uvamnun. ³⁸Suli iñuum iqsriutiŋitkumiun aŋarraurani tuqutauyumaliġluniunni pisigiluŋa, nalliummatiŋitchuq uvamnun.^o ³⁹Iñuk iñuullatuvaiħaktuq tammaiñiaqtuq iñuggunmiñik, aglaalli iñuk sullatuaġumiļu atiruaq tuqquiyumiñagluŋaunni, tammaiyumiñaiġiaġaa iñuggutini.^p

Akiļiusiaksrat

(Mark 9.41)

⁴⁰Iñuum paġlagumisi paġlammigaaŋa, suli iñuum paġlaruam uvamnik paġlammigaa tilisiŋaruq uvamnik.^q ⁴¹Iñuk paġlaruq uqaqtaanik God-im pisigivlugu uqaqtauniŋa Godmun aitchuusiaqagnaqtuq uqaqtaata God-im akiļiusiaŋatun. Suli iñuk paġlaruq nalaunŋaruamik iñuŋmik pisigivlugu nalaunŋaniŋa, aitchuusiaqagnaqtuq nalaunŋaruam iñuum akiļiusiaŋatun. ⁴²Suli kiñaliqaa aitchuiruaq atautchimunnii makua kamanaiññiqsrat maliġuaqtima iļanannun qallugauram imaħhiñanikunnii nigliñiaqtuamik imiġmik pisigivlugu iļitchitquraunini, iļumun uqallautigivsi, akiļiusiaqagnaqtuq.

John Paptaiqsim Tiligik Iļitchitquragni Jesus-mun

(Luke 7.18-35)

11 ¹Tavra Jesus naatchikami iļisaurrunmiñik qulit malġuk iļitchitquramiñun, tavraŋa aullaŋaruq iļisaurriyaqtuqłuni alġaqsruiyaqtuqłuniļu nunaaqqiñun tamaaniittuanun.

²Tavra John tusaakami tigutaqtaullaġmi savaanġun Christ, tilisiŋaruq uqaluŋmik iļitchitquramigun ³aasii apiġivlugu Jesus, Taivrumiŋaŋavich qaiyumaaktuaguruq, naagga niġiugniaqpisasuli allamik? ⁴Tavra Jesus kiunġagik, Aullaġlutik quliaqtuagutiyaqtutku John sunik tusaaravsiññik tautukkavsiññiglu. ⁵Ayaunaruat tautullasirut, tusiattually pisuaqtut, kilīġruaqtuqtuat mamititaurut, tusiļlaqtuatsuli tusaallasirut, tuquŋaruallu aŋipkaqtaurut, suli piqaqtuksrauraut tusaayugaaġiksuanik alġaqsruusiaqatut.^r ⁶Aasii quviasugli iñuk ukpiŋaiŋitchuaq uvamnun.

⁷John-gum iļitchitquraŋik utiqsaġmaŋnik, Jesus uqautisarraqsinaġai iñusalaich John-kun. Tautugiaqvsiun John nunaglaktuamun, sumik tautugniaġasugiraġivisi? Tautugiaqtaqpisun iñuk maliksuktaqsiññaqtuq ivigruatun anuġim aulataġikkaŋatun? Naumi. ⁸Summanmi aullaġuuniqpsi? Tautugiaqpisun iñuk annuġaaqatuaq akisuruanik annuġaanik? Iļisimarusi tamatkua akisuruanik annuġaaqatuaq umialgich igluqpaŋiñniittut. ⁹Summanmi ullautiraġivisi? Tautugiaqpisun uqaqta God-im? Aaŋ, uqallautigivsi nalupqinaitchuq, kamañhaaqtuqunnii uqaqtiŋiñniñ God-im. ¹⁰John taimñauruq aglausimaruq Bible-ni inna, “Uvva tiligiga kivgaġa sivuŋni, itqanaiyaġniaġai iñuich akuqtuiyumiñaqsiļugich iliŋnik.”^s ¹¹Iļumun uqallautigivsi, John Paptaiqsi kamañniqsrauruq iñuŋniñ aniŋaruaniñ nunami. Aglaattauquvva paŋmapaŋmiñaglaan iñuk kamanaiññiqsrauruq tamatkunaŋa atanniqsimapkaqtuaniñ God-mun kamañhaaqtuq John-miñ, qanuq iļitchuġiħhaaġiaqtuq sunik God-im salapqigñiakkaŋiñik uvapkun. ¹²Alġaqsruisaġniŋan

ⁿ 10.35-36 Mic 7.6.   ^o 10.38 Mt 16.24; Mk 8.34; Lk 9.23; Jn 12.24.

^p 10.39 Mt 16.25; Mk 8.35; Lk 9.24; 17.33; Jn 12.25.   ^q 10.40 a Lk 10.16; Jn 13.20. b Mk 9.37; Lk 9.48.

^r 11.5 a Is 35.5-6. b Is 61.1.   ^s 11.10 Mt 3.1.

iñ John Paptaiqsim pañmapañmunaglaan, piyumalaaqtuat iñuich sigğaqañjarut God-mun atanniqsimatquvlutin.¹³ Qanuq Moses aglaañisa iluqağmiglu God-im uqaqtinisa John-munaglaan uqautiginagaat sivuani tikiññaiññaan God-im atanniqsimmataa.¹⁴ Aasii ukpiğisukkuvsiuñ uqaluat, ukpiğiyumiñagiksi John-gutilaañjanik sivuani uqautigikkañat qaiññağnivlugu inniaqtuaq Elijah-tun.¹⁵ Siutiqaqtusi tusaggatiksragnik, naalağnisinisa.

¹⁶ Aglaan sumun arrilisiğiniaqplik ukua pañmapak iñuuruat? Miqłitqutun ittut avutqautiruatun piuraaqłutin kasimarağagvıññi, katirrusiqinñuaqłutuglu, tuquruanıglu añaayyurriññaqtuatun.¹⁷ Piuraallağmin ququullativlutin avammun inna, atuqtuurautigaluağivsi uaminñitchusi. Kiñunğunñuaqłuta qianñuaqapta, qianñitchusi.¹⁸ John Paptaiqsi qaikami niğılaitqatanaruq imiğaluağnaniļu wine-mik, aasii uqautigigiksi ilaa ilitqusiğıluqağnivlugu.¹⁹ Iğñiña Iñuum qaiñjaruq niğıvluni imiqłuniļu allatun iñuktutun, aasii uvyauğiksi, Marra niğğiqsuraaq wine-tuqtıqpaglu, avilaitqataat tax-iñik katitchirit, piłusıqirillu. Suliqutaunñichuq qanuq uqağaluağivsi, qanuq ismaturuat iñuich puttuqsrillagaat God-im isumattutaa.

Ukpıñitchuat Nunaaqçich İlañiñni

(Luke 10.13-15)

²⁰ Tavra Jesus suarraqsınagai iñuich nunaaqçini iñuuruat savagviginarani iñuigiagniqsranik aliğnaqtuanik, qanuq isumalıtqinñimata.²¹ Qanutun naglınaqtıgirusi ilivsi, Chorazin-miut. Qanutun naglınaqtıgimmısi ilivsi Bethsaidagmiut. Qanuq aliğnaqtuat savaat savaaguruat ilivsiñni savaagunakpata Tyre-miļu Sidon-miļu, taimaniuvva isumalıtqikkumiññağaluaqtut annuğaağlutin miitçugnik sulı aquppılutin agrani.²² Tavra uqallautıgıvsi, uvluanı isıvğıgvium isıvğıusiaksrañat Tyre-vlu Sidon-lu iñunisa tunikiñhaağniaqtuq ilivsi isıvğıusiaksravsiñniñ.²³ Aasii ilivsi Capernaum-miut, isumavisi tuglıqsruutinasugalusi qılañmun kamanauñmi? Nunaaqçiqsi suksraunğiqsauniaqtuq. Qanuq aliğnaqtuat savaaguruat ilivsiñni savaagunakpata Sodom-mi, napanayağaluaqtuq uumuñaağlaan uvlumun.²⁴ Aglaan uqallautıgıvsi, tunikiñhaağniaqtuq isıvğıusiaksrañat iñunisa Sodom, uvluanı isıvğıgvium ilivsiñniñ.^x

Qaiłusi Uvamnun Unañuiqsıgıçichi

(Luke 10.21-22)

²⁵ Tavrani Jesus uqallañjaruq, Quyyavıgıgıpiñ, Aapaañ, Atanğuruatiin qılañmun nunamullu, iriqsımanakapçich ilumun ittuat pisin isumatunasugıruaniñ ilisımanasugıruaniļu, aasii satqummiqługich iñunñun miqłıqtutun ittuanun.²⁶ Aañ, Aapaañ. Tainna pisuutiginagıñ iviğaumagıvlugu.

²⁷ Aapama supayaat qaiññagai uvamnun, aasii kialiqa a ilisımanıtkaa Iğniç aglaan kisimi Aapam. Kialiqa sulı ilisımağıitkaa Aapa aglaan Iğniçum kisimi, kiapayaaglu Iğniçum ilıtçuğıpkakkaña Aapamıç.²⁸ İluqasi uqumaiñlıraqtuası uñjarrisagıvlugich piłutisi akuqtuqtauniksraqsılu God-mun, qaisıtchi uvamnun unañuiqsıqıçıtçumagıvsi.²⁹ Anuqasiutisıtchi uvamnun, aasii ilisağlusi uvamniñ, qanuq uvaña piaqłuktanñitçuña qımmaksalıyaitçuñalu, aasii unañuiqsıgıñiaqtusi.³⁰ Qanuq anu aıtçuutiga ilivsiññun naammaktuq, aasiisulı savaaksraq pıraqsruıtıginiakkağa ilivsiññun nagniğutaunianıtçuq.

Apiqun Jew-guruat Savaiññıñatıgıun

(Mark 2.23-28; Luke 6.1-5)

12 ¹ Tavrani Jesus-lu ilıtçıtquranıļu pisuñjarut palauvaksraniç nautçiaqağvikun Jew-guruat Savairvianni. İlitçıtquranı kaalıñjarut,

¹³ 11.12-13 Lk 16.16. ¹⁴ 11.14 Mt 17.10-13; Mk 9.11-13.

¹⁵ 11.21 Is 23.1-18; Ez 26.1-28.26; Jl 3.4-8; Am 1.9-10; Zec 9.2-4. ¹⁶ 11.23 a Is 14.13-15. b Gn 19.24-28.

¹⁷ 11.24 Mt 10.15; Lk 10.12. ¹⁸ 11.27 a Jn 3.35. b Jn 1.18; 10.15. ¹⁹ 11.28-30 Is 30.15; Jr 6.16.

aasii nutchugairraqsinarut palauvaksranik aasii nigivlugich.^a ²Tavra Pharisees tautukamisigik, uvyaqinjagaat Jesus, Tautukkich, ilitchitquratin navgirut Savaiñnikun pitquraptinik. ³Tavra Jesus kiunagai, Nalupqinaitchuamik taiguanarusi qanuq David piqatilaananik kaaksiuliqaminj piqatiniġu.^b ⁴David isinaruq igluanun God-im aasii nigivlutinj punnigmik aitchuutaunaruamik God-mun, nalaunjaikaluaqtuamik ilaallu piqatiniġu nigikparruq, kisiññun añaayyuliqsiqpañnun niginaqtuat.^c ⁵Nalupqinaitchuamik taiguanarusi pitqurat piraksriutiññik añaayyuliqsiqpañnun ikipkaitqvulugich aitchuutunik uvlutuaqpan. Savakkaluaqamikunnii Savaitchuani añaayyuvikpañmi, pasiraulaitchut navginiġugich Savaiñnikun pitquramik.^d ⁶Uqallautigivsi, Iñuk imma maaniitkaluaqtuq kamanathaaqtuq añaayyuvikpañmiñ. ⁷Iñuich killukuanjitchuat isivgigumiñaitkaluağisi pikpata taapkunatun ilisimaguvsu sivuniññik God-im uqalunja inna uqaqtuat, “Kipigniuğutigigiga nagliktautquvlusi ikipkautiñhiñnik aitchuñjağlusi.”^e ⁸Tavraasii Iğñiña Iñuum atanigñaqutiqaħaaqtuq pitquraniñ aqalatchiruanin inunjik Savaiñniğmi.

Iñuk Argakisuurag

(Mark 3.1-6; Luke 6.6-11)

⁹Jesus tavranna aullañaruq, aasii isiqłuni añaayyuvianun. ¹⁰Iñuk tavrani injaruq argakisuurauñisuaq. Iñuqanammañiqsuq tavrani ittuunik pasiññigumaruanik Jesus-mik killuliqiniġugu. Tavra apiğinjagaat, Nalaunjava iħuaqsiriruni Savaitchuani? ¹¹Jesus kiunagai, Nalliysi ilivsiñni, atautchimik imnaiqagnigumi katakpan iluqsramun Savaisillugich, qiluyumiñaitpaun?^f ¹²Iñuk piqpañnaħaaqtuq imnaimiñ. Tavraasii nalaunjaruq anniqsuiruni Savaiñniğmi. ¹³Tavrani ilaan uqallautijagaa iñuk, Isaakkich argaktin. Tavra isaanagai, aasii arganj iħuaqsiraunjarut iglumiktun. ¹⁴Tavrani Pharisees aninarut aasii sivunniugaqsivlutinj qanuğlugu Jesus tuqutchuğugu.

God-im Kivgaksraqtaana

¹⁵Jesus, ilisimavlugu taamna, aullañaruq tavranna. Aasii inuğiaktuat malinjagaat. Suli ilaan iħuaqsinjagai iluqaisa nanjittuat. ¹⁶Ilaan piraksriñagai qulliaqtuağitqunjiħuni. ¹⁷Taamna tanjuitausanjaruq God-im uqautiginaraiññun uqaqtimigun Isaiah-kun inna,

¹⁸“Uvva kivgaga piksraqtaaginarağa, piviuttağiraga iviğaummatigilluatakkaga. Iñiñiagiga Ilitqusiğiksuağa ilaanun, aasii ilaan quliaqtuağutiniagai inupayaat uvaña pilğusigitqukkamnik.”^g

¹⁹Ilaa qapiqtağiññianjitchuq saqłaurriñianjitchuğlu, naaggaunnii piğuqtiqsaaniajitchuq nipaturagağluni apqutini.

²⁰Ilaan suksraunigignianjitchuq pasiñnaqtuat iñuich, ivigruatun ittuat navviralinjaruatun atailaisanjatun inuum, naaggaunnii qamiyasiuraqtuag qulliq inuum qamilaiñmatun, God-im pitqiksigauntairrutaa akimmatitchiağilugu,

²¹suli iñuich ilukağminj annautitquyumaniaqtut ilaanun.”

Jesus-lu Beelzebul-lu

(Mark 3.20-30; Luke 11.14-23)

²²Tavrani ayaunaruaglu uqalaitchuaglu ilitqusiğululik qağğisinjagaat Jesus-mun aasii ilaan iħuaqsinjagaa. Uqalaitchuag iñuk uqallasinjaruq tautuksiliasivluniġu.

^a 12.1 Dt 23.25. ^b 12.3-4 1 S 21.1-6. ^c 12.4 Lv 24.9. ^d 12.5 Nu 28.9-10. ^e 12.7 Ho 6.6; Mt 9.13. / 12.11 Lk 14.5. ^f 12.18-21 Is 42.1-4.

²³Tavra iñuich iluqağmiñ aliñjarut, suli uqallakłutinj, Uvvauna kiñu-niğinjtkaluaqpaun David-gum, Christ-guruuq? ²⁴Tavrani Pharisees tusaakamirruq taamna uqallañjarut, Kisiagun Beelzebul-kun, umialgatigun ilitqusiqluich, taamna iñuk anittairuq ilitqusiqlugnik.^h ²⁵Jesus ilisimavlugich isumañich, uqallautinjagai, Nunauruat atingiqlutinj ajuyautikamiñ inmiñnun suksraunğıguurut. Suli iniqpakkaluaq naaggaunnii igluqpaum iñunji atingiqamiñ suksraunğığñiaqtut inmiñ-nik. ²⁶Tainnatuttauq Satan ilitqusiqlunji atingiğumiñ piyuutilutinj avamun, ilaan suañjataa isukłiññayaqtuq. ²⁷Aasii uvaña anittağupkich ilitqusiqluich Beelzebul-kun, kikulli maliguaqtivsi anittağuvatigik? Tavra ilinjich isivğiqsiginiagisi ilisimanaqsilugu killukuapiagataqtilaaqsi. ²⁸Aglaan Ilitqusiğiksuañjagun God-im uvaña anittaiguma ilitqusiqlugnik, nalupqinaiqsuq God-im atanniqsimasaanikkai iñuich akunnavsiiñi.

²⁹Iñuk suañjarualuk qiliqsruiqqaaglugu iglua pakagnağniaqtuq suğauttaiglugulu. Tainnatuttauq Satan payariraksrauqqaagñiaqtuq ilitqusiqlunji anitauniaqpaata.

³⁰Iñuk piqataunitchuaq uvamnun akiłjiuruq uvamnun, iñuktun ittuq kivriñaqsimman palauvaksranik katitchiqataugaluagnani siavsigiññiaqtuun.ⁱ

³¹Tavraasii uqallautigivsi, God-im suliqutiginağumiñagai itqaumayumiñaiğlugich iluqaisa iñuich piłuutinjich iluqaisalu pigiitchuat uqallautinjich, aglaan iñuk uqaqtuq pigiitchuamik Ilitqusiğiksuakun, sumikunnii suliqutiginağisauyumiñaitchuq.

³²Suli kiñapayaq uqallakkumi pigiitchuamik Iğñinjagun iñuum suliqutiginağisauyumiñiaqtuq itqaumayumiñaiğlugulu, aglaan kiñaliqaa uqallaqtuq pigiitchuamik Ilitqusiğiksuakun suliqutiginağisauyumiñaitchuq, pañmapak isuitchuamullu.^j

Napaaqtuq Siigñañiłu

(Luke 6.43-45)

³³Napaaqtuq ilitchuğinağmatun nakuutilaañjanik naagga pigiisilaañjanik siigñiañjigun, tainnaptuq iñuich ilisimanağmiut.^k ³⁴Ilivsi tuqunalgich nimigiñiat. Qanuğlusi uqaluqağniaqpsi nakuuruamik piłullavsi? Iñuum salapqiağaa irrusipiani uqaluñmigun.^l ³⁵Iñulluataq uqaqami salapqiuruq nakuutilaamiñik, aasiiłi pigiitchuaq iñuk uqaqami salapqiimmuq pigiisilaamiñik.

³⁶Uqallautigivsi, uvluani isivğiğvium iñuich pasirauniaqtut anniq-suutaunitchuatigun uqalupayauratigun uqallausigikkamikun. ³⁷Qanuq uqaluvsigun patchisaiqsuniaqtusi, suli uqaluvsigun pasirauniaqtusi.

Jesus Aliuğnaqtuamik Savaqurauruq

(Mark 8.11-12; Luke 11.29-32)

³⁸Tavrani ilañjich ilisaurrit pitquranik ilañiłlu Pharisees uqallañjarut Jesus-mun, Ilisaurrii, tautugukkiptiğñ aliuğnaqtuamik savaglutin nalupqinaiyautiksramik kiutilaagñik.^m ³⁹Tavra ilaan kiugiññañjagai, Qanutun pigiisigirut god-aitchuat makua iñuich savaquriruat uvamnuk aliuğnaqtuanik. Aliuğnaqtuualuk savaaguniaqtuq piñiaqtuq Jonah-tun uqaqtinjatun God-im.ⁿ ⁴⁰Qanuq tainnatuttauq Jonah-m uvluni piņasuni unnuaniłu piņasuni iluaniinmatun ağvigum, Iğñinjaptuq iñuum nunam iluaniinniagmiuq piņasuni uvluni piņasuniłu unnuani.^o ⁴¹Isivğiğvinmi iñunjsa Nineveh-m akiłiğiğñiağaasi ilivsi iñuuruasii pañmapak aasii pasirauyumiñaqsiłusi, qanuq ilinjich isumalitqinjavlutinj algaqsruimman Jonah, aasii imma iñuk kamañhaaqtuq Jonah-miñ maaniittuq.^p ⁴²Isivğiğvinmi suli ağnam umialgum

^h 12.24 Mt 9.34; 10.25. ⁱ 12.30 Mk 9.40. ^j 12.32 Lk 12.10. ^k 12.33 Mt 7.20; Lk 6.44.

^l 12.34 a Mt 3.7; 23.33; Lk 3.7. b Mt 15.18; Lk 6.45. ^m 12.38 Mt 16.1; Mk 8.11; Lk 11.16.

ⁿ 12.39 Mt 16.4; Mk 8.12. ^o 12.40 Jon 1.17. ^p 12.41 Jon 3.5.

akilliligiñaagaasi ilivsi inuuruasii paŋmapak, aasii pasirauyumiñaqsiłusi. Qanuq ilaa qaiŋaruq uŋallam tuŋaaniñ nunamiñiñ uŋasiksuamiñ tusaayaqtuqługu isumattutaa Solomon. Aasii imma iñuk maaniittuq kamañaħaaqtuq Solomon-miñ.⁹

Ilitqusiqluk Utiqtuq

(Luke 11.24-26)

⁴³Ilivsi pigiitchuasii inuuruat paŋmapak ittusi iñuktun ilitqusiqluqaqtuatun. Ilitqusiqluk anikami iñuŋmiñ, ilaa kukiłuktuq imiŋitchuakun nunakun ivaqłiavluni piłaiŋiaqsiagviksramiñiñ, aasii paqitchiŋitchuq. ⁴⁴Tavraniasii uqallaktuq, Utigŋiaqtuŋa iñuŋmun, annivimñun. Tavra utiqami paqitkaa inigiŋakkani imaiłaaq, tilaiŋaraatchiaq, sut iħaaqsruqtat. ⁴⁵Tavraasii aullaqluni qaŋŋirruq tallimat malgugnik allanik ilitqusiqlugnik pigiiħaaqtuanik inmiñiñ, aasii isiqłutiŋ inuuvigiaqsiqlugu. Tainna pimmata, iñuk taamna pigiiłiħaaŋaruq aqulligmi sivulligiñi. Tainnaŋniagmiusi pigiitchuasii inuuruasii paŋmapak.

Jesus Aakaŋalu Aniqatiŋiłu

(Mark 3.31-35; Luke 8.19-21)

⁴⁶Jesus uqaŋniaqtillugusuli inuŋnun, aakaŋalu aniqatiŋiłu makitaŋarut siłami, apiqsriqlutiŋ uqaqatigisukługu. ⁴⁷Iñuich iłanata uqallautiŋagaa, Aakallu aniqatiitillu qaŋma makitarut aniiqlutiŋ, apiqsriut uqaqatigisukłutin. ⁴⁸Tavra Jesus kiunagaa iñuk uqallauriñi, Kisuuva aakaga? Suli kisuuvat aniqatitka? ⁴⁹Tavra isaaqlugich argagni tuŋaannun iłitchitqurami, ilaa uqallaŋaruq, marra makua aakagimmatullu aniqatigimmatullu itkitka. ⁵⁰Qanuq kiñaliqaa nalautchiruaq pisuutaanik Aapama qilaŋmiittuam aniqatigigiga, aakagigigalu.

Uuktuun Nautchiaksriqirikun

(Mark 4.1-9; Luke 8.4-8)

13 ¹Taavrumanisuli uvlumi Jesus aniaŋaruq iglumiñ aasii aquptaanaruq tatchim siñaanun iłisaurrisukłuni. ²Tavra iñugiapiagataqtuat iñuich katirviginaŋaat avaługu, kiisaimma ikivuq umiaqpaauramun aasii tavrura aquptaaqłuni, aasiili inūsalaich makitavlutiŋ siñaani. ³Tavra ilaan uqautiŋagai iñugiaktuanik uuktuutitigun, uqaqluni, Nunaliqiri aullaqtuq kaŋaqsruiyaqtuqluni nautchiaksranik palauvaksraŋuŋiaqtuanik. ⁴Tavra kaŋaqsruipkaqtillugu iłanich kataŋarut apqutinun, aasii tiŋmiat qaivłutiŋ niŋiŋagaich. ⁵Iłanich aasii kataŋarut uyaŋauruamun nunamun nunaqapiŋitchuamun. Tavrauvvaa naurut, qanuq mapturuamik nunaitchuq. ⁶Siqiñiq salapqigman maŋŋuiłutiŋ panaqluŋagai, aasii tuquvłutiŋ. ⁷Aasii iłanich nautchiaksrat kataŋarut akunŋannun kakiiłagnaqtuat naurut, aasii kakiiłagnaqtuat nauvlutiŋ nagguviksraŋiŋagaich, naupkaŋiługich nautchiaksrat. ⁸Allat kataŋarut nunagiksuamun, aasii nauvlutiŋ palauvaksrat iñugiaksivłutiŋ. Iłanich nauŋarut iñuiñiñaq qulinik palauvaksranik, iłanich aasii piŋasukipiamik, aasii iłanich tallimakipiamik. ⁹Tavra Jesus uqallautiŋagai, Siutiaqtusi tusagatiksraŋnik, naalaŋnisina.

Sivuniŋat Uuktuutit

(Mark 4.10-12; Luke 8.9-10)

¹⁰Tavra iłitchitqurat qaivłutiŋ Jesus apiŋiŋagaat, Summan uqaqpich inuŋnun uuktuutitigun? ¹¹Ilaan kiunagagai, God-im kaŋiqsiŋkaŋagaa ilivsiñun kaŋiqsiñaiñiŋaruq sivuani atanniqsimmatini inuŋnun, aglaalli allat iñuich tusaqsraŋigaat

⁹ 12.42 1 K 10.1-10; 2 Ch 9.1-12. ¹ 13.2 Lk 5.1-3.

uuktuutitigun. ¹² Qanuq inuk kanjicsiñiluktuaq kanjicsipkavsaaqtauniaqtuq kanjicsi-
luatağumiñaqsilugu. Aglaan inuk kanjicsiñilujitchuaq piiguiñaqtuq kanjicsiña
urağaluakkagmiñik. ¹³ Unauvva pisigivlugu uqautigitka uuktuutitigun, qanuq
qiniğaluaqłutij ilisaqsriłaitchut, naalağnigaluaqłutij tusaalaitchuatun ittut aasii
kanjicsiłaiłłutij. ¹⁴ Iłaiññun nalaunñapiallaktuq aglaaña Isaiah-m inna uqaqtuaq,
“Tusaaniagaluagtusi ilumun aglaan suoramikunnii kanjicsiyumiñaitchusi, suli
ilumun qiniğniagaluagmisi ilisaqsriyumiñaitchusi.”
¹⁵ Qanuq ilivsi inuich puqiiłınarusi, suli tusaallaiınarusi, siqunğıqłusilu, ilaanni
ilisaqsriñasugalusi suli tusaanasugalusi aasii kanjicsiłusi, aasii saallusi
uvamnun iłuaqsitqulusi.”
¹⁶ Aglaalli quviasugitchi uvaña ilitchitquratka, qanuq ilisaqsrirusi, kanjicsivłusi. ¹⁷ Ilumun
uqallautigivsi, inuigiaktuat uqaqtinisa God-im nalaunñaruakullu
inuuniaqtuaguruat kipiğniugutiginjagaat tautugukkaluaqługu ilivsi tautuaqsi,
aasii tautukkumiñaiñjagaat, suli tusaasukkaluañjagaat tusaaraqsi, aasii
tusaayumiñaiñjagaat.”⁴

Jesus Sivunniugaa Uuktuun Nunaliqirikun Nautchirriiruakun

(Mark 4.13-20; Luke 8.11-15)

¹⁸ Naalağnisitchi aasii ililługu sivuniña uuktuutim nunaliqirikun
nautchirriiruakun. ¹⁹ Inuich tusaaruat uqaluanik God-im atanniqsimmataata
aglaan kanjicsiñiłługu, nautchiaksratun ittut kataktuatun apqutinun. Tuun-
ğaum qaivłuni piiguipkagai tusaakkañannik. ²⁰ Aasiili nautchiaksrat
kataktuat uyagaulaamun nunamun, inuktitun ittut akuqtuiruatun uqaluñmik
quviasuutigivlugu tusaapqauraqamirruj. ²¹ Aglaan akuqtuağiniñniğaat uqaluk
naamasilugu tuniqsimmaticksraqtij, nautchiaksratun manjuqavigruañitchuatun
ilłutij. Tavraasii iluiliługutit nagliksaaqtirrusiallu qaimmata uqaluk pisigivlugu,
ilijich tavrauvvaa nikatchaktut aasii qapiqłutij. ²² Aasiili nautchiaksrat kataktuat
akungannun kakiłlağnat nauruat, ittut inuktitun tusaaruatun uqaluñmik, aglaan
unjarisit mattumani inuuniağniğmi pivittuatsriñguvlu suğalignik nagguviksraigaat
uqaluk, aasii inuusijich allañjuqtaunijłłutij. ²³ Aasiili nautchiaksrat kataktuat
nunagiksuamun inuktitun ittut tusaaruatun uqaluñmik akuqtupiağataqługu, aasii
inuusijich allañjuqtauvlutij, nautchiaksratun kataktuatun nunagiksuamun, aasii
naurivłuni ilañiñnik tallimakipiatun, ilanijich piņasukipiatun, suli ilañich inuiñnaq
qulitun.

Uuktuun Palauvaksrağiitchuatigun

²⁴ Allamiksuli uuktuunmik Jesus uqautinagai, Atanniqsimmataa Taavruma
qilañmiittuam ittut inuktun kanğaqsruiuatun palauvaksrağiksuanik
nautchiaqagvinmiñun. ²⁵ Tavra inuich siñiktillugich, uumigiriña qaiñiqsuq
aasii kanğaqsruiłuni palauvaksrağiitchuani akungannun palauvaksrağiksuat,
aasii kanğaqsruiqqaqłuni aullaqłuni. ²⁶ Tavraasii palauvaksrat naummata
naummağiksikavsaktutij, palauvaksrağiitchuat salapqinammiut. ²⁷ Tavraasii
kivganisa nunaqatuaq ullakługu uqallautinjagaat, Anjuun, palauvaksrağiksuanik
kanğaqsruiınarutin nautchiaqagvignun. Qanuqłutij palauvaksrağiitchuat
salapqipat? ²⁸ Ilaan uqallautinagai, Uumigirim savaaginjagaa taamna. Kivgat
apiginjagaat, Aullaquvisigut nutchugağiaglugich palauvaksrağiitchuat? ²⁹ Ilaan
uqallautiginñanagai, Naagga, ilaanni katitchağusvigik palauvaksrağiitchuat
manjuyiaqpiagisi palauvaksrağiksuat nutchugaqatigilugich palauvaksrağiitchuani.

⁴ 13.12 Mt 25.29; Mk 4.25; Lk 8.18; 19.26. ¹ 13.14-15 Is 6.9-10. ^u 13.16-17 Lk 10.23-24.

³⁰Iluqatik naulich atautchikun kivriviksramunaglaan, aasii kivrivik tikitpan uqallautiniaġitka kivririt, Katitqaaqsigik palauvaksraġiitchuat aasii qiliqsruġlugich atautchimun ikipkagaksriuglugich, aglaan katillugich palauvaksraġiksuaat suġalliqpimñun.

Uuktuun Nautchiaksrakun Atiaqqtuakun Mustard-mik

(Mark 4.30-32; Luke 13.18-19)

³¹Allamiksuli uuktuunmik Jesus quliaqtuaġutinagai, uqaqłuni, Atanniqsimmataa Taavruma qilaŋmiittuam nausaiññaġniġa arriqaqtuq mustard-mik nautchiaksramik iñuum nautchirriutikkaŋatun nautchiaqaġvigimiñun. ³²Mikiniqsraugaluŋaġaġ mi nautchiaksrapayaaniñ, naukami aġiniqsraġuġuuruq nauriapayaaniñ aasii napaaktuġuqłuni. Tiŋmiat qaivłutiŋ ugluliuqtut qisiqsiutiŋiññun.

Uuktuun Imaksrakun

(Luke 13.20-21)

³³Jesus uqallautivsaaragai allamiksuli uuktuunmik. Atanniqsimmataa Taavruma qilaŋmiittuam nausaiññaġniġa arriqaqtuq imaksramik. Aġnam imaksraq akutqatigigaa palauvaŋmun, iluqaan puvlagataqtillugu.

Jesus Summan Uqaqtilaŋa Uuktuutinik

(Mark 4.33-34)

³⁴Iluqaisa tamatkua Jesus uqautigiŋagai iñusalaŋnun uuktuutitigun. Ilaan uqautisuŋiŋagai sunik uuktuutaŋiitchuakun. ³⁵Ilaa tainna piŋaruq taŋŋiutausaqługu God-im uqaqtaata uqaluanun inna,

“Uqautiqaġniaqtuŋa uuktuutinik ilinjiññun. Uqautiniaġitka sunik kaŋiqsiñaiñjaruanik nunaqaŋa savaagumman.”^v

Jesus Sivunniugaa Uuktuun Palauvaksraġiitchuatigun

³⁶Tavrani Jesus qimaŋagai iñusalaich aasii isiqłuni iglumun. Aasii ilitchitquraŋi ullaŋiŋarut ilaanun uqaqłutiŋ, uqauttutigit sivuniŋanik uuktuutim palauvaksraġiitchuatigun nautchiaqaġviŋmi. ³⁷Ilaan kiŋuŋagai, Iñuk kaŋaqsruiruaq palauvaksraġiksuanik Iġñiġigaa iñuum. ³⁸Nautchiaqaġvik nunauruq, aasii palauvaksraġiksuaat sivuniqaqtut iñuŋiñik God-im atanniqsimmakkaŋiñik. Palauvaksraġiitchualli iñuŋigai Tuunġaum. ³⁹Aasii taamna uumigiri kaŋaqsruiruaq tamatkuniŋa palauvaksraġiitchuaniŋ Tuunġaq, kivrivik aasii sivuniqaqtuq nunam isuanik, aasii kivririt isaġulgich. ⁴⁰Palauvaksraġiitchuat katitaummatun aasii ikipkaqługich igniġmun, tainnatuttauq piñiaġmiuq nunam isuani. ⁴¹Iġñiŋan Iñuum tiliñiaġai isaġuligni, aasii ilaisa katinniġaich atanniqsimmakkaġmiñiñ piyaġlugich iluqaisa piłuksisauruat, iluqaisalu pigiitчуaliqirit, ⁴²aasii igillugich inaanun igniġpaum. Tavrani iñuich qianaqtut tiriqtinniġaiłlu kigutitiŋ. ⁴³Tavrani aasii God-im iñuŋi iluaqtuat qaumaniqaġniaqtut siqiñiqtun Aapamiŋ Atanniqsimmaviani. Iñuum siutiqaqtuam naalaġniłiŋa.^w

Uuktuun Iriqsamaruakun Suġalikun

⁴⁴Atanniqsimmataa Taavruma qilaŋmiittuam ittuq suġaliqtun akisuruatun iriqtauruatun nautchiaqaġviŋmi. Iñuum paqinnamiuŋ sautqiŋaġa. Aasii quviatchakpaiłłuni aullaqłuni tuniŋagai iluqaisa pigikkani tauqsutiqaġuġłuni naamaruanik maniŋiñik aasii tauqsiquŋu taamna nautchiaqaġvik.

^v 13.35 Ps 78.2.   ^w 13.43 Dn 12.3.

Uuktuun Akisuruakun Uyaġagiksuakun

⁴⁵Aasiisuli, Atanniqsimmataa Taavruma qilaŋmiittuam inmiuq tauqsigñiaqtitun ivaqġiaruatuun akisuruanik uyaġagiksuanik. ⁴⁶Paqinnami atautchimik akisuruamik uyaġagiksuamik akisuqaktuamik, aullaqłuni tuniŋagai suġauttapayaani, aasii tauqsigługu taamna akisuruuq uyaġagiksuaq.

Uuktuun Kuvrakun

⁴⁷Aasiisuli Atanniqsimmataa Taavruma qilaŋmiittuam ittuq kuvratun kuvriutauruatuun, aasii kuvraqługich qanusipayaat iqaluich. ⁴⁸Kuvraqviksraigutum man, iñuich nuqinŋagaat nunamun aasii aquptaaqłutiŋ ilaaguaqługich nakuuruat iqaluich utkusigñun, aasii igiługich pigiitchuat. ⁴⁹Tainnatun inniaqtuq nunam isuani. Isaġulgich qaiñiaqtut aasii ilaaguaqługich pigiitchuat iñuich nakuuruaniñ, ⁵⁰aasii igillugich inaanun igniqaum. Tavrani iñuich qianiaqtut sulı tiriqtinniġaich kigititiŋ.

Nutauruallu Utuqauruallu Suġalġich

⁵¹Jesus apiginiŋagai, Kaŋiqsivisigik taapkua iluqaisa? Ilaisa kiunŋagaat, Aaŋ. ⁵²Tavra ilaan uqallautiŋagai, Tavraasii kaŋiqsiñiġuvsı, itqamasitichi tamatkua ilisajaruat Atanniqsimmataanik Taavruma qilaŋmiittuam igluqpiraqtuatuun ittut, salapqiłlaruatuun sunik nutauruanik naagga utuqauruanik suġalliqipinmiñiñ.

Jesus Ukpiginiŋitkaat Nazareth-mi

(Mark 6.1-6; Luke 4.16-30)

⁵³Tavra Jesus naannamigich taapkua uuktuutit, ilaa aullaŋaruq tavraniŋa. ⁵⁴Aasii tikiññami ilaan nunamiñun, ilisautiŋagai iñuich aŋaayyuviani. Iñuich aliugutchararut, aasii uqallakłutiŋ, Sumiñ uvvauna iñuk piññakpa inna isumattunmik makkuniŋalu aliugnaqtuanik savaanik? ⁵⁵Uvvauna kaamniġum igñiġiniŋitpaun? Aakaŋa taiguutiqaŋitpa Mary-mik? Aasiisuli aniqatigiŋitpagich James-lu, Joseph-lu, Simon-lu, Judas-lu? ⁵⁶Suli nayaaluŋi maani iñuuŋitpat? Sumiñ aasiuvvauna iñuk piññakpa isumattunmik piłlasivlunił aliugnaqtuanik? ⁵⁷Tavra ilinjiŋich qanuqpaanjalinarut. Tavra Jesus uqallautiŋagai, God-im uqaqtaa nanġausiaqallaruq sumiliqaa aglaan nunamiñi ilamiñił. ^x ⁵⁸Tavra ilaa piŋaitchuq iñugiaktuanik aliugnaqtuanik savaanik tavrani, pisigivlugu ukpigutairrutaat.

John Paptaiqsi Tuqutauruq

(Mark 6.14-29; Luke 9.7-9)

14 ¹Tavrani Herod atanaururuuq Galilee-mi, tusaakami kamanautaanik Jesus, ²ilaa uqallaruq kivgamiñun, Ammaamna John Paptaiqsi piuq, aŋjaruq tuqqunmiñ. Taamnauvva pisigivlugu savallaruq tamatkuniŋa aliugnaqtuanik. ³Qanuq Herod-gum tigupkaŋagaa John aasii qiliqsruipkaqługu isiqługu tigutaġviŋmun, pisigivlugu Herodias, aniqanmi Philip nuliŋa. ^y ⁴John Paptaiqsim Herod uqallautigaluamiŋagaa, nalaunŋaitchuq ilivich tuvaqasutigupku aniqarvich nuliŋa. ^z ⁵Tavra ilaan tuqutchukkaluaġmivlugu siluvuġagiŋagai iñuich, qanuq ilaisa uqaqtigiruaġiŋagaat God-mun.

⁶Tavra Herod annivia tikiñman, pania Herodias kanaakkiunaruq sivuġaanni tuyuġmiami, aasii iviŋaŋagaa Herod. ⁷Tavraasii ilaa unniqsuġiinaruq nalupqinaiqługu aitchuġniġniŋvılu supayaamik apiqsrisukpan. ⁸Pisuksaaqtiqa

^x 13.57 Jn 4.44. ^y 14.3-4 Lk 3.19-20. ^z 14.4 Lv 18.16; 20.21.

qłuni aakamiñik, niviaqsiaq uqallañaruq, Aitchuñña niaquanik John Paptaiqsim uumuña puggutauramun ikilugu. ⁹Tavra umialik isumaaliñaruq. Aglaan pisigivlugich nalupqinaiqługu unniqsuqłiisini sivuğaanni tuyuğmiami, ilaa pirakrsriñaruq aitchuutigitquvlugu apiqsriña. ¹⁰Herod tilisiñaruq aasii niaquiqsıłıuğu John tigutaagvıñmi. ¹¹Tavra ilaan niaqua qağğisiñagaat puggutauramun aasii aitchuutigitv-lugu niviaqsiamun, aasiilı ilaan qağğisivlugu aakamiñun. ¹²Tavra John ilıitchitqurañisa qaivılutıñ piñagaat timaa aasii iluvıqługu. Aasii aullaqłutıñ qulliaqtuagutıñagaat Jesus.

Jesus Niğipkağai 5,000 İñuich

(Mark 6.30-44; Luke 9.10-17; John 6.1-14)

¹³Tavra Jesus tusaakamiuğ taamna, ilaa aullañaruq tamaañña umiaqpaurakun iñuiñaamun kisimğiuğukłuni. Tavra iñusalaich tusaakamırruq, maliñagaat pisukataqłutıñ nunaaqıñiñ. ¹⁴Tavra tulagniallağmiñ ilaan tautuñagai iñusalaich, aasii naglikrsatchañaruq ilaiñnik, aasii ilıuaqsıñagai nañıttuaniç.

¹⁵Unnuksraagman, ilıitchitqurat ullakługu uqallautıñagaat, İñuiñaaq marra manna ini, unnuagaqsımmıvıłuni, aullaqtitkich iñusalaich nunaaqıñun tauqsıgumaut niqiksramıñnik. ¹⁶Jesus uqallañaruq, Aullañitkumikunnii suñitchut, ilivsi aitchuqsıgik sunik niqiksrañiñnik. ¹⁷İlaises uqallautıñagaat, Tallımanik punniğutiqaqsıñıñagtugut malğugnıglu iqalluñnik. ¹⁸Jesus uqallautıñagai, Qağğisısıgik uvamnun. ¹⁹Tavra ilaan pirakrsriñagai iñusalaich aquvitquvlugich ivıñun, aasii tiguvlugich tallimat punniğich malğuglu iqalluk aagluñaruq qılañmun, aasii quyyavıgıvlugu God. Tavraasii avguqługich aitchuutıgıñagai punniğich ilıitchitquranun, aasiilı ilıitchitqurat aitchuutıgıvlugich iñusalañnun. ²⁰Tavra iluqağmiñ niğıñaruq pisuğuiqsuqłutıñ. Aasii ilıitchitqurat katıitchıñaruq qulit malğugnik aguımmagnik silıviñıgıgich avguanik ilakunı. ²¹Aasii taapkua niğıruat 5,000 añutit itpallıñaruq, kısıtqatıgıaluağnagıgich ağnat miqłıqtullu.

Jesus Pisuaqtuq İmmam Qaañagun

(Mark 6.45-52; John 6.15-21)

²²Tavra ilıitchitqurani ikıpañagıñ umiaqpauramun aasii ayusaqtıgıgich sıvumiñi ikaanmun, Jesus aullaqtitchiñiaqłuni iñusalagıñik. ²³Tavra aullaqtitanıkamıgıgich iñusalaich, ilaa mayuñaruq qımialuñnun kısımi añaayyuqıtuqłuni. Tanuğaksımmıñ, Jesus tavraniñaruq kısımi. ²⁴Tavrallı umiaqpauraq ayuuñaruq nunamiñ qağıuqłutıñ, anuğım arguğıannağıuıtvıgıgich. ²⁵Tavra uvluyasımmıñ, Jesus ullañagıñ ilıitchitqurani pisuaqłuni immam qaañagun. ²⁶Tavra ilıitchitqurat tautukamırruq pisuaqtuq immam qaañagun, iqsıtchañaruq uqaqłutıñ, İlitqusıq marra. Tavra nıpaalañaruq iqsıalavlutıñ. ²⁷Tavra tavravvıaa ilaan uqallautıñagai, quviatchaktıtausıtchi. Uvañauruñ. İqsıñıasi. ²⁸Tavra Peter-m kiunagıñ, Ataniiq, ilııviupıağuvıch tuksıñña ilıñnun qaitquluñña immakun. ²⁹Jesus kiunagıñ, Qaiñ. Tavra Peter niunaruq umiaqpauramiñ aasii pisuaqłuni immam qaañagun ullañagıñ Jesus. ³⁰Aglaan ilıitchuğıkamı anuğımıç nañıalıñaruq, aasii kıvısaqsıruıñıñıqamı nıpaalañaruq, Ataniiq annautıñña. ³¹Jesus tavravvıaa isañagıñ argağni aasii tigıvlugu, uqallautıvlugu, İlivıch ukpıgıtıkıtchuıtiin. Summan nalupqısuqkıç? ³²Tavra ikımmagnik umiaqpauramun anuğıñaruq. ³³Aasii taapkua umiaqpauramııttuat sıtuğıvıgıñagaat kamannıuğıvıgıvlugu uqaqłutıñ, İlumun İğniğıgaatın God-im.

Jesus İıuaqsıgıñ Nañıttuat Gennesaret-mi

(Mark 6.53-56)

³⁴Tavra ikaaqamıñ, nunalıñıñaruq Gennesaret-mun. ³⁵Tavra iñuñı taavrıma nunam ilısaqsırikamıñ ilaanıç, tilisiñaruq uqaluñmik nunaaqıpaayauranun

aasii qagǵisivlugich nanjirutiqapayauraqtuat Jesus-mun, ³⁶apigipiaqługu aksilłagniaqsiñnagukługuunnii siñigutaa annuǵaanjan. Aasii iñugiaktilaamiktun aksiutiruat iłuaqsiraunjarut.

Iłisaurrutaat Mañjuuruat

(Mark 7.1-13)

15 ¹Tavra Pharisees-lu iłisaurriłlu pitquranik ullaunjarut Jesus-mun Jerusalem-miñ aasii apigivlugu, ²Summan iłitchitquravich kamagilaitpatigik iłisaurrutinjich mañjuupta? Qanuq niǵınaiñnagmıñ iqagilaitkaich argatıñ tuvragługu piraksriutaat mañjuupta. ³Jesus kiunǵagai, Summallivsauq ilivsi kamagilaitpisigik pitquranı God-im, kamagilıhaaqługich mañjuuvsi iłisaurrutinjich? ⁴Qanuq God piraksriınjaruq Moses-kun, suunılagınagik aapallu aakallu. Kiñalıqaa uqallautıaqtuq pigiitчуuamık aapamıgun aakamıgullu, tuquruksaupiaqtuq.^a ⁵Ilivsiılasii iłisaurrirusi iñuk piqagıniqpan sumik ikayuuıtıgıyumiñaǵaluakkamiñik aapamiñun naagga aakamiñun aglaan uqallausigikpagu, Taamna pigigaa God-im, ⁶ılaa pasirauyumiñaitchualigiksi ikayunıtkaluagumıgik aapanılu aakaniılu, pisigivlugu mañjuuvsi iłisaurrutaat, anniqsuutaunǵaıgisi uqaluñı God-im. ⁷Ilivsi ukpıñıuaqtuasii. Qanutun nalautıgıjaruq Isaiah uqaqtaa God-im uqallausigikamisi. Ilaan aglanǵagai God-im uqaluñı inna,

“Ukua iñuich nanǵaǵaluǵaanja uqaluıhiñamiñnik, sivuniqasunǵagıch uqalutıñ.

⁸Iliñisa iłumutun savautıñıtkaanja añaayuvıgilunǵalu, qanuq iłisaurrirut iñuich pitquralianıñnik, God-mun pitquraǵıruatun iłivıugich.”^b

⁹Jesus uqallavsaañjaruq, Kamagıñıtkisi God-im pitquranı, kamagilıhaaqługich piłǵusilıañıch iñuich.

Sut Salumaiłlisit Iñunmun

(Mark 7.14-23)

¹⁰Tavra Jesus ququnǵagai iñuich inmiñun aasii uqallautivlugich, Naalaǵnisıña kanıqsıısilı. ¹¹Taavruma qanıǵmuktuaam niǵıruatun piłuksipkalaitkaa iñuk, aglaan taavruma anıruam qanıǵmiñ, uqaluum piłuksipkaǵumiñaǵaa iñuk.

¹²Iłitchitquranısa ullaqługu uqallautıñagaat, Iłisimavigıch Pharisees piavsaktılaanǵat tusaakamırruñ taamna uqallautın? ¹³Ilaan kiunǵagai, Nautchiapayaaq qılınmiittuam Aapama nautchirriutiñaisaña nusuktauniaqtuq. ¹⁴Ilimiktun piłıch. Aullarrırut ayaunaruatun iñuktun. Aasii ayaunaruam iñuum aullatikpaun ayaunaruq iñuk, iluqatik qarǵisaǵniaqtuq. ^c ¹⁵Tavra Peter-m uqallautıñagaa, Sivunniugun uvaptıñun taamna suktuun. ¹⁶Ilaalli uqallautıñagai, Ilivsıvsauq kanıqsısaıñmıvısi? ¹⁷Kanıqsıñait pısiun sunapayaaq qanıǵmuktuaq aqıaqquumuguuruq, aasii anıvluni timimiñ. ¹⁸Aglaan suna pigiitчуuq uqaluk anıruaq qanıku aullaqıvluni isumaqagıvianiñ, taavruma piłuksipkaǵaa iñuk. ^d ¹⁹Qanuq iñuum isumaqagıvianiñ salapqıguurıt pigiitчуuat isumat piłǵusıgiitчуallu, iñuaǵutıt, allatuutıt, tigligautıt, saglutıgınnıgıñıch, tiglırautıt. ²⁰Tamatkua tamarra piłuksipkaǵaat iñuk, aglaan niǵıruni iqagıǵaluagıñıch argaıch piłuksısaunıtчуuq iñunmun.

Aǵnam Ukpıgıtaa

(Mark 7.24-30)

²¹Tavra Jesus aullañaruq tavrıñja aasii aullaqłuni nunaaqıñıñun Tyre-m Sidon-lu. ²²Tavra aǵnaq Canaan-miu iñuuruq tamaani ullaunjaruq nipimi-

^a 15.4 a Eñ 20.12; Dt 5.16. ^b Eñ 21.17; Lv 20.9. ^b 15.8-9 Is 29.13. ^c 15.14 Lk 6.39. ^d 15.18 Mt 12.34.

gun, Naglikkutiqagāiñ uvamnun Ataniiq, Iḡñiña David. Paniga atqunaqługu ilitqusiqłuqaqtuq. ²³Tavra Jesus kiunaitkaa uqaluuramikunnii. Tavra iłitchitquranisa ullakługu apigipianagaat, Aqpikkuuñ una aḡnaq, qanuq uvva małakkaatigut nipimigun. ²⁴Ilaa uqallañaruq, Tiliraunaruña kisiññun Israel-guruanun imnaisun tammanaruatun ittuanun. ²⁵Tavra aḡnaq qaivluni sitqunaruq sivuḡaanun uqaqluni, Ataniiq, ikayunña. ²⁶Tavra ilaan kiunagaa, Nalaunñanitchuq tigulugu miłiqıtuq niqaat aitchuutigiruni qimmiñun. ²⁷Aḡnaq uqallañaruq, Aaglukiaq Ataniiq, naagpauq marra qimmich-unnii niḡisuummiut kanḡallugnik kataktuanik iñunmij niḡḡiviñiññiñ. ²⁸Tavra Jesus kiunagaa, Aḡnaaq, kamanapaluktuq ukpiḡutin. Tanñiḡli kipiḡniuḡutin. Tavra pania iħuaqsiraunaruq tavrauvvaa.

Jesus Īħuaqsigai Īñugiaktuat Īñuich

²⁹Tavra Jesus aullalḡitchuq tavrannā aasii iḡlauvluni siñiqsraqługu tasia Galilee-m. Tavra ilaa mayunaruq qimialunñun, aasii aquviłłuni tamaunña. ³⁰Tavra iñugiapiagataqtuat iñuich ullautinjarut ilaanun, qagḡirrivłutin tusiapiktaqtuanik, qilluutiqaqtuanik, ayaunjaruanik, uqalaitchuanik, suniglu iñugiaktuanik allanik nanjirritiñnik, aasii iłivlugich sivuḡaanun, tavra ilaan iħuaqsinagai. ³¹Tavraasii iñusalaich kamasunjarut, tautukamisigik uqalailat uqaaqsimmata, qilluutituqtuat iħuaqsiraummata, tusiattuat pisuaḡmata, sulii ayaunjaruat tautullasimmata. Tavra ilaisa nanḡanagaat God-ıñat Israel.

Jesus Niḡipkaḡai 4,000 Īñuich

(Mark 8.1-10)

³²Tavrani Jesus ququanagai iłitchitqurani inmiñun aasii uqallautivlugich, Nagliksralıqsunña iñusalañnik, pisigivlugu nayuutiniñat uvamnun pañmapak piñasuni uvluni, aasii pañmapak niḡiksraiqsut. Aullaqtitchumanjıtkitka kaanñaisa, sayaiḡñiaqtutkiatan apqunmi. ³³Tavra iłitchitqurat apigijnagaat, Sumiñ niḡiksranigniaqpisa naamaruamik nunaglukuami niḡipkaḡumiñaglugich innatun iñugiaktigiruat? ³⁴Tavra Jesus apigijnagai, Qavsiñik punniḡutiqaqpisi? Ilaisa kiunagaat, Tallimat malḡugnik, iñukisuuraniglu iqaluuranik. ³⁵Tavra Jesus piraksriinjaruq iñusalaich aquvitquvlugich nunamun. ³⁶Ilaan tiguñagai tallimat malḡuk punniḡich iqaluıłlı, aasii qyaanikami God-mun avguqlugich qaiññagai iłitchitquranun, aasiili iłitchitqurat qaiññugich iñusalaññun. ³⁷Tavra iluqaḡmij niḡinjarut pisuiqsuaqlutin. Aasii iłitchitqurat katitchinjarut tallimat malḡugnik aguummakpagnik siłiviñugich iłakunik kisiññuqtanik. ³⁸Tamatkua niḡiruat 4,000-tun iñugiaktiginjarut, aḡnat miłiqıtuq kisiññuqtanik.

³⁹Aasii aullaqtitanikługich iñusalaich, ilaa ikuñaruq umiaqpaaramun aasii aullaqlutin nunaaqiñiññun Magadan.

Īñuich Tautuḡunjarut Aliḡnaqtuamik

(Mark 8.11-13; Luke 12.54-56)

16 ¹Tavra Pharisees-lu Sadducees-lu qainjarut Jesus-mun, aasii uuktuaqsaqługu apigijnagaat tautuktıtuqvlutin aliḡnaqtuamik qılannıñ, iłisimanaqsisaḡlugu God-mun iviḡaumagitılañña. ²Ilaan kiunagai, Unnuksraaḡman uqallaguuruusi, siłanñuḡniḡaa qanuq qılak kaviqsirur. ³Aasii uvlaami uqallaguummiusi, sialuḡniḡtuq uvlupak qanuq qılak kaviqsularuq mañaaqsirurḡlu. Iłisimagałuaḡłusi sivunniḡniñanik qinñanata qılauum, iłitchuḡilainñiḡisi sivuninich aliḡnaqtuat savaḡuruat akunnavsiññi. ⁴Qanutun piḡiisigirut god-aitchullu iñuich, makua

¹ 16.1 Mt 12.38; Lk 11.16.

savaquriruat uvamnik aliugnaqtuanik. Aliugnaqtuatualuk savaaguniaqtuaq piñiaqtuq Jonah-tun uqaqtinjatun God-im. Tavra ilaan qimanajagai aasii aullaqluni.^f

Pharisees-lu Sadducees-lu Arriqaqtut Imaksramik

(Mark 8.14-21)

⁵Tavra ikaaganikamij taagunatchianun tatchim, ilitchitqurat ilitchuqinjarut piiguqtilaamijnik punniqnik. ⁶Jesus uqallautinajagai, Qaunagisitchi nipunajilisu ilu imaksriuqtanijniik Pharisees, Sadducees-lu.^g ⁷Tavra uqaarraqsinarut avanmun uqaqlutin, Ilaan uqallausigigaa taamna punniliraanijniñapta. ⁸Tavra Jesus, ilisimavlugu qanuq uqaqtilaanat uqallañaruq, Uvvailivsi summan uqaagutiqaqppisi akunnavsiñni punniqutaiñnivlusi? Inuich ilivsi ukpigutikitchusi. ⁹Kanjiqsinaitpisis uli? Itqaumanaitpisis ipkua tallimat punniqich avguqapkich 5,000-nun anutinun? Qavsiñullu aguummagnun immiqsinavisi?^h ¹⁰Naaggaunni tallimat malguk punniqich avguqapkich 4,000-nun? Qavsiñullu aguummakpagnun immiqsinavisi?ⁱ ¹¹Qanuq imña kanjiqsinijniñiqpisi uqautiqanjisilaamnik punniqnik. Qaunagisitchi imaksrautinisigun Pharisees Sadducees-lu. ¹²Tavrani ilitchitqurat kanjiqsinarut ilaanun uqautinjisilaamijnik imaksrañagun punniqum, aglaan qaunagitquvlugich ilisaurrutinisigun Pharisees Sadducees-lu.

Peter-m Uqallautaa Jesus Kiutilaanjanik

(Mark 8.27-30; Luke 9.18-21)

¹³Tavra Jesus tikiññamij nunaaqqinijniñun Caesarea Philippi-m, apiqinajagai ilitchitqurani, Inuich kiunisuvanna, Igñija Inuum? ¹⁴Ilijich uqallañarut, John-gunisugaatin Paptaiqsi, allalli Elijah-univlutin, allat-suli Jeremiah-univlutin naaggaqaa ilaginivlutin uqaqtinjun God-im.^j ¹⁵Ilaan apiqinajagai, Ilivsilimi kiunivisiña? ¹⁶Simon Peter uqallañaruq, Ilivich Christ-gurutin, Igñija inuuruam God-im.^k ¹⁷Jesus kiunajagaa, Quviatchaktitaugiñ Simon igñija John, qanuq inuum satqummiñaitkaa ilijnun taamna uqallautin, aglaan Aapama qilañmiittuam. ¹⁸Aasii uqallautigikpiñ, ilivich Peter-aurutin, sivuniquqtuaq Uyaqagmik, aasii taavrumuñ uyaqagmun nappagnaigiga añaayyuviga, aasii suañpatipayauranisa Tuunguam payariyumiñaitkaat. ¹⁹Aitchugñaigikpiñ pitchigiiyautinijniik Atanniqsimmataata Taavruma qilañmiittuam. Taamna sivuniquqtuq pitqunisasi añaayyuvimni nunami pitqunianijniñmigai Taavruma qilañmiittuam, aasii supayaat pipkallakkasi nunami pipkallaniagmigai Taavruma qilañmittuam.^l ²⁰Tavrani Jesus uqautipiagatanajagai ilitchitqurani quliaqtuaqunijugich kimununnii Christ-guniñuni.

Jesus Uqautigigaa Nagliksaagniksrani Tuquniksranilū

(Mark 8.31-9.1; Luke 9.22-27)

²¹Tavrannaaglaan Jesus ilisautirraqsinajagai ilitchitqurani aullaqtuksraupiagnivluni Jerusalem-mun aasii nagliksaagutiqaqluni inuugiaktuanik umialiqnanijniñilū Jew-guruat añaayyuliqsiqapagnilū ilisaurriñilū pitquranik, aasii tuqutauluni, aasiisuli uvluk pinayuañni anipkaqtauluni. ²²Tavra Peter-m asivaqtaagutivlugu uqallautinajagaa, Tainna uqaqtuksraunitchutin. Ataniiq, God-im pipkanajilijun taamna. Taamna pirusraunipiaqtuq ilijnun. ²³Tavra Jesus qiviaqługu Peter uqallautinajagaa, Satan, piigiñ uvamniñ. Piñailutaurutin uvamnun, qanuq isumanitchutin God-im isummasianik aglaan inuich isumanannik.

²⁴Tavrani Jesus uqallautinajagai ilitchitqurani, Kialiqaa maligukkumiña pirusraunitchuq ilaan pisukkamiñik, iqsriutilugu anaraurani, itqanaitchuksrauruq

^f 16.4 Mt 12.39; Lk 11.29. ^g 16.6 Lk 12.1. ^h 16.9 Mt 14.17-21. ⁱ 16.10 Mt 15.34-38.

^j 16.14 Mt 14.1-2; Mk 6.14-15; Lk 9.7-8. ^k 16.16 Jn 6.68-69. ^l 16.19 Mt 18.18; Jn 20.23.

tuqqutigiyumiñaġlujaunnii.^m ²⁵ Qanuq iñuk iñuullatuvaiġaktuq tammaiñaiaqtuq iñuggunmiñik, aglaalli iñuk sullatuaġumiġu atiruaq tuqqutigiyumiñaġlujaunnii, tammaiyumiñaiapiaġaa iñuggutini.ⁿ ²⁶ Iñuk suġallakkaluagumi supayauranik nunamiittuanik aasii tammautigilugich, ilaa suoramikunnii anniqsuġumiñaiaitchuq inmiñik. Sumik piitchuq iñuum simmiutiksrajanik iñuggunmiñun. ²⁷ Qanuq Iġñiña Iñuum qaiyumaiaqtuq piqatigilugich isaġuliñni qaumanġagun Aapami, aasii tavrani akiliġlugu iñupayaaq savaanġigun.^o ²⁸ Iłumun uqallautigivsi, iñuqaġniaqtuq iłanjiñnik makitaruanik uvani tuquniañitchuani tautukkaluagñatiñ Iġñiñanik Iñuum qairuamik umialiktun.

Jesus Qiññaja Allañjuqtauruq

(Mark 9.2-13; Luke 9.28-36)

17 ¹ Tavra itchaksrat uvlut pianiñmata Jesus piqasiutiñagai inmiñun Peter-lu, aniqatigiġlu James-lu John-lu, aasii aullautivlugich qutchiksuamun iġġimun kisiisa.^p

² Tavra ilaa qiññagmiñi allañjujaruq sivuġaanni, suli kiiñaja qaummaġiksivluni siqiñiqnutun, annuġaanġiġu qatiqsivlutinj qaummaqtun. ³ Tavraasii niptañaruk ilaiññun Moses-lu Elijah-lu, uqaaqatigivlugu Jesus. ⁴ Tavra Peter uqallañaruq Jesus-mun, Ataniiq, iħuaqtuq tavraniinnapta. Pisukkuvich tupiġniaqtuñ piñasunik mauñja, atautchimik iliñnun, suli atautchimik Moses-mun, suli atautchimik Elijah-mun. ⁵ Uqaġataviksillugu suli, qaummaġiksuam nuvuyam qulañiġmagich, nipi nuvuyamiñ uqallañaruq, Uvva piviuatagivlugu Iġñiña iviġaummatigilluatakkaga. Naalaġnisuñ.^q ⁶ Iłitchitqurat tusaakamirruñ nipi, punñarut nunamun, suli iqsitchapiagatañarut. ⁷ Tavra Jesus qaivluni aksinajai uqallautigillaan, Makittitchi suli iqsinaġitchi. ⁸ Tavrani aagluqamiñ, tautunjitcut iñuñmik aglaan Jesus kisian.

⁹ Tavra atqallaġmiñ iġġimiñ, Jesus piraksriñagai, Quliaqtuaġnasi iñuñmun tautukkavsiñnik, Iġñiña Iñuum añitchiaġilugu tuqqunmiñ. ¹⁰ Tavra iłitchitqurat apiñiñagaat, Summan uvva iłisaurrit pitquranik uqaġuuvat Elijah qaiqaaqtuksrauniagñivlugu qaiñaiññaan Christ-guruq?^r ¹¹ Ilaan kiunajai, Iłumun ittuq Elijah qaiqaaġniaqtuq Christ-miñ aasii itqanaġiñiñagai supayaat. ¹² Aglaalli uqallautigivsi Elijah qaiganinjaruq, aasii iñuich iłisaġiñaitkaat, aglaan iñuich piñagaat qanupayauraq pisukamirruñ. Tainnatuttauq aasii Iġñiña Iñuum nagliksaaqtinniagmigaat.^s ¹³ Tavrani iłitchitqurat kanjicsinjarut ilaanun uqautitilaamiñnik sivuniġivlugu John Paptaiqsi.

Jesus Ĥuaqsigaa Nukatpiagruk Iłitqusiqłulik

(Mark 9.14-29; Luke 9.37-43a)

¹⁴ Tavra iñusalañnun tikiutimmata, iñuum ullañajaa Jesus aasii sitquqłuni sivuġaanun uqallañaruq, ¹⁵ Ataniiq, Naglikkutiqaġiñ iġñimnun, qanuq ilaa qiiqsruġuuruq aasii nagliksaaqpaguuruq, qanuq akulaitchuami puukaġuuruq igniġmun imiġmullu. ¹⁶ Qaġġisinaġaluagiga iłitchitquraġnun, iħuaqsilaññagaat. ¹⁷ Tavra Jesus kiunajai, Qanutun uvva ukpiġutaisigirusi killukuaqtigivlusila iñuich. Qanutun siviisitigiruamik nayugaksraġivisi ukpiliġataqtillusi? Qanutun iġlutugaksraġivisi? Qaġġitchuun nukatpiagruk uvamnun. ¹⁸ Tavra Jesus suañajaa iłitqusiqłulik, aasii aninjaruq nukatpiagrugmiñ, suli nukatpiagruk iħuaqsiraunjaruq tavrauvvaa.

^m 16.24 Mt 10.38; Lk 14.27; Jn 12.24. ⁿ 16.25 Mt 10.39; Lk 17.33; Jn 12.25.

^o 16.27 a Mt 25.31. b Ps 62.11-12; Pr 24.12; Jr 17.10; Ez 18.30; 33.20; Ro 2.6. ^p 17.1-5 2 P 1.17-18.

^q 17.5 a Gn 22.2; Ps 2.7; Is 42.1; Mt 3.17; 12.18; Mk 1.11; Lk 3.22. b Dt 18.15. ^r 17.10 Mt 4.5.

^s 17.12 Mt 11.14.

¹⁹Tavrani ilitchitqurat qaijarut Jesus-mun inuiġaakun aasii uqallakġutin, Suvluta uvagut ilitqusiġluk anilaitpisigu? ²⁰Jesus uqallautiġagai, Patchisauruq ukpigutikiġiġi. Qanuq ilumun uqallautiġivsi, ukpigutiġaġuvsu nautchiaksratun mustard-tun mikipiġaġaluġtuni naullaruatun napaaqtuġpaġuġtuni, uqallautiyumiġaġiksi una iġġiġ, Nuuttin maanġa avuġaġpanun, aasii nuunniatquġ. Suli sunaliġaa piġlasiġaġiksi.^t ²¹Aglaan tainnasiġ ilitqusiġluk sumikunnii anilaitchuġ aġaayyutaunġichuakun niġilailġluni.

Jesus Uqautiġivsaġaa Tuqutini

(Mark 9.30-32; Luke 9.43b-45)

²²Tavra kukiġuġniallaġmiġ Galilee-mi, Jesus uqallautiġagai ilitchitqurani, Iġniġa Iġuum aitchuutauniaqtuġ iġuġnun, ²³aasii tuqunniġaġat, aglaan ilaa anġipkaġtauniaqtuġ uvluk piġayuġgni. Tavra ilitchitqurat ipiqtutġchapiġjarut.

Akiġiġiġiġ Aġaayyuvikpaum Tax-iġutiġiġiġ

²⁴Jesus-lu ilitchitquraniġ tikiġmata Capernaum-mun, katitchirit Aġaayyuvikpaum tax-iġutiġiġiġ qaijarut Peter-mun aasii apigivlugu, Iġisaurriksi akiġiġiġaitpa tax-iutiġiġiġiġ aġaayyuvikpaum?^u ²⁵Ilaan kiunġagai, Akiġiġisuuruq. Tavraasii Peter isiġman iġlumun, Jesus uqallaġaġjaruq ilaanun, Simon, qanuq isumavich? Kisuniġ umialiġi nunam katitchisuuvat taxes-nik? Ilaisa nunamiġni iġuġmiġniġ naagga allat nunat iġuġiġiġiġiġ? ²⁶Peter-m kiunġagaa, Allaniġ. Tavra Jesus uqallautiġagaa, Umialġum iġuġi akiġiġiġiġaitchut. ²⁷Tainnailluqtuqunniġ iġuġutġhagunġiġuġich, niksiliġiġaġiġiġ immamun, aasii tiġulugu niksiksan sivulliq qakitkupku aatġaġtitkupku paġinniaqtutin naamaruamik maniġmik tax-iutiksraptiġnik aġaayyuvikpaumun. Tiġulugu manik aitchuutiġiyumiġiġiġ ilaiġniġun aitchuisilunuk.

Kiġa Kamaġniġsrauva?

(Mark 9.33-37; Luke 9.46-48)

18 ¹Tavra tavrani ilitchitqurat ullautiġjarut Jesus-mun, apiġsriġvġutin, Kiġa kamaġniġsrauva atanniġsimaviani Taavruma ġiġaġmiittuam?^v ²Tavra Jesus tuksiaġlugu inmiġniġ miġtiġtuuraġ inillaġagaa ġitqannun, ³aasii uqallakġuni, Iġumun uqallautiġivsi, ilivsi isumaliġtiġiġisuaġuvsu aasii ililusi miġtiġtutun, sumikunnii isiġumiġaitchusi atanniġsimavianun Taavruma ġiġaġmiittuam.^w ⁴Kiġaliġaa kamaġniġsrauva iġiġaġumi inmiġniġ uuma miġtiġtum irrusiġatun ililuni ilaa kamaġniġsrauruq atanniġsimaviani Taavruma ġiġaġmiittuam. ⁵Iġuum paġlakpaun miġtiġtuuraġ uvaġa piġisilunġa, uvaġa paġlagaġa.

Piġuksipkaġtinniġaġutit

(Mark 9.42-48; Luke 17.1-2)

⁶Kialiġaa ukpigutiġisitpagu ilaġat makua miġtiġtuuratun ilivġutin ukpiqtuat uvamnun, iġuaġhaaġayaqtuġ uyaġaġruaġmik quġusigutġiġlugu ipipkaġpan itiniġanun taġium. ⁷Qanutun nagliġnaġtigirut nunam iġuġi ukpigutiġisitchiruġat iġuġnik. Tainnainniġaġniġsuq ataramik, aglaan qanutun nagliġnaġtigirug ukpiġutiġisitchiruġaġ iġuġnik.

⁸Tavra argavsi naagga isiġavsi piġuksipkaġpasi, iġuusitġi argaiġsuatun naagga isiġaiġsuatun piġusi. Iġuaġhaaġayaqtuġ isiġuvsu atanniġsimavianun God-im argaiġlusiunnii naagga isiġaiġlusi piġaġniġmiġiġ iluqaaktun argaġaġlusi isiġaġaġlusiġu

^t 17.20 Mt 21.21; Mk 11.23; 1 Co 13.2. ^u 17.24 Eġ 30.13; 38.26. ^v 18.1 Lk 22.24.

^w 18.3 Mk 10.15; Lk 18.17.

igitauniġmiñ isuitchuamun igniġmun.^x ⁹Suli irivsi piłuksipkaqpasi, iñuusitchi iraiqsuatum piłusi. Iłuałhaaġayaqtuq isiguvsati atanniġsimavianun God-im atautchimik iriqaġlusi malġugnik iriqaġluni igitauniġmiñ nagliksaaġvium igniñanun.^y

Uuktuun Tammaruakun Imnaikun

(Luke 15.3-7)

¹⁰Qaunagisitchi suunilaġitchailisiuñ atausiqunnii makua ilaḡat miqłiqıtutun ilivłuni ukpiqtuaguruuq uvamnun. Qanuq uqallautigivsi, qilaḡmi isaaġuliñich qakuguliqaa ullautilarut Aapamnun qilaḡmiittuamun.^z ¹¹[Qanuq Iġniña Iñuum qaiḡaruq annautiyaqtuqługich tammaruauat.]

¹²Qanuq isumavisi? Iñuk tallimakipiamik imnaiqaġumi, aasii ilaḡat tammaġluni, qimagniañitpagich tallimakipiaguutaitchuat qimialuñunun aasii ivaasiliġu atausiq tammaqtuq imnai? ¹³Iłumun uqallautigivsi, paqitkumiun ilaa qvuiasuuttaqałhaaqtuq taavrumuñ atautchimun imnaimun ukunañña tallimakipiaguutaitchuaniiñ imnaiñiñ tammaruaitchuaniiñ. ¹⁴Tavra pisuutigiñitkaa Aapavsi qilaḡmiittuam atausiqunnii ilaḡat makua miqłiqıtutun ilivłutiñ ukpilaḡaruat tammaqulugu.

Aniqañ Piłuksiruaq Iliñun

¹⁵Aniqañ piłuksikpan iliñun kisivich ullagługu uqallauttuñ pimaqłuutaanik, ilipkullu ilaagullu. Naalaġnikpatin atisiqatigilutin utiqıtıqıkiñ aniqañ.^a

¹⁶Aglaan atisiqatigisuñitpatin, ullatqikkumagiñ piqasiġłutin atautchimik naagga malġugnik iñuñnik ilisimaruksragnik sunik uqautiñnik ilaanun. Tainna piguvich, kamaksriñaıqtutin pitquranik uqaluqaqtuanik inna, “Pasikkutipayaaq ukpiñaqsiñiaqtuq iłumun itilaañanik malġugnik naagga piñasunik ilisimariqaġluni.”^b ¹⁷Naalaġnisuñilgitpan, quliaqtuagiñ añaayyuliqiruanun, aasii naalaġnisuñilgitpan añaayyuliqiruanik iliũqsuñ aunniũgutiñaisavsisun katichiritullu tax-iñik.

Piñaiłat Piñaqtuallu

¹⁸Iłumun uqallautigivsi, sunapayaaq piñaisitaqsi nunami piñaisinniaġmigaa Taavruma qilaḡmiittuam. Suli sunaliqaa pipkallakkaqsi nunami pipkallaniaġmigaa Taavruma qilaḡmiittuam.^c ¹⁹Uqallautivsaagivsi, atisiłutik malġuulutik sunapayaaq nunami apiqsriagiguptitku añaayyulutik, pipkaġniaġaa iliptiñunun Aapama qilaḡmiittuam. ²⁰Qanuq sumun malġuk naagga piñasut katinmata pisigivluñña, tavraniinmiuñña piqatigivluñich.

Uuktuun Suliqutiginaiksiniḡchuakun Kivgakuñ

²¹Tavrani Peter ullautilaruq Jesus-mun aasii apigivluñ, Ataniiq, qavsiqsuaġlugu suliqutiginaigñiaqpiġu itqaumayumiñiaġlugu piłuksigaluamiiqpan aniqañ uvañun? Tallimat malġuqsuaġlugu?^d ²²Jesus kiunagaa, Naumi, tallimat malġuñilaañni, aglaan qanutupayauraq suliqutiginaigaksrauḡpan. ²³Tavra inna ittuq atanniqsimmataa qilaḡmiittuam iñuñun. Umialiktun ittuq piyummatiniktuatun iluaqsrusuktuni akiilañiñnik kivgami. ²⁴Makpiġarriqisaa niñman, iñuk qaġgirraunaruq ilaanun akiilaqtuqpaaruqtuq maniñnik. ²⁵Tavra akiiliyumiñiñman, atangata tunirautquñagaa, piqatigilugich nuliñalu miqłiqıtunilũ supayaallu pigikkañi, aasii akiiliutigilugich akiilañiñun. ²⁶Tavra kivgam sitquqami qiiñuaqtulavigiaqsuñagaa, Ataniiq, qiiñuiritiqallagiñ uvañun, akiiliviginiagikiñ

^x 18.8 Mt 5.30. ^y 18.9 Mt 5.29. ^z 18.10 Ez 34.16; Lk 19.10. ^a 18.15 Lk 17.3. ^b 18.16 Dt 19.15.

^c 18.18 Mt 16.19; Jn 20.23. ^d 18.21-22 Lk 17.3-4.

iluqaiñnik akiiłamnik. ²⁷Tavra naglikkiagutivlugu atangata aullaqtitkaa suliqutiginaiqługich akiiłanji.

²⁸Tavraliasii taamna kivgaq, anisağniiallagmi, kasuğniğaa ilaņat kivgauqatimi akiiłauraqtuaq inmiñiñ maniñnik, aasii tigguglukamiuņ nunuñiaqsautigillaan uqallautivlugu, Akiiłigiñ akiiłagnik uvamnun. ²⁹Tavra kivgauqataa punņaruq aasii qiiñnulaaqsivlugu, Qiiñirrutiqagiñ uvamnun, akiiłiviginiagikpiñ. ³⁰Tavra tainna pisunjiņaruq aasii aullautivlugu isiņagaa tigutaağviņmun akiiłiitchiağisaqlugu akiiłanjiñnik. ³¹Allat kivgauqatiņisa ilitchuğikamirruņ piruaq taavrumiņa, atqunaq iħuiliugutiginagaat, aasii aullaqłutiņ quliaqtuağutivlugu ataniqtiņ taavrumiņa iluqaanik piruamik. ³²Tavra atangata qaitquņagaa taamna kivgaq aasii uqallautivlugu, Iivich piłuktuatiin kivgaaq. Suliqutiginaiqagikpiñ iluqaanik taavrumiņa akiiłaqpaurağnik qanuq iņiulakamņa. ³³Tainnatulli naglikkutiqaqtuks raunagaluaqtutin kivgauqatiņnun, uvaptun naglikkutiqaņaruatun ilijnun. ³⁴Tavra qinnautivlugu atangata aitchuutiginagaa tigutaaqtaliqirinuun tatavsqaqtuvlugu akiiłiitchiağisaqlugu iluqaiñnik akiiłanjiñnik. ³⁵Tasamma tainnatuttauq Aapama qilaņmiittuam piñiağmigaasi iluqasi, ilivsi ilumutun suliqutiginaiqłaitkuvsiuņ itqaumayumiñaqlugu aniqativsi piłuutaa ilivsiññun.

Jesus Iļisaurriruq Avinnikun

(Mark 10.1-12)

19 ¹Tavra Jesus uqanaiqami tamatkuniņa, aullaņaruq Galilee-miñ aasii tikiħuni nunaaqłiņiñun Judea-m taavanitchiani kuugum Jordan. ²Tavra iñugiaktuat iñusalaich maliguņagaat, aasii ilaan iħuaqsinağai naņittuat tamaani.

³Tavra Pharisees ullaņagaat aasii suktuaqsiaqlugu apigivlugu, Nalaunņava pitquratigun iñuum nuliani avitpagu sumigliqaa patchisijaqlugu? ⁴Jesus kiunagagai, Taiğuağiņaitpisiuņ aullaqisaami iññiruamun taapkuņniņa savaņatilaaņa aņunmiglu ağnamiglu? ⁵Aasii uqallakłuni, Taamna pisigivlugu, aņutim qimaguugik aapaniļu aakaniļu aasii nayuqsuivlugu nuliani. Tavra ilijik malguuruak atautchisun iñuktun iļiñiaqtuk. ⁶Tavraņņaaglaan malguuņaiqsuk aglaan atausiņņuqtuk. Taamna pisigilugu, iñuum avinņaiļiijug tuvaaqatini God-im atautchimuktingamma-tik. ⁷Pharisees uqallautiņagaat, Moses sunjiñiņagaa iñuk makpiğaamun aglagluni nalupqiñağutinin avirrusiuqpan, aasii aullaqtillugu nuliani. ⁸Jesus kiunagagai, Pisigivlugu iļisautichiğiiñiņi qsi Moses avillayumiñaqtiņagaasi nuliavsiñiñ. Aglaan isuaniņqanņa tainnainņaitkaluaqtuq. ⁹Aasii uqallautigivsi, kialiqaa avirrusigumiņ ağnaqtiņ, allatuņisuaqpan, aasii tuvaaqasiğłuni allamik ağnamik allatuqtuaguruq. ^h

¹⁰Iļitčitqurat uqallautiņagaat, Tainna aņun sivuniqagņiqpan tuvaaqanmigun, iħuaħhaağniqsuq tuvaaqatiniņiçtchuni. ¹¹Tavrani ilaan uqallautiņagai, Taamna iļisaurrun tamatkigługich aņutit sivuniqanjiçhuq, aglaan tamatkununğa God-im ikayukkañiñun iñuuyumiñaqsivlugich taavrumuuna iļisaurrutikun.

¹²Qanuq aņutiqaqtuq aniņavlutiņ tainna tuvaaqasiğumiñaitchuanik, suli aņutiqağmiiq tuvaaqatinikkumiñaiyakkaniñnik iñuich, aasiisuli aņutiqağmivluni tuvaaqatinikkumiñaiyanaņruanik inmiņnik savautisukługu taamna qilaņmiittuag. Iñuum akuqtuuyumiñaqtuam taavrumiņa, akuqtuğliuņ taamna iļisaurrun.

Jesus Aņaayyutigai Miqliqtuurat

(Mark 10.13-16; Luke 18.15-17)

¹³Tavrani iñuich iļanjiç qağğirriņarut miqliqtunik Jesus-mun iļitquvlugich argaņi ilaiññun aņaayyutilugilļu. Iļitčitqurat suanğaach iñuich qağğirriuat. ¹⁴Tavra

^e 19.4 Gn 1.27; 5.2. / ^f 19.5 Gn 2.24. / ^g 19.7 Dt 24.1-4; Mt 5.31. / ^h 19.9 Mt 5.32; 1 Co 7.10-11.

Jesus uqallaŋaruaq, Miqhiqtuurat qaipkaqsigik uvamnun, suli pitquŋiññagich. Qanuq tainnaiñjaruat atanniqsimagai Taavruma qilaŋmiittuam. ¹⁵Tavraasii ilaan aksiuklŋgich aŋaayyutiqaqŋgich miqhiqtuurat, aullaŋaruaq.

Suġalliruaq Nukatpiaq Iñuk
(Mark 10.17-31; Luke 18.18-30)

¹⁶Tavra iñuk ullautiŋaruaq Jesus-mun uqaqłuni, Iļisaurrii, sumik savaalluatamik piruksrauvik isuitchuamik iñuggutinaguglŋŋa? ¹⁷Tavra Jesus uqallautiŋagaa, Summan apigiviŋa sum nakuutilaŋanik? Atausiuruq nakuuruuaq. Iñuusarraqsisukkuvich kamagikkich God-im pitquraŋi. ¹⁸Nukatpiam apiginiŋagaa, Nalliŋich? Tavra Jesus uqallaŋaruaq, iñuaġnak, allatuġnak, tigliŋnak, saglutiginnignak, ¹⁹suuŋiļaġinagik aapallu aakallu, suli piviuttaġilugu siļalliñ iliktun iļiļugu. ²⁰Nukatpiaq uqallaŋaruaq ilaanun, Tamatkua pitqurat iluqaisa kama-ġinagitka. Sumik minitchivik? ²¹Jesus uqallautiŋagaa, Inuqsraŋaitchupiaġuvich, aullaġiñ, tunikkich supayaat pisin, aasii aitchuutigilugich maniich iļiappauruanun, tavra piilliugniŋitchutin qilaŋmi. Aasii qaiļutin, maliŋŋa. ²²Nukatpiam tusaakamiuŋ taamna, aullaŋaruaq ipiqtutchakpakłuni, qanuq iñugiaktuanik suġaliqaruaq.

²³Tavra Jesus uqallautiŋagai iļitchitqurani, Iļumun uqallautigivsi. Qanutun siġliġnaqtigiruaq suġalliruam isiġniġniksraŋa atanniqsimavianun Taavruma qilaŋmiittuam. ^k ²⁴Uqallautivsaġivsi, siġliġnaiħhaaqtuq pikukturuaq kakakti isiqpan mitqutum iraagun, suġalliruam isiġniksraŋaniñ atanniqsimavianun God-im. ²⁵Iļitchitqurat tusaakamirruŋ taamna atqunaqłutin qallaŋarut uqaqłutin, Kiñaasii annaurrauniġniqpa? ²⁶Tavra Jesus qivianiŋagai aasii uqallautivlugich, Iñuich taamna piyumiñaitkaluaġaat, aglaan God supayaanik piļlaruaq.

²⁷Tavra Peter uqallaŋaruaq, Uvva uvagut qimaiŋarugut supayaanik aasii maliġuaqłutin. Sumik aasii piññagniaqpiisa? ²⁸Jesus uqallautiŋagai, Iļumun uqallautigivsi. Nunatchiami, Iġniŋa Iñuum aquvitpan kamaŋaqtuanun umialgum aquppiutaŋiñun, ilivsi iļitchitqurat maliġuaŋaruasii uvamnik aquppiñiaġmisi qulit malġugni umialgich aquppiutaŋiñni, isivġiġlugich qulit malġugnik maŋŋuqaqtuat Israel. ^l ²⁹Suli kiñaliqaa qimaiŋaruaq iglunik naagga aniqatiinik naagga aapamiñik aakamiñiglu naagga miqhiqtunik naagga nunamiñik pisigilŋŋa, aitchuusiaqagnaqtuq tallimakipiġuġlugu, suli kiŋuvaannagluni iñuggunmik isuitchuamik. ³⁰Aglaan qaunagisitchi. Tamatkua salliuniataktuat paŋmapak qamal-liġuurrauniqatut taimanigun, aasii qamalliuruat salliġuutilutin. ^m

Savaktit Siigñaqġviŋmi

20 ¹Aasisuli atanniqsimmataa Taavruma qilaŋmiittuam arriqaqtuq iñuŋmik siigñaqġviŋmik nunaqatuamik. Ilaa aullaŋaruaq uvlaatchaurami akiññagniaġlugich iñuich savaktiksraqsuqłuni siigñaqġviŋmiñi. ²Sivunniu qatigiqqaqługich savaktiksrat nutim akikaamik uvlumi savaktuni, tiliniŋagai siigñaqġviŋmiñun. ³Aasii aullalġiññami nine o'clock-palliġman kasimmaviŋiñun, tautuŋagai allat ittuqaqsiiñaqłutin makitaruat, ⁴aasii uqallautiŋagai, Aullaġitchiļi savagiġlusi siigñaqġvimiñun, aasii qanupayaq nalaunŋaruakun akiliġniġivsi. Tavra savagiŋarut. ⁵Aullalġiññuni qitiqqaqpalliġmallu piŋasunugmallu, tainnasuli piŋaruaq. ⁶Tavrasuli five o'clock-palliġman aullatqilgitchuq aasii paqiħŋgich allat makitagiiñnaqtuat uqallautiŋagai, Summan makitavisi uvani ittuqaqsiiñaqłusi

ⁱ 19.18 a Eñ 20.13; Dt 5.17. b Eñ 20.14; Dt 5.18. c Eñ 20.15; Dt 5.19. d Eñ 20.16; Dt 5.20.

^j 19.19 a Eñ 20.12; Dt 5.16. b Lv 19.18. ^k 19.23-24 Pr 11.28. ^l 19.28 a Mt 25.31. b Lk 22.30.

^m 19.30 Mt 20.16; Lk 13.30.

uvluqtutillaanatan? ⁷ Iliñisa kiunagaat, Qanuq kia-unni akiññaksaqtinñaitkaatigut. Ilaan uqallautinagai, Savagiağitchili siigñnaqagvimiun.

⁸ Tavra anaqammagu, inua siigñnaqagvium uqallanaruq sugautchiqirimiun, Qaitqukkich savaktuat aasii akililugich akiññaktaaniñnik, isagutilugich savagiaqqaanjichuaniñ, sivulligñunaglaan. ⁹ Tavra taapkua savaktiksraqtaaguruat five o'clock-palligman qainarut, aasii inullaa akiññakfuni nutim akikaamik uvlumi savaktuni. ¹⁰ Tavra taapkua savaksaqqaanaruat qaikamiñ, isumanarut akiññafhamaagnağasugalutiñ. Tainnatun taapkunatun inullaaptauq akiliusiaqanammuiq nutim akikaamik uvlumi savaktuni. ¹¹ Tavra akiññaanikamiñ taamna uqavaağutiaqsinqagaat akiññagnağviksiñ, ¹² uqaqłutiñ, Ukua uvva aqulliich savaktut atausiñhiñami ikarrağmi, aasiuvva ilivich atunim piqasiutigitiñ uvaptiñun igłutuqługu uunnaq savaktuanun uvluqtutillaanatan. ¹³ Tavra ilaan kiunagaa ilañat, Avilaitqaan, ivayanitkikiñ sumikunni. Sivunniuatigiñitpiña nutim akikaamik uvlumi savaktuni akiqagukłusi? ¹⁴ Tigulugu akiliusian, aullağiñ. Aitchuiyummatiqanaruña iliqñun uumuña aqulligmun akiliutiñ. ¹⁵ Piyumiñaitpik uvaña isumaptun sutigun uvaña pigikkapkun? Naagga sunñusuutigiviuñ anniqsraiñña? ¹⁶ Tavra Jesus uqallavsaañaruq, Tamatkua qamalliuuruaq pañmapak salliguutiniaqtut taimanigu, aasii salliuniataktuat qamalliguurraulutin. ^o

Jesus Piñatchigik Uqağniñni Tuqqunmigun

(Mark 10.32-34; Luke 18.31-34)

¹⁷ Tavra Jesus Jerusalem-mun iglaullağmiñ, asivaqtaagutiqaaqługich qulit malğuk ilitchitqurat uqallautinagai, ¹⁸ Uvva, Jerusalem-muksaaqsirugut, aasii Iğñiña Inuum aitchuutauniaqtuq añaayyuliqsiqpañnun ilisaurriñnullu pitquranik, aasii ilaia tuqtaksrağuniñağaat. ¹⁹ Suli aitchuutiginiñağaat Jew-guñitchuanun kipagitqulugu ipiğaqtuqulugulu, suli kikiaktuutilugu añarrauramun, aasii ilaa añipkaqtitauniağmiuq tuqqunmiñ piñayuagni uvluk.

Aakauruam Apiqsriaña

(Mark 10.35-45)

²⁰ Tavra aakanakta iğñakisa Zebedee-m ullañagaa Jesus, piqatigivlugik iğñagni, sitquqłuni sivuğanun qinñuağvigiñagaa pisiqtuvlutiñ. ²¹ Tavra Jesus apiğinagaa ağnaq, Sumik pisiqtuvich? Ilaan kiunagaa, Unniqsuqłigiñ ukuak malğuk iğñaka aqppiyumiñaqsilugik avatiñni umialliutigivich. ²² Tavra Jesus kiunagaa, Nalurusu sumik apiqsrisilaavsiñnik. Tavra Jesus qiviaqługik iğñiñik uqallautinagik, Isumaagtigiyumiñaqpsik isumaagutiginiakkaptun, imiğmatun qallugauramniñ? Iliñikta kiunagaak, Imiğmatun piyumiñaqtuguk qallutiñni. ²³ Ilaan uqallautinagik, Imiğniapiaqtutik qallugauramniñ, ağlaan uvaña piksraqtuksrautaunqichuñ aqppiruksraniq taliqipmñi saumimñi. Aapama aitchuutiginiagik taapkuak inik kisunun itqanaiyautikkagmiñun inigitquvlugik.

²⁴ Tavra qulit ilitchitqurat tusaakamirruñ taamna, uumitchautinagaich malğuk aniqatigiik. ²⁵ Tavra Jesus ququnagai iluqaisa ilitchitqurat atautchimun, aasii uqallautivlugich, Ilişimarusi inuich atanaurauruaq inuñun suaññatiqatut iliqiññun, suli aullarriñisa atanniqsimavlugich. ^p ²⁶ Ağlaan tainna piñiañitchusi ilivsi. Kiñaliqaa kamañaguktuq akunnavsiñni, kivgauruksrauruq ilivsiññun. ^q ²⁷ Aasii kiñapayauraq ilivsiñni qaukñiusuktuq, kivgauruksrauruq iluqavsiññun. ²⁸ Qanuq Iğñiñaunni Inuum qainaruq kivgaqagiasañaiqłuni. Ilaa qainaruq kivgayaqtuqłuni tuqyaqtuqłuniñi tasuğukługich inuğiaktuat inuich. ^r

ⁿ 20.8 Lv 19.13; Dt 24.15. ^o 20.16 Mt 19.30; Mk 10.31; Lk 13.30. ^p 20.25-26 Lk 22.25-26.

^q 20.26-27 Mt 23.11; Mk 9.35; Lk 22.26. ^r 20.28 Lk 22.27; Jn 13.12-15.

Jesus Huaqsigik Ayaanaruak Iññuk

(Mark 10.46-52; Luke 18.35-43)

²⁹Tavra aullaqsaqtillugich Jericho-miñ, iñugiapiagataqtuat iñusalaich malinjagaat. ³⁰Aasii malguk ayaanaruak aquppinjaruk sanigaanni apqutit. Tusaa-kamik Jesus tamaunnaagnivlugu, nipaalanjaruk, Naglikkutiqaagiñ uvapitjnun, Ataniiq, Iğniğuruatiin David-mun. ³¹Iñusalaich suakkaluagaich, uqallautivlugik nipaisaaquvlugik, nipatusilaqsiññanjaruk, Ataniiq, naglikkutiqaagiñ uvapitjnun, Iğniğuruatiin David-mun. ³²Tavra Jesus nutqanjaruq aasii qaitquqqaafugik uqallautivlugik, qanuquvisik uvamnun? ³³Ilijikta kiuñgagaak, Ataniiq, tautullasisuktuguk. ³⁴Tavra Jesus naglikrautikun aksinagik irinjik, aasii tavrauvvaa tautuksiljasinjaruk aasii maliklugu.

Jesus Isigman Jerusalem-mun Kakaksiqłuni Umialiktun

(Mark 11.1-11; Luke 19.28-40; John 12.12-19)

21 ¹Tavra qallikamiñ Jerusalem-mun tikisanikłutiñ Bethphage-mun, Iğgiuramun atiaqtuamun Olives, Jesus tilinagik malguk ilitchitqurak, ²uqallautivlugik, Aullağitchik nunaaqqiñun akivsiññun, aasii tavrauvvaa paqinniağiktik kakakti pituqaqtuak nuğganalu. Pituiğlugik qağğisitkik uvamnun. ³Iñuum kialiqaa uqallautikpatik qanuq, uqallakkumautik, Atangum atuğukkik. Aasii ilaan aullaqtinniağik tavrauvvaa.

⁴Tavra taamna nalaunjaruq tañjiutavluni uqaluginaraanun uqaqtaata God-im, uqaqluni inna,

⁵“Uqallautisigik iñunji Zion, Uvva, umialivsi ullakkaasi, kamasanitchuq, suli kakaksiqsuq kakaktimi, nuğganani kakaktim.”^s

⁶Ilitchitqurak aullanjaruk aasii pivlutik Jesus pitqutaatun inmiñnun. ⁷Ilijikta qağğisinjagaak kakakti nuğganalu, aasii ilaisa ilianiñmatigik annuğaatik kakaktijnun, Jesus kakaksirraqsinaruq. ⁸Iñugiagnisrat isivinñagaich annuğaatin apqutinun, allalli kivluñjarut qisiqsutinik napaaqtuniñ aasii iliuqqaqlugich apqutinun. ⁹Tavra iñusalaich pisuaqtuat sivuani tamatkualu aquaguaqtuat nipaalanjarut, Hosanna. Nangaqtauli Iğniña David. God-im piluataqtilliuñ qairuq pisivlugu Ataniq. Nangaqtauli God.^f

¹⁰Tavra Jesus tikiñman Jerusalem-mun, iluqatiñ iñunji iniqpaum piellanjarut, apiqsruqtuqlutiñ, Kiñauvvauna? ¹¹Tavra iñusalaich uqanjarut, Tavra uqaqtiña God-im, Jesus Nazareth-miñ Galilee-miittuamiñ.

Jesus Añaayyuvikpañmuktuq

(Mark 11.15-19; Luke 19.45-48; John 2.13-22)

¹²Tavra Jesus isinjaruq añaayyuvikpañmun aasii anittaqlugich iluqaisa tuniuqqairuallu tauqsiquqtuallu añaayyuvikpañmi. Suli ulğugaqlugich taipunich manniqirit aquppiutanijllu tamatkua tuniuqqairuat tiñmianik. ¹³Ilaan uqallautinagai, Aglausimaruq Bible-ni God uqallananivlugu, “Igluqpaga taggisigağniaqtuq iñupayaat añaayyuyaqtuğviannik.” Aglaalli ilivsi iriqtuğviliutinagiksi tigligayuktinun.^u

¹⁴Tavra ayaanaruallu tusiattuallu ullaitinjarut Jesus-mun añaayyuvikpañmi, aasii ilaan iħuaqsinagai. ¹⁵Tavra tautukamisigik aliugnaqtuat sut pirani Jesus, miqhiqtullu nipaalaruat añaayyuvikpañmi, Nangaqtauli Iğniña David, añaayyuliqsiqpaillu ilisaurrillu pitquranik sunjutchanjarut. ¹⁶Tavra ilaisa uqallautinagaa Jesus, Tusaavigich makua qanuq uqaqtilaanat? Jesus uqallautinagai, Aan. Taiguanaitpisi qanajunnii Bible-ni

^s 21.5 Zec 9.9. ^t 21.9 Ps 118.25-26. ^u 21.13 a Is 56.7. b Jr 7.11.

uqalugnik inna, “Miqłıqtut nanǵaipkanǵagitin nanǵautilluatamik.”^v ¹⁷Tavra qimakługich, Jesus aullanarúq inıqpañmiñ Bethany-mun aasii siñiktaqtuni tavrani.

Jesus Tuqulıpkǵaa Fig-mik Siǵñalik Napaaqtuq

(Mark 11.12-14, 20-24)

¹⁸Tavra uvlaami, utiqsaǵñiallaǵmiñ inıqpañmun, Jesus kaalınarúq. ¹⁹Aasii tautukługu fig napaaqtua apqutit sanıǵaanni ullañagaa, aasii paqınñaitchuq siǵñanik tamarra akutuqpaich kisimiñ. Tavra ilaan uqallautıñagaa napaaqtuq, Tavraññaaglaan siǵñanik nauritqıǵñak. Tavra fig napaaqtua tuqulınarúq tavrauvvaa. ²⁰Iłitchitqurat tautukamırruñ aliñarut uqaqlutıñ, Qanuqluni manna fig napaaqtua tuqulıva tavrauvvaa? ²¹Tavra Jesus kiunǵagai, Iłumun uqallautıǵıvısi, ukpıǵıtuıǵıvısi sumikunnii nalupqısuñıllısi kisianik savaaqallayumiñaitchusi taavrumıña pırauruamik fig napaaqtuanun, aqlaan uqallakkıvısiunni uumuña iǵǵımun, Nuuttin, iǵıtaǵıñ taǵıumun, taamna pırauyumiñaqtuq.^w ²²Sulı pırayaamik apıqsrıǵıvısi añaayyutıǵılugu, aıchuusiaǵıniǵıksı ukpıǵıtuıǵıvısi.

Jesus Apıqsruqtauruq Atanıñnauqtaagun

(Mark 11.27-33; Luke 20.1-8)

²³Tavra Jesus isiǵman añaayyuvıknıñmun, añaayyulısqıpaich umialıñnañısalu Jew-guruat ullañagaa ilısaurrıpkatıllıgu, aasii uqallautıvlugu, Sum atanıñnauqtaagun savaǵıvıǵıch tamatkua? Kia aıchuñavatin taavrumıña atanıñnauqtaagun? ²⁴Jesus kiunǵagai, Uvvalıvsauq apıǵıniǵıvısi apıqunmik. Uqallautıǵıvısiña kıggutaanik, uvañalıvsauq uqallautıniǵmıǵıvısi sum atanıñnauqtaagun pısilaañannik tamatkua. ²⁵Kia atanıñnauqtıksrıññavauñ John paptaiqsıñıksrañagun, God-im naagga iñuıch? Tavra ilıñıch uqavaaqatıǵırraqsınarut avanmun, Uqallakkıpta God-mıññaqtaunıluǵu, ilaan uqallautıniǵaatıǵıt, Summanmi ukpıǵıñaitpısiuñ John? ²⁶Aqlaan uqagumiñaitchugut atanıñnauqtaa iñuñıñ pıñıluǵu, Qanuq sıvuǵagıvıt iñuıch. Qanuq iñupayaat nalupqıñaitkaat John God-mun uqaqtautilaaña. ²⁷Tavra kiunǵagaaat Jesus, Naluruǵıt. Tavra ilaan uqallautıñagai, Uvañaptaǵlı uqallautıyumiñaiñmıǵıvısi kimun atanıñnauqtıksrısilaañannik tamatkunıña pıyumiñaqıvıluña.

Uktuun Malǵukkun Iǵñıkkun

²⁸Qanuq isumavısi? Iñuk malǵugnik iǵñıqanarúq. İlaan ullañagaa añayuklıq aasii uqallautıvlugu, Iǵñıñ, savagiǵıñ siǵñnaqǵıvıñmi uvlupak. ²⁹Tavra ilaan kiunǵagaa, savagiǵıñıtchunı. Aquvatıǵun isumalıtuıqıñıñıñ savagiñarúq siǵñnaqǵıvıñmun. ³⁰Aasii Aapañak ullautilıtuıchıq iǵluanun iǵñıǵmi aasii uqallautıvlugu tainnatun-sulı. Tavra iǵñıñan kiunǵagaa, Aañ aapa. Savagiǵıñıñıtchunı. Aqlaan savagiñaitchuq. ³¹Nalııakta nalautpañ aapami pısuutaa? İlaisa kiunǵagaa, añayuklım. Jesus uqallautıñagai, Iłumun uqallautıǵıvısi, tax-iñıñ katıchırıt akiıchıllı isıqqaǵıñıñıtut atanıñısimavianun God-im sıvulıǵısi. ³²Qanuq John Paptaiqsı qaiñarúq ilıvısiñıñun ilısautilıvısi nalaunñaruakun iñuunıñıñıñmıǵıvısi, aasii ilıvısi ukpıǵıñaitkıkısi. Aqlaan tax-iñıñ katıchırıt akiıchıllı ukpıǵıñagaaat, aasııli ilıvısi tautuǵıǵısiunni isumalıtuıqısuat, aquvatıǵunıñ ukpıǵıñaitkıkısi isumalıtuıqıǵısi.^x

Uktuun Napaaqsıqıritıǵun Siǵñnaqǵıvıñmi

(Mark 12.1-12; Luke 20.9-19)

³³Jesus uqallanarúq, Naalaksıuñ allasulı uktuun. İñuqanarúq nunaqıtuamik nautchırıruamik siǵñnaqǵıvıñmik, aasii inıllıñarúq saputıñıñ avataagun

^v 21.16 Ps 8.2. ^w 21.21 Mt 17.20; 1 Co 13.2. ^x 21.32 Lk 3.12; 7.29-30.

kaivallak̄tugu, nivaṇmiv̄luni wine-liuḡunnamik tavruga, nappav̄lunilū nasiqsruḡv̄iṇmik, aasii atukk̄irrutiḡivlugu napaas̄iqir̄inun, aasii ilaa aullaq̄tuni allamun nunamun. ³⁴Tavra siiḡn̄iviksraq qallimman, ilaan tilin̄agai kivgani napaas̄iqir̄inun, aitquvlugich autaaḡusiaksrautini siiḡnat. ³⁵Tavr̄ali napaas̄iqir̄it tigun̄agaich kivgaṇi aasii anaum̄in̄agaat ilaṇat, tuqunmiv̄lugu alla, uyaḡagnik mīluqtuḡmiv̄lugu alla. ³⁶Tilis̄itq̄in̄alḡit̄chuqsuli allanik kivganik, iṇugianaaḡugich sivull̄iḡnīn, tainnatun piṇalḡitkaich. ³⁷Aquatigun ilaa tilis̄inaruq iḡn̄iḡmīnik ilaīn̄iun uqaq̄tuni, Taluḡinīaḡaat iḡnīḡa. ³⁸Tavra napaas̄iqir̄it tautukamirruḡ iḡnīḡ, uqaurrut̄in̄arut inmiṇun, Tamarra kiṇuvaannaktuksraun. Qais̄itchi, tuqullak̄put pīn̄n̄aktaaḡiluḡuasii kiṇuvaannaktaaksrautaa. ³⁹Tavra tigun̄agaat aasii annis̄ivlugu siiḡnaḡaḡv̄iṇmīn, tuqun̄agaat.

⁴⁰Tavra Jesus ap̄iḡin̄agai, Iṇua siiḡnaḡaḡv̄ium qaigumi, qanuḡniaḡpagich taapkua napaas̄iqir̄it? ⁴¹Ilaisa kiun̄agaat, Ilaan taapkua iṇumaḡuich naḡinnaqtuakun tuqun̄iḡai, aasii atukk̄irrutiḡilugu siiḡnaḡaḡvik allanun napaas̄iqir̄inun aitchuiyumīn̄aḡnīaqtuanun inmīnun siiḡnanik piviksraṇatigun. ⁴²Jesus uqallaut̄in̄agai, Qaḡaunn̄ii taiguḡaḡin̄aitpisiuḡ Bible uqaluḡīn̄i? “Kaṇiḡalluḡmi uyaḡagruaq, pīt̄chuīn̄iḡsr̄apiaḡ igluq̄piruni, taamna igluq̄pirit igin̄agaat. Taamna piṇaruq nalaupiaḡlugu Atanḡum sivun̄niḡutaa. Qanutun aliḡnaḡt̄igir̄ut ilaan piraṇi.” ⁴³Tavrasuli Jesus uqallavs̄aṇaruq, God-im atanniḡs̄imanīaḡitkaasi, uk̄pīīn̄iḡn̄avsi, aasii atanniḡs̄imalugich allat kamaks̄riyumīn̄aqtuat inmīnik, iṇuatun siiḡnaḡaḡv̄ium qait̄chirūatun siiḡnaḡaḡv̄iṇmīnik allanun aitchuīll̄aruanun siiḡnanik inmīnun piviks̄rakun. ⁴⁴Aasii iṇuk puukaḡtuḡ taavrumuḡa uyaḡagmun kanuḡḡiraun̄iaqtuq, aḡlaattauq taamna uyaḡak kattaq̄inn̄ikkumi iṇuḡmik kanuḡḡīn̄iḡaḡa suksraun̄ḡipiḡlugu.

⁴⁵Aḡaaȳyuliḡs̄ip̄aīllu Pharisees-lu tusaakamis̄igik Jesus uuktuutiṇi, putt̄uqsr̄in̄arut ilaanun uqat̄iḡitilaam̄iṇnik. ⁴⁶Tavra tigutaas̄aḡumagaluaqamirruḡ ilaa, sivuḡaḡin̄agaich iṇusalaich, qanuq ilaisa Jesus uqaḡtaural̄in̄agaat God-mun.

Uuktuun Katirrusiqiruan̄i Niqinaqiruan̄ik

(Luke 14.15-24)

22 ¹Tavra Jesus uqarraqs̄itq̄in̄aruq uuktuutiḡigun iṇuḡnun uqaq̄-
luni, ²Atanniḡs̄immataa Taavruma q̄ilaṇmīttuam arrīlīn̄aḡumīn̄aqtuq
umial̄im̄mun katirrusiq̄utikun niqinaq̄ip̄kairuamun iḡn̄iḡmīnik. ³Aasii tilin̄agai ilaan
kivgani aiyugaaḡtaun̄aruat qaitquvlugich katirrusiq̄utikun niqinaq̄iruanun, aasii
qais̄uṇīn̄arut. ⁴Tilis̄ivs̄aṇaruq allanik kivganik uqaq̄tuni, Uqallaut̄iyumagis̄i tamat-
kua aiyugaaḡtauruat, Uvva, itqanaigan̄ikkiga niqinaq̄usīaḡa, qimukt̄itka quīn̄irual-
luttuq̄paiyaagut̄itka tuqtan̄iktut, sul̄i supayaḡ itqanaiq̄suq. Niqinaq̄iyyaḡit̄chi
katirrusiq̄iruanun. ⁵Tavra aiyugaaḡtauruat sul̄iḡit̄iḡin̄aitkaat aasii aullaqs̄īn̄iḡaḡlutiṇ,
ilaṇich nunamiṇun, allattauq tauqs̄iḡnīaḡv̄iṇmiṇun. ⁶Ilaṇis̄uli tigḡuḡluḡagaich kivgaṇi,
anaum̄ik̄ugich, sul̄i tuḡaḡaḡugich. ⁷Umialik qinn̄aliṇaruq, aasii tiliv̄lugich aḡuyaktini
tuḡaḡaḡagaich taapkua iṇuaq̄it̄i ik̄ipkaḡlugu in̄iḡpaṇat. ⁸Tavrani uqallaut̄il̄it̄kai
kivgani, katirrusiq̄it̄ks̄raq itqanaiq̄suq, aḡlaan taip̄kua aiyugaaḡtaun̄agaluaqtu-
at nalliummat̄in̄itchut. ⁹Aullaḡit̄chi ap̄q̄utinun aasii aiyugaaḡh̄īl̄usi katirrusiq̄utikun niqina-
qunmun iṇugiakt̄ilaṇis̄itun kasukkasi. ¹⁰Tavra taapkua kivgat aullaṇarut ap̄q̄utinun
aasii kat̄itchiaqs̄iv̄lutiṇ iluq̄aīn̄iḡ kasukk̄aḡmiṇnik, pīl̄uktuallu nakuuruallu at̄ivlugich,
tavraasi katirrusiq̄iv̄ik igluq̄pak in̄aṇaruq aiyugaaḡtauruanik.

¹¹Tavra umialḡum isiqami q̄īn̄iḡiaḡugich aiyugaaḡtauruat, tautuḡaḡaa iṇuk
tavrani katirrusiq̄utinik annuḡaṇaḡit̄chuaq. ¹²Aasii ilaan uqallaut̄in̄agaḡa, Avilaitqaan,

¹ 21.33 Is 5.1-2. ² 21.42 Ps 118.22-23.

qanuqłutin isiqpich uvuŋa katirrusiqunmik annuğaagaluağnak. Tavra iñuum kiunjiłakkaa. ¹³Tavrani umialik uqallaŋaruq kivganun, Qiliqsruqsuŋ argaŋiğun isiganjigullu, aasii anillugu taagniqsrauruamun. Tavrani taagniqsrauruami iñuich qianiaqtut suliriqtinniağaich kigutitij.^a ¹⁴Tavraasii Jesus uqallavsaaŋaruq iñugiaktuat aiyugaaqtaugaluaqtut atanniqsimatquvlugich Taavrumuŋa qilaŋmiittuamun, aglaan iñukitchuat piksraqtaagurut.

Apiqqun Akiłiñnikun Taxes-nik

(Mark 12.13-17; Luke 20.20-26)

¹⁵Tavrani Pharisees aullaqłutiŋ sivunniunaruq uuktuğukługu Jesus apiqqutinik. ¹⁶Tavra tilisiŋarut ilaŋiñnik ilitchitquramiŋ ilaanun, piqasiqługich Herod-kuayaanik uqaqłutiŋ, İlisaurrii, ilisimarugut pitqiksigaütailsilağnik, sulii lisaurrirutin ilumun ittuumamik God-im pitqutaanik iñunmun suliqutigiugasuŋağnagu qanuq iñuich isumaniaqtilaŋat, qanuq piqutiginjitiñ iñuum surautilaŋa. ¹⁷Uqallauttitugut qanuq isumatilağnik. Paaqsaŋava uvagut pitquraptiŋni naagga nalaunŋava akiliiruni taxes-nik Caesar-mun Rome-miut umialgannun? ¹⁸Tavra Jesus, ilisimavlugu pigiiitchuakun sivunniugutaat uqallaŋaruq, Summan uuktuqpisiŋa? Ukpriŋŋuaqtuasii. ¹⁹Tautuktitchiŋa manijmik tax-iutiksramik. Tavra qağgirriŋagaat maniuramik. ²⁰Tavra Jesus apigiŋagai, Kiñauna maniurami, atqalu? ²¹Iliŋisa kiunŋagaat, Caesar. Tavrani Jesus uqallautiŋagai, aitchuutigisigik Caesar-mun sut pigikkaŋi Caesar-m aasii God-mun sut pigikkaŋi God-im. ²²Tusaakamirruŋ taamna, aliunaruq, aasii qimakługu aullaŋarut.

Apiqqun Aŋŋisikun Tuqqunmiñ

(Mark 12.18-27; Luke 20.27-40)

²³Taavrumani sulii uvlumi Sadducees qaiŋarut Jesus-mun, uqağuurat aŋŋisaiñiñivlugu, aasii apigivlugu apiqqunmik.^b ²⁴İlisaurrii, Moses ilisaurriŋaruq inna, İñuk tuqukpan miqłiqsigaluağnani, aniqataanun tuvaaqasiutitquvlugu uilqaqtuaq, aasii qitunğıuğluni aniqatini pisilugu.^c ²⁵Tavra tallimat malguunaruq aniqatigiich iñuunaruq akunnaptiŋni. Aŋayuklıq nuliŋaruq aasii tuquvluni miqłiqsigaluağnani, qimaŋagaa nuliani aniqanmiñun. ²⁶Tuquŋammuiq sulii tuglia, piŋayuaglu, kiisaimma tallimat malğuk aniqatigiich tuquvut. ²⁷Taapkua iluqağmiŋ kiŋuatigun ağnaq tuquŋaruq. ²⁸Aŋŋiviŋmi, nallianun tallimat malguuratu tuvaaqasiutiniaqpa? İluqağmiŋ tuvaaqatigianiŋagaat.

²⁹Tavra Jesus kiunŋagai, Qanutun killukuaqtigirusi. Killukuağutigigiksi naluvlugich Bible uqaluŋich, God-tivlu suanŋataa. ³⁰Aŋŋimuiŋ tuqqunmiñ, aŋutillu ağnallu katitinnianjitchut, aglaan inniaqtut isağuliktitun qilaŋmiittuatun. ³¹Aasii sivuniğilugu uqaqta tuquŋaruq aŋiñağniŋat. Taiguŋaitpisi qaŋaunnii qanuq God-im uqaluani ilivsiñiñun? İlaa uqallaŋaruq, ³²“Uvaŋa God-igigaŋa Abraham, God-igigaŋalu Isaac-gum, God-igimmigaŋasuli Jacob-gum. Taapkua iñuich iñuurut sulii. İlaa God-aunjichuq tuquruanun, aglaan God-igigaat iñuurat.”^d ³³Tavra iñusalaich tusaakamirruŋ taamna kamasuuttaqarut ilisaurrutijiñik.

Qauklat Pitqurat

(Mark 12.28-34; Luke 10.25-28)

³⁴Tavra Pharisees tusaakamiŋ Jesus-mun nipaigiñivlugich Sadducees, kasimaŋarut. ³⁵Aasii ilaŋata ilisaurrauruam pitquranik apigiŋagaa apiqqunmik uuktuqaqslugu.^e ³⁶İlisaurrii, nalliat qaukliuva pitqurat iluqaiñiñi? ³⁷Jesus

^a 22.13 Mt 8.12; 25.30; Lk 13.28. ^b 22.23 Ac 23.8. ^c 22.24 Dt 25.5. ^d 22.32 Eñ 3.6.

^e 22.35-40 Lk 10.25-28.

kiunagaa, Piviuttaġipiaqsagiñ Ataniq God-igikkan, piviuttaġilugu iluñniñ, iluqaaniļu iñuuniagnigni, iluqaaniļu isumaniğni.^f ³⁸Taamna tavra kamağniqsraq pitquraq. ³⁹Suli iğlua tainnainmiuq, Piviuttaġisagiñ silalliñ iliktun ililugu.^g ⁴⁰Iluqağmiñ pitqurat qaisauruat Moses-kun, ilisaurrutiniļu uqaqtinisa God-im kañiqaqut taapkuñniña malğugnik pitquragnik.

Apiqqun Messiah-kun

(Mark 12.35-37; Luke 20.41-44)

⁴¹Tavra kasimappaqługich Pharisees atauchimi, Jesus apiğinagai apiqqunmik. ⁴²Qanuq isummatigivisiuñ Christ? Kia kiñuniğivauñ? Ilaisa kiunagaa, kiñuniğigaa David-gum. ⁴³Ilaan apiğinagai, Qanuqlunimi David, puttusripkağmani ilitqusi-ğiksum, tuqłunavauñ Ataniğmiñnik, uqaqluni, ⁴⁴“Ataniq uqallaruq uvaña Atanimnun, Aquvittin taliqpiñma tuñaanun, uumigiritin uvamnun akiilitchiağilugich.”^h ⁴⁵Tavra tainna David ilaata taigaa Ataniğmiñnik. Qanuqluni Christ-guruq David-gum taikkaña Ataniğmiñnik kiñuniğiyumiñaqpauñ? ⁴⁶Tavra nalliatannii kiusausiñnagaa uqaluñmikunnii, naaggaunnii taavrumañña uvlumiñ kialiqaa apigisausiñnagaa qanusipayaamik apiqqunmik.

Jesus Kiliktuutigai Iļisaurrit Pitquranik Pharisees-lu

(Mark 12.38-39; Luke 11.43, 46; 20.45-46)

23 ¹Tavra Jesus uqallaruq iñusalannun ilitchitquramiñnullu, ²Iļisaurrit pitquranik Pharisees-lu ataniğnaqutiqaqtut ilisaurriyumiñaqlutiñ pitquranik qaisauruanik Moses-kun, ³tavraasi kamagiraksrağigisi tuvrağlugiļu supayaanik ilisautikpasi. Aglaan pisağniğnasi pirañniñnik, qanuq alğaqsruiusugaluaqtut tuvralait-kaich alğaqsruiutiñ. ⁴Iļisaurrisuurut God-im pitqurañniñ sigliğnaqsivlugich inuñnun kamaksriñiksrañat iluqaiñniñ, ikayuğniagnagich suoramikunnii kamagitqulugich God-im pitqurañi. Ikayulaitkaich. ⁵Iliñich piut iluqaiñniñ tautuqsaaqsiññaqlutiñ inuñnun. Tautuksigiq qanutun anjitiğirut qauğmiutañich taligmiutañiļu kiguunnaurat imaqaqtuat Bible uqaluruñniñnik. Qanutun niviñaniqtutigiñmiut nigranich akuñiñni tautuqsaaqlutiñ kamaginilugich God-im pitqurañi. ⁶Suli inigillatugaich kamaqaqtuat aquppiutat niqinaqimmata, salligñiglu aquppiutaksrallatummiut añaayyuvuñni. ⁷Suli pağlatquturullu kasimmaviñni inini, sulitaitqusuurut ilisaurriñnik inuñnun. ⁸Aglaan ilivsi inniañtichusi ilinisiñtun. Tairauniañtichusi ilisaurriñnik, qanuq atauchimik ilisaurriqaqtusi, aasii ilivsi iluqasi aniqatigiiksusi. ⁹Suli tuqłunagu inupayaaq aapavsiñniñ nunami, qanuq atauchimik Aapaqaqtusi, qilañmiittuamik. ¹⁰Naaggaunnii tairaunasi aullarriñnik, qanuq atausiuruq aullarriksi, Christ-guruq. ¹¹Iñuk kamağniqsrauruq akunnavsiñni kivgağiniğiksi.^j ¹²Kiñaliqaa kamaqaqsiliqtuaq inmiñnik kamañiqsauniaqtuq, sulikiñaliqaa kamañañtichuaq inmiñni kamaqaqsiliqtauniaqtuq.^k

Jesus Suakkai Ukpññuağniñatigun

(Mark 12.40; Luke 11.39-42, 44, 52; 20.47)

¹³Qanutun nagliñnaqtigirusi ilivsi, ilisaurriich pitquranik Pharisees-lu, ukpññuaqtuasii. Ittusi pitchiğiñyaqsimmattun upkuña atanniqsimaviata Taavruma qilañmiittuam, qanuq ilivsi atanniqsimatqunjtichusi God-mun, suliiñuich atanniqsimatqugaluaqtuat pitchailirağisi.

¹⁴[Qanutun nagliñnaqtigirusi ilivsi ilisaurriich pitquranik, Pharisees-lu, ukpññuaqtuasii. Qanuq ivayaqtuğugisi uilğararuat, tigligaivlugiļu igluñniñnik,

^f 22.37 Dt 6.5. ^g 22.39 Lv 19.18. ^h 22.44 Ps 110.1. ⁱ 23.5 a Mt 6.1. b Dt 6.8. c Nu 15.38. ^j 23.11 Mt 20.26-27; Mk 9.35; 10.43-44; Lk 22.26. ^k 23.12 Pr 29.23; Lk 14.11; 18.14.

aasii taimma maniugaqsivlusi nakuurualivlusi takiruanik añaayyuvlusi. Taamna pisigilugu, tatavsausiaksraqsi pigiiḥaaḡniaqtuq.]

¹⁵ Qanutun naglignaqtigirusi ilivsi ilisaurriich pitquranik, Pharisees-lu, ukpinquaqtuasii, qanuq kukiluktusi immakullu nunakullu atausiuramik-unnii mumiksitchisukłusi. Aasii mumiksitanikavsiuḡ, ilivsi pasirauyumiñaqsiḷaavsaaqsiññ aḡiksi nagliksaaḡviḡmuḡniksramun ilivsisuttauq.

¹⁶ Qanutun naglignaqtigirusi ilivsi, ayaunaruatun aullarrit. Ilisaurrisuurusi kiñaliqaa unniqsuḡḥiigumi ukpiḡnaqsiliḡlugu atuḡlugu uqaluk añaayyuvikpak, pasiñaḡumiñaiññivlugu taḡḡiḡitpagu unniqsuḡḥiisini. Suli ilisaurrimmuisi kiñaliqaa aḡjuqsiyumiñaiññivlugu unniqsuḡḥiimiñnik atuḡpagu uqaluk manik kaviqsuaq suḡauttaḡikkana añaayyuvikpaum. ¹⁷ Ilivsi isumalluaḡiitчуasii. Sivuniqsiliḡuitkisi ilisaurrutisi. Nalliak naumaḥaaqpa? Manik kaviqsuaq naagga añaayyuvikpak maniqmik kaviqsuamik ilaagaaqsiliḷaruaq God-mun? ¹⁸ Aasii ilisaurrisuummuisisuli, Iñuk kiñaliqaa unniqsuḡḥiikpan ukpiḡnaqsiliḡlugu atuḡlugu uqaluk ikipkaivik, pasiñaḡumiñaiññivlugu taḡḡiḡitpagu unniqsuḡḥiisini. Suli ilisaurrimmuisi kiñaliqaa aḡjuqsiyumiñaiññivlugu unniqsuḡḥiunmiñnik atuḡpagu uqaluk, aitchuutauruq ikipkaiviqmi. ¹⁹ Qanutun sivuniqsiliḡuisigirusi ilisaurrutivsiññnik. Nalliak naumaḥaaqpa? Aitchuun naagga ikipkaivik ilaagaaqsiliḷaruaq aitchuunmik God-mun? ²⁰ Tavraasii iñuum atuqamiuḡ uqaluk ikipkaivik unniqsuḡḥiikami, tasamma taputigai aitchuutit ikipkaiviqmiittuat. ²¹ Suli iñuum unniqsuḡḥiikami atuḡtugu uqaluk añaayyuvikpak, taputimmigaa God ittuq tavrani. ²² Suli iñuum unniqsuḡḥiikami atuḡtugu uqaluk qilak, unniqsuḡḥiiruq taputivlugu God-im aquppiutaḡa taamnaluaquppiruaq tavrani. ²³ Qanutun naglignaqtigirusi ilivsi ilisaurriich pitquranik, Pharisees-lu, ukpinquaqtuasii. Ilivsi qulinḡḡutiḡiññnik mikiniqsraqpiatchiat nau-riavsi niḡiñaqtuat aitchuisuurusi God-mun, aasii kamaḡiḡiḡugich naumaḥaaqtuat ilisaurrutiqich pitqurat, pitqiksigaautairrun nagliktuullu, ukpiḡnaullu. Taapku piraksraḡiḡagaluaḡisi, allallu tamatkua piḷugich. ^m ²⁴ Piḷusiqsi tainnainman, iñuktun ittusi imiksriuqtuatun qupilḡuiyautitugñiallaan aasii iivlugu pikukturuaq kakakti. Iḷumun ayaunarusi aullarrit.

²⁵ Qanutun naglignaqtigirusi ilivsi ilisaurriich pitquranik, Pharisees-lu, ukpinquaqtuasii. Qanuq ittusi qallugauratun puggutauratullu salummaḡtauruatun qaaḥiñḡich, ilivsiññi imaqallavsi salumaitchuamik ivayaqtuunmik piḷlatunmiglu. ²⁶ Ilivsi ayaunarusii Pharisees, salummaḡqaaqsuḡḡ ilua qallugauram, aasii siḷataa salumaniḡmiuq.

²⁷ Qanutun naglignaqtigirusi ilivsi ilisaurriich pitquranik Pharisees-lu, ukpinquaqtuasii. Qanuq ittusi qatiqsaqtatun iluvviviksun, siḷatiḡich qiniyunaqsaqḡugich, aasii iluanni siḷivinḡavlutiḡ iluvḡich sauniḡiñnik iluqaaniglu auruumik. ⁿ ²⁸ Tavraptauq ilivsi qaaḥiñavsiḡun qiniñaḡḡmiusi nalaunḡaruaguvlusi iñuḡnun, aasii ilivsiññi siḷivinḡarusi ukpinquaḡutiniḡ piḷuutiniḡlu.

Jesus Uqaḡtigigaa Tatavsausiaksrautaat

(Luke 11.47-51)

²⁹ Qanutun naglignaqtigirusi ilivsi ilisaurrit pitquranik, Pharisees-lu, ukpinquaqtuasii. Qanuq iluvviviḷiuqtusi nakuusivlḡugich uqaḡtiḡiñun God-im, sulii qiniyunaqsaqḡugich nappaqtuḡiḡich iñuich nalaunḡaruat, ³⁰ uqaḡłusi, Iñuuqataunḡagupta taimani maḡḡuuptiḡnun, piqasiqsuutiḡumiñaiññḡagaluaḡutugut ilaiññun tuḡḡaiñḡmi uqaḡtiḡiñnik God-im. ³¹ Tainna uqaqavsi, ilivsiññnik ilaurualirusi maḡḡuuvsiññun iñuaqtuqtuanun uqaḡtiḡiñnik God-im. ³² Kiasii

^l 23.22 Is 66.1; Mt 5.34. ^m 23.23 Lv 27.30. ⁿ 23.27 Ac 23.3.

naatitchiuj manjuuvsi aullağniikkañat. ³³Iivsi nimigiati. Iivsi piayaanich tuqunaqatuaat nimigiati. Qanuğlugu nağagumiñaipiağiksi nagliksaağviñmu ktitauniksraq.^o ³⁴Tavra uqallautigivsi. Tilisiñaiaqtuñ a ilivsiññun uqaqtijiniik God-im isumaturuaniglu iñuñnik, ilisaurriñiglu. Iñanich tuqunniagisi kikiak-tuutilugillu añarrauranun, aasiisuli iñanich ipiğaqtuğniagisi añaayyuvivsiñni, sulii pigruqtitağlugich nunaaqqiñni nunaaqqiñun. ³⁵Iivsi iñuich tatavsqaqtayumausi iñuqaqtuğnisigun nalaunñaranik iñuñnik iñuktauniñaniñqañ patchisaitchuum Abel-gum iñuktauniñanunaglaan Zechariah-m Barachiah-m iğñiñata, iñuktağikkavsi añaayyuvikpañmi, akunğagni inivlu ilaaguaqtauruum God-mun, ikipkaivivlu.^p ³⁶Illumun uqallautigivsi, tamatkunuuna iluqaisigun tatavsqaqtuniaqtusi iivsi iñuuruasii pañmapak.

Jesus Piviuttağigaa Jerusalem

(Luke 13.34-35)

³⁷Jerusalem-miut. Yaqhii Jerusalem-miuguruasii, tuquğairuasii uqaqtijiniik God-im, uyağagniglu miļluuqługich tamatkua God-im tilirañi ilivsiññun. Qanutun akulaisigilugu katitchumiñağaluagağigivsi iluqasi atautchimun, tiñmiatun katitchiruaton piayaamiñik isaqquñmi ataanun, aasii pisulaitchusi.^q ³⁸Uvva, iglusi suksraaqtaupiallagñaiaqtut suğauttaiqsaulutiglu. ³⁹Qanuq uqallautigivsi, taututqikkumiñaitkivsiñja uqallakkumiñaqsiğatağlusi, God-im piļlūataqtilliuñ iñuk qairuq pisivlugu Ataniq.^r

Jesus Uqautigigaa Suksraunğiqsauniksrañja Añaayyuvikpaum

(Mark 13.1-2; Luke 21.5-6)

24 ¹Jesus qimaasimmagu añaayyuvikpak, ilitchitquraisa qaivlutiñ uvyaqiñagaat añaayyuvikpaum iniñiñiik. ²Tavra ilaan uqallautiñagai, Tamarra tautukpisigik tamatkua iluqaisa? Illumun uqallautigivsi, uyağaqagumiñaitchuq atautchimikunnii qalliqaqtuamiktauq allamik uyağagmik ulğutayumiñaitchuumik.

Iñuļlūiğutit Nagliksaaqtirrusiallu

(Mark 13.3-13; Luke 21.7-19)

³Tavra Jesus aquppiqaqtillugu Iğğiani Olives, ilitchitqurat ullañagaat iñuiñaami uqaqlutiñ, Uqallauttigit, qakugu taamna piñiaqpa añaayyuvikpañmun? Suli sumik nalunaiñnutaqagnaiaqpa qaiñniksran, isuksrañalu nunam?

⁴Tavra Jesus kiunğagai, Qaunagisitchi sagluqipkağnasi. ⁵Qanuq iñugiaktuat iñuich qaiñiaqtut vvañauññuqaqtuat uqağlutiñ Uvañja Christ-guruñja, aasii iñugiaktuat sagluqilugich. ⁶Tusaaguvsi aņuyaktuanik, qanitkaluaqpata naagga uņasikkaluaqpata, iñuļlūiğutiginagich. Tamatkua pirusraurur, ađlaan sivuniğiñitkaat isuksraq tikiñiñilugu. ⁷Nunauruat aņuyagniaqtut allanan nunauruanun. Suli umialiaqatuaat aņuyagniaqtut allanan umialiaqtuanun. Nunasuli aularagağniaqtuq sumipayaaq, iñuļlū panigniaqtut niqaiļlūiğlutiñ. ⁸Tamarra tamatkua aullaqisaanich isumaagutit pirusraurur Christ-guruq qaiñaiñjaan.

⁹Tavraasii iñuich tigutaagnağaasi tatavsqaqtutqulusi, tuqullusi. Suli iñupayaat uumiginiagaasi pisigiluja. ¹⁰Tavraasii iñugiaktuat iñuich ukpigutağñiaqtut, sulii aitchuutigirağautilitiñ avanmun, uumikkutiliğlutiñ avanmun. ¹¹Aasiivsaug iñugiaktuat uqaqtaunñuqaqtuat God-mun iñukpalliğñiağmiut aasii sagluqilugich iñugiaktuat iñuich. ¹²Suli pisigilugu piļlūusiqtim iñugiaksiñiñja, iñugiaktuat iñuich

^o 23.33 Mt 3.7; 12.34; Lk 3.7. ^p 23.35 a Gn 4.8. b 2 Ch 24.20-21. ^q 23.37 1 K 19.10; Jr 2.30.

^r 23.39 Ps 118.26. ^s 24.9 Mt 10.22.

piviuttagqutaiqsaiññaǵniaqtut. ¹³ Aglaan iñuk igl̄utuutiruaq nagliksaaqtitauniǵmik iñuuniqtutilaamisun, annaurrauniaqtuq. ¹⁴ Aasii manna tusaayugaaǵiksuaq God-im atanniqsimmataa iñuñnun alǵaqsruutauniaqtuq iluqaani nunapayaami, quliaqtuaguluni nunapayaanun, aasii tavrani nunam isua tikiññaiaqtuq.

Nagǵutchautiqpak

(Mark 13.14-23; Luke 21.20-24)

¹⁵ Taiguaqtuag iñuk ukuniña kanjisi. Tautugniǵiksi nagǵutchagnapiagataqtuag salumaiñisauluni inillaummiruaq añaayuvikpañmi iniksraǵiñisamiñi, Daniel-gum uqaqtaata God-im uqautigiñakkaña. ¹⁶ Tautukkuvsiuñ taamna, tavrani tamatkua Judea-miittuat pigruǵlich igǵiñun. ¹⁷ Iñuksuli aniiqsuaqtuag iglumi qaañani iñaviqutchiǵñani atqaǵumi saagaksraisuqsagluni sumik iglumi iñuani. ¹⁸ Aasii vsauq iñuk nautchiaqǵviñmi savaktuag iglumiñuñnani saak-kiutiyaqtuguglugu annuǵaani. ¹⁹ Taipkua uvlut tikitpata, yaqhiikkaluaq aǵnaq siñaiyauniǵumi, miq̄iqtuuraqaqtuaglu piłgusiñaitchuanik. ²⁰ Añaayusitchi pigruǵniksraqsi ukiukuqañuñiıłgu naagga Savaiñnikun. ²¹ Taipkunanikiatañ uvluni iñuich nagliksaałhamaaǵniaqtut qañapañmiñ God-imqaña savañmagu nuna. Aasii tainnatun nagliksaaqtigitqikkumiñaiñmiut aquagun taavruma. ²² Aasii Atangum iñuk iłaanisuaqpagich taipkua uvlut, kiñaliqaa iñuuyumiñaitchuq. Aglaan pisigilugich God-im piksraqtaani ilaan iñuk iłaaǵniaǵai uvlut.

²³ Tavraasii kialiqa uqallautikpasi inna, Tautuksiñ, uvva Christ, naagga, Ikka ikaniittuq, ukpiǵinagu. ²⁴ Qanuq Christ-guññaqtuag uqaqtaññaqtuallu God-mun iñuk palliǵniaqtut savaglutini aliugnaqtuanik kamañnaqtuanik nalupqinaǵniñiaqtuq kiutillaqtini, asiñuutinaqsaalugich God-im piksraqtañi, sagluqiyumiñagumisigik. ²⁵ Uvva, kilikkivsi piyumaqtuat sivuanni.

²⁶ Tavraasii iñuich uqallautikpasi, Amma, Christ nunagluktuamiittuq, ullaksaalugnagu. Uqallakpata, Amma, iriqsimaruq uvani, ukpiǵinagu. ²⁷ Qanuq Iǵniña Iñuum qaiñiaqtuq igniǵuuqpattittuatun paññañmiñ, aasii qaummaǵiksivıłgu ualiñaaq.

²⁸ Sumipayaaq siłu itpan, tavrani inniaǵmiut tiñmiaqpaich kasimalutini.

Qaiñiksraña Iǵniñata Iñuum

(Mark 13.24-27; Luke 21.25-28)

²⁹ Tavra taipkunani uvluni, pianikpan taamna iñuıñiıłgutiqqak, siqiniq taaqsiniñiaqtuq, tatqıǵlu qaummaǵiñaiǵniñiaqtuq. Suli uvlugiat katagniaqtut, suli qaummatit siłamiittuat uniuqtinniñiaqtut inimiñni. ³⁰ Tavrani nalunaiññutaña Iǵniñata Iñuum niptaǵniaqtuq qılañmi. Tavrani aasii iluqaǵmiñ iñupayañi nunam isumaapagniaqtut, tautukkumirruñ Iǵniña Iñuum qairuaq nuvuyañigun qılaum, suaññatiqagluni qaumaniqpaqagluni. ³¹ Aasii kamañnaqtuag nipauqłuktaun nivliqpan atautchimuqurılıni, ilaan tiliñiaǵai isaguliñni, aasii ilaisa katinniñiaǵaich ilaan piksraqtañi sumiñliqaa nunapayañaniñ.

Iłisaksraq Fig Napaaqtumiñ

(Mark 13.28-31; Luke 21.29-33)

³² Fig-nik siǵniñaaqtuamiñ napaaqtumiñ iłitchisitchi. Qisiqsitini qituglimmata, akutuqpalivıñi, iłisimarusi upingam qallisilañjanik. ³³ Tavra ilivsi

¹³ 24.13 Mt 10.22. ¹⁴ 24.15 Dn 9.27; 11.31; 12.11. ¹⁵ 24.17-18 Lk 17.31. ¹⁶ 24.21 Dn 12.1; Rev 7.14.

¹⁷ 24.26-27 Lk 17.23-24. ¹⁸ 24.28 Lk 17.37.

¹⁹ 24.29 a Is 13.10; Jl 2.10,31; 3.15; Rev 6.12. b Is 13.10; Ez 32.7; Jl 2.10; 3.15. c Is 34.4; Rev 6.13. d Jl 2.10.

²⁰ 24.30 Dn 7.13; Rev 1.7.

tainnatuttauq tautukkuvsigik tamatkua nalaurraqsikpata, ilisimaniaqtusi Igñiņa Iñuum qallisilaanjanik qallipiagataqluni. ³⁴Iłumun uqallautigivsi, ukua iñuich tuquanignianjitchut iluqaisa tamatkua nalaunjaunnagich. ³⁵Qilaglu nunalu piiğñaiaqtuk, aglaan uqalutka piiğumiñaitchut.

Iñupayauram Nalugaa Uvluq Ikarrağlu

(Mark 13.32-37; Luke 17.26-30, 34-36)

³⁶Iñupayaam nalugaa taimña uvluq ikarrağlu tamatkua nalaurviksrautaat. Isagulgitchunnii qilaņmiittuat, Igñiņatalu Iñuum, nalugaa. Aapam kisimi ilisimagaa. ³⁷Iñuich iñuuniagusiatiktun Noah iñuumman, iñuich iñuusiqağniağmiut Igñiņa Iñuum qaikpan. ^b³⁸Qanuq taipkunani uvluni sivuani uliqpaum iñuich niğigayuktut, imigayuktullu, katirrusiqisuurullu, uvlumunaglaan Noah-m isigvianun umiaqpaņmun, ³⁹sumik nalunarut piyumaqaqtuamik uliqpaņmun, pisağilgataqtillutij iluqağmiņ. Tainnatun inniaqtuq qaiñiņa Igñiņata Iñuum. ^c⁴⁰Tavra iññuk malğuk nautchiaqağviņmiinniaqtuk, igłua tigurauniaqtuq, aasii igłua qimaktauluni. ⁴¹Ağnak malğuk palauvaksriugniaqtuk palauvviviņmi, igłua tigurauniaqtuq, aasii igłua qimaktauluni. ⁴²Quviqtaiłisitchiasii, qanuq ilisimanjitchusi uvluanik Atanivsi qağgiviksraņan. ⁴³Aglaan ilisimalugu una. Igluqpiraqti ilisimanagumi suqpatigun unnuami tigligayuktim qaiñiaqtılaanjanik, siqunayaitchuq, aasii igłuni tigligayuktimun siqumutiluni isiqtinņilługu. ^d⁴⁴Tavraptauq ilivsi itqanaitchuksraummiusi, qanuq Igñiņa Iñuum qaiñiaqtuq ikarrami niğiuğvigiņisavsiñi.

Ukpignaqtuq Naagga Ukpignaitchuaq Kivgaq

(Luke 12.41-48)

⁴⁵Kiuniaqpaasii ukpignaqtuaguvluni isumaturuaguvluniłu kivgaq? Taamnauniaqtuq kivgaq atanğata qaukñiłiutiniakkaņa allanun kivganun niqiksritqulutij piñaqsikpan. ⁴⁶Quviasugli taamna kivgaq atanğata qaigumi paqinniaqtaņa tainna savaktuagulugu. ⁴⁷Iłumun uqallautigivsi, ilaan atanniutiniağaa iluqaiññun suğaliğmiñun. ⁴⁸Aglaan taamna piłuktuaq kivgaq isumaaqsigumi inna, Ataniğaimña qaiłlaigutiruu, ⁴⁹aasii anaumiaqsilugich kivgauqatini, niğimmiuquvva imiqatigivlugilłu imiqtit, ⁵⁰atanğa taavruma kivgam qaiñiaqtuq uvlumi niğiugiņisilluni ilaanun, ikarramiłu nalukkaņani. ⁵¹Aasii atanğata qaigumi tatavsapiagatağniağaa, piqasiutilugu ukpiņņuaqtuanun. Tavrani iñuich qianaqtut tiriqtinniağaiłlu kigutitiņ.

Uuktuun Qulitigun Niviaqsiatigun

25 ¹Taivrumani uvlumi, iñuich atanniqsimapkaqtuat Taavrumuņa qilaņmiittuamun inniaqtut qulitun niviaqsiatun, tiguvlugich qullisij aullaqtuatun paaqsaqluğu uiksraun. ^e ²Tallimat taapkunani isumatupianjitchuat, aasii tallimattauq isumaturuaguvlutij. ³Isumatupianjitchuat pikamisigiņ qullisij, uqsritqiułiksraılağniqsut. ⁴Aglaan isumaturuallı uqsritqiułiksraligağniğaiç qullisij. ⁵Tavra uiksraun qaiłlaigutipkaqluğu niviaqsiat nayaņağaluaqamiņ siqunarut.

⁶Tavra unnuaq qitiqqağman nivliqsut, Marra uiksraun. Qaisitchi paaqsiiņ. ⁷Tavra qulit niviaqsiat iluqağmiņ makinņarut aasii tatqikługich qullisij. ⁸Tavra isumatupianjitchuat uqallaņarut isumaturuanun, uqsriutiksritchigut. Qullivut marra qamiaqsirut. ⁹Isumaturuagutiņisa kiugiññanagaich, Ilaanniuvagut

^b 24.37 Gn 6.5-8. ^c 24.39 Gn 7.6-24. ^d 24.43-44 Lk 12.39-40. ^e 25.1 Lk 12.35.

naamanianjtkisiuraagmiugut uvaptiņnullu ilivsiññnullu. Aullaqsıññağitchi tuniaksraliņnun aasii tauqsıgıłusi uqsruksravsiññik. ¹⁰Tavra isumatupianjitchuat niviaqsıat tauqsıgıaqtıllugich uqsriutiksramiņnik uiksraun qaiņaruq, aasii taapkua tallimat itqanaitchuat isumaturuat isiqatigillaksiññaqługu katirrusiqinikun niqinaqiniaqtuanun, aasii upkuaq umikługu.

¹¹Aquvatigulli algaiņich niviaqsıat qaiņammiut. Ququulaņarut, Ataniiq, Ataniiq, upkuigutisigut.^f ¹²Ilaan kiunagai, Nalupiağivsi. ¹³Tavra Jesus uqallanaruq, Quvıqtaiłisitchi, qanuq nalugiksi uvluq naagga ikarraq Iğniņan İnuum qağğiviksraņa.

Uuktuun Piņasutigun Kivgatigun

(Luke 19.11-27)

¹⁴Taivrumani uvłumi, iñuich atanniqsımapkaqtuat Taavrumuņa qılaņmiittuamun inniaqtut kivgaņisun iñuum aullaqsıruam. Qaitquņagai kivgani aasii qaunaksrıłiutivlugich suğauttamiñun.^g ¹⁵Iñullaa aitchuņagaa piłltilaallaanatuun. Atausiq kivgaq aitchuņagaa 5,000 taalanik. Tuglia aitchuņagaa 2,000 taalanik. Aasii allasuli 1,000 taalanik. Aasii aullaqłuni. ¹⁶Taamna kivgaq aitchuusiaqaqtuaq 5,000 taalanik aullaqłuni tavrauvvaa tauqsıgıñiutigiņagai manniusiani, aasii piññautigivlugich 5,000 taalavsaanik. ¹⁷Tainnatuttauq, taamna tugliuruuq kivgaq aitchuusiaqaqtuaq 2,000 taalanik piññaaruq 2,000 taalavsaanik. ¹⁸Aglaan taamna kivgaq aitchuusiaqanaruq 1,000 taalanik aullaņaruq, nivakługu nuna iriņagai ataniğmi maniņi.

¹⁹Tavra sulluatağman atangat taapkua kivgat utiņaruq aasii mak-piğarriqutiasivılugich. ²⁰Tavra taamna kivgaq aitchuusiaqanaruq 5,000 taalanik saavinņaruq, qaitchivıługu 5,000 taalavsaanik. Ataniiq, qaitchiņakkağma 5,000 taalanik, uvva piññavsaaqtuņa 5,000 taalavsaanik. ²¹Ilaan atangata uqallautiņagaa, Piłluataqtutin, nakuuruatiin ukpiğnaqtuatiıllu kivgaaq. Ukpiğnaņarutin aņalatchiñiņpkun maniğauranik, inillagıağikpiñ aņalatchiıłasiłutin manisalagınik. Qaiłutin quviasuqatigiyaqtuņņa. ²²Aasiivsauq taamna kivgaq aitchuusiaqanaruaglı 2,000 taalanik saavinņammiuq. Ataniiq, qaitchiņagiņma 2,000 taalanik. Uvva piññavsaaqtuņa 2,000 taalavsaanik. ²³Atangata uqallautiņagaa, Piłluatağniqsutin, nakuuruatiin ukpiğnaqtuatiıllu kivgaaq. Ukpiğnaņarutin aņalatchiñiņpkun maniğauranik, inillagıağikpiñ aņalatchiıłasiłutin manisalagınik. Qaiłutin quviasuqatigiyaqtuņņa. ²⁴Tavrani kivgaq aitchuusiaqanaruq 1,000 taalanik saavinņammiuq, aasii uqallakłuni, Ataniiq, iłisimagiķpiñ suamaruatiin iñuk, kivrisuuvlutin palauvaksranik nautchirriğvigiņaisağnun, katitchisuuvlutıllu palauvaksranik kangaqsruivigiņisagıñ. ²⁵Tavraaasii sivuugavıluņa aullaņaruņa, aasii iriğlugich manisalaktin nunamun. Uvva pisin piğigitin. ²⁶Tavra atangata kiunagaa, Piłukuatuatiin iqiasuuruatiıllu kivgaaq. Iłisimaņagaluaqtutin kivrisuutilaamnik nautchirriğvigiņisamnun, suli katitchisuutilaamnik palauvaksranik kangaqsruivigiņisamnun. ²⁷Tavra ilivich manitka ikiyumiññağaluagıtin naggutinnagnaqtuamun manıqağviņmun, aasii qaiguma aitchuusiaqağıluņa taapkuniņa uvaņa pimñik, naggutiņiññıglu. ²⁸Tavra pisigik taapkua manisalaich ilaaniñ, aasii aitchuutıgilugich taavrumuņa manıqaqtuamun 10,000 taalanik. ²⁹Kiñaliqaa aņalatchiıłuataqtuaq aitchuusiamañiñik aitchuusiaqavsaağniatquq, aasii sippaksraqağmiłuni. Aglaan taamna naurrutinnaņitchuaq mikiruurauqunni pigıkkana piıqsauıaqtuq ilaaniñ.^h ³⁰Aasiıli una annıqsuutaunjitchuaq kivgaq igitchiuņ taagıqsramun. Tavrani iñuich qianaqtut tiriqtınnıağaiılu kigutiņi.ⁱ

^f 25.11-12 Lk 13.25. ^g 25.14-30 Lk 19.11-27. ^h 25.29 Mt 13.12; Mk 4.25; Lk 8.18.

ⁱ 25.30 Mt 8.12; 22.13; Lk 13.28.

Nation-guruaat Isivgiusiaksraḡat

³¹Tavra Igñiḡa Iñuum qaikpan umialigugłuni, piqatigilugich iluqaisa isagugłich, tavrani ilaa aquvinniaqtuq kamaḡaqtuani umialgunikun aquppiutamini.^j

³²Nation-guruaat iñupayaat sivuḡaanun katinniaqtut, aasii ilaan aviḡniagaḡai imnaiłiqiri avgiruatun imnaiñik imnaiñiñ nagruliḡniñ, ³³Aasii ilaan inillagnaḡai imnaich taliqpiḡmi tuḡaanun, aglaalli nagruqaqtuat saumiḡmi tuḡaanun.

³⁴Tavrani Umialik uqallagniaqtuq taapkunuḡa taliqpiḡmi tuḡaaniittuanun, Qaisitchi, iviḡaumakkusiaqaqtuasii Aapamniñ, kinjuvaannaktaagisiuḡ God-im atanniqsimavia ini itqanaiaaguruuq ilivsiññun nunaqana savaagumman. ³⁵Qanuq kaaktuagunaruḡa aasii niqiksriñḡagivsiḡa. Imiḡuksiunaruḡa aasii imiksriñḡagivsiḡa. Iглаagunammiiḡa aasii pagłanagivsiḡa aimaagviviññun.^k ³⁶Annugaagiñaruḡa aasii annugaaqtinnḡagivsiḡa. Naḡinḡaruḡa aasii qaunagiḡagivsiḡa. Tigutaagviniḡmiinḡaruḡa aasii ullaḡagivsiḡa.^l ³⁷Tavrani iñuiich nalaunḡaruat kiuniaḡaat, Ataniiq, qana tautuḡavisigiñ kaakavich aasii niḡipkaḡłutin, naagga imiḡuktillutin aasii imiqtiḡłutin? ³⁸Suli qana tautuḡavisigiñ iglaagukavich aasii pagłavlutin aimaagviviññun, naagga annugaaksraiññavich aasii annugaaḡłutin? ³⁹Suli qana tautuḡavisigiñ naḡinnavich naagga tigutaagviniḡmi innavich, aasii takuvlutin? ⁴⁰Tavrani Umialgum kiuniaḡai, Iłumun uqallautigivsi, savaagikavsiuḡ atautchimunnii nagłignaḡniqsramun makua aniqatiima ilaḡannun, ilivsi savaagiḡagiksi uvamnun. ⁴¹Tavraliasii ilaan uqallautiniaḡai taapkua saumiḡmi tuḡaaniittuat, Aullaḡitchi uvamniñ, ilivsi suksraunḡiqsauniaqtuasii isuitchuamun igniḡmun itqanaiaagunaruamun Tuunḡaḡmun, isaguliḡiñnullu. ⁴²Qanuq kaaktuagunaruḡa aasii aitchuḡaitkivsiḡa niqimik, Imiḡuksiunammiiḡa aasii aitchuḡaitkivsiḡa imiksramnik. ⁴³Iглаagunagaluḡaqtuḡa pagłanaitkivsiḡa aimaagviviññun. Annugaagiłliunaruḡa annugaaksriññiḡmiḡivsiḡa. Naḡinḡaruḡa, tigutaagviniḡmiinḡaruḡalu aasii takuḡaitkivsiḡa. ⁴⁴Tavraptauq ilinḡisa kiuniaḡaat, Ataniiq, qana tautuḡavisigiñ kaaktillutin naagga imiḡuksiupkaḡłutin naagga iglaagupkaḡłutin annugaaksraisillutin naagga naḡinnavich, naagga tigutaagviniḡmi innavich aasii ikayuḡiñłutin? ⁴⁵Tavra umialgum kiuniaḡai, Iłumun uqallautigivsi, ikayuḡiññavsiuḡ atausiqunnii makua ilaḡat nagłignaqtuat, ikayuḡiñḡagivsiḡa.^m ⁴⁶Tavra ilinḡich tatavsaqtauniaqtut isuitchuamun, aglaalli nalaunḡaruat isuitchuamun iñuuniaqtut.ⁿ

Sivunniugun Tuqutchukługu Jesus

(Mark 14.1-2; Luke 22.1-2; John 11.45-53)

26 ¹Tavra Jesus naannamiḡich iluqaisa tamatkua ilisaurrutit, ilaan uqallautiḡagai ilitchitqurani, ²Iłisimarusi uvluk malḡuk pianikpaḡnik Qulaurrusiqiviniḡmun itqaun tikiññiaqtuq, aasii Igñiḡa Iñuum aitchuutauniaqtuq kikiaktuurratqulugu aḡarrauramun.^o

³Tavra aḡaayyuliqsiqpaich umialinḡaniłlı Jew-guruaat katinḡarut igluqpaḡanun aḡaayyuliqsiqpaich qaukiata, atiqaqtuam Caiaphas-mik. ⁴Aasii sivunniugaqsiḡvłutin atautchimi tigutaallasiniḡaqsaqługu Jesus nalunautchilutin, aasii tuqullugu. ⁵Tavra uqallanaruḡat, Niqinaqinḡaisaaglaan piñḡagu, tuavaallakpiaqtut iñuiich.

Jesus Tivraḡiksagaḡa Bethany-mi

(Mark 14.3-9; John 12.1-8)

⁶Tavra Jesus Bethany-miinman isigmiupkaḡługu igluani Simon kił-łiḡruaqtuqtuam, ⁷aḡnaq ullaḡiḡaruq ilaanun piqaḡłuni misuḡuqtuunmik

^j 25.31 a Mt 16.27. b Mt 19.28. ^k 25.35-40 Ez 18.7. ^l 25.36 He 13.3. ^m 25.45 1 Co 8.12. ⁿ 25.46 Dn 12.2. ^o 26.2 Eñ 12.1-27; Dt 16.1-8.

uyaġagmik akisupaġataqtuamik tivraġiksaunmik. Aasii kuvinaġaa Jesus niaquanun, niġipkaqtillugu.^p ⁸Tavra iłitchitqurat tautukamirru, pivsanarut uqaqluṭiṭ, Summan asiñun tivraġiksaun atuqpa? ⁹Qanuq una tivraġiksaun tuniyumiñanagaluqtuq manisalaṅnun, aasii aitchuutigilugich maniich iłiappauruanun. ¹⁰Tavra Jesus, nalunaigivlugu taamna uqallautiṅagai, Summan isumaaluksaaqpsiṅu aġnaq? Qanuq savaaqanaruq savaalluatapiamik uvamnun. ¹¹Ataramik nayuqtigigisi iłiappauruat, aġlaan uvaṅa nayuqtiginiñitkivsiṅa ataramik.^q ¹²Kuvikamiuṅ una tivraġiksaun timimnun savaaġigaa itqanaiyautavlugu iłuvġuniksramnun. ¹³Iłumun uqallautigivsi, sumipayaaq manna tusaayugaaġiksuaq ałqaqsruutaukpan nunapayaani, aġnam savaaġiṅaraa quliatuaguniaqtuq itqaummatauluni ilaanun.

Judas Aniqtuq Aitchuutigisukługu Jesus

(Mark 14.10-11; Luke 22.3-6)

¹⁴Tavra iłanar qulit malġuk iłitchitqurat, atiqaqtuq Judas Iscariot-mik, aṅaayyuliqsiqpaṅnuṅaruq ¹⁵aasii uqallakłuni, Sumik aitchuġniaqpsiṅa aitchuutigigupku Jesus ilivsiññun? Tavra akiliññagaat iñuiññaq qulitun maniṅñik. ¹⁶Tavra tavrannaaġlaan Judas ivaqłianaruq piviksramik aitchuutigisukługu Jesus.

Jesus-lu Iłitchitquraniłu Niġirut Itqautim Qulaurruqiviniṅmun Niqinaqiviani

(Mark 14.12-21; Luke 22.7-14, 21-23; John 13.21-30)

¹⁷Sivullianni uvluṅisa Niqinaqivium Puvlaksautaitchuamik punniġmik, iłitchitqurat ullaṅagaat Jesus apigivlugu, Sumi itqanaiyaquvisigut qulaurruqiviniṅmi nullautchiġviksraġnik? ¹⁸Ilaan kiunagai, Aullaġitchi nalaagun iñuṅmun iniqpaṅmiittuamun, aasii uqallautilugu, Iłisaurri uqallaktuaq, Ikarraġa tikitchuq, qulaurruqiviniṅ niġisukkiga uvaṅalu iłitchitquratkalu igluṅni. ¹⁹Tavra iłitchitqurat piṅarut Jesus piraksriutaatun inmiṅnun, aasii itqanaiyaqługu qulaurruqiviniṅmi nullautchiġviksraqtuq.

²⁰Unuksraaġmagu, Jesus aquvinjaruq niġġiviniṅmun piqatigivlugich qulit malġuk iłitchitqurani. ²¹Tavra niġiñiallaġmiṅ, Jesus uqallanaruq, Iłumun uqallautigivsi, iłavsi aitchuutiginiagaṅa. ²²Tavra iliṅich isumaalipiagaṅarut, aasii uqallallaagaqsiṅvluṭiṭ ilaanun, Ataniiq, sivuniġiviniṅ uvaṅa? ²³Jesus kiunagai, Ilaaguruq taamna misuksiqatauruq punniġmik uvamnun puggutauramun, ilaan aitchuutiginiagaṅa.^r ²⁴Iġniṅa Iñuum tuquniaqtuq taṅniġlugich aġlausimaruat inmigu Bible-ni. Aġlaan isumaagutiqaqāġli taamna iñuk aitchuutiginniktuaq Iġniṅanik Iñuum. Iħaħhaaṅanayaqtuq taamna iñuk iñuunaitkumi. ²⁵Judas, aitchuutigiriksrautaa, uqallanaruq, Iłisaurrii, Uvaṅauva? Jesus uqallautiṅagaa, Taina uqallaaniktutin.

Atanġum Nullautchiġvia

(Mark 14.22-26; Luke 22.14-20; 1 Corinthians 11.23-25)

²⁶Tavra niġiłlaġmiṅ Jesus tigunagaa punniq, aasii aṅaayyuvluni quyyatigivlugu avinagaa, aasii aitchuutigivlugu iłitchitquranun uqallakłuni, Tigulugu niġġisiṅ, tavra timiga. ²⁷Suli tigunagaa qallugauraq, aasii quyaanikami God-mun, qaiñṅagaa ilaiññun, uqallakłuni, Imiġitchi tavrannaa, iluqasi. ²⁸Tavra taamna auga maqipkaqtauyumaaqtuq iñuġiaktuanun. Taavrumuuna God-im nalupqinaġniagaṅa sivunniugutini iñuṅnun suliqutiginaġlugich itqamayumiñaiġlugich piłuutiṅich.^s ²⁹Uqallautigivsi imitqiginiñitchuṅa suumaṅna napaaqtuayaam siġniṅan ivsananiṅ,

^p 26.7 Lk 7.37-38. ^q 26.11 Dt 15.11. ^r 26.23 Ps 41.9. ^s 26.28 a Eñ 24.8; Zec 9.11. b Jr 31.31-34.

tikilgataqtillugu taamna uvluq imiǵniksraq nutaulugu piqatigilusi Aapama atanniqsimaviani. ³⁰Tavra atuanikamiñ añaayyunmik aniñarut, Iǵǵimuksaqłutiñ Olives-mun.

Jesus Uqautigigaa Piñaiñaan Peter-m Piilaǵniksraña

(Mark 14.27-31; Luke 22.31-34; John 13.36-38)

³¹Tavra Jesus uqallautiñagai, Iluqasi qimaññaǵivsiña suksraaǵluña uumani unnuami, qanuq aglausimaruc Bible-ni God uqallagnivlugu inna, "Uvaña tuqunniǵigaa imnaiłiqiri, aasii imnaich siaminniagtut."³¹ ³²Aglaan aņipkaqtauganikkuma aullaǵniaqtuña sivuvsiniñi Galilee-mun. ³³Peter uqallañaruq Jesus-mun, Iluqagmiñ qimakkaluqaqtin suksraaǵlutin, uvaña sumikunni qimakkumiñaitkikiñ. ³⁴Jesus uqallautiñagaa, Iłumun uqallautigikiñ, Anaqapak uvva piilaǵniǵiñma piñasuni naluniłuña tiñmiaq nipatkaluaqtinnagu. ³⁵Peter-m kiunagaa, Tuquqatigiraksraǵigupkiñunni, piilaǵiyumiñaitkikiñ sumikunni. Tainnaptauq uqallaganammiut iluqagmiñ iłitchitqurat.

Jesus Añaayyuruq Gethsemane-mi

(Mark 14.32-42; Luke 22.39-46)

³⁶Tavra Jesus aullaqatigiñagai iłitchitqurani inimun atiqaquamun Gethsemane-mik, aasii ilaan uqallautiñagai iłitchitqurani, Aquvittitichi uvuña, ikuña añaayyuyaqtuǵniagtuña. ³⁷Aasii piqasiutivlugich ilimiñun Peter-lu malǵuglu iǵniñik Zebedee-m, ilaa ipiqtutcharraqsiñaruq iłuiłiurraqsivluni. ³⁸Tavrani uqallañaruq ilaiñun, Isumaaliqpaiłuña tuquaqsiruatumunni iłiruña, tavraniittitichi, aasii quviqtaiłiqasiǵluña. ³⁹Aasii taikuñaqtaallaktuni isumaaqpaiłuni ulǵuñaruq nunamun, aasii añaayyuvluni inna, Aapañ, piyumiñaqpan, piǵuñ nagliksaaǵu-tiqpak uvamniñ, aglaattauq uvaña pisuutiñiłaaptun, aglaan ilivich pisuutiptun.

⁴⁰Tavra Jesus utiñaruq piñasunun iłitchitquramiñun aasii tautuñagai siñiktuat. Tavra uqallautiñagaa Peter, quviqtaiłiyumiñaiñavich atautchimiunni ikarraǵmi? ⁴¹Quviqtaiłisitichi añaayyusitichi, iłaanni payaripkaqpiqtusi ikłigit-chaktinniǵunmun. Iłumun ilitqusisi piyummatiqagaluagtut, timisi sayaitchut.

⁴²Tavra Jesus aullavsañaruq iǵlulvugu aasii añaayyuvluni, Aapañ, pisuutigiupku nagliksaaqaktuksrauluña, pisuutin piłi. ⁴³Tavra utaqqikamigich, tautvsañagai siñiktillugich, qanuq iriñich pillitchiñarut.

⁴⁴Tavra Jesus qimatqiñagai, aullaqtuni añaayyuvsañaruq piñatchiqługik, uqalugivlugich taapkuasuli uqaluich. ⁴⁵Tavra uttaqiñagai iłitchitqurani, aasii uqallautivlugich, Tavrasuli siñikpi siłaiñaiqsiaqtusi. Uvva, aitchuutauniksraña Iǵniñan Iñuum tikichuq ajalataǵiyumiñaqsilvugu piłuktuanun iñuñun.

⁴⁶Makittitichi. Aullaqta. Tautuksiñ uvva aitchuutigiriga uvaniittuq.

Tigurauruq Jesus

(Mark 14.43-50; Luke 22.47-53; John 18.3-12)

⁴⁷Jesus uqaǵniaqtillugusuli Judas qaiñaruq, iłañat qulit malǵuk, piqatiquaqtuni iñusalañnik savikpiraqtuanik anautchiraqtuaniglu, qairuanik añaayyuliqsipañniñ umaliñnañniñi Jew-guruat. ⁴⁸Tavra aitchuutiginniqtuam piqatini nalunaiñnutaksriññagai, uqallaktuni, Tavrauniaqtuq iñuk kisu kunikkupku, tigusagiksi. ⁴⁹Tavra Judas qaiñaruq Jesus-mun tavrauvvaa aasii uqallaktuni, Tutqiñi Iłisaurrii, aasii kunikługu. ⁵⁰Jesus uqallañaruq ilaanun, Avilaitqaan, piñasuǵuñ piyaqtukkan. Tavra ilinich qaivlutiñ tiggugluñagaat

¹26.31 Zec 13.7. ²26.32 Mt 28.16.

Jesus. ⁵¹Tavrani ilaŋata taapkua tuvaaqatauruat Jesus-mun amunagaa savik-pani, aasii anauvlugu kivgaŋa aŋaayyuliqsiqpaich qaukŋiata, aasii siutaiqluŋu.

⁵²Tavrani Jesus uqallautiŋagaa, Utiqtirruŋ savikpaiŋ puuŋanun, qanuq tamatkua iluqaŋmiŋ savikpagaqtuat tuquniaqtut savikpakun. ⁵³Isumavich ikayuqtaiŋiyumiŋaiŋnaŋusugaluna Aapamnun, aasii ilaa tavrauvvaa tilisiŋuni uvamnun qulit malŋugnik 6,000-gullaaruanik isaŋulignik. ⁵⁴Aglaan taamna tainna pigaluaqpan qanuŋlutin Bible uqaluŋich taŋŋiŋŋiaqpat, uqaluqaqtuat aitchuutauniŋnivluŋa.

⁵⁵Tavrani Jesus uqallautiŋagai iŋusalaich, Qaiŋavisi tigligayuktinik pisaŋmatun, savikpagnik anauttaniglu satkuqaqlusi tigusaqtuŋuŋa? Uvlumiŋ uvlumun aquppigaluagaqtuŋa aŋaayyuvikpaŋmi ilisaurrivluŋa, aasii tigguglulaitkivsiŋa.[†]

⁵⁶Aglaan tamarra tamatkua pirraqsirut Bible uqaluŋich uqaqtinŋun God-im taŋŋiqsautquvlugich. Tavrani iluqaŋmiŋ ilitchitqurat qimaŋagaat aasii pigruŋlutinŋ.

Jesus Apiqsruqtuŋaat Uqaqsitaagviŋmi

(Mark 14.53-65; Luke 22.54-55, 63-71; John 18.13-14, 19-24)

⁵⁷Tavrani taapkua tiguriruat Jesus-mik aullautiŋagaat Caiaphas-mun, aŋaayyuliqsiqpaich qaukŋiannun, ilisaurrillu pitquranik, umialinŋallu katirviannun. ⁵⁸Tavra Peter-m maliŋagaa uŋasiuraaqluŋu, siŋalliŋuŋanunaglaan inaanun aŋaayyuliqsiqpaich qaukŋiata aasii isiquni ilaan aquptaqaqtigivŋagai munaqsrich qiŋiŋukŋuni isuanunaglaan. ⁵⁹Tavra aŋaayyuliqsiqpailu iluqaŋmigu uqaqsitaqtitchirit ivaŋŋarut patchisiksranik saglutigilugu uqaqtigisukŋugu Jesus, tuqtuchukŋugu. ⁶⁰Tavra paqillaigutiŋarut pasikkutiksranik, qanutun iŋugiaktigigaluaqtut saglutikun uqaqtiginniktuat ilaanik. Kiisaimmaa malŋuk saavitpuk, ⁶¹aasii uqallakŋutin, Uvvauna iŋuk uqallaŋaruq, Uvaŋa suksraunŋigumiŋaŋiga God-im aŋaayyuvikpaŋa, aasii nappatqigluŋu uvluni piŋasuni.[‡]

⁶²Tavra aŋaayyuliqsiqpaich qaukŋiat makiŋuni uqallaŋaruq Jesus-mun, Kiggutiksraitpich sumik ukuak iŋŋuk uqaqtikkutaagnik ilipkun? ⁶³Tavra Jesus nipaiŋaruq. Tavra aŋaayyuliqsiqpaich qaukŋiata uqallautiŋagaa, Apigipiagikpiŋ sivuŋaani iŋuuruam God-im, uqallauttutigut Christ-guvich, Igŋiŋa God-im? ⁶⁴Jesus kiunagaa, Uqallaaniktutin tainna. Aglaan uqallautigivsi qakugukpan tautugniagiksi Igŋiŋa iŋuum aquppiruaq taliqpiata tuŋaani Sapiŋnaqtuam, aasii qaimmiŋuni nuvuyaniŋun qilaum.^{*} ⁶⁵Tavrani aŋaayyuliqsiqpaum aligaanagaa annuŋaani, aasii uqallakŋuni, Inmiŋiŋk iliuqtuq God-itun. Iŋuvsaanik pasiŋŋiktusranik ilaanik piqaqtusraunaiqsugut. Iivsi paŋmapak tusaaganikkiksi uqamaqluutaa.[†] ⁶⁶Qanuq sivunniivisi? Ilaisa kiunagaat, Tuquruksraŋuqtuq.

⁶⁷Tavrani tivvuaqturraqsiniŋagaat kiiŋaŋun, qakiqsimmaan, sulii ilaŋisa iqsraaqsimmaan,[‡] ⁶⁸uqaŋlutin, Nalautchaŋiŋ, Christ-guruatiin, kia qakiqpatin?

Peter-m Piilaagigaa Jesus

(Mark 14.66-72; Luke 22.56-62; John 18.15-18, 25-27)

⁶⁹Tavrani Peter aquppiniŋaruq siŋalliŋmi. Aasii aŋaayyuliqsiqpaich qaukŋiata niviaqsiaq kivgaŋa ullakŋugu Peter uqallautiŋagaa, Itqatigivŋammigiŋ Jesus Galilee-ŋmi. ⁷⁰Peter piilaanaruq takkuanni iluqaŋmiŋ, uqallakŋuni, Naluruŋa sumik uqaqtiaqtilaavsiŋiŋik. ⁷¹Tavra ilaa animman qanitchaŋun, allam niviaqsiam kivgam tautuŋagaa, aasii uqallautivlugich tamaani makitaruat, Uvvauna iŋuk piqatauruq Jesus-mun Nazareth-miumun. ⁷²Tavra Peter piilaatqiniŋaruq suaŋasivluŋu, Nalugiga iŋuk. ⁷³Akkulivsaallagman tamaani makitaruat ullakŋugu

[†] 26.55 Lk 19.47; 21.37. [‡] 26.61 Jn 2.19. ^{*} 26.64 Dn 7.13. [†] 26.65-66 Lv 24.16. [‡] 26.67 Is 50.6.

uqallautilgitkaat Peter, Nalupqinaitchuamik ilagigaatin taapkua, qanuq uvva uqausipkun ilisimanaqtutin. ⁷⁴Tavra Peter suammakłuni uqallaŋaruq, God-im tatavsagłiŋa uqaŋitkuma ilumun ittuamik. Nalugiga kiutilaŋa iñuk uqautigikkaqsi. Aasii tavrauvvaa tiŋmiaq nipanŋaruq. ⁷⁵Tavra Peter itqaiŋaruq Jesus uqallautiŋiñik inmiñun inna, Tiŋmiaq nipanŋaunnagu, piilaaginiagiŋma piŋasuni. Tavra anivłuni qiaqpaŋaruq.

Jesus Pilate-muurrauruq

(Mark 15.1; Luke 23.1-2; John 18.28-32)

27 ¹Uvlaatchaurami iluqağmiŋ aŋaayyuliqsiqpaich umialiŋnaŋiļlu Jew-guruat sivunniuatigiŋarut Jesus-kun tuqtuchukługu. ²Tavra qiliqsruinagaat, aasii aullautivlugu aitchuutigiŋagaat Pilate-mun kavanauruamun.

Judas Tuquruq

(Acts 1.18-19)

³Tavralli Judas, Jesus aitchuutigiriŋa, ilitchuğikami Jesus tuqtuksrağtuqtilaŋanik nunuuraliŋaruq, aasii utiqtiługich iñuiññaq qulit maniich aŋaayyuliqsiqpaŋnun, umialiŋnanullu, ⁴uqallakłuni, Piłuksinaruŋa aitchuutigivlugu tuqtutautquvlugu patchisaitchuaq iñuk. Ilaisa kiunagaat, Suliqutauva taamna uvaptiŋnun? Qaunakkuilłi ilinik. ⁵Tavra Judas miłuqsautivlughich maniich ilaaguaqtaunaruamun aŋaayyuvikpaŋmi, ilaa aullaqłuni qimiñŋaruq inmiñik.

⁶Tavralli aŋaayyuliqsiqpaich tiguvlughich maniich uqallaŋarut, Pit-quratiguŋaitchuq iksraukpata maniich aitchuutiqağviŋmun aŋaayyuvikpaŋmi, qanuq akigigai iñuktauruam. ⁷Tavra uqaagutigiŋagaich, aasii tauqsiutigivlughich Utkutchirim Nunanjanik, iluviğviksramik iglaaguranun. ⁸Tavra taamna pisigivlugu taamna nuna atchiŋagaat Nunanjan Augum paŋmapaŋmunaglaan. ^{9,10}Tavrani taŋŋiqsauŋaruq uqautigiŋaraŋa uqaqtaata God-im Jeremiah-m, uqaqłuni, “Ilaisa tigunagaich iñuiññaq qulit maniich, aasii tauqsiutigivlughich utkutchirim nunanjanun, piraksriutaatun Atanğum uvamnun. Tavra taapkua maniich iñugiaktilaŋat Israel-guruat sivunniutiginakkaniç akiliutigisukłughich ilaanun.”^b

Jesus Apiqsruqtuğaa Pilate-gum

(Mark 15.2-5; Luke 23.3-5; John 18.33-38)

¹¹Tavra Jesus makitaŋaruq sivuğaaŋi kavanauruam, aasii kavanauruam apigiŋagaa, Umialigivatin Jew-guruat? Jesus kiunaga, Taina uqallaktutin. ¹²Tavra ilaa saŋutkaluağmanni aŋaayyuliqsiqpaiļlu umialiŋnallu, kiulaiñŋagai. ¹³Kiisaimmaa Pilate uqallakpuq ilaanun, Tusaqsrağitpigich qanutun iñugiaktigiruat uqautigikaniç ilipkun? ¹⁴Tavra Jesus kiunaitkaa sumikunnii, kavanauruq aliugutçhapiagaatqługu.

Jesus Tuquruksrağtuğaa

(Mark 15.6-15; Luke 23.13-25; John 18.39-19.16)

¹⁵Tavra niqinaqilimaagmata Itqanmik qulaursuqiviniŋmun, kavanauruq piłusiqanaruq anipkaivluni nallipayaŋannik tigutaatqat, iñuich pisukkaŋannik. ¹⁶Tavra tigutaatqanarut iñugiilapiagaam, atiqatqam Barabbas-mik. ¹⁷Tavra katinmata Pilate apigiŋagai, Kimik anipkaitquvisiŋa? Barabbas-mik, naagga Jesus-mik taggisuqatqam Christ-mik? ¹⁸Qanuq Pilate ilisimaŋaruq killuğivlugu Jesus ilaiññun aitchuutiŋatilaŋanik inmiñun.

^a 27.3-8 Ac 1.18-19. ^b 27.9-10 Zec 11.12-13.

¹⁹Tavra Pilate isivgiipkaqtillugu isivgiġvium aquppiutaŋiñi, nuliaŋan tilisiviġiŋagaa uqaluŋmik, Iłaksianagu taamna nalaunŋaruaq iñuk, qanuq iñuilluġutigillakkiga ilaa unnuapak siññaktuġivlugu.

²⁰Tavra añaayyuliqsiqpaiñu umialiŋnallu maliksuktitchiŋarut iñuŋnik annaktitquvlugu Barabbas aasii tuqullugu Jesus. ²¹Tavra Kavanaauruam apiġitŋiŋagai, Nalliak ukuak iññuk anipkaquvisiuŋ? Iliŋisa kiunŋagaat, Barabbas. ²²Pilate uqallautiŋagai, Aasii qanuġniaqpigu Jesus tagġisiquaqtuaq Christ-mik? Iluqaġmiŋ uqallaŋarut, Kikiaktuutili aŋarrauramun. ²³Tavra ilaan uqallautiŋagai, Summan, sumik piġiitchualiŋiŋava? Tavra nipaallavsaaqsiññiŋarut, Kikiaktuutili aŋarrauramun. ²⁴Tavra Pilate iliŋtchuġikami qanuġluni piyumiñaiñiŋiqami, piallagniksraŋat isagutiniuraaqsiññaaqsimman, ilaa tigusiŋaruq imiġmik aasii iqaġivlugich argagni takkuanni iñusalaich, uqallakłuni, Uvaŋa patchisaunġichuŋa uuma iñuum tuqutauniksraŋagun. Iilvisi pisiuŋ.^c ²⁵Tavra iluqaġmiŋ iñuich kiunŋagaat, Tatavsausiaq tuqutauniŋagun uvaptiŋnun piłi miqłiqtuŋiñnullu. ²⁶Tavrani Pilate-gum anipkaŋagaa Barabbas, aasii ipiġaqtuqtitqaaqługu Jesus, aitchuutigiŋagaa kikiaktuutitquvlugu aŋarrauramun.

Aŋuyaktit Kipagiŋaat Jesus

(Mark 15.16-20; John 19.2-3)

²⁷Tavrani aŋuyaktiŋisa Pilate aullautiŋagaat Jesus kavanaauruam igluqpaŋanun, aasii katiŋagaich tamatkiġlugich aŋuyaktauqatiġiich avataanun Jesus. ²⁸Tavra annuġaiŋagaat aasii atipkaqługu kavviġiksuumik annuġaanik umialiktun. ²⁹Aasii niaquġusiŋarut kakiłlaġnaqtuanik qisiqsiutinik, aasii iliŋvluġu niaquanun, sulii saakkiġlugi qiruŋmik taliqpijanun. Tavra sitquqłutiŋ sivuġaanun kipagiŋagaat uqaqłutiŋ, Sivisuruamik iñuuli umialgat Jews. ³⁰Tavra tivvuaqtuŋagaat, sulii tiguvluġu qiruk tigumiāġikkana anaunŋagaat niaquagun. ³¹Tavra kipautiġianikamirruŋ, annuġaagiŋagaat, aasii atipkaqługich ilaan annuġaŋi, aullautivluġu kikiaktuutisukługu aŋarrauramun.

Jesus Kikiaktuurrauruq Aŋarrauramun

(Mark 15.21-32; Luke 23.26-43; John 19.17-27)

³²Tavra iglaullaġmiŋ, paanŋagaat iñuk Cyreneġ-miu, atiaqtuuaq Simon-mik. Taamna iñuk nunurivluġu iqsruktiŋagaat Jesus aŋarrauraŋanik. ³³Tavra tikiññamiŋ inimun atiaqtuamik Golgotha, sivuniqaqtuaq niaquġruam inaanik, ³⁴tavrani aitchuŋagaat Jesus wine-mik imiksraŋanik, avuramik sunŋamik. Tavra uullakkaluaqamiuŋ, imiġuŋiñŋagaa.

³⁵Tavra kikiaktuutianikamirruŋ aŋarrauramun, autaŋagaich annuġaŋi inmiŋnun saaptautivlugich.^d ³⁶Tavrani aquptaaqłutiŋ naiŋiqtuŋagaat. ³⁷Aasii qulaanun niaquan iliŋagaat pasikkun ilaagun, taiguāġnaqtuaq, Uvva Jesus Umialgat Jew-guruat. ³⁸Tavraptauq malġuk tigligayuktik kikiaktuutiŋammigaich, igłua taliqpijan tunjaanun, sulii igłua saumian tunjaanun.

³⁹Sulii iñuich tamaunnaaqtuat niaqulavigiŋaŋagaat nivliativlugulu pisaŋŋatinik Jesus,^e ⁴⁰uqaqłutiŋ, Iliŋvich siquvsiyumaŋaruatin añaayyuvikpaŋmik aasii nappatqigługu uvluni piŋasuni, annauttuñ iliŋnik. Iġñiġikpatin God-im, atqaġiñ aŋarrauramiñ.^f ⁴¹Tavraptauqsulii añaayyuliqsiqpaich, piqatigivlugich iliŋauriñu pitquranik umialiŋnallu, kipagiŋagaat uqaqłutiŋ, ⁴²Annaurriŋagaluaqtuq allanik, annautilaitchuq inmiñik. Umialiginiqparruŋ Israel, atqaġli paŋmapak aŋarrauramiñ ukpiġiliġiñiġikput. ⁴³Ukpiqtuq God-mun, uqaqłuniñu Iġñiġinivluŋi God-mun. Kiasii

^c 27.24 Dt 21.6-9. ^d 27.35 Ps 22.18. ^e 27.39 Ps 22.7; 109.25. ^f 27.40 Mt 26.61; Jn 2.19.

tautuglakput God-mun annautisunmagaan paŋmapak.^g ⁴⁴Taapkuaktaug tigligayuktik kikiaktuutiqatauruak ilaanun kipaginammigaak tainnatun.

Jesus Tuquruq

(Mark 15.33-41; Luke 23.44-49; John 19.28-30)

⁴⁵Tavra uvlum qitiqqaġniġaniñ piņasunugataqtillugu taaqsinaruq nuna iluqani.
⁴⁶Tavra piņasunukpalliġman Jesus nipatutilaamisun nivliġaruq, Eli, Eli, lama sabachthani. Taamna sivuniqatuaq, God-iin, God-iin, summan suksraaqpiņa?^h
⁴⁷Tavra ilaŋisa tamaani makitaruat tusaavlugu uqallaŋarut, Uvvauma ququulagaa Elijah. ⁴⁸Tavra ilaŋat tavrauvvaa aqpamik tigusunaruq ivsaktaqtuamik, immiqługu wine-mik, ilivługu qiruum nuvuanun, qaiñġagaa ilaanun imiqvulugu.ⁱ ⁴⁹Aasiili allat uqallaŋarut, Aannagu, naipiqtuġlakput Elijah qaiñiagmagaan annautiyaqtuġlugu.
⁵⁰Tavra Jesus nivlitqinaruq nipatuvluni aasii aniġniġiqluni.

⁵¹Tavra tavrani, talukiyaŋa aŋaayyuvikpaum alinaruq malġuulłuni, qulimiñiñ anmun. Tavrasuli nuna aularuq, uyaġagruallu quvluarut.^j ⁵²Iłuvviviillu aŋmaŋarut, suli iñugiaktuat God-im iñuŋi tuquŋaruat aŋiŋarut tuqqunmiñ. ⁵³Suli qimaŋagaich iluvġuvisiŋ. Jesus aŋianiŋman tuqqunmiñ, Jerusalem-muŋarut aasii tautuŋagaich iñuich iñugiaktuat.

⁵⁴Tavra aŋuyaktit atanauraŋata tamatkualu aŋuyaktauatiniņa munaqsriuat Jesus-mik, tautukługich nuna aularuq sullu piraġaqtuat aliuġusuliŋarut aasii uqallakłutiŋ, Iłumun una Iġñiġimaga God-im. ⁵⁵Tavra tavrani iñugiaŋammiut aġnat, qiñiqtuqtuat uŋasiñiñ, maliŋaruat Jesus-mik Galilee-miñ, savautivlugu.^k ⁵⁶Iłagiŋagaat Mary Magdalene, Mary-suli aakaŋak James-lu Joseph-lu, aakaŋaglu iġñakisa Zebedee-m.

Jesus Iłuvviuġaat

(Mark 15.42-47; Luke 23.50-56; John 19.38-42)

⁵⁷Tavra unnuksraaġman, suġalliruaq iñuk qaiŋaruq Arimatheamiñ, atiqatuaq Joseph-mik, ilitchitquraummiñiqsuaq Jesus-mun. ⁵⁸Ilaa ullaŋiŋaruq Pilate-mun aasii apiqsriagivlugu timaa Jesus. Tavrani Pilate piraksriiŋaruq aitchuutigitquvlugu Jesus timaa Joseph-mun. ⁵⁹Tavra Joseph atqaługu timi, nimmaŋagaa nutauruamik ukiłhaa-ġiqsuamik. ⁶⁰Aasii ilinaga ilaan nanmiñiq nutaamun iluvviviŋmiñun, iluvviviłiamiñun uyaġagruakun, aasii ilaan aksralinaga uyaġagruaqpak upkurriutivlugu iluvviviŋmun, aasii aullaqluni. ⁶¹Mary Magdalene allalu Mary aquppiŋaruk tavrani sanmivługu iluvviviŋ.

Munaqsrich Iłuvviviŋmik

⁶²Siqiñiq nipianiŋman, Jew-guruat nutauruq uvluat isagutimman, aŋaayyuliqsipaich Pharisees-lu kasimaqatigiŋagaat Pilate, ⁶³aasii uqallakłutiŋ, Kamanaaq, itqamarugut qanuq taimña sagluqinnikti iñuŋuŋaġmi uqaŋatilaŋaniġ, Uvlut piņasut pianikpata aŋi-ñiaqtuŋa.^l ⁶⁴Taamna pisigilugu iluvviviŋ anayanaiaqtiillugu uvluk piņasu aŋmaŋunaglaan, ilaanni ilitchitquraŋisa qaiłutiŋ tiglikpiagaat aullautilugu, aasii iñuich uqautiaqsilugich, Ilaa aŋiñiługu tuqqunmiñ, aasiitaimma aqulliq saglutaun pigiłhaaġluni sivulligmiñ. ⁶⁵Pilate uqallaŋiŋagai, munaqsriqaqtusi aŋuyaktinik anayanaiaġiaqsuŋ piyumiñaqtilaavsisun. ⁶⁶Tavra aullaqlutiŋ anayanaiaŋagaat iluvviviŋ aŋmaqsusiqaġnaiqlugu nalunaiñutchiqsuqlugu nalunaiñutamiŋnik munaqsriłiqluġugulu aŋuyaktinik.

Jesus Aŋiruaq Tuqqunmiñ

(Mark 16.1-10; Luke 24.1-12; John 20.1-10)

28 ¹Tavra Jew-guruat Itchaksriġmata Savaiñiŋat qaaniġman, qau-saġataaqsimman, Mary Magdalene allalu Mary tautugiaŋagaak iluvviviŋ.

^g 27.43 Ps 22.8. ^h 27.46 Ps 22.1. ⁱ 27.48 Ps 69.21. ^j 27.51 Eñ 26.31-33; 2 Ch 3.14. ^k 27.55-56 Lk 8.2-3. ^l 27.63 Mt 16.21; 17.23; 20.19; Mk 8.31; 9.31; 10.33-34; Lk 9.22; 18.31-33.

²Tavra tavrani nuna aulaqpaṅaruq, qanuq isaḡulgata Atanḡum atqaḡtuni qilaṅmiṅ aksraktinḡagaa uyaḡagruaq, aasii aquppiutchiutivlugu. ³Ilaan qiṅṅaṅa inḡaruq igniḡuqpatittuatun, annuḡaanḡlu qatiḡtigivlutinḡ aputitun. ⁴Tavra iqsigivlugu aṅuyaktit munaqsrich uuliksiṅarut aasii irrusiṅikḡutiṅ tuquṅaraturun iṅuktun.

⁵Tavra isaḡulik uqallaṅaruq aḡnagnun, Iqsiṅatik, qanuq ilisimaruna ivagḡitik Jesus kikiaktuurraṅaruq aṅarrauramun. ⁶Uvaniinḡitchuq, qanuq aṅḡaruq uqausiḡmisun. Qaisitchik, tautuḡiatku ini nallavia. ⁷Tavraasii aullaḡitchik qilamik, aasii uqallautilugich ilitchitquraṅi aṅiṅilugu tuqqunmiṅ. Aasiuvva, ilaa ayuniaqtuq sivvusiṅiṅ Galilee-mun. Taamani tautuḡniḡiksi. Uvva, uqallautigivsi. ⁸Tavra aullaqsaalunaruq qilamik iluvvivinḡmiṅ iqsisigillaan quviasukpakḡutigli, aasii aqḡamik uqallautiyaqtunḡaich ilitchitqurat.

⁹Tavrasuli Jesus kasuḡagik aasii uqallautivlugik, Tutqiutiqaḡitchik. Tavra ullakḡuḡu tiguṅagaak isiganḡun aasii aṅaayyuvigivlugu. ¹⁰Tavrani Jesus uqallautinḡagik, Iqsiṅatik. Aullaḡlutik uqallautiyaqtutkik aniḡatiitka aullaqulugich Galilee-mun. Taamani tautuḡniḡaanḡa.

Quliaqtuqtut Munaqsrich

¹¹Tavrani aḡnak igliḡtillugik, ilaḡich aṅuyaktit munaqsrich aullaḡniqsut iniquaṅmun aasii quliaqtuḡutivlugich aṅaayyuliqsiḡpaich iluqaiṅiḡik piruanik. ¹²Tavra aṅaayyuliqsiḡpaich katinnamik atautchimun piḡatigivlugich Jew-guruat umialiḡnat sulivunniuganikḡutiṅ, aitchuṅagaich manisalagḡik aṅuyaktit, ¹³aasii uqallautivlugich, Uqautiyumagisi iṅuich ilitchitquraṅiṅun qaiḡlutinḡ unnuami tigligḡilugu timaa, aullautivlugu siṅiktilusi. ¹⁴Taamnaasii kavanaauruam tusaaniḡpaḡu, iviḡaumapkaḡniḡagikput aasii qanuqtinḡiḡlusi. ¹⁵Tavra aṅuyaktit munaqsrich akuqtunḡaich maniich aasii pivlutinḡ piraksriusiamiktun. Aasii taamna quliaqtuḡuq siaminḡaruq Jew-guruani uvlupaṅmunaglaan.

Jesus Niptaqtuq Ilitchitquramiṅun

(Mark 16.14-18; Luke 24.36-49; John 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁶Tavra qulit atautchimik ilitchitqurat aullaṅarut Galilee-mun, iḡḡimun Jesus nalunaiqsagḡinaraṅanun inmiḡnun.^m ¹⁷Tavra tautukamirruḡ Jesus, aṅaayyuvigḡagaat, aglaan ilaḡich nalupḡisunaruq. ¹⁸Tavra Jesus qalliḡaaḡlugich uqallautinḡagai, Ataniḡnaqusiqsaunaruḡa aṅalataḡiyumiṅaqsivlugich qilaḡmiittuat nunamiittuallu. ¹⁹Tavraasii aullaḡitchi aasii ilitchitquraliḡlusi nunapayaaniṅ, paptaiḡlugich atqagun Aapam Iḡniḡuvlu Ilitqusigḡsuavlu,ⁿ ²⁰ilisautilugich kamaksritqulugich iluqaiṅiḡik piraksriutiginaramnik ilivsiṅiṅun. Aasiuvva, itḡatigivsi ataramik, isuanunaglaan nunam.

^m 28.16 Mt 26.32; Mk 14.28.   ⁿ 28.19 Ac 1.8.

UQALUGIKSUAT QULIAQTUAGIRAŃAGUN MARK

Ilitchuqutit

UqalugiksuaŃa Mark-gum isagutisaanaruq inna, “Tusaaraksralluataq Jesus Christ-kun IgŃiŃagun God”. Tavrani Jesus qiniqtitkaa aptaruaguvlugu sulı ataniŃnaqutiqaqhuni AtaniŃnaqutaa nalunaiŃuni ilısaurrutaiŃiŃi, anmuqsruqsımaagutaani tuungagun, sulıqutiginaiqsıllataanullu iŃuich piłutaiŃiŃun. Jesus inmiŃik uqagimmiuq IgŃiŃunivłuni AŃunmun, aitchuutigiyaqługu iŃuggunni iŃuich annallasisaqługich piłunmiŃ.

Mark-gum quliaqtuagıgaa Jesus nalupqinaiqsruutigivlugu, ulugiiłlugu, nuimałhaagıvlugich suragautchıŃich uqaluŃiŃiŃiŃ unni ilısaurrutaiŃiŃiłl. Uqausıgiurallakkaluqaqaaqługu John Paptaiqsı, sulı paptaiqsauŃga Jesus ikłıgusaaqtaunıŃalu, aglaktuum saqqutigıllaagaa savaurrisaanun Jesus iluqaqrıvıłuni ilısaurrivıłunił. IglauŃıallağmiŃ, malıguaqtauruat Jesus-mun kaŃıqısqısiŃiŃağmiqkaqługich ilaagun, paaqłanaruat Jesus-mik suammak-siŃiŃaqhutigli. AqullıqsaaŃiŃiŃi avgutit uqalugıgaa Jesus nunami mınguiqsıguıqsaağniŃa, sulı kikiaktuurraunıŃa aŃiŃiŃalu.

Malğuk nuŃusaagutauruak uqalugıksuami, tıttauraqahutik, isummatigırağıgaik ağlaagunasugalugik allamun Mark-guŃtchuamun.

Avgutit

AullaqısaagıniŃa Uqalugıksuam	1.1-13
Jesus savaaŃa iŃunıŃiŃun Galilee-m	1.14–9.50
Galilee-miŃ Jerusalem-muŃniŃa	10.1-52
Jerusalem-mıqsıuğuiqsaağniŃa	11.1–15.47
Jesus aŃiŃiŃa.....	16.1-8
NıptağagıniŃiłlı mayuurraunıŃalu Atangum.....	16.9-20

AlğaqsruiŃiŃa John Paptaiqsı

(Matthew 3.1-12; Luke 3.1-18; John 1.19-28)

1 ¹Uvva tusaayugaağıksuat aullaqısaanat Jesus Christ-kun, IgŃiŃagun God-im. ²God-im uqaqtaa Isaiah ağlanaruq taavrımuuna ağlakamıgich God-im uqaluŃı inna, “Uvva kivgağa, tilıŃiagıga sıvuŃni itqanaıyautıtqulugu tikiŃiŃksran.”^a

³ IŃuk imma alğaqsrıuruq nıpatuvłuni nunagluktuami, Ataniq qaiyasıruq. ApqutiksrıuqsıuŃı sıvukkıksıługich.”^b

⁴Tavraasii John Paptaiqsı iŃukpallıŃaruq nunagluktuami, alğaqsrıuvıłuni iŃuich paptaiqsautquvlugich isumalıtiqqaagłutiŃı piłunmiŃiŃiŃ, God-mun sulıqutiginaiqulugich itqaumayumiŃaığługich piłutıtıŃı. ⁵Tavra iŃuich ullaanagaat iluqaiŃiŃiŃ nunanıŃiŃiŃ Judea-m, Jerusalem-miłl, aasii paptaiqsıłutiŃı ilaanun kuŃuŃani Jordan, quliaqtuqługich piłutıtıŃı God-mun.

⁶Tavra John annuğaaqanaruq pikıkturuam kakaktim amianik, tavsiqaqłunıł qısiŃmiq, sulı niqıqaqłuni nuttagayıŃnik qupılğunik, honey-mıglu paqıŃnaqtuamik

^a 1.2 Mi 3.1. ^b 1.3 Is 40.3.

nunaglukuami. ^c ⁷Suli algaqsruinjaruq uqaqluni, Imma qairuaqaqtuq aqupkun sapigñathaaqtuamik uvamniñ, siñiqsuutiñik aluğutikisa nalliummatinitchuņa putchumiñağluņa siñiiağuglugu. ⁸Uvaņa paptaiğivsi imiğmik, ađlaan ilaan iłiñiağaa Ilitqusigiksuaq iłuvsiññun.

Paptaiqsauñiņa Ikğituchaktinniağusiañalu Jesus

(Matthew 3.13–4.11; Luke 3.21-22; 4.1-13)

⁹Taipkunani uvluni, Jesus qainjaruq iniqpañmiñ Nazareth-miñ, Galilee-miittuamiñ, aasii paptaiqsilłuni John-mun kuuñmi Jordan-mi. ¹⁰Tavra tavrauvvaa qakikami immamiñ, Jesus tautuñagaa qilak anmaqtuaq, suli Ilitqusigiksuaq tiñmiatun atqaqtuaq inmiñun. ¹¹Tavra tusaanagaa nipi qilañmiñ, Ilivich pivittagivlutin Iğñiğigikpiñ, iviğaummatigilluatağikpiñ. ^d

¹²Tavra tavrauvvaa Ilitqusigiksuaq aullautiñagaa nunaglukuamun. ¹³Tavra Jesus nunaglukuamiinjaruq malğukipiani uvluni. Aasii Satan-gum ikğituchaktinniağaa. Iqsiñaqtuat niğrutit tavraniinñammiut, aasii isağulğich qaiवलुतिñ ikayunagaat Jesus.

Jesus Ququagai Sisamat Iqaluñiaqtit

(Matthew 4.12-22; Luke 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴Tavra John tigutaaqtauganiñman, Jesus Galilee-muñjaruq algaqsruivłuni tusaayugaagiksuanik God-miñ, ¹⁵uqaqluni, Piviksraq nalautittuq, God-im atanniqsimasaaqsigai iñuich. Isumalitqigitchi. Ukpigiñsiuñ tusaayugaagiksuaq. ^e

¹⁶Tavra Jesus pisuagñiallagmi siñiqsraqługu tasia Galilee-m, tautuñagaa Simon Andrew-lu aniqataa kuvriqsuak tatchimun, iqalugniaqtauvlutik. ¹⁷Tavra Jesus uqallautiñagik, Maliktinña. Iqalugniağusiptiktun, iłisautiniağiptik iñunnagnağniğmik. ¹⁸Tavra tavrauvvaa qimañagaik kuvratik, aasii malikługu.

¹⁹Ayuuguraanilgiññami tavranna, tautuñagik aniqatigiik James-lu, John-lu, iğñiñik Zebedee-m, umiaqpauramiinniqsuat aapariglu, allaiyaqługich kuvratik.

²⁰Tavra tautupqaqamigik ququañagik, aasii iłiñikta qimakługu aapariñ Zebedee umiaqpauramun tuvaaqatiqalğugu akiññagnaqtuanik kivganik, malinagaak Jesus.

Iñuk Ilitqusiqłulik

(Luke 4.31-37)

²¹Tavra Capernaum-muñjarut. Aasii tavrauvva Jew-guruat Savairvianni, Jesus añaayyułianjaruq, aasii iłisaurrivłuni. ²²Tavra iñuich kamasuñjarut iłisaurrutinğun, qanuq ilaan iłisaurrutinji kamanañjarut. Iłisaurriñaitchuq pitquranik iłisaurritun. ^f

²³Tavra añaayyuvinñiñjaruq iñuk ilitqusiqłuqaqtuaq, aasii nipaalanjaruq, ²⁴uqaqluni, Jesus Nazareth-miu, summan iłaksiavisigut? Uvaniitpich suksraunğigukłuta? Iłisimagiga kiutilaan. Ilivich piluutaitchuq God-im pia. ²⁵Tavra Jesus suañagaa uqaqluni, Nipaisaagñ. Anniñ ilaaniñ. ²⁶Tavra ilitqusiqłuum uuliksipkasugrunagaa suli nipaallavłuni aniñjaruq ilaaniñ. ²⁷Tavra iluqagmiñ kamanniñjarut, kamasukpaiłłutiñ apiqsruqtuutiñjarut ilimiñnun, Sunauna? Nutauruaq iłisaurrun? Ataniğnaqutiqaqluni piraksriłlagai ilitqusiqłuich, aasii ilaisa kamagillavlugu. ²⁸Tavra Jesus tusaanagaat aliugñağniña uqaluk siamiłłuni qilamik sumulliqaa nunaaqqiñun Galilee-mi.

Jesus Huaqsigai Iñugiaktuat Iñuich

(Matthew 8.14-17; Luke 4.38-41)

²⁹Tavra anikamiñ añaayyuvinñmiñ, tavrauvvaa isiñjarut igluagnun Simon-lu Andrew-vlu, tuvaaqatigivlugik James-lu John-lu. ³⁰Tavra Simon aakaruaña

^c 1.6 2 K 1.8. ^d 1.11 Gn 22.2; Ps 2.7; Is 42.1; Mt 3.17; 12.18; Mk 9.7; Lk 3.22. ^e 1.15 Mt 3.2.

^f 1.22 Mt 7.8-29.

nalaŋaruoq naŋiŋtuni uunaqsivluni, aasii tavrauvvaa uqallautiŋagaat Jesus. ³¹Tavra ullaklugu tiguŋagaa argaŋigun, aasii makitiŋugu. Suli tavrauvvaa uunnautaiŋaruoq, aasii niqŋiugutiaqsivluguŋich.

³²Tavra anaqaksraaŋman, siqiŋiq nipianiŋman, Jesus-muutiŋagaich iluqaisa naŋirrutilgich, tamatkualu ilitqusiŋuqaqtuat. ³³Tavra iŋupayaani iniqpaum katiŋarut sivuŋaanun iglum. ³⁴Aasii ilaan iluaqsinaŋai iŋugiaktuat naŋirrutilgich qanusilimaanik, suli aniŋugich iŋugiaktuat ilitqusiŋuich. Suli ilitqusiŋuich uqaqtaiŋilvluŋich qanuq ilisimaŋagaat kiutilaŋanik.

Jesus Alŋaqsruiruoq Galilee-mi

(Luke 4.42-44)

³⁵Tavra uvlaami Jesus itiqŋuni uvlugiaŋituŋaŋan aniŋaruoq, aasii aullaŋuni iŋuiŋaamun aŋaayyuŋaruoq. ³⁶Tavra Simon piqatiniŋu aullaŋarut ivaŋiaŋlugu, ³⁷aasii paqinnamirruŋ uqallautiŋagaat, Iŋupayaat ivaŋiarut ilinŋik. ³⁸Tavra ilaan uqallautiŋagai, Aullaqta tuglivsiŋiŋun nunaaqiŋiŋun alŋaqsruimmiyumaŋa taamani. Tainnaŋiaŋluga qaiŋaruga. ³⁹Tavra alŋaqsruiruoq aŋaayyuviŋiŋiŋi iluqaani Galilee-mi, anittaŋluguŋilu ilitqusiŋuich iŋuŋniŋ.^g

Jesus Mamitkaa Killiŋruaqtuqtuq

(Matthew 8.1-4; Luke 5.12-16)

⁴⁰Tavra killiŋruaqtuqtuq ullautiŋaruoq ilaanun aasii sitquŋuni qasiŋilvluŋu uqaŋuni, Pisukkuvich mamititchumiŋaŋiŋma. ⁴¹Tavra Jesus naglikrsatchakŋuni isaŋaruoq, aasii aksiuklugu uqallautiŋagaa, Piyummatiaqtuŋa. Mamittin. ⁴²Tavrauvvaa killiŋruaŋi mamiŋarut, aasii salummaŋuni. ⁴³Tavra aullaqtitchaŋamiuŋ, uqaullaapiagataŋagaa, ⁴⁴Sumikunnii uqaŋnak taavrumiŋa kimulliqaa. Aglaan aŋaayyuliŋsiŋpaŋmugiŋ qanuqitilaagiaŋlutin, aasii aitchuiŋlutin ikipkautinik Moses piraksriutiŋiŋik, ukpiŋnaqsisaŋlugu paŋmapak salumasisilaan.^h ⁴⁵Aglaan aullaqami quliaqtuqaŋsautigillaŋmi piŋaruoq sumulliqaa. Quliaqtuqaŋpaiŋuni Jesus isiŋumiŋaiŋagaa iniqpaŋnun takkuqsraŋluguŋich iŋuich. Tavra nunaglukuamiŋaruoq, aasii iŋuich qaiguŋarut ilaanun sumilliqaa.

Jesus Iŋuaqsigaa Aulalaitchuaq Iŋuk

(Matthew 9.1-8; Luke 5.17-26)

2 ¹Tavra Jesus utitŋaruoq Capernaum-mun uvlugaaŋruurat pianiŋmata. Aasii tusaŋaŋaŋagaat aiŋatilaŋanik. ²Tavra iŋugiaktuat katiŋarut atautchimun, sumikunnii iniksraigtivlutinŋ, paakkaluamiunnii. Tavra alŋaqsruiruoq ilaiŋiŋun. ³Tavra iŋuich qaiŋarut ilaanun, qaŋŋisivlugu naŋittuaq avatiŋi tuquŋavlutinŋ, akiŋaŋlugu sisamat iŋuich. ⁴Aasii qaninŋaŋumiŋaiŋiŋqamirruŋ Jesus tativlutinŋ iŋuich, qilaiŋagaat iglum qilaiŋa nalaagun Jesus. Tavra qilaiŋanikamirruŋ niŋinŋagaat nalaruaq ikuvŋamiŋi aulasuiŋuni. ⁵Jesus puttuqsrikamiuŋ ukpiŋgutaat, uqallautiŋagaa aulalaitchuaq, Iŋniŋiq, piŋuutitin suliquŋigaiŋisaurut itqaumayumiŋaiŋluguŋich. ⁶Iŋaŋich ilisaurrit pitquranik aquppiruat tavrani isummatiaŋarut inna, ⁷Qanuŋŋuniuna uqaŋumiŋaŋpa tainna God-itun? Kiŋaliqaa suliquŋigaiŋisiyumiŋaitchuq piŋuutitik itqaumayumiŋaiŋluguŋich aglaan God kisimi. ⁸Tavra tavrauvvaa Jesus puttuqsrikami tainna isumanigŋmata, uqallautiŋagai, Summan isumavisi tamatkuniŋa? ⁹Nalliak sigliŋnaitpa uqallaksaŋtuni, Piŋuutitin suliquŋigaiŋisaurut ilinŋun, naaggaunnii uqallaktuni, Makittin, tigulugich ikuvŋatin, pisuagiiŋ? ¹⁰Tavraasii ukpiŋnaqsiliŋniagiga ilivsiŋiŋun Iŋniŋa Iŋuum

^g 1.39 Mt 4.23; 9.35. ^h 1.44 Lv 14.1-32.

atanígnaqutiqaqtilaanjanik nunami suliqutiginaígumiñaqługich piluutit. Ilaan aasii uqallautinąгаа aulalaitchuaq iñuk, ¹¹ Uqallautigikpiñ, Makittin. Tiglugich ikuvğatin, aggiñ iglun. ¹² Tavra tavrauvvaa ilaa makinąaruq, tigvugich ikuvğani, aniąaruq takkuanni iluqağmiñ. Iluqağmiñ kamasuąaruq, suli nanąaąagaat God uqaqłutiñ, Qaąaunnii innatchimik tautuąaitchugut.

Jesus Quqaąaa Levi

(Matthew 9.9-13; Luke 5.27-32)

¹³ Tavra Jesus saavitqinąaruq tatchim sińaanun, aasii iluqağmiñ ińusalaich ullauninąaruq ilaanun. Tavrani ilaan ilisautinągai. ¹⁴ Pisuallağmi Jesus tautuąagaat tax-nik katitchiri, Levi igñińa Alphaeus, aquppiruaq akiłiiviñmi tax-ińik. Jesus uqallanąaruq ilaanun, Malinąa. Levi-m makifłuni malinąгаа Jesus.

¹⁵ Qakugulimman Jesus nięiyaqtuńaruq Levi-m igluanun. Tavrani ińugianąaruq tax-nik katitchirit piluusiqrillu maliktuat Jesus-mun, aasii ilanisa nięińiaqasiqlugu ilaa ilitchitquranılu. ¹⁶ Tavra ilisaurrit pitquranik Pharisee-guruat tautukługu nięiqatiqaqtuaq tax-nik katitchiriniq, piluusiqriniqlu, uqallautinągaich ilitchitquranı, Qanuqluni nięiqatiqaqpa imiqatiqaqpalu tax-nik katitchiriniq piluusiqriniqlu? ¹⁷ Jesus tusaakamiñ taamna, uqallanąaruq ilaińun, Surruitchuat taaktituaksraitcut, aglaan nanıttuat. Qaińaitchuńa quqaąaigługich nalaunąaruat ińuich aglaan piluusiqrir itsumalitqivlugich.

Apiqqun Nięilailaęnikun Ańaayyuqluni

(Matthew 9.14-17; Luke 5.33-39)

¹⁸ Ilaanni qakugumman ilitchitquranı John Paptaiqsım Pharisee-llu nięilaitkayuktut ańaayyuqlutiñ. Ińuich ilanich ullauninąaruq Jesus-mun aasii apigivlugu, Summan ilitchitquranı John Paptaiqsım Pharisee-llu ilitchitquranıch nięilaitchuuvat ańaayyuqlutiñ, aasii ilivich ilitchitquratin tainna pilaiłłutiñ? ¹⁹ Jesus kiunąagai, Isummatigivisigik tuyuęmiat katirrusiqiruanı nięilaitquvlugich? Sivisutilaanąatun uiksrautim nayuutinińata ilinıńun, nięilaińińaitcut.

²⁰ Aglaan uiksrautim aullaunrauiksrańa tikitchumaqtuq, aasii taimanıgu nięilaitpaallugniaqtut.

²¹ Ińuk ilaątuutiqałaitchuq ilinıęimik nutauruamik uglinaitchuamik ukiłhaamik annuęaalunmun, qanuq nutauruaq ilinıęi ilaągutaauruaq ugligluni aligaąutiniątuq utuqauruamiń annuęamiń, aasii allaq agliłhaaęluni. ²² Ińuum suli immiutilaitkaa nutauruaq wine puuęruanun, qanuq nutauruam wine-gum puvlagluni qaąniąгаа puuęruaq, aasii wine maqluni asińun, aasiilı puut maqlutiñ. Aglaan nutauruaq wine puuęaksraupiaqtuq nutauruanik puunik.

Apiqqun Jew-guruat Savaińnińatigun

(Matthew 12.1-8; Luke 6.1-5)

²³ Savairvianni Jew-guruat, Jesus pisuanąaruq palauvaksranik nautchiaqąvikun, aasii ilitchitquranı iglaullaęmiñ nutchugairraqsinąaruq palauvaksranik. ²⁴ Pharisees uqallautinąagaat, Tautukkich. Ilitchitquratin navgirut Savaińnikun pitquraptignik. ²⁵ Jesus kiunąagai, Taiguaęinaitpisiuń qaąaunnii qanuq David pinatilańa, ilaalu ińuńılu piilıulıqlutiñ kaaksiuliqamiń? ²⁶ David isińaruq igluanun God-im aasii nięivlugu punniq aitchuutaunąaruq God-mun. Taamna pinąaruq Abiathar ańaayyuliqsiqpaumman. Pitqurat uqaluatigun ańaayyuliqsiqpaich kisimiń nięiyumińakkańat taamna punniq. ²⁷ Jesus suli uqallanąaruq, Savaińniq savaaguruq

ⁱ 2.23 Dt 23.25. / ^j 2.25-26 1 S 21.1-6. ^k 2.26 Lv 24.9.

anniqsuqsaqługu iñuk, iñuk savaagunaitchuuq pisigilugu Savaiññiq. ²⁸Iğñiña Iñuum ataniğnaqutiqałhaaqtuuq pitquraniñ aňalatchiruaniniñ iñuynik Savaiññiğmi.

Iñuk Argakisuuraaq

(Matthew 12.9-14; Luke 6.6-11)

3 ¹Tavra Jesus isitqinaruuq añaayyuviñmun, tavra tavraniinniqsuq iñuk argakisuuraaq. ²Tavra Jesus naipiqtuñagaat, iluaqsiriñiaqtılaañanik Jew-guruat Savaiññiñanni, pasisukługu. ³Tavra Jesus uqallautiñagaa iñuk argakisuuraaq, Qaiñ uvuña. ⁴Tavra Jesus uqallautiñagai iñuich, Pitquratiguanava Savaiññiğmi nakuurualiqiruni naagga pigiitçhualiqiruni? Ikeyugaksraqivisigik iñuich naagga ilatchiğługich Savaiññiğmi? Tavra nivliñiñanarut. ⁵Tavra Jesus qiniğaallakługich qinnalinaruuq pisigivlugu sivunmuuniñat killukuagñiñallu, aglaattuuq ilunñutçhautiñagai. Ilaan uqallautiñagaa iñuk, Isaakkich argaktin. Tavra isaanagai, aasii argani iluaqsirauñarut igłumiktun. ⁶Tavra Pharisees aninarut, aasii tavrauvvaa sivunniuatigiaqsivługich Herod-kuayaat Jesus-kun, qanuğługu tuqutçhukługu.

Iñusalaich Tatchim Siñaani

⁷Tavra Jesus aullañaruuq ilitchitquraniñu tatchimun, aasii iñusalaich malinagaat Galilee-miñ Judea-miñ, ⁸Jerusalem-miñ, Idumea-miñ uñataaniñu kuugum Jordan, avataaniñu Tyre-vlu Sidon-lu. Iñusalaich ullañagaat tusaañavlutiñ sunik kamañatuanik savaañiñik. ⁹Iñusalaich iñugiaksivaiññutiñ, Jesus uqallautiñagai ilitchitqurani umiamik itqanaqsitquvługich, iñuñnun saqigruginasugaluni. ¹¹⁰Ilaan iluaqsiniñagai iñugiaktuat iñuich, aasii taamna pisigivlugu iluqağmiñ nañittuat saqiraqñinarut tikiutiniataklutiñ ilaanun aksillañiñiataklugu. ¹¹Suli ilitqusiqluqaqtuat, tautukamirruñ, sitquqaqtut sivuğanun, aasii nipaavlutiniñ, Ilivich Iğñiğgaatin God-im. ¹²Tavra piraksripiñagai quliaqtuağitquniñu iliniññun kiutilaani.

Jesus Piksraqtuq Qulit Malğugnik Ilitchitquranik

(Matthew 10.1-4; Luke 6.12-16)

¹³Tavra Jesus mayuñaruuq iğğimun, aasii ququaqlugich ilimiñun iñuich pigisukkani, aasii ullañagaat. ¹⁴Tavra piksraqtaagñiñagai qulit malğuk, iliniññun piqatigitquvluni, suli ilaan tilisukługich alğaqsruitquvługich, ¹⁵suli suaññatiqaquvługich iluaqsiumiñagługich nañirrutit, suli anitchumiñagługich ilitqusiqluich. ¹⁶Ukua piksraqtaagñiñagai Simon atchikługu Peter-mik, ¹⁷aasiñi James iğñiña Zebedee-m, John-lu aniqataa James, atchikługik Boanerges-mik, sivuniqaqtuamik kalluktun iññuk, ¹⁸aasii Andrew-lu, Philip-lu, Bartholomew-lu, Matthew-lu, Thomas-lu, James-lu iğñiña Alpheus, Thaddaeus-lu, Simon-lu Zealot-guruuq, ¹⁹Judas-lu Iscariot, aitchuutiginniktuuaq ilaanik.

Jesus-lu Beelzebul-lu

(Matthew 12.22-32; Luke 11.14-23; 12.10)

²⁰Tavraasii tavrani Jesus ainaruuq. Aasii iñusalaich katitqinarut atatchimun niğiniayunaiqsallaisa Jesus-lu ilitchitquraniñu. ²¹Tavra nanmiñiq ilañisa tusaakamirruñ taamna, aullaqñinarut agğisiyaqtuqlugu Jesus, qanuq iñuich uqautigivlugu kinnağugnivługu.

²²Tavrani ilisaurrit pitquranik qairuat Jerusalem-miñ uqañarut, Ilaa aňalatiqaqtuuq Beelzebul-mik, umialgannik ilitqusiqluich, aasii taavrumuuna

¹3.9-10 Mk 4.1; Lk 5.1-3.

anittairuq ilitqusiqłunınik.^m ²³Tavra ilisaurrit pitquranik ququanagai ilimiñun, aasii uqautiaqsivlugich uuktuutitigun, Qanuğluni Satan anitichumiñaqpa inmiñik? ²⁴Nunat iñunıch atingıglutıñ inmikkuangasiłutıñ piyuutiaqsikpata, nunaunıñat siammayaagnaıqtut. ²⁵Tainnatuttauq nanmiñıñıich atingıglutıñ piyuutiaqsikpata, taapkua nanmiñıñıikkaluat siammayaagnaıqtut. ²⁶Tainnatuttauq Satan ilitqusiqłunı atingıgumıñ piyuutilutıñ avanmun, ilaan suanñataa isukiññayaıqtuq.

²⁷Iñuk suanjarualuk qiliqsruıqqaaglugu, iglua pakagnağnaıqtuq sugauttaıglugulu. Tainnatuttauq Satan payariraksrauqqaagnaıqtuq ilitqusiqłunı anitauniaqpaata.

²⁸Iłumun uqallautıgıvsi. God-im sulıqutıgıñaiğumiñağai itqauuma-yumiñaıglugich iluqaisa iñuıch piłutıñıch, iluqaisalu pigiıchtuat uqallautıñıch, ²⁹aglaan iñuk uqaqtuq pigiıchtuanıch Ilitqusıgıksuaq sivunıgilugu sumikunnıi sulıqutıgıñaiqsauyumiñaıchtuq, qanuq pisıgilugu taamna piłuun, ilaa pasirauniaıqtuq isuitchuamun.ⁿ ³⁰Jesus taamna uqallausıgıñagaa qanuq iñuıch uqallausıgıñagaaat inna, ilaa Jesus ilitqusiqłuqıqtuq.

Jesus Aakañalu Anıqatiñıñı

(Matthew 12.46-50; Luke 8.19-21)

³¹Tavra nukaaluñi aakañalu qaiñjarut tavrıña, aasii qıkaqlutıñ sıłami, tilisıjarut ilaanun qaitquvılu. ³²Tavra iñusalaıch aquppıruat avataani Jesus, uqallautıñagaaat, Qanña, aakaviłlu nukaaluviłlu pisukkaatin. ³³Tavra Jesus kiunagai, Kiuva aakaga anıqatiıtkalu? ³⁴Tavra qıviañaruq tamatkunıña aquppıruanun avanmiñi, aasii uqal-lakłuni, Marra makua anıqatıgımmatun aakagımmatullu itkitka. ³⁵Qanuq kiñalıqaa nalautchıruaq pisuutaanik God-im, taamna anıqatıgıgıga, aakagıgıgalu.

Uuktuun Nautchiaksrıqırikun

(Matthew 13.1-9; Luke 8.4-8)

4 ¹Tavra Jesus ilisaurrisatqıñjaruq tatchim siñaani, aasii tavrıña iñusalaıch katiñjarut ikıllasiłaallaan umiaqpauramun aquviñłuni. Aasii iluqagmıñ iñusalaıch siñaaniñjarut tatchim.^o ²Tavra ilaan ilisautıñagai iñugiaktuanıch sunıch uuktuutitigun. Aasii ilisaurrunmiñi uqallautıvılgıch, ³Naalağnisıña. Nunalıqiri aullaıqtuq kangaksruıyaıqtuqluni nautchiaksranıch palauvaksraguğnaıqtuanıch. ⁴Tavra kangaqsrıupkaqtıllugu ilañıch katañjarut apqutınun, aasii tiñmiat qaiıvlutıñ niğıñagaiç. ⁵Iłañıch aasii katañjarut uyagauruamun nunamun nunaqapiañıchtuamun. Tavrauıvaa naurut, qanuq mapturuamıch nunaiçtuq. ⁶Sıqıñıq salapqıgman maññuiłłutıñ, panaqlunagai aasii tuquvılutıñ. ⁷Aasii ilañıch nautchiaksrat katañjarut akungannun kakiłılagnaıqtuq nauruat, aasii kakiłılagnaıqtuq nauvlutıñ nagguıksrıñagaiç nautchiaksrat. ⁸Allat katañjarut nunagıksuamun, aasii nauvlutıñ palauvaksrat iñugiaksıvlutıñ. Iłañıch nauñjarut iñuıññaq qulinıch palauvaksranıch, ilañıch aasii piñasukupiamıch, aasii ilañıch tallımakupiamıch. ⁹Tavra Jesus uqallautıñagai, Siutiqaqtusi tusagatıksrıñıch, naalağnisıña.

Sivunıñat Uuktuıtıt

(Matthew 13.10-17; Luke 8.9-10)

¹⁰Tavra Jesus kisiññuğman, tamatkua avataaniıttuat piqatıgıvılgıch qulıt malğuk ilıçıtıqturat apıgıñagaaat uuktuıtıtıkun. ¹¹Tavra ilaan uqallautıñagai, God-im kañıqsıpkanağaa ilıvsiñıñun kañıqsıñıñıñaruq atanniqsımmatıni iñunıñun. Aglaalli allat iñuıch tusaqsrıgıgaat uuktuıtıtıgıñ. ¹²Tamatkua iñuıch taññıgıç Isaiah-m uqaluñi Bible-ni,

^m 3.22 Mt 9.34; 10.25. ⁿ 3.29 Lk 12.10. ^o 4.1 Lk 5.1-3.

“Tautukkualuaqłutinj ilisaqsriłaitchut, tusaagaluaqłutinj kanjqsilaitchut. Kanjqsiniğumin, saannasugalutinj God-mun, aasii ilaan suliqutiginjaigługich itqaumayumiñaiğługich piluutinjich.”^p

Jesus Sivunniugaa Uuktuun Nunaliqirikun Nautchirriiruakun

(Matthew 13.18-23; Luke 8.11-15)

¹³ Jesus uqallautinjagai, kanjqsinqitkuvsiuñ una uuktuun, qanuğłusi kanjqsiniñiaqpsigik uuktuutipayaat? ¹⁴ Nunaliqiri kangaqsruiimmatun nautchiaksranik palauvaksraguñiaqtuanik, tainnatun uqalua God-im alğaqsrutaauruq iñuñnun. ¹⁵ Nautchiaksrat ilanjich katañmatun apqutinun, tainnatuttauq iñuich ilanjich tusaaruat uqaluanik God-im siqquqsimmiraqtut. Tusaaganipqağmarruñ uqaluk Satan-gum piiguipkağai qilamik tusaakkañannik. ¹⁶ Allalli iñuich ittut nautchiaksratun kataktuatun uyağauruamun nunamun. Tusaapqauraqamirruñ uqaluk, quyyatigivlugu akuqtuğaat. ¹⁷ Aglaan akuqtuğainiññaat uqaluk naamasiługu tuniqsimmatiksraqtinj, nautchiaksratun manñuqavigruanjitchuatun iñutinj. Tavraasii iñuilliuğutit nagliksaaqtirrusiallu, qaimmata uqaluk pisigivlugu, ilinjich tavrauvvaa nikatchaktut aasii qapiqłutinj. ¹⁸ Allalli iñuich ittut nautchiaksratun kataktuatun akunğannun kakiłlağnat nauruat. Tamatkua iñuich tusaagaluaqtuat uqaluñmik, ¹⁹ unjarrisit mattumuuna iñuuniagnikun, pivituttaqsriñguvlu suğaliğnik, allallu qanusipayaat kipigniğutit nagguviksraigaat uqaluk, aasii ilinjisa iñuusiñich allañjuqtaunjiñutinj. ²⁰ Aasiili allat iñuich ittut nautchiaksratun kataktuatun nunagiksuamun. Ilinjisa tusaagaat uqaluk akuqtupiagataqługu, aasii iñuusiñich allañjuqtauvlutinj, nautchiaksratun kataktuatun nunagiksuamun, aasii naurivłuni palauvaksranik, ilañiñnik iñuiññaq qulitun, ilanjich piñasukipiatun, sulı ilanjich tallimakipiatun.

Qulliq Ataani Utkusium

(Luke 8.16-18)

²¹ Qulliq inimuutisuuvarruñ matusukługu utkusiniñmik, naagga atautitchukługu siñigvinjñun? Naumi. Iłisuugaat qulliqagvinmun.^q ²² Sunapayaaq matutuqtuaq pañmapak sivunniqsauñaruq salapqigumaatługu taimanigu, sulı sunapayaaq ilisimapkaqtaujitchuaq pañmapak sivunniqsauñaruq ilitchuğipkaqtayumaaqługu iñupayaanun taimanigu.^r ²³ Taamna pisigilugu, siutiqaqtusi tusaggatiksrañnik naalağnisija.

²⁴ Jesus uqallautivsaañagai, Naalağnimmağiksaaqsiuñ tusaakkaqsı. Qanutun kanjqsısilaaqsi aktılaaqatıuq naammañatun naalağnił-luataqtılaavsi, sulı kanjqsısaiññağniqaqtusi.^s ²⁵ Qanuq iñuk naalağniłluataqtuaq kanjqsıpkavsaaqtitauniaqtuq, aasiili iñuk naalağniłluatalaitchuaq tammaiñiaqtuq kanjqsıñauragałuakkamiñik.^t

Uuktuun Nauniğagun Nautchiaksram

²⁶ Sulı Jesus uqallavsaañaruq, God-im atanniqsimmataa iñuñnun arriliñagumiñiaqtuq nunaliqirimun, palauvaksranullu nautchirriutikkañiñun. ²⁷ Nunaliqiri siñiksagaktuq unnuagman, aasii itiqami uvluğman kukiłuaqsvłuni. Aasiivsauc tainna pipkaqługu, palauvaksrat nauyugaqtut nakautchivłutinj. Nunaliqirim nalugai qanuqłutinj nautilaañat. ²⁸ Nunam naukağai iñugiaksipkaqługich palauvaksrat atautchimiñ palauvaksramiñ. Qitutuuraq nakautaq nausaqqaagaqtuq, nakautami nauraqtuq puñja palauvaksram, aasii

^p 4.12 Is 6.9-10. ^q 4.21 Mt 5.15; Lk 11.33. ^r 4.22 Mt 10.26; Lk 12.2. ^s 4.24 Mt 7.2; Lk 6.38.

^t 4.25 Mt 13.12; 25.29; Lk 19.26.

iluanı puujan nauraksraiqsuat palauvaksrat itkayuktut. ²⁹Palauvaksrat nauganıgluataǵmata iñuk kivrıñmiñik kivrısaǵaqtuq palauvaksranık qanuq kivrıvıkaaq tikitchuq.^u

Uuktuun Nautchiaksrakun Atıaqtuakun Mustard-mik

(Matthew 13.31-32, 34; Luke 13.18-19)

³⁰Tavra Jesus uqallañaruq, Sumun arrılıñıaqpıgu God-im Atanıqsımmataa iñuñun? Sumik uuktuusıǵñıaqpıgu nausaiññıaǵñıa? ³¹Arriqaqtuq mustard-mik nautchiaksramik, mikiniqsrapıaǵatanannık nautchiaksrat. Nunalıqırım nautchırıutıgaa nunamun. ³²Qakugulımmın nauruq taanıqtusılıhaaǵłuni naurıapayaanıñ. Qısqısuıtıǵlüksıvayıñıni tıñmiat ugluluıǵvıgıñıaıch qısqısuıtıñı. ³³Tavra Jesus alǵaqsruıtıuıññıañaruq iñuñun, atuǵłuni iñuıaqtuanıuk uuktuutınık allanıglu taapkunatun. Uqautıñıaǵai kanıqısiyumiñıaqtılaañatıktun. ³⁴Uqautılaiññıaǵai ilıchıtquramıñun.

Jesus Quunniǵuqtitkaa İmaǵ

(Matthew 8.23-27; Luke 8.22-25)

³⁵Tavra taavrumanısulı uvlumi, unnuksaǵman, Jesus ilıchıtqurani uqallautıñıaǵai, İkaaqta auñatchıanun tatchım. ³⁶Tavra qımañıaǵaıch iñusalaıch, aasıı aullautıñıaǵaat Jesus umıaqpauramun ikıanıñman. Tavraptauq tuvaaqatıqañammiut allanıuk umıaqpauranıuk. ³⁷Tavra anuqqakpañaruq, sulı malǵıch ikısrugañıaǵaat umıaqpauraq, sılıvıtkaqsıvlıǵu. ³⁸Tavra Jesus aquanıññaruq umıaqpauram, sıñıklıni akısqıaǵłuni. Aasıı itıqsanıaǵaat, uqallautıvlıǵu, İlısaurrıı, sulıqıtıgıñıtpıuñı ipıgupta? ³⁹Tavra mañınñaruq, sulı suanıaǵaa anuǵı uqallakłuni, Anuǵaıǵıñ, uqallakłunılı immamun, Quunniǵuǵıñ. Tavra anuǵaıñaruq, quunniǵuǵłuni. ⁴⁰Tavra ilaan uqallautıñıaǵai, Summan iqısuıvıtıpsı? Qanuqımiña ukpıǵıtıtaıpsı? ⁴¹Tavra ilıñıch alıuñarut atqunaǵłutıñı, sulı uqaǵłutıñı avanmun, Qanusıq una İñuk? Anuǵımunniı immavlu kamagıllavatkı.

Jesus İhuasıǵaa İñuk İñuıaqtuanıuk İlıtqusıǵulık

(Matthew 8.28-34; Luke 8.26-39)

5 ¹Tavra İkaañarut taaguñatchıanun tatchım Galılee-m, nunañannun Gerasenes. ²Aasıı niımmın Jesus umıaqpauramıñ, tavraıvıvaa paanıaǵaa iñuum ılıtqusıǵıuqaqtuam ilıvıǵıñıñ. ³Taamna İñuk iñuunıqsuaq akunganı ilıvvıvııch, aasıı kialıqaa qılıqsruılaiññıǵaa, kalımñanıknıı. ⁴Qanuq ilaa akulayıñıǵu qılıqsruıǵalaǵaǵıñıaǵaat kalımñanıuk İsıanıǵıllı tayaǵıñıǵıllı. Kalımñat kıktuǵaaǵıñıaǵai, sulı kalımñat İsıagmıñııttuat kanuqıvıǵıch. İñulımaam İttıayusıpkalıaiññıǵaa. ⁵Aasıı ataramık unnuamılu uvlumılu qımıalunııtkayugnıqsuq ilıvvıvıñıñılı nıpaalavlıni, kılııaǵłuni ilımiñık uyaǵagnun. ⁶Tavra ilaan tautukamıñı Jesus uñasıñun, aqpanñaruq, aasıı puñıni sıvuǵaanun. ⁷Sulı nıpaalapañaruq, Jesus, İǵıñıa sapıǵıñıaǵıñıqsraıruam God-im, sunıaqpıñıa? Apıǵıpaıǵıkpıñ God-ıkun, tatavsıǵnaña. ⁸Qanuq Jesus uqallautıñıaǵaa, İlıtqusıǵıuuk annıñ iñuñmıñ. ⁹Sulı Jesus apıǵıñıaǵaa, Sumık atıaqaıpıch? Tavra kıuñıaǵaa, Uvaña atıǵa Legion, qanuq İñuıaqtıgıt. ¹⁰Tavra ılıtqusıǵıuqaqtuam apıǵıpaıǵatanıaǵaa Jesus aullaqtıtqunııǵıch ılıtqusıǵıuıch tamattımañıñı nunamıñ. ¹¹Aasıı tuttuǵıusalaıch tavraniıñıqsıt qanıñıutıñı qımıalunı niǵıñıaqtuat. ¹²Tavra ılıtqusıǵıuıch ilıuqaǵmıñ apıǵıpaıǵatanıaǵaat, Tıllısıgıt tuttuǵıgnun,

^u 4.29 İl 3.13.

isiġumagivut. ¹³Tavra tavraŋġa Jesus aullaqtinġagai. Aasii ilitqusiġuich aninjarut iñuġmiñ isiqłutinġ tuttuġługnun. Tavra tuttuġłuich paŋalinjarut suamavlutinġ anmun qutaŋġiaġiksuaġun immamun, aasii ipivlutinġ. Iñuġiaktılaaqaqpallinjarut 2,000-tun.

¹⁴Tavrari qaunaksriruut tuttuġługnuk pigruŋarut, aasii quliaqtuagivlugu taamna iniqpaŋmi nunaaqqiñiłu. Tavra iñuich qainjarut tautuġiaġługu suna pisilaŋanik. ¹⁵Tavra ullaŋaġaat Jesus, sulit tautuġługu ilitqusiġuqanjaruq iñuġiaktuanik, aquppiruq annuġaŋavluni qaurinjavluniłu. Tavra ilinġich iqsitġanjarut. ¹⁶Aasii tamatkua tautuktuat quliaqtuagutinġagaich iñuich, qanuq piraŋatılaaŋanik taamna ilitqusiġuqanjaruq, tuttuġłuktigullu. ¹⁷Tavra apigipianġagaat Jesus aullaqvlugu nunamiŋniñ.

¹⁸Tavra ikiaqsimman umiaqpaaramun, taavruma ilitqusiġuqanjaruam apigipianġagaluġaa nayuġukługu. ¹⁹Tavra Jesus pipkaŋaitkaa, aglaan uqallautinġaga, Agġiñ avilaitqatinġun, aasii quliaqtuagutilugich qanuq kamanaqtigiruanik Atanġum piraŋiñik ilinġun, sulit naglikkutinġatılaaŋanik ilinġun. ²⁰Tavra iñuk aullaŋaruq, aasii quliaqtuagaqsiġłuni qulinun nunaaqqiñun qanuq kamanaqtuanik Jesus savaaġikkaŋiñik ilimiñun. Aasii iluqagminġ iñuich kamasuŋarut.

Jairus Pania, Aġnaġlu Aksiuktuaq Jesus Annuġaŋanik

(Matthew 9.18-26; Luke 8.40-56)

²¹Tavra Jesus ikaatqianinġman umiaqpaarakun taagunġatġiġmun, iñusalaich katinġarut ilaanun. Aasii ilaa tatchim siñaaniinġaruq. ²²Tavra qainjaruq ilaŋat umialinġaŋat Jew-guruat aŋaayyuviaata, Jairus-mik atilik. Aasii tautukamiuŋ Jesus punjaruq sivuġaanun. ²³Aasii qiññuagtupianjaruq uqaġłuni, Paniuraġa amma tuqaqsiuraqtuq. Qailutin aksiuġiapiaqugiga ilinġun iħuaqsiġuvlugu iñuuyumaq. ²⁴Tavra Jesus piqasinġaga. Sulit iñuġaagruich malikługu tatinġagaat.

²⁵Tavra aġnaq suniġluqaqtuq auŋmik qulit malġugni ukiuni tamaaniinġaruq. ²⁶Taamna aġnaq nagliksaqtuq sapunniaqtinġagaluaqtuq iñuġiaktuanik taaktinik. Ilaa maniġutinġagaluaqtuqunnii nakuusipayaŋaitġhuq, aglaan pigiilisaññanjaruq. ²⁷Tusaaganjavluni Jesus-mik, qainjaruq tatiruatigun tunuaniñ, aasii aksiukługu Jesus annuġaŋa, ²⁸isumavluni, aksiuksinñagupkich-unnii annuġaŋi, iħuaqsiyumiñaqtuŋa. ²⁹Tavra aksiunġaga Jesus annuġaŋa, aasii aunaqsrunġaiġłuni tavrauŋvaa. Timimiñi ilitġhuġigaa iħuaqsisilaani naŋirrunmiñiñ. ³⁰Tavra Jesus, tavrauŋvaa ilitġhuġivluni ilimiñiñ suaŋġan aullaqtılaaŋanik, kinġanjaruq tatiruani, aasii uqallakłuni, Kia aksiukpagich annuġaatka? ³¹Tavra ilitġitquraŋisa kinġagaat, Tautukkitin iñusalaich tatiruat ilinġun. Summan aasii apiqsrivich kimun aksiunġmagaqpiġ? ³²Tavra alaġinġaruq avanmun tautuġniaġługu kimun aksiuktilaani. ³³Tavra aġnaq sivuugallaġmi uullilaġmiłu, qainjaruq Jesus-mun ilisi-mavluni iluqsisilaamiñik, aasii pułłuni sivuġaanun, uqautivlugu iluqaanik ilumun ittuamik. ³⁴Tavra ilaan uqallautinġaga, Paniuruatiin, ukpiġurvich iħuaqsiġkagaatin. Aullaġiñ tutqiksiłutin, sulit iħuaqsiraulutin naŋirrutinġiñ.

³⁵Jesus uqaġniaqtillugu, qainjarut ilaŋich kivgat Jairus igluaniñ aasii uqallautivlugu, Paniñ tuquaniktuq. Iħaksiaŋaigun Iħisaurri. ³⁶Tavra Jesus suliqutigisunġaġnagu uqallautaata, uqallautinġaga umialinġaq, Iqsiñak, ukpiqsiññagñi. ³⁷Tavra Jesus iñuġmun maliktinġaitġhuq, aglaan Peter-mun James-mullu John-mullu aniqataanun James. ³⁸Tavra ilaa tikiñjaruq igluanun umialinġanġata aŋaayyuvium, aasii tautuġługich tuavaalaruat, tamatkualu qiaqpaqtuat. ³⁹Tavra isiqami ilaan uqallautinġagai, Summan inna pivisi qiavisiłu? Niviaqsiġruk tuqunġaitġhuq. Siñiksiññaqtuq. ⁴⁰Tavra iglautinġagaat kipagivlugu. Aasii ilaan anitanikkamiġich iluqaisa, pinġagik aapaŋalu aakaŋalu niviaqsiġrूम,

taapkuual piņasut ilitchitqurani, aasii isiqłutiņ niviaqsiagrūum irvianun. ⁴¹Tavra Jesus tiguņagaa niviaqsiagrūuk argaņigun, aasii uqallautivlugu, Talitha koum, sivuniqaqtuamik, Niviaqsiagrūuk, uqallautigikpiņ, makittin. ⁴²Tavra tavrauvvaa niviaqsiagrūuk makinjaruq, aasii pisuaqłuni. Ukiuqajarūq qulit malğugnik. Tavra kamasupiağatarut iņuich. ⁴³Tavra uqautipiaņagai iņunmun ilitchugitqunijūgu. Aasii nigipkaquņagaa.

Jesus Ukpigijitkaat Nazareth-mi

(Matthew 13.53-58; Luke 4.16-30)

6 ¹Tavra Jesus aullaņaruq tavraņņa, aasii tikiļłuni nunamiņun. Suli ilitchitquraņisa malijağaa. ²Tavra Jew-guruat Savaiņņiņat tikiņman, ilisaurrirraqsiņaruq aņaayyuvijmi. Tavra iņugiaktuat tusaavlugu kamasuņarut, uqaqłutiņ, Sumiņ una ilisimmatinikpa? Qanuqłuni isumatutinikpa? Qanuqłuni suli aliugnaqtuanik piva? ³Kaamniğunjtpauna, Mary-m iğņiņa, aapiyaņa James-gum Joses-lu Judas-lu Simon-lu? Aasiisuli nayaaluņi uvaniiņiņitpat itqatigivluta? Tavra ilijich qanuqpaaņalijarut ilaanun. ⁴Aasiili Jesus uqallautiņagai, God-im uqaqtaa nangausiaqallarūq sumiliqaa, nunamiņiaglaan ilamiņiļu. ⁵Tavra Jesus tavrani savakkumiņaiņjaruq aliugnaqtuanik, aglaan aksiuņagai iņukitchuat naņittuat aasii iħuaqsivlugich. ⁶Pisigivlugu ilaisa arguasutaat, Jesus aliuņaruq.

Jesus Tiligai Qulit Malğuk Ilitchitqurat

(Matthew 10.5-15; Luke 9.1-6)

Aasii Jesus kuliņaruq nunaaqqiņi ilisaurrivłuni. ⁷Tavra qaitquņagai ilimiņun qulit malğuk ilitchitqurat, aasii aullaqtitchaaqsivlugich malğullaavlugich. Ilaan suaņņasiņagai ilitqusiğłuiyailiasivlugich. ⁸Suli piraksriņagai upaluņaiyaquņijūgich sunik iğlauniksramiņnun, aglaan ayauppiuraq kisian, puukataiħaağlugich, taquagilaağlugich, maniiħaağlugich maniqagvijmiņni, ⁹aluğutiqaquvlugich, aglaan malğugnik qaliguuraquņijūgijū. ¹⁰Jesus uqallautivsaaņagai, Nunaaqqiņun tikitkuvsu tukkuğiyumagisi iņuich aiyugaaqtisi aullağatağnivsiņņun aglaan. ¹¹Aasii iņuich pağlaņitpasi naalağnisuņitpatigiglu uqalusi, qimakkisigiksi taamna ini aasii piyağlugu avyug isigavsiņiņ. Taamna kilgutauniaqtuq ilaiņun pisuņisilaaņanik tusaayugaagiksuaq. ¹²Tavra aullaņarut, aasii alğaqsruivłutiņ iņuich isumalitqiksukraunivlugich piļunmiņiņ. ¹³Suli anittaiņarut iņugiaktuanik ilitqusiğłunnik, suli uqsruqtiglugich olive uqsruanik iņugiaktuat naņittuat iħuaqsivlugich.^y

Tuqutauniņa John Paptaiqsim

(Matthew 14.1-12; Luke 9.7-9)

¹⁴Tavra umialik Herod tusaaņaruq iluqaiņiņik tamatkuniņa, qanuq Jesus uqautigivlugu uqaluk siamiņaruq sumulliqaa. Iņuich ilaņich uqaņarut, John Paptaiqsi aņiruq tuqqunmiņ, Tainnaqłuni aliugnaqtuanik piļlaruq. ¹⁵Allalli uqaņarut Elijah-univlugu. Allallivsauq uqaņarut, uqaqtigigaa God-im, ilaņatitun taipkua iņilğaan kamaņatuat uqaqtijisun God-im.

¹⁶Tavralli Herod tusaakami uqallaņaruq, John-guruq aņiruq tuqqunmiņ, niaquijakkaga. ¹⁷Qanuq Herod tilisivłuni aņuyaktinik tigupkaņagaa John, aasii qiliqsruivlugu tigutaagvijmi pisigivlugu Herodias, aņiqanmi Philip nuliaņa, ilaan nulialiutikkani. ¹⁸John Paptaiqsim Herod uqallautigaluamiņagaa, Nalaunņaitchuq ilivich tuvaaqasiutigupku aniqarvich nuliaņa. ¹⁹Herodias isumamaqłuuqtiaņaruq

^y 6.4 Jn 4.44. ^w 6.8-11 Lk 10.4-11. ^x 6.11 Ac 13.51. ^y 6.13 Jas 5.14.

^z 6.14-15 Mt 16.14; Mk 8.28; Lk 9.19. ^a 6.17-18 Lk 3.19-20.

John-mun tuqutitchumaliqsaallaan. Aglaan Herod-mik piñaiłutaqanaruq.

²⁰Qanuq Herod-gum John sivuugaginagaa, ilisimavłuni iñulluatautilaanjanik suli nalaunjavłuni iñuk, piyaquqtaiłinagaa. Herod-gum John naalağniłlatunagaa tutqiiłiqpaguugaluññagmi naalaktuapayauraqamiuq.

²¹Kiisaimmaa Herodias piviksraña nalautitpuq. Herod annivia tikiñman niqinaqutimmagich iluqaisa qaukñiich kavamauruat, anuyaktillu qaukñiich, suğalliruallu Galilee-mi. ²²Tavra Herodias pania isiqłuni kanaakkiumman, Herod iviğaktaunaruq tuyuğmianiłu. Aasii umialik uqallanaruq niviasiamun, Sumik piqagukkaluqapich? Aitchuğumiñagikpiñ supayaamik pigisukkağnik.

²³Tavra unniqsuqłiñagaa nalupqinaiqługu, Supayaamik apiqsriguvich uvamniñ, aitchuutiginiagiga ilinun, avvagiługaa-unnii umialgunma. ²⁴Tavra niviasiaq aninaruq, aasii uqallautivlugu aakani, Sumik piqagugniapiq? Tavra Herodias uqallanaruq, Niaquanik John Paptaiqsim. ²⁵Tavra utinaruq qilamirsruqłuni umialinmun, aasii apiqsrivłuni, Aitchuñña akkupak niaquanik John Paptaiqsim puggutauramun. ²⁶Tavra umialik atqunaqłuni isumaanaruq, aasii unniqsuqłiisini pisigivlugu, pisigivlugiłu tuyuğmiani, ilaan itigaurraqtitchumiñaiññagaa.

²⁷Tavra tavrauvvaa umialik tilisinaruq qaunaksrimik, piraksriivłuni John niaqua qağğisitquvlugu. Tavra aullaqłuni, niaquinagaa John tigutaagvinmi. ²⁸Aasii qağğisivlugu niaqua puggutauramun, aitchuutiginagaa niviasiamun, aasiılı niviasiam aitchuutigivlugu aakamiñun. ²⁹Tavra John ilitchitquranji tusaakaminj taavrumiña, qaiivłutin piñagaat timaa aasii iluviqługu.

Jesus Niğipkağai 5,000 İñuich

(Matthew 14.13-21; Luke 9.10-17; John 6.1-14)

³⁰Tavra tiliranaruat ilitchitqurat utinaruq Jesus-mun, aasii quliaqtuagutivlugu supayaanik, savaaminiğlu, suniğlu ilisaurrutigikkamiñnik. ³¹İñugiaktuat iñuich qairaganaruq aullaqsimmagmigli niğiıłaiqsitaallaisa Jesus-lu ilitchitquranılu kiisaimmaa Jesus uqallautivai ilitchitqurani, Aullallakta sumun iñuiłaa mun kisimgiuqtuallakkumaugut piłainaiqsiallagluta. ³²Tavra aullanaruq umiaqtuqłutin iñuiłaa mun kisimiñ.

³³İñugiaktuat iñuich tautukługich aullağmata, ilisağinagaich kitkuutilaanat. Tavraasii iñuich aullanaruq iluqaiñniñ nunaaqqiñniñ aqşamik quataaguqłutin, aasii tikitqaaqłutin inimun sivulikługich Jesus-lu ilitchitquranılu. ³⁴Jesus niukami, tautunagai iñusalaich suli naglikrsatchanaruq ilinjiñnik, qanuq imnaisun injarut munaqsraitchuatun. Tavra ilaan ilisautirraqsiqpañagai.^b ³⁵Tavra uvlukñiaqsimman ilitchitquranisa ullaqługu uqallautinagaat, uvlukñivigruaqtuq nunaaqqiñmiuq maani. ³⁶Aullaqtikich iñuich, aullağlutin nunaaqqiñun qanipayaaqtuanun tauqsigumaut niqiksramiñnik. ³⁷Jesus kiunagai, ilivsi niğipkaqsigik. Ilaisali apiğinagaat, Aullaquvisigut tauqsigiaquluta 200 taalaton niqiksrañiñnik aasii niğipkağlugich? ³⁸Jesus apiğinagai, Qavsiñnik punniğutiqaqpsii? Tautugiaqsigik. Tavra ilitchuğianikamiñ uqallanaruq, Tallimanik iqallugnigli malğugnik.

³⁹Jesus uqallautinagai ilitchitqurani, Qavsiutaağlugich aquvititquvlugich iñuich suñaaqtuanun ivinun. ⁴⁰Tavra aquptinaruq qavsiutaaqłutin, tallimakipiaguttaqłutiglu, malğukipiaq quliguttaqłutiglu. ⁴¹Tavra tiguani kamigich tallimat punniğich iqalluglu, aagłunaruq qılanmun, aasii quyyavigivlugu God. Aasii avguqaaqługich punniğich, qaiññagai ilitchitquramiñun, niqıqsuutigitquvlugich iñun. Iqalluk autaanammigik iluqaiñniñ. ⁴²Iluqagmıñ niğinaruq, niqinjuğataqłutin. ⁴³Tavra ilitchitqurat katitchinaruq qulit malğugnik

^b 6.34 Nu 27.17; 1 K 22.17; 2 Ch 18.16; Jr 50.6-7; Ez 34.5; Zec 10.2; Mt 9.36.

aguummanjik silivihugich ilakunik punniḡnik iqallugniglu. ⁴⁴Aasii taapkua niḡiruat 5,000-guḡarut anutit.

Jesus Pisuaqtuq Immam Qaanagun

(Matthew 14.22-33; John 6.15-21)

⁴⁵Tavra tavrauvvaa Jesus ikitqupiaḡagai ilitchitqurani umiaqpauramun ayutqvulugich Bethsaida-mun, tatchim taaguḡatchianun, ilaa iḡuḡnik aullaqtitchipkaqtilluni. ⁴⁶Tavra iḡuich aullaqtitanikamigich, ilaa aullaḡaruq iḡḡimun aḡaayyuyuaqtuḡluni. ⁴⁷Tanuḡaksimman, umiaqpauraq qitqanuiliḡaruq tatchim, aasii Jesus kisimḡiuḡluni nunami. ⁴⁸Tautuḡagai ilitchitqurani sigḡaqiruat ipuqsruḡlutiḡ anuḡi arguḡiannaḡluni. Tavra uvluyasimman ilaan ullaḡagai pisuaḡluni immam qaanagun. Qaaniqsaḡumaruatun piḡagai. ⁴⁹Tavra tautukamirruq pisuaḡtuaq qaanagun immam, ilitqusiunasuḡiḡagaat, aasii nipaalavlutiḡ. ⁵⁰Qanuq iluqaḡmiḡ tautuḡagaat, aasii iqsitchapiaḡataḡaruḡ. Tavra tavrauvvaa ilaan uqallautiḡagai, Quviatchaktitausitchi. Uvaḡauruḡa. Iqsiḡasi. ⁵¹Tavra ikiḡaruq umiaqpauramun, sulii anuḡaiḡaruq. Tavra ilitchitquraḡi kamanniupiaḡataḡaruḡ sivuniksraqsiiḡaiḡaruḡ, ⁵²qanuq kaḡiqsiḡaitkaat sivuniḡa aliuḡnaḡtuaq savaaḡa punniḡnik, ukpiḡilguiḡugu.

Jesus Iḡaqsigai Naḡittuat Gennesaret-mi

(Matthew 14.34-36)

⁵³Tavra ikaaganikamiḡ, tikiḡaruḡ nunaḡannun Gennesaret aasii tulakḡutiḡ nunamun. ⁵⁴Tavra niuganiḡmata umiaqpauramiḡ, tavrauvvaa iḡuich ilisaḡiḡagaat Jesus. ⁵⁵Aasii aqpanḡaruḡ iluqaagun nunakun sumulliqaa, qaḡḡisivlugich nallaviksuummamaisa naḡittuat, tusaaraḡikamiḡ sumiḡilaḡanik. ⁵⁶Tavra sumupayauraḡ Jesus tikiḡman, nunaaqqiḡun, naagga iniqpaḡnun, naaggaunni nautchialiḡirinun, iḡuich naḡittuat ilḡagaich apḡutinun, aasii apḡiḡiḡagaḡaḡugu aksiullagukḡuguunni annuḡaḡan siḡiḡutaa. Aasii iluqaḡmiḡ aksiuktuat ilaanik iḡaqsiiḡaruḡ.

Iḡisurrutaat Maḡḡuuruat

(Matthew 15.1-9)

7 ¹Tavra Pharisees-lu ilisaurriḡu pitquranik qairuat Jerusalem-miḡ katirvigiḡagaat Jesus. ²Tavra tautuḡagaich Jesus ilitchitquraḡisa ilaḡich niḡiruat iqagiḡqaagaḡuḡnagich argatiḡ Pharisees piraksriutaatitun iḡuḡnun.

³Qanuq Pharisees, iluqaḡmiglu Jews, Iqaḡigaluamiḡaunnagich argatiḡ, niḡiḡaitchut, kamagivlugu taimaḡnaḡtaq ilisaurrutaat maḡḡuuruat. ⁴Aasii tauqsigḡiḡviḡiḡiḡ aikamiḡ niḡiḡaitchut iqagiḡaunnatiḡ. Sulii iḡuḡiaktuat allat akuḡtuagiḡagaich piḡḡusigisukḡugich, iqagiḡiḡiḡich qallugaurat, niuqḡiutillu, uvluyuiḡallu utkusiich.

⁵Tavra Pharisees-lu ilisaurriḡu pitquranik Jesus apḡiḡiḡagaat, Summan ilitchitquravich kamagilaitpatigik ilisaurrutiniḡ maḡḡuupta, niḡivlutiḡ iqagiḡqaagaḡuḡnagich argatiḡ? ⁶Jesus kiḡuḡagai, Iivsi ukpiḡiḡuḡtuasii. Qanutun nalautiḡaruḡ Isaiah uqaḡtaa God-im uqallausiḡikamisi. Ilaan aḡlaḡagai God-im uqaluḡi inna,

“Ukua iḡuich nanaḡaluḡaḡaḡa uqaluḡhiḡamiḡnik, sivuniqasuḡaḡnagich uqalutiḡ.^c

⁷Iliḡisa ilumutun savautiniḡkaḡaḡa aḡaayyuvigilunḡalu, qanuq ilisaurrirut iḡuich pitquraliaḡiḡiḡik, God-mun pitquraḡiruatun ilivlugich.”

^c 7.6-7 Is 29.13.

⁸Jesus uqallavsaaŋaruq, Kamagı̄nı̄tkisi God-im pitquraŋı̄, kamagı̄lhaaqługich piłgusı̄liı̄nı̄ch iñuich.

⁹Suli uqallautivsaaługich, Ayyaksaasugı̄si pitquraŋı̄ God-im piup-kagı̄nı̄lhaaqługich ilivsi ilı̄saurrutisi. ¹⁰Moses piraksrı̄ı̄nı̄aruq, Suuŋı̄lagı̄nı̄agık aapallu aakallu. Kiñalı̄qaa uqallautı̄qaqtuaq pı̄giı̄tchuamik aapamı̄gun naagga aakamı̄gun tuqutaksraupı̄aqtuq. ^d ¹¹Ilivsīliı̄sı̄i ilı̄saurrusı̄ iñuk piqagı̄nı̄qpan sumık ikayuuı̄tigiı̄yumiñagaluakkamiñı̄k aapamiñun naagga aakamiñun, aglaan uqallausı̄gı̄kpagu, Taamna Corban-guruq, sivuniqaqtuamik taamna God-im pia, ¹²ı̄laa pasırauyumiñaiñı̄gı̄kisi ikayunı̄tkaluagumı̄gık aapanı̄lu aakanı̄lu. ¹³Tainna pikavsi, God-im uqalua anniqsuutaunı̄gı̄kisi taimaŋı̄nı̄qatı̄gı̄nı̄ ilı̄saurrutı̄vsı̄gun ilı̄saurrutı̄gı̄kavsīgun. Suli tainnatchı̄nı̄k iñugiaktuanı̄k piusi.

Sut Salumaiłı̄sıt iñuŋmun

(Matthew 15.10-20)

¹⁴Tavra ququaganı̄kamı̄gı̄ch iluqaisa iñuich ilimiñun, Jesus uqallautı̄nı̄agai, Naalağnisı̄nı̄a iluqapayauravsi, kaŋı̄qı̄sı̄lusı̄lu. ¹⁵Sumık piı̄tchuq sı̄lataaniñ iñuum, niğı̄kkaŋatun, isiqtuamik ilaanun piłuksı̄pkagumiñaglugu, aglaan anı̄aruam iñuum iluaniñ, uqaluı̄sı̄atun piłgusı̄atullu, tamatkua iñuk piłuksı̄pkagumiñagaat. ¹⁶[Taamna pisı̄gilugu, sı̄utiqaqtusi tusagatı̄ksraŋı̄nı̄k naalağnisı̄nı̄a.]

¹⁷Tavra iñuich qımakługı̄ch isı̄ğman iglumun, ilı̄tchıtquraŋı̄sa apı̄gı̄nı̄agaat taavrumuuna uuktuutı̄kun. ¹⁸Aası̄ ilaan uqallautı̄nı̄agai, Kaŋı̄qı̄sı̄aiñmı̄vı̄sı̄vsauq? Kaŋı̄qı̄sı̄nı̄tpı̄si? Supayaam iluanı̄ktuam iñuum sı̄lanmiñ piłuksı̄nı̄tkaa, ¹⁹qanuq isı̄nı̄tchuq isumaqağvı̄anun aglaan aqı̄ağuanun, aası̄ anı̄vluni timaaniñ. Tainna uqallakami, Jesus niğı̄nı̄aqtualı̄gai niqı̄payaurat. ²⁰Suli uqallavsaaŋaruq, Sum anı̄ruam iñuŋmiñ, piğiı̄tchuakun uqaluan piłgusı̄giı̄tchuavlu, piłuksı̄pkagaa, ²¹qanuq qamaŋı̄nı̄miñ iñuum isumaqağvı̄aniñ salapı̄qaqtut piłuktuat isumat, tigligagı̄nı̄gı̄ch, iñuagı̄nı̄gı̄ch, ²²allatuutit, Kaviuqqutit, piğiı̄tchualı̄qutit, sagluqqutit, pitquraı̄lagı̄nı̄gı̄ch, killuqsrağı̄nı̄gı̄ch, uqautı̄kłı̄gı̄nı̄gı̄ch piğiı̄tchuamik, kamasaağun, isumalluagı̄ı̄run. ²³Tamatkua iluqağmı̄nı̄ piğiı̄tchuat qairut iñuum iluaniñ, aası̄ piłuksı̄pkagı̄tugu.

Ağnam Ukpiğutaa

(Matthew 15.21-28)

²⁴Tavra tavraŋı̄nı̄a Jesus aullaŋaruq nunanı̄nı̄nun Tyre-vlu Sidon-lu. Isiqami iglumun ilı̄sı̄matquyumaŋı̄nı̄tkaluagaa sumı̄ı̄tilaani. Iñuich aası̄ ilı̄sı̄maŋagaat sumı̄ı̄tilaŋa. ²⁵Tavra tamaani ağnaq paniqağniqsuaq ilitqusı̄qı̄tuqaqtuamik tusaakami Jesus-mık, ullaŋagaa tavrauvvaa, aası̄ pułłuni sivuğaanun. ²⁶Taamna ağnaq Jew-guŋı̄tchuq, anı̄nı̄aruq Phoenı̄cia-mi Syria-mı̄ı̄ttuami. İlaan apı̄gı̄pı̄anı̄agaa Jesus anı̄tquvlugu ilitqusı̄qı̄k paniŋmiñı̄. ²⁷Tavra Jesus uqallaŋaruq ilaanun, Miłı̄qtut Jew-guruat niqı̄ksrı̄tqaaglavut, qanuq nalaunı̄nı̄tchuq aı̄tchuutı̄gı̄runı̄ miłı̄qtum niqautaa qı̄mı̄miñun. ²⁸Tavra ağnam kiunı̄agaa, Aaŋ ilı̄saurrı̄, qı̄mı̄ch niğı̄suummiut niğı̄gi-viı̄ch ataanni miłı̄qtut ilakuŋı̄niñı̄k. ²⁹Jesus uqallautı̄nı̄agaa ağnaq, Pisı̄gilugu kı̄ggutin, agı̄ı̄niñ. İlitqusı̄qı̄k anı̄nı̄aruq paniŋniñ. ³⁰Tavra ağnaq aikami, tautunı̄agaa paniñi nalaruaq sı̄nı̄gı̄vı̄nı̄i, ilitqusı̄qı̄k anı̄nı̄avluni ilaaniñ.

Jesus İhuaqsı̄gaa Tusaalıtchuuaq Uqalıtchuagı̄lu İñuk

³¹Tavra Jesus aullaŋaruq Tyre-mı̄nı̄ Sidon-kuaqłuni aası̄ tavraŋı̄nı̄a tasianun Galı̄lee-m apqusaaqługı̄ch qulıt nunaaqı̄ch. ³²Tavra iñuich qağgı̄sı̄nı̄agaat

^d7.10 a Ex 20.12; Dt 5.16. b Ex 21.17; Lv 20.9.

Jesus-mun tusillaqtuaq, iptuğiqluni. Aasii apigipianagaat Jesus aksiuqvlugu. ³³Tavra Jesus asivaqtaagutinagaa inusalajniñ, aasii ilinagai argagni siuttarjnum, suli tivvuaqqaqluni, aksiuqagaa uqana. ³⁴Tavra aagluqluni qilanjmun, Jesus aniqsaapanaruq aasii uqallautivlugu, Ephphatha, sivuniquaquam, anmagiñ. ³⁵Tavra tavrauvvaa siuttak anmanaruk, suli uqana ihuqsivluni, aasii uqanaruq kanjqsinaqsivluni. ³⁶Tavra piraksrinagai quliaqtuaqunihugich inujmun, tavra piraksrimmagiksaagurağniagmatij, tainnatulhaavsaaq atqunaqlugu quliaqtuağinagaat. ³⁷Iluqagminj tusaaruat kamasupiağatanarut, uqaqlutij, Ilaa savanjaruq supayaanik pilluataqlugich. Ilaan tusillaqtuat tusaallisagai, uqayuitchuallu uqallasivlugich.

Jesus Nigipkağai Four Thousand Inuich

(Matthew 15.32-39)

8 ¹Tavrurama aqquqiatcianagun inusalaich katinjarut. Niqiksraiñmata, Jesus ququqanagai ilitchitqurani inimiñun aasii uqallautivlugich. ²Nagligigitka ukua inuich, qanuq nayugaanja uvluni pinasuni aasii panmapak niqiksraiğutirut. ³Aisaqtitkupkich nigipkağaluagnagich, sayaiğniagtut apqunmi, qanuq ilanjich qainjarut ujasiksuamiñ. ⁴Tavra ilitchitquranisa kiunagaat, Sumiñ inuum nigisuiqsinniaqpagich ukua inuich maani nunagluktuami? ⁵Tavra Jesus apigijnagai, Qavsiñik punniğutiqaqpsi? Ilinjich uqallajarut, Tallimat malğugnik.

⁶Tavra inuich piraksrinagai aqvutivlugich nunamun. Tiguvlugich tallimat malğuk punniğich quyyavigiqqaqlugu God, avgunagai aasii aitchuutivlugich ilitchitquramiñun autaaqvlugich inujnun. Tavra ilitchitqurat tainna pinjarut. ⁷Suli iqaluutiqanjarut inukitchuanik iqalukuħuuranik. Jesus quyyavigiqqaqlugu God, piraksrinagai ilitchitqurani niqiksuiğitigivlugich inujnun. ⁸Inupayaat nigijnjarut niqinjuğataqlutij. Inuğiaqtilaaqapallinjarut 4,000-tun. ⁹Tavra ilitchitqurat katitchinjarut ilakunik tallimat malğuk aguummakpaich siliviħugich. Taamna pianinjan, Jesus aullaqtinagagai inuich. ¹⁰Tavra tavrauvvaa ilaa ikinjaruq umiaqpauramun piqatigivlugich ilitchitqurani, aasii tikiñjarut Dalmanutha-mun.

Pharisees Tautugunjarut Aliuğnaqtuamik

(Matthew 16.1-4)

¹¹Ilanisa Pharisees ullanagaat Jesus aasii uqavaagutiaqsivlugu. Uuktuğuklugu apigijnagaat tautuktitqvlutij aliuğnaqtuamik qilanjmiñ, ilisimanaqsisağlugu God-mun iviğaumagitilaaja. ¹²Tavra aniqsaapanaruq atqunaq, aasii uqallakluni, Summan makua inuich apiqsivat tautuguklutij aliuğnaqtuamik? Uqallautigivsi, tainnasiq aliuğnaqtuaq tautuktitaunianjitchuq taapkunuja inujnun. ¹³Tavra ilaan qimanagagai, aasii ikitqikluni umiaqpauramun, ikaanjarut taagunajatchianun tatchim.

Pharisees-lu Herod-lu Arriqaqtut Imaksramik

(Matthew 16.5-12)

¹⁴Tavra ilitchitqurat puiguinjarut punniliraaksraminjan, aglaan punniğutiqanjarut atautchimik umiaqpauramiñi. ¹⁵Tavra Jesus ilitchitqurani kilinagagai uqaqluni, Qaunagisitchi imaksrautinjinñiñ Pharisees-lu umialguvlu Herod-gum. ¹⁶Iitchitqurat uqarraqsinjarut avanmun, Ilaa uqallaktuq tainna, punniğutaiñnapta. ¹⁷Jesus ilisimavlugu uqautigikkañat uqallautinagagai, Summan uqaagutigivisiuq punniğutaiñniq? Iitchuğinaitpisi kanjqsinaiħusilu? Puqiisigivisi tainnatun? ¹⁸Iriqagaluqfusi tautuksilaitpisi? Siutiqagaluqfusi tusaalaitpisi? Piiguturusi. ^h

^e 8.11 Mt 12.38; Lk 11.16. ^f 8.12 Mt 12.39; Lk 11.29. ^g 8.15 Lk 12.1. ^h 8.18 Jr 5.21; Ez 12.2; Mk 4.12.

¹⁹Avguqapkich tallimat punniġich 5,000-nun iñuñun, qavsiñik aguummagnik siliviñugich ilakunik katitchiñavisi? Iliñisa kiunġagaat, Qulit malġugnik.

²⁰Suli avguqapkich tallimat malġuk punniġich 4,000-nun iñuñun, qavsiñik aguummakpañnik siliviñugich ilakunik katitchiñavisi? Tavra kiunġagaat, Tallimat malġugnik. ²¹Tavra Jesus uqallautiñagai, Naaggasuliuva kañiqsiñaitchusi uqauti-qaqtilaamnik ilisaurritiñiñik Pharisees-lu Herod-lu.

Jesus Iħuaqsigaa Ayaunġaruq Iñuk Bethsaida-mi

²²Tavra tikiñġarut Bethsaida-mun, suli qaġġisiñagaat iñuk ayaunġaruq Jesus-mun, apigiñpiaqlugu aksiuquvlugu. ²³Tavra ilaan tiguñagaa ayaunġaruq argañġun, aasii aullativlugu annisiñagaa nunaaqqimiñ. Tavra tivvuaganikamiuñ irrakkun, suli aksianikamiuñ apigiñagaa, Sumik tautullasivich? ²⁴Tavra aaġluñaruq aasii uqallaktuni, Tautukkitka iñuich pisaquatuat ilaapkua napaquatu. ²⁵Taamna pianijman Jesus aksiuqtiñagaa irrakkun. Tavrani iñuk qiñimmaġiksaapiñaruq aasii tautuksilasiñaruq takpiksivluni. ²⁶Tavra Jesus aipkañagaa igluanun, uqallautivlugu, Nunaaqqimugnak.

Peter-m Uqallautaa Jesus Kiutilaañanik

(Matthew 16.13-20; Luke 9.18-21)

²⁷Tavra Jesus-lu ilitchitquraniġu aullañarut nunaaqqiñiñun Caesarea Philippi-m. Iġlaullaġmiñ ilitchitqurani apigiñagai, Uqallautisiñaga iñuich kiunisuuvanja? ²⁸Ilaisa kiunġagaat, Iñuich ilañisa John-gunisugaatin Paptaiqsi, allalli Elijah-univlutin, aasiivsaquq allat ilaġinivlutin uqaqtiñiñun God-im. ⁱ ²⁹Jesus apigiñagai, ilivsiliasii kiunivisiñaga? Peter-m kiunġagaa, Ilivich Christ-gurutin God-im Tilirañ. ^j ³⁰Jesus piraksriñagai, Uqautiginagu taamna kimulliqaa.

Jesus Uqautigigaa Nagliksaaġniksrani Tuquniksraniġu

(Matthew 16.21-28; Luke 9.22-27)

³¹Tavra Jesus ilisautirraqsiñagai ilitchitqurani, Iġñiñaga Iñuum nagliksaaqpaktuksrauruq, pisuñiñiñagaallu Jew-guruat atanaurañisa, añaayyuliqsiñapaiġu, ilisaurriġu pitquranik. Aasiisuli tuqutauluñaga, piñayuagniasii uvluk añiġu. ³²Ilaan uqautiginagaa taamna ilinjiñun kañiqsiñaqsiñiaqlugu. Tavra Peter-m asivaqtaagutivlugu uqallautiñagaa, Tainna uqaqtuksraunitchutin. ³³Tavra Jesus qiviaqlugich ilitchitqurani, suañagaa Peter, Satan, piġiñ uvamniñ. Isumañitchutin God-im isummasianik, aglaan iñuich isumañannik.

³⁴Tavra Jesus ququaganikamigich iñuich ilimiñun ilitchitquraniġu, uqallautiñagai, Kialiqaa maligukkumiñaga, pirusraunitchuq ilaan pisukkamiñik, iqsriutilugu añaaraurani, itqanaitchuksrauruq tuqutautigiyumiñagluñaanii. ^k ³⁵Qanuq iñuk iñuullatuvaiñaktuaq tammaniñiaqtuq iñuggunmiñik, aglaalli iñuk sullatuaġumiġu atiruaq tuqutiyumiñagluñaanii, tusaayugaagiksuaġlu, tammaiymuñiañiañagaa iñuggutini. ^l ³⁶Iñuk suġallakkaluagumi supayauranik nunamiittuanik aasii tam-mautigilugich, ilaa suoramik-unnii anniqsuġumiñaitchuq inmiñik. ³⁷Sumik piitchuq iñuum simmiutiksrañanik iñuggunmiñun. ³⁸Qanuġviitchuq. Iñuum kanġugikpaña ilisaurrutikaluni iñuñun ukpiġutaitchuanun piġuktuanullu, uvañaptauq Iġñiñan Iñuum kanġuginiaġmigiga qaiguma qaumangani Aapama piqatigilugich piġuutaitchuat isaġulgich.

9 ¹Tavra Jesus uqallavsañaruq. Iłumun uqallautigivsi. Marra iñuich ilañich ittut tuquniañitchuat tautuñaiñiñaan kamañaqtuakun atanniqsimmagniksraña God-im.

ⁱ 8.28 Mk 6.14-15; Lk 9.7-8. ^j 8.29 Jn 6.68-69. ^k 8.34 Mt 10.38; Lk 14.27; Jn 12.24.

^l 8.35 Mt 10.39; Lk 17.33; Jn 12.25.

Jesus Qiññaḡa Allañjuqtauruq

(Matthew 17.1-13; Luke 9.28-36)

²Tavra itchaksrat uvlut pianiqmata, Jesus piqasiutiḡagai Peter-lu James-lu John-lu, aasii mayuutivlugich qutchiksuamun iggimun kisiisa. Tavrani ilaan qiññaḡa allañjuaruq takkuanni.^m ³Suli annuḡaanḡi qaummaḡiksinarut, qatiqsipaḡataqtutiḡ aputitun, qatipaiḡtutiḡ kialiqa a nunami salummaḡumiñaiñḡagai qatiqsiḡhaaḡlugich. ⁴Tavra niptañaruk Elijah-lu Moses-lu, aasii iliqkta uqaqatigiḡagaak Jesus. ⁵Tavra Peter uqallaguliḡsinaruq Jesus-mun, Iḡsaurrii, nakuuruq maaniinnapta. Tupiqta piḡasunik ilañat iliqnun, ilañat suli Moses-mun, atausiqsuli Elijah-mun. ⁶Ilaa nalunaruq sumik uqallautiksramik, iqsivaiḡtutiḡ. ⁷Tavra nuvuyam qulaunḡagai, aasii nuvuyamiñ iḡña, uqallanaruq. Uvva pivuḡtaḡiraḡa Iḡña. Naalaḡnisiḡ, aasii kamagilugu.ⁿ ⁸Tavra tavrauvva, alaqsanikamiḡ tautuḡaitchut iñuḡmik, aglaan Jesus kisan iliqiḡlu. ⁹Tavra atqallaḡmiḡ iggimiñ, piraksriḡagai quliaqtuaqunḡiḡugich iñuḡmun sunik tautuḡakkamiḡnik, Iḡña Inuum aḡiḡataqtillugu tuqqunmiñ. ¹⁰Tavra quliaqtuaḡiḡaitkaat taamna. Apiqsruḡtuutirraḡsinarut avanmun sumik aḡiḡiḡ tuqqunmiñ sivuniqaḡmagaan. ¹¹Tavra apiḡiḡagaat Jesus, Summan iḡsaurrit pitquranik uqaḡuuvat Elijah qaiqqaqtuksraunivḡugu qaiḡaiñḡaan Christ-guruq?^o ¹²Jesus kiunḡagai, Iḡmun ittuq Elijah qaiqqaḡniḡtuq Christ-miñ aasii itqanaḡiḡaḡai supayaat. Aglaalli qanuq Bible uqaluḡich uqaluqaqpat Iḡñiḡun Inuum? Inna uqaluqaqtut, nagliksaaqaktuksraunivḡugu suli pisunḡisauluni. ¹³Aglaalli uqallautigivsi, Elijah qaiganḡaruq, aasii iñuich piḡagaat qanupayauraq pisukamirruḡ, nalautiḡugich aglausimaruat Bible-ni ilaagun.

Jesus Iḡaqsigaa Nukatpiḡruk Ilitqusiḡulik

(Matthew 17.14-21; Luke 9.37-43a)

¹⁴Tavra Jesus tikiññami ilitchitquramiñun pairuanun, tautuḡagai iñuḡapiḡataqtuat iñusalaich avataanni iḡsaurriḡlu pitquranik uqavaaqtuat ilitchitquranun. ¹⁵Tavra tavrauvvaa iluqaḡmiḡ iñuich, tautukamirruḡ Jesus, atqunaḡtutiḡ niḡiḡiḡaqtanarut, aasii aqpaḡtutiḡ ilaanun paḡlanagaat. ¹⁶Tavra ilaan apiḡiḡagai, Sunik uqavaaḡutiḡaqpisi? ¹⁷Tavra ilañata iñusalaich kiunḡaga, Iḡsaurrii, qaḡḡisiḡagiḡa iliqnun iḡña. Ilaa uqalaitchuq ilitqusiḡtuḡaqḡuni. ¹⁸Ilitqusiḡlu aḡalataḡirraqsimmagu, ilaan iqḡataḡiraḡigaa, innuliḡraqtuḡlu, tiriḡtitakḡiḡlu kigutini, tiggaqsvluniḡ. Aasii apiḡiḡagaluaḡitka ilitchitquratin ilaiññun anitquvlugu ilitqusiḡluk aasii anilaiñḡagaat. ¹⁹Jesus uqallautiḡagai, qanutun uvva ukḡiḡutaisigirusi iñuich. Qanutun siviḡutiguruamik nayugaksraḡivisi ukpiliḡataqtillusi? Qanutun iḡlutugaksraḡivisi? Qaḡḡitchuḡ nukatpiḡruk uvamnun. ²⁰Tavra ilaisa qaḡḡisiḡagaat Jesus-mun. Tautuḡmagu Jesus, tavrauvvaa ilitqusiḡlu qiiqsruḡtiḡaga, aasii ulḡunaruq nunamun, suli aksralikḡuni innuliḡvluni qaniḡmiñ. ²¹Tavra Jesus apiḡiḡaga aapaḡa, Qaḡaaglaan tainnaiḡjava? Ilaan kiunḡaga, Miḡiḡtuurauniḡmiñiḡaglaan. ²²Akulaitchuami ulḡuttaḡigaa igniḡmun, immamullu, tuqutchukḡugu. Piḡlaguvich supayaamik, nagligilunuk ikayuḡtiguk. ²³Jesus kiunḡaga, Apiqsrivich piḡatilaamnik? Supayaaq piḡlaruq ukḡiḡutiḡaqtuamun. ²⁴Tavra tavrauvvaa aapaḡa miḡiḡtum uqallanaruq nipatuvluni, Ataniḡ, ukpiḡtuḡa. Ikaḡuḡa ukpiliḡsaḡquluḡa. ²⁵Tavra Jesus tautukamiḡich iñuich qairuat aqḡamik atautchimun, ilaan suaḡaga ilitqusiḡluk, Iḡvich ilitqusiḡlu, uqalaisitchiruatiin tusaalaisitchiruatiillu anitquḡikiḡiñ nukatpiḡruḡmiñ. Isitḡiḡnak ilaanun. ²⁶Tavra ilitqusiḡluk

^m 9.2-7 2 P 1.17-18. ⁿ 9.7 Mt 3.17; Mk 1.11; Lk 3.22. ^o 9.11 Mt 11.4; Mk 11.14.

nipaalanjaruq, sulı iql̄ataǵıqqaql̄tugu atqunaq nukatpiaǵruk, aniñjaruq ilaaniñ. Tavra il̄ınjaruq tuqunaruatun iñugiaktuat uqallallasıvılgıch, Tuquruq. ²⁷ Tavra Jesus tıgıñǵaa argañıgıun, aasii ikayuql̄tugu makitiñtugu, aasii makinjaruq.

²⁸ Tavra Jesus isiǵman iglumun, il̄itchitquranısa apıǵıñǵaata suıaurıvl̄utiñ, Summan uvagut ilitqusıql̄uk anılaitpisıgu? ²⁹ Jesus kiunǵagai, Añaaıyıtım kisimi anıllagaa tainnasıq ilitqusıql̄uk, sum allam piyumiñaitkaa.

Jesus Uqautıgıvsaǵaa Tuqutını

(Matthew 17.22-23; Luke 9.43b-45)

³⁰ Tavra aullanjarut tavrıñña, aasii iglavlutıñ Galılee-kun. İlaan iñupayaamun il̄ısimatqunaitkaa sumiıtılaani, ³¹ qanuq il̄ısautıñǵagai il̄itchitqurani, sulı uqallautıñǵagai, İǵñıña İñuum aıtuuatauniaqtuq iñuñnun, aasii tuqunniǵaata. Tuqutauganıkkumi, ilaa añıñiaqtuq piñayuagıni uvluk. ³² Tavra kanıqsıñaitkaat taamna uqaluk, sulı taluqsranjarut apıǵıniǵniksranǵagun.

Kiña Kamañıqsrauva?

(Matthew 18.1-5; Luke 9.46-48)

³³ Tavra tikiñjarut Capernaum-mun. İglumiıllaǵmıñ Jesus apıǵıñǵagai, Sumik uqavaaǵutıqauqtuasii avanmun iglavllapta? ³⁴ İl̄itchitqurat kiunaitkaat, qanuq iglavllagmıñ uqañjarut avanmun kiña kamañıqsrauniaǵmagaan.^p ³⁵ Tavra aquvinjaruq, aasii qaitqunǵagai qulit malǵuk il̄itchitqurat, aasii uqallautıvılgıch, Kiñalıqaa iluqaiññıñ kamañıqsıñhaaǵukkumi, kamañıñhaaqtuksrauruq inmiñik, kivǵalıutiluni iluqaiññun.^q ³⁶ Tavra ilaan tıgıñǵaa miql̄ıqtuq, aasii inıllak̄tugu akunǵannun, aasii saǵılrıııtianıkamiuñ, uqallautıñǵagai, ³⁷ İñuum paǵlakpaun miql̄ıqtuuraq uvaña pisıgilıñña, uvaña paǵlagañña. Kialıqaa paǵlakamiña uvañalıññaq paǵlanıtkaaña aǵlaallu tilisınjaruq uvamnıñ.^r

Akil̄il̄ıqsuutıñıtıchuaq Uvaptıñnun İlagıgıkpıt

(Luke 9.49-50)

³⁸ Tavra John uqallautıñǵaa Jesus, İlisaurrıi, tautuktuaguut iñuñmik anıttairuamık ilitqusıql̄ıñuñik atuql̄tugu atqıñ, aasii iñıqtıkkapıt, qanuq uvaptıñnun piqataunıñman. ³⁹ Tavra Jesus uqallanjaruq, İñıqtıñnagu. Qanuq alıuǵnaqtuamık savakkumiñnaqtuamık iñııtıchuaq atuǵıluǵu atıǵa, piǵııtıchuaamık uqautıgıyumiñallaǵmıña. ⁴⁰ Qanuq akil̄il̄ıqsuutıñıtıchuaq uvaptıñnun il̄agıgıkpıt.^s ⁴¹ Kialıqaa aıtuğumısi qallugauramun imıǵmik imıǵaksravıññıñik Christ piǵımmasi, il̄ımun uqallautıgıvısi, akil̄ıusıaqaǵıñıaqtuq.^t

Pıluksıpaqtıñıñıgıtı

(Matthew 18.6-9; Luke 17.1-2)

⁴² Kialıqaa pıluksıpaqpauñ il̄anıt makua miql̄ıqtuuratun il̄ıvl̄utiñ ukpiqtuat uvamnun, il̄uañhaaǵayaqtuq uyaǵagruamık qunısuǵıtıchıǵıluǵu taamna iñuk ıgıtaukpan taǵımun. ⁴³ Argakpıch pıluksıpaqpatın, iñuıñıñ argaiqsuatun pılutın. İuañhaaǵayaqtuq isiǵıvıch atanıqsımaıvanun God-im ataıtuımıknıñ argaqaǵlutın, iluqaaktun argaqaǵıñıñıñ aasii naglıksaaǵıvıñmuktıtaulutın, ıǵıñıñmun qamilaıñaaamun.^u ⁴⁴ [Taavrumanı inimi, qupılǵıt nıǵıruat tuqulaıtıchut, sulı ıǵıñı sumıknıñıñ qamilaıtıchuaq.] ⁴⁵ Tainnatun sulı isiǵakpıch pıluksıpaqpatın, iñuıñıñ isiǵaiqsuatun pılutın. İuañhaaǵayaqtuq isiǵıvıch atanıqsımaıvanun God-im isiǵaitkaluañnaqıch malǵıgnık isiǵaqaǵıñıñıñ aasii naglıksaaǵıvıñmuktıta-

^p 9.34 Lk 22.24. ^q 9.35 Mt 20.26-27; 23.11; Mk 10.43-44; Lk 22.26. ^r 9.37 Mt 10.40; Lk 10.16; Jn 13.20. ^s 9.40 Mt 12.30; Lk 11.23. ^t 9.41 Mt 10.42. ^u 9.43 Mt 5.30.

lutin. ⁴⁶ [Taavrumani inimi, qupilgūt nigiruat tuqulaitchut, suli igniq sumikunnii qamilaichuq.] ⁴⁷ Suli irivich piluksipkaqpatin, inuugiñ iraiqsuatun pilutin. Iuulhaa-gayaqtuq isiguvich God-im atanniqsimavianun iriqaqlutin atautchimik malgugnik iriqaḡnigmiñ aasii nagliksaaḡvijnmuktitaulutin.^v

⁴⁸ Taavrumani inimi qupilgūt nigiruat timinjiiñnik tuqulaitchut, suli igniq sumikunnii qamilaichuq.^w ⁴⁹ Inūpayaaq nakuqsiłaaqtauyumiñaqtuq iglutuiluni nagliksaaḡutinik, tapiglautimmatun ignikun. ⁵⁰ Taḡiuq niqimun tivraḡiksiłaaḡutauruq, aglaan taḡiuq taḡiuḡniippan, qanuq taḡiuḡniłiḡñiaqpisiuḡ? Taḡiuḡniḡñasi ilivsiñni, suli uqavaaḡutailłusi avanmun.^x

Jesus Iłisaurriruq Avinnikun

(Matthew 19.1-12; Luke 16.18)

10 ¹ Tavra Jesus aullaḡaruq tavranna, aullaḡluni nunanun Judea-miittuanun, taavunḡatchianullu kuugum Jordan. Inūsalaich ullaḡagaat aasii ilaan ilisautinḡagai pilḡsikaamisun.

² Tavra Pharisees ullaḡagaat, aasii killuqsagtinniaḡlugu apigijnagaat. Pitquraptigni nalaunḡava inuum avitpagu nuliani? ³ Tavra Jesus kiunḡagai, Qanuq pitqurat qaisauruat Moses-kun piraksriḡnavasi? ⁴ Ilaisa kiunḡagaat, Moses suḡinjiiñḡagaa inuk aglaḡluni nalupqinaḡutinik makpiḡaamun avirrusiuqpan, aasii aullaḡtillugu nuliani.^y ⁵ Tavra Jesus kiunḡagai, Taamna pitquraq qaisauruaq Moses-kun aglaaḡunaruq ilivsi pisigivlusi ilisautitchiḡiñniñnavsi. ⁶ Supayaat savaaḡuqqaḡmata, God savaḡaruq aḡunmiglu aḡnamiglu.^z ⁷ Taamna pisigivlugu aḡutim qimaguunigik aapaniḡu, aakaniiḡu, aasii nayuqsiutivlugu nuliani.^a ⁸ Tavra ilinḡik malḡuuruak atautchisun inuktun iliiñiaqtuk. Tavrannaaglaan malḡuunḡaiqsuk, aglaan atausiḡuqtuk. ⁹ Taamna pisigivlugu, inuum avinḡaiłliunḡu tuvaaḡatini God-im atautchimuktinḡammatic.

¹⁰ Tavra iglumi ilitchitquranisa apigitqinḡagaat taavrumiḡa. ¹¹ Tavra ilaan uqallautinḡagai, Kialiqaa avitkumiunḡu nuliani, aasii nuliḡluni allamik, allattuqtuq, piluksivluni nuliḡaqaamiñun.^b ¹² Tainnatun suli aḡnaq allattuqtuq avinnamiunḡu uini allamik uiniḡtikḡluni.

Jesus Anḡaayutigai Miḡliqtuurat

(Matthew 19.13-15; Luke 18.15-17)

¹³ Tavra inuich ilanisa qaḡḡisḡnagaich miḡliqtut, Jesus-mun aksiuquvlugich. Tavra ilitchitquranisa suaḡagaich tamatkua qaḡḡirriruat ilinḡiñnik. ¹⁴ Aasiiłi Jesus ilitchuḡikamiunḡu taamna, iviḡaumaiñḡaruq atqunaḡluni, aasii uqallautivlugich, Miḡliqtuurat qaipkaqsigik uvamnun, suli pitqunḡiñḡagich. Tainnaiłinḡaruat God-im atanniqsimagai. ¹⁵ Ilumun uqallautigivsi. Kialiqaa ukpiḡinḡitpaḡu God miḡliqtuuram ukpiqsrausiaturun, isigumiñaitchuq God-im atanniqsimavianun.^c ¹⁶ Tavra tigumirriutinḡagai miḡliqtuurat, ilivlugich argagni ilaiññun anḡaayutinḡagai.

Suḡalliruaq Inuk

Matthew 19.16-30; Luke 18.18-30)

¹⁷ Tavra aullaḡman apqutitigun, qainaruq inuk aqḡamak, aasii sitquḡluni apigivlugu, Iłisaurrigiksuaq, sumik piñiaqpik isuitchuamik inuḡḡutinnagugluḡa?

¹⁸ Tavra Jesus kiunḡagaa, Summan taiviḡa nakuuruamik? Nakuuruagitchuq inuḡmik, God kisimi. ¹⁹ Iłisimagitin pitqurat, Allatuḡnak, Inuagḡnak, Tigliḡnak, Saglunak, Saglutaḡniḡnak, Suunḡiḡinḡagik aapallu aakallu.^d ²⁰ Inuum kiunḡagaa,

^v 9.47 Mt 5.29. ^w 9.48 Is 66.24. ^x 9.50 Mt 5.13; Lk 14.34-35. ^y 10.4 Dt 24.1-4; Mt 5.31.

^z 10.6 Gn 1.27; 5.2. ^a 10.7-8 Gn 2.24. ^b 10.11-12 Mt 5.32; 1 Co 7.10-11. ^c 10.15 Mt 18.3.

^d 10.19 a Ex 20.13; Dt 5.17. b Ex 20.14; Dt 5.18. c Ex 20.15; Dt 5.19. d Ex 20.16; Dt 5.20. e Ex 20.12; Dt 5.16.

İlisaurrii, iluqaisa tamatkua kamaginagitka nutağaunnamniñ. ²¹ Tavra Jesus qinillaan pivuuttağivlugu, uqallautinagaa, Atausivsaaamik piruskraurutin. Aullağin, tunikkich supayaat pisin, aasii aitchuutigilugich maniih iliappauruanun, tavra piilliugniañitchutin qilañmi. Aasii qaiłutin, malinğa. ²² Tavra ipiqttuchautiginagaa taamna uqaluk, aasii aullaqtuni nikatchaktuni, qanuq iñugiaktuanik suğaliqanaruq.

²³ Tavra Jesus alaқinjaruq avanmun, aasii uqallautivlugich ilitchitqurani, Qanutun siglignaqtiginiaqtuq suğalliruat iñuich isigniağniksrañat God-im atanniqsimavianun. ²⁴ Ilitchitqurat niğiillaqtaunaruq taapkunuuna Jesus uqaluñigun, aasii ilaan uqallautivsaañagai, Miqhiqtuut, qanutun siglignaqtigiruuq isigniağniksrañat God-im atanniqsimavianun, tamatkua nayummatiaqtuat suğalignik. ²⁵ Siglignaiħhaaqtuq pikukturuaq kakakti iraaguagumi mitqutim, suğalliruum isigniağniñianiñ God-im atanniqsimavianun. ²⁶ Tavra niğiillaqtaupiağatanaruq uqaqtutinj ilimijnun, Kiñaasiñ annaurrauniapqa? ²⁷ Jesus takunnaqtugich uqallanaruq, Taamna piyumiñaitkaluağaat iñuich, aglaan God-im piyumiñağaa. God supayaanik piłlaruq.

²⁸ Tavra Peter uqarraqsınaruq ilaanun, İlisimarutin uvagut qimainaruqut supayaanik, aasii malikłutin. ²⁹ Tavra Jesus kiunagaa, İlumun uqallautigivsi, pisigilunğa tusaayugaagiksuağlu iñuk qimairuaq iglumiñik, naagga aniqatiinik, naagga aapamik, aakamiglu, naagga miqhiqtunik, naagga nunamiñik, ³⁰ ait chuusiaqağniaqtuq tallimakipiatun ililugich pañmapañmi qimakkani, iglut, aniqatit, aakat, miqhiqtut, nunat, ilalugich nagliksaaqtirrusianik. Suli taimanigu iñuggutinnagnaqtuq isuitchuamik. ³¹ Aglaan qaunagisitchi. Iñugiaktuat pañmapak salliumiataktuat qamalliguurrauniagtut. Suli iñugiaktuat pañmapak qamalliruut salliguutiniaqtut.^f

Jesus Pınatchiğik Uqağniñni Tuqqunmigun

(Matthew 20.17-19; Luke 18.31-34)

³² Tavra iglaunaruq aullaqtutinj Jerusalem-mun, Jesus sivulliuñagai. Aasii ilitchitqurat allayuanaruq. Suli allat iñuich maliguagniallaan, taluqsratchanaruq. Tavra Jesus qulit malğuk ilitchitqurani ilaaguagutitqinagai, aasii uqautivlugich sutigun piyumaaqtuatigun inmiñun. ³³ Naalağnisinğa, Jesus uqallautinagai, İglaurugut uvva Jerusalem-mun İğniñan İñuum aitchuutavviksrañanun añaayyuliqsipañnun, pitquraniglu ilisaurriñun. Tuqutaksrauniñağaat aasii qaiłlugu Jew-gunitchuanun. ³⁴ Aasii taapkua kipaginağaat, tivvuaqtuğniagaallu ipiqaqtuğlugulu, sulı tuqunniagaat. Aasii uvluk piñayuanñi, ilaa añiñaqtuq.

Apiqsriñiñak James-lu John-lu

(Matthew 20.20-28)

³⁵ Tavra James-lu John-lu iğñak Zebedee-m qainaruq Jesus-mun aasii uqallautivlugu, İlisaurrii, sumik samma pisitqugaluqtuguk ilijnun. ³⁶ Tavra ilaan uqallautinagik, Sumik pisitqyumavisik uvamnun? ³⁷ İlijikta kiunagaak, aquvitkuvich umialguniñni iksivautagnun kamanaqtuami atanniqsimmanmi, ilijnun aquvititquruguk avatiñnun, aippaqpuk taliqpıñun aasii iglupuk saumiñun. ³⁸ Jesus uqallautinagik, nalurutik sumik apiqsrisilaaptinik. İsumaaqtigiyumiñaqpsik isumaagutiginiaqkaptun, imiğmatun qallugauramniñ? Suli iglutuğumiñaqpitku nagliksaaqtirrusiağa, paptaiqsuummatun paptaiğusiamnik?^g ³⁹ Tavra ilinjik uqallañaruq ilaanun, Piyumiñaqtuguk. Tavra Jesus uqallautinagik, İlumun imiğniaqtutik qallugauramniñ imiğvimniñ, sulı paptaiğusiamnik paptaiqsuniaqtutik, ⁴⁰ aglaan uvañga

^e 10.23-25 Pr 11.28. / ^f 10.31 Mt 20.16; Lk 13.30.   ^g 10.38 Lk 12.50.

piksraqtuksrautaunitchuŋa aqupperuksranik taliqpimñi saumimñi. God-im aitchuutiginiagik taapkuak inik kisunun itqanaiyautikkağmiñun inigitquvlugik.

⁴¹Tavra allat qulit ilitchitqurat tusaakamirruŋ taamna, uumitchautiqpaŋagaich James-lu John-lu. ⁴²Tavra Jesus ququañagai iluqaisa ilitchitqurat atautchimun, aasii uqallautivlugich, Iļisimarusi iñuich atanauraurat iñuŋnun suañŋatiqagtut iliñiññun, suli aullarriñisa atanniqsimavlugich.^h ⁴³Aglaan tainna piñiaŋitchusi ilivsi. Kiñaliqaa kamañaguktuaq akunnavsiññi, kivgauruksrauruq ilivsiññun.ⁱ ⁴⁴Suli kiñapayauraq ilivsiññi qaukļiusuktuq, kivgauruksrauruq iluqavsiññun. ⁴⁵Qanuq Iğñiñuñni Iñuum qaiñaruq kivgaqagāqsarñaiqłuni. Ilaa qaiñaruq kivgauyaqtuqłuni tuquyaqtuqłuni lu tasuğukļugich iñugiaktuat iñuich.^j

Jesus Iħuaqsigaa Ayaunaruq Bartimaeus

(Matthew 20.29-34; Luke 18.35-43)

⁴⁶Tavra tikiñnarut Jericho-mun, aasii aullaqsagman Jericho-miñ ilitchitqurani lu iñusalai llu, ayaunaruq Bartimaeus, iğñiñi Timaeus, aqupperaruq apqutit saniğaanii piatchiaqtaqłuni. ⁴⁷Tavra tusaakami Jesus-gutilaŋanik Nazareth-miu, ilaa ququullarraqsinaruq, Jesus, iğñiğuruatiin David-mun, nagligiñña. ⁴⁸Tavra iñugiaktuat iñiqtiñagaat nipattuksraunñiñivlugu. Aglaan ilaa ququullavsaqsiniñnararuq atqunaq, Iğñiğuruatiin David-mun, nagligiñña. ⁴⁹Tavra Jesus nutqaqłuni qikanaruq, aasii iñuich uqallautivlugich, qaitqusiñ. Tavra ququañagaat ayaunaruq uqallautivlugu, Quviasugiñ. Makittin. Qaitqugaatin. ⁵⁰Tavra ilaan, mattaqługu uligaani, makinaruq aasii Jesus-mukłuni. ⁵¹Tavra Jesus apigiñagaa, Sutquvich uvamnun? Ayaunaruam kiñagaa, Iļisaurrii, tautullasisuktuŋa. ⁵²Tavra Jesus uqallautiñagaa, Aullağiñ. Ukpigurvich iħuaqsipkağaatin. Tavra tavrauvvaa ilaa tautullasiñaruq, aasii malikługu Jesus apqutitigun.

Jesus Isiqtuq Jerusalem-mun Kakaksiqłuni Umialiktun

(Matthew 21.1-11; Luke 19.28-40; John 12.12-19)

11 ¹Tavra qallivlutij Jerusalem-mun tikiñnarut Bethphage-mullu Bethany-mullu maniñganiittuagnun iğgim Olives. Jesus tilijagik malğuk ilitchitqurañni sivumiñi, ²aasii uqallautivlugik, aullağiitchik ininun sivuniptiñun. Aasii tikipqaguptik, paqinniaqtutik kakaktim nuğğarñanik pituqaqtuam, iñuum kakaksiğvigiñaisarñanik. Pituigługu qagğisiyumagiktik. ³Aasii iñuum apigikpatik, Summan tainna pivisik? Uqallakkumautik, Atangum atuğukkaa, tavrauvvaa utiqtinñiğaa atuanikkumiñ. ⁴Tavra aullañaruk sivuniğmiñun. Suli paqinñagaak kakaktim nuğğarñ pituqaqtuq silami apqutini saniğaanii upkuam. Pituigñiqaqtil-lugu, ⁵iļañisa qikaqtuat tavrani uqallautiñagaik, Summan pituqipitku kakaktim nuğğarñ? ⁶Tavra iliñikta uqallautiñagaich, Jesus piraksriutaatun. Tavra iliñisa aullaqtiñagaich. ⁷Tavra Jesus-mun qagğisiñagaak kakaktim nuğğarñ. Aasii iliñagaich annuğaatij kakaktim, tavra Jesus kakaksirraqsinaruq. ⁸Tavra iñugiaktuat iñuich isivinñagaich annuğaatij apqunmun. Allalli kivriñarut qisiqsiutunik napaqtuniñ, aasii iļiuqqaqługich apqutinun. ⁹Tavra iñuich sivulliuruat, aquaguaktuallu nipaallañarut, Hosanna, nangaqtauli God. God-im piļluataqtilliuŋ qairuq pisivlugu Ataniq.^k ¹⁰God-im piļluataqtilliuŋ atanniqsimannikkumaaqtuq mañŋuptiktun David-tun. Nangaqtauli God.

¹¹Tavra Jesus tikiñnararuq Jerusalem-mun, aasii isiqłuni añaayyuvikpañmun. Tavra qinñiğaganikami supayaanun aniñaruq. Tanuğaksivłuni, aullañaruq Bethany-mun piqatigivlugich qulit malğuk ilitchitqurat.

^h 10.42-43 Lk 22.25-26. ⁱ 10.43-44 Mt 23.11; Mk 9.35; Lk 22.26. ^j 10.45 Lk 22.27; Jn 13.12-15.

^k 11.9 Ps 118.25-26.

Jesus Tuqulipkaḡaa Fig-nik Siigñalik Napaaqtuq

(Matthew 21.18-19)

¹²Tavra uvlaakumman, qaikamiḡ Bethany-miñ, Jesus kaaliḡaruq. ¹³Tavra tautukḡuq fig napaaqtuat uḡasiñiñ akutuqpalik, ilaan ullañagaa, ilaanni paqinnasugaluni fig-nik tavrañña. Tavra tikiññamiuḡ paqinḡaitchuq sumik, aglaan akutuqpaich, qanuq nauviksraḡat fig-gich tikiñḡaitchuq. ¹⁴Tavra Jesus uqallautiḡagaa, Iñupayaam siigñaqtuḡvigiḡaiñlisin tavraññaaglaan. Iḡitchitquraḡisa tusaañagaat uqallañman.

Jesus Aḡaayyuvikpaḡmuktuq

(Matthew 21.12-17; Luke 19.45-48; John 2.13-22)

¹⁵Tavra tikiñḡarut Jerusalem-mun, aasii Jesus isiḡaruq aḡaayyuvikpaḡmun. Ilaan anittañagai tuniuqairuat tauqsiququallu aḡaayyuvikpaḡmi, suli ulḡuḡañagai aglagviḡich maniḡiqirit, aquppiutañiḡllu tuniuqairuat tiḡmianik. ¹⁶Suli iñupayaaq saagaqtitchumiñaiññagaa supayaamik aḡaayyuvikuagḡuq. ¹⁷Tavra ilaan ilisautiḡagai iñuich, Aglausimaruaq Bible-ni God-im uqallautaa inna, “Uvaḡa igluqpaga taggisiqagñiaqtuq iñupayaat aḡaayyuyaqtuḡviannik.” Aglaalli ilivsi iriqtuḡviḡiutiḡagiksi tigligayuktinun.^l

¹⁸Tavra pitquranik ilisaurrit, aḡaayyuliqsiqpaiḡllu taamna tusaañagaat, aasii ivaḡḡañarut qanuḡlugu tuqtuchukḡuq sivuugagiliḡḡuq, qanuq iñupayaat aliḡarut ilisaurrutinḡun.

¹⁹Tavra tanuḡaksimman, Jesus-lu iḡitchitquraniḡu aullañarut iniqpaḡmiñ.

Iḡisaksraq Fig-nik Siigñaliḡmiñ Napaaqtumiñ

(Matthew 21.20-22)

²⁰Tavra uvlaami, nalautchaaḡlugu fig napaaqtuq tautuḡagaat tuquliḡaruq maḡḡuḡmiñunaglaan. ²¹Tavra Peter-m itqautivlugu uqallautiḡagaa, Iḡisaurrii, tautuḡuḡ, fig napaaqtuq tuquliḡaruq uqallautiḡaran siigñaqtuḡvigitquniḡḡuq tavraññaaglaan. ²²Tavra Jesus kiḡuḡagaa, God-mun ukpiḡutiqaḡitchi. ²³Qanuq ilumun uqallautigivsi, kialiqaa uqallautikpagu una igḡiq, Nuuttin, igitaugiñ taḡiumun. Nalupqisuḡpiagaḡuich, aglaan ukpiḡlutin tamatkua sut uqallausiḡikkatin nalaunniagñiḡuḡich, tavra taamna pirauniaqtuq iliḡnun.^m ²⁴Tavraasii uqallautigivsi, supayaat kipigñiugutigikkasi, aḡaayyutigiguvsigik ukpiḡitchi aitchuusiagñiḡuḡich, tavra piginiagñisi. ²⁵Suli qikaqavsi aḡaayyuvlusi, suliquḡiḡaiḡñiḡitchi itqaumayumiñaiḡḡuḡich sunḡutiqaḡuvsu kimulliqaa, Aapavsiḡsauq qilaḡmiittuam suliquḡiḡaiḡuḡmagai piḡuḡtisi itqaumayumiñaiḡḡuḡich.ⁿ ²⁶[Ilivsi suliquḡiḡaiḡñiḡitkuvsu itqaumayumiñaiḡḡuḡich, Aapavsiḡsauq qilaḡmiittuam suliquḡiḡaiḡñiḡaiḡñiḡiḡaiḡuḡich piḡuḡtisi.]

Jesus Apiqsruqtauruq Ataniḡnaqutaagun

(Matthew 21.23-27; Luke 20.1-8)

²⁷Utigmata Jerusalem-mun, Jesus pisuaqtillugu aḡaayyuvikpaḡmi, qaiḡarut ilaanun aḡaayyuliqsiqpaich, ilisaurriḡu pitquranik, umialiḡnallu, ²⁸aasii apiḡivlugu, Sum ataniḡnaqutaagun tamatkua pivigich? Kia taavrumiḡa ataniḡnaqusiqpatin tamatkua pitquvlugich? ²⁹Tavra Jesus kiḡuḡagai, Apiqsriñiaqtuḡalivsauq ilivsiñiñ atautchirik apiqqunmik. Kiuguvsina, uqallautiniagivsi qanutchikun ataniḡnaquti-kun uvaḡa pisilaammik tamatkuniḡa. ³⁰Kia ataniḡnaqutiksriñḡavauḡ John

^l 11.17 a Is 56.7. b Jr 7.11. ^m 11.23 Mt 17.20; 1 Co 13.2. ⁿ 11.25 Mt 6.14-15.

paptaiqsiñiksraṅagun, God-im naagga iñuum? ³¹ Tavra uqavaaṅarut avanmun uqaqłutij, Uqallakkupta God-miṅṅaqaunilugu ilaa uqallagniaqtuq, Summanmi ilivsi John ukpiḡiṅaitpisiuṅ? ³² Suli uqaḡumiñaitchugut ataniḡnaqutaa iñuṅniñ piñilugu. Iliṅisa sivuugagiṅagaich iñuich, qanuq iñupayaat nalupḡiṅaitkaat John God-mun uqaqtautilaṅa. ³³ Tavra Jesus kiṅuḡagaat, Nalurugut. Aasii Jesus uqallautiṅagai, Uqallautiyumiñaiñmigivsivsauq kimun ataniḡnaqutiksisilaamnik tamatkuniṅa piyumiñaqsiṅluṅa.

Uktuun Napaaqsiqiritigun Siigñaaḡviṅmi

(Matthew 21.33-46; Luke 20.9-19)

12 ¹ Tavra Jesus uqautirraqsiniḡagai iñuich uktuutitigun. Iñuqanaruq nautchirriuruamik siigñat grapes nagguviksraṅannik, kanjiqvivlugu avataagun, suli nivakłuni ivsaiyaiviksramik, nasiqsruḡviliṅluniṅu, aasii atukkiritigivlugu napaaqsiqirinun, aullaṅaruq allamun nunamun. ² Katitchiñiksraḡ siigñanik nalautinman nunaqtuq tilisiṅaruq kivgamik napaaqsiqirinun pisukługich autaaḡusiaksrautini siigñat. ³ Tavra napaaqsiqirit tigguḡluṅagaat kivgaq, aasii anaullaḡlugu. Suli aullaqtiṅagaat saagaiḡlaaḡlugu. ⁴ Tavra iñua siigñaaḡvium tilisiṅaruq allamik kivgamik. Napaaqsiqirit anaumiṅagaat niaquagun aulataḡivlugulu kanṅunaqtuakun. ⁵ Tavra tilisitqilḡitchuq allamik kivgamik aasii napaaqsiqirit tuqunṅagaat. Allanik iñugiaktuanik tilisiṅaruk aasii ilaṅich anauttaṅagaich, ilaṅich suli tuquḡugich. ⁶ Tavra iḡniqaqłuni atautchimik, pivuuttaḡipiakkamiñik, ilaan tiliniḡammigaa napaaqsiqirinun aquillivlugu, uqaqłuni, Taluḡiniḡagaat iḡniḡa. ⁷ Tavra taapkuva uqanarut inmiṅni, Tavra kiṅuvaannaktuksraun. Qaisitchi. Tuqullakput, aasii kiṅuvaannaktaksrautaa piginiḡikput. ⁸ Tavra tigguḡluṅagaat iḡniḡ tuqunṅagaat, aasii annisivlugu timaa siigñaaḡviṅmiñ. ⁹ Qanuḡniḡaqaasiñ iñua siigñaaḡvium? Qaiñiaqtuq aasii tuqullugich napaaqsiqirit, aasii atukkiritigilugu siigñaaḡvik allanun. ¹⁰ Qaṅaunnii taiguṅaitpisi uqaluṅnik Bible-ni inna?

“Kanḡiḡalluṅmi uyagaḡruaq, piitchuiñiḡisrapiaq igluqpiñiḡmi, taamna igluqpirit iginiṅagaat.”

¹¹ Taamna piṅaruq nalaupiaḡlugu Atanḡum sivunniḡuṅtaa.

Qanutun aliḡnaqtiḡirut ilaan pirani.”

¹² Tavra Jew-guruat umialiṅṅaniḡa tigutaaqsaniḡagaat Jesus, iliḡimavlutij taamna uktuun ilimiṅnun sivuniqaqtilaṅanik. Aglaan sivuugavlutij iñuṅnik, qimaṅagaat aasii aullaqłutij.

Apiqqun Akiḡiñnikun Taxes-nik

(Matthew 22.15-22; Luke 20.20-26)

¹³ Ilaṅich Pharisees ilaṅiḡlu Herod-kuayaat tiliraṅarut Jesus-mun uktuḡukługu apiqsruqtuutinik. ¹⁴ Tavra ullakamirruṅ uqallautiṅagaat, Iḡisaurrii, iliḡimarugut pitqiksigaautaisilaḡnik. Suliqutigiṅitkiñ qanuq iñuich isumapkaḡniḡaqtulaṅat, qanuq piqutigiṅitkiñ iñuum surautilaṅa, aglaan iliḡaurrutigigiñ ilumun ittuaḡ God-im pitqutaa iñuṅmun. Uqallautitigut paaqsaniḡava uvagut pitquraptiṅni, naagga nalaṅniḡa akiḡiñnikun taxes-nik Caesar-mun Rome-miut umialḡannun? ¹⁵ Akiḡiñnikunrauvisa, naagga akiḡiñniḡitpisa? Tavra Jesus, iliḡimavlugu pisaṅniḡaḡutaat, uqallautiṅagai, Summan uktuqpiḡisaḡ? Qaḡḡirisiṅa maniuramik tautukkumagiga. ¹⁶ Tavra maniuraq qaḡḡisiṅagaat. Aasii ilaan apiḡiṅagai, Kiñiḡauna maniurami atqalu? Tavra iliṅisa kiṅuḡagaat, Caesar. ¹⁷ Tavra Jesus uqallautiṅagai,

° 12.1 Is 5.1-2.   p 12.10-11 Ps 118.22-23.

Aitchuutigisigik Caesar-mun sut pigikkañi Caesar-m, aasii God-mun sut pigikkañi God-im. Tavra ilaa kamasuutiginjagaat.

Apiqqun Anñisikun Tuqqunmiñ

(Matthew 22.23-33; Luke 20.27-40)

¹⁸Tavra Sadducees ullautinjarut Jesus-mun. Taapkua iñuich uqağuuruat anñianñiñivlugich iñuich tuqqunmiñ.^q ¹⁹Ilinjisa uqallautinjagaat, Iļisaurrii, uvapitiñnun Jew-guruanun Moses aglañjaruq uumiña pitquramik, Iñuum aniqataa tuqukpan, qimaglugu nuliani miqñiqsigaluagnani, aniqataanun tuvaqasiutitquvlugu nuliña, aasii qitungiugluni aniqatini pisilugu.^r ²⁰Tavra tallimat malğuurarut aniqatigiich. Aasii anayukñiq nuliñjaruq, aasii tuquvluni kiñuvaaligaluagnani. ²¹Tavra tugliata nuliñjagaa, aasii tuquñjaruq, kiñuvaaligaluagnanisuli. Piñayuak suli tuquñammuiq. ²²Tavra tallimat malğuk nuliñjagaat, aasii kiñuvaalijaitchut. Aqulliuvluni iluqañiñiñiñ ağnaq tuquñammuiq. ²³Tavra anñiviñmi, anjikapata nalliata nuliñjaniaqpaun? Qanuq tallimat malğuk nuliñjagaat.

²⁴Tavra Jesus kiñujagai, Qanutun killukuagtigirusi. Killukuagutigigiksi naluvlugich Bible uqalunich, God-ivlu suanñataa. ²⁵Qanuq anjigumiñ tuqqunmiñ, anjutillu ağnallu katitinnianitchut, aglaan inniaqtut isağuliktitud qilañmiittuatun. ²⁶Aasii sivuniğilugu uqaqta tuquñjaruat anñiñajniñat. Taiguñaitpisi makpiğaani Moses aglañjiiñ quliaqtuamik uqpiksigun ikualaruatigun? Taavrumani quliaqtuami aglausimaruq God-im uqallautaa Moses-mun inna, “Uvaña God-igigaanja Abraham, God-igigaanjalu Isaac-gum, God-igimmigaanjasuli Jacob-gum.” Taapkua iñuich iñuurut-suli.^s ²⁷Ilaa God-anjitchuq tuquñjaruanun, aglaan God-igigaat iñuuruat. Iļivsiasiñiñ killukuapaluktusi.

Qaukñiat Pitqurat

(Matthew 22.34-40; Luke 10.25-28)

²⁸Tavra iļisaurrii pitquranik tavraniinjaruq naalağniruaq uqağutiñiñiñiik. Iļitchuğivluni Jesus-mun kiulluataqtilaariñiñiik Sadducees, ilaan ullañjagaa Jesus apiqqutiksraqaqluni, Nalliat qaukñiiva pitqurat iluqañiñiñi?^t ²⁹Tavra Jesus kiñujagaa, Qaukñiat pitqurapayaat innaittuq, Naalağnisinja Israel-guruasii. Ataniq God-ikput kisimisualuk Atanğuruq.^u ³⁰Aasii piviuttağipiaqsagiñ Ataniq God-igikkan, piviuttağilugu iļunñiñ, iluqaaniļu iñuuniağniñi, iluqaaniļu isumaniğni, iluqaaniļu piļğusigiñi. ³¹Aasii tuglia qaukñiuruam pitquram innaittuq, Piviuttağisagiñ siļalliñ iliktun iļiļugu. Allamik pitquraitchuq qaukñiūħaaqtuamik taapkunñanña.^v ³²Tavra iļisaurrim pitquranik uqallautinjagaa, Nalauttutin Iļisaurrii. Uqallausigiñi iļumun ittuaq, qanuq God atausiuruq. God-aitchuq allamik aglaan God kisimi.^w ³³Suli iñuum piviuttağipiağsrağigaa God iļumiñiñ, iluqaani isumaniğmiñi, iluqaaniļu piļğusimiñi, aasiisuli piviuttağipiağmiļugu siļalliñi ilimisun iļiğlugu. Iuadhaasaktaqtuq kamagirumi taapkuak malğuk pitqurak qağğirriñiğmiñ niğrutinik ikipkautiksranik ikipkaiviniñmi, allaniğlu ikipkautinik God-mun.^x ³⁴Tavra Jesus puttusrikamiñ kiggutaa isumattutikun, ilaan uqallautinjagaa, Itqanaitkavsakkaluaqtutin God-mun atanniqsimapkagniksrağnun. Taavruma uqallautaata aquagun kialiqaa iñuum apiqsruqsausiñjagaa Jesus apiqqunmik.

Apiqqun Messiah-kun

(Matthew 22.41-46; Luke 20.41-44)

³⁵Jesus iļisaurriñiiallagmi Anjaayuvikpañmi apiqsriñjaruq, Qanuqlutiñ iļisaurrit pitquranik uqallakkumiñaqpat Christ-guruq kiñuniğiniagnivlugu David-mun? ³⁶Qanuq Iļitqusigiñksuam uqallaktinñagaa David inna,

^q 12.18 Ac 23.8. ^r 12.19 Dt 25.5. ^s 12.26 Ex 3.6. ^t 12.28-34 Lk 10.25-28. ^u 12.29-30 Dt 6.4-5.

^v 12.31 Lv 19.18. ^w 12.32 Dt 4.35. ^x 12.33 Ho 6.6.

“Ataniq uqallanaruq uvaŋa Atanimnun, Aquvittin taliqpiŋma tuŋaanun uumigiritin uvamnun akiilitchiaġilugich.”^y

³⁷David ilaata taigaa Ataniġmiñik. Qanuqłuni Christ-guruuq David-gum taikkaŋa Ataniġmiñik kiŋuniġiyumiñaqpaun? Tavra iñugruiniñaich Jesus tusaanagaat quviasukłutiŋ.

Jesus Kiliktuutigai Iļisaurrit Pitquranik

(Matthew 23.1-36; Luke 20.45-47)

³⁸Tavra Jesus iļisaurriļlaġmi iñuŋnik uqallautiŋagai, Qaunagisitchi iļisaurriñiñ pitquranik kukiļullaturuaniñ akuqturuani annuġaaqaqłutiŋ iļisimatquvlutiŋ suutilaamiŋnik aasii iñupayaanun purvigitquvlutiŋ tauqsigsuġviŋñi. ³⁹Iliŋich aquppiutaksrallatumiŋni kamaŋaqtuat aquppiutaŋiñnik aŋaayyuviŋñi, sulii kamaŋaqtuat aquppiutaŋiñni aquppiļlatuvtutiŋ niqinaqimmata. ⁴⁰Iļaŋisasuli ivayaqtuġmiraġiġaich uilġanaruat iġluŋiñniġlu tigligaivtugich, aasii taimma maniugaŋsivłutiŋ nakuurualivłutiŋ takiruanik aŋaayyuvtutiŋ. Tamatkua pisigilugich, tatavsausiaŋat pigiiļhaaġniaqtuq.

Uilġanaruam Aitchuutaa

(Luke 21.1-4)

⁴¹Tavra Jesus aquppiŋaruq akiani aŋaayyuvikpaum maniqaġviata, aasii qiñiqluġich iñuich ikisiruat manigñik maniqaġviŋmun, sulii iñugiaktuat suġalliruut ikisiviññaqtaŋarut manisalagñik. ⁴²Tavra iļiappauruq uilġanaruq qaiŋaruq, aasii ikisivłuni malġugnik kannuyagñik maniuragñik akiiñiŋsrapiamik maniuramik. ⁴³Tavra Jesus ququŋagai ilimiñun iļitchitqurani, aasii uqallautivlu-gich, Iļmun uqallautigivsi, taamna iļiappauruq uilġanaruq ikisiļhaanaruq iļuqaŋiñniñ ikisijaŋruaniñ maniqaġviŋmun. ⁴⁴Qanuq iļuqaġmiŋ ikisijaŋrut piukkaġniġmiŋniñ, aasiļi uilġanaruq pisuksiuŋiġmiñniñ ikisijaŋruq iļuqaanik pimiñik, iñuusautiksratuļuŋmiñik-unni.

Jesus Uqautigigaa Suksraunġiqsauniksraŋa Aŋaayyuvikpaum

(Matthew 24.1-2; Luke 21.5-6)

13 ¹Tavra Jesus aniñaqtillugu aŋaayyuvikpaŋmiñ, iļaŋat iļitchitquraŋisa uqallanaruq ilaanun kamatchakłuni, Iļisaurrii, tautukkich, qanutun kamaŋaqtigirut makua uyaġaich. Qanutun qiñiyunaqtigirut init aŋaayyuvikpaŋmi. ²Tavra Jesus kiunaga, Tautukpigich tamatkua kamaŋaqtuat init aŋaayyuvikpaŋmi? Kisiŋquqtaqaġumiñaitchuq uyaqqagñik qaliġiiksuaġnik ulġutauniaŋitchuagñik.

Huiļiugutit Nagliksaaqtirrusiallu

(Matthew 24.3-14; Luke 21.7-19)

³Tavra Jesus aquppiŋaruq iġġiani Olives qiñiqlugu aŋaayyuvikpak. Peter-lu James-lu John-lu Andrew-lu ullautiŋarut ilaanun iñuiġman. ⁴Uqallaututitugit qakugu tamatkua piñiaqpat? Suna sulii iļitchuqłutauniaqpa iļuqaġmiŋ tamatkua nalautkaqsikpata?

⁵Tavra Jesus uqautirraqsiŋagai, Qaunagisitchi. Iñuŋmun sagluqipkaġnasi. ⁶Qanuq iñugiaktuat iñuich qaiñiaqtut uvaŋaunġuaqtuat uqaġłutiŋ, Uvaŋa Christ-guruŋa, aasii iñugiaktuat sagluqilugich. ⁷Tusaaguvsii aŋuyaktuanik qanitkaluaqpata naagga ujasikkaluaqpata iñuiļiugutiginagich. Tamatkua pirusraur, aglaan sivuniġiŋitkaat isuksraq tikiñiļugu. ⁸Nunauruat aŋuyagñiaqtut allanun

^y 12.36 Ps 110.1.

nunauruanun. Suli umialiaqtuat anuyagniaqtut allanun umialiaqtuatanun. Nunasuli aularağagniaqtuq sumipayaag, iñuillu paniğniaqtut niqaiilluğlutin. Tamarra tamatkua aullaqisaanich isumaagutit piruksrauruaq Christ-guruaq qainaiññaan.

⁹Aasii qaunagiyumausi ilivsiññun, qanuq aitchuutiginiagaasi uqaqsitaagvijnun, suli Jew-guruaq añaayyuviniñni anaullaqtauniaqtusi, suli qagğirraurağagniaqtusi sivuğaniññun atanaurallu umialgillu pisigilunja, ilivsi quliaqtuagumiñaqsilusi tusaayugaagiksuanik iliniññun.^z ¹⁰Christ-guruaq qainaiññaan, tusaayugaagiksuaq alğaqsrutaqqaqtuksrauruq iñupayaanun. ¹¹Tavraasii tigutaaqpasi, aullautilusi uqaqsitaagvijnun, unjarriisaqagnasi sivuani piviksram sunik uqaluksravsiñnik. Uqağnaqsikpasi uqağumausi qanupayaag uqaluksrusiavsiñnik tavrağuppan. Qanuq uqaluginiakkasi ilivsi uqaluginitkisi, aglaan uqaluksrusiaginiagisi Ilitqusigiksuamiñ. ¹²Tavra iñuich aniqatitij aitchuutiginiagaich tuqutautqulugich. Suli tainnatun aapauruam iğñini. Suli miqihigtut makivsaallaktağniaqtut anayuaqamiñun, aasii tuqutillugich. ¹³Suli uumigitchiğniaqtusi iñupayaanii pisigilunja, aasii iñuk iğlutuu-tiruaq nagliksaaqtitauniğmik iñuuniqtutilaamisun, annaurrauniaqtuq.^d

Nagğutchautiqpak

(Matthew 24.15-28; Luke 21.20-24)

¹⁴Taiguaqtuag iñuk ukuniña kaniqsili. Tautukkuvsiuñ nagğutchagnapiagataqtuag salumailisauluni inillaummiruaq añaayyuvikpañmi iniksrağinijsamiñi, tamatkua iñuuruaq Judea-mi pigruglich iğğinun.^b ¹⁵Iñuksuli aniqsuaqtuag iğlumi qaani iñaviqutchiğñani atqagluni saagaksraisuqsagluni sumik iğlumi iluaniñ.^c ¹⁶Aasiivsuag iñuk nautchiaqagvijnmi savaktuaq iğlumiñunani saakkiutiyaqtuğuglugu annuğaani. ¹⁷Taipkua uvlut tikitpata, yaqhiikkaluaq ağnaq siñaiyauniğumi, miqłiqtuuraqatuaglu pilğusiniatchuanik. ¹⁸Añaayyutitichi pigrugniksraqsi ukiukuqanijillugu. ¹⁹Taipkunanikiatan uvluni iñuich nagliksaaħamaağniaqtut qanapañmiñ God-im qanja savanmagu nuna. Aasii tainnatun nagliksaaqtigitqikkumiñaiñmiut aquagun taavruma.^d ²⁰Aasii Atangum iñukħilaanjsuaqpagich taipkua uvlut, kiñaliqaa iñuuyumiñaitchuq. Aglaan pisigilugich God-im piksraqtaani, ilaan iñukħilaagnağai uvlut. ²¹Tavraasii iñuum uqallautikpasi, Tautuksiuñ, uvva Christ, naagga, Tautuksiuñ, ikaniittuq, ukpiğinagu, ²²qanuq Christ-guññaqtuag, uqaqtaunñaqtuallu God-mun iñukpalligñiaqtut savaglutin aliuğnaqtuanik nalupqinağniaglugu kiutilaaqtin, asiñuutiniaqsaalugich God-im piksraqtaani, sagluqiyumiñağumisigik. ²³Aglaan nipuñaitchitichi ilivsi. Kilikkivsi sivuani supayaanik piñaiññaisa.

Qaiñiksraqa Iğñiğata Iñuum

(Matthew 24.29-31; Luke 21.25-28)

²⁴Tavra taipkunani uvluni, pianikpan taamna iluilluğutiqpak, siqiniq taaksiñiaqtuq, tatqiglu qaummagiñaiğniaqtuq.^e ²⁵Suli uvlugiat katagniaqtut, suli qaummatit siłamiittuat uniuqtinniaqtut inimiñniñ.^f ²⁶Tavra iñuich tautugniagaat Iğñiğata Iñuum qairuaq nuvuyani kamañuamnik suanñatiqagluni qaumaniqagluniñ.^g ²⁷Tavra tiliñiğai isaguliñni, aasii katillugich atautchimun ilaan piksraqtaani sumilłiqaa nunapayauraniñ.

Iłisaksraq Fig Napaaqtumiñ

(Matthew 24.32-35; Luke 21.29-33)

²⁸Fig-nik siiğñnaqtuamiñ napaaqtumiñ ilitchisitichi. Qisiqsiutini qituglimmata, akutuqpaliñuniñ ilisimarusi upingaam qallisilaanani. ²⁹Tavra ilivsi tainnatuttauq,

^z 13.9-11 Mt 10.17-20; Lk 12.11-12. ^a 13.13 Mt 10.22. ^b 13.14 Dn 9.27; 11.31; 12.11. ^c 13.15-16 Lk 17.31. ^d 13.19 Dn 12.1; Rev 7.14. ^e 13.24 a Is 13.10; Jl 2.10,31; 3.15; Rev 6.12. b Is 13.10; Ez 32.7; Jl 2.10; 3.15. / 13.25 a Is 34.14; Rev 6.13. b Jl 2.10. ^g 13.26 Dn 7.13; Rev 1.7.

tautukkuvsigik tamatkua nalaurraqsikpata, ilisimaniaqtusi Igñiña Iñuum qallisilaanjanik, qallipiaqataqtilaanjanik. ³⁰Iłumun uqallautigivsi, ukua iñuich tuquanignianjitchut, iluqaisa tamatkua nalaunjaunnagich. ³¹Qilaglun nunalu piiğñaiaqtuk, aglaan uqalutka piigumiñaitchut.

Iñupayaaram Nalugaa Uvluq Ikarrağlu

(Matthew 24.36-44)

³²Iñupayaam nalugaa taimña uvluq ikarrağlu tamatkua nalaurviksrautaat. Isağulgich unnii qilañmiittuat, Igñiğuvlu nalugaat. Aapam kisimi ilisimagaa. ^h ³³Qaunakkutitchi, quviqtailisitçilu, qanuq ilisimanjitchusi qakugu taimña uvluq tikisilaaksrajanik. ³⁴Qanuq Igñiña Iñuum ittuq iñuktun uņasiksuamun iglauruaturun. Qimaasqikamiuq igluni kivgani savaaksriłlaanagai, suli piraksriqługu upkuamik qaunaksri quviqtailitquvluq utiqtilaaksramiñun. ³⁵Quviqtailisitçili, qanuq ilisimanjitchusi qakugu atanğa iglum qaiñiaqtılaanjanik, tanuğaksiruami, naagga unnuaq qitiqqaqpan, naagga qauyasiaqsikpan, naagga uvlaami. ³⁶Ilaanni qaiğlagluni siñiktillusi qaviaqtuq. ³⁷Aasii uqallautiga ilivsiñiñun, uqallausiğigiga iluqaiñiñun, Quviqtailisitçi.

Sivunniugun Tuqtuchukługu Jesus

(Matthew 26.1-5; Luke 22.1-2; John 11.45-53)

14 ¹Tavra malğuk uvluq pianikpañnik tikitchumaanjaruq Niqinaqivia Itqatim qulaurrusiqinikun iñuich niğimmata puvlaksautaitchuamik punniğmik. Tavrallivsaug tainnaiłimman añaayyuliqsiqpaiłlu ilisaurriłlu pitquranik piviksraqsiunjarut qanuğluq naluunautçilutinj tigutaagukługu Jesus tuqulluguasii. ^j ²Tavra uqaanjarut avanmun, Piraksraqinjtkikput taamna niqinaqipkağlugich, iñuich makivsaallautiviağaatigut.

Jesus Tivraqiksaqtauruq Bethany-mi

(Matthew 26.6-13; John 12.1-8)

³Jesus-li Bethany-mi, igluani Simon kilłiğruaqtuqtuam, aquppipkaqtillugu niğivlutinj qainjaruq ağnaq piquaqłuni uyağagmik misuğquqtuunmik tivraqiksaunmik akisupiağataqtuamik atiqaqtuamik Nard. Tavra siqummanagaa puuņa, aasii kuvivlugu Jesus niaquanun. ^k ⁴Tavra tavraniinjarut iñuich ilañich piavsaktuat uqaqłutinj, Summan una asiñuksiniñnaqpa tivraqiksaun? ⁵Tuniyumiñagaluaqtuq qaañiğługu 300 taala, aasii aitchuutigiyumiñaglugich iliappauruanun. Tavra ağnaq pisaanjanagaat suammativlugu. ⁶Tavra Jesus uqallañjaruq, Iłaksianagu. Summan isumaalluksaaqpsiun? Savañjaruq savaalluatamik uvamnun. ⁷Qanuq itqatigigisi iliappauruat ilivsiñni ataramik, aasii qakuguliqaa pisukkuvsi anniqsuğumiñagisi. Aglaan uvaņa nayuqtiginjtkivsiņa ataramik. ^l ⁸Ağnaq piñjaruq piyumiñakkamiñik. Ilaan tivraqiksañagaa timiga itqanaiyaqługu iluvğuniksranganun piviksram sivuani. ⁹Iłumun uqallautigivsi, Sumipayaag manna tusaayugaagiksuaq algaqsruutaukpan nunapayaani, ağnam savaağinaraa quliaqtuaguniaqtuq itqaummatauluni ilaanun.

Judas Anjqtuq Aitchuutigisukługu Jesus

(Matthew 26.14-16; Luke 22.3-6)

¹⁰Tavra Judas Iscariot, ilañat qulit malğuk, aullañjaruq añaayyuliqsiqpañnun, aitchuutigisukługu Jesus ilinjiniñun. ¹¹Tavra tusaakamirruq, quyañjarut, suli unniqsuqłiñagaat aitchuğukługu manigñik. Tavra Judas ivaqłañjaruq piviksramik qanuğluq aitchuutigisukługu.

^h 13.32 Mt 24.36. ⁱ 13.34 Lk 12.36-38. ^j 14.1 Ex 12.1-27; Dt 16.1-8. ^k 14.3 Lk 7.37-38. ^l 14.7 Dt 15.11.

Jesus-lu Iłitchitquranılı Nigirut Itqautim Qulaurrusiqivimun Niqinaqiviani

(Matthew 26.17-25; Luke 22.7-14, 21-23; John 13.21-30)

¹²Sivulliani uvluŋisa Niqinaqivium Puvlaksautaitchuamik pun-nigimik imnaiyaaq tuqutaugayuktug itqanaiyautauvlugu qulaurrusiqivim Niqinaqiniksramun. Taavrumani uvlumi iłitchitqurat apiginaŋaat Jesus, Sumi itqanaiyaquvisigut qulaurrusiqivim nullautchiŋviksraŋnik? ¹³Tavra tilinagik malŋuk iłitchitquramiñi, uqallautivlugik, Aullaŋitchik iniqpaŋmun, aasii paaŋniagaatik iñuum saagaqtuam qattamun imigimik. Malikkumagiktik, ¹⁴aasii sumupayaaq isiqpan, uqallautiyumagiktik iñua iglum, Iłisaurri uqallaktuag, Sumiitpa tuyuŋmiaqaŋvik, nigiviksraŋput iłitchitquratkalu qulaurrusiqunmik? ¹⁵Tavra iłisautiniagaatik inituruamik qilaguamik upaluŋaitchuamik. Tavrani itqanaiyautiyumagiptigut. ¹⁶Tavra ilaan iłitchitqurak aullaŋaruk, aasii tikiłituk iniqpaŋmun, paqinŋagaich supayaat uqausiatun Jesus ilimiŋnun. Suli itqanaiyaŋaruk qulaurrusiqiniksramun.

¹⁷Tavra unnuksraaŋman Jesus tikiñjaruq piqatigivlugich qulit malŋuk. ¹⁸Tavra nigillaŋmiŋ nigigiviñi, Jesus uqallaŋaruq, Iłumun uqallautigivsi, Iłavsi nigiqatigikkagma aitchuutiginiagaŋa.^m ¹⁹Tavra isumaalirraŋsinarut, aasii apiqsruqtuavivlugu ilaanun atausiullaavlutiŋ, Uvaŋauva? Allat suli uqaŋtutiŋ, Sivuniŋiviŋa uvaŋa? ²⁰Tavra Jesus kiunagai, Iłagigiksi qulit malŋuk, misuksiqatauruag punnigimik uvamnun puggutaaramun. ²¹Iŋniŋa Iñuum tuquniaqtug taŋŋiŋlugich aglausimaruat inmigun Bible-ni. Aglaan isumaagutiqaŋaŋli taamna iñuk aitchuutiginniktug Iŋniŋanik Iñuum. Iłuałhaaŋanayaqtug taamna iñuk iñuunaitkumi.

Ataŋum Nullautchiŋvia

(Matthew 26.26-30; Luke 22.14-20; 1 Corinthians 11.23-25)

²²Tavra niginiallaŋmiŋ Jesus tiguŋagaa punnik, aasii aŋaayyvuluni quyyatigivlugu, suli aviklugu aitchuutigivlugu iłitchitquramiñun, uqallakłuni, Tigulugu nigigisiuŋ tavra timiga. ²³Suli ilaan tiguŋagaa qallugaurag, aasii quyaanikami God-mun, ilaan aitchuutiginaŋagaa ilaiñun. Aasii iluqaŋmiŋ imigvigiŋagaa. ²⁴Suli Jesus uqallautiŋagai, Tavra auga maqipkaqtuayumaaqtuag iñugiaktuanun. Taavrumuuna God-im nalupqinaiginiagaŋa sivunniugutini iñuŋnun.ⁿ ²⁵Iłumun uqallautigivsi, Imitqiginiŋitčuŋa siigniŋan ivsaŋaniñ napaaqtuayaam, tikilgataqtillugu taamna uvluq imigniksraŋa nutaulugu God-im atanniqsimaviani. ²⁶Tavra atuanikamiŋ aŋaayyunmik, aullaŋarut iggiŋanun Olives.

Jesus Uqautigigaa Piŋaiñŋaan Peter-m Piilaagniksraŋa

(Matthew 26.31-35; Luke 22.31-34; John 13.36-38)

²⁷Tavra Jesus uqallautiŋagai, Iluqasi qimagniagivsiŋa suksraaŋluŋa uumani unnuami. Aglausimaruq Bible-ni God uqallagnivlugu inna, “Uvaŋa tuqunniagaŋa imnaiłiqiri aasii imnaich siamillutiŋ.”^o ²⁸Aasii anjanikkuma, aullaŋniatquna sivuvsiniñi Galilee-mun.^p ²⁹Tavra Peter uqallaŋaruq ilaanun, Iluqaŋmiŋ qimakkaluaqpatin uvaŋa qimakkumiñaitkikiŋ suksraaŋlutin. ³⁰Tavra Jesus uqallautiŋagaa, Iłumun uqallautigikiŋ, Anaqapak uvva piilaagianiŋniagaŋiŋma piŋasuiqsuaglutin naluniłuŋa, tiŋmiaq malŋuiqsuagłuni nipaŋaiñŋaan. ³¹Tavra Peter uqallaŋaruq qapiŋaivsaałuni, Tuquqatigiraksraŋigupkiñunni, piilaagiyumiñaitkikiŋ sumikunnii. Tainnatuttauq iluqaŋmiŋ iłitchitqurat uqallaŋarut.

^m 14.18 Ps 41.9. ⁿ 14.24 a Ex 24.8; Zec 9.11. b Jr 31.31-34. ^o 14.27 Zec 13.7. ^p 14.28 Mt 28.16.

Jesus Añaayyuruq Gethsemane-mi

(Matthew 26.36-46; Luke 22.39-46)

³²Tavra tikiñjarut inimun atiqaquamun Gethsemane-mik, aasii Jesus uqallajaruruq ilitchitquramiñun, Aquvittitchi uvuḡa, añaayyuyaaqtuqtilluḡa. ³³Tavra piqasiutinagagai ilimiñun Peter-lu James-lu John-lu, Suli atqunaq iñuilliurraqsiñjaruq, ipiqtusulipakḡuniḡu, ³⁴aasii uqallautinagagai, Isumaaliqpaiñuḡa tuquaqsiurutununnii iliruḡa. Tavraniittitchi aasii quviqtaiḡilusi. ³⁵Tavra ilaa taikuḡaqaallajaruruq, aasii isumaaqpaiñuni ulḡuḡaruq nunamun aasii añaayyuvluni, Piñaḡumiñaqpan, nagliksaagunḡitkaluaḡuni. ³⁶Tavra ilaa uqallajaruruq, Aapaan, supayaat pillagitin. Piiḡuḡ nagliksaagutiḡpak uvamniñ. Aglaattaḡ uvuḡa pisuutiḡiñaapkun, aglaan ilivich pisuutiḡkun.

³⁷Jesus utinaruq piḡasanun ilitchitquramiñun, aasii tautukḡugich siñiktuat. Peter uqallautinagaa, Simon, siñikpich? Quviqtaiḡiyumiñañiñavich atautchimiunnii ikarraḡmi? ³⁸Quviqtaiḡisitchi añaayyusitchiḡu, ilaanni payarirauviaqtusi ikḡigut-chaktinniagunmun. Iḡmun ilitqusisi piyummatiqagaluḡatut, timisi sayaitchut.

³⁹Tavra Jesus aullatqinaruq, aasii añaayyuvluni taapḡuniḡa-suli uqaluḡnik.

⁴⁰Tavra utiqami, ilaan tautuḡagagai siñiktuat-suli qanuḡ pillitchinaruq. Suli ilisimaḡaitchut kigḡutiksramiḡnik ilaanun.

⁴¹Tavra qaiḡaruq piḡayuḡni, aasii uqallautivlugich, Siñikpisi-suli unaruḡiqsiḡusiḡu? Siñikpaaniktusi. Uvva aitchuutauniksraruḡa Iḡñiḡan Iñuum tikitchuḡ aḡalataḡiyumiñaḡsivḡugu piḡuktuanun iñuḡnun. ⁴²Makittitchi. Aullaḡta. Tautuksiuḡ uvva. Aitchuutiginniktuḡa uvamnik tikitchuḡ.

Tigurauruq Jesus

(Matthew 26.47-56; Luke 22.47-53; John 18.3-12)

⁴³Tavra tavrauvvaa uqaḡniaqtillugusuli, qairuḡ Judas, ilaḡat qulit malḡuk. Piḡatiginagagai iñusalaich savikpaliraqtuat anauttaksraligaaqtuallu, tiliraḡich añaayyuliḡsiḡpaich ilisaurriḡu pitquranik umialiḡnallu. ⁴⁴Tavra taavruma aitchuutiginniktuam ilaanik nalunaiñuḡtaksriñiḡagagai, uqaḡḡuni, Kiñaliḡaa kunikkaḡa taamna ilaaguruḡ. Tigugisigiksi aasii aullatilugu qaunagilugu.

⁴⁵Tavra Judas tikiḡpauraḡami, tavrauvvaa ullajaḡaa Jesus aasii uqallakḡuni, Ilisaurrii. Suli kuniḡagaa. ⁴⁶Tavra tiguniḡḡagaḡat. ⁴⁷Tavra ilaḡata qikaqtuat tamaani amuḡagaa savikpak, aasii anauvlugu kivaḡa añaayyuliḡsiḡpaich qaukḡiata aasii siutaiḡuḡu. ⁴⁸Tavra Jesus uqallautinagagai, Qaivisi tigligayuktimun pimmatun, savikpaḡaḡusi anaullautinḡlu tiguyaaqtuḡuḡa? ⁴⁹Uvuḡa uvlutuḡḡman piḡatigigivsi añaayyuvikpaḡni ilisaurrivḡuḡa, aasii tigulaitkivsiḡa. Aglaan Bible uqaluat nalauttuksrauruḡ. ⁵⁰Tavra iluqaḡmiḡ ilitchitqurat qimaḡruñiñaḡuḡu piḡruḡaruq.

⁵¹Tavra nukatpam Jesus maliḡagaa ukiñhaaḡiksuamik uligaḡtuḡuni annuḡaiñiñami. Tavra tiguḡagaluḡmiḡaḡat, ⁵²aglaan ilaan qimaḡagaa uligaani, aasii piḡruḡuni ilinḡiñiñiñ annuḡaiḡaḡ.

Jesus Apiḡsruḡtuḡaḡat Uqaḡsitaḡviḡmi

(Matthew 26.57-68; Luke 22.54-55, 63-71; John 18.13-14, 19-24)

⁵³Tavra aullautinagaḡat Jesus añaayyuliḡsiḡpaich qaukḡiata igluḡanun, suli piḡatigivlugu kasimaḡaruq iluqaḡmiḡ añaayyuliḡsiḡpaillu umialiḡnallu ilisaurriḡu pitquranik.

⁵⁴Tavra Peter-m maliḡagaa Jesus aquaḡun uḡasikḡuḡu aasii isiḡuni siḡallianun igluata añaayyuliḡsiḡpaich qaukḡiata. Tavruruḡa aquvinnaruḡ piḡatigivlugich munaḡsrich

¶ 14.49 Lk 19.47; 21.37.

pasiaqłuni igniǵmi. ⁵⁵Tavra añaayyuliqsiqpaich iluqaǵmiglu uqaqtitaatqitchirit pasikkutiksraqsiunagaat Jesus tuqtuchumiñaqsisukługu. Aglaan paqitchiłaiñnarut. ⁵⁶Iñugiaktuat iñuich sagluunjarut ilisimaniruat ilaagun pasikkutiksranik. Suli uqaluñich atilainñnarut.

⁵⁷Tavra iñuich ilañjich makinjarut, aasii saglunik uqaqlutinj ilaagun. ⁵⁸Tusaanagikiput uqallañman, Suksraunǵiǵñaǵiga una añaayyuvikpak savaañat iñuich, aasii uvult piņasut sippigaluǵnagich savagniaqtunja allamik añaayyuvikpañmik iñuich savaaǵinisañannik.[†] ⁵⁹Naaggaptausuli uqaluñich atinaitchut.

⁶⁰Tavra añaayyuliqsiqpaich qaukłiat makinjaruq qitqannun, aasii apigivlugu Jesus, Kiggutiksraitpich ukua iñuich uqaluñiññun ilipkun? ⁶¹Tavra Jesus nivliñaitchuq, suli kiunaitkaa sumik. Añaayyuliqsiqpaich qaukłiata apigitqinagaa, Ilivich Christ-guvich, Iǵñiña Nangaqtauruum? ⁶²Jesus uqallañjaruq, Tavraurujja. Aasii ilivsi tautugniǵiksi Iǵñiña Iñuum aquppuruq taliqpiata tunjaani Sapigñaqtuam, suli qairuaq nuvuyanǵun qılaum.[‡] ⁶³Tavra añaayyuliqsiqpaich qaukłiata aliktuñagai annuǵaani suli uqaqluni, Iñuvsaanik pasiñniktuksranik ilaanik piqaqtuksraunaiqsugut. ⁶⁴Tusaaganikkiksi God-itun iliuqtuq inmiñik. Qanuq sivunniqpisinuj? Tavra iluqaǵmiñ sivunniñagaat tuqtauruksraquqługu.[†]

⁶⁵Tavra iñuich ilañja tivvuaqturraqsinagaat Jesus, suli matuvlugu kiiñña qakiqtaquqługu uqaqlutin, Nalautchaǵiñ kimun qakiqtilaǵnik. Suli qaunaksrit tiguvlugu pattanagaat.

Peter-m Piılaaǵigaa Jesus.

(Matthew 26.69-75; Luke 22.56-62; John 18.15-18, 25-27)

⁶⁶Tavra Peter siłalligmiitillugusuli, ilañat Añaayyuliqsiqpaich qaukłiata niviaqsiaq kivgana tavruunnañjaruq. ⁶⁷Aasii tautukamiun Peter pasiaqtuq, takunnañagaa aasii uqallautivlugu, Ilivitchauq piqatigimmikkan Jesus Nazareth-miu. ⁶⁸Tavra Peter piılaañjaruq, Nalugiga. Kañiqsinitchunjaunnii sumik uqaqtilaǵnik. Tavra anıñjaruq aniǵvinjmun, aasii tiñmiaq nıpanñjaruq. ⁶⁹Tavra niviasiam kivgam taututqinagaa, aasii uqautiaqsivlughich tamaani qikaqtuat, Unauvva ilañat. ⁷⁰Tavra Peter piılaatqınjaruq. Suli akkuliurallañman, tamatkua qikaqtuat sanıǵaani uqallatqınjarut Peter-mun, Iłumun ilaǵigaatin, qanuq Galilee-ǵmiugummiutin. ⁷¹Tavra Peter suammakłuni uqallañjaruq, God-im tatavsaglıña uqañitkuma ilumun ittuamik. Nalugiga kiutilaña iñuk uqautigikkaqsi. ⁷²Tavra tiñmiam nıpannini aıppınagaa. Aasii Peter-m itqanagaa uqalua Jesus inmiñun inna, Tiñmiaq nıpatkaluaqtinnagu malǵugni, ilivich piılaaǵiniaǵinma piņasuni. Tavra taamna itqaqamiun, ilaa qiaǵutinjaruq.

Jesus Apiqsruqtuǵaa Pilate-gum

(Matthew 27.1-2, 11-14; Luke 23.1-5; John 18.28-38)

15 ¹Tavra uvlaatchaurami añaayyuliqsiqpaich umialıñnallu ilısaur-rilılu pitquranik iluqaǵmiglu uqaqsitaatqitchirit kasimalıqtuayaañjarut sivunniqłutin. Iliñja qılıqsruivlugu Jesus, aullautinagaat qaitchukługu Pilate-mun. ²Tavra Pilate apigınagaa, Umialigivatin Jews? Tavra Jesus kiunagaa, Uqallausigigiñ. ³Tavra añaayyuliqsiqpaich pasınagaat iñugiaktuatıgun sutıgun. ⁴Tavra Pilate-gum apigitqınagaa, Kiggutiksraitpich? Qanutun uvva iñugiaktıgıruanik pasıgaatin. ⁵Tavra Jesus kiunıǵitchuqsuli. Tavra Pilate kamatchaktuq.

Jesus Tuquruqsraǵuǵaat

(Matthew 27.15-26; Luke 23.13-25; John 18.39-19.16)

⁶Tavra niqinaqilimaǵmata qulaursıqivıñmik, Pilate annaktıkayukkaa atausiq tigutaaqtaq, kiñapayaaq pisunmarruj. ⁷Tavrani iñuk inñaruq atilik Barabbas-mik

[†]14.58 Jn 2.19. [‡]14.62 Dn 7.13. [†]14.64 Lv 24.16.

tigutaaqtauqatauraq iñuñun tuvaallaktitchiññiktuanun iñuañvlutij. ⁸Tavra iñusalaich nipaalavlutij qasiliqaqsinqagaat Pilate pitquvlugu pilgusikaamisun ilimiñun. ⁹Tavra Pilate-gum apigiñagai, Tigutaaqtauñaiqsitquvisiun uvamnun umialgat Jews? ¹⁰Qanuq ilaa ilisimalluatanañaruq añaayyuliqsiqpañun aitchuutigiñatilaañanik killuñivlugu. ¹¹Tavra añaayyuliqsiqpaich aulayyañagaich iñuich, ilaanun tigutaaqtauñaiqsitquvlugu Barabbas. ¹²Tavra Pilate-gum apigitinqagai, Qanuquvisiun aasii uvamnun ilivsi taikkaqsi Umialgannik Jews? ¹³Iliñisa saqlautinqagaat, kikiaktuutili. ¹⁴Tavra Pilate-gum uqallautinqagai, Summan? Sumik pitquramik navgijava? Tavra saqlautivsaqsiniññañagaat atqunapiagataq, Kikiaktuutili. ¹⁵Tavra Pilate-gum, ivigagumavlugich iñuich, tigutaaqtauñaiqsinqagaa Barabbas. Aasii aitchuutigiñagaa Jesus ipiqaqtutitanikamiun kikiaktuutitquvlugu añaarrauramun.

Añuyaktit Kipagigaat Jesus

(Matthew 27.27-31; John 19.2-3)

¹⁶Tavra añuyaktit itqutinagaat Jesus Pilate-gum igluqpañanun, aasii katitquñagaich ilakut añuyaktit atautchimun. ¹⁷Tavra atipkañagaat annugaanik suñauraammañiksuanik umialiktun, suli niaquñusinarut kikiññañagaat qisiqsitutinik, aasii ilivlugu niaquanun. ¹⁸Tavra iliñisa kipagivlugu nangarraqsinqagaat uqaqlutin, Sivisuruamik iñuuli Umialgat Jews. ¹⁹Suli anaullañagaat niaquagun qiruatchiamik, tivvuaqtuqlugulu. Suli kipagivlugu sitquñvigiñagaat purvigivlugulu. ²⁰Tavra kipagianikamirruñ, mattaqtinñagaich suñauraammañiksuat annugaat ilaaniñ, aasii annugaqtuñu ilaan annugaañiñik, aasii aullautivlugu kikiaktuutiyaqtuqlugu.

Jesus Kikiaktuurrauruq Añaarrauramun

(Matthew 27.32-44; Luke 23.26-43; John 19.17-27)

²¹Iglaullañiñ añuyaktit pañagaat iñuk atiqaquuq Simon-mik, tikitchaqtuquuq iniquañmun imañña nunamiñ. Tavra nunurinqagaat iqsrquvlugu ilaanun Jesus añaarrauraña. Taamna Simon Cyrene-miu, aapañak Alexander-vlu Rufus-lu. ²²Tavra Jesus tikiutinagaat inimun Golgotha-mun, sivuniqaqtuamun Inaanik Niaqugruam. ²³Tavra imiksriññañagaat wine-mik avuñaruamik Myrrh-mik, aasii imiñaitkaa. ²⁴Tavra kikiaktuutianikamirruñ, autañagaich annugaañi, saaptautivlugich nalliannik iñullaa piññaqtulaañanik. ²⁵Nine-ukñaagman uvlaami kikiaktuutinagaat. ²⁶Suli aglaich pasikkusianji iliñagaich niaquata qulaanun uqaluqaqtuat inna, "Umialgat Jews." ²⁷Suli tuvaqaqsitquñu kikiaktuutinagaich malguk tigligayuktik, atausiq taliqpiata tuñaanun, suli iglua saumiata tuñaanun. ²⁸[Tavra Bible uqaluat taññaruq, uqaluqaqtuq, "Ilaa kisiuqatañaruq piluktualiqirinun."]

²⁹Iñuich tamaunnaqtuat Jesus niaqulavigirañagaat nivliativlugulu pisaaññatinik, Yaqhii, suksraunñiyumaqtuatiin imña añaayyuvikpañmik aasii nappatqiglugulu uvluni piñasuni, ³⁰annañtuñiñ iliñnik, atqagilñu añaarrauramiñ. ³¹Tainnatuttauq añaayyuliqsiqpaich ilisaurriñu pitquranik, kipagivlugu uqañaruq ilimiñun, Annañriñagaluaqtuq allanik, ilimiñik annautilaitchuq. ³²Tautuglakput Christ umialgat Israel, atqagli añaarrauramiñ akkupak ukpiñiligumagikput. Suli malguk kikiaktuurrauruqatauruq Jesus-mun pisaaññañammigaak.

Jesus Tuquruq

(Matthew 27.45-56; Luke 23.44-49; John 19.28-30)

³³Tavra uvlug qitiqqañman, taqsinañaruq iluqani nuna piñasunugataqtillugu. ³⁴Tavra piñasununman Jesus nivliñaruq nipatuvluni, Eloi, Eloi, lama sabachthani,

^u 15.21 Ro 16.13. ^v 15.24 Ps 22.18. ^w 15.27 Is 53.12. ^x 15.29 a Ps 22.7; 109.25. b Mk 14.58; Jn 2.19.

sivuniquaqtuag, God-iinj, God-iinj, summan suksraaqpiña?^y ³⁵Tavra ilañisa qikaqtuat saniğaani tusaakamirruq, uqallanarut, Ququulagaa Elijah. ³⁶Tavra iñuk aqpanjaruq aasii immiqługu ivsaktaqtuag wine-mik, ilivługu qiruum nuvuanun, aitchunagaa imiqvulugu uqallautivlugich, Aannagu. Naipiqtuğlakput Elijah qaiñiağmagaan atqagiaglugu.^z ³⁷Tavra Jesus nivlinaruq nipatuvluni, aasii anigniğiqłuni. ³⁸Tavra talukiyaaña añaayyuvikpaum alinjaruq malğuułłuni qulimiñiñ ataanun.^a ³⁹Tavra aņuyaktit atanauraņata, qikaqtuam akiani, tusaakamiuņ tainna nivliqsuaq anigniğimallu, uqallanaruq, Iłumun una iñuk Iğniğiniğaa God-im. ⁴⁰Tavranivsauq ağnat qiniņarut uņasiñiñ. Iłaginagaich Salome, Mary-łu Magdalene, sulı Mary aakaņjak James-lu kamanaiñniqsram Joses-lu.^b ⁴¹Taapkua ağnat maligiņakkaņat Jesus Galilee-miinman pamağivlugu. Allattaug iñugiaktuat ağnat tavraniinjarut maliņaruat Jerusalem-uņman.

Jesus Iıuvviugaat

(Matthew 27.57-61; Luke 23.50-56; John 19.38-42)

⁴²Tanuğaksiaqsimman Joseph Arimathea-ğmiu tikiñjaruq. ⁴³Ilaa isumakkusiaqagłuataqłuni ilauruaq añaayyuvikpaum uqaqsitaaqtitchiriñiñun, niğiuktuaguruuq tikiñniksraņanun God-im atanniqsimmannigniksraņanik iñuņnun. Taamna uvluq Itqanaıyağviuruuq sivuani Jew-guruat Savairviata. Tavra Joseph sivuuqataiqłuni Pilatemunaruq, aasii apiqqusigivlugu Jesus timaa. ⁴⁴Pilate niğiillıaqtanjaruq tusaakamiuņ Jesus tuquaniktılaaña. Tavra qaitquņagaa aņuyaktit atanauraņat aasii apigivlugu tuquaniņmagaan Jesus. ⁴⁵Tavra ilitchuğianikamiuņ aņuyaktit atanauraņaniñi, pitquņagaa timaa Jesus Joseph-mun. ⁴⁶Tavra Joseph tauqsınaruq qatiqtuamik ukiñhaağiksuamik, aasii atqaqługu Jesus timaa, sulı nimmaaqlugu qatiqtuamik ukiñhaağiksuamik ilinagaa iluvviviņmun nayuurrarumun uyağakun. Tavra aksraņagaa uyağaruuq upkurriutivlugu iluvviviņmun. ⁴⁷Tavra Mary Magdalene Mary-łu aakaņa Joses qiniņagaak sumun Jesus iluviqtilaaña.

Jesus Aņiruq Tuqqunmiñ

(Matthew 28.1-8; Luke 24.1-12; John 20.1-10)

16 ¹Tavra Jew-guruat Itchaksriğmata Savaiñniņat qaanigman, Mary Magdalene Mary-lu aakaņa James Salome-lu tauqsianiņaniqsut tivrağiksautinik iluvviuğutikaanik, iluvviuğutigisukługich Jesus timaanun. ²Tavra uvlaatchaurami Savaitchuanı, iluvviviņmunarut siqiñiq nuisağatağman. ³Taapkua ağnat uqaņarut ilimiņnun, Kia aksraktichisiniapatigut uyağamik paananiñ iluvvivium? ⁴Taamna uyağak aņitaktuanaaruq. Tavra qiviaqamiņ, tautuņagaat uyağak aksraktinjaruq. ⁵Tavra isiqłutiņ iluvviviņmun, tautuņagaat nukatpiaq aquppiruaq taliqpiata tunjaani, annuğaaqaluni akuqturuamik qatiqtuamik, aasii iqsitchakłutiņ. ⁶Tavra ilaan uqallautiņagai, Iqsitchagnasi. Ivağiksi Jesus Nazareth-miu, kikiaktuurraunaruq, aņınaruq. Uvaniinjitчуq. Tautuksiuņ uvva inaa iluviğmarruq. ⁷Aullaqsiñniğitchi uqallautiyaqtuqsigik ilitchitquraņi Peter-lu ayuniługu Galilee-mun. Taamani tautugniğiksi, uqallausiatun ilivsiñiñun.^c ⁸Tavra anınarut qilamik, sulı pigruņarut iluvviviņmiñ. Iqsitchakpaiñłutiņ uuliksınarut, quliaqtuagniğanaıitchullu supayaamik kimullıqaa iqsitchakpaiñłutiņ.

Jesus Niptaqtuq Mary Magdalene-mun

(Matthew 28.9-10; John 20.11-18)

⁹[Tavra Jesus aņikami uvlaatchaurami Savaiñniğmi, niptaqqaanaruq Mary Magdalene-mun, ilitqusiğuiikkamiñun tallimat malğugnik. ¹⁰Aasii Mary-m

^y 15.34 Ps 22.1. ^z 15.36 Ps 69.21. ^a 15.38 Ex 26.31-33; 2 Ch 3.14. ^b 15.40-41 Lk 8.2-3.

^c 16.7 Mt 26.32; Mk 14.28.

aullaqtuni uqallautinagai tuvaqatiginakkaŋi Jesus. Taapkua kinuvŋunjarut qjavlutiglu. ¹¹Tavrali ilitchitqurat tusaakamiŋ iŋuunivlugu tautuŋnimmagulu, ukpiŋaitchut.

Jesus Niptaqtuq Malgugnun Ilitchitquranun

(Luke 24.13-35)

¹²Taavruma aquagun Jesus niptanjaruq allaulvuni malgugnun ilaŋiŋiŋun, pisuaqtillugik nunaqqimuksaqtutiŋ. ¹³Tavra ilinik utinjaruk aasii quliaqtuaŋivlugu Jesus allanun. Naaggasuli ukpiŋaitkaich.

Jesus Niptaqtuq Qulit Atautchimun Ilitchitquranun

(Matthew 28.16-20; Luke 24.36-49; John 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁴Aquvatigun Jesus niptanjaruq qulit atautchimun niŋiŋiaqtillugich. Aasii suanagai arguasutaatigun ukpiŋunjirutaatigullu, qanuq ukpiŋaitkaich tautuŋaruat ilaanik anjaninman. ¹⁵Tavra ilaan uqallautinagai, Aullaŋitchi nunapayaanun, aasii algaqsruutigilugu tusaayugaagiksuaq iŋupayaanun. ^d ¹⁶Iŋuk ukpiqtuq tusaayugaagiksuaq suli paptaiqsauruaŋlu annaurrauniaqtuq, aglaan ukpiŋitchuaq suksraunŋiŋsauniaqtuq. ¹⁷Tamatkua ukpiqtuq piqaŋniaqtut makkuniŋa nalunaiŋjutaniŋik suaŋŋatim. Anittaŋniaŋaich ilitqusiŋiŋuich uvaŋa atipkun, uqaŋniaqtullu uqautchiŋik nalukkamiŋnik, ¹⁸tiguniŋaich nimiŋiat tuqunaqatuq, suli imiŋaluaŋumiŋ qanusilimaamik tuqunamik, annigumiŋaitkai.

Jesus Mayuurrauruq Qilaŋmun

(Luke 24.50-53; Acts 1.9-11)

¹⁹Tavra Atanŋum Jesus uqaqatigianikamigich ilitchitqurani, mayuurrauruq qilaŋmun aasii aquviŋuni taliqpiata tuŋaanun God-im. ^e ²⁰Ilitchitqurat aullaqtutiŋ algaqsruinjarut sumiŋiqaa. Aasii Atanŋum savaqatiginagai ukpiŋnaqsiliŋlugu algaqsruiniŋat ilumun itilaŋanik aliuŋnaqtuatigun savaanjisigun.] Amen.

^d 16.15 Ac 1.8. ^e 16.19 Ac 1.9-11.

UQALUGIKSUAT QULIAQTUAĠIRAŊAGUN LUKE

Ilitchuqquit

Uqalugiksuaŋata Luke-gum Jesus-li iliugaa malġuuġugu unniqsuqġiutaŋaruq Annaurriyumaqtuq Jew-guruanik suli Annaurriyumaqtuq inupayauranik. Luke aglaktuq Jesus ququaŋanivlugu Ilitqusiġiksuaŋanun Atangum, “alġaqsruutautquvlugu uqalugiksuaq iliappauruanun”, taaptuma uqalugiksuaq isumaaluutigaiġaich iŋuich supayaatigun inuqsimmatipayaanisigun. Qatqinŋiŋa quviasuutim ilisimanaġmiuq Luke-mi, nalupqinaipiksuaqġuni aullaqisaagutaanni avgutit agġiŋiŋagun Jesus, suli aqulliqsaagutaanni, Jesus mayuurraumman Qilaŋmun. Quliaqtuaġiŋagaa nausiinŋautaat Christ-muktuqtuat ukpiġunmiŋni siaminmivluni ukpiġilivsaaqġugu mayuurrauganiŋman Jesus aasiivsauq taaptuma aglaktuam aglaagimmigaiġaich makpiġaani Acts-gum.

Umani uqalugiksuami paqinnatualuktut atuġniŋat isaġulġich, ullauniniġallu imnaiġiqirit animman Jesus, aŋaayyuvikpaŋmuusialu Jesus-gum nukatpiġaruukami, uuktuullu Samaria-ġmiulluatakkun suli Tammaŋaruakun Iġŋikkun. Uqalugiksuaq aglaan uqallausiġiġaluamiġaġiġa aŋaayyun nuimaruaġivlugu Ilitqusiġiksuaġlu, suli irrusiksraŋat aġnat alġaqsruutaagun Jesus, suli God-im suliqutiŋiŋaiqsillaniŋa piġuutinik.

Avgutit

Sivulliqsaagun	1.1-4
Aniŋiŋik miġiqtuuniniġlu John Paptaiqsivlu Jesus-lu...	1.5–2.52
John Paptaiqsim savaaŋich.....	3.1-20
Paptaiqsinniŋalu ikġigusaqtauniŋalu Jesus	3.21–4.13
Jesus savaaŋa iŋiŋiŋiŋun Galilee-m	4.14–9.50
Galilee-miŋ Jerusalem-muŋniŋa	9.51–19.27
Jerusalem-miqsiuġuiqsaaġniŋa	19.28–23.56
Aŋiŋiŋa, niptaġaġniŋi, mayuurrauniŋalu Atangum.....	24.1-53

1 ¹Iŋulluatapiġatamun Theophilus-mun.

Iŋuġiaktuat iŋuich pisuqtilaamiktun aglautiŋaġaich sut piŋaruat akunnaptiŋi. ²Tamatkuniŋa quliaqtuaġutiŋaġatigut iŋuich qiŋiŋaruat tamatkua pimmata isuaniŋqana. Iŋuich tamatkua paŋmapak alġaqsruiraurut tamattumiŋa tusaayugaaġiksuaamik. ³Tavra iliŋnun, Theophilus, isummatigiŋammigiga nakuurualivlugu aglautigupkich tamatkua iġuaqsruaġlugich, qanuq qanapasugruuraq qaunakġaaqġuŋa ilitchuġiniataŋaġigiga ilumun ittuq iliŋisigullaa piruatigun. ⁴Aasiuvva aglautiŋaġitka tamatkua, ilisimatquvlutin ilumun itilaŋannik ilisausiaġiŋakkatin.

John Paptaiqsim Aniŋiksrautaa Quliaqtuaġuruq

⁵Herod iŋuunŋaan umialguruq Judea-mi, aŋaayyuliqsipqanaruq atiqaqtuamik Zechariah-mik. Aŋaayyuvikpaŋmi savaqataŋaruq aŋaayyuliqsipqanun

^a 1.3 Ac 1.1.

taiguutiqaqtuanun Abijah-m piqatiniñik. Zechariah nuliaqanaruq atiqaquamik Elizabeth-mik, manjuqaqtuamik Aaron-miñ, añaayyuliqsiqpaich manjuanniñ.^b

⁶Tavra iluqatik nalaunjarualiqiraunaruk sivuğaani God-im, kamagivlugich iluqaisa pitquranj Atangum pasiñağumiñaiñitutik. ⁷Aglaan miqhiqtuiñjaruk, qanuq Elizabeth miqhiqsıñaiñjaruq, suli iluqatik utuqqalınjaruk.

⁸Abijah-m piqatini tikiutimmagich savanņiksrañata añaayyuvikpañmi, Zechariah-m savautinagaa God añaayyuliqsiqpauvluni. ⁹Aasii añaayyuliqsiqpaich pilğusiatigun, Zechariah nalunaiqsauñaruq añaayyuliqsiqpauruksravuluni ikipkaiłuni tivrağiksaunmik. Ilaa isınaruq añaayyuvikpañanun Atangum ikipkaivinmun tivrağiksaunmik. ¹⁰Tavra Zechariah ikipkaiqqaqtillugu tivrağiksaunmik, iluqağmiñ inūsalaich añaayyunarut sıłataani. ¹¹Tavra tavrani Atangum isağulga niptanaruq, makitavluni taliqpiata tuñaani ikipkaiyum tivrağiksaunmik. ¹²Tavra Zechariah-m tautukkamiuñ isağulik tupañaruq, iqsitchanaruğlu. ¹³Tavra isağulgum uqallautinagaa, Iqsıñak Zechariah, qanuq God-im tusaanagaa añaayyutin, aasii nulian Elizabeth iğñiqagñiaqtuq. John-mik atchigñiagiñ. ¹⁴Tavra quviasuutiqpaqagñiaqtutin, suli inuğiaktuat inuich quviasuutiqpaqagñiaqtut anikpan. ¹⁵Qanuq ilaa kamanagñiaqtuq sivuğaani Atangum, suli imiğniañitchuq wine-mik naggaunnii imiñasiñaqtuamik, suli immiqsauniaqtuq Iltiqsiğiksuamik aniñiğmiñiñqan. ¹⁶Ilaan utiğuliqsinniagai inuğiaktuat Israel-guruat ukpiğuliqsillugich Ataniğmun God-inannun. ¹⁷Tavra Ataniq qaiñaiññaan, taamna John alğaqsruiniñiaqtuq Elijah-m alğaqsruisiatun suaññatiqagñiaqtullu. Ilaan añaayyuağuruat atisipkağniağai miqhiqtuñiññun. Tamatkua uqaqsigiñitchuat ukpiliqsinniagai nalaunjaruatun inuktun. Tainna piluni, ilaan itqanaiyağniağai inuich akuqtuğumiñaqsiługu Ataniq.^d

¹⁸Tavra Zechariah uqallanaruq isağulinmun, Qanuğlugu ilisimaniaqpigu taamna piñiaqtılaanjanik? Qanuq añaayyuañaruñ, nuliağasuli aqañammiuq. ¹⁹Tavra isağulgum kiunagaa, Uvaña Gabriel-guruñ, savaktiña Godim iviğaumagivluña, aasii tilirañaruñ uqautitquvlutin taavrumiña tusaayugağiksuamik.^e ²⁰Qanuq ukpiğiniññapkich uqalutka, nalaunniatquaat piviksramikkun, nipaiñiaqtutin uqalaitchuatun inuktun tikilğatağlugu uvluq tamatkua nalaurviksrañat.

²¹Tavrani inuich utaqiñagaat Zechariah, suli isummatiginiğagaat muluvluni isigmiuniña añaayyuvikpañmi. ²²Tavraasii anikami, uqautiyumiñaiññagai inuich. Tavrani ilitchuğınjarut tautuktilaananik qiniqtuuraamik añaayyuvikpañmi. Tavra urriqanagai argagmiñik uqallaiñavluni.

²³Tavra Abijah-m piqatiniisa savagviksrañat naannamiuñ añaayyuvikpañmi, Zechariah aınaruq. ²⁴Tamatkua pianiñmata, Zechariah-m nuliana Elizabeth siñaiyaunaruq, aasii tallimani tatqini aimmiñaruq isumalaaqłuni, ²⁵Ataniq savanjaruq aliuğnaqtuamik uvamnun. Pañmapak kanņusukkumiñaiqsuñ miqhiqtuiñniğa pisigilugu.

Jesus Aniñiksraña Quliaqtuaguruq

²⁶Tavra itchaksrat tatqich pianiñmata Elizabeth siñaiyausaaniñman, isağulik Gabriel tilinagaa God-im iniqpañmun atiqaquamun Nazareth-mik, Galilee-miittuamun. ²⁷God-im tilinagaa niviasqiamun aņusiñaitchuamun atiqaquamun Mary-mik, piksrautiniñaruamun aņunmik atiqaquamik Joseph-mik, kiñunguruq umialinmun David-mun.^f ²⁸[Tavra Gabriel-gum ullañagaa aasii uqallautivlugu, Tutqiuñiqagiñ, iviğaumagiraupiaqtuatiin, Atangum itqatigigaatin. Quviatchaktitaurutin naumaruamik ağnapayaaniñ.] ²⁹Tavra Mary-m atqunaqłuni

^b 1.5 1 Ch 24.10. ^c 1.15 Nu 6.3. ^d 1.17 Mt 4.5-6. ^e 1.19 Dn 8.16; 9.21. ^f 1.27 Mt 1.18.

tupauttaġinġagaa uqalua isaġulgum, suli isumalaaġutigivlugu sumik paġlatinj sivuniqaġnġaqtılaanġannik. ³⁰Tavra isaġulgum uqallautinġagaa, Iqsiñak Mary. God-im iviġaummatigigaatin. ³¹Uvvaasii siñaiyauniaqtutin aasii iġñiqaġlutin. Atchigumagiñ Jesus-mik.^g ³²Ilaa kamaññaqtuq. Iġñiġiniġagaa sapiġññaġniqsrauruum God-im. Suli Atanġum God-im umialiguqtinniġagaa David-tun mañjuuruatun ilaanun.^h ³³Aasii ilaa umialguniaqtuq isuitchuamun kiñuniñiñun Jacob, aasiisuli ilaan atanniqsimmataa isuiññaqtuq.

³⁴Mary-m uqallautinġagaa isaġulik, Qanuġluni taamna piyumiñaqpa uigillaġma? ³⁵Tavra isaġulgum kiñuġagaa, Ilitqusiġiksuaq qaiñiaqtuq ilinñun, aasii suañjataata sapiġñaqtuam God-im itqatiginiġaatin nalautillañilugu. Taamnaasii pisigilugu piñuutaitchuaq miqñiqtuq tairauniaqtuq Iġñiñanik God-im. ³⁶Aasiuvva, nanmiñiq ilan Elizabeth aaquañagaluaqtuq, siñaiyausaaninġammuiq añunmik. Uvvaasii ilisimanġuam miqñiñilaitchuaguvlugu itchaksriġai tatqich siñaiyausaqami. ³⁷Qanuq God piñaruq supayaamik.ⁱ

³⁸Tavra Mary uqallanġaruq, Uvva Atanġum kivgaġigaañ. Piñi uvamnun tuvraġlugu uqaluñ. Tavra isaġulik aullanġaruq ilaaniñ.

Mary-m Ullakkaa Elizabeth

³⁹Taavruma aquaġun, Mary aullaġnasuañaruq qimialuuruamun nunamun, nunaaqqich ilañannun Judea-miittuamun. ⁴⁰Aasii siñaruq igluanun Zechariah-m, paġlavlugu Elizabeth. ⁴¹Tavralli Elizabeth tusaakamiñ paġlataa Mary-m, miqñiqtuq aulaliqtunġaruq iluani, suli Elizabeth Ilitqusiġiksuaq añalañlugu, ⁴²uqallanġaruq nipatuvluni, God-im iviġaumagiñhaañagaatin aġnapayauraniñ God-im iviġaumagiġaa siñaiyaan.^j ⁴³Qanutun iviġaumakkusiaqaqtigivik aakanjata Ataniġma ullakkumiñaġmañ. ⁴⁴Qanuq uvva, paġlatin tusaapqauraqapku, miqñiqtuuraq ilumni aulaliqtunġaruq quviatchaktuatun. ⁴⁵Aasii quviatchaktitaugiñ ukpiliñarutin tañjiqsauniġaġniñvugich uqausiusiatin Ataniġmiñ.

Mary-m Nanġautaa

⁴⁶Tavra Mary uqallanġaruq, Ummatimniñ iluqaaniñ nanġaġiga Ataniq,^{k l} ⁴⁷suli ilumni quviasukpaktuñ qanuq God-im annaurrigikkaġma ⁴⁸piksraqtaaġinġagaañ kamañaiññuñ kivgaġiġaluaqñuñ. Qanuq uvva, tavrannjaaglaan inupayaat taiñiġaanñ iviġaumakkusiaqaqtuamik. ⁴⁹Qanuq taavruma sapiġñaqtuam God-im savautinġagaañ kamañnaqtuakun aliġñaqtuamik. God piñuutaitchuq. ⁵⁰Suli ilaan nagliktuutaa ittuq inupayaanun qiksiksrautiqaqtuanun inmiñun kiñuniġiipayaani. ⁵¹Ilaa savanġaruq aliġñaqtuanik. Kamañnagañ kamañnaqtuam taputivlugich sivunniġutiñiñ. ⁵²Tamatkua atanniqsimmanniqtuam suañjatainġagai, suli kamañaitchuat kamañnaqsipkaqñugich. ⁵³Tamatkua ikayuqtisiñuqtuam piqaqtuksrauvlutin pisuġuiqsitkai, aasiil ikeyuqtisiñuqtuam pigiraksraġikkaġmikkun ilaan pisurñitkai. ^{54,55}Ilaan ikayuñagai kivgani Israel-guruaq, suli nagliktuqñugich, unniqsuqñiisimisun mañjuptinñun Abraham-mun kiñuniñiñullu isuitchuamun.^m ⁵⁶Tavra Mary-m nayunġagaa Elizabeth miksravluqñugich tatqich piñasut, aasii utinġaruq aimaġviñmiñun.

John Paptaiqsi Aniruq

⁵⁷Tavra tikiutinġagaa Elizabeth iġñiviksrañanun, aasii iġñiqañaruq. ⁵⁸Tavra siñallinġisa nanmiñinġisalu tusaañagaat Ataniq kamañnaqtuamik nagliktuñiñvugich Elizabeth-mun, aasii quviasukpaqatiginġagaat.

^g 1.31 Mt 1.21. ^h 1.32-33 2 S 7.12,13,16; Is 9.7. ⁱ 1.37 Gn 18.14; Jr 32.16,27. ^j 1.42 Jg 5.24.

^k 1.46-55 1 S 2.1-10; Ps 113.5-9. ^l 1.46-47 Is 61.10. ^m 1.55 Gn 17.7.

⁵⁹Tavra tallimat piņasuanni uvlut, ilinjikta nalunaiñjutchiqsitchaqtuñjagaak miqñiqtuq, aasii atchiñuñjagaluğa at Zechariah-mik aapañatun.ⁿ ⁶⁰Tavra aakaña uqallañaruq, Taavrumiña atiqañiñjitchuq. Ilaan atigñiñağaa John. ⁶¹Tavra ilaisa kiunñagaat, Nalliatunni nanmiñiq ilavich atiqañaitchuq taavrumiña atigñmik. ⁶²Tavra ilinjich urriqañarut aapañanun, apiqsrivlutinj sumik ilaanun atchiqummagaan nukatpiğruk. ⁶³Tavra Zecharias apiqsriñaruq aglagviksramik, aasii aglakñuni uumiña. Ilaan atqa John. Tavra ilinjich aliñjarut. ⁶⁴Tavra tavraniñatchiaq Zechariah uqallasinaruq, aasii uqallakñuni, nangaqñugu God. ⁶⁵Tavra aliğutchanarut iluqağmij silallinj. Suli tamatkua iluqaisa uqautigijagaich iluqaani qimialunijnñi Judea-m nunaaqñijisa. ⁶⁶Tavra iluqağmij tusaaruat tamatkuniña piiguitkaagijagaich, uqaurrutinjarut avanmun, Qanutun aliğnaqtiginiappa una miqñiqtuq. Qanuq nalunaiñjaruq Ataniğmun itqatigitilaña.

Zechariah-m Nangautaa

⁶⁷Tavra John-gum aapaña Zechariah Ilitqusigiksuam anjalakñugu uqaqtinñaga nangautinik piyumaqtuaniglu. ⁶⁸Nangaglakput Ataniq God-ijat Israel-guruat, qanuq ilaan ikayuğiañagai aasii annautivlugich iñuñni. ⁶⁹Akuniğanniñ kiñuniñjisa David, God piksrañaruq Iñuñmik suañjatiqaqtuamik annautiyumiñaqluta. ⁷⁰Taimañjagaña uqausigñmisun ilaan nanmiñiq uqaqtimigun, ⁷¹annaurrauniagnivluta akilivsiñijnñi, suli iluqaiñijnñi uumikhqisuaniñ uvaptinik. ⁷²God nagliktauruq anayuuqaaptinun taññiqğugich unniqsuqlisini miqñiqtuñijnñun. ⁷³Uvva unniqsuqlisni nalupqinaiñaraja mañjuptinun Abraham-mun. ⁷⁴Uvağut ilaan annautiniagnivluta akilivsiñijnñi uvaptinun savautitquvluni iqsiñaiğluta. ⁷⁵Suli savautilugu iñuuniqtutilaaptiktun piluutaitchuakun nalaunjaruakullu. ⁷⁶Aasii ilivich miqñiqtuñ, tairauniaqtutin uqaqtaanik sapiğñağniqsrauruam God-im, qanuq aulaniaqtutin sivuani Atangum itqanaiyağlugich iñuich akuqtugumiñaqsilugu Ataniq,^o ⁷⁷ilitchuğipkağlugich God-mun annautiniğugich, suliqutiginaiğlugich itqamayumiñağlugich piluutinich. ⁷⁸Qanuq God-ikput nagliktuutiqaqtuq piqñuktautiqañitchuğlu uvaptinun. Uvlum nutauruam qausağataurağniñatun inniaqtuq uvaptinun, tilikpagu Annaurri. ⁷⁹Tamatkua pañmapak taaqtuamiittuat sivuğagivlugu tuqqun, iñuurrağniñiaqtut qaummağmi, ukpiğlutinj ilaanun, aasii ilaan iñuupkağluta tutqiksilluta.^p

⁸⁰Tavra miqñiqtuq aglinjaruq suañsisiñiñaqñuniñu nalaunjarualiqiniğmun. Suli nunagluktuami iñuunjaruq uvluanunaglaan satqummiğniksrami Israel-guruanun.

Jesus Aniñiña

(Matthew 1.18-25)

2 ¹Taipkunani uvluni Caesar Augustus pitquralinjaruq nunam iñupayaurañ atanniqsimakkani atchiitquvlugich. ²Taamna atchiñiq piqqañaruq Quirinius atanaurammañ Syria-mi. ³Tavra iñupayaat atchiyaqtuñjarut ilaisa nanmiñiq iniqpañmijñun.

⁴Tavraptauq Joseph aullañammuiq Galilee-miñ, iniqpañmiñ Nazareth-miñ, Judea-mun iniqpañanun David, atiqaqtuamun Bethlehem-mik, qanuq ilaa David-gum kiñuniğivlugu. ⁵Joseph atchiyyaqatiginaga Mary, tuvaaqatiksrutini, siñaiyauruaq. ⁶Tavra tavraniillağmij, iğñiviksrañan tikiutinaga. ⁷Tavra iğñinjaruq anayukhigñmik anunmik aasii nimmañaga miqunaitchuanik ukiñhaanik, aasii ilivlugu niğrutit niğğiviannun, qanuq iniksrañinjarut tukkumavinjmi.

Isağulğich Niptaqtut Imnaiqirinun

⁸Tavra tamaani nunami imnaiqirit qaunaksriñjarut imnaimiğnik unnuami. ⁹Tavra Atangum isağulgata niptağviginagai, suli qaumanğa Atangum

ⁿ 1.59 Lv 12.3. ^o 1.76 Mt 3.1. ^p 1.79 Is 9.2.

qammağiksınjaruq avataannun, aasii iqsılınjarut. ¹⁰Tavra isağulgum uqallautınjagai, Iqsıñasi, qanuq uvva, quliaqtuağutiyaqtuğivsi tusaayugaağiksuanik iñupayaat quviasuutiqpaginiakkañiññik. ¹¹Qanuq uumani unnuami aniruuq annaurriksi, iniqpañani David, Christ-guruuq Ataniq. ¹²Aasiuvva ilitchuqutiksraqsi ilaagutilaañanik. Ilivsi paqinniağiksi miqłıqtuuraq nimmaanjaruq miqunaitchuanik ukiñhaanik, sulı nalavluni niğrutit niğğivianni.

¹³Tavra tavrannatchiaq isağulik piqasinagaat isağulisalaich nangaqługu God, sulı uqaqłutınj, ¹⁴Nangaqtauli God qılannıittuuaq, sulı nunami anuyautairrutıqaglı akunğanni iñuich ilaan iviğaumagıkkañisa.

¹⁵Isağulgich qılannıuaniñmata, imnaiłiqirit uqañjarut inmiñnun, Aullaqtauvagut Bethlehem-mun tautugiagługu taamamna piruaq, Atangum kilgutıgıkkañana uvaptıñnun. ¹⁶Tavra qılamiqsruqłutınj aullañjarut, aasii paqıñğugich Mary-ılu Joseph-lu miqłıqtuurağlu nalaruaq niğrutit niğğivianni. ¹⁷Tavra tautuqqaqługu, uqaıtınjagaat uqaluk uqausıusiaqtik taavrumuuna miqłıqtukun. ¹⁸Aasii iluqağmın iñuich tusaaruat imnaiłiqiriniñ uqaluusiamıñnik aliñjarut. ¹⁹Mary-vlıasii itqaumagiñagai isumalaagutıgıvılgıgich iluqaisa piruat. ²⁰Tavra imnaiłiqirit utınjarut, kamañaqsilıqıgıgı nangaqługulu God iluqaisıgun tusaaramıkkun tautukkamıkkullu uqausıusiamıktun.

Jesus Atchıgaat

²¹Tavra tallimat piñasut uvlut naanmata, nalunaiññutchiqsauğaniñman, atchiqsauñjaruq Jesus-mik, atchiutiksırrıtaanik isağulgum sıñaiyaagusañaiññaan.^q

Jesus God-mun Aitchuutauruq Anjaayuvıpañmi

²²Nalautınman Mary-vlıu Jesus-lu aullağviksrañak anjaayuvıpañmun nalautıchiyaqtuğłutınj Moses pitqurañiñik miqłıqtuq animman, Jerusalem-munjarut aitchuutıgıyaqtuğługu miqłıqtuqtınj Atanığmun.^r ²³Taavrumuuna aglausımaruq God-im pitqurañiñi inna, “Anğugaiyaaq anayukłıq ilaaguqauniaqtuq Atanığmun.”^s ²⁴Tavra tikiññamiñ anjaayuvıpañmun, aitchuıñjaruk ikıpkautınik, Atangum pitqurañisa uqaluatıgıgı, “Malğugnik nuyuaqturuagnik tıñmiañnik, naagga malğugnik tıñmiayaañnik nuyuitchuañnik.”

²⁵Tavra iñuk inñaruq Jerusalem-mi atıqaqtuuaq Simeon-mik. Taamna iñuk nalaunñaruagunñaruq sıvuğaañi God-im, iñulluatauvıluniılu, aasii niğıunñaruq qakugu God tilisiñiaqtılaañanik Annaurrimik Israel-nun, sulı İlitqusıgıksuam añaalanñagaa. ²⁶İlitqusıgıksuam ilitchuğıpkanağaa tuqunıañiññıvılgıgı tautukkaluag-nagu Annaurri Atangum tiliñiakkañana. ²⁷Tavra İlitqusıgıksuam isumminıñagaa anjaayuvıñmıgıgıqıñıgıgı. Tavraasii anayugaaguruak itqutimmatku miqłıqtuq Jesus, pısisaqtuğługu pilğusiatıgıgıgı pitqurat, ²⁸Simeon tıgumırrıutınjagaa aasii nangaqısqıvılgıgı God uqaqłuni. ²⁹Atanıiq, pañmapak uvaña kıvgan tuquyumiñıaqısrıuñna tutqıgıgıgı, qanuq taññıñagıñ unniqsuqłıisın uvamnun. ³⁰Qanuq uvamnı tautuanıkkıgı Annaurri, ³¹ilıvıch tılıñakkan annautıtuqıvılgıgı iñuich sumıpayaaq. ³²Tusaayugaağıksuat ilaagun inñiaqtuq qaummaqtun Jew-gunıjtchuanun, satqummiğıgıgı ilıñiññun ilımun ittuuaq God-ıkun, sulı iñuktın Israel isumakkusıaqaallasılgıgıgı qutchiqsuakun.^t

³³Tavra Joseph-lu Mary-vlıu aliuginagaıch Simeon uqaıtınjı miqłıqtukun. ³⁴Sulı Simeon qıññıuağutınjagıgı quviasuunmik, sulı uqallautıvılgıgı Mary aakañana. Sıvunniutaunñaruq una miqłıqtuq agvısaunıağıvılgıgı annagnıksrañannun iñugiaktuat Israel-guruani, sulı iñugiaktuat tammağniksrañannun. Sulı pısigılgıgı

^q 2.21 a Lv 12.3. b Lk 1.31. ^r 2.22-24 Lv 12.6-8. ^s 2.23 Eñ 13.2,12. ^t 2.32 Is 42.6; 49.6; 52.10.

ilaan suutilaana, iñugiaktuat akililiqsuğniagaat uqaluḡmiñni, ³⁵salapqialugu qanuq isummatiqaqtılaaqtin ilaagun. Aasiili ilivich isumaagutiqaum nagliksaaqtiniagaatin.

³⁶Tavraptuaq aḡnaq atiqaqtuq Anna-mik inmiñiqsuq, uqaqtaa God-im pania Phanuel-gum maḡḡuqaqtuam Asher-mik. Anna aaquañaniqsuq, tuvaqaqatiqañaniqsuaq tallimat malḡugni ukiuni, aasii uija tuquvluni.

³⁷Taimaññaaglaan iñuunaruaq uilḡañavluni, aasii sisamakipiaq sisananik ukiuniñaruq. Añaayyuvikpañmiñ piilailaagunaruq unnuakkaluami uvlukkaluamili niḡilailaaguraḡaluni nanḡaqḡugu añaayyuvigivlugu Ataniq.

³⁸Aasii tavrūña ullakḡugich taavrumanivsauq ikarraḡmi, quyyavigiñagaa God. Quliaqtuaḡisagaḡañagaa miḡliqtuq iluqaiññun Jerusalem-miittuanun niḡiuktuaguruanun annaunmik.

Utiqtut Nazareth-mun

³⁹Tavra taḡḡianikamitkik supayaurat pitqurañiguaqtuat Atanḡum, utiñarut Galilee-mun, aimaagviñmiñnun Nazareth-mun.⁴⁰ Tavra miḡliqtuq Jesus agliñaruq saḡḡisivluniḡu, isumattusiqpakḡuniḡu. Suli God-im iviḡaummatigiñagaa.

Nukatpiaḡruk Jesus Añaayyuvikpañmiittuq

⁴¹Tavra Jesus aḡayuqaak aullaḡaqtuk Jerusalem-mun ukiutuagman niqinaqiviani Qulaurrusiqutikun Itqautim.⁴² Tavra Jesus qulit malḡugnik ukiuniñman, aullaḡalgitchuk pilḡusikaamiktun niqinaqiyaqtuḡḡutiñ. ⁴³Tavra niqinaqivik isukḡiñman, utiqsaḡmaḡnik nukatpiaḡruk Jesus qimaktinñaruq Jerusalem-mun. Aḡayuqaak aasii nalunaruq. ⁴⁴Tavra isummatigivlugu iglaani iglauqataunasugivlugu, iglaunaruq uvluqtutilaañatun, aasii ivañḡaluaḡaak nanmiñiḡmiñni aunniugusi-makkamiñniḡu. ⁴⁵Tavraasii paqinñisanikamitku, utiqsañaruq Jerusalem-mun ivaḡḡugu. ⁴⁶Uvlut piñasut pianinḡmata paqinñagaak añaayyuvikpañmi, aquppi-ruaq akunḡanni ilisaurrit pitquranik, naalaḡnivḡugich apiqsruḡḡuḡḡuḡḡu. ⁴⁷Tavra iluqagmiñ tusaaruat ilaanik kamasunaruḡ kañiqsisuḡniñanik kiggutiñiñiḡu. ⁴⁸Tavra aḡayuqaakisa tautukamitku, niḡiilḡaqtunaruq. Aasii aakanata uqallautiñagaa, Iḡñiñ, summan inna piñjksraqtitpisiguk? Uvva, aapallu uvañalu ivañḡagiptigiñ uñjarrisigivlutin. ⁴⁹Tavra Jesus kiunḡagik, Qanuq imña ivaḡniqpisinḡa? Puttuqsriñayumiñañḡaluaqtutik ittuksrautilaamnik Aapama igluani. ⁵⁰Tavra kañiqsriñaitkaak ilaan uqallautaa inmiñnun.

⁵¹Tavra Jesus utiqatigiñagik Nazareth-mun. Suli kamakkutiqañaruq ilinñiñnun, aasiili aakanan tamatkua iluqaisa itqagiñagai. ⁵²Tavra Jesus isumatuisaiññiñaruq aglivluniḡu, suli iñuunaruaq nalaunñaruakun iviḡaumavlugu God iñuillu.⁵³

Alḡaqsruinḡa John Paptaiqsim

(Matthew 3.1-12; Mark 1.1-8; John 1.19-28)

3 ¹Tavra una piñaruq akimiañanni ukiut umialguniñani Tiberius Caesar-m, Pontius Pilate kavanaupkaḡḡugu Judea-mi, aasiili Herod atanauraumman Galilee-mi, ilaan aniqataa Philip atanauraumman nunañiññun Ituraea-m Trachonitis-lu, suli Lysanias atanauraumman Abilene-mi. ²Añaayyuliqsiqaum maḡḡigli Annas-lu Caiaphas-lu. Taavrumanu ukiuni, God-im uqaluksriññagaa John, iḡñiñ Zecharias-gum, nunaḡlukuḡuamiitillugu. ³Tavra John kukiḡunaruq iluqaiññun nunanun avataani kuñan Jordan ittuanun, alḡaqsruivluni iñuich paptaiqsautquvlugich, isumalitiqqaaglutin piḡuunmiñniñ, God-mun

⁴⁰ 2.39 Mt 2.23. ⁴¹ 2.41 Eñ 12.1-27; Dt 16.1-8. ⁴² 2.52 1 S 2.26; Pr 3.4.

suliquitiginaiqulugich itqaumayumiñaiglugich piluutitij. ⁴Taamna sivuniigivlugu aglausimaruuq Bible-ni inna. Isaiah uqallanaruq,

“Iñuk imma algaqsruiruq nipatuvluni nunagluktuami uqaqłuni, Ataniq qaiyasiruq. Apqutiksriuqsuñ sivukkiksilugich.”^x

⁵ Iñuktun aularuatun sivulliuqługu umialik immiivlugich iluqsrat, qaiqsaqługich iggich qimiqqallu, sivukkiksaaqługillu saqunaruat apqutit, qaiqsiniqaavlugich qaiğiitchuat. Tainnatulli iñuich isumalitqiksukraupiaqtut isumatij nalaunjasilugich akuqtugumiñaqsilugu God-im uqalua.

⁶ Qanuq iñupayaaq ilitchuğiniaqtuq God-im annaurrillatilaanjanik iñuñnik.”

⁷ Tavra ilaan uqallautinagai iñusalaich ullautiruat paptaiquvlutij ilaanun, Tuqunaliktun nimigiatur ittusi, pisaasuqtusi. Isumanasi paptaiqsauğiniñağlusi isumalitqiksilaasuq piluutivsiñiñi. Suli isumasagnasi pillugniagaşugalugu God-im tatavsautaa.^y ⁸ Iñuusitchi nalunaigługu isumalitqiksilaasuq piluutivsiñiñi. Suli isumasagnasi pillugniagaşugalugu God-im tatavsautaa pisigilugu Abraham-mun kinuniğiniłusi. Qanuq uqallautigivsi, God miqłitqulillaruuq Abraham-mun makkunaruña uyagagniñ.^z ⁹ God-im isivğituaa qallipiagataqtuq, iñuktun itqanaiqsuatur kipisałhiñaaguqługu napaaqtuq kanjagun. Napaaqtupayaaq siigñiıluatalaitchuaq kipirausuuruq, aasii qirugivlugu igniğmun. Tainnatun God-im suksraunğigñiagai iñuich nalaunjarualiqinitchuat.^a

¹⁰ Tavra iñusalaich apiqsruqtunagaat, Aasiuvva Qanuğniapisa? ¹¹ Tavra John kiunagai, Iñuk una malğunik quppigaaqatuaq, aitchuıli igłuanik piitchuamun, suli iñuk niqautiqaqtuaq, tainnatuttauq pili. ¹² Tax-iñik katitchirit qaiñammiut paptaiqsauyyaqłutij, aasii apigivlugu, Iłisaurrii, qanuğniapisa?^b ¹³ Tavra ilaan uqallautinagai, Katitchiñiñiñiñi qaanigługu piraksrusiaqsi. ¹⁴ Anuyaktittauq apiginagaat, Aasiili uvagut qanuğniagmivisa? Tavra John kiunagai, Tigligiñagu iñupayaaq. Saglutigilugich iñuich uqautiginagich. Apağisigik akiññaktaasi.

¹⁵ Tavra iñuich niğiuktuaguvlutij Christ-mik qaiyumaatqumamik, iluqağmij nalupqisuutiqañarut John-kun, ilaanni Christ-gunasugalugu. ¹⁶ John-gum uqallautinagai iluqaisa, Ilaagunitchuñ. Alla imma iñuk qaiñiaqtuq sapigñiñhaaqtuaq uvamniñ. Nalliummatinitchuñ siñiğumiñağlugik aluğutinik. Uvaña paptaiğivsi imiğmik, aglaan ilaan iliniñağaa Iitqusigiksuaq iluvsiñiñun, aasii piigługu piluun. ¹⁷ Ilaa arrilisauniaqtuq iñuñmun ilaaguqsiruamun palauvaksranik amiğaniñiñi. Katitchuugaich palauvaksrat aasii tutquqługich, aglaalli katitchuugaich amiğaiyağniğich aasii ikipkaqługich. Tainnatun Ilaa qaiyasiruq isivğigiaglugich iñupayaurat, annautiyaqtuğlugich nalaunjaruat aasii suksraunğigługich piluuktat igniğmun qamilaitchuamun.

¹⁸ Tavra iñuigiaktuanik allaniğlu silğiqsuutinik, John algaqsruinjaruuq tusaayugağiksuanik iñuñnun. ¹⁹ Tavra John uqautiginagaşaa nağğuksruqługu atanauraq Herod pisigivlugu tuvaqaşiatimmagu Herodias aniqanmi tuvaqataa, suli sutigun allatigun iluqaisigun pigiitchuatigun Herod piranjigun.^c ²⁰ Aasii Herod piñaruuq pigiiñhamaatqumiksuli, John tigutaatqııługu.

Jesus Paptaiqsauñiña

(Matthew 3.13-17; Mark 1.9-11)

²¹ Tavra iluqağmij iñuich paptaiqsauğaniñmata, Jesus-tauq paptaiqsauñammiuq. Paptaiqsauğaniğłuni añaayyupkaqtillugu, qılak añañaruuq. ²² aasii Iitqusigiksuaq atqanaruq ilaanun timiqaqłuni tiñmiatur. Aasii nipi tusağnanaruq qılaniñ, Ilivich pivittagivlutin Iğniğigikpiñ, iviğaummatigilluatağikpiñ.^d

^x 3.4-6 Is 40.3-5. ^y 3.7 Mt 12.34; 23.33. ^z 3.8 Jn 8.33. ^a 3.9 Mt 7.19. ^b 3.12 Lk 7.29.

^c 3.19-20 Mt 14.3-4; Mk 6.17-18. ^d 3.22 Gn 22.2; Ps 2.7; Is 42.1; Mt 3.17; Mk 1.11; Lk 9.35.

Jesus Maḡḡuḡi
(*Matthew 1.1-17*)

²³ Jesus isagutimmagu savaani ilisaurriḡiq ukiuqtutillaqaqpallinjaruq iḡuiḡḡaḡ qulitun. Iḡuich isummatigijagaat Joseph-mun iḡḡiḡivlugu. Joseph iḡḡiḡigaa Heli-m, ²⁴Heli-ḡi iḡḡiḡigaa Matthat-gum, Matthat-li iḡḡiḡigaa Levi-m, Levi-ḡi iḡḡiḡigaa Melchi-m, Melchi-ḡi iḡḡiḡigaa Jannai-m, Jannai-ḡi iḡḡiḡigaa Joseph-gum, ²⁵Joseph-li iḡḡiḡigaa Mattathias-gum, Mattathias-li iḡḡiḡigaa Amos-gum, Amos-li iḡḡiḡigaa Nahum-gum, Nahum-li iḡḡiḡigaa Esli-m, Esli-ḡi iḡḡiḡigaa Naggai-m, ²⁶Naggai-ḡi iḡḡiḡigaa Maath-gum, Maath-li iḡḡiḡigaa Mattathias-gum, Mattathias-li iḡḡiḡigaa Semein-gum, Semein-li iḡḡiḡigaa Josech-gum, Josech-li iḡḡiḡigaa Joda-m, ²⁷Joda-li iḡḡiḡigaa Joanan-gum, Joanan-li Rhesa-m, Rhesa-li iḡḡiḡigaa Zerubabel-gum, Zerubabel-li iḡḡiḡigaa Shealtiel-gum, Shealtiel-li iḡḡiḡigaa Neri-m, ²⁸Neri-ḡi iḡḡiḡigaa Melchi-m, Melchi-ḡi iḡḡiḡigaa Addi-m, Addi-ḡi iḡḡiḡigaa Cosam, Cosam-li iḡḡiḡigaa Elmadam, Elmadam-li iḡḡiḡigaa Er-gum, ²⁹Er-li iḡḡiḡigaa Joshua-m, Joshua-li iḡḡiḡigaa Eliezer-m, Eliezer-li iḡḡiḡigaa Jorim, Jorim-li iḡḡiḡigaa Matthat, Matthat-li iḡḡiḡigaa Levi-m, ³⁰Levi-ḡi iḡḡiḡigaa Simeon, Simeon-li iḡḡiḡigaa Judah, Judah-li iḡḡiḡigaa Joseph-gum, Joseph-li iḡḡiḡigaa Jonam, Jonam-li iḡḡiḡigaa Eliakim, ³¹Eliakim-li iḡḡiḡigaa Melea-m, Melea-li iḡḡiḡigaa Menna-m, Menna-li iḡḡiḡigaa Mattatha-m, Mattatha-li iḡḡiḡigaa Nathan-gum, Nathan-li iḡḡiḡigaa David-gum, ³²David-li iḡḡiḡigaa Jesse-m, Jesse-ḡi iḡḡiḡigaa Obed-gum, Obed-li iḡḡiḡigaa Boaz-gum, Boaz-li iḡḡiḡigaa Shelah-m, Shelah-li iḡḡiḡigaa Nahshon, ³³Nahshon-li iḡḡiḡigaa Amminadab-gum, Amminadab-li iḡḡiḡigaa Admin, Admin-li iḡḡiḡigaa Arni-m, Arni-ḡi iḡḡiḡigaa Hezron, Hezron-li iḡḡiḡigaa Perez-gum, Perez-li iḡḡiḡigaa Judah-m, ³⁴Judah-li iḡḡiḡigaa Jacob-gum, Jacob-li iḡḡiḡigaa Isaac-gum, Isaac-li iḡḡiḡigaa Abraham-gum, Abraham-li iḡḡiḡigaa Terah-m, Terah-li iḡḡiḡigaa Nahor-m, ³⁵Nahor-li iḡḡiḡigaa Serug-um, Serug-li iḡḡiḡigaa Reu-m, Reu-li iḡḡiḡigaa Peleg-um, Peleg-li iḡḡiḡigaa Eber-m, Eber-li iḡḡiḡigaa Shelah-m, ³⁶Shelah-li iḡḡiḡigaa Cainan, Cainan-li iḡḡiḡigaa Arphaxad-gum, Arphaxad-li iḡḡiḡigaa Shem, Shem-li iḡḡiḡigaa Noah-m, Noah-li iḡḡiḡigaa Lamech-gum, ³⁷Lamech-li iḡḡiḡigaa Methuselah-m, Methuselah-li iḡḡiḡigaa Enoch-gum, Enoch-li iḡḡiḡigaa Jared-gum, Jared-li iḡḡiḡigaa Mahalaleel-gum, Mahalaleel-li iḡḡiḡigaa Cainan, ³⁸Cainan-li iḡḡiḡigaa Enos-gum, Enos-li iḡḡiḡigaa Seth-gum, Seth-li iḡḡiḡigaa Adam, Adam-li iḡḡiḡigaa God.

Jesus Ikḡigutchtinniaḡusiaḡa
(*Matthew 4.1-11; Mark 1.12-13*)

4 ¹Tavra Jesus aḡalaḡtugu Ilitqusiḡiksuam, aullanjaruq kuugmiḡ Jordan-miḡ aasii Ilitqusiḡiksuam aullaqtinḡagaa ²nunaḡluktuumun. Tavrani ikḡigutchtinniaḡagaa tuḡḡaum maḡḡukipiama uvluni. Aasii taapkunani uvluni, niḡiḡaitchuq sumikunnii. Aasii isukḡiḡmata, Jesus kaaliḡjaruq.

³Tuḡḡaum uqallautinḡagaa, Iḡḡiḡipiaqpatin God-im, una uyaḡak punniḡuquuḡ.

⁴Jesus kiḡḡagaa, Aglausimaruq Bible-ni, Iḡuk iḡuuniaḡitchuq niḡikun kisiagun, [aḡlaallu ukpiḡilugich uqalupayaḡi God-im.]^e ⁵Tavrasuli tuḡḡaum mayuutinḡagaa qutchiksuamun iḡḡimun, aasii satqummiutivlugu iluqaḡḡiḡik umialgutitḡiḡik nunam akkupauraq. ⁶Aasii uqallautivlugu, iliḡnun aitchuutiginiḡiḡiḡa iluqaan taamna atanḡnaqun kamanautaallu, qanuq aitchuutaḡjaruq uvamnun, aasii kimulliqaa pisukkuma aitchuutigiyumiḡiḡa. ⁷Tavraasii ilivich sitquḡlutin aḡaayyuvigumḡa,

^e 4.4 Dt 8.3.

iluqaisa aitchuutiginiagitka tamatkua ilinun. ⁸Tavra Jesus kiunagaa, [Aullağiñ Satan.] Aglausimaruq Bible-ni inna, Añaayyuvigisağiñ Ataniq God-in, suli kisian savautilugu.^f

⁹Tavra Tuunğaum aullautinagaa Jerusalem-mun, aasii inillakługu nuvuquyanun añaayyuvikpaum, aasii uqallautivlugu, Iğñigipiaqpatin God-im, tavranna nautkiagıñ, ¹⁰qanuq aglausimaruq Bible-ni inna, “God-im tiliñiağai isaguliñni munağitqulutin.”^g ¹¹Aasii isagulgich qaunaginiagaatin piyaququñilutin.^h ¹²Tavra Jesus kiunagaa, Uqallautanaruq Bible-ni, Uuktuğnianitkiñ Ataniq God-in.ⁱ ¹³Tavra Tuunğaum ağıuganikkamigich iluqaisa ikğigutchaktinniutit, ilaa qimautinaruq ilaaniñ nalautitchiagisağılu uuktuatqigviksrani.

Jesus Aullağniigaa Savaani Galilee-mi

(Matthew 4.12-17; Mark 1.14-15)

¹⁴Tavra Jesus aņalalıgu Ilitqusigiksuam Galilee-mun utinaruq aasii quliaqtuağinagaat nunaaqqipayaanun sumulliqaa. ¹⁵Tavra ilaa ilisaurrinaruq añaayyuviniñni, aasii iluqağmıñ iñuich nanğanagaat.

Jesus Ukpigınitkaat Nazareth-mi

(Matthew 13.53-58; Mark 6.1-6)

¹⁶Tavra Nazareth-munaruq iñuguğvinmiñun, aasii añaayyuvıñmunaruq pilğusikaamisun Jew-guruat savairvianni. Tavra makinaruq taiguagıñatłuni. ¹⁷Aasii qaiñnagaich makpıgaanı Isaiiah-m uqaqtaata God-im. Ilaan isivinğagai makpıgaat aasii paqıługu aglausimaruq inna,

¹⁸“Ilitqusigiksuajan Atanğum aņalatkaaña, qanuq ilaan nalunaiqsagınagaaña alğaqsrıtıvıluña tusaayugaagıksuanik kamasaanjitchuanun, [quviasaaquvlugıllu isumaagıtıtuqtuat.] Ilaan tiliñagaaña quliaqtuağıtıvılugıch tamatkua aņalatıtuat pıluunmun annaurrayumiñağıvılugıch, suli qıñıllasılugıch ayaunaruat, atanğısıtıtuqıvıluñı tamatkua naglıksaaqıtıtuat pıluun pisıvıluğı.^j

¹⁹Ilaan-suli tiliñagaaña quliaqtuağıtıvılugıch iñuich pañmapak akuqtuğumiñağıvılugıch Atanığmun.”

²⁰Tavra Jesus imunagıai makpıgaat, aasii utıqtıvılugıch kivgamun tutquvılugıch, aasii aquvıłuni. Tavrani iluqağmıñ iñuich añaayyuvıñmiıtuat takunnaakkiutinagaat. ²¹Tavra uqautırraqsinagıai, Uvlupak taamna tusaakkaqsı Bible-niñ tañıqsaganıktuq. ²²Tavra iluqağmıñ uqautıgılluatanagaat, suli kamasuutıgıñagaich uqalluıtuat uqautıgıranı. Uqallanamiıtu, Uvvauna Joseph-gum iğñıgıaa. ²³Tavra uqallautınagıai, Nalupqınaitchuamik uqallagvıgıniagıvısiña uumiña uqalugaamik. Taaktıi, ilıñnik iñuıqsıñ. Tusaanaravut kamanaqtuut savaatin Capernaum-mi maanıllu savaagıkkıch ilıvıch nunanı. ²⁴Jesus uqallavsaanaruq, İlumun uqallautıgıvısi, uqaqtaa God-im akuqtuqtaulaıtuq nanmıñıq iñuñmiñı.^k

²⁵Aglaan ilumun uqallautıgıvısi, iñugiaktuat ulğanaruat iñuunaruat Israel-mi Elıjah iñuumman. Sıalulainınaruq ukiuni pıņasuni itchaksranıllu tatqıñı, kaaksıuqpañmata iñuich iluqaani nunañanı.^l ²⁶Tavra Elıjah tilıraunaitchuq nallıannun-unnıi taapkuı iñuıch, aglaan ulğanaruamun Jew-gunıtuamun, iñuuruamun Zarepheth-mi nunaqqımi Sidon-mııtuami.^m ²⁷Suli God-im uqaqtaa Elisha iñuumman iñugıanaruat kılıgıruaqtuqtuıtuat Israel-mi, aasii nallıñıch-unnıi iñuıqsıraunaitchut. Aglaan Naaman, Syria-ğmıı kısımi iñuıqsıraunaruq.ⁿ ²⁸Tavra tusaakamırruq taamna, iluqağmıñ añaayyuvıñmiıtuat qınnapiagatanaruat. ²⁹Tavra ilıñıch maksrınarut aasii

^f4.8 Dt 6.13. ^g4.10 Ps 91.11. ^h4.11 Ps 91.12. ⁱ4.12 Dt 6.16. ^j4.18-19 Is 61.1-2. ^k4.24 Jn 4.44. ^l4.25 1 K 17.1. ^m4.26 1 K 17.8-16. ⁿ4.27 2 K 5.1-14.

tiguniqłakługu annisiŋagaat Jesus iniqpaŋmiñ, saqigrugivlugu siñaanun qimiqqam siŋitchukługu. Iniqpaŋat ittuaq qimiqqam qaŋaŋani. ³⁰Tavra akunniraqługich iñusalaich, Jesus aullaŋaruq.

Iñuk Ilitqusiqlulik

(Mark 1.21-28)

³¹Tavra Jesus Capernaum-muŋaruq iniqpaŋmun Galilee-mi. Tavraasii ilaan ilisautiŋagai Jew-guruat savairvianni. ³²Tavra iñuich kamasuutiqaŋarut ilisaurriñiŋanik, qanuq ilaan uqaluŋi kamanararut. ³³Tavra aŋaayyuvuŋmi inŋaruq iñuk ilitqusiqluqaqtuaq, aasii nipatutilaamisun nivliŋaruq, ³⁴uqaqluni, Jesus Nazareth-miu, summan ilaksiavisigut? Uvaniitpich suksraunŋigıuqluta? Ilisimagiga kiutilaan. Ilaa Piłuutaitchuaq God-im pia. ³⁵Tavra Jesus suaŋagaa uqallautivlugu, Nipaisaagiñ. Anniñ ilaaniñ. Tavra ilitqusiqluum ulŋutqaaqlugu sivuŋaanun Jesus, aniŋaruq ilaaniñ annigaluagnagu. ³⁶Tavra iluqaŋmiŋ aliŋarut aasii avanmun uqaagaqsivlutuŋ, Sunauna uqallaun? Qanuq sumiñ ataniŋnaqutiqaqluni suaŋatiqaqluni lu piraksrillagai ilitqusiqluich, aasii ilaisa kamaŋillavlugu. ³⁷Tavra uqaluk ilaagun siaminararut inipayaanun tamatkunani nunani.

Jesus Iłuqaŋigai Iñugiaktuat Iñuich

(Matthew 8.14-17; Mark 1.29-34)

³⁸Tavra Jesus anivłuni aŋaayyuvuŋmiñ Simon aimaagvianuŋaruq. Tavra Simon aakaruaŋa naŋinŋaruq sunnautiqaqaqluni, aasii ilaisa ikayuqtailiqtuŋagaat ilaanun. ³⁹Tavra Jesus makitchaqtuŋaruq siŋigviŋisa saniŋaanun, aasii suakługu sunnautaa, aasii sunnautaiŋaruq. Tavrauuvaa makiłuni niqlıuŋutirraqsiŋagai.

⁴⁰Tavra siqıñiq nipisaŋataqsımman, iluqaŋmiŋ tamatkua naŋittuaqaqtuat qanusilımaanik naŋirrutinik qaŋŋisiŋagaich Jesus-mun. Tavra ilaan aksiuŋagai iluqaisa aasii iłuqaŋivlugu. ⁴¹Suli ilitqusiqluich-unnii animmiraqtut iñugiaktuanıñ iñuŋniñ nipaallvutuŋ, Ilivich Iŋniŋigaaatin God-im. Tavra Jesus suagaŋigai, suli uqaqtitchailivlugu, qanuq ilisimagaat Christ-gutilaŋanik, Iŋniŋa God-im.

Jesus Alŋaqsruiuruq Judea-mi

(Mark 1.35-39)

⁴²Tavra uvlaagmagu Jesus aullaŋaruq aasii iñuilaamukłuni. Tavra iñuich ivanagaat. Aasii paqinnamirruŋ, qimaktailiŋarut ilaanun. ⁴³Tavra ilaan uqallautiŋagai, Alŋaqsruiurksauruŋa tusaayugaagiksuanik atanniqsimmataata God-im, allanullu iniqpaŋnun, qanuq God-im tilinagaŋa taamna savaagıtquvlugu. ⁴⁴Tavra ilaa alŋaqsruiuruq aŋaayyuvuŋniñi Judea-mi.

Jesus Ququagaı Sivulliich Iłitchitqurat

(Matthew 4.18-22; Mark 1.16-20)

5 ¹Tavra Jesus makitaŋaruq siñaani tasiata Gennesaret. Tavrani iñuich katilŋataviŋarut naalagumavlutuŋ uqaluani God-im. ²Tavra Jesus tautuŋagik malŋuk umiaqpaurak amummiruak. Iqaluŋniaqtit qimakkajich salummaivlutuŋ kuvranik. ³Ikivluni iŋluanun umiaqpauram Simon pigikkaŋanun, Jesus apiŋiŋagaa kaimitaallaquvlugu nunamiñ. Aasii ilaa aquptaqaqluni ilisautirraqsiŋagai iñuich umiaqpauramiñ.

⁴Tavra Jesus uqanaiqami, uqallautiŋagaa Simon, Saavittitchi itiruamun aasii niŋillugich kuvraŋi qaaksaŋlusi. ⁵Tavra Simon-gum kiunagaa, Iłisaurrii

^o 4.32 Mt 7.28-29. ^p 5.1-3 Mt 13.1-2; Mk 3.9-10; 4.1.

iqaluŋni allakkaluaqtugut tavra unnuaqutitilaan̄atun aŋiĩñ allaktugut. Aglaan uqallautin pisigilugu kuvriġñaqtuŋa.⁶ Tavra kuvrianikamiŋ, qaan̄agaich iqalusa laich, aasii kuvraŋich aligagñialaŋarut.⁷ Nuluġaŋagaich algaisiŋ iġluani umiaqpauramiittuat qailugich ikayuġiaquvlutiŋ. Aasii qaivlutiŋ usiiliŋagaik iluqaaktun umiaqpaurak, pukłipiagataqługik.⁸ Tavra Simon Peter-m iłitchuġikamiuŋ taamna, sitquŋaruq sivuġaanun Jesus aasii uqallaktuni, Aullaġiñ uvamniñ Ataniiq, qanuq uvaŋa piłuktuaguruŋa iñuk.⁹ Qanuq ilaalu taapkualu piqatini niġiĩllaqtuŋarut taapkunuuna iqaluktamikkun.¹⁰ Taapkuagluami James-lu John-lu iġniŋik Zebedee-m algaiġuruak Simon-mun. Tavra Jesus uqallautigaa Simon, Iqsiñak. Iqalugniagusiqsun, tavraŋŋaglaan iñunnagniagniaqtutin.¹¹ Tavra amuanikamisigik umiaqpauratik, qimaŋagaat sunapayaq aasii malikługu Jesus.

Jesus Mamititkaa Killiġruaqtuqtuaq

(Matthew 8.1-4; Mark 1.40-45)

¹²Tavra Jesus itillugu iniqpaich iłan̄anni, iñuk qaiŋaruq killiġruaqtuqpaktuq. Tautukamiuŋ Jesus sitquŋaruq sivuġaanun aasii apiġivlugu, Ataniiq, pisukkuvich mamititchumiñaġiŋma.¹³ Tavra Jesus isaaqłuni aksiuŋagaa uqallaktuni, Piyummatiaqtuŋa. Mamittin. Tavraŋŋatchiaq killiġruaŋi mamiŋarut.¹⁴ Tavra Jesus uqaullaapiŋagaa quliiaqtuqun̄iġuġu kimulliġaa, aglaan uqallautivlugu, Aŋaayyuliqsiqpaŋmugiñ qanuqitilaagiaġlutin, aasii aitchuiłutin ikipkautinik Moses piraksiŋriutiŋiñik, ukpiġnaqsisaagługu paŋmapak salumasisilaan.¹⁵ Tavra siamiłhaaqsiññaŋaruq uqaluk ilaagun, aasii iñugiapiagataqtuat iñuich katiŋaruq naalagiaqłutiŋ sulii ħuaqsiqkaġiaqłutiŋ naŋirrutimiŋiñi.¹⁶ Tavra Jesus aullaġuuruq iñuiłaa mun aŋaayyuyaqtuqłuni.

Jesus ħuaqsigaa Aulalaitchuaq Iñuk

(Matthew 9.1-8; Mark 2.1-12)

¹⁷Tavra tamatkua uvlut iłan̄anni, Jesus iłisaurriqatillugu, iłan̄ich Pharisees-lu iłisaurriłlu pitquranik aquppiŋarut sanigaani, qaiŋaruq nunaaqqipayaŋiñiñ Galilee-m Judea-vlu, Jerusalem-miłlu, tavra Atanġum God-im suaŋŋasiŋagaa Jesus ħuaqsiyumiñaqsiqlugich naŋittuat.¹⁸ Tavraptauq iñuich iłan̄ich qaġġirriŋarut aulalaitchuamik nalaruamik ikuvġamiñi, aasii itqutisaġaluŋagaat iġlumun iłisukługu sivuġaanun Jesus.¹⁹ Aasii itqutiŋyumiñaiññamirruq, iñuich tativlutiŋ, mayuŋarut iġlum qaan̄anun, qilaŋa aasii aŋmaqqaaqługu niŋiługu ikuvġaqtuummaan qitqannun iñuich sivuġaanun Jesus.²⁰ Tavra Jesus puttuqsrikamiuŋ ukpiġutaat taapkua iñuich, ilaa uqallaŋaruq aulalaitchuamun, iñuuk, piłuutitin suliquitiŋaiqsaurut itqaumayumiñaiqługich.²¹ Tavra iłisaurriłlu pitquranik Pharisees-lu apiqsruqtuutirraqsinarut avanmun, Kiñauna iñuk uqaqpa tainna God-itun? Kiñaliqaa suliquitiŋaiqsiyumiñaitchuq itqaumayumiñaiġlugich piłuutininik aglaan God kisimi.²² Tavra Jesus puttuqsrikami tainna isumanigmata, uqallautiŋagai, Summan isumavisi tamatkuniŋa? ²³Nalliak sigłiġnaiłhaaqpa uqallaktuni, Piłuutitin suliquitiŋaiqsaurut iliŋnun, naagga uqallaktuni, Makillutin pisuaġiñ? ²⁴Ukpiġnaqsiliġniagiga ilivsiññun Iġniŋa iñuum ataniġnaqtuqatitilaan̄anik nunami suliquitiŋaiġumiñaqługich piłuutit. Tavrani uqallautiŋagaa iñuk aulalaitchuaq, uqallautigikpiñ, makittin. Tigulugich ikuvġatin, agġiñ.²⁵ Tavra tavrauuvaa ilaa makinaruq sivuġaanni, aasii tiguvlugich ikuvġani aiŋaruq nanġaqługu God.²⁶ Tavra iñuich aliuġutchapiŋarut kamatchakłutiŋ, nanġaŋagaat God uqaqłutiŋ, Qiñiŋaruq aliuġnaqtuanik sunik uvlupak.

⁶5.5 Jn 21.3. ⁷5.6 Jn 21.6. ⁸5.8 Job 7.19-20; Ps 39.13. ¹⁵5.14 Lv 14.1-32.

Jesus Ququaḡaa Levi

(Matthew 9.9-13; Mark 2.13-17)

²⁷ Taavruma aquagun Jesus aninjaruq, aasii tautuḡagaa tax-iñik katitchiri atiaqqtuaq Levi-mik, aquppiñiqsuaq tax-iḡiqiviḡmi. Tavra Jesus uqallautiḡagaa, Malinḡa. ²⁸ Tavra Levi-m makiḡuni qimaḡagai supayaat, aasii malikḡugu Jesus. ²⁹ Tavra Levi-m niqinaqusiḡutiqpanagaa Jesus iglumiñi. Aasii tavrani iñusalaich inḡarut tax-iñik katitchirit iḡaqaḡutiḡ allaniglu aquppiqatauranik niḡḡiviḡni piqatigivlugich. ³⁰ Tavra Pharisees iḡisaurriḡiḡ pitquranik uqamayuuḡiḡagaa Jesus iḡitichitquraḡi, Summan niḡiqatiqaḡuvisi imiqatiqaḡusiḡu tax-iñik katitchirinik piḡuusiḡiriniglu? ³¹ Tavra Jesus kiḡuḡagai, Surruitchuat taaktituaksraitchut, aglaan nanjittuat. ³² Qaiḡaitchunḡa ququaḡiaḡlugich nalaunḡaruat iñuich, aglaan piḡuusiḡirit isumalitqivlugich.

Apiqqun Niḡiḡaiḡnikun Aḡaayyuḡḡuni

(Matthew 9.14-17; Mark 2.18-22)

³³ Tavra iñuich iḡaḡisa uqallautiḡagaat Jesus, John-gum iḡitichitquraḡi akulaitchuami niḡiḡaitchuurut aḡaayyuḡḡutiḡ, tamatkualu iḡitichitquraḡich Pharisees, aasiḡi ilivich iḡitichitquratin niḡiḡuḡaḡtut imiḡḡutiglu. ³⁴ Tavrali Jesus kiḡuḡagai, Isummatigivisigik tuyuḡmiat katirrusiqiruani niḡiḡaitquvlugich sivisutillaḡatun uiksrautim nayuutiniḡata ilinḡiñun? Tainna piñiḡaitchut. ³⁵ Aglaan uiksrautim aullaurraviksraḡa tikitchumaaḡtuq, aasii taimanigu niḡiḡaitpaallugniḡtut.

³⁶ Jesus uqautivsaḡammigai uuktuunmik. Kiñaliqaa aliksiḡiḡaitchuḡ iḡaviñiḡanik nutauruam annuḡaam aasii iḡaḡutivlugu annuḡaalunmun. Tainna pigumi, aligniḡaa nutauruḡ annuḡaaq, sul iḡaaksraḡtaaguruḡ nutauruamiñ annuḡamiñ allakaḡusugniḡmiḡusuli utuqqauruamiñ. ³⁷ Iñuum sul iḡmiutilaitkaa nutauruḡ wine puuḡruanun, qanuḡ nutauruam wine-gum puvlagluni qaḡniḡaa puuḡruḡ, aasii wine maḡiluni asiñun, aasiḡi puut maḡulutiḡ. ³⁸ Aglaan nutauruḡ wine puuḡaksraupiaḡtuq nutauruanik puunik. ³⁹ Sul iñuktun kipiḡniḡitchuatuḡ imiḡugluni nutauruamik wine-mik imianiḡavluni utuqqauruamik wine-mik, tainnatun iñuich uḡaḡuurut utuqqauruat piḡḡutchich nakuuḡhaḡnivlugich nutauruaniñ piḡḡutchiñiñ.

Apiqqun Jew-guruat Savaiñḡitigun

(Matthew 12.1-8; Mark 2.23-28)

6 ¹ Jew-guruat savairvianni, Jesus-lu iḡitichitquraḡiḡu pisuallagmiḡ palauvaksrat nautchiaḡaḡviatigun, ilaan iḡitichitquraḡisa nutchuḡaḡaḡaich nauganiktuat palauvaksrat, amiḡaiyaḡlugich argaḡmiḡnik, aasii niḡivlugich. ² Tavrali iḡanich Pharisees uqallajarut, Summan uvva inna pivisi? Qanuḡ pitquniḡauruḡ taamna pitquraptiḡni savaiñḡitigun. ³ Tavra Jesus kiḡuḡagai, Nalupqinaitchuamik taiguanḡarusi qanuḡ David piḡatilaḡanik kaaksiuliqamiḡ piqatiniḡu. ⁴ Ilaa isiḡaruḡ God-im iglunan aasii punniksraḡḡuni ilaḡuaḡtaunḡaruanik God-mun, niḡitquniḡauruanik iñunun aglaan aḡaayyuliḡsiḡpaḡnun kisan. David niḡiḡaruḡ sul iḡitichitquratiḡ piqatini. ⁵ Tavra Jesus uqallautiḡagai, Iḡniḡa iñuum atanḡnaḡutiḡaḡaḡtuq pitquraniñ aḡalatchiruaniñ iñunḡnik savaiñḡiḡmi.

Iñuk Argakisuuraq

(Matthew 12.9-14; Mark 3.1-6)

⁶ Allamisuli Jew-guruat savairvianni, Jesus isiḡman aḡaayyuviniḡmun sul iḡisaurrivluni, iñuk tavraniḡnḡammiñiqsuḡ taliqpia argakisuuraq. ⁷ Tavra pitquranik

⁴ 5.30 Lk 15.1-2. ⁵ 6.1 Dt 23.25. ⁶ 6.3-4 1 S 21.1-6. ⁷ 6.4 Lv 24.9.

ilisaurrillu Pharisees-lu naipiqtuᅇagaat, iᅇuaqsiriᅇiaqtilaanaᅇanik savaitchuani, pasisukkaluaqᅇugu. ⁸Tavra Jesus ilisimaᅇagaᅇ ilaisa isumaᅇaᅇich, aasii uqallautiᅇagaa iᅇnuk argakisuurauniqᅇsuaq, Qaiᅇ. Makittin uvuᅇa. Tavra tavruᅇa makinᅇaruq. ⁹Tavra Jesus uqallautiᅇagai. Apigiᅇivsi uumiᅇa, pitquratiguaᅇava Savaiᅇᅇiᅇmi nakuurualiqiruni naagga pigiᅇtchualiqiruni? Ikayugaksraᅇiᅇisigik iᅇnuch naagga ilatchiᅇᅇugich Savaiᅇᅇiᅇmi? ¹⁰Tavra ilaan qiiᅇigaallakkaluaqamigich iluqaisa kiutchiᅇiᅇvluni, uqallautiᅇagaa, Isaakkich argaktin. Tavra isaanaruq, aasii argaᅇi iᅇuaqsiraunaᅇarut. ¹¹Tavra ilisaurrillu Pharisees-lu pivsapiᅇaᅇataᅇarut, aasii uqaᅇaᅇsivᅇutiᅇn avanmun qanuᅇuᅇkkaluaqᅇugu Jesus.

Jesus Piksraqtuq Qulit Malᅇugnik Tilirauruanik

(Matthew 10.1-4; Mark 3.13-19)

¹²Taipkunani uvluni Jesus aullaᅇaruq qimialuᅇnun aᅇaayyuyaqtuᅇᅇuni, aasii unnuaqᅇutulaaᅇatun ilaa aᅇaayyuunaᅇaruq God-mun. ¹³Tavraasii uvlugᅇman, ilaan qaitquᅇagaᅇ ilitchitqurani, aasii piksraᅇvigiᅇvlugich qulit malᅇugnik, tairauruanik ilaan tiliraᅇiᅇiᅇ. ¹⁴Ilaan piksraqtaaᅇiᅇagaᅇ ukua, Simon ilaan taiguusiᅇagaa Peter-mik, Andrew-lu aniᅇataa, suli James-lu John-lu Philip-lu Bartholomew-lu, ¹⁵Matthew-lu Thomas-lu James-lu iᅇᅇiᅇa Alphaeus, Simon-lu tairauruaᅇ Zealot-mik, ¹⁶Judas-lu iᅇᅇiᅇa James, suli Judas Iscariot aitchuutiᅇinnikuaᅇ ilaanik.

Jesus Iᅇisaurriruq Iᅇuaqsirivᅇuniᅇu

(Matthew 4.23-25)

¹⁷Tavra Jesus atqaᅇatigiᅇagaᅇ ilitchitqurani qimialuᅇmiᅇ, aasii makiᅇᅇuni qaiᅇsuami nunami piᅇatigiᅇvlugich iᅇnusaiaich ilitchitquraliutiruat inmiᅇun. Allallu iᅇnugiᅇaᅇaᅇtaᅇtuat iᅇnuch qairuat iluqaaniᅇ Judea-miᅇ Jerusalem-millu taᅇium siᅇaᅇmiᅇllu Tyre-miᅇ Sidon-millu. ¹⁸Tamatkua iᅇnuch qaiᅇaruᅇ naalagiaᅇᅇutiᅇn Jesus-mik, suli iᅇuaqsipkaᅇiaᅇtuallu naᅇirrunmiᅇiᅇ. Tamatkualu ilitqusiᅇᅇuqaᅇtuat iᅇuaqsiraunaᅇarut. ¹⁹Suli iluqaᅇmiᅇ iᅇnusaiaich aksiugᅇiatagaᅇat, qanuq ilaa suaᅇᅇatiᅇaᅇaruq inmiᅇiᅇ iᅇuaqsillavlugich, aasii iluqaᅇmiᅇ qairuat ilaanun iᅇuaqsiraunaᅇarut.

Quviasuutit Isumaᅇuᅇtillu

(Matthew 5.1-12)

²⁰Tavra Jesus qivianaᅇagaᅇ ilitchitqurani, aasii uqallakᅇuni, Quviasugitchi ilivsi iᅇiappauruasii, qanuq pigiᅇisi God-im umialᅇutiᅇi. ²¹Quviasugitchi ilivsi kipiᅇniᅇuᅇtiᅇaᅇhaaᅇtuat pisukᅇugich God-im pitᅇutiᅇi iᅇnuktun kaaktuatun paᅇmapak, qanuq pisuᅇiᅇiqᅇsitauniaᅇtusi. Quviasugitchi ilivsi isumaᅇtuasii pisigiᅇlugu piᅇun, qanuq taimaᅇiᅇu isumaᅇaᅇiᅇiᅇaᅇtusi.

²²Quviasugitchi iᅇnuch uumikkiutikpasi, pisuᅇiᅇpasiᅇu uqamaᅇᅇuutilusiᅇu, suli uqaᅇᅇutiᅇn pigiᅇiᅇiᅇiᅇu pisigiᅇlugu uvamnᅇ maliguaᅇniᅇisi Iᅇᅇiᅇanik Iᅇuum.^y

²³Quviasukpaᅇitchi taavrumani uvlumi, minᅇiᅇtaᅇiᅇchiunniᅇ quviasuglusi, qanuq akiliᅇusiaksraᅇsi kamaᅇaᅇtuq qilaᅇmi. Itqumasigik tainnatuttauᅇ maᅇᅇuᅇᅇisa piyuᅇagaᅇich uqaᅇᅇiᅇiᅇ God-im.^z

²⁴Qanutun nagliᅇnaᅇtusiuvva ilivsi suᅇalliruasii paᅇmapak, qanuq quviasaaᅇusuaᅇaaniktusi suᅇalivsiᅇiᅇiᅇ. ²⁵Qanutun nagliᅇnaᅇᅇigirusi ilivsi pisuksiᅇuᅇiᅇchuaᅇii sumik nakuuruamik paᅇmapak, iᅇnuktun niᅇiᅇᅇuruatun, qanuq pisuksiᅇuliᅇiᅇaᅇtusi. Qanutun nagliᅇnaᅇᅇigirusi ilivsi aliasuᅇisaaᅇsiᅇiᅇaᅇtuasii paᅇmapak, qanuq ipiᅇtutchagnaᅇtusi, qialusiᅇu.

^y 6.22 1 P 4.14. ^z 6.23 2 Ch 36.16; Ac 7.52.

²⁶ Qanutun naglignaqtigirusi iñupayaat uqausigilluataqpas. Tainnaptauq manjuunjisa uqautigilluatañammigaich uqaqtaunjuatuat God-mun.

Piviuttaǵisigik Akil̄l̄iqsuqtisi

(*Matthew 5.38-48; 7.12a*)

²⁷ Aglaalli naalaǵnirusasi uqallautigivsi ukuniña. Piviuttaǵisigik akil̄l̄iqsuqtisi. Nakuuruamik pisigik tamatkua uumik̄iqsuat ilivsiññik. ²⁸ Apigisiuᅇ God nagligitqulugich tamatkua uqamaqtuurriruat ilivsiññik. Añaayyutilugich pimaqtuktairuat ilivsiññik. ²⁹ Iñuum qakiqpasi iqsravsigun, akisaǵaluǵnasi manniᅇiuᅇ igl̄uanik. Iñuum suli quppigaagiqpasi, qaliǵuuraqsiᅇ ᅇ ᅇ iᅇ. ³⁰ Aitchuisitchi iñupayaanun piatchiaqtuanun ilivsiññiñ. Suli iñuk aannikpan suǵauttaǵnik, katchuñairrutiginagich tasuǵuglugich. ³¹ Tavra qanuq pitquyumaguvsu iñuᅇnun, tainnatulli pisigik.^a

³² Piviuttaǵiguvsiᅇ kisiisa piviuttaǵirisi, kamanal̄haaqtuamik piñitchusi piᅇusiqiriniñ, qanuq piᅇusiqiritunni piviuttaǵimmigaich piviuttaǵiritiñ. ³³ Aasiisuli anniqsuisuugvsi tamakunurña kisiññun anniqsuqtikaavsiññun, kamanal̄haaqtuamik piñitchusi piᅇusiqiriniñ, qanuq piᅇusiqirit-unni tainna pisuummiut. ³⁴ Suli atukkiññikkvsi tamakunurña kisiññun niǵiugvigikkavsiññun paaq̄iusiaksramik, kamanal̄haaqtuamik piñitchusi piᅇusiqiriniñ, qanuq piᅇusiqirit-unni atukkiññiguummiut piᅇusiqirinun, atukkirrutimiktun aktigiruamik utiq̄titchivigitquvlutiñ. ³⁵ Aglaan ilivsi piᅇl̄l̄uataᅇhaaqtuksraurusi tamakunurña piᅇusiqiriniñ. Tavra piviuttaǵisigik uumigirisi, anniqsuǵugl̄l̄u. Atukkiññigitchi paaq̄iusiaksramik niǵiunaiǵl̄usi, aasi akil̄l̄iusiaqsi kamañaǵniaqtuq, suli miq̄iᅇtuǵiniǵaasi sapiǵñǵniqsrauruaam God-im, qanuq ilaa piaq̄l̄uktan̄itchuq quyyataitchuanun-unni anniqsrauranullu. ³⁶ Nagliktausitchi Aapavsisuttauq naglikrsauruatun.

Qanuqinnigaq̄iᅇñiq Allanik

(*Matthew 7.1-5*)

³⁷ Qanuqinnigaq̄iᅇñisi allanik, God-ivli qanuqinnigāñiañiñmigaasi. Uqallausiḡinagich iñuich anniqsuutaun̄iññiᅇlugich, God-ivli uqallausiḡiniñiañiñmigaasi anniqsuutaun̄iññiᅇl̄usi. Suliqutiginaiqsigik itqaumayumiñaiǵl̄ugich iñuich piᅇuutiñich, God-ivli suliqutiginaiǵniǵm̄igai itqaumayumiñaiǵl̄ugich piᅇuutisi. ³⁸ Aitchuisitchi iñuᅇnun siḡn̄ataiᅇl̄usi aasiᅇli God-im aitchuǵniǵm̄igaasi inuñaiǵl̄ugu. Aitchuisiaq̄aǵniaqtusi imaqtutilaǵutiqaqtuamik naq̄ittaᅇl̄ugu, tunniǵiks̄aq̄l̄ugulu ukpitaalallasilaallaan. Qanuq imaqtutilaǵutitun atukkavsisun aitchuikavsi iñuᅇnun, God-iptauq atuǵniǵm̄igaa uuktuutigikkaqsi ilivsiññi.

³⁹ Jesus quliaqtuagutiñammigai uuktuunmik. Ayaun̄ruam iñuum aullatiyumiñaitkaa ayaun̄ruaq iñuk. Iluqatik qar̄gisāñiaqtuk iᅇl̄uqsramun.^b ⁴⁰ Iᅇisaqtuaguruuq iᅇlisim̄haan̄itchuq iᅇlisaurrim̄iññi, aglaan iᅇisaqtuaguruuq naatchigumi iᅇisaamiñik, iᅇlisimatiḡiliǵnīiaqtuq iᅇlisaurrimisun.^c

⁴¹ Summan pasiviuᅇ aniqatin killuliqirualivl̄ugu ilivich piǵiᅇᅇhaaǵaluñᅇaᅇpich?^d ⁴² Tainna pikavich, iñuktun ittutin qirugruaǵmik irimiutaqallaᅇmi irriugauramik piᅇiq̄siñiataktuatun aniqanmi iraaniñ. Ukp̄iñᅇuaqtuatiin, iᅇuqaqsruq̄aǵiñ ilijun, aasi ikayugumiñaq̄sivaallugluᅇ aniqatin killukuagutiñiñik.

Napaaqtuq Siiḡñaiᅇñiᅇ

(*Matthew 7.16-20; 12.33-35*)

⁴³ Napaaqtuᅇiksuaᅇpayaᅇ siiḡñiᅇl̄aitchuq piᅇl̄uktuanik, naaggaunni napaaqtuᅇiitchuq siiḡñiᅇl̄aiñmiuq siiḡñaiᅇñisuanik. ⁴⁴ Qanuq napaaqtullaat

^a 6.31 Mt 7.12. ^b 6.39 Mt 15.14. ^c 6.40 Mt 10.24-25; Jn 13.16; 15.20.

il̄isimanaqtut siigñian̄isigun. Fig-gich pukulaitkisi kakillaḡnaniñ napaqtuniñ, naaggaunnii grapes-nik pukulaiñm̄iusi uqpiñhuniñ.^d 45 Iñulluataq nakuurualiqirūq qanuq nakuuvluni isumaqaḡv̄iñmiñi. Aasiisuli pigiitchuaq iñuk pigiitchualiqiv̄luni, pigiitchuamik isumaqaḡluni. Tavra iñuk uqaqami uqaluḡmigun salapqiaḡaa irrusipiani.^e

Malḡuk Iḡluqpirik

(Matthew 7.24-27)

46 Tuḡluḡagaksraḡiñitkivsiḡa Atanivsiññik kamagiyumañitkuv̄sigik il̄isaurrutitka ilivsiññun. 47 Iñupayaaq qairuaq uvamnun aasii tusaavlugich uqalutka kamagiv-lugil̄lu, il̄isautiniagivsi sumik arriqaqt̄ilaḡan̄anik. 48 Arriqaqtuq iñuḡmik iḡluqpiruamik nivak̄luni itisiv̄lugu, maḡḡuliiv̄luniasii uyagaḡu qaḡanun. Tavraasii uliqpaḡman, kuḡaluich ulutimmarruḡ taamna iḡluqpaḡ, aulayyañaitchuq, qanuq maḡḡuliḡluat̄an̄aruq. 49 Aglaalli iñuktauq tusaagaluḡluni kamaksriñiññami uqaluḡnik, arriqaqtuq iḡluqpiruamik nunam qaḡanun maḡḡuiḡaaḡlugu. Tavraasii kuḡaluich ulutimmarruḡ, tavraḡḡatchiaq ulḡuv̄luni suksraunḡipaluḡaruq.

Jesus Iḡuaqsigaa Aḡuyaktit Atanauraḡata Kivḡaḡa

(Matthew 8.5-13)

7 1 Tavra Jesus uqaḡaiqami iluqaiññik uqalugiram̄iñik iñuḡnun, ilaa Capernaum-muḡaruk. 2 Tavra aḡuyaktit atanauraḡata kivḡaḡa piqpaḡikk̄aḡa naḡiḡaruq tuquyasiv̄luni. 3 Tavra aḡuyaktit atanauraḡata tusaakamiuḡ Jesus qaisilaḡan̄anik, tilisiḡaruq ilaanun umialiḡnaḡiñik Jew-guruat apiḡitquv̄lugu qaiḡluni iḡuaqsiaqt̄uaquv̄lugu kivḡani. 4 Tavra tikiññamirruḡ Jesus, apiḡiḡagaat kipiḡnaqsiv̄lugu, uqaḡlutiḡ, Ilaa nalliummatirūq ilivich ikayuḡpku taavrumiḡa, 5 qanuq ilaan nakuḡḡipiallakkai iñuvut, sul̄i aḡaayuv̄viliḡagaatigut. 6 Tavra Jesus aullaqatigiḡagai. Tavra qallimman iḡlumun, aḡuyaktit atanauraḡata tiliḡagai avilaitqatit ilaanun, uqallautitquv̄lugu, Ataniiq, isumaalluksaḡnak il̄iḡnik, qanuq uvaḡa nalliummat̄iḡiḡčuḡa qaiguv̄ich isiḡlutin iḡlumun. 7 Uvva isummatigiḡiḡčuḡa nalliummat̄ilūḡa ullakkumiñḡlutin uqallaksiññḡiḡiñ uqaluḡmik, aasii kivḡaga iḡuaqsirauniaqtuq. 8 Uvvaliuv̄aḡa ataniqaḡmiḡa atanauran̄anik, aasii aḡuyaktiqaḡmiḡa aḡalatam̄nik. Uqallakama il̄aḡannun, Aullaḡiñ, tavra aullaqtuq, sul̄i allamun, Qaḡḡiñ, qaimmiraqtuq, sul̄i kivḡamnun uqallakama, Una piḡu, ilaan pisummiḡaa. 9 Tavra Jesus tusaakamiuḡ taamna, ilaan aliḡḡusuutigiḡaga, aasii kiḡiaḡluni uqallautiḡagai iñusalaich malikt̄uat, Uqallautigivsi, Israel-guruaniunnii kasuiḡaitchuḡa iñuḡmik tainnatun ukpiḡutiqaqt̄uamik. 10 Tavra taapka uqallautiḡagaat utiqamiḡ iḡlumun, tautuḡagaat kivḡaq iḡuaqsiv̄lugu.

Jesus Aḡipkaḡaa Uilḡaḡaruam Iḡñiḡa

11 Uv̄laakumman Jesus aullaḡaruq iniqpaḡmun atiqaqtuamun Nain-mik, aasii il̄itchitquraisa iñusalaiḡlū mal̄iḡagaat. 12 Tavra qallimmiuḡlu paaqpaḡanun iniqpaum, aatchiḡarut iñuich tuquruamik akigaḡlugu, iḡñit̄ualuapt̄auq aḡnam uilḡaḡaruam, aasii iñusalaich iniqpaḡmiñ piqasiḡñikk̄aḡat. 13 Tavra Atanḡum tautukkamiuḡ uilḡaḡaruḡaḡ, naḡliksratchaḡaruq ilaanik aasii uqallautiḡaga, Qianak. 14 Tavra ullak̄lugu aksiḡuḡaga akiḡautaḡ, aasii akigaḡtiḡi nutq̄aḡarut. Tavra Jesus uqallaḡaruq, Nukat̄piaḡ, uqallautiḡikpiñ, makittin. 15 Tavra tuqur̄aruḡaḡ iñuk aquv̄iḡaruq, aasii uqarraqsiv̄luni. Tavra Jesus qaiñḡaga aakaḡanun. 16 Kamatchapiḡataḡarut iluqaḡmiḡ iñuich, aasii ilaisa naḡaḡagaat God uqaḡlutiḡ, Kamanaqt̄uaq uqaḡtaa God-im iñukpalliḡaruq

^d 6.44 Mt 12.33. ^e 6.45 Mt 12.34.

akunnaptiŋni, uqaq̄lutiglu God-im annautiyaqtuǵai iñuŋni. ¹⁷Tavra taamna Jesus piraña tusaanǵaǵat iluqaǵmiŋ Judea-mi, avataaniļu iluqaiñni nunaaq̄iñi.

John Paptaiqsım Tiligik İlitchitquraŋni Jesus-mun

(Matthew 11.2-19)

¹⁸İlitchitquraŋisa John quliaqtuaǵutiŋaǵat tamatkuniŋa iluqaiñnik. ¹⁹Tavrani John, qaitqunǵagik malǵuk ilitchitquraŋni, aasii tilivlūgik Ataniǵmun, apiḡiyaqtuquvlugu uumiŋa apiqunmik, İlivivich taimña qaiyumaqtuaǵuruuq, naagga allamik niǵiuvsaǵniapisa? ²⁰Tavra iññuk tikiññamitku Jesus, ilinik uqallaŋaruk, John Paptaiqsım tiliŋaǵatiguk ilinun, ilisimasukluni ilivich taimñaummagaan qaiyumaqtuaq, naagga allamik niǵiuvsaǵniapisa? ²¹Taavrumani ikarraǵmi Jesus iñuqsiŋǵai iñugiaktuat naŋirrutiniñ, suaq̄hūgutinilļu, ilitqusiŋlūŋniļu, sulı iñugiaktuat ayaŋaruat qinillasipkaŋǵai. ²²Tavra ilaan uqallautiŋagik John ilitchitqurak, Aullaǵlutik quliaqtuaǵutiyaqtuatku John sunik tautukkaptiŋnik tusaanaraptiŋniglu, ayaŋaruat qinillasirut, tusiattuat pisuallasirut, killiǵruaqtuqtuat mamittut, sulı tusaalaitchuat tusaallasirut, tuquruat aŋipkaqtaummiut, piqaqtuksrauruat tusaayugaǵiksuaq alǵaqsruusiǵiǵaǵat. ²³Quviasugli iñuk ukpiŋaiŋitcheuq uvamnun.

²⁴Tavra John ilitchitquraŋik aullaaniŋmaŋnik, Jesus uqautirraqsıŋǵai iñugiaktuat iñuich sivuniǵivlugu John. Sunaimña tautugiaqtaǵuvisiun nunaǵluktuaumun? Tautugiaqtaq̄pisiun iñuk maliksuktaqsıñnaqtuaq iviǵruatun anuǵim aulataǵikkaraŋatun? Naumi. ²⁵Suna tautugiaqtaǵuvisiun? Tautugiaqtaq̄pisiun iñuk annuǵaǵik-suaq akisuruaniŋ? İlisimarusi tamatkua annuǵaǵipiaqtuanik annuǵaqaqtuat sulı iñuuruat sunik ayuqsraŋiñlūtiŋ umialgich igluqpaŋiñniittut. ²⁶Suna tavra tautugiaqtaǵaǵniq̄pisiun? Tautugiaqtaǵuvisiun God-im uqaq̄tiŋa? Aaŋ. Nalupqinaitchuq, kamanalħaaqtuq-unni uqaq̄tiŋiñni God-im. ²⁷John taimñaauruq aglausimaruq Bible-ni inna, “Uvva, tiligiga kivgaǵa sivunni, itqanaiaǵniǵai iñuich akuqtuiyumiñaqsıŋlūgich ilinik.” ²⁸Nalupqinaitchuamık uqallautigivsi, John kamaŋniqsrauruq iñuŋniñ aniŋaruaniñ nunami. Paŋmapaŋmiñaglaan iñuk kamanaiñniqsrauruq tamatkunayŋa atanniqsımapkaqtuaniñ God-mun, kamanalħaaqtuq John-miñ, qanuq ilitchuǵiñhaaǵniq̄tuq sunik God-im salapqıǵniakkaniñik uvapkun.

²⁹John uqaǵman iluqaǵmiŋ iñuich, tax-iñiglu katitchirit naalaǵniŋaǵaǵat. İlinich kamaksriŋarut God-im nalaunaruamık piraksriutaanik, paptaiqsıŋlūtiŋ John-mun. ³⁰Aglaalli Pharisees-lu ilisaurriļu pitquranik paptaiqunitchuat John-mun, pisunıñnıŋaǵat sivuniǵikkana God-im inmiŋnun.

³¹Tavra Jesus uqallavsaaŋaruq. Sumun aasii arriñniñiappik ukua iñuuruat paŋmapak? Sulı sutun itpat? ³²Miq̄iqtutun ittut avutqautiruatuŋ piuraaq̄lutiŋ kasimaraḡaǵviŋni, katirrusiqinıŋuqaq̄lutiglu, tuquruanıgı aŋaayurriŋuqaqtuatun. Piuraallaǵmiŋ ququallativlutiŋ avanmun inna, Atuqtuurautigaluǵivsi uaminıŋitçhusi. Kınunǵunıŋuqaq̄luta qianıŋuqaq̄ta, qianıŋitçhusi. ³³John Paptaiqsı qaiŋaruq. Qaikami niǵilaitqataŋaruq imiǵaluǵnaniļu wine-mik, aasii uqautigigiksi ilaa ilitqusiŋlūqaǵnivlugu. ³⁴Iǵniŋa iñuum qaiŋaruq niǵivluni imiŋluni allatun iñuktıtun, aasii uvyauǵiksi, Marra niǵǵiqsuruuq wine-tuqtiqpaglu, avilaitqataat tax-iñik katitchirit, piŋusiqirillu. ³⁵Suliquataŋitcheuq qanuq uqaǵaluǵvsi, qanuq isumaturuat iñuich puttusriŋlagaat God-im isumattutaa.

Jesus Aimaǵvianiittuq Simon Pharisee-guruam

³⁶İlaŋata Pharisees aiyugaanǵaa niǵiqatigitquvluni. Jesus aiyugaaqtuŋaruq Pharisee-m igluanun, aasii aquvinŋaruq niǵiñiaq̄luni. ³⁷Tavra tavrani inıqpaŋmi,

^f7.22 a Is 35.5-6. b Is 61.1. ^g7.27 Ml 3.1. ^h7.29-30 Mt 21.32; Lk 3.12.

aġnaq piġuusi qirauruq iñuunaruq. Tusaakami Jesus niġiqataunivlugu Pharisee-m igluani, qaġġirrinaruq tivraġiksaunmik puuqaqtuamik uyaġagmik misuġuqtuunmik.¹
³⁸Aasii makinjaruq tunuani Jesus isiganjiñi qiavluni, ilaan ailaqtirraqsijnagai isiganji qulvimiñnik, aasii tilaktuqługich nutchamiñnik, suli kunikługich isiganji tivraġiksañagai. ³⁹Tavra Pharisee-m aiyugaaqłisuam Jesus-mik taamna tautukkamiuq, isumallañaruq, Iñuk una ilumutun uqaqtaugumi God-mun, ilisi-mayumiñañagaluaqtuq qanusutilaanjanik una aġnaq aksiuġniktuaq ilaanik, qanuq piġuusi qirauruq. ⁴⁰Tavra Jesus-gum uqallautinġagaa, Simon, uqallautiksraqaqtuñña ilinun. Aasiłi ilaan kiunġagaa, Sumik Iłisaurrii? ⁴¹Iñuk akiilaqtuqtitchiri malġugnik akiilaqtuqtinġaruq, igluata akiilañagaa 50 taalamik, aasii igluata 50 taalamik. ⁴²Akiłiyumiñaiñmañnik, ilaan suliquitiginġagik akiilañnik. Tavra nalliakta pivuuttagiħhaaġniaqpaun? ⁴³Simon kiunġagaa, Isumaruñña, tavruma suliquitiginġagsauruam iñuġiaħhaanik. Aasii Jesus uqallautinġagaa, Kigġutin nalauttuq. ⁴⁴Tavrani qiviaġutigillaan aġnaq Jesus uqallañaruq Simon-mun, Tautukpiunġ una aġnaq? Isiqama igluñun, imiġmik aitchuñitkiñma isiganġma iqaqutiksrañannik, aasii uuma iqagiñagai isigatka qulvimiñnik suli saluaqtıqługich nutchamiñnik. ⁴⁵Paġlañaitkiñma kunigluñña isiqama, aasiłi uuma aġnam kunikkaluamiñagai isigatka. ⁴⁶Ilıvich uqsruġutiksriññaitkiñma niaqqumnun piłġusikaatun, aglaalli uuma aġnam tivraġiksañagai isigatka. ⁴⁷Tavraasii uqallautigikiñni, kamañnauq pivuuttaguata ilitchuqutauruq iñuġiaqtuq piłutuñni suliquitiginġagsautilaanjanik itqamayumiñaiqługich. Iñuk isumaruq piłutuqıpañniññaasugaluni suliquitiginġagaksranik pivuuttagıpañniññaitchıq. ⁴⁸Tavraasii Jesus uqallautinġagaa aġnaq, Piłutuñni suliquitiginġagsauruq itqamayumiñaiqługich. ⁴⁹Tavrani tavra tamatkua niġiñiaqatauruq piqatigivlugu Jesus uqarraqsınaruq inmiñun, Uvvauna kiñña suliquitiginġagsıllaniqpa piłutuñni? ⁵⁰Tavra ilaa uqallañaruq aġnamun, Ukpıġurvich annautiġaatin. Aullaġiñ tutkiłılutin.

Aġnat Malikkaat Jesus

8 ¹Tavruma aquurañagun Jesus kukiłunaruq iniqpaktıgun nunaaqıuratiġullu, alġaqsruivluni tusaayugaaġiksuanik God-im atanniqsımmataagun iñuñun. Suli qulit malġuk kukiłuqatiginġagaa. ²Suli ilañña aġnat kukiłuqatiginġammıgaat iħuaqsıraunaruq ilitqusıqłunıñña suañairrutinıllı. İlaġinġagaa Mary, tairauruq Magdalene, ilitqusıqłıuqsauñaruq tallimat malġugnik,¹ ³Joanna-lu, nuliñña Chuzam, Herod-gum suġautchıqırinġata, Susanna-lu, iñuġiaktuallu allat aġnat ikayıuruq Jesus-mik ilitchıtqurañniġlu ilaısa pimiñniñ.

Uuktuun Nautchiaksrıqırıkun

(Matthew 13.1-9; Mark 4.1-9)

⁴Tavra iñuġiaıpaġagaaqtuq iñuıch katinmata atautchimun suli iñuıch sumıllıqaa nunaaqııñniñ ullautımmata inmiñun, Jesus uqañaruq uuktuusiqłuni.

⁵Nunaliqiri aullañaruq kangaqsruiyaqtuqłuni nautchiaksranik palauvaksraġuñniaqtuanik. Kangaqsruiñman nautchiaqaġvıñmun, ilañich katanaruq apqutinun, aasii iñuıch tunmaluġinġaıch, tiñmiaġruıllı qaıvlutıñ niġinġaıch.

⁶Aasii ilañich nautchiaksrat katanammiut uyaġauruanun nunamun, aasii naummata panaqłunġagai, qanuq nuna paliumavluni. ⁷Aasii ilañich nautchiaksrat katanaruq kakıllıaġnaqtuq nauruq akunġannun, aasii kakıllıaġnaqtuq nauqasıqługich nautchiaksrat nagguvıksrıññagaıch. ⁸Aasii ilañich katanammiut nunagiqsuamun aasii navlutıñ palauvaksrat, naurıvlutıñ tallımakiıpatun atautchimiñ. Taamna

¹7.37-38 Mt 26.7; Mk 14.3; Jn 12.3. / ³8.2-3 Mt 27.55-56; Mk 15.40-41; Lk 23.49.

uqausiǵillaan nipatusivluni uqallaŋaruq, Siutiqaqtusi tusagatiksrāŋnik, naalaǵnisinja.

Sivuniŋat Uuktuutit

(Matthew 13.10-17; Mark 4.10-12)

⁹Tavra ilitchitqurami apigimmani qanuq taamna uuktuun sivuniqaǵmagaan, ¹⁰Jesus kiunagai, God-im kanjicsipkanagaa ilivsiñun kanjicsiñaiñŋaruq sivuani atanniqsimmatini iñuñnun, aglaalli allat iñuich tusaqsraǵigaat uuktuutitigun, qinǵaluaqłutinj ilisaqsriłaitquvlugich, sulı naalaǵnigaluaqłutinj, kanjicsiłaitquvlugich.^k

Jesus Sivunniugaa Uuktuun Nunaliqirikun Nautchirriurakun

(Matthew 13.18-23; Mark 4.13-20)

¹¹Uuktuun inna sivuniqaqtuq. Nautchiaksrat palauvaksraǵuǵniaqtuat God-im uqaluatun ittut. ¹²Nautchiaksrat ilaŋich kataŋmatun apqutinun, tainnatuttauq iñuich ilaŋich tusaaruat uqaluanik God-im siquqsimmiraqtut. Tuunǵaum qaivluni, piigupkaǵai tusaakkaŋannik, ukpiǵlutinj annaurrautqunijıǵugich. ¹³Allalli iñuich ittut nautchiaksratun kataktuatun uyaǵauruamun nunamun. Tusaapqauraqamirruŋ uqaluk, quyyatigivlugu akuqtuǵaat. Aglaan akuqtuaginjñiñiǵaat uqaluk naamasilugu tuniqsimmatiksraqtinj, nautchiaksratun maŋŋuqavigruaŋitchuatun iłlutinj. Ukpiliłakkaluaqłutinj uuktuagusi at qaimmata nikatchaktut aasii qapiqłutinj. ¹⁴Allalli iñuich ittut nautchiaksratun kataktuatun akunǵannun kakilıǵat nauruat. Tamatkua iñuich tusaagaluaqtuat uqaluŋmik, uŋjarrisit mattumuuna iñuuniagnikun, pivituttasriñǵuvlu suǵaliǵnik, aliasuñisaǵutiniglu nagguviksraǵaat uqaluk, aasii ilinisa iñuusinjich allañuqtaunijıǵutinj. ¹⁵Aasiili allat iñuich ittut nautchiaksratun kataktuatun nunagikusamun. Ilinisa tusaagaat uqaluk akuqtupaǵataqługu kamagivlugulu, aasii iñuusinjich allañuqtauvlutinj.

Qulliq Ataani Utkusium

(Mark 4.21-25)

¹⁶Iñuum kialiqa akitanikkamiuŋ naniq matulaitkaa utkusinjmik, naaggaunni ililaitkaa ataannun siñigviich, aglaan ilisuugaa naniqaǵvinmun, tamatkua isiqtuat tautuquvlugich qaummaǵmik.^l ¹⁷Sunapayaaq matutuqtuuaq paŋmapak sivunniqsauŋaruq salapqigumaaqługu taimanigu, sulı sunapayaaq ilisimapkaqtuunijtchuuaq paŋmapak sivunniqsauŋaruq ilitchuǵipkaqtuayumaaqługu iñupayaanun taimanigu.^m

¹⁸Naalaǵnimmaǵiksaaqsiuŋ tusaakkaqsi. Qanuq iñuk naalaǵniłlualatqtuuaq kanjicsipkavsaaqtitauniaqtuq, aasiili iñuk naalaǵniłlualaitchuuaq tammaiñiaqtuq ka ŋiqsiłauragasuǵigaluakkaǵmiñik.ⁿ

Jesus Aakaŋalu Aniqatiinjılu

(Matthew 12.46-50; Mark 3.31-35)

¹⁹Tavrani Jesus aakaŋallu aniqatiñisalu ullaŋagaat, aglaan tikilaiñŋagaat iñugiakpaiııuni. ²⁰Tavra iñuum uqallautinagaa, Aakavich aniqatiivıılu qanma silami tautugukkaatin. ²¹Tavra Jesus uqallautinagai iluqaisa, Tamatkua tusaaruat uqaluanik God-im kamagivlugulu aakaptun aniqatiiptullu ittut.

Jesus Quunniǵuqtitkaa Imaq

(Matthew 8.23-27; Mark 4.35-41)

²²Uvlut ilaŋanni Jesus ikinaruq umiaqpauramun piqatigivlugich ilitchitqurani, aasii uqallautivlugich, Ikaaqt aŋmuŋatchianun tatchim. Tavra ayaksaŋarut.

^k 8.10 Is 6.9-10. ^l 8.16 Mt 5.15; Lk 11.33. ^m 8.17 Mt 10.26; Lk 12.2. ⁿ 8.18 Mt 25.29; Lk 19.26.

²³Tavra tininnaagñiallagmij Jesus siqunaruq. Tavra anuqqanaruq tasiq, aasii iksruqaliqługu imigmik umiaqpaurajat, navianniulinjarut. ²⁴Tavra ilitchitqurat ullakługu Jesus itiqsanjagaat uqaqlutinj, Iļisaurrii, Iļisaurrii, kiviaqsirugut. Tavra itinjaruq aasii suakługu anuđi ulivrigaqtuallu qailligich, aasii anuđainjaruq quunniqułuniļu. ²⁵Jesus uqallautinajai ilitchitqurani, Ukpigutaipiaqtusiimña. Tavra taluqsratčanjarut, sulii kamanniuqłutinj uqaurrutinjarut avanmun, Uvvauna kiuva? Anuđivlu immavlu kamagillaniđaa.

Jesus Huaqsigaa Iñuk Iñugiaktuani Ilitqusiqlulik

(Matthew 8.28-34; Mark 5.1-20)

²⁶Tavrani tikiñjarut nunañannun Gerasenes, akianiittuamun Galilee-m. ²⁷Tavra Jesus niuumiuglu nunamun, iñuum ilitqusiqluqaqtuam paanajaa iniqpanmiitchuunaruam. Sivisuruamik annuđaiļagñiqsuq, sulii iñuuniaqtuaguņiñi iñu iğlumi, ađlaan akunđanni iluvviviich. ²⁸Tautukkamiuñ Jesus, ilaa nipaalanjaruq aasii punjaruq sivuđaanun, uqallakłuni nipatutilaamisun, Jesus, Iđñiña sapiđñagñiqsrauruam God-im, suniaqpiña? Apigipiagikpiñ, tatavsagñaja. ²⁹Qanuq Jesus anitqunanajaa ilitqusiqluk ilaaniñ. Iñugiaktuani ilitqusiqluum piyugađniđaa. Tigutaaqtaugaluagaqtuq argañiļu isiganjļu qilįqsruqlugich kalimñanik kiktugađuunįai, aasii ilitqusiqluum nunaglukuamuktitaqlugu. ³⁰Jesus tavrani apigįnjagaa, Kiña atqin. Aasii ilaan kiunajagaa, Uvaña atįga Legion. Qanuq iñugiaktuat ilitqusiqluich isigmiuvigįnjagaat. ³¹Tavra ilitqusiqluich apigįpijanajagaat Jesus tilitqunįiñutinj nagliksaađvįmun.

³²Tavra tavrani iñugiaktuat tuttuqluich nigįñianjarut maniñgani qimialuum. Tavra ilitqusiqluich apigįpijanajagaat Jesus isiqtitqvlutin tuttuqlunun. Tainnaasii pipkanajai. ³³Tavra ilitqusiqluich anįjarut iñuñmiñ aasii isigvįglugich tuttuqluich. Tavraasii tuttuqluich arviksunjarut qutaitchuakun ikpikun tatchimun, aasii ipivlutinj.

³⁴Tavra qaunaksrįruat tuttuqlugnik tautukkamirruñ taamna piruaq, pigrunjarut, aasii quliaqtuagaqsivlugu iniqpanmi nunaaqqiñiļu. ³⁵Tavrani iñuich aullañjarut tautugiaqsaqłutinj suna pisilañanik. Ullakamirruñ Jesus, tautunajagaat iñuk ilitqusiqluich anniviat, aquppiruaq sivuđaani Jesus, annuđaaqqluni sulii qaurimmaađikłuni. Aasii iñuich iqsitchanjarut. ³⁶Aasii iñuich tautuktuat taavrumiña quliaqtuagutįnjagaich allat iñuich qanuq taamna ilitqusiqluqanaruaq iħuaqsirautilañanik. ³⁷Tavrani iluqađmij iñuich avataanni nunaaqqiñįsa Gerasenes apigįnjagaat Jesus aullaqvlugu, qanuq ilįñich iqsitchakpanjarut. Tavraasii ilaa ikinjaruq umiaqpauramun aasii aullaqlutinj. ³⁸Iñuum taavruma ilitqusiqluiqsauñaruam qasiļinajaluagađaa maligukługu, aasii Jesus aitquginñanajagaa uqallautivlugu, ³⁹Utįgiñ aimaagvįñiñun, aasii quliaqtuagłutin qanutun God-mun ika-ųņatilaagñik. Tavra ilaa aullañjaruq, quliaqtuagvįlugu iluqaani iniqpanmi qanutun Jesus-mun ikayunįtilaani.

Jairus Pania, Ađnađlu Aksiaktuag Jesus Annuđaanjanik

(Matthew 9.18-26; Mark 5.21-43)

⁴⁰Tavra Jesus utįgman taaguñatchianun tatchim, iñusalaich pađlanajagaat, qanuq iluqađmij utaqquñajagaat. ⁴¹Tavra tavrani iñuk qainjaruq atiqaqtuag Jairus-mik, umialįñnauruaq aņaayyvįñmun, aasii pułuni Jesus sivuđaanun, apigįpijanajagaa iğlumiñuquvlugu. ⁴²Panisualuqađniqsuaq, qulit malgugnik ukiuliñmik, tuquaqsiruamik. Tavra Jesus aullañjaruq aasii iğliqtillugu, iñuich tatinjarut avataanun.

⁴³Tavra ađnađ suniđluqaqtuag auñmik qulit malgugni ukiuni iħuaqsilainñnikkanat taaktit, ⁴⁴tununįutinjaruq ilaanun iñusalañni, aasii aksiukługu siñiđutaa annu-

gaanjan, aasii aunaqsruñaiqtuni tavrauvvaa. ⁴⁵Tavra Jesus apiqsriñaruq, Kia aksiukpaña? Tavra iluqağmij piilaağmata, Peter uqallañaruq, İlisaurrii, iñusalaich uvva avanñagaatin sulitattimirağaaatin. ⁴⁶Tavra Jesus uqallalğitchuq, İnuum imma aksinñagaña qanuq ilisimagiga suaññan aullaqtuaq uvamniñ. ⁴⁷Tavrallalğitchuq, aasii pułtuni sivuğanun Jesus. Takkuanni iñupayaat quliatqutañaruq suvluni aksiuktılaañanik, quliatqutaqłunilu qanuq iħuaqsirautilaamiñik tavrauvvaa. ⁴⁸Tavra ilaan uqallautinñaga, Ağnaaq, ukpiğurvich iħuaqsipkağaaatin. Aullağiñ tutqiksıłutin.

⁴⁹Jesus uqagaataviksillugusuli, kivgana umialinñam igluaniñ qaiñaruq aasii uqallakłuni, Paniiñ tuquruq. İlaksianagu İlisaurri. ⁵⁰Tavra Jesus tusaavlugu taamna uqallautinñaga Jairus, İpiqtusugnak. Ukpiqsıññağiñ iħuaqsıññaqtuq. ⁵¹Tavra tikiññaamiñ iglu, isiqasiqsınñaitchuq iñunmun, aglaan Peter-lu John-lu James-lu, aapañalu aakanalu miqłıqtum. ⁵²Tavra iluqağmij iñuich qiaqpañaruq, aasii Jesus uqallañaruq, qiañaiğitchi. Miqłıqtuq tuqunaitchuq, siñiksıññaqtuq. ⁵³Tavra ilaisa iglautiginñagaat, ilisimavlutin miqłıqtum tuqunaitlaañanik. ⁵⁴Tavra Jesus tiguvlugu argañigun ilaa uqallañaruq, Miqłıqtuq, makittin. ⁵⁵Tavra miqłıqtuq iñuusatqinñaruq, aasii makinñaruq tavrauvvaa. Jesus piraksriñaga sumik niğipkaquvlugu. ⁵⁶Tavra ilaan añañuqaak aliñaruq, aasii Jesus piraksriñagik uqaqunıñğugik kimullıqaa taavrumiña piruamik.

Jesus Tiligai Qulit Malğuk İlitchitqurat

(Matthew 10.5-15; Mark 6.7-13)

9 ¹Tavra Jesus qaitqunñagai qulit malğuk ilitchitqurani atautchimun, aasii aitchuqługich atanıñaqunmik, suaññasiqługich payariyumiñaqsiqıvıługich iluqaisa ilitqusiqłuich, sulit iħuaqsıyumiñaqsiqıvıługich nanırrutiqaqtuq. ²Aasii ilaan tilinñagai alğaqsrıtuqıvıługich God-im atanniqsimmataanik iñunmun, sulit iħuaqsıritqıvıługich nanıttuanik. ³Tavra Jesus uqallautinñagai, Saagağnasi supayaamik iglauniksravsiññun, ayauppiagıllısi, puukataıllısi, taquagılaagıllısi, manıılaagıllısi, sulit malğugnik qalıguuraqağnasi. ⁴Sulit kisumullıqaa iglumun tukkulıqıpası, tavraniitchumausı, aullağnivsiññunaglaan. ⁵Sulit sumıpayaaq tukkulıñitpası, aullağuvsi taavrumañña nunaaqımiñ, ivsuktugmagıksı avyuq isıgavsiññıñ kiliksagıługich killulıqıtılaañanik. ⁶Tavra ilitchitqurat aullañaruq aasii iglavlutin nunaaqısisun, alğaqsrıvılutin tusaayugaagıksuamik, iħuaqsırvılutıglu nanıttuanik sumılıqaa.

Herod Alapıttuq

(Matthew 14.1-12; Mark 6.14-29)

⁷Tavra Herod Atanaururuq Galilee-mi, tusaakami iluqaiññik savaaguruanik, ilaa alapınñaruq, pisıgıvıglu iñuich ilañisa uqautıgıkkañat John Paptaiqsı añıpkaptaunıvıglu tuqqunmiñ, ⁸ilañisalı Elijah niptağnivıglu, aasii allattaq uqaqłutin ilañat taıpkua uqaqtıñisa God-im añıñıvıglu. ⁹Herod uqallañaruq, John nıaquinñagıga, aasıuvva kiuva taimña iñuk tusaqsrağıkkaga uqautıgıkkañat? Tavra ilaan kasugumanğaluağaa Jesus.

Jesus Niğipkağai 5,000 İñuich

(Matthew 14.13-21; Mark 6.30-44; John 6.1-14)

¹⁰Tavra tilirañaruq ilitchitqurat utiqamiñ, quliatqutağutinñagaat Jesus savaamıkkun. Tavra ilaan piqasiutinñagai aasii aullaıvıługich iñuıñaaun qanıñanun

^o9.3-5 Lk 10.4-11. ^p9.5 Ac 13.51. ^q9.7-8 Mt 16.14; Mk 8.28; Lk 9.19.

nunaaqqim Bethsaida-m. ¹¹ Iñusalaich ilitchuḡikamirruḡ Jesus malinagaat. Aasiivsauq ilaan paḡlaḡagai suli uqautivlugich God-im atanniqsimmataanik iñuḡnun, iħuaqsivlugiḡu tamatkua iħuaqsiraksrauruat.

¹² Tavra siqiniḡ nipiaqsimman, qulit malḡuk ilitchitqurat ullakḡugu uqallautinjagaat Jesus, Aullaqtitkich iñusalaich, aullaqulugich nunaaqqiñun sumulliqaa, siñiktaḡviksranun taquaksraḡviksranullu. Qanuquvva maaniittugut iñuiħaami.

¹³ Tavra Jesus kiunagaai, Ilivsi niqiksritichigik. Iliḡich uqallaḡarut, Tallimatualuḡnik punniḡutiqaqtugut malḡugniḡu iqalluḡnik. Aullaḡluta tauqsigianisuaḡupta niqiksranñiñik ukua iluqaḡmiḡ iñuich naamayumiñaitchugut. ¹⁴ Iñugiaktillaaqappa lliḡarut 5,000-tun aḡutit. Tavra ilaan uqallautinjagai ilitchitqurani, Aquvititichigik iñuich malḡukipiaq quligullaalugich atautchiich. ¹⁵ Tavra aquvitinḡagaich iluqaisa.

¹⁶ Tavra tiguvlugich tallimat punniḡich malḡuglu iqalluk, Jesus qiviaḡaruq qilaḡmun, aasii quyyavivlugu God. Aasii avguqaaḡugich aitchuutivlugich ilitchitquranun niqtiqsuutigitquvlugich iñusalapnun. ¹⁷ Tavra iluqaḡmiḡ iñuich niḡiḡarut niqinḡuḡutiḡ. Aasii ilitchitqurat katinḡagaich ilakut, qulit malḡugnun aguummaḡnun.

Peter-m Uqallautaa Jesus Kiutilaḡanik

(Matthew 16.13-19; Mark 8.27-29)

¹⁸ Tavra uvlut ilaḡanni Jesus kisimi aḡaayyuḡaruq ilitchitqurat saniḡaanni. Aasii aḡaayyuaniḡman, ilitchitquranisa ullaḡagaat, aasii ilaan apiḡinjagai, Iñuich kiunisuuvanḡa? ¹⁹ Tavra ilaisa kiunagaat, John-gunisugaatin Paptaiqi, aglaan allat uqaḡuummiut Elijah-univḡutin, suli allat uqaḡutiḡ ilaḡat taipkua uqaḡtḡisa God-im aḡiñivlugu. ²⁰ Tavralli Jesus apiḡinjagai, Ilivsiħimi kiunivisiḡa? Peter-m kiunagaai, Ilivich God-im Tiliraḡa, Christ-guruuq.⁵

Jesus Uqautigigaa Nagliksaḡniksrani Tuquniksraniḡu

(Matthew 16.20-28; Mark 8.30-9.1)

²¹ Tavra Jesus piraksriḡagai ilitchitqurani quliaqtuaḡunḡipiallakḡugich taavrumiḡa kimulliqaa. ²² Tavra ilaan uqallautinjagai, Iḡniḡa iñuum nagliksaḡtuksrauruq atqunaq, suli umialḡnallu aḡaayyuliqsiqpaiḡu ilisaurriḡu pitquranik pisunñiñiḡagaat suli tuqutaunni. Aasii aḡipkaqtauniaqtuq uvluk piḡayuḡni.

²³ Kialiqaa maligukkumiḡa, piruskraunitchuq ilaan pisukkamiñik, iqsriutilugu aḡarraurani, itqanaitchuksrauruq tuqutautigiyumiñagḡuḡa-unnii. ²⁴ Qanuq iñuk iñuullatuvaiħaktuq tammaiñiaqtuq iñuggunmiñik, aglaalli iñuk sullatuaḡumiḡu atiruaq tuqutiyumiñagḡuḡa-unnii, tammaiyumiñaiḡiaḡaa iñuggutini. ²⁵ Iñuk suḡallakkaluḡumi supayauranik nunamiittuanik aasii tammautigilugich, ilaa suuramik-unnii anniqsuḡumiñaitchuq inmiñik. Simmiutigimmatun iñuggutini piḡaa. ²⁶ Qanuḡviitchuq, iñuum kanḡugikpaḡa ilisaurrutitkalu iñuḡnun, uvaḡaptauq Iḡniḡan iñuum kanḡuginiḡmigiga qaiguma qaumanḡani Aapama piqatigilugich piḡutaitchuat isagulgich. ²⁷ Uqallautigivsi iḡumun. Iñuqaqtuq ilaḡniñik uvani makitaruanik, tuqunaiñiḡmiḡ tautuḡniaqtuanik God-im atanniqsimmataanik iñuḡnun.

Jesus Qiñḡaḡa Allañuqtauruq

(Matthew 17.1-8; Mark 9.2-8)

²⁸ Tavra tallimat piḡasut uvlut pianikpalliḡmata aquatigun taapkua uqaluuruat, Jesus piqasiutinagaai Peter-lu John-lu James-lu, aasii mayuḡutiḡ

⁵ 9.19 Mt 14.1-2; Mk 6.14-15; Lk 9.7-8. ⁶ 9.20 Jn 6.68-69. ⁷ 9.23 Mt 10.38; Lk 14.27; Jn 12.24.

⁸ 9.24 Mt 10.39; Lk 17.33; Jn 12.25.

ig̃gimun aṇaayyuaqtuq̃lutiṇ.^v ²⁹Tavra ilaa aṇaayyupkaqtillugu, kiiṇaṇa allañṇuṇaruq, sulī annuḡaṇṇi qivliatitaliq̃lutiṇ qatig̃ruaqtun. ³⁰Tavrasulī malḡuk iṇṇuk uqaqatigirraqsinq̃agaak Moses-lu Elijah-vlu. ³¹Niptañaruq qaumanīqaq̃lutiṇ, aasii uqaqtigīaqsiṽlugu tuqutauniksr̃aṇa nalautinniakk̃aṇa Jerusalem-mi. ³²Tavra Peter-lu ilagikk̃aṇṇiḷu siṇṇarut. Itiq̃lutiṇ tautuṇagaat Jesus qaum̃aṇḡa taapkuaglu iṇṇuk malḡuk makitaruak sanīgaani.

³³Tavra iṇṇuk aullaqsag̃magnik ilaaniṇ, Peter uqallaṇaruq Jesus-mun, Iḷisaurrii, iḷuaqtuq uvaniinnapta. Piṇasunik tupiq̃ta, atautchimik iliñun, atautchimik Moses-mun, sulī atautchimik Elijah-mun. Iḷisimaṇitchuq sumik uqaq̃tilaamiṇik. ³⁴Uqaqtillugu Peter taavrumiṇa, nuvuya qaiṇaruq aasii qulaṇiq̃lūgich. Tavra iqsitchañarut nuvuyamun maḡḡutisaḡniallaḡmik. ³⁵Tavra nivliṇaruq nuvuyamiṇ uqallak̃luni, Uvva Ig̃ṇiḡa, uvaṇa Piksraq̃taaḡa. Naalaḡnisiuṇ.^w ³⁶Tavra nipi uqallaaniṇman, Jesus kisīṇuq̃taunaruq. Taipkunani uvluni iliñich qulīaqtuaqsaiḷiṇarut kisupayaamun supayaamik tautukkaḡmiṇik.

Jesus Iḷuaqsīḡaa Nukatpiag̃ruk Iḷitqusiḡlulik

(Matthew 17.14-18; Mark 9.14-27)

³⁷Tavra uvlaakumman, atqaaniṇmata ig̃ḡimiṇ, iṇusalaich ullaṇagaat Jesus. ³⁸Tavra iṇuk akunḡanniṇ iṇusalaich saq̃l̃añaruq, Iḷisaurrii, qiñṇuvigī-piallakk̃ikpiṇ iḷuaqsitquṽlugu ig̃ṇiḡa, qanuq ig̃ṇitūalugīḡiḡa. ³⁹Iḷitqusiḡlūum aṇalattaḡiḡaqsiraḡiḡaa, aasii tavr̃añṇatchiaq nipaallak̃luni, qiiqsruaqsiraqtuq innuḡrualiq̃liligataq̃luni, sulī iq̃l̃ataḡiṽlugu. Iḷitqusiḡlūum qimaummipialaitkaa. ⁴⁰Qiñṇuaḡvīḡiṇaḡaluḡiḡitka iḷitchitquratin anitquṽlugu iḷitqusiḡlulik, aasii anilaiñṇagaat. ⁴¹Jesus uqallaṇaruq. Qanutun ukpiḡutaisigirusi killukuaqtigirusiḷu. Qanutun sivisutigiruamik nayuḡṇiaq̃pisi ig̃l̃utuḡlusīḷu? Qag̃ḡitchuṇ ig̃ṇiḡiṇ uvuṇa. ⁴²Qaisaḡṇiaqtillugu, iḷitqusiḡlūum iq̃l̃ataḡiṇaḡaa nukatpiag̃ruk qiiqsruq̃tiḡḡugulu. Tavra Jesus suaṇaḡaa iḷitqusiḡlulik. Aasii iḷuaqsikamiṇ nukatpiag̃ruk, qaitqik̃lūgu aapaṇanun. ⁴³Tavra iluqag̃miṇ iṇuich kamatchañarut God-im suaṇṇatiq̃paṇanik.

Jesus Uqaqtigiṽsaḡaa Tuqqutini

(Matthew 17.22-23; Mark 9.30-32)

Tavr̃ali iṇuich iluqag̃miṇ kamasualapkaq̃lūgich supayaatigun pirai-gun, Jesus uqallautiṇaḡai iḷitchitqurani, ⁴⁴ukua uqaluich piiguḡnagich uqaqtigikk̃atka ilvisiṇṇun, qanuq Ig̃ṇiḡa Iṇuum aitchuutauniaqtuq iṇuṇun tuqt̃q̃lūgu. ⁴⁵Iḷiṇisa kaṇiqsīṇaitkaat taamna uqallaun, sulī kaṇiqsīpkaqtitaunaitchuq iliñiṇṇuṇ, puttuqsriyumiṇaiḡlūgich taavrumiṇa, sulī iliñisa apīḡisausiṇṇagaat taavrumuuna uqallautaagun.

Kiṇa Kamaḡniqsrauva

(Matthew 18.1-5; Mark 9.33-37)

⁴⁶Tavra uqavaarraqsīṇarut iḷitchitqurat nalliḡsiṇ kamaṇaḷhaaḡ-niaq̃tilaanḡagun.^x ⁴⁷Tavra Jesus puttuqsrikamiṇ isumaṇat kamaṇaḡumaruaq, ilaan tig̃uṇaḡaa miḡiḡiqtuq aasii saniqqamiṇun inillak̃lūgu. ⁴⁸Aasii uqallautiṇaḡai, Kialīqaa paḡlak̃pagu piaq̃l̃uktañiḷlugu una miḡiḡiqtuq uvaṇa pisigilūṇa, paḡlagaṇa uvaṇa. Aasiisulī kialīqaa paḡlagumiṇa paḡlammīḡaa tilirīḡa. Iṇuk kamaṇaṇiṇṇiḡsrauruq iluqavsiṇṇiṇ kamaṇaḡniqsrauruq.^y

^v9.28-35 2 P 1.17-18. ^w9.35 Is 42.1; Mt 3.17; 12.18; Mk 1.11; Lk 3.22. ^x9.46 Lk 22.24.

^y9.48 Mt 10.40; Lk 10.16; Jn 13.20.

Akiłliqsuutit̃chuaq İlivsiññun İlagigiksi

(Mark 9.38-40)

⁴⁹ John uqallanjaruq, İlisaurrii, tautunjarugut inuñmik anittairuamik ilitqusiq̃uñnik atuqlugu atqiñ, aasii iñiqtikkaqput qanuq piqatigiñitkaatigit. ⁵⁰ Tavra Jesus uqallautiñagaa, İniqtignagu, qanuq akiłliqsuutit̃chuaq ilivsiññik ilagigiksi.

Samaria-ğmiut Tukkuliñitkaat Jesus

⁵¹ Tavra qallimman Jesus qilañmugviksrani, qapiñaijianjaruq aullağukluni Jerusalem-mun. Aasii tilisñjaruq kivganik sivumiñi. ⁵² Taapkua aullañjarut aasii tikiñ̃utit̃ nunaqqiannun Samaria-ğmiut, itqanaiyautisuklugu Jesus. ⁵³ Tavra iñuich tukkuliñaitkaat Jesus, qanuq ilitchuğivlutit̃ Jerusalem-muksaqtilaañanik. ⁵⁴ Tavra James-lu John-lu ilitchitqurak ilitchuğikamitku taamna, uqallañjaruk, Ataniiq, qiñnuaquvisiguk igniğmik qilañmiñ aasii ikipkağlughich Elijah-m pirañjatun.^z ⁵⁵ Tavra Jesus qiviaq̃ugik suañagik uqallautivlugik, [kañiqsiñaitcutik qanuq piğusiksramik, ⁵⁶ qanuq İğniñja iñuum qaiñaitchuq suksrauñğigiağlughich iñuich aglaan annautiyaqtuqlughich.] Aasii iliñich iglañjarut allamun nunaqqimun.

Sig̃liğnaqtuq İlitchitqurañiq Jesus-mun

(Matthew 8.19-22)

⁵⁷ Tavra iglaupkaqtillughich, iñuum uqallautiñagaa, Maliguag̃niag̃ikpiñ sumulliqaa aullağuvich. ⁵⁸ Tavra Jesus uqallautiñagaa, Pisukkaat sisiqaqtut, suli tiñmiat ugluqaqtut, aglaan İğniñja iñuum aimağṽitchuq pimaqtugumiñakkamiñik. ⁵⁹ Allamulli Jesus uqallañammiuq, Maliñja. Aasii iñuum kiuñagaa, Ataniiq, iluṽigiallaktiqqağlagu aapaga. ⁶⁰ Tavra Jesus kiuñagaa, Tamatkua tuquñaruatun ituat iluṽviuğlich tuquñaruanik. Aglaalli ilivich, aullağlutiñ quliaqtuağiyaqtuğuñ God-im atanniqsimmataa iñuñun. ⁶¹ Allasuli iñuk uqallañjaruq, Ataniiq uvaña maliguag̃niag̃ikpiñ, aglaan takuruguiqsuağiallaglughich iglum̃niittuat.^a ⁶² Jesus uqallautiñagaa, kiñaliqaa saqutittuq savaamiñ uvaña sivunniutigikkamiñ ilaanun, nalliummatit̃chuq atanniqsimapkağumiñagluni God-mun.

Jesus Tiligai 70 İlitchitqurat

10 ¹ Taavruma aquagun Ataniq piksañjaruq 70 allanik ilitchitquranik, aasii aullaqtit̃ğughich sivumiñi malguullaavlugich, nunaqqipayaanun ilaan ullakkumakkamiñun. ² Tavra ilaan uqallautiñagai, İnusalaich utaqqirut tusaayumavlutit̃ tusaayugaag̃iksuanik, palauvaksratun nauganiktuatun kipisałhiñaag̃uqlughich, aglaan savaktit̃ iñukitchut. Tavraasii qiñnuaqtuğit̃chi Atañannun savaktit̃ tilisivsaaqlugu savaktiksravsamiñik.^b ³ Aullağit̃chi. Uvva, tiligivsi imnaiyaatun akuñannun amaqput.^c ⁴ Saagağnasi maniqag̃viñiñik, puukataniglu, alugutiniglu, suli pağlannig̃lusi iñnaviqqutchiğ̃nasi apqunmi.^d ⁵ Kisupayaaq iglu isig̃vigivsiuñ, uqallaqqaag̃it̃chi inna, Tutqiũtiqag̃it̃chi. ⁶ Tavraasii tutqil̃laturuaq iñuk tavraniitpan, tutqiũn inniaqtuq. Aasii tutqiũtiqallaturuamik iñuitpan, tutqiũn inniañit̃chuq tavrani. ⁷ Nayuutiymausi taavrumani iglumi, nig̃il̃lusi sunik niqiksritpasi imiğlusi, qanuq savakti nalliummatiruk akiłiusiaksramiñun. Nuktağnasi iglumiñ iglunun.^e ⁸ Qakugupayaaq tikitkuvsi nunaqqiñun aasii pağlakpasi, nig̃iyumausi sunik niqliqsuqpasi. ⁹ İuaqsiğughich nañjittuat taavrumani nunaqqimi, suli uqallautilughich, God-im atanniqsimmataata qallipiag̃atağaasi. ¹⁰ Aglaan qakugupayaaq tikitkuvsi nunaqqimun aasii pağlañitpasi,

^z 9.54 2 K 1.9-16. ^a 9.61 1 K 19.20. ^b 10.2 Mt 9.37-38. ^c 10.3 Mt 10.16.

^d 10.4-11 Mt 10.7-14; Mk 6.8-11; Lk 9.3-5. ^e 10.7 1 Co 9.14; 1 Ti 5.18.

aullaġumausi apqutinjiññun aasii uqallaglusi,^f ¹¹Avyunaunnii nunaqqiunivsi niviruaq isigaptinun, uvagut tilaktigikput akil!i!iutivlugu ilivsiññun. Aglaan una ilisimasin, God-im atanniqsimmataata qallipiagatanagaluağaasi. ¹²Uqallautigivsi, uvluani isivġivium, God naglikkutiqatħaaġniaqtuq iñuñiññun Sodom taavrumaṅṅa nunaqqimiñ tukkuliñitчуamiñ ilivsiññik.^g

Ukpiñitчуat Nunaqqich Iñañiñi

(Matthew 11.20-24)

¹³Qanutun naglignaqtigirusi ilivsi, Chorazin-miut. Qanutun naglignaqtigimmiusi ilivsi Bethsaida-ġmiut. Qanuq aliugnaqtuat savaat savaaguruat ilivsiññi savaagunakpata Tyre-mi!u Sidon-mi!u, taimaniuvvaa isumalitiqikkumiñanagaluaqtut annuğaaglutin miitчуñnik suli aqppilutin aġrani.^h ¹⁴Tavra uqallautigivsi, uvluani isivġivium isivġiusiaksrañak Tyre-vlu Sidon-lu tuniki!ħaaġniaqtuq ilivsi isivġiusiaksravsiññiñ. ¹⁵Aasii ilivsi Capernaum-miut, isumavisi tugliqsruutinasugalusi qilañmun kamaunmi? Nunaqqiqsi suksraunġisauñaqtuq. Qanuq aliugnaqtuat savaaguruat ilinñi savaagunakpata Sodom-mi, napanayaġa-luaqtuq uumuñaaglaan uvlumun.ⁱ ¹⁶Tavra Jesus uqallautinġagai ilititчurani, kialiqaa naalaġnigumisi naalaġnimmigaaṅa. Suli kialiqaa pisunitчuam ilivsiññik pisuninmigaaṅa. Aasiisuli kialiqaa pisuninñamiña, pisuninmigaa tiliriga.^j

Utiqtut 70 Tiliraurat Iititчuratur

¹⁷Utiñarut 70 iititчuratur quviasuutiqpaqaqlutin, uqaqlutin, Ataniiq ilitqusiqluich-unnii kamagigaatigut anittaqaqtigik atqin atuqlugu. ¹⁸Tavra Jesus uqallautinġagai, Tautunġaga Satan kataktuaq igniġuupattituatun qilañmiñ. ¹⁹Uvva, suaṅṅasiñagivsi tunmaġumiñaqsi!v!usi nimigianun igutчаqpañnullu kapputilinun, suli payariyumiñaqsi!vlugu iluqaan suaṅṅataa uumġirim, suli sum annigumiñaitkaasi.^k ²⁰Aglaattauq quviatchakpautiginagu ilitqusiqluich kamaksriñiñat ilivsiññik, aglaan quviasukpagitchi atisi aglautinammata qilañmi.

Jesus Quviatchakpaktuq

(Matthew 11.25-27; 13.16-17)

²¹Taavrumani ikarraġmi Iitqusiġiksuam quviatchaktinnigaa Jesus, aasii uqallakti!ħugu, Aapaṅ, Atanġuruatiin qilañmun nunamullu, quyyavigigikpiñ tamatku iriqsimañakapkich isumaturuaniñ kanjqsisiqaqtuani!llu, aasii satqummiq!ugich iñuñun ukpiġutiqaqtuanun miq!itqutun. Aaṅ, Aapaṅ, taamna piñagiñ ilivich pisuutivlugu iviġaumagivlugulu. ²²Aapama supayaat qaiñṅagai uvamnun, aasii kialiqaa ilisimañitkaa Iġñiq aglaan kisimi Aapam. Kialiqaa suli ilisimaaginitkaa Apa aglaan Iġñiġum kisimi, kiapayaaglu Iġñiġum iititчurani Aapamik.^l

²³Tavrani qiviaq!ugich iititчurani Jesus uqallautinġagai iñui!aami, Quviasugitchi tautukavsi tautuavsiññik. ²⁴Qanuq uqallautigivsi, iñugiaktuat uqaqtinisa God-im umialġi!lu kipigniunagaluaqtut tautuguk!ugich ilivsi tautukkasi, aasii tautunaitkaich, suli tusaayumavlugich sut tusaakkasi, aasii tusañaitkaich.

Uuktuun Iñulluatakun Samaria-ġmiukun

²⁵Tavra pitчuranik ilisaurri makinṅaruq uuktuqaq!ugugu, apiġivlugu Jesus, Ilisaurrii, sumik piruksravik iñuuyumiñaqsisag!uṅa isuitчuamun?^m ²⁶Jesus

^f 10.10-11 Ac 13.51. ^g 10.12 Gn 19.24-28; Mt 10.15; 11.24.

^h 10.13 Is 23.1-18; Ez 26.1-28.26; Jl 3.4-8; Am 1.9-10; Zec 9.2-4. ⁱ 10.15 Is 14.13-15.

^j 10.16 Mt 10.40; Mk 9.37; Lk 9.48; Jn 13.20. ^k 10.19 Ps 91.13. ^l 10.22 a Jn 3.35. b Jn 10.15.

^m 10.25-28 Mt 22.35-40; Mk 12.28-34.

kiunagaa, Qanuq God-im pitquranı inuutqurivat? Sunik taiguaguuvich taapkunani? ²⁷Ilaan kiunagaa, Piviuttagipiaqsagin Ataniq God-igikkan, piviuttagilugu ilujniñ, iluqaani lu inuuniağniğni, iluqaani lu pilğusigñi, iluqaani lu isumanigñi, suli piviuttagiraksragigini silalliñ iliktun iliuğlugu.ⁿ ²⁸Tavra Jesus kiunagaa, Kiggutin nalaunjaruq. Tainna inuuniağini aasii inuuniaqtutin isuitchuamun.^o

²⁹Tavra ilisaurri pitquranik, kipigñiuqłuni patchisaitchukłuni inimiñ, apiginagaa Jesus, Kiuva silalliga? ³⁰Jesus kiunagaa, Inuk aullañaruq Jerusalemni Jericho-mun. Aasii kasuivłuni tigligayuktinik, ilaisaasii annuğaiyanagaa anaumikługulu aasii qimakługu tuquanjuqługu. ³¹Tavra añaayyuliqsiqpak iglaummiñiqsuq tamatkunuuna apqutitigun, aasii tautukamiuj ikilik inuk, qaanıqsaanagaa taavunatchikun. ³²Tainnatunsuli Levite, tikiññami tavruga qiniqtuallakkaluaqamiuj, qaanıqsaanaruq taavunatchikun. ³³Tavrall Samaritan-guruq, iglauni allagmi tikiññiqsuq ikilijmun inujmun, aasii tautukługu naglikratchanaruq. ³⁴Aasii ullakługu mamitaqtunagaa killiğniğni, kuvigaqługich uqsrulik wine-miglu, aasii qakiługu kakaktimiñun, qagğisınagaa tukkumavijmun, aasii qaunagıaqsiqlugu. ³⁵Uvlaakumman tigusiñaruq malğugnik maniurañnik aasii aitchuutivlugik tukkumavium qaunaksriñanun uqallautivlugi, Qaunagiyumagiñ, aasii qanutupayaaq manıksuutigıgıpkı, utiqıtichiviginiğıpkıñ utiguma. ³⁶Tavra Jesus apiginagaa, Isummatigivıuj nalliat taapkua piñasut inuich nalupqınaiqpa silalliutılamiñik inujmun kasıruamun tigligayuktinik? ³⁷Ilisaurri pitquranik uqallañaruq, Taamna nagliktuıruaq ilaanik. Tavra Jesus uqallautınagaa, Aullağlutin tainnatulli piyaqtuğini.

Jesus Isiqattaqtuq Martha-mun Mary-mullu

³⁸Tavra Jesus ilitchitquranı lu iglavlutıj-suli tikiññarut nunaaqimun. Tavrani ağnam atıqatıuam Martha-mik pağlanagaa aımaagvinimiñun.^p ³⁹Aasii anıqatıqanaruq atıqatıuamık Mary-mik. Mary aquppiñaruq sıvuğani Atangum naalağnivłuni ilisaurrutıjiniñik. ⁴⁰Tavrall Martha isumanjutaniñaruq pisıgıvlugu atqunaq savanıni, aasii ullakługu uqallautınagaa, Ataniq, sulıqıtıgıjıtıpiuj anıqanma kisıma savaurripkagmanı? Tillıuj ikayıqulıu. ⁴¹Tavra Atangum kiunagaa, Martha, Martha, unjarırutin isumaalukpaıtchutıllu sıtıgıun inuğıaktıatıgıun. ⁴²Atasıq piraksraupıatıuq. Mary-m piksraqtaagınagaa nalaunjarıuq. Piğumiñaitchuq ilaaniñ.

Jesus Ilisaurrıruq Añaayyuniğmik

(Matthew 6.9-13; 7.7-11)

11 ¹Tavra Jesus ilaanni añaayyunalgıtchuq, aasii añaayyuanıñman ilanjata ilitchitquranısa uqallautınagaa, Ataniq, ilisautıtıgıt añaayyuniğmik, John-tuttauq ilisaurrıruatun ilitchitqurağmiñik añaayyuniğmik. ²Tavra Jesus uqallautınagai, Añaayyuyumaısi inna, Aapavut qılanımiıttıatıin, inuich qıksıgilisin. İlivich Atanıqsimakkich inupayaat. İlivich pisuutin tanıqısaılu nunami iluqaani qılanımi pimmatun. ³Aıtchuqtıgıt uvluğagımmıan niqıksraptıñnik.^q ⁴Suli sulıqıtıgıñıkkıch itqıaumayumiñıağıluğıch piluıtıvıt, qanıqtıauq sulıqıtıgıñıağıuumıgıvıt itqıaumayumiñıağıluğıch inupayaat piluıtıjıch uvaptıñnıun. İkğıtchaktınnıaqtınnatıgıt, [annautılutalu pilıktıuamıñ.] ⁵Tavra Jesus uqallautınagai ilitchitquranı, Nallıqı avılaıtqatıqatıuq ullautıyumiñıaqpa ilaanun unnuam qıtqanı aasii uqallautılugu, Avılaıtqaan, atukkiñıa piñasunık punıñnik, ⁶qanıq amma avılaıtqatıga iglaaq tikıtchuq, aasii niqıqsuutıksraıtchuq. ⁷Aasii

ⁿ 10.27 a Dt 6.5. b Lv 19.18. ^o 10.28 Lv 18.5. ^p 10.38-39 Jn 11.1. ^q 11.3 Pr 30.8-9.

Iłumun Ittuaq Quviasuun

²⁷Taavrumiņa Jesus uqagñiaqtillugu, aғnaq nivliņaruq nipatusivluni akunğanniñ iñuich uqallakłuni ilaanun, Quviasugli aғnaq taimña aniaqaqtuaq iñukkuksaaqaqtuağlu ilinik. ²⁸Tavra Jesus kiņuņaa, Quviasułhaağlich iñuich tusaaruat God-im uqaluņiñnik kamagivlugiılu.

Jesus Aliuğnaqtuamik Savaqurauruq

(Matthew 12.38-42)

²⁹Iñuich iñugiaksisaiññaqaqsimmata, Jesus uqarraqsıņaruq, Ukua iñuuruat paņmapak pigiitchuagurut, apiqsırit aliuğnaqtuamik tautugukłutiņ nalupqinaiyautiksramik God-mun iviğaumagitilaamnı. Aliuğnaqtuataluk savaağuniaqtuaq piñiaqtuq Jonah-mun piņaruatun.^y ³⁰Nineveh-mi iñuunaruatitun ilitchuğivlugu aliuğnaqtuaq God-im Piņaraņa Jonah-mun, tainnatun iñuich paņmapak iñuuruat ilitchuğiniaqtut God-im aliuğnaqtuamik savaaņanik Iğñiņanun iñuum.^w ³¹Isivğivniņmi aғnam umialgum akiłliligiñiağai iñuich iñuuruat paņmapak aasii pasirauyumiñaqsılugich. Qanuq ilaa qaiņaruq uņallam tuņaaniñ nunamiñ uņasiksuamiñ tusaayaqtuqługu isumattutaa Solomon. Uqallautigivsi, aasiimma iñuk maaniittuq kamanalħaaqtuaq Solomonmiñ.^x ³²Isivğivniņmi iñuņisa Nineveh-m akiłliligiñiağaasi ilivsi iñuuruasii paņmapak aasii pasirauyumiñaqsıłusi, qanuq ilinich isumalıtqıņavlutiņ alğaqsrıimman Jonah, aasiimma iñuk kamanalħaaqtuaq Jonah-miñ maaniittuq.^y

Qaumman Timimun

(Matthew 5.15; 6.22-23)

³³Kialiqaa ikitanıkamiuņ qulliq matulaitkaa, naagga inillalaitkaa utkusium ataanun, ađlaan ilisuugaa qulliqagvıņmun, tamatkua isıqtuat qaummağıquvlugich.^z ³⁴Irisi nannisun ittut timivsiññun. Irisi surruitpata tautullagiksi pisuağviksi. Ađlaan irisi inņitpata surruilłutiņ, tautukkumiñaitkiksi pisuağviksi. Tainnatun ittut isumasi. Isumasi surruitpata, iñuulluatağumiñağniaqtusi. ³⁵Qaunagisitchi kaņiqsiłlūatağuglugu iñuulluatağniksraqsi. ³⁶Tavraasii iñuulluatağuvsi, timisi inniaqtut imaqaqtuatun qaummağmik, taaqtuamik piıłluni. Kaņiqsiłlūatağniaqtusi, naniqaqtuatun qaummatiksramik iglauviksraıvsiññun.

Jesus Pasigai Pharisees Iłisaurriılu Pitquranik

(Matthew 23.1-36; Mark 12.38-40)

³⁷Jesus uqaaniņman taapkuniņa, Pharisee-m tuyuğmiaqsanagaa niğiqatigitquvluni. Tavra isıqluni aquvinņaruq niğisaqlutiņ. ³⁸Tavra Pharisee allasuņaruq Jesus iqagıqqaagaluagnagich argagni niğisağumaaqsımman, tuvrağaluagnagu Pharisees piłgusiat. ³⁹Tavra Atanıq uqallaņaruq ilaanun, Ilivsiuvva Pharisees salummaisuruısi kisanik qaanıanik timivsi, salummağmatun qallugauram, naagga puggutauram qaalħiņaņa. Aasii piłlatupiağataqtusi, pigiıpiagaataqlusiılu. ⁴⁰Isumalluağıitchuasii. Puttuqsrıņaitpisiuņsuli God savaņaruq iñuich timiņiñnik savaņatılaanıktauq uummatiņiñnik. ⁴¹Savaağisigik nagliktuiñisi uummativsiñniñ iluqaaniñ. Tainna piguvsi, ilisimanaqtinniağiksi uummativsi salumtilaņaņa.

⁴²Naglignaqtusiuvva ilivsi Pharisees, qanuq aitchuisuruısi God-mun quliņuğutiņiñnik mikiniqsraqpiatchiat naurıavsi niğiaqtuat, aasii naluruurağisi

^y 11.29 Mt 16.4; Mk 8.12. ^w 11.30 Jon 3.4. ^x 11.31 1 K 10.1-10; 2 Ch 9.1-12. ^y 11.32 Jon 3.5.

^z 11.33 Mt 5.15; Mk 4.21; Lk 8.16.

pitqiksīgautairrullu pivitutqasrīñīglu God-mik. Taapkuak piraksrağigisi, aasii aitchuimmīlusi quliñjuğutīnik.^a

⁴³Naglignaqtusiuvva ilivsi Pharisees, qanuq aquppiłlaturusi kama-naqtuat aquppiutañiññi añaayyuvīññi, pağlalluataquvlusiłlu tauqsīqsuğvīññi inini. ⁴⁴Naglignaqtusiuvva ilivsi Pharisees, qanuq iluvviviktun ittusi nalu-naiññjutaitchuatun. Iñuich pīsağvīgīkkañisun qaanağitigun naluvlugich, aasii salumailivlūtīñ pitqurat uqaluatigun. Ukpīñjuagañivsigun asiñuutīgisi iñuich.

⁴⁵Iłañata ilīsaurriich pitquranik uqallautīñagaa, ilīsaurrii, uqallakkavich tainna pīsaanağmīgiptigut. ⁴⁶Tavra Jesus uqallañaruq, Naglignaqtusi ilivsi ilīsaurriich, qanuq ilīsaurritisi God-im pitqurañigun siğlīğnaqsīsūuğisi iñuich kamaksrīñīk-srañannun iluqaiññīk, ikayūğniurağniagnağich suoramik-unnii kamagitqulugich God-im pitqurañi. Ikayulaipiagīsi. ⁴⁷Naglignaqtusi ilivsi, qanuq qaunagilluatapiagīsi iluvvīñich uqaqtīñisa God-im, iñuktağīkkañisa mañjuuvsi. ⁴⁸Iłīsimararusi iviğaumagīsīlū mañjuuvsi pikkañich, qanuq ilaisa iñuktağīñagaluagaich, ilivsiłi qaunagilluatağisi iluvvīñich. ⁴⁹Taamna pīsīgīvlugu God isumaturuuq uqallañaruq inna, Tilisiñiaqtuñā ilīñiññun uqaqtīmnik alğaqsruirīñīglu. Iłañich ilaisa iñuktağīniagaich, sulī nagliksaaqtillugich ilañich. ⁵⁰God-im tatavsagañiagaasi iluqasi iñuuruasii pañmapak, qanuq pasīñağumiñaqtusi iluqaisigun uqaqtīñigun God-im, iñuktauruatigun nunaqaña isagutīmman. ⁵¹Pasīraurusī iluqaisigun nalaunñaruatigun iñuktauruatigun, Abel-miñqaña Zechariah-mun, tuqtauruuq akunğagnī ikīpkaiviuvlu inivlū ilaaguqațuruam God-mun. Uqallautīgīvsi taavrumīña, qanuq iñuktauruat iluqaisa pīsīgīlugich, tatavsaqtauniaqtusi iñuuruasii makkunani uvluni.^b

⁵²Naglignaqtusiuvva ilivsi ilīsaurriich pitquranik. Qanuq ilivsi nalaullugu kañiqsīñaitkīksi, ilīsaurrutīgīñaitkīksīlū isumattutaa God-im. Ilivsi iñuunaitchusi God-im isumattutaagun, aasii pīñaiłutchiqsūgmīvīlūgich iñuusukkaluatuat God-im isumattutaagun.

⁵³Tavra aullağman tavrañña, ilīsaurriłlū pitquranik Pharisees-lu suammautiniarraqsīñagaa, sulī alapitinnialavlugu apīqsruqtuqlūgu iñuğiaktuanik apīqutīnik. ⁵⁴Taamna pīñagaat uqallaktīnniagałuaqlūgu killukuañaruamik, ilīñisa pasīsuklūgu.

Kilīktuun Ukpīñjuagañīkunik

(Matthew 10.26-27)

12 ¹Iñuich iñuğiaksiqpağīgataqlūtīñ ilīmmeta katittuat atauchimun tunmautīlasiłaaqamīk-unnii, Jesus uqautirraqsīñagai ilītchitqurani, Qaunagīsītchi imaksrautīñiññiñ Pharisees, sīvunīgīgīga ukpīñjuagațuaat. ²Qanuq ukpīñjuagaun satqummiğumaatquq, irīqsīmagaluagumi pañmapak. ³Aasiivsaug ilivsi ilumun ittuq, sunapayaag iñuiłaaami uqallautīgīkkaqsī satqummiğniagmīuq. Sulī isivruutīgīkkaqsī inaurani qulīaqtuaguniaqtuq iglut qaaniñiññi.

Iñuich Sīvuugagīłhağnağich

(Matthew 10.28-31)

⁴Uqallautīgīvsi, uvaña avīlāitqatīitkaa, sīvuugagīnağich tuqtchīruat timimīk, taavruma aquagun sunnīkkumīñaitchuat. ⁵Aglaan uvva kilīkkīvsi sīvuugagīraksravsīñīk. Sīvuugagīsīuñ God, tuqupkaiganīkami suaññatiqaqtuag nağliksaağvīñmuktītchīyumiñaqlūni. Aaņ, uqallautīgīvsi, sīvuugagīsīuñ. ⁶Tallimat tīñmiagruurat tunīñaitpat malğugnun manīurañnūn? Aasiuvva atausīq-unnii ilañat

^a 11.42 Lv 27.30. ^b 11.51 a Gn 4.8. b 2 Ch 24.20-21. ^c 12.1 Mt 16.6; Mk 8.15. ^d 12.2 Mk 4.22; Lk 8.17.

God-im piigulaitkaa. ⁷Nutchasiunnii niaquvsinñiittuat kisisaqtaurut. Tavraasii iqsiñasi, akisułhamaaqtsi iñugiaktuanin-unnii tiñmiağruuranin.

Quliaqtuaqagniq Christ Annauriginivlugu

(Matthew 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸Aasii uqallautigivsi, kialiqaa quliaqtuağigumiña iñunñun piginiłuni uvamnun, Iğñinattauq iñuum tainnatun quliaqtuağiniagmigaa isağuliñiñun God-im. ⁹Aglaattauq kialiqaa piilaagikpaña iñunñun piginiñiñiłuni uvamnun, Iğñinataptauq iñuum piilaaginiagmigaa isağuliñiñun God-im. ¹⁰Suli kiñapayaaq uqallakkumi pigiitthuamik Iğñinagun iñuum, suliquitiginaiqsauyumiñaqtuq itqumayumiñaiğlugu, aglaan kiñaliqaa uqallaktuq pigiitthuamik Ilitqusigiksuakun, suliquitiginaiqsauyumiñaitchuq.^e

¹¹Aasii qagğisikpasi isivğiguglusi Jew-guruat añaayyuvinñiñun kavanauruallu atanaurallu, unjarinñasi isumalasi sumik kiggutiksravsinñik, naagga patchisaiñniksravsinñik.^f ¹²Qanuq Ilitqusigiksuam ilisautiniagaasi taavrumani ikarrağmi sunik uqaqtuksrautilaavsinñik.

Uuktuun Iñukun Suğalliruakun Isumalaagutaiñi

¹³Iłanata iñusalaich uqallautinagaa, Iłisaurrii, uqallauttuñ aniqatiga autaaqatigitquluña kinuvaannaktaaksrautiptiñnik. ¹⁴Tavra Jesus kiñagagaa, Iñuuk, kia isivğiqsiğuppaña naagga autaaqtiliutivluñalu suğautavsinñun. ¹⁵Tavra Jesus uqallautinagai iñuich, Qaunagisitchi piłlatuvaiłanñigmiñ, qanuq iñuk suğallakkaluaqami-unnii sippakuutaallasivluni suğaliñisa iñuggutiksriłaitkaat. ¹⁶Tavra ilaan quliaqtuağutinagai uuktuunmik uqaqluni, Nunaña iñuum suğalliruam nauriqpañaruq. ¹⁷Aasii isumañaruq, Sulanațuğuvaña, qanuq uvva tutquqsiviksraitkaqsiruña sumun nauriamnik. ¹⁸Tavra uqallañaruq, Innauvva piñiaqtuña. Iguminniağitka suğalliqpitka, aasii nappaiłuña aņiłhaaqtuanik, aasii tavruña tutquğlugich palauvaksrat nauriatka, iluqaisalu suğalitka. ¹⁹Tavraasii uqallautiniaqtuña uvamnun, Piłluataqtuñaa suuvvaña. Iłananiñ suğaliğmik tutquqsiruña ukiuksranun iñugiaktuanun. Sigğaquinağlana, niğiuagağlana, imiğluñalu, aliasuñiłluñalu. ²⁰Tavrasi God-im uqallautinagaa suğalliruq, Isumalluagiițhuatiin. Unnuapak iñuggutaiqsauiniaqtutin, aasii kia piginiaqpagich suğaliğich katitatin? ²¹Tavra Jesus uuktuun ağıusausinagaa, uqallakłuni, Tainnauvva iñuk ittuq nulauksiruq suğaliğnik piksramiñik, ukpigiğaluagñagu God.

Ukpiğutiqagniq God-mun

(Matthew 6.25-34)

²²Tavra Jesus uqallautinagai iłitchitqurani, Taapkuniña uqallautigivsi, unjarisiginagu iñuggurri, sumik niğiniiaqtilaaksraqsi, naaggaunnii sumik annuğaagnaqtulaavsinñik. ²³Qanuq iñuggun naumałhaaqtuq niqiksraqsiuqsiniğniğmiñ, timisuli naumałhaaqtuq annuğaaniñ. ²⁴Qiniqsigik tulukkat. Kangaqsruiłaitchut nautchiaksranik kivriłaitchullu. Suğalliipiitçhut, tutquqsiviniñmiut, naaggauvva God-im niğipkaqsimaagai. Iłivsi akisułhaaqtusi tiñmianiñ. ²⁵Aasiili nalliqsi iñuuniqtusiłaağumiñaitchuq unjariginñiğluni. ²⁶Tavraasii piłlayumiñaiñiğvsiuñ tainnatun mikitigiruaqunni, suman unjarisağivisigik tamatkua. ²⁷Qiniqsigik nauriat qanuq nausuutilaanaț, sigğaqlaitchut annuğarriulaitçhullu, uqallautigivsi naaggauvva Solomon-unnii qanun kamañatqigiğaluqłuni annuğaanaitçhuq atautchisun-unnii tamatkunatun

^e 12.10 Mt 12.32; Mk 3.29. ^f 12.11-12 Mt 10.19-20; Mk 13.11; Lk 21.14-15.

nauriatun qiiñiyunaqtigiliğluni.^g ²⁸Tainnatun God-im qaunagillaniqpagich nauriallu ivgiłlu uvlupahhiñaq nauruat aasii uvlaakun qirriutivlugich igniğviñmun, nalupqinaitchuq annuğaaksraqtinniağaasi. Qanutun ilivsi ukpigutikisigirusi. ²⁹Tavraasii unjariñasi. Apiqsruqtuğnasi inna, sumik niğiiñaqpisa? Sumik imiğniaqpisa? Unjarrisigağnasi. ³⁰Qanuq ukpinaitchuat mattumani nunami piññaagnialarut iluqaiñnik tamatkuniña. Aapari ilisimaruaq ilivsiññun pigiraksraqitilaañannik tamatkua. ³¹Tavraasii piqaqtinniağaasi iluqaiñnik tamatkuniña ilivsi atanniqsimapkaqqaaguvsu God-mun.

Jesus İlisaurriruq Suğaliqtigun

(Matthew 6.19-21)

³²Iqsiñasi iñukitchuasii imnaich, qanuq Aapari iviğamaruq atanniqsimasukłusi aasii qaunagilusi. ³³Tavraasii tunisigik suğalisi, aasii nagliktuutugilugich. Tainna piguvsi maniqagvıqagmatun maqulaitchuanik inniaqtusi, suğaliqagmatun qılañmi nuñulailaanik. Tatpagmani tigligayuktit piyumiñnaitkaich, qupilğullu maqunnianjtkaiçh. ³⁴Qanuq irvianni suğaliqpich, tavraniitchugniagmiutin.

Kivgat Quviqtailiruat

³⁵Itqanaitchitchi annuğaqaqtummağiksaañalusı, nannisi ikumalugich, ataramik niğiugilugu Ataniqsi utiğumaaqtuaq.^h ³⁶Irrusiqagłusi kivgatun niğiuktuatun ataniğmiñnik aiyumaaqtuamik niqinaqiruanıñ katirrusiqivlutinj, upkuiğutiyumavlugu tavrauvvaa qaiłuni tigluqtuqpan.ⁱ ³⁷Quviasuglich taapkua kivgat atangata paqinniakkani itqumalugich qaigumi. İlumun uqallautigivsi, ilaa qalligñik annuğaagiksuanik annuğaagiyagluni aquvitillugich niğgiviññun, niqıqsuğniagai. ³⁸Qanutun quviasuglich kivgat Atangata ilitchuğikkani itqanaiğugich unnuam qitqani naagga aksraksaağaluaqpan. ³⁹Una sulı ilisimalugu. İgluqpiraqti ilisimanagumi suqpatigun tigligayukti siqumutiluni qaiñiaqtilaañanik, isiqtinñayaitkaa.^j ⁴⁰İlivsivsauc itqanaitchitchi, qanuq İğniña iñuum qaiñiaqtuq ikarrami niğiugvigiñisavsiñni.

Ukpıgnaqtuaq Naagga Ukpıgnaitchuaq Kivgaq

(Matthew 24.45-51)

⁴¹Peter uqallañaruq, Ataniq, quliaqtuağivıuñ taamna suktuun sivuniğivluta naagga sivuniğivlugich iñupayaat? ⁴²Tavra Atangum kiunagaa, kiuniaqpaasii ukpıgnaqtuağuvluni isumaturuaguvluni lu kivgaq? Taamnauniaqtuq kivgaq atangata qaukılıutiniakkana allanun kivganun niqiksritqulutinj piñaqsikpan. ⁴³Quviasugli taamna kivgaq atangata qaigumi paqinniaqtana tainna savaktuagulugu. ⁴⁴İlumun uqallautigivsi, ilaan atangata atanniutiniagaa iluqaiññun suğaliğmiñun. ⁴⁵Tavraağlaan taamna kivgaq isummigumi, Ataniğa qailıaigutiruaq, aasii anaumiaqsilugich aņutit kivgat ağnallu kivgat, niğivłuni imiqlunılu imiñasivłunılu. ⁴⁶Atanga taavruma kivgam qaiñiaqtuq uvlumi ilaanun niğiugvigiñisañani sulı kisumi ikarrağmi nalukkañani, aasii tatavsapiağatağniagaa, piqasiutilugu kamakkutaitchuanun. ⁴⁷Aasii taamna kivgaq ilisimanagaluqłuni ataniğmi pisuutaanik, aasii itqanaiyañitchuaq kamagiñiğugulu pisuutaa ataniğmi, ipiğaqtuusiaqapalugniiaqtuq. ⁴⁸Ağlaan kivgaq naluruuq ataniğmi piraksriutaanik, pigaluaqtuaq ipiğaqtuusiaqagñağumiñiaqtuamik, ipiğaqtuusiaqapiagnianjitchuq. İñupayaq savaaksrusiaqpaqtuq Atangum niğiugviginiağaa tainnatun pitqulugu, sulı

^g 12.27 1 K 10.4-7; 2 Ch 9.3-6. ^h 12.35 Mt 25.1-13. ⁱ 12.36 Mk 13.34-36. ^j 12.39-40 Mt 24.43-44.

iñupayaaq savaaksrusiaqavsaaqtuaq niġiugvigirauvsaaġniaġmiuq tainnatuttauq pitqulugu.

Jesus Atinjirrutigullaruq Iñunun

(Matthew 10.34-36)

⁴⁹Nunamunaruja isumaaluutauyyaqłuna. Qaiñiġa ittuq igniqsuġmatun nunamun, ami igniq ikuallaaniqyumagaluġiġa. ⁵⁰Nalautchaagaksraġigitka isumaaluutit paptaiġutigimmatun piługich, aasii qanutun iłuiłiugutigisaġataġitka pilluñniġannun-aglaan.^k ⁵¹Isumavisi nunamunanasugaluna atisipkaġiaqsaqługich iñuich? Naagga, uqallautigivsi, qaiñaruja atingigiaqługich. ⁵²Qanuq pañmapañmiñ-aglaan iglumi atautchimi tallimat atingigñiaqtut, piñasut akilłiulutiñ malġugnun, suli malġuk piñasunun. ⁵³Atingigñiaqtut aapa igniġmun suli igniġ aapamun, aaka pañiñmiñun suli pañiuruq aakamiñun, aakaruq ukuamiñun suli ukuaguruq aakaruamiñun.^l

Kaņiqsisiqāniq Sutigun Piyumaaqtuatiġun

(Matthew 16.2-3)

⁵⁴Jesus uqallautiñammigai iñusalaich, Tautukavsiuñ nuvuya nausaġataqtuaq ualiñaami, uqallagnasaalaitchusi sialuguġniġaa, taimmaasii sialuguġuuruq. ⁵⁵Suli tautukavsiuñ uñalaq anuqłiqsuaq, uqallagmiraqtusi, pasigñiaqsiluguunnii sunnaġuġniġaa, taimmaasii sunnaġuġuuruq. ⁵⁶Ilvisi ukpiñuqaqtuasii, ilisimagaluaqtusi siłaksramik qiññanġun nunam qilauvlu, aglaan kaņiqsilañniġiksi suliqitilaġa.

Atisiqatiġiñ Akilłiñ

(Matthew 5.25-26)

⁵⁷Summan-aasii kaņiqsilañpisi ilivsiñnik, sum nalaunġatilañanik piraksravsi? ⁵⁸Iñuum pasikpasi pitquratigun aasii aullautilusi uqaqsitaġviñmun, atisiqatiginiłuksiuñ pasiriksi uqaqsitaġviñmullavsi. Ilaanni aitchuutigiviġaasi isivġiqsimun, aasiłi isivġiqsim aitchuutigilusi tigurimun, aasii tigurim tigutaġviñmuglusi. ⁵⁹Uqallautigivsi, aniłġataġumiñaitchusi tigutaġviñmiñ akilłigaluġniġach akilłiaksrapayurasi.

Isumalitqinjsuaġvsi Suksraunġiġniġaqtusi

13 ¹Jesus uqāgataviksillugu iñuich tavraniñnarut. Iñajisa uqallautiñagaat Jesus Galilee-ġmiutiġun Pilate tuqunñaranġun aitchuipkaqtillugich ikipkautinik God-mun, auñich ilłativlugich niġrutit auñiñun. ²Tavra ilaan kiunġagai, Isumavisi taapkua Galilee-ġmiut piłuħaaġasugalugich iluqaiñniñ Galilee-ġmiuniñ, tainna tuqtaummata? ³Naumi, aglaalli uqallautigivsi, ilivsi isumalitqinjsuaġvsi iluqasi, tainnatun suksraunġiġniġmisi. ⁴Qanuqtauq-aasii taapkua 18-guruat kattaqikkañi nasiqsruġviata Siloam tuquługich, Isummatigivisigik piłuħaaqłutiñ tuqtaunasugalugich iluqaiñniñ iñuuruaniñ Jerusalem-mi? ⁵Naumi. Uqallautigivsi, ilivsiqsuaq isumalitqinjsuaġvsi iluqasi, tainnatun suksraunġiġniġmisi.

Uuktuun Siiġniłaitchuakun Fig-nik Napaaqtuq

⁶Tavra Jesus quliaqtuaġutiñagai uumiñja uuktuunmik sivuniġivlugu uqautigianikkani. Iñuk fig napaaqtuanik nautchirriñaruq siiġnaqāviñmiñun, aasii qaiṽluni ivaqłiaviġiñagaasi siiġnanik aasii paqinñaitchuq.^m ⁷Tavra ilaan

^k 12.50 Mk 10.38. ^l 12.53 Mic 7.6. ^m 13.6-9 Is 5.1-7; Jr 2.21; 8.13.

uqallautinagaa napaaqtumik qaunaksri, Uvva, piņasuni ukiuni ullaguugaluagiga ivaqłıavluna siigñanik mattumanña fig napaaqtuaniñ, aasii paqılaitchuña. Kippuun. Summan nunaigutchautauniaqpa? ⁸Tavra qaunaksrim napaaqtunik kiunagaa, Anjuun, ilaksianagu ukiivsaallaglı. Nivañniaqtuña avataagun aasii illıiqılugu nagguksautinik. ⁹Aasii siigñikpan ukiutqıgu piļluatağniaqtuq, aglaan siigñinilgitpan, kipiymıñağniağıñ.

Jesus İhuaqsıgaa Qilluutituqtuaq Ağnaq Savaisıllugich

¹⁰Tavra ilañanni Jew-guruat savaiññınata Jesus ilısaurrıñaruq añaayyuvinımi. ¹¹Tavra tavraniınaruq ağnaq ilitqusıqıtuqtuq nañititchiruamık ilaanık 18 ukiuni. Taamna ağnaq isivilaiññanıqsuq tainnatun sivısutıgıruamık. ¹²Tavra Jesus tautukamiun ağnaq, quqanagaa aasii uqallautıvlugu, Ağnaaq, atangıqsıtaurıtın nañırrutıñıñ. ¹³Tavra Jesus aksınagaa ağnaq, aasii tavravvaa isıvvağıksınaruq, sulı nangañagaa God. ¹⁴Tavralı umalıñnaña añaayyuviun, piavsınaruq pisıgıvlugu Jesus ihuaqsırıñına Jew-guruat savaiññınanni. Tavra ilaan uqallautınagai iñuich, Itchaksrat uvlut ittut savagviksravut, qairagıtıçı taapkunani uvluni ihuaqsırayaqtuğlusi, savaiññıgum uvlunıñıñ. ¹⁵Tavra Atangum kiunagaa, İlivsi ukpıñıuaqtuasii, atausıullaavlusi savaitchuani pituiqğugich qımuktısi naagga kakaktısi niğrutıqagvinımiñ tasıkuağugich imiqıtıçtuğugısi savaitchuani. ¹⁶Aasıilıvsauq una ağnaq, Abraham kınunına, Satan-gum naglıksaaqtınaraja 18 ukiuni, atangıqsıtaksraunıtıpa naglıksaaqtıtaunıñaniñ savaitchuani? ¹⁷Taamna uqallausıgımmagu iluqagmıñ akıllııqsuqtıñı kanğutçanarut aasıilı iñuich iluqagmıñ quviasukpanarut pisıgıvlugich iluqaisa quvıanaqtuat sut ilaan savaagınarajı.

Uuktuun Nautchiaksrakun Atıqıqtuaq Mustard-mik

(Matthew 13.31-32; Mark 4.30-32)

¹⁸Tavra Jesus uqallautınagai, Sutun itpa God-im atanıqsımmataa iñuñnun? Sumık uuktuusıgñıaqpıgu nausaiññagñına? ¹⁹Arriqaqtuq mustard-mik nautchiaksramık mikınıqsrapıagatıñannık nautchiaksrat. Nunalıqırım nautchırııtıgaa nunamıñun, kangaqsrıutıgıvlugu nautchiaqagvinımiñun, aasii nauñaruq napaaqtuqpağıuñı, aasii tıñmiat ugluluqtıñ qısqıstıñıñun.

Uuktuun İmaksrakun

(Matthew 13.33)

²⁰Sulı Jesus uqallatqınaruq, Sutun itpa God-im atanıqsımmataa nausaiññagñına? ²¹Arriqaqtuq imaksratun ağnam akutanatun palauvanmun. İmaksram pıvlaktıkaa iluqaan akutaq.

Nıgukıtıçuaq Isıgıaq

(Matthew 7.13-14, 21-23)

²²Jesus iglauñaruq nunaaqqsıgıun nunaaqıuratıgıullu ilısaurrıvluni, sulı iglavluni tuñaanun Jerusalem. ²³Tavra iñuum uqallautınagaa, Atanıq, annaurraurıat iñukıtıçumaaqpat? Tavra Jesus uqallautınagai, ²⁴Isıgñıagñıq qılıñmun ittıq isıgñıatıñmatun kapıttıakun isıgıakun. Isıgñılupıagıtçı kapıttıakun isıgıakun, qanuq uqallautıgıvı, iñuıaktıat isıgñıaqsaanıagıaluaqtut isıgımiñıñıñıqtut.

²⁵Taimanıgu piñıaqtuq iñuktun igluqpirıaqtıatun makınnıaqtıatun aasii umıglugu upkuaq. Upkuaqpıgı makıtasağatıgñıaqtıusı sıłamı aasii tıgluktıaqsılısı

ⁿ 13.14 Eñ 20.9-10; Dt 5.13-14.

upkuamun uqaġlusi, Ataniq, upkuiġuttutigit. Ilaan kiuniaġaasi, Nalugivsi sumiņḡaqtuagutilaavsiñnik. ²⁶Tavraasii kiuniaġiksi, Niġisuusugaugut imiġtutalu piqatigivlutin, sulii isaurrivlutin nunaaqivsiņni. ²⁷Ilaa uqallatqigñiaqtuq, Uqallautigivsi, nalugivsi sumiñ qairuagutilaavsiñnik. Aullaġitchi uvamniñ, iluqasi piļsuusiqirit. ²⁸Tavrani qianiaqtusi sulii tiriqtillugich kigutisi, tautukkuvsiuņ Abraham Isaac-lu Jacob-lu iluqaisalu uqaqtinġi God-im atanniqsimaviani God-im, ilivsiļi siļamiutaupkaġlusi. ²⁹Sulii iñuich qaiñiaqtut nunapayauraniñ aasii aquvitqataulutin niġġivinñun God-im atanniqsimaviani. ³⁰Tavraasii, iļanich aqulliurut paņmapak isiqqaagñiaqtuat qilaņmun, sulii iļanich sivulliurut aqulliuniaqtuat.^f

Jesus Piviuttaġigaa Jerusalem

(Matthew 23.37-39)

³¹Tavrumanipiiallak ikarraġmi iļanich Pharisees qaiņarut, aasii uqallautivlugu Jesus, Aullaġiñ maanġa, qanuq amma Herod tuqtuchukkaatin. ³²Tavra ilaan uqallautiņagai, Aullaġlusi uqallautiyaqtuqsuņ taamamna pisukkaaġ, anittaiñiļuņ ilitqusiġuņnik sulii iħuaqsiriñiļuņ naņirrutinik uvlupak uvlaakullu, aasii uvluk piņayuauņni naallugu savaaġa. ³³Iglauruksraupiaqtuņ Jerusalem-mun uvlupak uvlaakullu uņaliagullu, qanuq uqaqtaa God-im tuqtaurusraunġichuq uniuglugu Jerusalem.

³⁴Jerusalem-miut. Yaqhii Jerusalem-miuguruasii, tuqġairuasii uqaqtinġiñik God-im uyaġagniglu miļsuuġugich tamatkua God-im tilaraņi iliņun. Qanutun akulaisigilugu katitchumiņaġaluagagivsi iluqasi atautchimun, tiņmiatun katitchiruaton piayaamiñnik isaquņmi ataanun, aasii tainna pitqulaitchusi. ³⁵Uvva, iglusi suksraaqtaupiallaņiaqtut. Aasii uqallautigivsi, tautuqikkumiñaitkivsiņa uqallakkumiñaqsiļġataġlusi, God-im piļluataqtilliuņ iñuk qairuag piisivlugu Ataniq.⁵

Jesus Īħuaqsigaa Naņittuag Īñuk

14 ¹Iļananni Jew-guruat savairvianni, Jesus niġiqatauyaqtuġman igluanun atanaurauruam iļauvluni Pharisee-ñun, iñuich Jesus naipiqtupiaņagaat. ²Tavra tavrani, iñuk qaiņaruq Jesus-mun immaqaġniqsuaq iluqaani timimiñi. ³Tavra Jesus apiġiņagai pitquranik iļisaurrich Pharisee-ļlu, uqallakłuni, Nalaunġava iħuaqsiriruni Savaiñniġmi, naagga nalaunġaitpa? ⁴Tavra kiunġaitkaat. Tavraniasii Jesus aksiuņagaa naņittuag aasii iħuaqsivlugu aullaqtiiħugulu. ⁵Tavra Jesus uqallautiņagai iñuich, Nalliysi iġniqaġumi naagga qimuktiqaġumi kataktuamik nivviamun savaiñniivsiñni, tavrauvvaa nuqitchaqtuġniaņitpauņ? ⁶Iliņisa kiunġaitkaat taavrumuuna.

Tukkuliñiq Kamaņaņiaņiñniġlu

⁷Tavra Jesus iļitchuġivlugich iļanich aiyugaaqtauruaat, iniksraqtuqtuat inigigñiqsranik, quliaqtuagutiņagai uktuunmik iluqaisa. ⁸Qakuguliqaa aiyugaaqpassi katirrusiqivlutin niqinaqiruaat, aquvinnasi inigigñiqsramun. Iļananni naumalluktuat ilivsiñniñ aiyugaanaviaġmigai. ⁹Aasii taimma taavruma aiyugaaqtiņaruam iluqavsiñnik ullagłusi uqallautilusi, Iniksritchiuņ una iñuk, taimaasii ilivsi kanġutchaugillaan inillaaqsiļlusi kamanaiñniqsramun inimun. ¹⁰Aglaan aiyugaaqtauguvsi, aquvitçhumausi kamanaiñniqsramun inimun, taavruma aiyugaaqtivsi qaiļuni uqallautiyumagaasi, Avilaitqaan, qaiļaaġiñ inigipayaamun. Tavraniasii kamaņasiļaaqtauniaqtutin takkuanni iluqaġmiņ aiyuġaaqtauruaat.

^o 13.27 Ps 6.8. ^p 13.28 Mt 22.13; 25.30. ^q 13.28-29 Mt 8.11-12. ^r 13.30 Mt 19.30; 20.16; Mk 10.31.

^s 13.35 Ps 118.26. ^t 14.5 Mt 12.11. ^u 14.8-10 Pr 25.6-7.

¹¹ Qanuq kiñaliqaa kamañaqsiłiqtuag inmiñik kamañiqsauniaqtuq, suli kiñaliqaa kamasañjichuaq inmiñi kamañaqsiłiqtauniaqtuq.^v

¹² Jesus suli uqallautiñagaa aiyugaaqtini, Niğipkaiguvich naagga niqinaqurriguvich, aiyugaagnagich avilaitqatitin naagga aniqatiitin, naagga nanmiñiq ilatin naagga suğalliruat siłallisin, ilaisaptauq aiyugaaqpiağmigaatin paaqłiqsağlutin. ¹³ Aglaan niqinaqurriguvich, aiyugaakkich iliappaich, qilluutituqtuat, tusiattuat, ayaunaruat, ¹⁴ aasii quviatchaktitauniaqtutin, qanuq ilaisa paaqłigumiñaitkaatin. Tavra God-im paaqłigñiağaatin anjipata tuqqunmiñ nalaunjaruat.

Uuktuun Niqinaqıppaktuatigun

(Matthew 22.1-10)

¹⁵ Tavra ilañata niğgiviñi aquppiqaturuam Jesus-mun tusaakamiuñ taamna, uqallañaruq ilaanun, Quviasuglich iñuich niğiyumiñağniqtuat God-im atanniqsımaviani. ¹⁶ Tavrali Jesus kiunagaa uuktuusiqluni, Iñuk ilaanni niqinaqusiuppanaruq, aasii aiyugaaqługich iñugiaktuat iñuich. ¹⁷ Tavra piñaqsımman niqinaqiniksraq, ilaan tiliñagaa kivgani uqallautitquvlugich aiyugaaqtaunaruat, Qaiñaqsigaasi. Supayaat panmapak itqanaıqsut. ¹⁸ Tavra iluqağmıñ atısiıvıltiñ patchisiqsırraqsiñarut. Sivulliq uqallañaruq kivgamun, Nunasiñaruña, aullaqtuksraupiaqtuña tautugağlugu. Apıgıgikpiñ suliqutiginaña. ¹⁹ Allasuli uqallañaruq, Tauqsıñaruña tallimaiñik iğlugiñik qimuktinik, aullaqtuksrauruña uuktuagağlugich. Apıgıgikpiñ suliqutiginaña. ²⁰ Allasuli uqallañaruq, Nuliaqqammiqsuña. Taamna pisigıvlugu, aiyugaaqtauyumiñaitchuña. ²¹ Tavra kivgam utiqami quliaqtuagañagai taapkua ataniğmiñun. Tavrani atanga iğlum qinnalıñaruq aasii uqallaktuni kivgamiñun, Aullağiñ qilamik apqutiñiñun apqugauranıñullu iniqpaum, aasii qağğisilugich iliappauruat qilluutituqtuallu ayaunaruallu tusiattuallu. ²² Tavra kivgam utiqami uqallautiñagaa, Ataniiq, pıaksrıutin pianıktuq, aasii iniaqtuq-suli. ²³ Tavra atanga uqallañaruq kivgamun, Aullavsaağiñ apqutinun apqugauranullu siłataanun iniqpaum aasii araglugich iñuich qaıpkakkich, iğluga siıvıtchumauq iñuñnik. ²⁴ Uqallautıgıvsi, nalliat-unnii taıpkua aiyugaaqtaugaluqtuat niğiyumiñaiñniqtut niqinaqusiqtamnik. Tainna piñağmiuq God-im atanniqsımaviani.

Siğliğnağaluqtuq İlıtchıtqurauniq Jesus-mun

(Matthew 10.37-38)

²⁵ Tavra iñugiapiagaataqtuat iñusalaich iğlauqasiñagaat Jesus, aasii ilaan kiniaqtugich uqallautiñagai, ²⁶ Kiñaliqaa qairuag uvamnun ilıtchıtqurağiyumiñaitkiga pıvıuttağiıhaağumiñaitpana ilaan aapamiñiñ, aakamiñiıllu, nuliamiñiıllu, miqłıqtumiñiıllu, aniqatiimiñiıllu, inmiñiñ-unniiılu.^w ²⁷ Kialiqaa iqsrıutiñitkumiñuñ añaraurani tuqtauyumalığłuni-unnii pisigıluña, nalliummatıñitchuq ilıtchıtqurauyumiñagłuni uvamnun.^x ²⁸ Qanuq nalliqsi, nappaiyumaallıgumi nasiqsruğvıñmik, aquptaagłuni kisıtchıqaağniñitpa qanutun akısutılaaksranınik naamaniagağmagaağmi naatchumiñagługu? ²⁹ Tainna piñısuagumi, manñuliqsıñiñagługu naatchiyumiñaiñniqpan, iñuich tautukkumırruñ kipautıgırraqsiñiağaata, ³⁰ uqağlutıñ, Iñuglıuna nappaisagağaluqłuni, naatchiyumiñaiıllağmi pimmiñıqsuq. ³¹ Naagga kisu umialik, anıyaqatıqaqsagumaagaqsıgumi allamik umialıñmik, naıpiqtuqqağniñitpa isumalaagıtıgiağıluğ iğlutuutiuyumiñagñiaqtilaamiñik 10,000-mik anıyaktıqağłuni

^v 14.11 Pr 29.23; Mt 23.12; Lk 18.14.   ^w 14.26 Mt 10.37.

^x 14.27 Mt 10.38; 16.24; Mk 8.34; Lk 9.23; Jn 12.24.

20,000-mik anjuyaktiqaqtuamun. ³²Iglutuutiyumiñaiññaigumi, ujasisugrunjaan akilñiñi, ilaa tilisiñiaqtuq kivgamik umialinjmun apiqsrisaqłuni anjuyanirrutiksramik. ³³Tavra Jesus uqallanjaruq, Tainnatun kiñaliqaa ilivsiñni suksraağijitkumi supayaanik pigikkagmiñik, ilitchitqurauyumiñaitchuq uvamnun.

Anniquutaunitchuaq Tağiuq

(Matthew 5.13; Mark 9.50)

³⁴Tağiuq nakuuruq, aglaattauq tağiuq tağiuğniigumi, qanuğlugu tağiuğnilitqikkumiñaitchuq. ³⁵Anniquutauyumiñaitchuq nunamun naagga nagguksautayumiñagluni nunamun. Aglaan naavitaksrauruq asiñun. Ilivsi ilitchitquratka tağitun ittusi nunam inuñiñun. Tavraasii siutiqaqtusi tusaggatiksragnik, Naalağnisija.

Imnaiq Tammaqtuaq

(Matthew 18.12-14)

15 ¹Ilaanni tax-iñik katitchirit piłusiqirillu qaiñarut Jesus naalaktuagukługu.^y ²Tavra Pharisees ilisaurriñlu pitquranik uqamayunjarut uqaqlutij, Uuma iñuum pağlasuugai piłusiqirit niğiqatigivlugiñlu. ³Tavra Jesus uqautinjagai uumiña uuktunmik.

⁴Nalliqsi qanuğayaqpa tallimakipiamik imnaiqaqtuaq tammaigumi atautchimik? Qimakkayağai tallimakipiaguutaitchuq, aasii ivaqsilugu atausiq tammaqtuaq imnaiq paqilğatağlugu.^z ⁵Tavraasii paqinnamiuñ quviasukpañaruq. Aasii iqsriutivlugu aggisivlugu. ⁶Tavra aikami, quqanağai atautchimun avilaitqatini siłalliñiñlu, uqallautivlugich, Quviasuqasiqsija, qanuq paqinnagiga imnaiğa tammanjaruq. ⁷Tavra Jesus uqallanjaruq, Uqallautigivsi, tainnatuttauq quviasuutigiñhamaağniagaat qilañmi atausiq piłusiqiri isumalitqiksuaq taapku-nanña tallimakipiaguutaitchuanin nalaunjaruanin inuñniñ isumalitqiaksraitchuanin.

Maniuraq Tammaqtuaq

⁸Naagga ağnaq qanuğayaqpa qulinik maniuraqaqtuaq tammaigumiñ atausiq ilañat maniñmi? Ikinnayağaa qulliq aasii tilailugu igluni ivammağiksaapiagatağlugu paqilğatağlugu. ⁹Aasii paqitanikamiuñ, ququaqlugich atautchimun avilaitqatini siłalliñiñlu uqallakłuni, Quviasuqasiqsija qanuq paqinnagiga maniuraq tammaikkağa. ¹⁰Tavra Jesus uqallanjaruq, Uqallautigivsi tainnatuttauq quviasuñmiut isağuliñi God-im pisigivlugu atausiq piłusiqiri isumalitqinman.

Iğñiq Tammaqtuaq

¹¹Jesus uqallavsañaruq, Iñuk malğugnik iğñiqanjaruq. ¹²Nukaqliq uqallanjaruq aapamiñun, Aapañ, aitchunña kinjuvaannaktaaksrautimnik. Tavra Aapañakta autaanğai suğaliğni iğñagmiñun. ¹³Uvliupasakkaluagnani, nukaqlum tuninjagai autaağusiani maniñun, aasii aullaqluni ujasikusamun nunamun. Taamaniasii kinniqutigiasivlugich maniñni iñuumaqluktaqluni. ¹⁴Tavra suigutianinjmiuğlu, kaaksiuqparraqsinarut taavrumani nunami, aasii ilaa suigutinjaruq. ¹⁵Tavra ilaa aullaqluni ilaliutinjaruq ilañannun nutim inuñisa taavruma nunam, aasii taavruma iñuum tilinjagaa nautchiaqağvinjmiñun qaunaksritquvlugu tuttuqlunjik. ¹⁶Tavra kaaliqpaiñuni niğiyumiñagaluağtuq tuttuqluich niqinñiñik, suli iñuich aitchulaitkaat. ¹⁷Tavra qaurilğataqami uqallanjaruq, Qanutun iñugiaktigiruanik aapaga akiññağniqaqtuanik kivgaqaqtuq niqaiñisaanitchuanik

^y 15.1-2 Lk 5.29-30. ^z 15.4-5 Is 40.11; Ez 34.11-12; Jn 10.1-16; He 13.20.

aitchuutiksraqallavlutiglu, uvvaliasiuvaṅa maani paniaqsirunṅa. ¹⁸ Aiñiaqtunṅa aapamnun aasii uqallautilugu, Aapaanṅ, piłuksinṅarunṅa God-mun ilinnullu. ¹⁹ Tavranṅaaglaan nalliummatinṅaiqsunṅa iḡñiḡuyumiñagluṅa ilinṅun. Anṅalataḡinṅa ilanṅatitun akiññagniaqtuat kivgavich. ²⁰ Tavra ilaa utiqsanṅarunṅa aapamiñun. Tavrali unṅasisugruktillugu-suli, aapaṅan tautunṅagaa aasii naglikkiutivlugu, aqpamik iqimmaagṅiaqtunṅagaa iḡñini kunikḡugulu. ²¹ Tavra iḡñinṅan uqallautinṅagaa, Aapaanṅ, piłuksinṅarunṅa God-mun ilinnullu. Nalliummatinṅaiqsunṅa iḡñiḡuyumiñagluṅa ilinṅun. ²² Tavra aapaṅa uqallaksiñṅanṅarunṅa kivgamiñun, Qilamik qaḡḡirisitichi annuḡaagṅiḡiḡsranik, aasii atipkaḡlugich ilaanun, qitiḡiaḡusigḡugulu anṅiqpaglugulu. ²³ Suli qaḡḡirisitichi quiññaksaqtamik tuttuqpaiyaamik aasii tuqullugu, niḡiyumaugut aliasunḡilḡatalu. ²⁴ Qanuḡ uvvauna iḡñiḡa tuqunṅaruatun itkaluaqtuaḡ iñuusatḡiksuaḡ, tammanṅaluaqtuaḡ paḡitauruḡ. Tavra niḡinaḡirraqsinṅarut.

²⁵ Tavra anṅayukḡiḡ iḡñinṅa nautchiaḡaḡvinṅmiinṅarunṅa. Tavraasii aiñiallagmi qallikami iglumun, tusaanṅarunṅa atuqtuuraqpaaluṅmik kanaakkiuruaniḡlu. ²⁶ Tavra ilaan qaitunṅagaa kivgat ilanṅat aasii apigivlugu summagaisa. ²⁷ Aasii kivgam kiunṅagaa, Aniqatin airuaḡ aasii aapan tuqutchiruaḡ quiññaksaqtamik tuttuqpaiyaamik, pisigivlugu aiñinṅa sugaluagnani. ²⁸ Tavra anṅayukḡiḡ qinnalinṅarunṅa isigunḡiḡunḡil. Aapaṅata anivḡluni arakkaluagmigaa isiquvlugu. ²⁹ Tavra ilaan aapani kiunṅagaa, Uvva, aippaapak savautinṅaluaḡikpiñ kivgatun ilivḡunṅa, aasii sumikunnii kipuḡḡanaitkaluaḡiḡa piraksriutin, naaggaouvva aitchunṅaitkiṅmaunnii imnaiyaamik nagruliṅmik, quviasuqatiqaquluṅa avilaitqatimnik. ³⁰ Aasiuvvauna iḡñiḡiñ qaimman, kinniqutigiqaḡlugich suḡaliḡtin akiitchunullu, tuqutchisinṅaḡiñ quiññaksaqtamik tuttuqpaiyaamik. ³¹ Tavra aapaṅan kiunṅagaa, Iḡñiinṅ, ataramik nayuḡinṅa, sulii sunapayaḡaḡ piga pigimmigiñ. ³² Nalautittuḡ quviasualaniksraqput quyaniksraqpullu, qanuḡ aniqatin tuqunṅaruatun itkaluaqtuaḡ iñuusatḡiksuaḡ, sulii tammanṅaluaqtuaḡ paḡitauruḡ.

Suḡautchiqiri Pitḡiksḡaqtuaḡ

16 ¹ Jesus uqallautivsaanṅagai ilitchitqurani uuaktuusiḡḡuni, Iñuqanṅarunṅa suḡalliruamik suḡautchiqiriqaqtuamik. Aasii uqallautinṅagaat suḡalliruam suḡautchiqirinṅa anṅalatchiḡluatanḡiñivḡlugu maninḡiñik. ² Tavra suḡalliruam ququaḡlugu uqallautinṅagaa, Sunaimña tusaavigu ilipkun? Qaitkich aglaich suḡautchiqiraunipkun, qanuḡ tavranṅaaglaan suḡautchiqirinṅa iḡñiḡaḡikpiñ. ³ Tavra suḡautchiqiri isumalaanṅarunṅa, Suniaḡpiḡ? Umialinṅa anitkaqsigaanṅa savaamniñ. Kurriḡuiñmiunṅa, kanṅugimmigiḡa piatchiaḡtaḡniḡ. ⁴ Sivunnianiktunṅa suniaḡtilaaksramnik, savaagḡiḡuma avilaitqatiḡaḡumiñaqsiḡunṅa paḡlariksramnik aimaagvinḡiñun. ⁵ Tavra qaitunṅagai umialinṅi akiilaqtuḡtinḡi atausullaavlugich. Sivulliq uqallautinṅagaa, Qanutun akiilaḡpiunṅ umialiga? ⁶ Ilaa uqallanṅarunṅa, Tallimakipiatun qattaḡruyaanik olive uqsrunik. Tavra suḡautchiqirim uqallautinṅagaa, Uvva akiilaḡtin, aquvillutin qilamik aglakkich akiilaḡtin avvanḡich piiyaḡlugich. ⁷ Tavra uqallautilgitkaa alla, Qanutulli akiilaḡaḡpich? Ilaa uqallanṅarunṅa, 1,000-tun bushels palauvaksranik. Suḡautchiqirim uqallautinṅagaa, Iḡanḡich piiyaḡlugich aglagiñ 800-mik. ⁸ Tavra atanḡata pisaasunḡinṅagaa pitḡiksḡayuktuaḡ suḡautchiqiri sivunniugutaagun. Iñunḡi mattuma nunam anṅalatchisulḡhaaqtut suḡaliḡmiḡniḡ ukpiqtuaniñ.

⁹ Tavra Jesus uqallavsaanṅarunṅa, Uqallautigivsi, avilaitqasiugḡitichi ilivsiññun nagliktuḡlugich iñuich suḡalivsiññiñ. Tavraasii suḡalisi nuḡukpata, paḡlapiagḡiḡaḡaasi isuitchuamun aimaagvinḡiḡmi. ¹⁰ Kiñaliqaa ukpiḡnaqtuaḡ mikiruarakkaluakun, ukpiḡnaqtuaḡ gummiuḡ anṅiruakun. Aasiivsauḡ kiñaliqaa

pitqiksigaquuruuq mikiruurakkaluakun, pitqiksigaqtuagusuummiuq anjruatigun.^a

¹¹ Tavraasii ilivsi ukpignagnianaitkuvsii anjalatchiñivsiñni nunami sugalignik, qanuqlusi ukpignagniaqpsii anjalatchisaquvsii qilaum ilumun ittuanik sugaliñiñik? ¹² Suli ukpignagnianaitkuvsii anjalatchiñivsigun God-im piñiñik maani, aitchuusiaqagnianaitchusi ilivsi pivsiñiñik taimanigu. ¹³ Kiñaliqaa savakkumiñaitchuch malgugnik ataniqagluni atautchikun, qanuq ilaan uumiginiaga a iglua aasii piviañilugu iglua. Naaggaunnii qiksiksrautiqaagluni igluanun aasii suuñilañilugu iglua. Savautiyumiñaitkiksi God sugallagniañiglu atautchikun.^b

Ilanar Jesus Uqaluñisa

(Matthew 11.12-13; 5.31-32; Mark 10.11-12)

¹⁴ Pharisees piqaksriruut maninmik, tusaanagaich taapkuva iluqaisa uqaluich aasii ilaisa Jesus kipaginagaat. ¹⁵ Tavra ilaan uqallautinagagai, ilivsi patchisaiñiñisuurusi takkuanni inuich, aglaan God-im ilisimapiagagai inuutchisi, qanuq suna kamanaqsiliqtauruuq akunganni inuich nagguqipiagataga a God-im.

¹⁶ John Paptaiqsim algaqsruisagnianun-aglaan, Moses aglaani uqaqtinjasalu God-im uqaluñich anjalatiginagaisi. Aglaan John aullaqisaanagagai tusaayugaagiksuaat God-im atanniqsimmataagun qaigaqsiruakun. Aasii panmapak piyumalaaqtuat inusalaich siggaqinjarut God-mun atanniqsimatquvlutin.^c ¹⁷ Aglaan sigliñnaiñhaaqtuq qilaglu nunalu piiqsapaynik, atausiuraqunnii God-im pitquranñi naumanñiñisrauruuq piigñiksrananiñ.^d ¹⁸ Kiñaliqaa avittuuaq nuliamiñiñ aasii tuvaaqasitqikñuni allamik allatuqtuaguruuq, suli inuk tuvaaqasiqsuuq agnamik avitananik unjata, allatuqtuaguruuq.^e

Sugalliruaglu Lazarus-lu

¹⁹ Sugalliruqaqanaruq annugaaqaqtuamik akisupiaqataqtuanik, suli uvlutuagman niqinaqiuqaqñuni ilananiñ. ²⁰ Aasii inuk iliappak killigruaqtuqtuuaq atiqatuaq Lazarus-mik, qagguñisusuunigaat uvlutuagman paananun sugalliruam. ²¹ Nigiyum asuugaluagniqsuq kataktuanik-unnii sugalliruam nigguviniñiñ. Aasii qimmich qaimmiragniqsut aluktuqñugich killiñi. ²² Tavra iliappauruuaq inuk tuqunaruq suli isaqulñich aullautinagaat Abraham sanigaanun niqinaqiruanun qilañmi. Sugalliruuaq tuqunammuuq aasii iluvinagaat. ²³ Tavra Nagliksaaqñinmi nagliksaaqñuni, aagluñaruq aasii tautukñugu Abraham unjasiñun Lazarus-lu sanigaaniittuuaq. ²⁴ Tavra ilaa ququulanaruq, Aapauruatiin Abraham, nagliginña. Tilliñ Lazarus misullagiaqulugu argani imigmun aasii niglaqtaaglugu qaniga, qanuq uvva ihuñliuqpaqtuñu uumani igniñmi. ²⁵ Tavra Abraham uqallaksiññanaruq, Iññiiq, itqagñi inuunigni aitchuusiaqaguuruatiin nakuuruanik sunik, aasiñ Lazarus tainnatuttauq pigitichuanigli. Aasii panmapak quviasaagusiaqatquq uvani, aasiñ ilivich nagliksaaqñami ittutin. ²⁶ Aasii taamnatualuñitichuq, akunnaptiñni uvagullu ilivillu kamanaqtuuaq qutailaq ittuq savaaq, tamatkua ikaagukkalaqtuat maanña ilivsiññun piyumiñaiqsatqñugich, suli kiñannii ikaagumiñaiqñugu ilivsiññiñ uvaptinun. ²⁷ Tavra sugalliruuaq uqallanaruq, Tainnaitpan aapauruatiin, qinñuagvigiñiñ tilitquvlugu Lazarus aapama igluanun, ²⁸ qanuq samma tallimanik aniqatiqaqtuñu, ilaan kiliktuqumagai, ilaanni uvuñaqpiaqñmiut nagliksaaqñinmun. ²⁹ Tavra Abraham uqallautinagaa, Aniqatiivich pigigaich aglaani Moses uqaqtinjasalu God-im kiliktuiruat ilinñiñik. Aniqatiivich naalañnilisigik taiguaqpatigik. ³⁰ Sugalliruam kiunagaa, Aapauruatiin Abraham, naalañniyumiñaitchut, aglaan inuk ullautikpan iminñun tuqunaruaniñ añiluni, isumalitqigñiaqtut. ³¹ Abraham

^a 16.10 Mt 25.21; Lk 19.17. ^b 16.13 Mt 6.24. ^c 16.16 Mt 11.12-13. ^d 16.17 Mt 5.18.

^e 16.18 Mt 5.32; 1 Co 7.10-11.

kiunagaa, kamagiyumiñaitkumisigik aglaani Moses uqaqtinisalu God-im, qanuqpsiiñirauyumiñaiñmiut iñuk anjagaluapqan tuqqunmiñ.

Pilun

(Matthew 18.6-7, 21-22; Mark 9.42)

17 ¹Tavra Jesus uqallautinagai ilitchitqurani, Nalupqinaitchuq, ikñigutchtinnitit piluksiniksramun qaiyumaqtut, aglaan qanutun naglignaqtigiruc taamna iñuk patchisauruaq tamatkunuja. ²Kialiqa ukpigutaiqsitpagu ilaᅇat makua miqñiqtuuratun ilivlutin ukpiqtuat uvamnun, iluañhaagayaqtuc uyaᅇagruaᅇmik quñusigutchiᅇlugu aasii ipipkaᅇlugu taᅇiumun. ³Qaunagisitchi. Aniqatiksi piluksipan, suaksiuᅇ. Aasii isumalitqikpan, suliqutiginaiqsiuᅇ itqaumayumiñaiᅇluguich.^f ⁴Aasii piluksipan ilivsiñun tallimat malᅇuiqsuaᅇlugu uvluq, aasii isumalitqikpan tallimat malᅇuiqsuaᅇluni uqallaitlusi, Isumalitqiksuna. Suliqutiginaiqsraᅇigiki.

Ukpigun

⁵Ilitchitquraunikun tilirauruat uqallautinagaat Ataniq, Suaᅇasiᅇaᅇuᅇ ukpigutikput. ⁶Tavra Ataniq uqallanaᅇuc, Ukpigutiqaᅇvsi nautchiakstratun mustard-tun, mikipiagaᅇaluᅇluni nauᅇlluᅇatun napaᅇaqtuqpaᅇuᅇluni, uqallautiyumiñaiᅇiksi manna napaᅇaqtuc, Maᅇᅇupkun nusugiñ aasii nautchirriutalutin taᅇiumi. Tavra kamagiyumiñagaᅇaasi.

Kivgam Piraksriusiaᅇi

⁷Nalliqsi kivgaqaqtuaq nunaliquamik naagga qaunaksriuramik imnaiñik, aimman uqallaitlakitiksi inna, Aquvillutin niᅇiñiaᅇiñ. ⁸Aglaan uqallautisuᅇgiksi, Itqanaiyaᅇiñ nullautakramnik. Saaᅇuaᅇlutin savautiᅇᅇa niᅇipkaqtilluna imiᅇluna. Aasiili taavruma aquagun niᅇiñiaqtutin imiᅇlutillu. ⁹Kivgaq quyaᅇagaᅇsraitchuc kamaksriñilugu piraksriusiamañik. ¹⁰Tainnatuttauq ilivsi, pianikkaluᅇvsiuᅇ iluqaan piraksriusiaᅇi, uqallagitchi, Uvaguᅇ nalliummatiᅇitᅇhugut kivgat, piᅇiñiaqtugut piraksriusiaptiᅇnik.

Jesus Mamititkai Qulit Iñuich Kilᅇigruaqtuqtuat

¹¹Iᅇlauyaamiñi Jerusalem-mun, Jesus akunᅇakkuᅇaruᅇ Samaria-vlu Galilee-vlu. ¹²Tavra tikitchaᅇataviksillugich nunaᅇaqiñun, paᅇagaat qulit kilᅇigruaqtuqtuat, qikausiᅇaruᅇ uᅇasiuraᅇlutin ¹³aasii ququᅇaruᅇ, Jesus Ataniᅇ nagligitigut. ¹⁴Tavra Jesus tautukamiᅇich uqallautinagai, Aullaᅇitchi aᅇaᅇyuliᅇsiᅇpaich mamitilaᅇumaᅇaasi. Tavra iᅇauniallaᅇmiᅇ mamiᅇaruᅇ.^ᅇ ¹⁵Tavra ilaᅇat, ilitchuᅇikami iluaᅇsirautilaamiñik, utiqsaᅇaruᅇ, nangaᅇlugu God nipatuvluni. ¹⁶Tavra punᅇaruᅇ sivuᅇaanun Jesus, quyyaviᅇivlugu. Taamna iñuk Samaria-ᅇmiu. ¹⁷Tavra Jesus uqallanaᅇuc, quliguᅇitpat ipkua mamittuat? Nauᅇ ipkua quliuᅇᅇutaiᅇat? ¹⁸Utiᅇumiᅇaᅇagaᅇaᅇmiut quyyaviᅇisuglugu God. Aglaan uvvauna Samaria-ᅇmiu utiᅇaruᅇ. ¹⁹Tavra Jesus uqallautinagaᅇ, Makillutin aullaᅇiñ. Ukpiguᅇvich iluaᅇsiᅇkaᅇatin.

Qaiñiksraᅇa God-im Atanniᅇsimmataa Iñuᅇnun

(Matthew 24.23-28, 37-41)

²⁰Iᅇaᅇisa Pharisees apiᅇinagaat Jesus qakugu atanniᅇsimmataa God-im isagutiniaᅇmagaan. Iᅇan kiunagai, Atanniᅇsimmataa God-im isagutiᅇmaᅇitᅇhuc

^f 17.3 Mt 18.15.   ᅇ 17.14 Lv 14.1-32.

tautunnaġluni. ²¹ Naaggaunnii uqallagnianjiñmiut, Uvva uvaniittuq. Naagga taikka taikaniittuq, qanuq atanniqsimmataa God-im ittuq uvaniittuani kamaksriruani.

²² Tavra Jesus uqallanjaruq ilitchitquramiñun, Uvlut qaiyumaagtut kipigñiuliġviksrautisi tautugumaliġlugu atanniqsimmataa Iġñiñan iñuum nunami, aglaan tautukkumiñaitkiksi. ²³ Tavraasii iñuich uqallautiniagaasi qaiñiñu aasii amaniinnilunja naagga maaniinnilunja. Ukpiginagich, ivaqsagnaña. ²⁴ Qanuq igniġuuqpatittuq qammaatinmatun qaummaġiksiviñaqlugu qilak iġluaniñ iġluanun, tainnatun piñiaqtuq Iġñiña iñuum qaigumi. ²⁵ Aglaan nagliksaaqqaqtuksrauniaqtunja iñugiaktuatigun sutigun sulii pisunilunja iñuich pañmapak iñuuruat. ²⁶ Taimani Noah iñuumman iñuuratitun, tainnatuttauq iñuusiqaġniagmiut qaiyasikpan Iġñiña iñuum.^h ²⁷ Iñuich niġigayuktut, imiqlutigli katirrusiqivlutigli Noah isigataqtil-lugu umiaqpañmiñun, aasii uliqaum tuqunġagai iluqaisa.ⁱ ²⁸ Tainnatuttauq iñuumman Lot, niġigayunjammiut imiqlutigli tauqsiquqlutigli tuniuqqaivlutigli nautchirriqsuivlutigli iġluququqlutigli^j ²⁹ aullaġataqtil-lugu Lot Sodom-miñ. Tavra igniq tivluktuaġlu isiq sialuunjaruk qilajmiñ aasii tuquġgich iluqaisa iñunji Sodom. ³⁰ Tavra tainnatun piñiaqtuq Iġñiña iñuum qiñiġnaqsikpan.

³¹ Taimanigu iñuk aniiqsuaqtuq iġlumi qaanañi atqaġnani suġauttani iġlum iluaniittuat aisuglugich. Tainnatuttauq iñuk nautchiaqaġviniñmiittuq utiqsaġnani iġlumiñun.^k ³² Itqamasiun suna piruq Lot-gum nullanjanun.^l ³³ Kialiqaa annautiniqaagumigich iñuuniutini tammaiñiaġaa inuġgutini, aglaan kialiqaa tammaigumigich iñuuniutini annautiniagaña inuġgutini.^m ³⁴ Uqallautigivsi, taavrumani unnuami malġuk aġutik inniaqtuk atautchiñi siñigviniñi, iġlua aullaarrauniaqtuq aasii iġlua qimaktauluni. ³⁵ Malġuk aġnak palauvaksiuġniagmiuk atautchimi, iġlua aullaarrauniaqtuq aasii iġlua qimaktauluni. ³⁶ Malġuk aġutik nautchiaqaġviniñi savaniiaqtuk, iġlua aullaarrauniaqtuq aasii iġlua qimaktauluni. ³⁷ Tavra ilitchitqurat apiginaġaat, Ataniiq, sumun aullaarrauniaqpat? Jesus kiunġagai, Sumipayaq silu inman, tavrani tiñmiaqpaich katichuurut.

Uuktuun Uilġanjaruakun Isivġiqsikullu

18 ¹ Tavra Jesus quliaqtuagañuñagai uumiña uuktuunmik, ilisautisaqlugich ataramik añaayyuruksraunivlugich nikatchalailutij. ² Ilaa uqallanjaruq, Iniqpañmi isivġiqsiqanjaruq qiksiksrautaitchuamik God-mun naaggaunnii suliqutiksraaqtuanañitchuamik iñunjik. ³ Tavra injaruq uilġanjaruq taavrumani iniqpañmi ullaagautiruaq isivġiqsimun nalaunjaruakun ikayuquvluni iñunjiñi ivayaġniatqimiñiñ. ⁴ Sisivuuraqtuami isivġiqsi pisunijñanjaruq. Aglaan aquvatigun isumallaktuq inna, Qiksiginilulugiga-unniñ God naagga suliqutiginijluggich iñuich, ⁵ pisigiginiñaglugu uuma uilġanjaruam ilaksianniñniña uvamniñ, ikayuġniagiga nalaunjaruakun ilaanun, qanuq ikayunjsuaġupku pilaiqsinniagaña ataramik qaiguġluni. ⁶ Tavra Ataniq uqallanjaruq, Isummatigisiun qanuq nalaunjaitchuaq isivġiqsim isumallautaa. ⁷ Tainnatuttauq God isivġiiniiaqtuq pisilugich ilaan iñuksraqtuani nipauqtuat inmiñun ikayuqtailiqivlutij uvlukkaluami unnuamiñu. Ika-yukallañisauraagñaqpagich? ⁸ Uqallautigivsi, ilaa isivġiiniiaqtuq qilamik pisilugich iñuksraqtuani. Aglaattauq, Iġñiña iñuum qaikpan nunamun, qanutun iñugiaktigiruat ukpiguñiaqñaqpat añaayyuqtuagulutigli?

Uuktuun Pharisee-kun Tax-iliqirikullu

⁹ Jesus quliaqtuavsanañammiuq uumiña uuktuunmik iñunjun nalupqisuñitchanun nalaunjanivlutij aasii suñilqasruqlugich allat iñuich. ¹⁰ Malġuk iñuuk

^h 17.26 Gn 6.5-8 ⁱ 17.27 Gn 7.6-24. ^j 17.28-29 Gn 18.20-19.25. ^k 17.31 Mt 24.17-18; Mk 13.15-16.

^l 17.32 Gn 19.26. ^m 17.33 Mt 10.39; 16.25; Mk 8.35; Lk 9.24; Jn 12.25.

añaayyuvikpaṅmuṅaruk añaayyuyaqtuqłutik. Iglua Pharisee aasii iglua tax-iñik katitchiri. ¹¹Pharisee makitavluni añaayyunaṅaruk inna, God, quyanaağikpiñ inuu-siqañiññaama allatun inūktitun, piłlaturuatun, pitqiksığaqtun, allatuqtitun, naaggaunnii uumatun tax-iñik katitchiritun. ¹²Niğilaichuuruṅa añaayyuğnimni malğuiqsuaqługu savaiññaak akungak. Aitchuisuummiuṅa quliṅṅuğutiniñnik supayaat piğgaktaagma. ¹³Tavrani tax-iñik katitchiri, makitavluni taavanisaaq, aagluqsausiñṅaruk-unni qilaṅmun, aglaan patiksiññaqługu satqani añaayyunaṅaruk inna, God nagligiṅṅa uvaṅa piłusiqiri. ¹⁴Tavra Jesus uqallaṅaruk, Uqallautigivsi, taamna tax-iñik katitchiri airuq nalaunṅasivłuni God-mun iglumiñiñ, qanuq kiñaliqaa kamañaqsiłiqtuq inmiñik kamañaiqsauñiaqtuq, sulii inuk kamañajitchuaq inmiñi kamañaqsiłpaqtauniaqtuq.ⁿ

Jesus Añaayyutigai Miłiqtuurat

(Matthew 19.13-15; Mark 10.13-16)

¹⁵Tavrani inuich ilañisa qağğisiṅṅağai miłiqtuuratiṅ Jesus-mun, aksiuquvluğich ilaanun. Tavra ilitchitqurat tautukamisigik, suaṅṅağai inuich. ¹⁶Tavra Jesus qaitquṅağai miłiqtuq inmiñun, uqallakłuni, Miłiqtuurat qaiłpaqsigik uvamnun, sulii pitquṅiññağich. Tainnaiṅṅaruat God-im atanniqsimagai. ¹⁷Iłumun uqallautigivsi, Kialiqaa ukpiṅiṅitpagu God miłiqtuuram ukpiqsrausiatun, isiğumiñaitchuq God-im atanniqsimavianun.

Suğalliruaq Iñuk

(Matthew 19.16-30; Mark 10.17-31)

¹⁸Tavra Jew-guruat umialiṅṅaṅata apiṅiṅağaa Jesus, Iłisaurrigksuatiin, sumik piñiaqpił isuitchuamik inuğğutinnağuluṅa? ¹⁹Jesus kiṅuṅağaa, Summan taiviṅa nakuuruamik. Nakuuruagitchuq inuṅmik God kisimi. ²⁰Iłisimagitin Pitqurat, Allatuğnak, Iñuağnak, Tigliṅnak, Sağlutiginniṅnak, Suñiłagiñagik aapallu aakallu.^o ²¹Tavra umialiṅṅam kiṅuṅağaa, Tamatkua iluqaisa kamaṅiṅagitka nutağannamniñ. ²²Tavra Jesus taamna tusaakamiuṅ, ilaan uqallautiṅağaa, Atautchimik piłaksraqavsaaqtutin-sulii. Aullaṅiñ, tunikkich supayaat pisin, aasii aitchuutigiługich maniich iliappauruanun, tavra piłliuṅniñaitchutin qilaṅmi. Aasii qaiłutin maliṅṅa. ²³Tavra taamna tusaakamiuṅ ipiqtutchaṅaruk, qanuq suğalliqaqtuaguvluni. ²⁴Jesus qiviaqługu ilaa uqallaṅaruk, Qanutun siğliṅnaqtigiva tamatkununa suğalliruanun isiğniṅniqsraq God-im atanniqsimavianun.^p ²⁵Siğliṅnaiłhaaqtuq pikurtuuaq kakakti iraağumi mitqutim, suğalliruaq isiğniṅniqsraqaniñ God-im atanniqsimavianun. ²⁶Inuich tusaaruat taavrumiṅa uqallaṅarut, Kiñami annaurrauniṅniqpa? ²⁷Tavrani Jesus kiṅuṅağai, Suna inuich piyumiñaisaṅat God-im piłlagaa.

²⁸Tavra Peter uqallaṅaruk, Uvva, uvagut qimaṅagivut aimaagvivot maliṅuagıqtutin. ²⁹Tavrani Jesus uqallautiṅağai, Iłumun uqallautigivsi, Iñuk kiñaliqaa qimairuaq aimaagvıñmiñik, naagga nuliamiñik naagga aniqatiimiñik naagga aṅayuqaamiñik naagga miłiqtumiñik, pisigivluğ God-im atanniqsimmataa, ³⁰aitchuusiaqagnaqtuq inuṅiaksiłhaasugrugluğich paṅmapaṅmi, sulii taimanıgu inuğğutinnağiaqtuq isuitchuamik.

Jesus Piṅatchiğik Uqaṅniṅni Tuqunmıgun

(Matthew 20.17-19; Mark 10.32-34)

³¹Tavra asivaqtaagıtuviługich qulit malğuk ilitchitqurat, Jesus uqallautiṅağai, Uvva, Jerusalem-muksaaqsirugut, aasii supayaat uqaqtinisa God-im

ⁿ 18.14 Pr 29.23; Mt 23.12; Lk 14.11.

^o 18.20 a Eñ 20.14; Dt 5.18. b Eñ 20.13; Dt 5.17. c Eñ 20.15; Dt 5.19. d Eñ 20.16; Dt 5.20. e Eñ 20.12; Dt 5.16.

^p 18.24-25 Pr 11.28.

aglaaġinaraŋich Iġnīnġagun iñuum nalautitauniaqtut. ³²Tavra ilaa aitchuutauniaqtuq Jew-gunjitchuanun, suli kipaginiġaaat kanjunaqsiġiaġlugu aŋalataġilugu tivvuaqtuġlugulu. ³³Ipiġaqtuġniġaaat suli tuqullugu, aasii uvluk piŋayuaŋni ilaa aŋiñiaqtuq. ³⁴Tavra iłitchitqurat kanjqsiniġaitkaich nalliat-unnii tamatkua uqaluich, taamna uqaluk kanjqsiniġaitkaat sumik sivuniqaqtılaaŋa, puttusqriŋiłlakkaat sumik Jesus uqautiqaqtılaaŋanik.

Jesus Huaqsigaa Ayaunaruq Piatchiaqtaqi

(Matthew 20.29-34; Mark 10.46-52)

³⁵Tavra Jesus qallimmiuġlu Jericho-mun, ayaunaruq aquppinaruq apqutit saniġaanni piatchiaqtaqłuni. ³⁶Tavra tusaavlugich iñusalaich tamaunnaaqtuat, ilaa apiqsriŋaruq summagaisa. ³⁷Ilaisa uqallautiŋagaat, Jesus Nazareth-miu tamaunnaaqtuq. ³⁸Tavra ilaa nipaalaŋaruq, Jesus, Iġnīġuruatiin David-mun, nagli-ġiŋŋa. ³⁹Tavra tamatkua salliruut suaŋagaat, uqallautivlugu nipaaisaaquvlugu. Tavra ilaa nipattuvsaasiniñŋaruq, Iġnīġuruatiin David-mun, nagliġiŋŋa. ⁴⁰Tavra Jesus nutqaŋaruq, aasii piraksriivłuni qaġġisitquvlugu inmiñun. Tavra qallimman Jesus apigiŋagaa, ⁴¹Sumik pisitquvich uvamnun. Ilaa uqallaŋaruq, Ataniiq, tautuksilłasisuktuŋa. ⁴²Tavra Jesus uqallautiŋagaa, Tautuksilłasiñ, ukpiġurvich iħuaqsipkaġaatin. ⁴³Tavra tavrauvvaa ilaa tautullasiŋaruq aasii Jesus malikługu, nanġaqlugu God. Tavra iluqaġmiŋ iñuich tautukamirruŋ, God nanġaŋagaat.

Jesus-lu Zacchaeus-lu

19 ¹Jesus tikiñŋaruq Jericho-mun aasii iglauvigiaqsivługu. ²Tavra iñuqaŋaruq atiaqtuamik Zacchaeus-mik, umialguniqsuamik tax-iñik katitchirauruanun, suli suġalliruaguvłuni. ³Tavra ilaan tautuŋniatanaġaa Jesus tautulaiñmivługulu, iñuich iñuġiakpaiłłutiŋ ilaalu mikivłuni. ⁴Tavra aqamik isagutiŋaruq sivuniksraŋannun aasii mayuqłuni Sikamuam napaqaqtuanun tautugukługu Jesus, qanuq tamaunnaaġumaaqtuq. ⁵Tavra Jesus tikiññami tavruŋa, aaġluqłuni uqallautiŋagaa, Zacchaeus, atqaġiñ qilamik, qanuq igluŋniittuksraurua uvlupak. ⁶Tavra Zacchaeus atqaqsaalunaruq, aasii aiyugaanagaa Jesus quviasuutigivlugu. ⁷Tavra iñuich tautukamirruŋ taamna iluqaġmiŋ uqamayurraqsinarut, Taamna iñuk tuyuġmiaguuyaqtuq piłusiqirimun. ⁸Aglaalli Zacchaeus makiłłuni sivuġaanun uqallaŋaruq Ataniġmun, Ataniiq, avvaŋich suġaliġma aitchuutiginiġitka iliappauruanun, suli saglutaġniġupku kiñapayaaq supayaakun, utiqitichiviginiġigisa sisamaŋuġlugulu. ⁹Tavra Jesus uqallautiŋagaa, Taamna pisigivlugu, uvlupak una iñuk igluqatiniłu annaurrausaqtut, ilaaptauq kiŋunġuvłuni Abraham-mun. ¹⁰Qanuq Iġnīŋa iñuum qaiŋaruq ivagiaqługich annautiyaqtuqługiłlu tammaŋaruat iñuich.^q

Uuktuun Kaviqsuatigun Maniksigin

(Matthew 25.14-30)

¹¹Tavra tamatkua tusaaruat uqaluŋnik, Jesus quliaqtuagutiŋagai uuktuunmik. Ilaa qalliŋaruq Jerusalem-mun, aasii iñuich isumaqaŋaruat atanniqsimmataa God-im satqummiyasiñasugalugu.^r ¹²Tavra ilaa uqallaŋaruq, Iñuk umialġiŋniñ kanjiaqtuq aullaŋaruq uŋasikusamun nunamun umialquqtitausukłuni, aasii utiġmiłłuni. ¹³Aullaŋaġiŋaġmi qaitquŋagai qulit kivgani, aasii aitchullaavlugich atausilłaanik kaviqsuanik maniŋñik, aasii uqallautivlugich, Naggutinnaġniġitchi ukuniŋa maniŋñik qaiñimnun-aglaan. ¹⁴Tavra nunatqatiŋisa uumigiŋagaat aasii tilisiŋaruat kivgamik inmiŋniñ aquagun, uqaqłutiŋ, Uvagut umialġisunġitkikput taamna iñuk.

^q 19.10 Ez 34.16; Mt 18.11. ^r 19.11-27 Mt 25.14-30.

¹⁵ Umialigugiaqtuq umialiguanikami utinjaruq. Tavrauvvaa qaitquŋagai taapkua kivgani aitchuŋarani maninŋiik, ilitchuŋisuktuni qanutun naggutinnaktilaanŋannik. ¹⁶ Sivulliq kivgaq qainjaruq sivugaanun uqallakłuni, Ataniiq, maniich aitchuutitin uvamnun naggutinnautigigitka qulitun maniksun. ¹⁷ Tavra umialgata uqallautinŋagaa, Piłłuaataqtutin, kivgagiksuaatiin. Pisigivlugu piłłuaatagnigiñ mikiruurakkaluakun, ataniŋnaqutiqaŋiaqtutin qulinun iniqpaŋnun. ¹⁸ Iglua kivgam qainjaruq uqallakłuni, Ataniiq, maniich aitchuutitin uvamnun naggutinnautigigitka tallimatun maniksun. ¹⁹ Tavra umialgata uqallautinŋagaa, Ilivilli atanniqsimaniagiŋin tallimat iniqpaich. ²⁰ Tavrali allaptauq kivgaq qainjaruq uqaqluni, Ataniiq, Uvva maniksin aitchuutitin uvamnun. Iriqsimaŋagitka puuqlugich kakkiiyaunmik. ²¹ Sivuuŋagigigikiŋ qanuq suamarutin. Tigisisuurutin piginisaŋnik, suli kivrivlutin palauvaksranik nautchirriutiginisaŋnik. ²² Umialgata uqallautinŋagaa, Piłłuktuatiin kivgaaq. Atuŋniaŋitka ilivich uqaluktin uvapkun suksraunŋiutigilugich ilinŋun. Iłisimaŋaluaqtutin suamatilaannik tigisisuunimniglu piginisaŋnik, suli kivrisuuvluŋa palauvaksranik nautchirriutiginisaŋnik. ²³ Summan aasiuvva ikunŋitpigich manitka maniqagvinŋmun, aasii qaiguma tasuŋayakkatka naggutituummaisa. ²⁴ Tavra umialik uqallajaruk tamatkununŋa makitaruanun sanigaani, Pisigik kaviqsuat maniich ilaaniñ, aasii qaiłlugich taavrumunŋa kivgamun qulinik maniqaquamun. ²⁵ Tavra kivgat uqallautigaluaŋaat, Umialiik, qulitun maniqaaninjaruq. ²⁶ Umialgata kiunŋagai, Uqallautigivsi, inupayaq aŋalatchiłłuaataqtuq aitchuusiaqavsaaŋiaqtuq, aglaan taamna naurrutinnaŋitchuaq mikiruuraqunni pigikkana, piqsuniaqtuq ilaaniñ.^s ²⁷ Taipkualiasii uumigiritka, umialiqagunŋitchuat uvannik, uvunautisigik aasii tuquŋaglugich sivuqqamni.

Jesus Isigman Jerusalem-mun Kakaksiqluni Umialiktun

(Matthew 21.1-11; Mark 11.1-11; John 12.12-19)

²⁸ Taamna uqausigianikamiun, Jesus aullaqivsaanjaruq Jerusalem-mun sivuanni inuich. ²⁹ Tavra qallikami Bethphage-mun Bethany-mullu, tikiñnaminŋ iggimun atiqaquamun Olives, ilaa tilisinjaruq malgugnik ilitchitquramiñiñ, ³⁰ aasii uqallautivlugich, Aullaŋitchik ininun sivuniptinŋun. Aasii tikipqaŋuptik, paqinniaqtutik kakaktim nuŋŋanik pituqaqtuamik, inuum kakaksigviginisaŋanik. Pituiŋlugu qaŋgisiyumagiktik. ³¹ Inuum kialiqaa apigikpatik, Summan pituigaqsvitkuuna, uqallautiyumagiktik inna, Atanŋum atuŋukkaa. ³² Tavra taapkuak tilirauruak aullaŋaruk aasii paqinŋagaak Jesus uqausiatun inminŋun. ³³ Tavra pituigisaaŋiaqtillugich kakaktimik, inunŋisa kakaktim uqallautinŋagaik, Summan pituigaqsvitku kakakti? ³⁴ Tavra ilinŋik uqallajaruk, Atanŋum atuŋukkaa. ³⁵ Tavra ilinŋikta qaŋgisinŋagaak kakakti Jesus-mun, aasii inuich qalliqsuutivlugich annuŋaatinŋ kakaktimun, Jesus kakaksirraqsinaruq. ³⁶ Tavra kakaksiqsillugu, inuich siaminŋagaich annuŋaatinŋ apqutinun. ³⁷ Tavra qallimman Jerusalem-mun, atqagiananun ilimman iggimun Olives-mun, inusalaich ilitchitquranŋi quviatcharraqsinarut suli nangaqługu God nipatuvlutinŋ, pisigivlugich iluqaisa kamanaqtuat savaat tautunaratinŋ, ³⁸ uqaqlutinŋ, God-im piłłuaataqtillinŋ Umialik qairuq pisivlugu Ataniq. Nangaqtauli God qilaŋmiittuq tutqutiqaqtitchiruaq.^t

³⁹ Tavra ilanŋisa Pharisees inusalanŋiittuat uqallautinŋagaat Jesus, Iłisaurrii, suakkich ilitchitquratinŋ nipaŋsaqulugich. ⁴⁰ Ilaan kiunŋagai, Uqallautigivsi, ukua nipaŋaluaqpata, uyaŋaich nipaallakkumiñaqut.

Jesus Qirratigigaa Jerusalem

⁴¹ Tavra Jesus qallikami tautukługu iniqpak qirratinŋagai Jerusalem inunŋi, ⁴² uqaqluni, Uvvaunniil uvlupak puttusriyumiñagaluaqtusi suruksrautilaavsiñnik

^s 19.26 Mt 13.12; Mk 4.25; Lk 8.18. ^t 19.38 Ps 118.26.

tutqiuṭiqagukkuvsu. Aglaan paṇmapak puttusqriṇitḥchusi. ⁴³Qanuq uvlut tikiññaqtut uumigirivsi avanniagaat iniqpaksi, saulugu avatiksi aniyumiñaiyaḡlusi, quḡḡutilusiḡu sumiḡḡiḡaa. ⁴⁴Aasii ilinisa suksraunḡipiallagniaḡaasi iniqpaksiḡu, katchisiḡu, suli uyaḡak atausiq-unnii nuunniagaat inaaniñ, qanuq puttusqriṇaitkiksi God qaigaluḡman annautisukḡusi.

Jesus Aḡaayyuvikpaṇmuktuq

(Matthew 21.12-17; Mark 11.15-19; John 2.13-22)

⁴⁵Tavra Jesus isinjaruq aḡaayyuvikpaṇmun, aasii anittaaqsivḡugich tamatkua tauqsiquḡtuat, ⁴⁶uqallautivḡugich, Aglausimaruq Bible-ni God-im uqallautaa inna, “Uvaṇa igluḡpaga taggisiḡaḡniaqtuq iṇupayaat aḡaayyuyaqtuḡviannik.” Aglaalli ilivsi iriṭuḡvḡiḡiṭiṇaḡiksi tigligayuktinun. ⁴⁷Tavra Jesus ilisaurriṇaqtuq uvlutuaḡman aḡaayyuvikpaṇmi. Aḡaayyuliḡsiḡpaich ilisaurriḡu pitquranik umialiṇnaḡisala iṇuich tuṭṭuchukkaluaḡagaat, ⁴⁸aglaan qanuḡlugu pisausiiṇḡagaat, qanuq iluḡaḡmiṇ iṇuich masaḡnisigiṇaḡaich ilaan uqaluṇi.

Jesus Apiqsruḡtauruq Ataniḡnaḡutaagun

(Matthew 21.23-27; Mark 11.27-33)

20 ¹Uvlut ilaṇanni, Jesus ilisaurriḡaḡtiḡlugu iṇuṇnik aḡaayyuvikpaṇmi suli alḡaqsruivḡuni tusaayugaḡiksuaḡmik, aḡaayyuliḡsiḡpaich ilisaurriḡu pitquranik, piḡatiḡivḡugich Jew-guruat umialiṇnaḡich ullaṇagaat Jesus. ²Aasii apiḡivḡugu, Uqallautitigut sum ataniḡnaḡutaagun tamatkua pivigich? Kia taavrumiṇa ataniḡnaḡusiqpatin tamatkua pitquvḡugich? ³Jesus kiṇuḡagai, Uvaṇaptaḡli apiḡiniaḡivsi apiḡunmik. Paṇmapak uqallautisiṇa, ⁴Kia ataniḡnaḡatiksrīṇavaṇ John paptaiḡsiṇiksraṇagun, God-im naagga iṇuum? ⁵Tavra ilinisa uqaḡutigiṇagaat taamna avanmun, Uqallakḡupta God-miñ piñiḡlugu, ilaa uqallagniaḡtuq, Summan John ukpiḡiṇaitpisiṇu? ⁶Aglaattaḡuq uqallakḡupta, Iṇuṇniñ piñiḡlugu, iṇuich iluḡaḡmiṇ miḡuḡṭuḡniḡaḡatigut uyaḡaḡnik, qanuq ilinisa ukpiḡiḡiḡallakkaat John uqaḡtautilaṇa God-mun. ⁷Tavra ilaisa kiṇuḡagaat nalunivḡuṭiṇ sumiñ pisilaṇanik John paptaiḡsiṇiṇa. ⁸Tavralli Jesus uqallautiṇaḡagai, Uvaṇaptaḡuq uqallautiyumiñaiṇmigiḡivsi kimun ataniḡnaḡatiksrīsilaaḡmik tamatkuniṇa piyumiñaqsiḡluṇa.

Uuktuun Napaaqsiquiritigun Siḡḡnaḡaḡviṇmi

(Matthew 21.33-46; Mark 12.1-12)

⁹Tavra Jesus uqautirraqsiniḡagai iṇuich uumiṇa uuktuunmik, Iṇuk nautchirriṇuḡaḡ siḡḡnaḡaḡviṇmik, aasii atukkirrutigivḡugu napaaqsiquirinun, aasii aullaḡuni allamun nunamun siviḡuḡaḡtuami. ¹⁰Tavra piviksraḡ tikiñman, ilaa tilisiṇaruḡ kivḡamik napaaqsiquirinun, ilaiñṇun aitchuḡvḡluni piksraunmiñik siḡḡniṇiñiñi. Tavra napaaqsiquirit anaumiṇagaat kivḡaq, aasii aullaḡtiḡlugu aitchuḡaluḡnagu. ¹¹Tavra iṇua siḡḡnaḡaḡvium tilisivsaṇaruḡ allamik kivḡamik. Taamnasuli anaumiṇagaat aḡalataḡivḡugulu kanṇunaḡtuakun, aasii aullaḡtiḡlugu-suli aitchuḡaluḡnagu. ¹²Tilisivsaalḡitḡuḡ-suli piṇatchiḡlugu, taamna anniṇaḡlitkaat aniḡugulu. ¹³Tavra iṇua siḡḡnaḡaḡvium uqallaṇaruḡ, Qanuḡniḡaḡpik uvaṇa? Tiliñiaḡiga piviuṭtaḡikḡaḡa iḡniḡa. Nalupqinaitchuaḡmik taluḡiniḡaḡat. ¹⁴Tavra napaaqsiquirit tautukamirruḡ, uqaḡatiḡiṇarut avanmun, Tamarra kiṇuvaannaktuksraun. Tuqullakḡut kiṇuvaannaktaaksraun uvagut pigiyumaḡikḡut.

¹⁵Tavra aninḡagaat siḡḡnaḡaḡviṇmiñ aasii tuḡuḡlugu. Tavraasii Jesus apiḡiṇaḡagai, Qanuq-aasii piñiaḡpa iṇua siḡḡnaḡaḡvium napaaqsiquirinun? ¹⁶Ilaan qaiḡluni

^{19.46} a Is 56.7. b Jr 7.11. ^v 19.47 Lk 21.37. ^w 20.9 Is 5.1.

tuqunniagaí taapkua napaaqsíqirit, aasii aitchuutigilugu siigñaqaqvík allanun napaaqsíqirinun. Taamna iñuich tusaakamirruq, ilinich uqallajarut, Tainna piññani. ¹⁷Tavra Jesus qiviaqługich iñuich uqallajarut, Sunamiuvvauna aglausimava Bible-ni inna? “Kañigallunmi uyağagruaq, piitchuiññiqsrapiaq igluqpiñigmi, taamna igluqpirit iginñagaat.”^x ¹⁸Kiñaliqaa puukaqtuaq taavrumuḡa uyağarḡmun kanuğğirauniaqtuq. Aasiisuli uyağak kattaqinnikkumi iñuñmik kanuğğiñiağaa suksraunğıpiağlugu.

Apiqqun Akiñiñnikun Taxes-nik
(Matthew 22.15-22; Mark 12.13-17)

¹⁹Tavra ilisaurriñlu pitquranik aḡaayyuliqsippaiñlu tigutaqaqumaallinğaluagaat Jesus tavrauvvaa, qanuq ilaisa puttuqsriñagaat ilaan quliaqtuağikkana uuktuun inmiñnun tuttiñlugu, aglaan sivuuğagivlugich iñuich tiguñaitkaat. ²⁰Tavra ilinich nalautitchiñjarut piviksramik. Tavra tilisiñjarut spy-ñik ukpiñnaqsisaqługich, Jesus uuktuğukługu apiqsruqtuutinin aitchuutigillasisukkaluqaługu kavanamun. ²¹Taapkua spy-ch apigiñagaat Jesus, Iñisaurrii, ilisimarugut uqağuuñlaağnik ilisaurrisuutillaağniglu nalaunjaruanik. Suli ilisimarugut suliquñitkiñ iñuum surautilaḡa aglaan ilisaurrutigiñi ilumutun ittuaq God-im pitqutaa iñuñmun. ²²Uqallautitigut paaqsaḡava uvagut pitquraptiñni naagga nalaunḡava akiñiiruni taxes-nik Caesar-mun Rome-miut umialgannun? ²³Tavra Jesus puttuqsriñagaat iñuich savituğmiağutaat, aasii uqallautivlugich, ²⁴Mannisiuḡ uvamnun maniuraq. Kia una arriḡa aglañiñlu. Ilaisa kiunḡagaat, Caesar-m. ²⁵Jesus uqallautiñagaat, Tavra aitchuutigisigik Caesar-mun sut Caesar-m piñi, aasiñi God-mun sut God-im piñi. ²⁶Tavra ilinisa pisagiñaitkaat apiqsruqtuunmiñnik takkuanni iñuich. Aasii nipaigutiñjarut aliugivlugich kiggutiñi.

Apiqqun Aññisikun Tuqqunmiñ
(Matthew 22.23-33; Mark 12.18-27)

²⁷Tavrani ullautiñjarut Jesus-mun ilañich Sadducees, tamatkua uqağuuruat aññisaiññivlugu tuqqunmiñ. Tavra ilaisa apigiñagaat Jesus apiqqunmik.^y ²⁸Iñisaurrii, Moses aglañjarut uumiḡa pitquramik maññuuptiñnun uvaptiñnullu. Iñuum aniqataa tuqukpan, qimaglugu nuliani miqñiqsigaluağnani, aniqataanun tuvaqaqsiutitquvlugu nuliana, aasii qitunğıuğluni aniqatini pisilugu.^z ²⁹Tavra tallimat malğuuñjarut aniqatigiich. Tavra aḡayukñiq nulianaḡarut, aasii tuquvluni kiñuvaaligaluağnani. ³⁰Tavra tugliata nulianaḡaa, aasii tuquñammuiq kiñuvaaligaluağnani-suli. ³¹Piñayuak suli tuquñammuiq. Tavra tallimat malğuk nulianaḡagaat, aasii kiñuvaaligañaitchut. ³²Aqulliuvluni iluqañiññiñ ağnaq tuquñammuiq. ³³Tavra aḡñiviñmi, añikpata nalliata nulianaḡiaqpaun? Qanuq tallimat malğuk nulianaḡagaat. ³⁴Tavra Jesus kiñagaat, Añutillu ağnallu katititchuurut mattumani nunami, ³⁵aglaan tamatkua nalliummatiruat añikpaqtaunigmun tuqqunmiñ, aasii iñuulutiñ taimanigu katitinniañitchut. ³⁶Tuqutqikkumiñaitchut qanuq irusiñniktu isaguliktun. Suli iğñiğiliutiñagaat God-im qanuq añikpaqtaunjarut tuqqunmiñ. ³⁷Moses nalupqinaiqługu ukpiñnaqsinaḡaa tuquñjaruat añikpaqtauniağnivlugich. Tautukługich ikualaruat uqpiich tusaḡagaat God uqallaktuq, “God-auruḡa Abraham-mun Isaac-mullu Jacob-mullu.” Taapkua iñuich iñuurut-suli.^a ³⁸Ilaa God-añitchuq tuquñjaruanun, aglaan God-igigaat iñuuruat. Qanuq iluqağmiñ iñuurut ilaanun. ³⁹Tavra Iñañich ilisaurrit pitquranik uqallajarut, Iñisaurrii, Kiulluatağitin. ⁴⁰Aasii ilinich apiqsriyummatañjarut ilaanun qanusipayaamik apiqqunmik.

^x 20.17 Ps 118.22. ^y 20.27 Ac 23.8. ^z 20.28 Dt 25.5. ^a 20.37 Eñ 3.6.

Apiqqun Messiah-kun

(Matthew 22.41-46; Mark 12.35-37)

⁴¹Tavra Jesus apigijagai, Qanuqlutinj uqallausigiyumiñaqparruj Christ igñiginilugu David-mun. ⁴²Qanuq David ilaa uqallanjaruq makpigaani Psalms-ni inna, "Ataniq uqallanjaruq Atanimnun, Aquvittin taliqipijma tunaanun^b ⁴³uumigiritin uvamnun akiilitchiağilugich." ⁴⁴David ilaata taigaa Ataniğmiñik. Qanuqluni Christ-guruuq David-gum taikkaja Ataniğmiñik kijuniğiyumiñaqpaun?

Jesus Kiliktuutigai Iļisaurrit Pitquranjich

(Matthew 23.1-36; Mark 12.38-40)

⁴⁵Suli tusağnaqsivlugu iluqaiññun inuñnun, Jesus uqallautinjagai ilitchitqurani, ⁴⁶Qaunagisitchi ilisaurriññ pitquranik kukiļullaturuaniñ akuqturua-nik annuğaaqaglutinj, ilisimatquvlutinj suutilaamiñnik aasii inupayaanun purvigitquvlutinj tauqsiquşuvijñi. Ilijich aquppiutaksrallatummiut kamañaqtuat aquppiutanjññik añaayyuvijñi, suli kamañaqtuat aquppiutanjññi aquppiļlatuvlutinj niqinaqimmata. ⁴⁷Iļanisa-suli ivayaqtuğmiragigaich uilganjaruat igluñiññiglu tigligaivlugich, aasii taimma maniugaqsivlutinj nakuurualivlutinj takiruanik añaayyuvlutinj. Tamatkua pisigilugich, tatavsausiañat pigiiñhaağniaqtuq.

Uilganjaruam Aitchuutaa

(Mark 12.41-44)

21 ¹Jesus qiviaqluni tautunajagai suğalliruat iksriruat aitchuunmiñnik añaayyuvikpaum maniqağvianun. ²Suli tautunammigaa iliappauruuq uilganjaruq iksriruq malğugnik kannuyajnik maniurañnik. ³Tavra Jesus uqallanjaruq, Iļumun uqallautigivsi, una iliappauruuq uilganjaruq ikisiñhamaaqtuq iluqaiññiñ allaniñ inuñniñ. ⁴Qanuq iluqağmiñ ikisiñjarut piukkagñigmiñniñ, aasii ilaa pisuksiuñigmiñniñ ikisiñjaruq iluqaanik pimiñik, inuusautiksratualuñmiñik-unnii.

Jesus Uqautigigaa Suksraunğiqsauniksraña Añaayyuvikpaum

(Matthew 24.1-2; Mark 13.1-2)

⁵Tavra inuich iļanisa uqallausiğimmarruj añaayyuvikpak, qanutun qiniyunağniña uyağagruağiksuanik aitchuutiniglu God-mun piqaqluni, Jesus uqallanjaruq, ⁶Tautuksigik tamatkua iluqaisa. Taimanigu kisiñjuqtaqağumiñaitchuq uyaqqañnik qaliğiiksuañnik ulğutauniañitchuañnik.

Huiļiugutit Nagliksaaqtirrusiallu

(Matthew 24.3-14; Mark 13.3-13)

⁷Tavra ilaisa apigijagaat, Iļisaurrii, qakugu taamna piñiaqpa? Suli sumik nalunaiññutaqağniaqpa taamna piyumaagaqsikpan? ⁸Tavra Jesus uqallanjaruq, Qaunagisitchi. Inuñmun sagluqipkagnasi. Qanuq inuğiaqtuat inuich qaiñiaqtut uvañaunjuqtaqtuat uqağlutinj, Uvaña Christ-guruña, uqağlutiglu, Tavrağuuatigaatigut. Iļivsi malignagich. ⁹Suli tusaaguvsu aņuyajnik suli piallaklutinj sivuniksraiļitchuanik, iqsiñasi, qanuq tamatkua piqqaqtuksraturut, aglaan isuksraq tikiññaitchuq-suli. ¹⁰Tavra Jesus uqallautivsañajagai, Nunauruat aņuyajniaqtut allanun nunauruanun. Suli umialiaqtuat aņuyajniaqtut allanun umialiaqat-tuanun. ¹¹Nunalu aulaviñaqtağniaqtuq, suli sumiļiqaa inini niqaiļiūqtağniaqtut nanjrrutiqpaiļlu, suli piñiaqtut iqsiñiaqtuat kamañaqtuallu allayuağnaqtuat siļami.

^b 20.42-43 Ps 110.1.

¹²Aglaan tamatkua iluqaǵmıñ sivuanni, iñuich tiguniǵaası naglıksaaqtıllısu. Aitchuutiginiǵaasılu añaayyuvinñun tigutaǵvıñıullu, qaǵgirrauraǵaǵniǵmıusi sivuǵaannun umialgich atanaurallu pisigilıu. ¹³Tavrani nalautinniaqtuq ilivsi quliaqtuǵvıksraqsi tusaayugaǵıksuanik. ¹⁴Tigukpasi unjarrisiginagu sivuani qanuq uqaǵnıksraqsi. ^c ¹⁵Qanuq aitchuǵniǵıvsi uqaluksravsiñnik isumattutıksravsiñnıglu. Nallıataunnıi uumıgırvısi iglutuǵumiñaisañannık qapıqtuǵumiñaisañannıglu. ¹⁶Aitchuutigıraǵaǵniǵaası-unniı añayuqaavsi anıqatıvısu nanmiñnikkaluavsi lu avılaitqatıkkaluavsi lu, aasıısu liasi tuqunniǵaıch. ¹⁷Uumıginiǵaası iñupayaat pisigilıu. ¹⁸Aglaan nalupqınaitchuamık annaurrauniaqtusi, nusaqsi-unniı ataısuq tammanıñmatun. ¹⁹Qapıǵnasi suoramık-unniı, qanuq qapıñıtıkvısi, annautiniǵısi iñuǵutısi.

Jesus Uqautıgıaa Suksraunǵısaunıksraña Jerusalem

(Matthew 24.15-21; Mark 13.14-19)

²⁰Tavraaglaan tautukıvsıuñ Jerusalem avannıqparıuñ añıyaıch, tavrani ilısimayumaısi suksraunǵısaunıksraña qallisılaañanı. ²¹Tavraniasıı tamatkua Judea-mıttuat pigruǵlıch igǵıñun, sulı tamatkua inıqpañmıttuat aullaǵlutıñ, sulı tamatkua nunamıttuat isıǵnagu inıqpak. ²²Qanuq tavrani isagutıniaqtut tatavsausıaksrañıch iñuich nalautıchǵıluǵıch iluqaısa Bible uqaluñıch. ^d ²³Qanutun naglınaqtıgıniaqtut aǵnat sıñayıauruat, aakauruallu mıqıhtıtuuraqaqtıuñ. Qanuq kamanaqtuq iñuıllıuǵutıqpak qaiñiaqtuq nunamun qınnautaalu God-im ukunıñ a iñuñun. ²⁴Iñuich savıkpañnik tuquǵaǵniǵaıch, sulı iñuich tigutaqtaulıtıñ nunapayaani. Sulı Jerusalem añalanniǵaat Jew-gunıtuat, pivıksrañat Jew-gunıtuat nalaulǵataqtıllıgu.

Qaiñıksraña Igñıñata İñuum

(Matthew 24.29-31; Mark 13.24-27)

²⁵Tavra sıqıñıǵmı tatqımi lu uvlıgıanı lu allanaqtuat piyumaqtut kilıktıutıt iñuñun. Sulı nunamı iluqaani nunauruat tutqıılıñiaqtut qanuqsausııǵlutıglu sıtıgun iqsıchautauıllıuıtuıgıu ulıvıraqaqtıtuatun taǵıutun qasaqtaqtıuıllıu qaiıllıqsun. ^e ²⁶Iñuich sayıǵñiaqtut sıvuıǵavaiıllıuıtuıñ sıtıgun pıruatıgıu nunamı iluqaani, qanuq qaummatı sılamıttuat unıuqtınnıaqtut inımıñıñ. ²⁷Tavraniasııñ tautuǵniǵaat Igñıña iñuum qairuq nuvıyakun suaññatıqıǵlunı sulı kamanaqtıuımık qaumaniǵmık. ^f ²⁸Tavra tamatkua pıraǵaaqsıkpata, qıvıaǵıtuı qunmun sulı aǵluǵlusi, qanuq annaurraunıksraqsi qallıruq.

İııaksraq Fig Napaaqtımıñ

(Matthew 24.32-35; Mark 13.28-31)

²⁹Tavra Jesus quliaqtuǵutıñıǵaı uuktuunmık. Tautıksıuñ fıg napaaqtıu, iluqaısalı napaaqtıu. ³⁰Tavra tautukavısigık napaaqtıu akutuqpañıch nausaǵataaqsımmata, ilısimarusı upıñǵayasıılaañanı. ³¹Tainnatıttıuq, tautukıvsıgık tamatkua iqsıñaqtıu nalaırraqsıkpata, ilısimanıaqtıuı God-im atanıqsımmataa qallisılaañanı. ³²İlumun uqallautıgıvısi, ukua iñuich tuqanıññıañıtıtu iluqaısa tamatkua nalaunñaunıǵıch. ³³Qııǵılu nunalı pııǵñıaqtık, aǵlaan uqalıtka pııǵñıañıtıtu.

Qaunagıstıchı

³⁴Aglaan qaunagıstıchı ilıvıñıñun. Aptatıqıǵnası nıqınaqıvııǵıglı imıñasılısu, sulı unjarrisıgıluǵıch iñuǵutısi, qanuq ilaanı taamna uvlıu Atanıgıu

^c 21.14-15 Lk 12.11-12. ^d 21.22 Ho 9.7. ^e 21.25 Is 13.10; Ez 32.7; Jl 2.31; Rev 6.12-13.

^f 21.27 Dn 7.13; Rev 1.7.

qaiñiaqtuq tavrañatchiaq niñiunsiillusi. ³⁵ Qanuq taamna uvluq qaiyumaqtuq iluqaiññun iñupayaanun nunamiittuanun, niñiillautiluni naniñiaq umiksağmatun. ³⁶ Aglaan ilivsi quviqtaiñiyumausi ataramik, añaayyuğlusi suaññatiqaguglusi pillukkumiñaglugich sugaluagnasi iluqaisa tamatkua piyumaqtuat, suli makitayumiñaguglusi sivuğaani Iğñiñata iñuum. ³⁷ Tavra Jesus uvlutuagman ilisaurriñaruq añaayyuvikpañmi, aasii unnuağmagu unnuiyaqtuqłuni iğğimun atiqaqtuamun Olives-mik. ³⁸ Aasii uvlaatchaurami iñuich iluqagmiñ ullagağigaat añaayyuvikpañmun naalagiaqtuq.

Sivunniugun Tuqtuchukługu Jesus

(Matthew 26.1-5; Mark 14.1-2; John 11.45-53)

22 ¹ Niqinaqivik Puvlaksinaitchuamik Punniğmik qallinjaruq, atiqaqtuag Itqanmik Qulaurrusiqiviniñmun. ² Aasii añaayyuliqsipaich ilisaurriñlu pitquranik piviksraqsiñjarut qanuğlugu tuqtuchukługu Jesus, suilauriñitij sivuugagivlugich iñuich.

Judas Anjituq Aitchuutigisukługu Jesus

(Matthew 26.14-16; Mark 14.10-11)

³ Tavra Satan isiñjaruq Judas-mun taggisuqtuamun Iscariot-mik, ilauruag qulit malğunun ilitchitquranun. ⁴ Ilaa aullañaruq aasii uqaqatigiasivlugich añaayyuliqsipaillu atanaurañillu añaayyuvikpaum munaqsriñisa, qanuğlugu aitchuutigisukługu Jesus iliniññun. ⁵ Tavra ilinich quyatchañjarut, suli aitchuğunagaat maniñnik. ⁶ Tavra Judas añiñammuiq, aasii piviksraqsiuqasivluni aitchuutigisukługu Jesus ilaiññun iñuich quviğlugich.

Jesus Niğiyumiñnaksuqtuq Qulaurrusiqiviniñmi

(Matthew 26.17-25; Mark 14.12-21; John 13.21-30)

⁷ Tavra tikiñjaruq uvlua Puvlaksinaitchuam Punniğum, taamna qulaurrusiqitim imnaiyaam tuqtauviksraña. ⁸ Tavra Jesus tilinagik Peter-lu John-lu uqallakłuni, Aullağlutik itqanaiyautiyaqtuqtigut qulaurrusiqinikun niğiyumaugut. ⁹ Ilinjika apiginagaak, Sumun itqanaiyağiaquvisiguk taavrumiña. ¹⁰ Ilaan kiunagik, Naalağnisitchik. Aullağitchik iniqpañmun, aasii paagñiagaatik iñuum saagaqtuam qattamun imiğmik. Malikkumagiktik, ¹¹ aasii sumupayaaq isiqpan, uqallautiyumagiktik iñua iglum, Ilisaurri uqallaktuaq, Sumiitpa tuyuğmiaqagvik, niğgiviksraqput ilitchitquratkalu qulaurrusiqunmik? ¹² Tavra ilisautiniagaatik initurumik qilaguamik upaluñaitchuamik. Tavrani itqanaiyautiyumagiptigut. ¹³ Tavra aullañaruk, aasii paqinñagaak Jesus uqasiatun inmiñnun, aasii ilinjik itqanaiyñjaruk qulaurrusiqutiksramik.

Atanğum Nullautchiğvia

(Matthew 26.26-30; Mark 14.22-26; 1 Corinthians 11.23-25)

¹⁴ Tavra ikarraq tikiñman, Jesus aquvinjaruq niğgiviññun piqatigivlugich tilirat ilitchitqurani. ¹⁵ Tavra ilaan uqallautinagai, Piyummatigipiallakługu niğiqatigiyumañagivsi uumiña Qulaurrusiqunmik nagliksaanaiññağma. ¹⁶ Qanuq uqallautigivsi, niğitqigñianjtkiga tikitchiağilugu sivunipiña atanniqsimaviani God-im. ¹⁷ Tavra ilaan tiguñagaa qallugauraq, aasii quyaanikami God-mun, uqallañaruq, Tigulugu taamna, autaaqsuñ ilivsiññun. ¹⁸ Tavra uqallautigivsi pañmapañmiñ-aglaan, imiğniañitchuña uumiña wine-mik qaiñiñanun-aglaan atanniqsimavia God-im. ¹⁹ Jesus tiguñagaa punniq,

³⁵ 21.37 Lk 19.47. ³⁶ 22.1 Eñ 12.1-27; Dt 16.1-8.

aasii quyaanikami God-mun, avinagaa aitchuutigivlugu ilaiññun uqallakłuni, Tavra taamna timiga aitchuutauruaq ilivsiññun. Taamna pisiuq itqaummatigilugu uvamnun. ²⁰Tainnatunsuli aitchuugagai qallugauramik nullautchianikamiñ, uqallakłuni, Una qallugauraq imaqaqtuq uvaña aumnik maqipkaqtauruamik pisigivlusi. Taavrumuuna God-im nalupqinaigñiağaa sivunniugutini iñuññun.ⁱ

²¹Aglaattauq uvva iñuk uvaniittuq nigğiviniñi aitchuutiginniktuq uvamnuk.^j

²²Qanuq Iğñiña iñuum tuqutinniaqtuq God-im sivunniutaatun, aglaan qanutun naglignaqtigiruaq taamna iñuk aitchuutiginniktuq ilaanik. ²³Tavra apiqsruqtuutirraqsjarut avanmun nalliqsinq aitchuutiginnigñağmagaan ilaanik.

Uqavaağun Kamañağugnikun

²⁴Uqavaarraqsjarut ilitchitqurat, nalliqsinq isumakkusiaqağniaqtılaaksrajanik kamañağniqsraulugu.^k ²⁵Tavra Jesus uqallañaruq ilaiññun, umialiqich Jew-guñitchuat atanniqsimasuugaich iñutuñ suli tamatkua umialgich tairauvlutiñ anniqsuiriñik.^l ²⁶Aglaan tainna ilivsi piñiañitchusi. Aglaan kamañağniqsrauruq akunnavsiniñi ilili nukaqłiqsun, suli aullarriruaq kivgaton.^m ²⁷Nalliak kamañağniqsrauva, iñuk aquppiruaq nigğiviniñi, naagga niqłiqsuqtuqaq? Taamna aquppiruaq nigğiviniñi. Aglaan uvaña kivgağimmutun itkivsiña.ⁿ

²⁸Ilivsi nayunagivsiña iluqaiñni uktuağusiamni. ²⁹Aapamali aitchuammanja atanniqsimmanmik, tainnatulli aitchuğñağmigivsi atanniqsimmanmik, ³⁰aasii niginiñaqtusi imiğlusiñu nigğivimni atanniqsimavimni, suli aquppiłusi umialgich aquppiutañiñi isivğigługich qulit malğuk maññuğiich Israel-guruat.^o

Jesus Uqautigigaa Piñaiññaan Peter-m Piiłaağniksraña

(Matthew 26.31-35; Mark 14.27-31; John 13.36-38)

³¹Simon, Simon, naalağniñ. Satan uktuağumiñaqsinqağaa siluqasi, nunaliqiritun palauvaksranik amigaiyairuatun. ³²Aglaan Simon, añaayyutiñagikpiñ ukpiğutaiquñiñtutin, aasii isumalitqianikkuvich, suañasiłaağaksraqigitin aniqatiitin. ³³Tavra Peter-m kiunagaa, Ataniiq, itqanaitchuña tigutaaqtuqatigiyumiñaqłutin tuquqatigiyumiñaqłutillu. ³⁴Jesus uqallautiñagaa, Uqallautigikpiñ Peter, tiñmiaq nipanniañitchuq uumani uvlumi, ilivich piñasuisuqağlutin piilaaganiksiağilutin naluniłuña.

Maniqağvik Puukatağlu Savikpaglu

³⁵Tavra Jesus uqallautiñagai, Taimani aullaqtinnavsi maniqağviiłaaqłusi puukataiłaaqłusiñu aluğugutaiłaaqłusiñu, sumik inuqtunjavisi? Iłitchitqurat kiunagaat, Inuqtuurañaitchugut sumik.^p ³⁶Ilaan uqallautiñagai, Aglaan pañmapak, kiñaliqaa maniqağviquaqtuqaq puukataqaqtuagañ saagağligik. Suli kiñaliqaa savikpaitchuaq taqsigłi savikpañmik tuniługu quppiğaani. ³⁷Qanuq uqallautigivsi, Bible uqaluat sivuniqaqtuqaq uvamnuk inna nalauttuksauruq, “Ilaa kisiuqataunaruq piłuusiqirinun.” Suli supayaat ağlausimaruat Bible-ni uvapkun taññiğñaqtut.^q ³⁸Tavra ilitchitqurat uqallañarut, Tautuğiñ Ataniiq, uvva malğuk savikpaak. Ilaan uqallautiñagai, Naamaruk.

Jesus Añaayyuruq

(Matthew 25.36-46; Mark 14.32-42)

³⁹Tavra Jesus aniñaruq, aasii aullaqłuni piłğusikaamisun igğimun atiqaqtuamun Olives-mik. Iłitchitqurat maliñammigaat. ⁴⁰Tavra tikiññami inimun ilaan

ⁱ 22.20 Jr 31.31-34. ^j 22.21 Ps 41.9. ^k 22.24 Mt 18.1; Mk 9.34; Lk 9.46.

^l 22.25-26 Mt 20.25-27; Mk 10.42-44. ^m 22.26 Mt 23.11; Mk 9.35.

ⁿ 22.27 Mt 20.28; Mk 10.45; Jn 13.12-15. ^o 22.30 Mt 19.28. ^p 22.35 Mt 10.9-10; Mk 6.8-9; Lk 9.3; 10.4.

^q 22.37 Is 53.12.

uqallautinagai, Añaayyusitchi payarituqunillusi ikfigutchaktinniaġunmun. ⁴¹Tavra ilaa taikuṅaqtallavsaanaruq ilinjinñiñ uyaġaṅmik miḷuqsalgutillaavalliġsun, aasii sitquḷuni añaayyunarū. ⁴²Aapaṅ, pisuutigigupku, piigun nagliksaġutiġpak uvamniñ. Aasiivsaug uvana pisuutiṅilaaptun, aglaan ilivich pisuutin piḷi. ⁴³Tavra tavrani isaġulik qilaṅmiñ niptanaruq ilaanun aasii suṅṅasiġlugu. ⁴⁴Aasii iḷuilliugutiġpaqaḷuni ilaa añaayyunarū qapinaipiaġataḷuni, suli ilaan siiġsipkaġniṅa kutaanaruq nunamun auktun kusiqsuatun. ⁴⁵Tavra makinnami añaayyunaġiḷuni, ilaan ullaṅagai iḷitchitqurat suli tautuṅagai siñiktuat, isumaaqpaiḷḷutin. ⁴⁶Tavra ilaan uqallautinagai, Summan siñikpisi? Makillusi añaayyusitchi payarinitchumagaasi ikfigutchaktinniaġutim.

Tigurauruq Jesus

(Matthew 26.47-56; Mark 14.43-50; John 18.3-11)

⁴⁷Tavra Jesus uqaġniaqtillugu-suli, iñusalaich qainarut, suli taamna Judas-mik atilik, iḷaṅat qulit malġuk iḷitchitqurat, aullarrivḷuni ilinjinñik. Ilaan ullaṅagaa Jesus kunigiaḷlugu. ⁴⁸Tavra Jesus uqallanaruq ilaanun, Judas, aitchuutiġiyumaviuṅ Iġniṅa iñuum kunigḷugu? ⁴⁹Tavra iḷitchitqurat avataaniittuat Jesus, iḷitchuġikamiṅ suna piaqsilaanjanik, uqallanarut, Ataniiq, savikpagaġniaqpisa? ⁵⁰Tavra iḷanata anaunagaa añaayyuliġsiqpaum kivgaṅa, aasii siutaiḷlugu taliqpijanik. ⁵¹Tavra Jesus iñiqtinagai, Tavraaġitchi. Aasii ilaan aksiunagaa siutaa iḷuaqsivḷugu.

⁵²Tavra Jesus uqallanaruq añaayyuliġsiqpaṅnun atanaurajinñullu añaayyuvikpaum munaqsriṅisa umialiṅnanullu tiguriyaqtuqtuanun inmiñik, Qainavisi tigligayuktimik pisaġmatun, savikpaṅnik anauttaniglu satkuqaḷusi tigusaqtuḷuṅa? ⁵³Nayuqtigiragikavsi uvlumiñ uvlumun añaayyuvikpaṅmi tigulaitkivsiṅa. Aglaan piviksraḷsi nalautittuq, taavrumalu suṅṅataata taaqtuam.^f

Peter-m Piilaagigaa Jesus

(Matthew 26.57-58, 69-75; Mark 14.53-54, 66-72; John 18.12-18, 25-27)

⁵⁴Tavra ilaisa tigutaanagaat Jesus suli aullautivḷugu añaayyuliġsiqpaum igluanun. Peter maliguanaruq aquatigun uṅasiḷuni. ⁵⁵Tavraasii igniqsuaninṅmata qitqanun siḷalliata kasimavium suli aquptaaḷḷutin atautchimun, Peter aquvinṅammuiq akunġannun. ⁵⁶Tavrani niviasiam kivgam, tautukḷugu Peter aquppikaḷtillugu igniġum qaummanani uqallanaruq, Una iñuk tuvaaqataunammiruaq Jesus-mun. ⁵⁷Tavra Peter-m piilaagiginagaa taamna uqallakḷuni, Aġnaaq, ilaa uvana nalugiga. ⁵⁸Akkuliurallaksiññaḡman iñuum tamaanṅa tautulgitkaa Peter aasii uqallakḷuni, Ilivich uvva iḷagimmigaatin. Tavra Peter uqallanaruq, Anjuun, iḷaginṅitkaanṅa. ⁵⁹Tavruma aquagun ikarraḷ pianikpalliḡman, allasuli iñuk katchunaiqsruḷuni uqallanaruq, Nalupqinaitchuamik una iñuk piqataunaruq Jesus-mun qanuq Galileegmiugummiuq. ⁶⁰Tavra Peter uqallanaruq, Anjuun, naluruṅa sumik uqautiqaḷtilaagnik. Tavra tavravvaa, uqaġniaqtillugusuli, tinṅmiaq nipanaruq. ⁶¹Aasiisuli Ataniq qiviaḷuni qiniṅagaa Peter. Tavra Peter itqainaruq uqaluanik Atanġum uqallautaanik inmiñun, Sivuani tinṅmiam nipanniksraṅan uvlupak, piilaaginiaḷinṅma pinasuni naluniḷuṅa. ⁶²Tavra Peter aninaruq aasii qiapiagatanaruq.

Jesus Kipagigaat Anaumikḷugulu

(Matthew 26.67-68; Mark 14.65)

⁶³Tavra taapkua munaqsriuat Jesus-mik kipaginagaa anaullaḷlugu. ⁶⁴Suli irrak mattutchiḷugik apigiraṅanagaat, Kia qakiqpatin? Nalautchaġiñ. ⁶⁵Suli ilinich uqallanarut iñugiaktuanik uqaluṅnik pisaanavḷugu uqamaḷtuutivḷugulu.

^f 22.53 Lk 19.47; 21.37.

Jesus Apiqsruqtuġaat Uqaqsitaagvijnmi

(Matthew 26.59-66; Mark 14.55-64; John 18.19-24)

⁶⁶Tavra uvluġman, umialijnnaġich Jew-guruat añaayyuliqsiqpaiġlu ilisaurriġlu pitquranik katinjarut atautchimun, aasii qaġġisinjaġaat Jesus uqaqsitaagvijnminun. ⁶⁷Apiġinjaġaat, ilivich Christ-guvich? Uqallautitigut. Tavra Jesus kiunġagai, Uqallautigaluaġuvsi ukpiġiniaġitkivsina. ⁶⁸Suli apigigaluaġmiguvsu kiummagaagma, kiuniaġinimigivsina nalaunjaruamik. ⁶⁹Aglaan paġmapaġmiñ Iġñinja iñuum aquppiutchiqsauniaqtuq taliqpiata tuġaanun Sapiġñaqtuam God-im. ⁷⁰Tavra iluqaġminj uqallaġjarut, Uvvailivich Iġñiġivatin God-im? Tavra Jesus kiunġagai, Uqallaktusi Iġñiġivlnuġa. ⁷¹Tavra ilinġich uqallaġjarut, Iñuvsaanik pasiñniktuksranik ilaanik piqaqtuksraunġaiqsugut. Uvagut paġmapak tusaaganikkivut ilaan uqaluġi Iġñiġivlnuġi God-mun.

Jesus Pilate-murrauruq

(Matthew 27.1-2, 11-14; Mark 15.1-5; John 18.28-38)

23 ¹Tavra iluqaġminj piqatigiich makinjarut, aasii qaġġisivlugu Jesus Pilate-mun. ²Tavra ilinġisa uqautigirraqsinjaġaat uqaqġutin, Iġitchuġigikput una iñuk asiñuurriñaqtuaguvlugu iñuptiġnik, suli aitchuitquriġiġiġuni akiġlutinik taxes-nik Caesar-mun, uqaqġuni ilaa Christ-gunivlnuġi umialik. ³Tavra Pilate-gum apiġinjaġaa Jesus, Umialigivatin Jew-guruat? Tavra ilaan kiunġagaa, Tainna uqallaktutin. ⁴Tavra Pilate uqallaġjaruq añaayyuliqsiqpaġnun iñusalajnullu, Patchisiksramik iġitchuġiġitchuġa uumani iñuġmi. ⁵Tavra ilinġich katchuġaiñjarut uqaqġutin, Ilaan aġalayyaugai iñuich, ilisaurrivlnuġi iluqaani Judea-mi, Galilee-miñ-qaġa uumuġaaglaan inimun.

Jesus Herod-mutigaat

⁶Tavra Pilate taamna tusaakamiuġ, apiqsriġaruq iñuk taamna Galilee-gmiugummagaan. ⁷Tavra Pilate iġitchuġikami Jesus Herod atanniqsimakkaġani inniġman, ilaan Herod-muktinġagaa, Herod Jerusalem-miinmimman taavrumani piviksrami. ⁸Tavra Herod tautukamiuġ Jesus, ilaa quyapiagatanaruq, qanuq sivisuruami tautugumalajaġvluġu, pisigivluġich tusaasuukkani ilaagun, suli tautugumaġagaluqaqtuq qanutchimik aliuġnaqtuamik savakpan. ⁹Tavra Herod-gum sivisuuraqtuami apiqsruqtuġagaa Jesus, aglaan ilaan kiulaiñġagaa. ¹⁰Tavra añaayyuliqsiqpaich ilisaurriġlu pitquranik makitaruat tamaani, suammakġutin saġunġagaaat Jesus. ¹¹Tavra Herod-gum aġuyaktinġisalu aġalataġinjaġaat pisaanġatikun kipagivlugu, kiisaimma annuġaalġitpaat annuġaagipiaġataqtuanik umialiktun, aasii utiqtiġlugu Pilate-mun. ¹²Tavraasii Herod-lu Pilate-lu avilaitqatigiiksinjaġaruk avanmun taavrumaniġiallak uvlumi, qanuq sivuani taavruma uumikkutinġagaluqaqtuak avanmun.

Jesus Tuquruksraġuġaat

(Matthew 27.15-26; Mark 15.6-15; John 18.39-19.16)

¹³Pilate tavrani ququanġagai atautchimun añaayyuliqsiqpaiġlu umialijnnullu iñuiġlu, ¹⁴aasii uqallautivluġich, Qaġġirriġagivsiġa uumiġa iñuġmik asiñuurri-ñaqtualivlugu iñuġnik. Aasii qanuġitilaaqqaqġuġu sivuqavsiñni, iġit-chuġiġitkiga una iñuk piġuutiqaġlugu nalliannik-unnii pasikkutivsi ilaanun. ¹⁵Herod-unnii iġitchuġiġinimiuq pasikkutiksramik, qanuq utiqtisinaġammiġaa uvaptiġnun. Una iñuk piitchuq sumik tuqurrutayumiñaqtuamik ilaanun. ¹⁶Tavra ipiġaqtuqtisinaġniġaġiga aasii tigutaqtaunġaiqsillugu. ¹⁷[Tavra Pilate ti

gutaqtaunajiqsitchiruksrausuuruq atautchimik tigutaaqtamik niqinaqimmata qulaurrusiqivinjmun itqaunmi.] ¹⁸Tavra iluqağmij inūsalaich atautchikun nipaallanarut, Tuqutauli taamna inuk, aasii tigutaaqtaunajiqsillugu Barabbas. ¹⁹Barabbas tigutaaqtauruq pisigivlugu tuavaallaktitchinaniña iniqpañmi inuaqłuni. ²⁰Pilate-gum nivliutitqikkalualgitkai atausivsaami, kipigñiugaluaqłuni tigutaaqtaunajiqsitchukługu Jesus. ²¹Tavra ilinjich saqłarraqsigiññanarut, Kikiaktuutili, kikiaktuutili anarrauramun. ²²Piñayuañni Pilate-gum uqallautigalualgitkai, Summan? Sumik pigiitchuamik piñava? Iłitchuğinjitchuña ilaani qanusipayaamik patchisiksramik tuqurrutauyumiñaqtuamik. Tavra ipiğaqtuqtisiññağlugu tigutaaqtaunajiqsinniağiga. ²³Tavra inuich katchuñaiññanarut, saqłakłutiñ Jesus kikiaktuutiraksraupiagnivlugu anarrauramun. Kiisaimmaa saqłakłutiñ akimavut. ²⁴Tavra Pilate sivunniñjaruq pirusraquqługu kipigñiugutaat. ²⁵Tavra ilaan tigutaaqtaunajiqsinñagaa inuk isiqtitauruq tigutaağvinjmun tuavaallaktitchiñnikun inuağnikullu, ilaisa apiqsriagikkañat, aglaan Jesus ilaan aitchuutiginagaa ilaiññun qanuq pisukparruñ pitquvluq.

Jesus Kikiaktuurruruq Anarrauramun

(Matthew 27.32-44; Mark 15.21-32; John 19.17-27)

²⁶Tavra aullautisağniillaan Jesus, paanagaat inuk Simon Cyrene-miu, tikitçagataviksuaq iniqpañmun. Tigguğluñagaat aasii iqsrıqıluq anarrauramik, iqsrıquvluq aquagun Jesus. ²⁷Tavra inūsalaich, malıñagaat aquagun ağnallu qiaqpakługu Jesus. ²⁸Tavra Jesus kiñiaqługich uqallautinagai, Ağnaat Jerusalemi, qirratiginajiqsiña uvaña. Qirratigisitchi ilivsiññun miqłıqtıvsiññullu. ²⁹Qanuq uvlut tikiññaıqtut inuich uqallagniağmata, Quviasuglich miqłıqsılaıtchuat, siñaiyaulaitchuallu, miluktitchinaitchuallu qağaunnii. ³⁰Taimanigu inuich uqağniaqtut iğğinun, Kattaqisigut, Qimiqqamullu iriqtıgıt. ³¹Qanuq tainna pikparruñ inuk patchisaıtchuaq pañmapak, qanutun piñiağmivat inuñnun taimanigu?

³²Malğuktauq allak, pitquranik kamaksriñitçhuaq, tuqtauruk-sraqunammigaich piqatigilugu Jesus. ³³Tavra tikiññamik inimun atiqaqtuamun Niaquğruamik, tavrani kikiaktuutınagaat Jesus anarrauramun, malğuglu pitquranik kamaksrılaıtchuak ilaan avatıñnun. ³⁴Tavra Jesus uqallanarurq, Aapaan, sulıqtıgıñaiğun itqaumayumiñaiğlugu piłlutaat, qanuq nalurut sulıqıtılaamiñnik. Suli saaptautiginagaich autaağukługich ilaan annuğaani. ³⁵Tavra inuich makitanarut tamaani takunnaqłutiñ. Aglaalli Jew-guruat umialıñnañich kipakłınarut ilaanik uqaqłutiñ, Ilaa annaurınjaruq allanik, annautimilı inmiñnik, ilaa Christ-gugumi God-im Pıksraqtaaña. ³⁶Anuyaktit kipaginammigaat, ullakługu aıtçuñagaat wine-mik, ³⁷uqallautıvluqulu, Umialıgıkpatin Jew-guruat, annauttıñ ilıñnik. ³⁸Ukua uqaluich aqlautınammigaich qulaanun, Unauvva Umialgat Jew-guruat.

³⁹Iğluta pitquranik kamaksrılaıtçuam nivınjaruam pısaanğammıgaa, uqaqłuni, Christ-guguvich, annautıñ ilıñnik uvaguglu annautılunuk. ⁴⁰Tavra iğluta suanagaa iğluni uqaqłuni, Sivuuğaginıtpıñ God tainnatuttauq tuquaqsilamnuq? ⁴¹Uvaguk ilumun piłlutağaatıguk, qanuq aıtçuusıaqaqtuguk nalaunjaruamik savaaptıñnun, aglaan una inuk piñaitçuq sumik pigiitchuamik. ⁴²Tavra ilaa uqallanarurq Jesus-mun, Jesus, itqaumayumagiñma qaıgıvıch umialıguğlutın. ⁴³Tavra Jesus kiunagaa, Iłmun uqallautıgıkiñ, uvlupak itqatiginiağınma Nakuuvlutıñ Ayuruat Irvianni.

³23.30 Ho 10.8; Rev 6.16. ⁴23.34 Ps 22.18.

Jesus Tuquruq

(Matthew 27.45-56; Mark 15.33-41; John 19.28-30)

⁴⁴Tavra uvluq qitiqqaqpalligman siqiniq taaqsinaruq nunalu iluqani piņasunugataqtillugu. ⁴⁵Tavra talukiyaana aņaayyuvikpaum alinaruq malġuuħtuni. ⁴⁶Tavrani Jesus nipatusivłuni uqallanaruq, Aapaan, qaitkiga ilitqusiga ilinun munagitquvlugu. Aasii taamna uqallausigianikługu anigniginaruq. ⁴⁷Tavra anjuyaktit atanaurajata ilitchuġikami taapkuniņa piruanik, ilaan nanġanajaga God uqallakłuni, Nalupqinaitchuamik una iħuk patchisaiħinaruq. ⁴⁸Tavra iluqaġmiņ iħusalaich kasimaruat qiħiqtuagiaqłutiņ, tautuanikamiņ taapkuniņa piruanik, utiņarut aiyavlutin, atqunaq iħuiliugutiqaqłutiņ. ⁴⁹Suli iluqaġmiņ Jesus aunniuqsimakkaņisa, aġnallu maliktuat ilaanik Galilee-miħ, makitanarut taavaniqpani qiħiqlutiņ tamatkuniņa. ^w

Jesus Iļuvviuġaat

(Matthew 27.57-61; Mark 15.42-47; John 19.38-42)

^{50,51}Tavra iħuqanammiuq atiqaqtuamik Joseph-mik qairuamik Jew-guruat nunaaqqianniħ Arimathea-miħ. Ilaa iļaugaluqłuni aņaayyuvikpaum uqaqsitaqtitchiriniħun, iviġaumagiņaitkaa sivunniutaat savaanallu. Joseph iħulluataņaruq isumakkusiaqaġluataqłuni iħu niġiugivlugulu tikiħniħsraņa God-im atanniqsimmataa nunami. ⁵²Taamna iħuk ullautiņaruq Pilate-mun aasii apiqsriagivlugu Jesus timaa. ⁵³Tavra ilaan atqanajaga timaa, aasii nimaqaqługu ukiħhaagiksuumik iļuvviuġunmik, aasii iļuviqługu uyaġagruakun iļuvviviħiamun, iħuum qaņaunnii iļuviqtauvigiņaisaņanun. ⁵⁴Taamna uvluq Jew-guruat Itqanaiyaġviat, savaiħniq isagutiqaqsivłuni.

⁵⁵Tavra aġnat malinaruat Jesus-mik Galilee-miħ piqasiņagaat Joseph, aasii tautukługu iļuvvivik, qanuġlu Jesus timaa iļisilaanjanik. ⁵⁶Tavranasii aiņarut, aasii itqanaiyaqłutiņ tivraġiksautinik uqsruġutiniglu atugaksramiņnik Jesus timaanun. Savairraqsimmata ilinġiħ minguiqsinarut kamagivlugich pitqurat. ^x

Jesus Aņiruq Tuqqunmiħ

(Matthew 28.1-10; Mark 16.1-8; John 20.1-10)

24 ¹Tavra Jew-guruat itchaksriġmata savaiħniħat qaanġiġman, qauksrauraqsagataqtuami, aġnat iļuvviviņmunarut tigumiaqługich tivraġiksautit itqanaiyaatiņ. ²Tavra ilinisa tautuņagaat uyaġak aksraktinņaiqsuaq paananiħ iļuvvivium. ³Aasii isiqamiņ paqinņaitkaat timaa Atanġum Jesus. ⁴Qanuqs ausiitchaġataviksillugich taavrumuuna, tavrannatchiaq iħniħuk malġuk makinniqsuk saniņaannun qinņaġnaqtuanik annuġaqaqtuak. ⁵Tavra iqsitchakłutiņ aġnat punņarut nunamun. Iħniħuk uqallanaruq ilaiħniħun, Summan ivaqppisiuņ iħuuruuq akunġanni tuqunaruat? Uvaniinņitchuq. Aņiņaruq tuqqunmiħ. ⁶Itqaqsiuņ ilaan uqallautaa ilivsiħniħun Galilee-miinņaġmi inna, ⁷Iġniņa iħuum aitchuutauniaqtuq piļuusiqirinun, aasii kikiaktuurrauluni aņarrauramun, sulii uvluq piņayauņni aņiħiaqtuq. ⁸Tavra aġnat itqanajagaich Jesus uqaluņi, ⁹aasii utiqłutiņ iļuvviviņmiħ quliaqtuagiaġagaich tamatkua iluqaisa qulit atauchimun ilitchitquranun, iluqaiħniħullu iļaiħniħun. ¹⁰Tavra Mary Magdalene Joanna-lu Mary-ļu aakaņa James, allallu aġnat piqatigivlugich quliaqtuāņarut taavrumiņa tiliranun ilitchitquranun. ¹¹Aasii taapkuali tilirat ilitchitqurat isumaņarut aġnat asiliqinivlugich, aasii ukpiġiņaitkaich. ¹²Aglaan Peter makinņaruq, aasii aqpamik iļuvviviņmukłuni.

^w 23.45 Eħ 26.31-33; 2 Ch 3.14. ^v 23.46 Ps 31.5; Ac 7.59. ^w 23.49 Lk 8.2-3. ^x 23.56 Eħ 20.10; Dt 5.14. ^y 24.6-7 Mt 16.21; 17.22-23; 20.18-19; Mk 8.31; 9.31; 10.33-34; Lk 9.22; 18.31-33.

isumaalukpisi? Summallu nalupqisukpisi isumavsiñni? ³⁹Tautuksigik argatka isigatkalu, uvaŋapiagatauruŋa. Savitchiŋa ilitchuġiyumausi, qanuq ilitqusiŋ timaitchuŋ saunġitchuġlu tautuusivsisun uvamnik timiqaqtuatun. ⁴⁰Tavra taamna uqallausiġiqaaqługu, ilaan qiniqtinŋagai argaŋmiñik isigaŋmiñiglu. ⁴¹Tavra ukpiŋaitkaluallaġmiŋ quviasugataviksillugich aliuqłutiglu, ilaan apiginaŋgai, Sumik niġiñaġumiñaqtuamik piqaqpisi? ⁴²Tavra aitchuŋagaat ilaviñiŋanik uunŋaruam iqaluum. ⁴³Aasii ilaan tiguvlugu niġinagaat takkuanni.

⁴⁴Tavrani ilaan uqallautiŋagai, Tamarra uqalutka uqautigiŋaratka ilivsiñniun nayuŋŋavsi, supayaat aglausimaruat uvapkun pitqurani qaisauŋaruani Moseskun, uqaqtinisiŋgullu God-im, Psalms-niłu nalauttuksraupiagnivlugich. ⁴⁵Tavra Jesus kaŋiqsiyumiñaqsiŋagai Bible uqaluŋiñnik, ⁴⁶aasii uqallautivlugich, Inna aglausimaruq, Christ nagliksaaqtuksraunivlugu aasii uvluk piŋayuŋni aŋiłuni tuqqunmiñ. ⁴⁷Aasii pisigilugu ilaan piraŋa, tusaayugaagiksuaat God-im suliquŋiginaġutaagun itqaumayumiñaġlugich piłuutit isumalitqiksuanun alġaqsruutigiraksravlugu nunapayaanun aullaqilugich Jerusalem-miñ. ⁴⁸Ilivsi tautuŋaruasii tamatkuniŋa quliaqtuaginiagisi. ⁴⁹Aasiuvva, uvaŋa tiliñiaġiga ilivsiñniun unniqsuqłiisaa Aapama. Aglaan utaqqiruksraurusi iniqupaŋmi, God-im suaŋŋataa atqaqsiagilugu ilivsiñniun.^z

Jesus Mayuurrauruq Qilaŋmun

(Mark 16.19-20; Acts 1.9-11)

⁵⁰Tavra Jesus aullatiŋagai iniqupaŋmiñ Bethany-munaglaan, suli isaaqługich argaŋni aŋaayutiŋagai.^a ⁵¹Aŋaayutiniallaisesa, ilaa mayuurrauruq ilaiñniñ qilaŋmun. ⁵²Ilaisesa qiksivlugu nangaŋagaat, aasii utiqlutiŋ Jerusalem-mun quviasuutiqaqłutiŋ. ⁵³Suli ataramik aŋaayuvikpaŋmiinŋarut nangaqługu quyyavivlugulu God.

^z 24.49 Ac 1.4. ^a 24.50-51 Ac 1.9-11.

UQALUGIKSUAT QULIAQTUAGIRANJAGUN JOHN

Iłitchuqqutit

Uqalugiksuañata John-gum uqausiğigaa Jesus taimañña qaña Uqaluunivlugu God-mun, ilaa “iñugruiniññağuhuni iñuuqatañjaruq akunnaptiñni”. Makpiğaam uqallausiatun, taamna uqalugiksuaq aglaaguruq ukpiliquvługich Jesus-mun unniqsuqñiutañjaruamun Annaurriyumaaqñuni, Iğñiña God-im, ukpiğigumirruñ iñuggutinnaquvługich (20.31).

Aullaqisaagutigiqaagaa nalupqinaiqsruun isuitchuamun Uqalua God-im ilaagutilaaña Jesus, uqalugiksuam sivurvani manigai qanusilimaat aliugñaqtuanik nalupqinaiqsruutauruanik Jesus Ilaagutilaañanik unniqsuqñiutañjaruq Annaurriyumaaqñuni Iğñiña God-im. Aquagun taapkua uqaqtuağimmivlųgich sumik sivuniqaqtılaañiñnik aliugñaqtualiqianjich. Tikiñmivlųguasii qanuqhutinj iñuñnun ukpiğiliqsılaañanik Jesus maliguaqtaullasivlųtinj ilaanun, allanulli paaqñanapkaqñugu ukpiğisunijñuğunni. Avgutinijñi 13-17 uqausiğigaa ilauraammağiksiñatılaañat Jesus iłitchitquranilu taaptumani anaqami tigurağaqsiñinjani, uqaullaagutimmigaich itqanaiyaqługich sulii kiiqsruqługich tavrani anaqaksraami kikiatuurrauniksrağmi sivuani. Aqulliqsaañiñni avgutit quliaqtuağigai Jesus tigurañga, isivğiqsausia, kikiaktuurrausia sulii niptaaqatausia iłitchitqurağmiñun añjanikkami.

Quliaqtuağuruuq ağanakun allatuqtuakun 8.1-11-mi nalunağutçhiłıñjaruq iñugiaktuat uqaluich mumiksaqqaallu mininjavlugu taamna ilañisa taputinğagaluağmigaat.

John-gum nalupqinaiqsruutigiğaa aitchuutaunivlugu akiliaksrailaaq iñuggun isuitçhuaq Christ-kun, aitchuusiaq akkupak isagutiruaq qaiññuğuku akuqtuiruanun Jesus apqutautilaañanik, ilumun ittuag, sulii iñuggutauruaq. Puttuqsripkaiññağutaa John-gum uvlutuagman iñuunağutigiğkanjisiğun kanjipsipkautigisagağigaa uuktuusiqhuni imiğmik, punniğmik, naniğmik, imnaiłiqirimik irrusiagullu imnaiimiñun, napaaqtuayaakkullu sulii siğñianjisigun.

Avgutit

Sivulliqsaagun	1.1-18
John Paptaiqsilu sivulliiłlu iłitchitqurañi Jesus	1.19-51
Jesus savaañi.....	2.1-12.50
Jerusalem-miqsiuğuiqsaağniñi	13.1-19.42
Atañgum añiññalu niptağañniñiłlu	20.1-31
Ağiusaun: niptalğiñman Galilee-mi.....	21.1-25

Uqaluk Iñuuruaq

1 ¹Aullaqisaamiñ-qaña, taamna taggisqaqtuaq Uqaluñmik itañjaruq supayaat savaağunaiññaisa. Uqaluk itqatañjaruq God-mun. Sulii Uqaluk God-añjaruq. ²Tavraasii Uqaluk itqatañjaruq God-mun aullaqisaamiñ-qaña, ³aasii taavrumuuna Uqalukun God-im savañagai supayaat, sulii atausiuraq-unni savaağunaruq savaağunaitçhuq ilaa piilługu. ⁴Uqaluñmiñ kanjıqañjaruq iñuggun, aasii taavruma iñuggutim qağğirrigai iñuich qaummağmik, ilisautivlųgich God-im ilumun ittuañanik. ⁵Qaummaqtun qaummağiksuatun taqtuami, sulii taqtuam

^a 1.1-3 Gn 1.1-3; Ps 33.6; Pr 8.22-31; Col 1.15-17; He 1.2; 1 Jn 1.1; Rev 19.13.

qamilaĩnmatun qaummaq, ilaalli ilisautinagai inuich God-im ilumun ittuanjanik aasii tamatkua akilililqisuutiruat ilaanun payarinaitkaat ilaa.

⁶Inuqajaruuq atiqatuamik John-mik tilinaraanik God-im.^b ⁷John qainjaruuq quliaqtuaġiyaqtuqlugu ilaa taamna qaummaqtnun ittuaq, inuich iluqaġmiŋ ukpiquvlugich. ⁸John taamnaunaitchuq qaummaqtnun ittuaq, aglaan qainjaruuq quliaqtuaġisuklugu taamna qaummaqtnun ittuaq, ⁹ilisaurriruuq ilumun ittuaq, qaiġaqsiruuq nunamun qaġġirriluni qaummaqtnun ittuaq.

¹⁰Ilaa nunamiinjaruuq, ilaan savanajaga nuna, aasiili nunapayaat nalunagaat. ¹¹Ilaa qainjaruuq pimiinun, aasii nanmiiniqu inuŋisa akuqtunaitkaat. ¹²Aglaan iluqaisa akuqtuqtni ukpiqtuat inmiinun, ilaan miqluqtuliutipkanagai God-mun. ¹³Tamatkua aninaitchut inugruiniinaum aniniŋa tuvraġlugu, naaggaunnii pisuutaa inuum. Iliŋich anitqinjarut pisuutaagun God-im.

¹⁴Tavra taamna tagġisiquqtuuq Uqaluŋmik inuŋunjaruuq aasii inuutaullakluni uvaptiŋni, naamaruamik nagliktuutiqaqaqluni ilumun ittuaq uvlunilu. Uvagut tautunajikput kamanautaa, kamaanaun kisimisualuk Iġniituaaluuruaam Aapamun pigikkaŋa.^c ¹⁵John quliaqtuaqajaruuq ilaanik, suli nipatuvluni uqaqluni, Uvva taimna quliaqtuaġinaraġa, inuk qairuuq aqupkun kamanalħaaqtuq uvamniŋ, qanuq sivumni injaruuq.

¹⁶Suli naammataaniŋ ilaan nagliktuutiqaqaŋmi, nagliktuġayukkaatigut iluqata, aitchuqtuaqluta nagliktuutininik maligiiklugu. ¹⁷God-im qaiinŋagai pitqurat Moses-kun, aglaalli nagliktuutiqaqaŋ ilumun ittuaq uqaisaujaruk Jesus Christ-kun. ¹⁸Kialiqaa tautunaitkaa God qanauunnii, aglaan Iġniituaalum piviuttaġitchisuum Aapamiŋ ilitchuġipkanaga.

John Paptaiqsim Uqaluŋi

(Matthew 3.1-12; Mark 1.1-8; Luke 3.1-18)

¹⁹Uvvali uqaluktuani John. Jew-guruat tilisinjarut aŋaayyuliqsimiŋnik Levi-ŋiglu Jerusalem-miŋ apiqsrugiaqlugu kiummagaan. ²⁰John-gum kiunagai nalupqinaiqlugu, Uvaŋa Christ-gunitchuŋa. ²¹Tavra apiginagaat, Kiuviŋmi? Elijah-uvich? Ilaa uqallanjaruuq, Elijah-unitchuŋa. Uqaqtavich God-mun Moses-tun itchumaaqtuuq? Ilaan kiunagai, Naagga.^d ²²Ilaisa apiginagaat, Kiuviŋmi? Kiggutiksraqaġumaugut tilisiruanun uvaptiŋnik. Qanuq uqallausiġiyumiŋaqpich ilipkun? ²³Ilaa uqallanjaruuq, Uvaŋa nipatuvluŋa uqaqtuŋa nunagluktuami, uqaluatun Isaijah-m God-im uqaqtaata uqallanŋaman, “Sivukkiksaqsiiŋ apqutaa Atanġum.”^e

²⁴Taapkua apiqsrutuiriuat John-mik tiliraunaniqsut Pharisee-ŋiŋ. ²⁵Ilaisa apiginagaat, Christ-gunitchuvich, naaggaunnii Elijah-unitchuvich, naagga taimnaunitchuvich uqaqta God-im, summan paptaiqsivich? ²⁶John kiunagai, Uvaŋa paptaiġutiqaqtuŋa imiġmik. Akunnavsiŋni imma makitaruq nalukkaqi, ²⁷taimna qaiyumaqtuuq aqupkun, aasii nalliummatinitchuŋa siŋiġumiŋaġlugik-unnii siŋinik aluġutiŋikta. ²⁸Tamatkua pinjarut Bethany-mi Perea-mi taavanitchiani Jordan, John paptaiqsiviani.

God-im Imnaiyaŋa

²⁹Uvlutqinman John-gum tautunaga Jesus qairuuq tunimiinun, aasii uqallanjaruuq, Avva, Imnaiyaŋa God-im piiqsiruuq piŋuutiŋiŋnik nunam inuŋisa. ³⁰Taavva taimna uqallausiġinaraġa, aqupkun inuk qaiŋiaqtuq kamanalħaaqtuuq uvamniŋ, qanuq aninaiŋnaġma sivumni injaruuq. ³¹Nalunagaluagiga uvaŋaġruiniŋaġ kisuutilaanjanik taimna inuk, naaggaavva tiliraunaruŋa paptaiġutiqaqvluŋa imiġmik

^b 1.6 Mt 3.1; Mk 1.4; Lk 3.1-2. ^c 1.14,18 Mt 11.27; Lk 10.22; 1 Jn 1.2. ^d 1.21 a Mt 4.5. b Dt 18.15,18. ^e 1.23 Is 40.3.

ilitchuǵipkaquvlugu Israel-guruanun kisuutilaanjanik. ³²Tavra John quliaqtuanjaruq uqaqłuni, Tautuǵagiga Ilitqusigiksuaq atqaqtuaq tiǵmiatun qilaǵmiñ, aasii ilaaniñłuni. ³³Taamna piǵaiññaan, naluǵagaluǵagiga kisuutilaanja, aglaan God-im tilisiruam uvamnik paptaiqsitquvlunja paptaiǵutiqaǵlunja imiǵmik uqallautinagaana, Iñuk tautukkupku Ilitqusigiksuam atqaǵvigikpagu aasii nayuǵlugu, taamnauruq ilisiñiaqtuaq Ilitqusigiksuamik iluvsiniñun. ³⁴Aasii tautuǵavlugu quliaqtuaǵigiga ilaa Iǵniǵinivlugu God-mun.

Sivulliik Iłitchitqurak Jesus

³⁵Uvlaakumman John makitaqatiginagik ilitchitqurajni, ³⁶aasii qiniqługu Jesus pisuaqtillugu uqallanjaruq, Avva God-im Imnaiyaana. ³⁷Iłitchitqurak tusaanagaak taamna uqallausigimmagu, aasii malinagaak Jesus. ³⁸Jesus kiniaqłuni tautuǵagik maliktuak, aasii uqallautinagik, Suvisik? Ilinikta apiǵinagaak, Rabbi, (sivuniqaqtuaq Iłisaurrii), sumi iniaqapich? ³⁹Ilaan uqallautinagik, Qaiłutik tautuǵiatku. Tavra tautuǵianagaak sumi iniaqtilaanja, aasii nayuǵagaak taavrumani uvlumi, qanuq sisamanukpalliqluni.

⁴⁰Andrew, Simon Peter-m aniqataa iǵluunjaruq maliktuamun Jesus-mik tusaacaqaaqlugu John uqallanjan. ⁴¹Ilaan paqitqaanagaa aniqatini Simon, aasii uqallautivlugu, Paqinǵagikput Messiah (sivuniqaqtuaq Christ-mik). ⁴²Ilaan qaǵǵisinaagaa Jesus-mun. Jesus qiniqługu uqallautinagaa, Simon-gurutin, iǵniñja John. Tavranjaaglaan atiqagñiaqtutin Cephas-mik (sivuniqaqtuamik Peter-mik Uyaǵagmiglu).

Jesus Ququǵik Philip-lu Nathanael-lu

⁴³Uvlaakumman Jesus sivunnijaruq Galilee-mugukłuni. Paqıłtugu Philip uqallautinagaa, Malinja. ⁴⁴Philip Bethsaida-ǵmiugunaniqsuq, iniaqanmi Andrew-vlu Peter-vlu inuuvianji. ⁴⁵Tavra Philip paqinǵagaa Nathanael, aasii uqallautivlugu, Paqinǵagikput inuk Moses-gum pitqurani uqaqtinjalalu God-im aglautinaraat. Taamnauruq Jesus Nazareth-miu, Joseph-gum iǵniñja. ⁴⁶Nathanael-gum uqallautinagaa, Sunapayaaq nakuuruq qaiyumiñaqpa Nazareth-miñ? Philip-gum kiunagaa, Qaiłutin tautuǵiaǵu.

⁴⁷Jesus tautukamiuǵ Nathanael ullautiruaq inmiñun, uqallautinagaa, Uvva Israel-miupiaǵataq, inmiñi saǵluqqutaichuaq. ⁴⁸Nathanael-gum uqallautinagaa Jesus, Qanuqłutin ilisimaviña? Tavra Jesus kiunagaa, Philip-mun qaitquaiñnaqapich tautuǵagikpiñ ataaniitillutin fig napaaqtuata. ⁴⁹Nathanael-gum kiunagaa, Rabbi, Iǵniǵigaatin God-im. Umialigigaatin Israel-guruat.^f ⁵⁰Tavra Jesus kiunagaa, Uvva uqallautikapkiñ tautuǵnivlutin fig napaaqtuata ataani ukpiliqapich? Tautukkumaqtutin kamanalħaaqtuanik taavrumanja. ⁵¹Suli Jesus uqallautivsaanagaa, Iłumutupaǵataq uqallautigikpiñ, tautuǵniagiñ qilaq anmaqtuaq, suli God-im isaǵuliñi mayuqtuat atqaqtuallu Iǵniñjanun Iñuum.^g

Katirrusiqiruat Cana-mi

2 ¹Tavra uvluk piǵayuanji katirrusiqinjarut nunaaqqimi Cana-mi Galilee-miittuami, aasii Jesus aakanja tavraniinjaruq. ²Jesus-tauq ilitchitquranilū aiyugaaqtaunjammiut katirrusiqiruanun. ³Tavra wine nuǵumman Jesus aakanjata uqallautinagaa wine-gutaǵniñivlughich. ⁴Tavra Jesus uqallautinagaa, Aǵnaaq unjarrisigikkan uvaña unjarrisagñitkiga. Ikarraǵa tikiññaitchuqsuli. ⁵Aakanja uqallanjaruq kivganun, Pisitchi qanupayaaq pitqukpasi.

^f1.49 Mt 16.15. ^g1.51 Gn 28.12.

⁶Tavra itchaksrat uyağaich qattat tavrani injarut. Atausiq immaq-tutillaqaallaavluni 20 naagga 30 gallon-tulluunnii. Aasii taapkuva qattat imanich atuğuuruat Jew-guruat pirağausiannun salummaqtaunigmi. ⁷Jesus uqallautinagai, Immiqsigik qattat imigmi. Tavra imminagaich qaqłuqpıuraqlugich. ⁸Suli uqallautinagai, Qalusiñaqsigaasi aasii qaiłlugu qaukhiannun niqlıqirit. Tavra aanğagaat ilaanun. ⁹Niqinaqıruani niqlıqirit qaukhiata uukamiuñ wine-ğıqtıtauruaq nalunaniqsuq sumiñ pisilaanjanik, kivgat aglaan imiqtanjaruat ilisimagaluaqtut. Niqlıqirit qaukhiata niqinaqıruani quqanagaa uiksraun ¹⁰aasii uqallautivlugu, İñupayaam sivulligisuugaa nakuuruvaq wine aasii iñuich imianinğmata ilananiñ, kiñummuuruvaq wine pıvaallukługu, aglaan uvva tutquqtaginiğniñ nakuuruvaq wine pañmapañmun-aglaan. ¹¹Taamna aliğnaqtuaq Jesus pikkañña Cana-mi Galilee-miittuami sivullıunaruq nalupqınaiyautinun kamanautıqaqtılaanjanun, aasii ilitchitqaranı ukpılınjarut ilaanun.

¹²Taavsruma aquagun Jesus aullanaruq Capernaum-mun, piqatigivlugich aakanılu anıqatiinılu ilitchitquranılu, aasii tavrani uvliuqtuallanjarut.^h

Jesus Anjaayuvikpañmıktuq

(Matthew 21.12-13; Mark 11.15-17; Luke 19.45-46)

¹³Tavra Itqavik Qulaursıqıviannik Jew-guruat tikiñjaruq, aasii Jesus aullanaruq Jerusalem-mun. ¹⁴Anjaayuvikpañmi paqınagai iñuich tunıuqqairuat immuliviich añusalluñiñnik imnaiñıglu tinğmianıglu, suli simmiqsuqtit maniñnik aqıppıruat inimiñni. ¹⁵Tavra ipıgaqtuusivıluñiñni akłunaamik uñuragagı iluqaisa anjaayuvikpañmiñ, iñuıllu imnaiıllu immuliviıllu añusalluñich, suli naavinğagai simmiqsuqtit maniñich ulğuuqlugıllu aglagvıñich. ¹⁶Suli uqallautinagai tamatkua tunıuqqairuat tinğmianik, Aullautisigik tamatkua, tauqsıqsuğvıguğniñnıñitkiksi Aapama iglua. ¹⁷İlitchitqaranı itqanjarut aglaagunaruamik Bible-ni, "Sigñiksrautıqpaum igluñnun God payarıgaanña."^j

¹⁸Tavra Jew-guruat apıginiqlanagaat, Sumik aliğnaqtuamik piyumiñaqpich nalupqınaiyautiksrañnik atanıgnaqtıqaqtılaağnik tainna piyumiñaqlutin.

¹⁹Jesus kiunagı, Suksraunğıqsıuñ una anjaayuvikpak aasii uvluni piñasuni nappatqıgñıağıga. ²⁰Tavra Jew-guruat uqallanjarut, 46 ukiuni savaagunaruq una anjaayuvikpak, aasii ilivich piñasuni uvluni nappagnaqpıuñ?

²¹Ilaan uqautigikamiuñ anjaayuvikpak sivuniğınagaa ilaan timini. ²²Tavra anıpkıtauganıman tuqqunmiñ, ilitchitqaranısa itqanagaat taamna uqallautaa, aasii ukpıgınagaat Bible uqaluat uqaluıllu Jesus uqausıgınaranı.

Jesus İlisimarug İñuich İsumanıñnik

²³Tavra ilaa Jerusalem-miinman Itqautaanni Qulaursıqıvıñmun niqınaqıvıñmi, iñuğıktuat ukpınjarut ilaanun tautukamisigik aliğnaqtuat pikkanıñ nalupqınaiyautit kiutılaanjanun. ²⁴Tavra Jesus ukpıgınaitkai ukpıpiagnılugich inmiñun, qanuq ilisimanagı iñupayaat. ²⁵İñuñmik uqallaurrituñitçıuq qanuq iñuich isummatıqaqtılaanjanik inmiğun, inmiñi ilisimavluni qanuq isumaqaqtılaanjanik.

Jesus-lu Nicodemus-lu Kasimaruk

3 ¹Tavra iñuk injaruq Pharisee-guruvaq atıqaqtuaq Nicodemus-mik, atanaruq Jew-guruani. ²Taamna iñuk qainaruq Jesus-mun unnuami aasii uqallautivlugu, Rabbi, ilisimarugut ilisaurrautılaağnik qairuq God-miñ, qanuq kialiqaq piyumiñaitkai tamatkua aliğnaqtuat nalupqınaiyautauruat savaağıratin,

^h 2.12 Mt 4.13. ⁱ 2.13 Ex 12.1-27; Dt 16.1-8. ^j 2.17 Ps 69.9. ^k 2.19 Mt 26.61; 27.40; Mk 14.58; 15.29.

God-im itqatigiṅisuaqpani. ³ Jesus kiunḡagaa, Iḷumutupiaḡataq uqallautigikpiñ. Iñuk anitqigiṅisuaḡumi, iḷitchuḡiyumiñaitchuḡ God-im atanniḡsimmataaniḡ.¹

⁴ Nicodemus uqallaṅaruḡ ilaanun, Qanuḡluni iñuk aniyumiñaqpa utuqqalikami? Isitqikkumiñaqpa aakami iḷuanun aasii aniḷuni? ⁵ Tavra Jesus kiunḡagaa, Iḷumutupiaḡataq uqallautigikpiñ. Iñuk aniḡisuaḡumi imikun Iḷitqusiḡiksiuakullu, isiḡumiñaitchuḡ God-im atanniḡsimavianun. ⁶ Tamatkua aniruat iñuḡniñ iñugruiniñaurut. Tamatkualiasii kisiisa Iḷitqusiḡiksiuam anitqiksitanḡi iñuuniaqtut Iḷitqusiḡiksuatun. ⁷ Aliuḡnak uqallautikapkiñ inna, Anitqiksukraupiaqtutin. ⁸ Anuḡi anuḡḡuuruḡ suḡnamun pisukami, aasii tusaallagiñ anuḡivaalua, aglaan nalurutin sumiñ qaisilaṅaniḡ naagga sumun aullaqtilaṅaniḡ. Tainnatun ittuḡ iñupayaaḡ aniruaḡ Iḷitqusiḡiksiuakun.^m ⁹ Nicodemus uqallaṅaruḡ ilaanun, Qanuḡluni taamna piyumiñaqpa? ¹⁰ Tavra Jesus kiunḡagaa, Iḷisaurraugaluḡlutin Israel-nun taamna kanḡisḷaitpiuḡ? ¹¹ Iḷumutupiaḡataq uqallautigikpiñ. Uqautiḡaqtugut iḷisimaraptiḡnik sulḡi iḷitchuḡipkairugut tautuḡakkaptigun, aasii akuqtunḡikisi uqaluktuavut. ¹² Uqautiḡaḡupkiñ nunamiḡḡaḡtaurananiḡ aasii ilivich arguḡivluḡich, qanuḡlutin ukpiḡiyumiñaqpigich quliatḡaḡutigupkiñ qilaḡmiḡḡaḡtaurananiḡ? ¹³ Kiñaliḡaa mayuḡaitchuḡ qilaḡmun aglaan taamna atḡaḡaruḡaḡ qilaḡmiñ, Iḡniḡa Iñuum. ¹⁴ Aasii Moses kiviḡmatun nimiḡiaḡ nunagluktuami, tainnatun Iḡniḡa Iñuum kiviḡtaksraupiaqtuḡ.ⁿ ¹⁵ Kiñaliḡaa ukpiḡtuaḡ ilaanun iñugḡutiḡaḡvluḡu isuitchuamik. ¹⁶ God-im pivitḡaḡivaḡiḡuḡich nunam iñuḡi aitchuḡitiḡiḡagaa Iḡniḡtialuni, kiñaliḡaa ukpiḡtuaḡ iḡniḡanun tammaḡuḡiḡuḡu aglaan iñugḡutiḡaḡvluḡu isuitchuamik. ¹⁷ Qanuḡ God-im tiliḡaitkaa Iḡniḡiḡ nunamun isivḡiḡisḡitqulugu nunam iñuḡiñun, aglaan annaurriḡitqulugu. ¹⁸ Iñuk ukpiḡtuaḡ ilaanun isivḡiḡisaunḡitchuḡ. Iñuk ukpiḡitḡuaḡ isivḡiḡisaunḡitḡuḡ, qanuḡ ukpiḡaitchuḡ Iḡniḡtialuanun God-im. ¹⁹ Aasii iñuich isivḡiḡisaurut qanuḡ qaummaḡ qaiḡaḡaluḡtuḡ nunamun, aasii iñuich pivitḡaḡiḡhaḡaat taaḡtuaḡ qaummaḡmiñ qanuḡ piḡḡusiḡiḡich piḡiḡitḡuaḡvluḡitḡi. ²⁰ Qanuḡ iñupayaam piḡḡusiḡaḡtuam piḡiḡitḡuaḡmikum uumigiḡaa qaummaḡ, sulḡi qaiḷaitchuḡ qaummaḡmun, piḡḡusiḡiḡi satqummiḡasugaluḡich.^o ²¹ Aglaan iñuk iñuusiḡaḡtuḡaḡ iḷumun ittuamik qairuḡ qaummaḡmun, iñuusiḡiḡi salapḡiḡvluḡu qaummaḡmun kamaksrisilaamiñik God-mik.

Jesus-lu John-lu Paptaiḡsi

²² Taavsruma aquaḡun Jesus iḷitchitḡuraniḷu aullaḡarut Judea-mun, aasii tavraniḡḡaruḡ itqatigivluḡich iḷitchitḡurani sulḡi paptaiḡsiḷuni. ²³ John-tauḡ paptaiḡsiḡammiuḡ Aenon-mi qaniḡani Salim, qanuḡ ayuḡnaiḡḡaruḡ imiḡ tavrani. Iñuich qaiḡarut tavruḡa aasii paptaiḡsauḡvluḡitḡi, ²⁴ qanuḡ John tiḡtaaqtaunḡaiḡiḡuni-sulḡi.^p

²⁵ Tavra Jew-guruḡaḡ John-lu iḷitchitḡuraniḡ uqavaḡarut pisigivluḡu salummaḡtauniḡ aḡaayyuliḡiḡiḡmi. ²⁶ Tavra qaiḡarut John-mun aasii uqallautivluḡu, Rabbi, taimña iñuk piḡataunḡaruḡaḡ iliḡnun taavanitchiani Jordan iḷitchuḡipkaḡaran iñuḡnun, amma paptaiḡsiḡaruḡ aasii iluḡaḡmiḡi iñuich ullakkaat. ²⁷ John kiunḡagai, Iñupayaaḡ piyumiñaqtuḡ kisianiḡ God-im pitḡukpani. ²⁸ Iḷivsi quliatḡuaḡumiñaqsiḡarusi uqallakama Christ-ḡuḡiñiḡivluḡa, aglaan tiliraunḡaruḡaḡ itqanaḡiḡaitḡvluḡu.^q ²⁹ Iñuk tuvaḡaḡatiksrutinḡaruḡaḡ uiksrautaruḡ, aasii uiksrautim avilaitḡataa makitaruaḡ saniḡaani, quviasuktuḡ atqunaḡḷuni tusaakamiḡuḡ uiksrautim nipaa. Tavra uiksrautim avilaitḡataatun, paḡmapak quviasupiaḡataḡtuḡa. ³⁰ Iḷaa kamaḡsiḡaiñḡaḡtuksrauruḡ, aasii uvaḡa kamaḡsiḡaiñḡaḡtuksrauruḡa.

¹ 3.3-7 1 P 1.3,23. ^m 3.8 Ec 11.5. ⁿ 3.14 a Nu 21.9. b Is 52.13; Jn 8.28; 12.32-34; 18.32. ^o 3.20 Job 24.13-17. ^p 3.24 Mt 14.3; Mk 6.17; Lk 3.19-20. ^q 3.28 Jn 1.20.

Ilaa Qairuaq Qilajmiñ Kamanalħaaqtuq

³¹ Iñuk qairuaq paṇmaṇṇa kamanalħaaqtuq iluqaiññiñ. Aasii iñugruññaq nunam pigigaa, suli nunamiṇṇaqtanik uqaluqaqtuq. Iñuk qairuaq qilajmiñ kamanalħaaqtuq iluqaiññiñ, ³² aasii quliaqtuqaqtuq tautuṇaramiñnik tusaṇaraḡmiñiglu, naaggauvva kiapayaaq akuqtuñitkaa quliaqtuṇa. ³³ Aglaan iñuum akuqtuiruam uqaluanik nalupqinaigaa God ilumun innivlugu. ³⁴ Iñuk God-im tiliraṇa uqaqtuq uqaluñiñik God-im, qanuq God-im aitchuḡaa iluqaanik suaṇṇataanik Ilitqusiḡiksuum. ³⁵ Aapam piviuttaḡigaa Iḡñiq, aasii aitchuutigiṇaḡai supayaat ilaanun. ³⁶ Iñuk ukpiqtuag Iḡñiḡmun isuitchuamik iñuggutiqaqtuq, aasii iñuk kamaksriṇitchuag Iḡñiḡmik iñuggutiqaḡniaṇitchuq, aglaan God-im tatavsagñaḡaa.

Jesus-lu Aḡnaḡlu Samaria-ḡmiu

4 ¹ Pharisees tusaṇarut Jesus ilitchitquraukkaḡaaqsiñivlugu pap-taiqsiḡhaaḡnivlugulu John-miñ. (² Ilaa-ami Jesus paptaiqsiṇitkaluaqtuq, aglaan ilitchitquraṇi kisimiñ.) ³ Tavra Jesus tusaakami taavrumiṇa, qimaṇaḡaa Judea aullatqikḡuni Galilee-mun, ⁴ aasii ilaa Samaria-kuaqtuksraunaruq. ⁵ Tavra tikiñṇaruq iniqpaṇmun, atiliṇmun Sychar-mik, Samaria-miittuami qanittuag nautchiaḡaḡviṇmun Jacob aitchuutigiṇaraanun iḡñiḡmiñun Joseph-mun. ⁶ Jacob nivviana tavraniñṇaruq, aasii Jesus piḡaiḡuni iḡlauvlutiṇ aquptaṇaruq sanigaaunun nivviam, uvlug qitiqqaḡpalliṇman.

⁷ Aḡnaḡ Samaria-ḡmiu imiqtanaruq aasii Jesus uqallautiṇaḡaa, Imiksriñṇa. ⁸ Ilitchitquraṇi iniqpaṇmuṇarut tauḡsiḡiaḡlutiṇ niqiksramiṇnik. ⁹ Tavra Samaria-ḡmiu aḡnam kiunḡaa, Qanuḡimña ilivich Jew-guruatiin qasiḡivich imiksraḡnik uvamniñ, aḡnamiñ Samaria-ḡmiumiñ? Qanuq Jew-guruat piñiaqatiqalaitchut Samaria-ḡmiunik. ¹⁰ Jesus kiunḡaa, Iḡsimanḡagupku suutilaṇa aitchuutaa God-im, suli kiutilaṇa qasiḡiruaḡ iliqniñ imiksritquvluni, tavra qasiḡiqaaḡumiña-ṇaḡaluqaqtutin ilaanun aasii aitchuḡumiñṇaḡaluḡaḡatin iñuunaqtuamik imiḡmik. ¹¹ Aḡnam uqallautiṇaḡaa, Aṇuun, imiqtautiksraitcutin, nivviam imḡa atchikusq. Sumiñ piyumiñaqpiuṇ taamna iñuunaqtuag imiq? ¹² Kamanalħaaqpich maṇṇuṇtiṇiñ Jacob-miñ? Ilaan aitchuṇaḡaatigut uumiṇa nivviamik imiḡviḡisuṇaraḡmiñnik iḡñiṇisalu pamiqsaṇisalu. ¹³ Jesus kiunḡaa, Iñupayaaq imiqtuag uumaṇṇa imiḡmiñ, imiḡulitqigñiaqtuk, ¹⁴ aglaan kiñapayaaq imiqtuag imiḡmiñ aitchuutiginiakkamniñ imiḡulitqigñiaṇitchuq. Imiq aitchuutiginiakkaḡa ilaanun, nivviatun imaiḡaitchuatun inniaqtuq iḡuani iñuupkaḡlugu isuitchuamun. ¹⁵ Aḡnam uqallautiṇaḡaa, Aṇuun, aitchuṇṇa taavrumiṇa imiḡmik, imiḡuliṇitchuamaṇa imiqtallaiḡlunḡalu uvuṇa.

¹⁶ Tavra Jesus uqallautiṇaḡaa, Aullaḡlutiṇ qaitquyaqtuḡuṇ uiñ, aasii utiḡlutik uvuṇa. ¹⁷ Aḡnam kiunḡaa, Uigitchuṇa. Jesus uqallautiṇaḡaa, Nalauttutin uqallakkavich uigiññivlutiṇ, ¹⁸ qanuq uiqanḡaluqaqtutin tallimanik, aasii taamna paṇmapak pigikkan uigiṇitkiñ. Tainna uqallakkavich nalauttutin. ¹⁹ Tavra aḡnam uqallautiṇaḡaa, Aṇuun, ilitchuḡiruṇa uqaqtautilaḡnik God-mun. ²⁰ Maṇṇuvut Samaria-ḡmiut aṇaayyusuurut uumani iḡḡimi, aasiḡi ilivsi Jew-guruasii uqaḡuursi Jerusalem-mi iñuich aṇaayyuruksraunivlugich. ²¹ Jesus uqallautiṇaḡaa, Aḡnaaḡ, ukpiḡiṇṇa, piviksraḡ qaiḡiqtuq aṇaayyuvigiṇaḡiḡiaḡmarruṇ Aapa uumani-unni iḡḡimi, naaggaunni Jerusalem-mi. ²² Iivsi Samaria-ḡmiuguruasii iḡsimapiṇitkiksi aṇaayyuvigikkaqsi. Uvagut Jew-guruaguut iḡsimagikput aṇaayyuvigikkaqput, qanuq annautiksraṇat iñuich kaṇiqaqtuq Jew-guruaniñ. ²³ Piviksraḡ qaiḡiqtuq

^r 3.35 Mt 11.27; Lk 10.22. ^s 4.5 Gn 33.19; Js 24.32. ^t 4.9 Ezra 4.1-5; Ne 4.1-2.

^u 4.10-14 Is 44.3; Jr 2.13; 17.13; Jn 7.37-39.

paŋmapaglu itaniktuuq, ilumutun aŋaayyurit aŋaayyuviginiagmarruŋ Aapa, qaafhiinakun piraŋausinilaatigun, aglaan ilitqutchikun ilumun ittuakullu. Qanuq tainna piruanun God aŋaayyuvigitquruq. ²⁴God ilitqusiuruq, aasii tamatkua aŋaayyuruat ilaanun aŋaayyuruksraupiaqtut ilitqutchikun ilumun ittuakullu. ²⁵Aŋnaq uqallaŋaruq ilaanun, Iisimarunja Messiaħ taggisiquaqtuq Christ-mik qaiyumaqtuq. Aasii qaigumi quliaqtuaŋutiniagaatigut supayaanik. ²⁶Tavra Jesus kiunagaa, Uvaŋa uqaqtuaŋaa ilinun ilaaguruŋa.

²⁷Tavrani ilitchitquraŋi qaiŋarut. Niŋiillaqtaunaruq ilaan uqaqatigimammagu aŋnaq, aglaan nalliat-unnii apiqsriŋaitchuq, Susukpich? naagga, Summan uqaqatigiviun aŋnaq? ²⁸Tavra aŋnam qimaŋagaa qattani, aasii aivluni iniquaŋmun, aasii uqallautiŋagai iŋuich, ²⁹Qailusi tautugiaqsiun iŋuk uqaurriga supayaanik piŋaramnik. Christ-guŋitkaluaqpa? ³⁰Tavra ilinich aullaŋarut iniquaŋmiŋ, aasii qaivlutiŋ Jesus-mun. ³¹Aŋnaq aullaaniŋman, ilitchitquraŋisa uqallautiŋagaat, Rabbi, niŋgiŋi. ³²Tavra ilaan kiunagai, Niqiaqtuna niŋiramnik nalukkavsiŋiŋik. ³³Tavra ilitchitqurat apiqsruqtuutiŋarut, Iŋuum una qaŋŋirriŋavaun niqiksraŋanik? ³⁴Jesus uqallautiŋagai, Niqigauvva kamagilugu pisuutaa tilisiruam uvamnik, sulinaatchilunja savaaŋanik.

³⁵Uqaŋuursi inna, kivriviksraq nautchianik tikiŋniiaqtuq sisamat tatqich pianikpata. Uvaŋaliasii uqallautigivsi, aagluŋlusi tautuksigik avva iŋuich ittut palauvaksratun nauganiktuatun kivraksraŋuqtutiŋ katillugililu. ³⁶Iŋuktun kivríkami katitchikamiļu palauvaksranik akiŋniaktuatun aasii quviasuqatigivlugu nautchirriŋaruq, tainnatuttauq iŋuk ukpiqtitchiruaq iŋuŋnik uvamnun, akiŋniagnaŋmiuq isuitchuamun, suliquviasuqatigilugu quliaqtuaqtuq sumulliqaa tusaayugaaŋksuanik. ³⁷Innauvva uqaluusuuruq nalautitchuuruq. Iŋuum iglua nautchirriuruq palauvaksranik, aasiili alla kivrivluni katichivluniļu palauvaksranik. ³⁸Tilijagivsi quliaqtuaŋitquvlugu tusaayugaaŋksuaq. Ittusi iŋuktutun kivrirtuun katichivlutiglu palauvaksranik ilivsi nautchirriutigiŋisavsiŋiŋik. Allat iŋuich nautchirriŋarut, aasiili ilivsi piqasiutivlusi savaaŋannun.

³⁹Iŋugiaktuat Samaria-ŋmiut iniquaŋmiŋ ukpiŋarut Jesus-mun, aŋnaq quliaqtuaŋman inna, Ilaan uqautiŋagaŋa supayaanik piŋaramnik. ⁴⁰Tavra Samaria-ŋmiut qaikamiŋ ilaanun, apiŋiŋagaat Jesus itqatigitquvlutiŋ, aasii uvliŋaruq malŋuŋni uvluŋni. ⁴¹Aasii iŋugiavsaaqtuut ukpiliŋarut pisigivlugich uqaluŋi. ⁴²Tavra uqallautiŋagaat aŋnaq, Ukpiliŋaitchugut uqaluktin pisigigiŋiŋaŋlugich, qanuq naalaŋniŋagikput uvaptiŋnik, aasii ilitchuŋirugut ilaa ilumutun Annauriginigaat iŋuich.

Jesus Iŋuaqsigaa Ataniŋnaqutiqaquam Iŋniŋa

⁴³Pianiŋmaŋnik uvluk malŋuk ilaa aullaŋaruq Galilee-mun. ⁴⁴Jesus uqallaŋaruq, God-im uqaqtaa naŋŋausiaqalaitchuq ilaan nunamiŋi.^v ⁴⁵Tavra tikiŋman Galilee-mun, Galilee-ŋmiut paŋlaŋagaat, tautuŋavlugich iluqaisa savaaŋi Jerusalem-mi niqinaqimmata, qanuq ilinitchauq niqinaqiyauŋavlutiŋ.^w

⁴⁶Tavra Jesus Cana-mutqiaŋaruq Galilee-miittuamun, imiŋmik wine-guqtitchiviŋmiŋun. Aasii Capernaum-mi ataniŋnaqutiligum iŋniŋa naŋinniŋsuq.^x ⁴⁷Tusaakamiun Jesus qaiŋivlugu Judea-miŋ Galilee-mun, aullaqtuni apiŋiŋagaa Jesus qaitquvlugu Capernaum-mun, aasii iŋuaqsilugu iŋniŋi tuquaqsiruaq. ⁴⁸Tavra Jesus uqallautiŋagaa, Tautuŋisuaguvsi aliuŋnaqtuanik nalupqiŋaiyautinik kiutilaamnun, ukpiŋumiŋaitchusi. ⁴⁹Ataniŋnaqutiligum uqallautiŋagaa, Anjuun, qaiŋasuaŋiŋi miqiliqtuŋa tuqunaiŋnaan. ⁵⁰Jesus uqallautiŋagaa, Aggiŋi, iŋniŋiŋi iŋuuniaqtuq. Tavra

^v 4.44 Mt 13.57; Mk 6.4; Lk 4.24.   ^w 4.45 Jn 2.23.   ^x 4.46 Jn 2.1-11.

iñuum ukpiġinagaa uqaluk Jesus uqallautaa inmiñun, aasii aullaqtuni. ⁵¹ Aiñiaqtillugu, kivgañisa paanagaat aasii uqallautivlugu iġñiña iñuunivlugu. ⁵² Tavra apigġinagai qavsiñunman iħuaqsiiñmukaşmagaan aasii kiunagaat, Ikpaksraq uanukħaaġman uunnautaiñaruq. ⁵³ Aapaña ilisimañaruq tainnaiñimman Jesus uqallañatilaanjanik inmiñun, Iġñiġiñ iñuuniatuq. Tavra ilaa ukpiliñaruq, igluqatipayaaniñu. ⁵⁴ Tavra taamna iglúa aliugñaqtuam Jesus piraata qaikami Judea-miñ Galilee-mun.

Jesus Īħuaqsigaa Nañittuag Imaqsuum Sanigaani

5 ¹ Taavruma aquagun niqinaqiviat Jews tikiñjaruq, aasii Jesus Jerusalem-muñaruq. ² Tavra Jerusalem-mi imaqsuk inñaruq tallimanik taġġisimaviñlik sanigaani paaqpañata, imnaich Hebrew-tun uqaluanni taggisilik Bethzatha. ³ Taapkunani iñugiaktuat aulasuitchuut nalañarut, ayañaruat, tusiattuut, avatiñich tuqunaruallu. [⁴ Utaqqiugaġayugniqsut tavrani aulayyaksiagivlugu imaq, qanuq pivikaakun isaġulik atqaġayugniqsuq tavruga aasii aulapkaqtuugumaq, aasii immamuqqaqtuag imaq nutqapqaġman iħuaqsiraauraqtuq qanusipayauramiñ nañirrunmiñiñ.] ⁵ Iñuk tavraniinñammiñiqsuq, nañinñaruq 38 ukiuni. ⁶ Jesus tautukamiuñ ilisimavlugu sivismurumik nalaruagutilaana tavrani, ilaan uqallautinagaa, Īħuaqsirusukpich? ⁷ Nañittuam uqallautinagaa, Anjuun, imaq aularaġimman iñuqalaitchuña ilirikramnik imaqsuñmun aasii piñiuraġniaqtilluña allam sivuligaġigaana. ⁸ Tavra Jesus uqallautinagaa, Makittin. Tigulugich ikuvġatin. Pisuagiñ. ⁹ Tavra tavranañatchiaq iñuk iħuaqsiraunaruq, aasii tiguvlugich ikuvġani pisuñaruq. Taamna uvluq Jew-guruat Savaiññiñat.

¹⁰ Tavraasii Jew-guruat uqallautinagaa iñuk iħuaqsiraauraq, Uvlupak Savaitchut. Pitquratiguanitchuq saagaġupkich ikuvġatin. ¹¹ Ilaan kiunagai, Iñuum iħuaqsirima uqallautinagaaña, tigulugich ikuvġatin pisuagiñ. ¹² Ilaisa apigġinagaat, Kisuimma iñuk uqallaktuag ilinñun, tigulugich ikuvġatin pisuquvvlutin? ¹³ Tavra taamna iñuk iħuaqsiraauraq nalunaruq kiutilaanjanik iħuaqsirini. Qanuq Jesus piñaruq tavranaña, iñuich iñugiakpaiñutit.

¹⁴ Taavruma aquagun Jesus paqinagaa añaayyuvikpañmi, aasii uqallautivlugu, Uumaa, iħuaqsirutin. Piłuksitqigñak ilaanni pigiiñhaaqtuam kasuqpiagaatin. ¹⁵ Tavra iñuk aullañaruq aasii uqallautivlugich Jews Jesus-gunivlugu iħuaqsirini. ¹⁶ Taamna pisigivlugu Jew-guruat pimaqtuktaġniañagaat Jesus, taamna piñivlugu Savaitchuani.

¹⁷ Tavra Jesus kiunagai, Aapaga savaktuq ataramik, aasiivsauq savaktuksraummiuña. ¹⁸ Taamna pisigivlugu Jew-guruat tuqtuchumalipiañagaat Jesus, kisian navguiñiña pitquramik Savaiññikun pisigisunaġnagu, aglaan pisigivlugulu taimmagu God Aapamiñik, nalliummatirualiñivlugu God-mun. ^z

Iġñiġum Ataniġnaqutaa

¹⁹ Jesus uqallautinagai, Iłumutupaġataq uqallautigivsi, Iġñiġ sumik piłaitchuq ilimisun, aglaan piłatualuktuq tautukkami Aapami pirañiñik. Supayaanik Aapani pimman, Iġñiġ tainnatun pimmiuq. ²⁰ Qanuq Aapam piviuttatigaa Iġñiġ, suli ilisautivlugu supayaanik piramiñik, aasii ilisautiniaġaa kamanatħaaqtuanik savaanik tamatkunañña ilivsi aliuquvlusi. ²¹ Qanuq Aapa anjpkairuq tuqunaruaniq aasii aitchuqlugich iñuggunmik, tainnatuttauq Iġñiġ aitchuimmiuq iñuggunmik kimun pisukami. ²² Aapa isivġiñitchuq iñuñmik, aglaan Iġñiġmiñun aitchuutiginagaa iluqaan ataniġnaqun isivġiñiyumiñaqsilugu. ²³ Iñupayaanun taluġitquvlugu Iġñiġ, tainnatuttauq taluġimmatun Aapa. Iñuum taluqsrañitchuam Iġñiġmik taluġiñiñmigaa Aapa tilisiruaq ilaanik.

^y 5.10 Ne 13.19; Jr 17.21. ^z 5.18 Jn 10.30-38.

²⁴Ilumutupiağataq uqallautigivsi. Inuk tusaaruag uqalumnik ukpigivlugulu tiliriga, inuggutiqaqtuq isuitchuamik. Ilaa isivgiqsauniañitchuq suksrauniañitchuğlu, qanuq inuggutiqaaninjaruq isuitchuamik. ²⁵Ilumutupiağataq uqallautigivsi, ikarraq qailiqtuq pañmapaglu itaniktuq, tuquruat tusaaniağmarruq nipaa Iğñinjata God-im, aasii tamatkua tusaaruat inuuniaqtut. ²⁶Aapatun inmiñi kanjiuruatun inuggunmun, tainnatulli aitchuñagaa Iğñini suaññanmik kanjiuyumiñaqsiqlugu inuggunmun ilaaniillugu. ²⁷Suli Aapam aitchuñagaa ataniğnaqunmik isivgiitquvlugu inuñnik, qanuq Iğñiğimmagu Inuum inuuqatauvluni inuñni. ²⁸Aliuğinagu una, qanuq ikarraq qailiqtuq iluqağmiñ iluvviviñmiituat tusaaniağaat ilaan nipaa ²⁹aasii añipkaqtaulutij. Tamatkua pilğusiqaqtuat nakuuruamik añipkaqtauniaqtut inuggunmun. Aasiil tamatkua pilğusiqaqtuat pigiitchuamik añipkaqtauniaqtut suksraunğıunmun. ^a ³⁰Sumik pilaitchuña uvaptuğruinñaa, aglaan isivgiirunja God-im uqallautaagun uvamnun aasii isivgiutiga nalaunjaruq, qanuq nalaunniatanjtkiga uvaña pisuutiga, aglaan pisuutaa tilisinaruam uvamnuk.

³¹Quliaqtuağiguma uvamnuk, quliaqtuağa arguanaqtuq ilivsiññun. ³²Allaimma quliaqtuaqtaqtuq uvapkun, aasii ilisimarunja quliaqtuaña uvapkun ilumun ittuq. ³³Tilisinarusi inuñnik John-mun, aasii ilaan quliaqtuağutiñagai ilumun ittuamik. ^b ³⁴Piqutigijnitkiga inuñhiñat quliaqtuañat uvapkun, aglaan taamna uqallausigiğiga annaurrautquvlusi. ³⁵John injaruq ikualaruatun qaummağiksuaatullu qulliqsun, aasii quviasuutigillakkaluagiksi qaummaña. ³⁶Aglaan savaatka ukpignañhamaaqtut John-unni quliaqtuañiñiñ uvapkun, qanuq savaat Aapam piraksriutigikkañi naatquvlugich ilitchuğipkautaurut inuñnun Aapamun tilinajilaamnuk. ³⁷Aapa ilaa tilisinaruaq uvamnuk ilitchuğipkairuq uvapkun. Ilaan nipaa qañauñni tusaañaitkiksi, sulii kiiñaña tautuñaitkiksi qañauñni, ^c ³⁸aasii ilivsi inuutuiniñañitchusi kamagilugich uqaluñi, qanuq ukpigijnitkiksi ilaan tilinaraña. ³⁹Taiguammağiksaaguğisi Bible uqaluñich, isumavlusi taapkununja aitchuğniagasugalusi inuggunmik isuitchuamik. Bible uqaluñich quliaqtuaqtaqtut uvapkun, ^d ⁴⁰naaggauvva qaisunjichusi uvamnun inuggutinnaguglusi isuitchuamik.

⁴¹Nanğausiaqagnañitachuña inuñniñ. ⁴²Aglaan ilisimagivsi pivittuğniğisilaañanik God iluvsiññiñ. ⁴³Qainaraña Aapama ataniğnaqutaagun, aasii ilivsi akuqtuñitkivsiña. Alla qaikpan ilaan ataniğnaqunmigun akuqtuğayağiksi. ⁴⁴Nanğautisuuruasii avanmun aasii suliqutigijnijlugu nanğausiaksraqsi God-miñ kisianiñ, qanuğlusi ukpigumiñaqpsi? ⁴⁵Isumanasi uvamnun pasiñiagasugalusi Aapamun. Moses-mik nalupqisuñirrutigikkavsiñnik pasiriqaqtusi. ⁴⁶Ukpigipianaguvsigik Moses aglaañi, ukpigiyumiñağaluagivsiña, qanuq aglañaruq quliaqtuağivlunja. ⁴⁷Aasii ukpigijninñavsigik aglaañi, qanuğlugich ukpiginiapqisigik uqalutka?

Jesus Niğipkağai 5,000 Inuich

(Matthew 14.13-21; Mark 6.30-44; Luke 9.10-17)

6 ¹Taavruma aquagun Jesus ikaañaruq taagunatchianun tasiata Galilee-m. Taamna tasiq taggisigiqagmiruq Tiberias-mik. ²Aasii inusalaich malinagaat tautuñavlutij aliuğnaqtuanik nalupqinaiyautinik kiutilaamiñnik ihuaqsiqlugich nanjirrutitqaqtuat. ³Jesus mayuñaruq qimiqqamun, aasii tamaña aquptaaqłuni ilitchitquraniļu. ⁴Tavra Itqaun Qulaurrusiqivimun niqinaqiviat Jews qallinjaruq. ⁵Qiviaqami tautuñagai inusalaich qairuat inmiñun, Jesus uqallautinagaa Philip, Sumiñ tauqsiğniñaqpisa punniğnik makua inuich niğitqulugich? ⁶Taamna uqallausigiñagaa suktuaqsaqlugu Philip, qanuq ilaa ilimiñi ilisimanjaruq suyumaqtulaamiñnik. ⁷Philip kiunagaa,

^a 5.29 Dn 12.2. ^b 5.33 Jn 1.19-27; 3.27-30. ^c 5.37 Mt 3.17; Mk 1.11; Lk 3.22. ^d 5.39 Dt 4.1; 8.1; 30.15-20.

200 taala naamayumiñaitchut punniqsisigisağuptigik iñullaa mikiruuramikunnii niğiyumiñaqsiłlugu. ⁸Ilañata ilitchitquranisa, Andrew-m Simon Peter-m aniqataata, uqallautiñagaa Jesus. ⁹Imma nukatpiagruk maaniittuq tallimanik barley-ñik punniğutilik malğugniglu iqalluñnik. Suliquauniaqpat innatun iñugiaktigiruanun? ¹⁰Jesus uqallañaruq, Aquptaagtitchigik iñuich. Taamna ini ivgukkañaruq. Tavraasii iñuich iluqağmin aquvinñarut. Iñugiaktilaqaqpallinñarut 5,000-tun añutit. ¹¹Tavra Jesus tiguñagai punniğich, aasii quyaanikami God-mun, autaanñagai aquppiruanun, tainnatunsuli iqalluk, qanutun niğisuktilaanatiktun. ¹²Tavra niğianigatağmata pisuğuiqłutinj, ilaan uqallautiñagai ilitchitqurani, Katitchigik ilakut kisinñuqtaurat iksaluruñiğlughich. ¹³Tavra ilinisa katinñagaich ilakut aasii immiğlughich qulit malğuk aguumaich tallimaniñ barley-ñiñ punniğniñ, ilakuñich taapkua niğiruat. ¹⁴Iñuich tautukamirruñ Jesus savaktuaq taavrumiña aliuğnaqtuamik nalupqinaigutauruamik kiutilaamiñun, uqallañarut, Tavra ilumun uqaqtaa God-im qaiyumaañaruq nunamun. ¹⁵Puttuqsrivluni iñuñun qailutinj tiguğlughluni umialiguqtitchaqsimmanni, Jesus kisimi aullatqinñaruq qimiqqanun.

Jesus Pisuaqtuq Qaanagun Immam

(Matthew 14.22-33; Mark 6.45-52)

¹⁶Unnugiagman, ilitchitquranj atqañarut tatchimun. ¹⁷Ikivlutinj umiaqpauramun, ikaaqsañagaaq tasiq Capernaum-mun. Taaqsigaluaqtillugu Jesus ullañaitkai suli. ¹⁸Tasiq qaiłlignñaruq qanuq anuğiqpak anuqqañaruq. ¹⁹Ipuqsruanikamin piñasutulluunnii naagga sisamatun mile-luugutitun, tautukamirruñ Jesus pisuaqtuq immam qaanagun qalliruaq umiaqpauramun, ilinich iqstichapiagatañarut. ²⁰Ilaan uqallautiñagai, Uvañauruñ, iqsiñasi. ²¹Tavra quyatchañarut ikitquyumavlugu umiaqpauramun, aasii tavrauvvaa nunaliññarut sivuniğikkaminñun.

Iñuich Ivağaat Jesus

²²Uvlaakumman iñusalaich taaganitchianiññaruq tatchim, ilitchuğinñagaat atausisualuk umiaqpauraq tavraniññatilañanik. Iłisimañagaat Jesus ayaqatañaisilañanik ilitchitquramiñun, aglaan qimakługu aullañatilañat. ²³Aasiivsauq allat umiaqpaurat Tiberias-miñ nunaliññarut qaniñanun inim niğgiviğinñaraata iñuich punniğnik Atanğum quyyatinñaraiñnik. ²⁴Tavra iñuich ilitchuğikaminñ Jesus piisilañanik, ilitchitquranjlu, ilinich iksruñammiut umiaqpauranun aasii aullaqłutinj Capernaum-mun, ivaqługu Jesus.

Jesus Punniğuruq Iñuunaqtuq Isuitchuamun

²⁵Paqinnamirruñ taaganitchiani tatchim, ilaisa uqallautiñagaat, Rabbi, qañau mañaqpich? ²⁶Jesus kiunñagai, Iłumutupağataq uqallautiğivsi, ivağivsiña niqinñuğniqsi punniğnik pisigivlugu, pisigisunagñagich tautukkasi aliuğnaqtuat nalupqinaiyautit kiutilaamun. ²⁷Siğgaqutiginagu niqilñiñaq nuñurağaqtuq, aglaallu siğgaqutigiñsiun taamna nuñulaitchuaq, niqitun ittuq iñuupkağumiñaqłusi isuitchuamun. Iğñiñata Iñuum aitchuğumiñagaasi taavrumiña niqimik, qanuq God-im Aapam atanigñaqusiñagaa tainna piłlasivlugu. ²⁸Tavra ilaisa apiğinñagaat, Suruksrauvisa siğgaqutiqağniğupta savaagitquranjnik God-im? ²⁹Jesus kiunñagai, Uvva savaaq savaagitqukkana God-im ilivsiñiñun, ukpiquvlusi Aapam tilirañanun. ³⁰Ilaisa kiunñagaat, Sumik piñiaqpich aliuğnaqtuamik nalupqinaiguglugu kiutilaan uvagut tautuaksraptiñnik aasii ukpiğluta? Sumik piñiaqpich? ³¹Maññuvut niqiqaqtitautuiññarut maana-mik nunagluktuamiñnamin, aglausimaruq Bible-ni, "Ilaan niqiqaqtituiññaragai qilañmiñ." ³²Jesus uqallautiñagai, Iłumutupağataq uqallautiğivsi, Moses pamannaitkai taipkua maññuusi

^c 6.31 a Ex 16.4,15. b Ps 78.24.

punnigmik qilajmiñ, aglaan Aapama. Suli pañmapak-unnii aitchuutigituiññağa taamna punniq qilajmiñ punnipiaguruuq. ³³Qanuq God-im pigikkaña punnipiaq ilaaguruq atqaqtuaq qilajmiñ aasii aitchuivluni iñuggunmik isuitchuamik nunam iñuñiñun.

³⁴Tavra uqallautiñagaat, Ataniiq, aitchuqsimaagtigut taavrumiña punniq. ³⁵Jesus uqallautiñagai, Taamnauruña punniq iñuupkairuaq iñuñik isuitchuamun. Iñuk qairuaq uvamnun kaakkumiñaiptaqtuq, suli iñuk ukpiqtuaq uvamnun imigüksiyumiñaiptaqtuq.

³⁶Aglaan uqallautiñagaluqatillusi tautuñanivluña aasiuvva ukpiñitchusi.

³⁷Iluqağmiñ iñuich Aapam qaisañi qaiñiaqtut uvamnun, aasii iñuk qairuaq uvamnun pisuñiñiañitkiga. ³⁸Qanuq atqañaruña qilajmiñ piyaqtuqlugu pisuutaa tilisiruam uvamnik, uvaña pisuutiñilağa. ³⁹Aasiuvva pisuutaa tilisiruam uvamnik, tammaitquñiñuñu sumik-unnii ilaan qaisañanik uvamnun, aglaan añipkağlugich iluqaisa aqulligmi uvlumi. ⁴⁰Uvva pisuutaa Aapama, iñupayaat tautuktuat Iğñiñanik ukpiğivigivlugulu iñuggutiqağniaqtut isuitchuamik, aasii uvaña añipkağniağitka aqulligmi uvlumi.

⁴¹Tavra Jew-guruat uqamayutigiirraqsiñagaat pisigivlugu uqallautaa, Taamnauruña punniq atqaqtuaq qilajmiñ. ⁴²Iliñich uqallañarut, Jesus-guñitpauna, iğñiña Joseph-gum? Iñisimagivut aapañalu aakañalu. Suvluniasii pañmapak uqaqpa, Uvaña atqañaruña qilajmiñ? ⁴³Jesus uqallautiñagai, Uqamayuañitchi. ⁴⁴Kiñaliqaa qaiyumiñaitchuq uvamnun Aapam tilisiruam uvamnik qaisuliqsiniñisuaqpani. Aasii uvaña añipkağniağiga uvlumi aqulligmi. ⁴⁵Aglautiñagaat uqaqtinisa God-im inna, “Iñitguuq iluqaisa iñisautiñiñagai God-im.” Iñupayaat naalağniñaruq Aapamik iñitçivluniñu ilaaniñ qairuq uvamnun.^f ⁴⁶Tamna sivuniqañitçuq iñupayaamun tautuñaniñlugu Apa aglaan kisima God-miññaqtuñaa tautuñagiga Aapa.

⁴⁷Iñumutupağataq uqallautigivsi, iñuk ukpiqtuaq iñuggutiqaqtuq isuitchuamik.

⁴⁸Uvaña taamnauruña punniq iñuunaqtuaq. ⁴⁹Mañjuusi niğiñarut maana-mik nunagluktuami aasii tuquñarut. ⁵⁰Aglaan punniq uqaqtigikkağa, atqaqtuaq qilajmiñ aasii iñuum niğigumiñuñ tuquniñitçuq. ⁵¹Uvañauvva iñuunaqtuaq punniq atqaqtuaq qilajmiñ. Kialiqaa niğigumiñuñ taamna punniq ilaa iñuunaqtuq isuitchuamun, aasii uvaña timiga punniğuruq aitchuutiginiakkağa nunam iñuñi iñuggutiqaquvlugich.

⁵²Jew-guruat tavrani uqavaaqatigiirraqsiñarut avamnun uqaqtutij, Qanuğluni uuma iñuum aitchuğumiñaaqtigut timimiñik niğitquluta? ⁵³Tavra Jesus uqallautiñagai, Iñumutupağataq uqallautigivsi, niğiñisuağuvsi timaanik Iğñiñata Iñuum suli imiğlugu aña, iñuggutaitçusi. ⁵⁴Iñuk niğiruaq timimnik suli imiqtuaq amnik iñuggutiqaqtuq isuitchuamik, aasii añipkağniağiga aqulligmi uvlumi.

⁵⁵Qanuq timiga niqipiagaaturuq, suli auga imipiagaaturuq. ⁵⁶Iñuk niğiruaq timimnik suli imiqtuaq amnik atausiñjuqatauruq uvamnun, uvañalu ilaanun.

⁵⁷Iñuupkağaaña suañjataata iñuuruam Aapam tilisiruam uvamnik, tainnatulliasii iñuich niğiruat uvamnik iñuupkağniağmiga suañjanma. ⁵⁸Taamnauruña punniq atqañaruq qilajmiñ, iñuum niğigumiñuñ iñuunaqtuq taimuña. Inñitçuq maana-tun mañjuuvsi niqigituiññağaluaqlugu aasii tuquvluñi. ⁵⁹Taapkuva Jesus uqalugiñagai Jew-guruat añaayyuviani, iñisaurriñlağmi Capernaum-mi.

Uqaluich Isuitchuakun Iñuggutikun

⁶⁰Iñugiaktuat iñitçitqurani tusaakamisigik tamatkua uqaluich uqallañarut, Sigliñnaqtut taapkuva uqaluich. Kiña kañiqsiyumiñaaqpa sumik sivuniqaqtılaañanik?

⁶¹Tavra Jesus, puttuqsrivluni iñitçitqurani uqamayuktılaañannik taavrumuuna, uqallautiñagai, Taapkuva uqaluich ukpiğutaiqsitkaqsivasi? ⁶²Qanuq-aasii piñiaqpsi

^f6.45 Is 54.13.

tautuaqsiguvsiuŋ Iğñiŋa mayuqtuaq irviginaramiñun sivuani? ⁶³Ilitqusiq aitchuiruq iñuggunmik, timi aitchuiłaitchuq iñuggunmik. Uqaluich uqautiginaratka ilivsiññun sivuniqaqtut ilitqusivsiññun aasii aitchuivlutin iñuggunmik. ⁶⁴Aglaan ilasi ukpiñitchut. Jesus isuaniñ-qaŋa ilisimaŋagai kisuutilaŋat ukpiñitchuat kiutilaŋalu aitchuutiginniaqtuaq inmiñik. ⁶⁵Tavra ilaa uqallaŋaruq, Taamna pisigivlugu uqallautinagivsi kiñaliqaa qaiyumiñaiññivlugu Aapam qaiyumaliqsinnisuaqpagu uvamnun.

⁶⁶Taavruma aquagun iñugiaktuat ilitchitqurañiñ qapinarut aasii kukiłuqatiginaiqlugu tavraŋaaglaan. ⁶⁷Jesus uqallaŋaruq qulit malğugnun, Ilivsiavsauq aullağniağmivisi? ⁶⁸Simon Peter-m kiunagaa, Ataniiq, kimun aullağniaqpisa? Ilivich uqaluqaqtutin iñuunaqtuanik isuitchuamun.^g ⁶⁹Aasiili uvagut ukpilarugut, sulii ilitchuğianinagiptigin Piłutaitchuagigaatin God-im. ⁷⁰Jesus kiunagaa, Piksraqtaagiginagivsi, ilivsi qulit malğuk, naaggauvva ilari tuungauruq. ⁷¹Uqautiginagaa Judas iğñiŋa Simon Iscariot, qanuq ilaŋata qulit malğuk aitchuutiginagaa.

Jesus-lu Nukaaluuniłu

7 ¹Taavruma aquagun Jesus kukiłuŋaruq Galilee-mi. Kukiluguninjaruq Judea-mi, qanuq Jew-guruat tuqurviksraqsiunagaat. ²Tavra Jew-guruat niqinaqiviat tupigni tikiyasinaruq.^h ³Tavra Jesus nukaaluñisa uqallautinagaat, Aullağiñ maŋŋa aasii Judea-muglutin, ilitchitquratin taamani qinğumaut savaanik pikkağnik. ⁴Qanuq iñulimaq nalunautchiłuni savalaitchuq ilisimatqugumi salapqiruakun. Tamatkua savaagikapkich, salapqigiñ ilinik iñupayaanun. ⁵Qanuq nukaaluñunnii ukpiñitchut ilaanun. ⁶Jesus uqallautinagai, Nalautinaitchuq aullağviksrağa. Aglaan ilivsi aullağumiñagtusi qakuguliqaa, ⁷qanuq nunam iñuñisa uumiginjtkaa. Aglaan uvaŋa nunam iñuñisa uumigigaanŋa, qanuq uqautigaluamiiğuuğitka ilaisa pilğusinjich pigiññivlugich. ⁸Ilivsi niqinaqiyaqtuğitchi. Uvaŋa niqinaqiyaqtuñitchuŋa paŋmapak, qanuq nalautinaitchuq-sulii aullağviksrağa. ⁹Tainna uqallaqaaqluni, Galilee-miinjaruq-sulii.

Jesus Aullaqtuq Niqinaqiruanun Tupigni

¹⁰Tavra nukaaluñi aullaaniŋmata niqinaqiyyaqlutin, Jesus-tauq aullaŋammuiq nalunautchivłuni. ¹¹Jew-guruat ivagaluŋagaat niqinaqivini qaqqlutin, Sumiitpaimña? ¹²Iñuich atqunaqlugu uqamayutiginagaat avanmun, ilaŋich uqaqlutin, Iñulluatauruq. Allalli uqaŋarut, Naumi, ilaa asiñuurruuq iñuñnik. ¹³Tavra sivuuğavlutin Jew-guruanik, iñuich uqağinagaat nalunautchivłutin. ¹⁴Niqinaqivik qitiqquılıvalligman, Jesus aŋaayyuvikpaŋmuñaruq aasii ilisaurrivłuni. ¹⁵Jew-guruat aliunjarut ilisaurrutaagun uqaqlutin, Qanuqluni una iñuk ilisimatigiva ilisaurriqaŋaitkaluŋağmi? ¹⁶Jesus kiunagaa, Ilisaurrutiga uvaŋa piginjtkiga, aglaan pigigaa tilisiruam uvamnuk. ¹⁷Kiñaliqaa pisukkumi tuvrağuglugu God-im pisuutaa, ilaa ilisimayumiñagtuaq ilisaurrutiga God-miŋŋaqtautilaŋanik naaggaqaa uvamniğruinñaq. ¹⁸Iñuk ilisaurriuaq ilaan isummatimiñik ivaqharuq naŋausiaksramiñik iñuñniñ, aglaan taamna ivaqharuq naŋausiaksraŋanik God-im tilirimi ilumun ittuaguruq nalaunjaruğlu. ¹⁹Moses aitchuñaitpasi pitquranik? Naaggauvva nallivsiunnii kamaginjtakai pitqurat. Summan tuqurviksraqsiuqpisiŋa? ²⁰Iñuich kiunagaat, Ilitqusiqłuqaqtutin. Kia tuqurviksraqsiuqpatin? ²¹Jesus kiunagaa, Piŋaruŋa atautchmik savaamik, aasii iluqasi aliuginagiksi. ²²Moses piraksriŋagaasi nukatpiagruich nalunaiññutchiqsuksrauvglich. Nalunaiññutchiqsauviksraŋat

^g6.68-69 Mt 16.16; Mk 8.29; Lk 9.20. ^h7.2 Lv 23.34; Dt 16.13.

miq̄hiqtut uvluq nalaurrutimman Savaiññigmun nalunaiññutchiq̄sisuuruṣi Savaiññigmi. Isagutiñaitkaluaḡmiuq taamna pitquraq Moses-miñ, aglaan maññuṣviññiñ sivuani Moses.^l ²³Nalunaiññutchiñlakavsiuñ nukatpiağruk Savaiññigmi, Moses pitqurañi naviguñiñğich, summan qinnautivisiña pisigivlugu iñuaqsikapku iñuum timaa surruipiağlugu Savaiññigmi?^l ²⁴Isivgiñasi qinñañhiñakun, aglaan isivgiisitchi nalaunjaruakun.

Ilaa Christ-guva?

²⁵Iñajich Jerusalem-miut uqallañarut, Tavrañitpauna iñuk tuqur-viksraqsiukkañat? ²⁶Aasiuvva maaniittuq, uqaqtuq salapqiruami, aasii qanuq nivliutilaitkaat. Ilaanniipkua ataniḡnaqusiraqtuat iñitçuḡipiagiñsiuraagaat Christ-gutilaananik. ²⁷Christ niptaqqan kiñapayaaq iñisimayumiñaitçhuq sumiñ qaisilaanjanik, aglaan una iñuk iñisimagikput sumiñ qaisilaananik.

²⁸Tavra Jesus iñisaurrivluni añaayyuvikpañmi nipatuvluni uqallañaruq. Iñisimagivsiñaliqaa sumiñ qaisilaamn̄ik. Aglaan qaiñaitçhuña uvaptuğruinññaq. Ilaa tilisiruaḡ uvamn̄ik iñumun ittuq. Iivsi nalugiksi. ²⁹Uvañaaglaan iñisimagiga, qanuq qairuña ilaaniñ, sul̄i ilaan tilinagaña. ³⁰Tavra tigutaaḡviksraqsiurraqsinqagaat, aasii kialiqaq̄ tiguñaitkaa, qanuq aitchuutaaviksraña tikiññaitçhuq. ³¹Aasiivsauḡ iñugiaktuat iñuich ukpiliñarut ilaanun, uqallak̄lutiñ, Christ niptağumi piñhamaniqpa aliuḡnaqtuanik uuma iñuum piñarañiñiñ?

Tigurit Tiliraurut Tigutaaḡvluḡu Jesus

³²Tavra Pharisees tusaakamisigik iñusalaich uqautiqaqtuat Jesus-mik, ilinich añaayyuliqsiqpaiññu tilisinarut tigurinik tigutaaḡvluḡu. ³³Jesus uqallañaruq, Nayuvsaallagniağivsi aasii aullağlun̄a tilirimmun. ³⁴Ivağniaḡaluaḡivsiña aasii paqinniañitkivsiña, aullağviksrautimmun qaiyumiñaiñmiusi. ³⁵Tavra Jew-guruat uqaurrutiñarut avanmun, Sumuaqsivauna uvaptiñnun paqitchumiñaiğ̄luni? Ilaa sivuniqaqpa aullağumavluni Jew-guñitçhuat nunañiññun, siaminjaruat Jew-guruat iñuuviniññun, aasii iñisautiluḡich Jew-guñitçhuat? ³⁶Sumik sivuniqaqpañ uqallakami, Ivağniaḡaluaḡivsiña paqitchumiñaitkivsiña? Sumik sul̄i sivuniqaqpañ, Aullağviksrautimmun qaiyumiñaitçhusi?

Kuuñi Iñuunaqtuam Imğum

³⁷Aqulliḡmi uvluani niqinaqvium, naumaniqsrami uvlumi, Jesus makinjaruq aasii nipatuvluni uqallak̄luni, Kiñaliqaq̄ imiḡuliḡumi, qaiñuni uvamnun imiḡli.^k ³⁸Innauvva Bible uqaluñich uqaqtut iñukun ukpiqtuakun uvamnun, Iñuaniñ maqiniaqtut kuuñi iñuunaqtuam imğum.^l ³⁹Tavra taamna uqallausiğ̄inaḡama sivuniqağ̄tugu Ilitqusiğ̄iksuaamik, tamatkua ukpiqtuat ilaanun aitchuusiagiymaakkañat, qanuq Ilitqusiğ̄iksuaq aitchuutauganiñaitçhuq-sul̄i, Jesus anjipkaqtuajaiññuni utiq̄titañaiññuniñu qilañmun.

Atiñirrun Iñuñi

⁴⁰Tusaakamisigik taapkua uqaluich, iñajich iñuich uqallañarut, Una uqaqtiḡipiaḡaa God-im qaiyumaqtuaḡ sivuani Christ. ⁴¹Allalli uqallañarut, Ilaa Christ-gupiaqtuq. Aglaan iñajich uqallañammiut, Christ qaiyumaqpa Galilee-miñ? ⁴²Bible uqaluñich uqañaitpat Christ maññuqaḡnivlugu David-mik, aasii qaiñuni Bethlehem-miñ, nunaaqqimiñ David iñuuvigiñaraaniñ?^m ⁴³Tavra atinğ̄inarut iñuich ilaa pisigivlugu. ⁴⁴Iñajisa tigutaaḡumallinaḡaluagaat, aglaan iñuum tiguñaitkaa.

^l7.22 a Lv 12.3. b Gn 17.10. ^j7.23 Jn 5.9. ^k7.37 a Lv 23.36; Nu 29.35. b Jn 4.10-14.

^l7.38 Ez 47.1; Zec 14.8. ^m7.42 a 2 S 7.12-13; Ps 89.3-4; 132.11-12. b Mic 5.2.

Ukpigutairrutaat Jew-guruat Aullarrinjisa

⁴⁵Tavra tiguriñich utinjarut ajaayyuliqsiqpagnun Pharisee-ñullu, uqallautipkaqlutinj-aasii, Summan qagğisijnitpisiuj? ⁴⁶Tigurit kiunjagaich, Qaņaunnii iñuk uqaņaitchuuq taavrumatun iñuktun. ⁴⁷Pharisees kiunjagaich, Asiiñuurrauvisivisauq ilivsi? ⁴⁸Nallinjich atanignaquisiraqtuat naagga Pharisee-ñiñ ilaanun ukpiliņavat? ⁴⁹Aglaan makua iñuağruich asiiñuuraurut naluvlugich pitqurat ilisimakkavut uvagut. Iļinjich suksraunğiqsuyumaaqtut. ⁵⁰Nicodemus, sivuani uqaqatinqaņaruq Jesus-mik, ilagikkaņat Pharisees, uqallaņaruq ilaiññun.ⁿ ⁵¹Pitqurapta isivğiqusuuvarruj iñuk uqaqtitqaņaunnagu suli ilitchuğigaluagņagu sumik piņatilaaņa? ⁵²Ilaisa kiunjagaat, Iļivitchauq Galilee-miñ pimmivich? Taiguammağiksaagiñ Bible-niñ ilitchuğiyumautin uqaqtaa God-im iñukpalliğumaanjsilaaņanik Galilee-miñ.

Ağnaq Allatuqtuaq

8 [¹Tavra aiyaaņarut iglullaamiņnun, aasii Jesus aullaņaruq Iğğianun Olives. ²Uvlaatchaurami Jesus qaitqinjaruq ajaayyuvikpaņmun. Iñuich iluqağmiņ qaiņarut ilaanun, aasii aquviññuni ilisautinğagai. ³Iļisaurrit pitquranik Pharisees-lu qagğisijnagaat ağnaq paqitauruuq allatuqluni, aasii inillakługu qitiğmun. ⁴Uqallautinğagaat ilaa, Iļisaurrii, una ağnaq paqitauruq allatuqtillugu. ⁵Moses pitqurani piraksriņagaatigut tainnasiq uyağaktautquvlugu. Qanuğli una ağnak uqallausiğiviuj?^o ⁶Taamna uqallausiğijnagaat uuktuagutigisaqlugu ilaanun, piqağukkaluaqlutinj qanutchimik pasisukługu Jesus ağnakun qagğirrağmikkun. Jesus pułłuni nunamun aglaņaruq argagmiñik. ⁷Apiqsruqtuğaluagmanni, ilaan qivianğagai aasii uqallautivlugich, Nallivsi piļuutaitchuam miļuqsaaqqağliuj uyağaņmik. ⁸Atausivsaami putqinjaruq aasii aglakłuni nunamun. ⁹Tavra tusaakamirruj taamna, aullaņarut atausiullaavlutinj, sivulligivlugu utuqqauniqsraq, aasii Jesus kisijņuqatauņaruq ağnamun qikaqtuamun sivuqqamiñi. ¹⁰Jesus qivianjaruq aasii uqallautivlugu, Ağnaaq nauj ipkua iñuich? Nalliata-unnii isivğijnitpatin suksraunğiqsuyumiñaqsiłutin? ¹¹Ağnam kiunjagaa, Aaņ Ataniiq. Aasii Jesus uqallautinğagaa, Uvaņaptauj isivğijnitkikpiñ suksraunğiqsuyumiñaqsiłutin. Aullağiñ piļuksitqiğñak.]

Jesus Qaumman Iñupayaanun

¹²Jesus uqautivsaņagai iñuich uqaqluni, Uvaņa qaummatauruņa iñupayaanun. Iñuk maliktuaq uvamnuk pisuağniaņitchuuq taaqtuami, aglaan pisuağniaqtuuq qaummağmi ilitchuğipkaqtitauluni ilumun ittuakun iñuuniağniğmik.^p ¹³Pharisees uqallautinğagaat, Quliaqtuağirutin ilijnun, uqaluktuagiran ilumun inņitchuuq.^q ¹⁴Jesus kiunjagai, Quliaqtuağaluagumaunnii uvapkun, uqaluktuagirağa ilumun ittuq, qanuq ilisimaruņa sumiñ qaiņatilaamnuk suli sumun aullağniaqtılaamnuk. Aglaan ilivsi nalurusi sumiñ qaiņatilaamnuk naagga sumun aullağniaqtılaamnuk. ¹⁵Iļivsi isivğiirusi iñugruiniñaqtun, uvaņa isivğiiņitchuņa iñuņmik kimigliqaa. ¹⁶Isivğiiğaluagmiguma, isivğiutiga ilumun ittuq, qanuq kisima isivğiiņitchuņa, aglaan Aapalu tiliriga isivğiiruguk. ¹⁷Aglausimaruq pitquravsiñiñ uqaluktuanağ malğuk iññuk ilumun innivlugu. ¹⁸Quliaqtuağiruņa uvamnun, suli Aapa tilisiruuq uvamnuk quliaqtuaqaqtuuq uvapkun. ¹⁹Tavra ilinjisa apiğijnagaat, Aapan sumiitpa? Jesus kiunjagai, nalugiptiguk Aapagalu. Iļitchuğijnaguvsinğa ilisimayumiñağaluagmigiksivisauq Aapaga. ²⁰Taapkua uqaluich ilaan uqautiğijnagai

ⁿ 7.50 Jn 3.1-2. ^o 8.5 Lv 20.10; Dt 22.22-24. ^p 8.12 Mt 5.14; Jn 9.5. ^q 8.13 Jn 5.31.

inimi aitchuutiqaǵvıñmi, ilisaurrivluni añaayyuvikpañmi. Iñuum tigutaalaiñmigaa, qanuq ikarraña tikiññaiññuni.

Aullaǵumiñaitchusi Aullaǵviksrautimnun

²¹Jesus uqallautitqıñagai, Aullaǵniaqtuñ. Ivaǵñaǵaluǵıvıñña aasii tuquniaqtusi pıluusiqıraulusi. Qaiyumiñaitchusi aullaǵviksrautimnun.

²²Tavra Jew-guruat uqallañarut, Tuqunniappa ilimiñik? Uqallaktukkiuvva qaiyumiñaitchusi aullaǵviksrautimnun. ²³Ilaan uqallautiñagai, Maññaqtaurusı, uvaña pañmaññaqtaurusı. Ilivsi qairuagurusı mattumañña nunamiñ, uvañaasii qairuagunıtuñña mattumañña nunamiñ. ²⁴Uqallautiñagıvsi tuquniaǵnivlusi pıluusiqıraulusi. Qanukkiuvva ukpıñısuǵıvsi Christ-gutilaamnik, tuquniaqtusi pıluusiqıraulusi. ²⁵Iliñisa uqallautiñagaat, Kiña ilivich? Jesus uqallautiñagai, Taavrumıñauruñña uqallautiñasugaavsi isuanıñ-qañ. ²⁶Qanuqınıǵaǵumiñǵaluǵıvsi ilisautılısilu sutıgun iñugiaktuıgun, aglaan uqautıgıvsi iñupayaallu kisianik sunik tusaññakkamnik ilaaniñ ilumun ittuaguruamiñ, tilisıñaruamiñ uvamnik.

²⁷Iliñich kañıqsıñıtchut ilaanun uqautılaamiñnik Aapakun. ²⁸Kiisaimmaa Jesus uqallakpuq, Kivianıkkuvsiuñ Iǵñiña Iñuum ilıtuñıñiaqtusi Christ-gutilaamnik, sulı pısisilaamnik sunik atanıñnaqtıpkun aglaan uqaqtuñña Aapam ilisaurrutaagun.

²⁹Aasii tilisıruam uvamnik itqatıgıgañña. Kisıññuñaitkañña, qanuq uvaña ataramik pisuuruñña ivıǵammatauranik ilaanun. ³⁰Uqaǵman tamatkuniña, iñugiaktuat ukpiliñarut ilaanun.

Kıvgaunıtuallu Kıvgallu

³¹Jesus tavra uqallañaruq Jew-guruanun ukpılıqsuanun inmiñun, Iıtuñıtquraǵıpaǵıvsi kamagıtıiññıǵıvıñıgı uqalutka, ³²aasii ilıtuñıñıaǵıvsi ilumun ittuqaq, sulı ilumun ittuam atanıqsınniñaǵaasi. ³³Ilaisa kiunıgaat, Uvagut maññaqtaqtugut Abraham-mik, aasii kıvgaunıtuñıtchugut kimullıqaa. Qanuqıtuñ uqallakpıch, Atanıqsıtaniaqtusi? ³⁴Jesus kiunıgaı, Iłumutupaǵataq uqallautıgıvsi, iñupayaaq pıluusiqıruaq kıvgauruq pıluunmun. ³⁵Kıvgañhiñauruqaq-aasii nayuutıñhaiññalaitchıuq igluani atanıǵmi isuitchuamun, aglaan atanıguruam igñiña nayuutıruq isuitchuamun. ³⁶Tavra Iǵñıgum atanıqsıtıpası, ilivsi atanıqsıtaniaqtusi nalupqinaıtchuamı. ³⁷Ilısımagıvsi maññaqtaqtılaavsiññik Abraham-mik, naaggauvva tuqurviksraqısuıgıvıñña qanuq ukpıgıñıtıkısı uqalutka. ³⁸Uqautıqaqtuñña tautuñaramnik Aapamniinna, aasiılı ilivsi piusi tusaññaravsiññik aapavsiññiñ.

³⁹Ilaisa kiunıgaat, Abraham aapagıgıput. Jesus uqallautiñagai, Ilivsi Abraham mıqıtuñıgıpası, piyumiñǵaluqaqtusi Abraham pıraıñik, ⁴⁰aasii pañmapak tuqurviksraqısuıgıvıñña, iñuk uqaurrıruaq ilivsiññik ilumun ittuamı tusaññakkamnik God-miñ. Tainna piñaitchıuq Abraham. ⁴¹Ilivsi piusi aapavsi piñarajaniñ. Tavra uqallautiñagaat, Uvagut aapaiñııgıuñıtchugut. Aapaqaqtugut atautchimik God-mik. ⁴²Jesus uqallautiñagai, God Aapagıvısiuñ, pıvıttaǵıniǵaluǵıvıñña. Qaiñaruñña God-miñ aasii pañmapak maaniıtıtuñña. Qaiñaitchuñña uvaptuñıñıñıñıñ, aglaan God-im tilıñagañña. ⁴³Summan kañıqsılaitpısiuñ uqautıgıkkaga? Qanuq uqalumnıñ naalaññıgıtuñchı. ⁴⁴Tuññaq aapaksı, aasii pisuıtıgıgıksı pisukhıgu aapavsi kipiñıñıgıtuñaa. Ilaa iñuqaqturuq aullaqısaamiñqañña, sulı suksrañıtuñka ilumun ittuqaq, qanuq ilumun ittuagıtchıuq ilaani. Saglukami ilaa uqaqtuq nanmiñıñ irrutchimıñıñ, qanuq sagluturuq sulı aapauruq sagluruñun. ⁴⁵Aglaan uvva ukpıgıñıtıkısıvıñña uvaña uqaqtuñña ilumun ittuamı. ⁴⁶Nallıvsi qanuqpısiıñıyumiñaitkañña pıluusiqıñıñıñ. Summan aasii

[†] 8.33 Mt 3.9; Lk 3.8. [‡] 8.36 Ga 5.1,13.

ukpiġisunjtipsisija uqautikavsi ilmun ittuamik? ⁴⁷ Inuum piruam God-miñ kanjqsigai uqaluñi God-im. Ilvisi piñiñusi God-miñ kanjqsilaitkisi tamatkua.

Jesus-lu Abraham-lu

⁴⁸ Jew-guruat kiunġagaat, Nalauttugut uqallakapta Samaria-ġmiugunivlutin aasii ilitqusiqluqaqtutin. ⁴⁹ Jesus kiunġagai, Ilitqusiqluitchuñ. Aglaan iviġaumagiga Aapaga kamagivlugu, aasiili ilvisi suksraġinjtivisija. ⁵⁰ Nangaqtinniatanjtich unja inuñun. Imma kamañqsiqaiñiaqtuaqqaqtuq uvamnik nalaunġaruakun isivġiiruamik. ⁵¹ Ilumutupaġataq uqallautigivsi, kialiqaa kamagikpagich uqalutka tuquyumiñaiapiaqtuq. ⁵² Jew-guruat uqallautiñagaat, Pañmapak ilitchuġirugut ilitqusiqluqaqtulaaġnik. Abraham tuqunaruq, uqaqtinilu God-im, aasii ilivich uqallaktutin, kialiqaa kamagikpagich uqaluktin tuquyumiñaiapiaġnivlugu. ⁵³ Kamañhaaqpich aapaptiñiñ Abraham-miñ tuqunaruamiñ? Suli uqaqtinji God-im tuqunammiut. Kiunasugivich uvva? ⁵⁴ Jesus kiunġagai, Kamañqsiqluġuma uvamnik, kamañqsiqluġtuga suuñjtichuq. Aapama kamañqsiqluġusiaqqaqtitkaañ, taavruma uqautigikkavsi God-igivivlugu ilvisi. ⁵⁵ Aasii ilaa nalugiksi aglaan ilisimagiga. Uqallakkaluaguma naluniñlugu, saglurauniagaluagmiuñ ilivsisun. Aglaan ilisimagiga suli kamagivlugich uqaluñi. ⁵⁶ Aapari Abraham quviatchañaruq tautukkumaagñiqamiuñ niptaġniksraġa. Pañmapak tautuñagaa qaisilaagaa aasii quyatchañaruq. ⁵⁷ Tavra Jew-guruat uqallautiñagaat, 50-nik ukiuniñaitchutin-suli, aasii tautuñaviuñ Abraham? ⁵⁸ Jesus uqallautiñagai, Ilumutupaġataq uqallautigivsi, inuusañaiññaan Abraham, Inġaruñ. ⁵⁹ Taamna uqallausiġimmagu, tigusiñarut uyaġaġnik miñluuġukluġu qanuq inmiñik nalliummatirualiñivlugu God-mun. Tavra Jesus iriñaruq, aasii anivluni añaayuvikpañmiñ.

Jesus Iħaqsigaa Ayaunaruq Anikami-qaña

9 ¹ Iġlavluni, Jesus tautuñagaa inuñ anikami-qaña ayaunaruq. ² Aasii ilitchitquraisa apiġiñagaat, Rabbi, kiña piñuksinġava, una inuñ naagga añaquqaak, aniñaniqpauna ayaunavluni? ³ Jesus kiunġagai, Una inuñ piñuksinġaitchuq naaggaunniñ añaquqaanġik, aglaan tainnaittuq savaañ ġod-im qiniñnaqsitquvlugu iħaqsilugu. ⁴ S avaktuiñnaqtuksraurugut savaañiñik tilisiruam uvamnik uvluuññaan. Taaqsimman inuñ savakkumiñaitchuq. ⁵ Siviñutillaanġatun nunamiñniġma, qaummatauruñ nunapayaanun. ⁶ Uqaġniallaġmi taavrumiñ, tivvuañaruq nunamun aasii qikuyyalivluni tivvuagunmiñik aasii nanukluġik inuum irrak qikuyyamik, ⁷ uqallautivlugu ilaanun, Aullaġiñ iqaġiyaqtuaġiñ imaqsuanun Siloam, siviñuñiaqtuam Tiliramik. Tavra ilaa aullañaruq aasii iqaġivluni. Utinaruq tautullasivluni.

⁸ Siñallaniña tamatkualu tautuktikañisa piatchiaqtaqtavvlugu, uqallausiġiñagaat, Uvvauna taimñauñtpa inuñ aquppiñsuunaruq piatchiaqtaqtuñi? ⁹ Iñanjich uqallañarut, Tavrauruq. Allat uqallañarut, Naumi, aglaan taivrumatun uvva inniqsuq. Ilaa uqallañaruq, Taimñauruñ. ¹⁰ Iliñisa uqallautiñagaat, Qanuqlutin ayaunaiqpiñ? ¹¹ Tavra kiunġagai, Inuum atiaqtaqtuam Jesus-mik qikuyyalivluni nanuñagik irraka uqallautiñagaña, aullaġiñ Siloam-mun aasii iqaġilutin. Tavra aullaqtuñ iqaġivluñ ayaunaiqsitaunaruñ. ¹² Ilaisa apiġiñagaat, Sumiitpaimma? Ilaa uqallautiñagai, Naluruñ.

Pharisees Apiqsruqtuġaat Iħaqsirauruq

¹³ Ilaisa qaġġisiñagaat Pharisee-ñun inuñ sivuani ayaunaruq. ¹⁴ Tavra Jew-guruat Savaiñniñanni Jesus qikuyyalinaruq aasii ayaunaiqluġik irrak. ¹⁵ Pharisees

⁴⁸ 8.58 Ex 3.14; Jn 8.24; 10.30-33; 13.19. ⁴⁹ 9.5 Mt 5.14; Jn 8.12.

apigítqinagaat qanuqluni ayaunaiǵmagaan. Aasii uqallautinagagai, Ilaan ilinagaa qikuyyaq irramnun, aasii iqagikama tautullasirunja. ¹⁶Ilanjich Pharisees uqallanjarut, Taimña inuk God-minjhaqtuagunitchuq, qanuq kamaksrilaitchuq Savaiñnikun pitquranik. Allalli uqallanjarut, Qanuqluni inuk piluusiqirauruaq piyumiñaqpa tainnatchiñik aliugnaqtuanik? Tavrani atingjarut.

¹⁷Tavra Pharisees apigítqinagaat ayaunjaruaq, Qanuqli uqallausigiviuq ilaa ayaunaiqsinjammatin? Ilaan kiunagagai, uqaqtauruq God-mun. ¹⁸Jew-guruat arguaginagaat ayaunjanija sulii qinillasiniñja, kiisaimmaa ququaqpaik anayuuqaak ayaunaiqsitauruam. ¹⁹Aasii apiginagagai, Una igñigivitku, uqausiǵikkaqtik anijanivlugu ayaunjavluni? Qanuqluni panmapak qinillasiva? ²⁰Ilaan anayuuqaanjika kiunagaich, Ilisimaruguk una igñigigikpuk, anijatilaanjalua ayaunjavluni, ²¹aglaan nalugikpuk qanuqluni panmapak qinillasisilaanja, naaggaunnii ilisimanjitchuguk kimun ayaunaiqsilaananik. Apiqsruqsij. Ukiuqtusinaruq. Uqatiginiaqtuq inmiñik. ²²Anayuuqaak uqallanjaruk tainna sivuuǵavlutik Jew-guruanik, qanuq Jew-guruat sivunnianinjarut atisivlutinj kialiqaq ilisimanirualikpagu Jesus Christ-guniñlugu, ilaa anitauniagnivlugu Jew-guruat anayuyuvianniñ. ²³Taamna pisigivlugu anayuuqaak uqallanjaruk, Ukiuqtusinaruq apiqsruqsij.

²⁴Tavra iglunagaat qaitquriniñiqtin ayaunjaruamik, aasii uqallautivlugu, Uqagin ilumun ittuamik. God nangagun iħuqsiraukavich. Ilisimagikput inuk taimña piluusiqirauruq qinillasipkairuaq ilinñik. ²⁵Ilaan kiunagagai, Piluusiqirautilaanja nalugiga. Aglaan atausiq ilisimagiga, ayaunagaluaqtuanaa panmapak qinillasirunja. ²⁶Ilaisa apiginagaat, Qanusigaqpatin? Qanuqluni ayaunaiqsitpatin? ²⁷Ilaan kiunagagai, Quliaqtuagutianinjasugaavsi, aasii naalagnisunitchusi. Summan tusaatqigukpisiuq? Iivisvsaug ilitchitquraliutisukpisi ilaanun? ²⁸Tavra ilaisa kiunagaat suammautivlugu, Ilivitkiuvva ilitchitquraginigaatin, aglaan uvagut ilitchitquraginigaatigut Moses. ²⁹Ilisimarugut God-mun uqatisuunjatilaananik Moses, aglaan taimña inuk nalugikput sumiñ qaisilaanja. ³⁰Inuum kiunagagai, Allayuaǵnapaluktuq una nalumiqavsiuq sumiñ qaisilaanja, naaggauvva ayaunajinagaanja. ³¹Ilisimarugut God naalaǵnilaitchuq piluusiqirinun, aglaan kiñaliqaq anayuyuraumman God-mun sulii kamagivlugu pisuutaa, God-im naalaǵnilagaa. ³²Nuna isagutilgataǵman-qanja tusaǵnanaitchuq inuk anmaiñilugu irranñik inuum aninjaruam ayaunjavluni. ³³Taimña inuk God-minjhaqtuagunaitkumi, sumik piyumiñaiñinjaluaqtuq. ³⁴Ilaisa kiunagaat, Aninapiallaktutin piluutikun. Aasiuvva ilisautinaiqaavisiuq? Tavra ilaisa aninagaat anayuyuviniñ.

Iñuich Ayaunaruatullu Tautullaruatullu Ittut

³⁵Jesus tusaanagaa ilaiññun anitilaanja, aasii paqilugu uqallautinagaa, Ukpipich Iǵñinjanun Inuum? ³⁶Ilaan kiunagagai, Anjuun, imma kiuva ukpigiviyumagiga? ³⁷Jesus uqallautinagaa, Tautuaninagin, sulii ilaaguruq uqaqtuq ilinñun. ³⁸Tavra ilaa uqallanjaruq, Ataniq, ukpigitunja. Sulii ilaan qiksiksrautikun sitquǵviginagaa. ³⁹Jesus uqallanjaruq, Pisigilugu qainaniga nunamun, inuich isiviqsauyumiñaqsirut. Ayaunaruat qinillasipkaǵmatun ittuq kanjipsipkaqtitaummata ilumun ittuamik. Aasiili tamatkua tautuksiljaruat ayaupkaqtitaummata kanjipsilaiñlugu ilumun ittuq ilisimagaluakkaqtin. ⁴⁰Ilanja Pharisees qanittuat ilaanun tusaanagaat taamna, aasii apiginagaat, Uvaguttauq ayaunammivisa? ⁴¹Jesus uqallautinagagai, Ayaunaguvsii piluutaiñniǵaluqtusi. Aglaan panmapak uqaqtusi, Tautullaruqut, tavra piluutiqatqusi.

Uuktuun Imnaiqagvikun

10 ¹Ilumutupiaǵataq uqallautigivsi, inuk isinitchuq paakun imnaiqagvinñun aglaan mayuqtuq allakun isigialuni, taamna inuk tigguruuqtuaguruq

^v9.31 Pr 15.29.

tigligayuktiqpaauruġlu.^w ²Aglaan isiqtuq paakun imnaiġiraauruq imnaiñun.
³Upkurriqirim upkuġutigaa. Imnaich tusaagaat nipaa, suli tuksiagaġ imnaiñi
 atiñisigun, aasii sivulliuqġugich annisigai. ⁴Annisianikamigich iluqaisa ilaan
 piñi, sivulliuqġai aasii imnaich malikkaat, qanuq ilisaġimaagaat nipaa. ⁵Alla iñuk
 maliñnianjtkaat, aglaan pigruġniaqtut ilaaniñ, qanuq nalugaich nipinich allat iñuich.
⁶Taamna uuktuun Jesus uqalugiñagaa ilaiññun, aasii ilinich kanjqsinqitchut sumik
 uqautitilaamijnik.

Jesus Imnaiġirigiksuaq

⁷Tavra Jesus uqallatqinjaruq ilaiññun, Iłumutupiaġataq uqallautigivsi, uvaña
 paatun ittuna imnaimñun. ⁸Iluqagmij qairuat sivismni sagluqinnigiaqłutiñ
 tigguuraqtuatullu tigligayuktiqpaaktullu ittut, aglaan imnaime naalaġniñaitkaich.
⁹Uvaña paaguruña. Iñupayaaq isigumi uvapkun annaurrauniaqtuq, suli imnaisun
 isigñiaqtuq aniñiaqtuġlu aasii paqilluni niqaanik nauruanik. ¹⁰Tiggukti qaisuuruq
 tigligiaqsiññaqłuni tuqtuchiyyaqłuni suli maqtuchiyyaqłuni. Uvaña qainaruña
 iñuggutiqaquvluqich, suli iñuggusimmaġiksaaġukługich.

¹¹Uvaña imnaiġirigiksuaquruña. Imnaiġirigiksuaq tuqutauyumaruq
 pisigivluqich imnaiñi. ¹²Iñuk akiññagniaqtuaguruq imnaiġiraunijñiñi,
 nanmiñiq imnaich piginiñiñi, tautukkaa amaġuq qairuq, aasii qimakkai
 imnaich pigruqłuni, aasii amaqqum kinmaġai imnaich siamiñiñi. ¹³Ilaa
 pigruqtuq qanuq akiññagniaqtuaguruq suli suksraġinjtakai imnaich. ^{14,15}Uvaña
 imnaiġirigiksuaquruña. Aapam ilisimmasiatun uvamnik uvañalu ilisimmasivsun
 Aapamik, tainnatuttauq ilisimagitka imnaitka, aasiivsauq ilaisa ilisimagaanña. Aasii
 tuqutiyumaaqtuagitka imnaitka.^x ¹⁶Aasii allanik imnaiqagmijuna inñitchuanik
 uumani imnaiqagvinji. Qaġġisiraksraġimmigitkaptuq, aasii naalaġniñiaġaat
 nipiga. Tavra atautchiiguniaqtut imnaich, suli atausiuluni imnaiġiri.^y

¹⁷Aapam piviuttaġigaaña pisigivlugu tuqurriyumaniga iñuñnik suli
 aņipkaqtauluña. ¹⁸Iñuum kialiqaa tuqtuchumiñaitkaaña. Uvamnik tuqutausaagiruña
 tainna pisukłuna. God-im ataniñnaqtiksriññagaaña tuquriñiasivluña suli aņiñuña
 tuqqunmiñ. Tainna ilaan piraksriñagaaña. ¹⁹Jew-guruat atinġitqinjarut pisigivluqich
 taapkua uqaluich. ²⁰Iñugiaktuat uqanjarut, Ilaa ilitqusiġtuqtuq aasii kinnaġuqłuni.
 Summan naalaġniraksrauva? ²¹Allat uqallanjarut, Makua uqaluginjtakai iñuum
 ilitqusiġtuqtuq. Ilitqusiġtuq qiniñlasipkaiñlava ayauñruanik?

Jesus Pisunjtkaat Jew-guruat

²²Niqinaqinjarut Jerusalem-mi, itqaunmik salummaġniñanun aņaayyuvikpaum.
²³Ukiugunaruq aasii Jesus pisuanjaruq aņaayyuvikpañmi, taġġisimaagvinji
 atiqaqtuami Solomon-mik. ²⁴Tavra Jew-guruat katinjarut avataanun aasii
 uqallautivlugu, Qanutun sivismniñiñi nalauchuqatinniaqpisigut? Christ-
 guguvich, uqallautitigut nalupqinaġluq. ²⁵Jesus kiunagaj, Uqallautianijaġaluagivsi
 arguagigivsiña. Savaama ataniñnaqutaagun Aapama nalupqinaġaluagaa kiutilaaga,
²⁶aasii ukpiñitchusi qanuq imnaiġinjtivsi. ²⁷Imnaima naalaġniñiaġaat nipiga, aasii
 ilisimagitka, aasiñi maliguaġaana. ²⁸Aasii isuitchuamnik iñuupkaġniñiñi, ilinich aasii
 nalupqinaġchuamnik tammaġumiñiaqit. Suli supayaam aqsaagniktaagiyumiñaitkai
 uvamniñ. ²⁹Aapaga qaitchinjaruq ilinijñiñi uvamnun, kamaññaqtuq iluqaiñiñi, aasii
 supayaam aqsaagniktaagiyumiñaitkai Aapamniñ. ³⁰Uvañalu Aapagalu atausiuruguk.
³¹Jew-guruat tigusiñqinjalualgitchut uyaġaņnik miñluuġukługu. ³²Jesus kiunagaj,
 Qiñiqtinnaġivsi iñugiaktuanik savaalluatanik Aapamiñ, nalliatigun tamatkua

^w 10.1-16 Is 40.11; Ez 34; Lk 15.4-5; He 13.20. ^x 10.15 Mt 11.27; Lk 10.22. ^y 10.16 Eph 2.11-22.

uyaġagniaqpişiña? ³³ Jew-guruat kiunġagaat, Uyaġagniaqsaanjiktigiñi nalliatigun savaaġiksuaat aglaan uqamaġtuutipkun God-ikun. Qanuq ilivich, iñugruiniñnauvlutin, iliuqtutin ilinik God-aunivlutin.^z ³⁴ Jesus kiunġagai, Aglautinjaruq ilivsi nanmiñiq pitquravsiñni God uqallañanivlugu inna, “Ilivsi god-aurusi.”^a ³⁵ Iisimarugut Bible uqaluñich ilumun itilañannik isuitchuamun, aasii ilaan taiñagai god-inik tamatkua akuqtuiruat God-im uqaluñiñik. ³⁶ Taamna tainnainman, summan pasivisiña uqamaġluñnivluña uqallakama Iġniġinivluña God-mun? Taamnauruña Aapam piksraqtaaġinjakkaña aasii tilivluña nunamun. ³⁷ Savaaqañitkuma savaañiñik Aapama ukpiġinasija. ³⁸ Aglaan savaaġigupkich God-im savaañi ukpiliutigisigik uvañagruiniñnaq ukpiġinjalukaluġvusija. Tavraasii puttusriñiaqtusi nalupqisuñaiġlusi Aapam uvamniitilañanik sulivvañ Aapamiitilaamnik. ³⁹ Tavra tigutaasatqikkalualġitkaat, aasii ilaa tigupkañitchuq.

⁴⁰ Jesus aullatqinjaruq ikaaqługu Jordan, inimum John paptaiqsivigiqqañarañanun, aasii tavraniitkaqsivluni.^b ⁴¹ Iñugiaktuat iñuich ullañagaat aasii uqañarut, John piñaitchuq aliġnaqtuanik, aglaan supayaat John uqaluġinjakkañi uumuuna iñukun ilumun ittut. ⁴² Tavra iñugiaktuat tavrani ukpiñarut Jesus-mun.

Lazarus Tuquruq

11 ¹ Tavra iñuk nañilinaruq atiqaqtuq Lazarus-mik iñuuruaq Bethany-mi, aniqatigiik Mary-vlu Martha-vlu iñuuviañni.^c ² Taamna Mary tivraġiksainjaruq Ataniġmik, aasii tilaktiqluġich isigañi nutchamiñik. Aniqatiginiġaa nañittuam Lazarus-gum.^d ³ Tavra aniqatigiik tilisinjaruk Jesus-mun uqaqlutik, Ataniiq, taimña pivittagikkan nañilqisuq. ⁴ Tavra Jesus tusaakamiuñ uqallañaruq, Taamna nañirrun tuqunmun isuqañitchuq, aglaan ittuq kamañaqsilġutigitquvlugu God-mun, taamna Iġniña God-im kamañaqsilġutitquvlugu taavrumuuna nañirrutikun. ⁵ Jesus pivittaginjaruq Martha-lu aniqataalu Mary Lazarus-lu. ⁶ Tavra tusaakamiuñ Lazarus nañinnivlugu, uvlivsañaruq malġugnik inimi irviramiñi.

⁷ Tavra ilaa uqallañaruq ilitchitquramiñun, Utiqta Judea-mun. ⁸ Ilitchitqurat uqallautinagaat, Rabbi, Jew-guruat uyaġagnik miñluuġniaqqamminasugaatin, aasiuvva taamuñatqiaqsilġitpich? ⁹ Jesus kiunġagai, Qulit malġugnik ikarraqañitpa qaummaġiksuaq uvluuq? Kiñaliqaa pisuaqtuaq uvlumi putukkitchuitchuq, qanuq tautuksipkallagaa qaummañata mattuma nunam. ¹⁰ Kiñaliqaa pisuaqtuaq unnuami putukkiñiaqtuq, qanuq qaummaġmik piitchuq. ¹¹ Taavrumiña uqallañaruq. Aasii uqallautivluġich, Avilaitqatikput Lazarus siñiksaanjaruq, aglaan aullaġniaqtuña itiqtitchaqtuġlugu. ¹² Ilitchitqurat uqallautinagaat, Ataniiq, siñiksaanjaruq iħuaqsiniqtuq. ¹³ Jesus uqañinjaruq taquñiña, aasiil isumañarut sivuniġinasugalugu piñaiñaiqsiaġniña siñikluni. ¹⁴ Tavra Jesus uqallautinjaruq nalupqinaiqlugu, Lazarus tuqunjaruq. ¹⁵ Quyaruna pisigivlusi taamaniñiñnama ukpiquvlusi. Ullaglakput. ¹⁶ Thomas tagġisiquqtuaq iġluñanik Malġim uqallautinjaruq ilitchitqurauqatini, Uvagullu aullaqta tuquqatigiyumagikput Ataniq.

Jesus Anġisauruq Iñuggutauruġlu

¹⁷ Tavra Jesus tikiñnami, ilitchuġinjaruq Lazarus iluvvivinmiitaniklugu uvluni sisamani. ¹⁸ Bethany qaninjaruq Jerusalem-mun, malġuktuvalliq mileluuġutiktun. ¹⁹ Aasii iñugiaktuat Jew-guruaniñ qaiñaniqsut Martha-mullu Mary-mullu quviasaagiqługik aniqataakkun. ²⁰ Martha tusaakami Jesus qalliñivlugu, aullaqluni pañagaa, Mary aimmipkaqlugu. ²¹ Martha-m uqallautinjaruq Jesus,

^z 10.33 Lv 24.16. ^a 10.34 Ps 82.6. ^b 10.40 Jn 1.28. ^c 11.1 Lk 10.38-39. ^d 11.2 Jn 12.3.

Ataniiq, maaniinnguvich aniqatiga tuqunayaitchuq. ²²Aasii paŋmapak-unnii ilisimaruŋa supayaamik apiqsriguvich God-miñ, God-im aitchuġniagaatin. ²³Jesus uqallautinagaa, Aniqatin anjñiaqtuq. ²⁴Martha-m uqallautinagaa, Ilisimaruŋa ilaa anjtiqigñiaqtilaananik anjviŋmi aqulligmi uvlumi. ^e ²⁵Jesus uqallautinagaa, Uvaŋa anjisaaruŋa iñuggutauruŋalu. Iñuk ukpiqtuaq uvamnun tuqugaluaġluqtum-unnii iñuuniaqtuq. ^f ²⁶Suli kiñaliqaa iñuuruq ukpiqtuaġlu uvamnun tuquyumiñaipiaqtuq. Taamna ukpigiviuŋ? ²⁷Martha-m kiunagaa, Aaŋ Ataniiq, ukpiqtuŋa Christ-gutillaagnik, Iġñiŋa God-im, qaiyumaanaruq nunamun.

Jesus Qulviruq

²⁸Taamna uqallausigianikamiuŋ, Martha aullaŋaruq aasii ququaġluġu aniqatini Mary, uqautinagaa nipikisuuraġluni, Ilisaurri tikitchuq aasiamma qaituġaatin. ²⁹Aasii Mary-m tusaakamiuŋ taamna, qilamik makinjaruq aasii ullakġuġu Jesus. ³⁰Tavra Jesus tikiptaġatanaitchuq-suli nunaaqimun, aglaan inimiinjaruq-suli Martha-m kasuutiviani. ³¹Tavra Jew-guruat tuvaaqatauruat Mary-mun iglumi quviasaaġluġu, tautukamirruŋ makittuaq qilamiqsruġluni animman, malinagaat, isumavlutinij iluvviviŋmuksaġasugalugu qiayaqtuġluni taamani.

³²Tavra Mary, tikiññami Jesus irvianun tautukġuġu, sitquŋaruq sivuġaanun, uqallakġluni ilaanun, Ataniiq, maaniinnguvich aniqatiga tuqunayaitchuq. ³³Jesus tautukamiuŋ qiaruaq, Jew-guruallu qaiqatiŋi qiarraqsimmataptauq, ilaa aniqsaapanaruq ilunputchakġluni. ³⁴Aasii ilaan apiginiŋagai, Sumun ilinavisiuŋ? Ilaisa kiunagaat, Ataniiq, qaiġutin tautuġiaġuŋ. ³⁵Jesus qulviniaruq. ³⁶Tavra Jew-guruat uqallaŋarut, Tautuksiuŋ piviuttaġipaluŋniġaa. ³⁷Aasiili ilaŋich uqallaŋarut, Uvvauma anmaiġlaruam ayaunaruam irraŋnik tuqtuchaiġiyumiñaiŋavaun taamna iñuk?

Lazarus Anjipkaqtauruq

³⁸Tavra Jesus aniqsaapatqinjaruq, aasii tikiñjaruq iluvviviŋmun qaiġusuŋmun, uyaġanmik umiqaqtuamun. ³⁹Jesus uqallaŋaruq, Piiqsuŋ uyaġak. Martha, aniqataa tuquŋaruam uqallaŋaruq ilaanun, Ataniiq, paŋmapaŋmun naimanaqsiyumiñaqsiruq qanuq sisamani uvluni tuquŋaaniktuq. ⁴⁰Jesus uqallautinagaa, Uqallautinaitpigiñ ukpigumiñaġuvich tautukkumiñaġnivlutin kamanautaanik God-im? ⁴¹Tavra piinagaat uyaġak. Aasii Jesus qiviaġluni qunmun uqallaŋaruq, Aapaan, quyyavigigikpiñ tusaanakamŋa. ⁴²Ilisimaruŋa tusaasuġiŋma ataramik, aglaan taapkuu uqallausigigitka pisigivlugich iñuich qikaqtuat uvani, ukpiliqvulugich ilinun tiliŋatilaamnik. ⁴³Taamna uqallausigianikamiuŋ, Jesus ququulaŋagaa nipatuvluni, Lazarus anniiñ. ⁴⁴Tavra tuquŋaruq iñuk aninjaruq, argaŋi isigaŋiġu nimmaagutiqaġtutinij iluvviviŋutinik, suli kiiñŋa nimmaagutiqaġluni ukiġhaamik. Jesus uqallautinagai, Nimiġutaiyaqsuŋ aasii aullaqtillugu.

Sivunniugun Tuqtuchukġuġu Jesus

(Matthew 26.1-5; Mark 14.1-2; Luke 22.1-2)

⁴⁵Iñugiaktuat Jew-guruani qaiqatauruat Mary-mun suli tautukġutinij Jesus piraanik, ukpiliŋarut ilaanun. ⁴⁶Aglaan ilaŋich aullaŋarut Pharisee-nun aasii quliaqtuaġutivlugich sumik Jesus savaktilaanik. ⁴⁷Tavra anjaayyuliqsipach Pharisees-lu katinŋaich ataniŋnaqsiraqtuat aasii uqallakġutinij, Qanuġniaqpisa? Qanuq taimña iñuk savaktuq iñugiaktuanik aliugnaqtuanik ukpignaqtuaniq iñuŋnun. ⁴⁸Iġatchiġuptigu tainna, iñupayaq ukpigniaqtuq ilaanun, suli Rome-miut

^e 11.24 Dn 12.2. ^f 11.25 Ro 6.4-5; Col 2.12; 3.1.

qaiñiaqtut aasii suksraungiglugik iluqaaktun añaayyuvikpakpullu nunauniqpullu. ⁴⁹Aasii ilañat, Caiaphas, añaayyuliqsiqpaich qaukligikkañat taavrumani ukiumi, uqallañaruq ilaiññun, Iļisimanjitchusi sumik-unnii. ⁵⁰Kañiqsiñaitchusi anniqsuutauniaqtilaañanik uvaptiñnun iñuk tuq qurrikpan iñuñnik tamatkiglugu nunauniqput iñuktuummaan suksraungiqunijlugu. ⁵¹Ilaan uqallausiñaitkaa taamna inmisuğruiniññaq, aglaan añaayyuliqsiqpaich qaukligivlugu taavrumani ukiumi uqañaruq God-miñ tuqurriruksraunivlugu Jesus Jew-guruanik. ⁵²Aasiisauqami Jew-guruanun kisiñilaañiññun, aglaan atausiñuğuklugich miqtiqtuñi God-im siaminñaruat sumiļiqaa. ⁵³Tavra taavrumaññaaglaan uvlumiñ sivunniñjarut qanuğlugu tuqutchuklugu Jesus.

⁵⁴Jesus tavraññaaglaan kukiļunaiqsuq salapqiruakun akunğanni Jew-guruat, aglaan aullañaruq tavrañña nunamun qanittuamun nunagluktuamun, nunaaqqimun atiqaqtuamun Ephraim-mik, aasii tavraniinñaruq iļitchitquranilū. ⁵⁵Tavra niqinaqivia Itqautim Qulaurrusiqivijmun Jew-guruani qallinjaruq. Aasii iñugiaktuat nunamiñ Jerusalem-muñjarut sivuani niqinaqivium itqanaiyagiaqłutiñ, salummaksağiaqłutiñ inmiñnik pitqurat pitqutaatigun. ⁵⁶Ilaisa ivañagaat Jesus suli uqaqłutiñ avamun qikallağmiñ añaayyuvikpañmi, Qanuq isumavisi? Niqinaqiya qtuğniañiññasuğivisiñu? ⁵⁷Tavra añaayyuliqsiqpaiļlu Pharisees-lu piraksriinjarut kialiqa a iļisimakpaga sumiitilaaña Jesus, iļitchuğipkaquvlutiñ tigutaaguklugu.

Jesus Tivrağiksaqtauruq Bethany-mi

(Matthew 26.6-13; Mark 14.3-9)

12 ¹Itchaksrat uvlut kisiñuğmata Itqağvijmun Qulaurrusiqivijmik, Jesus qaiñaruq Bethany-mun, Lazarus iñuuvianun, Jesus anjipkañarañata tuqqunmiñ. ²Nullautchiuğutiñagaat Jesus tavrani. Martha savakłuni, suli Lazarus ilaumluni taapkuñña niğiruani piqatigivlugu ilaa. ³Mary tigusiñaruq atautchisun uqumaisilaaqtuamik akisuruamik tivrağiksaunmik atiqaqtuamik Nard, aasii tivrağiksañagai isiganji Jesus, suli saluaqtiqługich nutchamiñnik, aasii iglu naimanaqsinjaruq tipaanik tivrağiksautim. ⁴Tavra Judas Iscariot, ilañat iļitchitqurat, taamna aitchuutiginikkumaaqtuaq Jesus-mik, uqallañaruq, ⁵Summan una tivrağiksaun tuniñaitpa 300 taalamun aasii aitchuutigilugich iliappauranun? ⁶Taamna uqallausiñiñaga, suksrağiñitkaluañña isa iliappaurat aglaan ilaa tigligayuktaumluni, suli ilaan pigivlugu maniqagviat tigusiñuñaruq tavrañña iksraniñ. ⁷Jesus uqallañaruq, Iļaksianagu. Ilaan pigiliñ pigikkani uvluanun iluvvuuqtauniksrama. ⁸Iliappaurat nayuqtigigisi ataramik, aglaan uvaña nayuqtiginianjtkivsiña ataramik.^h

Sivunniugun Tuqutchuklugu Lazarus

⁹Iñugiapiagataqtuat iñusalaich Jew-guruat qaiñjarut iļitchuğikamiñ Jesus tavraniitilaañanik, pisigisuğagnagu Jesus kisan aglaallu tautugiaqługu Lazarus anjipkañakkaña tuqqunmiñ. ¹⁰Tavra añaayyuliqsiqpaich sivunniñjammiut tuqutchuklugu Lazarus, ¹¹qanuq ilaa pisigivlugu iñugiaktuat Jew-guruat maliguanaiñagaich qaukisiñ, aasii ukpiqłutiñ Jesus-mun.

Jesus Isiğman Jerusalem-mun Kakaksiqłuni Umialiktun

(Matthew 21.1-11; Mark 11.1-11; Luke 19.28-40)

¹²Uvlutqigman iñugiapiagataqtuat niqinaqiyaqtuñaruat tusañjarut Jesus Jerusalem-uaqsiñivlugu. ¹³Tavra tigusiñjarut qisiqsiutinik palm napaaqtuñiññiñ,

^g 12.3 Lk 7.37-38. ^h 12.8 Dt 15.11.

aasii aullaqłutinj paaqsaqlugu nipaalavlutinj, Hosanna. Nangaqtauli God. Nangaqtauli qairuaq pisivlugu Ataniq. God-im pilluataqtilliuñ umialgat Israel.¹⁴ Tavra Jesus paqinñaruq kakaktim nuğğañanik aasii kakaksiğvigivlugu, aglaaguniñatun Bible-ni,
¹⁵ “Iqsiñasi iñuñi Zion. Uvva umialiksi qairuq, kakaksiqluni kakaktim nuğğañani.”
¹⁶ İlitchitquranjisa taamna sivulligmi kañiqsiñaitkaat. Aglaan Jesus utigman qilañmi kamanaunmiñun, ilinjich itqañarut taamna aglaaguñatilaañanik Bible-ni ilaagun. İtqañammiut tainna iñuich piñatilaañannik ilaanun.

¹⁷ İñusalaich itqatañaruat Jesus ququaqmagu Lazarus iluvviviñmiñ, añjpkqaqlugu tuqqunmiñ, quliatquağinjagaat taamna iñuñun. ¹⁸ Taamna pisigivlugu iñugiaktuat paagianjagaat Jesus, tusaavlutinj ilaa savaktilaañanik taavrumiña aliuğnaqtuamik nalupqinaiyautauruamik kiutilaañanun. ¹⁹ Tavra Pharisees tavrani uqañarut avanmun, İlitchuğisitchi qanuğnağumiñaiqsilaañanik. Tautuksiñu, iñupayaat iluqağmij malliutigaat.

Greeks İlañisa Uqaqtigigaat Jesus

²⁰ Greek-nik ilaqañarut añaayyuyaqtuqtuanik nangaiyaqtuqlutiglu God-mik niqinaqiviñmi. ²¹ Tavra taapkua ullañagaat Philip, Bethsaida-ğmiu Galilee-miittuamiñ, aasii uqallautivlugu, Anjuun, tautugukkikput Jesus. ²² Philip aullaqluni uqallautinjaga Andrew. Tavra Andrew-vlu Philip-lu uqallautinjagaak Jesus. ²³ Tavra Jesus kiunğagik, İkarraq tikitchuq İğñiñan İñuum kamañaqsiñkaqtavviksraña. ²⁴ İlumutupağataq uqallautigivsi, palauvakraq katanjisaqpan nunam iluanun aasii tuquliluni naurilaitchuq. Aglaan tuqulikpan, iñugiaksiqluni nauniaqtuq.^k ²⁵ Kiñaliqaa iñuullatuvaiñaktuaq, tammaiñiaqtuq iñuggunmiñik. Aasii kiñaliqaa sullatuağumiñu atiruaq mattumani nunami, iñuuniaqtuq isuitchuamun.^l
²⁶ İñuum savautiniağumiña, maliguagaksrağipiğaaña, aasii sumiitkuma, tavrani kivgağa inniağmiuq. Kialiqaa savautikpaña, Aapam nangañiağaa savaurriruuaq uvamnik.

Jesus Uqaqtigigaa Tuqutiksrautini

²⁷ Pañmapak ihuılliuqpaktuña. Aasii qanuq uqallagniaqpiq? Uqallagniaqpiq, Aapaañ annautiñña uumañña ikarrağmiñ? Naumi, taamna sivuniğivlugu tikitchuña uumuña ikarrağmun. ²⁸ Aapaañ, nangausiaqagiñ nalautchumaagaqsikkapkun. Tavra nipi tusağnañaruq qilañmiñ uqallaktuq, Nangausiaqaaniñaruña ilivich savaagianikkapkun, sulı nangausiaqavsaağniaqtuña ilivich nalautchumaagaqsikkapkun. ²⁹ İñugiaktuat makitaruat tamaani tusañagaat nipi aasii uqallakłutinj kallulanivlugu. Allalli uqallañarut, İsağulgum uqaqtinjaga. ³⁰ Tavra Jesus uqallautinjagai, Taamna nipi tusağnañaruq ilivsi pisigivlusi, uvañañiñaa. ³¹ Pañmapak isivğiqsauniksraña mattuma nunam iñuata tikitchuq. Pañmapak Tuunğaq atanniqsimarinya mattuma nunam iñuñisa akiilirauniaqtuq. ³² Aasii kiviktauguma añarraurakun uvaña qaisuliqsinniağitka iñupayaat uvamnun. ³³ Taamna uqallausiğinjaga ilitchuğipkaqsqaqlugu qanutchikun tuqutikun ilaan tuquniaqtilaani. ³⁴ İñugiaktuat kiunğagaat, Tusañarugut pitquraniñ Christ innivlugu isuitchuamun. Qanuqlutin uqallakkumiñiaqpiç İğñiña İñuum kiviktauruksrauniñu? Kiuvauna İğñiña İñuum?^m ³⁵ Jesus kiunğagai, Uvaña qaummatauruña nayuutiuravsallañniaqtuña ilivsiññun. Sivunmuktuğitchi qaummatiqañnavsi, ilaanni taaqsisiviağaasi. İñuk pisuaqtuq taaqtuami naluruq suñnamuktilaamiñik. ³⁶ Qaummatiqañnavsi ukpiğitchi qaummatauruamun miqlitqulutiuyumausi God-mun qaummatiqagłusi.

Jews Arguasutaat

Tavra Jesus uqallausiğianikamiñuñ taamna, aullañaruq aasii iriqluni ilaiñiñiñ.
³⁷ Tavra ilaa piñagaluaqtillugu qanutun iñugiaktigiruanik aliuğnaqtuanik

ⁱ 12.13 Ps 118.25-26. ^j 12.15 Zec 9.9. ^k 12.24 Mt 10.38; 16.24; Mk 8.34; Lk 9.23.

^l 12.25 Mt 10.39; 16.25; Mk 8.35; Lk 9.24; 17.33. ^m 12.34 Ps 110.4; Is 9.7; Ez 37.25; Dn 7.14.

nalupqinaiyautinik kiutilaamiñun takkuġmiñni, ilinġich ukpinqaitchut ilaanun.
³⁸Tainnainjanisq uqaluk uqautiginjakkana uqaqtaata God-im Isaiah-m tanġiquvlugu,

“Ataniiq, kia ukpiġinjavaun quliaqtuaqput, suli kimun Atangum salapqinjavaun suaġġatini.”ⁿ

³⁹Tavraasii ilinġich ukpiġumiñaiñjarut qanuq Isaiah uqallavsaanaruq,

⁴⁰“God-im ayaupkaġmatun piñagai. Ilaan sivuniqsilġuilinġagai isumanġich, ilisaqsrillaiġuġich tautukkamiñnik puttusqsrillaiġuġillu isumanġich, aasii saallutiñ uvamnun iħuqsitqulutiñ.”^o

⁴¹Isaiah-m uqallausiġinagaa taamna qanuq tautuñavlugu Jesus kamanautaa aasii ilaa uqautigivlugu.

⁴²Tainnaitkaluaññaan iñugiaktuat atanigñaqutiqaqtuaniñ ukpinjarut ilaanun, aglaan sivuġagivlugich Pharisees, ilinġich ilitchuġipkañaitchut taavrumiña, anitauniagásugalutiñ Jew-guruat anjaayuyvianniñ, ⁴³qanuq nakuagihhaañgaat nanġausiaqagñiq iñuñniñ naumavlugu nanġausiaqagñigmiñ God-miñ.

Isivġiusiaqagñiq Jesus Uqaluñiñ

⁴⁴Tavra Jesus nipatusivluni uqallañaruq, Iñuk ukpiqtuaq uvamnun ukpiqsiññanġichuq uvamnun aglaan tilirimnullu. ⁴⁵Aasii iñuum tautuktuam uvamnuk tautukkaa tilisiñaruq uvamnuk. ⁴⁶Qainjaruñ qaummatauvluñ iñupayaanun, kiñaliqaa ukpiqtuaq uvamnun taqtuamiitqunihġuġu. ⁴⁷Kialiqaa tusaakpagich uqalutka aasii kamagiñihġuġich, uvaña isivġinġitkiga, qanuq qainaitchuñ isivġiġiaġlugich iñuich, aglaan annautiyaqtuqługich. ⁴⁸Iñuk ayyairuaq uvamnuk suli akuqtunihġuġich uqalutka isivġiqsiqaqtuq. Uqaluich uqautigikkaġma isivġiġniagaa aqulligmi uvlumi. ⁴⁹Qanuq uqanaitchuñ uvañagruiniñaq atanigñaqutiñkun, Aapam tilisruam uvamnuk ilaan piraksriñagaña sunik uqaqtusrautilaamnuk. ⁵⁰Aasii ilisimarunja taapkua uqaluich iñuġutiqağnaqtut isuitchuamik. Tavraasii suna uqallausiġiraġa ilisaurrutigiraġalu pigiga Aapam uqallausiatun uvamnun.

Jesus Iqagigai Iłitchitqurami Isiganġich

13 ¹Tavra sivuani niqinaqivian Itqautim Qulaurrusiqivimnun, Jesus ilitchuġinjaruq ikarraq tikisilaanjanik aullaġviksrani mattumañña nunamiñ Aapamun. Aasii ilaan piviuatagivlugich nanmiñiq piñi nunamiittuat piviuataginġagai isuanun-aglaan.

²Tavra Jesus-lu ilitchitquraniñu nullautchinarut. Tuunġaum isumminġagaa Judas Simon Iscariot iġniña aitchuutigitquvlugu Jesus. ³Tavra Jesus ilisimanjaruq Aapamun qaisilaanjanik iluqaan suaññan inmiñun, suli ilisimanġammioq qainatilaamiñnik God-miñ suli aullaġniaqtilaamiñnik God-mun. ⁴Jesus tavrani makinjaruq nigġivviniñ, ilivlugich qalliich annuġaani, tavsinaruq imaiyaunmik. ⁵Tavra kuvisiñaruq imiġmik iqaqqivimnun, aasii iqagirraqsivlugich ilitchitqurat isiganġich, saluaqtiqługich imaiyaunmik tavsiggkamiñnik. ⁶Tikiññagaa Simon Peter, aasii Peter-m apiginagaa, Ataniiq, iqagiasivigich isigatka? ⁷Jesus kiunagaa, Sutilaagaa nalugaluagih panmapak, aglaan aquvatigun kanjqsiniñaqututin. ⁸Peter-m uqallautinagaa, Iqagiyumiñapiagitiñ isigatka. Jesus kiunagaa, Iqaginġitkupkiñ, piqatauyumiñaitchutin uvamnun. ⁹Simon Peter-m uqallautinagaa, Ataniiq, iqagikkich isigañiññilaatka aglaan argatka niaquġalu. ¹⁰Jesus uqallautinagaa, Iñuk ivvaqtuaniñaruq iqagiraksraitchuq isiganġi-aglaan, qanuq salummaqtuq tamaġmi. Aasiuvva salumarusi, aglaan tamatkinġichusi.

ⁿ 12.38 Is 53.1. ^o 12.40 Is 6.10.

¹¹ Qanuq Jesus ilisimaŋaruq kimun aitchuutiginiaqtilaamiñik, taamna pisigivlugu ilaa uqallaŋaruq, Tamatkigłusi salummaŋitchusi.

¹² Iqaġianikamigich isigaŋich, tiguaniłkugillu qalliich annuġaani, inimiñukami uqallautiŋagai, Iłisimavisi sutilaamnik ilivsiññun?^p ¹³ Taisuugivsiŋa Iłisaurrimik Ataniġmiglu, aasii nalauttusi qanuq tainnasiuruŋa. ¹⁴ Uvaŋaasii, ilivsi Ataniqsi Iłisaurriksilı, iqaġiŋagupkich isigasi, ilivsiavsauq iqaġiraksraġigaluagmigisi isigasi avamun. ¹⁵ Qanuq tuvraaksriŋagivsi, ilivsiłi pirusrauqaluaqtusi pikkaptun ilivsiññun. ¹⁶ Iłumutupaġataq uqallautigivsi, kivgaq una kamaŋaħaariŋichuq ataniġmiñiñ, naaggaunnii taamna tilirauruq kamaŋaħaariñmiuq taavrumaŋa tilirimiñiñ.^q ¹⁷ Tamatkua ilisimaguvsigik, quviagiŋaġisi piguvsigik.

¹⁸ Sivuniġiŋitkivsi iluqasi, ilisimagitka piksraqtaatka. Taamna ittuq Bible uqaluŋich nalautitquvlugich. “Iñuk niġiŋaruq punniġutimnik paałŋaŋasiruq uvamnun.”^r ¹⁹ Uqallautigivsi taavrumiŋa paŋmapak taŋŋiqsaŋaiññaan, nalautpan ukpiliquvlusi Christ-gutilaamnik. ²⁰ Iłumutupaġataq uqallautigivsi, iñuk taamna akuqtuiruq kimigłiqaa tilikkamnik akuqtuiruq uvamnik, aasiavsauq taavruma akuqtuiruq uvamnik akuqtuġmigaa tiliriga.^s

Jesus Uqautigigaa Piŋaiññaan Aitchuutauniksrani

(Matthew 26.20-25; Mark 14.17-21; Luke 22.21-23)

²¹ Tavra Jesus tainna uqaanikami, iłiıllıuqpalıŋaruq aasii uqallakłuni, Iłumutupaġataq uqallautigivsi, ilavsi aitchuutiginiġaŋa. ²² Tavra ilitchitqurat qiniġutiŋarut avamun, nalupqisukłutiŋ kimik uqautiqaqtilaŋanik. ²³ Iłaŋat ilitchitquraŋisa, Jesus piviuttaġikkana, ikusiksimaŋaruq qaniłłuni Jesus-mun. ²⁴ Tavra Simon Peter-m kiruqtaŋaga niaqqumiñik sivuniqaqługu, apiqquuŋ kimik uqautiqaqtilaŋanik. ²⁵ Tavra tainna ikusiksimaallaġmi qaniłłuni Jesus-mun uqallautiŋaga, Ataniq, kiuva? ²⁶ Jesus kiunaga, Taamnauruq aitchuġniakkaġa uumiŋa punniviñauramik misuqqaqługu. Tavra misuqqaqługu punniviñauraq, qaiñŋaga Judas-mun, iġniŋanun Simon Iscariot. ²⁷ Tavra Jesus qaisaniŋmagu punniviñauraq Judas-mun, Satan isiŋaruq ilaanun. Jesus uqallautiŋaga, Piyumakkan piun qilamik. ²⁸ Tavra kiñaliqaa niġġiviñi kaŋiqsiŋichuq summan Jesus taavrumiŋa uqallaktılaŋanik Judas-mun. ²⁹ Judas pigimmagu maniqaġviŋat, ilaŋich isumaŋarut Jesus-mun uqallautinasugalugu, tauqsiġiaquvlugu pigiraksraġikkaġmiŋnik niqinaqikpata, naaggaqaa aitchuiyaqtuqunasugalugu ilıappauruanun. ³⁰ Tavra, aitchuusiġianikamiun punniviñauraq, tavrauvva Judas aniŋaruq. Unnuaguruq.

Nutauruq Pitquraq

³¹ Tavra Judas anianiŋman, Jesus uqallaŋaruq, Paŋmapak Iġniŋa Iñuum kamaŋaqsipkaqturuq, aasii God kamaŋaqsipkaqtaummiuq ilaagun. ³² Tavra God kamaŋaqsipkaqtukpan ilaagun, God-iptauq kamaŋaqsipkaġniġmigaa Iġniŋa Iñuum, sulı kamaŋaqsipkaqługu tavrauvva. ³³ Miłiqtuuraat, paŋmapak itqatiġurallakkivsi. Ivaġniġivsiŋa. Aasii uqallausivsun Jew-guruanun paŋmapaktauq uqallautigivsi, qaiyumiñaitchusi aullaġviksrautimnun.^t ³⁴ Aitchuġivsi nutauruamik pitquramik, ilivsi piviuttaqutisitchi avamun, uvaŋaptauq piviuttaqutiqatuatun ilivsiññun, piviuttaqutisitchi avamun.^u ³⁵ Piviuttaqutiguvsı avamun, iñupayaat ilisimaniaqtut ilivsi ilitchitquraġitilaavsiññik uvamnun.

Jesus Uqautigigaa Piŋaiññaan Peter-m Piılaaġniŋa

(Matthew 26.31-35; Mark 14.27-31; Luke 22.31-34)

³⁶ Simon Peter-m apiġiŋaga, Ataniq sumuŋniapich? Jesus kiunaga, Aullaġviksrautimnun malikkumiñaitkivsiŋa paŋmapak, aglaan maligutiniaqtusi

^p 13.12-15 Mt 20.28; Mk 10.45; Lk 22.27. ^q 13.16 Mt 10.24; Lk 6.40; Jn 15.20. ^r 13.18 Ps 41.9.

^s 13.20 Mt 10.40; Mk 9.37; Lk 9.48; 10.16. ^t 13.33 Jn 7.34. ^u 13.34 Jn 15.12,17; 1 Jn 3.23; 2 Jn 5.

aquvatigun. ³⁷Peter-m apigijagaa, Ataniiq summan malikkumiñaitpigiñ paŋmapak? Itqanaitchuŋa tuqqutisuklutin. ³⁸Jesus kiunagaa, Itqanaipiaq pich tuqqutisukluŋa? Iłumutupiaġataq uqallautigikpiñ, tinmiaq nipannianjitchuq ilinun piilaaginjaunnana piŋasuni.

Jesus Apqutauruq Aapamun

14 ¹Isumaaluutaittichi. Ukpqiqsimaagitchi God-mun, ukpqiqsimaagitchi lu uvamnun. ²Aapama igluqpaŋani iñugiaktut inillaat. Taamna tainnainjitan, uqallautiniaġaluagivsi. Aullaqsirunja itqanaiyaġiaġlugu iniksraqsi. ³Aasii aullaġuma itqanaiyaġiaġlugu iniksraqsi, qaitqigñiaġmiunja aasii nayuqsiutilusi uvamnun, sumiitkuma tavranivsauq itquvlusi. ⁴Aasii ilisimagiksi apqutaa aullaġviksraunma. ⁵Thomas uqallautinagaa, Ataniiq, nalurugut sumugniaqtilaagnik, qanuġlugu ilisimaniaqpisigu apqun? ⁶Jesus kiunagaa, Uvaŋa apqutaurunja, ilumun ittuaglu, iñuggullu. Kiñaliqaa Aapamukkumiñaitchuq aglaan uvapkun kisan. ⁷Ilisimajaguvsiŋa, ilisimayumiñanagaluagmigiksi Aapaga. Tavranjaaglaan ilitchuġigiksi suli tautuanijaġiksi.

⁸Philip uqallautinagaa, Ataniiq, tautuktittigut Aapamik aasii qat-chuġniaqtugut. ⁹Jesus uqallautinagaa, Itqatiginagaluagikpiñ sivisuruamik, naluvija suli Philip? Iñuum tautuŋaruam uvamnik tautuŋammigaa Aapa. Qanuġlutin uqallakkumiñiaq pich, tautuktittigut Aapamik? ¹⁰Ukpjiŋitpich uvaŋa Aapamiitilaamnik suli Aapa uvamniitilaanjanik? Uqaluich uqalugikkatka ilivsiñun uqautigilaitkitka uvaŋa ataniġnaqutipkun, aglaan Aapam iñuuruam uvamni pigai savaani. ¹¹Ukpigisiŋa uqallakama Aapamiitilaamnik suli Aapa uvamniitilaanjanik, naaggaunnii ukpigisiŋa pisigilugich savaatka. ¹²Iłumutupiaġataq uqallautigivsi, iñuk ukpiqtuq uvamnun piñiaġmiuq savaanik pikkamnik, suli kamañhaaqtuanik savaanik makkunajŋa ilaa piñiaqtuq, qanuq aullaqsirunja Aapamun. ¹³Sunapayaaq apiqsriaqsi atipkun, piñiaġiga, Aapa kamañhaaqtuqutlugu Iġnikun. ¹⁴Apiġiguvsiŋa supayaamik atipkun, piñiaġiga.

Ilitqusigiksuaq Unniqsuqñisauruq Qaipkaġniaġnivlugu

¹⁵Piviuttaġiguvsiŋa, kamagisigik pitquratka. ¹⁶Aasii aŋaayyuviginiagiga Aapa, ilaanun aitchuqulusi allamik Ikayuqtimik nayuqtiksraivsiñnik isuitchuamun. ¹⁷Taamna Ilitqusia ilumun ittuam, nunam iñuŋisa akuqtugumiñaisa-ŋat qanuq tautulaitkaat naaggaunnii nalugaat. Ilivsi ilisimagiksi, qanuq iñuuqatauruq piqatigivlusi, suli iluvsiñniinniaqtuq. ¹⁸Qimaŋnianjtkivsi kisijŋuġruiñiaġlusi, aglaan qaiñiaqtuŋa ilivsiñun. ¹⁹Sivikitchuami nunam iñuŋisa tautuaġiaġiaġaannja, aglaan tautugniaġivsiŋa, qanuq iñuunjañiñnama ilivsiŋasauq iñuuniaġmisi. ²⁰Taamna uvluq tikitpan, ilisimaniaqtusi uvaŋa Aapamiitilaamnik, suli ilivsi uvamni, aasiivsauq uvaŋa iluvsiñni.

²¹Iñuk ilisimaruq pitquramnik kamagivlugi lu piviuttaġigaanja. Aapama piviuttaġiniaġaa piviuttaqsiruaq uvamnik, aasiivsauq piviuttaġiniaġmigiga suli ilisimapkaġniaqtuŋa ilaanun. ²²Judas Iscariot-guñitchuaq uqallaŋaruq ilaanun, Ataniiq, qanuġlutin ilisimapkaġniaq pich uvaptinun, ilisimapkaġaluagnak nunam iñuŋinun? ²³Jesus kiunagaa, Iñuum piviuttaġigumiŋa kamaginiaġai uqalutka, aasiili Aapama piviuttaġiniaġaa, aasii uvaguk qaiñiaqtuguk ilaanun suli ilaa iñuuqatigilugu. ²⁴Iñuk piviuttaqsriŋitchuaq uvamnik kamaksriñaitchuq uqalumnik, aasii uqaluich tusaakkasi uvaŋa uqaluginjtkitka aglaan uqalugigai Aapam tilisiruam uvamnik. ²⁵Tamatkuniŋa uqautinagivsi itqatiginjavsi-suli, ²⁶aglaan

^{14.6} Mt 11.27; Jn 1.18; 6.46; Ac 4.12.

^{14.13-14} Mt 7.7-11; Lk 11.9-13; Jn 15.7,16; 16.23-24; 1 Jn 3.21-22; 5.14-15. ^{14.15,21} Dt 6.4-9; 11.1.

imma Ikayuqti, Iltqusiġiksuaq, Aapam tiliñiakkaja uvamnik pirritqulugu, ilisautiniaġaasi supayaanik suli itqaqtinniaġaasi iluqaiñnik uqaluginjakkamnik ilivsiññun.

²⁷Qimaqsikavsi tutqiqugivsi. Tutqigitchi uvaptun tutqiksuatun. Nunam iñunji tutqiuatitchut tutqiuטיפiamik tutqiuטיפaqtirrutiptun ittuamik. Isumaaluutaittitchi iqsiniasiļu. ²⁸Tusaanġagivsiņa uqallautikavsi, aullaġniaġnivlunja suli utiġniaġnivlunja ilivsiññun. Piviuttaġipianġaguvsiņa quviasugniaġagaluqtusi aullaġniaġnikama Aapamun, Aapakiatarġ kamanalħaaqtuq uvamniñ. ²⁹Aasii paŋmapak kilianikkivsi taŋŋiġaiñŋaan nalaulġiñaqpan ukpiliquvlusi.

³⁰Tavraŋġaaglaan uqaqatigipianġaiġniġivsi, qanuq Tuunġaq, atanauraŋat nunam iñunġisa, qaigaqsiruw tigutaaqtitchuklunja. Suaŋġataitkaluqtuq payariyumiñaglunja. ³¹Tuqutinniaqtunja. Taamna piraksriutiginaġa Aapam uvamnun, ilitchuġipkaqsaglughich iñupayaat uvamnun piviuttaġitilaanja Aapa. Makittitchi, aullaqta uvaŋġa.

Jesus Iļumun Napaaqtuayaapiatun Ittuq

15 ¹Uvaŋa iļumun napaaqtuayaapiatun ittuŋa, aasii Aapaga qaunaksritun ittuq napaaqtuayaamik.^γ ²Qisiqsuטיפayaq uvamniittuq siiġniļaiñman, ilaan piġaa. Aasii qisiqsuטיפayaq siiġniisuuruaq nauyumiñħaksaguuġaa siiġniivsaaquvlugu. ³Ilivsi salummaanikkaasi uqalughich uvaŋa uqautigikkaġma ilivsiññun. ⁴Atausiŋġuqatigimaaqsija, uvaŋaptauq atausiŋġuqatigimaaġniaġmivsi. Qisiqsuטיפ siiġniyumiñaitchuq inmisun pituummiŋitkumi napaaqtuayaamun, tainnatuttauq atausiŋġuqatigimaanġisuaġuvsiņa piyumiñaitchusi piraksriutimnik.

⁵Uvaŋa napaaqtuayaatun ittuŋa, ilivsiļi qisiqsuטיפitun ittusi.

Tavraasii siiġniqpaŋmatun piñiaqtusi atausiŋġuqatigimaaġuvsiņa, qanuq atausiŋġuqatiginaisuaġuvsiņa sumik piyumiñaitchusi. ⁶Iñuk atausiŋġuqataunaitchuaq uvamnun qisiqsuטיפitun igitauvluni palliġuqtuatuun ittuq. Palliich qisiqsuטיפit katitchuugaich aasii igiħughich igniġmun aasii ikirauvlutiŋ. ⁷Ilivsi atausiŋġuqatigimaaġuvsiņa suli kamagituiniñaglughich uqalutka, apiqsrisitchi supayaamik pisukkavsiñnik qaisauniaqtuq ilivsiññun.

⁸Siiġniqpakavsi satqummigiksi Aapama kamanautaa. Tainna pikavsi, ukpiġnaqsigiksi ilitchitqurautilaqsi uvamnun. ⁹Aapam piviuttaġimmaŋa piviuttaqsrisiatun piviuttaġimmigivsi. Iñuusiqaġitchiļi piviuttaġipkaġumiñaqsiļusi uvamnun. ¹⁰Ilivsi kamagiguvsigik pitquratka, piviuttaġipkaġniaqtusi uvamnun, uvaŋaptauq kamagimmatun Aapama pitquraŋi aasii piviuttaġipkaqlunja ilaanun.

¹¹Tamatkunija uqautinaġivsi, uvaŋa quviasuutiga iļivsiñniitquvlugu, suli quviasuurri naamatquvlugu. ¹²Uvva uvaŋa pitquraġa, piviuttaqqtisitchi avanmun piviuttaqsriņiptun ilivsiñnik.^z ¹³Kiñaliqaa kamanalħaaqtuamik piviuttaqqtaitchuq uumaŋġa, iñuum tuqqtigimmagich avilaitqatini. ¹⁴Avilaitqatigivsi kamaksriguvsi pitquramnik ilivsiññun. ¹⁵Tavraŋġaaglaan taiŋaiġivsi kivganik, qanuq kivgaq naluruq suliqitilaanjanik atanini, aġlaan taigivsi avilaitqatinik, qanuq iluqaiñnik ilitchuġipkaŋagivsi tusaanakkamnik Aapamniñ. ¹⁶Ilivsi piksraqtaaġiŋaitkivsiņa, aġlaan uvaŋa piksraqtaaġiŋagivsi aasii nalunaiqtusi aullaqtuksrauvlusi quliaqtuagutiyaqtuġlughich iñuich tusaayugaaġiksuanik ukpiġumiñaqsiļughich. Iliŋich siiġniaġimmatun piñiaġisi nuŋulaļiġaagummatun illughich. Tavraasii sunapayaq apiqsriaġikkaqsi Aapamun atipkun, ilaan aitchuutigiyminiġiaġa ilivsiññun. ¹⁷Uumiņa pitqurriġivsi, piviuttaqqtisitchi avanmun.

^γ 15.1 Is 5.1-7.   ^z 15.12 Jn 13.34; 15.17; 1 Jn 3.23; 2 Jn 5.

Nunam Iñuŋi Uumikłiqsut

¹⁸Nunam iñuŋisa uumigikpasi, itqaumaruksraursi uumigiqqaanagaanna uumikłiqsaraunnatiŋ ilivsiññik.^a ¹⁹Ilivsi atausiŋuqatigimaaguvsigik nunam iñuŋi, nakuaginayağaasi nakuaqsrismiktun ilaisa ilamiŋnik. Aglaan nunam iñuŋisa uumigigaasi qanuq atausiŋuqatigimaanjtkisi, uvaŋa piksraqtaagiŋavlusi ilinjiññiñ pigisukłusi uvaŋa. ²⁰Itqaumasigik uqaluich uqallautitka ilivsiññun, kivgaq kamanahhaanjičhuq ataniğmiñiñ. Ilinjisa nagliksaatinqakpanŋa, nagliksaatinniağmigaasivsauq. Ilinjisa kamagiŋakpatigik uqalutka, kamaginiağmigaitchauq uqalusi.^b ²¹Aglaan tamarra tamatkua piñiağaich iluqaisa ilivsiññun uvaŋa pigikkavsi, qanuq ilaisa naluvlugu taamna tilisiruaq uvamnuk. ²²Qaiŋaiłluŋa uqautiŋaitkupkič pasirauyumiñaitkaluaqtut, aglaan paŋmapak pasiraurut piłuumikkun. ²³Iñuum uumikłiqsuam uvamnuk uumigimigaaptauq Aapaga. ²⁴Savaŋaitkuma savaanik akunğanni iñuum allam piŋaisaŋiñik, pasirauyumiñaitkaluaqtut. Aglaan paŋmapak tautuŋarut savaamnuk sulı uumigivlunuk uvaŋalu Aapagalu. ²⁵Taamna taŋŋiutausağniqsuq uqaluŋmun aglausimaruamun ilaisa pitquraŋiñiñ, “Ilaisa uumigiŋagaanna patchisaiłlaakun.”^c

²⁶Aglaan Ikayuqti qaikpan, uvaŋa tiliñiakkağa ilivsiññun Aapa miñ, taamna Ilitqusia ilumun ittuam qairuaq Aapamiñ, ilaa ilitčuğiŋipkañiaqtuq uvapkun. ²⁷Aasiivsauq ilivsi qulıaqtuağiniağmivsiŋa, qanuq nayuŋagivsiŋa isuaniñ-qaja.

16 ¹Uqallausiŋiŋagitka tamatkua iluqaisa ukpiğutaiquŋiłłusi. ²Iñuich aninniğaasi Jew-guruat aŋaayyuviŋiññiñ. Iłumutun, piviksraq tikitchumaaqtuq qakugu kiapayaaq tuqtukumisi isumaniaqtuq ilaa savaurriñasugaluni God-mik. ³Aasii taamna piñiağa at ilivsiññun qanuq ilitčuğiŋaiłługu Aapa, naaggaunnii uvaŋa. ⁴Aasiuvva tamatkua uqallausiŋiŋagitka ilivsiññun, taimña piviksraq tikitpan, itqaquvlugich uqalutka ilivsiññun. Uqautiŋaitkivsi tamatkuniŋa isuaniñ-qaja, qanuq uvaŋa nayuqłusi.

Ilitqusigksuam Savaaŋa

⁵Aasiuvva paŋmapak aullaqaŋsiraŋa tilirimnun, nallivsiunnii apigiŋiñmigaaŋa sumuaqsimmagaagma. ⁶Pisigivlugu uqaluusiğa tamatkuniŋa ilivsiññun isumaalipiagaataqtusi. ⁷Suŋiñmiuq, aasii uqallautigivsi ilumun ittuamik, anniqsuutauniaqtuq ilivsiññun aullağuma, qanuq aullaŋisuaguma, Ikayuqtim ullaŋŋanjičkaasi. Aglaan aullağuma, tiliñiağiga ilivsiññun. ⁸Aasii qaigumi, ilaan qanuqpsiilłiñiağai nunam iñuŋi piłuutikun nalaunŋarualiqinikullu isivğiğvikullu. ⁹Qanuqpsiilłiñiağai piłuutikun, qanuq ukpiŋitčut uvamnun. ¹⁰Qanuqpsiilłiñiağai nalaunŋarualiqinikun, qanuq aullaqtuŋa Aapamun aasii ilivsi tautuağitŋağniagivsiŋa. ¹¹Qanuqpsiilłiñiağai isivğiğvikun, qanuq Tuunğaq atanauraŋat mattuma nunam iñuŋisa isivğiğsauganiktuq.

¹²Iñugiaktuanik sulı uqautiksraqağaluaqtuŋa ilivsiññun, kaŋiqsi-yumiñaitkisi paŋmapak. ¹³Aglaan Ilitqusiata ilumun ittuam qaigumi, kaŋiqsisaññaqtinniağaasi iluqaanik ilumun ittuamik, qanuq ilaa uqağniaŋitčhuq ilaan ataniğnaqunmigun, aglaan sunapayaaq tusaarani uqautiginiğa. Aasii ilaa qulıaqtuağniaqtuq ilivsiññun sunik qaiyumaqtuanik. ¹⁴Ilaan kamaŋaqsilłiğniağaŋa, qanuq uqautiniğiga uqalumnik aasii ilaan qaaniqsinniağailłi ilivsiññun. ¹⁵Iluqaisa Aapam pigikkaji pigigitka. Taamna pisigivlugu uqallaŋaruna Ilitqusigksuaq uqautiniğnivlugu uqalumnik aasii qaaniqsinniağai ilivsiññun.

^a 15.18-19 Jn 17.14-18. ^b 15.20 Mt 10.24; Lk 6.40; Jn 13.16. ^c 15.25 Ps 35.19; 69.4.

Isumaaǵullu Quviasuullu

¹⁶Tautuaǵınaiyasıgıvsınǵa. Aasıisuli sivikitchuami tautugniǵıvsınǵa. ^d¹⁷Ilanıch ilıchıtquranısa uqaurrutınarut avanmun, Sumik sivunıqaqlıǵu uqallakpa, Tautuaǵınaiyasıñıvıñı, aasıisuli, sivikitchuami tautugniǵıvsınǵa? Suli sumik sivunıqaqlıǵu uqallakpa uqallakami, Qanuq aullaqtuǵa Aapamun? ¹⁸Ilanıch uqallanarut, Sumik sivunıqaqpauǵ uqallausıǵıkamiuǵ sivikitchuamiǵıñıñı? Nalugıkput sumik uqautıqaqtılaanjanik. ¹⁹Jesus ilısimanaruuq apıǵısuktılaamiñik ilıñıñnun aasii uqallautınǵai, Apıqsruqtutıvısi ilıvsıñnun sumik sivunıqaqtılaanjanik uqallakama, tautuaǵınaiyasıñıvıñı, aasıisuli, sivikitchuami tautugniǵıgnıkama ilıvsıñnun? ²⁰Illumutupaǵataq uqallautıǵıvsı, qıanıaqtusi sulı kınıvıǵıgılsı, aglaalli nunam inıñı quviasugniıaqtut. Isumaaqpagnıaqtusi, aglaan isumaanǵaıǵılsı quvıatchagnıaqtusi. ²¹Aǵnaq ıǵnısulıaqsıkami sıvuıǵasuuruq, qanuq pıvıksraǵa tikıchuuq. Aasii ıǵnıanıkami, itqauınaǵaıǵayukkaa ihııllıuǵun, quviasuutınıkıñı miqıhtıñı animman. ²²Tainnatun isumaaǵutıqaqtusi pañmapak, aglaan taututqıǵnıǵıvsı aasii quvıatchaktıtaupaıǵnıaqtusi, sulı kıapayaaq ipıqtusulıqsıtchumiñaitkaasi.

²³Taıvrumanı uvlumi apıqsruqtuǵnıaǵıtıkvıvsınǵa sutıgıñ. Illumutupaıǵataq uqallautıǵıvsı, qıñnıuaǵıvsı supayaamik Aapamıñ, aıtchuutıgıñıaǵaa ilıvsıñnun uvaǵa ilıchıtquraǵıkavı. ^e²⁴Pañmapañmun-aglaan apıqsrıñıaıtchusi sumik atıpkun. Apıqsrıstıchı, aasii aıtchusıaıǵnıaqtusi quviasuutıksı naamatqulıgı.

Jesus Akımaruuq

²⁵Uqautıgıñǵatka tamatkua ilıvsıñnun uuktuutıtıgıñ. Pıvıksraq tikıchumaıaqtuuq tavrıñnaaglaan uqanǵaıǵıvıksraǵa ilıvsıñnun uuktuutıqaǵıñı, aglaan uqautılusı Aapakun kanıqsıñıaqsılıgı. ²⁶Taimña pıvıksraq tikıtpan apıqsrıñıaıqtusi aǵaayıulısi Aapamun atıpkun. Uvaǵaunnıı apıqsrısnııllıuǵıvsı Aapamun, aıtchuǵumiñǵaası, ²⁷qanuq Aapam ilaan pıvıuttagıǵaası ilıvsı pıvıuttagıñıakavısnı, sulı ukpılıñıakavısnı uvaǵa qanıatılaamnık God-mıñ. ²⁸Qanıaruuǵa Aapamıñ aasii nunamukıñı. Qımaaqsılıgıtıkıgı nuna utıqsaqıñı Aapamun.

²⁹Ilaan ilıchıtquranısa uqallautınǵaǵat, Aan, pañmapak uqaqtutın kanıqsıñıaqsıpaıqıñı uuktuutınılaıtıgıñ. ³⁰Pañmapak ilıchıuǵırıgıt ilısimatılaǵnık supayaanık. Nalupqısunıaıqsıgıt apıqsruutıksrıaıqsıgıñı. Taamna pısigıvlıgı ukpıqtuǵıt ilıvıch qanıatılaǵnık God-mıñ. ³¹Jesus kınıñǵaı, Pañmapak ukpılıqıpsı? ³²Pıvıksraq qairuuq, ilımun tikısanıktuuq, ilıvsı sıamıtıaunıaıqavısnı, inıllaa aımaaǵvıñımiñnı, aasii kısıñıñıuǵıñı. Aglaan kısımıǵıñıñımiñı, qanuq Aapam nayıǵaana. ³³Uqautınǵıvsı tamatkunıñı tutqıutıqaıvılsı ataısnıñıuqatıgıñıakavısnı. Nunamı ihııllıuǵıtıqaıǵnıaıqtusi, aglaan qanıñırrıtıqaıǵılaataǵıtıchı, uvaǵa akıılıpaıǵatanǵatka nunam inıñı ihııllıuqıtıchıruat ilıvsıñnık.

Jesus Añaaıyıtıǵai Ilıchıtquranı

17 ¹Tavra Jesus uqautıgıñıkamıgıch taapkuu uqaluıch, ilaa aǵıñıaruuq qılanımun uqallakıñı. Aapaa, ikarraıq tikıchuuq. Kamañıaqsıpañıñı uvaǵa Iǵnıǵıñı Iǵnıqıpılı kamañıaqsılıǵımagaatın, ²qanuq ilıvıch atanıǵnıaıqsıñıaıǵıñı kamañıaǵaıǵıñıaıqsıvıñıñı inıupayaanıñ. Taamna pısigıvlıgı inıupkaıyumiñıaıqtuǵa isııtchuamun ilıuqanıñnık qasıaǵnık uvamnun. ³Aasıuvva isııtchuıaıq inıggun, ilaısa ilıchıuǵıvlıtın kısıvısuıaluk ilımun God-autılaǵnık, sulı Jesus Christ ilıvıch tilıñıakkan. ⁴Ilıchıuǵıpañıaıǵıgı kamañıaıtın inıñnıñ naatçıvıñıñı pıraıksrııtıñnık

^d 16.23-24 Mt 7.7-11; Jas 1.5-6. ^e 16.23-24 Mt 7.7-11; Jas 1.5-6. ^f 16.33 Ro 8.37; 2 Co 2.14; Rev 3.21; 5.5.

uvamnun nunami. ⁵Paŋmapak Aapaa, kamaŋaqsipkaŋja sivuğağni taavrumiŋa kamaŋaunmik pigijakkamnik piqatigivlutin nuna savaaguŋaunnagu.

⁶Iłitchuğipkaŋagikpiñ iñuŋnun qaisağnun uvamnun nunam iñuŋiñiñ. Ilivich pigiŋagitin, aasii qaiñŋagitin ilinçich uvamnun, aasii kamagiŋagaich uqaluktin. ⁷Paŋmapak iłitchuğirut supayaat qaisatin uvamnun ilinçinŋaqtautilaanŋannik.

⁸Uqautinagitka uqaluksrirtutinçnik uvamnun aasii ilinçisa ukpigiŋagaich. Nalupqisuŋaiŋarut uvaŋa qaiŋatilaamnuk ilinçin, ukpiliqłutinj tilinçatilaamnuk ilinçinun.

⁹Aŋaayyutigitka. Aŋaayyutinçitkitka nunam iñuŋi aglaan aŋaayyutigitka tamatkua qaisatin uvamnun, qanuq pigigitin. ¹⁰Iluqaisa pitka pigigitin suli ilivich pisin pigigitka, aasii uvaŋa kamaŋautiğa ilisimanaqsiruaq ilaisigun.

¹¹Aasii paŋmapak nunamiiñŋaigaqsiruaq, aglaan ilinçich nunamiiŋit, aasii ullaqsigikpiñ. Piłutaitchuatiin Aapa, qaunağikkich ilivich suaŋŋatipkun iñuich qaisatin uvamnun, atauchisun itqulugich atausinçnummatiptiktun. ¹²Qaisatin uvamnun nayunçaisa qaunağinagitka ilivich suaŋŋatipkun. Qaunağinagitka aasii atausiq-unnii tammaŋaitchuq, aglaan taamna iñuk tammagumaatuaq Bible uqaluŋich nalautquvluğich.⁸ ¹³Aasii paŋmapak qaiyasiruaq ilinçinun, aasii tamatkua aŋaayyutigitka takkuanni ukua, ilinçich quviasuutiŋpaqaquvluğich quviasuutiŋpaqaqtılaptun. ¹⁴Uqautinagitka piraqsriutinçnik iñuŋnun, aasii nunam iñuŋisa uumigiŋagaich qanuq ilinçich ilauŋitchut nunam iñuŋiñun, uvaptuttauq nunam iñuŋiñun ilauŋitchuatun. ¹⁵Aŋaayyunçitchuaq ilinçinun piqulugich nunamiñ, aglaan qaunağitquvluğich Tuungagmiñ. ¹⁶Ilinçich ilauŋitchut nunam iñuŋiñun, uvaptuttauq nunam iñuŋiñun ilauŋitchuatun. ¹⁷Ilaaguakkich ilinçinuksriługich iłitchuğipkağlugich ilumun ittuaniç ilivich uqaluŋnik. ¹⁸Ilivich tilinçakamçali iñupayaanun, tainnatun tilinçammigitka iñupayaanun. ¹⁹Aasii ilinçich pisigivluğich ilaaguatuaq uvamnuk ilinçinun tuqqutikun, ilinçichauq ilaaguatutquvluğich ilumutun ilinçinun.

²⁰Aŋaayyutinçitkitka ukua iłitchitquratka kisiisa, aglaallu taipkua ukpiguŋamaatuaq uvamnun quliatuaŋannik tusaayugaagiksuamik. ²¹Aŋaayyutigitka iluqagmiŋ atauchisun itquvluğich. Aapaa, atauchisuttuq illich uvapitinçni, ilivich uvamniinmatun uvaŋalu ilinçini. Atauchisuttuq illich nunam iñuŋi ukpiliqsiŋhumiñaqsilugich ilinçinun tilinçatilaamnuk. ²²Iłisimanaqsinçakavich ilinçinuvamnı, tainnatulli ilisimanaqsinçaruaq uvamnuk ilinçinçni, ilinçich atauchisun itquvluğich, uvaptiktun atausiuruatun. ²³Uvaŋa ilaiñni suli ilivich uvamnı, ilinçich atausinçupaigağatagumaut, nunam iñuŋi iłitchuğiŋumiñaqsiyumaut ilinçinun tilinçatilaamnuk nunamun, suli piviuttağivluğich ilivich piviuttaqsrisiktuttauq uvamnuk.

²⁴Aapaŋ, kipiğniuçtuaq taapkua aitchuutiginçaratın uvamnun itqatigıtquvlunç sumiitkuma, tautuqlugu kamaŋaqsiliçtaunığa. Kamaŋautiçatınçaginiçma piviuttağinçavlunç nuna savaaguŋaiñŋaan. ²⁵Nalaunçaruatiin Aapa, nunam iñuŋisa iłitchuğinçaitkaatin, aglaan uvaŋa ilisimaŋagikpiñ, suli ukua iłitchitquratka ilisimarut ilinçinun tilinçatilaamnuk. ²⁶Iłitchuğipkaŋagikpiñ ilaiñnun, suli iłitchuğipkavsaağniagikpiñ, ilinçich puttusrisaiññaqtuağumaut ilinçinun piviuttağitilaamniçnik piviuttaqsrisiktun uvamnuk, uvaŋalu iluminiitilaamnuk.

Jesus Tigurauruq

(Matthew 26.47-56; Mark 14.43-50; Luke 22.47-53)

18 ¹Jesus aŋaayyutigianikamigich taapkua uqaluich, ilaa aullaŋaruq iłitchitquranılıç ikaaqlugu kuuguuraq Kidron isiçłutinç napaqtut nauviannun

⁸17.12 Ps 41.9; Jn 13.18.

Gethsemane-mun. ²Judas-gum, aitchuutiginniktuam ilaanik, ilisimanjammiñigaa taamna ini, qanuq Jesus akulaitchuami kasimaqatigisuugai ilitchitqurani tavrani. ³Tavra Judas aullaŋaruq piqasiqluni aŋuyaktinik, sulii ilaŋiñnik munaqsrich tilikkaŋiñnik aŋaayyuliqsiqpaich Pharisee-llu. Tavruŋaruq naniguaqtuqlutiŋ satkuliraqlutiŋ. ⁴Tavra Jesus, ilisimavluni supayaamik piñiaqtuamik inmiñun, saarvaŋaruq aasii uqallakluni ilaiññun, Kiña ivaqpsiŋ? ⁵Ilaisa kiunagaat, Jesus Nazareth-miu. Tavra Jesus uqallautiŋagai, Ilaaguruŋa. Judas, aitchuutiginniktuag ilaanik, makitaqataunaruq ilaiññun.

⁶Jesus uqallautimatiŋ ilaagunivluni, taluqsratshaklutiŋ utiqqiaŋaruq aasii ulguvlutiŋ nunamun. ⁷Jesus apigitqiaŋagai, Kiña ivaqpsiŋ? Ilaisa kiunagaat, Jesus Nazareth-miu. ⁸Jesus kiunagai, Uqallautiŋasugaavsi ilaagunivluŋa. Tavra ivaquvsina, ukua ilitchitquratka aullaŋlich. ⁹Taamna taŋŋiutausalgiñnisuq uqaluŋnun Jesus uqallausiŋaraŋiññun aŋaayyukami, Taapkunaŋŋa aitchuutiŋniñ uvamnun tammaiŋitchuŋa atautchimik-unnii. ¹⁰Tavrani Simon Peter savikpaqluni, amunaga aasii anauvlugu aŋaayyuliqsiqpaich kaukhiata kivgaŋa, aasii taliqpianic siutaiqlugu. Kivgam atqa Malchus. ¹¹Jesus uqallautiŋagaa Peter, Iliiŋ savikpaiñ puuŋanun. Isumavich akuqtuŋiaŋiññasugalugu uvamnun nagliksaagutiqpak Aapama sivunniŋakkana uvamnun?^h

Annas Apiqsruqtuŋaa Jesus

¹²Tavra aŋuyaktit atanauraŋatalu Jew-guruat munaqsriŋisalu tiguŋagaat Jesus aasii qiliqsruivlugu. ¹³Aullautiqqaŋagaat Annas-mun, qanuq aaparuaŋimmagu Caiaphas-gum. Taamna Caiaphas aŋaayyuliqsiqpaich kaukhiat taavrumani ukiumi. ¹⁴Caiaphas-gum uqallautiŋagai Jew-guruat anniqsuutaupiaŋiaŋivlugu iñuk atasiq tuqukpan pisilugich iñupayaat.ⁱ

Peter-m Piilaagigaa Jesus

(Matthew 26.69-70; Mark 14.66-68; Luke 22.55-57)

¹⁵Simon Peter-m allavlu ilitchitquram maliŋagaak Jesus. Iitchitquraq taamna ilisimanavlugu aŋaayyuliqsiqpaich kaukhiata, isiŋumiŋaruq piqatigivlugu Jesus silalliŋuanaŋanun inaata aŋaayyuliqsiqpaum. ¹⁶Peter qikaŋaruq silami paami. Tavra alla ilitchitquraq, ilisimakkaŋa aŋaayyuliqsiqpaich kaukhiata, aniŋaruq aasii uqallautivlugu niviaqsiq upkurriqiri, itqutiŋagaa Peter. ¹⁷Niviaqsiam upkurriqirim apiŋiŋagaa Peter, Ilaŋiŋitkaluaqpatin uuma iñuum ilitchitquraŋisa? Ilaa uqallaŋaruq, Ilaŋiŋitkaŋŋa.

¹⁸Tavra kivgat munaqsrillu igniqsuŋaruq qanuq qiiyanaqluni, aasii qikaŋiqsut pasiaqlutiŋ. Peter ilaŋiŋagaat qikaqluni pasiaqtuaq.

Aŋaayyuliqsiqpaich Kaukhiata Apiqsruqtuŋaa Jesus

(Matthew 26.59-66; Mark 14.55-64; Luke 22.66-71)

¹⁹Tavra aŋaayyuliqsiqpaich kaukhiata apiqsruqtuŋagaa Jesus ilitchitquraŋiŋun ilisaurrutiniŋullu. ²⁰Jesus kiunagaa, Uqaruŋa iñuŋnun salapqiruakun, ataramik ilisaurrisuuruŋa aŋaayyuviniñiŋiŋu aŋaayyuvikpaŋmiŋu, iluqaŋmiŋ Jew-guruat katirvikaŋannun. Uqaruŋa sumik nalunautchiŋu. ²¹Summan apiqsruqpiŋa? Apiqsrukich iñuich naalaŋniritka qanuq uqaruŋatilaamnik ilaiññun. Ilisimarut uqautiŋaramnik. ²²Taamna uqallausiŋianiŋmagu, ilaŋata munaqsrich qikaqtuam sanigaani patiaŋagaa Jesus uqallakluni, Taina kiuraksraŋiviuŋ aŋaayyuliqsiqpaich kaukhiat? ²³Jesus kiunagaa, Uqaruŋaguma killukuagaŋuŋa, ilitchuŋipkaŋuŋ

^h 18.11 Mt 26.39; Mk 14.36; Lk 22.42. ⁱ 18.14 Jn 11.49-50.

iñuñnun killukuagutiga. Aasii nalaulłuna uqağuma, summan patikpiña? ²⁴Tavra Jesus qiliqsruñjavlugu, Annas-gum aullaqtitkaa Caiaphas-mun añaayyuliqsiqpaich qaukñannun taavrumani ukiumi.

Peter-m Piilaagivsaagaa Jesus

(Matthew 26.71-75; Mark 14.69-72; Luke 22.58-62)

²⁵Tavra Simon Peter qikanjaruq pasiaqłuni. Iñuich ilañisa uqallautinagaat, İlagiñitpatin ilitchitquranisa taavruma iñuum? İlaa piilaanjaruq aasii uqallakłuni, İlaunitchuņa. ²⁶İlanata kivganisa añaayyuliqsiqpaich qaukñata, nanmiñinata iñuum Peter-m siutainakkanata, apigınagaa, Tautuñaitpigiñ Jesus piqatigivlugu Gethsemane-mi? ²⁷Peter piilaatqınaruq. Aasii tavrauvvaa tiñmiaq nipanjaruq.

Jesus Apiqsruqtuğaa Pilate-gum

(Matthew 27.1-2, 11-14; Mark 15.1-5; Luke 23.1-5)

²⁸Tavra iñuich aullautinagaat Jesus igluqpañaniñ Caiaphas isivgiğvinmun igluqpañaniittuamun kavanam. Uvlaatchaurauñaruq. Jew-guruat isinitchut isivgiğvinmun salumailisunıñıtıñ nigilılasukłutiñ Itqanmi Qulaurrusiqvinmun. ²⁹Tavra Pilate anniqınagai aasii uqallautivlugich, Sumik pasikkutiqaqpisi uumuuna iñukun? ³⁰İlaises kiunagaat, Una iñuk pitquranik navguiraunıtpan aitchuutiginayaitkikput ilinun. ³¹Pilate uqallautinagai, Pisiun ilivsiñnik aasii isivgiğlugu ilivsi nanmiñiq pitquravsıgun. Jew-guruat uqallautinagaat, Uvagut tuqutchipkaqtauyumiñaitchugut iñuñmik pitquranisıgun Rome-miut. ³²Taamna taññiutausanıqsuq uqaluñmun Jesus uqallautaanun qanutchikun tuqutikun tuquniaqtilaamiñik.^ı

³³Pilate isitqınaruq isivgiğvinmun aasii ququaqługu Jesus uqallautivlugu, İlivich Umialigivatin Jew-guruat? ³⁴Jesus kiunagaa, Taamna uqallausıgıvıñ ilıktuğruıñnaq, naagga allat uqallautivatin uvapkun? ³⁵Pilate kiunagaa, Jew-gunasugıvıña? Jew-guqativich nanmiñiq añaayyuliqsiqpaiıllu qaiñnagaatin uvamnun. Sumik piñavich? ³⁶Jesus kiunagaa, Umialgunıitchuņa mattumuña nunamun. Umialgu-guma mattumuña nunamun, kivgatka aņuyakkayaqtut aitchuutautunıñıluña Jew-guruanun. Umialgunıitchuņa nunam iñuñiñun. ³⁷Tavra Pilate uqallautinagaa, Uvva umialgurutin? Jesus kiunagaa, İlivich uqallaktutin umialgunıvıluña. Taamna pisıgıvlugu anıñaruña. Suli qaiñaruña nunamun qulıaqtuagısukługu ilımun ittuag. İñupayaam ıvaqñiaruam ilımun ittuamik naalağnıgaarña. ³⁸Pilate apigınagaa, Suuva ilımun ittuag?

Jesus Tuquruksrağugaat

(Matthew 27.15-31; Mark 15.6-20; Luke 23.13-25)

Taamna uqallausıgıqqaqługu, anıtqınaruq Jew-guruanun, aasii uqallautivlugich, İlitchuğıruña patchısıksraisılaanani. ³⁹Aglaan ilivsi piłğusıqıqtusi uvaña tigutaaqtaunıqsıchıtıquvlıña iñuñmik Itqagıvıñmi Qulaurrusiqvinmun. Tigutaaqtaunıqsıchıtıquvisıña Umialgannik Jew-guruat? ⁴⁰İlinıch nıpaallatqınarut, İlaanıñılaaq aglaan Barabbas-mik. Barabbas tigligayuktiqpaunaruq.

19 ¹Tavra Pilate tigupkanagaa Jesus aasii ipıgaqtuqtıñıgu. ²Aasııli aņuyaktit nıaquğusıñarut kakiılağnaqtuanıq qısqıstıñik, aasıı ilıvıluña nıaquanun, sulı annuğaaqługu suñaurammağıksuamıq annuğamıq umialıktun. ³İlaises ullakługu ilaanun kipagıvlugu nangarraqsınagaat, Sıvısuruamıq iñuuli Umialgat Jews, pattakługulu argamıñnik.

^ı 18.32 Jn 3.14; 12.32.

⁴Pilate anitqinjaruq aasii uqallautivlugich, Uvva, annisiniagiga ilivsiññun ilisimatquvlusi uvaña ilitchuğiñisilaamnik patchisiksramik ilaani. ⁵Tavra Jesus anijaruq atuqłuni niaquğunmik kakillağnaqtuanik suli suñauraammağiksuamik annuğaamik. ⁶Añaaayuliqsiqpaiłlu munaqsriłlu tautukamirruñ, nipaallañarut, Kikiaktuutili, kikiaktuutili añarrauramun. Pilate uqallautiñagai, Piługu ilivsiñnik kikiaktuuttusiñ, qanuq uvaña ilitchuğiruña patchisiksraisilaanjanik. ⁷Jew-guruat kiunagaat, Pitquraqaqtugut aasii taavrumuuna pitqurakun tuquruksraugaluqtuq, qanuq ilaa inmiñik iliuqtuq Iğñiginivłuni God-mun.

⁸Tavra Pilate tusaakamigich taapkua uqaluich, iqsitcavsaañaruq. ⁹Isitqinjaruq isivgiğviñmun aasii apigivlugu Jesus, Sumiñ qaivich? Jesus kiunaitkaa. ¹⁰Pilate apigiñagaa, Uqautinianitpiña? Ilisimañitpich atanignaqtuqtaqtilaamnik tigutaaqtaun aiqsitchumiñaqłutin, suli kikiaktuutipkağumiñaqłutin? ¹¹Jesus kiunagaa, Atanignaqtuqtağumiñaitkaluaqtutin qanuğumiñağluña aitchuusiagiñisuağupku ilivich God-miñ. Tavra taamna iñuk aitchuutiginniktuaq uvamnii ilinñun piłuusiqiłhamaaqtuq. ¹²Taapkua uqaluich pisigivlugich Pilate-gum tigutaaqtaunaiqsinniağaluağaa Jesus, aglaan Jew-guruat nipaallaksiññañarut, tigutaaqtaunaiqsitkupku una iñuk, Caesar-m avilaitqatigiñitkaatin. Iñupayaaq iliuqtuq inmiñik umialiguqtuqłuni akililiqsuutiruq Caesar-mun umialguruamun Rome-mi. ¹³Tavra Pilate tusaakamigich taapkua uqaluich, ilaan annisiniagaa Jesus aasii aquvifiñni isivgiğvium aquppiutaninñun inimum atiqaqtuamun Uyağgmik natilik, aasii Hebrew-tun uqağniğmi taggisaa Gabbatha.

¹⁴Taamna uvluğiniğagaa Jew-guruat itqanaiyağmata Itqanmik Qulaurruqiviniñmun, aasii uvluq qitiqqaqpałiłuni. Pilate uqallautiñagai Jew-guruat, Uvva Umialiksi. ¹⁵Iliñich nipaallañarut, Tuqulli. Tuqulli. Kikiaktuutilugu añarrauramun. Pilate uqallautiñagai, Kikiaktuutiniaqpigu Umialiksi? Añaaayuliqsiqpaich uqallañarut, Umialgitchugut allamik, Caesar kisian. ¹⁶Tavra ilaan aitchuutigiñagaa ilainñun kikiaktuutitquvlugu añarrauramun.

Jesus Kikiaktuurrauruq Añarrauramun

(Matthew 27.32-44; Mark 15.21-32; Luke 23.26-43)

¹⁷Tavra ilaisa tiguñagaat Jesus, aasii anivłuni iqsrugağaa ilaan añarraurani, inimum taggisisaqtuamun inaanik niaquğruam, taggisisaqtuq Hebrew-tun uqağniğmi Golgotha. ¹⁸Tavrani ilaisa kikiaktuutiñagaat añarrauramun piqasiqługu malğunmik allañnik, Jesus qitqagnukługu. ¹⁹Pilate suli aglañaruq aasii ilivlugu añarrauramun taiguagnaqtuq, Jesus Nazareth-miu, Umialgat Jew-guruat. ²⁰Iñugiaktuat Jew-guruat taiguanağaat taamna aglak, qanuq ini Jesus kikiaktuurrauvia qaninñaruq iniqpañmun, suli aglaaguvluni Hebrew-tun Latin-tullu Greek-tullu. ²¹Añaaayuliqsiqpaich tavrani uqallañarut Pilate-mun, Aglagnagu Umialgannik Jew-guruat, aglaan aglagiñ Una iñuk uqaqtuq uvaña Umialguruña Jew-guruanun. ²²Pilate kiunagai, Aglaağianikkaga allañnuğniañitchuq.

²³Añuyaktit Jesus kikiaktuutianikamirruñ añarrauramun, tiguñagaich annuğaani aasii autaaqługich sisamaiguługich, atautchimik piłlaayumiñaqsivlugu añuyakti. Aglaan ilağiniñitkaat ilulliat annuğaaniñisa kiluiłaaq, qilaq qulaaniñ anmun, ²⁴uqaqłutiñ inmiñnun, Aliganaiłlakput una, aglaan saaptautigiłakput ilitchuğisagłuta kimun piginiaqtilaañjanik. Taamna tañjiutauniqsuq Bible uqaluannun inna,

“Ilaisa autañagaich annuğaata inmiñnun, suli annuğaaga saaptautigiñagaat.”^k

²⁵Tavra taamna añuyaktit piñagaat. Aasiivsauq makitanarut sanigaani añarrauranan Jesus, aakaña, aakanallu aniqataa, Mary-łunuliaña Clopas, Mary-łun

^k 19.24 Ps 22.18.

Magdalene. ²⁶Tavra Jesus tautukamiuḡ aakani ilitchitquraḡlu ilaan pivittuḡaḡirani makitaruak qaniḡtutiḡ, uqallautiḡagaa aakani, Aḡnaaq, ikka iḡniḡiḡ. ²⁷Aasii uqallaḡammiuḡ ilitchitquramun, Ikka aakan. Tavraḡḡaaglaan ilitchitquram nuutiḡḡagaa ilaan aimaagviḡmiḡun.

Jesus Tuquruḡ

(Matthew 27.45-56; Mark 15.33-41; Luke 23.44-49)

²⁸Taavruma aquaḡun Jesus, ilisimavluni supayaat paḡmapak naatilaḡannik, uqallaḡaruḡ, Imiḡuliqsuḡa. Taamna uqallausiḡiḡagaa taḡḡiqvulḡich Bible uqaluḡich.¹ ²⁹Tavrani napaḡaruḡ qattaq silivinḡaruḡ wine-mik, tavra iliḡagaat ivsaktaḡtuḡaq ivsaktilluataḡḡugu wine-mik aasii isaḡutivlugu qiruatchiamik qanḡanun. ³⁰Jesus aitchuusiḡaḡianikamiuḡ wine uqallaḡaruḡ, Naattuḡ. Aasii sikivlugu niaḡquni aniḡniḡaruḡ.

Jesus Kapigaat Saniqsuagun

³¹Tavra uvluḡimmagu Itqanaiyaḡvium Qulaursuḡivikun niqinaḡvium, Jew-guruat apiḡiḡagaat Pilate niuḡich navḡuḡukḡuḡich, sulii aullautitquvḡuḡich, timit aḡarrauraniititquḡiḡuḡich Jew-guruat Savaiḡḡiḡanni. Qanuḡ taamna Savaiḡḡiḡ nuimaraguḡuḡ allaniḡ Savaiḡḡiḡniḡ. ³²Tavra aḡuyaktit qaiḡaruḡ aasii navḡuḡuḡuḡich niuḡich sivullium, iḡḡuatalu kikiaktuḡurrauqatauruam Jesus-mun. ³³Aasii tikiḡḡamirruḡ Jesus ilitchuḡivlugu tuquaniktilaḡanik, naviḡaitkaich niuḡich. ³⁴Aglaan iliḡata aḡuyaktit kapiḡagaa saniqsuagun panamik, aasii tavrauvvaa maḡiḡaruḡ auglu imiḡlu. ³⁵Iḡuḡ taamna tautuḡaruḡ taavrumiḡa quliiḡtuḡaruḡ ilivsi ukpiliqvulusi. Ilaan quliiḡtuḡa iḡumun ittuḡ, sulii ilaa ilisimaruḡ iḡumun ittuamik uqaḡtilaamiḡik. ³⁶Tavra tamatkua piḡaruḡ taḡḡiḡsautquvḡuḡich Bible uqaluḡich inna, "Atausiḡuraḡ-unniḡ sauniḡa naviktauniaḡitchuḡ."^m ³⁷Aasiisulii alla Bible uqaluḡat uqaḡmiuḡ, "Ilaisa qiiḡniḡagaat kapiḡaraḡtiḡ."ⁿ

Jesus Iḡuvviuḡaat

(Matthew 27.57-61; Mark 15.42-47; Luke 23.50-56)

³⁸Taavruma aquaḡun Joseph Arimathea-ḡmium ullakḡuḡ Pilate apiḡiḡagaa pisukḡuḡ timaa Jesus. Taamna Joseph ukpiḡtuḡaruḡ Jesus-mun aglaan nalunautchivḡuni sivuuḡaḡivluguḡich Jew-guruat. Pilate-gum uqallautiḡagaa piyumiḡaḡnivḡuḡ timaa Jesus. Anivḡuni Joseph-gum aullautiyaḡtuḡagaa Jesus timaa. ³⁹Nicodemus-lu, Jesus-mukpaalluḡaruḡ unnuami, qaiḡammiuḡ qaḡḡirrivḡuni akuvliḡiḡiḡniḡ tivluktuaniglu tivraḡiksuaniglu iḡuvviuḡutinik tallimakpiatun uqumaisiḡiruanik.^o ⁴⁰Iliḡikta piḡagaak timaa Jesus, aasii nimmaaqḡuḡuḡ qattitḡiksuanik ukiḡḡaanik tivraḡiksauḡiḡuḡuḡ, piḡḡusiatitun iḡuvviuḡamiḡ Jew-guruat. ⁴¹Tavra qaniḡani ilaan kikiaktuḡurrauviaḡa nauvianni napaḡtut inḡaruḡ nutaaḡ iḡuvvivik iḡuum qanḡaunniḡ iḡuvḡuvigḡiḡaisaḡa. ⁴²Tavra pisigivlugu uvluḡ sivuani Jew-guruat Savaiḡḡiḡata, pisigivluguḡuḡ iḡuvvivium qaninniḡa, iliḡagaat Jesus tavruiḡa.

Iḡuitchuḡ Iḡuvvivik

(Matthew 28.1-8; Mark 16.1-8; Luke 24.1-12)

20 ¹Tavra Jew-guruat Itchaksriḡmata Savaiḡḡiḡat qaaḡiḡman, Mary Magdalene iḡuvviviuḡmuḡaruḡ uvlaaḡuḡaḡḡuni taḡḡaansulii, aasii tautuḡagaa uyaḡagruaḡ piḡaruḡ iḡuvvivium paananiḡ. ²Tavra aḡpamik aullaḡaruḡ Simon

¹ 19.28 Ps 69.21. ^m 19.36 Ex 12.46; Nu 9.12; Ps 34.20; 1 Co 5.7. ⁿ 19.37 Zec 12.10; Rev 1.7.
^o 19.39 Jn 3.1-2.

Peter-mun allamullu ilitchitquramun taavrumuḡa Jesus piviuttaḡikkanaḡun, aasii uqallautivlugik, Aullautiniḡaat Ataniq iluvviviḡmiḡ, aasii nalugikput sumun ilisilaḡanik. ³Peter tavrani aniḡaruq piqatigivlugu alla taamna ilitchitquraq, aasii aullaḡiḡaruq iluvviviḡmun. ⁴Iluqatik aqpanḡaruq, aglaan allam ilitchitquram unitchaḡagaa Peter aasii tikitqaaḡluni iluvviviḡmun. ⁵Aasii puḡasivluni itchuaqami qiniḡsaḡluni, tautuḡagai qattigiḡsuat ukiḡhaat tamaani, aglaan isiḡitchuq. ⁶Tavra Simon Peter tikiḡḡaruq aasii isiqḡluni iluanun iluvvivium. Aasii tautuḡagai qattigiḡsuat ukiḡhaat tamaaniittuat, ⁷ukiḡhaaḡlu niaquaniḡḡaruq itqatauniḡniḡsuq qattigiḡsuanun ukiḡhaanun, aglaan imulaaḡavluni inniqsuq innigun. ⁸Tavra alla ilitchitquraq, tikitqaaḡaruq iluvviviḡmun, isiḡammuiq aasii tautukḡgich ukpiliḡaruq. ⁹Tamaḡanun-aglaan kaḡiqsiḡaitkaich Bible uqaluḡich, ilaan aḡiruk-srauniḡagun tuqunmiḡ. ¹⁰Tavra ilitchitqurak utiḡaruq aimaagviḡmiḡnun.

Jesus Niptaqtuq Mary Magdalene-mun

(Matthew 28.9-10; Mark 16.9-11)

¹¹Tavrani Mary makitaḡaruq qiavluni silataani iluvvivium, qianiallaḡmi puḡasivluni itchuḡaruq iluvvivium iluanun, ¹²aasii tautuḡaruq malḡugnuk isiḡullaḡnik qatituanik annuḡaaqatuaḡnik, aquppiruaḡnik timaata Jesus nallaviḡiḡaraani, iglua niaquani aasii iglua isiḡaniḡi. ¹³Iliḡikta apiḡiḡagaak, Aḡnaaq, summan qiaḡich? Ilaan kiḡuḡagik, Atakkiataniḡma aullautiḡaniḡaat Ataniḡa, aasii nalugiga sumun iliḡiḡniḡun ilisilaḡanik. ¹⁴Tainna uqallaanikami, kiḡiḡaruq aasii tautuḡagaa Jesus makitaruaq, aglaan ilisaḡiḡitkaa Jesus-gutilaaḡanik. ¹⁵Jesus apiḡiḡagaa, Aḡnaaq, summan qiaḡich? Kiḡa ivaqpiḡ? Isummatigivlugu nunaliḡiraunasugalugu, Mary uqallaḡaruq ilaanun, Iḡuuk, sumun aullautiḡagupku uqallautiḡḡa sumun iliḡatilaḡanik, aullautiyumagaa. ¹⁶Jesus tuḡluḡagaa atqanik, Mary. Mary qiviḡaruq aasii uqallakḡuni ilaanun Hebrew-tun, Rabboni (sivuniḡaqtuaq Iḡisaurii). ¹⁷Jesus uqallautiḡagaa, Tigḡunaḡa qanuq mayuaniḡaitchuḡasuli Aapamun. Aglaan aullaḡiḡ aniḡatiḡmun aasii uqallautilugich, mayuḡumaagaqsiruḡa Aapamnun Aapavsiḡniḡullu, sulii God-immun God-ivsiḡniḡullu. ¹⁸Mary Magdalene aullaḡaruq aasii uqallautiḡagai ilitchitqurani, Tautuḡagiga Ataniḡ. Sulii quliaḡuḡutiḡagai Jesus uqaluḡiḡnik.

Jesus Niptaqtuq Ilitchitquramiḡnun

(Matthew 28.16-20; Mark 16.14-18; Luke 24.36-49)

¹⁹Unnugiḡniḡani taavruma uvlum, tugliani uvlum Jew-guruat Savaiḡniḡata, upkuat umiktunapkaḡgich ilitchitqurat irvianni, iqsivḡutiḡ Jew-guruanik, Jesus qaiḡaruq aasii makiḡluni akunḡannun uqallautivlugich, Tutqiuḡiḡaḡitchi. ²⁰Tamna uqallausiḡianikamiḡun, ilaan maniḡagai ilaiḡniḡun argagni saniḡqaniḡlu. Tavra ilitchitqurat quviatchaḡarut tautukamirruḡ Ataniḡ. ²¹Jesus uqallautiḡagagai, Tutqiuḡiḡaḡitchi. Aapavli tiliḡammaḡa, tainnatulli tiligivsi. ²²Tamnaasii uqallausiḡianikamiḡun, iniqsaagviḡiḡagai uqallautivlugich, Iḡitqusiḡiḡsuaq aitchuusiḡisiḡuḡ. ²³Uqallautiguvsigik iḡuich God-mun suliquḡiḡiḡaḡiḡiḡluḡich itqumayumiḡaḡiḡluḡich piḡuḡutiḡich ukpiliḡpata, suliquḡiḡiḡaḡiḡsaurut. Aasiisulii uqallautimmiguvsigik God-mun suliquḡiḡiḡaḡiḡiḡiḡluḡich piḡuḡutiḡich ukpiliḡitpata, suliquḡiḡiḡaḡiḡsaḡitḡut.^p

Jesus-lu Thomas-lu Kasuutiruk

²⁴Tavra Thomas, ilaḡat qulit malḡuk, tagḡisiḡaqtuaq igluaniḡ Malḡim, piiḡaruq ilamiḡi Jesus qaimman. ²⁵Tavraasii allat ilitchitqurat uqallautiḡagaaḡ,

^p 20.23 Mt 16.19; 18.18.

Tautuñagikput Ataniq. Thomas uqallautigiññanagai, Tautuñisuağupkich argañiñi ikinjich kikiagich, suli argatka ililugich ikinjinnun kikiagich, ililugillu argatka saniğanun, ukpigumiñaiapiaqtuñja.

²⁶Tallimat piņasut uvlut pianiñmata, ilitchitqurañi iglumiinñalgitchut, aasii Thomas itqatañjaruq. Upkuat umiktuutiqañjarut, aasii Jesus qainjaruq qikaqłuni akunğannun. Uqallañjaruq, Tutqiuñtiqagitchi. ²⁷Tavraasii ilaan uqallautiñagaa Thomas, Ililuj argañiñ uvuñja suli tautukkich argatka, isaagutilugillu argaktin aasii ililugich saniqsumnun. Arguasunjaigiñ aglaan ukpiqsimaagiñ. ²⁸Thomas kiunğagaa Jesus, Ataniñ, God-ij. ²⁹Jesus uqallautiñagaa, Ukpiliqsutin tautuanikamña kisanik. Quviasuglich iñuich tautuñaitkaluaqłunja ukpiliqsuat.

Ukua Aglaagurut Ukpiliquvlusi

³⁰Tavra Jesus takkuanni ilitchitqurat piñagaluqtuq iñugiaktuanik allanik aliugnaqtuanik nalupqinaiyautinik kiutlaamiñik aglausimanjitchuanik ukunani makpiğaani. ³¹Aglaan makua aglaagurut ilivsi ukpiliquvlusi taamna Jesus Christ-gutilañjanik, Iğñiñja God-im, aasii ukpiliğłusi iñuggutinnaquvlusi ilaan suaññataagun.

Jesus Niptaqtuq Tallimat Malğunun Ilitchitquranun

21 ¹Taavruma aquagun Jesus salapqivsañjaruq ilitchitquranun Tasiani Tiberias. Aasii salapqinjaruq inna. ²Simon Peter, Thomas taggisiquqtuag igłuanik Malğim, Nathanael Cana-miu Galilee-miittuami, iğñiñjiglu Zebedee-m, suli malğuk allak ilañjich ilitchitqurañisa atautchimiinjarut. ³Simon Peter-m uqallautiñagai, Iqalliagaqsirunja. Ilaisa uqallautiñagaa, Piqasiğñiağiptigiñ. Tavra aullañjarut aasii ikivlutij umiaqpauramun. Taavrumani unnuami añjiññanjarut.⁴ ⁴Uvlug qauksrauraqsagatağman, Jesus makitanjaruq tatchim siñaani, aasii ilitchitqurat ilisağiñaitkaat Jesus-gutilañjanik. ⁵Jesus apigiñagai, Katkuqsii, iqaluutiqaqpsisi? Ilaisa kiunğagaat, Naumi. ⁶Ilaan uqallautiñagai, Niñjitchiun kuvraq taliqpiata tuñaanun umiaqpauram aasii iqalugniaqtusi. Tavra niñinğagaat aasii payyaksanagaat nuqitchaqamirruñ umiam iluanun qanuq iqaluuvaiññuni.⁷ ⁷Taamna ilitchitquraq Jesus piviuttağikkana uqallañjaruq Peter-mun. Ataniq pikka. Simon Peter-m tusaakami Atangutilañjanik, ilaan atinğagai annuğaani, annuğaakñilijaruq savakkumiññaksaaqłuni, nautkianjaruq immamun. ⁸Aasii ilallat ilitchitqurat tulanjarut umiaqpauramik, kaliğługu kuvraq silivinjaruq iqaluñnik, qanuq uñasiñiññutiñ nunamiñ, tallimakipiatun avluğaagñiqñun. ⁹Tulakamiñ nunamun, tautuñjarut aluatun ittuanii igniğmik tavrani, iqaluñmik qaamiutaqaqłuni punniğmiglu. ¹⁰Jesus uqallautiñagai, Qağğirrisitchi ilañiñnik akkupak iqaluktavsi. ¹¹Tavra Simon Peter ikinjaruq umiaqpauramun aasii nuqilğugu kuvraq nunamun, silivinjaruq iqalukpañnik 153-ñik. Aasii iñugiakkaluqñitillugich iqaluich kuvraq aliktuñitchuq. ¹²Jesus uqallautiñagai, Qailusi itqutchiğiağitchi. Nalliata-unnii ilitchitqurat apigisausiññagaat, Kiñailivich? Ilisimanğagaat Atangutilañjanik. ¹³Jesus qaiivłuni tiguñagaa punniq aasii aitchuutigivlugu ilaiññun, tainnatun suli iqaluk piñagaa. ¹⁴Tavrani piñatchiñagik Jesus salapqiqsitaunini ilitchitquranun añjip-qaqñitaganikami tuqunmiñ.

Jesus-lu Peter-lu Kasuutiruk

¹⁵Itqutchianikamiñ, Jesus uqallautiñagaa Simon Peter, Simon, iğñiñja John, piviuttağilħaaqpiña ukua ilitchitqurat piviuttaqqaanniñ uvamnun? Aañ Ataniñ,

⁴21.3 Lk 5.5. ⁷21.6 Lk 5.6.

ilaan kiunagaa, Iļisimarutin uvaņa nakuagigikpiņ. Jesus uqallautiņagaa Peter, Niģipkakkich imnaiyaatka. ¹⁶Iģluani Jesus uqallautitqijagaa, Simon, iģņiņa John, piviuttaģiviņa? Aan Ataniiq, iļisimarutin uvaņa nakuagigikpiņ, Peter uqallaņaruq. Ilaan uqallautiņagaa, Qaunagikkich imnaitka. ¹⁷Jesus uqallautiņagaa piņayuaņni, Simon iģņiņa John, nakuagiviņa? Peter atqunaqłuni ipiqtutčaņaruq pisigivlugu Jesus apiqquata piņayuaņni, Nakuagiviņa? Tavra Peter-m uqallautiņagaa, Ataniiq, iļisimarutin supayaanik. Iļisimarutin uvamnun nakuagitilaagņik. Jesus uqallautiņagaa, Niģipkakkich imnaitka. ¹⁸Iļmutupiagataq uqallautigikpiņ, nutaģaukavich iliņnik tavisuurutin aasii aullaqłutin sumugukavich. Aglaan utuqqaģuģuvich allam iņuum qiliqsruiniģaatin isaaqtillutin aasii aullautilutin ullagunģisagņun. ¹⁹Jesus taamna uqallausigiņagaa Peter-mun iļitchuģipkaqsaqlugu qanutchikun tuqqtikun ilaanun kamaņaqsiļiģniaqtilaana God. Aasii taavruma aquagun Jesus uqallautiņagaa Peter, Maliņņa.

²⁰Peter-m kiņiaqłuni tautuņagaa iļitchitquraq Jesus piviuttaģiraņa maliktuaq inmiņnun. Taamnaņaruq iļitchitquraq ikusiksimaņaruq qaniłłuni Jesus-mi nullautchiqamiņ aasii apiqsrivłuni, Ataniiq, kia aitchuutiginiqpatin? ²¹Peter-m tautukamiuņ, uqallautiņagaa Jesus, Ataniiq, qanuģniaqpaliuna? ²²Jesus kiunagaa, Uvaņa pisuutiginiģupku ilaa iņuutqulugu qaiņimnun-aglaan, suuva taamna iliņnun? Maliņņa. ²³Taamna uqallaun siamiņaruq akunģanni aniqatiit taamna iļitchitquraq tuquniaņiņiņivlugu. Jesus uqallaņaitkaluaģmiuq ilaanun tuquniaņiņiņivlugu, aglaan uqallaņaruq, Pisuutiginiģupku iņuutqulugu qaiņimnun-aglaan, suuva taamna iliņnun?

²⁴Taamna iļitchitquraq taamnauruq quliaqtuaqtuaq tamatkuniņa, suli ilaaguruq aglaktuaq tamatkuniņa, aasii iļisimarugut ilaan quliaqtuaņi iļumun ittut. ²⁵Jesus piņagaluaģmiuq iņugiaktuanik allanik sunik. Iluqaqpiuraģmiņ aglautiņakpata makpiģarriugłughich iņugiakpaiļłutiņ matugaluqparruņ nuna sippaqaģayaqtutsuli.

---

^s 21.20 Jn 13.25.

SAVAANĪCH TILIRAUURUAT

Iitichuqutit

Acts ilaurut uqalugiksuanun Luke aglaanijññun. Aglaŋagaich quliaqtuaġukługi Jesus maliġuaqtinjsa siamitchiññinat, quliaqtuanik ilaagun Jerusalem-mi, iluqaagni Judea-miłu Samaria-miłu, suli isunijññun nunapayaam. Quliaqtuaġuruq ukpiġniaqtuat igliġniġatigun isagutiqqaagmata Jew-guruat aasii nauvluni nunapayaamun. Aglaktuam kanjqsimmaġiksaaqunagaich ukpiġniaqtuat anayasaaqñisilaanġat Rome-miut umialgutaannik suli ukpiġgutaat taŋjiutautilaanġa Jew-guruat aŋaayyuliquaannun.

Acts piŋasuutchumiñaqtuq agliiññagñiġatigun quliaqtuat Jesus-kun suli aŋaayyuvium isagutiniġagun: 1) aullaqiqqaagñiġatigun ukpiġniaqtuat Jerusalem-mi Jesus mayuurrauganiġman; 2) siaminniġat Palestine-mi; 3) suli taputiniġich nunat Mediterranean-ni Rome-muaglaan.

Nuimaruq Acts-mi savagniġa ilitqusigiksuam, suamaruq ullautiruaq ukpiġniaqtuanun Jerusalem-mi uvluan Pentecost suli aullarriruq suaŋġatiqatitichiruġlu aŋaayyuvigmik, aullarriñiññiġlu. Tusaarakraq taimaŋġa quliaqtuaġuruq qavsiñi alġaqsruutini, suli quliaqtuaġuruat Acts-mi qiñiqtitkaa suaŋaniġa tusaarakqram iñuusiniġisun ukpiġniaqtuat suli aŋaayyuviruut.

Avgutit

Itqanaiyautit.....	1.1-26
a. Jesus aqulliq pitqutaa unniqsuqñisaału	1.1-14
b. Judas akiagutaa.....	1.15-26
Tiliraaurat savaanġich Jerusalem-mi.....	2.1-8.3
Tiliraaurat savaanġich Judea-miłu Samaria-miłu.....	8.4-12.25
Paul savaanġich	13.1-28.31
a. Aŋaayyuliqsiuyyaqqaagñiġa	13.1-14.28
b. Kasimaruat Jerusalem-mi.....	15.1-35
c. Tuglia aŋaayyuliqsiuyyaġniġata.....	15.36-18.22
d. Piŋayuat aŋaayyuliqsiuyyaġniġiksa.....	18.23-21.16
e. Paul tigutaaqtauniġa Jerusalem-mi Caesarea-mi Rome-miłu	21.17-28.31

Savaanġich Tiliraaurat

1 ¹Nakuagiramnun Theophilus-mun. Sivulligñi makpiġaani uqausi-ġiġagitka iluqaisa Jesus savaagikkaŋi ilisaurrutiñiłu,^a ²uvlumun-aglaan mayuurrauvianun qilaŋmun. Mayuurraunaiññaan Iitqusigiksuam suaŋġasiŋagaa piraksriiyumiñaqsivługu iñunun piksraqtaagñiarañiñun tilisukługich. ³Malġukipiama uvluni tuqtuaqqaqłuni tautuktitqataŋaruq inimiñik ilaiññun iñugiaktuani, nalupqinaiqługu iñuutilaani. Ilaisa tautukkayu-ŋagaat, uqaqatigivlugiłlu ilaata God-im atanniqsimmataanik iñunun. ⁴Katinmata atautchimun Jesus piraksriġagai uumiġa, Jerusalem-miñ aullaġnasi, aglaan utaqqiyumagiksi aitchuutiksraun Aapama unniqsuqñisaa, uqautigiñakkaġa

^a 1.1 Lk 1.1-4.

ilivsiññun.^b ⁵Qanuq John paptaiğutiqañaruq imiğmik, aglaanuvva iñukitchuat uvlut pianikpata, Ilitqusigiksuaq ilivsiññun iliniagiga.^c

Jesus Mayuurrauruq Qilañmun

⁶Tavra ilitchitqurat katinnamin piqatigivlugu Jesus apigiñagaat, Ataniq, pañmapak isagutipkagnaqpiuñ Israel-guruat umialiqagumiñaqsilugich inmiñni taimanisuñ? ⁷Jesus kiunagai, ilivsi ilisimaraksrautigiñitkisi uvlullu piviksralu Aapam inillañarañi ilaan atanignaunmigun. ⁸Aglaan Ilitqusigiksuaq qaigumi ilivsiññun suaññaasi quliatuagumiñaqsilusi tusaayugaagiksuanik uvapkun Jerusalem-mi, iluqaaniñu Judea-mi, Samaria-miñu, uñasigñiqsrañiññullu nunam.^d ⁹Tavra taapkuniña uqautianikkamigich takunnaqtillugich, ilaa mayuurrauruq qilañmun, sulivuvuyam tautugnaiqsingagaa ilaiññiñ.^e

¹⁰Tavra takunnağataviksillugich qilaum tuñaanun aullağvianun, iññuk malğuk makitaaniñaniqsuk saniğaanuñ qatigtuanik annuğaqaqtuak, ¹¹aasii uqallaklutik, Galilee-ğmiuguruasii, summan makitavisi takunnaqtusi qilañmun? Taamna Jesus mayuurrauruq ilivsiññiñ qilañmun, qaiñiaqtuq tainnatunsuli tautuusivsisun aullağman qilañmun.

Judas Simmausiğaat

¹²Tavra ilitchitqurat utiñaruq Jerusalem-mun iğgiuramiñ atiqatquamiñ Olives, half-a-mile-tun uñasiksigiñaruq iniqpañmiñ. ¹³Tavra tikiññamin Jerusalem-mun mayuñaruq qilağumun inigikkamiñnun, Peter-lu John-lu James-lu Andrew-lu Philip-lu Thomas-lu Bartholomew-lu Matthew-lu James-lu iğniña Alphaeus, Simon-lu Zealot-guruuq, Judas-lu iğniña James.^f ¹⁴Taapkua iluqağmiñ katitkayunaruq añaayyuqatigiikfutiñ akulaiññu, piqatigivlugich ağanat, Mary-lu aakaña Jesus, aniqatiñiñu. ¹⁵Uvlut iñukitchuat pianinmata kasimañaruq ukpiqtuut iñugiaktilaaqapalliqfutiñ 120, aasii Peter makinjaruq uqağukfuni, ¹⁶Aniqatiit, Bible uqaluñich nalauttuksraunaruq Ilitqusigiksuaq uqaqtinmagu David, sivuniğivlugu Judas, aullarriruq taapkununa tigutaqsiranik Jesus-mik. ¹⁷Qanuq taamna Judas ilağinagikput, sulivaitchuusiaqafuni, ilaavluni taavrumani savaaptiñni. ¹⁸(Tavra taamna iñuk tauqsinaruq nunamik, akiliusiañanik piñuusiqappañmi. Tavrani ilaa tuqunaruq katakfuni, niaqquñi sivulligivlugu, aasii qaaqfuni, iluqağmiñ ilgaviñi pikiañaruq.^g ¹⁹Sulivait taamna tusaanagaat iluqağmiñ iñuich Jerusalem-miittuat, taamna nuna atchiñagaat uqaasiğmiñni Akeldama, sivuniqaqtuq Nunañanik Augum.)

²⁰Peter uqavsanañaruq, Qanuq aglausimaruuq makpiğaaniniñ Psalms,

“Ilaan aimaagvia iñuigli, sulivait kialiqaq iñuuviginagu.”

Aglausimammuuq-sulivait inna,

“Ilaan savañaq allam piñiuq.”^h ^{21,22}Tavraasii iñuum ilaraksrağigaatigut, tautunaruam, quliatuagumiñaqsinaruavlu Ataniq Jesus añimman. Taamna iñuk piqatauruksraunaruq uvaptiñnun iluqaani Ataniq Jesus kukiñunman piqatigivluta, isagutilğatağniñaniñ John alğaqsruiñman paptaiğunmik, uvlumunaglaan Jesus mayuurraunman uvaptiñniñ qilañmun.ⁱ ²³Tavra ilaia nalunañagaich malğuk. Joseph taggisqaqtuq Barsabbas-mik atiqagmiruq Justus-mik, Matthias-lu. ²⁴Tavra ilinich añaayyuñaruq uqaqfutiñ, Ataniq, ilisimagitin uummatiñich iñupayaat. Aasii Ataniq, nalunañuq nalliak ukuak piksraqtaagitiñanik ilinun, ²⁵inañiutautquvlugu Judas-mun uumani

^b 1.4 Lk 24.49. ^c 1.5 Mt 3.11; Mk 1.8; Lk 3.16; Jn 1.33. ^d 1.8 Mt 28.19; Mk 16.15; Lk 24.47-48.

^e 1.9 Mk 16.19; Lk 24.50-51. ^f 1.13 Mt 10.2-4; Mk 3.16-19; Lk 6.14-16. ^g 1.18-19 Mt 27.3-8.

^h 1.20 a Ps 69.25. b Ps 109.8. ⁱ 1.22 a Mt 3.16; Mk 1.9; Lk 3.21. b Mk 16.19; Lk 24.51.

savaurriñigmi, tiliraunikun qimakkañagun, aullaqłuni ilaan iniksraunmiñun. ²⁶Tavra tiguullaivlutinj atignik piksraqtaaginagaat Matthias. Tavra Matthias ilłatinjagaat qulit atautchimun tilirauruanun.

Ilitqusigiksuaq Qairuq

2 ¹Tavra uvlua Pentecost-liqivium tikiñman, iluqağmiñ ukpiqtuat kasimañarut inimi atautchimi. ²Tavranjatchiaq qilañmiñ qaiñaruq sukpaluk anuqsraallaviñaqtuatun, aasii immiñagaa iluqaan igluqpak kasimaviat. ³Tavra tautuñarut qinñaqaqtuanik uqqatun ignignik siamittuanik inmiñnun, aasii inulla aksiuñagaa uqqatun ittuum. ⁴Aasii iluqağmiñ immiqsaurarut Ilitqusigiksuaq, aasii uqaqsivlutinj allanik uqautchiñik naluramiñnik, Ilitqusigiksuaq suañjasigmatinj uqağumiñaqsiñugich. ⁵Tavra Jerusalem-mi inuuniaqtuaqañaruq Jew-nik, God-iliqiruanik inuñnik, qairuanik nunapayauraniñ. ⁶Tavra tusaakamirruñ taamna piruaq, inūsalaich katinjarut atautchimun. Aasii tuavaallañarut, qanuq inullaam tusaañagaich ukpiqtuat uqaqtuat ilaisa uqausillaamiktun. ⁷Kamasualavlutinj aliuqłutiglu uqallañarut, Uvvaukua iluqağmiñ uqaqtuat Galilee-gmiugurut. ⁸Aasii qanuqłutinj tusaavisigik uqaqtuat uvagut uqausillaaptigun? ⁹Uvagut-uvva Parthian-miut Mede-miullu Elamite-miullu inuñiñlu Mesopotamia-m Judea-vlu Cappadocia-vlu Pontus-lu Asia-vlu, ¹⁰Phrygia-miñlu Pamphylia-miñlu Egypt-miñlu nunañiñiñlu Libya-m qanittuum Cyrene-mun, ilavullu piruat Rome-miñ, ¹¹iluqağmiñ Jew-llu, Jew-guñitchuallu ukpiliñaruat Jew-guruatun, ilavut-suli qaiñaruat Crete-miñ Arabia-miñlu. Tamarra iluqaisa tusaagivut uqaqtuat uvagut nanmiñiq uqausiviktun, uqautigivlugich kamañaqtuat sut God-im piñaraji. ¹²Tavra inuich kamañaruallu kanjisiñiñaruallu, apiqsruqtuutivlutinj avanmun, Sumik taamna sivuniqaqpa? ¹³Aglaalli allat kipakliqłutinj ukpiqtuanik uqañarut, Uvvaukua inuich imiñasiñiqsut.

Peter-m Algaqsruutaa

¹⁴Tavra Peter, makitqatauvluni qulit atautchimun tilirauruanun, nipatusivluni uqautirraqsiñagai inūsalaich uqaqłuni, Jew-guqatitkaa, iluqavsiñu inuuruasii Jerusalem-mi, naalağnisija uqallautiksrautimnik. ¹⁵Añutit ukua imiñasiñaitchut tainna isummatigikkasi, qanuq uvva nine o'clock-paalluktup uvlaami. ¹⁶Aglaan taamna tañjuturaquq uqaqtaata God-im Joel uqaluanun inna,

¹⁷“God uqallañaruq, Tavra aqulligñi uvluni inna piñiaqtuñja. Kuviniagiga Ilitqusigiksuağa inupayaanun, ignisiñu panisiñu uqaqtiguğlugich uvamnun, sulii nukatpiasi qiniqtuuraqtitauniaqtut pisuutimnik, sulii utuqqanaasi siññaktuqtitulutinj pisuutimnik.”^k

¹⁸Aañ, uvluni taipkunani siaminniagiga Ilitqusigiksuağa kivgamnun, añutikkaluanun ağanullu, aasii ilinisa uqautiginiagaat pisuutigikkağa.

¹⁹Sulii qiniqtinniağitka nunamiittuanun tatamaatchagnaqtuat qilañmi pamani. Sulii aliugnaqtuat nalupqinaiyautit suañjatiqaqtilaamnun maani nunami, auk maqipkaqtauluni, igniglu, puyugruağlu.

²⁰Siqiniq taaqsiñiaqtuq, sulii tatqiq kaviqsiñiaqtuq auktun sivuani Atangum isivgiiviksrautaata qaiñiksrañan kamañaqtuq, naluruuraagnağumiñaitchuağlu.

²¹Aasii kiñaliqaa ikayuqtañiñaruq Ataniğmun annaurrauniaqtuq.”

²²Inuñi Israel, tusaasigik ukua uqaluich. Ilivsiññun God-im ukpignaqsiñiñagaa Jesus Nazareth-miu ilaan piksraqtaaginajitilañanik, savakłuni ilaagun

/2.1 Lv 23.15-21; Dt 16.9-11. ^k 2.17-21 Jl 2.28-32.

kamanaqtuanik, aliugnaqtuaniglu. Taamna ilisimagiksi, qanuq tamatkua piŋagai akunnavsini. ²³ God-im ilaan pisuutigivlugu, ilisimavluŋlu, sivunniutianigagaa Jesus aitchuutautquvlugu ilivsiŋŋun. Aasii ilivsi tuqunŋagiksi, piŋuusiqrinun kikiaktuutipkaŋlugu aŋarrauramun. ¹ ²⁴ Aasii God-im aŋipkaŋagaa tuqqunmiŋ, pilluktiŋlugu suanŋataaniŋ tuqqutim, qanuq tuqqutim tigutaatŋagiyumiŋaiŋŋagaa. ^m

²⁵ David aglaŋaruq Bible-ni sivuniŋivlugu Jesus inna,

“Ilisimaruna Atanŋum itqatigigaŋa ataramik. Iŋuŋiŋuŋniaŋitchuŋa, qanuq ilaa saniqqamniittuq taliqpiŋma tuŋaani. ⁿ

²⁶ Taamna pisigivlugu quviasukpaktuŋa, suli uqaluktuŋa nanŋautinik ilaanun, suli uvaŋa tuquyumaagaluqtuŋa nalupqisuŋitchuŋa iŋuutqigŋiaqtilaamnik.

²⁷ Qanuq ilivich God suksraaŋniaŋitkiŋ ilitqusiga inaannun tuqunaruat, naaggaunni Piŋuutaitchuan aupkaŋniaŋitkiŋ.

²⁸ Iliŋautiŋaŋma apqunmik kaŋiŋiŋiŋaqtuamik iŋuggunmun, aasii nayuqtuŋa quviasuutiqaqatinniŋaŋma. ^o

²⁹ Aniqatiit, uqaqtuksauruŋa ilivsiŋŋun kaŋiqsiŋaqsilugu maŋŋuŋtugun David-kun, ilaa tuqunaruq, iluvŋuruŋlu, aasii iluvvivan nayugaatigut uvlupaŋmun-aglaan. ³⁰ David God-im uqaqtigigagaa, suli ilisimaŋaruq God-im unniqsuŋiisaanik inmiŋun. God-im unniqsuŋiŋagaa David ilaŋat kiŋuniŋisa umialiguqtinniŋnivlugu ilaatuttauq. ^o ³¹ David puttuŋsripkaŋtaunaruq qanuq piyumaatilaanik God-im, aasii uqallausiŋigagaa aŋiyumaatilaan Christ, aasii uqallaŋtuni inna, “Ilaa suksraaŋtauniaŋitchuq nunanŋannun tuqunaruat. Ilaan timaa auniaŋitchuq.”

³² Taamna Jesus God-im aŋipkaŋagaa, aasii taavrumuuna uvagut iluqata ukpiqtuat ilisimaraurugut. ³³ Ilaa mayurraunaruq taliqpiata tuŋaanun God-im, aitchuusiaqŋuŋi ilaaniŋ Ilitqusiŋiksuamik, Aapami unniqsuŋiisaatun. Aasii taamna paŋmapak tautukkaŋi tusaakkaŋsilu ilaan aitchuutaa, kuvikkaŋa uvaptiŋun. ³⁴ David mayurraunaitchuq qilaŋmun Christ-tun, aglaan inmiŋik uqallaksiŋiŋaruq inna,

“Ataniq uqallaŋaruq Atanimnun, Aquvittin uvuŋa taliqpiŋma tuŋaanun”

³⁵ uumigiritin uvamnun akiilitchiaŋilugich.”

³⁶ Iluqapayauragmiŋ Israel-guruat ilisimaruksaurut nalupqisuŋaiglutuŋ, taamna Jesus kikiaktuutiraŋi aŋarrauramun God-im atanigutitkaa, Christ-guŋlugu.

³⁷ Tavra iŋuich tusaakamirruŋ taamna qanuqpiŋiŋiraunaruat, aasii uqallaklutuŋ Peter-mun ilitchitquranullu tilirauruanun, Aniqatiit, suniaqpiŋa? ³⁸ Tavra Peter-m uqallautiŋagai, Isumalitqigitchi, paptaiqsauluŋ iluqapayauravsi, atqagun Jesus Christ, God-im suliqutigiŋaigumagai piŋuutisi itqaumayumiŋaiglugich, aasii aitchuusiaqŋiaqtusi ilaan aitchuutaanik Ilitqusiŋiksuamik. ³⁹ Qanuq God unniqsuŋiŋaruq taavrumiŋa ilivsiŋŋun, miŋiqtuvsiŋiŋnullu, iluqaiŋiŋnullu uŋasikpakkaluaqtuanun, iŋupayaanun Atanŋum God-ipta quqaqtaŋiŋun inmiŋun.

⁴⁰ Peter-m piyumaŋaŋaŋagai allaniglu uqaluŋnik, silŋiqsuŋluguŋlu, uqaŋtuni, Annaksagitchi tativsausiaksrautaanniŋ ukua piŋluktuat iŋuich. ⁴¹ Tavra tamatkua ukpiqtuat Peter-m uqalanik paptaiqsauŋaruat, aasii ilŋatiruat taavrumani uvlumi 3,000 iŋuich. ⁴² Aasii taapkuŋa iŋuich atuŋagaat piviksraqtuŋ ilisaŋlutuŋ tiliraunikun ilitchitqurauruaniŋ, piqatauvlutuŋ kasimammata, niŋimmatalu Atanŋum nullautchiŋviani, aŋaayummatalu.

Ukpiqtuat Iŋuuniaŋusiat

⁴³ Tavra ilitchitqurat piŋaruat iŋugiaktuanik aliugnaqtuanik nalupqinaiyautinik God-mun tilinŋatilaamiŋnik. Aasii iŋupayaat qiksiksrautiŋaruat. ⁴⁴ Suli iluqagmiŋ ukpiliqsuat atautchimiŋaruat, supayaatiŋ pigivlugich atunim. ^q

¹ 2.23 a Lk 24.26. b Mt 27.35; Mk 15.24; Lk 23.33; Jn 19.18. ^m 2.24 Mt 28.5-6; Mk 16.6; Lk 24.5.

ⁿ 2.25-28 Ps 16.8-11. ^o 2.30 Ps 132.11; 2 S 7.12-13. ^p 2.34-35 Ps 110.1. ^q 2.44 Ac 4.32-35

⁴⁵Suli tuniuqqaqagaich nunatin suğauttatiglu, aasii autaaqługich iluqaiññun ukpiqtuanun, kiñapayaq piqaqtuksrağugāğimman. ⁴⁶Suli uvlumiñ uvlumun añaayyuliaqtaqatigiikłutinj añaayyuvikpañmun, suli niğiqatigiikłutinj atautchimi aimaagvillaminj, niğivlutinj quyyatiqaqłutinj, killuqsrautaiłłutiglu, ⁴⁷nangaqługu God suli iviğaumakkutiqaqłutinj iñupayaallu. Aasiñ Atangum uvlutuagman iñugiaksilaagāğigai ilłativlugich tamatkua annaurrausaqtuat.

Pisualaitchuaq Iñuk Iħuaqsirauruq

3 ¹Tavra Peter-lu John-lu añaayyuvikpañmunaruk añaayyunaqsimman piņasunujman. ²Tavra tavrani añaayyuvikpaum paaqpañani atiqaqtuam Piññağnaqtuam iñuk injaruq pisualaitchuaq aniñiğmiñiñ-qaqa. Uvlutuagman akigağayujniğaat taavrumuja paaqpañmun maniñnik piatchiaqtaquvlugu isiqtuaniñ añaayyuvikpañmun. ³Tautukługik Peter-lu John-lu isiqsaqtuak añaayyuvikpañmun, apiqsrijaruq nagliktuusiaqsranik. ⁴Tavra iluqatik takunnağagaak, aasii Peter-m uqallautiñagaa, Qiñiqtiguk. ⁵Tavra takunnağagik niğiukłuni aitchuusiaksramiñik ilinjñiñ. ⁶Tavra Peter-m uqallautiñagaa, Maniitčuña suoramik-unnii, aglaan aitchuğniagikpiñ pigikkamnik, ataniğnaqutaagun Jesus Christ Nazareth-mium pisuaqugikpiñ. ⁷Tavra Peter-m tiguñagaa taliqpiagun, aasii makitiłługu. Tavra tavrauvvaa isiganj siñiğñiñilu suañjasiqsaunjarut. ⁸Aasii minñiqluni makinjaruq, pisuaqłuni, aasii isiqasiqlugik añaayyuvikpañmun, pisuaqłuni minñiqaqłuni, suli nangaqługu God. ⁹Tavra iñupayaat tautuñagaat pisuaqługu, nangagmagulu God, ¹⁰ilişağivlugulu taimña aquppisuuruq nagliktuusiaksrat pisigivlugich Piññağnaqtuami, Paaqpañani añaayyuvikpaum, suli ilinjich kamasupağatanjarut iħuaqsiraumman.

Peter Alğaqsruiuruq Añaayyuvikpañmi

¹¹Iñuk iħuaqsirauruq tiggummipkaqtillugu Peter-miglu John-miglu iñuich iluqagmij kamasualavlutinj aqpmam katinjarut ilaiññun, tağgisimaagvinjmi atiqaqtuami Solomon pianik. ¹²Tavra Peter-m tautukkamigich iñuich, uqallautiñagai, Iñuich Israelguruasii, Summan kamasuuttağivisiuj taamna? Summan takunnaqpi-sigut? Isumavisi uvaguk suañjatiptinjñun naagga god-tiliqiniptinjñun una iñuk pisuallasipkağasugalugu? ¹³God-tiñata Abraham Isaac-guvlu Jacob-lu, God-iñata manjuupta kamañasiñiñagaa kivgani Jesus. Ilivsi aitchuutigiñagiksi ataniğnaqti-qaqtuanun, pisunijłługulu Pilate takkuani, ilaan tigutaaqtaunjaqsitchukkaluağmagu. ¹⁴Aasii ilivsi piiłaağiñagiksi Jesus Pilate-mun iñuqti tigutaaqtaunjaqsitquvlugu. ¹⁵Aasii ilivsi iñuktağivlugu Iñuggutiqaqtitçhiruq. Aglaan God-im anjipkañagaa tuqqunmiñ. Aasii uvagut tautujavlugu quliatuagigikput. ¹⁶Taamna Jesus taamnauruq ukpiğivlugu ataniğnaqutaa uqautigikkaqput. Ilaan iħuaqsinağaa una iñuk ilisimakkaqsı. Qanuq taamna iñuk ukpiliñaruq Jesus-mun, aasii ukpiğutaata iħuaqsipkağaa surruiqługu, aasii iluqasi tautukkiksi.

¹⁷Aasii pañmapak aniqatiit, ilisimaruja taamna pikkaqsı Jesus-mun, ilivsi lu umialinjnasılı piñagiksi naluvlusi. ¹⁸God-im, sivuani taamna piñaiñjaan, uqautigiñagaa uqaqtimigun iluqaisigun ilaan Christ-ni nagliksaaqtuksraunivlugu, aasii ilaan tañjıqsınjağaa tainna. ¹⁹Isumalitqigitchi, suli God-mun saallusi, ilaan piiğumagai piłutisi, ²⁰aitchuusiaqagumausi Ataniğmiñ ilitqutchıvsi suañjatiksrañjanik, quviasuunmiglu, suli ilaan tiliyumagaa Jesus Annaurriksraqtaani ilivsiññun. ²¹Taamna Jesus qilañmiinniaqtuq tikitçiağilugu

¹ 3.13 a Ex 3.15. b Is 52.13–53.12; Phil 2.7-9. ² 3.14 Mt 27.15-23; Mk 15.6-14; Lk 23.13-23; Jn 19.12-15.

supayaat nutaaguñiksrañat, God-im uqausiatun sivuani ilaaguaqtaunjaruatigun uqaqtimigun inilğaän. ²²Moses uqallañaruq inna, “Ataniq God-iksi tilisiñiaqtuq ilivsiññun, uqaqtmik aniqatiivsiññiñ uvamniktatq tilisiñiammatun. Ilivsi naalağ-niraksrağigiksi supayaanik uqallautikpasi.” ²³Aasii kiñaliqaa naalağniñitchuaq taavruma uqaqtaata God-im uqaluñiñik piiqsauniaqtuq God-im iñuñiñiñ, aasii suksraunğıqsauluni.” ²⁴Aasiivsauq uqaqtini God-im, taputivlugich Samuel-lu taipkualu iñuurat aquagun, iluqağmiñ uqaluksraqañaruat uqautiginiñammigaich makua pañmapak uvlut. ²⁵God-im unniqsuqłiisini uqaqtimigun ilivsiññun ittut, aasii ilañiutivlusi sivunniugutiñiñun God-im mañjuuvsiññun, uqallausiğmisun Abraham-mun inna, “Ilivich kinunipkun uvaña anniqsuğniğatka iñupayaurat nunami.”” ²⁶Tavraasii God piksrañaruq, aasii tilivlugu kivgani ilivsiññun, sivulligivlusi anniqsuğukłusi iluqasi isumalitqiksillusi piluktuaniiñ pilğusivsiññiñ.

Peter-lu John-lu Apiqsruqtuğaich Uqaqsitaagvini

4 ¹Tavra Peter-lu John-lu uqağataviksillugik iñuñun añaayyuliqsiqpaich, atanaurañallu añaayyuvikpaum munaqsriñisa, Sadducees-lu ullañagaich, ²qanuqpaañavlutiñ pisigivlugu ilisaurriñiñat iñuñnik quliatuagivlugu Jesus añiñivlugu tuqqunmiñ, ukpiğnaqsivlugu iñuich aņipkaqtauniağniñat tuqqunmiñ. ³Tavra tigutaañagaich, sulii inillakługik tigutaagviniñmun ulvaakutchiaqsaqługu, unnugruiniñagman. ⁴Aglaalli tamatkua iñugiaktuat tusaaruat uqaluñmik ukpiliñjarut, aasii iñugiaktiilaavalliat iñuich ukpiliqsuat 5,000.

⁵Uvlaakumman Jew-guruat atanaurañiłlu, umialiqnañiłlu, ilisaurriłlu pitquranik katiñjarut atautchimun Jerusalem-mi, ⁶kasimaqatigivlugich añaayyuliqsiqpaich qauklat Annas, Caiaphas-lu John-lu Alexander-lu, allallu ilaurat añaayyuliqsiqpaich qauklatiata nanmiñiq ilañiñun. ⁷Tavra inillaanikamisigik Peter-lu John-lu sivuqaminiñun apigiñagaich, Qanuqłutik taimña iñuk iñuqaqsiniñavitku? Sumik suañjatiqapqisik? Kia ataniğnaqutaagun taamna piñavitku? ⁸Tavra Peter, Ilitqusiğiksuam añalałlugu kiunagai, Atanauraurusii, iñuñun umialiqnauvlusiłlu, ⁹uvaguk qanuqtilaaqtaugumnuq uvlupak pisigilugu savaagiksuaq pirauruq pisualaitchuamun iñuñmun qanuğlu iñuqaqsirautilaaña, ¹⁰ilisimaruksraurusi iluqasi, iluqağmiğlu iñuich Israel-guruat ilisimaruksraummiut, una iñuk makitaruaq sivuqqavsiñni iñuqaqsiraupiağatañaruq suañjataagun Jesus Christ Nazareth-mium, ilivsi kikiaktutitqakqasi aņarrauramun, aasiili God-im aņipkakkaña tuqqunmiñ.

¹¹Jesus uyağagruatun ittut Bible uqautigikkañat inna,

“Kaniğalluñmi uyağagruaq, piitchuiñniqsrapiaq igluqpiñiğmi, ilivsi igluqpirit iginiğagiksi.””

¹²Iñuitchuq allamik annaurriksraptiñnik, qanuq allamik iñuitchuq iluqaani nunami God-im atchiniğakkañanik uvagut annaurriğiyumiñakkaptiñnik.”

¹³Tavra uqaqsitaagtitchirit ilitchuğikamiñ Peter-lu John-lu taluqsrañisilaañarñnik, sulii ilisañaisilaañarñnik iñugruiniñauvlutigli, kamasuliñjarut. Tavra ilitchuğiñjarut piqataunatilaañarñnik Jesus-mun. ¹⁴Tavra tautuagivlugu iñuk iñuqaqsiraunjaruaq makitaruaq saniğañni, akililiqsuutiksrañiñjarut. ¹⁵Tavra aqpiğiqqaaqługik uqaqsitaagviniñi uqaqatigiirraqsiñjarut avanmun, ¹⁶uqaqłutiñ, Qanuğniqapqisigik apkuak iñiñuk? Qanuquvva iñupayaat iñuurat Jerusalem-mi ilisimagaat suqpauruq aliuğnaqtuq savaañak taamapkuak, aasii piiłaağiyumiñaitkikput. ¹⁷Aglaan siamitiniğaiqsagługu iñuñun tavrañjaaglaan kiliglavut sivuğasaagługik uqautiginiqulugu Jesus iñuñmun kimulliqaa. ¹⁸Tavra ququatqiniğagaich, aasii piraqsriqługik suoramikunnii uqañaiquvlugik, ilisaurriñaiğlugiglu Jesus-kun.

¹3.22-23 Dt 18.15-19; 34.10. ²3.25 Gn 12.3; 22.18. ³4.11 Ps 118.22. ⁴4.12 Jn 14.6.

¹⁹Tavra Peter-vlu John-lu kiunagaich, Ilivsiñnik isivgiqsiun nalliak nalaunjatilaaja God-im takkuani kamaksrigumnuk, ilivsiñnik naagga God-mik. ²⁰Qanuq uqautiginajigumiñaitkikput uvagut uvaptinik tautunakkaqput, tusaanajakqapullu. ²¹Tavra uqaqsitaaqtitchirit sivuugasaavsaaqqaqługik Peter-lu John-lu aullaqtinagaich. Ilinjich ilitchuginaitchut tatavsautauyumiñaqtuamik ilinjinun, qanuq inupayaat nanganjaat God taavrumuuna piruakun. ²²Taamna inuk ihuaqsirauruaq aliugnaqtuakun ukiuqanaruq sippiqługu malgukipiaq.

Ukpiqtuat Anjaayurut Taluqsrautaitchukłutin

²³Tavra Peter-lu John-lu anipkağmatin aullañaruk avilaitqanmiñun, aasii quliaqtuaqłutin qanuq anjaayuliqsipaiłlu umialinnullu uqautinñnik inmiñun. ²⁴Tavra tusaakamirruq taamna, iluqağmin anjaayuatigiiirraqsinarut God-mun, uqallakłutin, Sapiğnaqtuq Ataniq, savanaruatiin qilañmik, nunamiglu, tağiumiglu, sulı supayaanik imağikkañinñnik,^x ²⁵ilivich David kivgan manjuqput ilitqusigiksuakkun uqaqtinagiñ uqallañman inna,^y

“Summan Jew-guñitchuat makivsaallakpat akililiituvlutin Atanigmun, isumavlutin akililiqsuutitit taññiğñağasugalugich pivigiruaguñitchullu?

²⁶Umialgiłlu atanaurallu nunami kasimasuurut atautchimi itqanaiyaqłutin akililiqsuqługu Ataniq Christ-ñalu.”

²⁷Tavra tainnatun ilumun Herod-lu Pontius Pilate-lu kasimanjaruk atautchimi uumani iniqpañmi, piqatigivlugich Jew-guñitchuallu Israel-guruallu akililiqługu Jesus, Piluutaitchuq kivgan, Christ-guqtinjaran.^z ²⁸Katinjarut atautchimun pisukłutin, nalugaluañjaan ilivich suañjatipkun pisuutipkullu sivunniutigianajakkan piyumaaqługu. ²⁹Aasii pañmapak, Ataniq, naluruuraagñagu sivuugasaagutaat, aasii taluqsrañaiğłuta uvagut ilivich kivgatin uqağumiñaqsiluta ilivich uqaluñnik. ³⁰Ilivilli Ataniq, suañjatipkun ihuaqsilugich nanjittuat, sulı aliugnaqtuat nalupqinaiyautauruat uqalupta ilumun itilaanannik pipkağlugich ataniğnaqutaagun piluutaitchuam kivgaqpic Jesus. ³¹Tavra anjaayuaninmata ini kasimaviat aulanaruq, sulı iluqağmin immiqsaurut Ilitqusigiksuamik sulı uqautiginajaat uqalua God-im taluqsrañaiqłutin.

Atunim Pigigaich Supayaat

³²Tavra atautchiinjuqtuat piqatigiiksiflutin ukpiqtuat atipiagatanjarut supayaakun. Kiñaliqaa uqallañaitchuq sunapayaaq ilaan piñi pimaagtugługu, aglaan piqanjarut supayaanik atunim.^a ³³Tavra kamanaqtuakun suañjatikun tiliraunikun ilitchitqurat quliaqtuağinajaat aninña Atangum Jesus, sulı God-im atqunaqługu ikayuñagai iluqaisa. ³⁴Inuiñjaruq piilliuqtuamik inuñmik akunganni, qanuq inuğaktiilaamiktun nunaqanaruat naagga igluqpaqanaruat tuninagaich, aasii qağ-ğisivlugich akinjich tuniamin, ³⁵aasii qaiłługich tiliraunikun ilitchitquranun, aasii autaağagigaich inullaanun piqaqtuksrağugagimmata.

³⁶Tavra Joseph, Levite-guruq anjavluni Cyprus-mi, tiliraunikun ilitchitqurat atchinarañat Barnabas-mik (sivuniqaqtuamik qapinaisaaqtimik), ³⁷tunisinaruq nautchiaqağvinmiñnik, aasii maniich qaiłługich tiliraunikun ilitchitquranun.

Ananias-lu Sapphira-lu

5 ¹Inuğlivsauq atiqaqtuq Ananias-mik piqatigivlugu nuliani Sapphira tunisinaruk nunaviñmik ilinikta pimiñnik, ²aasii nuliani ilisimapkaqługu tutquqsinaruq ilanjanik akiata, aasii qağğirrivluni ilaħhiñañnik akinjata tiliraunikun

^x 4.24 Ex 20.11; Ne 9.6; Ps 146.6. ^y 4.25-26 Ps 2.1-2.

^z 4.27 a Lk 23.7-11. b Mt 27 1-2; Mk 15.1; Lk 23.1; Jn 18.28-29. c Is 52.13; Phil 2.7. ^a 4.32 Ac 2.44-45.

ilitchitquranun. ³Tavra Peter-m uqallautinjagaa, Ananias, summan Satan-mun aṅala-titpich saglutquvlutin Ilitqusigiksuamun, tutquqtaqaquvlutin ilanjanik akiata nunam? ⁴Tuniṅaiñṅaan nunan ilivich piginjagiñ. Suli tunianikkaluqaṅku maniich ilivich pigimmigitin. Summanaasii isumminjavich tainna pisuklutin? Sagluṅaitkitin iñuich, aglaan sagluṅarutin God-mun. ⁵Tavra Ananias tusaapqauraqamigich taapkua uqaluich nusilṅaruq. Suli iñuich iluqatij tusaaruat taavrumiṅa iqsitchaṅarut. ⁶Nukatpiat isinṅarut, aasii nimmaaqqaaṅṅu timaa annisṅagaat, aasii iluvitṅu. ⁷Pianikpalligmata ikarraich piṅasut, nuliṅa isinṅaruq naluvluni sutilaamik. ⁸Tavra Peter uqallaṅaruq ilaanun, Uqallautiṅṅa tunigaluapiaqtilaanjanik nuna tainnatun. Aṅnaq uqallaṅaruq. Aaṅ, tavra tainnatun. ⁹Tavra Peter uqallaṅaruq ilaanun, Qanuqimña atisivilutik atunim uuktuqpitku Ilitqusigiksuaṅa Atanṅum. Naalaṅniñ, sukpaluat qanma isigaṅisa iluvviuqtuat uigñik, paamuktut, aasii annisinaṅmigaatin tainnatun. ¹⁰Tavrauvvaa aṅnaq ulṅuṅaruq sivuṅaanun Peter-m, aasii tuquvluni. Nukatpiat isiqamiṅ tautuṅagaat tuquaniktuaq, aasii akigaṅṅu iluvijammigaat saniṅaanun uṅata. ¹¹Tavra iluqaṅmiṅ aṅaayyuliqiruat allallu iluqaṅmiṅ tusaaruat iqsitchapiagaṅarut.

Kamasautit Aliṅnaqtuallu

¹²Tavra akunṅanni iñuich tiliraunikun ilitchitqurat piṅarut iñugiaktuanik aliṅnaqtuanik nalupqinaiyautauruanik uqaluṅmiṅ ilumun itilaanjanik. Tavra iluqaṅmiṅ ukpiqtuat kasimaṅarut atautchimi Taṅṅisimaagviṅmi Solomon atqanik atiqaqtuami. ¹³Nalliatunnii iñuich ilaliqsuutisaisiñṅaruq ilaiññun, iñuṅun uqatigilluataṅaluaqtillugich. ¹⁴Aglaan iñugiaksisaiñṅarut iñuich ilaliutiruat ukpiqtuanun, aṅutisalaiṅṅu aṅnallu ukpiliqsuat Ataniṅmun. ¹⁵Pisigivlugu tiliraunikun ilitchitqurat savaagikkaṅat naṅittuat iñuich akigaṅagaich apqutinun, aasii inillaklugich siñivijñun ikuvṅanullu, Peter tamaunnaaqpan taṅṅaṅanun-unnii nalautquvlugich ilanjanich. ¹⁶Iñuich-suli katingammiut nunaqqiññi avataaniñ Jerusalem, qaṅṅisivlugich naṅittuat, tamatkualu iluṅṅuṅutituaqtuat ilitqusiqṅuṅnik, aasii iluqaṅmiṅ iluqaṅsiraṅarut.

Tiliraunikun Ilitchitqurat Nagliksaagtitaaurut

¹⁷Tavra aṅaayyuliqsiqpaich qaukṅiat piqatiniṅ iluqaṅmiṅ ilauruat Sadducees-nun suammautiṅagaich killugivlugich tiliraunikun ilitchitqurat. Tavra sivunniṅarut qanusigaṅuklugich. ¹⁸Tavra tigutaṅagaich tiliraunikun ilitchitqurat aasii ilivlugich tigutaaqsiqpaamun. ¹⁹Taavrumani unnuami isagulṅan Atanṅum upkuṅagai tigutaagvium paaqpaṅi, aasii annisikamigich tiliraunikun ilitchitqurat uqallautiṅa-gai, ²⁰Aullaṅitchi, aasii makillusi aṅaayyuvikpaṅmi uqatiyaqtusiqig iñuich mattumuuna nautaruakun iñuggutikun. ²¹Tavra tilirauruat kamaksriṅarut, aasii qausagataṅman isinṅarut aṅaayyuvikpaṅmun, aasii ilisaurriṅarut. Tavra aṅaayyuliqsiqpaich qaukṅiata piqatiniṅ ququṅagaich Jew-guruat umialinṅanjanich kasimayyaquvlugich. Aasii tilisṅarut uqaluṅmik tigutaagviṅmun tilirauruat qaṅṅisitquvlugich inmiṅnun.

²²Tavra aṅuyaktit atanauraṅjanich qaikamiṅ, paqinṅaitkaich tigutaagviṅmi, aasii uqaqsitaagtitchiriñun utiqṅutij quliaqtuṅarut. ²³Paqinṅagikput tigutaagvik pitchigiyautiqapiaṅṅu, suli qaunaksrit qikaṅṅugich upkuani, aasii aṅmaqaṅtigu paqinṅitchugut iñuṅmik iluani. ²⁴Tavra atanauraṅata munaqsrich aṅaayyuvikpaṅmik aṅaayyuliqsiqpaiṅṅu tusaakamiṅ taapkuniṅa qanuqsaisiñṅarut, isumaaluutigivlugu sumun taavruma tikiutiniksraṅa. ²⁵Tavra iñuum qaviluni

^b 5.20 Jn 11.25; 14.6; Ro 6.4.

uqallautiḡagai, Iñuich tigutaagviḡmunḡakkasi makitarut aḡaayyuvikpaḡmi ilisaurrivlutin iñuḡnik. ²⁶Tavra atanaurḡata munaqsrich piqasiḡtuni iñuḡmiñik qagḡsisḡagai tilirauruat, aglaan piaḡtukaḡsaiḡlivlugich, anayasuklutin uyagḡḡḡnik milluḡḡniagḡsugalutin iñuḡnun.

²⁷Tavra qagḡsikamisigik inillaḡagaich sivuḡaannun uqaḡsitaḡtitchirit. Aasii aḡaayyuliqsiḡpaich qauḡḡiata apiḡsruqtuḡagai. ²⁸Tavra uqallautiḡagai, Piraksriḡiagḡatḡagaluaḡivsi ilisaurritquḡiḡḡusi taavrumuuna Jesus-kun, naagḡauvva ilivsi siamiḡḡagiksi ilisaurrutiksi iñupayaanun Jerusalem-mi, aasii patchisaupkaḡsaḡḡtuta tuqutauniḡagun. ²⁹Tavra Peter-m tilirauruallu kiḡḡagaich, Kamagiraksraḡiḡiḡikput God kamaksriḡiḡmiñ iñuḡnik. ³⁰God-iḡata maḡḡuupta aḡipkaḡagaa Jesus tuḡḡunmiñ, ilivsi tuqtanikavsiḡḡ kikiaktutivlugu aḡarrauramun. ³¹God-im kamaḡsiḡpaḡagaa inillakḡtuḡ taliḡḡiḡmi tuḡaanun Aul-larriḡuḡḡuḡ Annaurriḡuḡḡuḡ, iñuich Israel-guruat isumalitḡḡkumiḡaḡsiḡvḡgich, piḡutitḡiḡ suliquḡiḡaiḡsaupkaḡḡlugich itqaumayumiḡaḡḡlugich. ³²Aasii uvagut ilisimavlugich ilumun itilaḡat quliaḡtuḡaḡḡivut, uvagullu Ilitḡusiḡḡsuavlu, God-im aitchuutaata tamatkunḡḡa kamaksriḡuanun inmiñik.

³³Uqaḡsitaḡtitchirit tusaakamirruḡ taamna, qinnalipiḡatḡarut, suli tuqtchuḡagaich tilirauruat ilitchitqurat. ³⁴Aglaan iḡat Pharisee-guruḡ kasimmarrini, atiqḡtuḡḡ Gamaliel-mik, ilisaurri pitquranik, isumakkusiaḡḡluataḡtuḡḡ iñupayaaniñ, makinḡaruḡ aasii piraksriḡivluni tilirauruat annisitḡvulugich. ³⁵Aasii uqallautiḡagai uqaḡsitaḡtitchirit, Israel-guruasii, qaunagisitchi qanuḡ aḡalatchisilaavsiñiḡ taapkuḡiḡa iñuḡnik. ³⁶Qanuḡ sivuanni makua uvlut Theudas iñukpalliḡaruḡ kamaḡsiḡliḡtuni inmiñik. Aasii 400-guvalḡisuat ilḡatiḡarut ilaanun. Tuqutaḡaruḡ, suli iluḡaḡmiḡ malḡḡuḡḡiḡ siamiḡarut suḡḡaiḡḡutiḡ. ³⁷Aquagun-suli Judas Galilee-ḡmiu iñukpalliḡammiḡ kisitchipkaḡḡugich iñuḡnik, aasii maliksuktitchivluni iḡaiḡiñiḡ iñuich inmiñun. Ilaaptaḡ tuqutaḡammiḡ, iluḡaḡmiḡlu malḡḡuḡḡiḡ siamiḡarut. ³⁸Tavraasii paḡmapak piruakun uqallautiḡivsi. Qanuḡsaanagich taapkuḡa iñuich. Iḡaksianagich. Taamna sivunniḡun savaḡḡallu iñuḡniñ piruagugumi piḡḡiḡaḡtuḡ. ³⁹Aglaan God-miñ piruagukpan, akiḡiḡyumiḡaḡiḡisi. Ilivsiunnii iḡaanni paḡitaḡuniḡḡtusi aḡuyagḡluḡ God. ⁴⁰Tavra uqaḡsitaḡtitchirit kamagiḡagaat Gamaliel piraksriḡutaa. Aasii quqaḡḡaḡḡugich tiliraunikun ilitchitqurat, ipiḡaḡtuḡḡiḡagaich, suli piraksriḡiḡḡugich uqaḡḡiḡḡugich suoramikunnii quliaḡtuḡḡilugu Jesus, aasii anipkaḡḡugich. ⁴¹Tavra ilinḡich qimaḡtiḡarut uqaḡsitaḡtitchiriniñ, quviasuklutin Godim nalliummatirualiyumiḡaḡniḡmatin nagliksaḡḡḡiḡyumiḡaḡḡuḡ kanḡunaḡtuakun Jesus. ⁴²Suli uvlutuaḡman aḡaayyuvikpaḡmi, iñuiḡḡu aimaḡviḡiñiñ, ilisaurriḡarut alḡaḡsruivlutiglu tusaayugaḡḡḡsuunik Jesus-kun Christ-guruakun.

Tallimat Malḡuk Iñuich Ikayuḡtit

6 ¹Tavra taipkunani uvluni ukpiḡtuat iñuḡiḡsimmata, Greek-tun uqaḡsiḡḡtuat Jews uqamayuuḡtiḡarut Jew-guruanun, uqaḡḡutin uilḡḡaruḡatiḡ mitchugisuunivlugich uvlutuaḡman autaaḡmata. ²Tavra qulit malḡuk tiliraunikun ilitchitqurat quqaḡagaich atautchimun ukpiḡtuat, aasii uqallaklutin, Nalaunḡaitchuḡ uvagut aḡiḡuḡḡḡiḡu alḡaḡsruḡiḡiq uqaluanik God-im autaaḡtausugluta niḡinik. ³Tavraasii aniḡatiit, piksraḡiḡchi tallimat malḡuḡḡnik aḡutinik uqaḡtikḡsiaḡḡluataḡtuaniḡ, aḡalatittuanik Ilitḡusiḡḡsuamun isumattun-mullu, savaakkigaksraḡḡiḡnik taavrumiḡa. ⁴Aasiḡi uvagut atuḡniḡiḡikput

^c 5.28 Mt 27.25.

piviksrapput añaayyuugnigmun algaqsruiniigmullu. ⁵Tavra uqallautaata iviganagaich iluqaisa inūsalaich, aasii piksraqtaaginagaat Stephen, suaņaruq ukpiginumiñi aņalatiñuniļu Ilitqusigiksuamun. Piksraqtaaginammigaich Philip-lu Prochorus-lu Nicanor-lu Timon-lu Parmenas-lu Nicolaus-lu Antioch-miu, Jew-guņitchuaq ukpiliņaruq Jew-guruatitun. ⁶Taapkua inillaņagaich sivuğaannun tiliraunikun ilitchitqurat, aasii añaayyutiņagaich ilivlugiļu argatiņ ilaiññun. ⁷Tavra uqalua God-im siaminņaruq, suli ukpiqtuat Jerusalem-mi iņugiaksisaiññasugruņarut, suli iņugiapiagataqtuat añaayyuliqsiqpaich ukpiliņarut.

Stephen Tigutaaqtauruq

⁸Tavra Stephen, ikayuqpakługu God-im suaņanmik, akunganni iñuich savanaruq kamaņaqtuaniq aliugnaqtuanik nalupqinaiyautinik algaqsruiniņan ilumun itilaņanik. ⁹Tavra iñuich ilaņisa akililiņagaat ilauruat añaayyuvijmun taggisiqatuamun Atanqisitauruat Iñuich. Taapkua Jews qaiņarut Cyrenia-miļu Alexander-miļu, allallu Jews qairuat Cilicia-miñ Asia-miļu qapiqtaņiaņagaat Stephen. ¹⁰Tavra Ilitqusigiksuam isumattusiņagaa Stephen uqağman, aasii ilinisa qapiqtaļguiñagaat. ¹¹Tavra akiliqługich iñuich ilaņich nalunautchivłutiņ kiaqsruņagaich uqaquvlugich inna, Tusaanagikput uqağman uqamaqłutininik Moses-kun God-tikullu. ¹²Tavra ilaisa tainnaqłutiņ aņalayaunagaich iñuich, umialiņnallu, ilisauriļu pitquranik. Tavra Stephen ullakługu tigguļluņagaat, aasii qağgisivlugu uqaqsitaaqtitchiriñun. ¹³Suli qağgiriņarut iñuich ilaņiñnik saglutiginniktusranik Stephen-mik uqaquvlugich inna, Una iñuk uqaņaiyuitchuq uqaluņnik paaqsaaņaruaniq uumuņa añaayyuvikpaptiņnun, pitquranullu qaisaunaruaniq Moses-kun. ¹⁴Qanuq tusaanagikput uqallaņman taamnagguuq Jesus Nazareth-miu suksraunģiñiaqtuaq uumiņa añaayyuvikpaņmik, suli allanjuļgich pirağautchich Moses piraksriutiņi uvaptiņnun. ¹⁵Tavra takunnapiagataqługu, iluqağmiņ aquppiruat kasimmarriruani tautuņagaat Stephen kiiñana iliruaq isağulğum kiiñanatu.

Stephen Algaqsruiruq

7 ¹Tavra añaayyuliqsiqpaich qaukłiata apigiņagaa Stephen uqallakłuni, Taamna pasikkusian ilumun itpa? ²Tavra Stephen uqallaņaruq, Aniqatiit umialiņnallu, naalağnisija. Kamaņaqtuq God niptaņaruq maņjuptiņnun Abraham-mun iñuumman Mesopotamia-mi, nuuņaiñņaan Haran-mun. ³Aasii uqallautiņagaa Abraham, Aullağiñ nunaņniñ ilaņniļu, aasii aullağlutin nunamun ilitchuğipkağniakkamnun ilinun. ⁴Tavra Abraham aullaņaruq nunaņniñ Chaldea-ğmiut, aasii iñuuniarraqsivłuni Haran-mi. Aasii Abraham aapaņa tuquaniņman, God-im nuutinņagaa tavaņņa mattumuņa nunamun paņmapak iñuuvigikkavsiññun. ⁵Naaggaavva ilaan aitchuņaitkaa kiņuvaannaktaksramik tavrani, isigagniqtułilaatun-unni taktiłaqaqtuamik nunamik, aglaan unniqsuq-łiivlugu aitchuutiginiagnivlugu ilaanun piğğaktaagipkağlugu kiņuniñiñnullu aquagun. Tavrani God-im unniqsuqłiimmagu Abraham miqłiqtuiñaruq. ⁶Innavva God-im uqallautiņagaa, Kiņuniitin tuyuğmiaguniaqtut allami nunami. Tavrani savaktauniaqtut nagliksaaqtitauqpaglutiglu 400 ukiuni. ⁷Aglaan tatavsagnağitka iñuich savautikkaņich. Suli taavruma aquagun aullağniaqtut taavrumaņņa nunamiñ, aasii añaayyuvigiluņa uumani inimi. God tainna uqaņaruq. ⁸Aasii God-im unniqsuqłiikamiuņ Abraham, piraksriņagaa nalunaiñjutchivlugich timiņisigun kiņuniñi ilisimanaqsisağlugu ilinññun akuqtuqtilaņanik taamna unniqsuqłiisaa. Tavraasii Abraham nalunaiñjutchiņagaa Isaac animman, tallimat piņasunik

^d7.2-3 Gn 12.1. ^e7.4 a Gn 11.31 b Gn 12.4 /7.5 Gn 12.7; 13.15; 15.18; 17.8. ^f7.6-7 Gn 15.13-14; Ex 3.12.

uvlianinman. Aasii Isaac-gum nalunaiñjutchinagaa Jacob, aasiili Jacob-gum nalunaiñjutchinagai qulit malguk igñini manjuuvut.^h

⁹Tavrani manjuliutiruat killugivlugu Joseph, tunijagaat savaktautquvlugu Egypt-mi, aglaan God-im itqatiginagaa.ⁱ ¹⁰Suli annautinagaa iluqaiññiñ ihuilliugutiñiñ. Tavra Joseph Pharaoh-murraumman umialganun Egypt, God-im iviğaumakkusiamik isumattunmiglu piquatinnagaa. Tavra Pharaoh-m Joseph kavanaliutinagaa Egypt-mun, iluqaiññullu igluqatimiñun.^j ¹¹Tavra niqaiññirraqsinjarut nagliksaagnapiagataqtuamik iluqaani Egypt-milu Canaan-milu, aasii manjuuvut paqillaijarut niqiksramik.^k ¹²Tavra Jacob tusaakami niqiksraqqtilaamik Egypt-mi, tilingagai manjuuvut sivulligmi tavruga. ¹³Aasii ullautitqigmata Joseph ilitchugipkanjaruq inmiñik aņayuumiñun, sulii Pharaoh-m ilitchuginagaa Joseph ilañi.^l ¹⁴Tavra Joseph qanninagaa aapani Jacob, uqallautivlugu qitunğaniñu qaitquvlugich Egypt-mun, inuigiaktilaañat 75 inuich.^m ¹⁵Tavra Jacob qitunğaniñu Egypt-munjarut. Tavrani aasii tuqunjaruq, manjuuvullu tuqunammiut.ⁿ ¹⁶Aasii timinçich nuunjagaich Shechem-mun, aasii iluviqługich Abraham tautsiananun maninçiaqługu manjuuqaqtuaniñ Hamor-mik.^o

¹⁷Tavra God-im unniqsuqłiisini Abraham-mun tanjiasiasimmaun, manjuuvut inuigiaksinjarut Egypt-mi.^p ¹⁸Tavra umiallitinjarut Egypt-mi naluruamik Joseph-mik. ¹⁹Ilaan aņalatağinagaa pisaasuğmiağutikun inuuvut, sulii taluqsraliağivlugich igittaquņagaa miqłituurançich aimaagvininñiñ, tuqtquvlugich.^q ²⁰Tainnaiñimman Moses aninjaruq. Iglignanjaruq miqłitquq. Tavra inukkuksaqtaunjaruq piņasuni tatqini aapami igluani.^r ²¹Tavra anitaumman aimaagvinimiñiñ, paniata Pharaoh-m tiganagaa, aasii inukkuksaqługu nanmiñiq igñigiruatu.^s ²²Sulii Moses ilisaurrusiaqanjaruq iluqaagun isumattutaatigun Egypt-miut, sulii sapiğñaqsinjaruq uqaluñmiñi savaamiñiñu.

²³Tavra malgukipiamik ukiunikami sivunnijaruq takusukługich Israel-guqatini.^t ²⁴Tavra tautukługu ilañata Egypt-mium pimaqłuktakkana Israel-guruuq, ikayuginagaa payyaksaqtuuq, aasii akisautikamiun Egypt-miu tuqunagaa. ²⁵Ilaan isummatiginagaa aniqatiini kanjicsiņasugalugich God-mun atangiqsinniağasugalugich inmigun, aasii kanjicsinñiqsut. ²⁶Tavrasulii uvlaakumman Moses tautunçagik malguk Israel-guruuq piyuutiruak, atisitquyumançagik uqaqłuni, Ançutiik, Aniqatigiiksutik. Summan piyuutivisik avanmun? ²⁷Tavrurama pimaqłuktairuam igłumiñik asivaqtinniaqtunagaa Moses uqallautivlugu, Kia atanauraliutivatin isivigiqsiğquqłutillu uvaptinun? ²⁸Tuqtchukpiņa inuagusiqsun Egypt-miumik ikpakraq? ²⁹Moses tusaakami taavruminçia pigrunjaruq Egypt-miñ. Sulii inuuniarraqsivłuni nunami Midian-mi. Tavrani malgugnik igñininaruq.^u

³⁰Tavra malgukipiat ukiut qaançimata, isağulik niptanjaruq Moses-mun igniğmi ikualaruami uqpinçii, nunagluktuanaani Igğim Sinai-m.^v ³¹Moses tautukamiun allayuağinagaa tautuani. Tavra qalliiłaaqsagataviksillugu uqpinçun qinimmağiksaagukługu, tusaanagaa Ataniq uqallaktuq. ³²“Uvaņa God-auruņa manjuvsiññun, God-inçia Abraham Isaac-guvlu Jacob-lu.” Tavra Moses uuliksinaruq iqsitchakłuni, sulii qiniqsausiinagaa. ³³Tavra Atançum uqallautinagaa, “Atuqalukkiñ piikkik isigançii, qanuq ini qikağviiñ God-im nunagigaa. ³⁴Iłumutun tautunçagiga pimaqłuktausianat inunçma Egypt-miittuat, sulii tusaançagiga iqtuagutaat, aasii atqanarunçia annautiyaqtuqługich. Aasii paņmapak qağğiiñ. Tiliñiağikpiñ Egypt-mun.”

^h7.8 a Gn 17.10-14. b Gn 21.2-4. c Gn 25.26. d Gn 29.31-35.18. ⁱ7.9 a Gn 37.11. b Gn 37.28. c Gn 39.2,21. ^j7.10 Gn 41.39-41. ^k7.11 Gn 42.1-2. ^l7.13 a Gn 45.1. b Gn 45.16. ^m7.14 a Gn 45.9-10,17-18. b Gn 46.27. ⁿ7.15 a Gn 46.1-7. b Gn 49.33. ^o7.16 Gn 23.3-16; 33.19; 50.7-13; Js 24.32. ^p7.17-18 Ex 1.7-8. ^q7.19 a Ex 1.10-11. b Ex 1.22. ^r7.20 Ex 2.2. ^s7.21 Ex 2.3-10. ^t7.23-29 Ex 2.11-15. ^u7.29 Ex 18.3-4. ^v7.30-34 Ex 3.1-10.

³⁵ Taamna Moses pigisunisaqat iñuich Israel-guruat uqaqłutinj, Kia atanauraqupatin isivgiqsiguqlutillu uvaptijnun? God-im tiliñagaa atanauraquqlugu annaurriuraquqlugulu ikayuqlugu isagulgum tautunakkanjata ikualaruani uqpinñi. ³⁶ Ilaan aullatijagai iñuich annisivlugich Egypt-miñ, savakłuni aliug-naqtuanik nalupqinaiyautinik God-mun itqatigitilaamiñik Egypt-miłu Red Sea-miłu nunaglukuamiłu malgukipiani ukiuni. ³⁷ Taamnauruq Moses uqanaruq Israel-guruanun, God-im tiliñiagaa ilivsiññun uqaqtini aniqatiivsiññiñ uvamniktatq tilisimmatun. ³⁸ Taamna Moses itqataunaruq iñuñun Israel-guruanun kasimam-mata nunaglukuami. Ilaa tavraniitqataunaruq manjuuptijnun isaguliñmullu uqaurrimiñun Iggimi Sinai-mi. Ilaa aitchuusiaqanaruq God-miñ qaanjqsitaksranik uvaptijnun qanuq iñuuruksrautilaaptijnik. ^y

³⁹ Uvaguq manjuupta kamagisunijñagaat, asivaqsiiññaqlugu utigumalinarut Egypt-mun. ⁴⁰ Tavra uqallautinjagaat Aaron, god-iliuqtigut sivulliuqtiksrapitijnik, taimña Moses aullarriruq uvaptijnik nunañaniñ Egypt nalugikput sutilaanjanik. ^z

⁴¹ Tavra iñuuraqpallinarut qiiññaqqlugu immulivium nuğğanjatun, aasii aitchuivlutinj ikipkaunmik taavrumuñ, sulı quviasuuttağiqpanagaat ilimiñ savaaqtiñ. ^a ⁴² Tavrallı God-im ilatchiñijagai, añaayyuyumiñaqsivlugich uvlugianun qilajmi. Iñugiaktuat ukiut pianijmata uqaqta God-im aglanaruq uqautigivlugich taapkua iñuich,

“Iñuich Israel-guruasii, uvaña pisilunja tuqtuchijaitchusi ikipkañusilı nuğrutinik, nunaglukuami malgukipiani ukiuni. ^b

⁴³ Kukiñjuutinjagisi tupauraqtuummaisa god-ijnuat Moloch, tamatkualu iñuuraqpauñuat uvlugianiñ god-igikkavsiññik Rephan-mik. Tamatkua iñuuraqpauñuarut, ilivsi savaasi añaayyuvigisukługich. Tavraasii aullautipkañiagivsi qaanjglugu Babylon.”

⁴⁴ Tavra Stephen uqavsanaaruq. Manjuuvut piqanarut tupqanik God-im nayuqlıataata nunaglukuami, God-im savaqutaatun Moses-mun savaagunaruq tuvraqługu tuvraaksriun ilisaurrusiani. ^c ⁴⁵ Aquvatigun manjuuptali kinjuvaagijñagaat taamna tupiq aapamiñniñ. Aasii ilaisa saaganagaat aullaqatigikamirruñ Joshua piññaaktağikamirruñ nuna allaniñ nunauruaniñ God-im uñutaniñiñ sivumiñni. Aasii taamna tupiq napanaruq David-munaglaan. ^d ⁴⁶ David iviğaumaginagaa God-ijnata Jacob, aasii ilaan apigijnagaa igluqpisukługu. ^e ⁴⁷ Aglaan Solomon-gum igluqpinagaa. ^f

⁴⁸ Aglaattatq kamañagniqsauruq God iñuuvıqanitchuq igluqpanjanik iñuich savaanijñik uqaqtinjata God-im uqallaasiatun,

⁴⁹ “Inna uqaqtuq Ataniq, qilak iksivautagigiga umialgunimni, sulı nuna isigagma tunjavivlugı. Qanutchimik igluqpiñiaqpisinja? Naagga sumi inıqagnaqpi minjuıqsıgıviksramnik?”

⁵⁰ Uvaña uvamnı savañaitpi tamatkua iluqaisa?”

⁵¹ Ilivsi uqaqtuvlu atirusii iñuich, qanutun ukpiğutaisıgirusi uummanmi. Qanutun tusaalaisıgirusi God-im uqalunijñik manjuuvsisun inmiusi. Ilivsisvauq ataramik paaqlaktağiksi ilıtqusıgıksuq. ^h ⁵² Atausiq-unnii uqaqta God-im manjuuvsi naglıksaaqtinjaiñnitkaat. Sulı tuquğanjağich God-im kivgani uqaluqaqtuat sivuani qaiñiksranjanik Nalaunjaruam Kivganjata, ilaa ilivsi panmapak aitchuutigianıñagıksi, sulı tuquługu. ⁵³ Ilivsiuvva aitchuusiaqanaruasii God-im pitquranijñik isagulgich aitchuutigıñakkanijñik, naaggauvva kamagıñaitkisi.

Stephen Tuqtkaat Miłluuqlugu Uyağanjik

⁵⁴ Tavra ilauruat uqaqsitaqtitchiriñun naalagnıruat Stephen-mik, qinnalipiagatanarut kigutitij kiggisılaallaisa. ⁵⁵ Tavrallı Stephen, añalaługu

^w 7.36 a Ex 7.3. b Ex 14.21. c Nu 14.33. ^x 7.37 Dt 8.15,18. ^y 7.38 Ex 19.1–20.17; Dt 5.1–33. ^z 7.40 Ex 32.1.

^a 7.41 Ex 32.2–6. ^b 7.42–43 Am 5.25–27. ^c 7.44 Ex 25.9,40. ^d 7.45 Js 3.14–17.

^e 7.46 2 S 7.1–16; 1 Ch 17.1–14. ^f 7.47 1 K 6.1–38; 2 Ch 3.1–17. ^g 7.49–50 Is 66.1–2. ^h 7.51 Is 63.10.

Ilitqusiġiksuam, takunnaġaruq qilaġmun, aasii tautuklugu qaumanga God-im, sulii Jesus makitaruaq taliqpiata tuġaani God-im. ⁵⁶Sulii uqallaġaruq, Tautuksiuġ, tautukkiga qilaġ aġmaqtuaq, sulii Iġniġa Iñuum makitaruaq taliqpiata tuġaani God-im. ⁵⁷Tavra ilinġich nipaallaġarut nipatusivlutiġ, sulii siutitiġ matuuqługich, upaktuġagaat atautchikun. ⁵⁸Tavrani annisiñiqlaġagaat iniqpaġmiñ, aasii uyaġaġnik miłquqtuqługu. Saglutiginniktuat ilaanik mattaġagaich qalliich annuġaatiġ qau-nagitquvlugich nukatpiamun atiaqqtuamun Saul-mik. ⁵⁹Aasiili miłqutuipkaqługich Stephen-mik ilaa aġaayyuġaruq, Ataniiq Jesus, akuqtuġuġ ilitqusiġa.ⁱ ⁶⁰Tavra Stephen sitquġaruq, aasii nivliġaruq nipatuvluni, Ataniiq, pasiñagich taavrumuuna piłuutikun. Tavra taamna uqallausiġianikamiuġ, tuquġaruq.^j

8

¹Tavra Saul-gum iviġagiġagaat tuqutauniġa.

Saul Nagliksaaqtikai Aġaayyuliqiruat

Tavra taavrumani uvlumi aġaayyuliqiruat Jerusalem-mi nagliksaaq-titaurraqsinarut. Iluqaġmiġ ukpiqtuat siaminġarut iluqaiññun nunaaq-qinġiñun Judea-m Samaria-vlu kisinġuqługich tiliraunikun ilitchitqurat. ²God-iliqiruaguruat iñuich iluvinġagaat Stephen, sulii atqunaq kinjuvġuġagaat. ³Tavra Saul nagliksaaqtiqupaġagai aġaayyuliqiruat, sulii isaugiqlugich iglut, piaqłuktaqługich aullautinġagai aġutillu aġnallu tigutaagvinmuksimmaisa.^k

Tusaayugaagiksuat Alġaqsruutigigaich Samaria-mi

⁴Tavralli tamatkua ukpiqtuat siamitauruat kukiłuġarut alġaqsruutigivlugu tusaayugaagiksuat. ⁵Philip aullaġaruq iniqpaġmun Samaria-mun, aasii quliaqtuaġutivlugich iñuich Christ-mik. ⁶Tavra iñusalaich atisivlutiġ naalaġniġarut uqalunġiñun Philip. Naalaġniġarut iluqatiġ tautukługillu aliugnaqtuat savaanġi. ⁷Qanuq ilitqusiqluich aniġarut iñugiaktuaniñ ilitqusiqluqatqutaniñ nipaalavlutiġ, sulii iñugiaktuat avatiġich tuquġaruat tusiattuallu iħuaqsiraunġarut. ⁸Tavra iñuich quviasupiaġataġarut Samaria-mi.

⁹Aglaattaq iniqpaġmi iñuqanġaruq atiaqqtuamik Simon-mik. Sivvani kamanniuqtikayunġiġai aġatkiqivluni Samaria-ġmiut, inmiñik kamañqatualivluni. ¹⁰Aasii iluqaġmiġ iñuich iniqpaġmi, kamañiñniqsramiñ kamañniqsramun, naalaġnipiaġagaat, uqaqłutiġ, Una iñuk suaġasiqsuġaa God-im, ilisimanaqtuam kamañqatuumik suaġatiqatqutam. ¹¹Aasii naalaġnisiaġarut ilaanun, qanuq sivismuruumik ilaan kamanniuqtinġagai aġatkumiñik. ¹²Tavraasii ukpiġilqamirruġ Philip alġaqsruutaa tusaayugaagiksuat atanniqsimmataagun God-im, Jesus-lu Christ-gutilaana, ilinġich paptaiqsauġarut, aġutillu aġnallu. ¹³Simon-unnii ilaa ukpiliġaruq, aasii paptaiqsauqqaqłuni Philip nayunġagaat. Sulii qiniqlugich kamañqatuat aliugnaqtuat Philip piraġi, ilaa kamanniuġaruq.

¹⁴Tavra tiliraunikun ilitchitqurat Jerusalem-miittuat tusaakamiġ Samaria-ġmiunun akuqtuġnivlugu uqalua God-im, tiliġagaich taamuġa Peter-lu John-lu. ¹⁵Taapkuak tikiññamiġ aġaayyutiġagaich ukpiqtuat aitchuusiaqquvlugich ilitqusiġiksuamik. ¹⁶Qanuq ilitqusiġiksuat iluannuñaitchuq nalliataunnii, aglaan paptaiqsauġiññaniqsut atqagun Atanġum Jesus. ¹⁷Tavra Peter-vlu John-lu ilinġagaich argatiġ ilaiññun, aasii ilinġich aġalarraqsinġagai ilitqusiġiksuam.

¹⁸Tavra Simon, tautukamiuġ ilitqusiġiksuam aġalattagillaniġmagich iñuich tiliraunikun ilitchitqurat ilimmatigik argatiġ, ilaan mannitthuumaġagik Peter-lu John-lu, ¹⁹uqaqłuni, Aitchuqtinġali taavrumiġa suaġanmik, kimulliqaa iligupkich argatka aitchuusiaqquamaq ilitqusiġiksuamik. ²⁰Tavra Peter-m uqallautinġagaat, Manikpich

ⁱ7.59 Ps 31.5; Lk 23.46. ^j7.60 Lk 23.34. ^k8.3 Ac 22.4-5; 26.9-11.

suksrauqatigilisin, qanuq isumañaniqsutin piññaktaagiyumiñağasugalugu maniññik aitchuutaa God-im. ²¹Ilauyumiñaitchutin uumani savaaptiñi, qanuq nalaunjasipianjaitchutin iluñni sivuğaani God-im. ²²Isumalitqigiñ taavrumanña pigiitchuamiñ sivunniutiñniñ, añaayyulutilu Ataniğmun, ilaanun suliquitiginaiqulugu pigiitchuakun sivuniqağniğniñ. ²³Qanuq ilitchuğigikpiñ sigmaagutiqaqtilaagñik killuqsraunmik, sulipilutim aňalattağigaatin. ²⁴Tavra Simon kiunagik Peter-lu John-lu, Añaayyutisiñña Ataniğmun, nalliinjich-unnii uqallautiptik taññijitchumaut uvamnun.

²⁵Tavra uqalugaagutigianikamitku uqautigivlugulu uqalua Atanğum, Peter-lu John-lu utijaruk Jerusalem-mun. Alğaqsruutiginjagaak tusaayugaagiksuaq iñugiaktuanun nunaaqqiñiññun Samaria-ğmiut.

Philip-lu Sugautchikirilu Ethiopia-ğmiut

²⁶Tavrila isağulga Atanğum uqallanaruq Philip-mun, Itqanaigiñ aullağuglutin uqallam tuñaanun apqutinun Jerusalem-miñ Gaza-mun. Taamna apqun nunagluktuakun. ²⁷Tavra Philip itqanaiaqłuni aullanaruq. Ethiopia-ğmiu eunuch-guruuq, sugautchiqiri iglauniqsuq aiñmun. Taamna iñuk naumaruaq atanuraq qaunaksrivluni sugaliñiñik ağnam umialgum, taggisiquqtuaq Candace-mik Ethiopia-mi. Ilaa Jerusalem-muñaniqsuaq añaayyusukłuni God-mun, ²⁸aasii aisagñiqsuaq tuttuqpiranmiñi aksraliktuanii usiaqsıqłuni. Usiaqsıllağmi taiguagñiqsuaq uqaqtaata God-im Isaiah-m makpigaanjiñiñ. ²⁹Tavra Ilitqusigiksuam uqallautinjagaa Philip, Ullagun piqasiuttuini uumunña tuttuqpirautinik aksraliktuagaqtuamun.

³⁰Tavra Philip aqpanaruq, aasii tusaavlugu taiguuqtuaq makpigaanjiñiñ Isaiah-m uqaqtaata God-im. Tavra ilaan apigiñagaa, Kañiqsivich taiguakkağnik? ³¹Ilaan kiunagaa, Qanuğluña kañiqsiñiaqpiq iñuum ilisautinjisaqpana? Tavra aiyugaanagaa Philip mayuğlugu aquptaaraqitigitquvluni. ³²Tavra uqaluraq Bible uqaluat taiguagñikkana uumiñauniqsuq,

“Imnaisun tasikuaqtauruatun tuqtutchivimun naagga imnaiyaatun sivuğaani salirimi nivliñaitchuatun, ilaaptauq uqallanajimiuq.”¹

³³Ilaa pimaqłuktaqtaunaruq, aasii saglutigivlugu pasinjagaat. Kia quliaqtuağiyumiñaqpagich iñuumman iñuuqatinisa pigiisilaanaj, qanuq ilaa tuqutaunaruq.”

³⁴Tavra sugautchikirim uqallautinjagaa Philip, Uqautinña kimik uqaqtaa God-im uqautiqaqpa? Uqautigiva inmiñik, naagga alla iñuk uqautigivaun? ³⁵Tavra Philip uqarraqsınaruq, aasii aullaqisaagivlugu taamna Bible uqaluat ilaan quliaqtuağutinagaa tusaayugaagiksuanik Jesus-kun. ³⁶Tavra iglauniallağmiñ apqutitigun tikiñjaruk imaqsunmun, aasii sugautchiqiri uqallanaruq, Tautugun, uvva imiq. Sumik piñaiłutaqağumiñaqpiq paptaiqsauñiksrapkun? ³⁷[Tavra Philip uqallanaruq, Ukpiguvich iluqaaniñ uummatiniñ paptaiqsauyumiñaqtutin. Aasii ilaan kiunagaa uqallakłuni, Ukpigtuña Jesus Christ Iğniğitilaanjanik God-mun.] ³⁸Tavra sugautchikirim nutqatitqunagai tuttuqpirautit aksraliktuanii, aasii iluqatik atqaqłutik imiğmunaruk Philip-lu sugautchikirilu, aasii Philip-gum paptainagaa. ³⁹Tavra qakimmanñik imiğmiñ Ilitqusigiksuagata Atanğum aullautinjagaa Philip, aasii sugautchikirim taututqinaitkaa tavrannña, aasiili sugautchiqiri aullanaruq iglauyaamigun quviasukpakłuni. ⁴⁰Tavra Philip ilitchuğikami Ashdod-mi itilaamiñik, tamaunnaaqami alğaqsruutiginjagaa tusaayugaagiksuaq nunaaqqipayaanun tikilğataqłuni Caesarea-mun.

Saul Isumalitqiksuaq

(Acts 22.6-16; 26:12-18)

9 ¹Tavra Saul sivuğasaaqłipianaruq-suli tuquğaagukługich ukpiqtuat Ataniğmun. Tavra ilaa aullanaruq añaayyuliqsıqpaich qaukñannun,

¹8.32-33 Is 53.7-8.

²aasii apiqsrivluni tuyuutinik, ilitchuqutiksranik kiutilaamiñik Jewguruat añaayyuviniñni Damascus-mi. Ilaanni paqitkumi ukpiqtuanik Ataniğmun taamani tigutaagumiñaquqługich, aņutikkaluat agnakkaluallu, aasii utqutilugich Jerusalem-mun.

³Tavra iglauniaqtillugu qallivluni Damascus-mun, tavraņatchiaq qaummaq qılaņmiñ qaummaatinņaruq avataanun. ⁴Aasii Saul ulğunaruq nunamun, suli tusaanaruq nipimik uqallaktuamik inmiñun, Saul, Saul, summan nagliksaatitpiņa? ⁵Tavra Saul apiqsrinaruq, Kiuvich ququularuatin uvamnik? Aasiili ilaan kiunagaa, Uvaņa Jesus-guruņa, nagliksaatitan. [Nagliksaautiksriuqsiññaqtutin ilijnun akilililiqsuqamņa.] ⁶Makittin, aasii aullağlutin iniqpaņmun, uqallautiniagaatin suruksrautilaagnik. ⁷Aņutit iglauqatiņi Saul makitanarut nutqanavlutiņ uqallağniagnatiņ, tusaqsraqıvlugu nipi aglaan tautulaiñutiņ inuņmik. ⁸Saul makinņaruq nunamiñ, aasii uinñami tautuksilainņaruq sumik. Tavra tasirritiņagaat aasii tikiutivlugu Damascus-mun. ⁹Tavraasii piņasuni uvluni tautuksilainņaruq, niğilainmiuq imilainiñu.

¹⁰Tavra ukpiqtuaq inņaruq Damascus-mi atiqaqtuq Ananias-mik. Atangum tuqłunagaa atqanik qinıqtuuraakun, Ananias. Aasii ilaan kiunagaa, Uvaniittuņa, Ataniq. ¹¹Tavra Atangum uqallautiņagaa, Makillutin aullağiñ apqugaatchianun atiqaqtuunun Sivukkiranik, aasii apiqsriłutin igluani Judas inuņmik Tarsus-miumik, atiqaqtuamik Saul, qanuq ilaa añaayyuuqtuq. ¹²Aasii qinıqtuuraakun tautuaniņagaa inuk atiqaqtuq Ananias-mik isiqtuq, aasii ilivlugich argaņni ilaanun ilaa tautullasitqıvıvlugu. ¹³Tavra Ananias-gum kiunagaa, Ataniq, tusaanaruņa inuğiaktuaniñ inuņniñ taavrumuuna inukun, qanutun pigiisigiruamik savaağiņakkaņanik ukpiqtuanun Jerusalem-mi. ¹⁴Aasii qaiņaruq Damascus-mun ataniğnaqusiraqluni añaayyuliqsiqpaņniñ qılıqsruiyumiñağukługich iluqaisa ukpiqtuat ilijnun. ¹⁵Tavra Ataniq uqallaņaruq ilaanun, Aullağiñ, qanuq uvaņa piksraqtaağiņagiga savautitquvlunğa, ilitchuğipkaquvlunğa Jew-gurıjtchuanun, umialiņnullu, Israel-guruanullu. ¹⁶Qanuq ilisautiniagiga qanutupayauraq nagliksaatksrautilaana pisigilunğa.

¹⁷Tavra Ananias aullaņaruq, aasii isiqłuni iglumun. Aasii ilıņagai argaņni Saul-mun uqallakłuni, Aniqaan Saul, Atangum Jesus niptanaruam ilijnun apqunmi qağğiviniñi, tilinagaana qinillasiqtıvıvlutin, suli paņmapaņmiñ-aglaan ilitqusıgıksuamun aņalatquvlutin. ¹⁸Aasii tavrauvvaa sutkiaq kavitchisun ittuat katanarut Saul-gum irraņniñ, aasii qinillasiqtıņaruq. Tavra makinņaruq aasii paptaiqsauvluni, ¹⁹suli niğiņaruq aasii sayanitqikłuni. Tavra inuğiaktuani uvluni pıqatigiņagai ukpiqtuat Damascus-mi.

Saul Alğaqsruirug Damascus-mi

²⁰Tavra Saul añaayyuliaqsautigillaan piņaruq Jew-guruat añaayyuviniñniñun. Aasii alğaqsruutigirraqsiņagaa Jesus, Iğniğinivlugu God-mun. ²¹Tavra iluqağmiņ tusaaruat ilaanik niğiilıqtaunarut, aasii uqaqlutiņ, Taimñaunıpauna inuk Jerusalem-mi tuquğairuq ukpiqtuanik Jesus-mun? Aasii qaiņaruq maunğa sivuniğivlugu tigutaagługich ukpiqtuat utqutisukługich añaayyuliqsiqpaņmun. ²²Tavra Saul alğaqsruinaruq suanasisainñaqługu alğaqsruutini. Aasii ilaan ukpiğnaqsilğutiņi Jesus Christ-guniņagun suanğavaiñutiņ Jew-guruat Damascus-miittuat kiumalaiñagaat. ²³Inuğiaktuat uvlut qaanianiņmata, Jew-guruat katinņarut sivunniuqłutiņ tuqutçukługu Saul.^m ²⁴Tavra sivunniugutaat ilitchuğiņagaa Saul-gum. Aasii taapkua inuğağtuat qaunagiņagach paaqpaich

^m9.23-25 2 Co 11.32-33.

uvlumi unnuamilu, tuqutchuklugu Saul. ²⁵Tavra unnuat ilañanni, ukpiliqsuat Saul algaqsruimman, niñinñagaat Saul silataatigun katchich niñirrusiqługu aguummakpañmik.

Saul Jerusalem-miittuq

²⁶Tavra Saul aullañaruq Jerusalem-mun, aasii ilłatisañagaluqtuq ukpiqtuanun. Iliñisa arguaginagaat ukpiqtuaquqtilaaña, sulil iluqağmiñ iqsiginagaat. ²⁷Tavra Barnabas qaivluni ikayuñagaa Saul, aasii tiliraunikun ilitchitquranuutivlugu. Ilaan quliaqtuağutiñagai Saul-mun tautuñatilaañanik Ataniq apqunmi, qanuğlu Atangum uqañatilaañanik Saul-mun. Barnabas quliaqtuağutiñammigai qanutun qikkisaiññuni Saul algaqsruñatilaañanik algaqsruutivlugu Jesus Damascus-miuni. ²⁸Tavra Saul nayuñagai, aasii kukiłukłuni iluqaani Jerusalem-mi, ²⁹algaqsruutivlugu Ataniq qikkisaiññuni. Suli uqaqatigivlugich Greek-gich uqausiqaqtuq Jew-guruatun, ilaisaliasii tuqurviksraqsiuñagaat. ³⁰Tavra aniqatit ilitchuğikamiñ taavrumiña, aullautiñagaat Saul Caesarea-mun, aasii tavrañña aullaqtuñuğlu Tarsus-mun. ³¹Tavra añaayyuliqiruat iluqaani Judea-mi Galilee-mi lu Samaria-mi lu tutqiksñjarut, sulil añaayyuliqiruat suañasisaiññañarut iñugiaksisaiññaqłutiglul iñuuvlutitñ qiksivlugu Ataniq, quviasaagutaani lu Ilitqusigiksuam.

Peter Lydda-muñaruq Joppa-mullu

³²Tavra Peter iglaunaruq sumulliqaa, aasii ilaanni ullañagai God-im iñunji iñuuruat Lydda-mi nunaaqqimi. ³³Tavrani kasuñagaa iñuk atiqaqtuq Aeneas-mik, makitilaññaniqsuaq tallimat piñasuni ukiuni avatiñi tuquñavlutiñ. ³⁴Tavra Peter-m uqallautiñagaa, Aeneas, Jesus Christ iñuqaqsigaatin. Makittin iñuqaqsakkich tuñiutitin. Tavra tavrauvvaa makinñaruq. ³⁵Tavra iluqağmiñ iñuuruat Lydda-mi Sharon-mi lu tautuñagaat, aasii ilinñich ukpiliñjarut Ataniğmun.

³⁶Tavra Joppa-miinñaruq ukpiqtuaq ağnaq atiqaqtuq Tabitha-mik. Atqa Greek-tun Dorcas sivuniqaqtuaq tuttumik. Iluqaan piviksrani atuñaniğaa nakuurualiqivluni ikayuqługi llul iliaappauruat. ³⁷Taipkunani uvluni nañiliñaruq aasii tuquvluni, tavraasii timaa ivvaanikamirruñ ilinñagaat qilaguamun. ³⁸Tavra Joppa qaninman Lydda-mun, ukpiqtuat Joppa-mi tusaañarut Peter Lydda-miitilaañanik. Tavra tilisñjarut malğugnik iññuñnik Peter-mun uqaluksriqługik inna, Qilamik ullaktigut. ³⁹Tavra Peter itqanaiñaruq, aasii aullaqatigivlugik. Tavra tikiñman qilaguamuutiñagaat. Iluqağmiñ uilğañaruat makitañarut sanigaani qiavlutiñ, sulil maniuqługich quppiğaat annuğaallu Dorcas piñiñi iñuññağmi. ⁴⁰Tavra Peter-m aninñagai iluqaisa, aasii sitquqłuni añaayyunaruq. Tavraasii qiviaqługu timaa uqallañaruq, Tabitha, makittin. Tavra uinñaruq, aasii Peter tautukamiuñ aquvinñaruq. ⁴¹Tavra Peter-m isaaqłuni ikayuñagaa makinman. Tavraniasii ququaqługich ukpiqtuallu uilğañaruallu, ilaan qaiññagaa iñuuvlugu. ⁴²Tavra taamna ilitchugiraunaruq iluqaani Joppa-mi, sulil iñugiaktuat iñuich ukpiliñjarut Ataniğmun. ⁴³Tavra Peter uvliunaruq Joppa-mi, tukkuğivlugu Simon qitummairi ammiñik.

Peter-lu Cornelius-lu

10 ¹Caesarea-mi iñuqañaruq atiqaqtuamik Cornelius-mik, atanau-rauniqsuaq Rome-miut añuyaktiñiññun, taggisiaqqtuanun Italian-nik añuyaktauqatiñiñik. ²Taamna Cornelius god-iliqiruaguruq, sulil ilaalu qitunğani lu qiksivlugu God. Ilaa ikayuñaruq atqunaq Jew-guruat iliaappañiñnik, sulil atamik añaayyuvluni God-mun. ³Piñasunukpalligman qiniqtuuraañaruq tautupiağataqłuni isağulganik God-im isiqtuamik, aasii ququaqługu, Cornelius. ⁴Tavra takunnaakkiutiñagaa isağulik iqsillağmi, aasii uqallakłuni, Suna Ataniiq. Isağulgum

kiunagaa, God-im akuqtunagai añaayyutitin, savaatillu nagliktuiniikun, suli itqanagaatin. ⁵Aasii pañmapak tilisiin inuñnik Joppa-mun, aasii qağğisipkağlugu Simon atiqaqtuag Peter-mik. ⁶Ilaa amma tukkumaruq Simon-mi qitummairimi ammiñnik, igluqaqtuag tagium siñaani. ⁷Isağulik uqaurriñi aullaaniñman, Cornelius ququñagik malğuk kiv gami ilañich, god-iliqiruağuruaglu aņuyakti akunğanniñ tamatkua savaurriuat inmiñnik, ⁸aasii quliaqtuagutianikamigich supayaamik, ilaan tilinagai Joppa-mun.

⁹Uvlaakumman qitiqqaqpalligman, iglaupkaqtillugich qallivlutin Joppa-mun, Peter mayuñaruq iglum qağanun añaayyuyaqtuqluni. ¹⁰Tavra Peter kaaliqluni niğisulinaruq. Tavra niqluğataviksillugich ilaa qiniqtuurañaruq. ¹¹Aasii tautuklugu qilak aņmaqtuag, sunalu niñiruaq qinñaqaqluni ukiłhaaqpaktun, niñitañat sisamatigun kanigallunisiğun nunamun. ¹²Iluani imağiniğai qanusipayaat nunam niğrutinji paamğuqtuallu tinmiallu. ¹³Tavra nipim niвлиutinagaa, Peter makittin. Tuqtuchilutin niğgiin. ¹⁴Tavra Peter uqallañaruq, Naagga Ataniiq. Niğitaitchuna qañauñni supayaamik God-im salumaiñniñrañanik pitqurani. ¹⁵Tavra nipim niвлиutinagaa igluani, Sut God-im salummaanikkañi, isummatiginagich salumaitchuagulugich. ¹⁶Taamna niñirağañaruq piņasuiqsuaqluni, aasii taamna mayuurrañaruq tavrauvvaa qilañmun.

¹⁷Tavra Peter isumalğataviksillugu sumik sivuniqağniaqtılaañanik qiniqtuuraani, taapkuali inuich tilirauntinji Cornelius, apiqsruqtuiqqaqlutin Simon iglua sumiitılaañanik, makitañarut sivuğaani paaqpaum. ¹⁸Quqqañarut tatqamuña apiqsrivlutin Simon taggisiquaqtuag Peter-mik tukkumammagaan tavrani. ¹⁹Tavra Peter isumalağutiqaqtillugu qiniqtuuraamik, Iitqusigiğsuam uqallautinagaa, Iñuich qañma piņasut ivagaatin. ²⁰Makillutin atqagiñ, tuvaaqasikkich piñatchiasuñagñak, qanuq uvaña tilinagitka. ²¹Tavra Peter atqañaruq, aasii uqallautivlugich, Uvañauruña ivakkaqsı. Suvlusi qaivisi? ²²Ilinisa kiunagaat, Cornelius aņuyaktit atanaurañata tilinagaatigut. Ilaa inulluatauruq añaayyusuuvluni God-mun, suli qutchiksuakun isummatigisuuvlugu Jew-guruat. Ilañata God-im isağulinisa uqallautinagaa aiyugaaqlutin igluannun, tusaatquvlugu uqautinik. ²³Tavra Peter-m isiqunagai tuyuğmiağisuklugich. Uvlutqinman makinñaruq, aasii aullaqatigivlugich, suli ilañisa aniqatit Joppa-miñ tuvaaqasinagaat.

²⁴Uvlutqiligiñman tikiññarut Caesarea-mun. Cornelius iglaaksrani niğiugivlugich katitinnagai atautchimun ilaan nanmiñiq ilani, avilaitqatimmağikkaniılu. ²⁵Tavra Peter isiaqsimman Cornelius-gum pañagaa, aasii purviginagaa qiksiqsrautikun. ²⁶Tavrani Peter-m makittinagaa uqallakluni, Makittin. Uvañaptauq inuk iliktun. ²⁷Tavra uqaqatigillaan isinaruq, aasii tautunagai inuğiaktuat inuich kasimaruat. ²⁸Tavraasii Peter-m uqallautinagai, Ilivsivsauq ilisimalluataqtusi qanuq nalaunñaisilaañanik pitquratigun Jew-guruuq piqasiqsuutikpan naagga isiqattaqpan Jew-guñitчуamun, aglaan uvva God-im ilisautinagaaña isummatigitqunijııtuğulu inuypayaq salumailııtuğulu suuvigruañiñııtuğulu. ²⁹Tavra qanniğniqamña, qañarunja qapinñataiııtuğulu, aasii apigigikpiñ pañmapak, suna pisigivlugu qanniqpina?

³⁰Tavra Cornelius uqallañaruq, Piņasut uvlut pianiktut, ikarraq tainnaiııvalliğman añaayyuruaña iglumni. Tavrauvvaa inuk makinñaruq sivuqqamnun qaummağiksuanik annuğalik, ³¹uqallakluni, Cornelius, añaayyutin God-im tusaañagaa, suli itqaqlugich savaatin nagliktuutit. ³²Tilisiin inuñmik Joppa-mun, aasii apiqsriagilugu Simon taggisiquaqtuag Peter-mik. Tukumaruq amma tagium siñaaniituami igluani Simon qitummairim ammiñnik. ³³Tavra aipkañagikpiñ tavrauvvaa, aasii nagliktauvlutin qairutin. Pañmapak uvva iluqata uvaniııtuğut takkuani God-im, naalagukluta iluqaiñnik uqaluksriusiğnik Ataniğmiñ.

Peter Algaqsruiruq

³⁴Tavra Peter uqarraqsinaruq, Paṅmapak puttquqsriruṅa God ilumutun ativlugich inūpayaat aṅalatkai.ⁿ ³⁵Nunauruapayaani kiñaliqaa qiksiksrautiqaqtuaq ilaanik, sulī nalaunṅarualiqivluni, God-im akuqtullagaa. ³⁶Nalupqisunṅitchuṅa tusaanṅatilaavsiññik tusaayugaagiksuanik sivuniqaqtuanik Israel-guruanun, ilaan piksraqtaagivluta algaqsruutigiqvulugu tutqiuṅtiqaḡumiṅaqtılaanṅat God-mun Jesus Christ-guruakun, Atanḡuruakun inūpayaanun. ³⁷Iḷisimarusi taamna tusaayugaagiksuaq siaminṅaruq iluqaani Judea-mi, isagutivluni Galilee-miñ John Paptaiqsi algaqsruiganṅinman. ³⁸Iḷisimammiusi Jesus Nazareth-miukun, God-im suanḡasikkaṅagun kuvivlugu Iḷitqusigiksuanī ilaanun. Iḷisimammiusi Jesus kukilunṅanivlugu nakuurualiqivluni, iḷuaqsivluguḷḷu iluqaisa iḷuḷḷiḷuḷḷitṅi Tuunḡaum, God-im itqatigivlugu. ³⁹Aasii uvagut iḷisimavluta quliaqtuaḡigivut iluqaisa Jesus savaanṅi nunanṅanni Jew-guruat Jerusalem-miḷu. Ilaisa tuqunḡagaat kikiaktuu-tivlugu anṅarrauramun. ⁴⁰Aasii God-im anṅipkaṅagaa tuqunmiñ piṅayauṅni uvluk, aasii tautuktiḷḷugu uvaptiṅnun. ⁴¹Inūpayaanun tautuktinḡiñmīgaa, aglaan uvagut tautunḡagikput God-im piksraqtaagṅaranṅatigut quliaqtuaḡitqivlugu. Uvagut niḡiqatigṅagikput imiqatigivlugulu God-im anṅipkaanṅinḡagu tuqunmiñ. ⁴²Aasii ilaan piraksriṅagaatigut algaqsruutqivluta tusaayugaagiksuanik inūṅnun, sulī uqalugaagṅitqivlugu ilaagutılaanṅanik piksraqtaanḡa God-im isivḡiqvulugich inūuruallu tuqunṅarualu. ⁴³Iluqagṅinḡ uqaqtinḡisa God-im uqautigṅinḡagaat Jesus, uqaqḷutinḡ, Inūpayaagguuq ukpiqtuaq ilaanun piḷuutṅi sulīqtigṅinḡaisauniaqtut itqaumayumiṅaiḡlugich Jesus pisigilugu.

Jew-guṅitchuat Aitchuusiḡigaat Iḷitqusigiksuaq

⁴⁴Peter taavruminḡa uqaqtillugu-sulī, Iḷitqusigiksuaq atqanaruq iluqaiññun naalaḡniruanun uqaluṅmik. ⁴⁵Jew-guruat ukpiqtuat, Peter-m qaiqatṅi Joppa-miñ, niḡiḷḷiḷḷaqtanṅarut God-im kuvimmagu aitchuutini Iḷitqusigiksuaq Jew-guṅitchuanun-unnii. ⁴⁶Qanuq tusaanḡagaich uqaḡmata nalukkamiṅṅnik allakanik uqautchiñnik, nanḡaqḷugu God. ⁴⁷Tavra Peter uqallaṅaruq, Ukua inūich aṅalatkai Iḷitqusigiksuaq uvaptiktuttauq. Kia inūum paptaiqsailiraḡniaqpagich imiḡmik? ⁴⁸Tavra Peter piraksriṅaruq paptaiqsautqivlughich atqagun Jesus Christ. Tavrani apiḡinḡagaat uvliuqtuallaqvlugu piqatigilutinḡ.

Peter-m Quliaqtuaḡutigai Piruanik Anḡaayyuliqiruat Jerusalem-mi

11 ¹Tavra tiliraunikun iḷitchitqurat, aniqatiḷḷu iluqaani Judea-miittuat, tusaanṅarut Jew-guṅitchuattauq ukpiliḡñivlughich uqaluanik God-im. ²Tavra Peter Jerusalem-munḡan, pisaanḡagaat Jew-guruat isumaqaqtuat Jew-guṅitchuat ukpiqtuat nalunaiñṅutchigaksrauvlughich timimikkun, ³uqaqḷutinḡ, Summan tuyuḡmiḡuṅavich Jew-guṅitchuat aimaagvianni niḡiqatigivlugiḷḷu? ⁴Tavra Peter-m quliaqtuaḡutinḡagai supayauranik piruanik isuaniḡanḡa.

⁵Iniqpanḡi Joppa-mi anḡaayyuuṅaruṅa, aasii qiniḡtuuraaqḷuṅa. Atqaqtuamik ukiḷḷhaaqpaktun niṅitaunaruq qilaṅmiñ sisamatigun kanḡigallunḡisigun, aasii nutqaqḷuni saniqqamnun. ⁶Takunnaakkiutikapku tautunaruṅa niḡrutinik niḡruḷḷunḡniglu paamḡuqtuaniglu tiṅmianiglu. ⁷Aasii tusaanaruṅa nipimik uqallaktuamik uvamnun, Peter makittin. Tuqtchiḷutinḡ niḡḡiñ. ⁸Tavra kiunḡagiga, Naagga Ataniq, qanuq suoramikunnii salumaitchuamik niqimik pitqurat niḡitqunḡisṅannik uqummirriṅaitchuṅa. ⁹Tavra nipi uqallatqinaruq qilaṅmiñ,

ⁿ 10.34 Dt 10.17.

Suna God-im salummaanikkaŋa, isummatiginagu salumaitchuagulugu. ¹⁰Taamna piŋaruq piŋasuiqsuaqłuni, aasii nuqitautqikłuni qilaŋmun. ¹¹Tavrauvvaa aŋutit piŋasut tikiŋŋarut iglumun irvimŋun, tilirauruat uvamnun Caesarea-miŋ. ¹²Tavra Iitqusiŋiksuum uqallautiŋagaŋa aullaqatigitquvlugich taŋiŋaŋaigłuŋa. Ukua uvva itchaksrat aniqatiit aullaqasiŋagaŋa Caesarea-mun, aasii iluqata isiqłuta igluanun Cornelius. ¹³Aasii Cornelius quliaqtuaŋutiŋagaatigit tautuŋnivłuni isaŋulimik makitaruamik iglumiŋi sulı uqallautivlugu, Tilisiłutin Joppa-mun qaitquuŋ Simon taiguutiqaqtuaq Peter-mik. ¹⁴Ilaan quliaqtuaŋutiniŋaatin uqaluŋmik annautigiyumiŋakkagŋik, ilivıllu igluqatitillu. ¹⁵Uqaqsagataaqsimm iuŋalu Iitqusiŋiksuum atqaŋviginiŋagai uvaptiktupaŋataq isagutisaami. ¹⁶Aasii itqanagitka uqaluŋi Atanŋum uqallaŋaruq, John paptaiŋutiŋaruq imigmik, aglaan Iitqusiŋiksuaq ilirauniaqtuq iluvsiŋŋun. ¹⁷Tavraasii nalupqinaitchuq God-im aitchuŋammigai Jew-guŋitchuat Iitqusiŋiksuumik aitchuunmisun uvaptiŋnun ukpiqtuaŋuqata Ataniŋmun Jesus Christ-mun, Suuvik uvaŋa piŋailutaŋumiŋagługu God? ¹⁸Taamna tusaakamirruŋ pisaanŋaŋaŋagaat, aasii nangaqługu God uqaqłutin, Tavraptauq Jew-guŋitchuat God-im isumalitqigviksraqaqtinŋagai iŋuutquvlugich isuitchuamun.

Aŋaayyuliqiruat Antioch-mi

¹⁹Tavra ukpiqtuat siamitaŋarut pisigivlugu nagliksaaqtitauniŋ isagutiruaq Stephen-qaŋa tuqutaumman. Ilaŋich aullaŋarut ayuuqtigivlutin Phoenicia-mun Cyprus-mullu Antioch-mullu, quliaqtuaŋivlugich tusaayugaagiksuaq Jew-nun kisiinŋun. ²⁰Aglaattaq ilaŋich ukpiqtuat aŋutit Cyprus-miŋ Cyrene-miłlu Antioch-muŋarut, aasii quliaqtuaŋutivlugich Jew-guŋitchuat, algaqsruutigivlugich tusaayugaagiksuaq Ataniŋmun Jesus-kun. ²¹Suli Atanŋum suaŋŋataata ikayunŋagai, sulı iŋugiapiagataqtuat ukpiliŋarut Ataniŋmun.

²²Tusaayugaat taavrumuuna tusaanŋagaich aŋaayyuliqiruat Jerusalem-mi, aasii tiliŋagaat Barnabas Antioch-mun. ²³Tikiŋŋami ilitchuŋikami God-im quviasaagŋimigich iŋuich, ilaa quyatchaŋaruq, sulı qapiŋaisaanŋagai iluqaisa ukpiŋnaqtuaŋutquvlugich ilumullu illutin Ataniŋmun ilumiŋni. ²⁴Qanuq Barnabas iŋulluataunaruq, aŋalatiłuni Iitqusiŋiksuumun, ukpiqtuaŋupiaqłuni. Sulı iŋugiaktuat iŋuich ukpiliŋitaunaruq Ataniŋmun.

²⁵Tavraasii Barnabas aullaŋaruq Tarsus-mun ivagıaqługu Saul. ²⁶Aasii paqitanikamiuŋ, ilaan qaŋŋisiŋagaa Antioch-mun. Tavra ukiuq naalŋataqługu ilinikta piqatiŋagaich aŋaayyuliqiruat, ilisautivlugiılu iŋusalaich. Aasii Antioch-mi ukpiqtuat tairauqqaanaruq Christ-miunik. ²⁷Tavra tamatkunani uvluni ilaŋich uqaqtinisa God-im ullautiŋarut Jerusalem-miŋ Antioch-mun. ²⁸Aasii ilaŋat atiaqtuaq Agabus-mik makiłuni aŋalaługu Iitqusiŋiksuum uqaŋaruq piyumaqtuamik kamaŋaqtuaq kaaksiunaq piŋiaŋnivlugu nunami iluqaani. Taamna nalaunaruq Claudius umialgumman Rome-mi. ²⁹Tavra ukpiqtuat sivunniŋarut iŋupayaaq aitchuiyumiŋaqtılaamisun tuyuquvlugu ikayuutiksranik aniqatiinun iŋuuranun Judea-mi. ³⁰Aasii tainna piŋarut, tuyugivlugich maniich aŋaayyuliqiruat umialinŋaŋiŋun Barnabas-kullu Saul-kullu.

Ukpiqtuat Nagliksaaqtitaavsaagtut

12 ¹Tavraptauq tainnaiıvalliŋman umialgum Herod nagliksaaqtirraqsiniŋagai ilaŋich aŋaayyuliqiruat. ²Ilaan tuqutinŋagaa savikpaŋmik James aniqataa John. ³Aasii ilitchuŋikami iviŋagniqamigich Jews nagliksaaqtitchivsaanaruq, aasii

^o 11.16 Ac 1.5. ^p 11.19 Ac 8.1-4. ^q 11.28 Ac 21.10.

Peter tigutaaqtiġlugu. Taamna piġaruq uvlunġi itqautim Qulaurrusiqivinjmun. ⁴Tiguanikamirruġ Peter iġinagaat tigutaagvinjmun, aasii aitchuutigivlugu qaunagitquvlugu akimiaq atauchimun aġuyaktinun. Herod sivunniġaruq isivgiġukġlugu Peter takkuanni Jew-guruat Qulaurrusiqianikpata.^r ⁵Tavra Peter tigutaagvinjiinġaruq, aglaattaug aġaayyuliqiruat aġaayyutiġammigaat God-mun qapiġaiġġutiġ.

Peter Annirrauruq Tigutaagvinjiin

⁶Tavrurmani unnuami Herod annisiyumaalligmagu Peter uvluppan iġunġun, Peter siġiġaruq akunġaġni malġuk aġuyaktik, pituqaġluni malġuiġnik kalimġanik, aasii munaqsrich munaqsriġarut tigutaagvium paaqpaġani. ⁷Tavrannġatchiaq isaġulga Atanġum makinġaruq tavrurġa, suliq qaummaq qaummagiksiniġaruq tigutaagvinjiin, aasii isaġulgum saġiġnġagaa Peter tuiqqaġnagun, aasii itiqsaġlugu, uqallakġuni, Makittin qilamik. Suliq tavravvaa kalimġat katanarut tayagġniġiġiġ. ⁸Tavra isaġulgum uqallautiġagaa, Tavsiagiksaaġiġ aluġusiġlutiġluni. Aasii tainna Peter piġaruq. Isaġulik uqallavsaġaruq, Uligaagġiġ, aasii maligluġa. ⁹Tavra Peter-m maliġagaa tigutaagvinjiin, aglaan iġisimaġaitchuq taamna savaagikkana isaġulgum iġlunun itilaanġanik, aglaan isumaġaruq siġniġaktuġasugaluni. ¹⁰Tavra qaġnġanikamisigik sivulliglu tugliġiġluni munaqsrich, tikiġiġaruk saviġhamun upkuaqpaġmun, anisaġiamun iniqpaġmun. Taamna upkuaqpaġ aġmaġaruq inmisun, aasii aniġaruk. Tavraasii pisuġaruk apqutitigun, aasii tavrannġatchiaq isaġulgum qimaġagaa Peter. ¹¹Tavra Peter qaurimmagiksiniġaruq aasii uqallakġuni, Paġmapak nalupqisunġiqsunġa Atanġum tiliġagaa isaġuluni, aasii annautivluġa Herod-gum suaġnġataani, suliq iluqaiġiġiġ Jew-guruat niġiukkutaanniġ uvapkun.

¹²Isumalaallakaluaqami aullaġaruq iġluanun Mary-m, aakaġata John Mark. Tavrani iġugiaktuat kasimaġarut atauchimi aġaayyuvlutiġ. ¹³Tavra Peter tiglutuġman siġataani upkuam, niviasiaq atiqaqtuq Rhoda-mik kiuriyyaġaruq. ¹⁴Iġisaġikamiuġ Peter-m nipaa, quviatchakpaiġġuni upkuigutigaluaġnagu aqpaġmik isiġaruq, aasii uqallautivlugich Peter makitanivlugu paam siġataani. ¹⁵Iġaisa uqallautiġagaat, Kinnaġuqtutin. Aasii ilaa qapiġaiġiġaruq iġlunun innivlugu. Iġaisa kiulgitkaat, Isaġulik qaġma qaunaksriġa piuq. ¹⁶Tavra Peter tiglutuqtuiġiġiġaruq. Kiisaimmaa upkuigutivaat, aasii tautukkamirruġ niġiġlaqtaunarut. ¹⁷Tavra urriqavluni argaġmiġnik nipaiquġagai, aasii quliaqtuagutiġagaa qanuq Ataniġmun annisiġilaamiġnik tigutaagvinjiin. Tavra uqallaġaruq, Quliaqtuagiyumagiksi taamna James-mun, aniqatiinullu. Tavraniasii ilaa aullaġaruq allamun inimum.

¹⁸Tavra uvlugmagu piġallapiagatanarut aġuyaktit qanuqtilaanġun Peter-m. ¹⁹Tavra Herod piraksriġaruq iġaqiatquvlugich Peter-mik, aglaan paqilaiġnġagaat. Tavra ilaan apiqsruqtuqtitqaaglugich munaqsrich, piraksriġaruq tuqtquvlugich. Taamna piġaniġman Herod aullaġaruq Judea-miġ, aasii Caesarea-miġtaqsivluni.

Herod Tuquruq

²⁰Tavra Herod qinnautipiagatanġagai iġuich Tyre-miġ Sidon-miġ ittuat. Aasii ilaa ullaġagaat Herod piqatigiġiġutiġ. Iġaaluksraqtaagiqqaqġlugu Blastus, Umialgum iġluqpaġata qaunaksriġa, ullaġagaat Herod apiqsrisukġutiġ aġuyautairrunmik, qanuq ilaa nunaġat niqiksraqtuġviquaġluni umialgum nunaġaniġ. ²¹Nalunaiqsauġaruami uvlumi Herod atiġagaa umialguniġmigun annuġaani, aquvinġaruq umialgum aquppiutaniġiġun, aasii uqaġluni ilaiġiġun. ²²Tavra iġuich nipaallaġarut, Nipaa God-im. Iġugruġiġnaq uqaġit-

^r 12.4 Ex 12.1-27.

chuq. ²³Tavraṅṅatchiaq isaḡulgata Atangum tuqupkaṅagaa Herod, qanuq kamaṅaqsiḡiṅaitkaa God. Tavra ilaa qupilḡunikḡuni ilumiṅi tuqunaruq. ²⁴Aglaan God-im uqalua nauṅaruq, siamiḡuniḡu. ²⁵Tavra Barnabas-lu Saul-lu naatchikamiṅ piraksraunmiṅnik, utiṅaruk Jerusalem-miṅ, piqatigivlugu John Mark.

Barnabas-lu Saul-lu Piksraqtaaguvlutik Tilirauruk

13 ¹Tavra aṅaayyuliqiruani Antioch-mi, ilaṅich uqaqtinḡi God-im inṅarut, ilisauriḡḡu, Barnabas-lu Simeon-lu taiguutiqaqtuaq Taaqsipaṅmik, Lucius-lu Cyrene-miu, Manaen-lu iṅuguqatiqaṅaruq Herod-mik kavanauruamik, Saul-lu. ²Aṅaayyupkaqtillugich Ataniḡmun niḡilaiḡḡutiṅ, Ilitqusiḡiksuaṅ uqallautiṅagai, Ilaaguaqsisinḡa Barnabas-miḡlu Saul-miḡlu savaaksramun ququqaṅtauviaṅnun uvamniṅ. ³Tavra niḡilaitqaaḡutiṅ aṅaayyuanikamiḡlu, ilinḡagaich argatiṅ ilinḡunun aasii aullaqtiḡḡugik.

Cyprus-muktuk

⁴Tavra Barnabas-lu Saul-lu tilimmatik Ilitqusiḡiksuaṅ aullaṅaruk Seleucia-mun, aasii tavraṅṅa tiṅilḡaqsiḡutiṅ qikiqtamun Cyprus-mun. ⁵Tikiṅṅamik Salamis-mun, alḡaqsruiṅiṅagaat God-im uqalua aṅaayyuviniṅni Jew-guruat. Suli John Mark-mik ikayuqtiqaṅaruk. ⁶Ikaaṅagaat iluqaan qikiqtaq Paphos-munaglaan. Tavrani kasuṅagaat aṅatkuqatiqaṅaruq Bar-Jesus-mik, Jew-guvluni uqaṅtauniruaq Godmun. ⁷Ilaa avilaitqataunaruq kavanauruamun qikiqtami Sergius Paulus-mun, puḡiksuaḡuruamun. Kavanauruq aiyugaaḡiṅaruq Barnabas-mik Saul-miḡlu tusaasukḡuni uqaluanik God-im. ⁸Tavra aṅatkum Elymas, Greek-tun taigutaa, akilḡilḡisuṅagik, ukpiṅtailivlugu kavanauruq. ⁹Tavra Saul-gum, tagḡisiḡaḡmiruaptauq Paul-mik, Ilitqusiḡiksuaṅ aṅalaḡḡuḡu takunnaakkiutiṅagaa aṅatkuq, ¹⁰aasii uqallautivlugu, Ilivich iḡniṅa Tuunḡaam, uumikḡisuatiin iluqaanik nakuuruamik, ataramik sagluḡivlughich iṅuich ilivich pisaasugḡiaḡutiṅnik, suli ataramik sagluḡuqtinniatakḡugich Atangum ilumun ittuat uqaluṅi. ¹¹Aasii uvva paṅmapak Atangum tatavsagḡiṅagaatin, ayauniaqtutin, suli tautulaisaallagḡiṅiṅ qaummaq. Tavraṅṅatchiaq niṅtaniḡluksisiṅagaa, suli taaqsisinḡagaa, aasii saptalaaqsiniṅaruq ivaḡiavluni tasiuḡtiksramiṅnik. ¹²Tavrani kavanauruq ukpiliṅaruq, tautukamiṅ taamna piruaq, qanuq kamanniupaḡataṅaruq ilisaurrutinik Atanikun.

Paul-kut Antioch-mi Pisidia-miittuamiittut

¹³Tavra Paul piqatiniḡu tiṅinnaṅarut Paphos-miṅ, aasii tikiḡḡutiṅ Perga-mun Pamphylia-miittuamun. Tavrani John Mark-gum qimaṅagik aasii utiḡḡuni Jerusalem-mun. ¹⁴Tavra igliḡiṅniṅarut Perga-miṅ, aasii tikiḡḡutiṅ Antioch-mun Pisidia-miittuamun. Aasii Jew-guruat Savairvianni, aṅaayyuliaqamiṅ Jewguruat aṅaayyuviani, aquptaṅaruk. ¹⁵Taiguaganiṅmata aglaaṅiṅniṅ Moses, uqaḡtiṅisalu God-im, umialiṅnaṅi aṅaayyuvium uqallaurriṅarut, Aniqatiit, uqaluksraqaḡuvsii silḡiḡsuutinik iṅunun, uqaḡitchi.

¹⁶Tavra Paul makinṅaruq, aasii urriqavluni argaṅmiṅnik uqarraqsiniṅaruq, Israel-guqatiimaṅ, iluqasiḡu Jew-guṅitḡhuasii, uvani qiksiksrautiqaṅtuasii God-mun, naalaḡnisiṅa. ¹⁷God-iṅata ukua iṅuich Israel-guruat piksraqtaaḡiṅagai maṅḡuuvut, aasii kamaṅaqsiḡpaḡḡugich iṅuummata tuyuḡmiaguvlutinḡ Egypt-mi. God-im annisiṅagai Egypt-miṅ kamaṅaḡtuakun suaṅṅanmiḡun.^s ¹⁸Aasii malḡukipiani ukiuni iglaummata nunagluktuami, ilaan iglutuṅagai.^t ¹⁹Tavra ilaan suksraunḡianikamiḡich tallimat malḡuk nunauruat Canaan-mi, ilaan aitchuutiṅiṅagaa nunajaṅ iṅuṅmiṅun.^u

^s13.17 a Ex 1.7. b Ex 12.51. ^t13.18 Nu 14.34; Dt 1.31. ^u13.19 a Dt 7.1. b Js 14.1.

²⁰Isagutivlugu tavraᅇa 450-mik ukiivlutij iᅇuunijanun-aglaan Samuel uqaᅇaa God-im, God nalunaiqsiraᅇanaruᅇ isivᅇiqsinik atanniqsimaragaᅇquvlugich Israel.^v

²¹Tavraasii ilijich apiqsriᅇarut umialiqaguklutij, aasii God-im aitchuᅇagai Saul-mik igᅇᅇijanic Kish, maᅇᅇuqaᅇtuamik Benjamin-miᅇ, umialigitquvluᅇ malᅇgukipiani ukiuni.^w

²²God-im piiganikamiuᅇ Saul, David umialliutiᅇagaa ilijiniᅇun. Innauvva God-im uqallausiᅇijagaa ilaa, Iᅇitchuᅇigigiga David igᅇᅇija Jesse-m iviᅇaumaᅇnaᅇtuaguvluᅇ uvamnun, piyumiᅇaᅇᅇuni iluᅇaiᅇᅇᅇᅇ pitqutimnik ilaanun.^x

²³Iᅇaᅇat David kiᅇuniᅇisa, Jesus, God-im unniqsuᅇᅇiisiᅇijagaa annaurritquvluᅇ Israel-guruanun. ²⁴Qaiᅇaiᅇᅇaan Jesus, John alᅇaqsruᅇiᅇaruᅇ iᅇupayaanun Israel-nun isumalitiᅇiksraunivluᅇgich, aasii paptaiqsaulutij.^y

²⁵Aasii John naatchiyasikami savaamiᅇᅇᅇ, ilaa uqallaᅇaruᅇ iᅇuᅇnun, Kiunasugaluᅇa isummatigivisiᅇa? Taamnaᅇuᅇitchuᅇa niguiᅇikkaᅇsi. Aglaan iᅇuk imma qairuᅇ aquᅇkun, aluᅇᅇutik-unnii isiganiᅇa nalliummatijitchuᅇa sijiᅇiᅇumiᅇaᅇᅇluᅇgik.^z

²⁶Aniqatiit, kiᅇunᅇᅇuruasii Abraham-mun, iluᅇqasiᅇu Jew-guᅇjitᅇuat qiksiksraᅇtuat God-mik, uvaptiᅇnun tiliraᅇuᅇaruᅇ tusaayugaaᅇiksuaᅇ annautauyumiᅇaᅇᅇtuᅇaq. ²⁷Taipkua iᅇuuruat Jerusalem-mi umialiᅇnaᅇisalu, akuᅇtuᅇᅇiᅇᅇuᅇ annaurritilaᅇananiᅇ, kaᅇiqsiniᅇiᅇuᅇᅇiᅇuᅇ uᅇaluᅇᅇich uᅇaᅇtiᅇisa God-im, taiguᅇaguᅇukkaᅇᅇich Savaiᅇᅇipayaᅇaᅇiᅇᅇi, nalautiᅇᅇagaiᅇch God-im uᅇaᅇtiᅇisa uᅇaluᅇᅇich suksraunᅇiᅇᅇuᅇᅇuᅇ Jesus. ²⁸Patchisiksraitkaluaᅇᅇaᅇᅇᅇᅇᅇ sumikunni ilaanun tuᅇurrutauyumiᅇaᅇᅇtuᅇamik, apiᅇijagaᅇat Pilate tuᅇᅇitquvluᅇ.^a

²⁹Tavraasii nalautitanikamisigik iluᅇqaisa Bible uᅇaluᅇᅇich ilaagun, atᅇaᅇagaᅇat aᅇarrauramiᅇ, aasii iluviᅇᅇuᅇᅇuᅇ iluvviviᅇᅇmun.^b

³⁰Tavra God-im aᅇipkaᅇagaa tuᅇqunmiᅇ. ³¹Aasii uvluni iᅇuᅇiᅇaktuani taamna Jesus tautuktitᅇaᅇaruᅇ tamatkunuᅇa qaiᅇataᅇuᅇaruᅇanun inmiᅇun Galilee-miᅇ Jerusalem-mun. Aasii tamatkua iᅇuich tautuktuat ilaanik quᅇiaᅇuᅇaruᅇat Israel-guruanun.^c

³²Aasii tusaayugaaᅇiksuanik qaᅇᅇirrigivsi tamatkua God-im unniqsuᅇᅇiisiᅇijakkaᅇᅇich maᅇᅇuᅇptiᅇnun piᅇiᅇaᅇnivluᅇgich, ³³pianiᅇagai uvaptiᅇnun kiᅇunᅇᅇuruanun, aᅇipkaᅇᅇuᅇ Jesus. Aglausimaruᅇ second Psalm-mi inna, “Ilivich Iᅇᅇiᅇiᅇᅇᅇᅇ. Uvlupaᅇ Aapagiliutiᅇiᅇma.”^d

³⁴Qanuᅇ God unniqsuᅇᅇiᅇiᅇaruᅇ aᅇipkaᅇᅇiᅇaᅇnivluᅇᅇuᅇ tuᅇtuᅇqikkumiᅇaᅇᅇᅇuᅇ. Una uᅇaluuruᅇ Bible-ni inna, “Pisiniᅇaᅇᅇiᅇᅇiᅇ aliᅇᅇnaᅇtuᅇamik unniqsuᅇᅇiisiᅇijaramnik David-mun.”^e

³⁵Allami-suli Psalm-mi God-im kaᅇiqsiniᅇaᅇsiᅇaᅇvaᅇaᅇagaa uᅇallaktuni, “God-im aupkaᅇᅇiᅇᅇiᅇᅇᅇaᅇ ilaan Piluᅇtaitchuani.”^f

³⁶Qanuᅇ David tuᅇuᅇaruᅇ, savaaᅇianikamiᅇᅇuᅇ piraksriᅇutaa God-im ilaan iᅇuᅇuᅇqanmiᅇi, aasii iluviᅇᅇaᅇuᅇluni maᅇᅇuᅇumiᅇun, aasii timaa auᅇluni. ³⁷Aglaan taamna iᅇuk Jesus God-im aᅇipkaᅇaraa tuᅇqunmiᅇ, auᅇᅇaitchuᅇ timaa. ³⁸Aniqatiit, iluᅇqasi ilisiᅇmaruksraupiaᅇtusi, taavrumuᅇna Jesus-kun God-im suliqutiᅇiᅇaᅇiᅇᅇᅇaᅇai piluᅇutisi itᅇaumaᅇumiᅇaᅇᅇᅇuᅇ. ³⁹Aasii kiᅇaliᅇqaa ukpiᅇᅇuᅇᅇ ilaanun annaktitauruᅇ piluᅇutipayauramiᅇ, aasii nalaunᅇaruᅇaliraᅇuᅇluni. Taiᅇna iᅇuk iliyumiᅇaᅇitchuᅇ kamagilugich pitᅇurat aitchuᅇtaᅇuᅇaruᅇat Moses-kun. ⁴⁰Qaunaᅇisitchiasiᅇiᅇ, ilaanni uᅇaluᅇᅇich uᅇaᅇtiᅇisa God-im nalautpiaᅇtut ilivsiᅇiᅇun, uᅇaᅇtut inna,

⁴¹“Naalaᅇᅇisitchi, ilivsi kipaᅇᅇᅇiᅇ. Aliᅇᅇᅇuᅇ tuᅇᅇisitchi. Qanuᅇ savaaᅇᅇᅇkaᅇa uᅇluᅇsiᅇiᅇ, ilivsi ukpiᅇᅇisunᅇᅇkiksi, iᅇuum-unnii sivunniᅇuᅇᅇᅇᅇᅇaᅇuᅇqasi uᅇaluᅇᅇᅇ.”^g

⁴²Tavra anisaᅇmaᅇᅇᅇᅇ iᅇuich apiᅇijagaᅇich Paul-lu Barnabas-lu uᅇautivsaᅇquvluᅇᅇiᅇ Savaitᅇᅇᅇᅇ. ⁴³Tavra kasimaniᅇat aᅇaayuviviᅇmi aᅇiumman, iᅇuᅇiᅇaktuat Jew-

^v 13.20 a Jg 2.16. b 1 S 3.20. ^w 13.21 a 1 S 8.5. b 1 S 10.21. ^x 13.22 a 1 S 13.14. b 1 S 16.12; Ps 89.20.

^y 13.24 Mk 1.4; Lk 3.3. ^z 13.25 a Jn 1.20. b Mt 3.11; Mk 1.7; Lk 3.16; Jn 1.27.

^a 13.28 Mt 27.22-23; Mk 15.13-14; Lk 23.21-23; Jn 19.15.

^b 13.29 Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42. ^c 13.31 Ac 1.3. ^d 13.33 Ps 2.7.

^e 13.34 Is 55.3. ^f 13.35 Ps 16.10. ^g 13.41 Hb 1.5.

guruallu, Jew-guñtichuallu ukpiliñaruat Jew-guruatun, malinjagaich Paul-lu Barnabas-lu. Tavra ilinjikta uqautinjagaich qapinjaisaaqtugich inuutuiniñaquvlugi!lu ivigagniaqlugu God.

⁴⁴Savaitqinmata iluqakavsamij iniqpaum inuñi qaiñarut naalagiaqtuñ uqaluanik God-im. ⁴⁵Tavrallu Jew-guruat tautukamisigik inusalaich, killuqsraliñarut, aasii qapiqtaqtugich sut uqautigikkani Paul-gum, suli uqamaqtuutivlugu.

⁴⁶Tavra Paul-lu Barnabas-lu uqanaruk iqsinaiqlutik, uqaqtutik, God-im uqalua uqautigiraksraupiaqtuq ilivsi sivulligilusi Jews. Aasii ayyakavsiñ, sivunniqsusi ilivsiñnik inuusuniñisusi isuitchuamun. Ijisimatitchi. Aullañniaqtuguk Jew-guñtichuanun. ⁴⁷Qanuq Atangum piraksriñagaatigut Bible-ni, uqaqtuni,

“Inillañjagivsi qaummatauruatun itquvulusi Jew-guñtichuanun,
algaqsruutigiqvulugu annaun inupayauranun.”^h

⁴⁸Tavra Jew-guñtichuat tusaakamirruñ taamna quviatchañarut, suli nanñagaat Ataniq uqalua pisigivlugu, aasii ukpiliñarut inuñiaktiilaamiktun piksraqtaagunaruat inuñgutiqaqvulugich isuitchuamun.

⁴⁹Tavra uqalua Atangum siaminñaruq iluqaiññun nunaaqqiñun tamaaniittuanun.

⁵⁰Tavrallu Jew-guruat maqulluksaiñarut Jew-guñtichuanik agnanik qaukiuruaniñgulu aputinik iniqpañmi ukpiqtuanik God-mun. Ilaisa nagliksaaqtinniarraqsinañagaich Paul-lu Barnabas-lu, aasii unuñguk nunaaqqimiñniñ. ⁵¹Tavra piyanagaak nunam avyua isigamiñniñ kiliktuutausaqtugulu ilaiññun ayyaiññatigun, aasii aullaqtuñ Iconium-mun.ⁱ ⁵²Tavra ukpiqtuat Antioch-mi quviasupañgatanarut añalatiñtugulu ilitqusigiksuamun.

Iconium-mi

14 ¹Tainnatun suli piñammiuq Iconium-mi. Paul-lu Barnabas-lu Jew-guruat añaayyuviannun añaayyuliñaruk, aasii uqaurrivlutik inuñnik ukpillasivlugich inuñiapiñgataqtuat Jew-guruallu Jew-guñtichuallu.

²Aglaan ukpiñtichuat Jew-guruat piialaktinñagaich Jew-guñtichuat, suli isumanñutchauiqallasivlugich aniqatiinun. ³Tavra ilinjik nayuutiñaruk sivisuruamik. Algaqsruutiginañagaak Ataniq iqsisaiñtutiñ, ukpiñnaqsiligiñruaq uqaluñmijnik annautikun, ilumun itilañjanik suaññasiqtuguk aliugñnaqtuanik piyumiñnaqsivlugik.

⁴Tavra inuñi iniqpaum malguigunñarut, ilañjich ilaalliutivlutinñ Jew-guruanun, aasiñi ilañjich tiliraunikun ilitchitquranun. ⁵Tavra qanuqsagummanmik añalatchisagmata iluqatinñ Jew-guñtichuallu Jew-guruallu, piqatigivlugich umialinñatiniñ, sivunniñarut piaqtuqtaqtugich tiliraunikun ilitchitqurat uyagaññiglu miñluuglugich.

⁶Tilirañruak ilitchuñinañagaak taamna, aasii pigruqtutik Lystra-mun Derbe-mullu, iniqpaññun Lycaonia-miittuanñun, avataañnullu nunaaqqiñun. ⁷Aasii amatkunani nunaaqqiñi algaqsruutigivlugu tusaayyugaagiksuaq.

Lystra-mi

⁸Tavra Lystra-mi inuqagniqsuq pisualaitchuamik, pisualaiññaniqsuq anikami-qaña. ⁹Ilaa naalagninñaruq Paul-mun uqaqtuamun. Aasiivsauq Paul-gum qiniñpiñgataqtugulu, ilitchuñivlugu ukpiñtutiqatilañña iñuqasiraayumiñnaqtuni,

¹⁰uqallautinñaga nipatusivluni, Makittin Ilaa maksriñaruq aasii pisurraqsivluni.

¹¹Tavrallu inusalaich tautukamirruñ Paul-gum savaaña, nipirinñ aninñagaat uqaqtutinñ Lycaonia-gmiutun, Atqatigagaatigut god-ipta ilivlutinñ inuktun. ¹²Barnabas atchinñagaat Zeus-mik, aasiñi Paul atchiniqtugulu Hermes-mik pisigivlugu uqalñhamaaññija.

¹³Tavra god Zeus-gum añaayyuliqsiqpaña, añaayyuviañ sivuñgaani iniqpaum

^h 13.47 Is 42.6; 49.6. ⁱ 13.51 Mt 10.14; Mk 6.11; Lk 9.5; 10.11.

iħuni, qağgirriŋaruq immuliviich aŋusalluŋiñnik nautchianiglu paaqpaŋiñun, aasii ilaa iñuiġlu aitchuisuaqsvlutiŋ ikipkautinik tiliraunikun iłitchitquraŋnun. ¹⁴Tavralli Barnabas-lu Paul-lu tusaakamitku taamna alikturagaich annugaatiŋ, aasii upaktuutivlutiŋ akunğannun iñusalaich nipimikkun, ¹⁵Aŋutiit, summan tainna pivisi? Uvaguktauq uvva aŋutik iñugruiniñnaak irrusiaqtuak ilivsisuttauq. Aasii maaniittugut algaqsruutigisukługu tusaayugaagiksuaq, mumiquvlusi tamatkunaŋŋa taŋiğitchuaniñ suniñ, iñuuruamun God-mun savaŋaruamun qilaŋmiglu nunamiglu tağiumiglu imağikkaŋiñiglu. ¹⁶Qaŋjaniŋaruani kiŋuniğiñi God-im iłatchiŋagai iñupayaurat iñuupkaqługich ilaisa sivuniğmikkun. ¹⁷Aglaattauq inmiñik ilisimanaqsisuummiuq nakuuruatigun savaamigun, aitchuqłusi sialuŋmik qilaŋmiñ niqiksraniglu nauruanik piviksarakun, niqaiġlisaŋiġlusi quviasuquvlusi. ¹⁸Tamatkuniŋa uqaluŋnik Barnabas-lu Paul-lu qapiqtipqauraŋagaich iñuich aitchuiñiksraŋanniñ ikipkautinik inmiŋnun.

¹⁹Tavra Jew-guruat qaiŋarut Antioch-miñ Pysidia-miittuamiñ Iconia-miġlu, aasii maliksuktitchivlutiŋ iñuŋnik, uyağaŋnik miłuqturagaat Paul, aasii kaliksraqługu annisivlugu iniqpaŋmiñ, isumavlutiŋ tuqunivługu. ²⁰Tavra iłitchitqurat iġluagutimmani, Paul makinŋaruq, aasii utiqlutiŋ iniqpaŋmun, aasii uvlaakumman ilaalu Barnabas-lu aullaŋaruk Derbe-mun.

Utiqtuk Antioch-mun Syria-miittuamun

²¹Paul-lu Barnabas-lu algaqsruiaŋaruk tusaayugaagiksuanik Derbe-mi, aasii iñugiaktuat ukpilaŋarut. Tavra utiaŋaruk Lystra-mun Iconia-mullu Antioch-mullu Pysidia-miittuamun, ²²iliŋikta suanaŋilaŋagaich ukpiqtuat ukpiğutiŋich, qapiŋaisaaqługich kiikaa ukpiqsisaaquvlugich God-mun, uqautivlugich inna, Uvaguat nalatichirusraupiaqtugut iñugiaktuanik iħuiġiğutinik isigumiñaqsisugluta God-im atanniqsimavianun. ²³Tavra aŋaayyuliqiruallaani umialiŋnaksrallaŋagaich, sulii aŋaayyuqqaqłutiŋ niğilaiġłutiŋ, qiñnuagaŋutiŋagaich Ataniğmun ukpiğivigi-ŋakkaŋannun qaunagitquvlugich.

²⁴Tavra Paul-lu Barnabas-lu iglauvlutik nunaqqisigun Pysidia-mi tikiñŋaruk Pamphylia-mun. ²⁵Tavra algaqsruutigianikamitku tusaayugaagiksuaq Perga-mi, aullaŋaruk Attalia-mun. ²⁶Aasii tavraŋŋa tiŋinnaaqłutiŋ utiaŋarut Antioch-mun aullağatağviŋ miŋnun. Tavraŋŋa aullaŋaruak ukpiqtuat aŋaayyutianiŋmatik God-mun qaunagitquvlugich. Tavrani naatchiaŋaruk iglaukkağmiŋnik. ²⁷Aasii tikiññamik Antioch-mun, katiŋagaich aŋaayyuliqiruatautchimun, aasii quliaqtağutivlugich iluqaiñnik God-im ikayuqługich piramikkun, qanuğlu God-mun ukpiğumiñaqsispaqtılaŋannik Jew-guŋitchuat. ²⁸Tavra iliŋik nayuutiksraaŋiaŋaruk piqatigivlugich ukpiqtuat.

Kasimaruat Jerusalem-mi

15 ¹Tavra iñuich iłaŋich qaiŋarut Judea-miñ Antioch-mun, aasii ili-sautirraqsivlugich aniqatit uqaqłutiŋ, Nalunaiñŋutchiqsauŋisuağvsi timivsigun nalauullugich pitqurat qaisauruat Moses-kun annaurayumiñaitchusi.^j

²Tavra Paul-lu Barnabas-lu siimmaqatigivlugich qapiqtaiġiqatiginaŋagaich taavrumuuna. Tavraasii sivunniŋarut Paul-lu Barnabas-lu iłaŋiġlu allat Antioch-miittuat aullaqtuksrivlugich Jerusalem-mun, tiliraunikun iłitchitquranun umialiŋnanullu taavrumuuna iłitchuğiyaqtuğłutiŋ. ³Tavra tilimmatiŋ aŋaayyuliqiruaŋisa, iglauŋarut Phoenicia-kun Samaria-kullu, quliaqtağutivlugich Jew-guŋitchuat ukpiliqislaaŋannik God-mun, aasii taavruma tusaakkaŋata

^j 15.1 Lv 12.3.

quviatchaŋagai iluqaisa aniqatit. ⁴Tikiñmata Jerusalem-mun, paġlanagaich aŋaayyuliqruat tiliraunikullu iłitchitqurat umialiqnallu, aasii quliaqtuanaruk iluqaiñnik God-im ikayuqługik piramiñnik. ⁵Aglaattaug ilaŋich ukpiqtuat ilauruat Pharisee-ñun makinjarut, aasii uqallakłutiŋ, Jew-guñitchuat ukpiliqsuat nalunaiñgutchiqsitaksraupiaqtut timimikkun, suli kamagitqulugich pitqurat qaisauruat Moses-kun. ⁶Tiliraunikun iłitchitqurat umialiqnallu katinjarut atautchimun isummatigisukługu taamna. ⁷Tavra uqavaaganisugruñmata, Peter makinjaruq, aasii uqallautivlugich, Aniqatiit, ilisimarusi inilġaan God-im piksraqtaaqiŋagaŋa akunnavsiññiñ, alġaqsruitquvlunja tusaayugaaġiksuanik Jew-guñitchuanun, tusaalutiŋ ukpiliquvlugich.^k ⁸Aasii God ilisimaruq iñuich isumanjñnik, ilisimanaqsinqagaa iviġaumatilaani aitchuutitigivlugu Ilitqusiġiksuaq Jew-guñitchuanun, uvaptiñnuttuq pilġusigmisun.^l ⁹Suli ilaa allakaagiiksualiqiŋaichuq uvaptiñniglu ilinññiglu, ilaan suliqutiŋaiqıŋugich itqaumayumiñaiqıŋugich piluutiŋich ukpiliġmata. ¹⁰Parñmapak aasii summan uuktugñiaqpsiuŋ God, Jew-guñitchuat kamaksripkagñiaġlugich pitquranik nallivsaunnii maññuuptali uvagullu kamagilluatapialaisaptiñnik? ¹¹Aglaan ukpiqtugut uvagut annaurrauniaqtilaaptiñnik nagliktuutiqpaŋagun Atangum Jesus, tainnatuttauq ilinġich annaurraummiut.

¹²Tavra iluqaġmiŋ kasimaruat nipaiñjarut, naalaqtuaqługik Barnabas-lu Paul-lu quliaqtuaqtillugik qanutchisigun aliugñnaqtuatigun ukpiġnaqsilıġutitigun God-im savaanġigun ilimikkun akunġanni Jew-guñitchuat. ¹³Tavra uqaaniñmata, James uqallaŋaruq, Aniqatiit, naalaġnisiŋa. ¹⁴Simon quliaqtuanaruk qanuq God-mun ukpiqtitqaagñivlugich Jew-guñitchuat, ilaaguaqsisaqłuni akunġanniñ iñuksramiñnik. ¹⁵Aasii taamna uqaluñisa uqaqtiñisa God-im atiqatiginqagaa, aglausimarut Bible-ni uqaluñi inna,

¹⁶“Aquatigun taipkua taimani piñaruat, uvaŋa God-auruaŋaa utiġniaqtuŋa ikayuġiaġlugich David kiñuniŋi. David umialguniŋa akiilinqagaluaqtillugu, kiñuniŋa umialiutiniagıga,^m

¹⁷iñuich iluqaġmiŋ ivaqłiyumiñaqsiługich Ataniġmik, iluqaġmiŋ tamatkua ququaqakkatka nunaauruaniñ uvaŋa iñugisukługich.

¹⁸Tainna Ataniq uqaqtuq, iłitchuġipkairuq tamatkuniŋa inilġaan.”

¹⁹Aasiuvva sivunniutiga, uvagut ilaksianaiılavut tamatkua Jew-guñitchuat mumiksuaq God-mun. ²⁰Aglaan tuyugaksraġigivut uqautilugich niġitqunilıġugich niqinik ilaaguaqtauranik iñuuraqpañnun, allatuqunilıġuıllu, niġitqunilıġuıllu niġrutinik auñich maqinaitchuanik, auktuqunilıġuıllu.ⁿ ²¹Qanuq pitqurat qaisauruat Moses-kun taiguagıuagıch qaŋapak Jew-guruat aŋaayyuviani Savaisuaġmata, uqaluñılu alġaqsruutaavlutiŋ nunaaqqipayaani.

Tuyuutit Jew-guñitchuanun Ukpiqtuanun

²²Tavra tiliraunikun iłitchitqurat umialiqnallu iluqaġmiġlu aŋaayyuliqruat sivunnijarut piksraġukłutiŋ iñuñnik ilamiñnik, aasii tiliługich Antioch-mun piqatigilugik Paul-lu Barnabas-lu. Tavra piksraqtaaqiŋagaich Judas-lu taggisıqauq Barsabbas-mik, Silas-lu, iññuk isumakkusiaqagłuaatquak aniqatiniñ. ²³Ukuniŋa tuyuutiniŋ tuyuñjarut. Aniqatısi, iluqatiŋ tiliraunikun iłitchitqurat, umialiqnallu, tuyuqtut paġlanmiñnik iluqaiññun aniqatinun Jew-guñitchuanun, iñuuranun Antioch-mi Syria-mılu Cylicia-mılu. ²⁴Tusaanjarugut iñuich ilaŋiññun, uvaptiñniñ aullaqtuanun, nalupqitchaktinnivłusi uqaluanun, uvaptiñnun qaitchinqaitkaluaqtillutiŋ tainna pitqutinik. ²⁵Aasiuvva kasimanjarugut atautchimi,

^k 15.7 Ac 10.1-43. ^l 15.8 a Ac 10.44. b Ac 2.4. ^m 15.16-18 Am 9.11-12.

ⁿ 15.20 a Ex 34.15-17. b Lv 18.6-23. c Lv 17.10-16.

aasii iluqata atisivluta piksraŋarugut aŋutinik, aasii aullaqtillugich ilivsiññun, piqatigilugich piviuttaġikkavut Barnabas-lu Paul-lu, ²⁶ iññuk anayanniuqtitchiŋaruak iñuggunmiñnik savautivlugu Ataniqput Jesus Christ. ²⁷ Tavraasii tiliŋagivut Judas-lu Silas-lu, inmiñnik uqautiniaġmigaasi tainnatuttauq tuyuuptiktun.

²⁸ Qanuq Iitqusigiksuam uqallautiŋagaatigut, uvaguttauq-aasii iviġaumagivlugu aitchuġuñiññusi pitquravsaaŋnik sigliġnaqtuanik kamaginiaqtuni, ukuniŋaħhiñaq piraksriġivsi, ²⁹ ilivsi niġiñasi niqinik ilaaguaqtauranik iñuuraqpañnun, auktuġna-siġu, sulii niġiñasi niġrutinik auñich makinñaitchuanik, allatuġnasiġu. Ilivsiññik qaunagiguvsii taapkunañña piġluataġniaqtusi. Kutpaigivsi.

³⁰ Tavra aullaqtitaŋkamini Antioch-muñjarut, aasii katitanikamisigik ukpiqtuat atautchimun, qaiññagaich tuyuutit. ³¹ Aasii taiguaganimatiġik, quviasuñjarut qapiñjaisaaġusiamikkun. ³² Tavra Judas-lu Silas-lu, iliñiktauq uqaqtauvlutini God-mun, uqautiŋagaich aniqatit siviŋuruamik qapiñjaisaaġuġich, suañasiġaaġuġiġlu ukpiġutaatigun. ³³ Tavra tavraniisugruaniñmañnik, aullaqtiniŋagaich tutqiuñmi aniqatit taamapkunañña tiliŋiñiññun. ³⁴ Aglaan Silas siviñniñjaruq tavraniitçhukłuni. ³⁵ Tavra Paul-lu Barnabas-lu Antioch-miñjaruk, iġisaurrivlutik piqatigivlugu allat iñuġiaktuat alġaqsruutiŋiŋagaat Atañgum uqalua.

Paul-lu Barnabas-lu Piqatiŋiñaiqsuk

³⁶ Uvliuganikamiñ, Paul uqallañjaruq Barnabas-mun, Utaqġilavuk takulugich aniqatiit iniqpapayaani alġaqsruivigiñakkaptiñni uqaluanik Atañgum, aasii iġitchuġilugich qanuqtillaañannik. ³⁷ Tavra Barnabas piqatigisuaqsiñjagaa John Mark maliquvlutik. ³⁸ Paul isumaniqsuġli iħuaħhaaġasugalugu maliñitpatik, utiqsañjamman inmiñniñ Pamphylia-mi naatkaluqaqtinnagu alġaqsruiniñiqtini. ³⁹ Tavra qapiqtaiħirrapiañjaruk avanmun isummatillaamiñnik piqatiŋiñaiqsaaġaġmiñ, Barnabas-li piqasiutiŋagaa Mark, aasii tiñinnaaqłutiñ Cyprus-mun. ⁴⁰ Paul-li piksraqtaaġiñagaa Silas aasii aullaqłutiñ, añaayyutiqqaqtillutiñ aniqatinun, God-mun qaunagitquvlugich. ⁴¹ Aasii iliñik iġlañjaruk Syria-kun Cilicia-kullu, aasii Paul suañasiñjagai añaayyuliqiruat ukpiġutiñich.

Timothy-m Piqasiġik Paul-lu Silas-lu

16 ¹ Tavra Paul-kut tikiññarut Derbe-mun Lystra-mullu. Ukpiqtuaq tavraniñjaruq atiqaqtuqaq Timothy-mik, iġniñña Jew-guruam aġnam ukpiqtuaguruam, aglaan aapaña Greek-guvluni. ² Ilaa uqautigilluatañjagaat iluqatiñ aniqatit Lystra-mi Aichonia-miittuallu. ³ Paul-gum Timothy maliquñjagaa inmigun. Tavra Paul-gum nalunaiñuťchijañagaa timaagan Timothy Jew-guqtirrunmik. Taamna piñagaa piŋigivlugu iluqaisa Jew-guruat iñuuruat tamaani iġisimaruat Timothy-m aapaña Jew-guñjisałaanik. ⁴ Tavra iġlaullaġmiñ iniqpaktigun, aitchuutiġiraġaŋagaich siviñniutit ukpiqtuanun inillakkañich tiliŋaunukun iġitchitqurat umialiniñnullu Jerusalem-miittuat, uqautivlugu kamagitquvlugu tamatkua piraksriutit. ⁵ Tavra añaayyuliqiruat suañasiġaaqtañjarut ukpiġunmiñni, sulii iñuġiaksisaiññarut uvlutuaġman.

Troas-mi Paul Qiñiqtuuraaqtuq

⁶ Tavra kukiłuñjarut nunañgun Phrygia-m Galatia-vlu. Iitqusigiksuam alġaqsruitquñaitkai tusaayugaaġiksuamik nunaaqłiñiñ Asia-m. ⁷ Tavra akiñiqamirruñ nuna Mysia, iġlausaaġaluñjarut nunaaqłiñiñ Bithynia-m, aasii Jesus Iitqusigiksuanaata pipkañaitkai. ⁸ Tavraasii qaaniqługu Mysia, Troas-muñjarut.

° 15.38 Ac 13.13.

⁹Tavra Paul qiniqtuuraanjaruq unnuami, tautuklugu Macedonia-gmiu makitavluni qaitquuqliqsuq inmiñik, uqaqluni, Qailutin Macedonia-mun ikayugiaqtigut.

¹⁰Tavra Paul qiniqtuuraaganipqagman, tavrauvvaa itqanaiyanjarugut aullaqukluta Macedonia-mun, sivunniqlugu God-mun ququagnivluta algaqsruitquvluta tusaayugaagiksuumik inunñun taamani.

Philippi-mi Lydia Ukpiqtuaguqtuq

¹¹Umiaqpaqaqluta aullanjarugut Troas-miñ, aasii tinjinnaaqłuta nalimun ikaaqluta Samothrace-mun, aasii uvlutqinman Neapolis-mun. ¹²Aasii tavranja aullaqluta nunanmun Philippi-mun, naumaniqsrauruumun iniqpañi Macedonia-m, Rome-miunik inuqaqtuq. Taavrumani iniqpañi uvlunjarugut. ¹³Tavra Jew-guruat Savaiñinanni, silataanunjarugut iniqpaum kuugum siñaanun, isumavluta Jew-guruat añaayyuliaguunasugalugich tavruña. Aasii aquptaqaqluta uqaqatiginjavut agnat katittuat tavruña. ¹⁴Inuich ilanjat tusaarikput agnaq atiqanjaruq Lydia-mik, iniqpañiñ Thyatira-m, tuniuqqairi sunauraammağiksuanik ukiñhaanik, añaayyurauruq God-mun. Atangum puttusripkanagaa akuqtugumiñaqsivlugich uqaluñi Paul. ¹⁵Tavra ilaalu igluqatiniñ paptaiqsanjarut. Tavrani ilaan aiyugaanagaatigut uqaqluni, Isummatigiguvsinja ilumun ukpiqtuaguñilunja Atanigmun, qaisitchi iglumnun aasii tukkulusi. Tavra kamaginagikput.

Paul-lu Silas-lu Tigutaagaich Philippi-mi

¹⁶Ilaanni aullalgiññapta añaayyuliagvikaamun paanagaatigut kivgam niviasiam ilitqusiqluqağniqsuum nalautchaquuvluni sunik piyumaqtuanik. Ilaan pigirini maniññakpautisuumikkani nalautchuqaqluni. ¹⁷Ilaan maliguanagaa Paul uvagullu nipałluni, Uvvaakua aņutit kivganj kamağniqsrauruum God-im uqatigaasi qanuğlusi annallasiniñiaqtılaavsiniñik. ¹⁸Tainna nipanjaruq uvluni inuigiaktuani. Tavra Paul-gum ađiuvlugu kinjaqlugu uqallautinagaa ilitqusiqluk, Atanignaqaatagun Jesus Christ piraksriğikpiñ anitquvlutin ilaaniñ. Tavrauvvaa ilitqusiqluk aninjaruq ilaaniñ. ¹⁹Tavra pigirinisa ilitchuğikamiñ maniññagniutigikkaqtin piigniğman, tigguglunagaich Paul-lu Silas-lu, aasii kaliksraqlugik kasimmavinmuutinagaich sivuğaannun atanaurat. ²⁰Tavra qağğisinagaich sivuğaannun Rome-miut atanauranisa, aasii uqallakłutin, Ukua uvva aņutit Jew-guruat aņalayyakaich inuich iniqpaptin. ²¹Ilinich ilisaurrirut paaqsanjaruanik pitquraptinun. Uvagut Rome-miuguruaguut kamagiyumiñaitkivut tamatkua pilgutich ilisaurrutinich. ²²Inusalaich tapigiiksinjarut piyuqaqlutin iliniginik, sulii atanauraurat aliktunagaich annugaanik Paul-lu Silas-lu, aasii piraksriivlutin anamivlugik. ²³Tavra anumanisugruanikamisigik, tigutaagvinmunagaich piraksriqlugu tigutaqtanik munaqsri qanagipiağataquvlugik. ²⁴Kamagivlugu taamna piraksrusiani, munaqsrim ilulligmun tigutaagvinmun isinagik, aasii payanaiyaqlugik sinigñinikkun qirunñun tigutaagutinun.

²⁵Tavra unnuaq qitiqqaqpalligman Paul-lu Silas-lu añaayyunjaruk, sulii nangautinik atuqlutik God-mun, aasii tigutaat naalaktunagaich. ²⁶Tavra tavranjatchiaq nuna aulaqanjaruq, manjunjunnii tigutaagvium aulayyaktaallaisa. Tavranjatchiaq iluqağmin upkuat upkuinjarut, sulii inupayaam tigutaaqsimmatinji kalimñat katanjarut tigutaqtaniñ. ²⁷Tavralli tigutaqtanik munaqsri itiqami, tautukamigich tigutaagvium upkuani aņmaruat, isumalinjaruq iluqaisa tigutaat pigruğasugalugich, tavraasii amunagaa savikpani tuqtuchaqaqluni inmiñik. ²⁸Tavra Paul nivlinjaruq nipatutilaamisun, Anniagnak iliginik, qanuq uvaniittugut iluqata. ²⁹Tavra tigutaqtanik munaqsri qaummatiksramik qinñuanjaruq, sulii isiniqlakłuni uullağruaqtun iqsim punjaruq sivuğaannun Paul-lu Silas-lu. ³⁰Tavra

annisivlugik apigijagik, Anjutiik, sumik piruksrauvik annaurrausugluna? ³¹ Iliņik uqallaņaruk, Ukpiņiņ Ataniņmun Jesus-mun aasii annaurrauniaqtutin, iliviļļu igluqatitillu. ³² Tavra iliņikta quliaqtuaņigagaak uqalua Atanņum ilaanun, iluqaiņ-ņullu igluniittuanun. ³³ Tavra ilaan piņagik taavrumani unnuam ikarraņani, aasii iqagivlugich kilļiagņiņik, sulii ilaa qitunņaniļu paptaiqsauņarut tavrauvvaa. ³⁴ Tavra ilaan Paul-lu Silas-lu iglumiņnuutinagik, aasii niqņiqsuqņugik. Tavra ilaa igluqatiniļu quviasupaigatanarut pisigivlugu ukpiliņņiqtiņ God-mun.

³⁵ Tavra uvlaami Rome-miut atanauraņisa tilinagaich piliisimat uqaqņutin, Taamapkuak aņutik aullaqtitchigik. ³⁶ Tavra tigutaaqtanik munaqsrim uqallautinagaa Paul, Atanaurat tilisinarut aullaqtitquvlutik, iliviļļu Silas-lu tigutaaqtaunaiņļutik. Aullaņumiņnaqtutik tuaksruiļaaķun. ³⁷ Tavra Paul-gum uqallautinagai piliisimat atanauraņich, Anaumiņasugaaptiguk iņuiķ takkuanni, isivņiqsaunaiļaaķ patchisiqatilaagļunuk, iņņuk Rome-miunun ilauruaguuk, sulii isiqtaņivlunuk tigutaaņvijnun. Paņmapak aasiiņ aullaqtinniaqpatiguk nalunautchiļutin? Naumi, qaiļutin ilimiņnik annisiyaqtuļlisiguk. ³⁸ Piliisimat quliaqtuaņigagaich taapkuu uqaluich atanauranun, aasii tusaakamasigik Paul-lu Silas-lu Rome-miunun iļutilaanaņnik iqsilinarut. ³⁹ Tavra qaiļutin nunuuraņviginagaik. Aasii annisivlugik apigijagaich aullaquvlugik iniqpaņmiņ. ⁴⁰ Tavra Paul-lu Silas-lu aniņaruk tigutaaņvijnmiņ, aasii isiqņutik Lydia-m iglunanun. Tavrani kasuņagaich aniqatit, aasii uqautiqaaqņugich qapiņaisaaņutinik, aullaņaruk.

Thessalonica-mi

17 ¹ Tavra Paul-lu Silas-lu iglaunaruk nalauļņugik Amphipolis-lu Apollonia-lu, aasii tikiļņutik Thessalonica-mun, aņaayyuviqagņiqsuanun Jew-nun. ² Tavra Paul isinaruq aņaayyuvijnun pilņusikaamisun. Sulii piņasuni Savaiņņiņiņ ilaan uqaaqatiginagai iņuiķ Bible uqaluņiņņiņ, ³ sivunniugutivlugich, iļumun itilaagutivlugiļļu, Christ nagliksaaqtuksraupiaņnivļugu sulii aņiļuni tuqunmiņ, uqaqņuniļu, Taamna Jesus quliaqtuaņikkaga ilivsiņņun Christ-guruq. ⁴ Tavra iļaņich maliksuktitaunarut, aasii iļlativlutin Paul-mullu Silas-mullu, iņugiaktuallu Greek-gich ukpiliņaruat God-mun, sulii iņugiaktuat naumaruat aņnat iļlatiņammiut.

⁵ Tavra Jew-guruat killuqsralinarut, aasii iņuksraqņutin anniqsuutaunitchuanik iļatchiqsiņik iņugiaksinagaich. Tavra iniqpaum iņuiņ tuavaallaktinagaich aasii piyuksraņigagaat iglua Jason, Paul-lu Silas-lu paqinniatakņugik iņuiņnuutisukņugik. ⁶ Tavra paqinņiņņamisigik, kaliksraņagaat Jason aniqatillu iļaņich sivuņaannun iniqpaum atanauraņisa, pasivļugik Paul-lu Silas-lu uqaqņutin, Taipkuak iņņuk tuavaalatchiņņiktuk iņuiņnik sumiļliqaa, aasiuvva iniqpaptiņnuņmiuk. ⁷ Aasii Jason tukkulinagik iglumiņun. Iluqagņiņ pilņusiqatut paaqņakņugich pitquraņi Caesar-m, Rome-miut umialgata, uqaqņutin umialiqagņnivļugu allamik, atiqaqtuamik Jesus-mik. ⁸ Tamatkuniņa uqaqņutin iņusalaiļļu atanauraņiļļu iniqpaum tuavaallaktinagaich. ⁹ Tavra atanaurat akiliiipkaņagaich Jason-lu allallu maniņņik annisiqsiļņugich, aasii aullaqtinagaich.

Berea-mi

¹⁰ Unnupqauraņman, aniqatit tavrauvvaa aullaqtinagaich Paul-lu Silas-lu Berea-mun, aasii tikiņņamik aņaayyuliaņaruk Jew-guruat aņaayyuvianun. ¹¹ Iņuiķ tavrani uqautisugņapayaņarut iņuiņiņ Thessalonica-miittuaniņ, qanuq ilaisa naalaņiņagaat uqaluk kipigņiuqņutin. Aasii uvlutuagņman iļisaņagaich Bible uqaluņich iļitchuņiniaqņutin Paul-gum uqaluņi iļumun itilaapianaņnik. ¹² Iņugiaktuat tavrani ukpiliņarut, sulii iņugiaktuat Greek-guruat aņnat naumaruat, allallu

iñugiaktuat Greek-guruat aputit, ukpiliñammiut. ¹³Tavra Jew-guruat Thessalonica-mi tusaakamiñ Paul algaqsruiniñvılgıu uqaluanik God-im Berea-mi tavrıñarut, aasii tuavaalatchiñnikıutıñ iñuñnik tavrani. ¹⁴Tavra aniqatit tavrıuvvaa aullaqtıñagaat Paul iglayaaksrañanun tagiukun, aglaan Silas-lu Timothy-lu qimaktıñaruk Berea-mun. ¹⁵Taapkua aullaqtıchıruat Paul-mik qanıñagaat Athens-munaglaan, aasii utiqıutıñ Berea-mun. Paul-miñ piraksrusıaqañaruk Silas-lu Timothy-lu qaiñsuaquvılgıuk inmiñun.

Athens-mi

¹⁶Tavra Paul utaqııllaagnik Silas-lu Timothy-lu Athens-mi, tautukıuni iñugiaktuanik iñuuraqpañnik isumaalutchañaruk atqunaqıuni. ¹⁷Tavra ilaan uqaaqatıgıñagaat Jew-guruat añaayyuvianni, Jew-guruallu Jew-ğunıtuallu ukpiliñarut God-mun, sulı uvıluıtağman kasımmaviñni uqaqatıgıvılgıuch iñuich nalaurrutıruat. ¹⁸Iñuıtıchauq ilañıch Epicurean-guruat Stoic-guruallu ilısaırrıt qapıqtanıagaat Paul. Aasii ilañıch uqallañarut, Sumik una uqavaları uqağniıluksaava? Allallı uqañarut, İlaa qıññaqaqtuq algaqsruirisun allayıuqqanik god-tinik. Tainna uqañarut pisıgıvılgıu Paul algaqsruımman Jesus-mik aññiñmigılu. ¹⁹Tavra ilaisa Paul tıgunıagaat aasii qağğısıvılgıu sıvuğaanun kasımaruat Areopagus-mi uqaqıutıñ, İlisımasukkalıuqtugut taavrımuuna nutaurıuakun ilısaırrıtıgıkkapkun. ²⁰Qanuq uvva tusaakkapta ilañıch allayıuqağıgıvıt, aasii ilıtuğısıkkalıuqtugut sumik tamatkua sıvunıqaqıtilaañannik. ²¹Tavra ilıuqağmiñ Athens-miut, imaññaqtallı iñuuruat tavrani, atıuqağniğaaat pivıksraqtıñ suññılannun, qulıaqtıuqağniñıqıutıñ naagga tusaaniaqıutıñ sunik nutaurıuanik.

²²Tavra Paul, makiıñıni sıvuğaanun kasımaruat Areopagus-mi uqallañaruk, İñuıch Athen-miut, puttuqsrıruña ilıvısi qanısipayaakun pırağausıkun ukpıqtanıqıusı. ²³Qanuq pisıuqaqtıullağma qıñıqtıuqağıgıch inıt iñuuraqpañnıun añaayyuıgıkkası, paqıññammiuña ikıpkıaıvıñmik ukunıña aqlaqaqtıuamı, Nalukkaptıñnıun god-mun. Taamnaasii añaayyuıgıkkası nalullaan qulıaqtıuqağniğaaat pañmapak ilıvısiññun. ²⁴God savañaruaq nunamı sulı supayaanı imaqıkkanıñnik, Atangıruq qılañmullı nunamullı, iñıuıvıqıpağniğaaatıksrañıtuq inınik iñuıch savañıñnik.^p ²⁵Naaggaannıi ilaa pıqaqtıksraupıağniğaaatıtuq iñuıch pılıuğumiñakkanıñnik ilaa savautılgıu, qanuq ilaan inmiñik aıtıtuıtıgıgai iñıuggıllı anıñniğılu supayaallı iñıupayaanun. ²⁶Sulı ilaan savañagaat aıtıtuımıñ iñuñmiñ, iñıupayaurat nunamı iñıuıtıquvılgıuch ilıuqaanı nunamı. İlaan sıvunıtuıtıgıgai sıvuani iñıullaanıksrañıch sulı killıksrañıch iñıuıniğvıllaañısa. ²⁷Tainna God pıñaruk iñuñnıun ıvaquyumagalıuqaqıuni, ilaanni paqınnasıgalanı ıvaqtıiñıaqpanni, God qanıtkalıuqaqtıuq ilıuqaqıtuñnıun. ²⁸Qanuq ilaa kanıtuaurıuq iñıusıpayauraptıñnıun. İlañıtuıchauq taıgıalırıvısi uqallañammiut, “Uvagıttıauq ilaan mıqtıqtıuğaaatıgıt.”

²⁹Tavra God-im mıqtıqtıuğıniğaaatıgıt, isımaruksrañıtuqıtuq God-im ırrıusia innasıgalıuq iñıuuraqpaktun kavıqsıuamıñ manıñmiñ, naagga qatıqtıuamıñ manıñmiñ, naagga uyağamıñ, savañısun sanaturuat iñuıch. ³⁰Qañapak taimanı God-im ilatchıñagaat iñuıch nalıññısa, aglaan pañmapak ilaa pıtuırrııñaruk iñıupayaat sımıpayaaq isımalıtıquvılgıuch. ³¹Qanuq ilaa nalunıaqıñaruk uvılmı, taıvrımanı ilaan sıvıgıñıaqtıgıch nunam iñıupayaırañı nalaunñarıuakun, pırıqağlıni iñuñnik ilaan pıksraqtaamıñnik. İlaan nalıpıqınaıyanagaa iñıupayaanun pıksraqtaanı añıpkıaqılgıu tuqqunmiñ.^q

³²Tavra tusaakamırrıñ Paul uqağman aññısikun tuqqunmiñ, ilañısa kıpıgıñagaat. Aqlaallı allat uqallakıutıñ, Naalaktıuavsaağukıptıgıñ taavrımuña ilaannıgı. ³³Tavra

^p 17.24-25 1 K 8.27; Is 42.5; Ac 8.47.   ^q 17.31 Ps 9.8.

Paul anıjaruq kasımaruanıñ. ³⁴Aasıvsauq iñuich ilañich ilłatınarut ilaanun ukpılıqłutıñ, ilağınagaat Dionysius ilauruaq Ariopagus-nun, ağnağlu atıqatuaq Damaris-mik, allallu iñuich.

Corinth-mi

18 ¹Tavruma aquagun Paul aullañaruaq Athens-miñ aasii Corinth-mukłuni. ²Tavra ilaan kasuñagaa Jew-guruuaq atıqatuaq Aquila-mik, anıjaruaq Pontus-mi, qaiqqammıqsuaq Italy-miñ piqatıgıvlugu nuliani Priscilla, qanuq umialik Claudius pitqurriınaruq Jew-payaurat aullaquvlugich Rome-miñ. Tavra Paul-gum tautugianagık. ³Aasii atıruamik savaaqañıqamıñ tuppiuqtauvlutıñ, ilaan nayunagık. ⁴Tavra Paul uqaagıqtuq Jew-guruat añaayyuvianni Savaiññıpayaañi, ukpılıqsınnıaqługich Jew-guruallu Greek-gıllu.

⁵Tavra Silas-lu Timothy-lu tikiñıjaruk Macedonia-miñ, Paul aptatınaruaq alğaqsruiñıgmik, uqaluktuagıvlugu Jew-guruanun Jesus Christ-gunıvlugu. ⁶Tavraasii akıllııqsuğmannı uqamaqlıutıvlunılu, ilaan ivsuktunagai annuğaani aasii uqallautıvlugich, Annaurauñıtkuvsı ilıvsıññik pasıruksraursı. Uvaña patchısaunıchuna. Pañmapañmiñ alğaqsruiñıaqtuña Jew-gunıchuanun. ⁷Tavra Paul qımañagai aasii aullaqlıni igluanun Jew-gunıchuaam atıqatuaq Titus Justus-mik, añaayyuuruuaq God-mun. Ilaan iglua sıllalıınaruq Jew-guruat añaayyuıannun. ⁸Crispus umialıñnuruuaq añaayyuvinımi ukpılıınaruq Atanıgmun, piqatıgıvlugich igluqatıpayaañi. Suli iñugiaktuat allat iñuich Corinth-miıttuat tusaavlugı uqaluk, ukpılıınarut sulı paptıqsauvlutıñ.

⁹Unnat ilañanni, Paul qıñıqtuuraınaruq. Tavrani Atanıgum uqallautınagaa, Iqsıñak, aglaan alğaqsrıvsaağıñ, nikatchaınak, ¹⁰qanuq itqatıgıgıkpıñ, iñuum kialiqaan annıaqsaaıumıñaitkaatin, qanuq itıtt iñugiaktuat iñutka uumani inıqpañmi. ¹¹Tavra Paul tavraniınaruq ukiuq ilavlugı avvağmik, ilısaıtvılgıch iñuich God-im uqaluanik.

¹²Tavra Gallio kavanaupkaqtıllıgu Greece-mi, Jew-guruat katinınarut, aasii tıggıglukługu Paul qağğısınagaat uqaqsıtaagvıñmun, ¹³uqaqlutıñ, Iñuk una malıksuktıchıñıaqsaruaq iñunıñk añaayyutquvlugich God-mun, paaqlagılgıch pıqturat. ¹⁴Tavra Paul uqallaksaaqsımmıuğlu, Gallio-m uqallautınagai Jew-guruat, Iñuk taamna pıñakpan sumik pıgııchuaamik pıqturallu kamagıñıllıgıch, uvaña manımmıyumiñagaluagıvsı Jew-guruasii. ¹⁵Aglaan pasıñıqavsiunı uqaluktıgıllı iñuıllu atıñısınun ilıvsılu pıqturavsiunı, ilıvsıññik ilıuqsrugumiñagıksı. Tamatkunuuna isıvğıqsauñıchuna. ¹⁶Tavra ilaan anınagai uqaqsıtaagvıñmiñ. ¹⁷Tavra ilıuqağmıñ tıggıglunagaat Sosthenes, umialıñnana Jew-guruat añaayyuviata, aasii anaumiıqsıvlıgu sıvuğaani uqaqsıtaagvıum. Taamna sulıqıtıgıñıñmıgaa Gallio-m suoramıkunıı.

Utiqtuq Antioch-mun

¹⁸Tavruma aquagun Paul iñugiaktuanik uvlıuqqaqlıni Corinth-mi, qımañagai anıqatıñ tıñılğavıvlunı Cyria-mun, piqatıgıvlugı Priscilla-lu Aquila-lu. Cenchreae-miınagımi, nıaqunı mıtuınagaa pılgısiatıtun Jew-guruat unııqsuğııvlunı God-mun. ¹⁹Tavra tikiñıjarut Ephesus-mun, aasii Paul-gum qımañagık Priscilla-lu Aquila-lu tavrıña. İlaa añaayyuııınaruq Jew-guruat añaayyuıannun, aasii tavrani uqavaaqatıgıñagı Jew-guruat. ²⁰Ilıñısa apıgımmannı nayıqtuallaquvlutıñ sıvısuuraqtuami, ilaa pısuñıñaruq. ²¹Aglaan qımaksaqamıgıch uqallautınagai, Pısuıtıgıkpıgu God-im, utaqqıñıagıgıvsı. Tavra tıñınnaaqsaınaruq Ephesus-miñ.

^r 18.18 Nu 6.18.

²²Tavra tikiññami Caesarea-mun, aullañaruq Jerusalem-mun, aasii pağlanğai añaayyulıruat, aasii aullalğıñıni Antioch-mun. ²³Tavraniittuallaqqaqlıni aullañaruq aasii kukiłukłuni nunaaqqiñun Galatia-mi Phrygia-mi, suañasılığugich ukpiğutinjich ukpiqtuat.

Apollos Ephesus-mi lu Corinth-mi lu

²⁴Tavra Jew-guruuq atıqatıuq Apollos-mik, iñugunaruq Alexandria-mi, tikiññaruq Ephesus-mun. Ilaa uqaqtuayuruuq ilisimmağikłuni Bible uqaluñiñnik. ²⁵Ilsausiaqanaiqsuq Atanikun, aasii qapiñaiñıni uqanaruq ilisaurrivıluñı nalaupiağugich sut sivunıqatıuq Jesus-mik. Aglaan ilisimatualuñıqsuq paptaiğutaanik John. ²⁶Ilaa uqarraqsınaruq taluqsrautaiñıni Jew-guruat añaayyuvıani. Tavra Priscilla-vlu Aquila-vlu naalaktuaqqaqlıuq aggisinğaaq, aasii ilisautimmağiksaagaqsivıluq God-im annaurriñıtilaanjanik iñuñnik. ²⁷Tavra Apollos sivunniğman aullağukłuni Greece-mun anıqatit Ephesus-mi ikayunğaaq, tuyuqlutinj anıqatimıñun Greece-miittuanun pağlatquvıluq tikitpan. Tikiññami, Apollos ikayunğai tamatkua ukpiliñaruq God-im nagliktuutiqpınaruq. ²⁸Qanuq ilaan qapiñaiñıni, suañavlutinj uqaluñı, Jew-guruat qapiqtanğai kasımaruani qapiqtautikamıñ nalupqınaiyaqlıuq Bible uqaluñiñniñ Jesus Christ-guniña.

Paul Ephesus-mi

19 ¹Tavra Apollos Corinth-miitillıuq, Paul iglañaruq nunatıgun aasii tikiñıni Ephesus-mun. Tavrani kasunğai ilañich ukpiqtuat. ²Aasii ilaan apıñıñğai, Aitchuusiagıñavisıuq İlitqusıgıksuaq ukpiliğavsi? Aasii kiunğaaq, Naagga, qanauñni tusaanaiçhugut İlitqusıgıksuaqatılaamik. ³Tavra Paul apığivsaanğai, Qanuqlısi paptaiqsauñavisi? İlinisa kiunğaaq, Paptaiqsauñaruq John pıraqsıruutaagun. ⁴Tavra Paul uqallanaruq, John paptaiñğai iñuich isumalıtıqıñmata, uqautivlughich iñuich Israel-guruat ukpiliquvıluğich iñuñmun qaiyumaatıuamun aqumıgun, taavrumuña Jesus-mun. ⁵Taamna tusaakamırruq, paptaiqsauñaruq atqagun Atangum Jesus. ⁶Taavruma aquagun, Paul ilimmağich arganı ilaiññun, İlitqusıgıksuaq analarraqsinğai, aasii ilinich uqanaruq allakanik uqautchiñik nalukkamıñnik, sulı uqaqlutinj kanıqsıñıqsivıluğich God-im uqaluksrıutiñı. ⁷Iñuıaktılaağivıllınğaaq t qulit malğuk anıutit.

⁸Tavra Paul añaayyuliaqtanaruq Jew-guruat añaayyuvıannun, aasii pınasuni tatqıñı uqaqlıni taluqsranıñıni, uqaatıvıluğich ukpiqtinnıyağugich God-im atannıqsimmataagun iñuñun. ⁹Aglaan ilañich uqayunaiññaruq ukpıñıññaruq, sulı uqautıgımağuklugulu Atanıq takkuanni iñuich kasımaruat. Tavra Paul qımanğai, aasii pıqasiutivlughich ukpiqtuat, aasii uvlutuağman uqautivlughich igluqpanımi ilisaurrivıani Tyrannus-gum. ¹⁰Paul tainna pınaruq ukiunı malğunı, iñupayurat iñuuruat nunaaqqiñıñıñı Asia-m Jew-gugaluatıuq Jew-gunıtkaluatıuq tusaanaruq uqaluñiñik Atangum.

Sceva-m İğniñi

¹¹Tavra God-im savaktınğaaq Paul naumaruanik aliğnaqtuanik. ¹²Kakkiıyautıkkaluat-unnı saagıuallı atunğakanı Paul nanıttuanuutırağanğaiçh, aasii nanırrutinjich piığatıuq, ilıtqusıqıñıñı anıvılutinj ilinıñıñıñı. ¹³Tavra kukiłuktat ilañich Jew-guruat ilıtqusıqıñıñıñı atıqsaanğaaq atqa Atangum Jesus tamatkunıña ilıtqusıqıñıñıñıñı. Uqallautınğaiçh ilıtqusıqıñıñıñı inna, Pıraqsıgıvsi anıtquvıluq atqagun Jesus, Paul alğaqsrıutıgıkkana. ¹⁴Tainna

⁶19.4 Mt 3.11; Mk 1.4,7-8; Lk 3.4,16; Jn 1.26-27.

piñaniqsut tallimat malguk igññi Jew-guruam añaayyuliqsiqpaich qaukhiata atiaqqtuam Seva. ¹⁵Tavra ilitqusiqluum kiunagai, Jesus ilisimagiga, Paul ilisimammigiga, aglaan ilivsi kitkuuvisi? ¹⁶Tavra inuum ilitqusiqluqaqtuam piyuarraqsiñagai piaqlugivlugich, aasii payarivlugich. Tavra iluqağmij pigruñarut iglumiñ annuğailat killiaqtat. ¹⁷Tavra taamna tusaanagaat iluqağmij Jew-guruat Jew-guñitчуallu inuuruat Ephesus-mi aasii iqsitchañarut iluqağmij, aasiili atqa Atanğum Jesus kamañtuagañagaat inuich. ¹⁸Inuigiaktuat ukpiqtuaguuqtuut qañarut, aasii qulialugich takkuanni inuich sut savaağisuuratiñ, ¹⁹ilañisa savaaqağuuñarut añaatkiqiniğmik qağğisiñagaich makpiğaatiñ atautchimun, aasii ikipkaqlugich takkuanni inupayaat. Aasii akisutilaagmatigik makpiğaatiñ ilitчуiñagaich katiñlugich akisutilaanat 50,000 taalaturun. ²⁰Tavra inuvsaaat ukpigiliñagaat uqalua Atanğum. Suli iluqağmij inuich ilitчуiñagaat suaññatiqaqtılaañanik God-im uqalua.

Tuavaallaktut Ephesus-mi

²¹Tavra tamatkua piruat aquatigun, Paul añalaługu Iilitqusiğiksuam sivunniqsinnagaa iglausukłuni nunaaqqiñisigun Macedonia-m Greece-guvlu, aasii Jerusalem-mugłuni. Ilaa uqallañaruq, Jerusalem-muqqaaglun, tautugaksrağipiagmigi Rome. ²²Tavra tiliñagik Timothy-lu Erastus-lu ikayuqtinñi Macedonia-mun, ilaali ittualavsaağukłuni nunaaqqiñiñi Asia-m.

²³Tasamma tainnaiłimman inuich tuavaallapiagañarut Ephesus-mi, akililiqsiqluğugu algaqsruun Atanikun. ²⁴Qanuq inuk atilik Demetrius-mik, maniññik qatiqtuanik savviqiri añaayyuviniñualiuğuuuuaq tuvraqluğugu añaayyuvikpak savaaguruuaq ağnamun god-inñjuamun Artemis-mik atiaqqtuamun. Savaañata maniññaktipagağniğai savaktit. ²⁵Tavra ilaan katitiniñagai atautchimun iluqaisa savaaqaqtuut ilimiktuttuauq, aasii uqallautiñagai, Añutiit, ilisimarusi taavruma savaapta maniññaktilluatağuuagaatigut. ²⁶Aasii qiniqtusi tusaarusiñu taamna Paul suliqitılaañanik. Ilaa uqaqtuq god-inñjuat inuich savaañich god-taunñiñivlugich, aasii maliksuktiñugich inuich inuigiaktuat uvani Ephesus-mi, iluqakavsaniñniñu nunaaqqiñisa Asia-m. ²⁷Aasiuvva anayanaqtuq savaaqpup, una kisimi suksraaqtuaniñitчуuq, aglaallu añaayyuvikpaña kamañtuamun ağnam god-inñjuamun Artemis-gum suññaigñiagmiuq, aasii kamañtaa suksraunğisauluni inupayaat añaayyuvigisuukkañat Asia-mi iluqaaniñu nunami.

²⁸Taamna inusalaich tusaakamirruñ qinnaliqpañarut, suli nipaalarraqsiñarut, Kamañtuq Artemis god-inat Ephesus-miut. ²⁹Tavra inuñi iniqpaum tuavaallapiagañarut. Suli pialaruat tiggugłunagaich Gaius-lu Aristarchus-lu Macedonia-ğmiuk, Paul iglauqatiñik, aasii aullautivlugik kasimaviniñun. ³⁰Paul ullautiyumañagaluaqtuq kasimaruun, ukpiqtuut pitchaiñagaat. ³¹Ilañisaptauq atanaururuat ilaan avilaitqatiñi tilisiñammiut uqaluñmik ilaanun ullautisaatquniñu inuich kasimmaviannun. ³²Tavrani kasimaruat iluqağmij tuavaallañarut. Ilañich nipaalanarut inmikkun, ilañiñi allamik, qanuq kasimaruat alapinñarut, suli inuigiagniqsrat nalunarut summan katitilaaminiñik. ³³Tavra inuk atiaqqtuq Alexander-mik Jew-guruat saavititañat sivuğaanun kasimaruat urriqañaruq argañniñ nipaivlugich, aasii uqağniñraqsivluni inuñun ilinich patchisaunñivlutit. ³⁴Tavra ilisağikamirruñ Jew-gutilaana, atausiñuqługu nipirin nipaalanarut malğuni ikarraañni, Kamañtuq Artemis god-inat Ephesus-miut.

³⁵Kiisaimmaa iniqpañmi aglaktim nipaqsinnamigich inusalaich uqallañaruq, Inuñi Ephesus, inupayaat ilisimarut iniqpañat Ephesus-miut qaunaksriuağutilaañanik añaayyuvikpañanik kamañtuamun Artemis, taavrumalu inuuraqpauk katanaruam siłamiñ. ³⁶Iłisimalusiasii tamatkua kialiqaa

piilaagiyumiñainmagich nipaalaruksraunjtikaluaqtusi, suli piaqluktanaigłusi. ³⁷Qagğisiñagisi ukuak iññuk uvuñja tigligainjtikaluaqtillugik anjaayuvikpavsiññik, naagga uqamaqluktautiqanajtikaluaqtillugik god-iptigun. ³⁸Tavra Demetrius-lu savaktiniļu pasikkutiksraqagumiñ iññukkun, uqaqsitaagviich anjarut uqaqsitaagvikaallu uvlut, isivgiqsillu ittut, tavrani uqautikkutiyumiñaqtut avanmun. ³⁹Suli allanik iħuaqsrugaksranik piqavsaağvusi, iħuaqsruqtayumiñaqtut pitquratigun kasimakpata. ⁴⁰Qanuq anayasaaqtugut uqautikkusiaksramik tuavaalanikun uvlupak, patchisiksraiññapta nalauttualiłuta uumuuna tuavaalanikun. ⁴¹Tavraasii taamna uqallausigianikamiuñ, ağıupkanagagai kasimaruat.

Macedonia-mun Greece-mullu

20 ¹Tuavaalanaiğmata, Paul katitquñagai ukpiqtuat aasii qapinai-saaqqaqługich, qimanagagai Macedonia-muksaqłuni. ²Iglauganikami tamatkunuuna nunaaqqisigun, qapinai-saaqługich ukpiqtuat, tikiññaruq Greece-mun. ³Tavraniññaruq tatqini pinasuni, aasii ilitchuğikami Jew-guruat sivunniugniğmata inmigun piyumiğvluni, itqanaiyanaruq aullağukłuni Syria-mun. Tavra sivunniñaruq utiqsağukłuni Macedonia-kun. ⁴Sopater igñiñja Pyrrhus Berea-mium aullaqasiñagaa, aasiili Thessalonica-gmiuniñ Aristarchus-guvlu Secundus-lu Gaius-lu Derbe-mium, Timothy-vlu Tychicus-lu Trophimus-lu nunaaqqininiñ Asia-m tuvaqasiñagaa. ⁵Taapkuva iñuich ayunjarut sivuptiñni, aasii utaqqivłuta Troas-mi. ⁶Uvagulli tiñinnaanjarugut Philippi-miñ Niqinaqianinmata Puvlaksinajtchuamik Punnigmik, aasii tallimat uvlut pianinmata kasuñagivut Troas-mi. Tavrani tallimat malğunni uvlinjarugut.

Paul Ullaguiqsaagagai Ukpıqtuat Troas-mi

⁷Tavra Savaitchuani katinjarugut atautchimun nullautchiğviliqini-ñaqluta. Paul uqautinagagai iñuich unnuaq qitiqqağataqtillugu aullağniqłuni uvlaakukpan. ⁸Qulliich iñugianjarut qilaguami kasimavivsiñni. ⁹Aasii nukatpiaq atiqaqtuvaq Eutychnus aquppınaruq igalaurami. Paul uqanaiłiqisillugu Eutychnus uñğaliqsaiññanaruq, kiisaimmaa siquvuq, aasii katakłuni pinayuañniñ qilaguak nunamun. Tigummarruñ tuquñaniqsuq. ¹⁰Tavra Paul atqanaruq aasii pułuni qulanaiğvugu, iqinnamiuñ uqallanaruq Uñjariñasi. Iñuuruq suli. ¹¹Tavra Paul mayuanikami, niğianikamirruñ nullautchiğvik, uqautivsaanagagai uvlugataqtillugu, aasii aullaqluni. ¹²Aasii iñuich agğisiñagaaq nutagaaluk iñuuvlugu, suli quviasaaqtuqpanjarut.

Troas-miñ Miletus-muktugut

¹³Aasii ayuvluta umiaqpanmun tiñilğaqsiqsanjarugut Assos-mun, sivuniqaqluta ikisukługu Paul tavrani. Tainna sivunniunjamman ilaa nunakuagumavluni. ¹⁴Tavra kasuğmatigut Assos-mi, ikuñagikput umiaqpanmun aasii Mitylene-mukłuta. ¹⁵Tavranña tiñinnaanjarugut uvlaakumman akiñiqługu Chios. Aasii uvlutqınman tikiñłuta Samos-mun, aasii uvlaakutqınman tikiñłuta Miletus-mun. ¹⁶Tavra Paul sivunniñaruq qaanıqsaağukługu Ephesus, iñaviqutchiğunıñłuni nunaaqqinisiğuağumi Asia-m. Ilaa tikiññasağunaruq Jerusalem-mun piñagumiñaqpan Pentecost-liqikpata itchukłuni.

Paul Uqautisuiqsaagagai Umialinauruat Ephesus-mi

¹⁷Paul aullaqtitchınaruq uqaluñmik Miletus-miñnagami Ephesus-mun apiğivlugich umialinanañch anjaayuliqiruut paaquvluni. ¹⁸Aasii tikiñmanni uqallautinagagai, İlisimarusi qanuq inuunatilaamnik akunnavsiñni sivulligmiñ-qanña uvlumiñ

tikiññaama nunaqqiññun Asia-m. ¹⁹Savautiñagiga Ataniq kamasaañaiqluṅa qulviuṅṅuṅalu siglignuṅutit pisigivlugich tikitqataqtuat uvamnun sivunniugutinjich piyumigivluṅa Jew-guruat. ²⁰Ilisimarusi añjikkuṅitñaitkivsi supayaamik ikayuuta yumiñaqtuamik ilivsiññun algaqsruikama ilisautivlusilu kasimakavsi, iglvsññiṅlu. ²¹Jew-guruallu Jew-guñitчуallu ativlugich kiliktunagitka isumalitqi-qvvlugich piṅunmiññiñ God-mun, sulii ukpiquvvlugich Ataniptiññun Jesus-mun. ²²Aasii pañmapak Iltqusiṅiksuum piyummiṅṅuṅa aullaasirunṅa Jerusalem-mun, nalugaluañṅaan suna piruksraq uvamnun taamani. ²³Aglaan ilisimatualuktunṅa Iltqusiṅiksuum ilitchuṅipkanṅaṅa iniqpapayaani tigutaqtauniaṅnivluṅa nagliksaaqitauniaṅnivluṅalu. ²⁴Aasii tamatkua sivuuṅṅaṅitkitka. Sugijitkigalu tuqtukaluaqpanṅa. Naatchisuktunṅa tiliraunimnik algaqsruimniṅglu Atangum Jesus piraksriñṅammaṅa quliatuagutitquvvlugich iñuich tusaayugaṅiksuanik, God-mun annautiyumiñaṅnivlugich nagliktuutiqañmigon.†

²⁵Aasii kukiṅṅunṅa akunnavsiññiñ algaqsruutivvluglu God-im atanniqsimmataa iñuññun. Pañmapak uvva ilisimarunṅa iluqasi tautuqigñiñaitkivsiñṅa.

²⁶Tavraasii uqallautipiṅivsi uvlupak patchisauyumiñaiññiṅṅuṅa nalliṅsi annaurrauyumiñaiññiṅṅuṅa. ²⁷Qanuq añjikkuṅitñaitkivsi sumik uqautigiraksramnik iluqaanik God-im ilisimatqukkañṅanik ilivsiññun. ²⁸Qaunagisitchi ilivsiññun iluqaisalu ukpiqtuat, Iltqusiṅiksuum qaunagitqunṅakñṅa ilivsiññun. Qaunagisigik añaayyuliqiruat God-mun, ilaan pigiliutiñakñṅa tuqutaagun ilaan iṅñiṅmi.

²⁹Ilisimarunṅa aullaanikkuma, ilisaurriruat ilumun inñitчуanik iqsiñaqtuatun amaqqutun akunnaṅutiniaqtut ilivsiññun, aasii ukpiṅutaiqsinniaṅniṅaich ukpiqtuat. ³⁰Sulii ilivsi nanmiññiṅ akunnavsiññiñ satqummigñiñaitut iñuich uqaurriruat saglunik ukpiqtuaguruanun maliksuktitchiñaiññiñaitut inmiññun.

³¹Taamna pisigiluglu nipuñaitchitchi, itqaumalusi ukiuni piñasuni nutqañaitchuṅa unnuakkaluami naagga uvlumi kiliktuṅṅuṅu iñupayaaq tamatkunua qulviuṅṅaluñṅaṅma.

³²Aasii pañmapak añaayyutivsi God-mun qaunagitquvlusi, sulii añaayyutivlusi nagliktuutikun uqaluññun suañsiṅaaquvluglu ukpiṅutiksi ilañiutyumiñaqsilusi quviasaaṅsuanik ilaan aitchuutivsiuukkaññiñ ilaaguaqtamiññun. ³³Kaviuṅñaitkiga kialiqaa mania qatitquaq naagga kaviqsuaq, naagga annuṅaṅi. ³⁴Iivsi ilisimarusi ukuniṅa argannik savautiṅaṅuṅuṅa piqallasivluta ilatkalu pigiraksraṅikkaptiññik. ³⁵Tamatkunani iluqaiññiñ ilisautiñagivsi tainna iñuk savagluni ikayuiruksrautilaṅanik piṅguitchuanik, itqaumalugich uqaluñ Atangum Jesus uqallañṅaman, Quvianañṅaaqtuq aitchuiruni aitchuusiaṅniṅmiñ.

³⁶Tavra Paul tamatkuniṅa uqaanikami, sitquqatigñṅaṅai iluqaisa umialinṅat, aasii añaayyuvlutinj. ³⁷Tavra iluqagmij qiaqpañarut, sulii iqimmaaṅṅuṅuṅuṅu Paul kunikṅugulu kutpañṅaṅat, ³⁸isumaṅṅutigiñṅaaṅṅuṅuṅuṅu uqaluich uqallausiñṅakñṅa tautuqigñiñaiññiñivluni. Tavra umiaqpañmuqatigñṅaṅat.

Paul Jerusalem-muktuq

21 ¹Tavra avinnapta ilinñiññiñ tiñilṅaqsilṅuṅa sivunmun ikañṅarugut Cos-mun, aasii uvlutqinṅman tikiññuṅa Rhodes-mun, aasii taavañṅa aullalṅiññapta tikiññuṅa Patara-mun. ²Taavrumani inimi ilitchuṅiñṅarugut umiaqpañmnik ikaññiaqtuamik Phoenicia-mun. Tavraasii ikinṅarugut aullaqsaqṅuṅa. ³Qiniṅnaqsikaptigu qikiṅtaq Cyprus, uñalañṅata tuñṅaṅun igliñṅarugut Syria-mun. Tulañṅarugut Tyre-mi, umiaqpañ niuriññiñṅuṅuṅu usiamiññik. ⁴Aasii pañṅuṅuṅuṅuṅuṅu ukpiqtuat tavraniittuat, nayunṅagivut tallimat malṅuñni uvluni. Iltqusiṅiksuum

†20.24 2 Ti 4.7.

uqallaguliqsinjagai ukpiqtuat Paul Jerusalem-muqunijjugu. ⁵Tavra uvliugniksravut tavrani naanmata, aullajarugut iglausaqłuta. Iluqagmij ukpiqtuat piqatigivlugich nuliatiuglu miqłitqutuglu, qaninjagaatigut silataanun iniquaam. Tavrani sitquqluta tağium siñaanun añaayyunarugut suli kutpaigutisuiqsaaqluta avammun. ⁶Tavrani uvagut ikinjarugut umiaqpañmun, aasiili ilinjich aisaaqlutiñ. ⁷Aullaqapta tiñinnaaqłuta Tyre-miñ, tikiñnarugut Ptolemais-mun. Tavrani pağlanagivut aniqatit nayuqlugich uvlivłuta atauchimik. ⁸Uvlaakumman aullajarugut aasii tikiñłuta Caesarea-mun. Tavrani isinjarugut igluanun Philip isumalitqiksitchiñiaqtim, aasii tukkuğivlugi. Ilaa ilağinjagaat tallimat malğuk aputit tiikaksraqtaagunaruat Jerusalem-mi. ⁹Aasii Philip sisamanik paniqagñiqsuaq uinñajitchuanik, uqaqtauranik God-mun. ¹⁰Uvliuqtilluta uqaqtauruaq God-mun atiqaqtuq Agabus-mik tikiñnaruaq Judea-miñ. ¹¹Ullakamisigut ilaan tiguñagaa Paul tavsia aasii qılıqsruqlugich ilaan isiganñi arğanılı, uqaqluni, Inna uqaqtuq ilitqusigiksuaq, Tainnatun Jew-guruaq Jerusalem-mi qılıqsruñiağaaat iñuk tavsiaqtaaq mattumiña aasii aitchuutigilugu Jew-guñitchuanun. ¹²Taamna tusaakaptigu, uvagullu inñiñlu arañagaluağikput Paul Jerusalem-muqunijjugu. ¹³Paul kiunjagaatigut, Suvisiuvva qiavisi isumaalluksaaqpisija? Qanuq uvva itqanaitchuñja tigtuaqtauyumiñaqluñja Jerusalem-mi tuqtaullatuağumalu pisigilugu Ataniq Jesus. ¹⁴Tavra payariyumiñaiññiqañti Paul, ağıunarugut aasii uqallakłuta, Pisuutaa Atangum nalauli. ¹⁵Taapkua uvlut aquatigun itqanaiyarrasınjarugut aasii Jerusalem-muksaaqluta. ¹⁶Tavra ilañisa ukpiqtuat qaiñjaruat Caesarea-miñ malinjagaatigut, aasii aggisivłuta tukkuksraptiñnun igluanun Mnason Cyprus-mium, ukpiqtuağunaruaq sivulliqsigun ukpiqtuatigun.

Paul-gum Tautugiağaa James

¹⁷Tikiññapta Jerusalem-mun, aniqatit pağlapiagatanjagaatigut. ¹⁸Uvlaakumman Paul piqasinjagaatigut tautugiaqlugu James, aasii umialijnat iluqagmij tavraniñjarut. ¹⁹Paul pağlaqaaqlugich quliaqtuağutiñjagai iluqapayaurañiñnik savaamigun God-im piñarañiñnik akunğanni Jew-guñitchuat. ²⁰Naalaktuaganik amirruñ Paul, iluqagmij God nanğanagaat. Aasii Paul uqallautinjagaat, Aniqaan, ilisimarutin iñugiapiagataqtut Jew-guruaq ukpiliñjaruat, ilinjisa sigmaagutigigaich pitqurat. ²¹Aasii ilinjich kiliktuusiaqararut ilipkun ilisaurriñivlutin iluqaiñnik Jew-guruaq akunğanni iñuuruanik Jew-guñitchuat nunañiñni sukssraaqvvlugich pitqurat qaisauruat Moses-kun, uqautinivlugich nalunaiññutchiqunijjugich miqłitqunijich timiñisigun, kamaginaiğlugiñlu Jew-guruaq pilğusinjich. ²²Nalupqinaitchuamik tusaaniaqtut qaisilağnik. Aasii qanuğniaqpa? ²³Piñ uqaluptigun ilinñun. Sisamat imma maani aputit unniqsuqñiñjaruat God-mun. ²⁴Piqasiuttuiñ taipkununja aputinun, salummaqsagłutin Jew-guruaq pilğusiatiktun pitquramikun aasii akilutilugich, niaqquñtiñ saliymuñiaqsiumagaich. Tainnağuvsi, iluqagmij iñuich ilitchuğiniyaqtut tañjisilaañjanik kiliktuusiaqtiñ ilipkun, aglaan ilivitchauq iñuuniñiağaaatin kamagivlugich pitqurat qaisauruat Moses-kun. ²⁵Aglaan apiginjtkivut Jew-guñitchuat ukpiqtuağunaruat kamagitquvvlugich Jew-guruaq pilğusinjich. Qanuq tuyuaninjagivut niğitqunijjugich niqinik ilaaguaqtauranik iñuurapañmun, auktuqunijjugiñlu, niğitqunijjugiñlu niğrutinik aunjich maqinajitchuanik, allatuqunijjugiñlu. ²⁶Tavra Paul piñagai taipkua aputit, aasii uvlaakumman salummaksaaqluni pitquratigun piqatigivlugich. Aasii ilaa isinjaruaq añaayyuvikpañmun uqallautiyaqtuqlugu añaayyuliqsipak qakuguaglaan salummaqsagñiqtiñ naanniaqtilaañjanik, aasii naatpan, atausiullaalutin iluqatiñ aitchuisagłutin ikipkautinik.

^{21.8} Ac 6.5; 8.5. ^{21.10} Ac 11.28. ^{21.23-24} Nu 6.13-21. ^{21.25} Ac 15.29.

²⁷Tallimat malguk uvlut naatkaqsimmiiullu, ilanjich Jews qainaruat nunaqqinjiniñ Asia-m, tautunagaat Paul añaayyuvikpaum iluani. Tavra ilaisa tuavaallaktinagaich inūsalaich, aasii tiggugluklugu Paul, ²⁸nipaalavlutinj, Israel-guruasii, ikayugitchi. Uvva una inuk ilisaurriruaq inuñnik sumiliqaa paaqlaklugich Israel-guruat, pitqurallu qaisauruat Moses-kun unalu añaayyuvikpak. Aasiuvva pañmapak qaggirrimiuq ilanjiniñ Jew-guñtichuat itqutivlugich añaayyuvikpañmun, aasii salumailivlugu una ini ilaaguaqtaunaruq God-mun. ²⁹Taamna uqallausiginjagaat tautunavlugu Trophimus Ephesus-miu piqatigimmagu Paul-gum iniqpañmi, ilimasuklutinj Paul-mun itqutinanasugalugu añaayyuvikpaum iluanun.^γ ³⁰Tavra iluqağminj iniqpaum inuñji tuavaallañarut, aasii inuich aqpañtutinj atautchikun tiggugluñagaat Paul aasii kaliksraqlugu annisinjagaat añaayyuvikpañmiñ. Tavrauvvaa añaayyuvikpaum upkuanji umiktunagaich. ³¹Tavra tuavaalaruat tuqunniqaqsaaqsimmigaallu Paul, ilitchugipkanjagaat atanaurañat Rome-miut ajuyaktinjisa, iluqağminj Jerusalem inuñji tuavaallañnivlugich. ³²Tavrauvvaa ilaan aullautinjagai ajuyaktit atanaurañilju aasii upak tuqlugich inūsalaich. Tavra pialaruat inuich, tautukamirruñ atanaurañat ajuyaktit ajuyaktinjilju, Paul anaumiñainjagaat. ³³Tavra ajuyaktit atanaurañata ullaklugu Paul, tigutaañagaa pirak-sriivluni qiliqsruitquvlugu malguiniñ kalimñanik. Tavra ilaan apiginjagai inūsalaich, Kiñauvvauna inuk? Suniglu piñava? ³⁴Inuich ilanjich kasimaruaniñ saqlañarut qanuğliqaa. Tuavaalavaiñtutinj atanaurañat ajuyaktit ilitchugillaigutinjaruq suna pipiaqtilaañanik. Tavraasii piraksriñagai inuñni, tigulugu Paul ajuyaktit igluannutitquvlugu. ³⁵Tikiññaminj igluqpaum tutipqinjñun, ajuyaktit kivikatañagaat-unnii Paul inuich piaqluktaliqpaiñtutinj. ³⁶Qanuq piaqluktaliqsuat inuich maliqataqlugu saqlañarut, Tuqtauli.

Paul Patchisaiññaqtuq Inmiñi

³⁷Tavra Paul itqutisağmanni ajuyaktit igluñiññun, uqallautinjagaa ajuyaktit atanaurañat, Uqallautillakkumiñaqpiginiñ. Ilaan apiginjagaa, Uqayuvich Greek-tun? ³⁸Egypt-miugunjtich taimña qanaqqammiiuraq piallaktitchiruaq akilililisuunmik, aullativlugich nunagluktuamun 4,000 inñuqluich satkuliraqlugich? ³⁹Tavra Paul kiunagaa, Uvaña Jew-guruña anijañaruñ Tarsus-mi Cilicia-miittuami, ilauvluna nuimaruumun iniqpañmun. Uqallakkumiñaqpiq inuñnun? ⁴⁰Ajuyaktit atanaurañata uqallakkumiñaqsinjagaa. Tavra Paul makinjaruq tunmiqqanun, aasii urriqavluni argañmiñik inuñnun. Inuich nipaigmata Paul uqallautinjagai Hebrew-tun.

22 ¹Aniqatiit aapauruallu, naalağnisija patchisaiññağnipkun sivuqqavsiñni. ²Tavra tusaakamirruñ uqallautimmatinj Hebrew-tun uqaqluni, nipaimmağiksañarut. Aasii Paul uqallañaruq. ³Uvaña Jew-guruña, anijañaruñ Tarsus-mi Cilicia-miittuami, aɣlaan inuquqluna uvani Jerusalem-mi, ilisaurriqaqluna Gamaliel-mik. Ilisaurrusiaqaqluna tuvraipiağatallañnikun pitqurañiñnik mañnuqta, suli kipignipiagaqtañuñaptauq ilivisun iviğaguklugu God.⁴ ⁴Sivuanii nagliksaaqtitchuunajitka inuich tuqunniavlugich ukpiqtuat Jesus-mun, tigutaaqlugich ajuutillu ağnallu tigutaagvinmun.^a ⁵Añaayyuliqsiqpaich qaukiat iluqağmiglu uqaqsitaaqtitchirit arguanaigumiñağaat ilumun uqaqtilaaga. Iliniñniñ aitchuusiaqañaruñ tuyuutiniñ aniqatinun Jew-guruanun Damascus-miittuanun. Aasii iglaunaruñ tigutaagiaqlugich Jesus-mun ukpiqtuat, qiliqsruilugich Jerusalem-muutisuklugich tatavsqaqtutlugich.

Paul Quliaqtuağigaa Isumalitqigñini

(Acts 9.1-19; 26.12-18)

⁶Iglaułlağma qallimmiñalu Damascus-mun, uvlug qitiqqaqpalligmiuglu qaumaniiqpaq qilañmiñ tavraññatchiaq qaummağiksinnaruq avatimnun. ⁷Tavra

^γ 21.29 Ac 20.4.   ⁴ 22.3 Ac 5.34-39.   ^a 22.4-5 Ac 8.3; 26.9-11.

ulġunaruġa nunamun aasii tusaavluġa nipimik uqallaktuamik uvamnun, Saul, Saul, summan nagliksaaqtitpiġa? ⁸Aasii kiunġagiga, Kiuvich ququularuatiin uvamnuk? Ilaalli kiunġagaaja, Jesus-guruġa Nazareth-miu nagliksaaqtitagma. ⁹Tamatkuali tuvaaqatigikkagma tautuġagaluaġaat qammaq aglaan tusaanġaitkaat nipaa uqaqtuam uvamnun. ¹⁰Tavra apiġinġagiga, Suniaqpiġ uvaġa Ataniiq? Tavra Atanġum uqallautinġagaaja, Makillutin, Damascus-muġiñ. Taamani uqallautiniagaa-tin supayaanik God-im piraksriutiñiñik ilinun. ¹¹Tavra tautuksiłłaiġñiqama qammaġikpaiłłuni taimña qaumaniq, tasirriutiñagaaja iglauqatinma aullativluġa Damascus-mun.

¹²Tavraniinġaruq iñuk atiaqqtuq Ananias, god-tiliqiruaq kamagivlugich pitquravut isumakkusiaqagluataqłuni lu iluqaiñiñ Jew-guruaniñ iñuuruaniñ Damascus-mi. ¹³Ullautinġaruq uvamnun, aasii makiłłuni saniqqamnun uqallautinġagaaja, Aniqaan Saul, tautullasiñ. Tavra tavrauvva tautullasiñaruġa aasii qvivaqługu. ¹⁴Tavra ilaan uqallautinġagaaja, God-inġata manjuupta piksraqtaaginġagaatin ilitchuġitquvultin pisuunmiñik, tautuquvluġu piłlutaitechuaq Kivgani, sulitusaatquvluġu ilaan nipaa. ¹⁵Aasii taamna tautuġakkan tusaanġakkallu uqautimatin, quliaqtuaginiagin iñupayaanun. ¹⁶Aasiuvva paġmapak summan utaqqivich? Makillutin paptaiqsauġiñ, aasii piłluttitin piiqsillugich, aġaayyutikun ikayuqtailiqilutin ilaanun.

Paul Alġaqsruitqurauruq Jew-ġuñitchuanun

¹⁷Utianikama Jerusalem-mun aġaayyuniallagma aġaayyuvikpaġmi, qiñiqtuuraanġaruġa, ¹⁸aasii tautukługu Ataniq uqallaktuq uvamnun, Qilamiqsruġlutin aullagasauġiñ Jerusalem-miñ, qanuq iñuich uvani ukpiġinianiġitkaat quliaqtuan uvapkun. ¹⁹Aasii kiunġagiga, Ataniiq, ilinich ilisimalluataqtut aġaayyuvipayaani tigutaasusuutilaamnik anaumikługillu tamatkua ukpiqtuq ilinun. ²⁰Suli Stephen alġaqsruirin tuqutaumman makitanġammija tavrani, iviġaumagivluġu tuqutauniġa, qaunagivluġillu annuġaanġich taapkua iñuqtuq ilaanik.^b ²¹Tavra Atanġum uqallautinġagaaja, Aullaġiñ, qanuq tiliñiaġikpiñ uġasiksuumun Jew-ġuñitchuanun.

²²Taavrumuġaaglaan uqallautaanun, iñusalaich Paul naalaġniġagaat. Tavraasii niparraqsinarut nipatutulaamiktun, uqaqtutin, Tuqulliuana innasiq iñuk. Qanuq iñuuruksraunġichuq. ²³Tavra nipaalapkaqtugich annuġaamniġniglu takuyagaqtillugich miłluttigivlugulu nunam avyua silamun, ²⁴Rome-miut aġuyaktinġisa atanauraġata piraksriñagaj iñuġni itqutitquvluġu Paul aġuyaktit igluñiñun, sulitusaatquvluġu ipiġaqtuġluġu ilitchuġisaquvluġu sumik Jew-guruat saqlautiaqqtulaanġannik ilaagun. ²⁵Tavra qiliqsruiganinmanni akłunaanik ipiġaqtuġukluġu, Paul-gum uqallautinġagaa aġuyaktit atanauraġat makitaraquq tavrani, Pitqurani nalaunġava ipiġaqtuġvusiuq iñuk Rome-miunun ilauruq, isiviqsauraiñġaan? ²⁶Aġuyaktit atanauraġata taamna tusaakamiuq, ullautinġaruq qaukłiannun aġuyaktit aasii uqallautivluġu, Susaġumaagaqsivich? Taamna iñuk Rome-miunun ilauruq. ²⁷Qaukłiata ullakługu Paul apiġinġagaa, Uqallautinġa, Rome-miunun ilaavich? Paul kiunġagaa, Aaġ. ²⁸Aġuyaktit qaukłiat uqallanġaruq, Tauqsinġagiga taamna ilaliutinik manisalaġnik. Paul uqallanġaruq, Aglaan uvaġa aninġaruġa nutim ilaavluġa. ²⁹Tavra tamatkua apiqsruqtuiyumaruat Paul-mik niguutinġaruq ilaaniñ tavrauvvaa, taamnalu aġuyaktit qaukłiat iqsitchanġammiaq ilitchuġivluġu Paul Rome-miunun ilautilaanġannik ilaallu qiliqsruiniqamiuq.

Paul Qaġġisigaat Uqaqsitaqtitchiriñun

³⁰Tavra uvlaakumman aġuyaktit qaukłiat kipinġiuqłuni ilisimasukługu nalupqinaigługu sumik Jew-guruanun pasisilaanġannik Paul. Qiliġutainġagaa Paul,

^b 22.20 Ac 7.58.

aasii piraksriqługich añaayyuliqsiqpaich iluqaisalu uqaqsitaagtitchirit katitquvługich. Tavra ilaan qagğisınagaa Paul ilaiññun aasii inillakługu sivuğaannun.

23 ¹Tavra takunnaqlugich uqaqsitaagtitchirit Paul uqallajarıuq, Aniqatiit, uvlupañmun-aglaan isumamni piitchuña nagğutchaunmik iluqaagun iñuuniagnipkun sivuğaani God-im. ²Tavra añaayyuliqsiqpaich qaukłiata Ananias-gum piraksrıñagai tamatkua makitaruat sanıgaani patiquvlugu Paul qanğagun. ³Tavra Paul-gum uqallautınagaa, Isivğiqsaunñuaqtuatiin, God-im nalupqınaitchıuq tatavsagñağaatin. Aquppirutin isivğigukłuña pitquratıgun, aasiñ ilivich kipuqlakługich pitqurat piraksrırutin patiquvluna. ^c ⁴Tamatkua makitaruat sanıgaani uqallajarut Paul-mun, Uqamaqluutıgıñ añaayyuliqsiqpaich qaukłiat, God-im kivgana. ⁵Tavra Paul kiunıgai, Aniqatiit, naluruña añaayyuliqsiqpañnun qaukłigitılaañanik. Qanuq aglausımaruq Bible-ni inna, “Uqautıgıniñanıtkiñ pigiiłıluğ atanaurajıt iñukpich.”^d

⁶Tavra Paul ilıitchugıkami kasımaruat alğaiñich Sadducee-guniğmata, aasii alğaiñich Pharisee-guvlutıñ, uqallajarıuq nipatusivluni uqaqsitaagtitchiriñun, Aniqatiit, uvaña Pharisee-guruña, iğñiña Pharisee-m. Isivğigaañña uvani pisıgıvlugu niğıugıkapkich tuqunjaruat añiñiagnıvługich. ^e ⁷Tavra taamna uqallaısigıppaurağmagu, Pharisee-ılu Sadducee-ılu qanaarraqsınjarut, aasii kasımaruat atınajarut. ⁸Qanuq Sadducees uqağuurut iñuich añiñianıñıvługich tuqqunmiñ, isagulğiñıvługulu ilitqusiiñıvługulu, aglaalli Pharisees iluqaisa ukpigıvługich innıvługich. ^f ⁹Tavra kasımaruat nipatusisaiññajarut, aasii ilañich ilısaurrit pitquranik ilauruat Pharisee-ñun makinjarut, aasii qapıqtalııppakłutıñ uqaqlutıñ, İitchuğıñıtchugut suoramik-unnii pıluktuamik uumani iñuñmi. İlaanniıunniı ilitqutchim naagga isagulğum uqautıpiñagaa. ¹⁰Tavra uqavaaqtuat suammañmata, qaukłiat anıyaktit anayatchanaruq Paul sıquvratağinasugalugu ilinıññun. Tavraasii piraksrıñagai anıyaktini atqaquvługich kasımaruanun aullautıtquvlugu Paul, aasii itqutilugu anıyaktit igluñiññun.

¹¹Taavrumani unnuami Atanıq makinjaruq sanıgaanun Paul aasii uqallautıvlugu, Qapıñanak. Quliaqtuagımmatuttauq Jerusalem-mi, quliaqtuagıraksragıniagnıgıñma Rome-mi.

Sivunniugun Tuqutchukługu Paul

¹²Uvlaagmagu Jew-guruat kasınavlutıñ sivunniunjarut unniqsuqlııpiagataqlutıñ niğıyumiñaiñıvlutıñ imıgıuragumiñaiñıvıutıglu tuqutqaanğannagu Paul.

¹³Sıppaqanaruq malğukıpiaq iñuich sivunniuatıgııksuat taavrumıña. ¹⁴Tavra ilıñich ullautınjarut añaayyuliqsiqpañnun umialıñnanullu, aasii uqallakłutıñ, Pisagısapıagataqlugu unniqsuqlııpiagatanjarugut uvaptıñnik niğıyumiñaiqlıta suoramik-unnii tuqunğannagu Paul. ¹⁵İlivsiasii pıqasığłusi uqaqsitaagtitchiriñik, kilikkumagıksi Rome-miut anıyaktıñisa qaukłiat qagğısıtıqlugu Paul ilivsiññun, sivunnımmagıksaagıgnıluğ pımaqlıuata. Uvagut itqanıññııqtugut tuqutchugıluğ tavrıña tikiññaiññaan.

¹⁶Tavra Paul-gum uyugıa tusaanaruq sivunniugıtaannik, aasii isıqlıni anıyaktit igluannun kılınagaa Paul. ¹⁷Tavra Paul ququanagaa ilanjıt anıyaktit atanaurajisa aasii uqallautıvlugu, Una nukatpıaq anıyaktit qaukłıannuuttuñ. Samma uqallautıksraqıtuq ilaanun. ¹⁸Tavra anıyaktit atanaurajata qagğısınagaa qaukłıannun anıyaktit aasii uqallakłuni, Paul-gum tigıtaaqtam ququakkıñanii aasii apıgıv-luña qagğısıtıquvlugu una nukatpıaq ilıññun. Samma uqallautıksraqıtuq sumık ilıññun. ¹⁹Anıyaktit qaukłiata tasırrıutıvlugu asıvaqtaagıtuñagaa, aasii apıgıv-

^c 23.3 Mt 23.27. ^d 23.5 Ex 22.28. ^e 23.6 Ac 26.5; Phil 3.5. ^f 23.8 Mt 22.23; Mk 12.18; Lk 20.27.

lugu iñuiñaami, Sumik uqallautisuktağma? ²⁰Tavra nukatpam uqallautinagaa, Jew-guruat sivunniñarut apigisuklutin qağğisitqulugu Paul uqaqsitaqtitchiriñun uvlaakun, apiqsruqtuğumanñuqağlugu pasiummağiksaağlugu. ²¹Aglaan aņignagich, qanuq malğukipiaq iñuich sippalik iriqsimaniaqtut utaqqılugu Paul. Taapkua unniqsuqhiipiağatararut niğiyumiñaiññivlutin imigumiñaiññivlutiglu tuqutqañaaunnagu Paul, aasii pañmapak itqanaitchut taamna pisuklugu, utaqqirullu sivunniutiksrağnik. ²²Tavra aņuyaktit qaukhiata anipkañagaa nukatpiaq piraksriqıługu, Uqallautinagu kiñapayaaq kilinñıluna taavrumiña.

Paul Aullaqtitkaat Felix-mun Kavanauruamun

²³Tavra aņuyaktit qaukhiata qaitquñagik malğuk aņuyaktit atanaurañik, aasii uqallautivlugik, Itqanaiağitchik 200-mik aņuyaktinik aullaqtuksranik Caesarea-mun, piqasiğlugich 70 tuttuqpañni kakaksiqsuanik, 200-niglu panaliraqtuanik, aasii itqanaitchumausi aullağumiñaqsılısi 9 o'clock-pan unnuapak. ²⁴Suli kakaksiğvıaqqtitchumagiksi Paul, aasii tikiutivlugu sugaluagñagu Felix-mun kavanauruamun. ²⁵Tavra aņuyaktit qaukhiat tuyuksriñaruq inna ittuunik. ²⁶Claudias Lysias, Kamanaqtuamun kavanamun Felix-mun, pağlan. ²⁷Unauvva iñuk Jew-guruat tigguğluñakkañat tuqutchağlugu. Ullañagitka aņuyaktilirağluna aasii annautivlugu, ilitchuğivlugu Rome-miunun ilautilaña. ²⁸Aasii kipiğniugutivigivlugu ilitchuğisuklugu pasikkutaat uqautikkusiña, qağğisiñagiga uqaqsitaagviannun. ²⁹Ilitchuğinaruña sumik piñaisilañanik tuqutauyumiñaqtuamik naaggaunnii tigutaagutauyumiñaqtuamik. Pasiñagaat apiqutitigun pitquramiñniittuatigun. ³⁰Tavra kilinmanña Jew-guruanun sivunniugutinivlugu piyumigivlugu, aullaqtitchuliñagiga ilinñun tavrauvvaa. Uqallautinagıtka pasiriñi uqautigitquvlugu Paul sivuğañni.

³¹Tavra aņuyaktit kamaginagaat piraksrusiaqtin. Aullautinagaat Paul unnuakun, aasii tikiutivlugu Antipatris-mun. ³²Aasii uvlaakumman pisuaqtuat aņuyaktit utinjarut iglumiñnun, qimaklugich kakaksiraqtit tuttuqpañnik igliqatigitquvlugich Paul-mun. ³³Taapkua aņuyaktit Caesarea-muutinagaat Paul, aasii qaiğugich tuyuutit Paul-lu kavanamun. ³⁴Kavanam taiguaganikamigich tuyuutit, Paul apiginagaa kisumun nunamun mañnuqaqtılañanik. Ilitchuğikamiñ Cilicia-miñ pisilañanik, ³⁵Paul uqallautinagaa, Naalaktuagñağikpiñ uqautigiritin tikitpata. Aasii piraksriñaruq Paul munaqsriqaquvlugu Herod-gum igluqpañani.

Paul Pasigaat Jew-guruat

24 ¹Tavra tallimat uvlut pianinmata añaayyuliqsıqpaich qaukhiat Anias tikiñjaruq Caesarea-mun, umialinñallu ilañich, pitquraliqirilu atıqaqtuq Tertullus-mik. Ilinña uqautiginagaat kavanamun pasikkurriñ Paul-mun. ²Tavra Tertullus qaitquraukami, uqautigirraqsınagaa Paul uqağluni, Kamanaqtuatiin Felix, isumatuvlutin aullarriñiqpich sivisuruamik aņuyautairrutıaqqtinñagaatigut, iñugiaktuatigullu iħuaqsruutitigun savautinagıptıgıt annıqsuutauruanik nunaunıptıñnun. ³Taamna quyyatıgıgıkput sumılıqaa ataramik, aasii quyanaapiagagağıptıgıñ. ⁴Pıvıksran atuqpaitchunıtkıga aasii apıgıpiagıkpiñ, qıñıuıllıtin naalağniıllıaqıvlutin uqaluksraptıñnik. ⁵Una iñuk ilitchuğıgıkput iññuqtıuvlugu, ilaan aullaqısuğai tuavaallatit Jew-guruani nunami iluqaani, aullarrauvlunılu Nazarene-guruanun. ⁶Ilaan suli Jew-guñıtchuat itqutınıatınagıai añaayyuvıkpañmun, salumaiıllısaayumiñaqtuat. Aasii tigutaanagıkput, isıvıgıuğlugu pitquraptıgun. ⁷Aasii qaukhiata aņuyaktit Lysias-gum upaktunagaatıgıt, aasii piağluktağluta aullautinagaa uvaptıñniñ. ⁸Aasii Lysias piraksriñaruq Paul pasiriñi ilinñun uqağıaqıvlugich. Qanuqıtılaağlugu ilinñik ilitchuğiyumiñağniatutın ilaaniñ

supayaatigun pasikkutiptiņnik ilaanun. ⁹Tavra Jew-guruattaug ilaņammigaat pasikkutaat uqaqłutij ilumun innipiagataqługich pasikkutiņich.

Paul Patchisaiņņirug Sivugaani Felix-gum

¹⁰Tavralli kavanam urriqavigimmani Paul uqaquvluni, Paul uqallaņaruq, ilisimaruna atangunjarutin ukununa nunauruanun ukiuni iņugiaktuani. Quviasupiağataqtuna uqautigigupku patchisaisilaaga sivugaņni. ¹¹Iļitchuğiniaqtutin ilijņnik qulit malğuk uvlut sippinaičhut aņaayyuyaqtuaqama Jerusalem-mi. ¹²Jew-guruat iļitchuğinaitkaluagaanņa qapiqtaiļiqatiqatilluna iņuņmik aņaayyuvikpaņmi, naaggaunnii iļitchuğinaitkaanņa piallaktičhiņiağluna iņuņnik aņaayyuvijņņi, naaggaunnii Jerusalem-mi. ¹³Naaggaunnii ukpiğnaqsiliğumiņaitkaat ilijņnun paņmapak pasikkutigikkaqtij uvamnun. ¹⁴Uvvaaglaan una piļaağiyumiņaitkiga ilijņnun. Ukpiğigiga God-ijāt maņņuupta, tuvraqługu nutauruakun ukpiğniq ilumun ittuagaņisajāt ukua iņuich. Ukpiğimmigitka sulī iluqaisa aglausimaruat pitqurani qaisauruani Moses-kun, makpiğaaņiņiļi Uqaqtijisa God-im. ¹⁵Niğiugimmigiga ukunattutauq iņuktun God-mun iņupayaat aņipkağniagnaivlūgich tuqqunmiņ, nakuuruallu nakuuņitčuallu. ¹⁶Tavraasii iņuuniļuktuna pisuqtılaaptun patchisaiņņiaqłuna God-mun iņuņnullu.

¹⁷Piitqaaqłuna ukiuni iņugiaktuani Jerusalem-miņ, utiņaruņa saagaqługich maniich aitchuutit uvagut iņuptiņnun, aitchuiyaqtuqłunalu ikipkautinik.^g

¹⁸Taamna savaağipkaqtillugu, paqinņagaanņa aņaayyuvikpaņmi, naatchianikłuna salummaqtauganikłuna pitqurat uqaluatigun. Iņuņnik iņugiaktuanik piqatiqanaitčuņa pialaņaitčuğullu. ¹⁹Aglaan ilaņich Jew-guruat qairuat nunaaqçiqiņiņi Asia-m tavraniin-ņarut. Taipkua ilijņich qairuksraugaluatqt sivugaņnun aasii sunik pasikkutiksraqağumiņ uvapkun uqautilutin. ²⁰Naaggaunnii ukua iņuich uqağlich sunik killukuagutinik iļitchuğikkamiņnik uvapkun makitakama uqaqsitaagvijmi. ²¹Aglaan uvvauna atausiq pisigivlugu nivliutigiņagiga nipatusivluna makitakama sivugaanni. Isivğigivsiņa uvlupak pisigivlugu ukpiğniğa tuqunaruat aņipkağniagnaivlūgich.^h

²²Tavra Felix ilisimmağikłuni ukpiqtuaguruat piļğusiņiņiņik, ağıupkaņagai kasimaruat uqallakłuni, Lysias qaukhiat aņuyaktit qaikpan sivunniğniğaiga uqavaağutiksi. ²³Tavra piraksriņaruq atanauraniņiņik aņuyaktit Paul qaunaksriqa-quvlugu aglaan tigutaaqsimavaiņņaiğlugu, avilaitqatiņiņiņnullu ullallaayumiņaqsilugu ikayuğiaqsaqparruņ.

Paul Qağğisigaat Felix-mun Drusilla-mullu

²⁴Uvlut qavsich pianiņmata Felix qaiņaruq nulianiļu Drusilla, Jew-guruag ağnaq. Ilaan qaitquņagaa Paul aasii naalaasivlugu uqautiqağman qanuğlutij iņuich ukpiliğumiņiaqtılaaņannik Christ Jesus-mun. ²⁵Tavra Paul uqaagataviksillugu iņuich nalaunņaruakun iņuuruksrautilaņannik, qaņjulaaņairrutikullu iņuuniagnaņmik, tikitchumaaqtuakullu isivğigviksrautikun, Felix sivuugatchaņaruq aasii uqallakłuni, Piiļlağiņ uvaņņa. Piviksranikkuma qaitquvsaağniagaikpiņ. ²⁶Tavraniņsauq Felix maniļitquyumaņagaluaqtuq Paul-mun. Tavra taamna pisigivlugu qaitqurağigaa akulaitchuamik sulī uqaluqatigivlugu. ²⁷Tavra ukiuk malğuk naanmaņnik, Felix kavanauruag simmausiņagaa Porcius Festus-gum, aasii Felix-gum iviğallagumavlugich Jew-guruat, qimaņagaa Paul tigutaaqtauvlugu.

Paul Apiqsrirug Isivğiqsausukłuni Rome-miut Umialganni

25 ¹Tavra Festus piņasunik uvlianikami nunamiņi, aullaņaruq Caesarea-miņ Jerusalem-mun. ²Tavrani aņaayyuliqsiqpaiļlu Jew-guruallu aullariņisa

^g 24.17-19 Ac 21.17-28. ^h 24.21 Ac 23.6.

uqautigirraqsinaigaich pasikkutitij Paul-kun. ³ Apiginaagaat Festus ivigallaglutinj Paul Jerusalem-muktitquvluvu, sivunniunjavlutinj tuqutchuklugu apqunmi. ⁴ Festus kiunagai, Paul tigutaaqtauniaqtuq-suli Caesarea-mi, ilaalu sivuniqagnivluni taamuja utignasuagniaagnivluni. ⁵ Tavraasii uqallautinajagai, Inuich aullarrisi Caesarea-muglich maligluna, aasii pasilugu Paul taamani sumik pigiitчуuanik pinakpan.

⁶ Tavra Festus uvliuvsaanaruq tallimat pinasuniilunnii naagga qulini uvluni piqatigivlugich, aasii utiqłuni Caesarea-mun. Aasii uvlaakumman, isivgiirraqsinaruq aasii piraksriivluni Paul qagğisitquvluvu. ⁷ Tavra Paul qaimman, Jew-guruat Jerusalem-miññaqtuat makitanjarut avataani, pasiñiapiagataqlugu inugiaktuatigun sutigun ukpignaqsiyumiñailłaisa pasikkutitij. ⁸ Paul uqallajarauq patchisaiññağunmiñi, Suuramikunnii pimaqlunaitчуña kipuqlaglugich Jew-guruat pitquranich añaayyuvikpauvlu, naaggaunnii Rome-miut umialgata. ⁹ Tavra Festus, ivigallakkumavlugich Jew-guruat, apiginaagaa Paul, Utigukpich Jerusalem-mun, aasii taamani qanuqitilaaqtaulutin sivuqqamni pasikkutinjisigun ilijnun? ¹⁰ Tavra Paul-gum kiunagaa, Makitaruna isivgiquksauruksravluña sivugaani Rome umialgata piriñisa. Pigiitчуuamik sumik pinaitчуña Jew-guruanun, ilivitchauq ilisimalluatagmiutin. ¹¹ Tavraasii uvana kipuqlanagupkich pitqurat sumiglu pinaguma tuqurrutauyumiñaqtuamik, apiqsriñitчуña nanağuglugu. Aglaan tanjigitpan pasikkutaat uvamnun, kialiqaa aitchuutigiyumiñaitkaaja ilijninun. Isivgiqusauyaguktuna Rome-miut umialgannun. ¹² Tavra Festus uqaqatigiqaaqlugich ikayuqtini isivgiikami, kiunagaa, Rome-miut umialganun isivgiqusauyagukavich ilaanun aullağniaqtutin.

Paul Qagğisigaat Agrippa-mullu Bernice-mullu

¹³ Tavra qavsiñik uvlianiñmata, umialik Agrippa Bernice-lu tikiñjaruk Caesarea-mun tautugiaqlugu Festus. ¹⁴ Tavra uvliuganiñmanñnik, Festus quliaqtauginagaa Paul pasikkusiaña umialiñmun, uqaqluni, Inuk amma tigutaaqtauvluvu qimañakkaja Felix-gum. ¹⁵ Jerusalem-mukama, añaayyuliqsiqpailłu umialiñnallu Jew-guruani uqautiginagaat pasivlugu tuqutaullasiñiaqlugu apigivluna. ¹⁶ Aglaalli kiunagitka pilğusigininivlugu Rome-miunun inuk pasiraauruaq tatavsagumiñaglugu kasuutinaiññaan tavruna pasirinijnun, aasii uqağviksraqaqtitaluni patchisaisilaamiñik taavrumuuna pasikkusiamigun. ¹⁷ Tavra iluqağmiñ qaimmata uvuna, piñatchianaitчуña, uvlaakuginiññağman isivgiirraqsinaruna, aasii piraksriivluna Paul itqutitquvluvu. ¹⁸ Ilaan akilliñi makinnamij pasikkutiksraitkaqsinarut sumik pigiitчуuamik ilaagun niğjugusivsun. ¹⁹ Aglaan uvavaaqatiginaniagaat Paul ukpigiikkağmikkun inukullu tuqunaruakun atiqaaqtuakun Jesus-mik, Paul-gum inuupağatağnikkanaganun. ²⁰ Sivunniqsausiinjaruna qanuğluna ilitchugimmağiksiyumiñaqtilaamnik tamatkunuuna pasikkutitigun, aasii apiginagaluagiga Paul Jerusalem-mugugmagaan taamani isivgiquksautquvluvu tamatkunuuna pasikkusianijun. ²¹ Aglaan Paul apiqsrimman Caesar-mun umialganun Rome isivgiquvluni, uvana uqallanaruna tigutaaqsimatquvluvu aullaqtitchumiñnagsiağilugu Caesar-mun. ²² Tavra Agrippa uqallanaruq Festus-mun, Tusaasukkaluagiga inuk uvamnik. Festus-gum kiunagaa, Uvlaakun naalaktaugisigiñ.

²³ Tavra uvlaakumman Agrippa-lu Bernice-lu qainjaruk kamanaqsisapiaqlutinj qinñamiñni. Isiqtuk kasimaruannun inuñnun piqatiqaqlutinj anuyaktit kaukñiñniñik naumaruaniglu inuñniñ iniqpaum. Festus piraksriutaagun Paul itqutinagaat. ²⁴ Tavra Festus uqallanaruq, Umialiik Agrippa iluqapayauravsilu uvaniittuasii piqatigivluta, tautukkiksi uvva inuk iluqağmiñ Jew-guruat maaniłu Jerusalem-miłu uqautiginakkanat uvamnun pasivlugu. Saqlanjarut inuuruksraunağniivlugu.

²⁵Aasii ilitchuġinaitchuġa sumik ilaan savaanjanik tuqquauyumiñaqtuamik. Aasii isivġiqumman Caesar-mun umialinjmun, sivunniutiġagiga taamuġaqtitchukġugu.

²⁶Aglaan uvva sumik nalupqinaitchuamik pasikkunmik Paul-kun tuyuutiksraitchuġa umialimñun. Taamna pisigivlugu qaġġisiġagiga sivuqqavsiññun, ilinñuħhaaq ami Umialiik Agrippa, qanuqitilaaganikkuptigu tuyuutiksranikkasugaluġa. ²⁷Qanuq qiññaqaqtuq uvamnun iruġnaġmatun aullaqtitchiñiq tigutaamtamik Rome-mun nalupqinaisuġaġnagu pasikkutauruaq ilaanun.

Paul Patchisaiññiruq Inmiñi Agrippa-mun

26 ¹Agrippa-m uqallautiġagaa Paul, Uqaġumiñaqsiġpaqtaurutin uqautigilutin ilinjnik. Tavra Paul isaaqġugich argagni uqarraqsinaaruq patchisaiññimġigun inna. ²Umialiik Agrippa, Isummatigiruġa uvamnuk piġġuataġasugaluġa sivu-ġaġiutiġumiñaġniqama ilinjnun uvlupak, uqautigiyumiñaqġugu patchisaisilaaga iluqaisiġun Jew-guruat pasikkutiñisigun uvamnun. ³Qanukkiataġ ilisimmaagiksutin iluqaiññik Jew-guruat piġġusiġiññik uqaġlaqtigisuuġkaġiññiglu. Taamna pisigivlugu apiġigikpiñ naalaġnitquvlutin uvamnuk qiñuiġġlutin.

⁴Iluqaġmiġ Jew-guruat ilisimagaat qanuq iñuuniagusiġa nutaġaunnamniñ-qaġa. Ilišimarut isuaniñ-qaġa iñuunġatilaamnuk uvaġa nanmiñiq nunamni Jerusalem-miġu. ⁵Uqaġtuagaumiġ nalaullugu ilisimakkaqtin, ilisimaġammiut isuaniñqaġa ilautilaamnuk kipuqġayunaitchuanun Pharisee-ñun piġġusivsiġiñi.ⁱ

⁶Aasiuvva paġmapak makitaruġa uvani qanuqitilaqaqtavluġa pisigivlugu aġiġiñ niġiġsruutaa God-im maġiġuuptiġun. ⁷Taavrumiġa qulit malġuk maġiġuuvut niġiġtuat kipigñiuqġutiġ tikiutisukġutiġ, aġaayyuqġutiġ God-mun unnuamiġu uvlumiġu. Taavrumuunaasiuvva Umialiik, Jew-guruat pasigaanġa. ⁸Suvlusiasiuva ilivsi siġliġnaġisiviġuġ ukpiġniksraq God-mun aġipkaġumiñaqġitilaanġat tuqunaruat? ⁹Uvamniġiuvva isumapiagatanġaluaqtuġaġa taimani qanusigairuksraunasugaluġa ukpiqtuanik Jesus-mun Nazareth-miumun.^j ¹⁰Tainnaasii piġaruġa Jerusalem-mi. Aitchuusiaqaqġuġa ataniġnaqunmik aġaayyuliqsiqpaġiñ, God-im iñuġi iñuġiaktuat tigutaanġitka, sulit tuqutauruksraġuġmata ilaalliġsuutimmiraqtuġa piyuqaġisuanun. ¹¹Tatavsagaġunagitkalu iñuġiaktuani Jew-guruat aġaayyuvipayauraġiñi, piġlaaġipkaġniaqġugu ukpiġutaat, sulit summautivaiġġugich aullaġaqtuġa uġasiksuanun iniqpaġnun nagliksaaqtitchukġugich.

Paul Quliaqtuagigaa Isumalitqigñini

(Acts 9.1-19; 22.6-16)

¹²Tainna piyaqtuqġuġa, Damascus-mun aullaġaruġa ataniġnaqusiraqġuġa piaksriusiaqaqġuġalu aġaayyuliqsiqpaġiñ. ¹³Umialiik, uvlug qitiqqaġman tautuġagiga iglaullapta qaumaniq qilaġmiñ, qaummaġiħhaaġniqsuaq siqiniġmiñ, qaummatittuaq avatimnun taapkunuġalu iglauqatimnun. ¹⁴Tavra iluqata ulġuanikapta nunamun, tusaanaruġa nipimik uqaqtuamik uvamnun Jew-guruat uqausiatigun, Saul, Saul, summan nagliksaaqtitpiġa? Nagliksautiksriusiniñaqutun ilinjnun akiġliqsiqamġa qimuktutin tukkaqtuatin qimuguksaagunmun.

¹⁵Tavra uqallaġaruġa, Kiuviġ ququularuatiin uvamnuk? Aasii Ataniq uqallaġaruq, Jesus-guruġa nagliksaaqtitan. ¹⁶Aasii makittin, niptaġviginagikpiñ kivgaksraqtuagisukġutin; quliaqtuagutiniagitin iñuich tautuġaniġuġa uvlupak, sulit quliaqtuagutilugich sunik ilitchuġipkaġumaakkamnuk ilinjnun. ¹⁷Qaunaginiaġikpiñ piġaġitquġiġlutin Israel-guruġanun, Jew-guġitчуanullu, ilinjññun tiliñiaġikpiñ.

¹⁸Tavra ilisautiniagitin tusaayugaagiksuanik mumikkumiñaqsiġugich taaqtuamiñ

ⁱ26.5 Ac 23.6; Phil 3.5. ^j26.9-11 Ac 8.3; 22.4-5.

qaummaġiksuumun, aġalatinġaiglutinj Satan-mun aġlaan God-mun, ukpiliġlutinj piġlutitinj suliqutiginjaiqsautqulugich, suli iġlaliutyumiñaqsiġlutinj God-im iñuksraqtaanjñun.

Paul Quliaqtuaġigaa Savaani

¹⁹Tavra Umialiik Agrippa, kamagiġagiga qilaġmiñġaqtauruaq qiniqtuuraaga.

²⁰Aasii isagutinjaruġa Damascus-miñ Jerusalem-miġlu suli nunaaqqi-ñiñ iluqaani Judea-miittuani, akunġanniġu Jew-ġunġichuat aġġasruinjaruġa isumalitqiksuksraunivġugich iñuich aasii mumiglutinj God-mun, suli iñuuniaqtuksraunivġugich iġsimanaqsilugu allañġuqtautilaaqtinj.^k

²¹Taamna pisigivġugu Jew-guruat tiggugġuġagaañġa aġaayyuvikpañmi aasii tuqunnialaaqsivġuġa. ²²Uvlupañmun-aġlaan God-im ikayuġagaañġa, aasiuvva makitaruġa uvani quliaqtuaġivġugu iġsimakkaġa iġmun ittuqa, iñupayaanun kamañaitchuallu kamañaitchuallu ativġugich. Uqautigikkaġa tainnatupaġgataq ittuq uqaqtinjisa God-im Moses-lu uqautigikkañatitun piyumaagñivġugu, ²³taamna Christ-guruat nagliksaaqtuksraunivġugu, suli sivulliluni añiruaniñ tuqunmiñ, iġtchuġipkaġlugulu annaun iluqaiññun Jew-guruanun Jew-ġunġichuanullu.^l

²⁴Tavra Paul uqaġniaqtillugu patchisairrunmigun, Festus-gum nipatusivġuni uqallautinġagaa, Paul kinnagūqtutin uvva, iġtchivaiññavlutin kinnagūutigiagsiñ.

²⁵Paul-gum kiunġagaa, Kinnagūñitчуġa, kamañaituatiin Festus, uvvaaglaan uqautiqaqtuġa isumalaagutiksraupiaqtuamik iġmun ittuamiglu. ²⁶Umialiik Agrippa, uqautiyumiñaġipniñ taluqsrautaiġluġa qanuq iġsimagitin tamatkua iluqaisa. Nalupqisunġitчуġa iġsimammiutin iluqaiññik, qanuq taamna piñaitchuq nalunautchiaġilugu. ²⁷Umialiik Agrippa, ukpiġivigich God-im uqaqtinj? Iġsimaruġa ukpiġigitin. ²⁸Tavra Agrippa uqallañaruq Paul-mun, Akkupauraq Christ-miugūq-titчуkġuġa isumavich? ²⁹Tavralli Paul-gum kiunġagaa, Sivikitkaluaqpan naagga sivilunaagaluqpan, aġaayyutigiġaluaġigaa God-mun iliviġlu iluqaġmiglu naalaġni-ruat uvamnik uvlupak ukpiliqūgaluaqġugich uvaptun, tigutaaqtaunġisiññaġlusi uvaptun.

³⁰Tavrani umialik kavanauruaglu Bernice-lu iluqaġmiglu allat iñuich makinjarut, ³¹aasii anianikamiñ uqaurrutinjarut avanmun, Iñuk iñña piñitчуq sumik tuqurrutauyumiñaqtuamik naaggaunniñ tigutaaqsimmatiksramik. ³²Tavra Agrippa uqallañaruq Festus-mun, Taamamna iñuk tigutaaqtaunġisiññaġayaqtuq apiqsriñaitpan Caesar-muguluni.

Paul Rome-muksaqtuq

27 ¹Tavra sivunniutaumman umiaqpagaqtuksraġuqġuta Italy-mun aitchuutiginġagaa Paul iñañiġlu allat tigutaaqtat Julius-mun, atanaurañannun Rome-miut aġuyaktinjisa atiqaqtuat Augustun-gum aġuyaktinjiniñ.

²Ikuñarugut umiaqpañmun Adramyttium-miñġaqtuamiñ aullaqsiññaagūġman nutqaagagviñiññun nunaaqqinjini Asia-m, aasii tiñinnaarraqsivġuta. Aristarchus, Macedonia-ġmim Thessalonica-miñ, piqasinġagaa tigut. ³Uvlaakumman tikiñjarugut Sidon-mun. Julius-gum aġalalluatañagaa Paul piaġuktautaitchuakun, suli aullaqtinġagaa tautugiaqvġugich avilaitqatinj aitchuqvġugu sunik pigiraksraġikkañiñik. ⁴Aullañarugut tavrañġa, aasii anuġi arguġiannaqġuni tiñilġaiñarugut qamañagun qikiqtam Cyprus. ⁵Tavraasii tiñilġaiganikapta ikaaġugu taġiuq akianiittuqa Cilicia-m Pamphylia-vlu, tikiñjarugut Myra-mun Lycia-miittuamun. ⁶Tavrani aġuyaktit atanaurañat iġtchuġinjaruq umiaqpañmik

^k 26.20 a Ac 9.20. b Ac 9.28-29. ^l 26.23 a 1 Co 15.20. b Is 42.6; 49.6.

qairuamik Alexandria-miñ aullaqsagumaruamik Italy-mun, aasii ikipkaqtuta taavrumuḡa umiaqpaḡmun.

⁷Tiḡilḡaḡsiḡaruḡut sukailaamik anuḡhiḡpaiḡḡuni uvluni iḡuḡiaktuani, arguḡianniuḡluta tikiḡḡiḡḡaruḡut akianun nunaaqḡim Cnidus. Aasii anuḡim sivunmuktuḡititchumiḡaiḡmatigut nalimun, tiḡilḡaiḡaruḡut qamaḡḡagun qikiḡtam Crete, uivvaḡlugu nuvuḡaḡ Salmone. ⁸Siḡiḡsraḡtuḡaḡlugu nunam siḡaa siḡḡaḡnaḡaluḡḡaan, tikiḡḡaruḡut inimun atiqḡtuamun Qamannirviḡmik, qaniḡani iniqḡpak inmiruaḡ Lasea.

⁹Taavrumani nunaaqḡimi uvliuḡaruḡut iḡuḡiaktuanik, navianaḡsiḡḡataḡtillugu iglauniksraḡ ukiaḡluni Jew-guruat uvlug niḡilairviat qaaḡianiḡavluni. Tavra Paul uqallautiḡaḡaluḡai inna, ¹⁰Aḡutiit, iḡitchuḡiruḡa aullaḡupta uvaḡḡa navianaḡḡiaḡtuḡ iglauniḡput, maḡutauniaḡtut usiavullu umiaḡpaḡu, iḡaanniḡu suksraunniḡsraḡput. ¹¹Tavra aḡuyaktit atanauraḡata kamaḡiḡhaaḡaḡik umiaḡpaum umialgatalu iḡuatalu uqaluḡu, kamaḡiḡaluḡaḡnagu Paul uqalua. ¹²Tavra qamannisimavik umiaḡpaḡmun nayukkaḡat ukiiviksraḡiḡḡaruḡ, iḡuḡiḡniḡsraḡ ayaksaḡḡaruḡut taḡiumun tavraḡḡa, tikiḡaiḡmagaḡsaḡḡuklugu Phoenix piyumiḡaḡumiḡ. Taamna qamannisimavik Crete-miittuaḡ sanmiruaḡ uḡallavlu kanagnavlu tuḡaḡḡun, aasii tavrani ukiḡlutiḡ.

Qagḡaḡtuḡ Tagiuḡ

¹³Tavra uḡallaḡuḡman isumavlutinḡ sivunniurriḡ nalaunniḡaḡsu-galugu, kisaḡ nuḡinḡaḡaat aasii tiḡilḡaiḡaḡsivḡlutiḡ siḡiḡsraḡlugu Crete, siḡiḡsraurapiḡaḡaḡlugu nunam siḡaa. ¹⁴Tavra akuniḡitchianḡchuḡ anuḡiḡpak niḡiḡlḡuk, anuḡqaḡḡaruḡ qikiḡtam tuḡaaniḡ. ¹⁵Tavra umiaḡpak anuḡiḡpaum nalaunmagaḡ arguḡumiḡaiḡḡaruḡut sanmiḡlugu anuḡi, iḡatchiḡaruḡut tiksiaḡluta. ¹⁶Aasii iglaunaruḡut qamaḡḡagun qikiḡtauram atiqḡtuam Caudamik. Tavra siḡḡaḡivluta anayanaiḡaḡaḡikput umiaḡpaum umiuraḡa. ¹⁷Ikuaniḡmarruḡ umiuraḡ, anniḡsuḡniḡuksaaḡsiḡaḡaat payaḡaiḡaḡsaavlugu akḡunaanik umiaḡpak. Tavraasii anayasuliḡlutiḡ iḡkalḡiḡḡasugalutinḡ mauyaḡiḡḡaḡmun siḡaani Libya-m, tiḡilḡautaiḡaruḡut aasii tiksiaḡsivḡluta. ¹⁸Tavra anuḡi suamaruaḡ anuḡiḡsillugu-suli, uvlutḡiḡman siḡqairraḡsiḡaruḡ umiaḡpaum usiaḡiḡnik. ¹⁹Uvluk piḡayuḡniaḡsii siḡqarraḡsiḡaḡaich saatḡutiḡi umiaḡpaum. ²⁰Tavra uvluni iḡuḡiaktuani tautulaḡḡaḡivut siḡiḡiḡlu uvlugiallu, anuḡi anuḡḡiḡaḡaḡluni. Kiisaimmaa iḡuuyumiḡaiḡasukkiutivugut.

²¹Tavra aḡutiit siviḡsuruamik niḡilaitkaluaḡmata, Paul makinḡaruḡ sivuḡaannun, aasii uqallautivlugich, Aḡutiit, kamaḡiyumiḡaḡaḡaluḡaḡivsiḡa aullaḡsaḡaiḡḡavsi Crete-miñ aasii siḡqaiḡiḡluta iluḡaiḡḡik usiḡtiḡnik. ²²Aasii paḡmaḡap ipiḡtusunaḡiḡvivi, qanuḡ iḡaiḡḡiḡḡaiḡchusi atausiuramik-unni, aḡlaan umiaḡpaiḡaḡiaḡtuḡut. ²³Qanuḡ unnuapak makitaḡaruḡ saniḡqamni isaḡulḡa God-im ukpiḡikkaḡma, aḡaayuvigisuuḡkaḡmalu, ²⁴aasii uqallautivluḡa, Iqsiḡak Paul, qanuḡ tikitchuksraurutin Rome-mun, aasii Caesar-m isivḡḡlutiḡ. Aasii pisivḡlutin, God-im iḡuuliḡaḡai iluḡaisa umiaḡpagaḡatitin. ²⁵Ipiḡtusunaḡiḡchiasii, aḡutiit, qanuḡ ukpiḡutiḡaḡtuḡa God-mun nalaupiaḡaḡaḡiaḡtillaḡa kilḡusiaḡa. ²⁶Aḡlaan tipiniḡaḡaḡigut qikiḡtamun.

²⁷Akimiḡaḡutaiḡaḡuḡmata unnuat tiksiaḡḡivut anuḡḡiuḡluta taḡiumi Mediterranean-mi, unnuḡaḡ qitiḡqaḡpalliḡman sivuḡḡich iḡimatchaḡaruḡ qalliḡasugalutinḡ nunamun. ²⁸Tavra kiviḡsraḡaruḡut aasii iḡitchuḡivlutinḡ iḡuiḡḡaḡtun isaḡniḡtun ititilaḡanik, ayuuḡtaallaḡqaḡlutiḡ kiviḡsraḡsaḡaruḡut aasii akimiḡaḡ isaḡniḡtun ititilaanikluni. ²⁹Tavra anayatchakḡutinḡ umiaḡpakput apuḡasugalugu uyaḡaḡruanun, niḡinḡaḡaich sisamat kitchat aquaḡun, aasii uvlusiiḡaḡsivḡlutiḡ.

³⁰Tavra sivuqłıch pigruğumavlutıj umiaqpañmiñ, niñinğagaat umiuraq immamun, kisağniaññuaqsafutıj umiaqpaum sivuagun. ³¹Paul uqallautinğagai añuyaktit atanaurañat añuyaktillu, Ukua añutit umiaqpañmiññisuaqpata iñuulirauyumiñaitchusi. ³²Tavrani añuyaktit kivluñagaich akłunaañi umiuram aasii sağvaqtıñıñu.

³³Tavra uvlug qausaaqsivallıgman, Paul niğıllaqupianğagai umiaqpağaqtit uqallakłuni, Uvlupak akimiağutailaññuqtut uvlut, aasii iluqasi tainnatun sivistigiruamik niğıurañaitchusi. ³⁴Tavra niğıllaqupiağivsi, sayaniktağumausi iñuullasisağlusi. Atausiuraq-unnii nusaqsi niaquvsıññi tammağniañitchuq.

³⁵Taamna uqallausigianikamiñ, Paul-gum tıgunğaga punniq, aasii quyyavigiqaaqługu God takkuanni, avikługu niğırraqsınaruq. ³⁶Tavrani iluqagmıñ qapıñaisaaqtañarut aasii niğıvłutiktıauq ilinıch. ³⁷Iluqata katiñfuta iñugiaktılaaqput 276 umiaqpaum iñunı. ³⁸Tavra niğısuiğataqamıñ, uqıgliñinğagaat umiaqpak igiñugich palauvaksrat tağiumun.

Umiaqpaiyaqtut

³⁹Tavra uvlugman, umiaqpağaqtit ilisağinaitkaat nuna, aglaan nalunaiginğagaat puviaq naqittuamik siñilik, sivunniutinğagaat piñagumiñaqpan umiaqpañmik apuğaksaagvıgisagukługu. ⁴⁰Tavra ilaisa kivluñagaich kitchat akłunaañich qımakługich kitchat immamun. Aasisuli tavrani añivraaqługich akłunaat qiliğitigıkkañi aquutim. Aasii nuqıñıñu sivulliq tiñilğautaq apuğaksaqsınaruq nunamun. ⁴¹Tavra nalauñıñu ikkalğug ikkalğisinğagaat umiaqpak, sivua kalivıñıñu aulayyallainaruq, aasii aqua siquminğagaat ulivrigaqtuam tağium.

⁴²Añuyaktit sivunniñarut tuquğagukługich tigutaaqtapayaurat, ilaanni nallinıch puumillutıj annakkasugalugich. ⁴³Tavra añuyaktit atanaurañata annautiyumavlugu Paul, taññiqsinaitkaa sivunniutaat. Ilaan piraksrıñagai iñupayaat puuvrallarut nautkiaquvlugich umiaqpañmiñ aasii tulaksaquvlugich. ⁴⁴Aasii ilı ilakutat ikiaqtatıgıñ naagga umiaqpaviñıñıqtıgıñ tulaquvlugich. Tavra iluqata annañarugut nunamun.

Malta-miittut

28 ¹Annañnigataqapta, ilıtchuğinğagıkpıt qikiqtıaq atıqatılaañanik Malta-mik. ²Tavra iñuıch tavraniıttuat tukkuğiksıpiğatanğagaatıgıt, ignıqsuutim-mıvıłuta pağlavlutalu iluqata, qanuq sialuguqsaañıñıñu irriliqłuni. ³Tavra Paul katıchınaruq qırıñnik aasii qırriutivlugich ignıgmun, tavrani niñiğiaq salapqınaruq uunaqsımman aasii argañıñun niñiñıñu. ⁴Tavrani Malta-miut tautukamırrıñ niñiğiaq niñinaruq Paul argañıñi, uqaurrutınarut avannun uqaqłutın, Nalupqınaitchuamik una iñuk iñuktaqagñıqsuq. Aasii annakaluaqłuni tağiumiñ, pañmapak tuquruksrañıqsuq paaqłusıağilıgu piramiñun. ⁵Paul aasii, ivsuksañagaat argagmiñniñ niñiğiaq ignıgmun aasii qanuqpallañitchuq suoramik-unnii. ⁶Tavra niğıugaqsıgaluaqtut puvtıchaqtilaaksrañanik naaggaunnii tavrannatchıaq puğniağasugalugu Paul tuquluni. Sivisturamik utaqqıgaluaqamıñ tautuñisanikamiñ sumik allanaqtuamik Paul-mi, isummitqınaruq aasii uqallausıvılvugu god-aunıvılvugu.

⁷Tavra uñasıpianıñıñu taavrumanıñ tulagvianniñ nautchiaqagviıch inñarut iñuqaqtuat Publius-mik umialganik qikiqtam. Ilaan pağlanğagaatıgıt tukkuqısmıvılvutalu uvluni piñasuni. ⁸Tavra Publius Aapañ nañılınaruq sunnautinıñıñu itıktalıqłuni auksıgaqługu. Paul-gum itchaqınagaat aasii añaayutivlugı, aksıukługu iluqaqınagaat. ⁹Tavra taamna pimman, iluqagmıñ allattaq iñuıch nañıttuat qikiqtamı qainammiut aasii iñuqaqırauvlutın. ¹⁰Taapkuva

iñuich aitchunagaatigut aitchuutiniik iñugiaktuanik aasii aullaasqikapta umiaqpak usillijagaat atugasraptiniik iglaugupta.

Malta-miñ Rome-muktut

¹¹ Tatqich piņasut pianinmata, ikuņarugut umiaqpaņmun atiqaquamun Malgigņik God-ignik. Taamna umiaqpak qainjaruaq Alexandria-miñ, aasii ukiivluni qikiqtami. ¹² Aullaqapta tikiņjarugut iniqpaņmun Syracuse-mun, aasii tavrani uvlivluta piņasunik. ¹³ Tavranaasii supiaęaqłuta tikiņjarugut iniqpaņmun Rhegium-mun. Uvlaakumman uņalaęunjaruq aasii uvlunni malgugni iglavvluta, tikiņjarugut nunaaqqimun Puteoli-mun. ¹⁴ Tavrani paqinjarugut ukpiqtuanik, aasii aiyugaaņagaatigut nayuquvvlutiņ tallimat malgugni uvluni. Tavrana aullaqapta tikiņjarugut Rome-mun. ¹⁵ Tavranasii ukpiqtuat Rome-miut tusaakamisigut qaisilaaptiniik paņagaatigut, ilaņich ayuuqtigivlutiņ nunaaqqimun atiqaquamun kasimaviņmik Appius-mik, aasiisuli ilaņisa nunaaqqimun atiqaquamun Piņasunik Tukkuaviņnik. Paul kasuqamigich quyyavigiņagaa God, aasii qapiņaisaałtuni.

Rome-miittut

¹⁶ Tavra tikiņņapta Rome-mun, Paul iniaqtitaunjaruq ilaagun, munaqsriqaqlugu aņuyaktimik. ¹⁷ Uvlut piņasut pianinmata Paul katitiniņagai atautchimun tavrani sivulliuqtaturuat Jew-guruani. Aasii katitaniņmata uqallautiņagai, Aniqtatiit, sumik piņaitkaluaqtilluņa paaqsaaņaruamik iņuptiniun naaggaunnii piļgusiņiņiņun maņņuupta aitchuusięiņakkaptiniun, tigutaaņagaana Jerusalemi, aasii aitchuutigivluņa Rome-miun. ¹⁸ Apiqsruqtuanikamiņņa tigutaaqtaunaiqsitchumaņagaluaęaana, ilitchuęiņiņiņamiņ tuqurruatayumiņaqtuanik killukuęutimnik. ¹⁹ Tavra Jew-guruat tainna pitquriņitkaqsimmata, naņęviiqama ullautisunaruņa Caesar-mun isivgiqvluņa, pasikkutiksramik uqautiksraitkaluaņęaęma iņuptigun.^m ²⁰ Taamna sivunięivlugu apiqsriņaruņa tautugukłusi uqaqtigisukłusi, atakkiatanj ukpięigiga Christ-guruat qaiņatilaņanik, Israel-guruat nięiugikkaņat, aasii taamna pisigivlugu tigutaqtauruņa. ²¹ Tavra ilaisa uqallautiņagaat, Tuyuusiaqanaitchugut Judea-miñ ilipkun, sulii nalliataunnii aniqtatiit maņęatuat quliaqtuaęiņaitkaat naagga uqautiņaitkaat suna pigiitчуaq ilipkun. ²² Aglaan uvva tusaasukkaluaqtugut qanuq isumaqaqtılaaęnik, ilisimavvluta sumipayaaq iñuich uqautigisuummatigik pigiitчuanik ilauvigikkatin.

²³ Nalunaiqsiquaqłutiņ uvlumik piqatigivlugu Paul, iñugiaktuat iñuich ullaņagaat Paul taavrumanii uvlumi inaanun. Uvlaanaņiņ-qana unnuagaataqtillugu, Paul kaņiqsipaęniatanaęai quliaqtuaęutivlugu ilu tusaayugaaęiksuaņanik Atanniqsimmataata God-im iņun. Ilaan ukpiliqsinniaņagai Jesus-mun taiguęutivlughich pitquraniņ qaisauruaniņ Moses-kun, aglaaniņi ilu uqaqtiniņa God-im. ²⁴ Aasii iñuich ilaņisa ukpięiliņagaich uqaluņi, allalli arguasuktiliguch. ²⁵ Tavra atinęiqamik inmiņi aullaņarut, Paul uqallaaniņman atautchimik uqaluņmik, Ilitqusięisuaq nalaunjaruq uqallautikamigich maņņuuסי Isaiah-kun uqaqtimigun, uqautivlughich God-im uqaluņiņik inna,

²⁶ “Naalaęnituiņiņęiņiņagałtuսi aglaan suoramikunnii kaņiqsiyumiņaitchusi, sulii qiniqtuiņiņęiņiņagałtuսi ilisaqsriyumiņaitchusi.”

²⁷ Qanuq ilivsi iñuich puqiliņarusi, sulii tusi ilaqsinarusi siqunęiqtusi, ilaanni ilisaqsriņasugalusi sulii tusaanasugalusi sulii kaņiqsiłusi, aasii saallusi uvannun iluaqsitqulusi.”

²⁸ Tavra Paul uqallavsaaņaruq, Ilisimaruksraursi God-im tusaayugaaęiksuaņa annaurraunikun qaisauruq Jew-guņitchuanun. Iliņich naalaęniņaqtut. ²⁹ Tavra Paul uqallaaniņman taavrumiņa, Jew-guruat aullaņarut uqavaapięataqlutiņ avanmun.

^m 28.19 Ac 25.11.   ⁿ 28.26-27 Is 6.9-10.

³⁰Tavra Paul inuunaruq iglumiñi tavrani ukiuk malguk naaḥugik inmiñik akiḷiutivluni, paglavlugich inuich iluqaisa ullautiruat inmiñun, ³¹algaqsruutigivlugu God-im atanniqsimmataa inuñnun, iḷisautivlugiḷḷu Atanigmik Jesus Christ-mik, uqaḷuni taluqsrautaiḷḷuni pitchaiḷiraiḷḷuniḷu.

PAUL TUYUUTIŊICH ROME-MIUNUN

Iiŋchuqqutit

Paul-gum tuyuutaa Rome-miunun aglaaguruq itqanaiyautausaqługu ullagamaatchigamiun añaayyuvia Rome. Savaqatigisukługi ukpiġniaqtuat Rome-mi aasii ikayuqtigilugi Spain-muguni. Aglaktuq uqausigivlugu ukpiqqun sulı qanuq ukpiġniaġniġmi itilaaja. Uvani makpiġaani iluqanikavsak Paul-gum alġaqsruutaa ittuq.

Paġlaqqaalugich sulı añaayyutisuuniqqaalugı uqallausigıġaa tuyunmi sivunġa: “Uqalugısuat salapqıġaat qanuq God iñuni savaġisılaanġich ivıġaumanaqsıllasıvıluġi; ukpiqqutiqaġnikun isuitchuamik” (1.17).

Paul-gum uqausigıvsaġaa sivunniutini. İñupayaaq, Jew-guruallu, Jew-guñitчуallu ivıġaumanaqtuksraurur God-mun qanukkii iluqatik payariraullarur suanġataanut piłuutim. God-im ivıġaumagısuugai iñuıch ukpiġutaatigun Jesus Christ-mun. Tuglıġıġaa Paul qulıaqtuagıvıluġi nutaaq iñuggun piqatıvıluġi Christ isagutıruaq iñuuqatıġınagutırunı God. Ukpiqtuagı tutqısuq God-mi, sulı ilitqusıġıksuam piıġaa suanġataaniñ piłuutivılu tuqutıvılu. Chapter 5-miñaglaan 8-mun Paul uqausıġımmıġaa sivunġa pitquranġata God sulı suanġataa ilitqusıġıksuam ukpiqtuam iñuusianiittuam. Kanıqıspkaġniaġmıġaa sulı qanuq Jew-guruallu Jew-guñitчуallu iñuutquyumagaluaqtilaanġich God-mun. Sivunniġaruq Jew-guruanun suksraaġnivıluġi Jesus qanukkii tainna God-im piraksrıaġımmaun iñupayaaq aksıllatıvıluġi God-im naglıkkutaanut Jesus Christ-mi sulı ukpiġıġaa Jew-guruat tainnaisunaiññaġniañisılaanġat. Paul aglagmiuq qanuq ukpiqtuagı iñuuruksrautilaanġannik, nakuuqutıniġ avanmun nuımaħhaaqługu. Uqausıġıġaa savaurriñıq God-mun, nunallaanut, avanmun, sulı isumamun aġalatitġaiłiñıq. Aqullıqsaġutıġıġai ilısimaramiñun paġlatıllu nanġaullu God-mun.

Avgutit

Sıvullıqsaġgutaalu sivunġalu.....	1.1-17
İñuum annaurauruksrauniġa	1.18–3.20
God-im salapqıġaa annagvıksraq	3.21–4.25
İñuusatqıġniġ Christ-mi	5.1–8.39
God-im sivunniugıtaa Israel-kun	9.1–11.36
Ukpiġniaqtuam irrusıksraġa	12.1–15.13
Aġıusauullu paġlatıñıllu.....	15.14–16.27

1 ¹Ukua tuyuutit qairut ilıvısiññun Paul-miñ, kivġanıñ Jesus Christ, piksraqtaaġınarana tilıraġısukługu alġaqsruitıvıluġi God-im tusaayugaaġıksuanıñik. ²Taapku tusaayugaaġıksuat iñılġaan unniqsuqıisıġıġıkanġich God-im uqaqtıñısa Bible-ni. ³Taapku tusaayugaaġıksuat qulıaqtuagaqtut God-im İġniñanik aniñaruamik David kiñuniñiñniñ, ⁴sulı pisıġıvıluġi piłuutaitġuaq İlitqusia nalupqınaiqsauñıpaıqtuq God-mun İġniġıvıluġi aliugnaġıñıġun añısim tuqqunmiñ. ⁵Atanıqput Jesus Christ naglıkkutiqaqanaruq uvamnun tilıvıluġa qulıaqtuagıtıvıluġıġich iñupayaa

^a 1.3-4 Mt 1.1; 12.23.

annautiyumiñañilugich ilaanun ukpigikpanni kamagikpannilu. ⁶Ilivisvsauq ququaqtaummiusi pigitquvlusi Jesus Christ-mun. ⁷Pağlagivsi iluqasi Rome-miittuasii, God-im piviuttağirajasi, ququaqtaunjaruasii ilaaguaqtautquvlusi ilaanun. Nagliktuusiaqpaqagitchisuiq tutqiummigu God-miñ Aapaptiñniñ, Ataniptiñnilu Jesus Christ-miñ.

Añaayyun Quyyavigivlugu God

⁸Quyyavigiqqaagiga God-iga Jesus Christ-kun iluqavsigun, ukpigurri quliaqtauagimmarruñ nunapayaani. ⁹God, savautikkağa pisuqtilaaptun tusaayugaagiksuañagun Iğñiñan, ilisimaruq ataramik itqumatiilaamnik ilivsiñnik añaayyutimni. ¹⁰Suli ataramik apiqsriuruña qanuğluña ullagukłusi God-im pisuutigikpagu. ¹¹Tautugumapiagivsi ikayuğukłusi ukpigutiksi suañasiłaağukługu. ¹²Taamna sivuniqaqtuq, uvagut avanmun qapinjaisaağutiluta ukpigutiptigun. ¹³Aniqatiit, ilisimatqugivsi ataramik qaiyumagaluagaqtuña ilivsiñniñun alğaqsruisukłuña, tautullasiłuña ukpiqtuanik suañasiłaaqtuanik, piłusuiqirauruaniglu annaurrauranik, piñaruatuttauq allani nunani. Aglaan piñaiłutaksraq itchuuruq tamaunjanun-aglaan. ^b¹⁴Alğaqsruiruksraupiaqt uña iñupayaanun aglagnik ilisimaruñun naluruanullu isumaturuanullu isumalluagañitчуuanullu, ¹⁵ilivsiñniñnullu Rome-miittuanun alğaqsruiyumapiqaqtuña tusaayugaagiksuanik.

Tusaayugaagiksuaq Suanñatiqaqtuq

¹⁶Kanñugijitkiga tusaayugaagiksuaq qanuq taavrumuuna God-im annautillagaa kiñaliqaa ukpiqtuq tusaayugaagiksuanik, qaiqqaanjaruq Jew-guruanun, aasii aquvatigun Jew-gunjichuanun. ^c¹⁷Taavrumuuna tusaayugaagiksuaqun God-im nalaunñatqutaa salapqinjaruq iñupayaami ukpiqtuami tusaayugaagiksuanik, aglausimaruatun inna, “Iñuk nalaunñasirauruq ukpigunmigu inuuniaqtuq isuitчуamun.”^d

Iñupayaat Piłuksinjarut

¹⁸Qanuq God-im qinnautaa salapqisuiq qilañmiñ iñupayaanun god-añlaqtuanun piłuktuanullu, tamatkununa piñaiłutchiqsuiruanun ilumun ittuamik. ¹⁹Sut ilitchuqutiksirat God-iqaqtilaamnik nalunaitkaluaqtut ilinjiniñun qanuq God-im ilitchuğipkanğagai ilinjiniñun. ^e²⁰Taimañña-qañña God-im savañmagich supayaat, iñuich qiniñagaich sut God-im savaañi, suli ilisimavlugu iñuutilaaña suaññatiqaqtuni kamañatuamik isuitчуamun. Tavraasii patchisiksraitçhut, ²¹qanuq ilisimagaluaqługu God, ukpigilipiagatanaitkaat God-auni lugu aasii nanğagługu quyyavigilugulu, aglaan isumalluagañiñjarut kamasuutaiçłutigu.^f ²²Uqavigaaqtutij isumatunivłutij isumalluagañiñjarut, ²³suli añaayyuniq tuqulaitçuamun God-mun simmausiçługu añaayyuvigivlugich iñuuraqpaliat tuqullaruatun iñuktun, tiñmiatullu niğrutitullu nimigiatullu.^g

²⁴Taamna pisigivlugu, God-im ilaisituuqtinñagai pisuutaatigun. Ilinich piłuksinjarut kamagivlugich pigiitçuat kipigniğutitij aasii atuçlugich timitij kanjunaqtuakun avanmun. ²⁵Tainnatchich iñuich ukpigijagaat saglun, ukpigigaluagnagu ilumun ittuq God-ikun. Tavra añaayyuvigijagaich sut God-im savaañi, aasii kamagisuiçługu God savañaruq supayaanik, nanğagaksrauruq isuitçuamun, Amen. ²⁶Taamna pisigivlugu God-im ilaisituuqtinñagai pigiitçuamun kipigniğutiniñun. Ağanajisa simmausiçługu nutim piłgusiuruq atugağivlugich

^b 1.13 Ac 19.21. ^c 1.16 a Mk 8.38. b 1 Co 1.18. ^d 1.17 Hb 2.4. ^e 1.19-20 Ac 17.24-27. ^f 1.21 Eph 4.17-18. ^g 1.23 a Ps 106.20; Jr 2.11. b Dt 4.16-18.

timitiñ aǵnauqanmiñnun. ²⁷Tainnatuttauq añutit simmausiqługu nutim pilǵusiq aǵnamun kipigñiupiagatautivlugich atugaǵisuklugich añutit timitiñ kanñunaqtua-kun allanun añutinun. Aasii nalliummatiruamik paaqłusiaqaqłutiñ pigiitчуatigun pilǵusigikkagmikkun.

²⁸Qanuq isummatigimmarruñ kamagiraksraiññivługu God, ilaan ilaisituuqtinñagai pigiitчuanun kipigñiuǵutiñiññun, piluusiqutinullu pilǵutchiñun. ²⁹Iłumiutaǵiñagaich qanusipayaat piluutit, allatuutillu kaviuqutillu uumisuuqipaiłlu. Suli iłumiutaǵivlugich killuqsrautit iñuagutillu uqavaaǵutillu pisaasuǵmiagutillu, pigiitчuamik irrusiqagñigilłu allanun, uqautikłiǵñigilłu, ³⁰saglutiginnigñigilłu, uumikłiqsuallu God-mik, qapignautikun uumisaaqłiqsillu, arguanñatillu uqavigaagutillu. Isummatiqaquallu nutauruakun piluusiqutiksranik kamasuutairrutiniglu añayuqaanun, ³¹isumalluagñirrutillu, taññiıłaiññigilłu unniqsuqñiisinun, añayuqaagñiñi piviuatqaqutairrullu, nagliktairrutillu. ³²Tamatkua tainnatchiñik piraǵausiqaqtuat iłisimalluataǵaluaqtut God-mun uqallautiñatalaaqtıñ tuquruksraunivługich. Aasii piluusiqiuganarut tainnatchisigun kiaqsruqługilłu allat tainnali pitquvlugich.

God-im Tatavsautaa

2 ¹Tavrallı ilivich, kiugaluaǵuvich, tainnatuttauq piluksıñarutin taip-kunatun iñuktun, aasii pasiraksraummiutin. Isivǵiqapkich taipkua iñuich piluusiqirualivługich, ilinñun isivǵigmiutin, qanuq piluksimmiutin tainnatun.^h ²Iłisimarugut God isivǵiisuruq nalaunñaruakun tamatkuniñga piluksiruanik. ³Isumanak God-mun isivǵigñiaǵasugalugich allat kisiisa, piluksiruat tamatkunuuna, aasii isivǵiñiłlutin tamatkuniñaptauq piluksisiqaqavich. ⁴Isumaruksraunıñchutin God suñaiññasugalugu qanutun manimmilgutigimmatin tatavsalaısaaqłutin. God-im qıñiurritigaatin piaqłuktanıtkaatillu isumalitqıquvłutin. ⁵Aglaan sivunmuuguvit-suli uqaqsigñirrutinıñ isumalitqıgunıñlutin God-mun qinnalıqsaiññautipkaqtutin. Ilaan qinnautaa salapqıgumaaqtuq uvlumi ilaan nalaunñaruakun isivǵiqpagich iñupayaat. ⁶Qanuq God-im paaqłiǵñiaǵaa iñupayaat qanuq iñuunaniñagun.ⁱ ⁷Tamatkua qıñiuiqłutiñ nalautchiruat God-im pisuutaanik, ilaan aitchuǵniagai iñuggunmik isuitчуamik, tamatkua niǵiuktuat kamañsıpaqtauniksramik God-miñ. ⁸Aglaan God-im qinnautipiagataǵniagai iñuuruat isummaatuuqłutiñ piluusiqirauvłutiñ, iñuusunagñatiñ God-im iñuutqutiñigun. ⁹Isumaǵutiqpaqagñia qtut nagliksaaǵlutiglu iñupayaat piluusiqiugaqtuat, Jew-guruallu Jew-guñitчуuallu atunim. ¹⁰Aglaalli iñupayaat kamaksruruat God-mik, Jew-gugaluaqpata Jew-guñitkaluaqpatalu, aitchuǵniagai tutqıunmik kamañsıpkaunmiglu qıłanmi. ¹¹Qanuq God atıruq iñupayaanun.^j

¹²Iñuich iluqaǵmiñ piluksıñarut naluvlugich God-im pitqurañi Moses-mun qaisañi, suksrauniaqtut. Aglaan God-im isivǵigñianıtkaı taapkua pitqurat uqaluatigun. Aasiıñi iluqaǵmiñ piluksiruat iłisimallaisa God-im pitqurañi, isivǵiqsauniaqtut pitqurat uqaluatigun. ¹³Tamatkua kamaksruruat God-im pitqurañiñik nalaunñanirauniaqtut, aglaan tusaaruat kamagıgaluaǵnagich pitqurat God-im nalaunñarualıñianıtkaı.

¹⁴Jew-guñitчуat naluruat God-im pitqurañiñik nalaunniǵmatigik taapkua pitqurat iñuunıaqłutiñ isumamiñni nalaunñanasugikkagmikkun, inmiñun pitquralıuǵmatun piut, ¹⁵aglaan salapqıñagaat puttuqsrisılaaqtıñ God-im pitqurañiñik, iłitчуǵıpkairuanik nalautılaanñanik naagga pigiitчualıqitılaanñanik, sulı isumaalutчaktıñugich, naagga patchısaıññıalavłutiñ. ¹⁶Iñupayaat isivǵiqsauniaqtut taıvrumanı uvlumi, God-im tilikpagu Christ Jesus isivǵiqulugich

^h 2.1 Mt 7.1; Lk 6.37. ⁱ 2.6 Ps 62.11-12; Pr 24.12; Jr 17.10; Ez 18.30; 33.20; Mt 16.27. ^j 2.11 Dt 10.17.

iluqaisa nalunautchianjich iñuich. Tavra taapkua ilagigaich tusaayugaagiksuum algaqsruutigikkağama.

Jew-guruallu Pitqurallu

¹⁷Tavra ilivsi, Jew-guniragaagtusii, naamarualirusi piqaqavsi God-im pitquranjñik qaisanjñik Moses-mun. Uqavigaaqtusi God God-iginivlugu. ¹⁸Iļisimaniqsusi qanuq God-mun iñuutqutilaavsiññik, God-ivlu nakuuħhaaqtuanik iñuutqutiññik iļisaisiaqarjavlusi ilaan pitquranjñik. ¹⁹Nalupqisunjpiiaqtus i iļisimanivlusi God-im pitquranjñik, iļisautiyumiñaqlugich kanjqsaisaitchuat pitquranun, aasii iļisautilugich kanjqsipkağlugich. ²⁰Iļisautiyumiñağniğisi naluruat God-im pitquranjñik, tamatkualu miqħiqttutun ittuaat kanjqsisisimiñni pitquranjñik God-im. Tavra piginiqavsigik God-im pitquranj kanjqsinqapiagnaqsusi qanuq God-mun iñuutqupiağataqtilaanañnik iñuich. ²¹Iļisaurriyumiñaqsiñaniguvsii allanik iñuñnik, summan iļisautisunjitpisi ilivsiññun? Uqallaurrisuuruasii iñuñnik, Tiglignak. Iļivsi tigliguvisi? ²²Uqallaurrisuuruasii iñuñnik, Allatuğnak, allatuğsuvisi? Uqaqtusii piļuutaunivlugu añaayyuruni iñuuraqpañnun, añaayyuvianiñ iñuuraqpaich tigliguvisi? ²³Uqavigaaqtusi iļisimanivlughich God-im pitquranj qaisanj Moses-mun naaggaavva kanjunaqsiļiğagigiksi God, kamaginjññavsigik pitquranj. ²⁴“Taamna pisigivlugu nunam iñuñisa uqamaqluutigigaat God.” Tainna aglausimaruq Bible-ni.^k

²⁵Nalunaiññutchiqsaunaguvsii God-im iñuksraqtaanjñun iļaliutilusi Jew-guruasii, aasii kamagivlughich God-im pitquranj, anniqsuusiaqqtusi. Aglaan kamaginjtukvisigik God-im pitquranj, nalunaiññutchiusiaqsi iļautilaavsiññik God-im iñuksraqtaanjñun anniqsuutaunjtichuq, Jew-gunjtichuatun iļimmiusi.^l ²⁶Allaaguttauq, Jew-gunjtichuağli iñuuniqan God-im pitquranj kamagilughich, ilaa kisiuqatauniaqtuq God-im iñuksraqtaanjñun, nalunaiññutaitkaluanjñağmi Jew-guruat nalunaiññutañannik.^m ²⁷Aasii taapkua Jew-gunjtichuat, nalunaiññutchiqsaunjtichuat, kamagimmatigik God-im pitquranj pasiñiağasii piļusiqiniļusi nalunaiññutaqaqtusii, qanuq kamaginjññavsigik God-im pitquranj aglausimaruat.ⁿ ²⁸Pisigigiññağlugu taiguutiqağniqsi Jew-mik Jew-gupiağatanjtichusi. Iļaginjtkaasi God-im iñuksraqtaanjñisa pisigigiññağlugu God-im nalunaiññutchiutaa ilivsiññun.^o ²⁹Jew-gupiaqpaalluktut iñuk kamaksriļlaturuaq God-mik ataramik. Jew-gupiaqpaalluktut iñuk God-im iñuksraqtaagikkaña, qanuq iñuuruq nalaunjaruakun sivuğaani God-im. Ilaa iñuusuktut kamagilugu God uummanmiññ aglaħiñañiļaatigun pitqurani, aasii nangausiaqagłuni God-miñ iñuñiļaaññ.^p

3 ¹Tamatkua tainna itpata, sumik anniqsuusiaqaqpa Jew-guniq? Sumik anniqsuusiaqaqpa piqağniq God-im nalunaiññutchiutaanik? ²Atqunaq anniqsuusiaqağnaqtuq Jew-guniq. Sivulligmi, God-im aitchunjaği Jew-guruat aglausimaruaniq pitquranik Moses-kun.^q ³Jew-guruat iļanjich ukpiğutaitkaluaqpa kamagilailļughich God-im pitquranj, ukpiğutairrutaata God taññiipkağumiñaitparrun unniqsuqħiisinjñik tamatkunuja ukpiqtuanun? ⁴Naaggapiağataq. Iñupayaq saglusuğaluağniqpan, God sagluyumiñaitchuaq. Bible-ni aglausimaruq God-ikun inna,

“Nalaunjasuurut uqaluktin iñuich-unnii uqağaluağmata nalaunjññivlutin pisaanavlutin.”^r

⁵Iñuich iļanjich killukun uqağuurut inna, Uvagurguuq piļuksigupta, tautuktinniağivut iñuich God-im nalaunjataanik, tavraasii uqallakłutiñ nakuuniļugu piļuksiruni. Tavrasuligguuq God killukuagnaqsuq tatavsqaamisigut.

^k 2.24 Is 52.5. ^l 2.25-29 Dt 10.16; 30.6; Jr 4.4. ^m 2.25-29 Dt 10.16; 30.6; Jr 4.4.

ⁿ 2.25-29 Dt 10.16; 30.6; Jr 4.4. ^o 2.25-29 Dt 10.16; 30.6; Jr 4.4. ^p 2.25-29 Dt 10.16; 30.6; Jr 4.4.

^q 3.2 Ps 147.19-20. ^r 3.4 Ps 51.4.

⁶Tavra tamatkua uqaqtuat tainna killukuaqtut qanuq nalupqinaitchug ilisimarugut God-im isivgiġñaigai nunam iñuñi piluktuat. ⁷Uvañaptauq killukuaġmiuñja uqaqama inna. Sagluniġma iñuich qiniqtillakpagich God-im ilumun irrutaanik aasii nangaglugu, pasiyumiñaitkaañja piluusi qirauniñuñja. ⁸Taamna ilumun inniqpan, piluusi qiuğa qta iñuñnun nangavsaaqulugu God. Iļisaurriñitçuñja tainnatchiñik saglunik. Aglaan iñuich iļañisa uqautiġiñja aannja tainnatchiñik iļisaurriñivñuñja. Taapkua iñuich God-im isivgiġñaigai nalaunñaruakun.

Iñuñmik Nalaunñaruagitchug

⁹Taapkua uqautiġianikaptiġik uqallakkumiñaqpisa Jew-guruat nalaunñarhaaġniñlugich allaniñ iñuñniñ? Naagpapiagataq. Iļitçuġipkaaniñjaġivsi iñupayaurat Jew-gugaluagumiñ Jew-guñitkaluaġumiñ, aļalatiqatut piluunmik.

¹⁰Bible-ni aglausimarut uqaluich inna,

“Iñuitchug nalaunñaruamik, atausiuramikunnii nunam iñupayaurañi.”^s

¹¹Iñuñmik piitchug atausiuramik-unnii kañiqsiruamik naagga kañiqsisuktuamik God-mun qanuq iñuutqutilaamiñik.

¹²Iñupayaat asivañarut nalaunñaruaniñ apqutiniñ, aasii tammaqłutiñ piluunmi. Iñuitchug nalaunñarualiqiruamik atausiuramikunnii.

¹³Uqaluñich salumaitchut tivluktigiruġlu tipaatun añmaruam iluvvivium. Saglutupaigataqtut. Nimiġiatun tuqunamik qaniġmiutaqatutun, uqaluñmiñni tainnatun ittut.^t

¹⁴Siliviniñarut uqamaqłuutiniñ qinnañaruaniġlu uqaluñnik.”^u

¹⁵Iñuaqsayarut.^v

¹⁶Sumun aullaqamiñ, maqutchirut iñuilliuqtitchirullu.

¹⁷Nalurut añuyautaiññaġniġmik.

¹⁸Añalanñitkai qiksiksrautim God-mun.”^w

¹⁹Pañmapak iļitçuġirugut pitqurañi God-im qaisañi Moses-kun aļalatchirut iñuñnik aitchuusiaqatunaniñ pitquranik. Tavraasii, kiñaliqaa patchisiksraqaġumiñaitchug kamaksriñiñniġmigun pitquranik, suliniñ nunam iñupayaañja pasikkusiaqagñiaqtuq God-miñ. ²⁰Kiñaliqaa nalaunñarualiyumiñaitchug inmiñik sivuġaani God-im, kamagiugaġniñlugich pitqurañi God-im ataramik, qanuq pitqurat iļisautiġiññaġatigut qanutun piluktilaaptiñnik.^x

Qanuqłuni God-im Nalaunñasiļlagai Iñuich

²¹Aasii pañmapak God-im salapqijaġaa qanuq iñuk nalaunñasiyumiñaqtilaañjanik sivuqqamiñi, pitqurat piqutiġiñjaġlugich. Uqatqiniñja God-im Bible-ni iñiļġaan uqautiġiñjaġat taamna nalaunñasiñiq sivuġaani God-im.^y ²²Taamna nalaunñasiñkaun qairuq ukpiġutikun. Iñupayaaq ukpiġ tuaq Jesus Christ-mun nalaunñasiñkauniatuq sivuġaani God-im. Iñuich iluqagmiñ atirut, ²³qanuq iñupayaat piluksinañarut aasii God-im nangagumiñaitkaa kiñaliqaa nalaunñaniñlugu. ²⁴Tavraasii, nagliktuuti qpaqatłuni, God-im nalaunñasiñkauniatuq iñupayaat akiiļaamik. Ilaan tilijaġaa Christ Jesus akiļiquvlugich piluutipayaurat tuqulugu añarraurami. ²⁵God-im tilijaġaa Jesus tuqutquvlugu aasii maqipkaġlugu aña akiļiqsaġlugich piluutiñich iluqagmiñ ukpiqtuat inmiñun. Taamna piñjaġaa salapqigukługu nalaunñatiniñ suliqutiġiñja qisniñmiġmigun piluutiniñ, piluusi qiañiñniñnik-unnii iñuich Christ tuqunaiññaan. God-im tatavsanañitkai tavrauvvaa manimmilġuti qatłuni. ²⁶Tavra pañmapak God-im salapqijaġaa nalaunñatilaaniñ suliniñ nalaunñasiñkallatilaañjanik kiñaliqaa ukpiqtuq Jesus-mun.

^s 3.10-12 Ps 14.1-3; 53.1-3. ^t 3.13 a Ps 5.9. b Ps 140.3. ^u 3.14 Ps 10.7. ^v 3.15-17 Is 59.7-8. ^w 3.18 Ps 36.1. ^x 3.20 Ps 143.2; Ga 2.16. ^y 3.21-22 Ga 2.16.

²⁷Tainnainniġman, uqavigaagutiksraipiaqtugut qanuq nalaunġasiyumiñaitchugut kamagilugich God-im pitqurañi. Nalaunġasipkaqtaurugut ukpiġutiptigun, ²⁸qanuq iġisimarugut iñuk nalaunġasipkaqtautilaananik ukpiġutaagun Christ Jesus-mun. Iñuk nalaunġasipkaqtaulaitchugut kamagilugich pitqurat. ²⁹God Jew-guruat kisimik God-iginiġkaat. God-igimmigaat Jew-guñitchuat. ³⁰Atausiuniġman God, ilaan nalaunġasipkaġniaġai iñupayaat pisigilugu ukpiġutaat, Jew-guruallu Jew-guñitchuallu. ³¹Nalaunġasipkaqtaullaniqapta ukpiġutiptigun, sivuniqanġipiaġataqtuq kamagiraksraigñiġlugich God-im pitqurañi qaisañi Moses-kun. Aglaan pañmapak ukpiliqapta Jesus-mun, kamagiyumiñagivut pitqurat.

Abraham Tuvraaksriutaa

4 ¹Abraham, mañjuuruuq Jew-payauranun, uuktuutigilakput iñuñ-mun ukpiġunmiġun nalaunġasipkaqtauruumun sivuġaani God-im. ²Abraham piġusilluatañisa nalaunġasipkallakparruñ sivuġaani God-im, uqavigaagutiksraqaġayaqtuq. Aglaan uqavigaagutiksraitchuq piġusigiksuanik sivuġaani God-im, ³qanuq Bible uqaqtut, “Abraham ukpiġiñagaa God, aasii taavruma nalaunġasinaġaa sivuġaani God-im.”^a ⁴Tavra iñuk nalaunġasipkaqtaullakpan pisigilugich piġusilluatañi akiññaktaaginiġaa nalaunġasisiñi, iñuktun savakłuni akiññaktuatun. Aitchuusiaginiġkaa, aglaan akilġusiaġiġaa. ⁵Aasiili iñuk nalaunġasiniñiatanġitchuaq piġusilluatamiġun aglaan ukpiqtuq God-mun, nalaunġarualigaa God-im ukpiġutaa pisigivlugu. God-im nalaunġasillagai piġuusiqirit ukpiliġmata. ⁶Taamna uvva David uqautiġiñagaa Bible-ni uqallakami, iñuk quviasuguruq God-im nalaunġasipkaġmani piqtigiñaiġlugich piġusilluatañi. David uqallañaruq inna, ⁷“Quviasuglich iñupayaat piġuutipayauranġich suliquitiġiñaiqsauruat itqaumayumiñaiġlugich.”^b ⁸Quviasugli iñuk Atanġum akilġipkaġniañisaña piġuutiñiñik.” ⁹Taapkua David uqaluñi quviasaagusiata inġitchut kisiñiññun tamatkunurañ nalaunaiñuġchiqsaunaruñ God-mun piksraqtaaguniñatigun, aglaallu Jew-guñitchuanun. Qanuq Bible uqaqtut Abraham nalaunġasipkaqtaunivlugu pisigivlugu ukpiġutaa. ¹⁰Abraham nalaunġasinaġaa God-im nalaunaiñuġchiqsaunaiññaan timimiñi. ¹¹Abraham nalaunaiñuġtaña iġitchuqtaunaruq ilaa God-mun nalaunġas ipkaqtaunaniñatilaananik pisigivlugu ukpiġutaa. God sivunniñaruq tainna, malġuk sivuniġivlugik. Sivulligmi, Abraham aapatun ittug iluqaiññun Jew-guñitchuanun, tuvrautiruanun tuvraaksriutaanun, ukpiġunmikkun nalaunġasipkaqtauruanun God-im sivuġaani. ¹²Iġluani, ilaa aapauruq iluqaiññun Jew-guruanun kisan pisigisunaġnagu nalaunaiñuġtañat God-mun iñuginiġlugich, aglaan ukpiqtuanun God-mun, Abraham-tun ukpiġutiqaqtuatuñ God-mun nalaunaiñuġchijaiññaġmi.

God-im Unniqsuġhiisaa Tanġiñlaruq Ukpiġiruni

¹³God-im unniqsuġhiinaġaa Abraham kiñuniñiġlu kiñuvaannagnaġnivlugich nunamik. Taamna unniqsuġhiin unniqsuġhiisaunaitchuq God-im qaiñmagich aglausimaruat pitqurani Moses-kun, aglaan unniqsuġhiisaunaruq Abraham-mun God-im nalaunġasipkaġmagu ukpiġutaa pisigivlugu. ¹⁴Tavra kisimij piqaqtuat God-im pitqurañiñnik kiñuvaannakkumaaqpata nunamik, ukpiġun anniqsuutaunġitchuq, unniqsuġhiin anniqsuutaunġiñmiuq. ¹⁵Qanuq uqallautianiñagivsi, God-im pitqurañisa tatavsaqtitchuugaich iñuich qanuq kamagilaitkaich. Iñuich pitquraiññamiġ kamagisaksraitchut pitquranik.

^a 3.30 Dt 6.4; Ga 3.20. ^b 4.3 Gn 15.6; Ga 3.6. ^c 4.7-8 Ps 32.1-2. ^d 4.11 Gn 17.10.

^e 4.13 Gn 17.4-6; 22.17-18; Ga 3.29. ^f 4.14 Ga 3.18.

¹⁶Tavra ilitchirugut iñuich ukpígútiqaqtuksraupiaqtut aitchuusiaǵiniǵumirruḡ God-im unniqsuqłiisaa. Aasii iñuich ukpiliqamiḡ, Abraham-mun kiḡuniłiutisuurut, aasiłi God nagliktuutiqaḡmigiḡun nalupqinaǵiḡuḡaa unniqsuqłiisini ilinǵiññun, tamatkunurḡa pitquramiñik piqaqtuanun, tamatkunurḡalu ukpígútiqaqtuanun Abraham-tun. Tavraasii Abraham aapagigikput iluqata,^f ¹⁷aglausemaniḡatun Bible-ni, God uqallaḡaruq, “Uvaḡa aapaliutiḡagikpiñ iñugiaktuanun nunauruanun.” Tavraasii God-im akuqtuḡaḡaa Abraham aapaliutivlugu iluqaptiḡnun, qanuq ilaan ukpiḡiḡaḡaa God iñuupkaillaruq tuqunaruani, sulii uqautiqallaruq sivunniḡuḡunmiñik taḡḡiḡaitchuanik taḡḡianiḡaruatun ilivluguich.^g ¹⁸Abraham, niḡiunaǵialuaqtillugu timimiñi, niḡiunaruq-sulii aapaḡuḡniǵniḡivluni iñugiaktuanun nunauruanun, uqallausiaqaravluni, “Iñugiaktuanik kiḡuniqagñiaqtutin.”^h ¹⁹Nalup qitchauraiḡitichuq ukpiḡunmiñi isummatigikami utuqalivluni miqłiqsiñiksramigiḡun tallimakiḡiatun ukiniḡkami. Nalupqitchauraiḡiñmiuq isummatigikamiḡ Sarah miqłiqsiñiḡitichuq.ⁱ ²⁰Arguagñaitkaa God-mun taḡḡiḡniḡaqtılaaḡa unniqsuqłiisaa, aglaan naḡaḡlugu God ukpiliqsaiññaruq. ²¹Abraham ukpiallaḡaruq God-mun taḡḡiḡumiñiḡaqtılaaḡanik unniqsuqłiisaa. ²²Abraham ukpígútaa pisigivlugu God-im nalaunḡasipkaḡaḡaa sivuqḡamiñi. ²³Taapkaa uqaluich Bible-niittuat quliiḡtuḡaḡtuat Abraham nalaunḡasipkaḡtaunivlugu ukpígútaa pisigivlugu, anniqsuḡmigaatigut uvagut. ²⁴Qanuq ukpígúpta God-mun aḡipkaḡaruamun Jesus-mik Ataniḡiḡniḡik tuqḡunmiñ, God-iptauq nalaunḡasipkaḡniḡmigaatigut sivuqḡamiñi. ²⁵God-im nalaunḡarualiyumiñiḡaḡatigut, qanuq Jesus tuqḡutiḡaḡatigut aḡivluniłi tuqḡunmiñ, akiliḡluguich piłiutivut nalaunḡasivlutaal sivuḡaani God-im.^j

Nalaunḡasiñiḡ God-mun

5 ¹Paḡmapak aḡuyautaiqsugut God-mun qanuq ukpiḡtugut Ataniḡta Jesus Christ nalaunḡasipkaḡaḡatigut sivuḡaani God. ²Pisigivlugu Jesus, God nagliktuutiqaḡaḡsimaaqtuq uvaptiḡnun, aasii quviasuktugut niḡiugivlugu ilaḡiutiḡniḡsraqput God-im kamanautaanun. ³Aasiisulii quviasugmiugut nagliksaaqptaunnii, ilisimavlutaa nagliksaaḡunmun qiniḡiḡsaiññiḡaqtitchum iñiḡaḡtaḡiḡniḡik, ⁴aasii qiniḡurrutiqatuiñniḡaḡuḡta nagliksaaqpta, ilumun ititkikput ukpiḡtuḡaḡtilaaḡput. Niḡiuktugut-sulii ilaḡiutiḡniḡaḡtaḡiḡniḡik God-im kamanautaanik. ⁵Niḡiukkuruḡut asiliḡqutaunḡitichuq. Iliḡqusiḡiḡsuam iluḡtiḡniḡiḡtuam nalupqinaḡiḡaḡaa uvaptiḡnun ilisimapakairuam uvaptiḡniḡik qanun God-mun piviḡtaḡiḡaḡaḡtaḡtilaaḡiḡniḡik.

⁶Uvaptiḡniḡik ikayugumiñiḡaḡatilluta, piviksraq nalautinman, Christ tuqḡutiḡaḡai piłiḡsiqiripayaurat. ⁷Qanun iñuk nakuḡtiḡiḡaluaqtillugu nallivsaunnii tuqḡutisunḡiḡitkaa. Ilaannivsaḡuq iñuum imma tuqḡutiḡumiñiḡaḡuḡniḡmigaḡa iñulluataq. ⁸Naagḡauvva piłiḡsiqiraḡaluaqtilluta, Christ tuqḡutiḡaḡatigut, aasii taavrumuuna God-im salapqigaa piviḡtaḡatun uvaptiḡnun. ⁹Tavra nalaunḡasipkaḡtaukapta paḡmapak Christ aḡuḡaḡun, nalupqisunḡiḡaḡatigut Christ-mun annautiniḡaḡatigut God-im qinnautaanii. ¹⁰Christ ilauraaliḡaḡatigut God-mun tuqḡutivluta, uumikłiḡaluaqtilluta ilaanik. Tavraasii paḡmapak God-im ilauraagiliḡimmatigut, Christ nalupqinaḡitichuamik annautiniḡaḡatigut, qanuq ilaa iñuuruq. ¹¹Taamnatualuḡiḡniḡmiuq, quviakkiḡitigikput God Ataniḡtiḡun Jesus Christ-kun, ilauraaliḡtuakun uvaptiḡniḡik God-mun.

Adam-lu Christ-lu

¹²Una pisigivlugu iñupayaat piłuksinḡarut aasii tuquvlutiḡ. Adam iñuqqaḡ piłuksinḡaruq aasii aquvatigun tuqunaruq. Adam kiḡuniḡivluguich iñupayaat,

^f4.16 Ga 3.7. ^g4.17 Gn 17.5. ^h4.18 Gn 15.5. ⁱ4.19 Gn 17.17. ^j4.25 Is 53.4-5.

iluqaġmiñ piłuksinarut aasii tuquruksraġuqłutiñ.^k ¹³ Iñupayaat iñuunjarut Moses aitchuusiaqaraiññaan God-miñ pitquranik piłuusiqiraunjarut, aglaan pasiraunaitchut piłuunmikkun qanuq piqaraiñłutiñ God-im pitqurañiñik.

¹⁴ Tavra iñupayaat Adam-miñqarja Moses-munaglaan tuqunjarut Adam tuvraqługu kipuqłaktarñitkaluanñjaisa God-im pitqurañi. Tuqummiut qanuq piłuusiqirauvlutiktatq. Adam tuqqunmik pipkaimman, Christ-li aquvatigun qairuaq iñuggutiqaqtitchiruaq.^l ¹⁵ God-im nagliktuutigivlugu aitchuutaa akiłlıuruq Adam kamaksriñiñiñanun. Iñuich tuqunjarut qanuq Adam piłuksinaruaq. Taavrumanñja piłhaaqtuq, iñuich nalaunñasipkaqtayumiñaqtut akiılaamik Jesus Christ-kun, qanuq God nagliktuutiqaqaruaq ilinjıññun. ¹⁶ Tavra akiılaaq aitchuun Christ-kuaqtuaq akiłlıuruq Adam piłuutikun iñiqtañanun. Qanuq Adam piłuutaa pipkaiñjaruq isivġiunmik suksraunġiunmiglu, aglaan akiılaaq aitchuun, iñugiaktut piłuksianijmata, nalaunñasipkairuq iñuñnik God-im sivuġaani. ¹⁷ Pisigivlugu Adam piłuksimman, tuqqun umialiktun atanniqsimannjaruq iñupayaanik. Taavrumanñja piłhaaqtuq, iñuich akuqtuiruat nalaunñasipkaunmik God-im nagliktuutigivlugu aitchuutaanik, iñuullaniaqtut umialiktun, atanniqsimalugu piłuun ikayuutaagun Jesus Christ.

¹⁸ Tavra iñuum atautchim piłuksisaata qaġġisimmagu suksraunġiun iñupayaanun, tainnalivsauq iñuum atautchim kamaksriñiñata God-mik, qaġġisisaika suliquitiginaiqsauniglu piigugumiñaqsvlugich piłuutit iñuggullu iñupayaanun. ¹⁹ Qanuq iñuum atautchim kamasunjirutaagun iñuich piłuusiqirigugmata, tainnaptuq iñuum atautchim kamaksriñiñagun, iñuich nalaunñasipkaqtayumiñaqtut. ²⁰ God-im aitchuutigimmagich pitqurani Moses-kun, iñuich iłitchugivsaarjarut piłuun kamaksriñirrututilaanjanik God-im pitqurañiñik. Tavra kamasunjirrun aglimman, tainnatuttauq God-im nagliktuutiqañja agliłhaanjaruq. ²¹ Tavra piłuun atanniqsimannjanman iñuñnik tuqqutauvluni, God-ivli nagliktuutiqañja atanniqsimanniktuaq iñuñnik iñuupkallavlugich isuitchuamun qanuq Atanipta Jesus Christ nalaunñasipkanġagai.

Iliñiq Tuqunjaruatun Piłuunmun Aglaan Iñuuvluni Christ-mi

6 ¹ Taamna tainnainman, piłuusiqiugaqtuksraunitchugut uktuġniaqsiññaġlugu qanutun God nagliktuutiqaqatilaarja. ² Piłuusiqiruksraunjiagaqtatqut ut. Ukpiliqapta Christ Jesus-mun, iñuutichivut piłuksisuguuruaq tuqummatun piut. Taamna pisigilugu piłuusiqiugaqtuksraunitchugut. ³ Iłisimarusi iluqata paptaiqsaukapta, Atausiññuqataunjarugut Christ Jesus-mun. Aasii ilaa tuqumman, uvagut piłuksisuguuruaq iñuutichivut tuqummiut. ⁴ Tavra paptaiqsaukapta, piłuktuat iñuutichivut iłuviqataummatun piñjarut ilaa tuqumman. Aasii Christ-tun añipkaqtauruaatun tuqqunmiñ suaññataagun Aapam, uvaguttauq aitchuusiaqarjammiugut nutauruamik iñuggunmik, aasii iñuuruksraurugut taavrumuuna nutauruakun iñuutichikun.^m

⁵ Tavra atausiññuqatiginaġuqtigu tuqqutaani, nalupqinaitchuq atausiññuqatiginaġmigikput aññisaani. ⁶ Iłisimarugut ilaa kikiaktuurraumman uvagut piłuksisuguuruaq iñuutichivut kikiaktuurrauqataunjarut ilaanun, piłuunmun aġalanñaiquvluta, kivgaunñaiquvluta piłuunmun.ⁿ ⁷ Iñuk tuqukami, aġalatinñaiġuuruq piłuunmun. ⁸ Piqataunaniqapta Christ tuqqutaani, ukpiqtugut piqatauniaqtilaaptiñnik iñuusianun Christ. ⁹ Qanuq iłisimarugut Christ añipkaqtauganikami tuqqunmiñ, tuqtqikkumiñaiapiaqtuq, tuqutim atanniqsimatqikkumiñaitkaa. ¹⁰ Christ tuqukami, tuqunjaruq atausiaqłuni,

^k 5.12 Gn 3.6-19. ^l 5.14 Gn 2.16-17; 3.11-12. ^m 6.4 Col 2.12. ⁿ 6.6 Ga 2.20.

akiliġukġugich piġuutivut. Paŋmapak iŋuuruq, iŋuutuiniŋaġluni God-mun.

¹¹ Ilivsiġiasii isummatigiruksraurusi ilivsiŋiġnik tuqunġaruatun ililusi piġuunmun, aŋalatinŋaiġlusi piġuunmun, aasii iŋuulusi God-mun, qanuq atausiŋuqatigijagiksi Christ Jesus.

¹² Piġuunmun aŋalatinnasi. Kamaginagich pigiitchuat pisuguutisi. ¹³ Atuġnagu sulliŋipayaurana timivsi piġuusiqtigisuglugu. Aglaan God-im aŋalallisi qanuq tavranaaglaan aŋalatinŋaiŋarusi piġuunmun iŋuusarraqsikavsi God-mun. Aŋalatitchiuŋ sulliŋipayaurana timivsi God-mun, nalaunġarualiqiyumausi.

¹⁴ Piġuutim aŋalataġiŋaiġniagaasi, qanuq iŋuunġarusi kamaginataglugich pitqurat, aglaan iŋuursi God-im nagliktuutiqpaŋagun.

Kivgauniq Nalaunġarualiqiniġmun

¹⁵ Taamna tainnainniġman, piġuksiniata pisigilugu iŋuuniqput God-im nagliktuutiqpaŋagun, kamaksriŋiatagniġmiŋ pitquranik qaisauruanik Moses-kun. Piġuksiruksraunipiagaqtugut. ¹⁶ Ilisimarusi nalliqsi kivgaliutiniġumi kimulliqaa, kamagiraksraġigaa kivgatun. Tainnatulli ilivsi piġuunmun aŋalatitkuvsu kivgaummatun piġuunmun inniaġmisi, tasammaasii tatavsqaŋuġiŋaġlusi isuitchuamun. Aglaan aŋalatitkuvsu kamagisuglugu God, nalaunġaruaguniaqtusi ilaan sivuġaani. ¹⁷ Tavra God quyyavigirauli, qanuq paŋmapak kamaksripialiqsusi uummativsiŋiŋiŋ taavrumiŋa ilisaurrutaanik God-im ilisausiavsiŋiŋiŋ, kivgausuŋagaluqaŋtuasii piġuunmun. ¹⁸ Annaktitau ganikġusi piġuunmiŋ, kivgaġuqtusi iġuatun iŋuuniaġniġmun sivuġaani God-im. ¹⁹ Uqautisaaqsigivsi uktuusiġluŋa kivgauniġmik, kaŋiqsimmagiksitquvlusi. Taimani aitchuutigisuŋagaluakkasi timivsi sulliŋipayauraniġch piġuusiqiniġmun suli kamasuutaiqsaiŋiŋaġniġmun, tavralli paŋmapak aitchuutigisigik timivsi sulliŋipayaŋi nalaunġaruakun iŋuuniaġniġmun ilaaguaqtauyumausi God-mun.

²⁰ Kivgausuŋaŋavsi piġuunmun, aŋalataġipkaŋaitchusi iŋuuniaġniġmun nalaunġaruamun sivuġaani God-im. ²¹ Tainnatchim iŋuutchim paŋmapak kaŋuġilikkavsi anniqsuŋaitkaasi aglaan tatavsqaŋupkaġumiŋagaasi isuitchuamun.^o ²² Paŋmapak-aasii atanġiqsitaurusi piġuunmiŋ kivgaliutivlusi God-mun, anniqsuusiaqagnaqtusi ilaaguaqtauniġmik iŋuunmiġlu isuitchuamik iŋuutqulusi God-mun. ²³ Kiŋaliqaa piġuusiqruraŋaq akiljuisiaqagnaqtuq tatavsqaŋuluni isuitchuamun, aglaan God-im akiiġlaaq aitchuutigigaa iŋuun isuitchuq tamatkununa atausiŋuqatauranun Christ Jesus-mun.

Ilisaurrusiaq Katitinniġmiŋ

7 ¹ Aniqatiit, uqautigivsi ilisimarusii God-im pitquraŋiŋik qaisaŋiŋik Moses-kun, ilisimarusi pitquranun iŋuk aŋalatitchuuruq iŋuuniġmiŋi kisianik. ² Uvva urriqatiksraŋa taavruma. Pitqurat uqaluqaqtut aġnamun iŋuunqatigiqvulugu uija iŋuunigtutilaŋatun. Aglaan uija tuqukpan, pitquram tuvaaqatigiiksitanaġta aŋalataġiŋaġaa. ³ Tavra piqatiqagumi allamik aŋunmik uini iŋuunġaan, allatuqtauniaqtuq. Aglaan uija tuqukpan, taavruma pitquram tuvaaqatigiiksitanaġta aŋalataġiŋaġaa. Uiniġkumi allamik aŋunmik allatuqtauniaŋitchuq. ⁴ Tainnatuttauq ilivsiŋiŋun inmiuq, aniqatiit. Christ tuqumman, tuqumatigiruatun piŋagiksi, aasii paŋmapak aglausimaruat pitqurat aŋalanġaġaasi. Paŋmapak tuvaaqasiutirusi allamun, sunauvva Christ-mun aŋipkaŋakkaŋanun God-im tuqqunmiŋ. Tavraasii iŋuuruksraurusi iviġaamalugu God. ⁵ Iŋuusuŋaŋapta kamagivlugu piġuun, piġuksisuguunġarugut, aasii God-im pitquraŋisa ilitchuġipkaŋluta piġuusiqtilaaptiŋnik.

^o 6.21-22 Pr 12.28.

Taavrumaasii pigiitчуam tatavsaqtaupkaḡayaḡaatigut isuitчуamun. ⁶Aglaan paḡmapak pitqurat aḡalanḡaiḡagaatigut. Tuqummatun piḡarugut tamatkunuja aḡalatigisuukkaptiḡnun, aḡalataḡitquvluta Ilitqusigiksuamun, iḡuulutaasii nutauruamik iḡuutчимик, aḡalanḡisaḡannik utuqqauruat aglausimaruat pitqurat.

Pitqurallu Piḡuullu

⁷Uqallakkumiḡaqpisa pitquranun piḡuksipkaḡuuniḡuta? Tainna uqallaktuksraunḡipiaqtugut. Pitqurat anniqsuḡaatigut ilitchuḡipkaḡuta piḡuutim suutilaḡanik. Nalunayaqtuja kaviuḡniḡ piḡuutautilaḡanik pitqurat uqallaḡaitpata, “Kaviuḡnaq.”^p ⁸Iitchuḡikama pitqurani kaviuḡniḡmik, piḡuutim kipigḡniutitkaqsigaḡa qanusipayaanun pigiitчуanun. Iḡuun nalugumigich God-im pitquraḡi, nalummiuḡ suutilaḡanik piḡuun. ⁹Qaḡaavlugu iḡuunnamni nalunḡaluaqtuja God-im pitquraḡiḡiḡ. Taimani piḡuutaḡimatuḡ inḡaluaqtuḡ uvamnun. Aasii iḡitchuḡikapkich pitqurat iḡitchuḡimmiuja piḡuksinḡatilaamnik. Tavra tatavsaaḡsraḡunaruḡa isuitчуamun. ¹⁰Taapḡua pitqurat iḡuuliḡiḡiḡtuksraḡaluaḡ uvamnik, iḡitchuḡipkaḡsiḡiḡḡaḡaḡa pasirautilaamnik tatavsaqtauyumiḡaḡsivḡunja isuitчуamun. ¹¹Qanuḡ iḡitchuḡinaruḡa piḡuksinḡatilaamnik iḡitchuḡipqauraḡapkich God-im pitquraḡi. Niḡiukkaluḡtuḡaḡa iḡuggutinnagḡiaḡasugaluḡa pitquratigun, sagluḡiraunaruḡa, aasii piḡuutikun tatavsaaḡsraḡuḡunja isuitчуamun. ¹²Tavra God-im pitquraḡi qaisaḡi Moses-kun piḡuutaitchut nalaunḡarullu nakuurullu. ¹³God-im pitquraḡisa nakuuruat pasiraksraḡunavaḡa tatavsaqtauruksraḡuḡunja isuitчуamun? Naagḡapiḡataḡ. Uvaḡa piḡuunma pasiraupkaḡaḡaḡa. Iitchuḡipqauraḡama God-im nakuuruanik pitquraḡiḡiḡ, iḡitchuḡimmiuja qanutun piḡuusiḡiriḡpaurautilaamnik.

Malḡuk Irrutchik Iḡuḡmi

¹⁴Pitqurat nakuurut. Pasiraksraunḡitchut pitqurat, aglaan uvaḡa kamagilaiḡiḡiḡitka piḡukpaiḡiḡunja. ¹⁵Kaḡiḡsiḡiḡuitchuḡaunni uvamnik, qanuḡ uvva pisukkaluaḡaḡtuḡa sumik nalaunḡaruamik, piḡaitчуḡa. Pianigagigiga pisunḡitkaluakkaḡa naḡḡugikkagalu. ¹⁶Tavraasii pisuuniqama pitqurat pitqunisaḡiḡiḡiḡ, uvaḡalu piyumaḡitkaluakkamnik, piḡaḡiḡiḡitkiga pitqurat nakuutilaḡat. ¹⁷Nutauruam iḡuutчима pipkaḡtaḡitkai sut naḡḡugikkatka. Aglaan piḡuksisuguruam iḡuutчима pipkaḡtaḡaḡaḡa naḡḡugikkamnik. ¹⁸Iḡisimaruḡa piḡuksisuguruḡaḡ iḡuusiḡikkagḡa nakuunḡipiaqtuḡ. Nakuurualiḡisugluḡtuḡaunni suaḡḡataitchuḡa nakuurualiḡiyumiḡaḡunja. ¹⁹Qanuḡ piḡaitkiga nakuurualiḡiaḡiyumakkaḡa, aglaan pivḡugu pigiitчуuaḡ pisunḡitkaluakkaḡa. ²⁰Tavra pisuuniḡupku pisunḡitkaluakkaḡa, nutauruam iḡuutчима pipkaḡtaḡitkaa, aglaan piḡuksisuguruam iḡuutчима. ²¹Tainnasuḡaiḡiḡaḡ pisuuruḡ, nakuurualiḡisukkaluaḡama piḡaitkiga, aglaan pigiitчualiḡiruḡa. ²²Nutauruami iḡuutчимḡi, nakuḡigaluḡitka God-im pitquraḡi, ²³aglaan iḡisimaruḡa uvamni ittuḡ alla suaḡḡan aḡuyaktuḡaḡ pitchaiḡiraḡniḡkḡuni uvamnik nakuurualiḡitчaiḡivḡunja, kivḡaupkaḡunja piḡuutimnun. ²⁴Qanutun uvaḡa quviasuḡisigivik? Kia atangisinniaḡpaḡa piḡuksisuguruamiḡ iḡuutчимḡiḡ? ²⁵Quyyavigigiga God atangisinnmaḡa Jesus Christ-kun Ataniptigun. Tavraasii nutauruami iḡuutчимḡi kamagisukkitka God-im pitquraḡi, aglaan piḡuksisuguruam iḡuutчима piḡuksipkaḡuḡaḡa.

Iḡuusiḡ Aḡalatiḡuni Ilitqusigiksuamun

8 ¹Tavra paḡmapak suksraunḡisauyumiḡaitchut tamatkua atausiḡḡuqatauruat Christ Jesus-mun. ²Qanuḡ atausiḡḡuqatigikaptigu Christ, Ilitqusigiksuam

^p 7.7 Ex 20.17; Dt 5.21. ^q 7.11 Gn 3.13. ^r 7.15 Ga 5.17.

aitchunagaatigut nutauruamik iñuutchimik, atangiqsitluta piluunmiñ tavaunmillu isuitchuamun. ³God-im pijagaa pitqurat qaisauruat Moses-kun piyumiñaisaŋat. Pitqurat iñuk suoramikunnii nalaunŋasiyumiñaiñŋagaat, qanuq piluusiqravuluni kamagilaitkai pitqurat. Aglaan God-im tilinagaa Iŋñini timiqaglugu iñuutquvlugu uvaptiktun, piluksinaitchuq-aglaan. God-im Iŋñinŋan akilŋinagai piluutivut, aasii taamna pikamiuŋ, suanŋatainagaa piluun aŋalatchiyumiñaiqlugu uvaptiŋnik. ⁴Tavraasii paŋmapak kamagiyumiñagivut God-im pitquraŋi, sivistilaanŋatun Ilitqusiŋiksuumun aŋalatinnipta, aŋalatinŋaiqluta piluksisuguuruanun iñuutchivsiŋnun. ⁵Iñuich aŋalatittuat piluksisuguuruanun iñuutchimŋnun, iñuusuurut ivigagniaqsitñiaqlutiŋ inmiŋnun, aglaalli iñuich aŋalatittuat Ilitqusiŋiksuumun, iñuusuurut ivigagniaqlugu Ilitqusiŋiksuaq. ⁶Iñuich iñuusiqaqtuiñiaqamiŋ kamagivulgich piluktuat kipigniugutiŋ, tuquuksraurut. Aglaan iñuich kamaksriugaqtuat qanuq Ilitqusiŋiksuum pitqutiŋiŋik, piqaqtut iñuggunmik tutqiuŋmigu. ⁷Iñuk kamaksriugaqtuaq qanuq piluksisuguuruam iñuutchimi kipigniugutiŋiŋik, uumikhiqsuq God-mik. Taavruma iñuum kamagiŋitkai God-im pitquraŋi. Kamagiyumiñaiŋaiŋai. ⁸Kialiqaa tainna iñuusiqaqtuam God ivigakkumiñaitkaa.

⁹Aglaan ilvisi aŋalatinŋitchusi piluksisuguuruanun iñuutchivsiññun. Ilitqusiŋiksuaŋa God-im iñuupiaqpan ilvsiññi, aŋalataŋigaasi Ilitqusiŋiksuum. Kiñaliqaa piqaŋitcheaŋ Ilitqusiŋiksuaŋanik Christ, Christ-gum pigiŋitkaa. ¹⁰Tavra Christ ilvsiññiitpan, ilitqutchisi iñuuniaqtut qanuq nalaunŋasipkaqtaunŋarusi, timisi tuqugaluaqataunnii pisigilugu piluun. ¹¹Tavra Ilitqusiŋiksuaŋa God-im iñuukpan ilvsiññi, aŋipkaiŋaruq Jesus-mik tuqqunmiñ, taavruma aŋipkairuam Christ Jesus-mik tuqqunmiñ, iñuggusiŋñiaŋmigai tuqullaruat timisi, taavrumuuna-suli Ilitqusiŋiksuumiŋun iñuuruakun ilvsiññi.⁵

¹²Tavra aniqatiit, iñuuruksraunipiaqtugut kamagilugich piluksisuguuruat iñuutchivut. ¹³Iñuugvsi kamagilugich piluksisuguuruat iñuutchisi, tavaŋsaqtauniaqtusi isuitchuamun. Aglaan Ilitqusiŋiksuumun nutqaqtitkuvsiŋig pigiitcheat pilgutchisi, iñuuniaqtusi isuitchuamun. ¹⁴Qanuq iluqagmiŋ iñuich aŋalatittuat Ilitqusiŋiksuumun miqhiqtuurut God-mun. ¹⁵Ilitqusiŋiksuum aitchuusiavsi ilisimapkaŋaasi tiguqaŋavulsi miqhiqtuŋitilaavsiññik God-mun, sivuqqataiqluŋisilu tavaŋsausiaksramun isuitchuamik. Tavraasii tuqluŋumiñagikput God Aapaaglugu.⁶ ¹⁶Tavra Ilitqusiŋiksuum ilitchuŋipkaŋaatigut nalupqinaiqŋuq miqhiqtuŋitilaaptiŋnik God-mun,⁷ ¹⁷aasii God-im miqhiqtuŋiniŋmatigut, kiŋuvaannaktaŋiniŋaatigut. Kiŋuvaannaŋatauyumiñaqsiŋrugut Christ-mun, aasii ilaŋiutiŋiaqtugut kamanaunmun piqatigilugu Christ, nagliksaaqtuagugupta ilaa pisigilugu.

Kamanaun Piyumaaqtuaq

¹⁸Isumalaagutigikapkich paŋmapak nagliksaagutivut suunŋitchut nalliŋaagutausaŋumiŋ iñuusiŋluatamun piginiakkaptiŋnun qilŋmi. ¹⁹Sut savaanŋi God-im utaqqirut niŋiupaŋataqlutiŋ piviksramun God-im salapqiqpagich miqhiqtuni. ²⁰Qanuq tamatkua sut God-im savaanŋi iŋliŋitchut ilaan sivunniutiqaanŋagun. Aasii ilinŋich pasiraksraunŋiŋmiut tainnainniŋatigun. God-im tainnaiŋipkaŋagai Adam piluksimman.⁸ ²¹Tavra tamatkua God-im savaanŋi atangiqsitauniaŋmiut aŋalatchisaaniñ tuqqutim aggutivlu, piqatauyumiñaqsiŋlugich quvianaqtuamun atangiqsirrunmun piqatigilugich miqhiqtuŋi God-im. ²²Ilisimagivut supayaat God-im savaanŋi nagliksaaqtuagugut atqunaq aŋnatun aulayyautikkaŋatun. ²³Kisimiŋ sut

⁵8.11 1 Co 3.16. ⁶8.15 Mk 14.36; Ga 4.6. ⁷8.15-17 Ga 4.5-7. ⁸8.15-17 Ga 4.5-7. ⁹8.20 Gn 3.17-19.

savaaguruat nagliksaaqpañtichut aglaan uvagullu. Piqaǵaluañpata Iltqusigiksuamik ilitchuǵipkaiñlaruamik quviasugniksraptiñnik qilañmi, nagliksaaqpañmiugut utaqqivlugu God-mun miqñituliutiniksraqpup qilañmi, timivut añipkaqtaukpata.^x

²⁴Taamna niǵiugisañagikput annaurrauganikapta. Niǵiuguurugut sunik taññiñaitchuanik. Iñuk niǵiuyuitchuq sumik taññianijañruamik. ²⁵Tavra niǵiuktugut-suli quviasuusiaksrautiptiñnik taññianijañtichuanamik, aasii qiniuiǵluta taññiqsiagigikput.

²⁶Tainnatun Iltqusigiksuam ikayuǵaatigut suañaiñiraǵikapta. Qanuq ilisimañtichugut añaayyuniǵmik añaayyusiksraptiktun. Iltqusigiksuam qiniñuaqtuutigaatigut iqtuagutiqaǵluni uqautigianignaitchuanik uqalugilugich.

²⁷Suli God, ilisimaruaq uummatiniñnik iñuich, ilisimaruq qanuq Iltqusigiksuam uqaqtılaañanik qiniñuaqtuutimmigaich ilaaguaqtauruat God-mun, tuvraqlugu pisuutaa God-im.

²⁸Ilisimarugut supayaat piruat uvaptiñnun savaqatigiiksilaañannik anniqsuqaǵlugich tamatkua pivuuttaqsriruut God-mik, ququaqtauruat tuvraqlugu God-im sivunniutaa. ²⁹Qanuq ilaan ilisimañagai iñuñni aullaqisaamiñ-qañ, suli taimani sivunniñaruq Iǵniǵmisun iliniñagnivlugich, ilaan Iǵniñi qaukñiititquvlugu akunǵanni iñugiaktuat aniqatigiich.^y ³⁰Tavra tamatkua sivunniñakkani taimani Iǵniǵmisun iliniñagnivlugich, ilaan quqanañgai, aasii tamatkua ququakkani ilaan nalaunñasinañgai, aasii nalaunñasipkaqtauruat, ilaan-suli kamañasipkaqtaugich.

God-im Piviuuttaqutaa Christ Jesus-kun

³¹Tamatkua tainnainniǵmata, uqallautiksraqaqtugut inna. God-im ilaalliqsimammattigut, akilliitichugut sivuugagiraksraptiñnik. ³²God-im aitchuutigiymañagaa ilaan nanmiñiq Iǵniñi tuqqutitquvluta. Tavraasii nalupqinaipiaǵataqtuamik aitchuiniñiaqtuq uvaptiñnun, iluqaiñnik pigiraksraǵikkaptiñnik, aitchuimmatun-suli Iǵniǵmiñnik uvaptiñnun. ³³Aasiisuli iñuitchuq uqallakkumiñiaqtuamik God-im iñuksraqtaagikkañatigut pasiraksrauniñluta, qanuq ilaan nalaunñasinañagattigut. ³⁴Kialiqaa-suli suksraunǵiqsaupkaǵumiñ aitkaattigut, qanuq Christ Jesus tuqquñagattigut, aasiisuli añipkaqtaunaruq tuqqunmiñ, aasii ittuq God-im taliqpiata tuñaani qiniñuaqtuutivluta. ³⁵Sumik piitchuq piyumiñiaqtuamik uvaptiñnun piiqsitchumiñagluta Christ piviuuttaqutaaniñ. Iñuñliuqtitaugaluagupta piigumiñaitkaattigut, kiiqsuǵutitugaluagupta, piaqfuktaqsigaluagupta, kaaksiugaluagupta, naaggaunnii annuǵaasausiiǵaluagupta, navianniugaluaguptaunnii, naagga tuqutaugaluagupta. ³⁶Tamatkua nalautitчуурut iñuutchiivsiniñ aglausimaruatun Bible-ni inna,

“Iñivich pisigivlutin, ataramik anayanniuqtuagutugut tuqutauniksraptigun.

Isumakkusiaqaqtugut innaisun utaqqiruutun tuqutauniksrapiñnun.”^z

³⁷Tamatkunañña iluqaiñniñ akimapqaurañtichugut Christ-kun piviuuttaqsriruakun uvaptiñnik. ³⁸Qanuq nalupqisuñtichuñña supayaam piigumiñaitkaattigut God-im piviuuttaqutaaniñ, tuqugaluagupta, iñuugaluagupta, isagulikkaluatunnii, ilitqusiqfukkaluatunnii, naagga sut pañmapak piruat uvaptiñnun, sullu piyumaatquut uvaptiñnun, ataniñnaqtikkaluallu. ³⁹Sullu qairuat pamañña, naaggaunnii qairuat samañña, naagga supayaam God-im savaañata piigumiñaitkaattigut God-im piviuuttaqutaaniñ, qanuq atausiñnuqatiginagikput Christ Jesus Ataniqput.

God-lu Iñuksraqtaañilu

9 ¹Atausiñnuqataunjavluñña Christ-mun sagluñtichuñña, aglaan uqaqtuñña ilmun ittuamik. Iltqusigiksuavlu nalupqisuktinñitkaañña ilmun uqaqtılaamnuk

^x 8.23 2 Co 5.2-4. ^y 8.29 2 Co 3.18; Ga 4.19; Phil 3.10. ^z 8.36 Ps 44.22.

inna. ²Isumaagutiqpaqaqtuḡa suli ataramik ipiqtusuutiqaqtuḡa ilumni pisigivlugich Jew-guqatitka, nanmiñitka. ³Qanuq piñaḡumiñaqpan, qanuḡlugich annaurauyumiñaqpata Jew-guqatitka uvaḡa tammaḡnipkun piiqsauluḡa Christ-miñ, tainna pitqurriñayaqtuḡa. ⁴Iliḡich kiḡuniḡigai Israel-gum, suli God-im ququḡajakkaḡi miḡiḡtuḡisukḡlugich. Tautuḡarut qaumanḡanik nayuḡḡiataata God-im. Aitchuusiaqanjammiut God-im sivunniḡutiḡiñiḡ pitquraniglu nalaunḡaruakun iñuuniḡutiksranik, qanuḡlu ḡaḡayyuniksraḡatigun God-mun, unniqsuḡḡiisijiñiglu God-im.^a ⁵Maḡḡuqaqtut kamanaqtuanik aapanik, maḡḡuqaqtatigimmigat timikun Christ, atanniqsimanniktuaq supayaanik, God-auruaq nanḡagaksrauruq isuitchuamun. Amen.

⁶God-im uqaluḡi anniqsutaunḡaiḡaitchut pisigigiññḡlugu ilaḡich Israel-guruat ukpiḡiññilugich. Qanuq Israel kiḡuniḡisa ilaḡich Israel-gupiaḡatanḡitchut, ⁷tamatkiḡilugich Abraham kiḡuniḡi miḡiḡtuliqsuutiḡumiñaḡaitchut ilaanun, qanuq Bible-ni uqallaun ittuq, “Iḡñipkun Isaac-kuaqtuat kisimik taiḡḡaiḡiaqtut miḡiḡtuḡiḡnik.”^b ⁸Taamna sivuniḡiaqtuq tamatkiḡilugich Abraham kiḡuniḡi miḡiḡtuḡiḡitkai God-im, ḡlaan kisiisa miḡiḡitqut aniruat Isaac-kun, tuvraḡlugu God-im unniqsuḡḡiisaa Abraham-mun. ⁹Qanuq inna God uqallaḡaruq unniqsuḡḡiisimiñi, “Ukiutḡiḡu tainnaiḡlikpan, qaiñiaqtuḡa aasii Sarah iḡñiḡaiḡiaqtuq.”^c

¹⁰Aasiisuli, Isaac maḡḡuqpūt ḡuḡtiḡuḡman tuvaaḡatinikḡuni Rebecca-mik, Rebecca unniqsuḡḡiisaaḡammuiḡ malḡiḡaiḡni anḡaiñḡaḡnik. ¹¹Anḡaiñḡaiḡmik nakuurualiqisaḡaitkaluaqtuk naagḡa piḡiitḡhualiqilutitḡ. Taimani God unniqsuḡḡiḡaruq sivunniḡuḡtini iñuksraḡtuḡnikun igliqvulugu. Aasii iñuksralaitḡhuq pisigilugu iñuuniḡniḡmi pilḡusiat, ḡlaan iñuksraḡtaḡḡigai sivuniḡmigun.^d ¹²Tavra Rebecca uqallausiaḡaruq, “ḡnayukḡium savautiniḡaa nukaḡḡiḡ.” ¹³ḡlausimammiuḡ Bible-ni God uqallaḡnivlugu inna, “Jacob piviuttaḡiḡaiḡa, ḡlaan Esau pisunḡiḡaiḡa.”

¹⁴Tainna God piḡaniḡman, uqallakkumiñaqpisa God nalaunḡiññilugu? Naagḡaiḡataq. ¹⁵Qanuq ilaa uqallaḡaruq Moses-mun, “Nagliktuutiḡaiḡiaqtuḡa kimun pisukkuma, tuvraḡlugu uvaḡa pisuutiga.”^e ¹⁶Tavra God iñuksraḡuuruq pisigisunḡaiḡnagu piksraḡtaḡagusḡniḡat, naagḡaunni pisigisunḡaiḡnagu pilḡuataḡniḡat, ḡlaan pisigivlugu ilaan nagliktuutini. ¹⁷Urriḡativsaaq Bible-ni ittuq God-im uqalua Pharaoh-mun, “Uvaḡa umiḡliitḡaiḡikpiñ Egypt-mun salapḡiḡukḡlugu suaḡḡatiga ilipkun, nunam iñunḡi ilitḡhuḡitqvulugich ilumun God-autilaamnik.”^f ¹⁸Tavraasii God nagliktutiḡallaruaq kimupayaaq pisukami, suli uqaḡsiḡiḡilipkallavlugu kiḡapayaaq pisukami.

God-im Tatavsautaa Nagliktuutaalu

¹⁹Uqallaiḡniḡmisi uvamnun, God-im pisuutaa akiḡlililqisulḡunaiñman, summan God-im pasivagich iñuich pilḡusiniḡisigun? ²⁰ḡḡutaunasuḡirutin uvvai, kiumayumiñaḡlugu God? Sum-uuma suliḡuruam uqallautiyumiñaqpauḡ suḡuḡtitini inna, Summan uvva inna savakpiḡa?^g ²¹Uvva urriḡan. Iñuk savaaḡaqtuḡa qikuyyamik pilḡiyumiñaqtuḡ supayauramik pisukkumi. Akutamiñ atautchimiñ utkutḡiyumiñaqtuḡ qiñiyunaḡsilugu aasiisuli allamik suaḡḡukviksramik.^h

²²Tavra tainnatun God-im piyumiñaḡai iñuich qanuq pisukkumigich. Qiñuiḡuni iḡlūtullagai iñuich nalliummatilḡaluaqtuat suksraunḡiqsauruksraḡuḡutitḡ, ilaannigutaḡukḡumiḡuḡ aqvutagun ilaan qinnautini suaḡḡatiniḡu ilijñiñun. ²³Taamna piyumiñaḡaa ilisimanaḡsisukḡlugu uuktḡḡnaḡumiñaitḡhuaq suaḡḡatini iñunḡun aitchuusiaḡaqtuanun nagliktuunmiñik. Aasii taapkua iñuich

^a9.4 Ex 4.22. ^b9.7 Gn 21.12. ^c9.9 Gn 18.10. ^d9.11-13 a Gn 25.23. b Ml 1.2-3. ^e9.15 Ex 33.19. ^f9.17 Ex 9.16. ^g9.20 Is 29.16; 45.9. ^h9.21 Jr 18.4-6.

piksrqaatagaingagai anijainjaisaunnii inuutquvlugich qilanjmi. ²⁴Taapkuagurugut inuich uvva uvagut, God-im ququanjakkani, Jew-niñ kisan pijaitchut aglaan Jew-gunjitchuanilju. ²⁵Taamna ilumun ittuq aglausimaruatun Hosea-mi, God-im uqallautaa inna,

“Tamatkua inuginjtkaluajaratka taiñiağitka uvaña inumnik, suli tamatkua piqpagiraiñjaruat taiñiağitka uvaña piqpagiramnik.ⁱ

²⁶Suli taavrumani inimi uqallausiaqağviginjakkannani, Inuginjtkivsi, ilisimanaqsiniąqtut miqłiqtuğitilaąnat inuuruamun God-mun.”^j

²⁷Suli Isaiiah nipatusivluni uqanjammuiq sivuniğivlugich Israel-guruat, “Iğñinj Israel inuğiaktilaqağluqtutunnii qavianaątatun siñaata tağium, inukisuurat annaurrauniaąqtut.”^k ²⁸Qanuq Atangum tatavsagnağai nunam inuñi suamaruamik kayumiktuamiglu suksraunqmik. ²⁹Isaiiah-suli uqallavsaañjaruq, “Atangata isağulisalaich ilakutchnisuaąpatigut inułauranik, kinuyumiñajaluaątuğut Sodom-tun Gomorrah-tullu.”^l

Israel-guruallu Tusaayugaağiksuağlu

³⁰Sumik tamatkua iluqağmij sivuniąqpat? Sivuniąqqtut Jew-gunjitchuat nalaunjasiniątanjitchuat God-im pitquranjigun, nalaunjasipkaątañjarut pisigivlugu ukpiğutaat. ³¹Sivuniąqağmiiuq-suli Israel-guruat, nalaunjasiniątanjarut tuvraqlugich God-im pitquranj qaisanj Moses-mun, aasii nalaunjasipkaątañaitchut. ³²Nalaunjasipkaątañaitchut qanuq nalaunjasiniątakłutiñ kamagilugich pitqurat, ukpiğigaluagnağ Christ. Aasii ukpiñiññamij putukkiñmatun pijarut putukkisaunmun uyağañmun. ³³Taamna aglausimaruq Bible-ni inna, “Uvva Zion-mun iligiga uyağak inuich puukaątautiksrañat, uyağak puukaątaqtitchiruksraq ilinjñnik. Aasii inuk ukpiqtuaq Christ-mun, uyağaktun ittuamun, nunuuraliğumiñaiąiaqtuq.”^m

10 ¹Aniqatiit, uummatimniñ kipigñiupağataqtuñ añaayuruñalu God-mun, añaayutivlugich Jew-guruat aniqatiitka annaurrautquvlugich. ²İlisimaruña kipigñiuqlutiñ savautigaat God, aglaan tuvranjtkaat God-im uqautaa inmiñnun. ³Qanuq naluvlutij God-mun inuich nalaunjasipkağuułilaąnat ukpiğutaatigun, inmiñnik nalaunjasiniątanjarut sivuğaanii God-im. Tavraasii nalaunjasipkaątinjaitchut God-mun. ⁴Inupayaq ukpiqtuaq Christ-mun nalaunjasiniątanjaruq inmiñnik kamaksriñiğmijun God-im pitquranjñik aitchuutañjaruanik Moses-kun. Nalaunjasipkaątañjaruq ukpiqami Christ-mun.

Inupayaat Annaurrauyumiñąqtut

⁵Moses ağanjaruq, inuğguuq nalaunjasipkaątauniągumi pitquratigun, ilaan kamagipiallagağsrağigai ataramik iluqaqpiuranjisa God-im pitquranj.ⁿ ⁶Aglaalli nalaunjasiniñkun uqallaun ukpiğutikuaqtuaq inna ittuq. Isumaruksraunjitchutin mayuqtuksraunasugalutin qilanjmun atqautiyaqtuğlugu Christ qilanjmiñ,^o ⁷at qaqtuksrauniłutillu tuqñjaruat inaannun añpkagağlugu Christ tuqqunmiñ. ⁸Uqaluk nalaunjasiniñkun ukpiğutikuaqtuaq alğaqsruutigiğikput. Taamna uqaluk kaniqsiniąqtuq, ilisimalluatağiksi, uvva inna ittuq, ⁹quliaqtuağivsiuñ allanun Jesus Atanguniługu, suli ukpiğilugu uummativsiñiñniñ God-mun añpkañaniługu tuqqunmiñ, annaurrauniaątusi. ¹⁰Qanuq inuk ukpiğuuruq uummanmiñniñ aasii nalaunjasirauvluni sivuğaanii God-im, suli quliaqtuağutivlugich allat ukpiğilikkağmiñniñ aasii annaurrauvluni. ¹¹Bible uqaqtut, “Kiñaliqaa ukpiqtuaq Christ-mun, nunuuraliğumiñaiąiaqtuq.”^p ¹²Jew-guruaglu Jew-gunjitchuağlu

ⁱ 9.25 Ho 2.23. / ^j 9.26 Ho 1.10. ^k 9.27-28 Is 10.22-23. ^l 9.29 Is 1.9. ^m 9.33 Is 28.16. ⁿ 10.5 Lv 18.5. ^o 10.6-8 Dt 30.12-14. ^p 10.11 Is 28.16.

allagiinitchuk, atausiq Ataniq atanguruq iluqaiññun, suli aitchuiruq suğaliñiñik annautim iluqaiññun ququularuanun inmiñun añaayyuvlutij. ¹³ Qanuq “Iñupayaaq ququularuaq añaayyuvluni Ataniğmun, annaurrauniaqtuq.”^q

¹⁴ Iñuich aglaan ququulayumiñaitchut Ataniğmun ukpiliñaitkumiñ ilaanun. Suli ukpigumiñaiñmiut tusaayugaañaitkumiñ ilaanik. Tusaayugaagumiñaiñmiut alğaqsruiailłutij. ¹⁵ Alğaqsruiirit alğaqsruiyumiñaiñmiut tilirañjisuagumiñ. Alğaqsruiiritigun uqaluk aglausimaruq Bible-ni inna, “Qanutun aliugnaqtigirur alğaqsruiirit kukilunñinat alğaqsruiitigivlugu tusaayugaagiksuaq.”^r ¹⁶ Aglaan tamatkigłutij akuqtunaitkaat tusaayugaagiksuaq. Inna Isaiiah uqallañaruq, “Ataniiq, ukpigivigruañaitkaat alğaqsruiitiga ilimiñnun.”^s ¹⁷ Tavra iñuich ukpiliğuurut Christ-mun tusaayugaagamiñ alğaqsruiitigivlugu Christ-kun.

¹⁸ Aglaan apiqsiruna, tusaañailgataqpat? Iłumun tusaañarut, qanuq “Tusaayugaagiksuaq tikiurrañarut nunamun iluqaiññun nunam iñunñiñun.”^t ¹⁹ Apiqsirivsaqtuna, Israel-guruat kanjicsiñaitparur tusaayugaagiksuaq Christ-kun? Kanjicsiñagaluaqtut. Qanuq Moses uqallañaruq Bible-ni God inna uqallañnivlugu, “Annautiniağitka allat iñuich pigiñisatka, aasii ilivsi siññaliqsillusi. Annautiniağitka allat kanjicsiñaitchuat, aasii ilivsi qinnaiłusi.”^u ²⁰ Isaiiah-suli taluqsrasunağnani uqallañaruq, inna God uqallañnivlugu, “Iñuich ilisimaniugañitchuat ilitchuğiñagaanna. Apiqsruqtuutiqañitchuanun uvamnik, ilaiññun ilitchuğipkanaruq.”^v ²¹ Israel-guruat God-im uqallausiğijagai inna, “Ataramik isaaqsimagaluagikka tallika qaitquyummiiğugich kamaksriłaitchuat qapiğnaqsruqtuallu iñuich.”^w

God-im Nagligigai Israel-guruat

11 ¹ Apiqsiruna inna, God-im pisunğinjavagich iñunñi? Naaggapiağataq. Uvanaptauq uvva Paul Israel-gummiuna, kiñunğuvluna Abraham-mun, ilaavluna manñuqaqtuanun Benjamin-mik.^x ² God-im pisunñaitkai iñunñi iñuksraqtaani aullaqisaamiñ-qana. Bible-ni uqaluich ilisimaguvsigik qanuq Elijah-mun uqautiñatilaña God, ilisimarusi ilaan uqallautiñagaa God, pasivlughich Israel-guruat uqallakłuni,^y ³ “Ataniiq, tuqunñagaich uqaqtitin kisiññuqłuna, siquminñagaich iñuich ikipkaivikañich añaayyukamiñ iliñnun, aasiuvva uvaña kisiññuqtauruña, iñuktağiniaqsammigaanna.”^z ⁴ Tavra God-im kiñunñaga, “Kisiññunaitchutin. Piqaqtuna 7,000-nik iñunñik putiññaisamnik añaayyulutij Baal-mun.”^{aa} ⁵ Tavraptauq pañmapak, iñunñaitchuanik Israel-guruat iñuqag-miuq God-im piksraqtaañiñik ukpivlughich, qanuq nagliktuutiqaqaqłuni. ⁶ Tavra annaurrauniğmata God-im nagliktuutiqañagun, annaurrauniñiñiqsut kamaginilughich God-im pitqurañi. Annaurrauniqpata kamaksriñiğmikkun pitquranik piññayaqtuq annaurrauniksramik nagliktuutiqakun.^{ab} ⁷ Pañmapak uvva inna sut ittut. Iñunñiğniqsrat Israel-guruat pañunñaitkaat annaun ivakkaqtij pitquratigun. Aglaan God-im iñuksraqtaañisa pañunñagaat annaun. Iñunñiñu kanjicsipkallaiqsitañarut. ⁸ Taamna nalaunñaruq aglausimaruatun Bible-ni, “God-im makautañaaqsipkanagai, tainnaqłutij taiguağaluqamisigik God-im uqaluñi, kanjicsiñaitkaich. Tusaagaluagmikamiñ Christ-kun, ukpiliñaiñmiut. Tainnasunaiññaq-aasii ittut pañmapañmun-aglaan.”^{ac} ⁹ David-suli uqallañammiiq Bible-ni inna, “Niqluutañisa allallu quviasağusianñisa sagluqilisigik isumallasilughich nalaunñaniłutij inmiñni God-mullu. Nalaunñaruamik tatavsqañarut killuğmik isumağniğmikkun.”^b

^q 10.13 Jl 2.32. ^r 10.15 Is 52.7. ^s 10.16 Is 53.1. ^t 10.18 Ps 19.4. ^u 10.19 Dt 32.21. ^v 10.20 Is 65.1.

^w 10.21 Is 65.2. ^x 11.1 Phil 3.5. ^y 11.2-3 1 K 19.10,14. ^z 11.4 1 K 19.18. ^{aa} 11.8 Dt 29.4; Is 29.10.

^{ab} 11.9-10 Ps 69.22-23.

¹⁰ Kanjqsillaigutilich ayaunaruat tautuksilainmatun.

Nagliksaagutigitilisigik piluutitij inuktun nanmaktuatun, uqumaitchuanik puunasivlutij.”

¹¹ Aasiuvva apiqsriruna uumiņa apiqqunmik, Israel-guruat pisunijnmarruj Christ, taamna sivuniqappa God-mun pisungigñilugich Israel-guruat isuitchuamun? Naaggapiagataq. Pisungiqsaunaitchut isuitchuamik. Aglaan pisunijnmarruj Christ, Jew-gunjtchuat annaurauyugaqtut, Israel-guruat siññaliglutij annaurauyumaliquvlugich. ¹² Tavra Jew-guruat ukpinairruataat anniqsuinjamman annaunmik nunam inunijnun, suliuqsaqñiqat qağğirrijamman anniqsuinjanik annautim Jew-gunjtchuanun, qanutuħhaaq anjigitiniaqtut anniqsusiaksrat taimanigu Jew-guruat ukpiliqpatali Christ-mun.

Jew-gunjtchuat Annaurauyumiņaqtut

¹³ Paņmapagli Jew-gunjtchuasii uqautiniağivsi. God-im tiliņagaņa alğaqsrutquvluna Jew-gunjtchuanun aasii taamna katchunairrutigitigiga God-mun tiliņaniņa alğaqsrutquvluna, ¹⁴ tamatkua Jew-guqatitka siññaliglutij ilañich-unnii annaurautquvlugich. ¹⁵ Pisunijrusiaņat God-miñ sivuniqananiņman nunam inunijnun ilauraaliugunmik God-mun, qanutuħhaaq anjigitiniaqtuq quviasuun akuqtuqtaukpata. Aliuğnaqtigitiniaqtuq inuktun anjipkaqtauruatuun tuqqunmiñ.

¹⁶ Uvva urriqan. Jew-guruat nutauruanik palauvaksranik pikamiņ, punnilivium iğaņa atausiq aitchuutigitisuugaat God-mun, tasammaasii tainna pikamiņ akutaq iluqaan ilaaguagmatun piğaat God-mun. Tainnatun Abraham punnilivium iğaņatun ittuq, aasii iluqağmiņ kiņuniņi iluqaatun akutatun. Abraham God-im inuginiğmagu, tainnatun kiņuniņi God-im inuginiğmigi. Tainnainmiuq napaaqtuq. Maņņa napaaqtum nakuukpan, tasamma qisiqsiutiņi nakuummiut. ¹⁷ Israel-guruat qisiqsiutiņisun napaaqtum olive-nik naurisuuruam ittuq. Ilañich kipiraunaruat ukpiniħlutij. Aasii Jew-gunjtchuasii, qisiqsiutiņisun taavanigruiñnaq nauruam napaaqtum, ittusi maņuktatun qisiqsiutiun inaanun kipiraunaruat inañiquvlugich. Iliviasii aitchuusiaqaqtusi quviasağusianik God-im unniqsuqħisiņiñik Abraham-mun miqħiqtuņiñullu. ¹⁸ Uqavigaagutiginagu inañiğniņiqsi Jew-guruani. Itqumasiaņ napaaqtum maņņuatun injitchusi, aglaan qisiqsiutiħhiñat. Nappataunjtchusi napaaqtumun, aglaan napaaqtum nayummigaasi.

¹⁹ Uqallagniağugnaqtusi inna, taipkua qisiqsiuti naviktaunaniqsut illiqsaqtuna, nakuupayaņņugugnağniqsuna. ²⁰ Qaunagisitchi. Itqumasigik taipkua qisiqsiuti, Jew-guruat, naviktaunaruat ukpigutaiħlutij, aasii ilivsi ittusi ukpigutiqaqtusi. Kamasaağnasi aglaan qiksirsrautiqağitchi God-mun. ²¹ Qanuq God-im kipijaqpagich nutim qisiqsiuti, sivuniqaqtuat Jew-guruani, qaunagisitchi ilaanni kipiviagmigaasi, Jew-gunjtchuasii. ²² Tamatkua ilisimapkağumiņağatigut God-im nagliktautilaņani, nalaunjaruakullu tatavsaiħtilaņani. Nalaunjaruakun tatavsaglugich ukpinijtchuat Christ-mun, aglaan nagliktuğusi ilivsi, ukpiqsimağurağniatuagvsi ilaanun. Tainna piņisuağvsi, kipirauniağmisi. ²³ Jew-kkaluat-unnii sivunmuunaiqpata ukpinairrunmiņni maņuktatutqillaruat napaaqtumun qanuq God suarņatiqaqtuq maņutqikkumiņağlugich napaaqtumun. ²⁴ Tavra ilivsi Jew-gunjtchuasii qisiqsiutiun ittusi kivratun taavanigruiñnaq naurumiñ olive napaaqtumiñ, aasii maņuktauruatuun olive napaaqtumun inuum qaunagikkaņanun. Paņmapak inuursi maņuktauruatuun napaaqtuğiksuamun, uniuqtugu nutim pilğusiq, qisiqsiutigiņağataniħkaluaqtillusi napaaqtuğiksuamun. Tainna piraunagvsi nutim qisiqsiutaunjtkaluaqtillusi, qanutuħhaaq God-im maņutqikkumiņağtigivagich nutim qisiqsiutiņi nakuuruamun olive napaaqtumun, Jew-guruat, Abraham kiņuniņi.

God-im Nagligigai Inupayaat

²⁵ Aniqatiit, kanjqsitqugivsi uumiņa sivuani kanjqsiniñaruumik, kamasaaqunijħusi isumatuniħusi. Inuğiaħhamaaqtuat Jews paņmapak

akuqtuaġinjtkaat tusaayugaagiksuaq, taamna igliġniaqtuq Jew-guñtchuat ukpīgumaaqtuat Christ-mun naatitchiaġilugich. ²⁶Tavraasii iluqaġminj Israel-guruat annaurrauniaqtut aglausimaruatun Bible-ni inna,

“Annaurri qaiñiaqtuq Zion-miñ aasii piiglugu god-iliqinjññiq iluqaiññun Jacob kijnunijnñiñ.^c

²⁷Tavra piigupkich piłuutinjich taññiġñaġiga sivunniugutiga injiłgaan taipkunuja iñunjun.^d

²⁸Pañmapak iñugiagniqsrat Jew-guruat akililiqsuġaat tusaayugaagiksuaq Christ-kun, tainnainman akililiqsuġaat God. Aasii taamna anniqsuutauruq ilivsiññun Jew-guñtchuanun qanuq God-im aitchuutiginjagai aitchuutini ilivsiññun Jew-guñtchuanun. Aglaattauq Jew-guruat God-im piviuatagagai pisigivlugich unniqsuqłiisini Abraham-mun Isaac-mullu Jacob-mullu. ²⁹God-im aitchuikami aitchuutini suli ququaqamigich iñuich, anjuqsilaitchuq uqaluñmiñik aglaan taññiġuugai unniqsuqłiisini. ³⁰Qañjavlugu akililiqsuutinjagaluqtuasii God-mun, aasii Jew-guruat pisuñiñmatigik ilaan aitchuutini, God naglikrალინარუq ilivsiññik inañjutigivlusi Jew-guruanun. ³¹Pañmapak-aasii Jew-guruat akililiqsuutirut aglaan imma uvlut iłañanni iłañjutiniaqtut God-im nagliktuutaaniñ ilivsiññun. ³²Qanuq God-im qiniġai iñupayaat kamasuutaitchualivlugich, sunauvva naglikrალინარუq iñupayauranun.

God Nangaqtauli

³³Qanutun aliugnaqtigiruamik God-iqaqtugut. Qanutun aliugnaqtigirut ilaan isumattutaalu iłisimmataalu nagliktuutiqañalu. Qanuġ lugu kialiqaa iñuum kañiqsiyumiñaitkaa God qanuq pimman summan tainna pisilañjanik, naagga qanuġluni iñuk kañiqsiyumiñaitchuq summan God-im sunik pisilañjiñik.^e

³⁴“Qanuq kiñaliqaa iłisimasiyumiñaitchuq God-im iłisimatilaañatun, suli kialiqaa iłayumiñaitkaa God-im kañiqsimmataa, qanuq God iłisimaruq supayaanik.^f

³⁵Aasiisuli kiñaliqaa aitchuiyumiñaitchuq God-mun paaqłiyumiñaqsisaglugu God inmiñun aquvatigun.”

³⁶Qanuq God-im kisimi supayaat savañagai. Supayaat ittut suaññataagun God-im. God-im savañaniġai kamañaqsiłiqtausukłuni. Nangaqtauli God isuitchuamun. Amen.^g

Iñuusiq Savautivlugu God

12 ¹Tavra aniqatiit, God nagliktaunigman, qapinajsaagivsi aitchuutigitquvlugich timisi God-mun. Iñuich aitchuimmatun niġrutinik ikipkautiksranik God-mun, aasii tamatkua niġrutit payaappauruksraunjtchut akuqtuġnaġumiñagñiaġumijn, tavraliasii qapinajsaagivsi aitchuutigitquvlugich timisi God-mun, iñuuruaniñ aitchuimmatun piłuutaitchuanik akuqtuġnaġumiñaqtuaniñ ilaanun. Tainnauvva pikavsi, añaayyuvigipiagiksi God. ²Tuvrañnagich nunam iñunjisa piłgusiñijich. Aglaan isumasitchi nutauruanik isumanik iluqani iñuusiqsi allaññuġumauq. Tavra iłitchuġiniaqtusi nalupqinaiglugu suna God-mun pisuutigitilañjanik, suvlu nakuutilañjanik, akuqtuġnaġumiñaqtuamiglu God-mun, suli qanupiaġataq God-mun iñuutqutilaaqsi.

³Alġaqsruiravluña tiliraña God-im uqallautigivsi uumiña. Nalliqsiunni piġuqtigñani naumasiluni, aglaan isummatigisitchi ilivsiññik nalaunñaruakun, isivgiġlugu nalaunñaruakun piłlakkaqsi, God-im aitchuutaa ukpiliqavsi Christ-mun. ⁴Tavra atautchim iñuum timaa iñugiaktuanik sulliñiaġmatun, aasii

^c 11.26 Is 59.20. ^d 11.27 Jr 31.33-34. ^e 11.33 Is 55.8-9. ^f 11.34 Job 15.8; Is 40.13; Jr 23.18; 1 Co 2.16.

^g 11.36 1 Co 8.6; Eph 4.6; Col 1.16.

sullinillaani timim inmikullaa atugnaqtutij.^h ⁵Tainnatuttauq uvagut inmiugut. Inugiakkaluaquta, timitun atautchisun ittugut, qanuq atausinjuqatiginagikput Christ. Aasii avannun anniqsuutiigiiksursaurugut. ⁶God-im nagliktuutiqpanagun aitchuusiaqallarugut allakaagiiñik aitchuusianik, tavraasii atuglavut. Inuk aitchuusiaqagnigumi uqaqtuunig mik God-mun, uqaqtuagli tuvrapiaglugu qanuq God-im puttuqsripkaqpani ukpigunmigun.ⁱ ⁷Inugli alla aitchuusiaqagnigumi savaurriñigmik allanik, savautiligich piyummatiqagluni. Inugli aitchuusiaqagnigumi ilisaurriñigmik, ilisaurriillaatagli. ⁸Allali inuk aitchuusiaqagnigumi silgigsuiñigmik, silgigsuillaatagli. Inuglivsauq aitchuusiaqagnigumi maninñik aitchuillaaluni, aitchuili siññataigluni, nangausiaksraqsiunaiigluni ilu inuñniñ. Allalivsauq aitchuusiaqagnigumi umialinnaunigmik añaayyuliqiruanun, atanniqsimannigli pilluatagluni. Inuk aitchuusiaqagnigumi nagliktuunigmik allanun, piliiun taamna quviasuutigitlugu.

⁹Piviuttaqisigik inuich ilumutun. Uumigisiun pigiitchuaq, nakuurualiqtillatusitchi. ¹⁰Piviuttaqutisitchi avannun, aniqatigiich piviuttaqutummatun avannun. Nangaagumañhaaqsigik allat nangausiaqañhaagnigmiñ ilivsi allaniñ. ¹¹Suuramikunnii iqiakkiutinagu savaaqsi, aglaan savautisiun Ataniq piyumalaaglusi. ¹²Quviasugitchi nigiuignivsiñni isuitchuamik inuggunmik. Qiniuitchitchi ihuillaugutiqpanmi. Añaayyumaruagusitchi. ¹³Ikayuqsigik inuich pilliiuqtuat ilaaguaqtaunjaruat God-mun, tukkuliñiq pilgusigisiun.^j

¹⁴Apigisiun God nagligitqulugich tamatkua nagliksaaqtitchiruat ilivsiñnik, apiqrsisiunaiiglugich God-mun tatavsaglugich.^k ¹⁵Quviasuqatigisigik quviasuqtuat. Isumaaqatigisigik isumaaqtuat. ¹⁶Inuuniaqatigiigitchi atilusi avannun, piguqtignasi, aglaan piqasiqsuutisitchi kamasaañitchuanun. Isummatiginasi ilivsiñnik ilisimanasugalugich supayaurat.^l

¹⁷Inuum pimaqłukpasi, akisağnasi pimaqłunmik ilinñniñ. Inuulluatagitchi inuich iluqağmiñ ilisimayumaut nakuutilaavsiñnik. ¹⁸Qanaaqatigitichailiun kiñapayaaq piyumiñaqtilaaqtun. Aguirrutaunak qanaagutiksramun. ¹⁹Piviuttaqi rauruasii, akisautinasi ilivsiñnik, aglaan God-im tatavsagligich pimaqłuktairuat ilivsiñnik, qanuq aglausimaruuq Bible-ni, God uqallajaruuq inna, “Nalaunjaruamik piñiaqtunja. Uvaña akisaurriñaiaqtunja.”^m ²⁰Aglaan, “Pimaqłuktaqtin kaakpan, nigipkağun. Imigukpan, imiqtirruun. Tainna piguvich, kanñutchtaktinniagiiñ pimaqłuktañinagun ilinñik.”ⁿ ²¹Pigiitchuamun akiilipkağnasi, aglaan pigiitchuaq akiilisiun nakuurualiqilusi.

Kamaksriñiq Ataniğnaqutiqaqtuanik

13 ¹Inupayaaq kamakkuutiqağli ataniğnaqutiqaqtuanun. Qanuq kiñaliqaa ataniğnaqutiqağumiñaitchuq God-im aitchunjsuaqpani. Iluqatin ataniğnaqutit ittuat God-im inillanagai. ²Tamna pisigivlugu inuk akiilliliqsuiruaq ataniğnaqusiraqtuanik, akiilliliqsugai God-im inillaktani, aasii inuich akiilliliqsuutiruat tatavsagtauniaqtut. ³Qanuq kiñaliqaa inuuruuq nalaunjaruakun sivuuqataitchuq ataniğnaqusiraqtuanik, aglaan kisimiñ tamatkua inuumaqłuktuat. Sivuuğagisiunjitkuvsiiun ataniğnaqusiraqtuaq, inuulluatagitchi aasii ilaata iviğaumaginiağasi. ⁴Qanuq God-im kivgağigaa anniqsusqağlusi. Killuliqiguvsi, sivuuqatitqağitchi, qanuq suaññatiqaqtuuq tatavsaiyumiñaqłuni. Ilaa kivgauruuq God-mun, tatavsaiyumiñaqłuni pisigilugu God killuliqirauruanun. ⁵Tavraasii iluqasi kamaksriuksraupiaqtusi tatavsagtaunitchumausi, taamnatualuunñimiuq, ilisimarusi ilivsiñni nalaunñatilaanjanik kamaksriruni. ⁶Tamna suli pisigilugu,

^h 12.4-5 1 Co 12.12. ⁱ 12.6-8 1 Co 12.4-11. ^j 12.13 He 13.2; 1 P 4.9. ^k 12.14 Mt 5.44; Lk 6.28. ^l 12.16 Pr 3.7. ^m 12.19 Dt 32.35. ⁿ 12.20 Pr 25.21-22.

akiliiruksraupiaqtusi taxes-nik kavammanun. Akiliusiqirit God-im kivgaigagai aasii savaaqtiŋ pigiññaŋaat.^o ⁷ Akiliisitchi iluqaiññun atanignaqusiraqtuanun qanutupayaaq piqauktuksraukpata. Akiliisitchi akiliutinik kavammanun suli akiliğlugich tax-iutit tauqsiquavsi sugauttanik. Qiksigitugich tamatkua qiksigitaksrauruaq, suli isummatigilluatağlugich isummatigilluatağaksrauruaq.

Nalaunjaruakun İnuuniağniç Avamun

⁸ Akiiğnagu kiñapayaaq supayauramik. Piviuttaqutisitchi avamun, qanuq iñuk piviuttaqsirruaq siłallimiñik, kamaksripiallaktuq pitquranik. ⁹ Qanuq pitqurat qaisauruaq Moses-kun piraksrigaatigut inna. “Allatuğnak, İnuagnaç, Tiglignak, Kaviuğnak,” suli allallu pitqurat. Taap kua iluqaisa tapusimagai uuma pitquram, “Piviuttağiuŋ siłalliñ iliktun ililugu.”^p ¹⁰ Piviuttağikapku siłalliñ, pigiitchuamik pilaikiñ, tavra piviuttaqsirruam kamagipiallakkai pitqurat.

¹¹ Aasiisuli annaurraunikraq, Christ qilaŋmuutikipatigut, qalliğhaaqtuq paŋmapak ukpiqtuagaqqağniptiŋniñ. Tavra iñuuruksraurusi nalaunjaruakun, pisigilugu Christ qaiyasiñiŋa. Taamna ittuq itigviksarakun itiqtuatun siñignigmiñ. ¹² Unnuaq pilluaqsiruatun ittuq, qausağatauraqtuatun. Taamna pisigilugu, ağıulavut piłuusiqutauruaq pirağautchich, pirağautchisun ittuat taaqsimman, aasii piługu nalaunjaruaq, uvlumi pirağausisun. Irrusiqagitiç anuyaktitun itqanaitchuatun anuyautigiyumavlugu nalaunjaruaq. ¹³ İnuulluataqta iñupayaanun tautukkumiñaqsilugu sunapayaaq pikkaqput nakuutilaŋanik. İmiŋasiŋaiğluta piallaŋaiğluta, allatuqtaŋaiğluta pitqurailaŋaiğluta, qanaağutiŋaiğluta killuqsraŋaiğluta. ¹⁴ Aglaan iñuusitchi tuvrapiaglugu iñuusigitqukkaŋa Atangum Jesus Christ. Sivunniugnasi pisuiqsitçuglugich pigiitchuat pisuguutisi.^q

İsviğniçnagu Aniqatin

14 ¹ Kiñaliqaa suañaitkaluanŋaan ukpiğutaa, pağlasiuŋ aŋaayyuliquiruat kasimaniŋannun. Uqavaaqatigisuŋağnagich sunik ukpiğiraqagniŋat.^r ² İnuich ilaŋiç ukpiqtut niğililanivlutin qanusilimaanik niqipianik. Allattauq iñuich suañaitchuat ukpiğunmiŋni isumaqaqtut God-mun akuqtuğniagnivlutin pisigilugich niqigikkatiŋ ukpiğunmiktuttauq, naurianik-aasii kisianik niqiqaqłutiŋ. ³ İnuich niğililaruat qanusilimaanik niqinik isummatiginatiŋ nalauħhamaağasugalutiŋ nauriaħhiñanik niqiqaqłutaniñ. Aasiivsauq iñuich nauriaħhiñanik niqiqagumiŋ, uqallausiginagich qanusipayaanik niğililaruat killuliqiniğlugich, qanuq God-im akuqtuŋammigai. ⁴ Kiñaliqaa nalaunjaruamik uqallakkumiñaitchuq iñuum allam kivgaŋa killuliqinigiŋumiuŋ. İlaan nanmiñiq atangata nalaunjarualiniğaa naagga killuliqirualiniğaa. İsviğiqsiqagniqtuq Ataniğmik nalaunjarualilugu, qanuq God-im ikayuğniğaa nalaunjarualiqiyumiñaqsilugu.

⁵ İnuich ilaŋiç isumaqaqtut uvlut nalunaiqsanjiç Jew-guruaq, aŋaayyuniksrauvlugich nakuuħhaagnivlugich allaniñ uvluniñ. Allalli isumaqaqtut uvlupayaurat atinivlugich aŋaayyuvigiruni Ataniq. İñupayaaq piłi, nalupqisunaiğluni nalaunjarualiqitilaamiñik. ⁶ İnuich aŋaayyuruaq Ataniğmun nalunaiqsauruani uvluni, aŋaayyurut nanğagukługu Ataniq. İnuich niğililaruat qanusipayaanik niqinik, niğirut iviğagniaqługu Ataniq, qanuq quyyavigigaat God niqitiŋ quyyatigivlugich. Aasiivsauq iñuich niqiqaqłuat naurianik kisiŋiñniç, niğimmiut iviğagniaqługu Ataniq, qanuq ilinisa quyyavigimmigaat God niqimikkun. ⁷ İnuuruksraunitchugut iviğagniaqsiññağluta uvaptiŋnun, suli

^o 13.6-7 Mt 22.21; Mk 12.17; Lk 20.25.

^p 13.9 a Ex 20.14; Dt 5.18. b Ex 20.13; Dt 5.17. c Ex 20.15; Dt 5.19. d Ex 20.17; Dt 5.21. e Lv 19.18.

^q 13.14 Eph 6.11-17. ^r 14.1-6 Col 2.16.

tuquyumiñaiñmiugut isumapianiaptiktun. ⁸Iñuun̄pata iñuurugut ivigaguklugu Ataniq, suli tuqugaluağmiguapta, tuquniağmiugut ilaan pisuutaagun. Tavraasii iñuugaluağupta naagga tuqugaluağupta, Atangum pigigaaatigut. ⁹Taamna pisigivlugu Christ tuqunaruq suli anivluni tuqqunmiñ, ilaa Ataniğitquvluni uvaptiñnun iñuun̄pata tuquguptalu. ¹⁰Uqalliaruksraun̄itchusi aniqatisi killukuagñilugich, aasiilivsauq ilivsi uqalliaruksraun̄iñmiasi nalauñhaağniłusi aniqatiivsiññiñ. Iluqata makittuksrauniaqtugut God-im isivgiivianun iñuñnik. ¹¹Sivuniğivlugu taamna aglausimaruq Bible-ni inna,

“Nalupqinaisilaan̄atun iñuutilaagma, uqallaktuq Ataniq,
iñupayaat punniaqtut sivuqqamnun, aasii iñupayaat
nangagnaigaan̄a God-auniłuna.”

¹²Tavra iluqapayaurapta uqağviginiağikput God qanuq piñatilaaptiñnik iñuun̄pata.

Piłuksipkağnagu Aniqatin

¹³Tamatkua tainnainniğmata, tavraññaaglaan aniqatiivut uqausiğinağilavut killukuagtağniługich, aglaan qaunagiñhaaqta agvisausun̄iłluta aniqatipta piłuksiñiksrajanun. ¹⁴Iłisimaruna ukpiğunmalu Ataniğmun Jesus-mun nalupqisuktin̄itkaan̄a, sumik piisilaan̄anik killuliquatauyumiñaqtuamik niğiruni niqipiamik. Aglaan iñuk isumagumi killuliqiniagaşugaluni niğiruksraun̄itchuq, qanuq killukuagutauniaqtuq ilaanun. ¹⁵Niğiniğuvich aniqarvich isummatigikkañanik niğiraksraun̄iññivlugu aasii isuman̄utçaklugu, pivittagağinağiñiğiñ aniqatin. Suksraun̄iğiñnagu aniqatin Christ tuqutiñakkana niğilutin isummatigikkañanik pigiitçhuaguvlugu. ¹⁶Suna piñnagu iłiugutçautiginiakkana aniqarvich, iłisimaluğiñ-unnii nalaun̄atilaan̄anik ilivich pigupku. ¹⁷Qanuq naumaniqsraq ukpiqtuat an̄alatittuat God-mun, piraksrañat niğikkaptiguaniçhuq imikkaptigullu, aglaan iñuuluni nalaun̄jaruakun, pigilugu an̄uyautairrun, quviasuullu Ilitqusiğiksuaqun. ¹⁸Iñuk savaurriruqaq Christ-mik iñuuvluni tainna, God-im iviğaumagigaa, iñuillu iviğaumagimmigaat.

¹⁹Tavraasii pisa supayaamik an̄uyautaiñn̄aqtuamik sivunmuktuu-tayumiñaqtuamiglu ukpiğunmun. ²⁰Pisigigiñn̄ağlugu niğiłlaniq qanusipayaamik niqimik, maqunnagu God-im savaan̄a. Killuliquataun̄iłluqtuq-unnii niğiniğ qanusipayaamik niqinik, killuliquatauruq allat piłuksipkağuvsigik niğikkavsigun. ²¹Killukuaniaruq niqipiaqtuqtuni taan̄iqiruniłu suli supayaakkaluamik piuni piłuksipkautauyumiñaqtuamik aniqatinun. ²²Qanusipayaamik ukpiğutiqağuvich niğiniğkun niqipianik, nalupqinağilugu piyumautin iviğaktilaan̄anik God, uqavaağutiğinağilugu avanmun. Quviasugli iñuk iłiugutçan̄itçhuaq inmiñnik sukun pikkağmigun. ²³Aglaan iñuk niğiruaq niqipiamik isummatigillaan killukuagutaunivlugu, piłuksiruq, qanuq iñuun̄itçhuq tuvrağlugu ukpiğikkani. Qanuq sunapayaaq piguqtigu ukpiğikkaqput nalautkaluağnagu piłuutauruq.

Iviğakkich Allat Iliñnuññañilaag

15 ¹Tavra uvagut suan̄aruaguut ukpiğutiptiñni, qiniuiğluta ikayugaksrağigivut tamatkua suan̄aitçhuat ukpiğunmiñni, iviğagniaqsiññañiğluta uvaptiñnun. ²Atausiullaaluta iluqata iviğagniağlavut siłallivut anniqsuqsaglugich, suan̄asiyumaut ukpiğunmiñni. ³Qanuq Christ inmiñun iviğagniaqsiññañaitçhuq. Aglausimaruq Bible-ni inna, “Iñuich uqamağluktatquaat ilipkun, Aapaan̄, uqamağluktavgiğinagaan̄a uvaññañhaaq.” ⁴Iluqağmiñ aglausimaruat Bible-ni in̄ilgaan, aglaagurut iłisautisaqluta qiniuirrunmik qapiñaisaaqlutalu, niğiuvluta

⁸14.10 2 Co 5.10. ⁹14.11 Is 45.23. ¹⁰15.3 Ps 69.9.

iñuggunmik isuitchuamik. ⁵ God-im qinuisitkaatigut quviasaaqłutalu. Aasii ilaan iñuupkağlisi aņuyautailłusi avanmun, nalaupiagługu Christ iñuutqutaa ilivsiññun. ⁶ Tainna iñuuguvsi, iluqasi atautchisun iñuktun nangagumiñağniagikisi God, Aapaņa Atanipta Jesus Christ.

Tusaayugaagiksuat Alğaqsruutaurut Jew-guņitchuanun

⁷ Taamna pisigilugu, pağlatisitchi avanmun, tainnatuttauq Christ pağlanagaasi, God nangausiaqaqvlugu. ⁸ Itqumasiuņ Christ kivgaliutinaruq Jew-guruanun, salapqiguktugu God-im ukpiğnaqtilaana, sulı taņņiqsaqlugich unniqsuqlıisıt God-im unniqsuqlıisigıjakkarıch maņņıjıññun, ⁹ sulı Jew-guņitchuanun nangaqvluęu God naglıktuutaagun. Taamna aglausımaruq Bible-ni inna,

“Nangagnağikipiñ akunganni Jew-guņitchuat, atuğluņalu nangautinik ilıjñun.”^v

¹⁰ Aglausımammiuq inna Bible-ni,

“Ilivsi Jew-guņitchuasii, quviasuqatigisigik iñuņi God-im.”^w

¹¹ Sulı aglausımammiuq,

“Nangaqsiuņ Ataniq, iluqasi Jew-guņitchuasii. Sulı iñupayaurat nangaglırruņ Ataniq.”^x

¹² Aglautıjammıgaa-sulı Isaiah-m inna,

“Maņņıuqaqtuaq Jesse-mik qaiñiaqtuq. Suaņņatinıgıniaqtuq aasii atanıqsımalugich Jew-guņitchuat. İlaa pisigilugu Jew-guņitchuat niğıktuagunıaqtuq.”^y

¹³ Taavrumatuq niğıksrıruam God-im, quviasuutiępaqaqtıllısi tutęiutiępaqaqtıllısi lu ukpiqsımaagnıvsiññi. Tavraasii qapiņasiñiaņitchusi niğıktuallavsi, qapiņasaaqtıqaqlısi İlitqusıgıksuamık ilıvsiññiıtuamık.

Paul Taluqsraņırrutaa Tuyuqami

¹⁴ Uvaņa nalupqıgıjıtkıgı ilivsi iluqasi iñuuniagłuataqtılaaqsi ilısimatılaaqsi lu tamatkunıņa sunik tuyuutimni uqautıgıkkamnik, ilısaarıyumiñaqsıvısilı allanı. ¹⁵ Aglaağıjagıtka taluqsraıqlıņa tamatkua itqumayumiñaqsısaqlugich ilivsiññun, qanuq God naglıktuutiępaqaqlıni uvamnun, ¹⁶ alğaqsrıriğıjagaana a qulıaqtuagıtquvlugich tusaayugaagiksuat Christ Jesus-kun Jew-guņitchuanun. Aņaayyulıqsıpaqtun aitchıruatun aitchuutınik God-mun tupıgmi aņaayyuvıjmi, tainnatun God-mun savaktauvluņa aitchuımmıjıņa God-mun tamatkunıņa Jew-guņitchuanık, akuqtıruanı ilaan tusaayugaagıksuanıñik. Aasii ilıjıch akuqtuğnağumiñaqsıjıarut ilaanun, qanuq ilaaguanağai ilaanun İlitqusıgıksuanata. ¹⁷ Savaqataunıqama Christ-mun, uqaqpagağutıgıyumiñağıgı savarıñığa God-mik. ¹⁸ Qanuq uvavıgağutıgısuņıtkıgı sunapayaaq uvaņa savaağırağa, aglaan suna Christ-gum savaağıjaraņa uvapkuagługu, Jew-guņitchuat ukpiqtıllasıvılugich. Taamna piņagaa alğaqsrıñıpkun iñuulluatağıñıpkullu ¹⁹ alıuğnaqtuatıgı lu ukpiğnaqsıliqlıęu tusaayugaagıksuaq, suaņņataagullu İlitqusıgıksuam. Alğaqsrıjaraņa tusaayugaagıksuamık Christ-kun sumıliqaa Jerusalem-miñ İllyricum-munaglaan. ²⁰ Alğaqsrıñıapiagataqtıņa tusaayugaagıksuamık iñuņun qulıaqtuagırrıqanaıitchuanun Christ-mik. Alğaqsrısuņıtkıņa allat iñuıch alğaqsrıvıgıjakkarıannun qarıpak. ²¹ İkayuuatausuktıņa taņņıgıñıksraņıannun aglausımaruat Bible-ni inna,

“Tamatkua iñuıch qarıannıi qulıaqtuagırrıqanaıitchuat, qulıaqtuagırrıaunıaqtuq, sulı iñuıch qarıannıi tusaanaıitchuat ilaanık, ilıtkıgıniaqtuq ilaanık.”^z

^v 15.9 2 S 22.50; Ps 18.49. ^w 15.10 Dt 32.43. ^x 15.11 Ps 117.1. ^y 15.12 Is 11.10. ^z 15.21 Is 52.15.

Paul Rome-mugumalliqsuq

²²Tavra taamna pisigivlugu qaiñailutağa ilivsiññun. ^a ²³Aasii paṅmapak alğaqsruiviksraigutikama makkunani nunaaqqiñi, suli iñugiaktuani ukiuni ullakkumaalğatanağaluqaqvsı, ²⁴tautugumalaagıvsi nalaullusi Spain-muksağuma. Ikayuquyumaruṅa ilivsiññun iglauniksrarni takuruutillaqqağluta sivikitchuami. ²⁵Paṅmapak-aglaan uvva, Jerusalem-muṅniaqtuṅa mannirağluṅa ikayuutiksranik ukpiqtuanun. ^b ²⁶Qanuq ukpiqtuat Macedonia-mi Greece-milu nagliktuutiqaṅarut iliappauruanun ukpiqtuanun Jerusalem-miittuanun, aitchuivlutinj ikayuğukğugich. ²⁷Iviğaumagiṅagaat tainna piguminj. Suli piyummatigiḥhaaṅagaat akiiḷaqtuqtuaguvlutinj ilinjññun, qanuq Jew-guṅitchuat aitchuusiaqaṅavlutinj annaunmik Jew-guruatigun, Jew-guṅitchuat ikayugaksrağigaich Jew-guruat tuyuğlugich maniñnik. ^c ²⁸Tavraasii taamna pianikkupku, qaisanikkupkch maniich ilinjññun, Spain-mun iglausağniaqtuṅa nalaullusi. ²⁹Iiisimaruṅa ullakkuvsi anniqsusiaqağniaqtusi, qanuq ukpiğurri Christ-mun suaṅasiḷaqaṅauniatuq. ³⁰Aniqatiit, atausiṅṅuqataṅarusi Christ-mun, suli ilitqusigiksuum piviuttaqutipkağaasi avannun. Taamna tainnainman, apigiṅiağatagıvsi aṅaayyutiṅiağatavluṅa God-mun, ³¹annaurrautquḷuṅa ukpiṅaitchuanin Judea-mittuanin, taapkualu aitchuutit ukpiqtuanun Jerusalem-mi akuqtuqulugich. ³²Tavraasii ullagniağıvsi quviasuğluṅa, Atanğum pisuutigikpagu, aasii qapiṅaisaagaṅusiaqağluṅa ilivsiññin. ³³God-im aitchuiruam tutqiummik itqatigilisi iluqasi ataramik. Amen.

Paul Pağlagai Ukpiqtuat

16 ¹Pağlatqugiga ilivsiññun aniqatikput Phoebe, ağnaq tiikauruaq aṅaayyuliqiruani Cenchrea-mi, ²akuqtuğumagiksi akuqtuisikaavisun kisunik allanik ukpiqtuaguruanik Ataniğmi, ilaaguaqtaṅaruanik God-mun. Ikayuğumagiksi supayaamik piqaqtuksrauḷpan, qanuq ilaan ikayuṅammigai iñugiaktuat iñuich, uvaṅalu ilağivluṅa. ³Pağlasigik Prisca-lu Aquila-lu ikayuqtikaaka savaurriñiğmi Christ Jesus-mik, ^d ⁴anayasaagaḷuagaugaak iñuggurrik iñuuliñiaqḷuṅa. Taamna pisigivlugu, uvaṅalu iluqağmiglu aṅaayyuliqiruat Jew-guṅitchuat quyanaağıvut. ⁵Pağlasigiktauq aṅaayyuliqiruat igluagniittuat. Pağlasıuṅ piviuttağikkaga Epaenetus, ukpiqtuagaṅuqaṅaruaq Christ-mun Asia-mi. ⁶Pağlasıuṅ Mary siggaqıṅaruaq akunnavsiñni. ⁷Pağlasigik Andronicus-lu Junias-lu, nanmiñiq ilaka, sivuanıḷu tigutaaqtauatigıñakkaka. Nuimaruk akunğanni God-im tiliraṅisa, suli ukpiqtuagaṅaruk uvaṅa sivumni.

⁸Pağlasıuṅ Ampliatus, ukpiqtuagaqatiga piviuttağivlugu. ⁹Pağlasıuṅ Urbanus, savaqatikput Christ-mun, piviuttağirağalu Stachys. ¹⁰Pağlasıuṅ Apelles manimmisiqaṅaruaq ukpiqtuagulluataḷuni Christ pisigivlugu. Pağlasigik igluqatigikkaṅi Aristobulus-gum. ¹¹Pağlasıuṅ nanmiñiq ilaga Herodion. Pağlasigik ukpiqtuaguruat Ataniğmun Narcissus igluqatiñi. ¹²Pağlasigik Tryphaena-lu Tryphosa-lu savaktauruak Ataniğmun. Pağlasıuṅ piviuttağirauruaq Persis siggaqıvluni savaurriṅaruaq Ataniğmik. ¹³Pağlasıuṅ Rufus ukpiqtuagulluataqtuaq. Pağlasıuktuaq aakaṅa, aakaummatun inmiruaq uvannun. ^e ¹⁴Pağlasigik Asyncritus-lu Phlegon-lu Hermes-lu Patrobas-lu Hermas-lu aniqativullu tavrani ittuat. ¹⁵Pağlasigik Philologus-lu Julia-lu Nereus-lu aniqataalu ağnaq, Olympas-lu iluqaisalu ilaaguaqtauruat God-mun tavraniittuat. ¹⁶Pağlatisitchi avannun pağlatikaanannik ukpiqtuaguruat. Iluqağmiṅ aṅaayyuliqiraṅisa Christ-gum pağlagaasi.

^a 15.22 Ro 1.13. ^b 15.25-26 1 Co 16.1-4. ^c 15.27 1 Co 9.11. ^d 16.3 Ac 18.2. ^e 16.13 Mk 15.21.

Paul Silǵiqsuutiŋi

¹⁷ Aniqaatiit, qaunagipiagataqugivsi iñuŋnik qanaaǵuksautausuuranik, atiŋirrutiksriuguuruaniglu, akiŋiŋiŋisuisuuranik ilisausiakaavsiññik. Tainnatchiñiñ niguauqtuǵumausi. ¹⁸ Qanuq tainnatchit iñuich savautiŋitkaat Ataniqput Christ, piñiaqsiññaqŋugu ilaisa pisukkaqtij. Uqayusaaǵutitigun, uqayutchiñiaǵutitigullu sagluqinniguurut iñuŋnik ilisimavigruaŋitchuanik ilumun ittuamik. ¹⁹ Iñuich iluqaǵmiŋ tusaaganijarut qanutun kamaksriŋatilaavsiññik God-im uqaluŋiñik, aasii taamna pisigivlugu quviasuktunja. Iŋisimalluataqugivsi sum nakuutilaŋjanik, ilaksiaiyumiñaiǵlugu suna pigiitchuaguruuq. ²⁰ Tainna iñuusiqaǵuvsi, God-im aŋuyautairrutiaqtitichiruam akiisinniagaa Tuunǵaq, ilivsiññun tunmalugimmatun siqumiŋlugu. Nagliktuutiqaŋata Atanipta Jesus Christ itqatigilisi. ²¹ Timothy-m savaqanma paǵlagaasi. Lucius-lu Jason-lu Sosipater-vlu nanmiñiima paǵlammigaasi.^f ²² Uvaŋa Tertius, aglaktuaŋaa ukuniŋa tuyuutinik, paǵlagivsi. ²³ Gaius-gum tukkuuruam uvamnun iluqaiññullu aŋaayyuliqiruanun, paǵlagaasi. Erastus-gum iniqpaum manniqiraata, Quartus-lu aniqatipta, paǵlagaasi.^g ²⁴ [Nagliktuutiqaqagli Ataniqput Jesus Christ iluqapayauravsiññun. Amen.]

Aǵiusaun Aŋaayyutigivlugu Nangaun God-mun

²⁵ Qaitkivsi God-im munaqputaanun, suaŋasiŋaagilŋaruamun ukpiǵutivsiññik nalauŋlugu tusaayugaagiksuaq uqautaata, uvaŋa uqausivsun ilivsiññun. Taamna tusaayugaagiksuaq Christ-kun kaŋiqsiñnaiñŋaruuq aippaapak. ²⁶ paŋmapak salapqijaruq. Tusaayugaagiksuaq ilisimanaqsijarut iñupayaanun, ukpiliquvlugich Christ-mun. Tavra taamna God-im uqaqtijisa aglautiŋakkaŋat, aasii taŋŋiutauruq isuitchuamun God-auruam piraksriutaanun. ²⁷ God, kisimi isumaturuq, nangaqtauli isuitchuamun Jesus Christ-kun Ataniptigun. Amen.

^f 16.21 Ac 16.1. ^g 16.23 a Ac 19.29; 1 Co 1.14. b 2 Ti 4.20.

PAUL SIVULLIICH TUYUUTIŊICH CORINTH-MIUNUN

Ilitchuqutit

Paul-gum sivulliq tuyuutaa Corinth-miunun aglaaguruq siġgaġ-niuġutiŋisigun ukpiġniaqtuat añaayyuviurua Paul nappaañani Corinth-mi. Taimani Corinth nunaqpauñaruq aullarrauvluni Rome nunañiñni Achaia-mi. Tavrani suġalliruaqañaruq, Greek-guniqtik qutchiksuaġivlugu, siaminñaruq iñuumaqłuun suli iñugiagmiut añaayyuviich qanusilimaat. Uqausiġigai isumaa-luutiġivlugi inmikkuañasiruallu iñuumaqłuktaqtuallu añaayyuviñmi, suli kañiqsinaiqsuat tuvaaqatiġiich, isumamun añaalatiçhailiñiq, añaayyuviñmi igliġniña, ilitqusiġiksuum igliġniña, suli añaipkaqtaunikun. Uqausiġigaa qanuq uqalugiksuumun tamatkua savaaġitilaañiñnik. Chapter 13 iñuich ilitchuġiħaañasugnaġaat uqausiqaqtuaq nakuuqunmik piqpañnahaqtuamik God-im aitchuutiñiñniñ iñuñmiñun.

Avgutit

Sivulliqsaagun	1.1-9
Atingisuat añaayyuviñmi.....	1.10–4.21
Allatuutaiñniq suli añaayuqaġiich	5.1–7.40
Ukpiġniaqtuat suli god-ailat	8.1–11.1
Añaayyuviñniq suli añaayyuliagñiq.....	11.2–14.40
Ataņuvlu ukpiġniaqtuallu añañiñat.....	15.1-58
Aitchuutit Judea-mi ukpiġniaqtuanun.....	16.1-4
Sivunniugutiñiñlu aġiusaullu	16.5-24

1 ¹ Ukua tuyuutit qairut ilivsiñniñ Paul-miñ, God-im quqañarajaniñ tilirautquvlugu Christ Jesus-mun, aniqatiptiñniñ Sosthenesmiñ. ² Tuyuutaurut ilivsiñniñ Corinth-miittuanun, God-mun añaayyuliqiruanun, ilaaguqatruanun God-mun ukpiqłutiñ Christ Jesus-mun, God-im quqaqtaniñun iñugisukługich, ilagivlughich iñupayaurat sumiñiqaa añaayyusuurua Ataniptiñun Jesus Christ-mun, ilaisaptauq Ataniġikkañannun. ³ Nagliktuusiaqpaqagitchi tutqiuñmiglugu God-miñ Apartiñniñ, Ataniptiñniñlu Jesus Christ-miñ.

Ikayuusiasi Ukpiliqavsi Christ-mun

⁴ Ataramik quyyavigisuugiga God pisigivlughich nagliktuutiqpakun ikayuusiasi ilaan aitchuutigiikkañi ukpiliqavsiqaña Christ Jesus-mun. ⁵ God-im savañagai iñuutçhisi nakuusiħhaaqłughich uqaqtuaġumiñaqsivłusi ataramik inmigun, suli ilitchuġiyumiñaqsivłusi iluqaanik ilumun ittuamiñnik. ⁶ Nutauruakun iñuuniaġusilutikkavsigun ilisimanaqsinqagiksi nalupqinaiqługu akuqtuñatilaqsi tusaayugaġiksuumik Christ-kun. ⁷ Suli ayuqsrañiħusi qanusipayaamik aitchuusiamik Iitqusiġiksuum aitchuutaanik, utaqqillavsi qaiñniksrañanik Atanipta Jesus Christ. ⁸ Ilaan qaunaginiagaasi tuniqsimalusi ukpiġutiqaġumiñaqsivłusi isuanun-aglaan, pasirauyumiñaqsivłusi Ataniqput Jesus Christ qaikpan. ⁹ God

^a 1.2 Ac 18.1

ukpiġnapiaqtuq, aasii ququaqagaasi piqatautquvlusi allanun ilauraaliutiniġmi Iġniġmiñun Jesus Christ-mun Ataniptiñun.

Aḡaayyuliqruat Atiñirrutinjich

¹⁰ Aniqatiit, iluqata atausiñjuqataunaruaguut Ataniptiñun Jesus Christ-mun, piviuttaġivlusi apigigivsi atitquvlusi, ilivsiguaqtañaiġlusi aglaan atiruamik isumaqaquvlusi, suli atiruamik isivġiutiqaġlusi. ¹¹ Qanuq quliatuagañtijaanġa Chloe-m ilañisa qanaaġutisuunivlusi, aniqatiitkaa. ¹² Uvvauna sivuniġigiga. Atausiullaavvlusi uqaġuumavvlusi uvaña Paul-kuayaaguruña naagga Apollos-kuayaaguruña naaggaqaa uvaña Cephas-kuayaaguruña naagga uvaña Christ-kuuqtuña. ¹³ Tainna Christ avguqsiyumiñaitchuq. Iļisimarusi uvañaunitchuq Paul-guruñaġa kikiaktuurraunaruq aņarrauramun pisivlusi. Iļisimammiusi uvaña Paul-guruñaġa atausiñjuqatiginañtikiñsiña paptaiqsaukavsi. ¹⁴ Quyammiuña paptaiqsinañnama iluqavsiñnik aglaan Crispus-mik Gaius-miġlu, ¹⁵ ilaanni ilari uqallakkayaġuqnaqtuq atausiñjuqatauniluni uvamnun paptaiqsaukami. ¹⁶ P aptaiqsinaġaluagmiuña igluqatiñnik Stephanas. Taavruma allaagun naluruña paptaiqsinañtilaamnik kimik. ¹⁷ Qanuq Christ tiliñaitkaaña paptaiqsiyaquļuña aglaan alġaqsruitquvlunja tusaayugaaġiksuumik. Aglaan alġaqsruikama uqayupiaġataġluña iñugruiniñnaich isumattutaatigun piļaitchuña, ilaanni iñuich uqayupiaġataġniġma maliksuktitpiaġai, ilumun ittuaħhaañilaam Christ tuqutaata aņarraurami.

Christ Suanġatigigaa Isumattutigigaalu God-im

¹⁸ Qanuq alġaqsruiniġ ilaan tuqutaagun pisigivlugich iñuich piļuutiñjich, qiññaqaqtuq asiliqquatauruatun iñuñun suksrauyumaatqutanun. Aglaan uvaptiñun annaurrauranun, suanġatigigaa God-im. ¹⁹ Bible-ni aglausimaruq inna.

“Iļisimanaqsiniġigaa anniqsuutaunjsilaña isumaturuat iñugruiniñnaich isumattutaat, suli suunnaunjaiglugu iñugruiniñnaich kaņiqsisuġniñat.”^f

²⁰ Taamna tainnainniġman, qanuġniagñiqpat isumaturuat iñuich? Qanuġniagmiñiqpat pitquranik iļisaurrit, tamatkualu qapiqsailiralguruat? God-im qiññaniktinġagai isumalluaġiitchuatun, iļisimanaqsvlugu ilaisa iñugruiniñnaich isumattutaat asiliqquatautilaananik. ²¹ Qanuq God ilumun isumaturuq sivuniqanaruq iñuñun iļitchuġiyumiñaisilaamiñnik ilijisa nanmiñiq isumattunmikkun. Aglaan iviġaumagiñagaa annautisuklūgich iñuich ukpiġikparruñ tusaayugaaġiksuaq, qiññaqaqtuq asiliqquutitun nunam iñuñiñun. ²² Jew-guruat apiqsirirut aliuġnaqtuanik aasiilġi Greeks isumatusiñiatavsaaqtut. ²³ Aglaan alġaqsruutigikput Christ, kikiaktuurraunaruq annaurri, Jew-guruat pivsaktataat aasiilġi qiññaqaqtuni asiliqquutitun Jew-guñjichuanun. ²⁴ Aglaattaug iñuich ququaqtauruat ukpiquvlugich Jew-gugaluagmata Greek-gugaluagmatalu Christ God-im suanġatigigaa annaurriñiġmun isumattutigigaalu. ²⁵ Qanuq iñuich isummatiñiñni God-mun asiliqquatinasugikkañat, isumattutauħhaaqtuq iñuich isumattutiñiñni, suli iñuich isummatiñiñni God-mun suanairrutiginivlugu Christ tuqutaata, suanħhaaġmiuq iñuich piļlakkañanniñ.

²⁶ Isummatigisitchi ilivsiññun, aniqatiit, ilivsi ququaqtaunaruasii ukpiquvlusi. Iñugianjitchusi isumaturuagunaruasii, iñuich naiptuutaatigun. Iñugianjimiñsi atanaurauruat. Iñugianjimiñsi anijaruasii suġalliruatiġun. ²⁷ Qanuq God-im piksraqtaaġinġagai iñuich isumakkusiaqaqtuat nunam iñuñiñiñ

^b 1.12 Ac 18.24. ^c 1.14 Ac a 18.8. ^b Ac 19.29; Ro 16.23. ^d 1.16 1 Co 16.15. ^e 1.18 Ro 1.16.

^f 1.19 Is 29.14. ^g 1.20 a Job 12.17; Is 19.12; 33.18. ^b Is 44.25.

isumalluagiiññivlugich, kanputchaksaqługich isumatunasugiruat inmiñnun isummatigikamiñ. Tainnatuttauq God-im piksraqtaaqinagai suañaitchualianjich iñuich naipiqtuunmikkun, kanputchaktitchaqługich suañanirauruat. ²⁸Aasiisuli God-im piksraqtaaqinagai iñuich kamasaañitcheuat, suuñilaginairuallu, isumakkusiaqaqtuallu suuñilatun nunam iñuñiñiñ, ilaan suuñilaguqtitchaqługich iñuich kamañaqtualirauruat. ²⁹Tainna God pinaruq, atausiuraq-unnii iñuk uqavigaagumiñaiqsaaqtugu sivuqqamiñi. ³⁰God-im aitchunagaasi iñuullasivłusi isuitchuamun, qanuq atausiñ ñuqatiginagiksi Christ. Aasii atausiññuqatiginakaptigi Christ, ilaan isumatusipkanagaatigit God-im isumattutaanik, sulii nalaunñasivłuta, ilaaguaqtalalu God-mun, sulii tasuqtalalu. Tainna God sivunniñuñiqsuq, ³¹ta ñuñigumiñaiqsaaqtugu aglausimaruaq Bible-ni inna, “Iñuk uqavigaagumiñaiqsaaqtugu Atangum iñiqtañiñik.”^h

Tusaayugaagiksuaat Christ-kun Anarraurami

2 ¹Aniqatiit, tikiññama ilivsiññun, algaqsruinaitchuña God-im uqaluanik uqayupiağataqtuam uqaluñiñik atugluña inugruinññauvlu isumattutaagun, ²qanuq sivunniñavluña algaqsruutigisukługu kisan Jesus Christ tuquñanjalalu anarraurami. ³Algaqsruinaruña ilivsiññun suañaiññuña iqsiptiqłunjalalu uuliksivłunjalalu iviğamasukługu God. ⁴Sulii algaqsruikama, maliksuguksaañitkivsi inugruinññauvlu isumattutaagun, aglaan uvapkuqaqtugu Ilitqusiğiksuaam ilitchuğitpkanaga suaññatini. ⁵Tainna algaqsruinaruña God-im suaññataanun ukpiliqsitquvłusi, iñuum isumattutiñiñaañanun.

God-im Isumattutaa

⁶Aasiisauq aulayaigluatanavlutini ukpiğunmiñni ukpiqtuagurua-nun, ilisaurreisugaluagmiugut isumattunmik, aglaan isumattutañiñi-ñuni isummatiqausiatitun ukpiñaitcheuat naagga atanaurauruat nunam, suksraunğıqsauyumaat. ⁷Aglaan ilisaurreutigigikput God-im isumattutaa iriqsimanaruq, kanjisiññaisañat inilgaan taimani. God savañaiññagmiunnii nunamik, sivunniñaniqsuq taavrumuña isumattunmun piqataullasiññaiğniñvłuta ilaan kamañanmiñun. ⁸Nalliataunnii atanauraniñña mattuma nunam taamna kanjisiññaitkaat, qanuq kanjisiññagumirruñ, kikiaktuutinayaitkaat Atanga qaumaniq-paum. ⁹Taapkuva iñuich kanjisiññaitkaat aglautinaruq Bible-ni inna,

“Iñuum qañanunni tautuñaitkai naagga tusaayugaaginaitkai, isumagiqqayalaitkai-unnii quviasaagusiaksrautit God-im itqanaiyanakkanjii tamatkununa pivittaqsriruanun inmiñnik.”^j

¹⁰Aasii tamatkuva quviasaagusiati, God-im satqumminagai uvaptiñnun Ilitqusiğiksuaamigun. Sunapayaq iriqsimanaitchuq Ilitqusiğiksuaamiñ, taamnaunnii God-im kamañaiğataqtuq isumattutaa. ¹¹Allaptauq iñuk nalummatun iñuum allam isumañanik ilitqusiati ilaan kisimi ilisimakkanjanik, tainnatun kialiqaqa kanjisiññaiñmigi isumañi God-im aglaan Ilitqusiğiksuaam kisimi. ¹²Aasii taamna Ilitqusiğiksuaq God-im aitchuutiginagaa uvaptiñnun, inugruinññauvlu isumattutiñiñisaña, uvagut ilitchuğitquvłuta iluqaiññik anniqsusianik God-im akiññaanik aitchuutiñiñik uvaptiñnun.

¹³Aasii taamna ilisaurreutigigikput uqaluktigun ilisausiaptigun Ilitqusiğiksuaamiñ, inugruinññaiç isumattutiñiñaañatigun, sivuniqsiiññaiqsaaqtugich ilumun ittut, satqumminaraji Ilitqusiğiksuaam iñuñnun piqaqtuanun Ilitqusiğiksuaamik. ¹⁴Iñuum piqañitcheuat Ilitqusiğiksuaamik aitchuusiagiğumiñaitkai sut God-

^h 1.31 Jr 9.23-24. ⁱ 2.3 Ac 18.9. ^j 2.9 Is 64.4.

im Ilitqusiḡiksuaḡan aitchuutiḡi, qanuq asiliqutaurut ilaanun iḡuḡmun. Kaḡiqsiyuminaitkai qanuq qanuqitilaagumiḡatualukkaich kisimiḡ iḡuich puttusḡripkairiqaqtuat Ilitqusiḡiksuaḡmik. ¹⁵Iḡuum puttusḡripkairiqaqtuam Ilitqusiḡiksuaḡmik qanuqitilaagai supayaat, aasii ilaa qanuqitilaaqtiqagumiḡaitchuq allanik kaḡiqsisiqaḡitichuanik inmisun. ¹⁶Qanuq,

“Iḡugruiniḡaq kaḡiqsiliḡasiyumiḡaitchuq God-im isumaḡanik. Tainnainman kimigliqaa ilisaurriqagumiḡaitchuq God.”

Aglaan uvagut piqaqtuaguut Ilitqusiḡiksuaḡmik isummasiaqqtugut Christ isummasiatun.^k

God-im Kivgaḡi

3 ¹Aglaan taimani nayuqavsi, aniqatiit, ilisautyumiḡaiḡaḡivsi iḡuk-tun ililusi puttusḡriruatum Ilitqusiḡiksuaḡkun, qanuq ukpiqsaḡpaallukḡusi. Inḡavlusii ukpiḡaitchuatum kaḡiqsiḡiḡmi, suli miḡiḡtuuratum ililusi ukpiḡitivsiḡiḡi.

²Ilisaurretitka ilivsiḡiḡnun sigliḡnaiḡaḡarut. Miḡiḡtuuraq immuḡhiḡamik imiktusraummatun niqipiaqtullasiḡaiḡiḡuni, tainnatun itqanaḡiḡaiḡiḡmisi ilisaurretiksranun agliraksraiḡaruat ukpiqtuat kaḡiqsiliḡakkaḡiḡnun. Paḡmapak-unnii itqanaḡiḡiḡchusi. ³Qanuq uvva paḡmapak-unnii iḡuuruagurusi ukpiḡaitchuatum. Killuqqtivlusii avanmun, qanaagutivlusilu, ukpiḡaitchuatum ittusi, aullasiqaqtusi iḡugruiniḡatun. ⁴Qanuq ilivsiḡiḡnik aḡalattusi iḡugruiniḡatun ilasi uqaḡmata Paul-muktuqtuḡa, allalli uqaḡlutuḡi, uvaḡa Apollos-muktuqtuḡa.^m

⁵Suliquatava Apollos? Suliquatava Paul? Kivgaḡiḡnak uvaguk ukpiḡikkaptiguk, Atanḡum ukpiliqsinmasi Apollos-kullu uvapkullu God-im piraksriutillaanḡatun uvaptiḡnun. ⁶Alḡaqsruiniḡipuk akunnnavsiḡiḡi uktuutiqagumiḡaḡtuq nautchirriqirim savaḡanik. Uvaḡa urriqatigiluḡa nautchirriuruatum nautchiaksranik, aasii Apollos imiḡmik ailaḡtiḡimmatun nautchirriuruatum, aasii God-im naupkaḡtugich.ⁿ

⁷Tavraasii iḡuk nautchirriuruat iḡuglu ailaḡtiḡiruaḡ suvigrugaḡuḡitichuk, aglaan God kisimi naumaruq qanuq naupkailḡaruq. ⁸Nautchirriuruaglu ailaḡtiḡiruaḡlu atiruk, aasii inmikullaa akilḡusiaqagḡiaḡtuq savaallaamikkun. ⁹Qanuq uvaguk savaqatigiḡsuguk God pisivlugu, aasii ilivsiḡiḡ God-im nautchiaqagḡvigimmatun. Aasiisuli igluqaktun inmisi God-im nappakkaḡatun.

¹⁰Sanatuvluni qauḡkḡuruatum igluqpiritun, inillaḡagiga maḡḡuksraḡ, taḡḡiḡlugu savaaksrirtuata God-im uvammun. Taavruma maḡḡuliutiruam qaḡanun allali iḡuk nappairuq. Iḡullaa qaunakḡaḡli qanuq nappaisilaamiḡik taavrumuḡa maḡḡuliutaḡaruamun. ¹¹Allamik maḡḡuksramik iḡuk ilisiyumiḡaitchuq taamna anagluḡu iliraḡaruḡaḡ, sivuniqaqtuḡa Jesus Christ-mik. ¹²Iḡuich aglaan nappaiyumiḡaḡmiut maḡḡuliutaḡaruamun akisuruanik sunik maquyuruanik. ¹³Iḡullaam savaḡa satqummiḡiḡaḡtuq isivḡiḡvium uvluani. Qanuq taavrumani uvlumi iḡullaam savaḡa qanuḡumiḡaḡniḡaḡaa igniḡum, aasii igniḡum uktuḡniḡaḡaa qanusiutillaanḡanik iḡullaam savaḡa. ¹⁴Iḡuum kialiqaa savaḡa nappakkaḡaḡa maḡḡuliutaḡaruamun, igniḡum ikiḡitpagu ilaa akilḡusiaqagḡiaḡtuq.

¹⁵Iḡuum kialiqaa savaḡa ikiraukpan, ilaa akilḡusiaqagḡiaḡitichuk, ilaa annaurraupqaatchiḡmiḡuni igniḡmiḡ annaurraukami.

¹⁶Nalupqinaitchuamik puttusḡrimarusi God-im iḡuutillaanḡanik ilivsiḡiḡi. Ilivsi ittusi ilaan aḡaayyuviaḡun, suli God-im Ilitqusiḡiksuaḡa iḡuuvluni ilivsiḡiḡi. ¹⁷Kialiqaa maqutpagu taamna God-im aḡaayyuvia, God-iptauq suksraunḡiḡniḡaḡmigaa ilaa. Qanuq God-im aḡaayyuvia ilaagaaqtauruq ilaanun, aasii ilivsi ilaan aḡaayyuvigaaasi.

^k 2.16 Is 40.13; Ro 11.34. ^l 3.2 He 5.12-13. ^m 3.4 1 Co 1.12. ⁿ 3.6 a Ac 18.4-11. b Ac 18.24-28.

^o 3.16 1 Co 6.19; 2 Co 6.16.

¹⁸Kiñaliqaa sagluqinani inmiñnik. Iñuk akunnavsiñni isumagumi isumatunasugaluni, iñugruiniñaiç isummasiatitun isummatigikamirruq isumattun, ilaa isumalluağiigli isumattutinikkumauq God-im isumattutaanik. ¹⁹Qanuq isumattutaat ukpinaitchuat asiliqqutauruq God-mi. Taamna sivuniğivlugu aglausimaruq Bible-ni inna, “God-im isumatasaaruat pisaupkağagigai ilaisa pisaasuq saaniagutaannun.”^p ²⁰Aasiisuli aglausimavsaaqtuni, “Atangum ilisimagai isumanjich isumaturuat asiliqqutautilaançat.”^q ²¹Tamatkua tainnainniğmata, kiñaliqaa uqavigaagutiqañaili iñuich nalliñiñnuktuğniłuni atautchimunmuktaqtuat, qanuq supayaat pigigisi ikayuqsaqłusi, ²²Paul-lu Apollos-lu Cephas-lu God-im nunañalu iñuggullu tuqqullu pañmapak iñuuniqsilu, iñuggutigiyumaakkaqsilu, iluqaisa pigigisi, ²³aasiisuli Christ pigigaasi, aasiilivsauq Christ God-im pigimmigaa.

Christ Tilirañi

4 ¹Uvagus ilisaurrit isummatigiraksaurugut Christ-mun kivgağiniłuta, aitchuusiaqaqluta savaaksrapiağatamik ilisaurriuaguluta God-im ilumun ittuanjanik kanjisiñaiñjaruamik sivuani. ²Tavraasii kivgat niğiugiraurut ataramik ukpinaqtuksrapiaqlugich. ³Kivgalluataunjavik uvaña? Qanupayaaq ilivsi allallu iñuich isummatigigaluaqpanña unjarrisaginjtikiga. Uvamnun-unnii pimaqluktualinjitchuña. ⁴Isummatiginjtichuña pasiñağumiñağluña kivgaumaqluñniłuña, aglaan taamna sivuniqañitçuq pasiñağumiñaiñniłuña. Ataniq isivgiiruq uvamnik.^r ⁵Uqağnasi iñuich pasiraksrağugniługich isivgiğvium sivuani, Atangum qaiviksrañata sivuani. Atangum qaigumi, ilaan salapqigñiağai iluqaisa iriqsimaruat, sulii salapqiglugich iñuich nalunaqtuakun sivunniugutinich. Tavransasii iñupayaaq nalaunjaruakun God-im akiliğniñağaa. ⁶Aniqatiit, uvamniglu Apollos-miglu urriqasinaruña anniqsuqsaqłusi, ilitchitquvlusi qanuq iñuusiksravisiñnik uvaptiktun tuvraqlugich Bible, nallipayaaqsi kamasaaquñiğuglu, iviğaumagiñhaaqunijuglu iñuk atausiq allamiñ iñuñmiñ. ⁷Anniqsuusiata pigikkasi iluqağmij God-miñjaqtaurut. Aasii aitchuusiağiniqavsigik, summan uqavigaaqpisi aitchuusiağinjitchuatun ilivlugich?

⁸Ilivsi Corinthians isummatigisaaniktusi ilivsiñnun pigiliutianignivlugich iluqaisa pigisuktasi. Isummatigisaaniktusi ilivsiñnun piiliiunijniñivlusi quviasaagusanik qilañmiñ. Isummatigirusi ilivsiñnik umialiktun ilivlusi, kamanañhaağnivlusi uvaptiñniñ, aasii pigiraksrağinjijugich uvagus ilisaurrutivut. Umiälliqsimanniqu yumagaluağmigivsi umialiktitun, piqatauyumiñaqsiłuta atanniqsimannignivsiñni. ⁹Ilaanni isumasuuruña God-mun aqulliqpiağuttipkağasugaluta takłauriruani iñuñni, uvagus tililauruaguut, tigutaagtatun tuqutayasiuratuun, qiniqsitaaliutivluta isuannun akimavlutinj anilğaqtat takłaurivlutinj, takunnaqtitchukluta iñuñnullu isağulijnullu atunim. ¹⁰Isumakkusiaqaqtugut isumalluağiitçhualivluta Christ pisigivlugu, aglaalli ilivsiñnun isummatigirusi isumaturualivlusi ukpiqtuasii. Aasiisuli uvagus suañaiñniñaurugut ilivsiłi isummatigipkaqtillusi suañjarualivlusi. Kamanaaqtualiraummiusi aglaalli uvagus suñitçhualirauvluta. ¹¹Pañmapañmun-aglaan ikarrağmun kaaksiurugut imiğuksiuvlulalu, annuğaagiliiugmiugut, pimaqluktaqtavvluta, aimaağviñmiugut. ¹²Sigğaqinalgiñmiugut savautigivlugich argavut. Uqamaqluurrukapta, quviasaaqñiirugut, nagliksaqtitaukapta iglutuutirugut.^s ¹³Sañtaukapta ilammiuğniłuktugut. Irrusiñjarugut pañmapaglu irrusiğigikput suaqluñisun nunam natigluñisun supayaam.

¹⁴Aglañitkitka taapkua kanjusaqağłusi, aglaan silğiqsuqsaqłusi pivittuagikkaptun miqñitçuptun. ¹⁵Kisiñniñaitçhuanik-unnii ilisaurriqağaluağuvsi

^p 3.19 Job 5.13. ^q 3.20 Ps 94.11. ^r 4.4 1 Jn 3.19-21. ^s 4.12 Ac 18.3.

qapinajaisaaqtiksraivsiniik ukpiguativsiniini, atausisualunmik inuunmik piqaqtusi aapaummatun ittuamik ilivisiniinun, qanuq uvaŋa aapauruaton ilivisiniinun algaqsruutiginaŋagiga tusaayugaagiksuaq, aasii ilivsi anitqinjarusi ukpiqtusi Christ-mun. ¹⁶Tuvraqupiaqtunjaasii ilivisiniinun. ¹⁷Aasii ikayuqsaqłusi tainna pitquvlusi, tiligiga ilivisiniinun piviuatagiraŋa ukpiginaqtuaŋlu Timothy, miqłiqtugimmatun itaŋa pisigivlugu ukpiqtuagunjanja uvapkun. Itqaqtinniaŋaasii inuuniaŋusimniik atausinjuqatigikapkuŋaŋa Christ, uvaŋa ilisaurrisiptuttauq sumiłiqaa aŋaayyuliquiruani.

¹⁸Inuich ilasi arguanjarut, qaiŋianjiniinasugalunja ilivisiniinun. ¹⁹Aglaan ullaŋasigivsi, Atanŋum pisuutigikpaga, ilitchuŋiniaqtunja arguanjaruat tamatkua uqaqpagaasiniinaqtılaanjanik naagga piqapiaqtılaanjanik God-im suanŋataanik. ²⁰Qanuq God-im atanniqsimmataa inuunun uqaqsiŋniagnaiguŋitchuq, inuuniguruq God-im suanŋataagun. ²¹Sutquyumavisi? Ullagniaqpsi tatavsagaŋlusi, naagga piviuatqaqunmi

Aŋaayyuliquirat Allatuutaat

5 ¹Quliaqtuagaŋipianjaŋaat allatuun innivlugu akunnavsiniini, allatuun piłgusiginaŋat akunŋanniunni ukpinaitchuat. Qanuquvva inuk inuunatigaqsimaruq aapami nulianjanik. ²Naaggauvva arguanjarusi. Isumaaqpał haaqtuksraugaluatqusi. Inuk taamna allatuqtuaq anitauli akunnavsiniini. ³Nayuqtig injiktaluŋjanjavi, isumaaluutigipiagaŋagiga taamna, irrusiŋiktunjaunni nayugmatun ilivlusi aasii isivgiivlunja pisivlugu Ataniq Jesus Christ. ⁴Isivgianikkiga inuk taamna allatuqtualivlugu. Kasimakavsi ilisimaanijavlugu isivgiutigiga pisivlugu Ataniqput Jesus, ⁵aitchuutigiraksraŋigiksi taamna anjun Satan-mun nanjiligumaq timimiini aasii tuqulunni, ilitqusia annaurrauyumauq Ataniqput Jesus Christ qaitqikpan.

⁶Uqavigaagniqsi nakuunjtchuq. Ilisimagiksi mikiruurrakkaluum imaksram puvlaktitchuugaa iluqaan akutaq. Tainnatuttauq piłuun akunnavsiniini pipkaivsaaŋniaŋmiuq piłuutivsaamik. ⁷Piłuusiqinasi qanuq inuuruksraurusi piłuutailłusi, Christ tuqunjaruq piiqsaqługich piłuutivut. ⁸Jew-guruat itqaŋmatun qulaurrusiqivik niqinaqivlutin, tuqułlugu imnaiyaaq sulni nigivlutin puvlaksautaitchuamik punniŋmik, uvaguttauq qulaurrusiqimmatun pimmiugut. Christ God-im imnaiyaanjanun ittuq tuqutaunjaruq pisigivluta, aasiilni nigilakput puvlaksautaitchuuaq punniq arriqaqtuaq pinjuagaŋtaunjtchuamik ilumun ittuamiglu, niqiginaŋlugu utuqqauruq puvlaksautilik punniq, arriqaqtuaq uumikłiŋniŋmik pigiitchuamiglu.*

⁹Aglanjarunja ilivisiniinun tuyuutimni piqatigaqunjiłłusi allatuqtinik inuunmik. ¹⁰Sivuniginjiktika suoramikunni piqatiginjaiukapkich avuunnaaqtuqulugich allatuqtauruat mattumani nunami naaggaunni siŋnataruat tigligayuktippaiłlu naaggaunni ukpiqtauruat God-aunjtchuanun, qanuq tainna piŋiaŋuvsi aullaqtuksrauniaqtusi nunami. ¹¹Aglaan tuyunjaŋivsi piqasiqsuqunjiłłusi kiŋapayaaq ukpiqtuaguatiksi piłuusiqikpan allatuunmik, naagga siŋnanmik, naaggaunni ukpiqtauruamik God-aunjtchuanun, uqamaqłuurrisuuruamiglu, taanŋaqturuamiglu, naagga tigligayuktippauruamik. Sumikunni nigiqatigiraksraŋinjtiksi tainnasiq inuk. ¹²Suniaglugich isivgigaksraŋivik ukpinaitchuat? Ukpiqtuagunjaruat kisiisa isivgigaksraŋivut. ¹³God-im isivgiagai tamatkua ukpiqtuagunjtchuat. Anitchiun piłuusiqirauruq inuk akunnavsiniini.

Uqaqsitaagvinmuutinagich Ukpiqtuaguqatisi

6 ¹Ilari uqaŋlaqtigaŋumi ukpiqtuaguqanmiinun, uqaŋlaqtini iluaq-sipkaŋniagaŋraŋinjtkaa isivgigsimun ukpiqtuagunjtchuamun, aglaan

* 4.16 1 Co 11.1; Phil 3.17.   † 5.1 Dt 22.30.   ‡ 5.6 Ga 5.9.   § 5.7 Ex 12.5.   ¶ 5.8 Ex 13.7; Dt 16.3.   †† 5.12-13 Dt 13.5; 17.7.

ihuaqsipkağumiñağaa ukpiqtuağunaruamun. Kanjusuktuksraurusi ukpiñaitchuamun ihuaqsruqtinnavsiuq. ²Naluvisi tamatkunuja ilaaguaqtaunjaruanun God-mun isivgigumaaqtilaanjanik nunam iñunji? Isivgigumaağniqavsigik ihuaqsrugumiñağaa-luağmigisi anjñitchuat uqağlaqutit. ³Nalummivisi-suli isivgiyumaqaqtilaaptiñnik isaguliñnik? Nalupqinaitchuamik ihuaqsiriyumiñaqtugut uqağlaqutinik pañmapak iñuuniptiñni. ⁴Tavraasii tainna uqağlaqutinigniguvsu ihuaqsrugaksranik, isivgigsik-sraqtuksraunitchusi iñunmik pisuiññiqsrauyumiñaqtuamik añaayyuliquirani. ⁵Kanjusaagñaqsaagaluağivsi. Iñuitpaimña atausiuramik-unnii akunnnavsiññi isumattutiqaqtuamik ihuaqsiriyumiñağluni uqağlaqutiñiñnik ilauruat ukpiqtuanun aniqatinun. ⁶Unauvva piłgusigiñhaagiksi. Aniqatim uuma uqağlaqutini allamun aniqanmun, ihuaqsipkağniagaqsiragigai ukpiqtuağunitchuamun isivgigsimun. ⁷Uqağlaqutiqağniq avanmun sivuniqaqtuq akiilipkaqtuamik piłunmun. Uqağlaqutiqağsaaniğmiñ, killukuaqtausitchiunnii, saglutaqtausitchiunniilu. ⁸Aglaan-uvva ilivsi killukuaqtañhamaağniqsusi saglutaqtağutigiñllu allat, nanmiñiq-unnii aniqatisi ukpiğunmi. ⁹Nalupqinaitchuamik ilitchuğinjarusi tamatkua iñuich nalaunjanaiñaitchuat sivuğaani God-im qilañmukkumiñaisilaanjanik, God-im atanniqsimavianun. Sagluqiraunasii, iñuuruat piłunmi tamatkualu ukpiqtuat God-aunitchuamun, allatuqtillu naaggaunnii atunim timiqagałuanjağmiñ atutitruat pigiitchuakun, ¹⁰naaggaunnii tigguuraqtit signaturuallu taanjaqtillu uqamaqtuurririñllu tigligayuktipaiñllu qilañmukkumiñaitchut God-im atanniqsimavianun. ¹¹Qajaavlugu ilasi tainnasiuñagaluagmiruat. Aglaan pañmapak salummaqtaunjavlusi piłuutivsiññiñ, ilaaguaqtauvlusi God-mun, aasii ilaan akuqtuqtusi nalaunjarualivlusi, qanuq Ataniq Jesus Christ tuqujaruq pisigivlugich piłutisi, aasii God-ipta Ilitqusigiksuana ukpiliqsinnagaasi.

Atuqsigik Timisi God Nangausiaqagumiñaqsilugu

¹²Supayaat piñailaunitchut uvamnun, tainna uqağurusi. Aakkaluq, aglaan supayaat anniqsuiñhaiññalainmiut. Supayaat piñailaunitchut uvamnun. Aakkaluq, aglaan supayaamun atanniqsimaqtitchumiñaiñmiuqa. ¹³God savañaruq niqimik nigiraksrauvlugu aqiaqqumiglu niqim akuqtuqtiksranjanik, naaggauvva God-im maqulipkağniagig iluqaaktun. Aglaan iñuum timaa savaagunaitchuq, allatuutigitqulugu. Aglaan savaaguruq savautigitquvlugu Ataniğmun, aasii Atanğun ałalataksrağigaa. ¹⁴Tainnatuttauq God-im anjpañammatun Ataniq tuqqunmiñ, uvaguttauq anjpağniagmigaatigut ilaan suanjataata. ¹⁵Nalupqinaitchuamik puttusriñjarusi Christ-mun pigitilaanjiñnik timisi. Timaan ilagimmatun itkai. Taamna tainnainman, uvaja tiguniaqpigu ilaja Christ aasii ilaliutipkağlugu ağnamun allatuqtimun? Naaggapiagataq. ¹⁶Nalupqinaitchuamik puttusriñjusi anjun ilaliutiruaq inmiñnik ağnamun allatuqtauramuñ timiqasititilaanjanik, qanuq Bible-ni aglausimaruaq inna, “Malğuruak atausiñjuğniagtuq.”^a ¹⁷Aglaalli iñuk ilaliutiruaq Ataniğmun atausiñjuqatauruq ilaanun ilitqutchimi. ¹⁸Suuramikunnii piłusiqinasii allatuutikun. Iñuk piłuksikami allanik piłuutunik, piłuksisiqalaitchuq timimiñnik. Aglaan iñuk piłuksikami allatuutikun, ilaa piłuksiruaq atuqtugu timini. ¹⁹Iłisimapiagataqtusi timisi añaayyuvigitilaanjiñnik Ilitqusigiksuamun God-im aitchuutigiñakkananun ilivsiññun. Ilivsiññik piginitchusi, ²⁰qanuq tauqsiağurusi akiliqtusi tuqutaanik Jesus. Taamna pisigilugu, ałalatchigik timisi God nangausiaqagumiñaqsilugu.

Apiqutit Katitinnikun

7 ¹Pañmapak sivuniğilavut qanuqirrutit tuyuutitigun apiqsruqtuutigirasi. Piłlutaauruq anjun nuliagitkumi. ²Aglaan pisigilugu ikñigutchtaitauniagniq

^a6.12 1 Co 10.23. ^a6.16 Gn 2.24. ^b6.19 1 Co 3.16; 2 Co 6.16.

allatuunmun, iñullaa nanmiñiq nuliaqağli suli aǵnallaa nanmiñiq uiaqağluni. ³ Añun tañjiimaqtuksrauruq uiguruam piraksrañiñik nuliamañun, tainnatuttauq aǵnaq piruksraummiuq uimiñun. Avamun anniqsuutigiiksursauruk pigiraksrağikkağmikkun. ⁴ Nuliaguruam kisimiñun pimaagtugumiñaitkaa timini, uinjata pigimmigaa. Tainnatuttauq uiguruam kisimiñun pimaagtugumiñaiñmigaa timini, nuliañan pigimmigaa. ⁵ Pisunjirrutinatik avamun aglaan sivunniullañaguptik qanutun killiksriğlutik añaayyuquuqtuallagniksraptiñun. Aglaan atautchimuvsaagumautik, ilaanni Satan-gum ikğigutçhaktinniaqpiğaatik pisigilugu añaalalluatalguinñiqtik ilivsiñun. ⁶ Taamna uqausiğigiga, tuvaaqatinigukpan iñuk piñağumiñaqsivlugu, pitqurriutipiaglugu piñitkiga. ⁷ Piyummatigigaluağmigiga iñupayaaq iñuuniallatquvlugu tuvaaqataiļluni uvaptuttauq, aglaan ukpiqtuallaat inmikkun aitchuusiaqağlutiñ God-miñ, ilañich tuvaaqatinikkumiñaqłutiñ, aasiivsauq allat tuvaaqataiļlutiñ.

⁸ Tuvaaqatininaiçhuanun uilgañaruanullu uqallaktuña, iħuaqtuagunivlugu ilinich itpata tuvaaqataiļlutiñ uvaptun. ⁹ Aglaan añaalattağilguitparrun inmun qaunakkutilluataq tuvaaqatiniktursaurut. Qanuq iħuaħhaaqtuq tuvaaqatiniktuni, ataramik nagriağipkağniğmiñ timim pisuutaanun.

¹⁰ Tuvaaqatininaruanun piraksriiruña, ami uvañapiañiļaaq aglaan Ataniq, nuliaguruuq avinnani uimiñiñ. ¹¹ Aglaan avinnigumi, tuvaaqataiļagli naaggaqaa ilammiutiqiğli uimiñun. Aasiisuli piraksriiruña uiguruam avitaksrağinjitkaa nuliani.^c

¹² Allanullu uqallaktuña, Ataniñiļaaq, kiñaliqaa aniqan tuvaaqatiqaqtuauq ukpiqtuagunitchuamik, aasii aǵnaata iviğaumagilugu iñuuqatiginiña ilaa, ilaan avitaksrağinjitkaa aǵnaqtiñ. ¹³ Tainnatuttauq kiñaliqaa aǵnaq tuvaaqatiqağumi ukpiñaitchuamik, uinjata iviğaumagilugu iñuuqatigikpagu, aǵnaata avitaksrağinjitkaa uini. ¹⁴ Qanuq ukpiñaitchuaq uinja atausiññuqataunavluni ukpiñaruamun nuliamañun katitinnamiñ, qalliħhaaqtuq God-mun tuvaaqatininaiñniğmiñiñ ukpiqtuamik. Tainnatuttauq ukpiñaitchuaguluni nuliaguruuq qalliħhaağmiuq God-mun atausiññuqatiginavlugu uiniħtaani ukpiqtuaguruuq. Tamatkua tainnainñitpata, miqłiqtusi avinñanayaqtut God-miñ, tainnainniğmata ilinich ilaaguaqtaurut God-mun. ¹⁵ Aglaan ukpiñaitchuaq tuvaaqatauruuq avitchuaqsikpan, tainna piļi. Tainna pianikpan, ukpiqtuaguruuq, añun naagga aǵnaq, pituummiñaiqsuq tuvaaqanmiñun. Qanuq God-im quqanağaatigut iñuutquvluta añuyautairrunmi. ¹⁶ Nuliaguruatiin, avinñitkupku uigikkan ilaanni annaurraupkağniagiñ. Tainnatuttauq uiguruatiin, avinñitkupku nuliağikkan ilaanni annaurraupkağniagmigiñ.

Iñuusitchi God-im Iñuutqutaa Tuvrağlugu

¹⁷ Aglaan sivunniiguvsı tamatkuniña nalupqiginilļugu piyumausi iñuutilaaqsi God-im sivunniutaa tuvraqlugu ilivsiñiñun, illusi irrusiğinaravsiñiñi ukpiqqaqaqavsi. Taamna pitqurriutigigiga iluqaiñiñun añaayyuliqiruanun sumiļiqaa. ¹⁸ Uvvauna sivuniğigiga. Ukpiqtuagunaruuq nalunaiññutaqaaniñagumi timimiñi Jew-guruatun, ukpiqtitaunaiññağmi, piigñiatañaiļliuñ nalunaiññutani. Aasiivsauq ukpiqtuagunaruuq nalunaiññutchiqsaunaiññağmi Jew-guruatun, naluna iññutchiğñiataktuksraunaiñmiuq. ¹⁹ Qanuq nalunaiññutchiqsauniq naagga nalunaiññutchiqsaunaiñniğli suliqtaunitchuk God-mun. Naumahaaqtuq kamagiruni God-im pitqurañi. ²⁰ Iñupayaaq iñuuruksauruq irrutçhimi irvigikkağmiñi ukpiqtitauqqaqami. ²¹ Kivgauruagunavich ukpiqtitauqqaqavich? Suliqutiginagu. Aglaan atañğisitauyumiñağuvich, piññaktaagisağniagumagiñ piviksriqsauguvich. ²² Iñuk kivgaulļağmi ukpiliqsitauñaruuq Ataniğmun, atañğitçhuq

^c 7.10-11 Mt 5.32; 19.9; Mk 10.11-12; Lk 16.18.

Atangum sivuḡaani. Tainnatuttauq iñuk kivḡaunitchuaq ukpiliqsitaukami, Christ-mun kivḡaliutiruiq. ²³Christ tauqsinqaasi, akiljūtivlusi tuquvluni pisivlusi. Tavraasii ilaa kamagilhamaagaksragigiksi tamatkunajjaunnii atanaurauruaniiñ nunami.

²⁴Tavra aniqatiit qanusipayaami irviqarḡagumi iñullaa ukpiqtitaquaaqami, tavrani illi piqatigilugu God.

Apiqutit Tuvaaqatiniḡaitchuatigun Uilḡararuatigullu

²⁵Paḡmapagli sivuniḡilugich tuvaaqataitchuat, pitqurrituksraitchuḡa Ataniḡmiñ. Aglaan ukpiḡnaqtuaguvluḡa kivḡaunimni nagliktuutaagun Atangum, qaitkiga uvaḡa isummatiga. ²⁶Isumaruḡa nalaunḡanasugalugu iñuk iñuukpan irrusiḡikkag̃misun, pisigilugu tavraḡuqtuaq ihuillugun. ²⁷Tuvaqaqatiquapich? Avinniaqsanak.

Tuvaqaqatipich? Tuvaqaqataiḡaḡiñ. ²⁸Aglaan tuvaqaqatinikkuvich piḡuksinitchutin.

Suli niviaqsiaq tuvaqaqatinikkumi piḡuksinitchuq. Aglaattauq tamatkua tuvaqaqatiniktuat isumaaluutiḡaḡaḡniaqtut tuvaqaqataitchuaniñ, aasii taavrumaruḡa isumaaluutivsaaksramiñ piisitchukkivsi. ²⁹Uvva una sivuniḡigiga aniqatiit.

Savaurriksraq Ataniḡmik sivikliḡiaḡataḡman, paḡmaparuḡmiñ-aglaan tamatkua tuvaqaqatiquat savautilirruḡ Ataniḡ tuvaqaqataitchuatun ililutin. ³⁰Tainnatuttauq ipiqtusuit, naagga quviasuit, naagga suḡalḡich piñailutchiqsuqtaksraḡinitchaat igut savaurriḡiksraḡitiniñ Ataniḡmik. ³¹Tamatkualu atugaqatut nunam piḡiñik piñḡaḡniḡaḡniḡmun iñuḡaḡilutin, qanuq manna nuna suḡauttaqtuummaḡmi piiḡumaqtuq.

³²Isumaaluutiḡaḡitkivsi. Tuvaqaqataitchuaq isumasunaiñḡaḡuuruq qanutchikun savautiyumiñḡatilaḡanik Ataniḡ, ataramik iviḡaguklugu. ³³Aglaalli tuvaqaqatiquatuaq isumasunaiñḡaḡuuruq nunam suḡautaniñun, qanuḡlugu iviḡagumavlugu nuliani. ³⁴Tainnainniḡman, iviḡaḡniḡaḡliḡik iluqaaktun Ataniḡlu nulianiḡ. Tainnatuttauq tuvaqaqataitchuaq aḡnaq isumaqasunaiñḡaḡuuruq qanuḡluni savautilluatapiḡumiñḡatilaḡanik Ataniḡ iñuḡgunmiñik iluqaanik. Aglaalli tuvaqaqatiquatuaq aḡnaq isummatiqasunaiñḡaḡuuruq nunam suḡautaniñik, iviḡagumavlugu uini. ³⁵Uqautigivsi tamatkuniḡa ikayuqsaq̃usi, sulii iñuuniḡniḡ siḡliḡniḡaḡsaḡlugu ilivsiñun. Pitqugivsi sunik nalaunḡaranik savautilluataquvlugu Ataniḡ pisuḡtilaavsisun avigaaruḡaḡilusi.

³⁶Iñuk piksrautigiḡksinḡaruak katititchuḡaḡiḡuminiḡ pisigilugu savaurriñiq Ataniḡmik aasii aḡutim piḡluatapiḡaiḡpagu tuvaqaqatiksrautini katitinḡaḡiḡataḡlutin utuqqalisañḡmipkaḡlugu sulii ilaan pisuutini ilaanun suaḡavluḡni, katitillik. Taamna piḡluatunitchuq. ³⁷Aglaattauq aḡun sivunniparuḡgumi katitinḡisaḡḡluni nuliaksraunmiñun, isumaḡaḡumi katitinḡisaḡallagugluni pisigilugu aḡalalluataḡlugu kipiḡniḡutini nuliaksraunmiñun, katitinḡisaḡaḡumi piḡluataḡmiuq.

³⁸Tavra taamna katitittuḡaḡ nuliaksrautigiḡkaḡmiñun piḡluataqtuq aasii taamna katitinḡaitchuḡaḡ piḡluataḡaḡniaqtuq.

³⁹Nuliaguruḡaḡ pituummiruq uimiñun iñuuniḡtutilaḡatun uini. Uiguruḡaḡ tuqukpan, nuliaguruḡaḡ atangitchuq tuvaqaqasiutisukkumi kimik pisukkumi, aglaan uiniḡluni ukpiqtuaguruamik. ⁴⁰Aglaalli uvaḡa isummatimni quviasuḡaḡniaqtuq kisimḡiḡtuḡaḡumi. Piraksriḡasugigivsi taavrumiḡa ilitqusiḡiksuananiñ God-im.

Apiqun Niḡitigun Aitchuatauruatigun Iñuuraqaruḡun

8 ¹Paḡmapak tuyuḡivsi sivuniḡivlugu tuyuutivsiñii apiqsruutiksi, niḡiñikun niḡinik ilaḡuḡatunaruḡanik iñuuraqaruḡun. Taavrumuuna apiqsruutikun, iñupayaḡ isumaqatquq ilisimaḡaḡasugaluni allaniñ ukpiqtuaguruaniñ. Tainnatchim ilisimmatim iñuk kamasaaḡutiḡatitkaa, aglaan pivuuttaqutim suaḡasiḡaḡai ukpiḡutinich ukpiqtuat. ²Kiñaliḡaa isumaḡaḡumi ilisimasinaḡasugalugu

sunapayaq, ilisimanaqtisiññaġaa nalutilaani. ³Aglaan iñuum piviuatġikpaunġ God, ilaa ilisimammigaa God-im inmiñun pigitilaanjanik.

⁴Aasiuvva niġiñnikun niqimik ilaaguaqtaunjaruamik iñuuraqpañnun, ilisimarugut iñuuraqpak uumanjitchuq, sulī allamik God-aitchuq aglaan God atausiuruq. ⁵Iñuich-unnii isumagaluaqpata iñugiakkasugalugich god-it qilañmiļu nunamiļu, aasii taiļugich god-inik atanigniglu, ⁶uvagulli ilisimarugut atausisualuñmik God-mik Aapamik, savañjaruamik supayaanik, sulī ilaa pisivlugu iñuurugut. Ilisimammiiugut atausisualuñmik Ataniġmik, Jesus Christ-mik, ilaagun supayaat savaaguñavlutiñ, sulī ilaan aitchuñagaatigut iñuggunmik isuitchuamik.^d

⁷Taamnaaglaan ukpiqtuat ilañisa nalugaat. Iñuuniqtutilaamiktun isumasuñavlutiñ iñuuraqpaich uumapiagásugalugich, aasii niqit ilaaguaqtauruat iñuuraqpañnun ilaaguaqtaunasugalugich ilumutun god-auruamun. Aasii pañmapak niġisaqamiñ tamatkuniña niqinik, tutqiiññaqasivlutiñ, isumavlutiñ piļuksinañsugivlutiñ. ⁸Niqim nalaunñasipkaññianjtkaatigut sivuġaani God-im. Niġigupta piļuksilaagñianjitchugut, sulī niġiñitkaluaġupta nalaunñasilaagñianjñ-miugut. ⁹Qaunaklaagłusi-aglaan. Irrusiqaġaluaguvsi niġiļlalusī tainnatchiñnik niqinik, niġġiñasi, tutqiasaagñiaġuvsiuñ aniqan ukpiġutaani suañaiļhaaqtuq ilivsi ukpiġutivsiñniñ. ¹⁰Qanuq kialiqaa suañaiļñuni ukpiqtuaguruam tautukkumisi niġipkaqtillusi iñuuraqpaum añaayyuviani, ilivsi ilisimaruasii iñuuraqpaich uumanjilaanjanik, qapiñaisaaqtauviaqtuq niġiyumiñaaqsiluni niqimik ilaaguaqtauruamik iñuuraqpañnun. Suañaiļluni ukpiqtuagugumi aasii tutqiiļiluni, ¹¹ilaa piļuksipkaqtauniaqtuq ilivich niġiñipkun. Tainnaqtitkupku, ilivich kanjisisiqañhaagñipich suksraunġiqsinniaġaa suañaitchuaq ukpiqtuq. Christ tuquñammiruq taamna aniqan suksraunġiqsautquñiļuġu. ¹²Tainna piļuksikavich anniġiñ aniqatin, ilaa suañaiļluqtuamik ukpiġutiqaqtuq, piļuksimmiutin Christ-mun.^e ¹³Taamna tainnainniġman niqī patchisaukpan aniqanma piļuksiniñk-srañanun, suoramikunnii niqituġñianjitchuñ patchisauñiļluna aniqanma piļuksiniñksrañanun.

Tilirauruam Ataniġnaqtuñi

9 ¹Nalupqinaitchuamik ukpiqtuaguruñ ataniġisitaunjaruq. Atanġum tiliraġiġaaña allatituttauq tiliraunjaruatun, qanuq tautuñagiga Jesus Ataniqput, sulī ilivsi ukpiqtuagunjarusi Ataniġmun uvaña alġaqsruiniñipkun.^f ²Allat iñuich uqagaluqpaata tiliraunjiñniļuñ, tiliraupiañaniraksraġigivsiñ, qanuq ukpiġutiksi ukpiġnaqsilġutauruq Ataniġmun tiliñatilaamnik alġaqsruitquvluna tusaayugaagiksuamik.

³Taavrumiña kigġutiqaġuuruñ iñuñnun arguasuguuruuanun Ataniġmun tiliñatilaamnik. ⁴Nalaunñaruq allatituttauq iñuktitudun pamataugupta. ⁵Nalaunñammiiuq uvaptiñnun tuvaaqasiqpatigut nuliaguruam iglauragikapta, tainnatuttauq allatitudun tilirauruatun, Ataniptalu aniqatiñisun, Cephas-tullu. ⁶Kisimñuk Barnabas-lu uvañalu savaktuiññaġlunuk iñuggutiqaqtuksrauviñuk, pamatchiugaqtillusi allanik iñuñnik? Tainna piraksraġiñitkiptiguk. ⁷Iñupayaaq akiliiļaitchuq añuyaktiġuqsaqami. Sulī iñupayaaq nautchirriikami grapes napaaqtuayaañiñnik niġiļaunnani siġñianjñiñnik piļaitchuq. Sulī iñupayaaq pamiqsaaqtuq immuliviginiñaġgich piļaitchuq. Tainnatulli iñuk tilirauruq alġaqsruitquvlugu pamataksraġiñitkaluaġmiuq inmiñik. ⁸Uvaña, iñugruiniñauruaña, taamna tainna uqallausigivigu? Naumi. Tainna pitqurat ilisaurrimmiut. ⁹Pitqurani aitchuutaunjaruani Moses-mun aglausimaruq inna, “Siggugutituġñianjtkiñ qimukti

^d8.6 Mt 2.10; Jn 1.3; Ro 11.36; Eph 4.6; Col 1.16. ^e8.12 Mt 25.45. ^f9.1 Ac 9.3-6; 1 Co 15.8; Ga 1.11-16.

tunmaqtuaq palauvaksranun amigaiyavluṅuni palauvaksranik.” Isumavisi God isumaaluuttaqagaṅugaluḡu qimuktinik kisanik tainna uqallakami?⁸ ¹⁰Naumi. Uvagut isumaaluuttaḡiḡhaaṅagaatigut, qanuq iṅuk nunaliquṛuṛuḡ savaktuksrauruatun niḡiugluni ilaṅiutiniaqtilaamiṅik palauvaksranik, tainnatulli iṅuktaug salummairuaq palauvaksranik savaktuksraummiuḡ niḡiugilugu ilaṅiutiniaqtilaani.

¹¹ Uvagut alḡaqsruṅiakapta tusaayugaaḡiksuanik ilivsiṅṅun aasii ilivsi ukpiqtuaḡuḡlusi, pamataksraunṅitpisa?^h

¹² Allat iṅuich qasiliḡaḡillakparruḡ pamarrusiaḡaḡnik ilivsiṅṅiṅ, nalaunṅaḡhaaḡaluaqtuḡ uvagut qasiliḡaḡiguptigu pamarrusiaksraq ilivsiṅṅiṅ. Aglaan qasiliḡaḡiṅaitkikput taamna ilivsiṅṅiṅ, qanuq piṅaiḡutchiḡusḡuṅiḡiḡuḡ tusaayugaaḡiksuaq Christ-kun. ¹³ Iḡisimagisi iṅuich savaaḡaqtuat God-im aṅaayyuvikpaṅani niḡiksraḡuṛuṛuḡ aṅaayyuvikpaṅmiṅ, sulii aṅaayyuliḡisḡiḡpaich savaktuat ikiḡkaiviṅmi ilaṅiutisuummiut niḡrutiniṅ aitchuutauruaniṅ tavrani.ⁱ

¹⁴ Tainnatuttauḡ Ataniṅ pitqurriṅaruḡ tamatkua alḡaqsruṛuṛuḡ tusaayugaaḡiksuanik akiṅṅaktuksravlugich tamatkunaṅṅa akuḡtuiruaniṅ tusaayugaaḡiksuaḡmiḡ.^j

¹⁵ Aglaan uvaṅa atuṅaitkiga nalliatunnii tamatkua nalaunṅaruakun pamarrusiaḡautiksrat, naaggaunnii ukuniṅa tuyuṅitḡuṅa piṅṅaksḡluṅa tainnatchimik pamarrusiaksramik. Sugṅiḡiḡhaaḡiga tuḡuguma alḡaqsruḡluṅa akiḡiḡaaḡluṅa tammaiṅiḡmiṅ ilivsiṅṅun alḡaqsruḡniḡksramik. ¹⁶ Piraksrusiaḡaḡluṅa alḡaqsruṛuṛuḡtḡiḡquvluḡu tusaayugaaḡiksuaq, kamasaaḡutḡiyumiṅaitkiga alḡaqsruḡiḡiḡ. Alḡaqsruṅitkaluaḡuma isumaapiḡataḡṅiaqtuṅa. ¹⁷ Alḡaqsruisuksiṅṅaḡluḡ a alḡaqsruḡguma akiḡiusiaḡaḡniḡaḡaluaqtuṅa. Aglaan uvaṅa alḡaqsruṅitḡuṅa pisuksiṅṅaḡluṅa, aglaan alḡaqsruṛuṅa God-im aitchuṅavluṅa savaaksraḡiaḡatamik. ¹⁸ Sumik-aasii akiḡiusiaḡaḡpik? Quviasuunmik piṅṅaktaamnik alḡaqsruḡiḡmiṅ tusaayugaaḡiksuaḡmiḡ pamarrusiaḡaḡaluaḡṅaṅa iṅuṅiṅ, nalaunṅagaluaṅṅaan apiḡsrṅiḡksraḡa pamarrusiaksramik tamatkunaṅṅa ukpiqtuaniṅ.

¹⁹ Tavra uvaṅa kivḡauṅitkaluaṅṅaḡma iṅuṅmun, uvannik ilḡuḡtuṅa kivḡatun iṅupayaanun, uvapkun kiikaa iṅuich qanutun ukpiliḡuḡaluaḡluḡich Christ-mun. ²⁰ Jew-guruanun iḡisuummiuṅa Jew-guruatun, uvapkun Jew-guruat ukpiliḡuḡaluaḡluḡich. Iṅuṅnun pitquratigun Moses-kun qaisauruatiḡun iṅuuniaqtuanun, iḡisuummiuṅa iṅuuniaḡusiatitun tamatkua tainna iṅuuniaḡusiaḡaḡtuḡ, uvapkun ukpiliḡuḡaluaḡluḡich. Isummatḡiḡiḡḡuṅa uvannik pituksimarualḡluṅa iṅuuruksrauluaṅa tainnaittuatigun piḡḡutḡhisigun.

²¹ Jew-ḡuṅitḡuanun iṅuuniaqtuḡuṅitḡuanun pitquratigun Moses-kun qaisauruatiḡun, iḡisuummiuṅa iṅuuniaqtuḡatun pitquraitḡuakun, uvapkun ilinḡich ukpiliḡuḡaluaḡluḡich. Kipuḡḡaḡluḡich pitquraniḡ God-im piḡaiṅmiuṅa tainna pikama, qanuḡ pitquraniḡa Christ aṅalatkaanṅa. ²² Iṅuṅnun tutḡiḡiḡyaruḡanun ukpiḡunmiṅni iṅuusuuruṅa tutḡiḡiḡḡaiḡivlugich, uvapkun ilinḡich ukpiḡuḡaḡuḡvluḡich. Qanupayaḡaḡ iṅuk irrusiaḡḡman, ilaatun piṅiḡuḡaḡtuṅa pisḡivluḡu qanusipayaakun piṅaḡumiṅaḡpan iṅuich ilaṅiḡich uvapkun ukpiḡuḡaḡuḡvluḡich.

²³ Tainna pisuuruṅa pisḡivluḡu tusaayugaaḡiksuaq, ilaṅiutisukḡuṅa quviasaaḡutḡiḡiṅiṅ. ²⁴ Iḡisimarusi aḡpaliurraqtuani, iluḡaḡmiṅ aḡpaliurraqtuat akimaniataguṛuṛuḡ, aglaan atausiq akiṅṅaguuruḡ. Iṅuunivsiṅṅi Christ-mun, akiṅṅallasiḡluṅi aḡpaliurraqtuatulli pisitḡi. ²⁵ Anaktaḡtitun inmiṅun qaunagilluataqtuḡatun supayaatigun, aitchuusiaḡisukḡuḡ niaḡuḡun maḡullaruḡaḡ, tainnatulli uvagut ukpiḡuḡaḡuḡuḡuḡ iṅuulluataḡtuksrauruḡut, aitchuusiaḡiyumiṅaḡsiḡuḡuḡ niaḡuḡun akiṅṅaktaaksraq maḡuyumiṅaitḡuaḡ.

²⁶ Taamna tainnainman, aḡpaliurraḡtitun ittuaṅa akimasaḡḡuni aḡpattuḡatun,

⁸ 9.9 Dt 25.4; 1 Ti 5.18. ^h 9.11 Ro 15.27. ⁱ 9.13 Dt 18.1. ^j 9.14 Mt 10.10; Lk 10.7. ^k 9.16 Jr 20.9; Am 3.8.

naaggaqaa qakiqtaqtitun akimasaqłuni qakiqtaqtuaton. ²⁷ Anjalalluataqtuŋa uvamnĭk, suli atanniqsĭmagĭga timĭga, ilaanni algaqsruiŋaqqaagłunja allanun, nalliu mmataŋiqaqsualĭnasugalunja.

Kiliktuasiat Īnuuraqpaktigun

10 ¹ Aniqatiit, itqaqsĭuŋ suna piŋatilaanĭk iŋilgaan maŋŋuuptiŋ-nun nunaglukuami. Nuvuyanata God-im aullatiŋagai iluqaisa, suli iluqaġmiŋ pisuanjarut paliumaruakun nunakun ikaaqługu imaq. ² Tamatkunuuna nalautamikkun nuvuyakullu imikullu piqasiutiŋjarut Moses-mun, aasii tamatkunuuna paptaiqsauimmatun piŋjarut Moses-mun. ³ Aasiisuli iluqaġmiŋ niqĭqanjarut God-im pamarrutiŋiŋiik aliugnaqtuakun, ⁴ iluqaġmik-suli imiqaġmiŋlutiŋ imiġmik God-im pamarrutaanĭk aliugnaqtuakun. Qanuq imiġiŋagaat imiġ maqipkaqtitauruqaq aliugnaqtuakun uyaġagrauagmiŋ, aasii taamna uyaġagrauqaq arrilisauruq Christ-mun. ⁵ God-im qaunagilluataġaluŋnaisa, iŋugiagniqsrat iviġaumatigiŋaitkai, aasii ilaan suksraunġiqługich nunaglukuami. ⁶

⁶ Tavra tamatkua piŋjaruat taimani kiliktuutaurut uvaptiŋnun, kilikłuta kipiġniuquŋiłłuta pigiitchuanun, maŋŋuuruat piłġusiatitun. ⁷ Ukpiqtaunasi sunun God-aunġitchuanun taipkua ilaŋisa piłġusiatitun. Taavrumuuna aglausimaruq Bible-ni inna, “Īnuich aquvinnjarut niqinaqisaqłutiŋ imiġukłutĭglu, aasii makinmiŋlutiŋ uamitchukłutiŋ. ⁸ Allatuqtaunġitcha taipkua ilaŋisitun, 23,000 tuqummata uvlumi atautchimi. ⁹ Uvagut uuktugaksraġiŋitkĭkput Atanġum qimmaksaliyairrutaa taipkua ilaŋisa piłġusiatitun, suksraunġiqsauruat tuqunaliŋnun nimiġianun kiŋmaqtĭługich. ¹⁰ Suli uqamayuktusraunġituchugut ilaŋisa-suli piłġusiatitun, suksraunġiqsittuat isaġulganun tuqutim. ¹¹ Iluqaġmiŋ tamatkua nalautagiġkanġich piŋjarut ilinġiŋun, uvaptiŋnun arrĭlisautquvlugich, suli aglaaguvlutiŋ uvagut kiliktautquvluta piłuksitquŋiłłuta, uvagut ĩnuuruaguut aqullġiŋi uvluni. ¹² Tavraasii kiŋaliqaa isumaqaġumi suaŋarualĭluni ukpiġunmiŋi, qaunagili piłuksisunġiłłuni. ¹³ Qanupayaaq ikłġutachaktinniaqtauguvich, tainnatchikuttauq iluqaġmiŋ ĩnuich ikłġutachaktinniaqtaunammiut. Aglaan God ukpiġnapiaqtuq, ikłġutachaktinniaqta upkaġniaŋitkaatin qaunġiġlugu manimmiyumiŋakkan. Ikłġutachaktinniaqtauguvich, ilaan akimmasiġniagaatin akimayumiŋaqsilutin. ¹⁴

¹⁴ Taamna tainnainman, uvaja piviuttaġivlusi aniqatiitkaa, ukpiq-tuksraunġipiaqtusi sunun God-aunġitchuanun. ¹⁵ Uqautigivsi isumaturuatun ĩnuktun ilivłusi. Isivġiqsigik ilivsiŋiŋiik uqaluŋma ilumun itilaanat. ¹⁶ Atanġum nullautchiġvianĭk pikapta, suli imiġłuta qallugauramiŋ quyyatigiŋakkaptiŋniŋ ilaanun, iluqata piqatigiġsinmatun pisuurugut, ilaŋiutiŋiġmi anniqsuusianun Christ maqipkaqtaunaruamiŋ auŋaniŋ. Suli niġikaptiŋni Christ atautchimiłłuta, ilaŋiutimmatun pisuummiugut anniqsuusianiŋ piruaniŋ Christ timaaniŋ tuqutaunaruamiŋ uvagut pisivluta. ¹⁷ Aasii pisigivlugu iluqata niġiŋiġput atautchimiŋ punniġmiŋ, uvagut atausiŋuqtitaurugut atautchisun timitun. ¹⁸ Uktuutġiluguna, isummatigisigik Jew-guruat piłġusĭŋich. Tamatkua niġisuuruat niġrutinĭk aitchuutaunaruaniĭk ikipkaiviŋmi piqasiutisuurut God-mun. ¹⁹ Uvva ilisautiniłukkivsi tamatkua niqit aitchuutaunaruat ĩnuuraqpaŋ-nun suunġitcut, ĩnuuraqpaitchauq suunġimatun. ²⁰ Sivuniġigĭga ukpiŋaitchuat aitchuikamiŋ ikipkautinĭk ĩnuuraqpaŋnun, aitchuirut ilitqusiġłunun God-mun piġaluagnatĭŋ. Piqasiqsuutitquŋitkivsi ilitqusiġłunun. ²¹ Imiġniaŋitkisi tapillugik qallugauranalu Atanġum qallugauranallu ilitqusiġłuiŋich. Ilaŋiutiŋyumiŋaiŋmiusi

¹ 10.1 a Ex 13.21-22. b Ex 14.22-29. ^m 10.3 Ex 16.35. ⁿ 10.4 Ex 17.6; Nu 20.11. ^o 10.5 Nu 14.29-30.

^p 10.6 Nu 11.4. ^q 10.7 Ex 32.6. ^r 10.8 Nu 25.1-18. ^s 10.9 Nu 21.5-6. ^t 10.10 Nu 16.41-49.

^u 10.13 Mt 6.13. ^v 10.16 Mt 26.26-28; Mk 14.22-24; Lk 22.19-20. ^w 10.18 Lv 7.6. ^x 10.20 Dt 32.17.

Ataŋgum niġġiviŋiññiñ iłaŋjuutilusiġu niġġiviŋiññiñ ilitqusiġuich.^y ²²Ataŋgum qinnautipkaġniaŋaiqsqa, qanuq iġisimarusi suaŋaħaaŋitħugut ilaaniñ.^z

²³Supayaat piñailaunġitħut, tainna uqaġuursi. Aakkaluaq, aglaan iłaŋġich ikayuutaulaitħut iñuum ukpiġutaanun. Supayaat piñailaunġiññiġisi, aglaan iłaŋġit-suli qapiŋaisaagutaunġitħut iñuum ukpiġutaanun.^a ²⁴Piġutħiñi nalaunġanasugalugich pisuukkavsiññi, anniqsuqsasħaaġlugich siġallisi piraġutħi, ilivsiññuħiñaq piñaġiġusi. ²⁵Niġġisiuŋ sunapayaaq tunirauruaq niqipianik tuniuqqaiviŋmi salapqiiñiaŋaiġiġusi qanusipayaamik nalupqitħautiksramik isumami, ²⁶qanuq Bible-ni uqaluk aglausimaruq, “Nuna Ataŋgum pigigaa, suli sunapayaaq nunamiittuaq.”^b ²⁷Iłaŋata ukpiqtuagunġitħuat aiyuġaaqpasi niġiyaqtuqulusi aiyuġaaqtauniġuvsu, niġġisiuŋ sunapayaaq inillaktauruaq sivuqavsiññun salapqiiñiaŋaiġiġusi qanusipayaamik nalupqitħautiksramik isumami. ^{28,29}Aglaan iñuum uqallaatikpasi inna, Taamna uvva niqi ilaaguqtaunġaruq iñuuraqpaŋnun, tainnaqpasi niġġiñagu, pisigilugu taamna kiliksiruaq ilivsiññik, qanuq nalupqisukħuni isumamiñi nalaunġatilaanġanik niġiruni kilikkaasi. Ilaanni apiqsriñiaġuġnaġmisi, summanmiuvva niġiġlaniga aŋalanniagmivaun iñuum allam?^c ³⁰Niġiġlaanigniguma supayaamik quyyatigijakkamnik God-mun, summan iñuich pasiiñiaqpanŋa niqitigun niġikkapkun?

³¹Innauvva ittuq. Niġiñiqsiġu imiġniqsiġu naagga sunapayaaq pikkaqsi, God-im naŋġausiaqautigillaliuŋ. ³²Sumik piññasi piñailutħiutauyumiñaqtuamik iñuich ukpiqtuagunġiksraŋannun, Jew-gugaluqpaata, Greek-gugaluqpaata, naaggaunni God-mun aŋaayyuliqiruanun. ³³Piraġutħiġi uvaptun. Iviġaġniġuħaaġaġigitka iñupayaat supayaatigun pikkapkun. Uvamnun anniqsuġniaħaalitħuŋa, aglaan allat annaurrautqugaluqħugich.

Agnať Matuqagaksraġigaich Niaqquťiŋ Aŋaayyuruani

11 ¹Piġusiqagitħi uvaptun tuvraiñiaġmatun Christ-mik.^d ²Nangagivsi pisigivlugu itqamaniqsi, tuvraiñiqsiġu iġisaurrutigijakkamnik ilivsiññun.^e ³Aglaan kaŋiqsitquġivsi Christ-gum qaukiutilaanġanik iñupayaamun, iñuum niaquġimmatun. Tainnatuttauq, uiguruq niaquummatun inmiuq aġnamun, aasiisuli God niaquummatun Christ-mun. ⁴Kiñaliqaa aŋun aŋaayyuruq naagga uqaqtauruq God-mun nasaqtuqħuni iġisimanaqtiŋitkaa Christ qaukħiġitilaanġanik inmiñun. ⁵Suli kiñaliqaa aġnaq aŋaayyuruq naagga uqaqtauruq God-mun niaqquni matuiġlaaqħugu iġisimanaqtiŋitkaa uiñi qaukiutilaanġanik inmiñun. Inmiñik nalliummatinialaruq aŋunmiŋnun, nutħani iġivlugich kivraŋaruatun aŋutitun. ⁶Aġnam matuġniġanġitkumiŋ niaqquni, saliraksraġigai nutħani aŋutitun. Aasii kaŋunaġniqpan aġnaq salinamman, matuġliuŋ niaqquni. ⁷Aŋutim matutugaksraġiŋitkaa niaqquni qanuq ilaa savaaġuŋaruq irrasiatun God-im, aasii salapqisimavlugu God-im kamanautaa. Aġnavli salapqiaġaa aŋutim kamanautaa.^f ⁸Aġnaġliasii savaaġuŋaruq aŋunmiñ. Aŋun savaaġuŋaitħuq aġnam-^g ⁹Aŋun savaaġuŋaiñmiuq anniqsuqsasħuglu aġnaq, aglaan aġnaq savaa-
ġuŋaruq anniqsuqsasħuglu aŋun. ¹⁰Tavra aġnam matutuqtuksraġigaa niaqquni nalunaiñġutaulugu ilaan qaukħiġaqtılaamiñun aŋunmik, isaġulġich iluqaġmiŋ tautuġlugu suqpaġiŋitħumagaat. ¹¹Aasiivsauq Ataŋgum sivunniugutaani aŋutillu aġnallu anniqsuutiġiiksuksrauniqsut avanmun, ¹²qanuq aġnaq savaaġuŋagaluaqtillugu aŋunmiñ, aŋun paŋmapak animmiraqtuq aġnamiñ, tamarra supayaat qairut God-miñ.

^y 10.21 2 Co 6.15-16. ^z 10.22 Ex 20.5; Dt 32.21. ^a 10.23 1 Co 6.12. ^b 10.26 Ps 24.1; 50.12; 89.11.

^c 10.28-29 1 Co 8.7-12. ^d 11.1 1 Co 4.16; Phil 3.17. ^e 11.2 2 Th 2.15. ^f 11.7 Gn 1.26-27.

^g 11.8-9 Gn 2.18-23.

¹³Nalaunqatilaqsiuq ilivsiñnik. Ağnaq añaayyugumi God-mun niaqquni matuillugu nalaunqava? ¹⁴Ilivsi ilisimarusi ilisautiraksraitchusi ajun nuyaqtusiruaq kanqunaqtilaanjanik. ¹⁵Aglaan ağnam nuyaqtuniña qiniyunaqsiłgutaauruq ilaanun. Qanuq nusani aitchuutaurut ilaanun matugitquvlugich. ¹⁶Kiñapayaaq uqavaagumakpan taavrumuuna, uvagut piksraitchugut allamik pilgutchimik, naaggaunnii añaayyuliquirañi God-im.

Atangum Nullautchigvia

(Matthew 26.26-29; Mark 14.22-25; Luke 22.14-20)

¹⁷Aglaan ukunuuna ilisaurrutitigun nanganjtkivsi, qanuq katinnavsi atautchimun anniağutiłhağuurusi nakuurualiqiniğmiñ. ¹⁸Qanuq-uvva añaayyuliaqavsi inmikkuanañasiñisuugaasi. Tainna kilgusiaqanaruña, aasii taamna ukpiğikavsakkiga. ¹⁹Qanuq inmikkuanañasirağagñiq ittuksausugnağniqsuq akunnavsiñni, tamatkua ilumun ukpiqtuaguruat satqummiquvlugich. ²⁰Katinnavsi atautchimun, Atangum nullautchigvianik niğinjitchusi, ²¹qanuq niğiniğmi, iñullaa isagutiraqtuq ilaan niqaunmiñnik, allali iñuk kaaktillugu allasuli imiñasivluni. ²²Suvisi? Aimaagviquqtusi niğgiviksranik imiğviksraniglu. Suñiğagigisi añaayyuliquirañi God-im tutqiisaaqługich tamatkua piksraitchuat. Qanuq uqallagniaqpiq ilivsiññun? Nangagnaqpiisi taavrumuuna? Naagga, nangagnañanjtkivsi.

²³Qanuq Atangum salapqinagaa uvamnun ilisaurrutigijnakkağa ilivsiññun una. Taivrumanii unnuami aitchuutausağviniñni, Atangum Jesus tiguñagaa punniq, ²⁴aasii quyyatigiqqaqlugu God-mun, ilaan avguñagaa aasii uqallakłuni, Tavra taamna ittuq timiptun aitchuutigikkaptun tuqqutivlusi. Tainna pisiuñ itqautigilugu uvamnun. ²⁵Tainnatun-suli ilaan tiguñagaa qallugauraq wine-mik imalik nul-lautchianikamiñ, uqallakłuni, Una wine qallugauramiittuq ittuq uvana auptun maqipkaqtayumaaqtuatun, God nutauruakun sivunniugurriyumiñaqsiługu iñunñik tuqqutipkun. Imiğvusiñ piyomagiksi itqautigilugu uvamnun qanutun akulaisigilugu imiğaluaguvsiñ. ^h ²⁶Tavra qanutun akulaisigilugu niğiguvsuñ punniq imiğlusiłu qallugauramiñ, taavrumuuna maniugiksi Atangum tuqqutaa qaitqigñinanun-aglaan.

²⁷Tainnainman taamna, kiñaliqaa niğiruaq punniğmik imiqtuağlu Atangum qallugauraniñ nalliummatinjitchuakun pilgutchikun, pasirauyumiñaqtuq qutchikuakun isumakkutiginjñiñiługu Atangum tuqqutaa. ²⁸Taamna pisigilugu iñuk qanuqitilaaqqaqtuksraupiaqtuq inmiñun, aasii niğiluni punniğmik imiğluniłu qallugauramiñ. ²⁹Qanuq kiñaliqaa niğiruaq imiqtuağlu itqaumagiñiłaan sivuniña Atangum tuqqutaata tatavsausiaksriuqtuq inmiñun. ³⁰Tainnauvva piñavlutij iñugiaktuat ilasi sayaitchut, nanjittuagurullu, sulii ilasi tuquvlutij. ³¹Qanuqitilaaguuğupta uvaptijnun nalaunjaruakun, Atangum ilaan qanuqitilaagay aitkaatigut. ⁱ ³²Tavra Atangum ilaan qanuqitilaagmatigut aasii paqitağivluta pasiraksrauvluta, ilaan tatavsagağyukkaatigut, uvagut suksraunğıqsauqatautqunijłuta isuitchuamun piqatigilugich nunam iñunji.

³³Aniqatiitkaa, taamna tainnainman, utaqqisillaayumausi qakuguliqaa katitkuvsi atautchimun niğisuglusi Atangum nullautchigvianik. ³⁴Kiñaliqaa kaakkumi niğisuiqsaağli aimmiłuni. Qanuq niğiqatigiikavsi atautchimi, aullasivsi ilaanni tatavsusiaaqatitpiagaasi. Allatigun sutigun piraksriğñağivsi qaiguma.

Ilitqusigiksuam Aitchuutiñi

12 ¹Aniqatiit, tuyuğivsi pañmapak apiqsruutisi sivuniğivlugich Ilitqusigiksuam aitchuutiñigun. Kanjqsimaqłunqanjtkivsi tamatku-

^h 11.25 a Ex 24.8; Jr 31.31-34. b Ex 24.6-8. ⁱ 11.31-32 Dt 8.5; He 12.5-11.

nuuna. ²İlisimarusi ukpiqtuaḡunaiñḡavsi asiñuurraunaruḡa aḡaayyusukłusi iñuuraqpaḡnun uqalailanun, aasii tainna pikavsi aḡalatiłusi tamatkununḡa iñuuraqpaḡnun. ³Paḡmapak-aasii kanjqsitqugivsi taamna kiñaliqaa aḡalatiḡtuuq Ilitqusigiksuamun uqallakkumiñaiḡiaqtuq inna, Jesus suksraunḡiqsauli. Suli kiñaliqaa uqallakkumiñaiñmiuq iłumutun inna, Jesus Atanḡuruq, Ilitqusigiksuam pipkanisuaqpani.

⁴God-im aitchuḡaatigut iñugiaktuanik allakaagiiñik ikayuqtiksrapḡiḡnik savautiguptiḡni, aglaan atauchim atiruam Ilitqusigiksuam pigipkaḡai iluqaisa uvaptiḡnun. ⁵Allakaagiiksuat savaaksrat God-mun ittut, aglaan iluqata savautigikput atausiq Ataniq. ⁶Suli allakaagiiksuat savaurriñiḡich inmiut savaaqaqtuni God-im savaaḡiñik, aglaan atausiuruam God-im iluqata savaktitkaatigut savaamiñik. ⁷Ilitqusigiksuam iłitchuḡipkaḡuugaa God-im suaḡḡataa atausiullaavluta uvaptiḡgun, anniqsuqaḡługich aḡaayyuliquat iluqaisa. ⁸Ilitqusigiksuam uqaqtillagaa iñuk isumattutikun, allasuli iñuk uqaqtillavluḡu iłisimmatiqaqtiiługu atausiuruam Ilitqusigiksuam. ⁹Atausiuruam Ilitqusigiksuam allaptauq iñuk suaḡalluktuamik ukpiḡutiqaqtillagaa, suli alla aitchuusiaqaqtillavluḡu iłuaqsiriñiḡmik atausiuruam Ilitqusigiksuam. ¹⁰Suli Ilitqusigiksuam allaptauq savaktillavluḡu aliḡnaqtuanik, aasiisuli alla iñuk uqaqtaullavluḡu God-mun, allasuli iñuk puttusrisiqaqtillavluḡu nalliaḡnun Ilitqusigiksuamullu naagga iłumun ilitqusiḡitcheamullu iñuk aḡalatiłaananiḡ, allasuli uqaqtillavluḡu iñugiaktuanik uqaḡtchiñik naluraḡiñik, aasiisuli sut uqaḡtigikkaḡi, allamun iñuḡmun mumiksillavluḡich nalugaluḡmiruamun taavrumiḡa uqaḡtchimik. ¹¹Iluqaḡmiḡ tamatkua ikayuusiḡat aitchuutaurut uvaptiḡnun atiruamiñ Ilitqusigiksuamiñ atausiualuruamiñ, aasii autaaḡługich atausiullaavluta uvaptiḡnun, aitchuutit isummatigikkani pigiraksraḡivluḡich uvaptiḡnun.

Timi Atausiq Sulliñiqaqtuq Iñugiaktuanik

¹²Qanuq timitun atausiuruatun aasii iñugiaktuanik sulliñiqaqtuni, suli iluqaḡmiḡ iłani timim iñugiakkaluaqtillugich atausiuvluni timi, tainnatuttauq atausiḡḡuqatigiḡagikput Christ, ^k ¹³qanuq atausiullaavluta iłaummatun ittugut Christ timaanun. Ilitqusigiksuam atausiuruam iluqata atausiḡḡuḡaḡatigut, atauchisun timitun, paptaiḡutikun Jew-gugaluḡuḡa naagga Jew-guḡitkaluaḡuḡa, kivgaugaluḡuḡa naagga kivgaḡitkaluaḡuḡa. Aasii atausiuruḡa Ilitqusigiksuḡa aitchuutauruq atausiullaavluta uvaptiḡnun.

¹⁴Timi sulliñiqaqtuq iñugiaktuanik. Atausiñhiñauluni sulliñiḡuḡitcheuq. ¹⁵Isigaich uqallakkumiñaqpata inna, Uvaḡa argaḡiḡḡuḡa timim sulliñiḡitkaḡa. Taavruma uqallautim iłauḡaipayaḡumiñaitkaa timimun. ¹⁶Suli siun uqallallakpan, Qanuq irauḡiḡḡuḡa sulliñiḡitkaḡa timim. Taavruma uqallautim iłauḡaipayaḡumiñaiñmiḡaa timimun. ¹⁷Timi iluqani iraukpan, iñuk tusaallayumiñaitcheuq. Timi-suli iluqani siutaukpan, iñuk naiłaiñiḡayaḡmiuq. ¹⁸Aglaan God-im tainna savaḡaitkaatigut. God-im savaḡagai timivut iñugiaktuanik sulliñiqaḡługich, aasii ilaisigullaa inillakługich timim sulliñillaḡa sumun pisukamiuḡ. ¹⁹Timi iluqani atausiñhiñauluni sulliñiḡugaluḡaḡpan timaunayaitcheuq. ²⁰Aglaan God-im savausiatun timimik, iñuk timiqaqtuq atauchimik sulliñiqaqtuamik iñugiaktuanik.

²¹Iri uqallakkumiñaitcheuq argaḡnun, Anniqsuutigiḡitkikiḡiñ, naaggaunni niaquq isigaḡnun, Anniqsuutigiḡitkikiḡiñ. ²²Aglaanuvva, iłani timim qiiñiqaqtuat anniqsuutaaviguḡaḡitcheuatun piitcheuḡiaqtut. ²³Aasiisuli tamatkua timim

^j 12.4-11 Ro 12.6-8. ^k 12.12 Ro 12.4-5; Eph 4.14-16.

sulliniñi qiniyunapiantichuat isummatigilluataguummigivut qanuq piitchuiñmiut. Suli sulliniñi timim kanjugiravut taalutaqaqivut. ²⁴Qaunagilluatafhaagivu t tamatkunanga timim sulliniñiñiñ kanjugiñisaptiñniñ. God-im savanagai timivut, uvaptiñnun qaunagilluatafhaaqvulgich timim ilaṇi isummatigikkavut anniqsuutaupiañiñnasugalugich. ²⁵Tainna God-im sivuniqanagaa timi itquvlugu, sulliñipayaurañi timipta atautchisun itquvlugich, qaunagilluataquvlugich iluqaisa atunim. Tainnatun God sivuniqanaruq iluqaisa ukpiqtuat iñuuniaqatigiiquvlugich atilutiñ. ²⁶Atausiq ilauruq isumaaluusiqpan, iluqaḡmiñ ilauruat isumaalutitigigaat, naagga atausiq ilauruq isumakkusiaqaḡluataqpan, iluqaḡmiñ quviatchaktaurut.

²⁷Iluqavsi atausiurusi, iñullaaguvlusi sulliñiḡimmatun Christ timaata itkaasi. ²⁸Aasii aṇaayuliqiruat akunḡanni God piksranaruq sivulligivlugu, iñich tilirauvlugich alḡaqsruitquvlugich, igluani uqaqtiksranik God-mun, piṇayuagni ilisaurriksranik, maanna aliḡnaqtuanik savallaruani, tamatkuniñalu iluqaḡsiriñlaruanik, ikayuiruksraniglu, ataniḡnaqutiqaqtuallu, uqallaruallu allakaḡiñnik uqautchiñnik naluramiñnik. ²⁹Uvva inna. Tamatkiglutin ukpiqtuaguruat tiliraunitchut alḡaqsruiyyaqulugich, suli tamatkiglutin God-mun uqaqtauniñmiut. Tamatkiglutin ilisaurrauniñmiut, naaggaunni tamatkiglutin aliḡnaqtuanik savalaiñmiut. ³⁰Iluqaḡpiaḡmiñ piqaniñmiut iluqaḡsiriñniḡmik. Suli tamatkiglutin uqallasilaruaguniñmiut allanik uqautchiñnik naluramiñnik naagga mumiksilasiñlutin tamatkuniña allanik uqautchiñnik. ³¹Tavraasii kipigñiupiaḡitchi anniqsuutauḡhaaqtuanik aitchuusiaqaḡuglusi. Paṇmapak uqallautiniḡivsi nakuuḡhamaaqtuanik aitchuusiñniñ.

Piviuttaqun

13 ¹Aitchuusiaqaḡaluḡniḡuma uqallaniḡmik allagiñnik uqautchiñnik nalukkannik, uqallaluña allatun iñuktitun isaḡuliktullu, aasii piviuttaqputailuña allanun iñuñnun, uqaḡniḡa arriqaqtuq qukiḡñaqsiñlugu kausugrukkanatitun saviñhatun. ²Suli aitchuusiaqaḡmiguma uqaqtauniḡmik God-mun, kaniqsilalugich iluqaisa sivuani kaniqsilaisañich iñuich ilisimaluña supayaanik, naaggaqaa suañapiḡataqtuanik ukpiḡutiqaḡaluḡuma nuktallalugich iḡḡich aasii piviuttaqputailuña iñuñnun, anniqsuutaunitchuña. ³Aitchuutigigalu aḡmigupkich supayaurat pigikkatka iliapauruanun iñuñnun, naaggaqaa timiga ikipkaqtitkaluḡupku pisigilugu tusaayugaḡiksuaq, aasii piviuttaqsrinilluña iñuñnik, akilisiaksraitchuña.

⁴Iñuk piviuttaqsriruq iñuñnik allanik qanuḡayaitchuq taluḡnaitchuḡlu killuqsrautaitchuḡlu uqavigaḡurriñaitchuḡlu. ⁵Iñuk piviuttaqsriruq iñuñnik allanik piḡuqtilaitchuq inmiñnik salliuñnatañaitchuḡlu. Iñuk piviuttaqsriruq allanik iñuñnik siññataitchuq, piavsayañniñmiuq, suli tumaqsigilaitchuq sunḡutchaunmiñ. ⁶Iñuk piviuttaqsriruq allanik iñuñnik suoramikunni quviasulaitchuq iñuich piḡuktualiqimmata, aglaan quviasuguuruq iñuich nalaunḡarualiqimmata. ⁷Iñuum piviuttaqsriruam allanik iñuñnik manimilḡagai pimaḡtuutiñich allat, ataramik ukpiḡivlugu nakuuniqsraq iñuktigun, ataramik ququutivlugich pigiḡniqsranik allat iñuich, suli manimilḡutiqaḡtuniññaqḡuni allanun iñuñnun.

⁸Piviuttaqun inniaqtuq isuitchuamun. Aglaan aitchuusiaqaḡniq uqaqtauniḡmik God-mun piḡiñiaqtuq, suli aitchuusiaqaḡniq uqallasivlugu iñuk nalukkaniñnik uqautchiñnik nutqaḡniḡmiuq, suli aitchuusiaqaḡniq God-miñ ilisimallasivlugu suna sivuani ilisimaraiñḡaruq, piḡiñiaḡmiuq. ⁹Qanuq ilitchiñaniqput paṇmapak naamaitchuq, suli uqaqtauniqput God-mun naamañniñmiuq, ¹⁰aglaan taimanigu

¹13.2 Mt 17.20; 21.21; Mk 11.23.

naamasiraugupta qılanımi, pigiraksrağınaiğñiağıvut naamaitchuat aitchuusiat.
¹¹ Taamna uuktuutiqağumiñaqtuq uumiña. Miqlıqtuunıyağma, uqausıqarıruña
 miqlıqtum uqausiatun, suli miqlıqtutun isummasıqaqluña, sıvunniugıuuvluñalu
 miqlıqtutun. Aglaan aglıraksrıaqama, ağıunıagıtka miqlıqtut pilğusıñıch.

¹² Uvvasuli alla uuktuun taavrumuña. Pañmapak uvva qınığmatun Christ
 pigikput tağğaktuutıgıpiarıñtchuakun, tauttuğluammatus pıvılu. Aglaan
 taimanıgu tautugniagıkput sukuığlıgu. Pañmapak ilisimałauraqsıññaqtuña
 mikıruamık ilaagun, aglaan taimanıgu kañıqsımmağıksıpiagñaqtuña, God-im
 ilisımmasıpiagatañatun uvamnık pañmapak.^m ¹³ Tavra iñuıch ukpiqsimanıaqtut-
 suli, niğıugniagıtutsuli, pıviuttaqsrıłutıglu-suli, aglaan taapkunarıña pıñasuni
 pıviuttaqquıtıqağniq allanun annıqsuutaıłhamaapiatuq.

İlisaurrutıvsaat İlitqusıgıksuam Aitchuutıñıgıun

14 ¹ Pıviuttaqsrıñıq allanıq iñunıñk kipiğniugıtıgııłhaaqsiun supayaamiñ.
 Aasıisuli kipiğniugıtıgıpiagmııugıch aitchuutıñı İlitqusıgıksuam,
 kipiğniugıtıgııłhaağlıgu aitchuusıaqağniq uqaqtanıgımk God-mun. ² Qanuq iñuk
 uqaqtuq uqautchimik nalukkağmiñik uqaqtuq God-mun, uqautıñtkai iñuıch, qanuq
 iñuum kialiqaqa kañıqsıłaitkaa, uqaqtııługu İlitqusıgıksuam kañıqsıñaitchuamık
 uqautchimik. ³ Aglaalli iñuk uqaqtauruq God-mun kañıqsıñıaqtuamık uqaqtunı
 suarıñılaağıruq iñuıch ukpiğıtıñıñnik, qarıñısaasaaqtugııllı suli araklugıch. ⁴ İñuk
 uqaqtuq kañıqsıñaitchuamık uqautchimik nalukkağmiñik, suarıñılaaqtuq inmiñun,
 aglaalli uqaqtauruam God-mun suarıñılaağai añaayyulıqıruat.

⁵ Tavra pañmapak iluqasi uqaqugıvısi allauruanıq uqautchiñik. Aglaan
 kipiğniuttağııłhaağıga uqaqtautquyımavlısi God-mun. İñuk uqaqtauruq God-
 mun kañıqsıñıaqtuakun uqautchikun kamañıhaaqtuq iñunıñk uqaqtuamıñ
 kañıqsıñaitchuamık uqautchimik, iñunımk mumıksaqtıqarıñısaqpan, añaayyulıqıruat
 ukpiğıtataat suarıñılaağumiñağlıgu. ⁶ Anıqatıit, ullakkıvısi ilaanni aasıi uqaqsıılunı
 allauruanıq uqautchiñik nalukkavıñıñnik, annıqsugayaitkıvısi. Aglaan uvarıña
 puttuqsrıpkagupku ilıvıñıñun ilarıñıñnı ilımun ittuam, naaggaqaa ilıtchugıpkag-
 lısi ilımun ittuamık, naaggañnıi alğaqsrıılunı naagga ilısaurrıılunı ilıvıñıñnik,
 annıqsuusıaqağniagıaluaqtısi. ⁷ Uvva uuktuun. İñuıch atuqtuurağniılunımata
 atuqtuuraıyulılağmıñı suvluuagıtıgnanıq naagga nuqaqtılıñnik atuqtuuranıq, iñuıch
 naalağrıruat ilısagıyumiñaitkaat iğıñarıña atuutim. ⁸ Aasıisuli aņuyaktim atuqtuuraña
 nıvlıqpan nalupqınaqtuamık nıpimık, allat aņuyaktı upısalakkumiñaitchu
 aņuyaksaglutıñ. ⁹ Tainnainmiuq ilıvıñıñun uqaquvısi kañıqsıñaitchuanıq uqautchiñik
 iñuum kialiqaqa kañıqsıyumiñaiñmıgaası. Sılañıñıñamun uqağmatun pıñıaqtısi.
¹⁰ Nalupqıñaitchuamık iñugıaqtuat allakaagııch uqautchıch nunamiitkaluaqtut,
 aasıi nalliatunıñı sıvunğıñıñıtchu. ¹¹ Aglaan uvarıña kañıqsıłaitkupku iñuk uqaqtuq
 uqayulılauniaqtuq uvamnun, suli taamna uvarıñıpıtaıq ilaanun. ¹² Tainnatuttuq
 ilıvısi. Kipiğniugıtıuagukavısi pıqağumarıpıaqlısi İlitqusıgıksuam aitchuutıñıñik,
 ariqsrıvıgısiun aitchuusıaqağıglısi nakuunıqsrauranıq, tamatkunıña aitchuusıanık
 annıqsuutaıyumiñaqtuanıq añaayyulıqıruanun.

¹³ Tavra iñuk uqaqtuq nalukkağmıgıun uqausıkun añaayyuruksrauruq
 mumıılasuglıgu uqausıgıkkani. ¹⁴ Qanuq añaayyuguma nalukkapkun uqausıkun,
 ilıtqusıga añaayyugıaluaqtuq aglaan kañıqsıñıtkıgıga qanuq uqaqtılaaga.

¹⁵ Tavraasıi qanığniagıñıqıpkı? Añaayyunıaqtuña uqautchikun nalukkapkun, suli
 añaayyunıağmıuña ilısımakkapkun uqausıkun. Atugniagımiuña ilıqaakkun
 nalukkapkullı, ilısımakkapkullı uqautchikkun. ¹⁶ Añaayyugıvısi nanağıgıvısilı

^m 13.12 1 Jn 3.2.

sivugaanni añaayyuruat kañiqsiñaitchuakun uqautchikun, tamatkua kañiqsiñitchuat Amen-chumiñaitkaat añaayyutiksi quyyan, qanuq nalurut sunik uqaqtilaavsiñiik.

¹⁷ Ilivsi quyyavigilluatağugnağaluğiksi God, aglaan allat anniqsusuaqagnañitchut.

¹⁸ Quyyavigigiga God uqallakama uqautchiñiik naluraiñiik iñuich qaaniqługu iluqasi uqallaniqsi. ¹⁹ Aglaan itqataukama añaayyuruani, uqağummatiqalħaaqtuņa tallimatualuņnik uqaluņnik kañiqsiñaitquakun uqausipkun, 10,000-niñ uqaluņniñ kañiqsiñaitchuakun uqağniğmiñ.

²⁰ Aniqatiit, miqłiqıtutun kañiqsisiqagnaşi Ilitqusigiksuam aitchuutiņigun, aglaan irrusiqagıtchi iñuguaksrainaruatun. Aglaattauq, ittitchi miqłiqıtuuraturun kañiqsisişivsiñiñi pigiitchuamik. ²¹ Bible-ni aglausimaruq Ataniq uqallañanivługu inna, “Uqautiniağitka iñutka atugłuņa iñuņnik uqausiqaqtuunik allakanik uqautchiñiik, allaniñlı nunanıññaqtanik, naaggasuli kamaginianıñmıgaanņa, uvaņa Ataniq uqaqtuņa.”ⁿ

²² Taavrumuuna iłitchuğirugut kañiqsiñaitchuat uqautchich nalunañ-ñutautılaañannik God-im suañğataanun ukpiñaitchuanun sivuniqaqlugu. Taamna nalunaññutauñitchuq ukpiqtuanun. Aasiilı uqaqtauniq God-mun kañiqsiñaitquakun uqausikun anniqsuutaavluni ukpiqtuanun, ukpiñaitchuanun anniqsuutañitchuq. ²³ Tavraasii, iluqağmiñ añaayyulıqıruat añaayyuliaqamiñ uqarraqsikpata kañiqsiñaitchuanik uqautchiñiik tamatkua ukpiqtuagummağiksi-ñaitchuat ukpiñaiñiaqtuallı añaayyuliaqataukpata ilivsiñiñun, isumaniaqtut iluqasi kınnağugasugalusi. ²⁴ Aglaan iluqasi uqaqtaugıvsi God-mun kañiqsiñaitquakun uqautchikun, ukpiñaitchuaq naagga ukpilimmağiksiñaitchuaq añaayyuliağumi, qanuqpisiilırauniaqtuq pıluunmigun ukpiliqsuksrauluni, ²⁵ ilaan nalunaqtuat isummatiņi satqummiğniñiaqtut ilaanun, aasii pulluni añaayyuviginiğaa God, aasii uqallausigıluğ God iłumun akunnavsiñiñiñniñıluğ.

Pialañırrun Añaayyuvıñmi

²⁶ Qanuq uqallausiginiñiaqpisıgu naiğlıluğ taavruma sivuniņa, Aniqatiit? Añaayyuliaqavsi, iñuk atugumiñiaqtuq añaayyunmik, allali ilısauryumiñiaqtuq, allasuli quliaqtuagumiñiaqtuq God-im satqummikkañanik inmiñun, allali uqağumiñiaqtuq kañiqsiñaitchuamik uqautchimik, naagga mumiksiyumiñiaqtuq uqautauruamik. Sunapayaaq pıli iñupayaat suañasiłaaqtayumiñiaqsilugich ukpiğunmiñi. ²⁷ Kisullıqaa uqaqpata kañiqsiñaitchuamik uqautchimik, malğuilik iñuğiağniqsrat pikpata piņasutunnii apaıgurut, sulı aqullıgiğłutiñ, aasii atausıq mumiksırauluni. ²⁸ Aglaan mumiksıriksraitpan, añaayyuliaqavsi iluqağmiñ nipaisaağlıch uqaqsiññağlıni isumamiñi inmiñun God-mullu. ²⁹ Malğuk iññuk naagga piņasut God-im uqaqtiņi uqağlıch, aasii allat nalaunñatılaağlıgu uqautigıkkañat. ³⁰ Allaptauq God-im uqaqtaa aquppiruaq tamaani qanımi aitchuusia-qaqpan puttıqsripkaunmik, sivullıq uqaqqaqtuagı ağıuli. ³¹ Qanuq iluqasi uqaqtauyumiñiaqtusi God-mun atausiullaalusi, iñuich iluqaisa iłitchıtqulugich sulı iluqaisa qapiñaisaaqtutqulugich. ³² Iñuk uqaluksrıusiaqtauaq God-miñ aņalatağıllaruq inmiñiik, aasii utaqıluğ pıviksrani, ³³ qanuq God pıpkairuagunıchıuq piallagniğmik aglaan atıuğagniğmik. Tamatkunaturun ilaaguaqtauruatun God-mun allani inini añaayyuliaqamiñ piłğusiatıtun, ³⁴ tainnatuttauq ağnasi nipaisaaqtuksraummiut añaayyuliaqavsi. Qanuq uqaqurauñitchut, qaukhiuyummataitchuksraurur, pitqurat uqaluatıtun. ³⁵ Sumıgliqaa kipiğniuttaqagumiñ ilısimasugłutiñ, kañiqsiuğlısıgı tuvaqaqatıtıñ aimaagvıñmi, qanuq kanñunaqtuq ağnam uqağniksraņa añaayyuliaqavsi.

ⁿ 14.21 Is 28.11-12.

³⁶ ʔiugivisiuŋ taamna? ʔiugiraksraŋiŋitkiksi. God-im uqalua aguiŋŋaitchuq ilivsiŋŋiŋ, suli kisivsisualuk anniqsuusiaŋiŋitkiksi. ³⁷ Kiŋaliqaa isummatigigumi God-mun uqaqtiginiłuni, naagga puttusrisiqagtinniłuni Ilitqusigiksuamun, paaqsaanaŋaŋitkai aglaatka ilivsiŋŋun, God-mun pitquraŋiniługich. ³⁸ Aasii kiŋaliqaa paaqsaanaŋagumi, tainna kiikaa kaŋiqsisaiłli. ³⁹ Tavra, aniqatiitka, kipigniupaŋataŋitchi uqaqtausugniŋmun God-mun, suli pitchaiłiŋagu uqaŋniq nalukkavsiŋŋiŋ uqautchiŋiŋ. ⁴⁰ Aglaan supayaat pisigik suqpanaŋiaqtuakun atiugaŋnikullu.

Christ Anŋisaa

15 ¹ Aniqatiit, paŋmapak itqaqtitchukkivsi algaqsruutigijakkamnik tusaayugaagiksuamik ilivsiŋŋun. Taimŋauruq tusaayugaagiksuaq taimani ukpiŋiŋakkaqsi, aasiisuli ukpiŋiŋaŋisaqsi paŋmapak. ² Annaurrauyumaaqtusi ukpiŋituiŋŋaŋuvsigik taapkua tusaayugaagiksuaq, aglaan annaurrauyumiŋaiŋmiusi ilumun ukpiŋisuaŋvsi.

³ Algaqsruinjaruŋa ilivsiŋŋun naumaniqsrauranik ilisaurrutinik aitchuusiagaŋjakkamnik, taamna Christ tuquŋanivługu piłuutivut pisigivlugich, taŋŋiqługich Bible unniqsuqłiisigijaŋkaŋich taavruma sivusaagruani. ⁴ Suli algaqsruutigijaŋmigiŋa aitchuusiagaŋjakkaga, Christ iluviqtaŋanivługu, aasii uvluk piŋayuaŋni aŋipkaqtaŋanivługu, taŋŋiqługich Bible unniqsuqłiisigijaŋkaŋich taavruma sivusaagruani. ⁵ Aasii aŋjanikami, Christ tautuktinjaruq Cephas-mun, maanna qulit malŋuŋnun ilitchitquranun. ⁶ Tavra suli tautuktinŋammuiq iŋugiathaaqtuanun 500-miŋ aniqatinun atatchimiitillugich, iŋugiagniqsraŋich iŋuurut, ilaŋich siŋiksaaniŋagaluaqtut tuqqunmi. ⁷ Tautuktinŋammuiq-suli James-mun, maanna iluqaiŋŋun tiliraŋiŋun God-im. ⁸ Aqulliannun tamatkua, tautuktinŋammuiq uvamnun, tilirauruamun algaqsruitquvluŋa aqusaagruatigun allat tilirauruat. ⁹ Kamanaiŋŋiqsrauruŋa tilirauruaniŋ, nalliummatinitchuŋaunni tairauniŋmun tilirauruamik qanuq nagliksaaqtinŋavlugich aŋaayyuliqiruat God-mun. ¹⁰ Aglaan paŋmapak irrusiŋa irrusigigiga ikayuutaagun God-im nagliktuutiqaŋa. Ilaan nagliktuutiqaŋa uvamnun asiliqqutaŋaŋitchuq. Siggaqutigiŋhaaŋagiga algaqsruiniq tusaayugaagiksuamik nallipayaŋanniŋ-unni tilirauruat, uvaŋaŋruiniŋaŋ piŋiŋmigiŋa aglaan God-im nagliktuutiqaŋata ikayuqłuŋa. ¹¹ Nallivut uvaŋalu ilinilılu algaqsruigaluaŋgupta ilivsi ukpiliŋarusi.

Anŋisikput

¹² Paŋmapak Christ algaqsruutauruq aŋipkaqtaŋanivługu tuqqunmiŋ, summan ilasi uqalliavat aŋŋisaiŋŋivlugich tuquŋaruat? ¹³ Anŋisaiŋŋiqpata tuquruat, Christ aŋipkaqtaŋaŋiŋmiŋisuuq. ¹⁴ Christ aŋipkaqtaŋaŋitpan, algaqsruiniqput taŋiŋitchuq, suli ukpiŋurri taŋiŋiŋmiuq. ¹⁵ Qanuq ilumun itpan uqausigikkaqsi tuquŋaruat aŋipkaqtaŋaŋiŋivlugich, God-im aŋipkaŋaŋiŋmiŋiŋaa Christ. Taamna ilumun itpan, saglutiginigikput God, qanuq algaqsruirugut God-mun aŋipkaŋaŋanivługu Christ tuqqunmiŋ. ¹⁶ Tuquŋaruat aŋipkaqtaŋaŋitpata, Christ aŋipkaqtaŋaŋisimammuiq. ¹⁷ Christ aŋipkaqtaŋaŋisimakpan, ukpiŋurri anniqsuutaŋaŋitchuq, suli suksraunŋiqsauruamaaqtusi-suli piłuutisi pisigilugich. ¹⁸ Aasiisuli tamatkua ukpiqtuaguvlutin siŋiksaŋaruat tuqqunmi suksrauniqsut. ¹⁹ Ukpiŋutipta Christ-mun anniqsuqsimakpatigut paŋmpatualuk iŋuuniptiŋni, nagliŋathamaaqtugut iŋupayauraniŋ allaniŋ.

²⁰ Aglaanami Christ aŋipkaqtaŋaŋaruq tuqqunmiŋ, Ilaa aŋipkaqtaŋaŋaruq, aasii aquvatigun iluqaŋmiŋ siŋiksaŋaruat tainnatun aŋipkaqtaŋaŋiŋmiut. ²¹ Tavra

^o 15.3 Is 53.5-12. ^p 15.4 Ps 16.8-10; Mt 12.40; Ac 2.24-32.

^q 15.5 a Lk 24.34. b Mt 28.16-17; Mk 16.14; Lk 24.36; Jn 20.19. ^r 15.8 Ac 9.3-6. ^s 15.9 Ac 8.3.

iñuum atautchim iñuich tuqqusiqsinmagich, allavlivsauq iñuum tuqujaruat anjipkaqtitaullasigai.^t ²² Qanuq iluqağmiñ Adam kiñuniñi tuquruksraurut, aglaan iluqağmiñ atausiñjuqatauruat Christ-mun iñuggusiqsauniaqtut. ²³ Aglaan nalaunjaruakun piviksrallaamikkun, Christ anjipqaanjaruq, aasii qaitqikpan, tamatkuali pigikkañi Christ. ²⁴ Taamna pianikpan, Christ qaiññağaa God-mun supayaanun atanniqsimmatini, akiilianiqaaglugu atanniqsimmatipayauraq suañjatipayaurağlu, iñuñiitkaluaqpan ilitqusiqtuñiitkaluaqpallu. ²⁵ Christ umialguniaqtuq-suli akiililğatağlugich iluqaisa uumigirini.^u ²⁶ Aqulliq uumigiri akiilirauniaqtuq tuqqun. ²⁷ “Qanuq God-im aitchuñagaa suañjanmik atanniqsimatquvlugich suañjatipayaurat.” Tainna aglausimaruq Bible-ni. Taapkua uqaluich uqallautikamisigut, “Ilaan atanniqsimaniğai suañjatipayaurat,” sivuniyaqtuq Christ-mun atanniqsimayumiñaiññivlugu God, aitchuiruq inmiñun atanniqsimmatiksranjanik suañjanmik.^v ²⁸ Christ payarianikkumigich suañjatipayaurat, ilaaptauq God-im Iğñiña atanniqsimapkağniagmiuq God-mun, suañjatiksriññinaruamun inmiñun, God kamañniqsrautqulugu supayaanñi.

²⁹ Tuqujaruat anjipkaqtaulaipiaqpata, summan iñuich ilañich pap-taiqsasuuvut pisivlugich tuqujaruat? Anñisaitpan, anniqsusiaksraitchuq kiñaliqaa iñuk paptaiqsauqaluaqtuq pisivlugu tuqujaruq. ³⁰ Anñisaitpan, ataramik anayanniqtinnayaitkiga iñuggutiga. ³¹ Qanuq uvlutuaq satqumiruña tuqqunmun. Taamna nalupqinaipiaqtuq aniqatiit, nalupqinaisigimmatuttauq quviasuutiqaqtillaaga pisigivlugu ukpiqtuagunajiqsi Ataniptiñun Jesus Christ-mun. ³² Tuquruat anjipkaqtauniañitpata, anniqsusiqağnağayaitchuq nag-liksaqtitauniq iñuñiñ piyuaqsusivsun Ephesus-mi, niğrułtuñiñ piyuaqsusuatun pikama. Tuquruat anjipkaqtaulaitpata, piłusiqirauruat uqalukaañatitun pigiññaqta, Niğigiññaqta taaññağlutalu aliasuñitcha qanuquvva uvlaakun tuquniagmiugut.^w ³³ Sagluqipkağnasi iñuñun uqaqtuanun tainna. Piqasiqsuutiguvsı ilaiññun maliksugniaqtusi. ³⁴ Isumasatqigñaqsigasaasi nalaunjaruakun, piłusiqiñjaigłusi. Iłasi ilitchuğiñaitchut-suli God-mik. Taamna uqallausiğigiga kanñutchaquqaluaqłusi.

Añipkaqtauruq Timi

³⁵ Ilaanni iñuk apiqsriññağmiuq inna, Qanuqłutiñ tuqujaruat anjipkaqtitauvat? Qanutchimik timiqağlutitiñ qaiññaqpat? ³⁶ Isumalluağiitchuatiin, ilisimarutin nautchirriikavich nautchiaksranik nunamun, nausalaitchut nauriağugłutiñ tuquqqañannatiñ nautchirriutitiñ. ³⁷ Aasii nautchiaksraq nautchirriutikkan qinññaqañitchuq nautchiatun nauyumaqtuatun nautchiaksramiñ. Nautchirriutitiñ palauvaksraqugumaqtuamik naagga allakaaksramik nautchiaksraññaavlugu. ³⁸ Aglaan God-im nauriağugłitchuugaa, ilaan qanusitqukamiiñ, aasii nautchiaksraun naurisuuruq ilaan qanusiyumaagutchimisin. ³⁹ Tainnatuttauq, uumaruurapayaurat atiruaniq timiqañiñmiut. Iñuich inmikkulli timiqaqtut, niğrutilliasii allagiñnik timiqaqtut, tiñmiat-suli allauruanik, iqaluitchauq allauruanik. ⁴⁰ Isagulğich qilañmi timiqaqtut allauruamik, aasiisuli nunamiittuat iñuich allauruamik. Piññağnautaat qilañmiittuat timit allauruq piññağnautaanñiñ nunamiñjaqturuat timit. ⁴¹ Atausiuruq qaumangá siqinğum, allauvluni-suli qaumangá tatqim, sulı allauvluni qaumangat uvlugiat, uvlugiaq-una allakaamik qaumaniqaqłuni allamiñ uvlugiamiñ.

⁴² Tainnainmiuq anjipkaqtauniñat tuqujaruat. Timigikkavut pañmapak nautchiaksraturun nautchirriutauruaturun ittut nunamun, tuqusuuruq. Aglaan anjipkaqtaugupta timiqağniaqtugut tuquyumiñaitchuanik. ⁴³ Pañmapak timigikkavut

^t 15.21-22 Ro 5.12-18. ^u 15.25 Ps 110.1. ^v 15.27 Ps 8.6. ^w 15.32 Is 22.13.

maqusuurut, aglaan anipkaqtaugupta, timiniñniaqtugut qaummağiksuanik. Pañmapak timigikkavut suañaitchut, aglaan anipkaqtitaugupta, timivut suañaniaqtut. ⁴⁴Pañmapak timivut iñugruinñaurut, aglaan anipkaqtaugupta, ilitqutchich timiñiñnik timiniñniaqtugut. ⁴⁵Taavrumuuna aglautiñaruq Bible-ni inna, “Iñuqqaq Adam iñuñaruq.” Aglaan Christ iliñaruq allatun Adam-tun aitchuiruaq iñuggunmik isuitchuamik. ^x ⁴⁶Nalunaigisiuñ, ilitqutchim timaa sivulliuñaitchuq. Iñugruinñaum timaa sivulliuñaruq, aquagun aasii ilitqutchim timaa. ⁴⁷Iñuqqaq nunamiññaqtauruq, nunam avyuaniñ. Iñulitqiuñ qilañmiññaqtauruq. ⁴⁸Iñupayaañi nunam tainnatun ittut taavrumatun savaagunaruatun nunamiñ. Iluqagmiñ qilañmuñniaqtuat tainnatun inmiut ilaatun qaiñaruatun qilañmiñ. ⁴⁹Irrusiptiktun pañmapak iñuktun savaagunaruatun nunam avyuaniñ, tainnatun iliyumaagmiut iñuktun qairuatun qilañmiñ. ⁵⁰Uqallautigivsi aniqatiit. Iñugruinñaiñich timiqaquatut uviñiqaqłutiñ aquqłutigli aitchuusiagiyumiñaiñkaich quviasuutiñi qilaam, tainnatuttuq maqusuuruat timit aitchuusiagiyumiñaiñmigaat maquyumiñaitchuq.

⁵¹Uvva uqallautigivsi kañqisiñaiññaruamik qañapak. Tamatkiğłuta siñiñniañitchugut tuqqunmi, aglaan uvagut iluqata allañuqtauniaqtugut, ^y ⁵²akkupauraq, sukałhaağlugunnii iñuum siqunğipaññaniñ, nipauqłuktaun nivliqpan nuna isukłitpan. Qanuq nipauqłuktaun nivliğñaqtuq, aasii tuqunaruat anipkaqtauniaqtut tuqtqikkumiñaiğłutiñ, aasii allañuqtitaluta. ⁵³Qanuq una maqulisuuruaq irrusiq simmausiqsursauruq maquliyumiñaitchuamik irrutchimik. Una tuqusuuruaq irrusiq simmausiqsursauruq tuqulaitchuamik irrusiñiğłuni. ⁵⁴Maqusuuruaq irrusiq simmausiqpan maqulaitchuamik irrutchimik, tuqullaruq simmausiğłuni tuqullaiqsuamik tavrani taññiğñaqtuq aglautiñaruq Bible-ni inna, “Tuqqun akiiliraupiallaktuq.” ^z

⁵⁵“Tuqqun, tavrannaaglaan tuqupkaqtuagumiñaiğitin iñuich. Tuqqun, tavrannaaglaan anniagumiñaiğitin iñuich.” ^a

⁵⁶Tuqqutum anniagaatigut qanuq uvagut piłuksinavluta, aasii pitqurat ilisaurriuat uvaptiñnik piłutim suutilaañnik, pasiyumiñaiğaatigut suksraunğiqsautquluta. ⁵⁷Qanutupayauraq quyyavigiyumiñaiğikput God, qanuq ilaan akimapkaagaatigut Ataniptigun Jesus Christ-kun. ⁵⁸Taamna tainnainman, piviuttağikkavsi aniqatiit, suañasitchi ukpiğutiqağnivsiñiñ ilumun ittuamun, tuniqsimatitchi, ataramik savaurriyumalağłusi Ataniğmik, ilisimaugagłusi savaurriñiqsi Ataniğmik piñiñiañsilaañnik.

Aitchuutit Ukpiaqtuaguqatinun

16 ¹Pañmapak tuyuğivsi kiusaqługu apiqsruutiksi tuyuutivsiñni, aitchuiñikun maniñnik ilaaguaqtaunaruun God-im iñuñiñun. Uqallautigivsi pitquvlusiñi piraksriutiapiagataptun Galatia-mi añaayyuliqruanun. ^b ²Savaiññipayaani atausiullaalusi ilaaguaqsiñlaayumausi maniñnik, aasii tutquğługich piłlutağniğumi iñuk, aitchuisagatanitchumausi qaiguma. ³Qaiguma tuyuutiginiagitka aitchuutisi piqasiğługich tuyuutunik Jerusalem-miittuanun, aatchumagaich taamuña ukpiğnaqtuatigun kivgatigun ilivsi piriksraqtuaginiakkavsigun. ⁴Iñuqalliaqsikpan piviksraq aullağumiñagłuna, iliñisa malikkumiñaiğniagmigaanña.

Paul Sivunniughtuq

⁵Ullagniagivsi Macedonia-kuaqqaagłuna, qanuq sivuniquqtuña Macedonia-kuağumavluna. ^c ⁶Aasii ilaanni nayuqtuallagniagivsi naaggaunnii ukiiłuna. Tavraasii ikayuğumiñaiğniagivsiña iglauniksramni sumun aullağaluaguma.

^x 15.45-47 Gn 2.7. ^y 15.51-52 1 Th 4.15-17. ^z 15.54 Is 25.8. ^a 15.55 Ho 13.14.

^b 16.1 Ro 15.25-26; 2 Co 8-9. ^c 16.5 Ac 19.21.

7 Atanġum pisuutigikpagu, uvliuqtuallaguktunja ilivsiññi, qanuq tautugumanġitkivsi akkupaaurathinaq nalautchaaqsiññaġlusi. 8 Aglaan Ephesus-miinniaqtunja Pentecost-liqiniġmi,^{d e} 9 qanuq qanutun alġaqsruiviksraġa ittuq uvani tusaayugaaġiksuumik, aasiivsauq akililiqsuiruat savaamnik iñugiagmiut. 10 Timothy qaikpan, qaunagiyumausi tagialatqunġilġu akunnavsiññi, qanuq savaaqaqtuq savaanġanik Atanġum, uvaptuttauq.^f 11 tavraasii kialiqaa suunġilġaġinaiġliun ilaa. Aullaqsapqan ilivsiññi, upaluġaiyaġumagiksi quviasugluni iglauyumaq, sulivamnukkasuaġluni, qanuq niġiugigiga tikiñniksraġa piqatiqaġluni aniqatinik. 12 Uqallautiniaġivsi Apollos-kun aniqatitigun. Kiaqsrupaġaluakkaġa ullaquvlusi piqasiġlugu allanik aniqatinik, aglaan God-im nalupqinaitchuq pisuutiginiññaġa paŋmapak aullaqtuksraulugu. Ullaŋniagaasi piviksranikkumi.

Uqaluguiqsaagutit

13 Quviqtaiġisitchi pigiitchuamun, tuniqsimatitchi ukpigutivsiññi, qapiġairrutiqagitchi, saŋġisitchi Ataniġmun. 14 Sunapayaaq pikkaqsi, pisiun pivittatqutikun. 15 Aniqatiit, ilisimarusi igluqatiġi Stephanas ukpiqqaqtuagunjarut nunami Greece-mi, aasii ikayuipiagatanjarut ukpiqtuanik.^g 16 Kiaqsrugivsi isummatigilluataquvlugich ikayuġlugillu tainnatchich iñuich, sulivamnuypayuraq savaqatauruamun sigġaqiqatauruamullu. 17 Quviasuutigigiga qaiñġat Stephanas Fortunatus-lu Achaicus-lu qanuq ikayunġagaanġa ilivsi pisiksraġaluavsisuttauq maaniitkuvsi. 18 Iliġisa qapiġaiqsaaŋagaanġa ilivsiivsauq qapiġaisaaqġusi. Isummatigilluataqsigik tainnaittuat iñuich. 19 Aŋaayyuliqiruat nunaġani Asia-m tuyuqtut paġlatinik. Aquila-lu Prisca-lu piqatiqaqġutiġi aŋaayyuliqiruanik aŋaayyuliaguuuranik iglumġnun tuyuqtut ilivsiññun paġlatipiagatanik ukpiqtuaguanmiġnun.^h 20 Iluqaġmiġ aniqatit tuyuqtut paġlatinik. Paġlatisitchi avanmun ukpiqtuat paġlatikaanġannik. 21 Uvaŋa Paul aglakkitka ukua paġlatit uvamnik. 22 Kiñaliqaa pivittatqutaitchuaq Ataniġmun, suksraunġiqsauli. Ataniqpuut, qaġġiñ. 23 Ataniqput Jesus nagliktuutiqaqagġi ilivsiññun. 24 Iluqata atausiŋnuqatigikaptigu Christ Jesus tuyuutigigiga pivittatqutiga ilivsiññun. Amen.

^d 16.8 Lv 23.15-21; Dt 16.9-11. ^e 16.8-9 Ac 19.8-10. ^f 16.10 1 Co 4.17. ^g 16.15 1 Co 1.16.

^h 16.19 Ac 18.2.

Taavruma nalautag̃ma ilisautigaana nayummatigiraksrag̃inipiaqtilaamnik uvamnik, aglaan God-mun anjpkairuamun tuqruanik. ¹⁰Ilaan iñuulijagaana tuquruksrag̃uqama tuqquviksramaagnaitchuamiñ, suli iñuulivsaagnaigaana. Suliami niñiugigiga iñuuligaluamiig̃niaqtilaaga ilaanun. ¹¹Suli ikayugaksrag̃igivsiña añaayyutiluña, iñugiaktuat iñuich quyyatikrsraq̃umaut God-mun iñuuliraunipkun, kiuvlugich iñugiaktuat iñuich añaayyutinich.

Paul Allañuḡaa Sivunniug̃utini

¹²Quyaruña isumama killuliqirualiñmaña itqag̃ag̃ikapku iñuuniaḡusiga sivuḡaani iñupayaat, ilivsiñhaag̃luami takkuvsiññi, qanuq iñuunaruña piłutaitchuakun piñḡaḡutaitchuakullu sivuḡaani God-im. Iluqaan iññiqiniga aulañnitkaa iñugruiñnaum pisaasuutaata, aglaan God-im nagliktuutiqp̃ana. ^{13,14}Tavra tuyuutitka ilivsiññun taiguallagisi kanjicsimmaḡiksinaitchaluaḡuvsiña, kanjicsimmaḡ iksitquyumagaluaqtuña ilivsiññun, kanḡugiyumiñaiḡluña uvluani Atanipta Jesus qaikpan, uvaḡaptauq kanḡugiyumiñaiñmatun ilivsi.

¹⁵Qanuq uvaña nalupqisuñitchuña ilivsi arguasuñisilaavsiññik piñḡuañisilaamnik, ullaqqaḡuñagivsi aasii ullatqilḡil̃lusi, piqaquvlusi malḡuisuag̃lugu quviasaḡusiamik. ¹⁶Innauvva, ullaguk̃ivsi sivunmukkuma nunañiñun Macedonia-m, aasii utiligtkuma Macedonia-miñ nalaulḡil̃lusi, ilivsiññun upaluḡaiyaquluña iglauniksramnun Judea-mun. ^c ¹⁷Tainna piyumakama, isummitqigaqsiññaqtuaguvik? Naumi. Sivunniulaitchuña uvaña nunam iñuñisun, aḡiqqaḡut̃iñ piłaitchuatun. ¹⁸Nalupqinaisilaañatun God-im il̃mun itilaana, tainnatun uqaluutivut ilivsiññun aḡḡautaugiññañaitchut piyumaañiḡl̃l̃apta. ¹⁹Silas-lu Timothy-lu uvañalu alḡaqrsuutigiñagikput ilivsiññun Iḡñiña God-im, Jesus Christ. Ilaa iññitchuq iñuktun aḡiqqaḡut̃uni taññiḡl̃l̃aitchuatun. Ilaan ataramik pisuugaa suna piñiaḡniṽlugu uqallausig̃irani. ^d ²⁰Qanuq ilaagun iluqag̃miḡ God-im unniqsuq̃hiis̃iñi taññiñarut. Taamna pisigiṽlugu uqallausig̃isuugikput Amen, ilaagun nanḡaqaptigu God. ²¹God-im atausiñḡuqataupkañagaatigut uvagullu ilivsiññun Christ-mun, suli ilaagaaḡuta ilaan savaamiñun, ²²nalunaiññutchiḡuta inmiñuksriṽluta, Ilitqusig̃iksuani iñuupkalla-siṽlugu summatipt̃iñi ilisimatquvluta ilaanun pigitilaapt̃iñik. ^e

²³Qaisukkaluañḡaḡmaunñi Corinth-mun, qaiñitchuña. God ilisimar̃uq il̃mun ittuamik uqaqtilaamnik ilivsiññun. Qaiñirrutig̃igiga qanusig̃aḡuñiḡl̃l̃usi. ²⁴Atanniqs̃im asuñiḡl̃l̃usi ilivsi ukpiḡutis̃il̃u, qanuq ukpiqtuagulluataqavsi, aglaan savaqatig̃isuk̃ivsi quviasuutivsaqaquvlusi pisigilugu ukpiḡutiksi.

2 ¹Sivunnipañaruña isumaḡnaqtuakun ullatqiguñiḡl̃l̃usi. ²Qanuq uvaña quviasuutaiqsitkuvi, allamik iñuñmik quviasaaqtiksrait̃chuña ilivsi quviasuutaiqsittag̃ma quviasaañisuaḡuvsiña. ³Suli tuyunaruña aqullig̃ñi tuyuutimni tainna tuyuusivsun, isumaat chaktitquñiḡl̃l̃uña ilivsiññun ullakuvsi quviatchaktitiksramnun, qanuq nalupqisuñitchuña quviasunma quviatchaktinñiaḡmigaasi. ⁴Tuyuqavsi, iñuill̃iupiag̃atanaruña isumaḡl̃uñalu il̃munni, qiañaruñañni, mamiatchaḡuñitkivsi aglaan ilisimatqug̃ivsi qanutupayauraq piṽuttag̃itilaavsiññik.

Suliquḡiñaḡun Piłuksiruamun

⁵Aglaan taavruma iñuum isumaalluksairuam kisima isumaḡtiñaitkaana, aglaattaq̃ ilivsi isumaḡtitañammigaasi, tunik̃isaq̃lugu uqallausig̃igiga.

⁶Taamna iñuk naamaruamik tatavsausiaqaañikt̃uq atisiṽlusi naḡḡuksruqavsiñ.

^c 1.16 Ac 19.21. ^d 1.19 Ac 18.5. ^e 1.22 Eph 1.14.

⁷Tavraasii paŋmapak suliquitigiŋaigaksraġigiksi itqaumaŋaiġlugu killuliqiŋa, aasii qapiŋaisaaġlugu payarituŋiġlugu mamiatchaunmun iġlutuġumiŋaiġlugu tatavsausiani. ⁸Tavraasii iŋiulagivsi tuniqsiġlaatqivvlugu piviuattaqutiksi ilaanun. ⁹Taamnal pisigivlugu tuyuŋagivsi, uvaŋa uuktuaguklusi iġlitchuġisag-luŋa kamakkutiqaġniaqtılaavsiŋiŋik supayaakun. ¹⁰Kialiqaa killuliqiŋa suliquitigiŋaikkaqsi itqaumaŋaiġlugu, uvaŋaptauq suliquitigiŋaiġmigiga itqaumaŋaiġlugu. Suliquitigiŋaiŋagupku killuliqu itqaumayumiŋaiġlugu, suliquitigiŋaiġigiga pisigivlusi, sulii pisivlugu Christ. ¹¹Pitchaiġisaqŋu Tuuŋgaq atiqaqtuq Satan-mik akimmatiksraŋaniŋ uvaptiŋniŋ, qanuq nalunjiŋmigivut ilaan piraġausiŋi.

Paul Piŋiksraqtuq Troas-mi

¹²Tikiŋnama Troas-mun alġaqsruutigisuklugu tusaayugaaġiksuaq Christ-kun, Atanġum piviksriŋiŋagaŋa alġaqsruituqvluga, ¹³aglaan isumaga tutqiksillaŋaruq paqinjiŋiŋapku aniqatiga Titus tavrani. Tavraasii qimaŋagatka aasii iglauvluŋa Macedonia-mun.^f

Christ Akimmatauruq

¹⁴Aglaan God quyyavigirauli ataramik akimapkairuaq uvaptiŋnik pisigivlugu atausiŋuqataunaiŋput Christ-lu, sulii tilisiruaq uvaptiŋnik sumulliqaa, quliaqtaugutitquvlugich iŋuich Christ-mik. ¹⁵Qanuq iviġakkikput God alġaqsruutigikaptigu Christ akunġanni iŋupayaat, tamatkua annaurrauniaqtuallu suksraunġiqsauniaqtuallu. ¹⁶Tamatkua suksraunġiqsauniaqtuat qanuqpsiġilivlugich tuquniksraŋannun piġuusiŋiraulutiŋ, tamatkuali annaurrauniaqtuat attaqsraŋaivsaaqŋugich iŋugunmik isuitchuamik. Kiŋa nalliummativa alġaqsruutigiyumiŋaŋlugu tusaayugaaġiksuaq? ¹⁷Kisimiŋ tamatka uvaptiktun ittuat, alġaqsruiruat piŋuŋaġutaitchuakun, nalunaiqsanji God-im, alġaqsruiruat iġlumun ittuamik Christ-kun, God-im takkuani pimmatun. Uvagut inŋitchugut allatun iŋugiaktuatun iŋuktutun alġaqsruiruatun God-im uqaluanik iġlumun inŋaiġlugu, maniŋiŋagniuŋitigiŋiŋaŋlugu.

Alġaqsruiriksraktaat Tusaayugaaġiksuamik

3 ¹Isumanasi uvamnun uqautitqiksagaŋugalusi uvagut nalliummatiniġluta akuqtuusiaksraptiŋnun ilivsiŋiŋiŋ. Tuyuutinik piqauktusrauvisa iŋuich allat aglaanjiŋiŋik akuqtuġnaqsiliġutiksraŋiŋnik ilivsiŋiŋun, naagga ilivsi tuyuutivsiŋiŋik allanun akuqtutitqutinik uvaptiŋnik? ²Naumi. Ilivsi Corinth-mi ukpiqtuaguruvasi tuyuutitun ittusi, iġlisimanaqsisisksrat nalupqinaġlugu kisuutillaaptiŋnik. Qanuq allanġuqtaunaruat iŋuutichisi iŋupayaat qinillaŋaich, ³aasii allanġuqtaunaruatigun iŋuutichivsiŋun iġlisimanaqtitkiksi ilivsi itilaaqsi tuyuutitun aglaanjiŋun Christ, uvagut alġaqsruiniŋiptigun ilivsiŋiŋun. Tuyuutitun inŋitchusi aglaaguruatun misuktautitaŋlugich, aglaan ilitqusiġiksuaŋagun iŋuuruam God-im. Kamaginiataŋtikisi pitqurat titiqtuurat saapaqayaamun uyaġanmun, aglaan iŋuuvlusi God aglaŋaruatun iġlivlugu pitquramiŋik uummativsiŋiŋun.⁸

⁴Tavra allanġuqtaunaruat iŋuutchivsi nalupqisunjisitkaanŋa, alġaqsruiniġa akuqtuġnaqtilaanjanik God-mun Christ ikayuqŋuŋa. ⁵Isumanaqsiliġuŋitkiga uvaptuġruiniŋaŋ pilasiŋasugalugu iŋiqsiŋiq tainnatchimik savaamik. God-im suaŋŋasiqsugaŋa, ⁶nalliummatillasivluŋa alġaqsruutigiyumiŋaŋlugu God-im nutauruaq sivunniugutaa iŋuich annagniksraŋatigun. Taamna nutauruaq sivun-

^f2.12-13 Ac 20.1. ⁸3.3 a Ex 24.12. b Jr 31.33; Ez 11.19; 36.26.

niugun inñitchuq utuqqaqtun sivunniugutitun, aglausimaruatitun pitqurani, tuqqunmik tatavsautiqaqtuatun kamaksriñitchuni. God-im nutauruq sivunniugutaa inñuggutauruq isuitchuamun Ilitqusiğiksuaqun.^h

⁷Utuqqaauruq sivunniugun titiqtuurraunaruq uyagañmun, aasii inñuich ilitchuğipkaqlugich piluutautilaanjanik kamaksriñiñniq God-mik aasii tuqqutauullavluni. God-im aitchuutiginagaa qaumaniqpaqaqlugu Moses-unnii kiiñaja qinñagnaqsinaruq Israel-guruanun qinñilgunaiqsaañ. Taamnaasii qaumanipak nalunaqsinañsuanñammuiq.ⁱ ⁸Aasiil iğluani, qaummağiñhaasugruktuq piqatauruq nutauruamun sivunniugunmun, qanuq Ilitqusiğiksuaq itqanaiyağai inñuich inñuunik-srañannun qilañmi. ⁹Inñuich aliñjarut tautukamirruñ qaumanipak utuqqaauruq sivunniugun aitchuutaumman, ilitchuğipkağmatinñ suksraunğiqsaunik-sra-mik. Qanutuñhaaq aliugnaqtiguruq nutauruq sivunniugun ilitchuğipkairuq inñuñnik nalaunñasipkaqtayuyumiñaqtilaanñannik sivuğaani God-im. ¹⁰Aasiisuli nutauruq sivunniugun qanutupayauruq aliugnañhamaaqtiguruq utuqqaauruamiñ sivunniugunmiñ, utuqqaauruq sivunniugun ililavlugu aliugnautiqanaitchuatun qanunñii. ¹¹Qanuq utuqqaauruq sivunniugun isukñiñjaruq aliugnañakpan, nutauruq sivunniugun isukñitchumiñaitchuq aliugnañhamaaqtuksauruq.

¹²Uvagut ilisimavlugu God-im nutauruq sivunniugutaa isukñitchumiñaisilaanjanik, minitchiluta ilañjanik alğaqsruiñitchugut. ¹³Moses-tun piñitchugut matutuliqsuatun kiiñiñamiñnik Israel-guruat tautuqunñiğugich qaumanini nalunaqsisañiñaqtilaanjanik.^j ¹⁴Iliñich kanñiqsilaiñjarut, qanuq uvlupak-unnii taiguaqamiñ God-im utuqqaauruamik sivunniugutaanik, kanñiqsilaitchut simmausiñatilaanjanik ilaan nutauruamik sivunniugutaanik Christ-kun. Taamna ittuq Moses-gum taalutaqtuutaatun piñaitchuatun-suli. Kisianik ukpiligmata Christ-mun taamna taalutaq piiqsasuuruq. ¹⁵Aañ, uvlupañmun-aglaan isumañich taalutaqtuqtuatun-suli ittuq naalağnikamisigik Moses aglaañ, inñuum taiguağmagich. ¹⁶Aglaan inñuk mumikami Ataniğmun kanñiqsisuuruq, taalutaq piigmatun isumañaniñ. ¹⁷Atangum tavrani sivuniğigaa Ilitqusiğiksuaq aitchuiruq inñuggunmik, aasii Ilitqusiğiksuaq inñuñmiinman, taamna inñuk atanniqsimaraitchuq. ¹⁸Tavraasii uvagut ukpiqtuaguruaguut taalutaitchugut iriğumiñağluta Atangum qilañmiñjaqtauruamiñ qaumanganiñ. Uvagut qinñiqtuinñaqaptigu Ataniq ukpiğutikun, allañjuqtuagtugut ilaatun ilisaiññaqluta, sulii Atangum Ilitqusiğiksuañata kiikaa ilisaiññaqtitkaatigu ilaatun.^k

Piqpañnaqtuat Aitchuusiñ Puuqaqtuat Qikuyyanik

4 ¹Aitchuusiñaqagñiqapta nagliktuutaagun God-im, qanutun aliugnaqtigiruumik alğaqsruiñiqsirañramik uqaluksririñramik, nikatchağluta ağıulaitchugut. ²Paaqsaañagigaa kiñaliqaa alğaqsruiñiqsirañramik suqpanaqsililquni naagga ilumun inñitchuamik, naagga pisaasuğmiagutikun, naagga allañjuqtuqtuğlu God-im uqalu. Tainna uvaja pilaitchuñ. Aglaan alğaqsruiñiqsirañramik ilumun, sivuğaani God-im pimmatun. Iluqagmiñ ilisimaruat uvamnik, taamna añiğumiñağaat ilumun inniñlugu. ³Aasii tusaayugaagiksuaq alğaqsruiñiqsirañramik talutuğniqpan kimulliqaa, talutuğniqsuq kisiñniñ tamatkununañ suksraunğiqsuañiaqtuanun. ⁴Tamatkua ukpiliñaitchuq kanñiqsitchailirağai tusaayugaagiksuañmik god-inañ mattuma nunam, Tuunğaum. Ayaupkaqtitauruatun ittuq, tautuqunñiğugu qilañmiñjaqtauruq qaumanga Christ, God-itun ittuam. ⁵Alğaqsruiñiqsirañramik Jesus Christ Atangunivlugu. Alğaqsruiñiqsirañramik uvamnik. Uvagut ilivsi kivgagigiptigut Jesus pisigivlugu. ⁶God-im uqallañaruam uumiña, “Qaummaum simmausiñliunñ taaqtuq,” kanñiqsipañagaatigut aliugnaqtuumik kamañnautaanik Christ. Ilaimña

^h 3.6 Jr 31.31. ⁱ 3.7 Ex 34.29. ^j 3.13 Ex 34.33. ^k 3.18 Ro 8.29; Ga 4.19; Phil 3.10

ilaan simmausikkaña taaqtuana uummatipta ilaan qaumanigmiñik, uvaptiñnun ilitchuǵipkaqtugu ilaan qaumanini takunnaqaptigu Jesus kiiñña.¹

⁷Aglaanuvva pigigikput taamna piqpañnaqtuaq aitchuusiaq puuqaqsiiññaqtugu nunamiñ savaanik timiptiñnik, sunauvva tautuquvlugu iñupayaanun taamna sapigñnaqtuaq suañjan iluptioniittuaq God-miñ piruagutilaanjanik, uvaptiñniñ pisunaǵnani. ⁸Qanusipayaakun ihuilliuqtitaugaluagaqtugut, akiilipkalaitchugut. Qanuqsausiisitaugaluagmiraqtugut, uñjasilaitchugut. ⁹Nagliksaagtitaugaluag apta suksraalañmigaatigut. Ilauvagut akilivsa ulǵutkaluakkañatigut, aglaan tuqunñiñtuta. ¹⁰Tavraasii ataramik anayanniuqtuaqtugut tuqutauniksramun, Jesus-tuttauq ilisimanaqsitquvlugu iñuulipkaǵuutilaapput Jesus-mun iñuuruamun iluptioni. ¹¹Iñuuniqtutilaaptiktun, itqanaitchugut tuquyumiñaqtuta Jesus pisigilugu. Tamañjanun-aglaan tuqutaunǵaiññuraqpata ilisimanaqtitkivut Jesus-mun iñuuruamun iluptioni iñuulimatilaanñiñnik tuquyumaaqtuat timivut. ¹²Anayanniuqtuaqtugut tuqunmiñ pisigivlugu alǵaqsruiniñqput, ilivsi piqaquvlusi isuitchuamik iñuggunmik.

¹³Uqautigigikput taluqsraiqtuta ukpigikkaqput, tainnatchimiktauq ukpigutituaqtuta iñuktun aglañaruatun Bible-ni inna, “Ukpilianikama uqarraqsinaruñña.”^m ¹⁴Nalupqigijitkikput God anipkañjaruaq Ataniǵmik Jesus-mik, anipkaiyumiñaqtulaanjaniktauq uvaptiñnik atausiññuqataunaruaniñ Jesus-mun, aasii qaǵǵisiluta piqatigilusi ilaan irviñmiñun. ¹⁵Iluqaan iglutukkaǵa anniqsuutauruq ilivsiññun, iñuvsaat kiikaa annaurraummata God-im nagliktuutiqpañagun, quyyativsaaksraqqtusi God-mun, aasii ilaa nangausiaqavsaaǵilñuni.

Iñuuniq Ukpigutituaqtuta

¹⁶Tavraasii nikatchagluta aǵiulaitchugut. Timivut piyyuǵusaiññaǵaluagtillugich, uvagupiaqput iluptioniittuaq suañasilaqtauviiññaǵuuruq nutauruamik iñuggunmik uvlutuaǵman. ¹⁷Tamatkua ihuilliuǵutivut pañmapak suuvgruñatichut sivisuñit-chullu, itqanaiaqsiiññaǵaatigut nakuaqsrisigitquvlugich God-im kamanagñiqsrat quviasuutiksirrutiñi uvaptiñnun isuitchuamun. ¹⁸Qanuq qiniñtutuiññañitkikput suna tautugnaqtuaq, aglaan ukpigutikun qiniñtutuiññañikput tautugnaitchuaq, qanuq suna tautugnaqtuaq piigumaaqtuq, aglaan suna tautugnaitchuaq isuksraitchuq.

5 ¹Qanuq ilisimarugut tupqich iñuuvigikkavut nunami maqutauga-luaqpata, timivut, igluqpaqaqtugut qilañmi maqutauyumiññaitchuanik, God-im savaañiñnik, iñuich savaaǵiñisañiñnik. ²Umani pañmapak timigikkaptiñni iqtualiguurugut, piñaiǵuuvluta, piyummipiagataǵaqtugut allaññuqtatquyumavlugich timit qilañmiññaqtauraǵuǵlugich, ³qanuq ilitqusiññiñauyumañitichugut timaiññtuta. ⁴Iñuññapta makkunani tupiǵni, iñugruiniññauvluta timiptiñni, iqtuaǵuuruq ihuilliuǵutituaqtuta. Mattagumaññañitkaluaǵivut makua tuqullaruat timivut, aglaan atiyumaññaqǵugich nutauruat timiksrauvut, tuqun simmiñigumauq iñuggunmik. ⁵Taavrumuñauvva God-im itqanaiaǵaatigut, sulii ilaan aitchuññaǵaatigut Ilitqusiǵiksuamiñnik, uvaptiñnun nalupqigitqunñiññuq.

⁶Tavraasii ataramik qapiñaisaǵusiaqǵaluataǵuuruq. Iñisimarugut iñuññapta makkunani iñugruiniññauruani timini, niǵuqsimarugut Ataniǵmiñ, ⁷iñuuvluta ukpigutikun, ilaa tautuaǵiññiññuq. ⁸Qapiñaisaǵusiaqǵaluataqtugut, aasii timigikkaptiñniñ piitchumaññaqaluataqtugut aimaagukkaluatuta piqatigilugu Ataniq. ⁹Tavraasii, aimaagaluagupta piqatigilugu Ataniq, naagga piitkaluaǵupta ilaaniñ, ataramik iviǵaumanilupaǵigikput. ¹⁰Qanuq iluqata niptaqtuksraupiaqtugut

¹4.6 Gn 1.3. ^m 4.13 Ps 116.10.

sivugaanun Christ aasii isivigiqsauluta, atausiullaaluta, akiljusiaqağumaugut sutigun piŋaraptigun iñuunŋapta timigikkaptiŋni nunami, nakuuruatigun naagga pigiitчуatigun.ⁿ

Christ Avilaitqasiugaatigut God-mun

¹¹ Taamna tainnainman, puttuqsrivluta Atangum qiksiraksrauti-laanjanik, uvagut ukpiqusaagivut iñuich. God ilisimaruq ukpignaqtilaaptiŋnik algaqsruiniptiŋni, aasiivsauq puttuqsritquyumagiga taamna ilivsiññun. ¹² Uvagut akuqtuğnaqsiniavsaaŋitчugut uvaptiŋnik ilivsiññun, aglaan kanŋugiyumiñaiqsinn iluksiniñnaqtugut, ilivsi kiggutiksraqaqlvusi iñuunun kamasaağutiqaqtuanun iñuich qiññanjanik, puttuqsrisuŋağnagu qanupiaq itilaanŋat ilumiŋni. ¹³ Kinnagağupisa uvagut? Tainna iñuich ilanjsa uqautigigaatigut. Kinnagağniğupta, taamna nanğautauruq God-mun. Qaurimmağiiğniğupta, anniqsuusiaqautiginiagiksi. ¹⁴ Iluqaisa savaavut pigivut, pisigivlugu Christ piviuttaqutiqpaŋa uvaptiŋnun. Nalupqiginağigikput Christ tuqurrinatilaaŋa iñupayaanik, tavraasii iluqağmiŋ tuqunaruq. ¹⁵ Iliŋavluta tuquqatiginaaruatun Christ, uvagut tavraŋaaglaan uvaptiŋnułhiñaq iñuunaiqsuksraurugut aglaan pisilugu Christ tuqunaruq aasii anipkaqtauvluni pisigivluta.

¹⁶ Tavra paŋmapaŋmiñ-aglaan, isummatiginağigikput kiñaliqaa qaahñamigun qiññanjanin. Qaŋaavlugu isummatigisuŋagaluağuptigu Christ iñugruiniññatun ilivlugu, tainna isummatigillainagikput. ¹⁷ Tavraasii, kiñaliqaa atausiŋuqataukami Christ-mun, nutaagūqtauruq. Taimanisun inŋaiqsuq tavraŋaaglaan, qanuq pivulliich pilğusikaanŋi piiqsut, aasii ilaa nutaagūqtauvluni surağağnipayaamiñ.^o

¹⁸ Iluqağmi taamna nutaagūqtauniq qairuq God-miñ, ilauraaliuqtuamiñ uvaptiŋnik inmiñun Christ-kun, aasii aitchuqluta savaamik algaqsruutigitquvlugu ilaan ilauraaliullatilaani iñuunik. ¹⁹ Sivuniğigiga Christ tuqutaagun, God-im ilauraaliuŋagai nunam iñuŋi, pasinaqługich piluutiŋisigun. Aasii ilaan piksraqtaaginağigikput algaqsruutigitquvlugu uqaluksrirutini ilauraaliuğnikun God-mik. ²⁰ Tavra uvagut Christ kivgağigaatigut, aasii God-im atugaatigut uqautitquvlusi. Apigipiagivsi, Christ araklipiağatağmatun ilivsiññik, ilauraaliutisitchi God-mun. ²¹ God-im Christ piluutaiñnaruq atausiŋuqatigipkanagaa piluunmun, uvagut atausiŋuqataunaruaguut Christ-mun, atausiŋuqatiginağigikput God-im nalaunŋataa.

6 ¹ Uvagut savaqatigiğniqapta God-lu, apigipiagivsi anniqsuusiaqaquvlusi God-im nagliktuutiqpaŋagun. ² Qanuq Bible-ni God uqallaŋaruq,

“Piviksraq nalautinman, iviğaumaginağigiga naalağniñiksrağa ilivsiññik. Uvaŋa ikayunagivsi annaurrauniksraqsi tikiñman.”

Uvva paŋmapak God-im akuqtuiviksraŋa uvaptiŋnik nalautittuq. Uvva paŋmapak annaurrauniksraq nalautittuq.^p

³ Iñuuniłuktugut atausiq-unnii iñuk ukpiqsailisuŋiğlugu Ataniğmun, nagğunaqtuaq paqitquyumanığlugu algaqsruiniptigun. ⁴ Uvagut kivgauniłuktugut God-mun akuqtuğnağukluta supayaakun, manimmilgutikun, iñuiliğutikkaluakullu sigliğniğutitigullu navianniğutitigullu, ⁵ ipiğaqtuqsigñikullu tigutaqtaunikullu sanmiraiñikullu qinnakłutiŋ tatiruanik, siggaqtutikullu siñiksraiłliuğnikullu unnuani quviqtailivluni kaaksiuniğmiłu.^q ⁶ Uvagut-suli iñuuniłuktugut piluksitçailivluta, ilisimalluatağamavlugich God-im ilumun ittuanŋi, qiñuiğluta, piaqłuktaiŋiğluta, iñuuvluta ilitqusigiksuam suaŋŋataagun, piviuttağipiaqługich iñuich, ⁷ uqaqluta ilumutun, iñuuvluta God-im suaŋŋataagun, nalaunŋasipkaqtaunjavluta sivugaani God-im naamaruanik satkuliqsaurugut aŋuyautigiyumiñaqługu nalaunŋaruq.

ⁿ 5.10 Ro 14.10. ^o 5.17 Jn 3.3-7; Ga 6.15. ^p 6.2 Is 49.8. ^q 6.5 Ac 16.23.

⁸Pilluataqtuagurugut-suli Ataniġmun, iñuich isummatigilluataġaluaqpatigut, naagga isummatigigaluaqpatigut suunġlauniluta, iñuich nangiġaluaqpatigut naagga pasigaluaqpatigut. Piññuaqtualigaluaġaatigut aasii uvagut pitqiksiganjitchugut. ⁹Iñuich-unnii naluruatun uvaptiñnik iliuqluta, naagga uvva ilisimanagluataġaluaġmiugut, tuquaqsiuratun iliuqtauvluta, uvvauvagut iñuummiugut, tatavsqaaturuatun naagga tuqtaulaiñmiugut. ¹⁰Isummatigiraumm iugut isumaqtualivluta, naaggauvva ataramik quviasuktugut, iliappaurualivluta, naagga uvva aitchuiyugaqtugut iñugiaktuanik quviasaagusianik allanun, suġauttaitkaluaġmiugut, naaggauvva piqaqtugut iluqaiñnik qilañmiññaqtauruanik quviasaagusianik.

¹¹Iłauraatkaa Corinth-mi, nunummisijitkivsi uqallautiksraptiñnik ilivsiññun. Saġiagigivsi piviuttaġivlusilu. ¹²Iłauraagigutilluatamik piqanġiññigupta avanmun, uvaña ilammiuġutigta ilivsiññun patchisaunġitchuq ilivsi, aglaan ilammiuġurri patchisauyumiñaqtuq. ¹³Piviuttaġisiña uvaña piviuttaqsrısıptun ilivsiññik. Uqatigivsi uvaña nanmiñiq miqlitqutiruatun ilivlusu.

Kiliktuusiat Ukpigutaiñnikun

¹⁴Piqasiqsuġnagich ukpiñaitchuat piraġausiññi, qanuq tamatkua nalaunġaruat iñuich piruksraunġitcut sunik piłusisqirauruat pisuukkanġiñnik, qaummauptauq piqatigiyumiñaiñmagu atautchikun taqtuauq.^r ¹⁵Christ-gum atisiqatigiyumiñaqpaun Belial tuunġaq? Naumi. Tainnatuttauq ukpiqtuaguruauq sumik piqasiqsuutiviksramiñnik piiñmiuq ukpiñaitchuamun. ¹⁶Taapkunattuttauq God-im añaayyuvikpaña imaqagumiñaiñmiuq iñuuraqpañmik. Uvagut ukpiqtuaguruauq God-im añaayyuvikpañatun ittugut, qanuq ilaa iñuuruq iluuptiñni, Bible-ni uqallausiġmisun inna,

“Uvaña iñuuniaqtuña iluñiñni, suli kukiługluña akunġanni.

Uvaña God-iginiagaanña aasiili ilinġich uvaña iñugilugich.^{s t}

¹⁷Taamna pisigilugu, piqasiqsuġnagich ukpiñaitchuat piraġausiññi. Avinġasitchi ilinġiñni. Uvaña Ataniq piraksrigivsi. Piqyaaanagich pigiitchuat piraġausiñġich, aasii iviġaumaniaqtuña akuqtuġlusi.^u

¹⁸Suli Aapauluña ilivsiññun, ilivsiliasii uvaña iġniġilusi panigilusilu, uvaña uqallaktuña Ataniq sapigñagñiqsrauruauq.^v

7 ¹Piginiqaptigik taapkua unniqsuqlıisıt, piviuttaġirauruasii, salummaqta uvaptiñnik piłuutipayaaniñ timiptiñnullu ilitqutchiptiñnullu salumailisauruaniñ sivuġaani God-im. Iñuunilukta kiikaa piłuutaiññiaġluta, qanuq kiksigigikput God.

Paul Quviasuktugut

²Saġiagisigut piviuttaġilutalu. Pimaqłuiñaitchugut iñuñmik. Asiñuurrinġaitchugut iñuñmik. Ivayaġniñaitchugut iñuñmik. ³Taamna uqallausiġiñitkiga suaksagłusi naagga pasilusı. Uqallautiñagivsi sivuani piviuttaġivaiññusi atausiññuqatigianivlusı iñuuqatigiikkaluaġuġta naagga tuquqatigiikkaluaġuġta. ⁴Ukpigiqpakkivsi, suuramikunnii kanġuġiñitkivsi. Qapiñaisaagutauqpaktusi uvamnun, quviatchaktitpakłuña iłuiñliuġnimni.

⁵Tikitkaluaqaptaunnii Macedonia-mun, piłainġiaqsiaġviitichugut, iłuiñliuqtitaukapta-aglaan qanusipayaakun, naglıksaaqtitaunikun ukpinaitchuaniñ, isumaaluuṡtitalu ukpiqtuanun.^w ⁶Aglaan God-im, qapiñaisaagłisuuruam tamatkuniña nikatchaktitauruanik, qapiñaisaanaġaatigut Titus qaipkaqługu

^r 6.14 Dt 22.10. ^s 6.16 a 1 Co 3.16; 6.19. ^t 6.16 b Lv 26.12; Ez 37.27. ^u 6.17 Is 52.11.

^v 6.18 2 S 7.14; 1 Ch 17.13; Is 43.6; Jr 31.9. ^w 7.5 2 Co 2.13.

uvaptiḡnun. ⁷Qapiḡaisaaḡusiaqaniḡmiugut qaiḡiḡanik kisianik, aglaallu pisigivlugu ilaan qapiḡaisaaḡusiaḡa ilivsiḡiḡiḡ, ilaan quliaqtuagutivluta ilivsiḡiḡun kipigḡniuttaḡinivluḡa tautugukluḡa, isumaaluutivsigullu sutigun piruatigun ilivsiḡiḡi, sulii kipigḡniugutivsiḡiḡiḡ ivigagukluḡa, quviatchavsaaḡipksuaḡaruḡa tamatkua tusaayugaagikapkich. ⁸Isumaagutigiḡaigiga tuyuḡaniḡa ilivsiḡiḡun, nunuurallakkaluḡaruḡa ilitchuḡiqqaaqama qanutun isumaatchautiginiqavsigik tuyuutitka. Aglaan isumaatqitkaasi sivikit chuamik. ⁹Tavraasii quviasuktun, pisigisunagḡnagu isumaatchaktitauniqsi, aglaan isumaatchautiginiqavsigik piḡuutisi aasii isumalitqikḡusi. Tainnatchim isumaagutim qagḡisillammasi God-mun, anniḡitkivsi. ¹⁰God-im iḡuk isumaaliqsinmagu piḡuutit pisigivlugich, aasii isumalitqikḡuni iḡuum nunuuragilaitkaa taamna qanuq qagḡirigisuugaa ilaan annaunmun. Aglaalli ukpiḡaitchuam isumaagutaa tuqqutauruq. ¹¹Ilivsiḡiḡiḡ ilitchuḡiḡaruḡa qanutun anniqsuusiaqagḡaqtilaḡanik isumaagunmiḡ God-im pipkaḡmagu. Qanutupayauraq isumalitqinaruḡa. Qanutun piyummatininarusi patchisauḡunḡiḡusi. Qanutun uumigiliqsiginiḡiksi piḡuun. Qanutun annaḡasuktigiliḡusi ilaanni pigiitchuaq piimmaḡiksipianaiḡiḡasugalugu, qanutun kipigḡniuttaḡivlugu piigukluḡu. Qanutun tatavsḡaḡiksi piḡuusiḡiri. Qanusipayaakun ilisimanaqsinarusi nalautilaavsiḡiḡiḡ pasinaḡumiḡaiḡiḡusi taavrumuuna.

¹²Tuyuḡagivsi tainna tuyuusivsun sivuḡaani God-im puttuqsritquvlusi qanutupayauraq piviuttaqutitqatilaavsiḡiḡiḡ uvaptiḡnun. Taamna sivunniugutigiḡaigiga ikayuḡhaaqsasunagḡnaguunnii iḡuk piḡuksiruaq, naaggaunnii iḡuk killukuaḡusiaqatuaq. ¹³Tavraasii qapiḡaisaaqtauḡaruḡa. Aasii kisian qapiḡaisaaḡusiaḡa piqutigiḡitkiga, aglaallu quviasuqatigiḡhaaqḡuḡu Titus pisigivlugu ilivsi tagialasaḡiḡiḡiḡqavsiuḡ. ¹⁴Qanuq uvaḡa nangḡaḡagivsi ilaanun aasii ilaan inmiḡiḡiḡ ilitchuḡivlugu nangaiḡiḡa ilivsiḡiḡiḡ ilumun itilaḡanik. Tainnatuttauq supayaurat uqautitka ilivsiḡiḡiḡ ilumun inmatun, tainnatun nangaqavsi Titus-mun, nangaiḡiḡa ilumun inḡammiuq. ¹⁵Aasii ilaan piviuttaḡilivsaḡaḡaasi itqaqamiuḡ iluqavsi kamakkutiḡaḡniqsi inmiḡun, piyumapiaqavsigiglu iluqaisa piraksriutiḡi. ¹⁶Qanutun quviasuktigiruḡa, qanuq nalupqiginiḡivsi supayaatigun kamaksriḡaqtilaavsiḡiḡiḡ.

Ukpiqtuat Aitchuirut

8 ¹Aniqatiit, ilisimatquḡivsi aḡaayyuliḡiruanik iluqaani nunanani Macedonia-m. Iliḡisa satqummiḡagaat God-im nagliktuutiḡpaḡa ²iḡuiḡliuḡpauragaluaḡuḡ aḡmiḡ. Qanutun iliappautigialuaḡuḡaḡmiḡ aitchuiḡaruḡt siḡiḡataipiaḡataḡlutin, qanuq quviasupiaḡatanaruḡt. ³Uqallautiyumiḡaḡivsi nalupqisunḡiḡuḡa iliḡisa aitchuiḡiḡannik piyumiḡaqtilaoramiktun, piyumiḡaqtillaatqik-unnii qaanḡiḡuḡu aitchuiyummatiqapaiḡiḡutin uvamnun unnii kiaqsrunḡitkaluaḡtillutin. ⁴Arapiaḡata ḡagaatigut akuqtuquvlugich maniich aitchuutitḡ piqatauyumavlutin quviasuutaani ikayuḡḡum ukpiqtuanik Jerusalem-mi. ⁵Aasii tamatkua aḡaayyuliḡiruat qaanḡisugrunḡagaatunnii niḡiugikkaḡput, qanuq inmiḡnik ilaaguaqqaḡaruḡt Ataniḡmun. Piyummatiqaruḡt kamagiyumavlugu God-im pisuutigikkana supayaatigun uvagut uqallautiptigun ilimiḡnun. ⁶Aitchuiḡammata piyummatiqpaḡaḡlutin kiaqsrunḡagikput Titus ullaquvlusi, katitquvlugich aitchuutisi maniich, taavrumuuna naatquvlugu savaaq isagutiḡakkana ilivsiḡiḡiḡ. ⁷Tainnaptauq piḡluataanikavsi supayaatigun, ukpiḡutivsiḡiḡiḡ, uqatqtaunivsiḡiḡiḡ God-mun, ilisimmativsiḡiḡiḡ ilu Ataniḡmik, sulii piviuttaqutivsiḡiḡiḡ uvaptiḡnun, tainnatuttauq piḡluatapiaḡitchi aitchuiḡiḡkun.

⁸Pitquraliḡitkivsi taavrumiḡa pitquuḡlusi, aglaan pisuksaagutigiḡiḡiḡaḡa aitchuiyumalaagutaa allat, ilisimanaqsitquvlugu piviuttaqutikisi ilumun

* 8.1-4 Ro 15.26.

itilaanjanik. ⁹Qanuq ilisimagiksi nagliktuutiqaṇa Atanipta Jesus Christ. Piqatau-galuanṇaḡmi iluqaani God-im kamanautaani ilipagauutigijagaasi, sunauvva ilaan ilipagauḡniḡmigun ilivsi ilaṇiutiyumiṇaqsitquvlusi God-im kamanautaanun.

¹⁰Sivuniḡilugu aitchuiṇiḡ, paṇmapak naatquyumagiga ilivsiṇṇun ukiutqik isagutisaṇakkaqsi piyummatigivlugulu. ¹¹Taamna piguvsiuṇ, aitchuiḡlusi pigikkavsiṇṇiṇ, aitchuiyummatiksi taṇṇiḡṇiaḡiksi aitchuiḡlusi. ¹²Kipiḡniupiaḡvusi aitchuisuglusi, naumaniqsraunitchuq qanutun aktilaṇa aitchuutivsi. God-im aitchuitqugaasi pigikkavsiṇṇiṇ, pigiṇisavsiṇṇiḡ apiqsriṇitchuq.

¹³Sivuniḡiṇitkiga ilivsiṇṇiḡ naṇṇiḡlusi kisivsi aitchuiṇiḡqsi pitqulugu, allat ilasi naṇṇiisaatillugich aitchuiṇiḡmun, ¹⁴aglaan atunim piruksraurusi. Sippaksranikavsi paṇmapak, aitchuiyumiṇaqsirusi tamatkunua piiliiuqtuanun. Aquvatigulli piiliiṇṇiḡgumiṇ ikayuḡṇiaḡmigaasi piqaqtuksraḡuḡvusi. Tainna piguvsi atunim piqatigiiḡṇiaqtusi. ¹⁵Aglausimaruaatun Bible-ni inna, "Iṇuk katitchiqaqtuaḡ maanamik sippakuulaanaitchuq, sul iṇuk katitchipasariṇitchuq piiliiṇṇiḡmiuq."¹⁶

¹⁶Quyyavigigiga God qanuq aitchuḡaga Titus tainnatuttauq saḡiaksrautipiaḡgamik ilivsiṇṇun uvaptuttauq. ¹⁷Ilaan ullagṇiaḡaasi, pisigilhaasunḡnagu uvaṇa takuritqutiga, aglaan pisigilugu ilaan kipigṇiḡutini inmiṇiḡ ullagumavlusi. ¹⁸Piqasiqsaḡiga tilisiviḡṇa aniqanmik ilisimmaḡikkaṇannik aṇaayyuliquat alḡaqsruṇiḡṇaḡun tusaayugaḡiksuamik. ¹⁹Taamnatualuk pisaqutaunḡmiuq, aglaan ilaa nalunaiqsagivlugulu aṇaayyuliquat iglauqatigivluta ilaanun Jerusalem-mun qaitchaqtuḡlugich aitchuutit.

Taavrumuuna Ataniq nangaqtauniaqtuq, sul uvagut kipigṇiḡutitkupit ikayuiyumavluta iṇuṇnik ilisimanaqsiluni, ²⁰qaunaklaaḡuktugut aṇalatchiṇiḡiptigun taapkuniḡ aitchuutisalaṇnik manḡṇiḡ, kimulliqaa ilimagiyumiṇaḡluta.

²¹Piyumagikput sunapayaq Ataniḡmun pasiyumiṇaḡluta iṇuṇnullu.²²

²²Aasii piqasiqsaḡlugik-suli taapkuak iṇṇuk, tilisivsaḡḡmiugut allamik aniqanmik uuktugaluamiḡuukkaptiṇiḡ aasii ilitchuḡivlugu ukpiḡnaqtuaguvlugu. Qaṇapaṇmiṇ-unnii paṇmapak kipigṇiḡulivsaṇaruq ukpiḡilipaiḡḡlusi ilaata. ²³Titus-liasii, ilaa piqatigigiga ikayuqtiga uvaṇa ikayuqavsi. Aasii taapkuak aniqatiivut piqatigikkaka, aṇaayyuliquat kivgaṇich, tuvraaksriḡlutaqtuk Christ iṇuṇiḡnik.

²⁴Tavra ilisimanaqsisuṇ piviuttaqurri aṇaayyuliquiranun aitchuiḡlusi, aasii nalautipiaḡlugu nangaiṇiḡput ilivsiṇṇiḡ taapkunua iṇuṇnun.

Ikayuutit Ukpiqtuaguqatinun

9 ¹Sivuniḡilugu aitchuiṇiḡqsi God-im ilaaguaqtaniḡun iṇuṇnun, tuyuksraitkaluaḡmiusi taavrumuuna, ²qanuq ilisimagivsi aitchuiyummatiaqtuasi. Taavrumiḡa uqautigilluataṇaḡivsi Macedonia-mi ukpiqtuaguruanun, quliaqtuḡutivlugich aṇaayyuliquat nunami Greece-mi itqanaiganianivlugich aitchuisukḡutiṇ ukiutqik. Taamna tusaakamirruṇ iṇuḡaṇniqsrat qapiṇaisaḡusiḡiḡagaat aitchuiṇiḡkun. ³Tavra tiliṇiaḡitka aniqatit nalupqinaimmaḡiksitquvlugu itqanaipiaqtilaaqsi aitchuutivsigun, uqagṇiakavsi itqanaṇiḡṇiaḡnivlusi, uqautigilluataṇavlusi, taamna taṇḡitqunḡitkiga. ⁴Qanuq iṇuich ilaṇich ilaanni qaikpata Macedonia-miṇ maligluṇa, ilitchuḡikparruṇ itqanaṇiḡisilaaqsi nalupqisunḡipiaqqaḡlutuṇ itqanaitchualṇavlusi, kamanaiqsauviaqtugut uvaṇalu ilivsiḡ. ⁵Tavra isummiṇaruṇa aniqatit ayutqulugich ilivsiṇṇun sivumni kiaqsrugaksraupiaḡasugalusi, aasii iluaqsruḡlutiṇ sivuani taapkunuuna aitchuutiksratigun unniqsuḡhiisigṇakkaḡvsiḡun aitchuutisi itqanaitchu-maut. Aitchuitquyumagivsi piyummatiaḡlusi, pipkaḡniapiaqtaunaiḡlusi.

¹ 8.15 Ex 16.18. ² 8.21 Pr 3.4.

⁶Nalunaigilugu una. Iñuk nautchirriruaq iñugiapianitchuanik nautchiaksranik katitchiñiaqtuq iñugiapianitchuaniktautq nauruanik nautchiaksrat nauganikpata. Aasiivsauq iñuk nautchirriruaq iñugiaktuanik nautchiaksranik katitchiñiağmiuq iñugiaktuanik nautchianik. ⁷Ilivsigullaa iñuich ilivsi aitchuisitichi sivunniutivsisun, pisunjtikavsautigillaan piñaiğłusi, naagga pirusraupiağasugalusi. God-im piviuttağigaa iñuk quviasuutiqaqtuq aitchuiñigmik. ⁸Aasii God-im aitchuğumiñağaa agliğugich supayaat pigiraksrağik-kasi, ilivsi piqağumiñaqsilusi ataramik naamasilugich pigiraksrağikkasi sippiğlugich-unnii, aitchuiqpakkumiñaqsilusi supayaanun savaağiksuanun. ⁹Taavrumuuna aglausimaruq Bible-ni inna. Iñulluataq “aitchuiyumiñağniaqtuq nagliktuutinik nauttaasunağnagich iliappañnun. Ataramik inuajaiñniaqtuq nagliktuutiksrağumiñağluni ataramik.”^a ¹⁰God-im aitchuiñinatun nautchiaksranik iñunmun nautchirriruamun, aasii taapkunajña punniğmik niqiksramik, tainnatun-suli piqaqtinniağaa pigiraksrağiravsiñnik, sippakuulaağlugunui pigiraksrağsi, ilivsi nauttañaiğłusi aitchuiyumiñaqsilusi allanun, taavrumuunaasii agliğağlugu nagliktuuliatutilaaqsi.^b ¹¹Pilłuataqtitauniaqtusi supayaami, aitchuiyumiñaqsilusi nauttañaiğłusi. Aasii qaitkuptigik aitchuutisi, iñuich quyyatiqaqtinniağisi God-mun. ¹²Qanuq aitchuiñiqsi piqaqtitchiğiññanitchuq piilłiuqtuanik ilaaguqtaunaruani God-mun, aglaattauq iñugiaktuat quyyatiksriugmigi God-mun. ¹³Aitchuiñivsi nalupqinağniğaa ilumun akuqtunajilaña tusaayugaağiksuaq Christ-kun aasii kamagivlugu. God-ttauq nangausiaqagnağmiuq taavrumuuna, ilivsilu nauttañiğłusi aitchuiñivsigun Jerusalem-miittuanun, iluqaiññullu allanun. ¹⁴Suli ilinjsa kasuğumaniğaa, añaayutilusilū pisigilugu aliugnaqtuq nagliktuutiqaña God-im iluvsiññiittuq. ¹⁵Quyyavigisiuñ ilaan aitchuutiñi pisigilugich, aliugnaqpaiğłutiñ uqalugianilgunaitchut.

Paul Patchisaiññağniña Alğaqsruiniğmiñi

10 ¹Uvaña Paul, araktuagivsi taluğnaiğłuna suammatiñaiğłusilū, Christ pilğusiatun, uvaña uqautikkusiaqaguuruña taluqsraliğusunivluna sivuğañiutikama ilivsiññun, aasii taluqsraiğłuna tuyuutimni ilivsiññun. ²Apiğigivsi iñuuniağusiqaqunijłusi uvaña suammatilusi uqaluksraqağumiñaqsisağłuna nayuqsutiguma ilivsiññun. Sivuniqaqtuñ suammatiyumaalliqğugich ilasi ilimasuktuat uvamnik aullasiqağnivluna iñugruiññanjsun nunam. ³Qanuq iñugruiññağaluaññağma, atuñitchuñ iñugruiññaauruam sivunniugutiñiñik pilğusiñiñiğlu akimasaqama añaayanimni. ⁴Atuğiga God-im sapiğñağniqsrauruq suaññataa akiilisaqugich iluqaisa tamatkua suañavlutiñ akiilijisuuñitrat tusaayugaağiksuaumun, atuñitchuñ iñugruiññaum suaññataani. ⁵Sivuniğigiga una, uvaña qapiqtilaiitchuñ uqağlaqutipayaani, ilumun inñitchuanullu isummatinun iñuich akiilijisuuñitgisasaasukkañiññun ilumun ittuunun God-ikun. Iñuich suksraağipkallagitka ilumun inñitchuanik isummatinijñnik, aasii kamagirraqsivlugu Christ. ⁶Nalupqisunajuma iñugiagniqsrasii kamaksriraqsisilaañannik, taqinianiñitchuñ tavaşağuglugich tamatkua kamasuutaitchuat.

⁷Qiniqsigik tamatkua nalupqisunajiağataqtuat Christ-mun tilirağinivlutiñ. Inmiñik isummatigipiagumiñ Christ-mun tilirağinilutiñ inmiñnun itqautilich, uvagut ilumupiağataq Christ-mun tilirağinatilaaptiñnik. ⁸Uqavigaagutiğivai řaurallakkaluagağupkuunnii atanignaqutiga, añjuqsiyumiñaitchuñ uqalumni. Atangum aitchuñagaña taavrumiña atanignaqunmik sivunmuktuqtitquvlusi ukpiğutivsiñni, qapiņasipkağniñaiğłusi. ⁹Taamna uqallausigigiga

^a9.9 Ps 112.9. ^b9.10 Is 55.10.

isumatqunij̄husi iqsisaagsiññaḡasugalusi uvaḡa tuyuutipkun. ¹⁰ Qanuq iñuich uqaqtut, tuyuutiñjavruma isumayugaaḡnaqtut suamarullu, aasii iñukpalliḡami, irrusiqaagsiv̄luni sayaitchuatun alḡaqsruiniñḡalu masaqsriñaiḡpiaqtuq. ¹¹ Tainnatchit iñuich kañiqsiḡich tamatkua uqaluutigikkavut tuyuutitigun piiñḡapta, pisuummigivut nayuqsiutikapta.

¹² Iḡaliqsuutiyumañitchuḡa tamatkunūḡa iñuñnun uqautiqaqtuanun qanutun nakuutilaamiñnik. Tainnatchich iñuich iḡaksiatigiymiiñaitkitkaunniñ naiḡiqtuutigiḡsuglugich uvamnun. Qanuq uuktuutigiaqsikamiñ avanmun, naiḡiqtuutigiḡaqsikamiḡlu, kañiqsisaitchut. ¹³ Aglaan uqavigaagñiañitchuḡa tañḡiḡlamik, aglaan uqavigaagñitiginiḡgiga ataniḡnaqun God-im aitchuutaa uvamnun, ilivsi taputiv̄lusi ataniḡnaqunma. ¹⁴ Taamna uqallausigikapku qaaniulaañitchuḡa uqallakkama iḡaginiv̄lusi ataniḡnaqutimni. Tikiutiqaḡaḡgiga tusaayugaagiksuaq Christ-mun ilivsiññun. ¹⁵ Uqautigivsi iḡumun ittuamik uvaḡa savaapkun, pimaatqun̄itkitka allat iñuich savaañich uvaḡa savaagñiḡlugich. Aglaan piyummatigigiga ukpiḡutivsi nausaiññaḡniḡatun tainnatulli savaaput akunnnavsiññi siamitquv̄lugu, ¹⁶ uvagut alḡaqsruiv̄saagumiññaqsil̄uta tusaayugaagiksuaḡmik nunani taavanitchiavsiññiittuanun. Aasii uqavigaagñitiginiḡḡa pimaatqun̄iḡuḡa allat iñuich savaañiññik uvamnun iññiqsuglugich. ¹⁷ Bible-ni uqaluuruatun, “Iñuk uqavigaagñiḡumi uqavigaagñitiginiḡḡi Atanḡum iñiḡtañiñnik.”^c ¹⁸ God-im akuqtulaitkaa nalliummatirual̄iḡugu iñuk uqaḡiruḡ inmiñnik ilaan savaani nakuuniv̄lugich, aglaan iñuum savaañi nakuummata sivuḡaani Atanḡum.

Paul-lu Tiliraunḡuaqtuallu

11 ¹ Manimmiurallaquyumaruḡa ilivsiññun uqaḡuma isumalluagñitchuatun iñuktun uqavigaagñituni. Apiḡipiḡallakivsi qanuqḡallautigitiḡun̄iḡuḡa. ² Uvaḡa siñḡaḡkavsi nalaunḡaruakun siñḡaḡgivsi, qanuq maqutaun̄aitchuatun nuliaksrautitun ittusi, unniqsuḡhiisiginiḡkaptun atautchimun uiksraunmun, Christ-mun. ³ Siñḡaḡgivsi, anayasuk̄uḡa asiñuurrunasugalusi iḡumun ittuamiñ piviuttaqunmiñ Christ-mun, Eve-tuttauq nimigiam sagluqikkanaḡatun pisaasugñiḡunmigun. ⁴ Irrusiqaḡtusiuvva akuqtuiyumaññaqtuḡatun qanusil̄imaamik iḡisaurrunmik, iñuk-unniñ alḡaqsruigaluḡaḡan allauruamik Jesus-mik, taavrumaḡa uvagut uqautigikkaptiḡniñ ilivsiññun. Irrusiqaḡmisi itqanaitchuḡatun akuqtusiññaagiv̄lugu allauruḡa ilitqusiḡ taavrumaḡa akuqtuaniḡkavsiññiñ, naaggaunniñ akuqtuḡumav̄lugu allauruḡa tusaayugaagiksuaq taavrumaḡa akuqtuḡaḡkavsiññiñ. ⁵ Isummatigiruḡa uvamnik qamalliun̄iññaḡuḡa supayaami tamatkunḡaḡa kamanaqtualiuḡutitij̄ tilirauniruaniñ. ⁶ Uqaqtualḡuitkaluaḡuma, iḡisimaruḡaaglaan sumik uqaḡtilaamnik, taamna iḡisimaruḡaḡaḡa ilivsiññun nalunaiḡuḡu suraḡaḡnipayaamni.

⁷ Piḡuksivik kamanaiyaḡama uvamnik ilivsi kamaḡaḡsiḡaaḡtautquv̄lusi? Kamanaiyaḡaruḡa uvamnik alḡaqsruiv̄luna God-im tusaayugaagiksuaḡniñnik ilivsiññun akiil̄iqsugaluḡaḡnasi. ⁸ Akuqtuñitchumiñaiḡuḡich allat aḡaayyuviich maniich aitchuutiñich akuqtuḡaḡitka uvamnun pamarrutit, savautisuk̄lusi ilivsi. ⁹ Nayullavsi piiḡiḡliḡama, pamatquluḡa apiḡiḡaitkiga kiñaliḡaa, qanuq piḡiraksraḡikkatka piḡipkaḡaḡaich aḡiatit qairuat Macedonia-miñ. Tavraasii pamaḡitqun̄aitchuḡa pamaḡitchaiḡiñiaḡtuḡa-suli naḡniḡutaḡun̄iḡuḡa ilivsiññun qanupayaḡaḡ. ¹⁰ Uqavigaagñitigiyumiññaḡgiga taamna iḡumun ittuaguluḡu iluḡaiññi nunañiñi Greece, uqalugilugu iḡumun ittuakun sivuḡaani Christ. ¹¹ Isumaalukpisi summan akuqtuñiḡaisilaamnik pamarrutinik maniñnik ilivsiññiñ? Piviuttaḡiḡiḡiḡuḡa piñitchuḡa. God iḡisimaruḡ piviuttaḡitilaavsiññik uvamnun.

^c 10.17 Jr 9.24. ^d 11.3 Gn 3.1-5,13. ^e 11.9 Phil 4.15-18.

¹²Pisuñiññagitka ikayuutisi, suli pisuñisaagñiağitka, iñuich nalaunñitchualirayumaut tamatkua piğusiqtuat savaaqağnivlutiñ God-im savaañanik, tuvrapiağataqluğu uvagut piğusiqput. ¹³Qanuq tainnatchit iñuich tiliraunñuqaqtuagurut alğaqsruiniñkun, saglunik savaktit, piññuqaqtuat tilirağinivlutiñ Christ-mun. ¹⁴Aasii aliugnaitchuq, qanuq Satan-unnii isagulgatun qammaum ilinñuagaūuruq. ¹⁵Tainnatuttauq allayaugnaitchuq ilaan kivgañi tainnatun alğaqsruiraunñuagmata nalaunñasipkaqtaullasiñğmun. Isuksraunmi taimanigu aitchuusiaqağniaqtut nalautilluğu akilñusiaksraqtiñ piññuagağniğmikkun.

Paul Nagliksaaqtitauruq Tilirauniğmiñi

¹⁶Apigivsaagivsi isummatigitqunñiñuğa uqaqtualiluğa isumalluagiitchuatun. Isummatigiymuñiğuvsiñaaglaan isumalluagiitчуualiluğa tainnaunnii naalağnisija, uqavigaallakkumaunjali mikiruuramikunnii. ¹⁷Uqavigaagun tainnasiq Atanğum pitqurritiginiğaitkaa uvamnun. Uqaqsiññaqtunauvva nalupqisuñiññuni isumalluagiitчуuq uqaqtuatu. ¹⁸Iñugiaktuat uqavigaagutiqağuummata nunami kaññiugnunik, uvañaptauq uqavigaagumiñiğmiuğa.

¹⁹Uvvailivsi isummatigisuummisi ilivsiññik isumaturualiuqlusi, naaggauvva quviasuuttağirağigiksi naalağniñiq isumalluagiitчуuanik. ²⁰Iłatchiqpalliga ğigiksi iñuk kivgağuqtitchimmanunnii ilivsiññik, naaggaunnii tigusimman manivsiññik ilivsiññiñ, naaggaunnii tigusimman supayauramik pigisukkamiñik ilivsiññiñ, naaggaunnii arguaktitpaiññuni qakiğaluagmasi kiiññavsigun.

²¹Isumasugnaqtusiñuunnii suañaitчуualivlunğa tainna uvağa ağanñiññavsi. Tainna isumaqağuvsi, nalaunñaniğiga taamna tainnainniğau. Aasiivsauq, supayaamik iñuk uqavigaagutiksraqaqpan, ilaatuttauq isumalluagiiqsigilunğa uqavigaagutigiymuñiğmiğitka uqavigaagutigiğkanji.

²²Uqavigaagutiqağpat Hebrews-gunivlutiñ? Uvañaptauq. Uqavigaagutiqağpat Israelites-gunivlutiñ? Uvañaptauq. Uqavigaagutiqağpat Abraham-mun kiñuniginivlutiñ? Uvañaptauq. ²³Uqavigaagutigivarruñ Christ-mun kivgağinivlutiñ? Uqavigaagumiñiğmiñuğa kivgaulluatañhaağniñuğa. Uvva pañmapak uqavigaaqsapaalluqaqsiñuğa kinnagaquatu. Sigğaqlhamaapiñaruğa ilinñiññiñ tigutaqtuñhamaaqñuğa akulaitчуuami, ipiğaqtuusiqagmivlunğa kisiññaiqsuanik, suli akulaitчуuami tuqtauqqaqtaqlunğa.^f ²⁴Tallimaiqsuaqlunğa ipiğaqtuqsuqsunğa Jew-guruaniñ, malğukipiaq ipiğaqsagñiq inuqtapqaqluğu atautchimik ipiğaqsagñiğmik,^g ²⁵piñasuiqsuaqlunğa anaumiksinañuğa anaumiutinik, atausiaqlunğa uyağañnik miłuqtuqtuñaruğa. Piñasuiqsuaqlunğa umiaqpaiyyaunaruğa, unnuaglu uvluğlu naağlugik sağvaqsinañuğa tağiumi,^h ²⁶akulaitчуuami iglauniğni, navianniugnani kuagni, iqsiniññiugnimiłu tigliyayuktiqpañniñ, iqsiniññiugnimiłu nanmiñiq iñumniñ, iqsiniññiugnimiłu Jew-gunjichuaniñ, iqsiniññiugnimiłu iniqpañmi, iqsiniññiugnimiłu nunagluktuami, navianniugnimiłu tağiumi, iqsiniññiugnimiłu aniqataunñuqaqtuaniñ.ⁱ ²⁷Iglutunammigiga savaalaniq sigğağniugniglu, unnuani iñugiaktuani siñillaiğagniglu kaaksiuniglu imiğuksiuniglu, akulaitчуuami niqiksrail-luugniglu qiqisianiğlu siłamiutauniğlu. ²⁸Aasiisuli, tamatkua piqutiginiğaluagmiuni, taimmasuli uvlutuağman nañniğutavlni unjarriñ añaayuliqiruapayaanun. ²⁹Piñigipiğitka tamatkua suañaitчуuat ukpiğunmiñni. Qinnausimagitkaunnii tamatkua piłuksipkaisuruat ukpiqtuani.

³⁰Uqavigaagutiksrauguma, uqavigaagutiqağniaqtunğa tamatkuniğa salapqiiruanik suañairrutimnik. ³¹God-auruq Aapauruaglu Ataniğmun Jesus-mun, ilaa kamanautiqaqtuq isuitчуuamun, ilisimaruq saglunñisilaamnuk. ³²Damascus-mi,

^f 11.23 Ac 16.23. ^g 11.24 Dt 25.3. ^h 11.25 a Ac 16.22. b Ac 14.19. ⁱ 11.26 a Ac 9.23. b Ac 14.5.

kavana nalunaiqsana umialgum Aretas munaqsriļiņagaa iniqpaņa Damascus tigusukkaluaqłuņa. ³³Aasii niņinņagaanna aguummakun igalaurakun katchisigun, aasii annakłuņa ilaaniņ.^j

Paul Qiņiqtuuraaji Puttuqsripkausiaņiļu

12 ¹Uqavigaaqsalguniq iluqani anniqsuutaunjitkaluaqtillugu, uqavigaaqtuavsaaļl aktuksrauruņa. Quliatuagautilavsi qiņiqtuuraamnik puttuqsripkausiamniglu Ataniņmiņ. ²Akimiaģuutailaq ukiuq pianiktuq mayurraunjaqaaqtilluņa qilaum iļanun. Nalummiuņa timilgiqsilaamnik naagga timiga qimakługu, God iļisimaruq. ³Aglaan iļisimatualuktuņa mayurrautilaamnik inaannun nalaunjavlutij ayuruat, timilgiqsilaamnik naagga timiga qimakługu pisilaaga nalugiga, God iļisimaruq. ⁴Aasii tusaavluņa uqaluutinik uvaņa uqautigiraksraģiņisamnik, quliatuagiγyumiņaisamnik iņupayaanun. ⁵Tainnasiq qiņiqtuuraaq uqavigaaģutaγyumiņagaluqtuq, aglaan uvaņa uqavigaaģutiginiaņitkiga. Uqavigaaģutigiļhaiņņagņiaģitka suaņairrutitka. ⁶Aasiivsauq uqavigaaģukkuma, isumalluagiģiļuņa piņiaņiņmiuņa, qanuq uqautiqagņiaqtuņa iļumun ittuamik. Aglaan uqavigaaņitchuņa, kimulliqaa isummatigitquluņa qaaņiulaaģlugu tautuagikkani uvamni, naaggaunnii tusaakkani uvamniņ.

⁷Suli pitchaiļisaqłuņa kamasaaqpaiļļauņmiņ iņugiaktuatigun qiņiqtuuraatigun, aitchuusiaqararuņa iħuilliuģunmik, kapuaģutitun ittuamik timimni. Iļanat Satan kivgaņisa tiliraunaruq iħuilligaaqsaatquvluņa kamasaaqpaitquņiļuņa.

⁸Piņasuiqsuaqłuņa iņiulaņagiga Ataniq taavrumuuna, taamna piiquvlugu uvamniņ.

⁹Aasii ilaan uqallautiņagaana, “Uvaņa nagliktuutiqpaga naamaruq ilinun, qanuq uvaņa suaņpatiga iļisimanammaģiksisuuruq kivgamni ilinich suaņaiļimmata.” Taamna pisigivlugu, sugiņitkiga iħuilliuģun pigigupku piiģiņiaņiņ. Tainnainman quyyatikun uqavigaaģutigiγyumiņagitka suaņairrutitka, Christ suaņjataa itchumaq uvamni.

¹⁰Pisigivlugu Christ tavra quviasuutigititka suaņairrutit, pisaanģasiat, siģliņiuģutit, nagliksaaqtirrusiat, iħuilliuģutiqpaich, qanuq suaņaiļikama Christ suaņģasiģuugaana.

Paul Isumaaluutigigai Corinth-miut

¹¹Uqaqtuņa isumalluagiitchuatun uqautikavsi tamatkuniņa, ilivsi uqaqusaqłuņa. Uqautiyumiņaiņagaluagiņsi tamatkuniņa, ilivsi isumakkuutiqaģluatapayaaģuņsi iħuatun uvapkun. Supayaami qamalliuņitchuņa tamatkunaņņa tilirauruanı, suuņitkaluaņģagma, isummatigiruanı inmiņnik kamanaqtualiuqłutiņ.

¹²Iļisimanautiņi iļumun tilirautilaam savaaģuņaruat akunnavsiņi. Nayuqavsi, qiņiuiqłuņa savaaģiņagitka aliuģnaqtuat sapıģnaqtuallu savaat nalupqinaiγautauruat tiliraunatilaamnik. ¹³Isummatiqapalliqsusi uvamnun pivigruaģiņiħaaģasugalusi allaniņ aņaayyuliqiruanı piņisigivlugu naņniņiņiņavsi pamarrusiaksrapkun ilivsiņiņ. Suliqutiģiņaiqsıņa itqamaņaiģlugu taavrumuuna killukuģutaunasagirauruakun.

¹⁴Uvva piņatchiģitka itqanaıģiņitka ullagukłusi. Aasii naņniģumaņitkivsi, qanuq ivaqħiaņitchuņa sunik piqaģugluņa pigikkavsiņiņik aglaan ilivsi pigisukkiņsi, qanuq miqłiqtut sunakkiruksraunjitchut pisilugich aņayuqaatiņ, aglaan aņayuqaaguruat miqłiqtutiņ sunakkisilugich. ¹⁵Quyyatigigiga aitchuutigiγyumiņaqama uvamnik supayaamniglu ikayuģumiņaqługu ukpiģutivsi sivunmuktaaģniksraņa, qiņiņaaģaluaqtillugu qanutun piviuτtaģiļiģsaiņiņaaqtillusi, piviuτtaģiņaiqsaiņiņaaqtuatun pikavsiņa. ¹⁶Paņmapak isumasugnaqtusıluunni inna. Ilaan naņniņitkaatigut pamarrusiaksramiņik aglaan pisaasuqłuni maniksraqtuģuģnaqtuq pitqiksıģautikun. ¹⁷Uvaņa apiģiņavisi pamarrusiaksramik

^j 11.32-33 Ac 9.23-25.

ilivsiññiñ taapkunuuna iñuktigun tilirapkun? ¹⁸Kiaqsrungagiga Titus ullaquvlusi, tililugulu aniqan piqatigitquvlugu ilaanun. Aglaan Titus apiginaikaasi pamaqitquluni ilivsiññun, qanuq atiruamik isumaqaqtuguk, sulii atirut pilgusivuk.

¹⁹Ukua tuyuutit isumapkaqugnagaasiilunnii pasiraksraiññiatakkasugaluna aullasiipkun. Taamna ilumun inqitchuq. Piviuttaqiraaurasii, atausinjuqatiginaavlugu Christ, uqanaruna nayuqtigipiaqtuatun ilivlugu God, uqautivlusi iluqaiññik tamatkuniña, ukpigurri suanasiilaqtautquvlugu. ²⁰Ullatqikkusvi anayasuktuna iñuusiñinaiññasugililugu iñuusiñitquyumakkağa ilivsiññun, asii qaiguma aqalatkaqsiqililusi niqiguginaisavsigun iññiqiniksrapkun. Anayasuktuna ilaanni qanaaguunasugalusi, killuqsrautiqağasugalusi, qinnaurriragağasugalusi siññatiqağasugalusi, tigliraqhiğasugalusi, uqautikkunmiglu siavsiñasugalusi, ilivsiñi isummatigruiniñnavsiñni isumatusaanasugalusi piuqłaanqigattağasugalusi. ²¹Ullatqikkusvi takulusi, anayasuktuna God-immun kamanaiyağniagağasugaluna sivuqavsiñni, qanuq qirratiginiagitka iñugiaktuat piluksianinjaruat sivuani, asii tamaunjanun-aglaan isumalitiqinaiññutiqi pigiitchuakun aullasiqiliutikkağmikkun, allatuutiniñli, sulii atuqtuat timimiñnik pitqurailautigivlugu.

Aqulliich Kiliktuutit Pağlatillu

13 ¹Uvva piñatchigikka ullautisağnika ilivsiññun. Kiñaliqaa pasik-kutiqaqpan iñuñmun, malğuk naagga piñasut iñuich ilisimmağiksuaat taavrumuuna pasikkusiñagun ukpiginaqsiraksrağigaat nalaunqatilaana uqağilugu ilisimakkaqtin. ²Kilinağitka tamatkua piluksinjaruat sivuani iluqaisalu allat, sulii kilivsaagitka pañmapak nayunqitkalanqaisa, kilinammatuttauq nayuqlusi igluani ullautiniğma. Qaitqiginiğma anayaktuagağumiñaitkitka. ³Tainna aqalanniagivsi ilisimayumiñaqsisagłusi nalupqiginağlugu Christ ilumun uqaqtılaanjanik uvapkuvaqluni. Taamna Christ piqutigikkaqsi suanaiññitchuq aglaan suanqatiqpaqaqtuq ilivsiñni. ⁴Ilaa suanqataiññaruq kikiaktuurraukami, aglaan pañmapak iñuuruq God-im suanqataagun. Tainnatuttauq qiniñaqagağuma suanqataitchuatun, piqatauruña Christ iñuggutaanun, asii aqalanniagivsi God-im suanqataagun.

⁵Qanuqitilaagitchi ilivsiññik, ilitchuğisağłusi iñuugaluqtilaavsiññik ukpigurri tuvrağlugu. Uuktuagitchi ilivsiññik. Pañmapak puttusriyumiñaqsigaluaqtusi Jesus Christ ilivsiñni itilaanjanik, ukpiñjuanqisuağvusi. ⁶Ilitchuğitquyumaliğa luagivsi uvana ilumun tiliraunqatilaamnik. ⁷Añaaquyuvigigiga God pitqunqisusi qanusipayaamik pigiitchuamik, atuñitchumagiga tiliraunimni ataniğnaqtuga tatavsagugłusi. Aglaan pitqugivsi nalaunqaruamik, taamnaunnii nalaunqarualiqiniqisi ilitchuqsisauyumiñailuqtuq uvana ilumun tiliraunimnun, asii qiniñanigłuna suunqitchuatun. ⁸Uvana ataniğnaqunma ikayuğniłukkaa ilumun ittuqaq, akililiqisunqitkaa. ⁹Quviasuktuna suanqakavsi Ataniğmun, qanuq tatavsagaksraitkivsi. Tavraasii añaaquyutivsi nakuqsisaññaqvulusi. ¹⁰Tuyugivsi taapkuniña nayunqilavsi, suammatisunqisusi atuaqsigupku ataniğnaqtuga ullakvusi. Qanuq Atangum aitchunqagaña ataniğnaqunmik suanasiilaqquvlugu ukpigurri, qapinjasaañqisusi.

¹¹Aqulli, aniqatiit, kutpaivsi. Huaqsrusigik pilgutchisi. Kamagisigik uqalutka. Atisiqatigiitichi avanmun. Iñuuniatqigiiğitichi anuyautaitchuakun avanmun aasiñli God-im piviuttaqsripkairuam ilivsiññik avanmun, sulii iñuupkairuam anuyautaitchuakun avanmun itqatiginiagaasi. ¹²Pağlatisitichi avanmun pağlatikaanjanik ukpiqtuaguruat. ¹³Iluqağmiñ ukpiqtuaguruat maani pağlagaasi. ¹⁴Nagliktuutiqaqata Atangum Jesus Christ sulii piviuttaqquataata God-im ilaaraaliqsimmataatalu Ilitqusiğiksuam itqatigilisi iluqasi.

^k 13.1 Dt 17.6; 19.15.

PAUL TUYUUTIŊICH GALATIA-ĠMIUNUN

Iłitchuqutit

Tavra tusaayugaagiksuaq alġaqsruutaurraqsimman Jesus-kun, suli akuqtuqluġu Jew-guŋitchuat iñuich, apiqqun niptaġniqsuq uvvagguuq una iñuk kamaksrirusrauv Moses pitqurañiñnik iłumupiallak ukpiqtuagusukkumi. Paul-gum qapiqsailisigijagaa piraksraupiaqtualiuñiñu. Uvvakii mañjutualuunivluġu taamna ukpiġun Christ-mi iviġaumanaqsitchiıllaruq God-mun. Aglaan añaayyuvijini Galatia-m Rome-miut nunaaqiqjat Asia Minor-mi, paaqlaņagaat Paul innaqutuñ, kamagiraksraġigivut Moses pitqurañi iviġaumanaġukkupta God-mun.

Paul tuyuutaa Galatia-ġmiunun sivuniqaruq utiqvluġich iłumun ukpiġunmun maliksuktitauruat sagluġutikun iłisaurrutinun. Paul ilimiñun payaņaiyaaġmiuq tairauyumiñaqtilaamiñnik tiliraņanik Jesus Christ. God-miñ taamna ququqtauniñi qaiñivluġu, iñugniñiılaaq, suli Jew-guŋitchuanupiksuaq alġaqsruiluni. Ilaagun suli qapiqtaiıllin nuummiuq una. Ukpiġutikkun kisan iñuich nalaunġasirut God-mun. Aqulligñi Paul nalunaigmigaa ukpiqtuam piraġausia kañiqaqtılaaņa nakuaqqunmiñ ukpiġiruni Christ.

Avgutit

Sivulliqsaagun	1.1-10
Paul-gum atanniqtıqagñija tiliraunigmiñi	1.11–2.21
Uqaluġiksuaq God-im naglikkutiqpaņagun	3.1–4.31
Ukpiġniaqtuat atanġiqsirrusiaņallu piraksraņallu.....	5.1–6.10
Aġiusaun	6.11-18

1 ¹Ukua tuyuutit qairut Paul-miñ God-im tiliraņaniñ. Iñuum kialiqa piksraqtaagıñaitkaaņa alġaqsruirautquluņa aglaan Jesus Christ, God-ivlu Aapam aņipkaıñaruam ilaanik tuqqunmiñ. ²Suli ukua tuyuutit qairut iluqaiñniñ aniqatiniñ nayuqtigikkamiñ, aasii tuyuutavvlutiñ iluqaiñniñ añaayyulıqıruanun Galatia-mi. ³Nagliktuusiaqpaqagıtchi tutqıunmiglu God-miñ Aapamiñ Ataniptiñiıllu Jesus Christ-miñ. ⁴Christ tuqaruq aņarraurami piigukluġich piıtuutivut, annaurautqvluta iñuutchimiñ piıktuami iñuunigmiñ nunam iñuñisun. Christ taamna piņagaa pisuutigimmagu God-im Aapapta,^a ⁵iñuich nangagaksraġikkaņata isuitchuamun. Amen.

Tusaayugaagiksuaq Atauchiigurut

⁶Niġiıllagıvsıņa suksraġıñaiġniıqsautigillaan piñiqavsiuņ God. Ilaan ququnaġagaasi piqatautqvlusi iñugunmi isuitchuami Christ-kun, aasiuvva paņmapak saarraqsırusi allauruakun tusaayugaagıksuamun. ⁷Allamik tusaayugaagıksuamik piitkaluaġmiuq aglaan iñuich iļañisa alapitinniaqsagaasi, allañuqtıġniıqsaaıvluġu tusaayugaagıksuaq Christ-kun. ⁸Aglaan uvagut-unni, naagga isaġulik qılañmiñ alġaqsruisaġniqpan ilivsiñniñun tusaayugaagıksuamik

^a 1.4 Mt 20.28; Mk 10.45; 1 Ti 2.6; Titus 2.14.

paaqsaanjaruamik algaqsruutigijakkaptiñniñ ilivsiññun, ilaa qaisauli suksraungiqsauniksramun. ⁹ Uqallautitqikkivsi. Kiñaliqaa algaqsruikpan ilivsiññun tusaayugaagiksuumik paaqsaanjaruamik taavrumaŋŋa akuqtunajakkavsiññiñ, ilaa qaisauli suksraungiqsauniksramun. ¹⁰ Algaqsruutigikapku tusaayugaagiksuaq, algaqsruilaitchuŋa ivigagniaqsiññaŋlugich iñuich. Pisuqtilaaptun ivigagnilukkiga God. Algaqsruiniŋuma ivigagniaqsiññaŋlugich iñuich, kivgaunayaitchuŋa Christ-mun. ^b

Qanuqluni Paul Tiliraŋuqtilaŋa

¹¹ Aniqatiit, ilisimatqugivsi. Tamanna tusaayugaagiksuaq algaqsruutigikkaga iñuŋniñ piñitchuq, ¹² qanuq aitchuusiagiñitkiga iñuŋmiñ, naagga ilisausiagiñitkiga, aglaan Jesus Christ satqummiŋagaa uvamnun. ¹³ Tusaanagiksi qanusiuŋatilaaga iñuk iñuŋŋaŋma Jew-guruatun, annagniaqsaaruatun kamagivlugich pitqurat. Tusaanjamiusi qanutun anayaktuaniŋŋugich nagliksaqitinnapkich aŋaayyuliqiruat God-mun, iluqaisa suksraungigñiaqsaakapkich. ^c ¹⁴ Kipiŋni upiaŋatanaruŋa iñuusukluŋa tuvraŋlugich ilisaurrutijich maŋŋuupta, aasii qaukhiŋuutivluŋa qaaŋiŋŋugich ukiuqtutilaaqatitka iñuuniŋmi Jew-guruatun. ^d ¹⁵ Aglaalli God sivuniqananiqsuq aniŋaiññaŋmaunnii ilaan algaqsruirigisukluŋa. Aasii aquvatigun, nagliktuutinipakami uvamnun, ¹⁶ satqummiŋagaa Iŋniini uvamnun, algaqsruutiŋaŋumiñaqsiŋluŋa Christ-mik Jew-guñitchuŋanun. Taimaniasii uqaqatiganiŋaitchuŋa kimigliqaa iñuŋmik, ^e ¹⁷ naaggaunnii Jerusalem-muŋaitchuŋa uqaqatigiyatuŋlugich Godmun tiliravlutij algaqsruirigunaruŋanun sivumni, aglaan aullaŋaruŋa nunamun Arabia-mun, aasii aquvatigun utiŋluŋa iniquaŋanun Damascus. ¹⁸ Aasii ukiut piŋasut pianiŋmata, aullaŋaruŋa Jerusalem-mun takuvlugu Cephas, aasii itqatigivlugu akimiani uvluni. ^f ¹⁹ Aglaan tautuŋiñmigitka nalliatunnii allat tiliraunikon algaqsruirit aglaan James, Atangum aniqataa.

²⁰ Tuyuutigikkamni ilivsiññun, sivuŋaani God-im sagluñitchuŋa. ²¹ Tavraŋŋa aullaŋaruŋa nunaŋiñun Syria-m Cilicia-vlu. ²² Aasii tamaunjanun-aglaan aŋaayyuliqiruaŋisa Christ Judea-mi tautuŋaitkaanŋa. ²³ Tusaqsaŋigigñiñŋa gaat iñuich uqauta, Taimña qaŋaavlugi nagliksaqitichiruaq uvaptiŋnik suksraungigñiaqsaavlugi ukpiŋikkanaŋat paŋmapak algaqsruiruaq iñuich ukpiquvlugich Christ-mun. ²⁴ Aasii pisigivluŋa ilaisa God nanŋanagaat.

Paul-lu Allallu Tilirat

2 ¹ Tavra akimiaŋuutailat ukiut pianiŋmata, aullatqinaruŋa Jerusalem-mun piqatigivlugu Barnabas, Titus piqatigivluguptauq. ^g ² Aullaŋaruŋa qanuq God-im aullaqunagaŋa, aasii sivuniqsiŋkagniaŋagiga taapkununa aŋaayyuliqiruaŋi sivulliuqtauranun, tusaayugaa giksuaq algaqsruutigikkaga Jew-guñitchuŋanun. Uqaqatigijagitka iñuiŋaami sivulliuqtaaruat, ilaanni savaurriñiga God-mik anniqsuutauniaŋiññaŋsugalugu. ³ Titus-unnii, Jew-guñitchuŋa piqatigikkaga Jerusalem-mi, nalunaŋiñŋutchigaksraiñŋaruq Jew-guruatun, piŋlaktauluni timimigun. ⁴ Piŋlaktugaksrauniŋugunnii, isumman nivliusiginaŋayaitchuq-unnii tamatkua ilumutun ukpiqtuaguñitchuŋat nalunaqtuakun qaŋŋiraunaitpata aŋaayyuliqiruaŋun, suiŋaurivlutij piqasiŋturuat kasimaniptiŋnun nalunaŋtchiŋlutij ilitchuŋisuktuat atangirrutiptiŋnik Jew-guruat pitquraŋiñniñ, ukpiliqaptaqana Christ-mun. Tamatkua ilumutun ukpiqtuaguñitchuŋat ukpiqtinniaqsaapiŋaŋaŋaŋatigut ukpiqtuaguruat iñuuruksraunivlugich kamagilugich Jew-guruat pitquraŋich. ⁵ Aglaan aŋiŋuraŋitchuŋat-unnii pipkaŋiapiakkaŋannun, iñuuyumiñaqvulusi tuvraŋlugi ilumun tusaayugaagiksuaq.

^b 1.10 1 Th 2.4. ^c 1.13 Ac 8.3; 22.4-5; 26.9-11. ^d 1.14 Ac 22.3. ^e 1.15-16 Ac 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18. ^f 1.18 Ac 9.26-30. ^g 2.1 Ac 11.30; 15.2.

⁶Aasiivsauq taapkua il̄isimanaqsınaruat sivulliuqtautilaanaḡ aḡaayyuliqiruanun, sumik il̄latiksraiñnarut tusaayugaagiksuumun al̄gaqsruutigikkamnun. Uvamnun taapkua sivulliuqtit inmiut allatun iñuktitun, God atiruq iñupayaanun.^b

⁷Aglaalli il̄agaluagñnagu tusaayugaagiksuaq al̄gaqsruutigikkaga, sivulliuqtauruat puttusrınarut piksraqtaagunatilaamnik al̄gaqsruutigitquvlugu tusaayugaagiksuaq Jew-gunjtchuanun, Peter-tun piksraqtaagunaruatun al̄gaqsruitquvlugu tusaayugaagiksuumik Jew-guruanun, ⁸qanuq God-im annaurrıjaruam iñugiaktuanik Jew-guruanik Peter al̄gaqsruimman, annautiñammigaivsauq iñugiaktuat Jew-gunjtchuat uvaḡa al̄gaqsruiniñpkun. ⁹Tavra James-lu Cephas-lu John-lu suaḡavlutiḡ sivulliuqtauniqsuat, puttusrikamiḡ God-im nagliktuutiqpaḡanik uvamnun, aitchuqłunḡ taavrumiḡa savaamik, il̄isimanaqsınagaat ikayuqtigiiksilaaptiḡnik il̄alivlunuk, uvaḡalu Barnabas-lu, atisivlutiḡ al̄gaqsruitquvlunuk kiikaa Jew-gunjtchuanun, ilinji il̄ al̄gaqsruiniñnivaḡnivlutik-suli Jew-guruanun. ¹⁰Aglaatualluk itqamatqugaatiguk il̄iappauruanik, taamnapiaḡataq piyumalaagmiraga.

Paul Natqiksruḡaa Peter Antioch-mi

¹¹Qakugumman, Cephas Antioch-munḡman, paaqłakkiga takkuanun, qanuq killukuaḡaruq. ¹²Aasiuvva inna Peter killukuaḡaruq. Il̄aḡich avilaitqatiḡi James tikiñ ḡaiñḡaisa, Peter niḡiqatausuḡaruq Jew-gunjtchuanun, kipuqłakługich Jew-guruat pitquraḡich. Aasi tikiñmata, iñuurraqsivluni pitquraḡisigun Jew-guruat, niḡiqatigillaiḡugich ukpiqtuat Jew-gunjtchuat, sivuugagivlugu qanuq uqausiksraḡat Jew-guruat.ⁱ ¹³Allattauq Jew-guruat maliksunagaat Peter, il̄isimanaqsivlugu tuniqsimapiḡaniḡsilaatḡi il̄umun ittuamun il̄itchuḡikkagmiḡnun. Barnabasunnii niḡiqataullaiḡaruq Jew-gunjtchuanun. ¹⁴Il̄itchuḡikapkich iñuuvigiḡiñniḡmarruḡ il̄umun ittuḡa tusaayugaagiksuum, uqallautiḡagiga Peter iluqagmiḡ takkuanni inna. Ilivich, Jew-guruatiin, iñuullaniḡuvich Jew-gunjtchuatun, summan Jew-gunjtchuat iñuupkaḡniaqsaapiaqḡigich Jew-guruatun?

Jew-guruallu Jew-gunjtchuallu Annaurraurut Ukpigutikun

¹⁵Uvagut, aniḡaruaguut Jew-guvluta, Jew-gunjtchuat taisuukkavut piḡuusiqiririk, ¹⁶uvagut Jew-guruaguut, il̄isimarugut God-im akuqtulaitkaa iñuk nalaunḡaruallil̄ugu sivuqḡamiñi pisigilugu kamaksriñiatariḡiḡa ilaan pitquramiñik qaisauruanik Moses-kun. God-im akuqtuḡuugaa iñuk nalaunḡaruallivlugu ukpiliḡman Jesus Christ-mun. Taamna il̄itchuḡikaptiḡu, ukpiliḡaruḡut Christ Jesus-mun, God-mun akuqtullasitquvluta pisigilugu ukpiliḡniḡput Christ-mun, kamaksriñiatariḡiñilaakun pitquranik, qanuq kiñaliḡaa nalaunḡasirauyumiñaitchuq sivuḡaani God-im kamagiñiñaglugich ilaan pitquraḡi.^j ¹⁷Isummatigilakput una. Uvagut nalaunḡasiñiallapta ukpigutikun Christ-mun, il̄itchuḡiraugupta piḡuusiqirauluta, taamna sivuniḡaḡniaqpa Christ-mun piḡuksipkaḡniḡluta? Naagḡapiaḡataq. ¹⁸Qanuq uvaḡa, iñuuniarraqsitḡikkuma kamaksriñikun pitquranik nalaunḡasiñiatagluḡa, ukpiliḡariḡaḡagluḡa Christ-mun, il̄isimanaqsirunḡa piḡuusiqirautilaamnik, ¹⁹qanuq kamagiñiñalḡunaitchut pitqurapayaurat. Pitqurat pasiñiñiksiñiñaqut. Tavraasii pitqurat tuqunmatun piḡaanḡa kamagiñil̄ukkalaḡatillutiḡ uvamnun. Paḡmapak iñuuruḡa God-im iñuutqutaḡun uvamnun. ²⁰Tuquruatun pitquranun piḡuḡa, qanuq Christ kikiaktuurraumman kikiaktuurraḡatauruatun piḡaruḡa. Nalaunḡaruakun iñuuniḡusiga pitquratiguaḡtuḡaḡ tuqummatun piḡaruḡ. Paḡmapak iñuuniatariḡiḡiḡ suḡa uvaḡaḡruiniñnaq nalaunḡasiñiatagluḡa savaapkun, aglaan Christ iñuuruam

^a2.6 Dt 10.17. ⁱ2.12 Ac 11.2-17. ^j2.16 a Ps 143.2; Ro 3.20. b Ro 3.22.

uvamni iñuupkağaana nalaunjaruakun sivuğaani God-im. Aasii paŋmapak iñuuruŋa-suli nunami ukpigiŋlugu Iğniŋa God-im, pivittuqaqtuaq uvamnik, suli tuqujaruaq uvana pisivluŋa.^{k 21} Ukpigiŋlugu taamna, God nagliktuutiqpaŋa anniqsuutaunaiŋitkiga, qanuq iñuk nalaunjasilakpan sivuğaani God-im kamagigiñnağlugich pitqurat, Christ asiñun tuqujanisuuq.

Pitqurat Naagga Ukpigun

3 ¹ Ilvisi isumalaanitchuasii Galatians, kia alapititpasi? Uqaluuruat kikiaktuurraunigun Jesus Christ nalunaipiaqługich algaqsruutaunagaluaqtut ilivsiññun. ² Apigilavsi uumiŋa. Aitchuusiagiŋavisuŋ Ilitqusiğiksuaq pitquranik kamaksriñiqsi pisigivlugu, naagga ukpiliğniqsi tusaayugaagiksuanik algaqsruutaunaranik ilivsiññun? ³ Nalupqinaitchuamik isumalaanisiğiyumiñaitchusi, isumallasilusi iñuk aitchuusiaqanaruq isuitchuamik iñuggunmik Ilitqusiğiksuaamiñ, nakuułhaağluni ukpiqtuaguyumiñagnilugu iñuuluni pitquratigun. ⁴ Nalupqinaitchuamik, iluqağmiŋ nagliksaqtirrusiasi piŋuñlauŋaitchut. ⁵ God-im iñuupkağagaa Ilitqusiğiksuaq ilivsiñni, aasii aliugnaqtuat savaağipkaqługich akunnavsiñni, qanuq ukpiğinagiksi algaqsruutauruaq ilivsiññun, pisiginaiqługu iñuuniatagniqsi nalaunjaruakun sivuğaani God-im kamaksriñkun pitquranik.

⁶ Bible-niñ ilitchumiñagikput taamna qanuq aglausimaruq inna, “Abraham ukpiğinagaa God, aasii taamna pisigivlugu God-im akuqtuŋagaa ilaa nalaunjarualivlugu.” ⁷ Taavrumuuna kaŋiqsiyumiñagtusi, iñuich ukpiqtuat Abraham ukpigusiatun, nanmiñiq miqłigtuğimmatun itkai, kiŋuniğipianitkaluaŋnaisa. ⁸ Aasiisuli piŋaisaktanŋaan, Bible satqumminagaat God-mun akuqtuğumaagnivlughich Jew-guŋitchuat nalaunjarualilughich pisigilugu ukpigutaat, qanuq God-im uqautinagaa Abraham tusaayugaagiksuanik uqallautikamiuŋ, “Quviasuutiqaqtinniağitka nunapayaani ukpiliqsuat uvamnun iliktuttauq ukpiqpata.” ⁹ Tavra iñuich ukpiliqsuat Abraham-tun quviasaagusiaqagmiut piqatigivlugu Abraham ukpijaruaq.

¹⁰ Iluqağmiŋ iñuich akuqtullasipkağniaqsaaruat nalaunjarualilutiŋ sivuğaani God-im kamagilughich pitquraŋi pasiñaqtut, aasii tuqulutin, qanuq aglausimaruq Bible-ni inna, “Pasirauruq nalliummatiruğlu tuqqunmun kiñaliquaa iñuutuiniñanitchuaq kamagilughich iluqapayauranisa aglausimaruat pitqurat.” ¹¹ Paŋmapak nalupqinaisuuq iñupayaaq nalaunjasiyumiñaisilaanjanik sivuğaani God-im kamaginiłughich pitqurat, qanuq aglausimaruq Bible-ni inna, “Iñuk ukpigunmigun nalaunjasirauruaq iñuuniaqtuq.” ¹² Akililiali taavruma uqaluum, iñuk iñuuruaq pitquratigun ukpigutituaksraitchuq, qanuq Bible-ni aglausimaruq inna, “Iñuk iñuuniaqtuq kisianik kamagituiniñaglugich iluqaisa pitqurat, suoramikunnii kipuqłasunagñagich.” ¹³ Uvaguq pasiraugaluaqtilluta tuquruksrauvluta kamagilailiğughich God-im pitquraŋi, Christ tasuŋagaatigut pivlugu ilaan uvaguq tatavsausiaksrauput, qanuq Bible-ni aglausimaruq inna, “Pasirauruq tuquruksrauruğlu iñupayaaq kikiaktuurrauruq napaaqtumun.” ¹⁴ Aasii taamna Christ Jesus pimmagu Jew-guŋitchuat annaurayumiñaqsirut ukpigutikun Abraham-tun, aasiisuli ukpigutikun aitchuusiaqallasivluta Ilitqusiğiksuanik unniqsuqłiisaunjaruamik.

Pitqurallu Unniqsuqłiilū

¹⁵ Aniqatiit, uvva ukuutuauyumiñagtuaq iñuŋniŋaqtat. Iñuk unniqsuqłiimman aglautivlugu suli nalupqinaiyausiğlugu atchiivigivlugu, kialiquaa asivağumiñaitkaa

^k 2.20 Phil 1.21. ^l 3.6 Gn 15.6; Ro 4.3. ^m 3.7 Ro 4.16. ⁿ 3.8 Gn 12.3. ^o 3.10 Dt 27.26. ^p 3.11 Hb 2.4. ^q 3.12 Lv 18.5. ^r 3.13 Dt 21.3.

naagga allan̄ḡḡumiñaitkaalu taamna unniqsuq̄hiin̄. ¹⁶Tavra God-im unniqsuq̄hiisiḡin̄agaa quviasaaḡusiaq Abraham-mun kin̄ḡḡun̄anullu. Una nalunaiḡilugu. Unniqsuq̄hiin̄ quviasaaḡusiakun unniqsuq̄hiisaun̄aitchuq̄ iñuḡiaktuanun kin̄ḡḡiñ̄un̄, aglaan̄ atausisualun̄mun kin̄ḡḡguruamun, aasii taamna kin̄ḡḡguruuq̄ Christ-guruq̄.⁵ ¹⁷Uvva sivuniḡikkaga. God-im pitquran̄i aitchuutaun̄arut 430 ukiut pian̄imata nalupq̄in̄aiyausianiq̄qaatillugu ilaan unniqsuq̄hiisaa Abraham-mun. Taamna tainnainman, God-im unniqsuq̄hiisaa Abraham-mun nalupq̄in̄aiyausin̄aqaatillugu asivaq̄tauyumiñaiñ̄aruq̄, iñuuptauq̄ unniqsuq̄hiisaa nalupq̄in̄aiyausin̄aruq̄ asivaḡumiñaiñ̄matun̄.¹ ¹⁸Qanuq̄ unniqsuq̄hiisauruq̄ quviasaaḡusiaksraq̄ annaun̄ aitchuusiaḡullakpan kamaksriñ̄iq̄ pitquran̄ik pisiḡilugu, aitchuusiagin̄agumiñai ñaruq̄ unniqsuq̄hiisikun. Aglaatkii God-im aitchuutigin̄agaa Abrahammun unniqsuq̄hiisikun.^u

¹⁹Tamatkua tainnainñ̄imata, summan pitqurat aitchuutaun̄avat? Pitqurat ill̄ataun̄arut aquagun unniqsuq̄hiin̄ aitchuutaugin̄man̄ il̄itchuḡipkaqsaḡlugich iñuich piluun kamaksriñ̄iñ̄iḡutilaan̄anik God-im pitquran̄iñ̄ik, aasii God sivun̄in̄aruq̄ iñuich iñuuruksrauvlugich sutigun satqummikkaḡmigun Moses-kun qaiñ̄in̄anun-aglaan̄ Christ, miq̄liqtum unniqsuq̄hiisaaq̄an̄aruam. Pitqurat aitchuutaun̄arut isaḡuliktigun, iñukullu pirriruakun Moses-kun. ²⁰Pisinn̄iñ̄iq̄ iñuñ̄nik piraksraḡuḡman, taamna sivuniq̄aqtuq̄ iñ̄uk malḡuk atilutik uqaqtuksrauvlugik unniqsuq̄hiisikun. Aglaalli God-im unniqsuq̄hiikamiñ̄ Abraham annaun̄mik, piritun̄aitchuq̄, inmiñ̄ik kisimi piñ̄agaa.

Sivuniḡat Pitqurat

²¹Taamna tainnainman, pitqurat paaq̄saan̄vat God-im unniqsuq̄hiisij̄iñ̄un̄? Naaḡapiaḡataq̄. Qanuq̄ pitqurat aitchuutaun̄akpata taimuñ̄a iñuullasiñ̄ilalugich iñuich, nalaun̄ḡasiraunaḡayaqtuq̄ sivuḡaani God-im pitquratigun. ²²Aglaan̄uvva, uq̄allautin̄agaatigut Bible-ni iñupayaurat piluksin̄aniv̄lugich qanuq̄ kamagilaiñ̄ḡugich God-im pitquran̄i. Pañ̄mapak-aasii tamatkua ukpiqtuat Jesus Christ-mun aitchuusiaq̄aqtut unniqsuq̄hiisaun̄aruamik iñuḡgunmik isuitchuamik.

²³Christ qaiñ̄aiñ̄aan̄ isiq̄taḡim̄matun̄ piñ̄agaatigut satqummiqsauvlutinj̄ pitqurat aitchuutaun̄arut Moses-kun. Taapkua pitqurat qaunaksrim̄matun̄ piñ̄arut uvap̄tin̄nik Christ satqummiḡñ̄in̄anun-aglaan̄, annaurrauyumiñ̄aqsilḡataqtilluta ilaagun. ²⁴Qaunaksri munaqsrim̄matun̄ miq̄liqtunik atan̄iḡnaqutiq̄aḡuni kamaksrip̄kallavlugich iñuḡuḡataqtillugich, tainnatulli pitqurat qaunagin̄agaatigut Christ qaiñ̄in̄anunaglaan̄, nalaun̄ḡasipkaq̄taullasiḡataḡluta ukpiḡluta Christ-mun. ²⁵Aasii pañ̄mapak ukpiḡumiñ̄aqsikapta Christ-mun munaqsritun̄aiqsugut pitquran̄ik.

²⁶Qanuq̄ atausin̄ḡuq̄atigikavsiñ̄ Christ Jesus ukpiḡutikun, iluqasi aglian̄in̄arusi iḡñ̄inj̄ God-im. ²⁷Iluqasi atausin̄ḡuq̄ataun̄aruasii Christ-mun, pap̄taiqsauñ̄av̄lusi, ilaaton̄ il̄in̄arusi. ²⁸Tavra iluqasi atausin̄ḡuq̄ataun̄aruasii Christ Jesus-mun, atirusi ilu qasi. Allagin̄iñ̄itchut Jew-guruallu Greek-gil̄lu, kivgallu kivgaun̄itchuallu, aḡutillu aḡnallu, iluqaḡmiñ̄ atirut. ²⁹Tavraasii pigim̄masi Christ, Abraham kin̄ḡḡiḡigaasi, suli ilaan kin̄ḡḡvaannaktiḡigaasi, kin̄ḡḡvaannaktaḡilugu unniqsuq̄hiisian̄a.^v

4 ¹Sivuniḡikkaga kin̄ḡḡvaannaktuaguniv̄lusi uq̄allakama innaittuq̄. Kin̄ḡḡvaannaktuksraun̄ miq̄liqtuun̄ḡaḡmi, kivgatuttauq̄ inmiuq̄ iñu-qaḡaluañ̄ḡaisaunn̄ii inmiñ̄un̄ iluqaḡmiñ̄ aapami suḡaliñ̄i. ²Aasii ilaa qaunaksriq̄aḡuni munaqsriñ̄ik aḡalatchiriñ̄iḡlu suḡaliḡmiñ̄ik, tikitchiaḡiv̄lugu kin̄ḡḡvaannagviksrautini, aapami nalunaiñ̄akkan̄iñ̄ik. ³Tainnatuttauq̄ uvagut. Christ qaiñ̄aiñ̄aan̄ miq̄liqtutun̄ in̄ḡagaluaḡmiugut, munaqsriq̄aḡluta pitquran̄ik

⁵3.16 Gn 12.7. ¹3.17 Ex 12.40. ^u3.18 Ro 4.14. ^v3.29 Ro 4.13.

iñugruinñaiļļu pilǵusigikkañiñnik nakuurualiqinikun, kivgaummatun iħuta tamatkunuņa. ^w 4 Aglaan God-im nalunaiqsani piviksraq tikiñman, tilinagaa Iǵñini nunam iñuñiñun. Christ aniñaruq aǵnakun, Jew-guvluni, kamaksriruskrauvluni pitquranik, ⁵ sunauvva tasugukługich tamatkua aǵalatittuat pitquranun, uvagut aǵliraksrainaluta iǵñiǵitquvluta God-mun, aitchuusiaqagumiñaqsiłuta kiñuvaannaktaksraptiñnik God-miñ.

⁶ Aasii aǵliraksraiłuta God-im iǵñiǵiniǵmatigut, ilaan tilinagaa Ilitqusigiksuaņa Iǵñiǵmi iluptionun, ilitchuǵipkairuaq uvaptiñnik God ilumun nanmiñiq aapagitilaañanik. ⁷ Tavraasii, God-im iǵñiǵiliutiñagaasi sulikiñuvaannaktuksraǵułusi, aasii kivgatun inñaiñarusi. ^x

Paul Piñigigai Galatia-ǵmiut

⁸ Taimani ilitchuǵiñaiñjavsi God-mik, kivgaunǵaluaqtusi isummatigikkavsiññun god-aunasugalugich. ⁹ Aglaan pañmapak ilitchuǵiñagiksi God, naagǵaħaaq God-im ilitchuǵiñagaasi, summan-aasii utiǵukpisi aǵalatiqavsaaǵniǵmun pitquranik, iñugruinñaiļļu pilǵusiñiññun nakuurualiqinikun, annaurriyumiñaitchuanun ilivsiñnik? ¹⁰ Summan iviǵagniatakpisiuñ God piqutiqałusi ilaaguaqtanik niqinaqiviñnik uvlunik, ilaaguaqtaniglu tatqiñnik, sulikiñuvaannaktuksraǵułusi ilaaguaqtanik niqinaqiviñnik ukiuniglu. ¹¹ Anayasuktunja siǵǵaqutiginasugalusi asiñun.

¹² Aniqatiit, piviuuttaǵivlusi apiǵiǵivsi, isummatiqagitchili uvaptun tamatkunuuna uqautipkun ilivsiññun, qanuq ilinǵaruñali ilivsisun, Jew-guñitchuaturun, atanǵiqsitauvlunja Jew-guruat pitqurañiñniñ. Pimaqłunǵaitkivsiñja ¹³ sivulliǵmi alǵaqsruiqqaqama tusaayugaaǵiksuanik Christ-kun ilivsiññun. Ullañagivsi pisigivlugu timimi qilluusiqañaniga. ^y ¹⁴ Aasii qilluutituǵniǵa iviǵaumanaitkaluaqtillugu ilivsiññun, naǵǵuǵiñaitkivsiñja, kipagilunǵalu suuñiǵilunǵalu piñaitkivsiñja, aglaan paǵlañagivsiñja quyavlusi, isaǵuliktun-unniilivlunja, naaggaunni Christ Jesus-tun. ¹⁵ Taimani qanutun quviasuktiginarusi. Iñisimarunja quviasukkayaqtusiunni ilivsiññun iraiǵuvsi aasii iriliutilugik uvamnun, tainna piñagumiñaqpan. ¹⁶ Pañmapak-aasii uqautikavsi ilumun ittuamik, isumavisi akilililutinasugalunja ilivsiññun? ¹⁷ Tamatkua ilumun inñitchuaniñ ilisaurrich iviǵaumagiliqsinniataktut ilivsiññun, aglaan sivuniqanitchut nakuuruamik, qanuq niǵuqtinniaqsaaǵaasi uvamniñ, isummatigilluatallasitquvlutiñ ilivsiññun. ¹⁸ Nakuuga luagmiuq isummatigilluataǵaiñni pilłuatautauruakun ataramik, nayuñilługivsiunni. ¹⁹ Uvañja miqłiqtuuratkaa. Isumaaluutigipiallakkivsi. Ilauvana aakauruaq kiiqsiuliqsuaq aulayyautimmani, qanutupayauraq kipigniñuqłunja Christ irrusia naamasitquyumavlugi ilivsiñni. ^z ²⁰ Qanutun nayuqtigiyumapiǵaluaǵivsi aasii allauruakun aulataǵilusi. Qanuqsausiipiallaktunja ikayuutauniksrapkun ilivsiññun taavrumanilalautavsiñni.

Uuktuun Hagar-kullu Sarah-kullu

²¹ Iivsi ukpiqtuat isumaruasii annaurrauniǵniñvısi kamaksriłusi Jew-guruat pitqurañiñnik, naalaǵnisitchi, uqaluusiavsiñnik pitquratigun. ²² Bible-ni aglausimaruaq Abraham malǵugnik iǵñiqaǵniñvılu, iǵlua kivgauruakun aǵnakun, aasii iǵlua nulianǵun atanniqsimaraitchuakun. ^a ²³ Kivgauruam iǵñiñja aniñaruq pilǵusikaatun, aglaan nulianjata iǵñiñja aniñaruq kisianik God-im unniqsuqłiisigianigmagu aniñiagnivılu. ²⁴ Taapkuñiñja uuktuutiqaqta. Taapkuak aǵnak malǵuk ittuk God-im malǵuktun sivunniugutiktun iñuñmiñun. Sivunniugutaata iǵlua iñuñmiñun piñaruq iǵǵimi Sinai-mi, God-im aitchuǵmagich

^w 4.3,9 Col 2.8,20. ^x 4.5-7 Ro 8.15-17. ^y 4.13 Ac 16.6. ^z 4.19 Ro 8.29; 2 Co 3.18; Phil 3.10.

^a 4.22 a Gn 16.15. b Gn 21.2.

qulinik pitquranik. Taamna arriqaqtuq Hagar-mik, kivgauruamik, iñuñiglu iñuulluatağniugaqtuanik pitquranik pisaqutiqaqtutinj, aasii ittut kivgam miqhiqtunjusun. ²⁵Tavra Hagar igğisun Sinai-tun ittuq, Arabia-mi ittuami, suli arrili-sauyumiñaqtuq iniqpaktun Jerusalem-tun, qanuq Jew-guruat tavrani aḡalatiqaqtut pitquranik, aitchuutaunjaruanik Moses-kun Sinai-mi. Kivgaton ittut. ²⁶Aglaalli uvagut aimaagvikput Jerusalem-tun ittuq pañmaniittuq, qilak. Taamna-suli aakagimmatun itkikput iluqata ukpiqtuaguut Christ-mun, atangiqsitaunjaruaguut, kivgaunjaiqłuta pitquranun. ²⁷Taamna aglausimaruq Bible-ni inna.

“Quviasugiñ aḡnaaq miqhiqsilaitchuatiin. Saqlaḡiñ

quviasuunmik miqhiqtuilluqtutinunnii, qanuq

miqhiqtuukkaqsiihaaḡniaqtutin kivgauruamiñ aḡnamiñ.”^b

²⁸Aniqatiit, Isaac-tun ittugut. Isaac aninjammatun nalaullugu God-im unniqsuqhiisaa Abraham-mun, uvaguttauq God-im miqhiqtugimmigaatigut, unniqsuqhiisaaqłuta iñuggunmik isuitchuamik. ²⁹Aasii uvagut iñuupkaqtitauruaguut Ilitqusiḡiksuaḡun nagliksaaqtitkaatigut tamatkua iñuich iñuutquriruat uvaptiḡnik Jew-guruat pitquranisigun, tainnatuttauq Isaac aninjaruaq God-im unniqsuqhiisaaḡun, nagliksaaqtinjammatun aapiyaksraḡata kivgauruam iḡñiḡan. ^c ³⁰Taavrumuuna inna aglausimaruq Bible-ni. God-im uqallautiḡaḡaa Abraham, “Anirruḡ kivgaq iḡñiḡalu, qanuq kivgauruam iḡñiḡa iḡañiḡutiniḡitchuq kiḡuvaannaktaakraunmun piqatigilugu atangitchuam aḡnam iḡñiḡa.”^d ³¹Tavra aniqatiit, taavrumaḡḡa uuktuunmiñ iḡitchiyumiñaqtusi uvagut inḡisilaaptiḡnik kivgauruam miqhiqtunjusun, aglaan ittugut miqhiqtunjusun atangitchuam aḡnam.

Ipigagnagu Atangiqsirrusiaqsi

5 ¹Nalupqinaitchuq, Christ ilumun atangiqsinḡaḡaatigut. Tavraasii iñuusitchi-suli atangiqsitaunjaruatun iñuktun. Utigñasi iñuuniag-niḡmun Jew-guruat pitquranisigun annautiḡisuglugich. ^e ²Uvaḡa Paul kilikkivsi. Iivsi nalunaiñḡutchiqsitkuvsii Jew-guruatun, niḡiuglusi taavrumuḡa nalunaiñḡutchiqsauḡniḡmun, iñuuniagniḡmullu Jew-guruat pitquranisigun, nalaunḡasipkaḡniagasaḡalusi sivuḡaani God-im, Christ annautiyumiñaitkaasi. ³U qallautivsaalḡitkivsi. Iñuk nalunaiñḡutchiqsaukama, kamaksriruksraupiaḡataqtuq iluqaiñnik pitquranik aitchuutaunjaruanik Moses-kun. ⁴Nalaunḡasipkaḡtausukkuvsii i pitquranik kamaksriñnikun, avinḡaniaqtusi Christ-miñ, annaurrauyumiñaiñiḡiaqtusi God-im nagliktuutiḡpaḡaḡun. ⁵Qanuq Ilitqusiḡiksuaḡ ikayuutaagun, uvagullu ukpiḡutiqaqtuiñḡaḡniḡptigun Christ-mun, niḡiuktugut-suli akuqtuḡniagñivluta God-mun nalaunḡarualiluta. ⁶Niḡiugikaptigu nalaunḡasipkaḡtauniksrapput Christ-kun, nalunaiñḡutchiqsauḡniḡ Jew-guruatun naagga nalunaiñḡutchiqsauḡaiñniḡ anniqsuutaunḡitchuq uvaptiḡnun, aglaan ukpiḡun kisimi piviuttaqsriḡkairuaq allanun uvaptiḡnik.

⁷Piḡlutaqtuagunḡaluaqtuasii. Kia kamagitchailiraḡpaḡuḡ tusaayugaḡiksuaḡ ilivsiññun? ⁸Nalupqinaitchuamik God-im kamaksritchailiraḡitkaasi qanuq ilaan ukpiliqsinḡaḡaasi. ⁹Tamattuma ilumun inḡitchuam ilisaurrutim taputiniḡaasi, imaksraḡuluuram puvlaktinmatun akutaq iluqaan. ^f ¹⁰Nalupqisunḡitchuḡa Ataniḡmun isumaliqsinniaqtılaavsiñnik uvaḡa isummasivsun tamatkunuuna. Kiña iñuk asiñuurriruaq ilivsiñnik God-im tatavsagñiaḡaa.

¹¹Aniqatiit, iñuich imma iḡañisa uqautigivalliḡniḡaḡanḡa alḡaqsruiviñivlunḡa iñuk annaurraunivlugu nalunaiñḡutchiqsauḡavluni kamagivlugiḡlu Jew-guruat pitquranḡich. Taamna ilumun itpan, summan nagliksaaqtitauvik? Tainnatchimik

^b 4.27 Is 54.1. ^c 4.29 Gn 21.9. ^d 4.30 Gn 21.10. ^e 5.1 Jn 8.32-36. ^f 5.9 1 Co 5.6.

algaqsruiguma, iñuich piavsaktautiginyaitkaat algaqsruutauruaq annaun Christ tuqputaagun aŋarraurami. ¹²Pitquyummiġaluaġitka iñuich tamatkua asiñuurruat ilivsiññik, piłaktuqurruat timisi nalunaiññutchiqvułgich, inmiñnun piłaktuquyumałhaaqłgich ilaisa timitiñ. ¹³Aniqatiit, God-im atangiqsinñagaasi. Aglaan atangiqsitaunajitchusi piłusiqillasisaġlusi. Atangiqsitaunajarusi piviuttaqutiyumiññaqsivłusi, qanutupayauraq ikayuutiyumiññaqsivłusi avannun. ⁸ ¹⁴Qanuq kamagigisi iluqaisa God-im pitqurani iñuukavsi uumatun, “Piviuttaġiun siłalliñ iliktun ililugu.”^h ¹⁵Aglaan pisaanñatiaqsiguvsu uqavaaġlusiłu avannun, qanagisitchi. Maqurrutiniaqtusi avannun tainna piguvsu.

Ilitqusigiksuaġlu Piłuksisuguruuaglu Iñuusiq

¹⁶Uqallautigivsi uumiña, Ilitqusigiksuaun aŋalatisunaiññaqsivłu iñuusiqsi. Kamaginagu piłuksisuguruuaglu iñuusiq. Suli Ilitqusigiksuaun kipigñiuġutiñi paaqsaanammiut piłuksisuguruuam iñuusivsi kipigñiuġutiñiñun. ¹⁷Qanuq kipigñiuġutiñi piłuksisuguruuam iñuusivsi paaqsaanarut Ilitqusigiksuaun pitqutiñiñun ilivsiññun, aasii pipkalaiłłgich sut pisukkaluakkasi. ¹⁸Aglaan aŋalatinnavsi Ilitqusigiksuaun, annañniatañaiqsusi kamaksriñiatañnikun Jew-guruat pitquraniññik.

¹⁹Piłuksisuguruat iñuusivsa pipkaġuugaatigut allatuutinik tuvaqaataitchuat tuvaqaatiqaqtuallu, pigiitchuanik kipigñiuġutinik, pitqurailaġniġnik atuġniñagun timim, ²⁰ukpiqsraġnik god-aunitchuanik, aŋatkuliqutinik, uumikkutigiġniġnik, uqavaaġutinik, killuqsrautinik, qinnautinik, siññatinik, atiqirrutinik, atiqirrutikun ilaaguaqatigiisitautinik, ²¹tutcutinik, iñuagutinik, imiġniġnik, imiñasivłuni qanakałaanġiutinik, tainnatullu ittuunik. Kilikkivsi, kilinġaluaġmiłlavsi sivuani, tamatkua savaaqatuat tainnasiñik qilañmukkumiñaitchut, God-im atangivianun.

²²Aglaalli Ilitqusigiksuaun piviuttaqutiqatitkaatigut quviasuunmiglu tutqunmiglu qinuirrunmiglu nagliktaunmiglu nakuunmiglu ukpigñiġniġmiglu ²³pikałaktautairrunmiglu ilimun aŋalarrutilluataġniġmiglu. Iñuich iñuuruat tainna pitqurat taluqsraliġiñitkaich iñuutqulugich. ²⁴Aasii tamatkua atausiññuqataunajarusat Christ-mun aŋalatinñajarusat piłuksisuguruuanun iñuusimiqnun, qanuq pisuguukkanich piłgusiñiłlu pigiitchuat kikiaktuurraquataummatun piñarusat Christ Jesus-mun. ²⁵Piqaġniqafta isuitchuamik iñuggunmik Ilitqusigiksuaun, aŋalatituiññaqta Ilitqusigiksuaun. ²⁶Piġuqtinajitcha uvaptiñnik qapiqtautinaġluta killuqutinaġlulalu.

Ikayuutisitchi Avannun

6 ¹Aniqatiit, iñuk piłuksipkaqtukpan qanusipayaamik piłunmik, ilivsi aŋalatittuasii Ilitqusigiksuaun utiqtitaksraġigiksi pikałak tautaitchuakun. Qanagilusi ilivsiññun, ilaannivsaug ikłigutachaktinniaqtauviaġmisi. ²Ikayuutisitchi avannun killuqsaqtiniaqtaukavsi. Tainna piguvsu taññiġniġiisi Christ pitqurani ilivsiññun. ³Iñuk kiñaliqaa isumagumi piguqtigluni inmiñnik, ikayuuyummataiġluni piłuksiruamik, sagluqiruq inmiñnik. ⁴Iñullaa naipiqtuġli inmiñun, aasii nakuunniqpan iñuutchiñi isumakkutigiłluataġniaqtuq inmiñnik, naipiqtuutiqañaiġluni iñuum allam piñararjanik. ⁵Qanuq iñullaa isivġiqsauniaqtuq ilaan nanmiñiq iñuusigikkaġmigun.

⁶Iñuk ilisausiaqatuaq God-im uqaluñiñnik, aitchuyummatiaqtuksraugaluaqtuq pigikkamiñiñ ilisaurriruamun. ⁷Sagluqipkaġnasi, God kipagirauyumiñaitchuq. Nautchialiqiritun kivriruatun qanusiksrapayaanic nautchiaksranik kangaqsrurunmiñnik, tainnatun iñuk paaqłusiaqagnaqtuq qanutchikun

⁸5.13 Mt 20.26. ^h5.14 Lv 19.18; Ro 13.8-10. ⁱ5.17 Ro 7.15-23. ^j5.24 Ro 6.3-14; Ga 2.20; 6.14.

iñuusigikkağmigun.^k ⁸Qanuq iñuk iñuuruaq pisuğuiqsimaagtinniaqtuğu piluksisuguuruaq iñuutchiñi, suksraunğıqsauniaqtuğ taamna pisigilugu. Aglaan iñuk iñuutuiññaqtuag Ilitqusigiksuamun aňalatiñhuni, iñuuniaqtuğ isuitchuamun Ilitqusigiksuakun. ⁹Aasii pilaiğutiñaiñlakput nakuurualiqiniq, qanuq qapıñitkupta akiññagniaqtuğ God-im akiñiiviksraña tikitpan.^l ¹⁰Tavraasii, piviksraqaqtılaaptiktun, nakuurualiqita iñupayaanun, ikayuñhamaağlugich tamatkua ukpiqtuaguruat.

Aqulliich Kiliktuutit Pağlatillu

¹¹Tautuksigik qanutun aňitigiruat aglaich aglaatka uvamnik ilivsiññun. ¹²Iñuich tamatkua maliksuktitchiñiaqsaaruat ilivsiññik nalunaiññutchiqsautquvlusi Jew-guruatun, iviğaiñiaqsiññaqtut iñuñnik, nagliksaagtitausunıññutıñ pisigilugu ukpıgıniq kisanun Christ tuqutaanun aňarraurami annaurriññaruamun. ¹³Qanuq tamatkua-unnii nalunaiññutchiqsauñaruat timimiñni kamagilaiñmigaich God-im pitqurañi. Naaggauvva nalunaiññutchiqsautqummigaasi, uqavigaagutıgısuksısi ilimiñnun ilitchitquraunıññusi. ¹⁴Aglaan uvaña uqavigaagutiqağunıpiiaqtuña supayaamik, aglaatua-luk Atanıq Jesus Christ tuqunıññılu aňarraurami pisigivlugich piluutitka. Aasii taamna pisigivlugu, ukpıñaitchuat pilğusıñich tuqunaruat tun ilıñarut uvamnun, aasısuli uvaña tuqummatun ilıñiññun. Sivunıqaqtuğ taamna, piluusiqsunıqısuña tavrıññaaglaan. ¹⁵Qanuq nallıak-unnii nalunaiññutchiqsauñıññıgıvlu nalunaiññutchiqsauñıññıgıvlu annıqsuutaunıññıtuq, aglaan annıqsuutitaluuruq nutauruamik iñıgısuqsanıq Ilitqusigiksuakun.^m ¹⁶Aasii iluqağmıñ iñuutuiññaqtuat taavrumuuna, God-im ilımun Israel-ñi, tutqıutiqağlıch nagliktuunmıglu God-mıñ.ⁿ ¹⁷Tavrıññaaglaan kialiqa a sumaalluksaanaıgıñıña, qanuq ikiqaqtuña timimni nagliksaagtitaunıpkun pisigivlugu Jesus. ¹⁸Nagliktuutiqañata Atanıpta Jesus Christ itqatıgılisi, anıqatıit. Amen.

^k 6.7 Pr 22.8; Ho 8.7. ^l 6.9 2 Th 3.13. ^m 6.15 Jn 3.3-7; 2 Co 5.17. ⁿ 6.16 Ps 125.5; 128.6.

PAUL TUYUUTIŃICH EPHESUS-MIUNUN

IiŃhuqquŃit

Paul tuyuunmiñi Ephesus-miunun nuimaruađıgaa “God-im sivunniugutaa, atautchimuguklugu savaapayaaq qilagmiļu nunamiļu, qaukđıgilugu Christ” (1.10). Apıđimmigaich God-im iñuñich iñuutquvlugich taaptuma sivunniugutim sivunga taññıñia-quvlugu atausiññuqataulutik Christ-mun.

Aglaktim nalunaıgaa uqautiksrani atiniq uqausıgıvlugu qanuq God aapauruamun iñuksraqtuñanıña, sulıqtıgıñaiqsautılaañich sulı qilđutaiqsautılaañich Jesus Christ-kun Iđñıguruakun, sulı kamañaqtuaq unniqsuđıisaa taññıqsauyumaqtuaq Ilitqusıgik-suakkun. Aıppañagun sulı apıqsırıruq taıguaqtuanun iñuutquvlugich qıñıgnaqsıllısisaglugu atausiññuqatautılaañat Christ-mi.

Qanusıpayaatıgun uqaluktıgun nalunaıqsaurut atausiññuumanıñat iñuñısa God-im piqatıgıvlugu Christ: Añaayyuvik timitun ittuq, Christ qaukđıuvlugu, naaggaunnii iglutun kañıgallugıvlugu Christ, naaggaunnii nuliaguruatun aasii Christ uıgıruatun. Aglaktuq aksıuktauvluni isumagisađñaıqługu naglıktuutiqpaña Christ uamani tuyuunmi tautuktitkaa uqalulluatatıgun. Qıñıgnaqsırıruq sunapayaaq Christ pıvıuttaqquptaagun, aıchtuutiğiniñagun, sulıqtıgıñaiğutaagun, naglıkkutaagun sulı pıluutaiññıñagun.

Avgutit

Sıvullıqsaagun	1.1-2
Christ-lu añaayyuvıuruallu.....	1.3–3.21
Iñuusatqıgıñıq Christ-mi.....	4.1–6.20
Ađıusaun	6.21-24

1 ¹Uvaña Paul, tilıraña Christ Jesus pisuutaagun God-im, tuyuqtuña ilaaguaqtauruanun God-mun, ukpıgnaqtuaguruanun Christ Jesus-mi [Ephesus-miittuanun.]^a ²Naglıktuusiaqpaqagıchtısuq tutqıunmiglu God-miñ Aapaptıñıñ Atanıgmiļu Jesus Christ-miñ.

Quviasaagısiat Christ-miñ

³Nangaglakput God, Aapaña Atanıpta Jesus Christ, qanuq atausiññuqatıgıñakaptıgu Christ, ilaan aıchtuñagaatıgıt annıqsuutaıyumi-ñapayauraqtuanıq uvaptıñnun itqanıqsaqluta qilıñmuñniksrapıñ-nun. ⁴Savañaiññagmi-unnii nunamik, God-im piksraqtaagıanıñagaatıgıt atausiññuqatautquvluta Christ-mun, iñuuyumiñaquvluta nalaunñaruakun, sulı pasıñagumiñaiļluta pıluunmik sıvuqqamiñi. ⁵God-im pıvıuttağıñavluta taimañña, aasii piksraqtaagıkamısiğıt taimanı ilaa sıvunniñammıuq tıguağukłuta inmiñun, tiliļlugu Jesus Christ nunamun tuqquıtıquvluta. Taamna piğagaa ilaan pisuutıgıvlugu. ⁶Tavraasii nangaglakput God, qanuq atqunapiagataq naglıktuutiqpaqararug uvaptıñnun, atausiññuqataullasıkamısiğıt pıvıuttağıramiñun Iđñıgmiñun.

^a1.1 Ac 18.19-21; 19.1.

⁷Christ tasuŋagaatigut God-mun, maqipkaqługu auni tuqquktivluta, God-mun suliquitiginaiquvlugich itqaumayumiñaigługich pıluutivut.^b ⁸Tainna pikami, ilaa atqunapiagaataqluni nagliktuutiqpqaŋaruq uvaptiŋnun. ⁹Qanuq God isumatupiağataqtuaq sulı kaŋiqsiŋavlugich supayaurat, salapqinagaa pisuutini uvaptiŋnun. Ilaan sivunniugutigiŋakkana ilisimananaŋaitkaluaqtuaq sivuani, Christ-gum paŋmapak taŋŋinagaa. ¹⁰Aasiuvva God-im sivunniugutigiŋakkana, piviksraq nalautitpan supayaat ilaan savaani atautchimuquvlugich piqatigilugu Christ Atan-guruq supayaanun, sut qılaŋmiitkaluaqpata, naagga nunamiitkaluaqpata.

¹¹Atausiŋuqataukapta Christ-mun, kiŋuvaannaŋarugut iŋuggunmik isuitchuamik. Taamna piŋaruq God-im sivuniŋiŋavlugi tainna pıruksravlugi. Ilaan nalautitchuagai ataramik sivunniugutini. ¹²Taamna pisigilugu, uvagut Jew-guruat ukpiqqaqtuaqut Christ-mun iŋuuruksaurugut ilisimanaqsisağlugi qanutun God-im kamaŋaqtilaŋa, iŋuŋnun naŋağumiŋaqsiługu. ¹³Sulivsauc ilivsi, tusaaganikavsiuŋ uqaluk ilımun ittuq, tusaayugaagiksuaq annautikun, sulı ukpiğivlugi, Ilitqusiğiksuaum unniqsuqlıisaunaruam nalunaŋiŋutchiŋagaasi, God-mun pigiliutivlusi.^c ¹⁴Tavraasii nalunaŋiŋutchiqsauŋavlusi pigiliutivlusi God-mun, nalupqisukkumiŋaitchusi annaurrautilaavsiŋiŋik paŋmapaŋmiŋ qılaŋmugatağlusi. Pisigilugu taamna, iluqağmiŋ iŋuich naŋağlırruq God kamanautaagun.^d

Paul Aŋaayyutaa

¹⁵Taamna pisigivlugi, tusaŋavluŋa ukpiğutivsiŋiŋik Ataniğmun Jesus-mun sulı pivıuttaqquktivsiŋiŋik iluqaiŋiŋun ilaaguaqtaauruanun God-mun, ¹⁶qu yaŋaiyuitchuŋa ilivsigun God-mun, itqaumavlusi aŋaayyutimni. ¹⁷Apigiğiga God-ıŋa Atanipta Jesus Christ, kamaŋaqtuq Aapa, puttusritquvlusi ilaan isumattutaanik, ilivsiŋiŋun God ilitchuğimmağiksıtuquvlugu. ¹⁸Sulı apigiğiga God ilitchuğipkaquvlusi nalupqigiŋaigługu annagumman taavrumuŋa God-im ququŋammaasi, sulı ilitchuğilugu inuaŋaiŋiŋiŋa kamanautim, God-im ilaaguaqtanisa kiŋuvaannaktaaginiakkaŋat. ¹⁹Apigiğivsaagmigiŋa God ilitchuğipkaquvlusi qanutun kamaŋapiagaataqtilaŋanik ilaan suaŋŋataa ikayuğumiŋaqłuta ukpiqtuaguruaguut. ²⁰Taavrumuuna kamaŋapiagaataquakun suaŋŋatikun God-im aŋipkaŋagaa Christ tuqqunmiŋ, aasii aqvitiługu kamaŋaqsipkaqtavıŋmun ilaan taliqpiata tuŋaanun qılaŋmi.^e ²¹Tavra Christ kamaŋaŋhaaqsıŋaruq isağuliŋniŋ ilitqusiqlıuŋniłlu, sulı suaŋŋatiniŋ atanıŋaqtunıllı. Aasii ilaan kamanautaa kamaŋaŋhaasugruktuq supayaanıŋ mattumani nunami, naagga nunami qaiyumaqaqtuami. ^{22,23}Aasiis ulı God-im aŋalatchiyumiŋaqsıŋagaa Christ supayaanik, iŋupayaanıglu. Aasii Christ niaquummatun ittuq aŋaayyulıqıruanun timigiŋmatun itamiŋun. Ilaan atanniqsımagai iluqaisa aŋaayyulıqıruat, sulı nayuqlıataa ittuq iluqaiŋiŋi, tainnatuttaq nayuqlıataa inmatun sumıliqaa.^f ^g

Tuqqunmiŋ Iŋuggunmun

2 ¹Tavra ilivsi qaŋapak tuquŋaruatun iŋuktun inŋagaluaqtuasi qanuq pıluksıŋavlusi kamaŋiŋiługıllı God-im pitquraŋi, God-im aitchuŋagaasi iŋuggunmik isuitchuamik. ²Taimani iŋuunagaluaqtuasi pıluusiqtunı, nunam iŋuŋisa iŋuusiatiŋun. Taimani qaukhiata ilitqusiqlıuich pıluusiqipkaŋavlusi, paŋmapaksulı iŋuŋnik kamaksripkaiŋiŋmatun God-im pitquraŋiŋiŋik.^h ³Tainnauvva iluqata qaŋavlugi iŋusuunagaluaqtuaguut. Pisuunaruaguut qanuq pıluksısuuuruat iŋuutchiŋa pisukkaŋiŋiŋik, iŋuuvluta ivıgagıniugaqsıŋiŋaqługich timiptalu isumaptalu pisukkaŋich. Tavra ukpiqtuagunıŋiŋaŋta taimani,

^b 1.7 a Mk 10.45; 14.24; He 9.12-14. ^b Col 1.14. ^c 1.13 Lk 24.49; Jn 14.26; 16.13-15; Ac 1.4; 2.33.

^d 1.14 2 Co 1.22. ^e 1.20 Ps 110.1. ^f 1.22 Ps 8.6. ^g 1.22-23 Col 1.18. ^h 2.2 Eph 6.11-12; Col 1.13.

tatavsqa tauyumiñanagaluağmiugut allatuttauq iluqaisitun ukpiñaitchuatitun iñuktitun.ⁱ

⁴Aglaan God naglikkuti qpaqanaruaq uvaptiñnun suli piviutta qipaqaagaatigut. ⁵Irrisiquanagaluaqtilluta tuqunaruatun iñuktun pisigivlugich piñuutivut, God-im aitchuñagaatigut iñuggunmik isuitchuamik añipkaqamiuñ Christ tuqqunmiñ, qanuq atausiñjuqatigiñagikput Christ. God-im nagliktuuti qpaqanagun annaurraunaruqut.^j ⁶Aasiisuli atausiñjuqatigiñavlugu Christ, añipkaqtauganiñammattun ittugut Christ añipkaqtaumman. Suli inmiuq uvagut qilañmiitaniñmatun aquppivluta inaani kamanaqsi pkaqtauvium piqatigivlugu Christ Jesus, qanuq ilaa atausiñjuqatigiñagikput. ⁷Tainna pikami God piaqłuktautaipiagatanaruaq uvaptiñnun atausiñjuqatigipkaqamisigut Christ-mun, aasii taavruma ilisimanaqsiñiağaa isuitchuamun qanutun God naglikkuti qpaqaqtillaña uvaptiñnun. ⁸Qanuq God-im nagliktuuti qpaqanagun annaurraunarusi ukpiliqavsi. Annautiñaitchusi ilivsiññik sunik piñusi. Taamna annaun God-im aitchuutaa ilivsiññun. ⁹Annaurraun aitchusi pisigivlugich piğusilluatasi. Annaurraullaniğuvsi piğusilluatasi pisigivlugich, iñuk uqavigaagutiksraqağniagaluqtuq. ¹⁰Aglaan God ilaa allañjuqtitchiñaruq uvaptiñnik, atausiñjuqataullasivluta Christ-mun, iñuulluatallassitquvluta. God sivuniqananiqsuq iñilğaan tainna iñuuruksrauvluta.

Atausiñjuqatigiñiq Christ-mi

¹¹Tavra itqaqsuñ qanauvlugu ilivsi Jew-guñitchuasii taiguqtaunagaluaqtilaaqsi nalunaiññutailanik Jew-guruanun timimiñni nalunaiññutaqaqtuanun. ¹²Itqamasitchi taimani atausiñjuqatigiñaitkiksi Christ, ilañaiññarusi God-im iñuksraqtaañiñun Israel-guruanun. Piqatauyumiñaiññarusi aitchuusiaqaqtuanun unniqsuqñiisunik God-im sivunniugutigiñakkañiñik iñuksraqtaamiñun, aasii piqañiññusi annagummanmik, suli naluvlugu God. ¹³Tavra uñasiğuuñagaluaqtuasii God-miñ, pañmapak Christ qağğisiñagaasi ilaanun, maqipkaqlugu auni tuqputivlusi. ¹⁴Christ añuyautaiqsiniñagaatigut God-mun avanmullu. Jew-guruallu Jew-guñitchuallu atinjtikaluaqtuat uumikkutivlutin, pañmapak atisiñarut añuyautiñaiqlutin.^k ¹⁵Jew-guruat pigivlugich iluqaisa God-im pitquranj, añayyuvikpañmilu pirağautchich, isummatigiñarut inmiñnik nalaunğañhaaqłutin Jew-guñitchuaniñ. Tavra Christ tuqkama, asivañagai pitqurapayaurat nalaunğasiñiağutaunaiqlugich iñuñnun, aglaan iñuich nalaunğasi pkaq tauyumiñaqsi vluğich ukpiglutin ilaanun. Taamna pisigivlugu Jew-guruallu Jew-guñitchuallu atausiñjuqatigiñagaat Christ, aasii añuyautiñaiqlutin avanmun.^l ¹⁶Atunim Jew-guruallu Jew-guñitchuallu avilaitqatigiñiksittut God-mun Christ tuqputaagun añarraurami, aasii pañmapak suuramik-unni uumikkutaiqsut avanmun.^m ¹⁷Suli Christ tiliñagai alğaqsuirini quliaqtaugutitquvlusi añuyañaiğunmik God-mun, ilivsi Jew-guñitchuasii uñasiñagaluaqtuasii God-miñ Jew-guruallu qanittuat God-mun.ⁿ ¹⁸Tavra atausiñjuqatigiñakaptigu Christ iluqata, Jew-guruallu Jew-guñitchuallu, ikayuqtiaqatugut atautchimik ilitqusigiksuamik ullautitquvluta Aapamun.

¹⁹Tavraasii tavraññaaglaan allayuagunaiqsusi iglaagunaiqsusilu, aglaan atausiñjuqataurusu ilaaguaqtauruanun God-mun, ilalutivlusilu igluqatiniñun God-im. ²⁰Ilivsi igluqpaum ilağimmatun itkaasi nappakkağata maññuliğmatun pivlugu tilirauruaniglu uqaqtiniñiglu God-im, Christ Jesus ilaa sivulliqsun maññuksratun uyağaktun maññuliuti qqaqlugu.^o ²¹Qaanun taavruma maññuliutauqqaqtuam uyağaum igluqpak iluqani ipiqqiqsauruq aasii nappaqlugu

ⁱ 2.3 Col 3.6. ^j 2.1-5 Col 2.13. ^k 2.14 Jn 14.27. ^l 2.15 Col 2.14. ^m 2.16 Col 1.20. ⁿ 2.17 Is 57.19. ^o 2.20 Is 28.16; Mt 21.42.

aŋaayyuviguqsaiññaqtuutun ilaaguaqtauvlugu Ataniġmun. ²²Tavraptauq tainnatun ilivsi ilaġimmigaasi God-im igluata aasii God inuuvluni iluvsiñni Iilitqusiġiksuamigun.^p

Paul Savautigai Jew-ġuñtchuat

3 ¹Uvaŋa Paul tigutaaqtauruŋa pisigivlugu alġaqsruiniġa tusaayugaaġiksuamik Christ-kun ilivsiñnun Jew-ġuñtchuanun. ²Iliisimarusi God-mun aitchuŋatilaamnik taavrumiŋa savaaksrapiaġatamik, alġaqsruiniġmik ilivsiñnun Jew-ġuñtchuanun God-im nagliktuutiqaŋanik.^q ³Taamna sivunniugutaa God-im Jew-ġuñtchuanun ilisimanaiñŋaruq sivuani, God-im salapqinġagaa uvamnun. Taamna uqautigillaŋagiga uqautigipiasuŋaġnagu tuyuutimni.^r ⁴Aasii taiguallaisa tuyuutitka, puttuqsriñiaġiksi kaŋiqsisiaqtilaaga alġaqsruutiqaġniġmik Christ-mik. ⁵God-im kaŋiqsipkaŋaitkaa taimani inuuruuanun inuŋnun paŋmapak kaŋiqsipkaisiġmisun ilaaguaqtamiñun uqaqtimiñullu Iilitqusiġiksuakun. ⁶Aasiuvva God-im salapqinġakkaŋa. Jew-ġuñtchuat kiŋuvaannaqataullasivluġich Jew-guruanun. Iliŋich Jew-guruatuttauq pigillavluġich Christ-gum, aasii piqataullasivluŋiŋ annaunmun unniqsuqhiisaŋaruamun Christ-kun, ukpiġiliqamisigik tusaayugaaġiksuat.^s

⁷God-im piksraqtaaġinġagaŋa alġaqsruirautquvluŋa tamattumiŋa tusaayugaaġiksuamik, nagliktuutiqaqqaqtuuni uvamnun annautivluŋa suaŋŋanmigun. ⁸Kamanañniġsraugaluqaqtiluŋa iluqaiñniñ ilaaguaqtauruaniñ God-mun, ilaa naglikkutiqaŋaruq uvamnun, aasii uvamnun alġaqsruutiġitquŋagai Jew-ġuñtchuanun inuaŋaitchuat anniqsusiaksraŋich iluqaġmiŋ, atausinguqatauŋaruat Christ-mun.^t ⁹Suli God-im piraksriŋagaŋa kaŋiqsiñaqsitquvluŋu ilaan sivunniugutiŋarani inupayaanun, annaurrauniksraŋat inupayaurat Jew-ġuñtkaluqaqtuat Jew-guruallu. God-im savaŋaruam supayaanik, nalunaqtiŋagaa aippapak taamna sivunniugutini. ¹⁰Paŋmapak God-im ilitchuġipkaŋagaa sivunniugutini aŋaayyuliqiruatiġun, tamatkua iluqaisa isaġulġillu ilitqusiġiullu tautuquvluġich taŋŋiutaanik kamaŋaqtuam isumattutaata God-im. ¹¹God-im sivunniugutiŋagaa taimaŋŋa-qaŋa isuaniñ taamna sivunniugutini taŋŋiqsauniġnivluġu Jesus Christ-kun Ataniptiġun. ¹²Aasii pisigivlugu ukpiġniqput ilaanun, qikkisaiġluta attaqsruutaiglutalu ullautiyumiñaqtuġut God-mun. ¹³Nagliksaaqtuŋa pisigivlugu quliaqtuaqaġniġa tusaayugaaġiksuamik ilivsiñnun, aasii apigigivsi ipiqtusuuŋitquŋiġuġu taamna, aġlaan qaŋiŋaisaagusiġitquvluġu pisigilugu anniqsusiqaŋaniqsi alġaqsruutipkun ilivsiñnun.

Pivuttaqquataa Christ

¹⁴Isummatigikapkich tamatkua iluqaisa God-im sivunniugutiŋa-ŋaŋi, puġluŋa aŋaayyuruŋa Aapamun, ¹⁵Aapauruamun iluqaiñnun ukpiqtuamun, qilaŋmiitkaluaqpata naagga nunamiitpata, ¹⁶aŋaayyuvluŋa God-mun inuaŋaitchuamik nagliktuutiqaqqaqtuamun, suaŋŋasipiaġataquvluŋu Iilitqusiġiksuanaŋun iluvsiñniittuamun inuuyumiñaqsiŋuŋu nalaunŋaruakun, ¹⁷iliŋi manaġumauq Christ inuutilaŋa uummativsiñni siviŋutilaŋatun ukpiqsimaagnivsi. Aŋaayyummiuŋa-suli pivuttaqsriqpaqtuagukavsi, kaŋiqsiyumiñaqquvluġu piqatigilugich iluqaisa ukpiqtuata ilitchuġilugu uummativsiñniñ, ^{18,19}qanutun kamaŋaqtillaŋa pivuttaqquataa Christ-gum uvaptiŋnun. Pivuttaqquataa kamaŋaqpaiġuŋu ilitchuġimmaġiksiyumiñaitkikput iluqaan. Sutun ittuq aktillaagŋaġumiñaiŋiaqtuutun, ikiqtulhaaqtuuni, takilhaaqtuuni qutchihaaqtuuni

^p 2.22 1 Co 3.16-17; 1 P 2.4-5. ^q 3.2 Col 1.25. ^r 3.3 Ga 1.12. ^s 3.4-6 Col 1.26-27. ^t 3.8 1 Co 15.9.

itilhaaqłunił supayaamiñ qiniqtuuraagumiñakkaptiñniñ. Tainnainniñman añaayyutigivsi ataramik iñuutquvlusi nalaupiağatağlugu God-im iñuutqutaa ilivsiññun.

²⁰ Qanutuħhaaq God-im pisiyumiñagaatigut qaanigługunnii apiqsriagiymuñakkaqput naagga qiniqtuuraagumiñakkaqput. Taamna ilaan pillagaa ilitqusigiksuakun ikayuqtigianikkaptigun ilaan iñuutqutaagun uvaptiñnun.

²¹ Iñupayaat isuilaaamik nangaglırruğ God pañmapaṇmiñ isagutilugu isuitchuamullu, pisigilugu ilaan aktilaaganignağumiñaitchuaq kamanautaa ilisimanaqsinjaruaq añaayyuliqiruatigullu Christ-kullu.

Atautchisun Timitun Inniç

4 ¹ Tavraasii uvaña, tigutaaqtaq savautivlugu Ataniq, qiniñuağivsi iñuutquvlusi nalliummatiruamik God-im iñuutqutaanun ilivsiññun, ² kamasañiļlusi pikafaktautaiļlusi qiniuirutilusiļu avanmun, manimmisilusiļu pimaqłuutivsigun avanmun pisigilugu pivitutaaqutiniqsi. ³ Ilitqusigiksuam atipkağlisi, tutqiuṭiqagumausi avanmun. ⁴ Qanuq iluqasi atausiurusi, timitun atausiuruatun. Atausiummiuq ilitqusigiksuuq, aasii God-im quqanjammiagaasi piqatigiiquvlusi atautchimi annagummanmi. ⁵ Suli atausiummiuq Ataniq, ukpigivigikkaṇat iñuich atunim, ilañiutinjammii atunim atautchimun paptaiğunmun. ⁶ Suli atausiummiuq God, aapanat iñuich iluqagmij, qaukligikkaṇat supayaat, savaktuaq supayaatigun, sulii iñuuruaq supayaani.

⁷ Tavra Christ aitchuğagaatigut atausiullaavluta piraksrallaanik supayaanik pitqukkamiñik uvaptiñnun. ⁸ Taamna sivuniğivlugu, aglausimaruq Bible-ni inna, “Mayuqami qilañmun, aullarrijaruq tigutaaqtağinakkañiñik Tuunğam, sulii qaitchivłuni piraksranik iñuñnun.”

⁹ Sumik sivuniqaqpa uqallaun, Ilaa mayuñaruq? Sivuniqaqtuq mayuqsanaiñğami atqanjaruq atchinqiñisrapiagatananun nunam. ¹⁰ Aasii taamna atqanjaruq ilaaguruq mayuñammiruaqtauq qutchiñiñisramun qilañmun, ilaan atanniqsimasukługich supayaurat. ¹¹ Aasii aitchuutiñi innasiuñarut, iñuich ilañich tilirautquvlugich, ilañich uqaqtautquvlugich God-mun, ilañich tusaayugaagiksuanik alğaqsrutquvlugich, ilañich añaayyuliqsautquvlugich ilisaurrautquvlugilıu. ¹² Taamna piñagaa, itqanaiyaqsaqlugich iluqaisa God-im iñuñi savaaqsrannun ukpiqtuaguniğmiñi, sivunmuktuutiksrañannik añaayyuliqiruat, timigikkañi Christ. ¹³ Tavra iluqata atunim ukpiligataqtilluta, sulii uvaptiñnun ilitchuğipiagataqtillugu Iğniña God-im, iñuullautaguminaqsilğatağluta iñuusipiagatamik Christ iñuusigitqukkanañik uvaptiñnun, ilaan iñuusimisun. ¹⁴ Tavraññaaglaan inñaiğniñiaqtugut miqıqtutun maliksuyaruatun, asiñuutipkağumiñaiğluta killukun ilisaurrutiniññun sagluqinnigniaqtuat iñuich, pisaasunmikkun killukun ukpiqtichisuuruat iñuñnik. ¹⁵ Aglaan sivunmuktuqtuksraurugut supayaakun Christ-tun ilisaiñ-ñagłuta ilisaurrutigilugu ilumun ittuq pivitutaaqutilluta. Christ niaquuruatun ittuq, ¹⁶ aasiilı uvagut sulliñiğimmatun itkaatigut timim. Timi aṇalanmatun niaquata sulliñipayaurañi savanmatun surruilıutij navyaapayaurat uniuqtinñaiłutij, tainnatulli ikayuutiruksraummiugut avanmun ilisaiññagugłuta Christ-tun pivitutaaqutilluta avanmun.”

Nutauruaq Iñuusiq Christ-kuaqtuq

¹⁷ Tavraasii Ataniq uqaqsıqlugu uqallautigivsi qapiñaiqlıña tavraññaaglaan iñuusiqañaiquvlusi Jew-guñitchuatun, isumaqaqtuatun anniqsuutaunitchuanik,^x

^u 4.2 Col 3.12-13. ^v 4.8 Ps 68.18. ^w 4.16 Col 2.19. ^x 4.17-19 Ro 1.21-25.

¹⁸suli kanjicsilaiḥḥutinj, qanuq nalupiallaktut uqayunaitchullu. Ilijich ilanjutiyumiñaitchut inuutchimun God-im aitchuutaanun. ¹⁹Suqpagillainjagaich-unnii iluqaisa kanḡunaqtuat sut, aitchuutigivlutinj inmiḡnik qanusipayaamun pigiilliqunmun, maliguaqḡugich isummiutitinj qanusipayaauramun pigiitчуamun pitchaiḡiraḡniḡnatinj.

²⁰Iḡisaḡaitchusi tainnatchimik inuutchimik ilisausiavsigun Christ-kun. ²¹Nalupqin aitchuq tusaayugaaḡinjagiksi Christ, aasii ilaan maliguaqtigimmasi ilisausiaqanarusi ilumun ittuanik Jesus ilisaurrutinjñik. ²²Tavraasii aḡalatinḡaiḡitchi piluksisuguuruanun inuusiḡruavsiniñun, pipkaisuuruanun ilivsiñnik taimani inuusiḡisuukkavsiñnik pigiipiḡataqtuakun inḡaruanik, kipiḡsaaḡusi pigiitчuanun sagluqivlusilu. ²³Nutaḡuqtuksraupiaqtusi kipigniugutigikkavsigun isumanivsiññilu. ²⁴Aḡalatittuksraupiaqtusi nutauruamun inuutчivsiññun savaaguruamun God-im irrusiatun, inuupkaiyumiñaqtuamun ilivsiñnik ilumutun nalaunḡaruakun piluutaitчуakullu.²

²⁵Tavraasii sagluḡaiḡitchi. Inupayaaq uqaqtuksraupiaqtuq ilumun ittuanik ukpiqtuaguqanmiñun, qanuq iluqata atautchimiittugut timaani Christ.^a ²⁶Qinnaliguvsi piluksisiginagu. Qinnanjanasi uvluqtutilaanatun,^b ²⁷tuunḡaq piviksraqaqtitaunitchumauq piluksipkaḡumiñḡlusi. ²⁸Tavranḡaaglaan tigligaqti tigliganaiḡli, aḡlaan savagli saglutaḡautaitчуakun, aitchuutiksranikkumauq piiḡliqtuanun. ²⁹Uqaluḡaḡnasi anniḡutauruanik inuḡnun, aḡlaan uqaluḡaḡitchi anniqsuutauyumiñaqtuaniḡ sivunmuktuutauyumiñaqtuaniḡlu, tamatkua tusaaruat uqaluvsiñnik anniqsusiaḡaḡumaut. ³⁰Suli isumaalluksaaḡnagu Ilitqusiḡiksuaḡ God-im, qanuq Ilitqusiḡiksuaḡ God-im nalunaiḡntchiutigijagaa pigiliutivlusi, nalupqinaiyautigivlugu uvlumi taivrumani God-im annaktinniḡmasi iluqaaniñ piluunmiñ. ³¹Uumiḡruutiḡaḡnasi iluvsiñni, piavsayyataillusiḡ qinnautailḡusiḡ qanaaḡutailḡusiḡ, suamaruanik uqanaiḡlusilu naḡḡuksruutiḡaiḡlusilu, ³²piḡḡuktaut inaiḡlusilu avanmun, nagliksrautiḡaḡlusilu suliquḡinaiḡutilusiḡ avanmun, God-iptauq suliquḡinaiḡammagich itqaumayumiñaiḡḡugich piluutisi pisigivlugu Christ.^c

Iñuusitchi Qaummaḡmi

5 ¹God-im tainna piḡpagivlusi miḡliqtuliutimmasi ilivsiḡ tainnatun piñiluktuksraurusi avanmun, qanuq ilaan piviuḡtaḡivlusi miḡliqtuḡiḡaasi. ²Piviuḡtaḡqutiḡpaḡaḡitchi allanun inuḡnun, maliguaḡlugu tuvraak sriutaa Christ piviuḡtaḡivluta aitchuutiginaruḡ inmiñnik God-mun tuqutauvluni piluutaḡiḡkḡuta. Tainna pikami, iviḡanagaa God, taipkunatun ikipkairuatun niḡrutinik aitchuikaminḡ ilaanun.^d

³God-im inuḡimmasi allatuqtuksraunitchusi, qanusipayaamiglu pigiitчuanamik, kaviuqtuksraunitchusiḡ suuramik-unnii. ⁴Uqautiḡaqtuksraunitchusiḡ kanḡunaqtuanik. Uqaqtuksraunijñmiasi asiliḡqutauruanik, suli pigiitчuanik uqaqtuksraunitchusi. Aḡlaan iluḡḡhaaqtuḡ nanḡaḡuvsiuḡ God. ⁵Una nalupqinaḡisiuḡ, kiñaliqaa allatuḡtauruḡ isigumiñaitчуq atanniqsimavianun Christ God-ivlu naagḡa pigiilliqirauruḡ naagḡaunnii kaviuḡtauruḡ, kaviuḡḡhaaḡugich inuillu sullu God-miñ. Taamna inuuraḡpaḡaḡniḡuruḡ.

⁶Kimulliqaa sagluḡipkaḡnasi ilumun inḡitchuanik uqaluḡnik, qanuq tamatkua pisigilugich God-im tatavsḡniḡaiḡai kamasulaitчуat inmiñnik. ⁷Sagluḡinniḡniḡaqtuanun piḡasiqsuutinasii. ⁸Ilivsiḡsauḡ piluusiḡiḡuḡaḡuḡaḡaluaqtuasii inuummatun taḡmi, paḡmapak Atanḡum inuḡiliutimmasi, piluusiḡiḡuḡaḡaiqsusi, qaummaḡmi inuuruatun. Tavraasii inuutuiniñaqtuksraurusi qaummaḡmi. ⁹Inuukavsi

² 4.22 Col 3.9. ³ 4.24 a Col 3.10. b Gn 1.26. ⁴ 4.25 a Zec 8.16. b Ro 12.5. ⁵ 4.26 Ps 4.4; Jas 1.19-20. ⁶ 4.32 Col 3.13. ⁷ 5.2 Ex 29.18; Ps 40.6.

qammaḡmi, iṅuupaqaqtitaursi nakuupiaqtuakun nalaunḡapiaqtuakullu ilumupiaḡlu ittuakun. ¹⁰ Ilitchisaiññaḡitchi iṅuuniagnaḡmik iviḡaumasuglugu Ataniq. ¹¹ Piqasiqsuutinasi iṅuḡnun pilḡusiqaqtuatanun anniqsuutaunḡitchuanik, iṅuuvlutinḡ taaqtuami. Aglaan satqummiqsigik pilḡusigiitḡchuanḡich qammaḡmun. ¹² Qanuq kanḡunaqtut-unni uqatigisaqtuni pilḡusinḡich nalunautchivlutinḡ. ¹³ Satqummiḡuvsigik qammaum qammaḡigviginiḡai piluutinḡich aasii satqummiḡlugich aasii ilitchuḡiguminiḡ qanutun killukuapiaḡataqtilaaminḡnik, ilaḡich ilaanni iṅuurraqsiñiaqtut qammaḡmi. ¹⁴ Taamna pisigivlugu God uqallaḡaruq Bible-ni inna, “Itiḡiñ siñiktii, qimakkich tuqutauyumiñnaqtuat piluutitin, aasiili Christ iṅuullasipkaḡniḡaatin qammaḡmi.”

¹⁵ Qaunaklaapiaḡitchiasiiñ qanuq iṅuutilaavsiñnik, isumalluaḡiitḡchuatan iṅuktun piḡaiḡlusi aglaan isumaturuatan, ¹⁶ atuḡhamaniaḡlugu piviksraq anniqsuunmun, qanuq makkunani uvluni iṅuḡiaktut piḡiitḡchuat piñaiḡlutchiqsuutit uvaptinḡnun savautitchaiḡisaavlugu Ataniq.^e ¹⁷ Tavraasii isumalluaḡiñniñasi, aglaan uvlutuaqpan nalupqinaḡñiluksiuḡ tuvraḡuglugu suna Atanḡum pitqukkana ilivsiññun. ¹⁸ Suli imiḡasisiqaḡnasi taanḡaḡmik, qanuq taamna piḡaiḡitḡchuamun pialapiaḡataḡniḡmun ittuq, aglaan ilitqusigiksuamun aḡalatitḡitchi, ¹⁹ uqaurrutilusi avanmun psalms-nik nanḡautinḡilu ilitqutchikullu atuutinik, atuḡlusi atuutinik, psalms-niglu Ataniḡmun ilivsiññiñ,^f ²⁰ ataramik quyyatigilugich supayaat God-mun Aapamun, atqagun Atanipta Jesus Christ.

Tuvaqaḡtigiich

²¹ Qiksiksrautiqaḡavsi Christ-mun, kamakkutiḡaḡitchi avanmun. ²² Nuliaguruasii, kamagisigik uisi, kamagimattuttauq Ataniq.^g ²³ Qanuq uiguruuq ataniḡnaqutiqaqtuq nuliamaññun Christ-tuttauq ataniḡnaqutiqaqtuatan aḡaayyuliqiruanun, suli Christ ilaa annaurrigiḡaat aḡaayyuliqiruat, ilaan timigimmatun itanḡisa. ²⁴ Aḡaayyuliqirua tun kamakkutiqaqtuatan Christ-mun, tainnatuttauq nuliaguruat kamakkutiqaḡlich uimiḡnun supayaatigun.

²⁵ Uiguruasii, piviutḡaḡisigik nuliiasi, tainnatuttauq Christ piviutḡagimmatun aḡaayyuliqiruat suli aitchuutigivluni inmiñnik pisigivlugich tuqutaavluni.^{h i} ²⁶ Ilaa tainna piḡaruq aḡaayyuliqiruat ilaaguaqsaqḡugich God-mun, akuqtuḡnaḡumiñnaqsisaḡḡugich piraksriḡaḡai paptaiqsautquvlugich kamagilugilḡu uqaluḡni. ²⁷ Ilaa tuquḡammuiq iṅuich aḡaayyuliqiruaḡuglughich ilaan piḡiliutisukḡugich. Niviaqsiaq aḡunmun tuvaqaḡasiutiruatun ilaan aḡaayyuliqiruani piluutaitḡugai naḡḡunaqtuagilḡugich piñnaḡnaqtuatan niviaqsiatun tuvaqaḡiksrautiqaqtuatan salumavluni qanusilimaamiñ suḡiirrunmiñ. ²⁸ Uiguruat piviutḡagiraksraḡiḡaich nuliatiḡ nanmiñiq timimiktun ililugich. Iṅuk piviutḡaḡsriḡaruq nuliamañnik piviutḡaḡirug inmiñun. ²⁹ Qanuq qaḡaunniñ iṅuum uumiginaḡitkaa timini, aglaan pamatchuḡaa qaunagivlugulu, Christ-tauq qaunaksrimmatun aḡaayyuliqiruanik, ³⁰ qanuq ilaan uvagut timigimmatun itkaatigut atausinḡuqatigivluta. ³¹ Bible uqaluḡniñni God uqallaḡaruq inna, “Taamna pisigilugu, aḡutim qimaguuniḡik aapaniḡu aakaniḡu aasii nayuqsuutivlugu nuliiani. Tavra ilinḡik malḡuuruak atautchisun iṅuktun ilinḡiaqtuk.”^j ³² Kamanaqtuauq ilisaunrun salapqinḡaruq taavrumuuna Bible uqaluatiḡun tuvaqaḡtigiikkun, aasivsaug kanḡiqsigiga sivuniqaḡtilaḡanik Christ-mullu aḡaayyuliqiruanullu. ³³ Suli sivuniqaḡmiuq ilivsiññun tuvaqaḡtigiiksuanun. Aḡutipayaam piviutḡagiraksraḡiḡaa nuliiani ilimisun ililugu, suli nuliaguruam isummatigilluataḡlugu uñni.

^e 5.16 Col 4.5. ^f 5.19-20 Col 3.16-17. ^g 5.22 Col 3.18; 1 P 3.1. ^h 5.25 Col 3.19; 1 P 3.7.

ⁱ 5.25-27 2 Co 11.2; Rev 21.2,9. ^j 5.31 Gn 2.24.

Miqhiqtullu Aᅇyayaqaallu

6 ¹Miqhiqtuut, kamagisigik aᅇyayaqaasi Ataniq atausiᅇᅇuqatigiᅇakavsiuᅇ. Taamna nalaunᅇaruq.^k ²Qutchiksuakun isummatigisigik aapasilu aakasilu, taamna unniqsuqᅇisiqaaqtuq pitquranin^l ³piᅇlluataun itchumauq ilivsiᅇᅇun sulil iᅇuuyumausi sivisuruamik nunami. ⁴Aᅇyayaqaaguruasii qinnaguksaaᅇnagich miqhiqtusi, aglaan iᅇukkuksaqsigik natqiksruutigilugich siᅇᅇiqsuutigilugillu Atanᅇum iviᅇaumagikkaᅇi.^m

Kivgallu Kivgaqaqtuallu

⁵Kivgauruasii, kamakkutiqaᅇitchi tamatkunuuᅇa nunami atanigiᅇkavsiᅇᅇun, qiksigitugich savautilluatapiᅇlugich, savaurriyumalaᅇlusi savautimmatun Christ.ⁿ ⁶Savaᅇaᅇᅇlusi qiiᅇiqtiqaᅇuvsi kisian iᅇuᅇnik iviᅇaᅇiᅇaqtitun, aglaan piᅇlus kivᅇanᅇisun Christ, savaaᅇᅇlugu pisuutaa God-im piyumalaᅇlusi. ⁷Tavraasii savaurrisitchi piyummatigiksuakun savaᅇmatun Ataniᅇmun, iᅇuᅇnik savaurriᅇiᅇmatun, ⁸iᅇisimalusi kialiqaa nakuurualiqiani tainnatuttauq aitchuusiaqautiginiᅇaa Ataniᅇmiᅇ, kivgaᅇaluᅇumi naagga atangiᅇkaluᅇumi. ⁹Atanᅇuruasii, tainnatuttauq pisitchi kivᅇavsiᅇᅇun sivuᅇᅇasaaqsaiᅇᅇlugich, iᅇisimalusi Ataniᅇat ilivsiᅇu Ataniᅇsi qilaᅇmiittuaq aᅇalatchisilaᅇanik ativlugich iᅇupayaat.^o

Annugaat Aᅇyayunnat God-im Aitchuutiᅇi

¹⁰Aasiisuli, suaᅇᅇatiqaᅇitchi ikayuutaᅇun ilaan sapiᅇᅇaqtuam suaᅇᅇataata atausiᅇᅇuqatigiᅇalugu Ataniq, ¹¹atuᅇlugu iluqaan suaᅇᅇan God-im aitchuutaa ilivsiᅇᅇun, Tuunᅇaum payariᅇitchumagaasi pisaasuᅇmiᅇaᅇunmigun.^p ¹²Qanuq aᅇyayᅇitkivut iᅇuich timiqaᅇtuat, aglaan aᅇalatchiruat ilitqusiᅇᅇuich siᅇami, atanaurallu pigiitcheuat aᅇalatchiruat iᅇuᅇnik mattumani nunami, suaᅇᅇatillu aᅇalatchiruat pigiitcheuanik makkunani uvluni. ¹³Tavraasii ataramik atuᅇsiuᅇ iluqaan suaᅇᅇan God-im qaisimaakkaᅇa, payariyumagisi Tuunᅇaum piᅇlusiᅇkagᅇiutiᅇi uvlut pigiᅇᅇkpa. Itqanaitchitchi aᅇyaktitun iluqaisa atuᅇlugich aᅇyayunnat annugaasi iᅇᅇutugumiᅇaᅇumagisi akilᅇivsi piyuᅇᅇutiᅇi kiᅇuppiasunaᅇnasi.

¹⁴Tavra itqanaitchitchi. Aᅇyakti tavsiaᅇiksaᅇaruatun, tainnatun ilumun illusi God-mun, sulil aᅇyakti satqagutituᅇtuatun qatikkaᅇᅇailutaᅇivlugu, tainnatulli iᅇuuniᅇaᅇitchi nalaunᅇaruakun.^q ¹⁵Aᅇyaktitun anᅇiqpaktuᅇtuatun puukayasiasuᅇiᅇᅇuni, tainnatulli itqanaitchitchi quliaᅇtuᅇaᅇisaalukkumiᅇaᅇlugu tusaayugaᅇiksuᅇaᅇ aᅇyautairrutauruaq.^r ¹⁶Ataramik suaᅇali ukpiᅇurri Ataniᅇmun, Tuunᅇaum anniaᅇitchumagaasi, aᅇyaktim akkiᅇautaata qamitqataᅇmatun ikualaruat qaᅇrunᅇi akilᅇimi.^s ¹⁷Aᅇyakti-sulil aᅇyayunnamun nasauttamiᅇun niaqqaᅇtaᅇiᅇmmatun, tainnatulli annaurraunivsi pitchaiᅇiᅇaasi pigiitcheuamun. Sulil God-im uqaluᅇi Ilitqusiᅇᅇiksuam qaisaᅇi ilivsiᅇᅇun savikpagimmatun illugich.^t ¹⁸Taamna iluqaan pisiuᅇ aᅇaayutitigilugu, aᅇiᅇilugu God ikayuᅇlusi. Supayaᅇᅇvsi aᅇaayyuᅇlusi Ilitqusiᅇᅇiksuam piyummiᅇpasi. Taamna pisigitugu nipuᅇaitchitchi sulil suuramikunnii qapiᅇnasi, aᅇaayutilugillu ataramik God-im iᅇuᅇi.^u ¹⁹Aᅇaayutiluᅇalu uvaᅇa, God-mun aitchuᅇluᅇa uqaluksramnik, uqaᅇtuksraᅇuᅇaᅇigiguma uqaurriyumaᅇa sapiᅇsrautaiᅇᅇluᅇa, iᅇitcheᅇiᅇkallalugulu tusaayugaᅇiksuam kaᅇiqsiᅇaᅇitcheuᅇa. ²⁰Taamna tusaayugaᅇiksuᅇaᅇ pisigitugu uvaᅇa Atanᅇum kivᅇaksraᅇtaᅇa tigutaᅇtauruᅇa. Aasii kiikaa aᅇaayusitchi tusaayugaᅇiksuᅇaᅇ qautigiyumagiga taluqsraᅇaᅇᅇluᅇa uqausiksraᅇtun.

^k 6.1 Col 3.20. ^l 6.2-3 Ex 20.12; Dt 5.16. ^m 6.4 Col 3.21. ⁿ 6.5-8 Col 3.22-25.

^o 6.9 a Col 4.1. b Dt 10.17; Col 3.25. ^p 6.11-17 Ro 13.12-14; 1 Th 5.8. ^q 6.14 a Is 11.5. b Is 59.17.

^r 6.15 Is 52.7. ^s 6.16 Ps 7.13. ^t 6.17 a Is 59.17. b He 4.12. ^u 6.18-20 Col 4.2-4.

Paġlasuiqsaagutit

²¹Paŋmapak iḷisimatqummigivsi qanuqitilaamnik suliqitilaamniglu, Tychicus piviuttaġirauruam aniqatim suli kivgaulluataqtuam Ataniġmun quliaqtuaġutiniagaasi supayaanik uvapkun.^v ^w ²²Tiliñiaġiga ilivsiññun taamnapiagataq pisigilugu, iḷisimatqulusi qanuqitilaaptiñnik, suli ilaanun qapiñaisaaqulusi. ²³God-iptuq Aapauruam Atanġuvlu Jesus Christ tutqiutiqaqtillisi piviuttaqutiqaqtillusiḷu iluqaiññun aniqatinun, ukpiġutiqaqtillusiḷu. ²⁴Nagl iktuutiqqak illi iluqaiññun piviuttaqsriruanun Ataniptiñnik Jesus Christ-mik nuḡulaitchuamik piviuttaqqunmik.

---

^v 6.21 Ac 20.4; 2 Ti 4.12. ^w 6.21-22 Col 4.7-8.

PAUL TUYUUTIŊICH PHILIPPI-ĠMIUNUN

Iłitchuqqutit

Inillaqqaagtamiñun añaayyuvigmun tuyuñaniqsuq Paul Rome-mi tigutaqtaullaġmi. Isumaaluutiqallaġmi akilłiqsruutaannik ukpiqtuat sulı annıġnautıqıaġhuni ilumun inñitchuatıgıun ilısaurrutınık añaayyuvıgmi Philıppi-mi. Tainnasiq itkaluanñaan una tuyuun qaıtcıruq quviasuunmik sulı nalupqısuutairrunmik inuananñıtcıhuakun Paul ukpıġutaagun Jesus Christ-mi.

Tuyuġnasuaqtuanamagai ukpiqtuat quyyatıqaqłuni ikayuutaatıgıun pıqaqtuksraqıuami. Pıvıksraq atıġaa taqınatqunııġıgıch sulı sıvuqqataıtquvlugıch ihıllıuġıtiqqak itkaluaqtıllıgı ilaani naagga ilıñıñı. Jesus tvraqıvıluġı inıılagai kamañaqılıqunııġıgıch suraġautchımıqun. Itqaqtıtkaluamiıġaġıgai pıqataunıq Christ-mi aıtcıhuutaunıvıluġı naglıktuutıkkun, aasii ilıñıñun akuqtıġnıvıluġı ukpıġutıkkun kamakkuıtaġnıkunñılaaq Jew-guruat pıtcırañıñıñık. Qulıaqtıġaa quviasuun sulı tutqıun God-im qaisımaaqtanña pıqatauruamun Christ-mun.

Tuyuun una uqaluqaqtıuq quviasuunmik, nalupqısuutairrunmik, paammaaġıġnıġmik, sulı pıñaiłıtam ilıuani sıvunmuunıġmik ukpıqsımaaġnıġmi. Sulı salapqıqıluġı pıvıuttaqıttıqpaña Paul añaayyuvıannun Philıppi-ġmiut.

Avgutit

Sıvullıqsaagun	1.1-11
Paul ilaani apqısaanananñı	1.12-26
Iñuunıaġnıq Christ-mi.....	1.27–2.18
Sıvunnuuġıtıt Titus-kullı Epaphroditus-kullı	2.19-30
Qaunakıaaqurıruq akılłıqısuıruanıġlu anayanaqtuanıġlu	3.1–4.9
Paul-lu avılaıtqatınıñı Philıppi-ġmiut.....	4.10-20
Aġıusaun.....	4.21-23

1 ¹Ukua tuyuutıt qairıt ilıvsıñıñun Paul-mıñ Timothy-mıllı, kıvgauruanñıñ Jesus Christ-mun. Tuyuutaurıt ilıuqaiñıñun Philıppi-mııttuanun ilaagıuqtauruunıun God-mun ukpıqıttıñı Christ Jesus-mun, tapıttıvıluġıch umıalıñıñıllı tiıkallı.^a ²God-tıttıuq Aapapta Atanġıvılu Jesus Christ tutqıttıqıttıllı sı naglıktıusaıqpaqıttıllı sılı.

Paul Añaayyıtıgai Taıġuaqtıksrat Tuyuunmıñık

³Quyyavıgısuuġıga God-tıga itqalımaaqaıvsı, ⁴ataramık añaayyıtıpaıamni añaayyıtısuuġıvsı quviasuıtıqaqłunña, ⁵quyyatıgıvıluġı ikayuqıvsınña savaamni alġaqsruıvılnun tusaayıuġaġıksıuamık uvlumıñ-qanña ukpıllıqıaaġatıġnıvsıñıñıñ pañmapañmun-aglaan. ⁶Aasii nalupqısuñıtcıhuñ God-im isagıtıpkıñıaruaam savaaġıksıuamık ilıvsıñıñı iglaupkaġnıaġaa taamna naatılġatıġluġı qaiñınanun-aglaan Jesus Christ.^b ⁷Pıvıuttaġıqıppakıvsı. Nalaunñıaruaamık quviasuıtıqıuamıñıaqtunña nalupqıgıñıllı sılı qanuq pıqatıgıñıaġıvsınña savaaksrırrıtaani God-im pañmapaġlu tıġıtaaqtaukama tıġıtaaqtaunıñıaġmalı

^a 1.1 Ac 16.12. ^b 1.6 Ps 138.8.

kukilullannağma ukpiliqsinniaqługich iñuich tusaayugaagiksuaq Jesus Christ-kun kisimi annautayumiñağnivlugu, aasii ukpigraksrağinivlugu. ⁸ God ilisimaruq ilumun uqaqtilaamnik uqallakama kipigñiuttağipiagnivlugu nayuqsutiisukłusi, Christ Jesus tainna irrusiaqqtitkaaña ilumni.

⁹ Uvva añaayyutigivsi inna. Añaayyutigivsi piviuttaqquutiliqsaiññaquvlusi, ilumun ittuaglu ilitchugisaiññaquvlugu, sulı nalaunñaniqsrauruamık sivunniutiksraivsıñnik, ¹⁰ sivuniksraqtaağiyumiñaqsılıgu ihuağniqsrauruag. Tainna piguvsi, piluutiqağnianjitchusi pasirauniajitchusılı Christ qaikpan. ¹¹ Aasisıli tainna piguvsi, ataramık ihuatun iñuuniaqtusi supayaakun ikayuqtiqağlısi Jesus Christ-mik, iñunun nangagumiñaqsılıgu God kamanaqsılığlugulu.

Iñuuniq Sivunıaqtuq Christ-mik

¹² Anıqatiitkaa, ilisimatqugıvsi tigutaaqtaunimni piruat uvamnun siamıtıvsaaqsiññağagaat tusaayugaagiksuaq. ¹³ Uvuñaqamaqana iluqağmın munaqsrich umialgum igluqpñani iluqağmıglu allat uvaniittuat ilitchuğınarut tigutaaqtautilaamnik pisıgıvlugu Christ-mun kivgaunıga. ^c ¹⁴ Suli tigutaaqtaunıgma qapınaiqsaañagai anıqatıt nalupqısuñaimmağıksaaqługich ukpıgıunmıñni Atanıgmun, aasii iqsısaıqsıññaqłutın alğaqsrıutıgıvlugu God-im uqalua sıvuugañaiqłutın.

¹⁵ Iñuich ilañısa alğaqsrıutıgıñagaat Christ killuqsraqłutın qanaağuksıññaqłutın, aglaattaug allat alğaqsrıutıgıñagaat pısuıtıgıqłutın. ¹⁶ Tamatkualı aqullıich alğaqsrıurıt pıvıuttağıvlunı ilısimavlutın God-mun savaaksrıññatılaamnik, taluqsrañaiğlıñı uqaıtıgıtıquvlugu tusaayugaagiksuaq nalaunñaruakun. ¹⁷ Allalı iñuich alğaqsrıutıgıñitkaat Christ pıpağatağlutın, aglaan uvaña killuğıvlunı. Tainna alğaqsrıurıt isumavlutın ihuıllıuqtıvsaagukkaluaqłunı tigutaaqtaunnamni. ¹⁸ Sunjıtuq. Quviasuıtıgıgıa Christ alğaqsrıutıgıyumiñağmarrun qanusıpayaaun pıñağumiñaqtuakun, sunjıtıkkaluakun naagga ilumi nalaunñaruakun irrusıkun. Quviasuıtıgıvsaagıñıgmıgıga, ¹⁹ ilısimavlutın pisıgilugich añaayurrıñısi uvamnık, ikayuusiagalu İlitqusıgıksuanıñıñ Jesus Christ, tigutaaqtaunıaiqsıtauniaqtunı.

²⁰ Kıpıgıñıupıağataqtunı pıyumatıgıpiagıgalu suoramıkunnıi inuqtıchısunıñunı piraksrıusiamnık Christ-mıñ, aglaan ataramık pañmapak-unnıi qapınairrutıqapıağuktunı supayaatıgıun pıkkapkun Christ nangausıaqaquvlugu, iñuugaluaguma naagga tuqugaluaguma. ²¹ Qanuq iñuunimni iñuusiğısitualukkıga savautılgulu Christ. Aasii tuqugaluaguma uvamnun annıqsuutaułhaagıñıaqtuq. ^d

²² Aglaan iñuuguma annıqsuutauvsaagumiñağmıunı savaapkun. Nallıañnik tıgısisausııtuñunı. ²³ Qanuqsausııtuñunı, iñuulunı naagga ullaglugulu Atanıq. Qımagupıağaluagıga maanı iñuuniq aasii nayuqsıutılgulu Christ, qanuq taamna nakuulhaasaktaqtuq. ²⁴ Aglaan ilıvsi pisıgilusi iñuuruksraulhamaaqtunı.

²⁵ Iñuuniaqtılaaga-sulı nalupqıgıñıtkıga, İlisımarunı tuqutaunıañısilaaamnık uvanı tıgutaagıvıñı. Iñuuniaqtunı-sulı ikayuğuglısi suañasılaaguglugulu quvıanaqsılaaguglugulu ukpıgurrı. ²⁶ Aasii pisıgilugu tıgutaaqtaunıaiğıñıga utaqqıgıvsi atqunağlugulu nangagıñıagıksı Christ Jesus.

²⁷ Uvva una naumalhaaqtuq. Iñuuruksraupıaqtusi Christ iñuutqutaatun iñunıñun, uvaña tautukkaluağıvsi naagga tautunıtkaluagıvsi, tusaayumiñağumaunı atıpağataqłusi iñuutılaavsiñnik atasıq sıvunıgıvlugu una, taluqsrañaiqłusi qulıaqtuagıtılaañanı tusaayugaagıksuaq iñuich ukpıqtırrutıksrañat God-mun. ²⁸ Iqsıtıchaktınnası akıllılıqsuqtıvsiñnıun. Qullunıañrıutıvsi qanuqpısiıllıñıağai suksraunıgısauniaqtılaañannık, sulı ilıvsi annaurrauyumaqtılaavsiñnik, qanuq God-im akımmasıgaası. ²⁹ Qanuq Christ ukpıgumiñaqsıgıñıñañıtkaası

^c 1.13 Ac 28.30. ^d 1.21 Ga 2.20; Col 3.4.

inmiñun aglaallu nagliksautigipkağumiñaqsivluni ilivsiññun. ³⁰Tavra ilaalliutiyumiñaqsinarusi uvamnun qapiyaiłlusi quliatqtağiguvsiung tusaayugaagiksuaq. Anjyañniqtun taamna ittuq qinñigagikavsija qarjapak qullunañaitchuañaa sulitusaavlusi lu pañmapak-unnii qapiyaisilaamnik.^e

Christ Kamanaiqsauruq Kamanaiqsipkaqtauruqlu

2 ¹Tavra uvagut atausinñuqatigijavlugu Christ qapiñaisaagutiyumiñaqtugut avanmun, sulit Christ piviuttaqputaata ikayuutipkaqtağumiñağmatigut avanmun, sulit piqasiutiñjavluta Ilitqusiğiksuamun nagliktuutiragağumiñaqsinaravluta lu avanmun ilunñusuutikullu, ²quviatchaksapiagaqatsija isummasiñigłusi uvaptun, piviuttaqputilusi avanmun atunim, atisinalusi ilitqutchivsiñni isumavsiñniñlu. ³Siññatiqağnasi piğuqtiğnasılı aglaan kamasaağutaiłlusi avanmun, isumaqanaigłusi nakuułhaağasugalusi allaniñ inuñniñ. ⁴Ilivsiññun kisan kipigñiuğutigiñaiğłusi, aglaallu allat inuich kipigñiuğutiligich. ⁵Isumaqaqtuiññaqtuksaurusi Christ Jesus isumaqausiaturun. ⁶Jesus Christ Igñiq taimañjaqana God-tauruq Aapamisun, ilaan taamna tainna irrusiñni piğuqtiğutigiñaitkaa atiqasiutiniagłuni God-mun.^f ⁷Aglaan inmiñik pisuksiññaqłuni ilaan atuñisaallañagaa God-mun nalliummatinini, aasii kamanaiqłuni kivgağunaruq. Ilaa anijaruq aakamiñ inuktun, qinñaqanikłuni inuğruiniñnatun. ⁸Aasii inuğugami kamasaañiłluni kamagiñagaa God supayaakun, tuquvluni-unnii kikiaktuurraulvuni añarrauramun pitquranik navguiritun.^g ⁹Taamna pisigivlugu God-im atqunaqługu kamanaiqsipkañagaa sulit atchiqługu atigmik kamanaihaaqtuamik atipayaaniñ,^h ¹⁰iluqağmiñ qilañmiittuat nunamiittuallu nunam ataaniittuallu sitququvlugich qiksiksrautikun Jesus-mun. ¹¹Sulit iluqağmiñ inuich ilisimanaqsilugu uqallausiğiniagaat Jesus Christ Atanguniługu. Tainna pikparruq God-ttauq Aapa nanğaqtuniağmiuq.ⁱ

Ukpiqtuat Ittut Qammaqtun Nunam Inuñniñ

¹²Tavraasii piviuttağikkavsii, kamagisuñjakavsija nayuqavsi, naumałhaaqtuq kamagiugağuvsiñja nayuqtigijitkaluaqtillusi uvamnun. Inuusitchi uvluutiragimmasi qanuq annaurrañaruat inuutqusiñjatiktun, kamagiugağlugu God qiksigilugu atqunaq, sivuugagilugu kamaksriñiñniksraqsi ilaanik. ¹³Qanuq God savaktuq ilivsiñni piyummasiqsuqlusi sunik ilaan pitqukağmiñik sulit taññiqsillavlugich.

¹⁴Supayaat pisigik uqaalañaiğłusi naagga qapiqtaillisiğiniagługich, ¹⁵pasiñağum inaitchumausi ilumutuquagulusi lu God-im miqłiqtuñi, qanuqinnigausiaksraiłlusi inuullavsi akunğanni pigiitchuat uniuñaruallu inuich. Akunğanni tainnatchich inuich taaqtuaturun ittuat, ilivsi qammağiksursaurusi qaummatitun,^j ¹⁶qulia quvağutilugich ilinich God-im uqaluñiñik inuupkaiłlaruanik. Tainna piğuvsi, quviasuutigiğumiñağniagivsi Christ qağğivia uvluq tikitpan, ilitchuğilunja savaaga ilivsiñni anniqsuutaunatilañjanik. ¹⁷Tuqutauyumaagaluğumaunnii , quyarunja quviasuqatigiğivsi lu iluqasi. Qanuq añaayuliqsipqpaum kuvviqivlugu naimasuğnaqsilağmatun ikipkaun ikipkaivini, tainnatulli auga maqigumi ilłatauniağmiuq ukpiğutivsiñniñun akuqtuğnağumiñaqsilağutauluni aitchuun God-mun. ¹⁸Tainnatulli ilivsi quyaruksraummisi, sulit quviasuutivsiñni piqatigilunja.

Timothy-lu Epaphroditus-lu

¹⁹Atangum Jesus pisuutigiğipagu, piyumatigigiga tilisukługu Timothy ilivsiñniñ qilamipayaq, quviasaaqtasukłunja tusaalluatağuma ilivsigun.^k ²⁰Piitchuñja allamik inuñmik Timothy-tun ittuamik, kipigñiupiağatağłuni unjarrisagağniagtuamik

^e 1.30 Ac 16.19-40. ^f 2.6 Jn 1.1-3; Col 1.15. ^g 2.8 Mt 26.39; Jn 10.18; He 5.8. ^h 2.8-9 He 2.9; 12.2. ⁱ 2.10-11 Is 45.23. ^j 2.15 Dt 32.5. ^k 2.19 Ac 16.1-3.

anniqsuġumavlusi. ²¹ Iñuich maani allat iluqaġmin qaunagigaich ilaisa kipiġqutitij, qaunaginaiġugich kipiġniġutit Jesus Christ-kun. ²² Aglaan Timothy-m nalliummatiniġa ilisimagiksi savaqasiqsuġmaġa alġaqsriunġimġ tusaayugaġiksuamik. Savaqasiqsuġagaġa iġñiġtun savaqatauruatun aapamiñun. ²³ Tavraasi tiliyumaagġa ilivsiññun ilitchuġipqauraguma qanuqtauniaqtilaamnik, ²⁴ aasi ukpiġigġa Ataniq uvaġaptauq qaiñiaqtilaamnik qilamipayaaq.

²⁵ Isummatigiġagġa tiliraksraġipiaġlugu ilivsiññun Epaphroditus aniqatikput savaqatġa aġuyaqatġalu, ilivsiġsauq kivgaqsi savaktitaqsi ikayuqtigiġpaġlugu uvamnun, ²⁶ ilaan kipiġqutigimmġaasi tautugukłusi iluqasi, sulġ isumaalunġammġiuq tusaanġaniqavsi naġjilaamiñik. ²⁷ Naġjipiagatanaruq tuquqyayaqtaallaġmi. Aglaan God-im naġligiġagaa, kisanami naġligiġitkaa aglaan uvaġalu, ilaani isumaagutiġavsaagasaġalunġa. ²⁸ Kipiġniuttaġiġhaagġa tilisukługu quviatchaquvlusi taututqikkuvsuġ, aasiilġ uvaġa isumaaluutaġilunġa. ²⁹ Paġl ayumagiksi quviasuutiġpakun paġlammatuttauq allat ukpiġtuaguqatisi. Sulġ isummatigilluataġaġusigik iñuich ilaatun ittuat, ³⁰ qanuq ilaan tuqutigiġqayaġagaa savaani Ataniġmun, anayasaaqługu iñuġgunni naatinniaqługu savaaqsi uvamnun.

Ukpiġtuagūġniġ Nalaunġaruakun

3 ¹ Tavraasi aniqatiitkaa, quviasuutiġisiġuġ Ataniq, Tuyutġiġaġniġ ilivsiññun pitġiġaġluguġich sivuani tuyuutiġiġaratka ilivsiññun piġaiġñaitchut uvamnun, anayanaiyautauġiññaqtu ilivsiññun. ² Quviġtaiġisitchi iñuġniñ piġiġilġiqiruaniñ, taigitka qimmiñik, iñuich uqaqtuat nalunaigutġhġaksraunivłusi timivsiññi annaurrauniagvsi. ³ Uvaguġ ilumun God-im miġliġtuġiġaġatigut pisigiġsuġaġnagu timivut nalunaiñġutġhġaniġluguġich, aglaan savautivlugu God ilaan ilitqusiġiksuaġan ikayuġluta, sulġ nangaqługu Jesus Christ iñuġtuġiġaġtichiruaq isuitġhuamik. Ukpiġitġhugut qaalhiñakun piraġausiñun annautiniagñiluta. ⁴ Tavra kiñaliqaa annaurrauyumiñagñiqpan pisigilugu Jew-gunini, qaalhiñakullu piraġautġhġich kamagilugich, nalupqisiġuġiġhaagayaqtuġa annaurrauniaqtilaamnik allaniñ iñuġniñ. ⁵ Nalunaiñġutġhġiqsaunaruġa anikama tallimat piġasuni uvlianikama. Israelite-guruġa aniñipkun, maġġuġivlugu Benjamin, auga allamik avuiġlaaq Hebrew-piaġataq. Kamagiġagitka Jew-guruat pitquraġich qaunakłapiaġlunġa Pharisee-guvlunġa. ⁶ Sulġ kipiġniupaiġlunġa iñupayaanun kamagitquvlugich pitqurat naġliksaaġtinnagitka aġaayyulġiqruat. Iñuk qanutun nalaunġasiyumiñagtiġiġakpan kamagilugich pitqurat piraġsriutiġich, pasiñagumiñaiñġaruġa. ⁷ Aglaan tamatkua isummatigisiġuġaratka anniqsuutaunasugalugich annaurrauniksrapkun paġmapak isummatigilġitka piñailutaavlugich annaurrauniksramun, qanuq Christ kisimisualuk annautiġaġa. ⁸ Isummatigilhiñanġiñmiġitka tainna tamatkua kisiisa, aglaallu supayaat suksraallapiagitka anniqsuutaunġaiġluguġich urriqatausaqpaata anniqsuutaulhamaaqtuamun ilitchuġivlugu Jesus Christ uvaġa Ataniġa. Ilaa pisigivlugu isummatigilġitka tamatkua iluqaisa iktaksratun, igiġluguġich anniqsuutauyumiñaiñmata, piġisukługu Christ, ⁹ sulġ atausiġġuqatigisupiallakługu. Tavraġaaglaan isumaqanaiqsuġa uvamnġik nalaunġasiyumiñagłunġa sivuġaani God-im kamagiġaqsiniñagługich pitquraġi. Paġmapak akuqtuġumiñaqsiġaġa God-im qanuq ukpiġigġa Jesus Christ. God-im nalaunġasiġkaġaġa sivuqqaamiñi ukpiġikapku Jesus Christ. ¹⁰ Piġisutualukkġa ilitchuqsriñiġ Christ-mik aunnummagiksiġlugu, sulġ ilisimallasiġlugu ilumni suaġġan aġiġkaiġaruġaġ tuqunmiñ ilaanik, sulġ ilaġiutilunġa naġliksaaġtirsuġiñiñ,

¹ 3.3 Jr 4.4; Ro 2.28-29; Ga 6.14-15; Col 2.11-13. ^m 3.5 a Ro 11.1. b Ac 23.6; 26.5.

ⁿ 3.6 Ac 8.3; 9.1-2; 22.4; 26.9-11.

nagliksaqtitauluŋa ilaa pisigilugu, tuquyumaluŋa ilaatun,^o ¹¹ qakugukpan anjipkaqtitauyumiñağumaŋa tuqqunmiñ iñuggunmun.

Aqpaugniq Akimasaqłuni

¹²Uqallautiga sivuniqanjitkiga naamasipiagatananiłuŋa ataramik iñuullasiluŋa Christ-tupiağataq, aglaan sigğaqiruŋa-suli Christ Jesus-tun ilisaiññağukłuŋa qanuq taamna pisigivlugu ilaan annautiŋagaŋa. ¹³Aniqatiit, ilisimaruŋa tainnailiŋaisilaamnik-suli. Atausiq sivuniğiliutiŋagiga iñuusimfi, itqamanaiğukługich iluqaisa sivuani piŋaratka, aasii paŋmapaŋmiñağlaan pisuqtılaağluŋa iñuulluatapiagnağluŋa Christ-tun. ¹⁴Aqpaliurraqtitun sigğaqiruŋa sivunmun tikitqaurraqługu killi, akiññaaktaagisukługu iñuuniksraq paŋmani. Taamna pisigivlugu God-im quqanagaŋa Christ Jesus-kun. ¹⁵Tainnauvva iluqata isumaqaqtuksraugaluqaqtugut, iluqata agliraksraiŋaruaguut ukpiqtuaguniptiŋi. Aglaattaq ilasi isumaqaqata allauruamik, God-im sivuniqsipkağniagnağmigaasi uqalutka nalaunŋatilaanannik. ¹⁶Qanupayaq taamna isummatigialuğağvsiuŋ, pisuqtılaavsisun iñuulluatagnağlugitchi paŋmapak kaŋiqsisilaavsisun qanuq God-mun nalaunŋaruakun iñuutqutılaavsiñnik.

¹⁷Aniqatiit, iluqasi tuvraqsiŋa nalaunŋaruakun iñuuniagağsimfi. Iñuusiga naiptuutauli iñuŋnun ilisimanağumiñaqsilugich kisuutilaŋat ilumutun ukpiqtuaguruat,^p ¹⁸ qanuq iñugiaktuat iñuich iñuusiqagtut akilililisuğmatun pivlugu Christ tuqputaa aŋarraurami. Uqautiŋagivsi tainnaituanik iñuŋnik sivuani, aasii paŋmapak uqallautivsaagivsi qulvisigivlugich. ¹⁹Kaŋiññaigtut nagliksaagviŋmun god-tiaqtut timimiŋ pisuguukkaŋiñnik, kamasagağutigigaich kanŋugiraksrağaluatiŋ, isumagiqaksiññaqługich nunamiŋŋaqtauruat sut. ²⁰Aglaan uvagut aimaagağviksrautigiğikput qilak. Tatpaŋmaŋŋa niğiuğipiagiğikput utiğumaqtuq Ataniq Jesus Christ annaurrikput. ²¹Ilaan allanŋuğniagaği tuqusuruat timivut ilipkaqsagługich ilaan anjipkaqtaunaruatun timimisun, suaŋŋatikun atanniqsimapkaillasiaruakun ilaanik supayaanun.

Ilisaurrutit

4 ¹Aniqatiitkaa, taamna pisigilugu asiñuutipkaqsailipiagiğitchi tamatkunaŋŋa ilisaurrutiniñ Atangum iñuusigitqukkaniñiñ ilivsiñnun. Piqpaŋnapiaqtusi uvamnun sulit tautugulipiagatağivsi. Ukpiqtuagağniqsi pisigivlugu quviasugniaqtuŋa akiliusiaqagłuluŋa qilani. ²Apigigiptik Euodia Syntyche-lu atisitquvlutik aniqatigiisun ililutik atausiŋuqatigiŋakaptitku Ataniq. ³Aasii apigimmigikpiñ ilumun savaqatiŋ, ikayuquvlugik taapkuak ağnak, qanuq sigğaqivlutik savaqatiŋiŋaruk ikayuqłuŋa tusaayugaagiksuaq siaminman, piqatigiivluguqtauq Clement allallu savaqatitka, atiniç ittuat makpiğaaniñi God-im iñuuruatigun.

⁴Atangum quviasuusigłisi ataramik. Uqallautigivsaagiga, quviasuğitchi.^q

⁵Iñupayaat piavsaurraŋağlugich. Ataniq qaiyasiruq.^r ⁶Uŋiarrisigiŋağlugich supayaat aglaan supayaat aŋaayutigiğuvsigik apigilugu God pigiraksrağikkavsiñnik, ataramik quyyavigilugu.^s ⁷Tainna piguvsi piginiagiğiksi God-im tutqiksirrutaa kaŋiqsianikkumiñaisaktakkaqsi. Ilaan tutqutiŋaqtinmasi suuramikunni unjarrisigağniŋatichusi, qanuq atausiŋuqatigiŋagikisi Christ Jesus.

⁸Aqulliq uqallautiksrağa tuyuutimni uvva aniqatiitkaa, isumagituiññaqsigik taŋŋiqsimaaguglugich sut nakuuruat nanğausiaqagnağumiñaqtuallu, ami sut ilumun ittuat, nakuuniksrauruat, nalaunŋaruat, piluutaitchuat, ivigamanaqtuat, uqautikkusiaqagłutağnaqtuallu. ⁹Iñuusigiğisigik sut ilisasi akuqtukkasiłu uvaŋa

^o 3.10 Ro 6.11-13; 8.29; 2 Co 3.18; Ga 4.19. ^p 3.17 1 Co 4.16; 11.1. ^q 4.4 1 Th 5.16. ^r 4.5 Ps 119.151.

^s 4.6 Col 4.2-7; 1 Th 5.17-18.

uqalumniñ inuusimñiilu. Aasi God-im tutqiuuqatqitchiruum uvap̄tiñnik nayuḡniagaasi.

Quyanaaḡutit Aitchuutitigun

¹⁰ Qanutun quyatchaktigiruna suli qanutun nangaqtigigiga Ataniq pisigivlugu ikayutqiksalsiññavsiña. Iḡisimaruna ataramik tuyuḡumasuugaluqtilaavsiñnik ikayuutiksravsiniñnik piyumiñaqsiḡiragikavsi, aglaan piviksraisiqtunjavlusi tuyulaiñjarusi. ¹¹ Taamna uqallausiḡiñitkiga pisigilugu piiḡliuḡniḡa qanuq iḡitchiñjaruna apaigiyumiñaqsiñjavlugu pigikkaga. ¹² Iḡisimaruna qanuqitilaañjanik piiḡliuqtuni, iḡisimammiuna-suli qanuqitilaañjanik iḡañaniqsuni. Uumiña iḡitchiñjaruna, sumipayaaq qanutchimun tikiutigaluaqama niqaiḡḡisaañiññama naagga kaaksiugaluaqama, piiḡḡisaañitkaluaqama naagga piiḡḡiuliḡaluaqama qanuqpallayuitchuña. ¹³ Suanḡatiqaqtuna manimmiyumiñaqḡugu qanusḡilimaaq nalautaksraq suanḡatigivlugu Christ suanḡasiutaa uvamnun.

¹⁴ Aasiivsaug nagliktaunammiusi piqataukavsi iḡuiḡliuḡutimni. ¹⁵ Iḡivsi Philippi-gmiut iḡisimarusi, alḡaqsrusugaaqama tusaayugaagiksuanik aullaḡtuna Macedonia-miñ, nalliataunnii aḡaayyuliqiruat ikayunaitkaanḡa aitchuiḡutitḡ aglaan iḡivsi kisivsi. ¹⁶ Thessaloni-kamiitilluna tuyunarusi uvamnun ikayuutitnik malḡuiqsuaḡtusi. ¹⁷ Aitchuusiaqasiññagunḡitkaluaḡmiuna, aglaan akilḡusiaqallasitqum-migivsi taimanigu pisigilugu nagliktuiñiqsi uvamnun. ¹⁸ Paḡmapak piqaqtuna iluqaiñnik pigiraksraḡikkamnik, sippaksraqaqtunaunnii, aitchuusiaqaqḡuna iḡañaniñ aitchuutivsiñnik tuyuutigikkavsiñnik Epaphroditus qaimman. Tamatkua tivraḡiksuatun ikipkautitun aitchuutauruatun God-mun ittut, akuḡtuḡnaḡumiñaḡtutitḡ iviḡaumanaḡtutitḡ ilaanun. ¹⁹ Aasiḡi God-igikkagma piqaqtinniaḡaasi iluqapayaurañiñnik pigiraksraḡikkavsiñnik inuañaitchuanik quviasaḡusianik qḡañmiñ, pisigilugu atausiñḡuqataunḡiqsi Christ Jesus-mun. ²⁰ God-ikput Aapalu nangaḡtauli isuitchuamun. Amen.

Paḡlasuiqsaḡutit

²¹ Paḡlagivut iluqaisa Christ Jesus ilaaguaqtanḡi God-mun. Aniqatiit nayuutiruat uvamnun paḡlagaasi. ²² Iluqagmiñ ukpiqtuat paḡlagaasi, paḡlaḡhamaaḡaasi umialḡum Caesar-m iḡluqatinḡisa. ²³ Ataniq Jesus Christ naglikkutiḡpaḡḡi ilivsiññun.

¹ 4.16 Ac 17.1. ^u 4.15-16 2 Co 11.9. ^v 4.18 Ex 29.18.

PAUL TUYUUTIŃICH COLOSSAE-ĠMIUNUN

Iłitchuqutit

Paul tuyuutaa añaayyuviruunan Colossae-ġmiunun Asia Minor-mi kivaliñaañani Ephesus. Taamna ilaata inillañaitkaluaġaa añaayyuvik aglaan ilaanun tunjaruatun ittuq tiliriñavluni savaktiksranik Ephesus-miñ nunagiraanniñ Rome-miut Asia-mi. Paul iłitchuġiñaniqsuq iłumutuunjtchuanik iłisaurriñik Colossae-mi sivuniqaqtuanik iłitchuġiñiaġupku God suli annautinnagnaġuvich qiksigraksraġinivługich atanaurat suli ataniġnaqutilgich iñuk qaitchuksraunivługu piraġautchiñun makunujakii nalunaiñjutchiqsruiniġnun, suli niqitigun piraġautchisigun, allatigullu.

Paul akilililġai tamatkua iłisaurrutit iłumun ukpiqtuat kiliktuutiñich atuługich. Pautaja kiggutaata uumiñauruq: Jesus Christ qaitchilłanivługu annaunmik aasii ukpiqtaunġich piraġautchiñun unasiksisausuunivługich ilaaniñ. Christ-kun God iñiqsiñaruq nunamik, aasii ilaagun utiqtinniġmivługu inmiñun. Atausiñjuqatigilugu Christ kisian niġuġaqaqtugut annaunmik. Taamna iłisaurrun ukpiqtuat puttuqsrikparruñ imma sut allat sivuniqsiaksrat-suli iłitchuġipkauraġmigaich.

Una iłisimaraksraummiuq, Tychicus tuyuutaanik Paul Colossae-muurriruq piqatigiñagaa Onesimus, taamna savaktaaluuraq ikayuqsaqługu Paul tuyuñaruq Philemon-mun.

Avgutit

Sivulliqsaġun	1.1-8
Christ irrusalu savañalu.....	1.9–2.19
Iñusaqiġniq Christ-mi	2.20–4.6
Aġusaun	4.7-18

1 ¹Ukua tuyuutit qairut ilivsiññun Paul-miñ tilirauruamiñ alġaqsruitquvługu tusaayugaġiksuanik God-im pitqummani, Timothy-milłlu aniqatiptiñiñ.

²Tuyuutaurut ilivsiññun ilaaguaqtauruanun God-mun, atausiñjuqataunjaruanun Christ-mun, aniqatinun ukpiġnaqsiniñaruunan ilaanun Colossae-miittuanun, God Apavut nagliktuutiqaqaġlisuq tutqiułiqatillisuł.

Añaayyunmi Quyanaġutit

³Añaayyutikavsi quyyavigisuugikput God ataramik, Aapaña Atanipta Jesus Christ. ⁴Qanuq tusaanġagikput ukpiġnaqsiniñiqsi Christ Jesus-mun piviuttag-sriñiqsilu iluqaiññik ilaaguaqtauruanik God-mun. ⁵Aasii tainna iñuusiqaqtsi, iñuuqatigiymavługu God qilañmi isuitchuamun. Taamna piyumman pigiliutiqaanġagiksi iłumun ittuq tusaayugaġiksuaq alġaqsruutaumman ilivsiññun. ⁶Taamna tusaayugaġiksuaq alġaqsruutaunjaruq ilivsiññun alġaqsruutaummiuq iñuñnun nunami iluqaani, aasii iñuvsaat ukpiliqłutiñ Christ-mun, iñuugaqsiłutiñaasii Christ iñuutqutaagun, ilivsiñsiauq iñuusivsisun taimañjaqaja tusaakavsiñuq nagliktuutiqaña God-im, kaniqsiłvługu iłumun ittuaja. ⁷Iłisaanġagiksi taamna tusaayugaġiksuaq Epaphras-miñ piviuttagikkaptiñiñ kivaqatiptiñiñ Christ-mun. Ilaa ukpiġnaqtuq savakti Christ-mun alġaqsruuruq

ilivsiññun pisivluḡa.^a ⁸Ilaan quliaqtuaḡutiḡagaatigut Ilitqusiḡiksuamun piviuttaqsripkaḡnivlusi allanik iñuḡnik.

⁹Taimaḡaqaḡa uvlumiñ tusaaviptiḡniñ taavrumiḡa, aḡaayyutigivsi-suli, apigivlugu God ataramik ikayuquvulusi iḡitchuḡipiaquvluḡu qanuq God-mun pitqutillaqsi, Ilitqusiḡiksuamun isumatusipkaquvulusi kaḡiqsipkaquvulusiḡu sumik God-im pitquyumakkaḡanik ilivsiññun. ¹⁰Suli aḡaayyutivlusi iñuusiqaquyumavlusi nalliummatiruamik Ataniḡmun, iviḡaumalugu Ataniq supayaanik piguvsi, ataramik nakuurualiqilusi sulii iḡitchuḡisaiññaḡlugu God. ¹¹Aḡaayyutivlusiḡu God-mun suaḡḡatiqapiḡataqtuamun, suaḡḡasiquvulusi naamaruamik, iḡlutuḡumiñaaḡsilugich uuktuḡaḡusiapayaat qiñuirrutiqagḡlusi, quviasuunmiglu. ¹²Suli aḡaayyutivlusi quyyatiqaquvulusi ataramik Aapamun nallium matipkaligmatigut piqataullasivluta allanun ukpiqtuanun iñuggunmi isuitchuami, iñuummatun qaummaḡmi. ¹³God-im annautiḡagaatigut atanniqsimmataaniñ Tuunḡaum, iñuummatun ittuamiñ taaqtuami, nuurrutivluta atanniqsimmataanun Iḡniḡmi piviuttaḡirami.^b ¹⁴God-im Iḡniḡata tasuḡagaatigut God-mun suliqutiḡiḡaiquvluḡich itqaumayumiñaiḡlugich piḡuutivut.^c

Christ Kamanḡniqsrauruq

¹⁵Christ God-itun ittuq tautuḡnaitchuatun. Ilaa iḡaruq sivuanni supayaat savaaḡuḡaiñḡaisa.^d ¹⁶Ilaa God-itun ittuq qanuq ilaagun supayaat savaaḡuḡarut, sut qilaḡmiittuat sullu nunamiittuat, sut tautuḡnaqtuat sullu tautuḡnaitchuat, tamatkua ilitqutchich atanniqsimmanniktuat, ilitqusiḡlugu suaḡḡatiqaqtuat sapiḡñaqtuallu. Tamatkua iluqaisa Christ savaḡagai inmiñuksrivlugich.^e ¹⁷Christ iḡaruq sivuanni supayaat, aasii ilaan suaḡḡataata igliqtitkai atautchikun piqatigiikḡugich supayaat savaani. ¹⁸Suli iñuk niaquata aḡalanmatun timaa, tainnatun Christ aḡalatkai ilaan iñuḡni aḡaayyuliqiruat. Aḡaayyuliqiruat ilaan iñuggutiḡatitkai isuitchuamik, aḡiqqaḡavlni tuqunmiñ aasii iñuuvluni isuitchuamun. Tavraasii ilaa Atanḡuruq supayaanun,^f ¹⁹qanuq God sivunniḡaruq tamatkigḡluni ilaa iñuusukḡuni ataramik Iḡniḡmiñi. ²⁰Suli Christ maqipkaḡmagu auni, tuquvluni aḡarraurami, God-im ilauraaliuḡagai aḡuyautaiḡlugich supayaat savaani, nunamiittuat qilaḡmiittuallu.^g

²¹Suli qanauvlugu ilivsi uḡasiḡarusi God-miñ. Uumigiḡagiksi, iñuuvlusi piḡuutini. ²²Paḡmapak-aasii Christ ilauraaliuḡagaasi God-lu, aitchuutigivlugu timini tuqutautquvluḡu aḡarraurami, ilivsi akuqtuḡnaqsitquvulusi God-mun, piḡuutaiqsauḡalusi, pasiñḡagumiñaiḡalusiḡu ilaan sivuḡaani. ²³Aglaan ukpiḡaiqsuksraunitchusi, ukpiḡutiḡaḡitchi suaḡapiaqtuamik, tuniqsamaruamik, sulii niḡiugiḡaiḡñagu annaurrauniksraqi taḡḡiqsauniatlilaḡanik tusaḡakkavsisun tusaayugaḡiksuaḡun. Taamna tusaayugaḡiksuaḡ alḡaqsruutaḡaruq iñupayaamun nunamiittuamun, aasii uvaḡa Paul alḡaqsruutigiḡiga.

Paul Savaurriruq Aḡaayyuliqiruanik

²⁴Paḡmapak quviasuktunḡa pisigivlugu nagliksaaqtitauniḡa ilivsi pisigivlusi. Nagliksaaqtitaunkama Christ nagliksaaḡmatun piuq. Taamna pisigivlugu quviasuktunḡa naarrusiḡapkich ilaan nagliksaaḡniḡi, pisigivluḡich aḡaayyuliqiruat timigikkani. ²⁵God-im kivḡaksraḡtaḡiḡagaḡa aḡaayyuliqiruanun ilivsi ilaḡivlusi, piraksriḡunḡa uqautigimmaḡiksaaquvluḡu ilaan uqaluksrirutini,^h ²⁶kaḡiqsi ñaiñḡaruḡaḡ qanapak kiḡuniḡiñi, aglaan paḡmapak kaḡiqsiñaaḡsiḡaga ilaan pimiñun, tamatkunḡa ilaaguaqtauruanun God-mun. ²⁷Iliḡiññun, ilaḡivluḡich Jew-guḡitchuat, God-im satqummiḡulinḡaga qanutun kamaḡtiḡivluni

^a 1.7 Col 4.12; Phm 2.3. ^b 1.13 Eph 6.12. ^c 1.14 Eph 1.7. ^d 1.15-17 Jn 1.1-3,18; He 1.2-3. ^e 1.16 Eph 6.12. ^f 1.18 a Eph 1.22-23; 4.15. ^b Ac 26.23; Rev 1.5. ^g 1.20 Eph 2.16. ^h 1.25 Eph 3.2.

kanjicsiñaiñjaruaq. Taamna kanjicsiñaiñjaruaq Christ iñuullaniña iluvsiniñi, aasii niğiullasivlusi ilauniksravsiniñun iñuuniñmi qilañmi, ilaa iñuusatigilugu. ²⁸Christ alğaqsruutigigikput, silğiqsuqsimavlugu iñupayauraq ilisau-tivlugulu isumatutilaaptiktun iñupayauraq atausiñjuqatañjaruaq Christ-mun, aqliraksraiqsuatun ukpiqtuagutquvlugu, iñupayauraq qağgirraukpan sivuğanun God-im. ²⁹Tavra taamna sigğaqtutigigiga, aasii piyumiñatualukkiga qanuq Christ sapiğñaqtuam suañjataa savakluni ilumni.

2 ¹Ilisimatqugivi qanutupayauraq piñigitilaavsiñnik, taamapkualu Laodicea-miittuat, suli iluqaisa tautuñaitchuat uvamnik. ²Qapiñaisaa qtautqugitka atautchimuktitañammata piviuttaqutkun avanmun. Tavra nalupqiginaipiağniagaat kanjicsiñjuatağlugulu suna God-im salapqinakkana sivuniğivlugu Christ kanjicsiñaiñjaruaq qañapak. ³Iluqani isumattutiksraq ilitchuqutiksrağlu ayuğnaiptaktuk iluqaptiñnun atausiñjuqatigikaptigu Christ, aasii taapkuak piqagnapiaqtuk uvaptiñnun. ⁴Taavrumiña uqallautigivi kimulliqaa asiñuutitquñiñusi saglunik uqatilisusi. ⁵Qanuq nayuñitkaluñjavsi isumamni itqatigiruatum itkivi, aasii quviasuktunja pisigivlugu iñuuniaqatigiğluatağniqsi, suli ukpiğurri Christ-mun suañpiağatağman.

Iñuusiopiağataq Christ-mi

⁶Tavra Christ Jesus Atangum ukpiğutivsigun annautiñammasi, iñuusiqağitchi ataramik ukpiqsimağlusi ilaanun. ⁷Napaaqtuq pamataummatun mañjuğmigun aasii nauvluni qunmun, tainnatullisug ukpiğurri Christ-mun suañjasiañniğli tuniqsimallasilusi, quyagiqpaglugich supayaurat ilaan piñarañi. Tainna ilisausiaqañarusi. ⁸Qaunagisitchi. Ilisausiavsiñniñ asiñuutipkagnasi iñuñnun ilisaurriruanun iñugruiniñaiç isumattutaatigun, anniqsuutañitçhut sagluuv-lutiñ. Tainnatchit iñuich ilisaurrutiaqtut iñuich isumañiñnik iñuuniağluatağnikun, ilisaurrivlutiglu ilitqutchiñun açalannivlugich sut God-im savaañi, ilisaurriñiağnatin Christ ilisaurrutiniñik. ⁹Qanuq Christ-mi, ilaan timaani, iluqağmi God iñuuruq. ¹⁰Aasii ilivsi atausiñjuqatigiñakavsiuñ Christ, ilivsvsauq piqağmisi iluqaanik God-mik iñuuruamik iluvsiniñi. Christ kamağniqsrauruq açalatchiruaq iluqaiñniñ suañjatinin naagga ilitqutchiñi.

¹¹Aasiisuli atausiñjuqataukavsi Christ-mun, nalunaiñjutchiqsauñjarusi God-mun iñuksraqtaaguvlusi. Nalunaiñjutchiqsauñaitchusi timisi piłaktaulugich Jew-guruatum, ačlaan ilisimanaqtinğagiksi God-mun nalunaiñjutchiqsauñatilaaqsi piłususiğuağaiqlusi, suli iñuuvlusi iviğagniaqlugu Christ. ¹²Qanuq paptaiqsaukavsi piqasiutimmatun piñarusi tuqtutaanun Christ, piłuksisuguuruat iñuutçhisi iluviqatañjarut ilaanun. Aasii paptaiğutikun añipkaqtuqatigimmatun piñagiksi Christ, qanuq ukpiğinagiksi God-im pikkana, añipkaqlugu Christ tuqunmiñ. ^k¹³Ilivsi-suli iñuich tuquñaruatum iñuktun God-mun inğagaluaqtuasii, qanuq kamagilaiğugich ilaan pitqurañi, nalunaiñjutchiqsauñaiñusilu ilaanun iñuginilusi. Ačlaan pañmapak God-im piqataullasigaasi iñuggunmik isuitçuamik Christ-mun, qanuq suliqutiginaiğagai iluqaisa piłuutisi, itqatikkumiñaiğugich. ^l¹⁴Christ tuqkama añaraurami piñagagai tatavsausiaksrautikkaluavut nalliummatiruut uvagut kamaksriñiñiptiñnun God-im pitqurañiñik. God-im tigummatun piñagai piłuutivut, aasii kikiaktuutivlugich añarauramun, tainnaqluni piñagagai. ^m¹⁵Aasiisuli, Christ tuqkama akimañaruq iluqaiñniñ ilitqusiqłutunin atanniqsimanniktuanin açalatchiruaniñlu iñuñnik. Christ ilisimanaqsinağaa suañjatiqalħaaqtilaani ilinjiñniñ akiiilivlugich.

ⁱ 2.1 Rev 3.14-22. ^j 2.8, 20 Ga 4.3, 9. ^k 2.12 Ro 6.4. ^l 2.13 Eph 2.1-5. ^m 2.14 Eph 2.15.

¹⁶Tavra tamatkua tainnainnigmata, unjarrisiginagich iñuich pisaanjakpasi sutigun nigikkavsigun, naagga imikkavsigun, niqinaqiyyaǵniv sigun, naagga nalunaiqsimarauruatigun niqinaqiviksibun tatqiligaǵimman naagga Savaiñmata.ⁿ ¹⁷Tainnatchich pitqurritut anniqsuutañjarut iñuñnun kisianik Christ qaiññanun-aglaan. Tagǵaǵhiññanjarut pipiaguruamun Christ-mun ilaanun. ¹⁸Iñuñmun uqallautipkaǵnasi tammananiłusi qanuq kamanaiyanññavsi ilivsiññik añaayyuvigilugich isaǵulgich. Tainnatchich iñuich ilisimmatinignisuurut qinñiqtuuraatigun, aasii arguñasivlutin, qanuq annaurrañjaiññutun. ¹⁹Taapkua iñuich pituummiñitchut Christ Ataniñmun. Christ niaquuruatun ittuq, aasii añaayyuliqiruañi timitun. Iluqaǵmiñ pituummiruat niaqqumun navyaatigun nukiktigullu nauqatigiiguurur, God-im naupkaǵlugich.^o

Tuquniq Iñuuniǵlu Piqatigivlugu Christ

²⁰Christ tuqumman, tuqummatun piñarusi ilitqutchiñun iñuillu isummatigruinññanññun annaurraunikun. Pañmapak tamatkua añalanñaiññagaasi. Taamnaasii tainnainman, iñuññaiqsuksraupiaqtusi añalataǵipkaǵlusi tamatkunua. Annagniatuktusraññitchusi kamaksriñnikun pitquranik^p ²¹inna ittuanik uqaluñnik, Aksiugnagu taamna niq, Uuksiñak taavrumiña niqimik, Aksiuqqayaanagu taamna. ²²Tainnatchich pitqurat iñugruinññaiññich ilisaurrutigigaich, qanuq piqutiqaqtut nuñusuuruani. ²³Tamatkua pitqurat qinññagaǵumiññagałuaqtut nakuuruatun, qanuq añaayyupkallavlugich iñuich, sulii kamasaññaiññavlugich inmiñnik pitchaiññaiññavlugich timitin. Aglaan tainnatchich pitqurat suaññasi-gumiññaiññaiññagaat iñuk akiiliyumiññaiññavlugich pigiitчуakun kipigñuǵutit, savaaǵiitч uallu.

3 ¹Christ añipkaqtaumman tuqunmiñ, añipkaqtaunammaturun ittusi piqatigivlugu ilaa. Taamna tainnainman, kipigñuǵutigituiññaiññavsi quviasaǵusiat quviasuutillu qilañmiittuat, Christ irviani, aquvititavvluni taliqqiata tuñaanun God-im.^{q r} ²Isumagitiññaiññavsi sut tatpañmaniittuat. Isumagitiññaiññavsi qutit sut nunamiittuat. ³Qanuq tuqunaruatun iñuktun ittusi iluqaiññun pigiitчuanun kipigñuǵutinun, iñuggurri iriqsimavluni piqatigivlugu Christ qilañmiittuaq, God-lu. ⁴Christ iñuggutigikkaqput qinññaiññavsi, ilivsiññavsi qinññaiññavsi qinññavsi, piqataulusi ilaan kamanautaanun.^s

Utuqauruaq Iñuusiǵ Nutauruaǵlu

⁵Tavra tamatkua tainnainmata, iñuusiñchi tuqunmatun piługich iluqaisa pigiitчuat ilivsiññi. Isummatigisitchi ilivsiññik tuquruatun naluksriññavsi qanusipayaat allatuutit, salumaitчuat isummatit, qanusipayaat pigiitчuat kipigñuǵutit, kaviuqutitillu. Kaviuqutit qilaññaiññavsi sunun iñuñnullu God-mun pivittuqqunmiñ iñuuraqpaqaññiguruq. ⁶Pisigilugu iñuich tainnatchiñnik piłusiqiniñat tatavsaññaiññavsi God-im.^t ⁷Qaññavvlugu iñuññavsi tamatkunaturun iñuktun, tamatkua pisuññavsi qutit. ⁸Aglaan pañmapak, aǵiusigik tamatkua piłutit, sunñusuutit, qinnautit uqautikññavsi pigiitчuanik, saglutitillu iñuktigun, salumaitчuaniglu uqaluqaññavsi. ⁹Sagluññavsi avanmun, qanuq pañmapak añalataǵiññavsi piłutit isumavsi piłusivsi. Tainna iñuusiññavsi qaññavsi,^u ¹⁰aasii iñuusiññavsi nutauruakun iñuutчimik, ilitчisaiññavsi nalaunñaruakun iñuutчimik, Christ-tun ilisaiññavsi qutit.^v ¹¹Iñuusiññavsi iktigun taamna nutauruaq iñuusiñ, sumiugitчuaq akunǵanni iñuich, Greek-

ⁿ 2.16 Ro 14.1-6. ^o 2.19 Eph 1.22; 4.15-16. ^p 2.20 Ro 6.6-11; Ga 2.19-20. ^q 3.1-3 Ro 6.4-11; Col 2.12.

^r 3.1 Ps 110.1; He 1.3. ^s 3.4 Ga 2.20; Phil 1.21. ^t 3.6 Eph 2.3. ^u 3.9 Eph 4.22.

^v 3.10 a Eph 4.24. b Gn 1.26; Eph 2.10.

gugaluagmata Jew-gugaluagmatalu, nalunaiññutchiñavlutigliu timimiñni God-mun naagga nalunaiññutchiñaitkaluağmata, aglagnik nalugaluagmata, naagga aḡuyyiqigaluagmata Scythians-tun, naagga kivgaugaluagmata kivgaunjitkaluağmatalu, qanuq Christ naumałhaaqtuq iluqaiññiñ inuuvluni iluqaiññi ilaan inuñmiñi.

¹²Tavra God-im inuksraqtaagñammasi, piłutaiqłusi piviuttağiv-lusilu, kiikaa ilunjusutiqağitchi allanun, ikayuiruagulusi, kamasaa-ḡaiğłusi, paaqłaktautaiłłusi qimmaksaliyaiłłusilu,^w ¹³ piaqłuktautiḡaiğłusi avanmun. Inuñ uqaallatikrsraqağaluagumi allamun inuñmun, suliquitiginağliu itqamaḡaiğługu uqaallatikrsraq. Atanğuptauq suliquitiginağammagich piłutivut itqamayumiñaiğługich, tainnatulli uvagut suliquitiginağaksraqigivut allat pimaqłutitigiv uvaptiñun.^x ¹⁴ Naumałhaaqtuq iluqaiññiñ, piviuttaqutituiññağitchi avanmun. Piviuttaqutim atausiñjuumapkapiallakkai inupayaat. ¹⁵ Aasi aḡuyautairrutim Christ pipkakkajata ataramik aḡalallisi, qanuq God-im ququnağaasi ilautqvulusi ativlutinḡ aḡaayyuliqiruanun, suli inuqatigiiqvulusi aḡuyautaiłłusi. Suli quyyatiqağitchi ataramik. ¹⁶ Ataramik isummatigisigik iluqaisa Christ ilisaurrutinḡ inuusigilugilı. Tavraasi tainna piguvsı isumattutinigniaqtusi aasi ilisaurriyumiñaqsilusi silğiqsuutiyumiñaqsilusilu avanmun, atuutiqağumiñaqsilusilu Psalms-nik nanğautinigliu suli atuutinik qapiḡaisaagutauruanik ukpiqtuanun, quyyatiqağłusi uummativsiññiñ God-mun.^y ¹⁷ Suli sunapayaq piguvsıuḡ naagga uqallausigiguvsiuḡ, pisiuḡ Atanğum Jesus pisiksraqatun uqallausiksraqatullu, quyyavigilugu Aapa ilaagun.

Inuuniaqatigiğniq Nutauruami Inuutchimi

¹⁸ Nuliaguruasii, kamakkutiqağitchi uivsiññun. Taamna nalaunḡaruq ukpiqtuaguruanun Ataniğmun.^z ¹⁹ Uiguruasii piviuttağisigik tuvaaqatisi, suamm atisuḡaiññaiğługich.^a ²⁰ Miqłıqtuut, kamagisigik aḡayuqaasi ataramik, qanuq kamaksriñivsi Ataniq iviğaksimaagaa.^b ²¹ Aapauruasii, suasuḡaiññağnagich miqłıqtusi, qapiḡasiviaqtut kamaksriñiağniğmiñni ilivsiññik.^c

²² Kivgaat, kamaksrisitichi ataramik tamatkuniḡa ilivsi ataniğikkavsiññik, qiniqtiqağuvsi kisianik pisuḡağnasi, inuñnik iviğaiñiaqtitun, aglaan ataramik savaglusi iviğaumasuglugu Ataniq.^d ²³ Sunapayaq savaagiguvsiuḡ, savagitchi piyummatiqagłusi, savautimmatun Ataniq inuñiḡaat, ²⁴ ilisimaugağłusi Atanğum akiligniağaasi kiḡuvaannaktaamik, qanuq savautigiksi Ataniq Christ. ²⁵ Inuñ killuliqirauruq akilıqsauniaqtuq killuliqiamigun. Inupayaat atilugich piñiağaiç.^e

4 ¹ Atanğuruasii, aḡalatağisigik kivgasi nalaunḡaruakun pitqiksıgautaitchuakullu, ilisimalusi ilivsivsauq Ataniqaqtılaavsiññik qilaḡmi.^f

Iłisaurrutit

² Aḡaayyusimaagitchi tuniqsimalugu aḡaayyuniqsi. Qiptaiłłusi aḡaayyuguvsi, quyyavigilugu Ataniq.^g ³ Aḡaayyutilutalu, God-mun aitchuquluta piviksramik alğaqsruiyumiñaqsiluta tusaayugaagiksuanik, quliaqtuagilugu Christ sivuani kanqısiñaiññaruq. ⁴ Pisigivlugu alğaqsruiñiḡa tigutaqtauruḡa. Aḡaayyutisiḡa kanqısiñaqsilugu uqautigiyumagıga kanqısiñaiññaruq Christ-kun. Taamna piraksraqıgıga. ⁵ Piqataukavsi ukpiḡaitchuanun aḡalatağisitichi ilivsiññik isumattuti-kun, atuğlugu piviksraq quliaqtuagilugich tusaayugaagıksuat.^h ⁶ Uqaluusiqsi ataramik iviğamanağli, anniqsuiyumiñaglutinḡ uqalusi ilisimayumiñagumasi qanuq kiggutilluataksravsiññik inupayaamun.

^w 3.12-13 Eph 4.2. ^x 3.13 Eph 4.32. ^y 3.16-17 Eph 5.19-20. ^z 3.18 Eph 5.22; 1 P 3.1.

^a 3.19 Eph 5.25; 1 P 3.7. ^b 3.20 Eph 6.1. ^c 3.21 Eph 6.4. ^d 3.22-25 Eph 6.5-8. ^e 3.25 Dt 10.17; Eph 6.9. ^f 4.1 Eph 6.9. ^g 4.2-4 Eph 6.18-20; Phil 4.6. ^h 4.5 Eph 5.16.

Paġlasuiqsaagutit

⁷Tychicus quliaqtuaġutiniagaasi iluqaanik irrusimñik. Ilaa piviuttaġirauvluni aniqatauruq ukpiġnaqłuni savaktauruq kivgauqatauvluni kivgauruanun Ataniġmun.^{i j} ⁸Tiliġagiga ilivsiññun una sivuniġivlugu, ilivsi iłitchuġitquvlusi qanuqitilaaptiġnik ilaanullu qapiġaisaaquvlusi iluqasi, ⁹aasii piqatigimmigaa Onesimus, ukpiġnaqtuaq piviuttaġirauruaġlu aniġan, iłauruaq ilivsiññun. Taapkuak quliaqtuaġutiniagaasi supayaanik piġaruanik maani.^k

¹⁰Aristarchus tiġutaatqatatiġma paġlagaasi, Mark-guvlu aġnaqatiġan Barnabas. Piraksriġagivsi qanuq ilivsiññun paġlaraksraġitilaanjanik. Qaikpan paġlayumagiksi.^l

¹¹Paġlayumagiksivsauq Jesus tagġisiquqtuaq Justus-mik. Kisimik taapkua aġutit Jew-guruat savaqataurut uvamnun akunġanni savaqanma alġaqsruikama atanniqsimmataanik God-im iñuġnun, aasii qapiġaisaaġutaunjarut uvamnun.

¹²Epaphras-gum iłaummiruam ilivsiññun, kivganjata Christ Jesus, paġlagaasi, ataramik itqaumavvlusi kipigñiuġutikun aġaayyunmiñi, iñuutquvlusi aġliraksraiqsuatun ukpiqtuatun, sul i nalupqiginaġumiñaqsiługu pisuutaa God-im ataramik.^m ¹³Iłisimapiġagiga ilaa savaġatilaanġa siġliqivluni pisivlusi taamapkuvalu Laodicea-miittuat Hierapolis-miittuallu. ¹⁴Luke-gum piviuttaġirauruam taaktim Demas-lu paġlagaasi.ⁿ

¹⁵Qaanġisitchigik paġlatitka aniqatiinun Laodicea-miittuanun Nympha-mullu aġaayyuliqiruanullu iġluani. ¹⁶aasii ukua tuyuutit taiguaganikpatigik akunnnavsiññi, taiguatinqinmiyumagisi aġaayyuliqiruanun Laodicea-mi, sul i taiguasqasġmigisivsauq tuyuutit Laodicea-ġmiunun,^o ¹⁷uqallautilugulu Archippus, qaunagiyumaugguuq taġġiġugluglu savaaksriusiani Atanġum aitchuutaa ilaanun.^p ¹⁸Uvaġa Paul aġlakkiga una paġlan uvamnuk. Itqaumasitchi tiġutaatqautilaamnuk. God naglikkutiqaqagli ilivsiññun.

ⁱ 4.7 Ac 20.4; 2 Ti 4.12. ^j 4.7-8 Eph 6.21-22. ^k 4.9 Phm 10-12.

^l 4.10 a Ac 19.29; 27.2; Phm 24. b Ac 12.12,25; 13.13; 15.37-39. ^m 4.12 Col 1.7; Phm 23.

ⁿ 4.14 a 2 Ti 4.11; Phm 24. b 2 Ti 4.10; Phm 24. ^o 4.16 Rev 3.14-22. ^p 4.17 Phm 2.

PAUL SIVULLIICH TUYUUTIŃICH THESSALONICA-ĠMIUNUN

İlitichuqquit

Thessalonica nunaqqıppaunaruq Rome-miut nunañanni Macedonia-mi. Paul-gum añaayyuvik isagutiñanığaa tavrani Philippi-miññaqami. Aglaan ilañisa Jew-guruat paaqlañanığaat Paul savaalluatana qıñıgalaqamırruñ ukpiqtuagıqtıtıchıruaq Jew-gunıtıchuanik Jew-guniğmun sua saqusağaluaqtuanik. Tavra Paul aullaqtuksrağunaruqunnıi Thessalonica-miñ Berea-mukłuniasii. Aquvatıgıun Corinth-mun tikiññami tuyuusiaqanaruq kiliktuutınik avılaitqanmiñiñ Timothy-miñ añaayyuvıkun Thessalonica-mi.

Paul-gum Tuyuutiqqaanıch Thessalonica-ğmiunun tuyuutaunaruq qapıñaisaqsaqługıch ukpıgıñiaqtuanıch. Quyyatıgıñagaa tusaayugaaqallaaniñi ilıñıkkun ukpıgıñiağniğakkun nakuuqqutıñıkkullu; itqatıñıgıllı qanuq iñuñatılaamiñik akunganniinnami, sulı apıqutıñıch ukua Christ-gum qaitqıgıñiağniğsrañagun kiuvlugıch: İmmaimña ukpıgıñiaqtuag tuquruag Christ qaitqıñuannagu ilaullaniagaluqpa iñuggunmi isuitıchuanun qaiyu-maaqtuamun taimanıgu utıqpan? Qakuguimña Christ utıgıñiaqpa? Paul tuyuqamıgi uqallautıñagai kiika savaquvlugi qıñıuıgılu niğııkkunmi utaqıllıgımk Christ-gum qaitqıgıñiağniğsrañanik.

Avgutit

Sivullıqsaağun	1.1
Quyyatıqagıñıglu nanğaiñıglu	1.2-3.13
Silğıqsuun ukpıgıñiaqtuagunıkun	4.1-12
Itqanıyautit qaitqıgıñıksrañagun Christ	4.13-5.11
Aqullıich silğıqsuutit	5.12-22
Ağıusaun	5.23-28

1 ¹Paul-lu Silvanus-lu Timothy-lu tuyuqtut ukuniña tuyuutınik añaayyulıqıruanun inıqpanımi atıqaqtuami Thessalonica-mik, atausıñıñuqataunaruñ God-mun Apamun, Atanığmullu Jesus Christ-mun. Naglıktuusiaqpaqagıtıchısıq tutqıunmıglu.^a

İñuuniağniğat Ukpıgıtaallu

²Quyyavıgısuugıkpıt God ataramik, quyyatıgıvlusi iluqasi, ataramik itqaumavlusi añaayyutıptıñı. ³Quyyavıgıgıga God Apavut pisıgıvlugıch savaasi qanuq ukpıqtuagıvlusi, sulı sıgğaqutısi qanuq pıvıttaqsrıvılsı, igłutuutilgıñıqsılu qanuq niğıugiugaqługu qaitqıgıñıksraña Atanıpta Jesus Christ. ⁴Anıqatıit, God-im pıvıttağıranısi, ilısimarugut God-mun pıksraqtaagıñatılaavsiñıñik, ⁵qanuq alğaqsrıutıgıktıgı tusaayugaagıksıuaq ilıvsiñıñun, uqalulıñıñakun pıñıtıchıuq, aglaallu İlitqusıgıksıuaq suanğataagun, nalupqınaiqsruutıpiğatıakullu. İlisımmımsı qanuq iñuñatılaaptıñınik akunnavsiñıñi ilıvsi pisıgıvlusi. ⁶Aası ilıvsi pıñıarraqsıñarusıliı uvaptıktun Atanıqtullu, akuqtuqługu tusaayugaagıksıuaq, quvıasıutıqıqłusi İlitqusıgıksıuaıñı, qanıtupayauraq naglıksaaqtıtaugaluanğavsi.^b

^a 1.1 Ac 17.1. ^b 1.6 Ac 17.5-9.

⁷Tainna pikavsi, ilivsi tuvraaksriinarusi iluqaiññun ukpiqtuaguruanun Macedonia-mi Greece-mi. ⁸Qanuq ilivsi siamingagiksi tusaayugaagiksuaq iluqaiññun nunañiñun Macedonia-vlu Greece-lu. Aasiisuli tusaayugaag ukpigutiqañnisigun God-mun siamingammuiq sumulliqaa, uvaptiñun-unni quliaqtuagiraksraiqlugu. ⁹Suli quliaqtuagutigaatigut qanutun nigummaanmatun-unni paglativsi itilaanjanik uvaptiñun, suli quliaqtuagivlugu muminatilaaqsi savaurriñivsiñiñiñ inuuraqpañnik savautisuklugu inuuruq ilumullu ittuaq God. ¹⁰Quliaqtuagimmigaat nigiuñiqsi God-im Iğñiñjanik qilañmiñ, Jesus-mik, ilaan añipkanaraanik tuqqunmiñ, annaurriruaq uvaptiñnik God-im tatavsautiksrautaaniñ.

Paul Savaanji Thessalonica-mi

2 ¹Qanuq ilivsiñiñi ilisimarusi, aniqatiit, ullautiniqput ilivsiññun asi-liqutañaitchuq. ²Ilisimarusi qanutun nagliksaaganiktilaaptiñnik suli kanñunaqtuakun añalatañaitlaaptiñnik Philippi-mi. Naaggasuliuvva God-ipta qapiñaisaagaatigut algaqsruitquvluta ilivsiññun ilaan tusaayugaagiksuañnik kasuigaluaqtilluta akililiñisuutiqañnik. ³Ukpiliquuvavsi sagluuqtuagluta piñaitchugut, naagga allatuqtauluta, naagga nipuqsailuta ilivsiñnik, ⁴aglaan ukpiliquuñagivsi uvagut God-im iviğaumagivluta, piksraqtaagñammatigullu algaqsruutigitquvlugu tusaayugaagiksuaq. Algaqsruinitchugut iviğagniuğaqsiiñaglugich inuich, aglaan iviğagniaqlugu God, naipiqtuqtuaq iluqaiñnik kipigñiuğutiñnik sivunniugutiñniglu. ⁵Qanuq ilisimarusi uvagut qañanñii algaqsruinitchugut ilamarrutiginiaglugu, naaggañnii piññaugutigilugu kaviuğilugich sugauttasi. God-im taamna ilisimagaa. ⁶Suli algaqsruinitchugut inuñnun nanğaquluta, ilivsiññun-unni naagga allanun. Nalaunğaluağmiuq nanğaquupağupta ilivsiññun, uvagut Christ tilirağivluta. ⁷Aglaan uvagut piqłuktañaitchugut akunnavsiñiñi, piłaaqtitun qaunaksriuatun miqłıqtumiñnik. ⁸Uvagut piviuottağiliqpañagivsi, piqpañnaqsivaiññusi uvaptiñnun piqatigiyumaliñagivsiunñii inuğgutiñni, piqatigiyumammatuttauq God-im tusaayugaagiksuañjanik. ⁹Nalupqinaitchuq itqaumatilaaqsi qanutun savañaitlaaptiñnik sigğaqinaitlaaptiñniglu, aniqatiit, algaqsruutigikaptigu ilivsiññun tusaayugaagiksuañja God-im savañarugut unnuamiñ uvlumiñ naññiğunjtikaluaqlugu nallipayaaqsi pamağipkağluta.^e

¹⁰Ilisimarusi, God-ttaaq ilisimammuiq, uvagut inñiqusiqput ilivsiñnik ukpiqtuanik piłutaitñjaruq, suli nalaunğavluni, pasiñagumiñaiññuni. ¹¹Qanuq ilisimarusi añalanğagivsi aapauruaq miqłıqtumiñnik añalatchiruatan ilivluta. Uvagut silğiqsunammigivsi qapiñaisaaqlusiñ pitquripiaqluta ilivsiñnik atausiullaavlisi, ¹²inuutquvlusi nalliummatilusi God-im inuusiğitqukkañanun, quqanğammasi piqatautquvlusi ataniğnaqunmiñi kamañanunmiñi.

¹³Aasiisuli quyyavigimmigikput God ataramik uumuuna, ilivsi akuqtuqavsiñ uqalua God-im tusaanğakkaqsi uvaptiñniñ, akuqtuñaitkiksi uqalugipkaqtağlugu inuñnun aglaan irrusipiğatanatun, uqalua God-im, savaktuq ilivsiñni ukpiqtuani.

¹⁴Qanuq tuvrautirraqsiñarusi añaayyuliqiruañiñun God-im Judea-miittuanun, atausiñuqatañaruanun Christ-mun. Iliñisittuauq nagliksaaqtinğakñaisitun nunatqatiñisa, ilivsvsauq nagliksaaqtinmigaasi nunatqativsi.^f ¹⁵Jew-guruat tuqunğagaat Ataniq Jesus, uqaqtauruallu God-mun, aasiisuli uvagut anilłuta. Tamatkua Jew-guruat akililiñisuğaiç God-lu inuiliñ.^g ¹⁶algaqsruitchailirağluta Jew-ğunjtchuanun annaurrautqunjtikaluaqlugich. Tainna pikamiñ Jew-guruat piłuksirut piłuksilğutilaamiktun maññuamiktun. Kiisaimmaa God-im tatavsarraqsivai.

^c 2.2 a Ac 16.19-24. b Ac 17.1-9. ^d 2.4 Ga 1.10. ^e 2.9 Ac 18.3; 2 Th 3.8. ^f 2.14 Ac 17.5.

^g 2.15 Ac 9.23,29; 13.45,50; 14.2,5,19; 17.5,13; 18.12.

Paul Kipigniuqtuq Taututqiguklugich

¹⁷Aniqatiit, aullaqapta ilivsiññiñ piisaaquuallaanikapta piigulaiññusi sumikunnii tautuvsaagupianagivsi, tavraasii utigniapijanagaluauqtugut ilivsiññun. ¹⁸Uvaña Paul ullagupiağaluagivsi. Qaiñiatatqigaagaluauqtuña, Satan piñaiñutchiqsuğaaña. ¹⁹Uvvami sum nigiuqtitpatigut quviasukkumaaqtiññutalu kanñusuksa-gumaanñiññutalu sivuğaani Atanipta Jesus ilaa qaikpan? Ilivsi. ²⁰Ilivsi ukpiqtuaguruat kamasaağutiginiağivsi quviasuutiginisilu.

3 ¹Tavra iglutulguilikapku uñjarrin qanuqtilaavsiññik qimaktauyumallinaruña Athens-mun kisiññuğluña, ²aasii tilinagikput Timothy, aniqatikput, God-im kivgaña alğaqsruiññim tusaayugaagiksuanjanik Christ, suanasiññaaquvlusi ukpigutivsiññi qapiñaisaaglusilu, ³iññumun kimulliqaa nipuqsaqunñiññi ukpigniksravisiññiñ tamatkua nagliksaagtirrusiat piññaisa. Ilivsi ilivsiññi ilisimarusi piksraqtaagunatilaavsiññik nalautaksraqivlugu nagliksaagtitauniq. ⁴Qanuq nayuutiññapta ilivsiññun, uqautinagivsi sivuani nagliksaagtitauniağivluta. Taamna nalaurraqsinaruq ilisimammiusi. ⁵Tavra iglutulguilgaluaqapku uñjarrisiga ilivsigun, tilinagiga Timothy ilitchuğiyaqtuquvlugu ukpigutivsiññi qapiñaitkaluağmagaavsi-suli, piñjiksraqtuña ilaanni qanutchikun Tuungagmun killuqsagtinniağasugalusi, aasii uvagut siggaqtikput alğaqsruiikapta ilivsiññun anniqsuutaunaiğñağasugalugu.

⁶Pañmapak-aasii Timothy utinaruq ilivsiññiñ, aasii quliatuagutivluta tusaayugaalluatanik ilivsi ukpigutivsigun piviuuttaqutivsigullu. Quliatuagutimmigaatigut ilivsiññun ataramik itqaumalluatağuniv-luta, sulii tautugumasuunivluta, uvaptinuttauq tautuguligmipkaqtillusi. ⁷Tamatkua iluqağmiñ tusaayugaalluataat ilivsigun ukpigutiqaqtuiññag-nivsigullu qapiñaiqsaañagaana, qanutupayauraq iññiñuqtitağaluauqtilluña nagliksaagtitauvluñalu. ⁸Iglutugumiññaqsigiga sunapayauraq ilitchuğianikama ukpigutiqaqtilaavsiññik-sulii suanjaruamik Ataniğmi. ⁹Quviatchapiağatağivsi ña sivuğaani God-ima. Qanutun quyyavigiyumiññaqtigigiga God naamasilugu quyyatigilusi. ¹⁰Unnuakkaluami uvlukkaluamiñu añaayyuupiağuuruña tautuvsaaguklusi, aasii ilisautilusi sunik ilitchuğinaiçavsiññik ukpigutiqağnikullu Christ-mi.

¹¹Pañmapaktuq God-ipta Aapam ilaan, Ataniptalu Jesus, sivunniğliuñ iglauyaaksraqput ilivsiññun, ¹²aasiisuli, Atanguptuq aglipkavsasugruğliuñ piviuuttaqutiniçisi avanmun, allanullu iññupayaanun, uvaguttauq piviuuttaqutiqatilaaptiktun ilivsiññun. ¹³Tainna piguvsi, tuniqsimaniaqtusi ukpigutivsiññi pasirauniaññilusi, sulii piluutailññi, akuqtuğnağumiññiaqtusi God-mun Aapaptinun Ataniqput Jesus qaikpan piqatigilugich iluqaisa ilaan ilaaguaqtaunaruat iññuni.

Iñuuniağniq Ivigaumavlugu God

4 ¹Aasiisuli aniqatiit, kiiqsruğivsi silğiqsuqlusilu atausiññuqatigiani-ñakavsiuñ Ataniq Jesus, iññuutquvlusi tuvrağluğlu ilisaurrutikput ilivsiññun, ivigaumagikkana God-im. Tainna iñuusaaninagaluagmiusi, aglaan uvaña sivunmuktuğlusi-sulii iññuutquçivsi. ²Qanuq ilisimagisi sut ilisaurrutiginaravut ilivsiññun ataniğnaqutaagun Atangum Jesus. ³God-im iññuutqugaasi iñuusiqağlusi ilaaguaqtaunaranik inmiññun, ilaksianaiğluğlu allatuun, ⁴ilivsi atausiullaalusi ilisimatquvlusi qanuq qaunaginaqtilaamik inmun, piluutaiññiaqluni, sulii nalliummatiluni God-mun pigiyumiññaqsiluni. ⁵Añalatinnasi kipigniuğutivsiññun allatugumiññaqsilusi, ukpiñaitchuatitun iññuktun naluruatun God-mik. ⁶Tavra

^h3.1 Ac 17.15. ⁱ3.6 Ac 18.5.

kiñaliqaa kamaksriņiñnami aasii saglutağlugu aniqatini allatuağilugu tuvaaqataa, qanuq Atangum tativsağniağai iluqaisa tainna piruat, kiliktuammağiksaanğagivsi taavruma sivuani. ⁷Qanuquvva God-im sivunniutigijaitkaa uvagut iñuutquluta piłunmi, aglaan iñuuniaquvluta piłuutaiłluta. ⁸Taamna pisigilugu, kiñaliqaa iñuusunğitchuaq kamagilugich taapkua pitqurat, kipuqlaiņitchuq iñunmik aglaan God-mik, aitchuiruamik Iitqusigiksua miñik ilivsiñnun.

⁹Sivuniğilugu piviuttaqquataat aniqatit, tuyuqtituņitchusi kimigliqaa qanuq ilivsi ilivsiñni ilisaurrusiaqararusi God-miñ piviuttaqquitiqvulusi avamun, ¹⁰aasiami ilumutun piviuttağigisi iluqaisa aniqatit iluqaani Macedonia-miittuat. Aglaan aniqatiit, uvagut siłğiqsuğivsi kiikaasuli piviuttaqquitiqvulusi. ¹¹Kipiğniuttağiqpak siuņ iñuusuglusi piallataiłlusi, sulii iłaksianaiğlugich allat iñuich, akiññagniiğlusi iñuuniłuutiksraivsiñnik, tuvrağlugu piraksriutikput ilivsiñnun. ¹²Taamna piguvsiuņ, ukpiğaitchuat isummatigillutağniağaaasi, sulii ilivsi nayummatiqagñiaņitchusi pamatillusi allanun iñunun.

Ataniq Qaiñiaqtuq

¹³Aniqatiit, paņmapak aglaksaqtuņa sivuniğivlugich siñiktuat tuqquñmi. Iłisimalluataqugiga taamna ilivsiñnun, isumaaqpaquņiıłlusi allatun iñuktitun niğiuğaitchuatun iñuggunmik isuitchuamik. ¹⁴Ukpiğikaptigu Jesus tuqunaniğlugu aasii aņimmivłuni, tainnatuttauq ukpiğiyumiñagmigiłput Jesus qaitqikpan, God-mun qaiqatigipkağniağniğlugich ilaanun tamatkua siñiksararuat tuqquñmi. ¹⁵Uqallautigivsi iğuliktanuņitchuamik Atangum uqallautaanik uvamun, uvagurguuq iñuuruaguut iñuuniğupta Atangum qaitqigñiņanunaglaan, sivulikkumiñaitkivut tamatkua siñiktuat tuqquñmi. ¹⁶Qanuq Ataniq ilaa atqagñiaqtuq qilaņmiñ ququullatigilugu kamañaqtuq piraksriun, qaukiata isağulğich ququullataanik, sulii nipaanił God-im nipaqułuktataata. Aasii tuqunaruat, atausiņņuqatigivavlugu Christ, aņiqqağniaqtut. ¹⁷Aasiłi uvagut iñuuruaguut mayuurrauniaqtugut piqatigilugich nuvyanun, paaglugu Ataniq siłami, aasii nayuaqsilugu ilaa isuitchuamun. ¹⁸Quviasaagutisitchi avamun taapkuniņa uqaluņnik.

Itqanaitchitchi Atangum Qaiñiksraņanun

5 ¹Tavra aniqatiit, tuyuqtituņitchusi iñunmik kimigliqaa uqallautisuglusi qakugu Atangum qaitqigñiaqtılaañanik, naagga sut piyumaaqtılaaksraņiñnik Ataniq qaiņaiññaan. ²Ilivsivsauq iłisimalluatağmisi Atangum qaiñiksrautaa niğiiłlautiñiaqtılaañanik, tigligayuktitun unnuakuquatuatun. ³Iñuich uqaurağniaqtillugich inna, piallataitchuq, tupinñanaitchuğlu, tavraņatchiaq piyaqquutim kasuğai, aasii qanuğlugu naņağumiñaitkaat. Ağnatuttauq aulayyautikkañatun tavraņatchiaq, tainnaptauq taamna piyaquun tikitkayunmiuq tavraņatchiaq. ⁴Aglaan ilivsi aniqatiit, niğiuktuagurusi Atangum qağğiviksrautaanik, niğiiłlaqtauniaņitchusi tupairaulusi, tigligayuktim tupaimmatun iñuich unnuami. ⁵Qanuq iluqasi miqłiqtuğigaaasi qaummaum uvluvlu, nalaunņarualiqi-rauvlusi. Miqłiqtuğiņitkaatigtut taaqtuam unnuavlu, piğiitchuanik savaaqagłuta. ⁶Tavraasii, ataramik itqanairutilakput ilaan qaitqigñiksraņa nalaunņarualiqiluta, iñuktitun itqumaruatun naluksriñiaitchuatullu. Irrusiqaņitcha allatun iñuktitun itqanaiñiņitchuatun, siñiktuatun iłutij. ⁷Qanuq unnuaq siñiksagviksrağtuatun, sulii iñunun imiņasivivłuni, tainnatuttauq tamatkua piğiitchualiqiugaqtut isumaaluuttağiņitkaat itqanaitchuğlutij Atangum qaitqigñiksraņanun, nalaunņarua-kullu iñuuniağniğmun. ⁸Aglaan, uvagut iñuuniqapta iłisimavlugu Atangum

¹ 4.15-17 Mt 24.30-31; Mk 13.26-27; 1 Co 15.51-52. ^k 5.2 Mt 24.43; Lk 12.39; 2 P 3.10. ^l 5.3 Is 13.8.

qaiñiaqtilaana, kiikaa iñuuta nalaunjaruakun. Itta anjuyaktitun annuḡaaqquatuat anjuyaunnani pisiktailisini akilñiñi, uvagut pigivlugu ukpigun piviatuqqullu satqagutigimmatun, sulii annagummarvut niaquuḡiitkutigimmatun.^m ⁹Qanuq God-im sivunniḡaitkaatigut tatavsunmun, aglaan piññaktaḡitquvlugu annaun Ataniptigun Jesus Christ-kun, ¹⁰tuqurriḡaruḡuq uvaptiḡnik, uvaptiḡnun iñuuqatigutquvluni isuitchuamun, iñuugaluḡniḡupta naagga tuquḡagaluḡniḡupta ilaa qaikpan. ¹¹Tamatkua pisigilugich, qapiḡaisaaḡutisitchi avanmun sivunmuktu-qatigiḡiḡusilu, tainna pigaluḡmiḡlavsii.

Aqulliich Iisaurrutit Paḡlasuiqsaḡutillu

¹²Aniqatiit injiulagivsi, isummatigilluataqsigik umialiḡnat atanniqsimanniktuat aḡaayyuliqiruani, sigḡaqiruut akunnavsiññi, tamatkua qauriññiksuiruat ilivsiññik. ¹³Isummatigilluatapiḡataqsigik tamatkua umialiḡnat, sulii ilumun piviatuḡiḡpaglugich pisigilugu savaḡikkaḡat. Piallatiḡaḡiḡusii avanmun. ¹⁴Aasii silḡiḡsugivsi, aniqatiit, tiliuqsigik ittuaqtit, qapiḡaisaaqsigik qapiḡasiruut, ikayuqsigik suaḡaitchuut ukpigunmiḡni qimmaksautairrutlugich iluḡaisa. ¹⁵Iñuum pimaḡukpasi, suoramikunnii akisaḡnasi pigiitchuamiktauq, aglaan ataramik nakuurualiqiniḡlusi avanmun iñupayaanullu. ¹⁶Quviasugitchi ataramik,ⁿ ¹⁷aḡaayyutiḡaḡitchi ataramik ilivsiññi,^o ¹⁸quyyavigisiḡuḡ God iluḡaisigun piriutigun ilivsiññun, qanuq tainna God-im pitḡugaasi, ilivsi atausiḡuḡataunḡarasii Christ Jesus-mun.

¹⁹Nutqaqtinniaqsaanagu Ilitqusiḡiksuam savaḡikkaḡa, qamitchiññiḡmatun igniḡmik. ²⁰Asilḡiqrualiñḡagich uqaqtinḡisa God-im uqaluḡich, ²¹aglaan iḡuḡatilaḡlugich uqaluḡich, akuḡtuḡlugich itqamaluḡiḡlulu sut nakuuruat. ²²Piññiḡaḡitchi qanusipayaamiñ pigiitchuamiñ.

²³God-iptuḡ tutḡiutiḡaḡtitchiruam qaunagilisi piḡuksitchaiḡiḡlusi suoramikunnii, ilitḡutchisiḡu, iñuḡutisiḡu, timisiḡu suaḡatuññiḡumiñḡaḡiḡlugich, pasiñḡumiñḡiḡlulu qaikpan Ataniquut Jesus Christ. ²⁴God ququḡtiksi miḡiḡtuḡisukḡusi ukpiḡnapiaḡtuḡ, sulii ilaan taḡḡiḡsinniḡai taapku. ²⁵Aniqatiit, aḡaayyutisigut.

²⁶Paḡlasigik iluḡaisa aniqatit paḡlatikaanannik ukpiḡtuḡaruat. ²⁷Piraksripiḡivsi Atanikun ukua tuyuutit taḡuḡaḡtitquvlugich iluḡaiññun aniqatinun. ²⁸Nagliktuutiḡpa ḡata Atanipta Jesus Christ itḡatigilisi.

^m 5.8 Is 59.17; Ro 13.12; Eph 6.13-17. ⁿ 5.16 Phil 4.4. ^o 5.17-18 Phil 4.6; Col 4.2-7.

PAUL ALGAINICH TUYUUTINJISA THESSALONICA-ĠMIUNUN

Iitchuqqutit

Kanjiqsiumalluataniitchuat Christ-gum qaitqigñiagniksrañagun atingiqsittağigai añaayyuviuruaat Thessalonica-mi. Paul-gum Tuyuutitqjunmiñi Thessalonica-ğmiunun uqausiğinjagaa ilañisa isummataat Atangum qaitqigñiksraña qaanjanijanasugalugu. Paul natqinjagai uqallautivlugich Christ qaitqijaunnagu piłuutiqpak naumaniagnivlugu, aullariqağluni inugmik taggisiquaquamik Piłuktuamik, paaqłagnaquamik Christ-mik.

Tuyuqtuam taiguagnaquatuat uqallautitqigaanğagai tuniqsimatquvlugi ukpiqqutimigni nagliksaağutitunnii qitqanni, iñuuniaquvlugich savaurağlutik Paul-guvlu savaqatinjalsu piłğusiatun, sulı sivanmuutquvlugi savauriıluatağniğmi.

Avgutit

Sivulliqsaagun	1.1-2
Nangautit	1.3-12
Itqanaiyautit qaitqigñiksrañagun Christ	2.1-17
Silğiqsuun ukpiğniaquagunikun	3.1-15
Ağiusaun	3.16-18

1 ¹Paul-lu Silvanus-lu Timothy-lu tuyuqtut ukuniña tuyuutinik añaayyuliqiruanun iniqpañmi atiqaquami Thessalonica-mik, tamatkununğa atausiññuqataunğaranun God-mun Aapaptiñnun, Ataniğmullu Jesus Christ-mun.^a

²Nagliktuusaaqpaqağitchisuuq tutqjunmiglu God-miñ Aapamiñ Ataniğmiılu Jesus Christ-miñ.

Isivğigvik Christ Qaikpan

³Aniqatiit, nalaunğaruq uvagut quyyavigiguptigu God quyyatigilusi. Ami qu yyavigituiññagaksrağipiagikput quyyatigilugu ukpiğurri nausaiññaqtuaq, sulı atausiullaavlusi piviuttaqurriılu nausaiññaqtuaq ukpiqtuaguqativsiññun. ⁴Aasiuvva uvagut quliaqtuagılluatağivsi añaayyuliqiruanun God-mun, quliaqtuagıutivlugich qinuirrutivsiññik ukpiğutivsiññiglu, iglutuğluataqavsigik qanusipayaat nagliksaaqtirrusiat iñuııliuğutillu. ⁵Tamatkua nalupqinaiyautaurut God-im nalaunğaruakun isivğiutaanun, qanuq uvva ilaan nagliksaaqtitaupkağasi nalliummatiliquvlusi piqatauniksravsiññun ilaan atanniqsimmataani. ⁶Tavra God isivğiiııavluni nalaunğaruakun, ilaan paaqłiğñiagai iñuııliuğunmik tamatkua iñuııliuqtitchiruat ilivsiññik, ⁷aasiıli ilivsi iñuııliuqtitauruasii unanuiqsıqatigipkağlusi uvaptiñnun. Taamna piyumaauqtuq Ataniq Jesus tavrannatchiaq niptaqpan qılanmiñ, piqatigilugich sapığñaquatuat isağulğich, qaumanıgmi ikualaruatun igniqun, ⁸nalaunğaruakun akisağvigisuglugich tamatkua naluruat God-mik, tamatkualu akuqtuinaitchuat tusaayugaagıksuamik Ataniptigun Jesus-kun. ⁹Tainnatchich

^a1.1 Ac 17.1; 1 Th 1.1.

iñuich tatavsqaqtauniaqtut isuitchuamik tammaunmik, piiqsaunjalutinj Atangum irvianiñ, qaummağikpaktuamiñlu suanñataaniñ, ¹⁰taavrumani uvlumi qaigumi nangausiaqagağluni kamanaqsipkaqtauyyağluni lu laaguaqtauruañiñ iñunmiñiñ, kamasuuttağipkağluni lu iluqaiññun ukpiliñaruanun, ilivsi ilağilusi, qanuq ukpiğinagiksi algaqsruutikput. ¹¹Ataramik añaayyutisuugivsi, añaayyuvigivlugu God-ikput ilaanun nalliummatiliqsitquvlusi miqñiqtuğiyumiñaqsilusi, ilaan suanñataagullu taññiqsitaquvlugich savaalluatapayaurat piyumakkasi pianikkasilu ukpiğurri pisigivlugu. ¹²Tainnauvva piguvsi Ataniqput Jesus nangausiaqatinniağiksi, aasiivsaug ilaata ilivsi nangagłusi. Taamnauvva nagliktauvlutik sivunniugutiginagaak God-ipta Atanguvlu Jesus Christ.

Iñuk Piłupiağataqtuaq

2 ¹Pañmapak tuyuğivsi aglañnik sivuniğivlugu qaiñiksraña Atanipta Jesus Christ, uvagullu katinniksrapitgun paaqsağlugu ilaa. ²Aniqatiit, nalupqitchaqunjiğivsi naagga iñuilliuğutiginagu isummigłusi Atangum isivgiiviksrautaa isagutisaaniñniługu. Taamna tuniqsimañaiğutiginagu kiñaliqaa uqağaluaqpan uqaluksrusiaqagnałuni Ilitqusigiksuamiñ, naagga uvaptiñniñ uqaluksrusiaqagnałuni, naagga tuyuutitigun aglaağipkaqtitağlugich uvaptiñnun, Atangum isivgiiviksrautaa isagutianiñniługu. ³Kimulliqaa qanupayaaq sagluqipkağnasi. Sivuañi isivgiiviksrautim kamanapiaqtuaq paaqsaññan God-mun iñiaqtuq, aasii taavrumañña iñukpalligłuni iñuk piłupiağataqtuaq, iñuk nalupqinaitchuamik isuitchuamun suksraunğiqsauniaqtuaq. ⁴Taamna iñuk akiñliqsuiñiaqtuq qanusipayauramik god-mik, naagga supayaamik iñuich añaayyuvigikkanañnik, inmiñun kamaññaqtaualiuğluni tamatkunañña. Inmiñik-unnii kamaññaqtaualiuğluni iñuik God-miñ, aquppiluni lu God-im añaayyuvikpana, uqavigaagutigiluni inmiñik God-auniluni. ⁵Nalupqiginjtkiga itqamatilaaqsi taavrumuuna uqautimnik ilivsiññun nayunñavsi. ⁶Aasii itqağumiñaqtusi sumun pitchailiraqtılaañnik pañmapak salapqigñiksraña sivuañi salapqigviksrautaata. ⁷Qanuq uvva qinignaitchuag suanñataa pigiitchuam savaksaaniñagaluaqtillugu, taamna pañmapak pitchailirağniktuag piñailutchiqsuiñiaqtuq-suli piiqsauniğmiñunaglaan. ⁸Taamna piñailutchiqsuiruaq piiqpan, tavrani satqummiğñiaqtuq iñuk piłupiağataqtuaq. Aasii taamna iñuk Atangum Jesus tuqunniagaa aniğniğmiñik, suksraunğigługu qaumanigmiñik qaigumi. ⁹Taamna piłupiağataqtuaq iñuk qaiñiaqtuq suanñatiqagłuni Satan suanñataañnik, nalupqinaiyağlugu suanñatiqatilaani aliugnaqtualiqiluni sagluqutinin iñunñun. ¹⁰Ilaan pigiitchuakun sagluqiniagai tamatkigługich suksrauyumaatuaq, qanuq ilinisa pivitutağinaitkaat ilumun ittuaq annautiksrağaluaqtinj. ¹¹Aasii ukpiğisunjiñmarruñ ilumun ittuaq, God-im sagluqiraupkağniagai, taimmaasii ilinisa ukpiğilipiallaglugu ilumun inñitchuag. ¹²Aasii taamna pisigilugu ilinich suksraunğiqsauniaqtut, iluqağmiñ tamatkua ukpiqsrañitchuat ilumun ittuamik God-ikun, aglaan iñuuruat aliitkutigivlugu piłun.

Piksraqtaagurusi Annaquvlusi

¹³Aglaalli uvagut ataramik quyyatiqatkuksraupiaqtugut God-mun quyyatigilusi, aniqatiit Atangum pivitutağikkañasi, qanuq taimañña-qaña God-im piksraqtaağinagaasi annaurratquvlusi, ilaaguağlusi inmiñun Ilitqusigiksuakun, ukpiğiliqavsiñ ilumun ittuaq. ¹⁴God-im quqanağaaasi annaurratquvlusi tusaayugaagiksuakun algaqsruutigikkaptigun, ilivsi

^b2.1 1 Th 4.15-17. ^c2.4 Dn 11.36; Ez 28.2. ^d2.8 Is 11.4. ^e2.9 Mt 24.24.

piqatautquvlusi kamañaqtuami qaumangani Atanipta Jesus Christ. ¹⁵Taamna pisigilugu, aniqatiit, asiñuurraunasi. Tuniqsimavigisigik ukpigilugich ilisaurretivut ilivsiññun nayuñjavsi, ami tuyuutivullu.^f ¹⁶Pañmapaktuq qapiñaisaağusiaqagitchi Ataniptiñniñ Jesus Christ-miñ God-miñ aapaptiñniñ, piviuttaqsriñaruñniñ uvaptiñnik tilivlugu Iğñini annautitquvluta, qapiñaisaaqtuqtiptiñniñ ataramik, sulii piyummatiaqatitchiruañniñ quvianaqtuamik ilinijka nagliktuutiqañmikkun. ¹⁷Ilinijktatuq qapiñaisaağlisi uummativsiñni, sulii ikayuğlusiñ iluqaiñni savaavsiñni uqaluvsiniñ ilu nakuurualiqipkağlisi.

Añaayyutisigut

3 ¹Tavraliasii, aniqatiit, añaayyutirağutigit. Añaayyulusi Atangum uqalua qilamik siamitqulugu, sulii iñuich annaurrutqulugich akuqtuğlugu uqalug, ilivsiññun. ²Añaayyutilatalu-sulii, uvagut annausimatquluta tamatkunañña sagluturuaniñ pigiitchuaniñ ilu iñuñniñ, qanuq iñuich ilañich ukpigutaitchut. ³Ataniq ukpignapiaqtuq. Ilaan suaññaasiññağasi sulii qaunagilusi pigiitchuamiñ. ⁴Sulii Atangum nalupqisunjitkaatigit ilivsi kamaksriñivlusi kamaksri-sunjaiññağniğnivlusiñ ilu kamagilugich uvagut pitqutivut ilivsiññun. ⁵Atanguptuq ilitchuğisaiññaqtillisi kiika God-im piviuttaqutaanik, Christ-lu manimmilğutaanik.

Savaktusraupiaqtugut

⁶Aniqatiit, pañmapak piraksriğivsi ataniğnaqutaagun Atanipta Jesus Christ, niguaqtuqsuñ iñuk kiñaliqaa ukpiqtuaguvluni ataramik ilatchiqsuq, kamagiluağnagu ilisaurretikput ilivsiññun. ⁷Ilivsi ilivsiñni ilisimarusi tuvrautiruksrautillaavsiñni uvaptiñnun. Ilatchiqsuagunaitchugut nayuutikapta ilivsiññun. ⁸Niğiugaqsiññañniñmiugut kialiqaa niqutaanik akiligaluağnagu, aglaan siggaqivluta savañarugut unnuami uvlumiñ ilu najniutausuñ ilu nallipayaavsiññun.[§] ⁹Killuliqinayaiñmiugut pamatitkupta ilivsiññun, aglaan tainna piñaitchugut. Tuvraaksriqsañagivsi pamağivluta uvaptiñnik, qanuğli ilivsi atausiullaalusi akiññağniqtuksrautillaavsiñni iñuunilutiksraivsiñni. ¹⁰Nayuñjavsiñni uvagut piraksriñagivsi inna, Iñuk kiñaliqaa savagulaitchuaq, niğinaiñni. ¹¹Uvagut tusañarugut ilasi iñuunivlugich ilatchiqsuqsiññaqtutij, ilaksiayugaqsiññaqtugich allat iñuich, suoramikunni savaññağnatij. ¹²Tavra iluqata atausiñuqataunakapta Ataniğmun Jesus Christ-mun, piraksriğivut silğiqsuqluğil ilu ilatchiqsiññaqtuat iñuich ilaksianniñaiğlutij savaksiññaqvugich, akiññağniğlutij iñuunilutiksramiñnik. ¹³Aniqatiit, piñaiğutinagu iluqtualiqiniq.^h ¹⁴Kiñaliqaa kamaksrisunjitpan uqaluptiñnik ukunani tuyuutini, nalunaigumagiksi taamna iñuk, ilaksianagu sumikunni, kanjutchakkumauq. ¹⁵Iluğnagu uumigiritun, aglaan silğiqsuğlugu aniqatiginiqavsiñni.

Uqallaguiqsaagutit

¹⁶Pañmapaktuq Atangum tutqiuqtiqatitchiruam ilaata tainnatuttauq tutqiuqtiqatillisi ataramik qanusipayaami. Atangum itqatigilisi iluqasi. ¹⁷Uvaña Paul aglakkitka ukua pağlatit uvamnik. Tavra tainna nalunaññutanağ uvaña tuyuutipayağma, tainnaittuq aglausiga. ¹⁸Nagliktuutiqañatatuq Atanipta Jesus Christ itqatigilisi iluqasi.

^f2.15 1 Co 11.2.   [§]3.8 Ac 18.3; 1 Th 2.9.   ^h3.13 Ga 6.9.

PAUL SIVULLIICH TUYUUTIŃICH TIMOTHY-MUN

Ilitchuqutit

Timothy, nutaġaaluk ukpiqtuaq Asia Minor-ġmiu, iġnīgiŋaġaak Jew-guruam aġnam Greek-guruavlu aŋutim. Avilaitqatigiisınġaruq ikayuqtıġuġluniġu Paul-mun savaaŋani ukpīgiŋaqtuaġuqtitchiŋiŋiŋiŋmi. Piŋasunik isumaalutausuuruanik uqanġaruq Paul tuyuutiġqaamiŋi Timothy-mun.

Tuyuun taamna silġiqsuutaaruq aŋġuuŋ asiŋik ilisaurritqunġiġuġich aŋaayyuvigmi. Jew-guruat isummatiŋich ilauġuġich Jew-guŋitcheuat isummatiŋiŋiŋik ilisaurriŋaġaġniqsut ukpiqqunmik manna qiŋiŋnaqtuaq piġuktuagunivġugu, sulı annakkumiŋatualuġnıvġuġich iriqsımaruanik ilisımaruatıġun, naaggaunnii paquqsraġlutik qanusıŋik imma niqinik, naaggaunnii tuvaaqasiŋiġlutik. Tuyuun imaqaġmiuq malıġuagaksranik aŋaayyuvium aŋalanniksraŋaġullu aullarriŋiŋkullu aŋaayyuruanik, sulı qulıaqtuuraaqġuġich iŋuum irrusiksraŋich aŋaayyuvigmi aullarriuniaqtuaq, ikayuqtauniaqtuaq. Aqullıqsaagutıġıġaġa Timothy-mik uqaurrivġuni kivġalluatauniaġnıkkun Jesus Christ-mun, sulı savaanik tun-ġaranıŋik ilaanun allagiŋiŋun ukpīgiŋaqtuanun.

Avgutit

Sivullıqsaagun	1.1-2
Silġiqsuutit aŋaayyuvıunıkkullu aullarraunıkkullu.....	1.3-3.16
Silġiqsuutit Timothy-mun savaaŋaġun.....	4.1-6.21

1 ¹Ukua tuyuutit tuyuġıġai Paul, tilirautqunakkaŋata piraksriivġuni God-im Annaurriptalu Jesus Christ annaġummatıġıkkapta. ²Tuyuutaurut ilıŋnun Timothy, iġnıpiagataptun ittuamun ukpılıqsınġavlutin Christ-mun. God-tiptuq Aapam Christ-lu Jesus Atanıpta ivıġaummatıġilisin naglılılutillu tutqıutiġaqtıllutillu.^a

Paul Kilıktuutiŋi İlumun İnġitcheuatıġun İlisaurrutıġun

³Ephesus-mıitqugikpiŋ, taimanısun Macedonia-muksaqama apıġipiŋavlutin. İnuich ilaŋich taamani ilisaurrivġutiŋ ilumun inġitcheuanik ilisaurrutinik, aasii uqallautiraksraġıġitin ilisaurriŋaiġulugich ilumun inġitcheuanik. ⁴Uqautilugich aptatiqanaiġulugich unıpkalıanik, maŋġuumıġıġıġı takisipiagataġuġich atıqagviliamiŋnik, qanuq tamatkua aguırrutaıġiŋiŋaġuurut uqaglaqutiksranun, ikayuutaulaitchut nalautchiŋiŋiŋımun God-im sivunniugutiŋiŋiŋik, ukpiġunmullu aglılaagutaulutiŋ piġaitchut. ⁵Piraksriıġıkkıpiŋ uqallautitquvġuġich iŋuich pivıuttaqutimmaġıksaalıquvġuġich avanmun, naġġutcheaktanaiġlutıŋ isumamiŋni, sulı suanġaruamıŋ ukpiġutiġaġuġuġich. ⁶İlaŋich iŋuich saquŋarut ilumun ittuanıŋ tanġıġitcheuanun uqavaagutınun. ⁷Kıpiġniıqtut ilisaurrausuklutıŋ God-im pitquranıŋiŋik, kaŋıqsıġaluagıŋaġıch nallıpayaanġich uqalunıŋıŋ naagga sutıġun uqautıġıkkagmıkkun nalupqinaıġıvġuġich.

^a 1.2 Ac 16.1-3.

⁸Paŋmapak ilisimarugut pitqurat nakuutilaanannik, kialiqaa atuqpagich God-im sivunniutaatun. ⁹Qanuq ilisimarusi God-im pitquraŋi pitquraliaquŋisilaanannik iŋuŋnun nalaunŋaruanun sivuŋaani God-im. Aglaan pitquraliaqururur iŋuŋnun piŋuusiŋirinin uumikhiqsuanun God-mik, tamatkunurŋa paaqŋanŋaruanun pitquranik, piŋuktuanun iŋuŋnun, god-taiŋaqtuanun, iŋuaqtinun aapamiŋnik aakamiŋniglu, iŋuaqtuqtinullu, ¹⁰allatuqtinullu, aŋutinullu kanŋunaqtuakun atuutiruanun, tainnatuttauq aŋnat aŋnauqanmiŋnun, iŋuŋniglu tigliguuruanun, tamatkunurŋalu sagluturuanun ilumun inŋitchuanik quliatuqaqŋutinŋ, suli piruanun supayaanik paaqsaanŋaruanik nalaunŋaruanun ilisaurrutinun qanuq God-im pitqutipiaŋiŋiik. ¹¹Tamatkua nalaunŋaruat ilisaurrutit ilagigai tusaayugaagiksuum nalunaiqsautigikkaŋma uqautigitquvlugich, tusaayugaagiksuaat kamaŋaqtuamiŋ quyyavigiraksrauruamiŋlu God-miŋ.

Quyyatit God-im Nagliktuutaagun

¹²Quyyavigigiga Christ Jesus Ataniqput suaŋŋasiŋmaŋa savakkumiŋaqsivluŋa. Quyyavigimmigiga nalliummatipkaŋmaŋa savaktiksraqtaagivluŋa inmiŋun, ¹³uvaŋa sivuani uqamaqŋuktaugaluqaqtilluŋa nagliksaaqtitchivluŋalu suli pisaanŋavlugu ilaa. Aglaan God-im nagligiŋagaŋa pisigivlugu suliqitilaamnik naluniŋa ukpiŋaiŋiŋuŋa.^b ¹⁴Ataniqput naglikkutiŋpaqanŋaruq uvamnun, suli ukpiliŋsiŋluŋa piviuŋtaŋipkallasivluŋiŋlu allat iŋuich piŋillakkaptiŋnik atasiŋŋuqatiŋiŋavlugu Christ Jesus. ¹⁵Una uqallautanŋaruq ilumun ittuq suli akuqtugaksraupiaqtuq ukpiŋilugulu, Christ Jesus qaiŋaruq nunamun annautiyaqtuŋlugich piŋuktuat iŋuich. Aasiuvva uvaŋa piŋuŋniqsrauruŋa piŋuusiŋiriniŋ. ¹⁶Tamna pisigivlugu God-im nagligiŋagaŋa. Piŋuŋniqsraugaluqaqtilluŋa piŋuusiŋiriniŋ, Christ manimmiŋguŋagaŋa annautillasilaqaŋiŋa. Aasii paŋmapak ilitchuqquŋtauyumiŋaqtuŋa ilaan manimmiŋgutaanun iluqaiŋiŋun ukpiliŋgumaqtuanun inmiŋun aasii iŋuullasiŋutin isuitchuamun. ¹⁷Umialik isuitchuamun tuqulaitchuaq, qiŋiŋnaitchuq, kisimi God-tauruaq, illi qutchiksuaqun isumakkusiaqagli taimuŋa isuitchuamun. Amen.

¹⁸Timothy iŋniŋi, piraksriŋikpiŋ ukpiŋnaqtuagutquvlutin savaurriŋiŋni Ataniŋmik. Tamna piraksriutiŋigigiga uqaŋtiŋisa God-im ilipkun. Taipkua uqaluata piyummisillisin aŋuyagluataŋumiŋaqsilugu piŋiitchuaq, ¹⁹ukpiŋnaqtuagulutin savaaŋikkakŋni, suli iŋuullasiŋutin nagŋutachakŋnaitchuakun isumaŋni. Iŋuich ilaŋich tainna iŋuŋŋitchut aglaan pisaagiugaqsiiŋaŋlutitŋ sunik ilisimagaluakkaŋmiŋnik piŋuusiŋqutauŋilaanannik, aasii ukpiŋutaiŋsiŋlutitŋ inmiŋnik. ²⁰Tainnaqtuŋat iŋuich ilagigaich Hymenaeus-lu Alexander-lu, aitchuutiŋiŋakkaka Satan-mun tatavsauqvluŋik, ilisausiaqavluŋik uqamaqŋuutiŋaŋumiŋaŋlutik God-mik.

Qanuq Ukpituat Aŋaayyuniksraŋat Piŋusiksraŋallu

2 ¹Tavra apigiŋiaŋivsi aŋaayyutiŋiŋhaaqvluŋu sivulligilugu aŋaayyutilugich iŋupayaat, qiŋiŋnaqtuutilugich God-mun nagligitquvlugich, quyyavigilugu supayaatigun ilaan piŋiŋakkaŋigun pisilugich iŋuich. ²Aŋaayyutilugich umialgich iluqaisalu ataniŋnaqsiraqtuŋat, iŋuuyumaugut tuaksruitchuamik tutŋiŋaqtuamiglu, god-tiliqiruamik isumakkusiaqagluataqtuamiglu suraŋaŋnipayaami. ³Tamna nakuuruq, suli iviŋaumaŋaqtuq God-mun Annaurriŋiŋnun, ⁴kipiŋniuqtuamun iŋupayaat annaurrautquvlugich suli ilitchuŋitquvlugich ilaan ilumun ittuŋanik. ⁵Qanuq atausiuruq God, suli atausiq atisipkaiŋiaqti God-miglu iŋuŋniglu, iŋuk

^b 1.13 Ac 8.3; 9.4-5.

Christ Jesus, ⁶ piviksraq nalautinman tuqutinjaruaq inmiñik tasuqsaqługich iñupayaat. Taamna ukpignaqsiłgutaunaruq God-mun annaurrautqutilaanannik iñupayaat. ⁷ Suli taamna pisigivlugu nalunaiqsaujaruņa algaqsruitquvlunja ili-saurritquvlunjalu Jew-guñitchuanik God-im annaurrisaanik iñuñnik ukpiligmata. Sagluñitchuņa. Iłumun ittuumik uqaqtuņa. ^d

⁸ Kipigniuğutigigiga sumipayaaq iñuich añaayyutquvlugich isaagutilugich argatiñ, iñuuniaqtuaguruat iłumun pisilugu God qinnautaiłlutin naagga qanaagutaiłlutin iñupayaanun. ⁹ Ađnat annuğaqtuqtuksraugaluqqtut qaanjulaanajaigłutin isumattutikullu iruğnaigłutin annuğaagłutin. Ađnat ukpiqtuat nalunaigirak-srauħaanaigługich nutchiqinigmikkun, naagga qiniyunaqusiqsuğniğ-mikkun uyamitquanik akisuruanik, naagga akitchuuqtinnignik annu-ğanik, ^e ¹⁰ aglaan ilisimanafhaagłutin savaalluatatigun nalliummatruatigun ađnanun añaayyuliqiniruanun. ¹¹ Ađnat naalağniruksraurut ilisaurrianun nipaisaağłutin piuniajaigłutigli. ¹² Iłisaurripkağumiñaitkitka ađnat naaggaunni ataniğnaqtuqaqulugich ađutinun. Nipaisaaqtuksraurut. ¹³ Qanuq Adam iñuğutitauqqaanaruq, maanna Eve. ^f ¹⁴ Suli Adam sagluqiraunaitchuq, aglaan ađnaq sagluqiraunaruq kamagiñiłlugu God-im pitquraņa. ^g ¹⁵ Tavraasii God-im ađnat piqatitkai kiiqsuğunmik isumaagunmiglu miqłiqtuñich aniñiağagimmata, aglaan ilaan annautiniağai ilinisa ukpigikpanni, iñuuyugağłutin pialaņiłlutin, nakuulutin, piviuttağinaqtuanik iñuusiqağłutin.

Umialinñat Añaayyuliqiruanu

3 ¹ Una uqaluk iłumun ittuq. Kiñaliqaa kipigniuğumi savaanjanun umialinñangum, ilaa kipigniuqtuq savaagiksuumik. ² Umialinñat nağgukkusiagitchuksraurut, atautchimik nuliaqağłutin, qaanjulaanajañiłlutin, inmiñnik aņalalluatağłutin, pialaņiłlutin, tukkuulutin, ilisaurriyumiñagłutin, ^h ³ taanņalailłutin, piaqłuktaiñiłlutin pikakaktaqtuagunilłutin, qanaağuksinñiaqtuagunilłutin, piviuttaqsrauħaanaigłutin maniñmik. ⁴ Umialinñat aņalalluatapiagaksragiğach miqłiqtuñ, kamaksripkağ-lugich, qutchiksuakullu isumakkusiaqallasiługich. ⁵ Qanuq iñuk naluruq aņalatchiñigmik miqłiqtumiñik, qanuğluni qaunagi yumiñaqpagich God-im añaayyuliqiruaņi? ⁶ Umialinñaguğniaqtuq ukpiqtuaguqammisuksrauninmi uq, ilaanni kamasaaliqpiqtuq aasii tatavsqaťauluni Tuunğaqtun. ⁷ Sulivsauq isum akkusiaqağluataqtuksraummiuq ukpiqtuagañaitchuanin. Tainnainñisuağumi, ilaa kanņusaagutauniaqtuq añaayyuliqiruanun, aasii Tuunğağmun payaripkağluni.

Tiikauruat Añaayyuliqiruanu

⁸ Tiikauruat tainnatuttauq iñuulluatağniaqtuksraummiut, malğunñik uqaluqanaigłutin, imiqpaiñiaigłutin wine-mik, piłlututaiłlutin pigiitчуakun maniññañiağniğmun. ⁹ Ilinisa ukpigipiagaksragiğaat iłumun ittuq nayummataulutiglu iłumun ittuanun ilisaurrutinun Christ-kun, qiniğnaiłłuni kanjuruamun ukpigunmiñnun. ¹⁰ Suli tiikauruat uuktuaqtuqqağlich, aasii iłumun itilaaqtauganikpata, savarraqsilich tiikauruatun. ¹¹ Nuliañich tainnatuttauq iñuulluatağniaqtuksraummiut, uqqaqtuñiaigłutin, aglaan qaanjulaanajañiłlutin, pitqiksigaťutaiłlutin supayaakun. ¹² Tiikauruat nuliaqağlich atautchimik, suli aņalallisigik miqłiqtuñ igluqatitiglu iħuatun, ¹³ qanuq tamatkua savaurriłluataqtuat tiikauniğmi piññaktut qutchiksuakun isumakkusiamik inmiñnun aasii uqautiqağumiñaqtuq ukpigun mik taluqsrautaiłlutin pigikkaptiñnik atausiñjuqatigikaptigu Christ Jesus.

^c 2.6 Mt 20.28; Mk 10.45; Ga 1.4; Titus 2.14. ^d 2.7 2 Ti 1.11. ^e 2.9 1 P 3.3. ^f 2.13 a Gn 2.7. b Gn 2.21-22. ^g 2.14 Gn 3.1-6. ^h 3.2-7 Titus 1.6-9.

Kamanaqtuq Kañiqsiñaiñjaruaq

¹⁴Tuyuksriullağma ukuniña tuyuutunik piyummatiqagtunja ullagumavlutin tautuñnasuağuklutin. ¹⁵Aglaan qaikallañisiguma ukua tuyuutit ilisimapkağniagaatin qanuq inuusiqauktusrautilaaptiñnik God-mun igluqatauniptiñni, añaayyuliqiruaguvluta inuuruamun God-mun. Ilaan añaayyuliqiruani tamatkuagurut kamaksriuat, ukpiğnaqtuakullu nayummataurut ilisaurriruat God-im ilumun ittuamik uqaluani. ¹⁶Kialiqaa piilaagiyumiñaitkaa qanutun kamañağniña kañiqsiñaiñjaruaq ukpiğikkapta. Christ qinìğnaqsınaruq timiqaqłuni inuktun, ilumun inniñagaa Ilitqusigiksuaq, tautuñagaat isağulğich. Ilaa alğaqsrutaunaruq akunganni nunaauruat, ukpiğiñagaat inuich, mayuurraunaruq qilañmun.

Ilisaurriñuat

4 ¹Ilitqusigiksuaq nalupqinaiqługu uqallausigigai inuich ilañich ukpiğutaigñiğniğvğugich aqulligñi uvluni, kamagilugich sagluqinniktuat ilitqutçhich, maliğuağlutiglu ilitqusiqłuich ilisaurrutiniñnik. ²Tamatkua ilisaurrutiginiğaiç ukpiññaqtuat sagluturuaguvlutin, nağğutçapayaayuitçhuatunnii isumamiñni ilisaurrikamiñ tamatkuniña saglunik. ³Tainnatchich inuich ilisaurrirut killukuañanivługu tuvaqaatiniktuni, niğirunilı niqit ilañiñnik. Aglaan God-im savañagai niqiksrat niğitquvğugich quyyatigiqqağlugich añaayyutikun, tamatkununja ukpiqtuanun sulı ilitçhuğınaruwanun ilumun ittuamik. ⁴Qanuq supayaat savağınarai God-im nakuurut, sulı sunaliqaa ayyagaksraunıçhuq, aglaan akuqtugaksrauruq quyyatigilugu añaayyutikun,ⁱ ⁵qanuq uqaluata God-im añaayyutivlu akuqtuğnağumiñaqsigaak God-mun.

Christ Jesus-gum Kivgalluatana

⁶Ilivich ilisaurrutigigupkich tamatkua aniqatinun kivgaulluatagnaqtutin Christ Jesus-mun, suañasiñağutigillaan ukpiğutin God-im ilumun ittuanik ilisaurrutiniñnik ilivich kamagivğugich. ⁷Iłaksianagich god-tailautikun ittuat asiliqutukullu unipkaat. Ayuğaksagiñ ilinñnik inuusuglutin God-im inuutqutaagun ilinñun. ⁸Qanuq timim qigğaiyağniña anniqsuusiqagñağaluagmiuq, god-tiliqiniq anniqsuutiqałhaaqtuq qanusipayaakun, unniqsuqłiisiqaqłuni pañmapak inuutçhimun sulı inuğgunmun isuitçhuamun. ⁹Tamna ilumun ittuq uqaluk akuqtugaksraupiaqtuq ukpiğilugulu. ¹⁰Tamna sivuniğivługu sigğaqirugut savautivługu sigliqivluta inuuruq God, niğiugikkaqput annautiniğniğvłuta, annaurriyumiñağaluakkañat inupayaurat, tamatkuathaaq ukpiqtuat.

¹¹Tamatkua inuñnun piraksriutigikkich ilisaurrutigilugilı. ¹²Kialiqaa suunilağinaiłisin nutaunilutin, aglaan tuvraaksrikkich ukpiqtuaguruat uqağniplikun inuuniğniplikullu pivittaqsriniplikullu ukpiğutipkullu inuulluatagnañplikullu. ¹³Qaitçhiağilunja, atuğun piviksran taiguagługich Bible uqalunıç kasımaruani, alğaqsruiłutillu ilisaurrilutillu. ¹⁴Atupağatakkiç piłlasipkakanı God-im aitçhuutiñi ilinñun, satqummiñakkañich God-im uqaqtinısa umialinñat ilimmatigik argatiñ ilinñun ilaaguaqłutin savaaksriusiğñun. ¹⁵Atuqtuiñnakkich tamatkua piłlasipkausiatiñ ataramik, inuich iluqağmiñ tautukkumagaat sivunmuktuğniğni. ¹⁶Qaunakkuin ilinñun, qaunagilugilı qanuq ilisaurrisilağnik. Tainna pituiññağuvich, annautipkallasiñaqtutin ilinñun tamatkualu tusaaurat ilinñnik.

Qaunaklağniq Ukpiqtuanun

5 ¹Suañnagu utuqqanaaq aglaan araktuagun aapagimmatun. Añalatkiç nukatpiat aniqatiktun ililugich. ²Utuqqanaat ağnat añalatkiç aakagimmatun, sulı niviaqsıat aniqatiktun, añalallugich piłuutaitçhuakun.

ⁱ 4.4 Gn 1.31.

³Suunilaaginagich uilganaruat ikayuqtiquaqtuksraupiaqtuat. ⁴Uilganaruag miqhiqtuqaqpan naagga tutaaluuqaqpan pillasiḡaruaniḡ, tamatkua qaunagilirruḡ ilaa, puttusriḡlutinḡ tainna piguminiḡ paaqhiiniḡuktlaamiḡnik aḡayuqaamiḡnik ataataamiḡniglu, aasii tainna pikamiḡ savaurrirut God-mik, ivigakḡugulu. ⁵Aḡnaq uilganaruag qaunaksriksraiḡḡuni niḡiuktuaguruq ikayuusiaksramiḡnik God-miḡ, aasii aḡaayyuḡḡuni apigivlugu unnuakkaluami uvlumiḡ ilaanun ikayuquvluni. ⁶Aglaalli uilganaruag qaunakḡaanḡḡuni aliasunḡiḡniḡaqsiniḡnaqtuaḡ, iḡuugaluḡḡaḡmi tuḡḡaruatun ittuq sivuḡaani God-im. ⁷Taavrumiḡa piraksrikkich, pasiḡaḡumiḡaitchumaut. ⁸Kiḡnaliḡaa pamatchiḡitkumi nanmiḡniḡmiḡnik, taapkuniḡaḡhaaqami nanmiḡniḡ qitungamiḡnik, iḡuḡḡitchuq tuvraḡlugu ukpigiḡkaqput, aasii pigiḡḡhaaqtuq-unnii ukpiḡaitchuamiḡ.

⁹Kiḡnapayaag kisiuqatiginagu uilganaruanun ukiuqatuaḡ inuqsimalugu piḡasukipiaḡ ukiuq. Aasiisuli uiḡiḡaruksrauruḡ atautchimi. ¹⁰Suli uilganaruag uqausikkusiaḡaḡluataqtuksrauruḡ savaalluatamiḡun, iḡukkuksaiḡluataḡaluni miqhiqtumiḡnik, tukkuliisuuluniḡ iglaaniḡ aimaagviḡmiḡun, iqagisuulugilḡlu ukpiḡtuat isigaḡich, ikayuḡuulugilḡlu iḡuiḡluqtuat, nakuurualiqiluniḡ qanusipayaakun.

¹¹Aglaan ilaḡiutinagich uilganaruanun nutaḡḡaḡmiḡ uilganaruat. Qanuq pisuguunmiḡni uiḡiḡulitqikkumiḡ saquniaqtut savaurriḡluataḡniksramiḡniḡ Christ-mik, ¹²aasii tainna pikamiḡ pasiraurut navguiḡnikun unniḡsuḡḡiḡisigqaamiḡnik ilaanun. ¹³Taamnatualuḡḡiḡmiuq, ilisaqtut ilatchiḡḡiḡmiḡ, kukiḡuksiniḡaḡḡutinḡ igluniḡ iglunun, aasiisuli pigiḡḡhaaqtuaḡ ilisaḡḡugu uqqaḡtuniḡ, ilak-sianniktuagurullu uqaḡḡutinḡ uqaluksraḡiḡisamiḡnik. ¹⁴Tamatkua pisigivlugich nutaḡḡutinḡ uilganaruat tuvaqaḡatinigugitka, miqhiḡsiuḡlich, qaunagilugilḡlu aimaagvisiḡ, uumigirivut uqautikkutiksraitchumaut pigiḡtchuamiḡ uvaptigun. ¹⁵Qanuq ilaḡich uilganaruat asivaaniḡarut malikḡugu Tuunḡaḡ. ¹⁶Kiḡnaliḡaa ukpiḡtuaguruag uilganaruagḡumi qitungaamiḡni ilaan qaunagiraḡsraḡigai, aasii naḡniḡilḡugich aḡaayyuliḡiruat ikayuḡiyumaut uilganaruaniḡ ikayuqtiksraipiaqtuanik.

¹⁷Umialinḡat aḡalatchiḡluataqtuat aullarrauniḡmiḡ nalliummatirut malḡuktun akiḡiusiamik, tamatkuadhaaḡ siḡḡaḡiruat alḡaḡsruivḡutinḡ ilisaḡurivḡutiglu, ¹⁸qanuq Bible uqaluḡich uqaḡtut inna, “Sigḡuḡutituḡḡianḡitkiḡ qimukti amiḡaiyairuaḡ tunmaḡḡugich palauvaksrat,” suli “Savakti nalliummatiruḡ akiḡniḡkaaksramiḡun.” ¹⁹Naalaḡniḡasi suuramikunnii pasikkusiaḡaḡun umialinḡam, malḡuk naagga piḡasut uqautiḡiḡisuaḡparruḡ pasiḡugu.^k ²⁰Tamatkuali sivunmuuruat piḡuunmi, suakkich takkuanni iḡuich iluḡaḡmiḡ, kisiḡḡuqtat piḡuksiniḡtchuat sivuuḡqatiḡuḡumaut piḡuksiniḡsramun.

²¹Takkuḡni God-im Christ-lu Jesus piḡuutaitchuallu isaḡulḡich, piraksriḡiḡiḡpiḡniḡ kamagitquvlugich tamatkua piraksriḡititka, iḡuich ilaḡich iviḡaḡumagiḡhaaḡaiḡlugich allaniḡ iḡuḡniḡ supayaatigun ilivich pikkapkun. ²²Qilamiḡsruuttaḡinagu ilisiḡniḡniḡ argaḡnik ilaḡuaḡsiḡniḡsramun iḡuḡmiḡ savaaḡanun Atangum. Patchisaḡyumiḡaḡsiḡnak allat iḡuich piḡuutiḡiḡniḡun. Qaunakkuḡiḡ ilinḡnik piḡuutaitchuglutin. ²³Tavraḡḡaḡlaan imiḡaḡnak imiḡhiḡnamik, aglaan wine-tuḡaurallaalutin pisigilugu aḡiaḡqun, qanuq naḡitchuurutin akulaitchuamiḡ. ²⁴Piḡuutiḡich iḡuich ilaḡisa nalunaitchut, aasii taamna pisigilugu nalupḡinaitchuq isivḡiḡsauniaqtut. Aglaan piḡuutiḡich allat ilisiḡanaḡsiḡniḡaḡtut aquvatigun. ²⁵Tainnatuttaḡ savaalluatat nalunaiḡmiut, nalunaiḡnitkaluaḡumikunnii iriqsimaanikkumiḡaitchut.

^k 5.18 a Dt 25.4. b Mt 10.10; Lk 10.7. ^k 5.19 Dt 17.6; 19.15.

6¹ Iluqağmıñ kivgauruat isumakkutiqağluataqtuksraurur atanıgık-kağmıñnun, kiñalıqaa uqallautiksraitçumauq pigıitchualıluḡu God-im atqa, ilısaurrutikpullu. ²Tamatkua kivgat ukpiqtuaguruanik atanıqaqtuat kamaksrıruksraurur pisigilugu anıqatıgınıluḡich atanıgıkkatıñ. Savautilluatağñaıñhaağlısıgık pisigilugu tamatkua kivgauruat savautıkkatıñ ukpiqtuagunıluḡich pıvıuttagıvluḡich. İlivich ilısaurrutıgıraksrağıgıtın alğaqsrıutıgıluḡıllu tamatkua.

İlumun İnıitchuat İlısaurrutit Suğalıpıallu

³Kiñalıqaa ilısaurrikpan allauruanik ilısaurrutinik ilumun ittuanıñ uqaluñıñ Atanıpta Jesus Christ, ilısaurrutinıllu ukpıgıkkaptıññıñ god-tiliqinikun, ⁴ılaa kamañasılıqtuq, naluruḡlu sumik. Pıgıitchuamik kıpıgıñıuttagıtuq uqavaağutiksramun qanaağniksramullu pisigıvluḡich uqaluıch. Taamna salapqıısuruq killuqsrautinik, atıñıutınik, pısaññatınik, pıgıitchuakun ilımasuutinik, ⁵sulı iñıqıtuḡu añalatchıruq uqavaağutınik akunğanni iñuıch isumatammaağıitchuat, sulı ayuqtuat ilumun ittuamik, isumavlutıñ añaayyulıqınıq suğallanıutaunasuḡalugu. ⁶Tavra iñuk god-tilıqıruagukami ilumun ittuamik suğallıruq, apaıgıgumıgıch pıgıkkani. ⁷Qanuq sumik qağğırınıñıtıchugut nunamun anıkapta, sulı tuquḡupta aullaırrıyumiñıñmıugut sumik nunamıñ. ⁸Tavraasıı nıqıksraqağupta annuğaaksraqağlulalu taapkua apaıgıraksraurur uvaptıñı. ⁹Aglaan iñuıch suğallsıktuat ikıñıgutçaktıtausuurur aasıı pısağıpkıq-ıtıñ iñuıgıaktuanun isumalluagaıırrutinun annıagıtauruanullu kıpıgıñıuḡutınun, tıkuırrısuuranun iñuñnik suksraunḡıunmun. ¹⁰Qanuq iñuıch pıvıuttagısrıruat manıññık killukuagaıtıgısuuḡaıch qanusıpayauranik pıgıitchuanik. İñuıch ilañıch kıpıgıñıuqpaıñıtıñ manıññun asıñuñarut ukpıgunmıñ aasıı inmıñnun isumaapautıksrıuqıtıñ.

İlısaurrutit Timothy-mun

¹¹Aglaalı ilıvıch, iñua God-im, pıchalıkkıch iluqaisa tamatkua. Sıgğaqılutın iñuıqıtılıqınıḡmun, god-tilıqınıḡmun, ukpıgunmun, pıvıuttagıqunmun, tunıqsımmanmun, pıkałaktanırınmullu. ¹²Aqpalıurraqıtıtun akımasaqtuatun akıññagukıñı, tainnatulli pısuqtılaağıñ savaan pılluatağñaıḡlugu pıññaktaağısugıluḡu iñuḡgun isıitchuaq. God-im quqanğagaatın taavrumıña iñuḡgunmun isıitchuamun, ilıvıch iñuıgıaktuanun iñuñnun ilısımanaqsıvıluḡu pıñakapku ukpılıññıñıñ Christ-mun. ¹³Pıraksrıgıkpıñ tamatkunıña takkuanı God-im aıtıchıruam iñuḡgunmik supayaanun, takkuanılu Christ Jesus uqalugaağluatanıruam sıvuğaanı Pontıus Pilate, ¹⁴kamaksrıtuqıvılutın iluqaıññık ilaan pıksraksrıutıñıñıñ ilıñnun, iñuñmun kımullıqaa pısyıumiñıaıḡlutın pañmapañmıñ qaıññanun-aglaan Atanıpta Jesus Christ. ¹⁵Ilaa salapqıqsıtaunıaqtuq nalaunñasıkpan pıvıksrıutaa God-im kısımi sapığñaqtuam quvıanaqtıavlu Umıalḡata umıalḡıch, Atanğatalu atanğıch, ¹⁶kısımısulak tuqulaıtıchıq, sulı iñuuruq qanıññağnaıtıchıuamı qaummağmı, iñuum qanıñnı tautuñaitkaa naagga tautukkuıñaitkaa. İlaa nangausıaqağlı isıitchuamun atanıqsımmannıḡlı. Amen. ¹⁷Suğallırualı mattımani nunamı pıraksrıkkıch kamasaağıtıgıtıñıluḡıch suğalıtıñ, naaggaunıñı argıuññatıqaqunıluḡıch nalupqınaqtıuanıñ suğalıñnik, aḡlaan God-mık atqunaqıtuḡu pıqaqtıtıchıruamıñ uvaptıñnun supayaanıñ quvıasıuıtıgıtıvıluḡıch. ¹⁸Pıraksrıkkıch suğallıruat nakuurualıqıtıvıluḡıch nauttañıaıḡlugu nakuuruanıñ savaaqağnıq, sulı annıqsrañıaıḡlıtıñ

¹6.6-10 He 13.5. ^m6.7 Job 1.21; Ps 49.17; Ec 5.15. ⁿ6.13 Jn 18.37. ^o6.16 Ps 104.2.

piyummatiqaqulugich, saqqiqutiqaallaatqulugich piiliiuqtuanun. ¹⁹Tainna pigumiŋ tutquiñiaqtut quviasuusiaksramiŋnik qilaŋmun, aasii tatpaŋmani quviasuutigilluataaqsiŋlugu iñuggutipiagatavaalluk.

²⁰Suuramikunnii piŋiññagich, Timothy, sut God-im qaunaksraŋitqukkaŋi iliŋnun. Pitchaiŋiñ god-taitchuat uqausiŋiñnik asiliqqutikullu uqavaagutinik taivlugich iŋsimmanmik, iñuich iŋaŋisa killukun sivuniqaqŋlugu iŋsimman uqausiatitun. ²¹Qanuq iñuich iŋaŋisa iŋsimmatiqagñigaluaqŋutin, taamna pisigivlugu tammaiŋagaat nalaunŋaruakun ukpiŋutiqaŋniq. God naglikkutipqaqŋli iluqavsiññun.

PAUL ALGAINICH TUYUUTIŃISA TIMOTHY-MUN

IiŃhuqqutit

Paul tuyutqikkamiuŃ Timothy uqautiŃagaa qanuġli pitquyumagaluagŃivlugu Timothy, nanmiŃiqtuuqługu nukaqłiuruuq ilimiŃiŃ ikayuqtini. UqausiġigaluamiŃiŃagaa sunik iġlutuġniq. Timothy uqautiġagaa qapiŃaisaaqługu uqaurriŃiŃagun Jesus Christ-mik, kiika tainna tigulluatavsaaqvlugi ilumun ittuat Uqalugiksuallu Old Testament-lu, suli savaakkirruŃiŃa iłisaurriŃiŃiġlu siamitŃiŃiġlu savaaġitqvlugi nagliksaaġniġum qitqani naagga paaqłaktuqaġaluaqtillugu.

Timothy silġiqsupiaġaa aŃjuuŃ iłaksruutautquŃiġługu nalullaġmik qanaaġutiqaqtuani asiŃik ikayuutauyumiŃaŃiŃchuanik, maqurrutausiŃiŃaġuuruaniŃ naalaġniŃpayaaqtuani.

IluqaiŃiŃiŃaglaan Timothy itqaqtittaġiġagaa tuvraaksramik ilaata aglaktuum iŃuġgutaaniŃ sivuniqtuŃaruamiŃ nagliksaaqtitaukami ukpiqquata, manimmiŃiŃiŃaŃiŃa, nakuuqquata, iġlutulguniŃa, suli nagliksaaŃaniŃa.

Avgutit

Sivulliqsaagun	1.1-2
Nangautillu silġiqsuutillu	1.3–2.13
Silġiqsuutit	2.14–4.5
Paul-gum apqusaaqtaŃi	4.6-18
Aġiusaun	4.19-22

1 ¹Ukua tuyuutit iliŃnun qairut Paul-miŃ, Jesus Christ tiliraŃaniŃ, qanuq God tainna pitqurimman. Paul tiliraŃaruq quliaqtuagitqvlugu unniqsuqłiŃisauŃaruq iŃuġgun pigiliutisuukkaqput atausiŃuŃatigikaptigu Christ Jesus. ²Tuyuutaurut Timothy-mun piqpagivlugu iġniġimmatun itamnun. God-im Aapauruam Christ Jesus-lu Atanipta iviġaumanautiŃiŃis, nagliġiŃis, tutqitiqaqtillisiŃu. ^a

Quyyatillu QapiŃaisaaġutillu

³Quyyavigiġigaga God savautikkaġa naġġukkutaitchuakun isumami, isumaqausiatitun maŃjuuma. Quyyavigiġigaga ataramik aŃaayutimni unnuakkaluami uvlumiłu, ⁴itqaqapkulu qulviŃatilaan, kipiġniŃuqtuŃa tautugukłutin, quviatchakpagukłuŃa. ⁵Itqaġigaga ilumutuŃuqtuamiŃ ukpiġutiqaqtilaan, ukpiġutiqausiŃatun aanavich Lois aakaviłlu Eunice. AasiŃ paŃmapak nalupqisuŃiŃchuŃa ukpiġutiqaġmiutin. ^b ⁶Taamna pisigivlugu, itqaqtitchukkikiŃiŃiŃ iġliqtitqvlugu God-im aitchuutaŃa iłikapkich argatka iliŃnun. ⁷Qanuq IliŃqusiġiksuam God-im aitchuutaata iqsisaġaatigut suanġasiŃaġaatiġullu, piviuttaqquŃiŃiŃiŃ, uvaptiŃiŃiġlu aŃalalluataġumiŃaqsivłuta.

⁸Kanġutchaktitaunak quliaqtuagigupku Ataniqput, naaggaunniŃiŃ uvaŃa tigutaqtauruŃaŃa alġaqsruŃiŃiŃa pisigivlugu, aġlaan akuqtuġuŃ nagliksaaġniġiŃiŃ

^a 1.2 Ac 16.1; 1 Ti 1.2. ^b 1.5 Ac 16.1.

pisigivlugu tusaayugaagiksuaq, qanutun God-im suan̄n̄asiqsuqpatin. ⁹God-im annautin̄agaatigut sulī ququaqtuta ilaan in̄uggusiqłuta pisigisun̄aḡnagich uvagut savaavut, aglaan pisigivlugu ilaan sivunniutini nagliktuutiqpanił. Ilaa sivunniun̄aruq nuna isagutiñaiñ̄aan nagliktuutikun annautisukłuta Jesus Christ-kun, ¹⁰aasii pan̄mapak salapqiqługu niptaḡniḡagun Annaurripta Christ Jesus. Christ-gum suksraun̄ḡin̄agaa tuqqun aasii qaḡḡisivlugu in̄uggun tuqunaitchuaq tusaayugaagiksuaq. ¹¹God-im piksraqtaaḡin̄agaaḡa quliatuagıtquvlugu tusaayugaagiksuaq, tiliraupkaqtuḡa ilisaurriptaqtuḡalu. ¹²Aasii taamna pisigivlugu nagliksaaqtuḡa nagliksaaḡusivsun. Aglaan kan̄ut̄chaktitaun̄itchuḡa, qanuq ilisimagia ukpiḡvigiḡakkaga, sulī nalupqisun̄itchuḡa ilaan qaunaginiaḡaa taamna savaaksrirutini uvamnun isivḡigvik tikiłgataqtillugu. ¹³Ukpiḡin̄aiḡn̄agich ilumun ittuat uqaluich ilisaurrutitka ilin̄nun, maliguagaksratin in̄uuniaḡuvich, ukpiḡutiqaqtuiñ̄aḡlutin piviuḡtaqutiqaḡlutillu pigikkaptin̄ik atausin̄uqatigikaptigu Christ Jesus. ¹⁴Qaunagikkich nalaun̄aruat ilisaurrutit aitchuutaun̄aruat ilin̄nun ikayuutaagun suan̄n̄ataata Ilitqusigiksuaq in̄uuruam iluḡtini. ¹⁵Ilisimarutin iluqaiñ̄n̄ Asia-miittuanun qimaktilaamn̄ik, ilaḡivlugik Phygelus-lu Hermogenes-lu. ¹⁶Atan̄ḡuptuq nagligiligich igluqatiḡi Onesiphorus, qanuq ilaan akulaitchuami qapiḡaisaḡuugaḡa. Ilaan kan̄usuutiḡin̄aitkaḡa pisigilugu tigutaaqtauniḡa, ¹⁷aglaan tikipqauraqami Romanun ilaan ivan̄agaḡa, aasii paqıłtuḡa. ¹⁸Atan̄ḡuptuq nagliktuusiaqaqtillun̄ Ataniḡmiñ isivḡigvin̄mi. Ilisimalluataqtutin qanutun ikayuisilaan̄anik uvamn̄ik Ephesus-mi.

Christ Jesus An̄uyaktilluataḡa

2 ¹Ilivich aasii, iḡniin̄, qapiḡairrutiqagiñ savaaḡni nagliktuusiaqpakun pigikkaptigu atausin̄uqatigikaptigu Christ Jesus. ²Uqaluich tusaan̄akkatin uvamniñ alḡaqsruikama in̄uḡiaktuanun in̄un̄nun, ilivich qaaniqsitkichi pigitqulugich in̄un̄nun nalupqigiḡisaḡnun ilisaurriyumiñaqtuḡanun allaniktaḡ in̄un̄nik. ³Piqasiuttuin̄ nagliksaaḡniḡmi pisigilugu tusaayugaagiksuaq an̄uyaktigiksuaḡatun Christ Jesus. ⁴An̄uyakti an̄uyaktaullaḡmi aptatiqalaitchuq an̄uyaktaun̄itchuam savaan̄iñik, qanuq ilaan iviḡagukka aḡuyaktini atanaurani. ⁵Aqpaliurraqti aqpaliurraqtuḡa akiñ̄alaitchuq isagun̄an̄isuaqami nalaullugich pitqurriutit aqpaliurraḡniḡmi. ⁶Nautchiriqiri sigliqiruaq savakami piqaqqaqtuksrauruq sivulligñik nauruanik. ⁷Isumalaḡutigikkich sut uqautigikkatka uuktuutit, qanuq Atan̄ḡum kan̄iqsipkaḡniḡaḡatin taap̄kunuuna uqautigikkap̄kun. ⁸Itqamaun̄ Jesus Christ, an̄ipkaqtun̄aruḡaḡ tuqqunmiñ, man̄nuqaqtuaq David-miñ, alḡaqsruutiptun tusaayugaagiksuaq. ⁹Alḡaqsruutigikkaga tusaayugaagiksuaq pisigivlugu nagliksaaqtuḡa, tigutaaqtaun̄aun̄ni pitquranik navguiritun. Aglaan God-im uqalua piñaiłutaichuq. ¹⁰Taamna pisigivlugu iglutuḡitka supayaat pisigivlugich God-im in̄uksraqtaan̄i, ilin̄itchauq annaurrautqvlugich Christ Jesus-kun, in̄uutqvlugıłlu qılan̄mi isuitchuamun. ¹¹Una uqaluk nalupqinaitchuq. ¹²“Uvagut tuquqatigiḡaguptigu Christ, in̄uqatiginiḡmiḡikputsuli.^d ¹³Iḡlutuḡuptigik nagliksaaqtirrusiat umialguqatiginiḡikput ilaa. Piiłaaḡiguptiḡni, ilaattaḡ piiłaaḡiniḡmiḡaatigut.^e ¹⁴Ukpiḡutaḡaluaḡupta, ilaa ukpiḡnaiłaitchuk. Ilaan allan̄nuḡumiñaitkaa in̄miñi irrusiñi.”

Iviḡamanaqtuaq Savakti

¹⁴Itqaqtittaḡukkich in̄uktin taavrumiḡa, sulī kiliglugich sivuḡaani Atan̄ḡum pitchaiłitqulugich uqaluḡnik qanaaḡutiksrauruanik. An̄niqsuutaulaitchut, aglaan

^c1.11 1 Ti 2.7. ^d2.11-12 1 P 5.1. ^e2.12 Mt 10.33; Lk 12.9.

maqutchisuurut iñuñnik naalañniruanik. ¹⁵Pisuqtilaagiñ ivigagluatañniapiaglugu God iñuktun kanjusuutiqağumiñaitchuatun savaamiñnik, nalaññaruakun iñisaurriłutin God-im uqaluñnik iłumun ittuanik. ¹⁶Uqavaaqatiginagich god-taitchuat asiliqutikullu uqavaaqtuat. Qanuq uñusiññağugaich iñuich god-tailağniğmun, ¹⁷iñisaurrutinich ittut killiğruanilgiñaqtuatuun uviñnik nuñuuqtuqaługu. Malğuk tainnatchik iññuk iñisaurrik Hymenaeus-lu Philetus-lu. ¹⁸Taapkuak iññuk ukpiğinaiñagaak iłumun ittuaq, aasii ukpiqtuut iñanich ukpiğutaiqsiñğugich, iłumun inñitchuamik iñisaurrivlutik aññisikput qaanianignivługu. ¹⁹Aglaan God-im iłumun ittuaña allaññulaitchuq, iññuni aulayaitchuatuun manñulititun aulayaññağumiñaitchuatuun. Aasii ukua malğuch uqaluich God-im aglaañi aglagivlugich, “Atangum iñisimagai ilaan iñuñni,” suli, “Kiñaliqaa Atangum iñugikkaña piłusiqiugañağli.”^f

²⁰Suğalliruam igluqpakpañani qanusilimaat utkusiich puguttallu ittut. Tamatkua utkutchiagurut puggutchiagurullu iñanich maninñiñ qatiqtuaniñ suli iñanich kaviqsuaniñ maninñiñ, iñanitchauq qiruñniñ suli iñanich qikumiñ. Akisuruat utkusiich puggutallu atuqługich tuyuğmiaqaqamiñ kisanik aasii akiññiqsrat ataramik atuqługich iñanich suaqłuqağvigivlugich. ²¹Tainnatulli ilivsi qanupayaq piłusiqilaitkuvsii inniaqtusi akisuruatuun utkusiksun puggutatullu ilaaguaqtauruatuun atugaksrauvlugu kisanun Christ pitqukkañanun, itqanaitchuatuun atuggaksrauvluni qanusipayaamun savaağiksuamun. ²²Tavra kamaginagich pigiitchuat pisuguutiñi nutağauñğum, aglaan sivuniqağlutin iñuqtaaliqiniğmik ukpiğunmik, piviuatqunmik, tutqiuñmiglun, piqatigilugich tamatkua piłutaitchuakun ququularuat Ataniğmun ikayuquvluñi. ²³Iłaksianagich naluvluñi isumalluağiirrutikun qapiqtailisuuruat, iñisimarutin isagutipkağugaich qanaağutit. ²⁴Atangum kivgaña qanaayuktuksraunitchuq, suli piaqłuktautaitchuksauruq iñupayaamun, nakuuluni qimmaksaliyailłunilun iñisaurriłuni ²⁵natqiksruğlugich pikałaktautairrutikun akilłiliqsuutiruut God-mun, ilaanni God-im isumalitqiksitaukpaqpiğai suli iñitchuğipkağlugich iłumun ittuanik. ²⁶Aasii qauriruatuun piñiaqtut annakkumiñaqsiłutiñ nigatchiananiñ Tuungauñ kamaksripkaiyugañaruam iñiñniñnik pisuunmiñnik.

Uvlut Aqulliich

3 ¹Aglaan kanjicsisun una, sigliñniugutit iñiñiaqtut aqulligñi uvluni. ²Qanuq iñuich siññatusiñiaqtut piłlatusiłutiñ, kamasaaliğlutin, uqavagaaliğlutin, uqamaqłuurriłiğlutin kamaksriłłaiğlutin añaquqaamiñnik, quyyataiğlutin, pigiitchealiqilutigli, ³suli anayasuktuañağniñiaqtut, nagliksrautaiğlutigli, tigliraqiliğlutigli, piaqłuktaliğlutigli, iqsiñaqsiłutigli, uumigiliğmilugu suna nakuuruq. ⁴Aitchuutiginñiaqtut ilauraamiñnik, isumamiñni sivunmuusuusilutiñ, kamasaaliqiağatagliñ, piviuatqaiñhaaliğlugun aliasunisaagun piviuatqasriñniğmiñ God-mik. ⁵Piragausiğiniagaluagaich qanusipayaat añaayyuliqinikun piragausiuruat, God-im suaññataanun allaññuqtinniagnagich iñuutchisun. Piqataunak tainnatchiñun iñuñnun. ⁶Iñuich iñanich tainnatchit pitqiksuat isiguurur aimaagvinñiñun iñuich aasii payarivlugich piyaruat ağnat tutqiuatilluqtuut piłuutitiniñ pisigivlugich, añałatititit qanusipayaanun god-tailağnikun kipigñiugutinun, ⁷ağnat naalağniyumañitchuat kimulliqaa uqaurriminun, suli iñitchuqsriłlaigutiruut God-im iłumun ittuanik. ⁸Jannes-tullu Jambres-tullu akilłiliqsuinjaruaktun Moses-mik, tainnatuttauq tamatkua iñisaurriññuat akilłiliqsuğmigaat God-im iłumun ittuaña, iñuich isumaqaqtuut pigiitcheuanik ukpiğutinñuamiglun.⁹ Aglaan

^f2.19 Nu 16.5; Jn 10.14; 1 Co 8.3.   ⁸3.8 Ex 7.11.

ayuupiağumiñaitchut, qanuq iñupayaat ilitchuğiniagaich isumalluağirrutinjich nalunaiqpata taipkunatuttauq Jannes-tullu Jambres-tullu.

Aqullich İlisaurrutit

¹⁰Aglaan ilivich maligunağaniñ ilisaurrutiga, aullasiğalu, sivuniğalu inuggunmi, ukpigitigalu, qinuırrutigalu, pivituttaqutigalu, tuniqsimmatigalu, ¹¹nagli ksaagtırrusiatkalu, ihuıllıuğutitkalu. İlisimarutin sunik piruanik uvamnun Antioch-mi Iconium-mılu Lystra-mılu nagliksaagtırrutiqaich iglutukkakta, aasii ilisimammiutin Atanğum inuulıñagaana iluqaiññın tamatkunana.^h ¹²Iluqagmıñ god-tiliqilutiñ inuusiqağuktuat atausıññuqatigıñavlugu Christ Jesus nagliksaagtitauniaqtut, ¹³tamatkuali pigiitчуat inuich piññaqtıllı iglaupkağlugich piłuktuamiñ piłuksısaıññanmun, sagluqınnıññaqtıt allanik, sagluqıruallı inmiñnik. ¹⁴Aglaalli ilivich ukpigituiññakkich sut ilisausiağınaratin. İlisimagitin ilımun itılaanannik, ukpıgiyumiñaqłutalu ittutin uvagut ilisaurrıñaruagut ilıñnik. ¹⁵İlisimammiutin miłıqtuuraunıñniñqana ilisausiağınagitin God-im uqaluñı. Taapkua uqaluich kañıqsipkağagaatin God-im annaurrisaanik ukpıgiruni Christ Jesus. ¹⁶Qanuq iluqaisa Bible uqaluñich God-im puttuqsrisıqaqtıñğugich inuich aglaktıñğagai, aasii uqaluich annıqsuutaurut ilisaurrıruni ilaan ilımun ittuananik, ilitchuğipkağniaqtunılu inuich killukuagutiññik inuutçhimiñni, natqıksruğniaqtunılu, sulı ilisaurrıruni nalaunñaruakun inuuniağusıksramik, ¹⁷inuk savaurrıruaq God-mik itqanaitquvlugu piyumiñağluni qanusipayaanik nakuurualıqıñimik.

4 ¹Apıgiıpağıkiñ takkuanıñ God-tıvlu Christ Jesus-lu isivgiıyumaagtıam inupayaanik inuuruunik naagga tuquanıñaruunik, taimanıgu niptağumi atannıqsımannıgiağluni, piraksrıgıkiñ ²algaqsruutigitquvlugu God-im uqalua ataramik. Uqautiginiapiagługu pivıksraq nalautıtkaluaqpan naagga nalautınñaitkaluaqpan, malıksuktınnıağlugich inuich, suakkaluağlugich, qapıñaisaagługich qapıñaisaagaksrauruaat, ilisaurrıłutin qımmaksaliyaıpaıglutin. ³Pivıksraq qaiłıqtuq inuich naalağnisunıaıgñıağmarruñ nalaunñaruaq ilisaurrun, inuusuglutıñ ilaisa pisuunmıkkun, aasii katıçhıłutiñ inmiñnun ilisaurrıksramıñnik ilısautıtqułutiñ sunik kisiññik tusaasukkamıñnik. ⁴Sulı naalağnisunıgıñıağaat ilımun ittıuaq aasii naalağnisuđhaağlutıñ unıpkaanun. ⁵İlivıllıasii, ayalallıuatağıñ ilıñnik suna piğaluaqpan, iglutıuğunı nagliksaagun, isumalıqtıksıçhiñıağıñ inuñnik, taññıqsımaagunı iluqaan piraksrıusian kivgaunıñni God-mun.

⁶Uvañalısii tuqtauyasıruna Atanıga pisıgıvlugu. Aullağvıksırağa qılañmun tikıçhuq. ⁷Aqpaliurraqtıtın pisuqtılaaganıktıña naağługu iluqaan aqpaliurrağniq. Ukpıgıtiqaanıktıña taññianıktıgu iluqaan Atanğum pitqutaa uvamnun. ⁸Tavraasii aıçhuusiyağısıgıga akıksraun akımaruam nıaąuğıtıksrautaa, qanuq inuunñaruña nalaunñaruakun. Atanğum nalaunñaruam isivgiqsım aıçhuutıginiaga aavnunı ulıvani isivgiğvium. Aasii uvaña kisima aıçhuğniñniñmıgaana nıaąuğunmik, aglaallı iluqaisa niğıupaıgataqtuat qaitqıñıksramıñnik.

İhamıuğutit Uqaluich

⁹Ullañniatapaığumagıñma qılamıyaaq. ¹⁰Qanuq Demas, pivıuttaqaqlıni mattumiña pañmapak inuuniağutçhimik, suksraanagaana aullaqlıni Thessalonica-mun, Crescens aullañaruq Galatia-mun, Titus Dalmatia-mun.ⁱ ¹¹Luke-gum kisimi nayuğana. Piługu Mark qağgisıyumiñ qanuq ilaa annıqsuutaupaıgataqtuq savautıkamıña.^j ¹²Tychicus aullaqtıññagıga Ephesus-

^h 3.11 a Ac 13.14-52. b Ac 14.1-7. c Ac 14.8-20. ⁱ 4.10 a Col 4.14; Phm 24. b 2 Co 8.23; Ga 2.3; Titus 1.4. ^j 4.11 a Col 4.14; Phm 24. b Ac 12.12,25; 13.13; 15.37-39; Col 4.10; Phm 24.

mun.^k ¹³Qaiguvich saagağumagiñ uligaaga qimañakkağa Carpus-mun Troas-miittuamun. Qağğisiyumagitiñ makpiğaat, aglagvitka pihaağlugich.^l ¹⁴Alexander-m saviñhiqirim atqunaqługu akililiqsuñagaaña. Atangum paaqhiğñiağaa savaañigun.^m ¹⁵Nipuñaitchumautin ilaanik, qanuq suamapiagataqłuni akililiqsuğaa uqalukput.

¹⁶Rome-miut isivğiqsaannun sivuğañiutiqqaaqama iñuñmik ikayuqtiksraiññaruña. Iluqağmij suksraañagaaña. God-mun pasitquyumanjtkaluagitka taavrumuuna.

¹⁷Aglaan Atangum nayuñagaaña suaññasiqłuna uqautigiyumiñaqsivługu iluqaan tusaayugaagiksuaq, iluqağmij Jew-guñitchuat tavraniittuat tusaayumiñaqsivługich. Suli God-im annautiñagaaña tuqutauniksranniñ. ¹⁸Suli Atangum annautiniagaaña iluqaaniñ pigiitchuamiñ, annautiluña qilañmiittuamun atanniqsimaviñmiñun. Ilaa nangaqtauli isuitchuamun taimuña. Amen.

Pağlasuiqsaagutit

¹⁹Pağlagikka Prisca-lu Aquila-lu, igluqatinjilu Onesiphorus.ⁿ ²⁰Erastus ittuq Corinth-mi, Trophimas qimañagiga nañiñuni Miletus-mun.^o ²¹Pisuqtillaqtun qaiñiatakkumautin ukiuñaiññaan. Eubulus-lu Pudens-lu Linus-lu Claudia-vlu iluqağmiglu aniqatiit pağlagaatin. ²²Atangum itqatigilisin. God nagliktuutiqpaqagli iluqavsiññun.

^k 4.12 Ac 20.4; Eph 6.21-22; Col 4.7-8. ^l 4.13 Ac 20.6. ^m 4.14 a 1 Ti 1.20. b Ps 62.12; Ro 2.6. ⁿ 4.19 a Ac 18.2,18. b 2 Ti 1.16-17. ^o 4.20 a Ac 19.22; Ro 16.23. b Ac 20.4; 21.29.

PAUL TUYUUTINICH TITUS-MUN

Iitichuqutit

Titus Jew-guñtichuaq isumalitqiksuaq ukpiqtuaguqłuni ikayuqtigunaruq Paul-mun uqalugiksuamik siamitchiñiani. Paul-gum taamna tuyuutaa Titus-mun Crete-mi qaunaksrimman añaayyuvimik, uqausigivlugi piņasut isumaaluutini.

Sivulligivlugu Titus itqautigaa añaayyvium aullarriņisa irrusiksraņannik siggaņnaqtuani iñuuniaqtuni Crete-miutun. Tugliani uqautigaa qanuq ilisaurriñaqtilaņa allagiiksuanik iñuñiņik añaayyvium, utuqqanaanik ilisaurriñaqtuanik, nutaqqanik, nukatpianik, suli kivganik. Aasii aqulligivlugu uqautigaa ukpiğniaqtuam irrusiksraņanik, piļaktautaiñiņimik, avilaitqatauniņimik, uumikkutaiñiņimik, atijirrutaiñiņimik, suli avigaanjanijñiņagun añaayyvium.

Avgutit

Sivulliqsaağun	1.1-4
Añaayyvium aullarriņich.....	1.5-16
Savaaksrautijich ilauruat.....	2.1-15
Silğiqsuutit.....	3.1-11
Ağtusaun	3.12-15

1 ¹Ukua tuyuutit qairut uvamniñ Paul-miñ, God-im kivgananiñ, suli Jesus Christ tiliraunikun ilitchitquraniñ. God-im piksraqtaagijagaņa aasii tilivlunja ikayuquvvlugich ilaan iñuksraqtaani, ukpiliquvvlugich ilisautilugich ilumun ittuanik uqaluņmiñik iñuupkaillaranik godiliqinikun ²iñuuyumaliquvvlugich isuitchuamun. God-im suoramikunnii saglulaitchuam unniqsuqhiņagaatigut taavrumiņa iñuggunmik nunaunnii isagutinaiñņaan, ³aasii piviksraq nalautinman taamna salapqijagaa tusaayugaagiksuatigun uqaluņmigun. Tamatkua tusaayugaagiksuat qaisaņarut uvamnun aasii God-im annaurripta pitqutaatun uvamnun algaqsruutigigitka. ⁴Ukua tuyuutaurut Titus-mun, iğñipiagataptun ittuanun qanuq atunim ittuanik ukpiğutiqaqłunuk. God-ttuq Aapa, Christ Jesus-lu Annaurrikput, naglikkutiqpaqagli ilijnun, tutqutiqaqtillutillu.^a

Titus-gum Savaņa Crete-mi

⁵Qimaņagikpiñ Crete-mun, iñuqsruquvvlugich sut iñuqsrugaksrauraut taamani, suli nalunaiqsitquvvlusi umialijnanik nunaaqqipayaani. Itqamalugich ilisaurrutitka. ⁶Umialijnaq pasiņagumiñaitchuksrauruq, atautchimik nuliaqagluni, miqhiqtuqağluni ukpiqtuaguruaniq, uqautikkusiaqanijchuanik pialasuunilugich kamasulaiñiñilugillu.^b ⁷Qanuq umialijnaq qaunaksrauruq God-mun savaanik, pasiņaqtuksraunijchuq. Isumamisun piruksraunijchuq naaggaunnii piavsayaruk-sraunijchuq naagga taanņaqtauluni naagga anayaitchuaguluni naagga piļlaturuaguluni. ⁸Aglaan umialijnaq tukkuuruksrauruq, nakuurualiqillatunilunilun aņalalluataqtuksrauruq inmiñik, nalaunņaruaguluni piļuutailunilun qaņiulaanjanijlunilun. ⁹Umialijnam ukpiğipiagaksrağigai nayummataulunilun God-im ilumun

^a 1.4 2 Co 8.23; Ga 2.3; 2 Ti 4.10. ^b 1.6-9 1 Ti 3.2-7.

ittuat uqalunji ilisausiagiņarani, ilisaurriyumiņağugluni allaniktauq iņņņnik suli ilisautilugich killukuaqtılaaņannik tamatkua akililijiqsuisaaruat inmiņnik.

¹⁰Qanuq iņņgiaktut kamasuutaitchuat iņņiich sagluqinniktuallu taņņigilaniq uqaqlutinj, tamatkuaļhaaq ilisaurriuat nalunaiņņutchiqsuksrauvlugu iņņuk annaurrauniaqpan. ¹¹Tainna uqaņaiqsitaksraurut, qanuq maqutchirut tamatkiqļugich qitungağiņnik ilisaurrivlutinj ilisaurrutiksrağiņisamiņņnik kanņunaqtuakun sivuniğivlugu maniņņaņņiağniq. ¹²Iļaņat ilijisa Cretan-miut nalautchaqtaat uqallaņaruq, “Cretans ataramik saglusuurut, niğruļuktun ittut, iqiasuuvlutinj niğğiqsunialgiņmiut.” ¹³Taamna iļaņata uqallautaa ilumun ittuq. Taamna pisigilugu suapiagatakkich, nalaunņasiyumaup ukpiğunmiņņi, ¹⁴ukpiğiņaiğļugich Jew-guruat taņņigilāt unipkaaņich, kamagiņaiğļugilļu iņņugruiņņaiç pitquraliaņich ayyairuat ilumun ittuamik. ¹⁵Niqipayaurat pirağautchilļu salumarut, akuqtuğnağumiņaqtullu ukpiqtuaguruanun isummasiqagtuanun nalaunņaruamik God-itun, aglaalli sumik salumaruagitchuq tamatkununja piļusiqirauruanun ukpiņaitchuanullu, qanuq isumaqagvņich isumaņijlļu salumaitchut piļuktuaguvlutinj. ¹⁶Iļisimanigaluğaāt God, aglaan iņņuuniağusimiņņi naluruatun itkaat, nağğunapiagataqtut kamasulaitchullu, nalliummatijitchut qanusipayaamun nakuuruamun.

Nalaunņaruat Iļisaurrutit

2 ¹Aglaalli ilivich, ilisaurriņ nalaunņaruamik ilisaurrunmik. ²Iļisautikkich utuqqanaağtuat aņutit qaņņiulaaņasitquņijlļugich, kinnaksaqtuagutquņijlļugich, inmiņņnik aņalalluataqulugich, nalaunņaruamik ukpiğutiqağlutinj, pivituttaqutiqağlutiglu, suli nikatchaņijlļlutinj. ³Tainnatun suli utuqqanaağtuat aņnat ilisautikkich iņņusiqaqulugich piļuutaitchuanik, tiğliraqtiņaiğlutinj imiņasirağaņaiğļlutiglu. Iļisaurrutigiraksrağiçsach sut nakuuruat, ⁴ayuğaksautigilugich niviasqianun pivituttağitqulugich uijich miqļiqtuņijlļu, ⁵inmiņņnik aņalalluataqulugich, piļuutaitchuakun iņņuutqulugilļu, aimaagvņimik qaunaksriļlūatağlutinj, suli kamagilugich uisij, God-im uqalua iņņiich suuņijlaqsruņitchumagaat. ⁶Tainnatuttauq kiaqsrukkiç nukatpiat inmiņņnik aņalalluataqulugich. ⁷Iliviliasii qanusipayaatigun savaağiksuaatigun tuvraaksriiruksraurutin. Iļisaurriguvich pimmağiksaapiaglutinj. ⁸Uqaluqağlutinj nağğuksruğnağumiņaaitchuamik, akililijiqsuqtitin kanņutchaktitauyumaut, sumik pigiitchuamik uqaksraiļlūtinj uvaptigun.

⁹Iļisautikkich kivgat kamagitqulugich ataniņich suli iviğagniaqulugich supayaatigun. Kiummatiqatquksraunijitchut ataniğmiņņun, ¹⁰naaggaunni tigliagvņiņaiğļugich. Aglaan ilisimanaqtuksraurut ataramik nakuutilaamiņņnik ukpiğnaqtılaamiņņiglu, uqautigilluatağumagaich ilisaurrutit God-ikun Annaurriptigun iluqaisigun piramikkun. ¹¹Qanuq God-im annaurrisaa nagliktuutiqpaņmigun ilisimanaqsiraaruq iņņupayaanun. ¹²Aasii taavrumuuna nagliktuutiqpaņmigun ilaan ilisautigaatigut iņņusiqaņaiquvluta god-aļlāğluta kipigņiuğutigiņaiğļugilļu pigiitchuat, aglaan iņņuutquvluta aņalalluatağluta uvaptiņņun, nalaunņaruakullu god-iliqiruaguluta mattumani iņņuutchimi, ¹³utaqqiņņapta niğiugivlugu quvianaqtuaq uvluq tikitchumaaqtuaq tautugviksrautikput qaumāņanik kamaņaqtuam God-ipta Annaurriptalu Jesus Christ. ^c ¹⁴Tuquvluni aitchuutigiņaruq inmiņnik uvaptiņņun atanniqsimaņaiqsit-chaqluta iluqaanun pigiitchuamun, ilaaguaqsaqłuta ilaan iņņugisukłuta, kipigņiuqtuagaup nakuurualiqisukłuta. ^d ¹⁵Iļisautigikkich tamatkua, atuğlugu

^c 2.13 2 P 1.1.

^d 2.14 a Mt 20.28; Mk 10.45; Ga 1.4; 1 Ti 2.6. b Ps 130.8; Mt 20.28. c Ex 19.5; Dt 4.20; 7.6; 14.2; 1 P 2.9.

iluqaan atanigñaqutin. Qapinajisaakkich suaglugiḷḷu naalaḡniruut ilinḡnik. Kialiqaa suunḡilaḡinḡḷḷisin.

Ukpiqtuam Inuusiksraḡa

3 ¹Itqaqtitkich ukpiqtuat kamakkutiqaqulugich atanauranun atanig-naqusiraqtuanullu, kamagitqulugich itqanaitqulugich qanusipayaamun nakuuruamun savaamun. ²Iḷisautikkich uqautikkḡuḡinḡḷḷugich pigiitthuamik inūlimaakun, qanaaqsaḡitqulugich, piaḡḷuktaqunḡḷḷugich, suli taluḡnairutilugich inūpayaat. ³Qanuqtauq uvagut qaḡauvlugu isumalluaḡiḡinḡḡaḡaluḡmiruaguuḡ, kamasuutaiḡḡutalu killukuaḡavlutalu suli maliguḡuḡavlugich qanusilimaat pisuutivut, aliasunḡisaḡutillu qanusilimaat, atuḡḷugich inūutichivut uumisuummi killuqsraunmiḷu, inūich uumigivluta uvaguttauq uumigivlugich. ⁴Tavra God-im Annaurripta salapqiamiḡuḡ nakuutini piviuḡtaqḡutinḡḷu uvapḡinḡun, ⁵ilaan annautiḡagaatigut, pisiginḡitkalanḡḡaan uvagut nakuurualiqinḡluta, aḡlaan pisigiginḡaḡḷugu ilaan naḡliktuutini. Ilaan annautiḡagaatigut anitḡiksḡluta piḷuutḡipḡinḡiḡ salummaḡluta, aasii Ilitqusiḡiksuamun inūupkallasipkaḡluta nutauruakun inūutchikun. ⁶Qanuq God-im aitchuqpaḡagaatigut Ilitqusiḡiksuamiḡiḡ Jesus Christ-kuaḡḷugu Annaurriḡḡinḡ, ⁷nalaunḡasirautqvluta sivuqḡamiḡiḡ. Tainna pikami ilaa naḡliktuḡipaqanaruq uvagut kinuḡvaannallasivluta inūḡḡunmik isuitthuamik paḡmapak niḡḡigikkapḡinḡnik.

⁸Kipiḡniḡutḡigigikiḡiḡ katchuḡḡaitqvlutin tamatkua uqautigigupkich, ukpilianḡaruat God-mun kipiḡniḡuḡumaut savaaḡaḡuḡlutinḡ savaaḡiksuamik, tamatkua nakuupiallaktut anniqsuutaupiallaktullu inūḡḡun. ⁹Aḡlaan pitchaiḡḡḷugich isumalluaḡiḡirrutikun uqavaaḡutit, atisalanḡḷḷu maḡḡuuruat, atinḡirrutit qanaaḡutillu pitquratigun qaisauruatigun Moses-kun, qanuq tamatkua atinḡirrutit anniqsuutaunḡitchut, sivuniksraḡaḡnaitchullu. ¹⁰Aasiḡḷi inūuk atinḡirrutauruḡ, siḡḡiqsḡaluḡaḡupku atausiaḡḷugu naaḡḡa malḡḡuḡni, iḡaksiatḡiḡḡaḡu, ¹¹iḷisimalugu tainnasiq inūuk killunmuḡaruḡ, piḷuusiḡirauruḡḷu, inmiḡiḡ suksraunḡiqsuq.

Aqulliich Iḷisaurrutit

¹²Tiligupku ilinḡnun Artemas naaḡḡa Tychicus, pisuqtilaḡtun qai-saḡniḡaḡumautin uvamnun Nicopolis-mi, qanuq sivunḡinḡaruḡa ukiisukḡuḡa tavrani. ¹³Pisuqtilaḡumautin ikayuḡuḡḷugik Zenas-lu pitquraliqiri, Apollos-lu iḡlauniksraḡaḡni, upaluḡaiyammaḡiksaaḡḷugik sumik inuaḡayumiḡaiḡḷugik. ⁸
¹⁴Suli inūvut iḡitchiyumaut savaaḡaḡuḡlutinḡ savaaḡiksuamik, piqaḡtitchiḡlutinḡ piḷḷiupaḡataqtuanik anniqsuutaunḡitchuanik inūusiḡanḡitchumaut. ¹⁵Iluḡaḡmiḡ nauyutiruat uvamnun paḡlagaatin. Paḡlatisigut tamatkunḡa ukpiḡtuḡaḡuḡatḡiptinḡun. God naḡliktuḡipaaḡḡi iluḡavsiḡinḡun.

° 3.5 a Dn 9.18 b Eph 5.26.   / 3.12 Ac 20.4; Eph 6.21-22; Col 4.7-8; 2 Ti 4.12.   § 3.13 Ac 18.24; 1 Co 16.12.

PAUL TUYUUTIŃICH PHILEMON-MUN

IiŃhuqqutit

Philemon ukpiġniaqtuaq ilausuġnaqtuaq añaayyuvianun Colossae-m suli kivgalik Onesimus-mik. Taamna kivgaq aullaunamaruq aasiimma kasuqtuġu Paul tigutaaġviŃmiinman. Onesimus ukpiġniaqtuaġunaruq. Tavra Paul-gum tuyuutaa Philemon-mun apigivlugu taamna aipkaqsaktaŃa kivgaŃa paġlatquvlugu suliqutiginaġiġlugu kivgaŃhiŃaŃatunġilaq aglaan ukpiġniaġniġmi aniqataatun.

Avgutit

Sivulliqsaagun	1.1-3
Philemon-mik naŃgaun.....	4-7
Onesimus apiqsrisingaa	8-22
Aġiusaun	23-25

---

¹Ukua tuyuutit qairut Paul-miŃ tigutaaqtauruamiŃ pisigivlugu Christ Jesus, Timothy-miġlu aniqatiptiŃniŃ, avilaitqatiptiŃnun savaqatiptiŃnullu Philemon-mun, ²añaayyuliqiruanullu katitчууруанун иġluŃni, aniqatiptiŃnullu aġnamun Apphia-mun, aŃuyaktaqatiptiŃnullu Archippus-mun.^a ³God-im aapapta Atanġuvlu Jesus Christ nagligiqpaglisi tutqiuŃtaqqtillusiġu.

Philemon PiviuttaqquŃaa Ukpigutaalu

⁴Quyyavigisuugiga God-iga ataramik itqaqapkiŃ añaayyukama, ⁵qanuq tusaasuuvluŃa piviuttaqquŃniġnik iluqaiŃniŃun God-im iŃuŃinun, ukpiġutiŃniġlu pigikkaġnik Ataniġmun Jesus-mun. ⁶AñaayyutigiŃigiga piqatigiġniġput ukpiqtuaguvluta pipkaiyumiŃaŃavluŃu kaŃiqsisilġuatamik quviasaagusiatiġun iluqaisiġun pigikkaptiġun ataŃiŃuŃuqatigiŃavluŃu Christ. ⁷AniqatiŃiŃ, piviuttaqquŃvich quviatchapiagaŃaŃaŃa qapiŃaisaapiagaŃaŃuŃalu, qanuq quviatchaŃaŃatiŃ iluqaisa God-im iŃuŃi.

Apiqsrisingaa Onesimus

⁸Taamna pisigivlugu attaġiyumiŃaitkaluaġikpiŃ piraksriqsagupkiŃ sumik piraksraġnik, aniqatigiŃvluŃin Christ-mi. ⁹Aglaan piviuttaqquŃtim apiqsriskaŃaŃa piyumiŃaġmagaŃpich. Tainna piuŃa, uvaŃa Paul kivgaŃa Christ Jesus, aasii paŃmapak tigutaaqtauvluŃa ilaa pisigivlugu. ¹⁰Tavra apiqsrisinga Onesimus iliŃnun, iġniġimmatun iliŃnakaġa ukpiliqsinŃavluŃu Christ-mun. TigutaaġviŃmiinŃaġma aapagimmatun iliŃnagaŃa ukpiqtinŃavluŃu Christ-mun.^b ¹¹QaŃauvlugu anniqsuutaunaitkaluaqtuq iliŃnun, aglaan paŃmapak anniqsuutiġuqtuq iliŃnullu uvamnnullu.

¹²UtiqtitchaaqsigiŃa iliŃnun, piviuttaġivaiġluġu ilaviŃiġaunnii tuyuġimmatun iliŃnun. ¹³Pigisukkaluaġmiġiga uvaŃa tigutaaqtaullaġma, pisigivlugu

---

^a1.2 Col 4.17. ^b1.10 Col 4.9.

tusaayugaagiksuaq, ikayuquvluḡa ilaanun iniksrankaluaḡni. ¹⁴ Aglaan nunuriḡutin ikayuquyumaḡniḡmiuḡa, ikayuquyumaḡhaagikpiḡ ilinḡnik pisuksiniḡḡlutin. Sumik pisunḡitchuḡa anḡisuaḡumuḡa. ¹⁵ Onesimus ilaanni una pisigivlugu aullaullaḡasugnaḡniqsuq ilinḡniḡ, ilinḡnun tasuquvluḡu inḡiḡlugu. ¹⁶ Tavranḡaaglaan kivgaḡhiḡaunḡaiqsuq, aglaan aniqatiliutiruq ukpiqtuaḡuqami Christ-mun. Qanutuḡhaaq anniqsuutiḡuqtuq uvamnun, sulī qanutupayauraq anniqsuutiḡuḡmiuq ilinḡnun kivgauniḡmi aniqatiḡuqamiḡu ukpiliḡḡuni Ataniḡmun.

¹⁷ Avilaitqatigipiḡluḡa isummatigigumuḡa, paḡlayumagiḡ utiqpan paḡlasiksraqtun uvamnīk. ¹⁸ Ilaan pimaḡḡunḡakpatin sumik naagga akiiḡaqtunḡakpatin, akiiḡiuti-yumagiḡ uvamnun. ¹⁹ Uvva aglaaqsiruḡa uvaḡapiḡataq inna, akiiḡiviginiḡikpiḡ. Itqautinḡkupkiḡ-unnii sunḡitkalaqtuq akiiḡaqtuḡmatun itilaḡnik uvamnun annaurraunḡiḡ pisigivlugu uvapkun. ²⁰ Aasii aniqatiḡ, iviḡaksallaḡniḡaḡa pisigilugu Ataniḡ, quviatchaksaḡluḡa aniqatigikamḡa atausinḡuqatiginiḡavlugu Christ.

²¹ Tuyuqapkiḡ nalupqisunḡitchuḡa piḡiaqtilaḡnik apiqsriḡaḡa. ²² Aasii vsauq itqanaiyḡumautin iniksramnik, qanuq niḡiuktunḡa God-mun kiuniaqḡualivḡugich aḡaayyutisi iluqavsi, aasii utiqḡitauluḡa ilivsiḡḡun.

Paḡlasuiqsaaḡutit

²³ Epaphras, tigutaaḡtauqatiniḡa pisigivlugu Christ Jesus, tuyuḡaatin paḡlanmiḡnik. ^c ²⁴ Mark-guvlu Aristarchus-lu Demas-lu Luke-guvlu savaqatiima paḡ-lammigaatin. ^d ²⁵ Atanḡum Jesus Christ nagligiqpaḡlisin.

^c 1.23 Col 1.7; 4.12.

^d 1.24 a Ac 12.12,25; 13.13; 15.37-39; Col 4.10. b Ac 19.29; 27.2; Col 4.10. c Col 4.14; 2 Ti 4.10. d Col 4.14; 2 Ti 4.11.

TUYUUTIT HEBREWS-NUN

Iłitchuqutit

Tuyuun Hebrews-nun aglaaguruq ukpigniaqtuanun, iñugiaksiiññaqtuanik akililiqsuqtiniñmata, ukpigniañniq uniññağasugivlugu. Aglaktuam qapinaiśaağai uqausiğivlugu Jesus Christ ilumun ittuaq God-im maniraña. Piņasut ukua nalunaigai: Sivulliq, Jesus, iğñiña God ilitchugiruaq ilumun ittuumik kamaksriñiğmik Aapamiñun nagliksaaqpagnikun. Iğñiğuvluni God-mun Jesus qutchiñhaaqtuq añaayyuliqsipañniñ, isağuliñniñ, naaggaunnii ilaaniñ Moses-miñ. Tuglia, Jesus taimuña añaayyuliqsausaqługu God-im ilinagaa qutchiksiñhaaqtuq añaayyuliqsipañniñ Old Testament-ni. Piñayuat, Jesus-kun ukpiqtuq annaktuq piłunmiñ, iqsisiñniñ, sulı tuqqunmiñ; aasii sulı Jesus añaayyuliqsipavvluni ilumun annautigaatigut uktuagusiññağaluaqtuumik taimani Hebrew-t ukpigniağniñanni niğrutinik ikipkaivłutik aatchuisuññağai.

Uktuutigivlugu ukpiqtaata taimanisaq iñuich tuyuqtuq ukpiğutiqaquriruq (Chapter 11), sulı Chapter 12-mi apiqsıruq ukpiqurivłuni isuanun aglaan, qiniğlugu kisian Jesus sulı iğłutulğutilaagługi nagliksaağutit. Aqulliqsaagutigigaich kiliktuutit qapinaiśaağutillu.

Avgutit

Sivulliqsaagun: God sagviqsuq Christ-kun.....	1.1-3
Christ-gum kamanahaağniña isağuliñniñ.....	1.4–2.18
Christ-gum kamanahaağniña Moses-milłu Joshua-milłu.....	3.1–4.13
Christ-gum kamanahaaqtuq añaayyuliqsipañniña	4.14–7.28
Christ-gum kamanahaaqtuq unniqsuqñiisniña	8.1–9.28
Christ-gum kamanahaaqtuq tuqputaa	10.1-39
Ukpigniağniğum nuimañhaağniña.....	11.1–12.29
God-mik iviğagniq	13.1-19
Ağiusaun añaayyun.....	13.20-21
Ağiusautit	13.11-25

God-im Uqaluñi Uqaqtigivlugu Iğñini

1 ¹Qañapak taimani God uqağsuñaruq maññuqtinun uqaqtuni uqaqtimigun iñugiaktuatigun allakaagiiksuaqtigullu piłğutchisigun, ²aglaan makkunani aqulligñi uvluni ilaan uqautinagaatigut uqaqtuni Iğñiğimigun, nalunaiqsamigun kiñuvaannaquvlugu supayaanik, ilaan piqatigivlugu Iğñiq savañavlugich supayaurat. ⁴Iğñiğum salapqinagaa God-im kamanautaa, salapqıqtugulu God-im qanuqitilaña, nayummivlugu sunapayaq uqaluñmigan suañaruakun. Ilaa salummautauganikami piłuutiptinun, aquvinjaruq taliqpiata tunaanun God-im kamanautuam qılañmi.

Iğñiq Kamanahaaqtuq Isağuliñniñ

⁴Tavra kamanaqsiñhaañaruq isağuliñniñ sulı God-im atchinagaa kamanahaaqtuumik atıgmik ilaisa atinıñniñ. ⁵Qañannii God uqallañaitchuq inna isağuliñmun.

‘Ilivich Iğñiğigikpiñ. Uvlupak aapagiliutiginma.’

¹ 1.2-3 Jn 1.1-3; Col 1.15-17.

Naaggasuli God uqallanaitchuq isaġuliġnun,

“Aapauniaqtunja ilinun, ilivilliasii iġnīġulutin uvamnun.”^b

⁶Aasiisuli, God-im tilimmagu nunamun Iġnītualuni qaukħiuruuq, uqallanjaruq,

“Iluqagmīn isāġuliġma nangāġlirruq.”^c

⁷Suli isāġulgich uqallausiġinġagai God-im,

“Isāġuliġma kamagigaanġa anuġim kamaksrisiatun, suli kivgama kamagigaanġa igniġuqpatittuam kamaksrisiatun uvamnīk.”^d

⁸Aglaan Iġnīq God-im uqallausiġinġagaa,

“God-auruatiin, umialguniaqtutin isuitchuamnun. Nalaunjaruq ataniġnaqun suaġġatiginiāġaa umialgutikpich.”^e

⁹Piviuttaġinġagiñ iħuaqtualiqiniq aasii uumigivlugu pitquraiġāniq. God-aurutin. Tavraasii Uvaġa God, Aapauruaġaa ilinun, inillanġagikpīñ kamaqaqsiħaaqħutin iħauraāniñ, immiġħutin quviasuunnīk.”

¹⁰God uqallavsaaġaruq,

“Ilivich Ataniiq, inillanġagiñ nuna isuaniñqanġa, suli qīlak savaġagiñ.”^f

¹¹Qīlaġlu nunalu piiġnīaqtuk, annuġaaluktun iħiñiaqtuk, aġlaan ilivich qanuqīħiħaitchutin.

¹²Uliġaatun imuniāġitin aasii allanġuqtauniaqtut. Aġlaan ilivich Ataniiq allanġulaitchutin utuqqaħiħaitchutillu.”

¹³Aasii kisumun isāġuliġmun qanġaunnii uqallanaitchuq inna:

“Aqvittin taliqpiġma tuġaanun, uumigiritin uvamnun akiīlitchiāġilugich.”^g

¹⁴Isāġulgich suvat? Isāġulgich iluqagmīn savaurriruagugiñiaqtut ilitqusivvlutin ġiliraaurat savaurritquvlugich annaurrauniaqtuanīk.^h

Kamanaqtuaq Annaun

2¹Tavra tamatkua ukpiġinġakkavut naalaġnimmaġiksaapiagaksraġigivut taapkunanġa tusaagayukkaptiġniñ asiñuurraunġitchumaugut. ²Tavra isāġulgich uqallautaat taġġiqsaullaruq, qanuq tamatkua kamaksriġitchuat pitquranīk tatavsaqtausuurut nalliummatiruamīk. ³Qanuġluta uvagut annakkumiñaiġiaqtugut ukpiġinisuaġuptiġu kamaqaqtigiruaq qanutun annaun. Taamna annaun uqaqtigiqqaanġagaa Atanġum, aasii tamatkua tusaaruat qaanġiqsinġagaaat nalupqinaīqħuġu uvaptiġnun. ⁴Suli God-im nalupqinaīgmivlugu aliġnaqtuatigun, allakaāġiisigullu kamaqaqtualiqiatigun, Ilitqusīġiksuamīġlu God-im aitchuutaanīk uvaptiġnun ikayuqtiksraptiġnik piħluataqtilluta God-im savaāġitqukkanġiñīk.

Aullarriġat Annaurraurat

⁵God-im isāġuliġnun aitchuutigiġaitkaa nuna qaīyumaāqtuaq uqaqtigikkaqput aġalataġitqulugu. ⁶Uqaluktuagunammīuq imma sumi,

“God suksraq una iñuk isumagillamaran? Naaggaunnii iġnīnġa iñuum qaunāġillamaran?”ⁱ

⁷Iñuk inillanġagiñ sivikitchuami kamanaiħhaaqħuġu isāġuliġniñ.

Kamaqaqsiħkanġagiñ isumakkusialluatamīġlu, [suli inillakħuġu qaunaksriħiutivlugu savaāġnun.]

⁸God iħinġagiñ sunapayaāq ilaanun aġalataġillasivlugu.”

Tavra iħikamiġ sunapayaāq aġalataġillasivlugu iñuġmun, suna mininġaitkaa aġalatchiñiġan. Paġmapakāġlaan tautuaġiħitkīkput sunapayaāq iñuġmun aġalataġīkallalugu. ⁹Aġlaalli tautukkīkput Jesus, sivikitchuamīk kamanaiqsaullaktuaq isāġuliġniñ. Aasii pisigivlugu nagliksaaqħuni tuquniġa

^b 1.5 a Ps 2.7. ^b 2 S 7.14; 1 Ch 17.13. ^c 1.6 Dt 32.43; Ps 97.7. ^d 1.7 Ps 104.4. ^e 1.8-9 Ps 45.6-7. ^f 1.10-12 Ps 102.25-27. ^g 1.13 Ps 110.1. ^h 1.14 Mt 4.11; Lk 1.19. ⁱ 2.6-8 Ps 8.4-6.

¹³Aglaan silǵiqsuutisitchi avanmun uvlupayaani, piviksraqaŋaŋaan. Nalliqsi ılaanni uqaqsigiiliviaqtuq piļunmi sagluqipkaǵluni. ¹⁴Qanuq piqatigiiksugut Christ-lu ukpiqsimauragñaigupta sivulliqsun ukpiǵutiptiktun tuniqsimaluta isuanunaglaan.

¹⁵Uqallautauŋamman Bible-ni,

“Uvlupak, tusaaguvsigik pitquraŋi, uqaqsigiiliiŋasi taipkunatun iŋuktun paaqtaŋaruatun.”^o

¹⁶Kisut ipkua tusaagaluaqłutij paaqtaŋaruat? Taipkuagurut iluqaǵmij aullaqtuat Egypt-miŋ, aullarriqaqłutij Moses-mik.^p ¹⁷Aasisuli kisunik God uuligrutchautiqaraŋava malǵukipiani ukiuni? Taipkuniŋa piļuusiqiraǵaqtuanik nunaglaktuami aasii tuquvlutij. ¹⁸Suli kisunun unniqsuqłiiŋava sumikunnii isigumiŋaiŋiŋivlugich unaqiisigivigitqukkamiŋun? Taipkunuŋa kisiŋiŋun kamasuutaitchuanun. ¹⁹Tavra ilitchuǵirugut ilijich isigumiŋaiŋiŋaniqsut ukpiǵutaiŋiŋutij.

4 ¹Tavraasii, unniqsuqłiisaa itkaluaqtuq-suli, isigniksrakun ilaan unaqiisigiuŋaanun, anayasuktuaqta ılaanni nalliqsi tikiŋiŋtipiaqtuq taavrumuŋa unaqiisigivijmun. ²Qanuq tusaayugaagiksuat tikiutiŋammiut uvaptiŋun tainnatupiaǵataq ilaiŋiŋun tikiŋimatun, aglaan tusaakkaŋata anniqsuŋaitkai, qanuq ukpiǵiŋaitkaat. ³Uvagut ukpiqtuagunaruaguut isianinjarugut unaqiisigivijmun God-im aitchuutaanun ilaan uqallausiatun,

“Qinnakama unniqsuqłiisiptun, taipkua isigumiŋaipiaqtun unaqiisigivimŋun.” Isiqugaluaqtillutij ilaanun God naatchiŋavluni savaamiŋik nunalikami taimani.^q

⁴Qanuq Bible uqaluŋi imma sumi uqaraŋarut taavrumuuna tallimat malǵuatigun uvlut inna, “God unaqiisigiraŋuq savaamiŋiŋ tallimat malǵuaŋni uvlut.”^r ⁵Suli taavrumani taiguami atausivsaami inna taiguagtugut, God-im uqallautaanik. “Ilijich sumikunnii isigumiŋaitchut unaqiisigiatigilunja.”^s ⁶Taipkua tusaaqaaqtuat tusaayugaagiksuanik isinijŋmata ukpiǵutaiŋiŋutij, allat iŋuich imma isiqtuksaraŋarut taavrumuŋa. ⁷God nalunaiqsitqiraŋuq allamik uvlumik, uqaqłuni David-kun iŋugiaktuat ukiut pianiŋmata. Atutqiraŋagai uqaluich taiguaganiktuat,

“Uvlupak tusaaguvsigik pitquraŋi, uqaqsigiiliiŋasi.”^t

⁸Tavra Joshua-m aullatijaŋkpagich unaqiisiummun, God aquvatigun uqautiqagayaitchuq allamik unaqiisigiviksramik qakugukpan.^u ⁹Tainnainniǵman-aasii, imma ittuq Savaiŋiŋikun unaqiisigiviksraŋat iŋuŋisa God-im. ¹⁰Qanuq kiŋaliqaa isiqtuq God-im unaqiisigivianun nutqaǵmiuq savaamiŋiŋ, God-ituttauq nutqaǵmatun savaamiŋiŋ. ¹¹Tavraasii isigniļupiaqta taavrumuŋa unaqiisigivijmun, nalliqputunnii suksraunǵiŋitchumauq tuvrautiluni tainnatchimun ukpiǵutair-runmun. ¹²Qanuq uqalua God-im taŋŋiǵuupiaqtuq suanŋatigaqtuǵlu, aviklugik iŋuuvlv pisuutaa, God-ivlu pisuutaa, savikpaktun avanmun kiiŋaliktun ipiktuatun avguiruatun navyaaniglu patiŋniglu. Suli isivǵiuruq iŋuich isummatiŋiŋiŋik pisuutiŋiŋiŋiglu.^v ¹³Suli God-im sivuǵaani qanusipayaq uumaruaq iriqsimaŋitchuq, aglaan supayaat aŋmarut tallutaitchullu irraŋnun ilaan isivǵiyyumaqtuam uvaptiŋnik.

Jesus Kamaŋaqtuq Aŋaayuliqsiqpaik

¹⁴Tavraasii kamaŋaqtuamik aŋaayuliqsiqpaich qaukłiannik piqagŋiŋaŋapta mayuŋaruamik qilaŋmun, Jesus-mik Iǵŋiŋanik God-im, ukpiqsimapiagataqta tuniqsimaluta. ¹⁵Qanuq aŋaayuliqsiqpaich qaukłiannik piqaqtugut isumaaluqataullaruamik suanairrutiptiŋni, uvaptiktun uuktuqtaŋaruamik qanusipayaatigun, piļuksinaitchuqaglaan. ¹⁶Tavraasii nalupqisunijluta qallilaqta

^o 3.15 Ps 95.7-8. ^p 3.16-18 Nu 14.1-35. ^q 4.3 Ps 95.11. ^r 4.4 Gn 2.2. ^s 4.5 Ps 95.11. ^t 4.7 Ps 95.7-8. ^u 4.8 Dt 31.7; Js 22.4. ^v 4.12 Is 49.2; Eph 6.17.

God-mun, nagliktuutiqaqtuamun, nagliktuusiaqağumaugut aitchuusiaqağlulata nagliktuutiqaqtuamun ikayuusiaksraptinik ikayuqtiquaqtuksrağugupta.

5¹ Qanuq iluqağmiñ añaayyuliqsiqpaich qaukñinich piksraqtaagurut akunğanniñ inuich. Taapkua nalunaiqsausuurut pisitquvlugich inuich God-im sivuğaaani, qaitchitquvlugich aitchuutininik ikipkautinigli pıluutaigutiksranik.

² Añaayyuliqsiqpaum suañairrutitqağluni araktuallagai piaqłuktataitchuakun kamaksriñitchuut naluvlugich God-im pitqurañinik, sagluqirauvlutigli. ³ Taamnaasii pisigivlugu ilaa aitchuirsraupiaqtuq ikipkautininik pisigilugillu pıluutini pisigaluagmıllaisa inuich.^w ⁴ Kiñaliqaa añaayyuliqsiqpagulaitchuq inmiñik, aglaan ilaa nalunaiqsigağtuq God-mik, Aaron-tuttauq nalunaiqsarjatun.^x

⁵ Tainnatuttauq Christ kamañasiñitchuq inmiñik añaayyuliqsiqpañun qaukñiguqsagłuni, aglaan nalunaiqsigañaruq God-mik uqallaktuamik inmiñun, “Ilivich Iğñigigikiñ. Uvlupak Aapaliutigijma.”^y

⁶ Allaagun-suli uqallañammiuq,

“Ilivich añaayyuliqsiqpaurutin isuitchuamun, tuvraqługu piłğusia Melchizedek-gum.”^z

⁷ Uvluni nunamiinnami, Jesus añaayyuraruq qinñuaqturaruğlu nipatusivıñuni qulvivıñunı ilaanun annaurriyumiñaqtuamun inmiñik tuqqunmiñ. Aasii ilaan añaayyutaa tusaaruraruq pisigivlugu God-iliqiniğmi qiksiksrautaa.^{a b}

⁸ Iğñigugaluññağmi, nalupqinañagaa kamaksriñini nagliksaagñimigun. ⁹ Aasii pıluatapiagatağman, kañiutağuraruq isuitchuamun annaunmun iluqaiñinun kamaksriuanun inmiñik. ¹⁰ God-im nalunaiqsigañagaa añaayyuliqsiqpañun qaukñitquvlugu tuvraqługu piłğusia Melchizedek-gum.

Kiliktuutit Qapıqunıñıta

¹¹ Aasii Melchizedek-kun uqautiksraukkağaluagtugut siglıñnaqtuamik sivunniusaaruni, aglaan ilivsi kañiqsilguitchusi. ¹² Uvva pañmapak ilısaurriğugumiñaqsigaluagłusi, ilısaurriqaqtuksraurusi-suli inuñmik ilısaurrivsaaqtuksramik ilivsiñinik sivulliqsigun ilısaurrutitigun God-im uqaluñini. Taamna pisigivlugu immuktuqtuksraurusi miqłıqtutun, niqıpiagunıchuamik.^c

¹³ Qanuq kiñaliqaa inuğgutitqaqtuq immuñmik miqłıqtutun ittuq naluvlugu nalaunuraruq naagga nalaunñaitchuq. ¹⁴ Aglaan niqıpiaq sivunıqaqtuq aglıñaruanun, tamatkununa ilitchuğipkaqtitaunaranun sum nalaunñatilaanjanik pıluktılaanjanıglu.

6¹ Tavra uqautigıñaiğlugich sivulliich siglıñnaitchuut ilısaurrutit Christ-kun, aglısaiññaqta. Ilısaurriğinñañaigłuta sivulligñik ilısaurrutininik kisiñinik ukunıña, isumalıtıqunmik piłğutchiñin tuqunaqtuaniñ, ukpıgunmıglu God-mun, ² ilısaurrutininik paptaiğutikun, ilıñinannıglu argañisa umialıñnat inuun niaquanun, aññisaatıgıllu tuqunaruq, isuitchuakullu isivğıgvıkun. ³ Aasii taamna sivunmuktuğniksraqput taññiğñaigıkpıt God-im pipkağumiñaqpaga. ⁴ Qanuq inuich kañiqsipkaqtauganıkañı, suktuaganıkañı annaunmik aitchuusiaqaanıkamıglu Ilitqusigıksuamik, ⁵ suktuaganıkamırruglu nakuutaa God-im uqaluan, suañataalu Atanğum salapıqıñıakkaña ukiuni qaiyumaqtuani, ⁶ taapkua suktuqaqağlugich, aquatıgun tunutkumırruñ Christ, qanuğlugich isumalıtıqsıtıqıññağumiñaitchuut. Qanuq ilaisa kikiaktıutıtıqımatun piğaat Iğñinıña God-im, suli kipautıgıvlugu ilaan tuqutaa.

⁷ Inuich ukpıqsımaaqtuat Christ-mun qaunakkusiaqaqtut nunatun qaunakkusiaqaqtuatum sialunman, aasii naurıvıñuni niqıksranik tamatkununa

^w 5.3 Lv 9.7. ^x 5.4 Ex 28.1. ^y 5.5 Ps 2.7. ^z 5.6 Ps 110.4. ^a 5.7 Mt 26.36-46; Mk 14.32-42; Lk 22.39-46.

^b 5.7-8 Mt 26.39; Jn 10.18; Phil 2.8. ^c 5.12-13 1 Co 3.2.

nunaliqiruanun. ⁸ Inuilli tunutchiruat Christ-mik suksraungiqsaurut nunatun sialunman-unnii nauriruatun kakillaagnaqtuanik. Anniqsuutaunitchut ikiraugiinnaqniaqtut. ^d ⁹ Tainna uqagaluaguptaunnii, piviuttaqirauruasii, nalupqisunitchugut nunagiksuatun itilaavsiinnaq aasii annaurrauvlusi. ¹⁰ Qanuq God nalaunjaruq. Naluruuraagnianitkaa ikayuutiksi, piviuttaqqullu ilisimanaqtitaqsi savautikavsigik ukpiqtuat ilaa pisigivlugu, pilgusivsisun panmapak. ¹¹ Suli tainnatun kipigniuttaqigivsi atausiullaavlusi ikayuiinaqiaqvulusi. Taamna piguvsiuq inuunigtutilaavsisun nalupqiginiajtkiksi annautiksraqsi. ¹² Tavraasii iqiatchautinagu ikayuiinq, aglaan taipkunatun ukpigutiqaqlusi qinuurrutiqaqlusilu, kinuvaannakkumausi God-im unniqsuqhiisiqniik.

God-im Nalupqinaitchuaq Unniqsuqhiisaa

¹³ God-im unniqsuqhiikamiuq Abraham, unniqsuqhiijagaa inmiguuqfugu, sumik kamanathaqaqtuamik piilluni inmiinna, ¹⁴ uqaqluni, “Nalupqinaitchuamik quviasaapiagnaigikpiin, inuigiaksipkaqlugililu kinuniqtiin.” ^e ¹⁵ Tavraasii Abraham, qinuuiqfuni utaqquqqaqfuni, piinnaaktaaqijagaa God-im unniqsuqhiisaa. ¹⁶ Inuilli ilumutun unniqsuqhiisuurut nalupqinaiyausiqfutiq kamanathaqaqtuanik inmiqniin, aasii tainnaqmata arguanaigaqtuq unniqsuqhiisaat avanmun. ¹⁷ Tavrali God-im ukpignaqsiliguqagaa unniqsuqhiisini kinuvaannagnaqtuanun allanqulaisilaaja sivunniutini, arguanaiyaqfugu unniqsuqhiinmik. ¹⁸ Taapkuqnuuna malgukkun allanqulaitchuakkun, unniqsuqhiisikullu nalupqinaiyautikullu, God arguanaijaruq sagluyumiinaisilaamiinik. Uvagulli annaksanjaruaguut qamannirvimmun God-mun piyumalaagusiqluta piinnaaktaaqiyumavlugu annaun aitchuutigisukkaaja. ^{19,20} Kitchatun pauksimmatauruatun, tainnatulli pauksimmatigigikput kitchatun taamna annagumman ilitqusiptinnun. Taamna annagumman qilanjmi pigigikput, qanuq Jesus ayunjaruq sivuptiini pisivluta. Aqaayyuliqsiqpaktun isinjaruq amunqatchianun talukiyaam inimum ilaaguqaqtuulhamaaqtuamun God-mun. Aqaayyuliqsiqpaguqtuq tuvraqfugu pilgusia Melchizedek-gum isuitchuamun. ^f ^g

Aqaayyuliqsi Melchizedek

7 ¹ Qanuq taavruma Melchizedek-gum, umialgata Salem, aqaayyuliqsiqpanan sapiinnaqniqsrauruaq God-im, paanagaa Abraham utiqtuq tuqugaqqaqfugich umialgich. Aasii Melchizedek-gum aqaayyutiinagaa piluatautiqaqvlugu. ^h ² Aasii Abraham-gum aitchuqagaa qulinqugutiinnaq supayaurat piggaktaami akimakami. Melchizedek-gum atqa mumiinnaqun sivunigaqtuq Umialguruq Ihuqtaaliqiniqmun, aasiisuli umialgummiuq Salem-mun sivunigaqtuamun Umialganun Anjuyautairrutim. ³ Aapaiinmiuq aakaitchuqlu manjuitchuqlu aglausimaruqanik, sul Bible uqalunisa quligaqtuagijitkaat aniinna tuquniqalu. Tavraasii Melchizedek ittuq Iqniinatun God-im aqaayyuliqsiqpauvluni isuitchuamun.

⁴ Isumalaagutigisiuq qanutun kamanaqtilaaja. Abraham kama-nautikun manjuuruam aitchullammagu qulinqugutiinnaq piggaktaami akimakami. ⁵ Aasiila taipkua kinuniqni Levi-m aqaayyuliqsiqpaguqtitaunaruat pitquraqatut tigusitquvlugich qulinqugutinik inuqniin, ilaisa aniqatiimiqniin, manjuqaqaluaqtillugitichauq Abraham-miin. ⁶ Aglaan taamna inuk Melchizedek, manjuqaqatiginiqanunni, aitchuusiaqanjaruq qulinqugutinik Abraham-miin. Aasii uqallanjaruq Abraham-mun unniqsuqhiisiaqqtuamun, God-im piluataqtitichuma-gaatin. ⁷ Inuk tainna uqallallaruq kamanathaqaqtuq taavrumanaja uqallausi-qaqtuamiin. Kialiqaa taamna qapigumiinaikaa. ⁸ Aasiisuli Levi-m kinuniqniisa

^d 6.8 Gn 3.17-18. ^e 6.14 Gn 22.16-17. ^f 6.19 Lv 16.2. ^g 6.20 Ps 110.4. ^h 7.1-2 Gn 14.17-20.

ⁱ 7.5 Nu 18.21.

Jesus Qaukhiq Añaayyuliqsiqpaqput

8 ¹Tavra sivuniġikkana uqaluutigikkapta innaittuq. Añaayyuliqsiqpaich qaukhiannik piquqtugut Christ-mik, aquvititauruamik taliqpiata tuġaanun God-im kamañaqtuam qilaŋmi.^m ²Añaayyuliqsiqpaich qaukhiat pisinniktuq inimi ilaaguaqtauruami God-mun tupipiamiittuami añaayyuvuŋmi, iñuum nappaqtaġinisaŋani, aglaan Atanġum nappaqtaŋani.

³Añaayyuliqsiqpaich qaukhiat aitchuutiqaqtuksrausuumman piksraqtaaguruq aitchuitquvlugu aitchuutinin ikipkautinigli God-mun pisivlugich iñuich; tainnatulli añaayyuliqsiqpaich qaukhiat pigikkaqput aitchuutiksraqtuksraupiaġmiuq sumik. ⁴Tavra Christ nunamiitkumi, añaayyuliqsiqpauyumiñaitkaluaqt uq sumikunnii, qanuq allanik añaayyuliqsiqpaqatuq nunami qaitchisuuruanik aitchuutinin pitquratiguaqtutiŋ. ⁵Savaktut tupiġmi tuvrautiruami taġġauruamiġu qilaŋmiittuamun tupipiamun añaayyuvuŋmun. Qanuq Moses nappaisaġumaagaqsimman tupiġmik añaayyuviksramik, iġisautiŋagaa God-im uqallautivlugu, “Qaunagilutin savakkumagitin supayaat tuvraġlugu iġiktigusiaq iġisaurrusiaġikkan iġġimi.”ⁿ ⁶Añaayyuliqsiqpaich savaktut tupiġmi nunamiittuami taġġaġhiñauruami, Christ-li pisinnikkumiñaqsiŋaruq qilaŋmi nakuuġhaasugruktuamik nunami añaayyuliqsiqpauruaniñ. Ilaan savaŋa kamañaġhaaqtuq añaayyuliqsiqpaich savaaŋiñiñ, qanuq God-im sivunniugutaa nutauruq ilaan qaaniqsiŋa uvaptiŋnun nakuuġhaaqtuam unniqsuġhiisiqatuq.

⁷Qanuq sivulliuruq sivunniugun naamaŋakpan, simmausiġñiaŋitkaluaqtuq.

⁸Ataniq God iviġaumaiñaruq taipkunuŋa iñuŋnun, aasii uqallakuni, “Uvlut qaiñiaqtut uvaŋa nutauruamik sivunniugniaqtuŋa iñuŋiñnun Israel Judah-vlu.”^o

⁹Taamna nutauruq sivunniugun inniaŋitchuq sivulliqsun qaisaptun apaniñnun uvlumi taivrumani aullatisaqapkich qaunakġaaqtugich nunamiñ Egypt-miñ.

Qanuq ilinisa kipuqtaŋmarruŋ sivunniugutiga uvaŋa ilaisituuqtinŋagitka.

¹⁰Uvvauna sivunniugun taŋŋiqsiñniakkaga iñuŋiñnun Israel taipkua uvlut pianikpata. Itqumapkaġniaġitka pitquratka ilinjiñnun, kamagipkaġlugiġlu ilinjiñnun, suli uvaŋa God-iginiagaanna, ilinjiġli iñuŋiniagitka.

¹¹Taamna pisigilugu iñupayaat iġisaurrutiniaŋitcut avanmun, aniqanmiŋnigli uqaglutin, iġitchuġiuŋ Ataniq, qanuq iluqagmiŋ iġitchuġiniagaanna, kamaŋniqsrakkaluat iñuich, kamañiñiŋiqrallu.

¹²Qanuq uvaŋa naglikkutiqagniaqtuŋa piġksiruanun, suli piipiagniaġitka piġlutinich kamasuutairrutiŋiġlu.”

Taapkuŋa Ataniq uqaruq. ¹³Uqautigikamiuŋ nutauruq sivunniugun, ilaan piqutiġiŋaŋagaa sivulliq sivunniugun utuqqaliruaġuvlugu. Aasii suna atuġnaġumiñaiġman utuqqalimmallu tautuġnaiqsafhiñaaguguuruq.

Nunamiŋnaqturauaglu Qilaŋmiŋnaqtaġlu Qiksiksraun God-mun

9 ¹Tavra taamnaunnii sivulliq sivunniugutaa God-im uqaluqaruq qanuq pirukrautilaŋannik tupiġmi añaayyuvuŋmi nunamiittuami. ²Qanuq tupiq nappaqtauruq siġalliguaqaglu tairauruamik ilaaguaqtamik inimik God-mun. Aasii iġuaniŋarut qulliqagvigli, niġġiviġlu, qaamiutaqatuq punniġnik ilaaguaqtauruanik God-mun.^p ³Aasii tupiq kaŋiġliqatuq tunuani talukiyaam, tairauruamik ilaaguaqtuġhamaqtuamik inimik God-mun.^q ⁴Aasii iġuaniŋaruq ikipkaiviġiaq tivraġiksautinin piġiaq maniŋmiñ kaviqsuamiñ, kigiunniġlu

^m 8.1 Ps 110.1. ⁿ 8.5 Ex 25.40. ^o 8.8-12 Jr 31.31-34. ^p 9.2 a Ex 26.1-30. b Ex 25.31-40. c Ex 25.23-30. ^q 9.3 Ex 26.31-33.

itqumman God-im sivunniugutaanun, puuqaqtuaq iluqani maninmik kaviqsuamik. Taavruma kigiunnigum imaǵivlugich utkusiglu piliaq maninmiñ kaviqsuamiñ imalik maana-mik, ayauppianjalu Aaron akutuqpanillaruaq, pitqurallu aglanjaruat saapa-qayaarjnun uyaqqarjnun.^r ⁵Qaananinjaruk matuam isagullak qaumǵiksuaq qulanjqsimavlugu nagliktuusiannagvik God-miñ. Taapkua pañmapak uqautiginia-nitkivut qanupiaq sivunიაqtilaanat.^s

⁶Tamatkua itqanaiganigataǵmata tainna, añaayyuliqsiqpaich ataramik uglaǵaǵniqsut silalligmun tupigmun, savaaǵiugaqǵugich piraksrautitij.^t

⁷Aglaan iluanun kanjillium añaayyuliqsiqpaich qaukǵiat kisimi isiguuniqsuq atausiaqsiññaqǵu ukiuq, augutiligaaqǵuni piluutaigutiksramiñik inuillu piluutiñisa piiǵutiksrañannik.^u ⁸Taavrumuuna Ilitqusiǵiksuam kanjipsipkanagaatigut taamna apqun inimum ilaaguaqtauhamaaqtuamun God-mun anmañaisilaañanik-suli inuich pillasilugich tavruga, silallium tupqum napaniqtutilaanatun. ⁹Tamna silalliq tupiq qiniǵaaǵimmatur itkaa pañmapak piraǵautchim. Qanuq aitchuutit ikipkautilu aitchuutaugayuktut naamanjichuat piluutaipiagumiñaǵlugich añaayyurauruat.

¹⁰Aglaan tamatkua piraǵautchich aǵalatchirut añaayyuliqiniǵmi niqilhiñaniglu imiñhiñamiglu qanusilimaaniglu añaayyuliqinikun salummaksautinik timimun. Tamatkua qaahñanakun piraǵautchich piruksrausuurut tikitchiaǵivlugu God-im nakuuñhaaqtuaq sivunniugutaa tañjqsitaña Christ-mun.

¹¹Tavra pañmapak Christ qaiganinjaruq, añaayyuliqsiqpaich qaukǵiat nakuuruanun sunun pañmapak ittuanun. Tupiq añaayyuvik añaay-yuliqsiqpañnun qaukǵiuvigikkana tupquñitchuq nunami inuich savaaǵilugu, aglaan kamanahaaqtuaq nakuuñhaaqtuaǵlu tupiq qilañmiittuaq. ¹²Aasii añaayyuliqsiqpaich qaukǵiatitun Christ isinjaruq pitqigaksraiǵu inimum ilaaguaqtauhamaaqtuamun God-mun, augutiqaqǵuni auñjlaañiñnik niǵrutit ikipkautausuuruat, aglaan ilaan auñmiñnik. Aasii auñmiñnik annakkumiñaqsinaagaatigut isuitchuamun. ¹³Qanuq taimani inuk piluksiruaq salummaqtugayuktut God-im sivuǵaani qivsaliktaukami niǵrutit ikipkautausuuruat auñiñnik.^v ¹⁴Taamna tainnainjapkan, qanutuñhaaq auñata Christ salummaqtigivagich ilitqutchisi tuqunaqtuaniñ pilǵutchiñiñ savautiyumiñaqsivlugu God inuuruuq. Christ, Ilitqusia inuuruuq isuitchuamun, aitchuutiginjaruq inimiñnik tuqukami akuqtuǵnaǵumiñaqǵuni God-mun.

¹⁵Taamna pisigivlugu Christ atisipkaiñiaqtiginjaruq aitchuqǵuta nutauruamik sivunniugutaanik God-im, tamatkua quqaqtauruat aitchuusiaqavlugich isuitchuamik kinuvaaksramik God-im unniqsuqñisaanik. Christ tuqukami tasugumiñaqsinaǵai inuich kamaksriñitchuat God-im pitquranjñik sivulligmi sivunniugunmi. ¹⁶Kiñaliqaa sivunniqpan aitchuutigisukǵugich sugauttani kinuvaannaktuksrautinun aasii tuquvluni, taavruma inuum tuquniña nalupqinaigaksrauruq kinuvaannaktuksrautit sugauttannañaiññaisa. ¹⁷Qanuq inuum sivunniugutaa tañjigumiñaqtuq tuquanikpan kisanik. Inuunñaan kialiqaa kinuvaannaktaaǵiyumiñaitkai sugauttani. ¹⁸Taimñaunnii sivulliq sivunniugun nalupqinaiqsaunjaruq auñich niǵrutit atuqǵugich. ¹⁹Qanuq Moses uqautigianiñmagich pitqurapayaurat sivunniugunmiittuat iluqaiññun inuñnun, ilaa tigusinjaruq auñiñnik niǵrutit ikipkautausuuruat, imiǵmiglu, kavvigiksuamiglu imnaim mitquanik, piguaqtigunmiglu aasii qivsalinaǵai auñmik makpigaat, iluqaisalu inuich,^w ²⁰aasii Moses uqarjaruq, “Uma augum nalupqinaigaa sivunniugutaa God-im ilivsiññun.” ²¹Tainnatun-suli ilaan qivsalgutiginagaa auk

^r9.4 a Ex 30.1-6. b Ex 25.10-16. c Ex 16.33. d Nu 17.8-10. e Ex 25.16; Dt 10.3-5. ^s9.5 Ex 25.18-22.

^t9.6 Nu 18.2-6. ^u9.7 Lv 16.2-34. ^v9.13 a Lv 16.15-16. b Nu 19.9,17-19.

^w9.19-20 Ex 24.6-8; Zec 9.11; Mt 26.28.

¹³ tavrani utaqqisaqłuni akiilitchiağilugich uumigirini. ¹⁴ Qanuq atausiaqsiññaqłuni aitchuivłuni ilaan pıluutainagari taimuğa tamatkua ilaaguqaqturuat God-mun.

¹⁵ Taamna İlitqusigiksuum nalupqinainagaa uvaptınnun, uqallakłuni inna,

¹⁶ “Uvvauna sivunniugun taññiqsinniakkaga ilaiññun aquatigun tamatkua uvlut, uqaqtuq Ataniq. Pitquratka kamagipkağniagıtka itqaumapaqğlugıllu ilinjiññun.”^d

¹⁷ Suli uqallavsaaqłuni, “Itqaumajaiğniagıtka pıluutinjıllu kamasuutairrutinjıllu tavrannaaglaan.”^e ¹⁸ Pıluutillu kamasuutairrutillu suliqutiginjaiqsuummata, aitchuiviksraiqsuq ikipkautinik pıluutit pisigilugich.

Qallılaaqta God-mun

¹⁹ Tavraasii aniqatiit, attaqsrautairrutiaqqtugut isigumiññaqłuta inimun ilaaguqaqtuħhamaaqtauruumun God-mun aunagun Jesus, ²⁰ ilaan aymautinjagaatigut nutauruumik apqunmik qallılaagviksraptınnik God-mun aasii iñuuluta isuitchuamun. Añaayyuliqsiqpaich qaukkiatun qallılaaqtuatun God-mun amunatchianun talukiyaam, uvaguttauq qallılaagumiññağmigikput God timaagun Jesus, aitchuutigikkanağun tuquvluni.

²¹ Suli kamanaqtuumik añaayyuliqsiqpaqqaqtugut atanguruamik God-im igluqatıñiñun. ²² Taapkua tainnainniğmata, qallılaaqta God-mun ilumutuquqtuumik uummatiaqğluta ukpıgıtiqagłutalu nalupqisunjıpaqtuumik, isumaaluutaığłuta pıluutıptınnik, suli salummaqtaupiağluta pıluutıptınniñ.^f ²³ Nalupqisunjıpaqta qanuğliqaanaığłutalu uqautıgıgıptıgı ukpıgıkkapput, qanuq God unniqsuqłıñaruuq ukpıgınapıaqtuq.

²⁴ Suli isumalaagıtıgilakput qanuğluta qapıñaisaagıtısuğluta avanmun pivıuttaqqtıniğmun pılgıusıgıksuanullu.

²⁵ Katıtqataqta pıñıtqataanaığłuta atautchimun, pılgıusıgıliutıkkanağatıtuñ ilañısa iñuich ilısimalugu Atangum uvlua qallısaıññaqtuq.

²⁶ Qanuq pıluusıqıugaagıpta pısaagıugağluta kanıqsınaqqağlugı ilumun ittuag, ikıpkautıksravsaamik allamik piitчуq pıluutıptınnun piıgıtıksramik. ²⁷ Aglaan imma ittuq sıvuuganaqtuq niğıugıraksrapput sıvıgıqsauviksraun, suli suamaruag ignıq suksraunğıiññaqtuq uumıgırıñiñnik God-im.^g ²⁸ İñuk kamaksrıñıtıçuaq Moses pıtquraniñik tuqtaugayunaruq naglıgırıqayuitıçuaq, uqağırıqagman malğunıñk pıñasunıglu ilısimaruamik pıluusıqımmıñ.^h ²⁹ Qanutun suanağhaaqtuumik tatavsagaksrauruq iñuk tununnıktuq God-im İğniñanik, annıqsuutaunıñniñıvlugu Christ tuqquataa ilaan ilaaguqaqtırrusiani God-mun, aasii pısaanağıvlugu İlitqusıgıksıuaq naglıktuutıqpaqqaqtuq inmiñun.ⁱ

³⁰ Qanuq ilısimagıkpıt kiutilaana uqallanaruq, “Nalaunjaruamik uvaña piñiaqtuğa. Uvaña akısaurrıñiaqtuğa.” Suli uqallavsanaaruq, “Uvaña Atanguruanaa sıvıgıgıñıagıtka iñıtka.”^j ³¹ Sıvuuganaqtuq tatavsagıtıçumiñnaqsırıni God-mun iñuuruamun. ³² Tavra itqaqsıgı sıvıllııch taıpkua uvlugıñarası ukpıqqaqavsı, iglutunagısi naglıksaagıtıqpaich akiilıpkagağıalağnası. ³³ İlaanni sı pıaqłuktaqsıgıunaruısi iñıllııqıtıtausuuruısilu iñuich takkuanni. İlaanni-suli pıqatausağıñnaagıuğısi tainna aňalatauruunı.

³⁴ Qanuq naglıkkıtiqagağunaruısilu tıgutaaqtauruunı, suli sugılaitkiksı aqsaktaunıq sugıtautavsiñniñk, akuqtuqsımaaqługu sugalıqatılaaqsi nuñuyumaanıtıçuanıq qılanımi. ³⁵ Taamna pisigılgıu attaqsranırrutıqagıtıçı-suli Atanığmun, kamanaqtuumik akiilıusiaqagıñıaqıtısi. ³⁶ Aglaan manımmılgıtıqatıksrauruısi nalautıçıyumiñnağıgıglısi pısuutaanıñk God-im aasii aıçhuusıaqagıglısi ilaan unniqsuqłıisaanıñk iñıggunmik isuitchuamik. ³⁷ Qanuq Bible uqaluqaqtıtu inna,

“Pıñatıçıaqpakıumiñııqsuq qaiyumaagıtıuq qaiñııaqtuq. İlaa mulunıağıtıçuaq.”^k

³⁸ Aasii nalaunjaruatka iñuuniagıñıaqıtıtu ukpıgıtiqagłutıñ. Aglaan tununnıktuat uvamnıñk iğıgaumagıñıtıktıka.”

^d 10.16 Jr 31.33. ^e 10.17 Jr 31.34. ^f 10.22 Lv 8.30; Ez 36.25. ^g 10.27 Is 26.11. ^h 10.28 Dt 17.6; 19.15.

ⁱ 10.29 Ex 24.8; He 13.20. ^j 10.30 a Dt 32.35. b Dt 32.36. ^k 10.37-38 Hb 2.3-4.

³⁹ Aglaan ami uvagut ilaliqsuutiñitchugut tamatkunuja tununniktuanun Ataniġmik aasii suksraunġiqsauvlutiñ, aglaan ilaurugut tamatkunuja ukpiqsimaaqtuanun aasii annaurauvluta isuitchuamun.

Ukpiġun

11 ¹ Iñuk ukpiġutiqaqtuaq nalupqisuñitchuq God-im unniqsuqġiisijñi tanġiġñiaqtilaannik. Suli ukpiġutaata nalupqisuñisitkaa sut ilitqutchikun ittuat ilumun itilaannik. ² Qanuq taipkua iñuich taimani ukpiġutiqaġmata, God-im iviġaummatigijagai. ³ Ukpiġutiqaqłuta kanġiqsigikput God-im uqaluñmigun nunamik savañatilaaña, tamatkua sut tautugnaqtuat savaagunatilaannik suniñ salapqijitchuaniñ.¹

⁴ Abel ukpiġutiqaqłuni God-mun aitchuñjaruq akuqtuġnaħaaqtuamik ikipkaunmik Cain-miñ, taavrumuuna ilaa iviġaumakkusiaqanjaruq nalaunjarualirauvluni. God-im nalunaijagaa iviġaumatilaani akuqtuqługich aitchuutiñi. Abel tuquñagaluaqtuq, ukpiġutaaniñ ilitchiyumiñaqtugut-suli.^m ⁵ Enoch ukpiġutiqaqłuni mayurraunjaruq qilañmun tuqugaluaqtinnagu, aasii paqinnaiñjaruq, qanuq God-im qilañmuutiñagaa. Aasii mayurraunjaiññaan, God-im nalunaijagaa Enoch iviġaumagitilaannik.ⁿ ⁶ Tavra kialiqaa ukpiġutaitchuam iviġagumiñaijagaa God. Qanuq kiñaliqaa qaisuktuq God-mun ukpiqtuksraupiaqtuq God-iqaġniługu, suli paqitillaniługu tamatkunuja ivaqħiapiaqtuamun inmiñik. ⁷ Noah-m ukpiġiñagaa God uqallautimmani suna piñiaqtilaannik. Tautuñaitkaluaññaan uliqaqtuksraq, arguaginiługu God, umiaqpiñjaruq annautisukługich igluqatini. Umiaqpiñiñi salapqijagaa ukpiġutairrutaat nunam iñuñisa aasii suksraunġiqsauñjarut. Pisigivlugu Noah-m ukpiġutaa God-im akuqtuñagaa.^o

⁸ Ukpiġutiqaqłuni, Abraham kamaksriñjaruq God-im ququaġmani aullaquvlugu nunamun aitchuusiagiyumaakkaġmiñun kiñuvaagıtqulugu. Tavra aullañjaruq, nalullaġmi sumun aullaġniaqtilaamiñik.^p ⁹ Ukpiġutiqaqłuni tuyuġmiaġunjaruq nunami God-im unniqsuqġiisaani inmiñnun, tupiqtuqłutiñ allami nunami inmatun. Tainnatuttauq Isaac-lu Jacob-lu tupiqtuñammiuk kiñuvaannaktaaksraunmiñni taavrumani nunami unniqsuqġiisauruami.^q ¹⁰ Qanuq Abraham niġiugaqanjaruq iniqpañmik nuktañitchuamik iñuuviksramiñik, God-im payañaiqługu nappakkañanik ilaan isumamigun.^r

¹¹ Ukpiġutiqaqłuni, Sarah aaquñagaluallaġmi siñaiyaupkaqtanjaruq, qanuq ukpiġiñagaa piñlaruaguvlugu God unniqsuqġiñjaruq.^s ¹² Tavraasii Abraham-miñ, iñuñmiñ atautchimiñ tuquñaruatun ilinjaruamiñ, anjarut kiñuniġiich iñugiaktigiliqłutiñ uvlugianjusun qilaum, kisiññaisigiruatullu qavianjatun taġium siñaata.^t

¹³ Tamatkua iluqaġmiñ tuquñjarut ukpiġutiqaqłutiñ aitchuusiagigaluaġnagich unniqsuqġiisauruat, aglaan ilisimavlutin tanġiġñiaqtilaannik quviatchaktitanjarut. Piilaagijaitkaat iglaagutilaaqtin tuyuġmiagutilaaqtiglu nunami.^u ¹⁴ Iñuich tainna uqaqtuat nalupqinaigaa niġiuktilaaqtin aimaagviksramik qilañmi. ¹⁵ Isumagijag umirruq taimña nuna qimakkaqtin, utiġumiñagaluaqtut pisukkumiñ. ¹⁶ Aglaan ilinġich kipiġniunjarut iñuusukłutiñ nakuuħaaqtuami aimaagviñmi, qilañmiittuami. Taamna pisigivlugu God-im kanjusuutiġinjitkaa tairaugumi ilaiisa God-inannik, aasii itqanaiyautijagai iniqpañmik.

¹⁷ Abraham uuktuaqtaukami ukpiġutiqaqłuni kamagijagaa God, aasii aitchuutiġivlugu Isaac ikipkautiksrauvlugu. Taamna aitchuusia-

¹ 11.3 Gn 1.1; Ps 33.6,9; Jn 1.3. ^m 11.4 Gn 4.3-10. ⁿ 11.5 Gn 5.21-24. ^o 11.7 Gn 6.13-22.

^p 11.8 Gn 12.1-5. ^q 11.9 Gn 35.27. ^r 11.10 He 13.14. ^s 11.11 Gn 17.19; 18.11-14; 21.2; Ro 4.17-22.

^t 11.12 Gn 15.5; 22.17; 32.12. ^u 11.13 Gn 23.4; 1 Ch 29.15; Ps 39.12.

qanjaruaq unniqsuqtiinmik inugiaktuanik kinuniksranik itqanaianjaruq aitchuutigisukluguunni igñituałuni,^v ¹⁸ unniqsuqtiinagaluaqtillugu God inna, Isaac-kuaglutiñ kinunigtin inukpalliñiaqtut.^w ¹⁹ Abraham nalupqigijaitkaa God anjpkaiyumiñaqtilaananik Isaac-mik tuqqunmiñ. Tavra tainna pimman, igñini aitchuusiagiqtinagaa inuuvlugu, tuqunaruatun iligaluaqtuaq.^x ²⁰ Isaac ukpigutiqaqluni uqallanjaruq igñagmiñun Jacob-mullu Esau-mullu God-mun aitchuutiginiagnivlugich quviasaagusiat piyumaaqtuat.^y ²¹ Jacob tuquaqsikami, ukpigutiqaqluni uqallautinagik atausiullaavlugik igñinjik Joseph piluatausiaqaquvlugik, sikimmivluni añaayyunarug ayauppiaqsimaqluni.^z

²² Joseph, tuquyasikami, ukpigutiqaqluni uqallausiginagaa aullağniksrataat Israel-guruat Egypt-miñ. Aasii nalupqigijihugug aullağniaqtilaanaq, piraksriinarug aullatitquvlugu iluviñi.^a

²³ Moses animman anayuaqak ukpigutiqaqlutik, iriqsimañagaak tatqini pinasuni. Tautukamitku miqlituałhiñaujtpalligman, sivuugagijaitkaak kamaksriñiñniksraq umialgum pitqurriutaanik anugaurat tuqtquvlugich.^b ²⁴ Moses ukpigutiqaqluni God-mun anutiguaniakami, inuusunijnjaruq igñiguluni Pharoah-m panianun,^c ²⁵ tigusiagiłhaaqługu pigiitчуakun anjalatauniq piqatigilugich God-im inunji aliasunjisaagutiqallagnigmiñ piluutinin piigaqtuanik. ²⁶ Ilaa nagliksaanjaruq pimaqluktausiaqaqluni piqatigivlugich inunji God-im, nagliksaağmatun Christ pisigivlugu. Aasii isummatiginagaa nagliksaağniq anniqsuutaułhaaqługu sugaliniñiñ Egypt, qanuq ilaa ukpipianjaruq God-mun akil igñiağnivluni.

²⁷ Ukpigutiqaqluni Moses qimañaga Egypt, iqsiginaiqlugu qinnautaa umialgum qanuq sivunmuñjaruq inuktun tautuağiruatun God-mik tautugnaitчуamik.^d

²⁸ Moses ukpigijagaa God uqallautimmani piraksriqlugich inuich imnaiyaam anjanik qivsaliquvlugich upkuat avatinich, God-im isagulganun tuqutauruamun tuqtunjiqlugich anayukłich miqlitunich, miqlitunjusun tuqutauruamun Egypt-miut.^e

²⁹ Ukpigutiqaqlutin Israel-guruat ikaañagaat tağiuq atiqaqtuq Red Sea-mik, pisuaqlutin paliumaruakun nunakuağmatun. Aglaalli Egypt-miut, tainnatun pisagaluaqamin ipigiññanarut.^f ³⁰ Ukpigutaatigin Israel-guruat katchiğruañi Jericho-m ulğupkaqtanjarut kaivaluqqaqlugich tallimat malğugni uvluni.^g ³¹ Uk pigutiqaqluni, Rahab allatuqtu tuqutauñaitчу inuich piqatigilugich tuqummata inuuruat Jericho-mi ukpigijihugug God, ilaan ilammiugutikun pağlanavlugich nalunaqtuakun takuqtit.^h

³² Uqautivsaagumiñagaluağivsi inuktigin ukpigutiqaqtuatigin. Sivisuvaitчуq quliaqtuağisağupkic Gideon-lu Barak-lu Samson-lu Jephthah-lu David-lu Samuel-lu uqaqtinilul God-im.ⁱ ³³ Ukpigutiqaqlutin akimanarut umialgutiniñ, pinarut nalaunjaruanik pitqiksigañautairrunmiglu, akuqtunjarut God-im unniqsuqtiisininiñ, annaurranjarut lion-niñ.^j ³⁴ Ikinaitkai ikualaqpaktuam ignigum, allattauq annanjarut savikpakun tuqutauñiksramiñ, allattauq suaññatinnanjarut suaññalikamin, ilañitchauq sapigñaqsinjarut anuyakamin, aasii pigruqtitchinjarut allat nunat anuyaktininiñ.^k

³⁵ Ukpigutiqaqlutin, ağnat aitchuusiaqanjarut tuquriaminik anjpkauvlugich. Inuich ilañich anniğñapiagaqtuakun nagliksaaqtitanjarut, pisunijnagaat tigutaaqtanjanilñniksraq, anisukłutin nakuułhaaqtuamun inuggunmun.^l

^v 11.17 Gn 22.1-14. ^w 11.18 Gn 21.12. ^x 11.19 Gn 22.13. ^y 11.20 Gn 27.27-29,39-40.

^z 11.21 Gn 47.31-48.20. ^a 11.22 Gn 50.24-25; Ex 13.19. ^b 11.23 a Ex 2.2. b Ex 1.22. ^c 11.24 Ex 2.10-12.

^d 11.27 Ex 2.15. ^e 11.28 Ex 12.21-30. ^f 11.29 Ex 14.21-31. ^g 11.30 Js 6.12-21.

^h 11.31 a Js 6.22-25. b Js 2.1-21.

ⁱ 11.32 a Jg 6.11-8.32. b Jg 4.6-5.31. c Jg 13.2-16.31. d Jg 11.1-12.7. e 1 S 16.1-1 K 2.11. f 1 S 1.1-25.1.

^j 11.33 Dn 6. ^k 11.34 Dn 3. ^l 11.35 1 K 17.17-24; 2 K 4.25-37.

³⁶Allattauq nagliksautiginagaat kipakkusiaq ipiqaqtuqsigñiglu, qiliq-sruivlugillu tigutaaqtavlutiglu.^m ³⁷Ukpiğutiqaqlutinj uyağarņnik miļluuqtaunarut, uluaqtuqtaunarullu malğuuñgich, uuktuqtaunarut, tuqutaunarut savikpaņnik, kukiļunarut annuğaqaqlutinj niğrutit amiņiññik piilļiuqlutinj, ihuiļliuqtitaavlutinj, anniaqtaavlutiglu.ⁿ ³⁸Maliqataqsinarut nunagluktuakun igğisigullu iriqtuqlutinj qaiğusunjiñilu nunam. Ilijich nunam iñuņisa naliginjtaikach.

³⁹Aasii taipkua iluqağmiņ ukpiqtuaguvlutinj, iviğaumanagaaluqtuat God-mun aitchuusiagaņaitkaat God-im unniqsuqñisaa, ⁴⁰qanuq God sivunninaruq nakuuļhaaqtuamik uvaptiņnun. Taipkua utaqqiruksraunarut uvaptiņnik piqatigiymuñnaqsitchiağiluta God-im unniqsuqñisaanik.

God Aapakut

12 ¹Iluqağmiņ taipkua ukpiğutiqaqtu qiniqtuqaqtuaton iñugiaklutinj ittut aqpaliurraqtuanik, uvagullu aqpaliurraqtuaguruatun. Tavraasii, asivağlavut iluqaisa piñailutapayaat nakuunjtchuat, piļuutipayaallu ayuğnaitchuat qaniļlutinj, aasii tikitqaurraqta piyumalaagluta God-im pitqutaagun uvaptiņnun, ²qiniğlugu Jesus aullaqisaaguruq naamasiriņalu ukpiğutipta. Pisigivlugu quviasuun akilįusiaksrani, iğlutuņagaa tuqqun aņarraurami, sugiņaiqlugu kanņusaagun, aasii aquvititaunarut taliqpiata tuņaanun God-im qilaņmi.^o ³Isumalaagutigisiu ņ Jesus. Iğlutuņaruq qanutupayauraq piaqluktautinik piļuusiqiriniñ, tainnatulli ilivsi piyuaqsiguvsu piļaiņitchumausi qapiņasiņiļļusilu. ⁴Qanuq ilivsi aņuyajaņitchusi piļuunmik maqitchisaiññaagugļusi auvsiniñnik. ⁵Piigunąasugnaqtusi God-im uqaluanik tuğlutiqaqtuamik ilivsiññun iğñinik,

Uvaņa iğñiij, anniqsuutaunjiññasuginagu tatavsautaa Atanğum, naaggaunni qapiņasiñak ilaan tatavsapatin.^{p q}

⁶Qanuq Atanğum tatavsaguğaa iñuk ilaan pivittuğagikkani, suli tatavsaglugu iñupayaaq ilaan iğñiļiutikkani.”

⁷Iğlutugaksragigiksi Aapamiñ tatavsausiagiruaton. God-im aņalatkaasi iğñiqtun iļiuqlusi. Iğñipayaaq aapaņan tatavsaguğaa. ⁸Iğñipayaat tatavsqaullapkaqlugich, tatavsqaulaiñņaniğusvi, ilivsi aapaiļiaguniqsusi miqhiqtut. ⁹Taamnatualluunjiñmiuq, nunami aapaqagtugut tatavsqaiktisraptiņnik aasii kamagisuugivut. Kamakkuqtaqlaħaaqtuksraurugut Aapaņannun ilitqutchivsa iñuggutiqağumaugut. ¹⁰Qanuq nunami aapapta tatavsaguğaatigut sivikisuurami nalaunņanasugikamirruņ, aglaalli God-im tatavsaguğaatigut anniqsuqsaqłuta, piqatigillasisaiññaquvluni uvaptiņnun piļuutairrunmiñi. ¹¹Iluqani tatavsauun annigñaaqtuq quvianaitchuğlu sivikisuurami aglaan aquvatigun piļluataqtitchisuuruq tamatkununąa ayuğaksausiaqqtuatonun tatavsausianik.

Iļisaurrutit Kiliktuutillu

¹²Taamna pisigilugu, qapiņaimmağiksaagitchi ukpiqsimaagļusilu tatavsqaqtavkavsi.^r ¹³Iñuutchisi sivukkiruaton qaiqsuatullu apqutitun illich, suañaiļhaaqtuak ukpiqtuak maliguutiyumaut puukağaluagnatinj, aasii suañasiļaaqtaulutinj.

¹⁴Iñupayaanun aņuyautairritiqağitchi, ilaaguaqtaulusilu God-mun. Taapkuak piilļugik, kialiqaa tautukkumiñaitkaa Ataniq. ¹⁵Qaunagisitchi iluqasi iñuusugļusi God-im ikayuutaagun. Iluqasi killuqsrautaittitchi, qanuq salapqigman killuqsraun isumaalluksautausuuruq, aasii iñugiaktuat piļuksipkaqlugich.^s

^m 11.36 a Jr 20.2; 37.15. b 1 K 22.26-27; 2 Ch 18.25-26; Jr 20.2; 37.15; 38.6.

ⁿ 11.37 a 2 Ch 24.21. b Jr 26.23. ^o 12.2 Phil 2.6-11; He 2.9. ^p 12.5-6 Job 5.17; Pr 3.11-12.

^q 12.5-11 Dt 8.5; 1 S 7.14; 1 Co 11.31-32. ^r 12.12 Is 35.3. ^s 12.15 Dt 29.18.

¹⁶Kiñaliqaa allatuqtaunjiilli naagga qaunaklaangigłuni piññani God-mik Esau-tun, tunisjaruatun kinjuvaannaktaaksrautikkaluamiñik atautchimi niginiñgmun.^f

¹⁷Qanuq ilisimarusi aquvatigun, ilaa kipigñiutchakkaluaqami piññaktaagisukługu kinjuvaannaktaaksrautikkaluani, ilaa itigaurrajaruq. Tasuqsaagaluqamiun qulvivłuni, kinjuğautchiñaruq isumalitqigñiksramun.^u

¹⁸Iilvisi qainjaitchusi iggimun Moses aitchuusiaqağvianun pitquranik, igniñgmun ikualaruamun, taaqtuamullu, qammaavyuktuamullu, anuğiqpaktuamullu,^v

¹⁹nipauqłuktautivlu nipaanan nipimullu uqaluqauqtuamun. Iñuich tusaaruat iqsitchakpaiñtutij qinñuaqtunjarut uqautinaiquvlutitij. ²⁰Qanuq ilinjsa iqsitchautigijagaat piraksriun aitchuutauruq inmiñgnun inna, “Iñuich-unnii nigrutimunniiłu aksiukpagu iggig, uyagañnik miłluuqtauniaqtuq.”^w ²¹Qanutun tatamaanaqtigijaruq tautukkanat Moses uqallallasimman, “Iqsitchakłuna uuliksinaruqa.”^x

²²Aglaan qainjarusi Iggianun Zion iniqpananun iñuuruam God-im, Jerusalem-mun qilañmiittuamun, isağuliñnullu kisiññağumiñaitchuanun quviasukłutitij kasimaruat, ²³kasimaninannullu kamañaqtu atinich aglausimaruat qilañmi, God-mullu isivğisauruamun iluqaiññun, ilitqusinñnullu nalaunjaruat iñuich naamasipkaqtunjarut. ²⁴Qainjamiusi Jesus-mun, atisipkaiñiaqtauruamun, aitchuqłuta God-im nutauruamik sivunniugutaanik. Nalupqinainjagaa God-im sivunniugutaa maqipkağługu auni, ilisaurriruq iluałhaaqtuanik uvaptinun Abel auñaniñ.^y

²⁵Qaunagisitichi kamagisugługu God uqaqtuq. Qanuq taipkua kamaksriñitichuat Moses-mik tatavsqaqtunjarut, uvagut tatavsqaqtułhaağniaqtugut kamagisunjitkuptigu God.^z ²⁶Ilaan nipiñhiñanata taimani aulayyanjagaa nuna, panmapak-aasii ilaa unniqsuqłiñjaruq, “Atausivsaaami aulayyaksiññağniañitkiga nuna aglaan qilaglu.”^a

²⁷Taamna uqallaun, “Atausivsaaamiğun,” sivuniqauqtuq sut aňalayyaktauyumiñiaqtuut piiqsuniaqtut, qanuq savaagunjarut. Sut aulayyaktauyumiñaitchuat itchumaaqtut isuitchuamun. ²⁸Aitchuusiaqaqapta umialgunmik aulayyaktauyumiñaitchuamik, quyyatiqagta sulisavautilluatağlakput God qiksigiapiagatağługu, ²⁹qanuq God-ikput ikinnillaruatun igniqtun ittuq.^b

Qanuq Ivigagnağumiñiaqtilaqa God-im

13 ¹Aniqatigiiksusi piviuttaqutisitichi ataramik. ²Tukkuliisitichi iglaaguruanik, qanuq iñuich ilañich tuyuğmiaqanjarut isağuliñnik, nalullaisa isağulgutilaqaat.^c ³Itqaumasigik tamatkua tigutaaqtuauruat, tigutaagvijnmiitqatigimmatun illugich, tamatkualu pimaqłuktaqtuauruat, pimaqłuktaqsitqatigimmatun illugich.^d ⁴Katitirrun isummatigipkağluataqsijun akunğanni inupayaat, sulikatitirrutim unniqsuqłiisijni sumik-unnii navignasigik, qanuq God-im isivğigñiağai allatuqtit tuvaaqataitchuallu tuvaaqatiqauqtuallu atunim. ⁵Qaunakkusijun iñuuniağniqsi iñuusunjiłłusi manik kisian pisigilugu, sulisapaigilugu pigikkaqsi, qanuq God uqallanjaruq, “Uvaña sumikunnii qimañniañitkivsi naaggaunnii suksraağłusi.”^e ⁶Taamna pisigilugu nalupqisunjiłłuta uqallakkumiñiaqtugut,

“Ataniq ikayuqtigigiga, iqsiniñaitchuna qanuqsaagaluqpana iñuum.”^f

⁷Piiguğnagich aullarrisi, uqaurriñjaruat ilivsiññun uqaluanik God-im, isumalaagutigilugu nalaunjaruq iñuggutaat, sulikuipigutiqağłusi ilinjisitun.

^f 12.16 Gn 25.29-34. ^u 12.17 Gn 27.30-40. ^v 12.18-19 Ex 19.16-22; 20.18-21; Dt 4.11-12; 5.22-27.

^w 12.20 Ex 19.12-13. ^x 12.21 Dt 9.19. ^y 12.24 Gn 4.10. ^z 12.25 Ex 20.22. ^a 12.26 Hg 2.6.

^b 12.29 Dt 4.24; 9.3; Mt 3.12; 2 Th 1.7-8. ^c 13.2 Gn 18.1-8; 19.1-3; Ro 12.13; 1 P 4.9. ^d 13.3 Mt 25.35-46.

^e 13.5 a 1 Ti 6.6-10. b Dt 31.6,8; Js 1.5; Phil 4.11-13. ^f 13.6 Ps 56.3-4,9-11; 118.6.

⁸Jesus Christ qanuqililaitchuq ikpaksraġlu uvlupaġlu taimuġalu. ⁹Tavraasii asiñuutipkaġnasi iñuñnun iñugiaktuatigun allanaqtuatigun ilisaurriruanun. Ukpigutivsiññi suañasiłaaqtausitchi nagliktuutiqpañagun God-im, pitquranik niqitigun kamaksriññiñilaakun añaayyuliqiniġmi pitquratigun anniqsuiłaitchuatigun tamatkuniña piqutiqaqtuanik.

¹⁰Uvagut aitchuutinun ikipkaiviqagtugut tamatkua savaurriruat tupiġmik niqiksraġvigiyumiñaisañannik. ¹¹Qanuq qatiganjich tamatkua niġrutit ikipkaġayukkaich silataani iniqpaum, auñjich añaayyuliqsiqpaum qaġġisikkanja salumaruumun inimun ikipkautausaqługich piłuutaigutautquvlugich.⁸ ¹²Tainnatun Jesus-tauq nagliksaanjammiuq silataani paaqpaum ilaaguaġukługich God-mun iñuich ilaan auñmigun. ¹³Taamna pisigilugu aullaqta ilaanun silataannun inauruat, iġlutuaqaġluta piaqłuktausiamik ilaa pisigilugu. ¹⁴Qanuq maani piitchugut aimaagviniġmik iñiġlugu ittuamik, aglaan niġiuktugut aimaagviksramik qilañmiittuamik. ¹⁵Taamna tainnainman, Jesus ikayuqtigilugu, nangaqsimaaġlakput God, taamna nangaiñiġput aitchuiñġummatun ittuq ilaanun, quliaqtuaġutilugich allat iñuich kamanautaanik.^h ¹⁶Nakuurualiqiugaġitchi suli saqqiqinnillaalusi pigikkavsiññiñ, qanuq God-im tainnatchich aitchuutit iviġaumagigai.

¹⁷Kamagisigik aullarrisi añalatillusilū iliniñun, qanuq ikayuġaasi asivaquñiñusi Ataniġmiñ, iñuktitun quliaqtuaqtuksrauruatitun God-mun qanuq qaunaksrisilaamiñnik ilivsiññik. Tainna piġuvsu aullarrisi quviasuġniaqtut ipiqtusunilłutiñ, aasiivsaug ilivsi anniqsuusiaqaġniġmisi. ¹⁸Añaayyutisiña, qanuq nalupqisunitchuña iñuulluataqtilaamnik aasii kipigñiuqtuña-suli iñuulluataġukłuña. ¹⁹Pitquyummiiġivsi añaayyutquvlusi kipigñiupaġataġlusi uvaña utiqtitautquluña ilivsiññun qilamipayaag.

Añaayyun

²⁰God, aitchuiruaq tutqionmik, añipkañaruq Ataniptiñnik Jesus-mik tuqqunmiñ, qaunaksriruamik uvaptiñnik imnaiłiqirigiksuaq qaunaksrimmatun imnaimiñnik, qanuq ilaa tuquñaruq annautisukłuta isuitchuamun kamagivlugu God-im sivunniġutaa.ⁱ ²¹Aasii pañmapak God-im suaññasiġlisisuq naamaruamik, kamaksri-yumiñaqsilusi pisuunmiñnik, iñuupkallasilusi iviġaumanaqtuakun inmiñun Jesus Christ-kun nangakkaptigun isuitchuamun. Amen.

Uqaluguiqsaagutit

²²Apiġipiaġivsi aniqatiit, piavsautiginagich uqalutka silġiqsuiñnikun tuyuutigiġkatka ukunani naitchuani tuyuutini. ²³Quyaniaqtusi tusaaguvsu aniqatikput Timothy, tigutaaqtaunaiqsitauruq, qaiñasuaqpan piqatigilugu tautuġniaġivsi.

²⁴Paġlasigik iluqaisa aullarrisi iluqaisalu ilaaguaqtauruat God-mun. Taapkua iñuuruat Italy-mi tuyuġaasi piviuttaqunmiñnik. ²⁵God nagliktuutiqpaqaġli iluqavsiññun. Amen.

⁸ 13.11 Lv 16.27. ^h 13.15 Lv 7.12; Ps 50.14,23; Ho 14.2.

ⁱ 13.20 a Is 40.11; Ez 34; Lk 15.4-5; Jn 10.1-16. b Ex 24.8; He 10.29.

JAMES TUYUUTIŊICH

Iłitchuqqutit

James tuyuutaani katinjarut ilisaurrutit sivuniquatut ilugaiññun God-im iñuñiññun siaminjaruanun nunapayaami. Aglaktuaq qanuǵliqaa uqaqtuq isumattutiqaǵnikullu ukpiǵniaqtuallu maligiraksrañannik irrusimiñni. Ukpiǵniaqtuaguvluni uqausigigaič umialguniq, suilliuǵniq, ikłigutchaktinniaqtauniq, irrusigigñi, allagiikłuni aǵalatchiñiq iñuñun, ukpiqutiqagñiq, uqqam irrusianik, isumattutiqaǵniq, qanaaǵutunikun qiuuisaag-nikun, isivgiqsaunikun, kamasaaǵnikun, qiuuirrutikun suli añaayyutikun.

Uma tuyuutim uqausigigaič iñuum suraǵautchiñich ukpiǵunmi ukpiǵniaǵniǵmi.

Avgutit

Sivulliqsaagun	1.1
Ukpiqqullu isumattullu.....	1.2-8
Iłiappauniǵlu umialguniǵlu	1.9-11
Ikłigutchaktinniaqtauniq.....	1.12-18
Naalaǵniruallu kamaksruruallu	1.19-27
Silgiqsuun allaullugi iñuich aǵalatqunilługich	2.1-13
Ukpiǵullu savaallu	2.14-26
Ukpiqtuam uqañata irrusiksraña.....	3.1-18
Nunam irrusia ukpiqtuami	4.1-5.6
Silgiqsuutit.....	5.7-20

1 ¹ James, kivaña God-im Atanǵuvlu Jesus Christ, tuyuqtuq paǵlatinik iluqaiññun God-im iñuñiññun siaminjaruanun iluqaani nunami.^a

Ukpiǵun Isumattullu

² Aniqatiimaan, quviasupaigitchi uuktuatqaukavsi allakaagiiñik uuktuagutunik, ³ qanuq ilisimarusi uuktuagusaña ukpiǵutivsi tuniqsiligutigigiksi. ⁴ Aasii tuniqsimatuiññagitchi supayaami, ataramik pilusi God-im pilǵusigitqukkaniñik iluqaiññik, ataramik iñuusiqaǵumausi iviǵaumasuglugu God, sunik piñaigłusi iviǵaumanaitchuanik ilaanun. ⁵ Kiñapayaaq isumattutaiłliuǵumi, qiuññaugli God-miñ aasii isumattutiksriññaǵaa. Qanuq God aitchuiłlaruq iñupayaanun nauttaasunaǵnani, qiuññaugniqaqłilaitchuǵlu.^{b c} ⁶ Aglaan apiqsrilı ukpiǵutiqaǵluni, nalupqisuutailluni suoramikunnii, qanuq iñuk nalupqisuktuq ittuq qaiłliñatun taǵium unjurgikkajaturun nalluakkañatullu anuǵim. ⁷ Iñuk tainnaittuq isumanani aitchuusiaqaǵniǵasugaluni supayaamik Ataniǵmiñ. ⁸ Qanuq malǵuutchiñaruamik isumalik tuniqsimaruagunitchuq suraǵaǵnipayaamiñi.

Iłiappauruallu Suǵalliruallu

⁹ Aniqan iłiappauruq mattumani nunami quviasuktuksrauruq God-im kamanaqsipkaǵmani,^d ¹⁰ tainnatun suli suǵalliruq aniqan God-im kamanaiqsinmani,

^a 1.1 a Mt 13.55; Mk 6.3; Ac 15.13; Ga 1.19. b 1 P 1.1. ^b 1.5 1 K 3.7-12; Pr 1-9; Jas 3.13-17. ^c 1.5-6 Mt 7.7-11; Jn 16.23-24. ^d 1.9 Jr 9.24.

qanuq ukpiqtuat atirut God-mun. Sugalliruaq nautchiatun tuquliruatum piñiaqtuq.^e
¹¹ Qanuq siqiniq nuimman pasinñiaqtuam uunnañata panañukakai ivgich nautchiallu, aasii nautchiat katakłutin, qiniyunaiaqłutiglu, tainnatun sugalliruaq tuquliñiaqtuq piłgutchimiñi.

Ikłigutchaktinniaqtauniq

¹² Quviasugli iñuk igłutuiruaq uuktuagųsiamik, qanuq igłutuanikkumiun uuktuagųsiaoq, aitchuusiaqagnaqtuq isuitchuamik iñuggunmik, God-im unniqsuqłiisaanik akiłiutiginiagnaivługu tamatkununa piviuttağirimiñun.
¹³ Kiñapayaaq ikłigutchaktinniaqtaukami uqallañnani, Ikłigutchaktinniağaaña God-im. Qanuq God ikłigutchaktitauyumiñaitchuq piłuktuamun, sulı ikłigutchaktitchiñialaitchuq kimigliqaa iñunmik. ¹⁴ Aglaanuvva iñullaa ikłigutchaktinniaqtauraqtuq kaviuğuksaaqtaukami, inataukamiłu kipigñiuğunmiñun.
¹⁵ Aasii ilaan kipigñiuğunmi pigiitchuat payarimmanni piłusiqisuuruq, aasii iñuk piłutuñjisa suksraunğıqsaukkałiğñağñağaata.
¹⁶ Piviuttağikkavsi aniqatiit, sagluqipkağnasi. ¹⁷ Iluqağmiñ aitchuutigiksuat inuañaitchuallu aitchuutit pañmaññaqtaurur, qaisaņi God-im savañaruam qaummatipayauranik. Ilaa allañjulaitchuq inñitchuğlu tağğaqtun allañjuqtaqtuatum.^f ¹⁸ God-im pisuunmigun anitqiksinnagaatigut uqaluagun ilumun ittuam, uvagut iniaqaaquvłuta savaapayauramiñiñ.^g

Naalağnirualu Kamaksrirualu

¹⁹ Piviuttağikkavsi aniqatiit, ilisimasuñ una. Iñupayaaq ataramik itqanaıłi naalağniñiğmun aglaan uqallayaiłluni, qinnayaiłluni, ²⁰ qanuq iñuk qinnakami taññiłaitchuq God-im nalaunñatqutaanik. ²¹ Taamna pisigilugu iñuusiqañaiğitchi pigiitchuamik, piugañaiğługich God-im pigiinñirañi. Aglaan kamaşañaiğłusi kamagisigik God-im uqaluñi, ilaan ilitchuğipkağakkañi ilivsiññun annaurautquvłusi.
²² Uqalua God-im kamagisiuñ. Naalağnigiññağuvsiuñ uqaluk, sagluqirusi ilivsiññik.
²³ Qanuq kiñapayaaq naalağniraugiññaqtuq uqaluñmun kamagigaluagnagu, iñuktun ittuq tağğaqtuqtuatum kiiññamiñik. ²⁴ Qanuq tautuktuq inmiñik aasii aullaqami piiguaniktigaa qanuq qiiññaqqtılaani. ²⁵ Aglaan iñuk tainnainñitchuq qiniqtuiññaqtuq God-im pitqurañiñun nalaunñaruun atañğısitçilłaruun iñunmik. Naalağnisuñaiññaqamigich God-im uqaluñi kamagituññaqługilłu piiguqtılaitkai tavrauvvaa, aasii quviasusuaqtaqtavłuni pisigivługu taññiñini uqaluñmik.
²⁶ Kiñaliqaa isummatigigumi ilumun ukpiqtuaguniłuni aňalatchuiłlaan uqaluni, sagluqiruq inmiñik. Taavruma iñuum ukpiqtuaguniña tañğitchuq. ²⁷ Uvva innaittuq God-im nalaunñaruallikkaña ilumutullu ittuallivługu ukpiqtuaguniq, takulugich aňayuqaaginuaruat, uilğañaruallu piilłiuqpaata, sulı qaunagiluni inmiñik piłusisusuñilłuni nunam iñunjisun.

Allakaagiğñasi Iñunñun

2 ¹ Aniqatiimañ, ukpiqtuagukavsi Ataniptiñnun Jesus Christ-mun kamañtuaguruamun, suoramikunni aňalannagich iñuich allagiiksitağługich.
² Qanuq sugalliruaq iñuk kaviqsuamik qitiqłiğutilik annuğaagiğiağatağmiłuni isiqpan aňaayuvivsiññun, sulı iliaappauruaq isigmiłuni annuğaaluktuğłuni,
³ aasii ilivsi qaunagiłhaagaqsiguvsuñ annuğaagiğiağataqtuq aasii uqallautilugu, Aquvittin uvuñ a inilluatamun, aasiłi uqallautilugu iliaappauruaq, Makitaiñ takanani,

^e 1.10-11 Is 40.6-7. / ^f 1.17 Nu 23.19; Ml 3.6.   ^g 1.18 1 P 1.23.

naagga, Aquvittin natigmun sanigaannun aquppiutama, ⁴ allakaagiiksitagisi iñuich akunnavsiñni, isivgiqgugich pigiitchuanik isumaqaqłusi. ⁵ Piviuttaġikkavsvii aniqatiit, naalagnisitchi, God-im piksraqtaaginjagai piilliuqtuat mattumani nunami piilliuqunijugich ukpigunmi, kiñuvaannaquvlugillu atanniqsimaviñmiñi unniqsuqłiisaunjaruamik ilaan piviuttaġirimiñun. ⁶ Tavra suksraġinjñagikisi iliapauruaq. Nallinjisa nagriagisuuvasi isivgicsiñuutivlusilu? Suġalliruat. ⁷ Ilinjisa uqamaqłuutigisuugaat taamna atilluataq God-im aitchuutaa ilivsiñun.

⁸ Nalaunjarualiqiniaqtusi kamagiguvsiunġ God-im pitquraña, Bible uqalugikkanaġ inna, “Piviuttaġisagiñ silalliñ iliktun ililugu.”^h ⁹ Aglaan allakaagiiksitaguvsigik iñuich qinñanġatigun, piluusiqrusi. Aasii pitqurat pasiñiagaasi kipuqłaiñilusi.

¹⁰ Qanuq kiñapayaq kamaksriñitchuaq ilañannik pitqurat pasirauruq kamaksriñitchualivlugu iluqaiñnik pitquranik. ¹¹ Qanuq God uqaqtuq, Allatuġnak, aasiisuli uqallaktuni, Iñuagñak. Tavra allatunġitkaluaġuvich aglaan iñuaglutin, kamaksriñitchutin pitquranik. ¹² Tavra uqaġitchi iñuulusilu tamatkunatun iñuktun isivgicsauyumaqtuatun pitquratigun atangiqsitchi ilaruatigun iñunġnik. ¹³ Qanuq iñuk naglikstralaitchuaq God-im nagliginiañiñmigaa isivgigumiunġ, aglaan nagliktuun akimaniaqtuq nagliktauruaq isivgicsaukpan.

Ukpiġullu Savaallu

¹⁴ Aniqatiimaanġ, iñuk uqaqtuq ukpiġutiqaġnivluni aasii anniqsuiñanġiluni allanik, ukpiġutaata anniqsuġumiñaqpaunġ? Ukpiġutaan tainnaittuam annautiyumiñaitkaa.

¹⁵ Aniqan annuġaagilġiuppan niqiksraiġliuġlunilu, ¹⁶ qanuġlugu anniqsuġumiñaitkaa uqallautigiññaglugu inna, God-im quviasuusigłisin, uunnaagiñ nigilġuataġlutillu, aitchuġaluaġnagu pikayuksraġiranġiñik iñuuniaġniġmi. Tainnasiq ukpiġutaupiaqpa? ¹⁷ Ukpiġutiqaġniq ikayuġniasuñagñagich allat iñuich ilumutun ukpiġutaunġitchuq, tuqunaruatun ittuq.

¹⁸ Aglaan iñuk ilaanni uqallagniaġmiuq iñunġmun, Ukpiġutiqaqsiññaqutun aasiili uvaña ukpiġutiqaqtunġa anniqsuiñiaqłunġa allanik. Tautuktinġa ukpiġutinġik anniqsuiñiaġaluaġnak, uvañali anniqsuiñiaġniġkpuñ tautuktinniagikpiñ ukpiġutimnik.

¹⁹ Tavra uqaqtutin ukpiġnivlutin atausiunivlugu God, taamna nakuuruq. Ilitqusiġłuitchauq ukpiġigaat taamna, aasii ilinġich uuliksisuurut sivuugavlutinġ. ²⁰ Isumalaanġitchuatiin iñuuk, ilisautiqyumavich ukpiġun anniqsuiñialaitchuaq suñjilaanġanik? ²¹ Isumalaagutigisiunġ mañuqput Abraham. Qanuqłuni nalaunġasiraunġava God-im sivuġaani? God-im ilisimañagaa nalaunjaruagutilaanġanik ukpiġunmiñi pisigivlugu aitchuutigiyumiñaġmagu iġñini Isaac niġrutitun ilivlugu ikipkaivunġmun. ²² Ilitchuġisitchi ilaan ukpiġivaiġlugu God piyummatiqanaruq supayauramik God-im piraksriqpani. Taavruma piranġata nalupqinainġagaa ukpiġutiqapiaqłilaanġanik, ²³ aasii Bible uqalunġich taññiqsaunġarut uqaluqaqtuat inna, “Abraham ukpiġinġagaa God, aasii taavruma nalaunġasinġagaa sivuġaani God-im.” Aasii ilaa tairauñaruq avilaitqataanik God-im. ²⁴ Ilitchuġirusi tasamma iñuum nalaunġasipkaqtutilaanġanik savaalluatatigun ukpiġutiñhiñanġilaakun.

²⁵ Aasiivsauc Rahab, sivuani allatuqtaunġaluaqtauc, uuktutauyumiñaġmiuq ukpiġutim anniqsuiñlitalaanġanik. Ilaa nalaunjarualiraunġaruq anniqsuiñiġmigun tukkuliikami kivgauruanik sulil aullaqtiñugich allakun apqutikun. ²⁶ Tavra timitun tuqunaruatun ilitqusiġ piġman timimiñ, tainnatun ukpiġun tuqunammuiq anniqsuiñianġiñami.

Uqqam Irrusia

3 ¹ Aniqatiimaanġ, iñugiaktuasii ilisaurriġuġnasi, qanuq ilisimarusi uvagut ilisaurriaruagut isivgisiaqaġniaqtugut tuniqtulluktuamik allaniñ. ² Qanuq

^h 2.8 Lv 19.18. ⁱ 2.11 a Ex 20.14; Dt 5.18. b Ex 20.13; Dt 5.17. ^j 2.21 Gn 22.1-14.

^k 2.23 a Gn 15.6. b 2 Ch 20.7; Is 41.8. ^l 2.25 Js 2.1-21.

iluqata killukuagauurugut inūgiaktuatigun, aasii kiñaliqaa killukualaitchuaq uqaluḡmigun, ilaa inūlluatapiaguruq, aḡalataḡillasiḡavlugu iluqaan timi.^m ³Kiḡmiḡusiḡuugivut tuttuqpaich qaniḡisigun kamaḡitquvluta, aulataḡillagivut sumun aullaḡukapta. ⁴Isummatigisigik umiaqpaich. Qanutun kamaḡaḡtigigaluaqtut anuḡiqpaum tiḡillavlugich, aulatiḡaqtut aquutikuḡuuramik sumupayaaq aqutim pisuutaa sivunnigman. ⁵Tainnatuttauq uqaq mikigaluaqtuq ilaḡikkana timim, qanutun uqavigaḡuutigirug sunik kamaḡaḡtuanik. Ignikuḡuuram ikuallaktillagai napaaqtusalaich. ⁶Tainnatuttauq uqaq igniqtnun inmiuq, Uqqam salapḡiḡuugai inuum isumagiirrutini salapḡiḡuugu iluqaan pigiitchuapayaaq ilisimakkanaḡat inūpayaurat. Uqqam salapḡiḡuugaa inuum siḡivinḡatilaanaḡa piḡuunmik suraḡaḡḡnipayaaḡun. Tavraasii uqaq igniqtnun iḡuni ikuallaktitaḡatun nagliksaaḡvium, iḡuiliḡuḡutiḡaqtitkaa inuuniqupt iluqaan siviḡutilaanaḡatun.ⁿ ⁷Qanusipayaaḡ niḡrutit, tiḡmiallu, paamḡuḡtuallu, taḡiuvlu niḡrutini, inuum pamiḡsaagillagai. ⁸Aglaan kialiqaa inuḡruiniḡaum aḡalallasiyumiḡaitkaa pamiḡsaatun uqaq pigiitchuaq, siḡivinḡaruuaq tuqunamik. ⁹Uqqaptiḡnik nanḡaḡuḡikput Ataniḡ, Aapalu, sulii uqqaptiḡnik uqamaḡuutivlugich inuich savaaguruat ariḡatun God-im.^o ¹⁰Qanuq atautchimiḡ qaniḡmiḡ qairuk quviasaaḡullu uqamaḡuullu. Aniḡatiimaḡ, taamna tainnaittuksraḡitkaluaqtuq. ¹¹Imiḡiksuaḡlu taḡiḡḡniḡchuaḡlu maḡiyumiḡaitchuk atautchimiḡ maḡsraluktuamiḡ imiḡmiḡ. ¹²Aniḡatiimaḡ, fiḡ napaaqtua nauriyumiḡaitchuq olive-nik, naaggaunnii grape napaaqtuayaanaḡa fiḡ-nik. Tainnaptauq taḡiḡḡniḡchuaq imiḡ maḡiyumiḡaitchuq taḡiḡḡniḡchuaḡmiḡ.

Isumattun Paḡmaḡḡaḡtauruuaḡ

¹³Kiḡna akunnavsiḡniḡ inuḡmaturuaguva kanḡiqsisiḡaḡpala? Isumattutiḡaḡtilaani kanḡiqsisiḡaḡtilaaniḡ ilisimanaḡtilliuḡ inuḡlluataunmigun savaalluatamigullu kamaḡaanaḡiḡluni isumattutiḡaḡluniḡ.^p ¹⁴Aglaan uumisuutiḡaḡtuniḡaḡvusi killuqsraunmiglu siḡḡnanmiglu isumatuniḡlusi kamaḡaḡnasi, saḡlutigilugu God-im ilumun ittuanaḡa. ¹⁵Qanuq tainnasiḡ isumattun qairuagunḡitchuq God-miḡ, aglaan inuḡruiniḡaḡniḡ, piḡuksisuguuruaniḡ inuḡutchivsiḡniḡniḡ Tuunḡaḡmiḡlu. ¹⁶Qanuq inuich killuqutimmata siḡḡnarrautimmatalu atinḡirrutinikkayuktut, qanusipayaaḡlu pigiitchualiḡiniḡ ilivluni. ¹⁷Aglaan isumattutim paḡmaḡḡaḡtauruuaḡ inuk piḡuutaisitkaa aḡuyautairrutitḡaḡtitaḡu pikaḡaktautairrutitḡaḡtitaḡu uqayunaḡtitkaalu, sulii nagliktuiḡlatuḡpaktuḡ anniḡsuiḡlaturuḡlu, atunim aḡalatkaai inuich, naagga piḡḡuagutaitchuq. ¹⁸Aasii inuich atisipkainiḡaḡtuaguruat nalaunḡaruakun inuich inuuniaḡatiḡiḡsillagaich piisinniaḡlugu atinḡirrun.

Avilaitḡatiḡaḡniḡ Nunam Inuḡḡiḡnik

4 ¹Sum aullaḡisaḡuuvagich aḡuyautit qanaaḡutillu akunnavsiḡniḡniḡ? Inukpalliḡuurt pigiitchuaniḡ pisuutivsiḡniḡniḡ inuḡiḡlugu qalanmatun ittuamiḡ iluvsiḡniḡniḡ. ²Kipigniḡaluagaḡtusi piḡaḡuḡḡusi pigiliutillammiḡaḡiḡliḡ, taimmaasii inuḡaḡsaḡhiḡaḡuḡḡusi. Sulii kaviuḡḡusi piḡḡaktaaḡillammiḡaḡiḡliḡ, aasii taimma qanaaḡutiḡaḡsivlusi aḡuyautivlusiḡ. Piḡḡaktaaḡilaitkisi pigisukkasi, qanuq apiḡsriḡaḡilaitkisi God-mun. ³Apiḡsriḡaluagḡmiraḡtusi aitchuusiaḡalaitchusi, qanuq apiḡsrisuuvlusi killukuanaḡaruakun, atuḡuḡḡugich ilivsi aliasuḡisaḡutivsiḡniḡ. ⁴Ukpigniḡaitchuaḡ inuich, naluvisiuḡ avilaitḡatauniḡ nunam inuḡḡinun piḡuusiḡisuuranun akiḡiḡiḡsuutautilaanaḡnik God-mun? Tavraasii kiḡnapayaaḡ avilaitḡatauruuaḡ nunam inuḡḡinun, aḡuyyirug inmiḡnik God-mun.^q ⁵Isumavisi taḡḡiḡlamik Bible uḡaḡasugalugich uqallakamiḡ inna, Ilitqusiḡ God-im iliraḡa

^m 3.2-12 Pr 18.21. ⁿ 3.6 Pr 16.27. ^o 3.9 Gn 1.26. ^p 3.13-17 Pr 1-9; Jas 1.5.

^q 4.4 a Is 1.21; Jr 3.6-10; Ho 2.2. b Mt 6.24; Lk 16.13.

iñuñmun mumıñaruaq tutchutikun kipigñiuğutinun.^r ⁶ Aglaan taavrumañña kipigñiuğunmiñ suaññaaqtuq God-im nagliktuutiqpakun ikayuun aitchuutaa. Taamna pisigivlugu Bible uqalunich uqaqtut inna, “God-im akilñiqsuğai kamasaaqtuat, aglaan aitchuiruq nagliktuutiqpamık kamasaañtchuanun.”^s ⁷ Añalallsi God-im. Akilñiqsuqsıuñ Tuunğaq aasii pigruñiaqtuq ilivsiññiñ. ⁸ Qallılaağıtchi God-mun, ilaaptauq qallılaağñağmiuq ilivsiññun. Pıluusiqirauruasii, isumalıtqıgıtchi pıluutiniñ savaağınaravsiññiñ. İlivsi malğunıñık isumaqaqtuasii, kamagıpağataqsıuñ God. Ukpıññuaqtuagunıağıtchi. ⁹ Nunuuralıgıtchi isumaaglısuılu qıalusılu pıluutisi pisigilugich. İglaqhaaqtagnaqsı mumıgı qırratıgıgluni, sulı quviasuutiksı ipıqtusuutıgıgluni. ¹⁰ Kamañıgıtchi ilivsiññık sıvuğaañi God-im, aasııñi ilaan kamañıgıtchi qıgıñıağaañi.^t

Kiliktuun Qanuqıñnıgıtchiutikun Anıqanmık

¹¹ Anıqatımaañ, uqautıkkutinasi pıgıtchuamık avanmun. Qanuq iñuk uqautıqaqtuq pıgıtchuamık anıqanmun naagga qanuqıñnıgairuq anıqanmiñık uqautıgıgıai pıgıtchualıvıgıgıch pısaañavlugıñılu God-im pıtqurañı pıvıttaqqtunıñkun avanmun. Tainna ilıuğıvsıgıç God-im pıtqurañı kamaksrıñıaqtuagunıaqsı pıtquranık, aglaan sıvıgıqsıgıtuqsı pıtquranık. ¹² God kısımi pıtquralırauruq sıvıgıqsauvıñılu. İlaa kısımi annaurıñılaruq suksraunğıñılavıñılu. Aglaallı kınasugıvıch sıvıgıqsuatiñ sıñallıgıñık?

Kiliktuun Uqavıgaağnikun

¹³ Naalağnisıña, ilivsi uqaqtuasii inna, Uvlupak naagga uvlaakun aullağñaqtugut nunaaqımın aasii ukıñıluta taamañı tauqsıqsıgluta mañiññaksagłuta.^u ¹⁴ Tainna uqaqtutın nalullaqıç uvlaakuksramık. Suuva iñuutchiñ? Taktugayaatun ittıq sıvıkıtuamı illaktuatun, aasii taktuiqłuni. ¹⁵ İnaaglaan uvva uqağumiñagıalaqtutın, Atangum pısuutıgıgıpagu, iñuunıaqtugut aasii pıluğuna naagga tainña. ¹⁶ Tainna uqallanısuağıvısi, uqavıgaaqtusi arguññatıvısiññi. Aasii iluqağmi tainnasıq uqavıgaağun pıgıtchuq. ¹⁷ Kınalıqaa ilısımagałuaqłuni nalaunñaruamık pıraksramık pıñıññamıuñ, ilaa pıluksıruq.

Kiliktuun Suğallıruanun

5 ¹ Naalağnisıña, ilivsi suğallıruasii, qiasıtchi sıaqqaulasıtchiñılu pisıgıluğı ihıñıñıuqpakkumağñaqsı. ² Suğalısi sıññagıvıgıgıch tutquqtağıkkası maqunıarut, annuğaañılu qupılğut nıgıgaıç.^v ³ Mañıutısı kavıqsuat qatıqtuallı qalıñagıai, aasii qalıqtaunıñıch nalupqınağıtıaunıaqtut ilivsi sıññatutılaavsiññun aasii nunuuralıqsıqpagılu tımırıunñi ignıgım ikırañatun pılusı, qanuq ilivsi tutquqtağınagısı suğallıası kısıvısiññun mañkunani aqullıgıñıı uvluni. ⁴ Akıñıñıñıtıksı iñuıch savaktuat nautchiaqagıvıvısiññi. Tusaasıgıç uqaavısıñıç. Sulı nıpaugıtıñıç katıtçıruat palauvaksranık God-im tusaqsrağıgıai, Atangum sapıgıñıaqtuam.^w ⁵ İñuunıarısı nunamı susunısaagıtıpağatakun alıasunısaagunmılu, quññaksanıarısı nıgıtıtun uvluanun tuqtıçıvıum. ⁶ Suksraunğıñıarısı iñuunıarısıñılu nalaunñaruamık iñuñmık, akıñıñıñısuğıñıñıağaañi.

Qıñıırrun Añaayıullı

⁷ Tavraasii anıqatımaañ, qıñııtçııtchi qıñıñınanaglaan Atangum. İlısımasıuñ una, nautchılıqırı ıtıaqqıuğıuuruq qıñııqłuni pıqpagnaqtuanun nauruksranun nunamıñi, qıñııqıaqtuq sıalunıağıaqtuksramık, aqvıtıgıullı

^r 4.5 Ex 20.5; Dt 4.24; Zec 8.2. ^s 4.6 Pr 3.34; 1 P 5.5. ^t 4.10 Mt 23.12; 1 P 5.6. ^u 4.13-14 Pr 27.1. ^v 5.2-3 Mt 6.19. ^w 5.4 Dt 24.14-15.

sialuņniksramik. ⁸Ilivivsauq qinuitchitchi qapiņairrutiqağlusi, qanuq qaiņiksraņa Atangum qalliruo. ⁹Aniqatiimaan, uqamayuuṭiqagñasi avanmun, God-im isivgijitchumagaasi. Iļisimasitchi, Isivgĩqsi tikiyasiuraqtuo. ¹⁰Aniqatiimaan, tuvraaksraurut nagliksaağniğmullu qinuirrunmullu uqaqtĩņi God-im uqaņaruat pisivlugu Ataniq. ¹¹Iļisimasiuņ una, quviasuņnisuugivut qinuitchuat. Tusaañagiksi Job qinuitchuaq, sulı ilitchuğĩņagiksi Atangum piņaraņa ilaanun. Aasii paņmapak ilitchuğirusi Ataniq iļunņusuuṭiqapaqtuo naglikkutiqapaqatunı. ^x

¹²Aniqatiimaan, naumaruoq tamatkunaņņa, unniqsuqłiikavsi suañasiliqsaanagich unniqsuqłiisı atugługu qilak naagga nuna naagga qanusıpayaaq uqaluk. Aglaan unniqsuqłiikavsi añiqsiññagitchi sulı naaggaqsiññagitchi, God-im isivgijitchumagaasi. ^y

¹³Kiñaliqaa iļari nagliksaaqpa? Aņaayyuli. Quviasukpa? Atugli nangautinik.

¹⁴Iñuk iļari naņitpa? Qaitquligich aņaayyulıqıruat umialıņnaņich, ilıņisa aņaayyutilırruņ uqsruqtiğlugu olive uqsruanik pisilugu Ataniq. ^z ¹⁵Aasii ukpiğutiqaqłutiņ aņaayyutaata iħuaqsiqkağniğaa naņittuoq, aasii Atangum naņiņnaiqsinniağaa, aasii piļuusiqiņaniqpan sulıqutigiņaiqsuniaqtut itqamayumiñaiğlugich. ¹⁶Tavraasii quliaqsigik piļuutisi pirasi allamun iñuņmun ilaanun, aņaayyutilusıħu avanmun, iħuaqsırauyumausi. Aņaayyutaa nalaunņaruam iñuum suañatıqapaqtuo taņņiqsuıllaruğlu. ¹⁷Elijah iñuktauoq uvaptiktun irrusıliq aasii aņaayyunaaruq kipiğniuoqłuni sialuqunığługu, aasii ukiuni piņasuni itchaksraniħu tatqiñi sialuņaitchuq nunamun. ^a ¹⁸Aasii aņaayyutqiņammıuoq tavraasii sialugunaaruq, aasii nuna naurivıłuni. ^b

¹⁹Aniqatiimaan, kiñaliqaa asıvaqpan iļumun ittuamiñ aasii iñuum isumalitqıksıtpagu, ²⁰iļisimali kialiqaa piļuusiqiri isumalitqıksıtpagu killulıqutaaniñ annauraupkağniğaa ilitqusia tuqqunmiñ, sulı iñugiapiagaataqtuoq piļuutit sulıqutigi ģaiqsauqkağlugich. ^c

^x 5.11 a Job 1.21-22; 2.10. b Ps 103.8; 111.4. ^y 5.12 Mt 5.34-37. ^z 5.14 Mk 6.13; Lk 10.34.

^a 5.17 1 K 17.1; 18.1; Lk 4.25. ^b 5.18 1 K 18.42-45. ^c 5.20 Pr 10.12; 1 P 4.8.

sivunigigaat ilumun itilaaqsaqługu ukpiğutiqapiaqtılaaqsi. Manikunnii kaviqsuaq maqullaruaq uuktuağuuqaat ignikun, tainnatuttauq ukpiğurri akisuħhaasugruktuaq manijmiñ kaviqsuamiñ uuktuağusiaqaqtuksraummiuq iglutuutiyumiñaqsilugu. Tavraasii nangausiaqağniaqtusi kamanaqsipkaqtaulusi lu isumakkusiaqağluatapiağ-lusi lu taivrumani uvlumi Jesus Christ qaitqikpan. ⁸ Tautuñaitkaluaññaan ilaa, ilivsi piviuttağigiksi. Pañmapak tautuağinjtikaluaññaan ukpiqtusi ilaanun, aasii quviasuutiqpaqaqtusi quviasuutiqpaiağatamik uqautigianignağumiñaitchuamik,^c ⁹ qanuq ilisimarusi aitchuusiağiniaqtılaañjanik annautaa ilitqusivsi, tañjutaauruaq ukpiğikkavsiññun.

¹⁰ Taamna annaun uqaqtinisa God-im ivapiañagaluagaat ilitchuğiniaqługulu, aasii ilinjisa uqautiginagaich quviasuusiaksrautit God-im aitchuutiksrautinjilivsiññun. ¹¹ Tavra Christ ilitqusian uqaqtinmatinj taavrumiña piyumaatuamik qakugukpan Christ nagliksaağniksrautaanik aņiñiksrautaaniglu, ilisi-mayamañagaluqaqtut qakugupiaq taamna piñiaqtılaañjanik kismullu iñuñmun piñiaqtılaañjanik. ¹² God-im taipkua uqaqtini ilitchuğipkañagaitamatkua uqautigikkañich piyumaañiñivlugich ilinjisa iñuunijanni, aglaan piñiağnivlugich aquvatigun ilivsi iñuunivsiññi. Pañmapak-aasii tusaayugaagiksuaqt quliaqtuaguanarut iluqavsiññun. Tilirauruat suaññasigmatinj ilitqusigiksuaqt tilirauruam qilañmiñ, quliaqtuagutinagaasi tusaayugaagiksuaqt isagulğich-unnii kanjisiyumañagaluakkañiñik.

Iñuutqun Piłuutaitchuakun

¹³ Tamatkua tainnainmata, ataramik isumaqağitichi God-im isumatqutaatun, illusi iñuutkun upaluqsalhiñaaguruatun savaaksranun. Ilivsiññik aņalalluatağlusi niğiuğiuğaglugich quviasuusiaksrat aitchuusiaksrautisi Jesus Christ salapqipan. ¹⁴ Kamakkutiqağitichi God-mun, uqaqsigiaqtuutun miqłiqtuutun. Iñuusiğinaiqsigik qañauvlugu piłuutikun iñuusiğisuukkasi piłğusiğivlugich naluañvasi tusaayugaagiksuaqt. ¹⁵ Aglaan iñuusitichi piłuutaiłlusi iluqaisigun piłğusivsigun, piłuutaiłlusi God-itun piłuutaitchuatun, ququaginjaruutun ilivsiññik ukpiquvlusi. ¹⁶ Qanuq Bible-ni God piraksriñaruq inna, “Piłuutaitchuksraurusi qanuq uvaña piłuutaitchuña.”^d ¹⁷ Aasii aņaayyukavsi taisuugiksi Aapamik. Ilivsi Aapagikavsiun isivğiisuuruuq iñuñnik allagiiksitasuñagñagich savaallaañsisigun, iñuusiqağitichi qiksiksrautiqağlusi ilaanun sivisutilaañjatun nunami iñuunivsi. ¹⁸ Qanuq ilisimarusi suna akiłiutaunataañjanik atangiqsitchaqłusi anniqsuusiqinjitchuamiñ iñuusiğikkavsiññiñ, iñuutçimiñ pigiitçuamiñ kinuvaaginakkavsiññiñ mañjuusviññiñ. Taavruma akiłiutauruam akisutilaaña akikłipayaagumiñaitchuq manium qatiqtuam naagga kaviqsuaq akikłirağausiatun. ¹⁹ Atangiqsitaunarusi akisupiağataqtuamik aitchuutaunaruamik Christ-mik, aitchuutaauruag imnaiaatun qilluutaitchuatun. ²⁰ Ilaa tainna God-im sivunniutinağaa nuna savañaunnagu, aglaan satqummiqsauvluni aqulligñi uvluni pisigivlusi. ²¹ Christ-kun ilivsi ukpiqtusi God-mun, aņipkairuamun ilaanik tuqunmiñ aasii kamanaqsipkaqługu, ukpiqtuiññaquvlusi annagummatiaqłusilugu God-mun.

²² Pañmapak-aasii piłuutaiqsauğanikavsi kamaksrirraqsivlusi God-im ilumun ittuamik uqaluanik piviuttaqsriliasirusi ilumutun ukpiqtuaguqativsiññik. Tavraasii nalupqinaiyapiaqsiun ilumupiaq piviuttağitilaañjanik ukpiqtuaguqatisi iluvsiññiñ. ²³ Qanuq uqaluagun God-im iñuuruakun isukłiłaitçuakullu anitqiksitaunarusi, miqłiqtulitvvlusi aņayuqaamun tuqulaitçuamun tuquyumaañitçuamullu.^e ²⁴ Bible uqaluğich uqaluqaqtut inna,

^c 1.8 Jn 20.29. ^d 1.16 Lv 11.44-45; 19.2. ^e 1.23 Jn 3.3-7; Jas 1.18; 1P 1.3.

“Inūpayaat tuqullarut, iviktun panaqłuktugu tuquliruautun. Iluqağmi kamanautaat iñuich ittuq nauriam qinīyunautaatun tuquliruautun aasii kataktuni nunamun.^f

²⁵ Aglaan uqalua Atangum ittuq isuitchuamun.”

Taamna uqaluk tusaayugaagiksuaguruq algaqsruutaunaruq ilivsiññun.

Inūuruq Uyağak Ilaaguaqtauruağlu Nation

2 ¹Tavra ağıusigik iluqaisa pigiitchuat. Sagluuñaiğitchi ukpinqunaiğlusilu killuqsrañaiğlusilu tiğliraqñaiğlusilu. ²Aniqqammiuraturun miqñiqtuuraturun ataramik immuktuğuktuaturun aasii aglivlutitij milugivlugu immuk, tainnatulli kipigniuğutigisiunq ilitchuğisaiññağuglugu God-im ilumun ittuq uqalua, aasii ukpiqtuagulusi aglivlutatunaruaturun, ilumutun annaurraunjalusi. ³Qanuq ilitchuğianinaiğisii pikałaktautairrutaa Atangum.^g

⁴Ullautisitichi Ataniğmun inūuruamun, uyağaktun ittuamun, pigisunjañannun inūich, aglaan God-im piksraqtaagikkaña akisuruagivlugu. ⁵Qaisitichi Ataniğmun, isummatigilusi ilivsiññik uyağaktun ililusi inūugaluññavsi, Atangum atuğumagaasi nappagumiunq qinīgnaitchuaq añaayyuvikpani. Aasii ilivsi inniaqtusi Atangum piluutaitchuaturun añaayyuliqsiqpanisun. Añaayyuliqsiqpaich tuqutchisuuruaturun niğrutinik aasii aitchuutigivlugich Ataniğmun ikipkaivinqmi, tainnatulli aitchuiyumiñağniaqtusi añaayyutivsiññik nangautivsiññiglu God-mun Jesus Christ-kun, aasii taamna akuqtuğnağumiñağniaqtuq ilaanun. ⁶Qanuq Bible uqaluñich uqaqtut inna,

“Piksrañaruña akisuruamuk uyağaqmik, pañmapak iligiga kañiğallunqmun uyağaliutivlugu Zion-mi, aasii kiñaliqaa ukpiqtuq ilaanun nunuuraliğumiñaitchuq.”^h

⁷Taamnaasii uyağak akisupağataqtuq ilivsiññun ukpiqtuanun, aglaan tamatkununq ukpinjichuanun, “Taamna uyağak igluqpirit pisunjañat anniqsuutaunqinñivlugu, ilirurq naumanisraupiaqłuni uyağak.”ⁱ ⁸Suli allami Bible uqaluñich uqallaktut inna,

“Uyağaum taavruma putukkisinniagai inūich, uyağak ulğutchiñiaqtuq ilinijnik.” Qanuq ilinij puukaqtut pisigivlugu ukpinjiniñiqtiñ uqaluñmik. Tainna God-im pisuutaa inñaniqsuq ilaisiğun.^j

⁹Aglaan ilivsi inūksraqtaagiraunarusi, Umialgum añaayyuliqsiqpani, ilaaguaqtavvlutitij Nation-guruat, God-im nanmiñiq inunq, piksraqtaaguruat quliaqtuagitquvlugich aliuğnaqtuat savaaji God-im, taavruma ququagiruam ilivsiññik taaqtuamiñ ilaan aliuğnaqtuamun qaummağmiñun.^k ¹⁰Qañavlugi God-im inuğinjitkaluañakkañasi, aglaan pañmapak God-im inuğiliutinajaasi. Qañavlugi nalujagaluaqtusii God-im nagliktuutaanik, aglaan pañmapak nagliktuusianikłusi.^l

God-im Kivgañi

¹¹Piviuttağiraunasii, tuyuğmiuñhiñiaqtusi mattumani nunami, aimaagvivaalluksi qilañmiittuq. Tavraasii apigipiagivsi aulatinñaiğitchi piluusiğisuguuruunun timivsiññun aņuyaktuanun ilitqutchivsiññik.^m ¹²Nalaunñaruakun inūuniagitchi akunğanni ukpinaitchuatur, ilaanni uqautigimaqłukkumisi killuliqiruağuglusi tautuksinññağumagaich inūulluatağnisii, aasii nangaglugi God Christ qaitqikpan.

¹³Kamakkuqtağitchi inūpayaunun ataniğnaqtuqatunun Ataniq pisigilugu, Rome-miut umialgannun qaukñuruamun, ¹⁴naagga kavanakkaluanun tilinjakkaññun ilaata tatavsaitquvlugich tamatkuninñi killuliqiruanik, aasisuli nangagiaqługich tamatkua iluqtuqatunaruatur. ¹⁵Qanuq pisuutigigaa God-im

^f 1.24-25 Is 40.6-8. ^g 2.3 Ps 34.8. ^h 2.6 Is 28.16. ⁱ 2.7 Ps 118.22. ^j 2.8 Is 8.14-15.

^k 2.9 a Ex 19.5-6; Is 43.20. b Ex 19.5; Dt 4.20; 7.6; 14.2; Titus 2.14. c Is 43.21. d Is 9.2. ^l 2.10 Ho 2.23.

^m 2.11 Ps 119.19.

iñuutquvlusi nalaunjaruakun naluruat iñuich pisaanannigniaqtuat ilivsiñnik ukpiqtuanik pisaanñatiksrailiugumaut. ¹⁶Atanniqsimaraitkaluanñavsi pitquranik, atanniqsimaraiññilusi piluusiqrirsraunitchusi. Inuusiqagitchi God-im kivganjusun savaagilugu ilaan pisuutaa ataramik. ¹⁷Suunilaginagich iñupayaat. Piviuttagisigik ukpiqtuaguqatsi. Qiksigilugu God. Suunilaginagu Umialik.

Christ Tuvraaksriutaa Nagliksaañnikun

¹⁸Kivgauruasii, kamakkutiqağitchi atanivsiññun ilisimanaqsilugu naamaruaq qiksiksraun, nagliktauruanun piaqłuktanitchuanullu kisiññun piñaiğlusi, aglaallu igłutulgunaitkaluaqtuanun atanivsiññun. ¹⁹Iglutuiguvsu nagliksaañmik nalaunjarualiqigaluağlusi ivigagniağiksi God, igłutuutiguvsu nalautchuglugu ilaan pisuutaa. ²⁰Pisigilugu killuliqingin qinuiğłutin igłutuğaluağupku nagliksaañ, nangausiaksraitcutin God-miñ. Aglaan qinuiğłutin igłutuğupku nagliksaañ iħuaqtualiqigaluanñaqpich God-im iviğaumagirualiñiağatin. ²¹Tainnasiq nagliksaañ ilağigaa savaaksriusiavsi God-miñ, aasii Christ nagliksaanjaruaq pisivlusi tuvragaksrağigiksi, sulı pilusi ilaan pisiatun. ²²Ilaa piluusiqinaitchuq sumikunnii. Qaņannii sagłunaitchuq. ²³Uqamaqłurraukami, uqamaqłusunmik kiummatinaitchuq. Nagliksaaqami, sivuugasaagłinaitchuq, aglaan ukpiğinagaa God, isivgiiruaq nalaunjaruakun. ²⁴Christ igłutunagai piluutivut timimiñi tuquvlunı aņarraurami, uvagut tuquruatun pitquvluta piluunmun, aasii iñuuluta nalaunjarualiqiluta. Tainna pikami, uvagut iħuaqsipkaqtuatun piņagaatigut killiaqtaunıgmıgun. ²⁵Qanuq tammanjaruagunarusi imnaisun, aglaan paņmapak utınarusi Imnaiłiqirimun Qaunaksriņannullu ilitqusivsi.^g

Nuliaguruat Uiguruallu

3 ¹Uiqaqtuasii, kamagisigik uisi, pisigilugich uiguruat ilañich ukpiğutaitpata God-im uqaluanun, ilaanni ukpiqtitauviaqtut ilivsi iñuulluatağnivsigun, uqautinilıığisunnii, ²qanuq ilitchuğiniaqtut qanuq iñuulluatağniagnivsiñnik, qiksiksrautivsiññıglu God-mun. ³Piññagnağniqsi piññagnaqusısuħhaagnagu qaahñinakun, nutchiqinivsigun naagga uyumitqurriqsuğnivsigun akisurualuñnik, naagga annuğaağiksuanik atukkavsiñnik. ⁴Aglaan piññagnağniqsi piqutiqaqtuksrauruq nakuutivsiñnik ilıvsiñni, pikałaktautairrunmik, unıarrisairrunmik, ilımutun piññagnaqsilığutauruamıak akisuruamıglu God-im qinñañani. ⁵Tainnatuttauq piluutaitchuat ağnat taimani ukpiğutiqaqtuat Godmun iñuunammiut piññagnaqutiqaqłutin ilımiñni kamagıvlugich uisıñ. ⁶Sarah-tun kamaksriuatun Abraham-mik, taıvlugu kamanamiñik. Aasii paņmapak ilaan panıgıgaasi nakuurualiqıguvsı qanusıpayaaıik iqsnıaiğłusi.^t
⁷Tainnatuttauq uıguruasii nalaiñ ilıuqsıgıch nuliasi, puttusrimağugłusi ağnat suañaiħhaaqtilaannık aņutiniñ. Itqaumasıtchi tuvaqatıgıgısi aıtchuusiaqagnıvsıgun iñuggunmik isuitchuamık, tavraasii aņalalluataqsıgıch aasii kıgğusiaksrañıch aņaayyutivsi piñaiłutaiłlutıñ.^u

Nagliksaañniq Nalaunjarualiqiniq Pisıgıvlugu

⁸Paņmapak uqallautılavsi atausıullaalusi. Iñuusıtchi atautchımi atılısi, sağıakkutilısi avanmun, pıvıuttaqqutilısi anıqatıgıısun, piaqłuktatınıilıısi kamasaañaiğlısıılu avanmun. ⁹Akisautıqağnası piğıitchuamık iñunun piğıitчуalıqıruanun ilivsiññun, naagga uqamaqłusunmik uqamaqłurıvısiññun. Aglaan aņaayyutısigıch God-mun ikayuqulugıch aasııli God-im quvıasıusıgıñıağaaısi.

¹⁶ 2.22 Is 53.9. ¹⁷ 2.23 Is 53.7. ¹⁸ 2.24 Is 53.5. ¹⁹ 2.25 Is 53.6. ²⁰ 3.1 Eph 5.22; Col 3.18. ²¹ 3.3 1 Ti 2.9. ²² 3.6 Gn 18.12. ²³ 3.7 Eph 5.25; Col 3.19.

God-im ququaqamisi unniqsuqłiijagaasi quviasuusiaqaqtinniaǵnivłusi.

¹⁰ Aglausimaruq Bible-ni inna,

“Kiñaliqaa quviasuuttaqaǵuktuaq iñuggunmik, sulı uvluqaǵluni quvianaqtuani, uqaqtuksraunitchuq pigiitchuanik sagluuñaiǵluni.”

¹¹ Piłuktualiqirusraunitchuq aglaan nakuurualiqiluni. Ataramik tutqıutiqaqtitchiñiaǵluni allanik iñuñnik.

¹² Qanuq Atanǵum munaǵigai nalaunñaruat, sulı ataramik naalaǵnigai añaayyutinjich. Aglaan akıllıǵigai iñuich pigiitchualiqirusat.”

¹³ Pañmapak sum imma anniǵumiñaqpasi kipiǵniuttaǵiguvsiuñ nalaunñaruat? ¹⁴ Aglaattaq nagliksaaǵaluǵuvsi pisigilugu nalaunñarualiqiniq, quviasaaǵusiaǵniatqusi. Sivuuǵaginagich iñuich, naaggaunni unjar-risaǵinagich. * x ¹⁵ Christ ilumutun Atanniuttusiuñ iluvsıññiñ kamagıuǵaǵlugu. Ataramik itqanaitchichi kıgğutiksravsıññik kialiqaa apıqsruqtupasi annaurrauymativsigun. ¹⁶ Kiummaǵıksaaǵumagisi piguqtıñaiǵlusi. Nalaunñarualiqisitchi iñuich uqautıgıgumisi saglutıgıgılsı pigiitchualiqiriǵuǵlusi kanñutçhaksıññagumaut ilitchuǵilutiñ nakuurualiqıavsiññik malıgıuǵaǵlugu Christ tuvraaksrıtaa. ¹⁷ Qanuq iñuichaaqtuq nagliksaaǵutıgıruni nakuurualiqiniq piłuusiqiniǵmiñ, tainnainniqpan God-im pisuuta. ¹⁸ Christ nagliksaanammiuq. Ilaa tuquñaruq atausiaqłuni pisıgıvluğich iluqata piłuusiqirini piłuutıvut, iñuk nalaunñaruq pisıvluğich nalaunñaitchuat, akuqtuǵnaqsısaqłuta God-mun. Ilaan timaa tuqutañagaluqaqtuq ilitqusia iñuuruq-sulı. ¹⁹ Aasii ilitqusıvıvluni ilaan ullañagı ilitqutçhich tıgutaǵvıñmiittuat nagliksaaǵvıñmi aasii alǵaqsruqługich. ²⁰ Tamatkua ilitqutçhit ilitqusıgıgaıch taıpkua iñuich kamaksrıñaitchuat God-mik Noah umiaqpiqaqługu, God-im utaqqıñagaluǵai isumalıtıksıaǵıvluğich. Aglaan iñukısuurat, tallimat piñasut iñuich annaurraunarat umiaqpañmi ipiniksrañanniñ ulıqpañman. y ²¹ Taamna arrılisauruq paptaiǵunmun pañmapak annaurrautıgıkkav-sıññun God-im tatavsautiksrañaniñ. Paptaiǵutıkun annaurraunarusı pisıgısuñagıñagu timıvsi salummagıñıña ipıgımiñ, aglaan ilısimanaqsıñıkaıvsiuñ piłuutaiqsılaaqsi sıvuǵaani God-im nutaǵuqtauvlusi aññısaagun Jesus Christ. ²² Aasii pañmapak Christ qılañmiittuq aqıppıvıvluni kamañıpsıpaqtauruam inaani taliqpiata tuñıaani, God-im atanıqsımaıvluğich iluqaisa isaǵulǵıllı, qılañmiittuallı atanıǵnaqıtıt, suaññatıllu.

Iñusatqıksuat Iñuich

4 ¹ Tavra Christ nagliksaaqtuksraunamman timimiñi nalaunñarualiqiniq pisıgıvluğı, ilaatun ilıvsi isumaqaqtuksraummiusi, aasii itqanaıllıusi nagliksaaǵutıgıraqsraqupan nalaunñarualiqiniq. Kiñaliqaa nagliksaaǵumi tainnatun tasamma piłuusıqıuraañaiqsuq, ² aglaan añalatıtaalıqsuq God-mun iñuunıqtutilaamisun, nunami añalatıñıaiqłuni piłuksısuğuuuramun iñuutçhimiñun. ³ Qañauvlugu qaañıanıktuami aptatıgıanıñagısi atuqługich ukpiñaitchuat piłlatukkanjich. Atuğuuñagaluakkaqsı pivıksraqsı qanusıpaıaakun pitqurailaǵnikun, allatuqłusi, imıñasıvıvlusi, pıalapaıǵataǵnıgımi taaññaqłutiñ aliasunıtuani, sulı pivıvluğich piłuusıqıutiñıch tamatkua añaayyusuuruat iñuuraqpañun. ⁴ Aasii pañmapak ukpiñaitchuat allasuktut ilıalıqsuutiñıaiqavsi ilimiñun pıalapaıǵataǵnıgımi, suurımıaangıqłuni iñuuniǵnıgımi, aasii pısaañaaqsıvıvlusi. ⁵ Taamna pisıgıvluğı inmiñnik uqagıruksraunıaqtut God-mun isıvǵıısañıñıaagunaruamun iñuuruanıq tuquñaruanıglı. ⁶ Summan tusaayugaǵıksuaq alǵaqsruutaunava iñuunñısa pañmapak tuquñaruat? Alǵaqsruutaunaruq iñuuyumiñaquvluğich ilitqutçhimiñı

* 3.10-12 Ps 34.12-16. * 3.14 Mt 5.10. * 3.14-15 Is 8.12-13. y 3.20 Gn 6.1-7.24.

God-itun iñuuruatun, isivgìqsaunagaluanḡḡaḡmìḡ iñupayaatuttauq isivgìqsauruatun iñuunḡḡaḡmìḡ nunami.

Aḡalatchiḡḡuataqtuat God-im Aitchuutiḡiḡiḡ

⁷Isuksraḡat supayaat qalliruuq. Ilivsiḡiḡiḡ aḡalalluataḡitchi nipuḡaiḡḡlusi aḡaayyuyumiḡḡaḡmausi. ⁸Naumaniqsrauruaq uvva, piviuḡtaqquḡtipiaḡitchi avanmun qanuq piviuḡtaqquḡtiruni avanmun nalunaiqsimaḡḡaiḡiḡḡaḡnaitchut iluqaisa naḡḡnautit avanmun. ⁹Tukkuliqsuutisitchi avanmun uqaallatigìḡaiḡḡlugu. ¹⁰Iñullaam atuḡligich inmìḡun aitchuusiḡallaani God-miḡ iḡayuutigisaḡḡlughich allanun iñuḡnun. Tainna pigumi, aḡalatchiriḡḡuatauniaqtuq allakaḡiḡiḡiḡ God-im aitchuutiḡiḡiḡ inmiḡun. ¹¹Kiḡaliqaa aḡaqsruiruaq aḡaqsruutiḡaqtuksrauruaq God-im uqaluanik. Kiḡaliqaa savaurriruaq God-mik suaḡḡasiqsuḡtiḡaqtuksrauruaq God-mik iluqaani, God naḡḡaqtayumauq Jesus Christ-kun. Christ-tuq kamaḡaqsipkaḡtauli naḡḡaḡtauluniḡu isuitchuamun. Amen.

Nagliksaaḡniḡ Ukpìḡtuḡaḡvuluni

¹²Piviuḡtaḡiraaurasii, ukpìḡurri uuktuaḡtaumman nagliksaaḡtitauvlusi, tupautiginagu isumavsiḡiḡiḡ allayuaḡilugu taamna piruaq ilivsiḡiḡiḡ. ¹³Aglaan quviasuksiḡiḡḡaḡitchi piqasiutiniḡlusi Christ-mun nagliksaaḡutiḡiḡun, taimanigu quviasupaḡataḡumausi Christ niptaqpan qaumaniḡaḡluni. ¹⁴Quviasuḡitchi pisaanḡasiḡaḡuḡvsi pisigilugu ukpìḡtuḡaḡuniḡiḡ Christmun, qanuq tainna pikpasi, sivuniḡaḡtuq God-im Ilitḡusiḡiḡsuaḡa qaiḡatilaananiḡ ilivsiḡiḡiḡ salapqiiḡḡaruḡq ilaan qaumanganik. ¹⁵Aglaan nalliqsiunni nagliksaaḡaḡruḡnani iñuḡluni, naagga tigligluni, naagga pitquranik kipuḡḡaiḡluni, naagga ilaksiatiluni iñuich allat piranìḡiḡiḡ. ¹⁶Aglaattaḡuq nagliksaaḡtitaḡuḡvsi pisigilugu Christ-miuguniḡiḡ, kanḡusuutiḡinagu. Quyyavigìḡiḡiḡaḡsiuḡ God ilisimanaḡavsi Christ-mun iñuḡitilaavsiḡiḡiḡ.

¹⁷Isivgìqsauḡaḡviksraq tikitchuq, aasii God-im nanmiḡiḡ iñuḡi isivgìqsauḡaaḡtuksraurut. Uvagut isivgìqsauḡaaḡuḡpta, qanuḡḡlikiaḡ isuḡaḡḡiaḡpa isivgìusiaksraḡat iñuich ukpìḡaitchuat God-im tusaayugaḡḡiḡsuaḡananiḡ? ¹⁸Bible uqaluḡaḡtut inna,

“Siḡḡaḡnaḡpan iñulluatat annaurrauniksraḡat, qanuḡḡi inniaḡpa tamatkunḡa god-aiḡaḡtuanun piḡuktuanullu iñuḡnun?”^c

¹⁹Tavraasii iñuich nagliksaaḡtitaḡuruaḡ God-im pisuutaḡun, nakuurualiqilich qaunagipkaḡḡutiḡ iñuḡuḡtitchiḡaruamun inmìḡniḡ ataramik taḡḡiisuuruamun unniqsuḡḡiḡiḡiḡiḡ.

God-im Imnaiḡi

5 ¹Aasii paḡmapak, siḡḡiḡsuḡniḡaḡitka umialiqḡat, uvaḡaḡtaḡuq umialiqḡnauvlunḡa, qiiḡiḡavlugu Christ nagliksaaḡman aasii quliatuḡaḡivlugu, piqatauyumaḡaḡḡuḡa kamanautaanun niptaḡumaḡtuamun. ²Siḡḡiḡsuḡiḡvsi qaunagitquvlughich God-im iñuḡi munaqsraḡikkasi, piḡlusi imnaiḡiqiritun qaunaksriḡḡuataqtuatun imnaimiḡiḡ. Qaunagisigik taḡiḡaḡaḡḡiḡlusi piyummatigilugu, God-im pitqutaatun ilivsiḡiḡiḡ. Qaunagisigik pisigìḡḡaḡlugu piyummatiqḡḡniḡiḡ, akiḡiḡusiaksranik piḡutiḡaḡḡniḡiḡ. ³Atanniqsimaniatagnagich taluqsraliḡiḡilughich iñuich qaunagiraksriḡiasii, aglaan tuvraaksriḡisigik iñuuniaḡutchimik tuvraḡumiḡakkaḡannik. ⁴Ataḡum niptaḡumi, qauḡḡatiktun imnaiḡiqirit ittuam ilivsiḡiḡiḡ, ilaan akiḡiḡḡiḡaḡaasi akimaruaḡ niaḡuḡunmik akiḡiḡaktuatun, piqatauyumiḡaḡsiḡlusi isuitchuamiḡ qaumaniḡmiḡi. ^e

^a 4.8 Pr 10.12; 1 Co 13.7. ^b 4.9 Ro 12.13. ^c 4.13 Ro 8.17; 1 P 4.1. ^d 5.2 Jn 21.15-17. ^e 5.4 He 13.20.

⁵Tainnatuttauq silgiqsuǵlavsi ilivsi nukatpiat. Kamakkutiqaǵitchi utuqqanaanun. Iluqasi kamasaanǵaǵlusi ikayuutisitchi avanmun, qanuq Bible uqaluqaqtut inna, “God-im akilliliqsuǵai kamasaqtuaguruat, aglaan ikayuqsimaǵai iñuich kamasaanjichuat.”^f ⁶Kamanaǵitchi ilivsiñni God-mun aḡalatchumiñaqsilugich iñuutichisi ilaan suaḡḡanmigun, aasii ilaan kamanaqsipkaǵniǵaasi nalautitpan piviksraq.^g ⁷Uqauttusiḡ God unjarrisigikkavsiñnik aasii tutqiksilusi, qanuq ilaan qanaksraǵiǵaasi.^h

⁸Aḡalalluataǵitchi ilivsiñnik. Nipunaǵitchi. Qanuq akilliqsi Tuunǵaq ataramik ukpigutaiqsitchiñiaqtuq ilivsiñnik, iqsiniñiaqtuun uǵiallavluni lion-tun kukiłuktuatun sumulliqaa niqiksraqsiuǵuni. ⁹Akiliqsuqsuḡ ukpigutiqaqtuiñǵalusi suaḡḡaruamik, qanuq ilisimarusi ukpiqtuaguqatisi nunami iluqaani nagliksaaǵmiuttauq ilivsisun. ¹⁰Aasii nagliksaaqtuallaanikkuvsi sivikitchuamik, God-im nagliktauq-paktuam qaitquriḡaruavlu ilivsiñnik piqatautqvulusi ilaan isuitchuamun kamanaunmiñun atausiḡḡuqatigiḡakavsiḡ Christ, naamasiniǵaa ukpigurri, nalupqisuutiqaǵumiñǵilusi, maliksuyyataǵilusi. ¹¹God isuitchuamun iluqaanik suaḡḡatiqaqtuaguruq. Amen.

Paǵlasuiqsaaǵutit

¹²Tuyuǵivsi ukuniḡa naitchuanik tuyuutinik ikayuqtiqaǵuḡa Silvanus-mik, ukpiǵnaqtuagikkammik aniḡanmik. Qapiḡaisaaǵukkivsi uqallautilusi tamanna tusaayugaǵiksuaq God-im ilumutun nagliktuiñiqpautigigaa iñuḡnik. Ukpigikavsiḡ tuniqsimavigisiḡ.ⁱ ¹³Aḡaayuliqiruaguqativsi Babylon-mi God-im iñuksraqtaḡisaptauq paǵlammigaa, iǵniǵimmatullu itaǵma Mark-gum.^j ¹⁴Ukpiqtuat paǵlatikaḡannik paǵlatiraǵutitchi Christ-miuguruat pivitutqutaannik. Tutqutiqaǵitchi iluqasi atausiḡḡuqataḡaruasii Christ-mun.

^f 5.5 Pr 3.34; Jas 4.6.   ^g 5.6 Mt 23.12; Lk 14.11; 18.14; Jas 4.10.   ^h 5.7 Ps 55.22; Mt 6.25-34.

ⁱ 5.12 Ac 15.22,40.   ^j 5.13 Ac 12.12,25; 13.13; 15.37-39; Col 4.10; Phm 24.

PETER-M ALGAINICH TUYUUTIŃISA

İlitchuqutit

Peter-m algainich tuyuutiŃisa tuyuutaurut sumiŃiqaa taimani ukpiqtuanun. Tuyuutit sivuniġigaat aŃyuaaġisukŃugu iŃisaurrutaat iŃumun inġitchuatigun iŃisaurrit, suli pigiilliqutit aullaġniiraġaqtuat tainnatchiŃiŃ iŃisaurrutiniŃ. İluqaŃruutauyumiŃaqtuq pigiitchuanun iŃisaurrutinun una: tigummiŃiq iŃumun iŃisimaniq God-mik, Ataniġmiglu, iŃisimman qaisauraruaq iŃuŃniŃ tautuġaruaniŃ Jesus-mik suli tusaararuaŃiŃ alġaqsruimman. Tuyuqtuq isumaaluutiqapiaqtuq iŃisaurriruanun Christ qaitqinġiaŃiŃivŃugu. Tuyuqtuq uqaqtuq inna: nalunaitchugguuq qaiŃiŃiŃa Christ tunġaruq uumuŃa, God-im “suksraunġiqunġiŃugich iŃupayaat, aġlaan mumiqugai piŃuutiŃiŃiŃ.”

Avgutit

Sivulliqsaagun	1.1-2
Ukpiġniaqtuaguruaam quqaqtauniġa	1.3-21
İŃisaurraunġuaqtuat God-miŃ.....	2.1-22
Atanġum qaitqinġiaġniġagun	3.1-18

1 ¹Simon Peter, kivġaŃa tiliġararalu Jesus Christ, tuyuqtuq ukuniġa iŃuŃnun ukpiġutinġaruanun piqpaŃnaqtuamik uvaptiktuttauq, nalaunġasipkaqtiaġaruanun God-mik AtaniptiŃniglu Jesus Christ-mik.^a ²Nagliktuus iaqpaqagitchisuq tutqinmiglu iŃitchuġinġalugu God, Ataniqpullu Jesus.

God-im Quqaġutaa İŃuksraġniġalu

³Ilaan qilaŃminġaqtauruaam suaŃġataata ikayuġaatigut supayaakun iŃuutqvluta god-iliqiruagvluta, iŃitchuġigupta taavrumiġa quqaqtiptiŃniġ iŃaŃiutitqvluta ilaan kamaunmiŃun nakuunmiŃullu. ⁴Suli ilaan suaŃġanmigun unniqsuqġiġaruq piqpaŃnapiġataqtuanik kamanapiġataqtuaniglu unniqsuqġiisnik, aasii ukpiġiguvsigik tamatkua unniqsuqġiisniġ nalaunniġitkiksi maquliŃiksraq, pipkaġuukkanaŃ iŃuusigiruni pigiitchuat kipiġniġutit iluqaiŃniŃ nunam iŃuŃniŃi, aasii piqataullasiŃlusi God-im iŃuusianun, ilaatun iŃivŃlusi. ⁵Tamatkua pisigilugich pisuqtilaavisun nakuuniġitchi taamna iŃlatigilugu ukpiġitivsiŃniŃun, suli nakuuniġnivsiŃniŃun iŃlatigilugu iŃitchuġimmaġiksaġniġ God-mik, ⁶suli iŃitchuġimmaġiksiŃivsiŃniŃun God-mik, iŃlatigilugu iŃuatun immun aġalarritulluataq, iglutuutiugagŃlusi suli iglutuutinivsiŃniŃun iŃlatigilugu iŃuuniġniġ god-iliqivŃluni, ⁷suli god-iliqinivsiŃniŃun iŃlatigilugu piviuŃtaqsriŃniġ aniqatinik piviuŃtaġilugich iŃupayaat. ⁸Tamarra tainnatchich iŃuusiksrat pigiraksasi. Aasii iŃuusigituiŃniġavsiġik tamatkua aunniŃummaġiksisaiŃniġniġiksi Ataniqput Jesus Christ, iŃitchuġimmaġiksiŃlugu ilaanun anniqsuutigisuktılaaqsi. ⁹KiŃiŃiŃiŃa iŃuusiqanġichuaq tamatkuniġa ayaunġaruatun ittuq tautuksilaitchuatun, piiguqtaallaġmi piŃuutini suliqutiginġiŃisautılaanġannik itqaumayumiŃiaġlugich.

^a 1.1 Titus 2.13.

¹⁰ Aniqatiitkaa, tamatkua tainna inmata pisuqtilaavsisun iñuusitchi, ukpignaqsisaglugu God-mun ququanatilaaqsi piksraqtaaqiñatilaaqsi. Aasii tainna iñuuguvsi, nalupqinaitchuq annaurrauniaqtusi. ¹¹ Suli paglakkusiaqaqgluataqniaqtusi isiguvsu isuitchuamun atanniqsimavianun Atanipta Annaurriptalu Jesus Christ.

¹² Tavraasii piyummatigigiga ataramik itqautisuklusi tamatkuniña, ilisimalugisiunnii aunniugusimalluataqfugulu God-im ilumun ittuña pigikkaqsi. ¹³ Nalaunjaruaqigiga iñuuniqtutilaaptun itqaqtitaqkusi tamatkuniña piyumasaaqlusi. ¹⁴ Qanuq ilisimaruna qimakkumaaqtilaananiq una tuquyumaqaqtuaq timi, tainna Atanipta Jesus Christ nalupqinaiqfugu uqallautiñavluna. ¹⁵ Aglaan tuquñaiñagma piiguiyumiñaiñiñlunñaigivsi itqaumayumiñaqsilusi tamatkuniña ataramik.

Tautuklugu Quliaqtuallasinjaruat Christ Qaumanga

¹⁶ Qanuq uvagut unipkaaligiññaqluta quliaqtuaqutiñaitkivsi ilitchugipkaqsavsi suañnataaniq Atanipta Jesus Christ qaitqigñiksrañaniglu. Uvagut tautupiaqataniqput kamanaqtuaq qaumaniña. ¹⁷ Nayunagikput kamanaqsipkaqtaumman, nangagmagulu God-im Aapam, taavruma nipim nivliutimmagu kamanaqniqsrauruam supayaaniñ uqallakluni, “Uvva uvaña nanmiñiq Iğñiga, iviğaummatigilluatakkaga.”^b ¹⁸ Uvagut tusañagikput taamna nipi nivliqsuaq qilañmiñ, itqatiginaavlugu Jesus iğgimi God-im salapqigmagu kamanautini.

¹⁹ Taamna pisigilugu nalupqiginaimmağiksaagaksraqigivut ilumun itilañat uqaluich aglaañich God-im uqaqtinisa Bible-ni. Nakuuruq ilivsiññun naalağniguvsigik uqaluñich, qanuq uqaluñich ittut qaummaqtun qaummatauruatun unnuami qausagataniñanun-aglaan. Uqaluñisa ikayugaatigut kanjiqsniqsraqtigun tikitchiaqivlugu ilitchugilluataqniqsraqput Christ niptaqqan uvluğiatun ilitchuqputauruatu qauyasisilañananiq. ²⁰ Supayaamiñ uvva itqaumaraksraqsi. Iñuum kialiqaa inmisuğruiniñnaq sivunniugumiñaitkai nallipayaañich God-im uqaluñisa Bible-niittuat, ²¹ qanuq God-im uqaqtinisa uqañaitchut tamatkuniña uqaluñnik uqağuktuaqsiññaqlutinj. Ilinjich uqañarut uqaluñnik God-im puttusripkağmatinj aqalatillağminj Ilitqusiğikusamun.

Iļisaurraunuaqtuat God-miñ

2 ¹ Uqaqtunuaqtuat God-mun qañavvlugu iñukpallinjarut akunganni taipkua iñuich, tainnatuttauq ilisaurrit ilisaurriñuaqtuat ilumun ittuamik iñukpalliğñağmiut akunnavsiñni. Ilinjich ilisaurrutiqagñaqtut suksraunğıtauyumiñaqtuaniq sagluqutinik, ukpignaqsiqiağlugich ilisaurriñutinj ilumun inñitчуanik, piiłaağillasilugunni Ataniq tuqunaruq annautisuklughich. Piiłaağinniñinñat Ataniğmik pisigilugu tavrannatchiaq suksraunğıqsauniaqtut. ² Taamna tainna piyumaagaluatillugu, iñugiaktuat iñuich piqasiqsuğniagaich allatuutitigun pirağausinjisigun, aasii iñunun uqamaqfuitigipkağlugu pigiitчуanik ukpiqtuaguruaguut iñuuniagusiqtut. ³ Piiłatuvlutinj tamatkua ilumun inñitчуanik ilisaurrit maniññaktuğviginiağaasi ilisautilusi ilumun inñitчуanik. Aglaanami God-im Isivğiqsinjata pasiñnaqtualianinğagai inilğaan, aasii suksraunğıqsauniksrañat tikiññaqtuq.

⁴ Qanuq taipkua isagulğich piluksimmata, God-im tatavsañagai igiğugich nagliksaağvinmun, qiliqsruivlugich tigutağutinik taaqtuami, tikitchiaqivlugu isivğigvik uvluq. ⁵ Suli God-im tatavsañagai iñuich piluktuat iñuuruat taimani,

^b 1.17-18 Mt 17.1-5; Mk 9.2-7; Lk 9.28-35.

kamanaqtuamun uliqpaṅmun ipipkaḡlugich. Inūtualuich annaktuat Noah-lu tallimat malḡuglu inūich. Noah alḡaṣruinḡaruḡ inūich nalaunḡasiruksraunivlugich sivuḡaani God-im.^c ⁶ God-ivsuli suksraunḡinḡagai iluqaisa inūich inūuruat iniqupaṅni Sodom-ḡilū Gomorrah-ḡilū, suksraunḡiḡlugich igniḡmik. Taavrūmuuna tuvraaksriinḡaruḡ qanuḡ pirauniaḡtilaṅannik iluqagḡinḡ inūich piḡluktuat.^d ⁷ God-im inūulinḡagaa Lot nalaunḡaruḡ inūik, naḡḡukkutiḡanḡaruḡ allatuutikun piḡḡusiniḡnūn pitqurailḡatuat inūich.^e ⁸ Qanuḡ taamna nalaunḡaruḡ inūik inūuniaqataukami akunḡanni piḡluktuat inūich, tautuaqanḡaruḡ tusaqsraḡanḡaruḡ ulvumiḡ ulvumun sunik naḡḡunaḡpaktuanik iḡuiliḡuḡutigivlugich iḡumiḡ piḡiitchuat piḡḡusiniḡ. ⁹ Tavraasii Ataniḡ iḡisimarūḡ qanuḡ annaurriḡaḡtilaamik god-iliqiruanik uuktuḡaḡusianiḡniḡniḡ, sulī qanuḡ iḡimmatinaḡtilaṅat piḡluktuat inūich tatavsausiaksrautaannik isiḡiḡvik ulvuḡ tikitchiaḡivlugu, ¹⁰ tamatkuaḡhaaḡ inūich aḡalataḡipkaḡtuat piḡuusiḡisugūruuanun inūusimiḡnun, suunḡiḡaḡtuat God-im atanniḡsimmataaniḡ. Tamatkua iḡisaurriḡ iḡisaurriḡuḡatuat iḡumun ittuamik qikkisaiḡtuch piḡuḡ-tiḡtuagurullu, sivuḡaḡinḡitkaat uqamaḡtuutiginiksraḡat kamanaḡtuat paḡmani ittuat. ¹¹ Isaḡulḡich-unniḡ suaḡaḡhaaḡtuat sapigḡḡaḡhaaḡḡutiglu ittuat tamatkunaḡḡa iḡisaurriḡniḡ uqautigimaḡḡuḡniaḡalaitkaich allat kamanaḡtuat pisaḡaḡlugich Atanḡum nayuḡḡigikkaḡi.

¹² Aḡlaalli tamatkua iḡumun inḡitchuanik iḡisaurriḡ isumaḡalaitchut anaglugu niḡrutit isumaḡausiat, aniḡaruat aḡuniakkausaqḡutinḡ tuḡtaulutiglu. Kipakḡiḡuurt sunik kaḡiqsiḡaitkaluakkamiḡnik. Suksraunḡiḡsaunniḡmiut niḡrutitun aḡuniakkauruatun. ¹³ Iliḡich naḡliksaalasruḡtauniaḡtut pisigilugich killuliquḡititiniḡ, qanuḡ ulvukkaluamiunni inūusiḡiḡaḡat taḡḡiqsimaḡukḡugich piḡluktuat kipigḡniḡuḡtititiniḡ. Iliḡich kanḡusaḡḡaturut ilivsiḡniḡun niḡinaḡikavsi ipquruatun akunnavsiḡniḡ piqataukamiḡ, nalunautchivḡutinḡ piḡḡaraaḡlugu iḡumun piḡḡuaḡniḡqitiḡ. ¹⁴ Qivialimaaḡamirruḡ aḡnaḡ allatuaḡiyumavlugu ittuat pisuḡiḡaiḡḡutinḡ tainnatchimik piḡuunmik. Iliḡisa inaḡḡugich pitchiḡiḡatuat inūich naniḡiḡviksraḡannun. Iḡisimalluataḡmiut-sulī piḡḡatuniḡmik, inūich suksraunḡiḡsauyumaaḡtuat. ¹⁵ Suksraaḡagaat nalaunḡaruḡ inūusiḡ aasii asiḡukḡutinḡ. Asiḡunḡarut Balaam-tupiḡaḡataḡ iḡḡinḡatun Bosor-gum, maniḡaḡukpaiḡḡuni aitchuusaksraunmiḡnik saglutigilugunniḡ, uqautigigumiḡḡ God sugiḡiḡuḡu.^f ¹⁶ Tamamna Balaam suaktaunḡaruḡ kamaksriḡniḡḡami, qanuḡ kakaktaan uḡalaitchuam niḡrutim nivliutivlugu inūum nipaaturun nutqaḡḡinḡagaa Balaam kinniqisagaluḡtuḡaḡ.

¹⁷ Tamatkua iḡumun inḡitchuanik iḡisaurriḡ iḡumun ittualivlugich, ittuat imaiḡaruatun kiugaluktun, sialuksraiḡatullu nuvuyyaḡḡuktun anuḡiḡtuum tiḡitaniḡatun, sialukpaksratun qiḡḡanikkaluḡḡuni sialuḡuḡiḡḡaktuatun. Tamatkua inūich God-im itqanaḡiḡsiḡinḡagai iniksraḡannik taapiḡaḡtuamik tiḡutaḡtuavviksraḡannik isuitchuamun. ¹⁸ Iliḡich uḡaḡuurt nipatusipianiḡḡutinḡ, uḡayusaaḡpianiḡḡutinḡ taḡḡiḡlaniglu iḡisautivlugich inūich suḡiḡniḡivlugu taḡḡiqsimaḡpatigik piḡiitchuat kipigḡniḡuttatiniḡ. Tainnatchich inūich uḡalunḡisa inatchuugaich utiqtiḡḡugich piḡuunmun tamatkua annaurraḡqammiḡaruat piḡluktuaḡniḡ inūusiḡinḡakkamiḡniḡ. ¹⁹ Iliḡisa unniḡsuḡḡiḡsuugaich inūich atanniḡsimariksraiḡniḡivlugich piḡaiḡḡiḡutinik iliḡitchauḡ kivgaullaḡmiḡ suksraunḡiḡtauyumiḡaḡtuḡanun piraḡautchiḡun, qanuḡ inūik-una kivgauruḡ qanusipayaamun payarimaaḡḡigikkaḡmiḡun.^g ²⁰ Qanuḡ inūich pilluanḡaruat tuḡḡtauyumiḡaḡtuḡaniḡ nunam inūunḡisa piḡḡusiniḡniḡniḡ, iḡitchuḡikamirruḡ Ataniḡḡut Annaurriḡpullu Jesus Christ, inataulutinḡ aḡalatitḡiaḡsigumiḡ piḡḡusiḡiḡtchuḡanun, aquḡliḡ irrusiḡiliutikkaḡat piḡaiḡiḡhaaḡniḡaḡtuḡ sivulligmiḡ irrusiḡqaaḡanniḡ.^h

^c 2.5 Gn 6.1-7.24; 8.18. ^d 2.6 Gn 19.24. ^e 2.7 Gn 19.1-16,29. ^f 2.15-16 Nu 22.4-35.

^g 2.19 Jn 8.34; Ro 6.6,16. ^h 2.20 Mt 12.45; Lk 11.26.

²¹ Huahhaanayagnaigqsuq tainnaqtuat iñuich isuaniñqaja naluugaagumij iñuatun iñuuniagusihsramik, iñitchuğigaluaqqaaglugu iñuatun iñuuniagusihsraq ayyaigaqsiñiğmiñ God-im pitqurañiñik iñisausiamijnik. ²² Tainnaasii pikamij piut iñumutun uqalugaam uqallautaatur inna, “Qimmiq utiqtuq miğianjakkagmiñun,” suli “Tuttuqłuk iqagiuraanigniakkajat utiqsiñiñalgitchuq aksraligiaqłuni aqayamun.”²¹

Atangum Qaitqigñiağniğagun Unniqsuqłiñ

3 ¹ Piviattagiraurasii, ukua tuyuutit alğaiğigaich tuyuunma ilivsiññun. Iluqaiñiñi tuyuutimni aņalayyaņniaqsaaņagitka piłuutaitchuakun isumaqagñiksraasi itqaaqtuutivlusi tamatkuniņa uqautigiņjakkamnik. ² Itqamatqugitka ilivsiññun uqaluich iñiłgaan uqautigiņjakkajich piłuutaitchuatur uqaqtinisa God-im, piraksriutiñiłlu Atanipta Annaurriptalu tilirauratur qaisañich ilivsiññun. ³ Sivulliq uvva kanjisiqqaagaksraqsi. Aqulligñi uvluni kipaklıqsich iñuich iñukpalligñiaqtut iñuusimijni aņalatittuat pigiitchuunun kipiğniğunmijñun. Kipautiginiğaasi/⁴ uqağlutij, Jesus imña unniqsuqłiņjaruatur qaitqigñiağnivluni? Aasiimma sumiitpa? Christ-miğugqaaqtuat-qaja tuqummata sunapayaaq allañuñaitchuq, tamarra igliqtuq tainna qañapak, nunaqaja savaagulgatağniğman.^k ⁵ Piiguqsaağirut uumiņa. Iñiłgaan God uqallaņman qilailılu nunalu savaağunjarut. Nuna nunağunjaruq immamiñ immakullu,⁶ immakuttauq-suli uliqpaktuakun nunaqqaq suksraunğiqsaunjaruq. Taamna piiguqsaağinğaaat.^m ⁷ Tainnatuttauq qilailılu nunalu paņmapak ittuat qaunaksriqaqtut uqaluagun God-im qakugukpan suksraunğigumaaglugich igniğum. Iłimaaqtaurut uvlumun taivrumuņa piłuusiqirauratur iñuich isivğiqsauviksrautaannun aasii suksraunğiqsaulutij.

⁸ Ağlaan piiguğnagu una atausiq iłumun ittuaq, piviattagiraurasii. Ataniğmi uvlug atausiq ukuitun 1,000-tun ittuaq, suli 1,000 ukuit atautchisun uvlutun.ⁿ

⁹ Ataniq uimaiñiğitchuq taņņiisaqami unniqsuqłiñiñmiñik, uimaiñiñivlugu iñuich iłañisa isummatigisuğaluğaatur. Ağlaan ilaan qinuiirutigaluğaasi, qanuq ilaan kiñaliqaa suksraunğiqsaunjaruq, ağlaan iluqaisa iñuich isumalitqigugalugaai piłunmijniñ.^o

¹⁰ Ağlaan Uvlua Atangum tikiñiñiaqtuq niğiilıautiluni tigligayuktim qagğisiatur. Taavrumani Uvlumi qilaich piigñiaqtut qukiğñaqtuamik tusağnaqağlutij, qilañmiittuat qaummatit igniğum aņniğaai suksraunğiglugich, suli nuna supayaallu nunamiittuat ikirauniaqtut.^p ¹¹ Tamatkua iluqagmij suksraunğigumaagmata, qanutchiñik iñuusiqaqtuksraunjavisi? Iñuusiqaqtuksraunjavisi piłuutaitchuanik god-iliqiruaniglu, ¹² utaqqilılaan God-im Uvlua tikitchumaaqtuaq. Aasii pisuqtilaavsisun tikisinniğasuaqsuņ taimña uvlug, tainnatun iñuuniagłusi, qilaich ikuallagviksraunjavisi aasii suksraunğiglutij, suli qaummatit aņglugich uunnaum. ¹³ God aasii unniqsuqłiņjammiuq nutauruanik qilañnik nutauruamiglu nunamik, kisimik iñuich nalaunjaruatur sivuğaani God-im iñuuviksraunjavisi, aasii tamarra tamatkua utaqquigivut.^q

¹⁴ Tavraasii piviattagiraurasii, utaqquijavisi taivrumiņa Uvlumik, pisuqtilaavsisun piłuutaiñiñiağitchi pasirauyumiñailısiñi sivuğaani God-im akilıliqsunaiğlugulu. ¹⁵ Isumalaagutigisiñi Atangum qimmaksaliyairrutaa utiğniksraunjavisi piviksraunjavisi iñuich annaurrauniksramijñun. Taamnaptuq piviattagivlugu aniqatipta Paul ağlaağinjavisi God-im isumattutiksriñmani. ¹⁶ Tainna Paul uqağuuruq tuyuutipayaamiñi tuyuqami taamna uqautigivlugu. Uqaluñisa iłañich sigliğnaqtut kanjisiñiağniğat tuyuutiñiñi,

ⁱ 2.22 Pr 26.11. ^j 3.3 2 Ti 3.1-5; Jd 18. ^k 3.4 Ez 12.22. ^l 3.5 Gn 1.6-9; Ps 24.2. ^m 3.6 Gn 7.11.

ⁿ 3.8 Ps 90.4. ^o 3.9 Ez 18.23; 33.11. ^p 3.10 Mt 24.43; Lk 12.39; 1 Th 5.2; Rev 16.15.

^q 3.13 Is 65.17; 66.22; Rev 21.1.

tamarraasii iñuich iłitchiñaitchuat tuniqsimalguitchuallu piñuñlanik sivunniugługich piłgusikaamiktuttauq allanik Bible uqaluñiññik, aasii inmiñnun suksraungiqłutiñ.

¹⁷Aglaan ilivsi piviuttağirauruasii iłisimaaniñakavsiuñ taamna, qaunagisitchi asiñuurrausuñiłłusi killukuagutiñisigun pitquraiłaquat iñuich, aasii tuniqsimmataiñiłłusi iłisimanivsiññun God-im iłumun ittuañanik. ¹⁸Aglaan naglikkutaukkaqsisaiññagitchi iłitchuğimmağiksisaiññagługulu Ataniqput Annaurrikpullu Jesus Christ. Ilaa nanğaqtauli pañmapak isuitchuamullu. Amen.

JOHN SIVULLIICH TUYUUTIŃICH

Iłitchuqutit

John sivulliich tuyuutiŃi malguiguruamik sivuniquqtuq: qapıŃaisaaguklugich taiguaqtuat iŃuutquvlugich piqatigilugu God-lu IgŃiŃalu God-im Jesus Christ, sulı kiliguklugi aŃŃuŃ malıguaquŃıııgıch ilumun ilısaurraunıitchuat, avguutauyumiŃaqtuat piqataunıgmun God-mullu IgŃiŃanullu. Taamna ilısaurrun maŃŃuquaqtuqguuq uumiŃa: nuna nayugŃiaqtuni piłun ilısuuruq. Tainnamik Jesus, God-im IgŃiŃa, timiqapiŃaııŃasugıgaat. Taapkua ilısaurrit uqatut iŃuk annaurrauniagumıgguuq piitchuksrauruq isumaaluutiŃiŃiŃiŃ iŃuggutim maani nunami; aasiisuli ilısaurrivlutik annaunmun annıqsuutaunıiŃiŃivlugu iluatun iŃuuniaŃıq, naagga nakuaqquŃıniq avanmun.

PaałtaŃtauvluguasi taaptumuŃa ilısaurrunmun tuyuqtuq kaŃıqsıŃaqsıvluguasi uqallaktuq taamna Jesus Christ iŃuum timaanik timiqapiagatałuni iŃuunııvıvıgu aasii nalupqınaiyaapiagataługu iluqatik ukpiqtuat Jesus-mun sulı piqpaksraqtuat God-mik nakuaqquŃıruksraunıvıgu avanmun.

Avgutit

Sivullıqsaagun	1.1-4
Qaummađlu taaqtuaglu	1.5–2.29
God-im miłıqtuŃı sulı tuuŃavlu miłıqtuŃı	3.1-24
Ilumun ittuaglu ilumun inıitchuađlu	4.1-6
NakuaqquŃıqagŃıaqtuni piraksraq	4.7-21
Ukpiqqun akimmatıqatuaq	5.1-21

Uqaluk IŃuunaqtuag

1 ¹Tuyuđıvısi sivunııvıvıgu taggisıqatuaq UqaluŃmik iŃuunaqtuamik. Ilaa inıaruq aullaqısaamiŃ-qarıa. Uvagut tusaŃagıgıput tautuŃagıgıpullu naiııqtuđlugu isumalaagutıvıvıgu, sulı aksiukkayuklugı argaptıŃınik. ^a ²Taamna iŃuk iŃukpallıgman tautuŃagıgıput, aasii qulıaqtuagutıvıvısi ilaanı iŃuuruamik isuitchuamiŃ, itqataunıvıvıni Aapamun, aasii ilıitchugıpkadıgu uvaptıŃun. ^b ³Taamna tautuŃakkaıput tusaŃavıvıvıgu qulıaqtuagıgıgıpullı ilıvısiŃıun piqasıutıvıvısi uvaptıŃun ilammiugunmi Aapamun pigıkkaptıŃıni IgŃiŃanullu Jesus Christ-mun. ⁴Aasii tuyuutiŃıgıgıput taamna quvıasuutıgıput naamatquvıvıgu.

God Qaummatauruq

⁵Uvva uqaluk uvagut tusaŃakkaıput IgŃiŃaniŃ aasii qulıaqtuagıgıgıput ilıvısiŃıun, God qaummataunıvıvıgu sulı ilaani taaqtuagıgıchı suoramıkunıı. ⁶Uqadıpta piqadıŃıłıta ilammiugunmik ilaanun iŃuunıaqtuııŃııallapta piłunmi taaqtuamiınmatun, sagıurugut, sulı iŃuunııchugut nalaulıvıvıgu ilumun ittuag. ⁷Agılaan iŃuunıaqtuagıgıgıpta qaummađmi, ilaatun qaummađmiıttuatun, piqadıgıgıput ilammiugunmik avanmun, sulı auŃata Jesus ilaan IgŃiŃan salummaqsımaagatıgı piłuutıpaıaniŃ.

^a 1.1 a Jn 1.1; 1 Jn 2.13,14. b Jn 1.1,4; 6.68. ^b 1.2 Jn 1.14,18.

⁸Uqagupta pīlūutaiññīluta, sagluqirugut uvaptiñnik, suli God-im ilūmun ittuaña ukpigiñitkikput.^c ⁹Aglaan quliaguptigik pīlūutivut God-mun, ilaa ukpigiñiyumiññāgikput qanuq ilaa pisuuruq nalaunjaruanik, ilaan suliquitiginaigñiāgai itqaumayumiññāiglugich pīlūutivut, suli salummagluta iluqaaniñ killuliquitiptiñniñ. ¹⁰Uqagupta pīlūksinaiññīluta, God saglurualigikput, suli uqalua ukpigiñitkikput.

Christ Ikayuqtikput

2 ¹Miqhiqtuuratkaa, tuyuǵivsi taapkunija pīlūksitquñiññusi. Aglaan kiñapayaaq pīlūksinīqpan, qinñnaqtuurriqatugut Aapamun, Jesus Christ-mik nalaunjaruamik.^d ²Aasii God-im suliquitiginaigumiññāgai itqaumayumiññāiglugich pīlūutivut pisigilugu Christ inuanaitchuaguvluni akiñiutaunjaruaq pīlūutiptiñnun tuqkumi. Ilaa tuqunaruq pisigisunāgnagich uvaguñhiñāq pīlūutivut, aglaallu pīlūutiñich inūpayaurat.^e

³Aasii kamagiguptigik God-im pitqurañi, nalupqisukkumiññaitchugut ilisimatilaaptiñnik ilaanik.^f ⁴Iñuk uqaqtuaq ilisimaniñlugu God aasii kamaksriñiññuni pitqurañiñik sagluruaguruq, suli God-im ilūmun ittuaña ukpigiñitkaa. ⁵Aglaan kialiqaa kamagituiññāqpagich God-im uqaluñi ilaan piviuttaǵipiiallakkaa God, aasii tainnainman nalupqisukkumiññaitchugut inūutilaaptiñnik ilaa atausiññuqatigimaaqñugu. ⁶Iñuk uqaqtuaq ilaa inūunivluni atausiññuqatigimaaqñugu God inūutuiññāqtuksauruq Jesus Christ inūusipiāgatanatun.

Nutauruaq Pitquraq

⁷Piviuttaǵirauruasii, tuyuñitkivsi nutauruamik pitquramik, aglaan utuqqauruamik ilisimañjakkavsiññik ukpiliqqaqavsi. Taamna utuqqauruaq pitquraq quliqaqtuaguruq tusaanajakqasi. ⁸Aasiivsaup pitquraq tuyuutigikkaǵa ilivsiññun nutaummīuq, suli ilisimanaqtuq God-mun ilūmun ittuaǵitilaanjanik Christ inūusiasun, ilivsiñlūami inūusivsiñgun. Qanuq taaqtuaq qaanijqsaiññāqtuq aasii ilūmun qaummaq qaummaǵik sianiktūq.^g ^h

⁹Iñuk uqaqtuaq qaummaǵmiinnivluni uumikñiñlāǵmi aniqanmiñnik taaqtuamiittuq-suli. ¹⁰Iñuk piviuttaqaqtuaq aniqanmiñnik nayuutirūq qaummaǵmi, aasii sumik piitchuq inmiñi aniqanmi pīlūksisigiyumiññakkañjanik. ¹¹Aglaan inuk uumikñiqsuaq aniqanmiñnik taaqtuamiittuq, suli pisuaqtuq taaǵmi, suli naluruq sumun iglautilaamiñnik, qanuq taaqtuam tautuksipkalaitkaa.

¹²Miqhiqtuuraat, tuyuǵivsi qanuq pīlūutisi suliquitiginaiqsaurut itqaumayumiññāiglugich pisigivlugu Christ piraja. ¹³Aapauruasii, tuyuǵivsi qanuq ilisimagiksi ilaa ittuaq aullaqisaamiñqaja. Nukatpiat, tuyuǵivsi qanuq akiñiñjagiksi Tuunǵaq. ¹⁴Miqhiqtuut, tuyuñagivsi qanuq ilisimagiksi Aapa. Aapauruasii, tuyuñagivsi qanuq ilisimagiksi ilaa ittuaq aullaqisaamiñ-qaja. Nukatpiat, tuyuñagivsi qanuq suanjarusi, suli uqalua God-im nayuutirūq ilūvsiññi, suli akiñiñjagiksi Tuunǵaq.

¹⁵Piviuttaǵinagu suuramikunnii nunam inūñisa pilǵusiat. Kialiqaa piviuttaǵikpagu nunam inūñisa pilǵusiat, piviuttaǵiñitkaa Aapa.ⁱ ¹⁶Qanuq supayaat nunam inūñisa pilǵusigikkañich sut pīlūksisiguuruam timim kipiñniuttaǵikkañi, sut inūich qinñikkañich pigiyumavlugiññu, suli supayaat mattumani nunamiittuat inūich kamasaaǵutigikkañich, nalliñich-unnii qaisaunaitchut Aapamiñ. Iluqagmiñ qaisaurut nunam atanaurajañiñ. ¹⁷Nunam inūñisa pilǵusiñich kipiñniuttaǵikkañiññu piigumaqtut, aglaalli inuk kamaksriuruq God-im pitqutaanik inūuniaqtuq isuitchuamun.

^c 1.8-10 Pr 20.9. ^d 2.1 Ro 6.11-14. ^e 2.2 1 Jn 4.10. ^f 2.3 Jn 14.15,21,23. ^g 2.8 Jn 13.34; 15.12.

^h 2.8-10 Ro 13.12-14. ⁱ 2.15 Jas 1.27.

Akiłlilıqsuutiruaq Christ-mun

¹⁸Miqhiqtutkaa, piviksram isua qalliruaq, aasii tusaanjarusi akiłlilıqsuutiruaq Christ-mun qaiñiaǵnıvıluǵu. Tavra pañmapak iñugiaktuat akiłlilıqsuutiruat Christ-mun iñukpallianıjarut. Taamna pisigıvlıǵu ilısimarugut piviksram isua qallısılaanjanik. ¹⁹Tamatkua iñuich piqataupiaǵlutıñ uvagut iñuıptıñnun piñaitchut, aasii tainnaiñtutıñ qımautınjarut uvaptıñniñ. Piqataupiaǵumıñ uvaptıñnun, nayuǵumiñanǵaluaǵaatıǵut. Tavra qımanǵaǵatıǵut ilısimanammaǵıksıtqıvıluǵu nalliat-unnii piqataupianjısılaanjanik uvaptıñnun.

²⁰Aglaan Christ ilınǵaa ilıtqusıǵıksuaq ilıvsiññun, aasii taamna pisigıvlıǵu ilıqası ilısimagıksı ilımun ittuaq.^j ²¹Tuyuǵıvsi nalurualıǵaluaǵnası ilımun ittuamik, qanukıi ilısimagıksı taamna, aasii ilısimammıǵıksı sagluuruuaq ilaitchuq ilımun ittuamik. ²²Kiña sagluturuuǵava? Iñuk ayyairuaq Jesus Christ-gunıjanıq, God Tiliranjanik. Tavra iñuk akiłlilıqsuqtuaq Christ-mik ayyairuq Aapamik Iǵñıǵımlıǵu. ²³Kiñalıqaa ayyairuaq Iǵñıǵımik ayyaimmiuq Aapamik. Iñuk akuqtuiruaq Iǵñıǵımik akuqtuimmiuq Aapamik.

²⁴Tavraasii ukpiqsımaǵniapiaǵıchi kamagilıǵulu tusaagayunaraqası ukpılıqaaqavsi. Tainna pigıvsi, ataramik atausıñıuqatıǵımaǵniagıksı Iǵñıq Aapalu. ²⁵Aasiuvva unniqsuqñıñǵaǵatıǵut iñuggunmik isuitchuamik. ²⁶Tuyuqtuñı ilıvsiññun sıvuniǵıvlıǵıch tamatkua sagluqınnıkkumaruat ilıvsiññik, ²⁷aglaan Christ ilınǵaa ilıtqusıǵıksuaq ilıvsiññun. Sıvısitılaanǵatun ilıtqusıǵıksısum innıñan ilıvsiññı ilısaurrıtunıchusi iñulımaamik. Qanuq ilıtqusıǵıksısum puttuqsırsııaqıtıtaaǵaası sum nalaunǵatılaanjanik, sulı ilısaurrıtıñı ilımun ittuagurut sagluunıchut. Tavraasii kamagıuǵaqsıǵıq ilıtqusıǵıksısum ilısaurrıtıñı aasii atausıñıuqatıǵımaǵıluǵu Christ. ^{28,29}Tavraasii miqhiqtutkaa, iñuıtuiññagıchi atausıñıuqatıǵımaǵıluǵu kanǵusıǵınsı Uvlumi qagǵıviani. Ilısimavlısi Christ nalaunǵaruagıtılaanǵa nalıuqsıkkumiñaitchusi kiñalıqaa nalaunǵarualıqırı anıǵatılaanjanik ilaaniñ.

3 ¹Qanutun Aapam pıvıttaǵıtıǵıñanıǵaǵatıǵut. Pıvıttaqıtuıqaaqııñıñı tagısisıaqıtıkaatıǵut God-im miqhiqtunıñik, aasii miqhiqtuǵıpiǵaǵatıǵut. Nunam iñuñı puttuqsırlıaitchut God-mun miqhiqtuǵıtılaaptıñnik qanuq ilınjısa nalıvıluǵu God.^k ²Pıvıttaǵırauruası, pañmapak God-im miqhiqtuǵıǵaǵatıǵut. Salapqıñaitchuq-sulı suunıaqıtılaaqpıt, aglaan ilısimarugut Christ salapqıqpan ilıñıaqıtugut ilaatun, qanuq tautuǵniagıǵıput irrusiatun. ³Aasii iñupayaaq qıñıǵummatıqatıqıtuaq Christ-mik pıluıtaiññıaqıtuaǵuruq inmiñik Christ-tun pıluıtaitchuatun.

⁴Iñupayaaq pıluusıqıruuaq pıtqurailıaqıtıq qanuq pıluun kamaksrıñırrıturuuq pıtquranik. ⁵Ilısimarusı Christ salapqıñatılaanjanik piıǵıaǵıgıch pıluıtıvıt, aasii ilaa pıluıtaitchuq.^l ⁶Kiñalıqaa atausıñıuqataunaruuaq Christ-mun pıluusıqıuǵanıchıuq, aasii iñuk pıluusıqıuǵaqtuaq tautuñaitchuq ilaanik, ilıtchuǵıñaitkaalu qarǵaunnı. ⁷Miqhiqtuuraat, iñuñmun sagluqıpkagınsı. Iñuk nalaunǵarualıqıuǵaqtuaq nalaunǵaruq, Christ-tun nalaunǵaruatun. ⁸Iñuk pıluusıqıuǵaqtuaq Tuunǵaum pigıǵaa, qanuq tuunǵaq pıluusıqıınaruq aullaqısaamıñ-qarǵa. Iǵñıñıa God-im salapqıınaruq suksraunǵıgıukıgıch savañı Tuunǵaum.^m

⁹Iñuk miqhiqtulıutınaruuaq God-mun anıtıqıñıñı pıluusıqıuǵaalıaitchuq, qanuq God-im irrusıa ilıuanııttuq, aasii ilaa pıluusıqıuǵaǵumiñaitchuq qanuq God-mik aapaqatıqıtı. ¹⁰Uumuuna ilısimanagıumiñıaqıtı kisut miqhiqtuǵıtılaanǵat God-mun, sulı kisut miqhiqtuǵıtılaanǵat Tuunǵagımun. Kiñapayaaq nalaunǵarualıqıuǵanıchıuuaq pıvıttaqsrıñıtıchıuagılu anıqanmiñik God-im miqhiqtuǵıñıtkaa.

^j2.20 1 Co 2.10-16. ^k3.1 Jn 1.12. ^l3.5 Jn 1.29. ^m3.8 He 2.14-15.

Piviuttaqutisitchi Avamun

¹¹ Qanuq una uqaluk tusaanagiksi ukpiliqavsi-qana, uvagut piviut-taqqturuksrauvluta avamun.ⁿ ¹² Ittuksraunitchugut Cain-tun pigiitchuamiñ piruatun inuktagivlugu aniqatini. Aasii summan inuktaginavaun? Inuktaginagaa ilaan savaani pigiiñtutij aasii aniqataan nalaunjaruaguvlutij.^o

¹³ Aniqatiit, allayuağnasi nunam inuñisa uumigikpasi. ¹⁴ Piviuttağiguptigik ukpiqtuaguqativut ilisimanaqsigikput annaurraunatilaapput tuqqunmiñ inuullasivluta isuitchuamun. Kiñaliqaa piviuttaqsriñitchuaq tuqunjaruqsuli.^p ¹⁵ Kiñapayaaq uumikłiqsuaq aniqanmiñnik inuaqtauruq, aasii ilisimammusi inuaqti inuggunmik isuitchuamik ilumiutaitchuq. ¹⁶ Ilisimagikput piviuttaqqun uumuuna, Christ aitchuutiginjagaa inuggutini tuquvluni anniqsuqsagłuta, uvaguttauq aitchuiruksraummigut inuggutiptiñnik anniqsuqsagługich aniqatiivut.^q ¹⁷ Kiñaliqaa suğalliruaq aasii ilitchugivlugu aniqatini piiliiuqtuaq, aasii naglikrautaiñtuni ilaanun, pimaagtugumiñaitkaa God-im piviuttaqputaa ilumiñ innilugu. ¹⁸ Miqłiqtutkaa, piviuttaqsriñata uqaluñiñami, aglaan tanjipiagługu pilğusikun.

Attaqsrautairrun God-mun

¹⁹ Tainna pigupta ilisimaniaqtugut ilumun ukpiqtuagutilaaptiñnik, attaqsrutiqagumiñaitchugullu God-im sivuğani. ²⁰ Irrusiqağaluaguptaunnii pasikkunmik iluptioni attaqsrutiqagumiñaitchugut ilaan sivuğani, qanuq God kamanalħaaqtuq isumaptiñni pasikkutiniñ, supayauramik ilisimavluni uvaptigun. ²¹ Piviuttağirauruasii, isumaptiñni pasikkunmik piitkupta, attaqsrutaitchugut sivuğani God-im, ²² aasii akuqtuisuurugut ilaaniñ supayaamik apiqsriaptiñnik, qanuq kamagigivut pitquraji suli pivlugu suna iviğamanaqtuaq ilaanun. ²³ Aasiuvva ilaan pitquraja, uvagut ukpiquvluta Iğñiğmiñun Jesus Christ-mun suli piviuttaqputiluta avamun, kamagilugu Christ pitqurriutaa uvaptiñnun.^r ²⁴ Iluqağmiñ kamaksriuat God-im pitqurajiñnik atausiñnuqatigimaagaat God, suli God inuuruq ilinijñi. Suli uumuuna ilisimarugut ilaan inuutilaanjanik uvaptiñni, Ilitqusigiksuaq ilinjavlugu ilaan iluptionun.

Ilitqusigiksuağlu Ilumun Injitchuağlu Ilitqusiq

4 ¹ Piviuttağirauruasii, ukpiginagu inupayauraq pimaagtutuq Ilit-qusigiksuaqağnivluni, aglaan naipiqtuqsigik ilitchugisagługich ilitqusiq pigikkañat God-miñ qaisilaanjanik. Qanuq inuğiaktuat uqaqtaunjuqtuat God-mun aullañarut sumulliqaa.^s ² Uumuuna ilisimagiksi Ilitqusigiksuağa God-im: Inupayaaq quliaqtuaqtauaq Jesus Christ-mik qaiñanivlugu timiqaqluni piquaqtuq Ilitqusigiksuaamik qairuamik God-miñ. ³ Aasii inupayaaq quliaqtuaqñitchuaq Jesus-mik tainna, piquañitchuq Ilitqusigiksuaamik God-miñ. Taamna ilitqusigigaa akiñliłiqsuutiruaq Christ-mun, tusaanajakqasi qaiyumaagñivlugu, aasii panmapak nunam inuñiñitanjaruq.

⁴ Miqłiqtutkaa, God-im pigigaasi, aasii akiñinagisi uqaqtaunjuqtuat God-mun, qanuq Ilitqusigiksuaq iluvsiñniittuaq suañalħaaqtuq ilitqutchimiñ ittuamiñ nunam inuñiñi. ⁵ Ilijich nunam inuğivlugich uqaqtaqutut kisiñiñnik mattuma inuutchim piñiñnik, suniglu iviğamanaqtuanik nunam inuñiñun. Tainnainmata nunam inuñisa naalağnigaich.^t ⁶ Uvagut God-im pigigaatigut. Kiapayaaq ilisimaruaq God-mik naalağnigaatigut, aasiñli kialiqaa God-im

ⁿ 3.11 Jn 13.34; 15.12. ^o 3.12 Gn 4.8. ^p 3.14 Jn 5.24. ^q 3.16 Jn 15.13. ^r 3.23 Jn 13.34; 15.12,17.

^s 4.1-3 Mt 7.15; 2 Jn 7. ^t 4.5 Jn 15.19.

pigiñisañan naalağniñitkaatigut. Taapkuunuuna ilitchuğigikput allagiiksilaañak ilitqusigiksuavlu ilmun ittuam ilitqusiatalu killukuñaruarum.^u

God Piviuttaqutauruq

⁷Piviuttağirauruasii, piviuttaqutita avanmun qanuq piviuttaqqun God-miññaqtauruq, aasii kiñaliqaa tainnatun piviuttaqutitqaqtuaq ilisimanaqtitkaa miqłıqtuutilaani God-mun, ilisimagaalu God. ⁸Iñuk piviuttaqutaitchuaq naluruq God-mik, qanuq God piviuttaqutauruq. ⁹Innauvva piviuttaqutaa God-im salapqıñaruq akunnaptiñni, Godim tilivlugu Iğñitualuni nunamun, uvagut iñuutquvluta ilaagun.^v ¹⁰Uvva innaittuq piviuttaqqun, piviuttağiñaitkaluağikput God aglaan ilaan piviuttağiñaniğaatigut sulı tilivlugu Iğñini tuqutquvlugu ilaan sulıqutigiñaiğuklughich itqaumayumiñaiğlughich pıluutivut. ¹¹Piviuttağirauruasii, God-im tainnatun piviuttağitigiñaniqpatigut, piviuttaqutitruksraugaluağmiug ut avanmun. ¹²Iñuum qañannii tautuñaitkaa God, aglaan piviuttaqutitgupta avanmun, God iñuuruq iluptioni piviuttaqutaaala naamasıñaruq iluptioni.^w

¹³Uvva nalupqisunırrutiksraqput atausiñuqatigiñaitalañanik God sulı ilaa iñuutilaañanik iluptioni, ilaan ilıñavlugu ilitqusigiksuani iluptionun.^x ¹⁴Aasii tautuñakkaqput qulıaqtuağigikput Aapa tilisıñanıvlugu Iğñiğmiñik Annaurriğipkaqsıñlugu iñunun.^y ¹⁵Kialiqaa qulıaqtuağigumiunıñ Jesus Iğñiğiniługu God-mun, God iñuuruq iluani, ilaallu God atausiñuqatıñagaa. ¹⁶Tavraasii ilisimagikput ukpiğigikpullu God-mun piviuttağitilaaput. God piviuttaqutauruq, iñuk-aasii piviuttaqsırıruaq atausiñuqatauruq God-mun, sulı God iñuuruq iluani. ¹⁷Tainnauvva piviuttaqsırıpaqtaurugut God-im piviuttaqsrisiatun, tavraasii ataqsrautıqagumiñaitchugut uvluani isivğivium, qanuq iñuunıqput mattumani nunami inmiuq Christ iñuusıñiñakkañatun. Sıvuuqqataıchug piviuttaqsırıruaq. ¹⁸Piviuttaqsırıkapta God-im piviuttaqsrisiatun, ilaa sıvuugagiñitkikput. Tavraasii iñuk sıvuuqqatıqatuaq piviuttaqsırıñitchuq God-im piviuttaqsrisiatun, qanuq iqsısiqatıtuq-sulı God-mun tatavsagñiagnıvluni.

¹⁹Piviuttaqsırırugut qanuq God-im piviuttağıqqañagaatigut. ²⁰Kiñaliqaa uqallakkumi, Piviuttağigıga God, aasii uumıgilugu anıqatini, sagluruq, qanuq iñuk piviuttaqsırıñitchuq anıqanmiñik tautuñakkağmiñik, qanuğluni piviuttaqsırıyumiñaitchuq God-mik tautuñaisamiñik. ²¹Aasıuvva pitquraksırıusiaqput Christ-miñ, iñuuvguuq piviuttağiniğumiunıñ God piviuttağıraksrağimmıgaa anıqatini.^z

Akimaruagurugut

5 ¹Iñupayaaq ukpiqtuaq Jesus Christ-gunıvlugu Tilıraña God-im, miqłıqtuğıgaa God-im, sulı iñupayaaq piviuttaqsırıruaq Aapamık piviuttaqagmiuq miqłıqtuanik. ²Uumuuna ilisimarugut piviuttaqsrisılaaptiñnik miqłıqtuñiñik God-im, piviuttağıkaptıgu God sulı kamagıvlughich pitqurañi. ³Aasii piviuttaqsırıñıq God-mik sıvuniqatıtuq inna, uvagut kamagıvlughich pitqurañi. Aasii pitqurañi sığlıgnaitchut.^a ⁴Kialiqaa God-im miqłıqtuata akiilıyumiñagai ikłığutchaktinniagutit pipkağniutauruat nunam iñunısun. Aasii akımmatıgısuugikput ukpiğı-tıqatıuññaqłuta Atanığmun Jesus Christ-mun. ⁵Kıuva akiilıññıktuaq nunam iñunısa pıłğusıñiñik? Taamnauruq ukpiqtuaq Jesus Iğñiğiniñıvlugu God-mun.

Ukpiğnaqsıłğutit Jesus Christ-kun

⁶Jesus Christ taamnauruq qanıñaruq aasii paptıqsıavıvluni imıgmiq sulı maqıpkıqługu auni tuquvluni. Qanıñaitchuq imıññıñakun, aglaan imikullu aukullu.

^u4.6 Jn 8.47. ^v4.9 Jn 3.16 ^w4.12 Jn 1.18. ^x4.13 Ro 8.9; 1 Jn 3.24. ^y4.14 Jn 3.17.

^z4.21 Mt 5.44-45; Mk 12.29-31. ^a5.3 a Jn 14.15; 2 Jn 6. b Dt 30.11; Mt 11.30.

Aasii Iilitqusiġksuam ilaan ukpiġnaqsiliŋagaa taavruma ilumun itilaana, qanuq Iilitqusiġksuaq ilumun ittuaguruq. ^{7,8}Iilitqusiġksuaġlu imiġlu auglu taapkua piņasut atirut ilitchuġipkaiñiġmiŋni. ⁹Ukpiġillaguptigik iñuich quliaqtuanġich, God-im quliaqtuanġa ukpiġnaħhaaqtuq. Tavraasii taapkunuuna piņasutigun God-im nalupqinaiŋagaa Jesus inmiñun Iġñiġitilaananik. ^b ¹⁰Iluqagmiŋ ukpiqtuat God-im uqaluanik Iġñiġmigun ilumiŋni ilisimarut taavruma ilumun itilaananik. Kialiqaa ukpiġiŋitkumiŋ taamna, ilaan sagluturualigaa God, qanuq ilaan ukpiġiŋitkaa God-im uqalua Iġñiġmigun. ¹¹Aasiuvva God-im uqallautiŋagaatigut ilaan iñuupkaġniaġnivłuta isuitchuamun, aasii taamna iñuggun Iġñiŋaniittuq. ¹²Kiñaliqaa God-im Iġñiŋan iñuuvigikkaŋa iñuuniaqtuq isuitchuamun. Kiñaliqaa Iġñiġum iñuuvigijisaŋa iñuunianjitchuq isuitchuamun. ^c

Iñuggun Isuitchuuaq

¹³Tuyuqtuŋa taapkuniŋa ilivsiññun ukpiqtuanun Iġñiŋanun God-im, ilisimatquvlusi piqaqtılaavsiññik iñuggunmik isuitchuamik. ^d ¹⁴Una pisigivlugu attaġiŋitkikput ilaa, apiqsrikapta supayaamik nalauħugu pisuutaa tusaagaatigut. ^e

¹⁵Aasii ilisimagupta tusaallatilaaptiŋnik apiqsripayaqaapta, ilisimarugut aitchuusiaqaġniaqtilaaptiŋnik apiqsriaptiŋnik ilaaniñ.

¹⁶Kialiqaa tautukkumiŋ aniqatini piłuksiruaq aŋaayyutiraksraġigaa God-mun suliquitiŋiŋaiqulugu aasii God-im suliquitiŋiŋaiġñiaġaa itqamayumiñaiġlugu piłuutaa, ami piłuksisiqaŋitpan piłuunmik nalupqinaitchuamik tuqquatauyumiñagluni. Iñuk piłuksisiqaġumiñagmiuq piłuunmik nalupqinaitchuamik tuqquatikramun. Uqallautiŋitkivsi ilivsiññun aŋaayyutigitqulugu taamna God-mun.

¹⁷Iluqani killuliqiniq piłuutaugaluaqtuq, piłuutiqaġmiuq tuqquatauyumiñaitchuanik.

¹⁸Ilisimarugut kiñaliqaa God-im miłiqtua piłuusiqiugaalaitchuq, qanuq Iġñiŋata God-im qaunagiġaa, aasii Tuunġaum anniġumiñaitkaa.

¹⁹Ilisimarugut God-mun pigitilaaptiŋnik, aasii iluqaisa nunam iñuŋi atanniqsimagai Tuunġaum. ²⁰Aasii ilisimarugut Iġñiŋa God-im qaiŋaruq aasii kaŋiqsipkaqluta ilitchuġiyumiñaqsiŋlugu ilumun ittuuaq God. Aasii uvagut atausiŋuqataunaruq ilumun ittuamun God-mun, Iġñiŋanullu Jesus Christ-mun. Ilaa ilumun ittuuaq God, sulii isuitchuamun iñuggutauruaq. ^f ²¹Miłiqitutkaa, ilaksianagich ilumun injitchuat god-it.

^b 5.9 Jn 5.32-37; 8.18. ^c 5.12 Jn 3.36. ^d 5.13 Jn 20.31.

^e 5.14-15 Mt 7.7-11; Lk 11.9-13; Jn 15.7,16; 16.23-24; 1 Jn 3.21-22. ^f 5.20 Jn 17.3.

JOHN ALGAINICH TUYUUTIŃISA

Iłitchuqutit

John algainich tuyuutiŃisa taggisuqaqtuam umialiŃnamik aglaaŃi, "PiqpaŃnaqtuamun, aŃnamun miqłıqtuŃiŃullu", sivuniŃivalligaa inimi aŃaayyuviuruamun iŃuŃiŃullu. Naisuurat uqaluich arautaurat nakuaqutitquvlugi avanmun, sulı qaunakłaaqurıruq iłumun inŃitчуuanik iłisaurriŃnik, iłisaurrutaiŃiŃglu.

Avgutit

SivulliqaasaŃun	1-3
Nakuaqutim nuimaniŃa	4-6
SilŃiqsuutit sagluqıraupkaŃiŃiŃkun	7-11
AŃiusaun	12-13

¹ John umialiŃnauruuq tuyuqtuq ukuniŃa aŃnamun God-im piksraqtanun miqłıqtuŃiŃullu piviuttaŃipiagatakamnun. KisimałhiŃa piviuttaŃitkivsi aglaallu iluqagmiŃ iłisamaruat God-im iłumun ittuananik, ² pisigıvlugu iłumun ittuuq iłuptiŃniittuq, sulı iłuptiŃniittuq isuitчуamun. ³ God-ıptuq Aapam Jesus Christ-lu Aapam IŃniŃata iviŃaumatigilisigut nagligilutalu tutqiutiqaqtillutalu iŃuuyumiŃaqsiluta ilaan iłumun ittuanagun piviuttaqutaagullu.

Iłumun Ittuuq Piviuttaqullu

⁴ QuviasupiaŃatanaruŃa iłitchuŃikapkich iłanich miqłıqtuvich iŃuummata iłumun ittuakun, nalaupiaqlugu piraksriutaa Aapam uvaptiŃnun. ^a ⁵ Aasiuvva paŃmapak apıŃipiagıkiŃiŃ aŃnaaq, piviuttaqutita avanmun. Nutauruamik pitquramik tuyuŃitkikpiŃ, aglaan pitquramik piŃiŃakkaptiŃnik isuaniŃ-qanŃa. ^b ⁶ Taamna uqautigıkkaga sivuniqaqtuq iŃuutquvluta kamagilugich God-im pitquranjı. Pitqurata tusaanakkaqsi isuaniŃ-qanŃa uvva, iluqasi piviuttaqutıruksraurusi avanmun. ^c

⁷ Qanuq iŃnugiaktut sagluqirit sumiłiqaa ittut, iŃuich quliaqtuaqanitchuat Jesus Christ qaiŃanivługu timıqaqluni. Tainnasiq iŃuk sagluqinnigniaqtuaguruq akıllıłıqsuiruŃlu Christ-mik. ^d ⁸ Qaunagısitchi ilıŃiŃiŃiŃ asiŃuurraunitchumausi aasii tammaiŃiłıusi akılıusiaksramik ilıvsılu uvaŃalu siggaqutıŃiŃaraptiŃnik aıtчуusiaŃiyumavlugu. PiŃniaktaŃiniaqsiuŃ inuaŃaitчуuaq akılıusiaksraqsı AtanıŃmiŃ.

⁹ IŃuk ukpiqsımatuiŃiŃanitchumi taavrumuŃa iłisaurrunmun Christ-kun, aglaan arguakkiutigumiŃuŃ, atausiŃuqataunaitчуuq God-mun. KiŃalıqaa ukpiŃutiqaqtuiŃiŃaqtuq taavrumuŃa iłisaurrunmun atausiŃuqataunaruq Aapamun IŃniŃmullu. ^e ¹⁰ KiŃalıqaa ullautikpan ilıvsıŃiŃun iłisaurriŃiłıni iłumun ittuamik Christ-kun, tukkuliŃiŃagu aımaagvıvsıŃiŃun naaggaunnii uqallautıŃnagu, TutqiutiqaŃiŃ. ¹¹ Qanuq paŃlarıruuq ilaanik tainna piqatauruq piŃiitчуamun iłisaurrutaaun.

^a 4 3 Jn 3. ^b 5 Jn 13.34; 15.12,17. ^c 6 Jn 14.15,23-24; 1 Jn 5.3. ^d 7 Mt 7.15; 1 Jn 2.18; 4.1-3. ^e 9 1 Jn 2.22-23; 4.15.

Uqallaguiqsaagutit

¹²Uqaluksraukkagaluqtuᅇa ilinun aglaan uqautigisuᅇitkitka ukunuuna tuyuutitigun, qanuq qaiᅇasuagumaruᅇa takulutin aasii kasuᅇlutin uqaqatigilutin. Tavraasii quviasupiaᅇatagᅇniaqtugut.^f ¹³Miqᅇiqtuᅇisa aᅇnam aniqarvich piksraqtuᅇata God-im paᅇlagaatin.

---

^f12 3 Jn 13-14.

JOHN PIŊAYUAK TUYUUTIŊISA

Iłitchuqqutit

John piŋayuıŋi tuyuutiŋisa umialiŋnam aglaaŋi aŋaayyuviŋmun aullarrauruamun Gaius-mik atiqaquamun. Tuyuqtuam nangaŋaa Gaius ikayuiŋiŋagun allanun ukpiqtuanun, suli qaunakłaaquvlugich aŋunmik atiqaquamik Diotrephes-mik.

Avgutit

Sivulliqsaagun	1-4
Gaius nangaqtauruq	5-8
Diotrephes suksraungiqsauruq	9-10
Demetrius nangaqtauruq	11-12
Agiusaun	13-15

¹John umialiŋnauruuq tuyuqtuq ukuniŋa avilaitqatipiamnun Gaius-mun, pi viuttaŋipiagatakamnun.^a ²Piuttagiraauruatiin, aŋaayyutigigiga sunapayaaq piłluataquvlugu ilipkun nanjirutaitquyumavlutillu, ilisimavluŋa nalaunŋatilaagŋik ilitqusiŋi sivuŋaani God-im. ³Quviasukpaŋaruŋa iłanich aniqatiit tikitchuat quliaqtaugutimmanŋa qanutun ukpiŋnaqtılaagŋik ukpiŋikapku God-im iłumun ittuana, suli iŋuunivlutin tuvraqługu ilaan iłumun ittuana.^b ⁴Kamanatłaaqtuamik quviasuutiqaŋumiŋaitchuŋa uumaŋŋa, tusaakapkich miłiqtutka iŋuunivlugich tuvraqługu iłumun ittuuaq.

Gaius Nangausiaqatuq

⁵Piuttagiraauruatiin, piłluataqtutin savaurrikavich qanusipayaamik aniqatiinun, iglaakkaluanun-unnii. ⁶Quliaqtaugilluataŋagaat savaan piviuttaqsrivlutin aŋaayyuliqiruanun maani. Piłluataŋniaqtutin ikayuqsimaagupkich iglaaguniŋanni ikayuŋlugich iviŋaumaŋaqtuatigun God-mun. ⁷Qanuq iglaunaruŋat savautivlugi Christ aitchuusiaqagaluaŋnatiŋ qanusipayaamik ikayuusiaamik ukpiŋaitchuanii. ⁸Taamna pisigilugu uvagut ukpiqtuaguruaguut ikayugaksraŋigaluaŋivut tainnatchit iŋuich, uvagut savaqatausugluta siaminniŋani God-im iłumun ittuanaŋ.

Diotrephes Demetrius-lu

⁹Tuyunaruŋa naitchuanik tuyuutiniŋ aŋaayyuliqiruanun, aglaan Diotrephes sivulliuqtaullaturuam iliŋiŋiŋun suuramikunnii suliqutigilaitkai uqautitka. ¹⁰Tavra qaiguma satqummiŋiŋaŋiga suliqitilaana, uqallaruuq uvapkun uqalugiitчуuanik saglutigivluŋalu. Suli kachuutigisunagŋagu taamna, tukkuliŋulaiŋmiŋigai iglaaguruat aniqatit, suli pitchaiłiraŋlugich tamatkua tukkuliisukkaluaqtuat iliŋiŋiŋik, anittaŋlugiłlu aŋaayyuviŋmiŋ.

¹¹Piuttagiraauruatiin, tuvraŋnagu iŋuk pigiitчуaguruuq, aglaan nakuurualiqilutin. Iŋuk nakuurualiqiruuq God-im pigigaa, iŋuk pigiitчуaliquiruuq

^a1 Ac 19.29; Ro 16.23; 1 Co 1.14. ^b3 2 Jn 4.

naluruq God-mik^c ¹²Iñupayaat uqautigilluataġaat Demetrius, aasii ilumun ittuamik uqautigigaat. Uvaṅaptauq uqaġilluataġiga, aasii ilisimagiksi uqaluga ilumun ittuq.

Paġlasuiqsaagutit

¹³Uqaluksraukkagaḷuaqtuṅa ilinun aglaan uqautigisuṅitkitka ukunuuna tuyuutitigin,^d ¹⁴qanuq tautuṅnasuaġumaagikpiñ, aasii uqaġlunuk atautchimi. ¹⁵Tutqiutiqaġiñ. Iluqaġmiṅ avilaitqarvich paġlagaatin. Paġlakkich avilaitqativut iluqapayauranisa.

---

^c 11 1 Jn 2.29; 3.6,9-10. ^d 13-14 2 Jn 12.

JUDE TUYUUTIŃICH

Iłitchuqutit

Jude tuyuŋaniqsuq kiliktuisukłuni killukun iłisaurriruaqağnıvıluġu ukpiqtuaguniruanik. Tuyuutimiñi, 2nd Peter-tun itkavsaktuami, tuyuqtuam qapıŋaisaagai taiguaqtıksrat “qapıqtaiıllisigıtquvlugu iłumun ittuaq nalaunŋapkağniapiagıluġu God-im qaisaŋatun atausiaqługu iñuŋmiñun”.

Avgutit

Sivulliqaasağun	1-2
Iłisaurrit iłumun inŋitchuanik irrusiat, iłisaurrutıŋich, suli suksraunğiqsıtauruksraŋat	3-16
Tammaisağniaquŋiñiñiq ukpiğun.....	17-23
Aŋaayyun ağıusaun.....	24-25

¹Jude kivgaŋata Jesus Christ suli aniqataata James-gum tuyuğıgai ukua iñuŋnun ququagakkaŋiñun God-im, pivıuttağikkaŋiñun God-im Aapam ukpiğutiqaqtıtuıñnakkaniñullu Jesus Christ-gum. ²God-ttuq nagliktuutiqaqağli ilıvsıñnun, tutqıutiqaqaqtıllusılu, pivıuttaqutiqaqağli ilıvsıñnun.

Iłisaurrit Iłumun Inŋitchuanik

³Pivıuttağıraurusii, pisuqtilaaptun tuyuğuuragıallavsi uqautigilugu annaun atunim pigikkaqput, irrusiñiñhaaŋaruŋa tuyuğukłusi qapıŋaisaagutınik, ukpiqsımaaqtuıñnaquvlusi suli qapıqtaiıllisigıtquvlugu iłumun ittuaq nalaunŋapkağniapiagıluġu God-im qaisaŋatun atausiaqługu iñuŋmiñun. ⁴Qanuq imma iñuich iłanıch god-aılaqtuat sagluqınnikłutiŋ iłlatıŋanıqsut uvaptıŋnun, aasii iłumun inŋitchuanik iłisaurriaqsvıluŋı, Godmun nagliktauvaiıñıni sugıŋiñıñıvıluğich qanusıpayaat pıluutikun pırağautchich. Suli ilıŋisa ayyaktuagmıvıluġu Jesus Christ Atanıqput Umialıkpullu. Tainnatchit iñuich suksraunğiqsıuyumaagtut, suli suksraunğiqsıuyumaagıŋat uqautağanıaruq Bible-ni iŋiłgaan.

⁵Itqaqtıchukkıvsi iłanıñiñik sut iłisimaaniŋakkavsi. Itqaqsıuŋ una. Atanğum annautıŋagıluagıluğich Israel-guruat nunamiñ Egypt-miñ, aquvatıŋun suksraunğıŋagai ukpiğutaıtuat taıpkunani. ⁶Itqağmısiuŋ una. Isagıluğich qanakłaanğıqıluŋı qaanıulaanagaat atanığnaqutıksrıusiaqtıŋ God-miñ, aasii qımakługu qılak iñuuvıkkaluaqtıŋ. God-im tigutaanğagai taaqtuamun samuŋa qıliqsruırauvıannun tigutaagutınik isuitchuamun, utaqqıvıluġu taimña kamaŋaqtuag Uvluq suksraunğiqsıuvıksrautaat. ⁷Suli itqağıluğich iñuŋıch Sodom-lu Gomorra-vlu avallıuranısalu nunaaqqıch pıluusıqıŋammıruat taıpkunatun isagıluğitun, allatuutıtuŋun aŋutıkkaluat-unnı aŋutınu. Taamna pisıgıvıluġu naglıksaaqtut tatavsaunmi isuitchuamik ignıgımi, aasii taamna kaŋıqısiñaqłuni kilıktuutauruq iluqaptıŋnun tuvraquŋıñıluğich. ^c

⁸Tainna taıpkua pırağaluaqtıllıluğich tamatkua god-aılaqtuat iñuich pıluksıŋarut ilaisa timimiŋnun, sıñnaktunısa pıluksıpaqługıch. Ilıŋisa suuŋılagıvıluġu

^a 1 Mt 13.55; Mk 6.3. ^b 5 a Ex 12.51. b Nu 14.29-30. ^c 7 Gn 19.1-24.

God-im atanigñaqtaata, suli uqamaqłutitigivlugich kamanaqtuat pamaniittuat. ⁹Qaukłiat-unni isagługich Michael tainna uqallianajitchuq. Qanaaqatigikamiuq Tuungaq uqavaagutivlugu nallimiñnun piginiaqtilaanjanik timaa Moses, Michael-gum uqallautisaqausiññagaunnii Tuungaq qanuqinnigagługu pisaanasağlugu uqaluñnik, aglaan uqallautigiññanagaa, Atanguptuq tainna pitqunıllisin. ¹⁰Aglaalli tainnatchich iñuich uqamaqłutitigaguurut supayaanik kanqisılaisamiñnik. Iñuusiqaqtut niğrutitun sunapayaaq pisukamirruq piugağlugu, aasii tainna pikamiñ inmiñnun suksraunğıqłutinj. ¹¹Qanutun tatamaanaqtigiruaq kasugumaagaat. Ilimiñnik pasirauyumiñaqsınarut Cain-tauq piñaranatun ittuamık. Magğutipiallanarut inmiñnik killuliquitipiagatanun maniqallatuvaiñłutinj, Balaam-tuttauq. Suksraunğıqsauniaqtut qanuq makivsaallanarut akilııutivlutinj Korah-m makivsaallausiatun. ¹²Tainnatchich iñuich piguaqtağniqtun ittut niğiqatigiñivsiññi kanñunaqsivlugu suurimmaunğıqłutinj. Sunapayaaq qaunagiñaiğtugu aglaan inmiñnun kisian qaunagivlutinj. Nuvuyyaqłuktun ittut anuğim tinjanisun sialugugniagmiñaniłu. Napaagtutun ittut siğniñitchuatuun ukiagataqtillugu, napaagtutun maññuaqługich nutchuktatun aasii tuqulipiallakłutinj. ¹³Injiligrunajisun tağium inmiut, kanñunaqtuat pilğusikaanğich iłłutinj qapukłuliqianisun qaggaum. Uvlugiatun pamiuqaqtuatun ittut taimmausuuruatun, qanuq God-im iniksriqsimagai isuitchuamun taagñisraqpiatchiamun. ¹⁴Tamatkuaptauq sivuniğivlugich Enoch-gum tallimat malğuaata kinuniğiich Adam-miñ uqaqsınagaa God uqağłuni, “Tautuksiñ, Ataniq qaiñiaqtuq piqatigivlugich piluutaitchuata isagulisalañni. ¹⁵isivğigiağlugich inupayaat suksraunğıguglugich iluqaisa piluusiqrıpayaat God-aılaqłutinj savaagıkkanjisun, uqalugiipiagataqtuatigullu uqallagautinjisun piluusiqrıt uqamaqłutitigivlugu God.” ¹⁶Tamatkua iñuich ataramik uqamayuutitqaqtut pasivlugıllıu allat iñuich, kamagiugağtugich pigıitchuata kipiñniugıtitinj. Uqavigaagıtigisuummiut inmiñnik, suli uqayuqsaağutivlugich iñuich ilaisa pitqukkatinj nalautquvlugich.

Kiliktuutit İlisaurrutillu

¹⁷Pivıuttagırauruasii, itqaumasiñ una. Piiguğnagich uqaluusiagiñakkasi tiliranıññiñ Atanipta Jesus Christ. ¹⁸Uqautınagaasi ilinjisa aqullıgñi uvluni iñuich iñukpallıgñiagıvlugich kipautikłiğniñiaqtuat ilivsiññik, kamaksriugaqtuat ilaisa pigıitchuaniq kipiñniugunmiñnik. ¹⁹Tamarra tamatkua iñuich agvisauruat atinjirrutinun añalatagiñpkağłutinj iñunruıññiñnaum kipiñniugıtinıñun, İlitqusiğıksuamun añalatitkaluağnatinj. ²⁰Aglaalli ilivsi pivıuttagırauruasii, kiikaa sivunmuktugıitchi ilumutun ilisaurrutitugun piluutaiqsaiññiñautauaruakun ukpıgıtıptıgıun, añaay-yuugłusi suaññasiqsuutaagun İlitqusiğıksuam, ²¹aasii inuutuıññiñagłusi God-mun pivıuttagıtuıññiñagumiñaiqsılusi utaqıuğniñivsiññi Ataniptıñnik Jesus Christ-mik, naglıktugumiñaiqsılğatağłusi qailuni aıtchuğiağłusi inuggunmik isuitchuamik. ²²Naglıkkutiqağıitchi inunñun nalupqisuutitqaqtuanun. ²³Annautisigik nuqipqaullıñmatun ignıgmiñ. Naglıgisigik allattauq piluusiqrıt sivuuqqatigıllaan piluusiqsınıllısi ilinjisitun, uumigilugich iluqaqpiatchianjisa nalunaiññiñiñiç piluutinjisa, naglıgilugich piluusiqıraunıgmata.

Añaayyun Nanğauullu

²⁴Pañmapak nanğaqsiñ ilaa piluksıtchailırağniñıllaruq ilivsiññik, suli qaisağiyumiñağłusi pasiñagumiñaiğłusi suli quviasukpagłusi sivuğaani

⁹ a Dn 10.13,21; 12.1; Rev 12.7. Dt 34.6. c Zec 3.2.

¹¹ a Gn 4.3-9; He 11.4; 1 Jn 3.12. b Nu 22.1-35; Rev 2.14. c Nu 16.1-35. ¹⁴ Gn 5.18,21-24.

¹⁸ 2 Ti 3.1-5; 2 P 3.3.

qaummaġiksuam nayuq̄iataata. ²⁵Ilaa kisimi God-auruq Annaurriġikkaqput Jesus Christ-kun Ataniptigun, ilaa nangaqtauli sulī naluruuraṅaiqsauli umialguruuq suaṅṅatiqaqtuaġlu atanīṅnaqutiqaqtuaġlu, taimaṅṅaqaṅa paṅmapaglu taimuṅalu isuitchuamun. Amen.

SALAPQIQSAURUAT JOHN-MUN

Iłitchuqutit

Qiniqtuuraaginagun John aglanagaat taimani ukpigniaqtuat nagliksaaqtitauragağmata ukpiqquataat Jesus Christ Atanigmun pisigivlugu. Aglaktuağli qapinqaisaaqđigummatiqapiaqtuq, sulı ukpiqquataat tigullautapiaqugaa qanutun nagliksaaqtitauiniq tikitkaluaqpan.

Aglaagurut uumani qavsich samma qiniqtuuraat taimani ukpiqtuaguñaruat kisimik kanjqsillaautağumiñaqtañisigun qaisaunaruat, allat tusaagaluaglugu puttusriyumiñaisañisigun. Atuun allaksraitchuq tainna uqausigirani allağurallaavlugu uqallausigitqillaanagaa qiniqtuuraat aglaksaqamigi. Kanjqsiniagamitku iñuich allatun ilañich kanjqsillaasugaluagaat aglaan una nalunaitchuq: Christ Atanikkun God-im uumigirini akiisinniagai Tuunğaglu, aasii ukpiqtuani aqililugich nakuuruñiñnik qilatchiam nunatchiavluk akimmatini tañjiqpan.

Avgutit

Sivulliqsaagun	1.1-8
Qiniqtuuraaqqaagutaa sulı tuyuun tallimat malğugnun	
aqaayyuvignun	1.9–3.22
Immuat makpiğaat tallimat malğugnik nipitirritilgich	4.1–8.1
Tallimat malğuk nipaukuktaitit.....	8.2–11.19
Nimiğiaqđuglu malğuglu niğruđtuuk.....	12.1–13.18
Qiniqtuuraat.....	14.1–15.8
Tallimat malğuk puvialuñaat puggut imalgich	
qinnautaanik God-im	16.1-21
Babylon suksraunğiqsauniña, payarirauniña niğruđtuum, ilumun	
inñitchuanik nalautchaqti, sulı tuunğaq	17.1–20.10
Aqulliq isivğigvik	20.11-15
Qilatchiaq, nunatchiaq, Jerusalem-chiağlu.....	21.1–22.5
Ağiusaun.....	22.6-2

1 ¹Ukunani taiguani aglausimarut sut Jesus Christ salapqikkañi. Ilaanun God-im qaiññagai qiniqtitquvlugich kivgamiñun sut piñasuaqtuksraupiaqtuat. Christ tamarra ilitchuğipkanagai kivgamiñun John-mun tilivlugu isağulini ilaanun. ²Aasii uvaña John quliaqtuağigitka iluqaisa tautunjaratka. Ukua uvva taiguat quliaqtuatka God-im uqaluñiñnik ilumun ittuañaniglu salapqikkañi Jesus Christ. ³Quviasugli iñuk taiguatuaq uqaluñiñnik ukua salapqiuut uqaluqatuanik piyumaqtuanik, sulı quviasuglich tamatkua tusaaruat kamaivlugilıu sut aglausimaruat taapkunani, qanuq piviksraq qallirurq tamatkua tañjiğviksrañat.

Pağlatit Tallimat Malğugnun Aqaayyuviniñun

⁴Uvaña John tuyuqtuña ukuniña tallimat malğugnun aqaayyuviruunun nunami Asia-mi. Nagliktuusiaqpaqagıtchisug tutqiuñmiglu God-miñ pañmapak ittumiñ, taimañjaqaña inñaruamiñ, sulı qaiyumaqtuamiñ, taapkunaññalu tallimat malğugniñ ilitqutchiñiñ sivuğaa-niittuaniñ ilaan kamañtuat aquppiutañisa, ^a ^{5,6}sulı Jesus Christ-miñ ukpignaqsvilugich

^a 1.4 a Ex 3.14. b Rev 4.5; Is 11.2.

quliaqtuaqtuamiñ, sivulliuñaruamiñ tuqqunmiñ aṅṅiñmi, suli atanaurauruamiñ umialipayaañiñun nunam. Jesus pivuuttagiñagaatigut, aasii tuquvluni atanniqsima-rainagaatigut piḷuutiṅṅiñnik, aasii katihuta atanniqsimaviñmiñun añaayyuliqsipautquvluta savautilugu ilaan God-ini Aapagikkaniḷu. Jesus Christ nangaqtauli naluruuraañiqsauluniḷu suañṅatiqpaqatilaaña taimuña isuitchuamun. Amen.^{b c}

⁷Iḷisimasitchi uvva, ilaa qaiñiaqtuq nuvuyatigun, aasii iñupayaat tautugniagaat iluqaḡmiglu kapiriñisa. Suli iluqaḡmiñ iñuñi nunam uḡgualaniaqtut isumaaliqpaiḷlutuñ ilaa pisigilugu. Tainna piḷi. Amen.^d ⁸Uvaña Alpha-uruña Omega-uruñalu, aullaqisaaq isuuruaḡlu, uqaqtuq Ataniq God, ittuuaq inñaruuaḡlu qaiyumaqtuaḡlu, Sapiḡñaqtuaq.^e

Qiniqtuuraaq Tautukḷugu Christ

⁹Uvaña John-guruña, aniqatiksi atausiñṅuqataunjavluña piqatigigivsi nagliksaaḡutini pisigivlugu Christ, piqatigipkaqtuaq ilivsiññun atanniqsimmanmiñi, suli piqatigipkaqtuni ilivsiññun qimmaksaliyairrunmi Jesus Christ pigipkakkaniñi uvaptiñun. Qikiqtamuktitaunaruña atiqatuaq Patmos-mik pisigivlugu algaqsruiniña God-im uqaluanik pisigivlugulu quliaqtuaqaḡniña iḷisimakkamnik Jesus Christ-kun. ¹⁰Uvluañi añaayyuvikaapta Ataniḡmun Ilitqusiḡiksuum aṅalanṅagaña, aasii tusañaruña nipatuvluni nivliqsuamik tunumniñ tusaaruni nipauḷuktautitun ittuam, ¹¹uqallaktuaq, Aglautikkich sut tautukkatini makpiḡarriḷugich aasii tuyuḡilugich tallimat malḡugnun añaayyuviniñun, Ephesus-mun Smyrna-mullu Pergamum-mullu Thyatira-mullu Sardis-mullu Philadelphia-mullu Laodicea-mullu.

¹²Tavrani kiniañaruña tautuksaḷugu uqaqtuaq uvamnun. Tavraasii kiniaqama tautuñagitka tallimat malḡuk kaviqsuaniñ maniñniñ qulliqagviḷiat. ¹³Aasii qitqanni qulliqagviich ittuuaq Iḡniñatun Iñuum, annuḡaṅjavluni akuqturuamik isigagmiñun-aglaan, suli satqagutiqaqtuni kaviqsuamiñ maniñmiñ.^f ¹⁴Nusañi qatiqtiḡiñarut qatiqtuatun imnaim mitquatun, aputitullu. Irrak inñaruk igniqtuñ ikualaruatun.^{g h} ¹⁵Ilaan isigañi qiniñagañarut qivliqsagtatun uvluyuiḷatun, ignikun qivliqsagḷugu, suli ilaan nipaa tusaḡnañaruq quḡluqtaqpaktun.ⁱ ¹⁶Ilaan taliqpiñmiñi tigumiaḡiñagai tallimat malḡuk uvlugiat. Ilaan qanḡaniñ qaiñammuiq ipiktuaq avanmun kiiñalik savikpak, suli ilaan kiiñaña siqiniñiqtuñ inñaruq, qaummaḡigviksraiqsuaqtuni siqiniñaaqtuatun. ¹⁷Tavra tautukapku ilaa, ulḡuñaruña sivuḡaanun tuquruatun. Aasii ilaan iḷiñagaa taliqpiñi uvamnun uqallaktuni, Iqsiñak. Sivulliuñaruña aqulligḷu.^j ¹⁸Iñuuruña. Tuquñagaluqaṅuñaa, tautuḡiñ, iñuusagataqtuña taimuña isuitchuamun. Atanniqsimsiniktuna tuqqunmun inaannullu tuquñaruat. ¹⁹Pañmapak aglautikkich sut tautukkatini, sut piruat, sullu piyumaqtuat tavraniñaaglaan. ²⁰Ka ṅiqsiñaqsiñiksrañat innaittuq tallimat malḡuk uvlugiat tautukkaqpiñ taliqpiñmiñi, suli tallimat malḡuk maniich kaviqsuat qulliqagviich. Tallimat malḡuk uvlugiat sivuniḡigaich tallimat malḡuk añaayyuviiñ isaguliñisa, aasiḷi tallimat malḡuk qulliqagviich tallimat malḡuk añaayyuviiñ.

Tuyutit Uqaluich Ephesus-mun

2 ¹Isaḡulḡanun añaayyuvium Ephesus-mi aglaḡiñ inna. Uqaluñi taavruma tigummiruam tallimat malḡugnik uvlugianik taliqpiñmiñi, pisuaqtuam akunḡanni tallimat malḡuk kaviqsuat maniich qulliqagviich. ²Iḷisimagitka

^b 1.5 a Is 55.4. b Ac 26.23; Col 1.18. c Ps 89.27. ^c 1.6 Ex 19.6; Rev 5.10; 20.6.

^d 1.7 a Dn 7.13; Mt 24.30; Mk 13.26; Lk 21.27; 1 Th 4.17. b Zec 12.10; Jn 19.34,37. c Zec 12.10; Mt 24.30.

^e 1.8 a Is 41.4; 44.6; Rev 1.17; 22.13. b Ex 3.14. ^f 1.13 a Dn 7.13. b Dn 10.5. ^g 1.14 Dn 7.9.

^h 1.14-15 Dn 10.6. ⁱ 1.15 Ez 1.24; 43.2. ^j 1.17 Is 41.4; 44.6-8; 48.12; Rev 1.8; 2.8; 22.13.

savaasi, siggaaqtusi qinuirrutikullu iglutuasi, suli qanuq ilatchilaisilaanannik piluktuat inuich aglaan uktuonavlugillu tamatkua taiguqtuat inmiinik tiliranik piunpitkaluanngamin, aasii ilitchugivlugich saglutilaanannik. ³Ilisimaruna iglutuirusi ihuilliugutunik qinuihusi, suli iglutuivlusi pisigivluna, aasii qapinaitchusi-suli. ⁴Aglaan uumiina ivigaumagitkivsi. Pivuttagitkivsiina panmapak pisaqqaagusivsiinini. ⁵Isumalaagutigisiun pivuttagitkivsi qaaqsi uvamnun ukpiqqaavsi. Isumalitqigitchi, aasii piqqaagusivsiun savautilluatatqiksalgilluna. Isumalitqinisaaguvsi, qailuna piigaginiaigiga qulliqagviksi inaani. ⁶Aglaan uumiina ivigaummatigivsi. Uumigivsi pilgusigich pigiitchuat Nicolaitans, uvaputtauq. ⁷Siutiqaqtusi tusaggatiksranik, naalagnisitchi Ilitqusiiksuum uqautininiik ayaayuliqiruanun. Inuich akimaruat nigipkagniaigitka napaaqtuani inuunaqtuam nauruami nautchiaqagviani God-im.^k

Tuyuutit Uqaluich Smyrna-mun

⁸Suli isaqulganun ayaayuvium Smyrna-mi aglagiin. Uqaluni sivulliuuam aqulliuuavlu, tuqunaruam suli anjaruam.^l ⁹Ilisimagitka ihuilliugutisi iliappaunisi, aglaanami umialgursi. Ilisimaruna sanutichisaannik ilivsiinik tamatkua Jew-guniruat God-im inunji inugitkalkuaqtillutun God-mun, aglaan savautigaat Tuunga. ¹⁰Sivuugaginagu nagliksaagutigiyumaagaqsiikkaqsi. Uvva, Tuungaum isiqtaupkaqsaumaagaqsigai ilasi, uktuutaqtuvlusi. Tavraasi uvluni qulini ihuilliugutiqaqagniaqtusi. Ukpigutiqaqitchi tuqunivsiinun-aglaan, aasiili akiliinianiagivsi inuggusigvsi isuitchuamik niaqugusigmatun. ¹¹Siutiqaqtusi tusaggatiksranik, naalagnisitchi Ilitqusiiksuum uqautininiik ayaayuliqiruanun. Tamatkua akimaruat tuquvsaaqniaqitchut igluani tuqutum.^m

Tuyuutit Uqaluich Pergamum-mun

¹²Isaqulganulli ayaayuvium Pergamum-mi aglagiin. Uqaluniniik taavruma piquqtuam ipiktuamik avamnun kiiinalinmik savikpanmik. ¹³Ilisimaruna sumi inuutilaavsiinik, Satan-gum analatchiviani inunuk. Iumun ituuagursi uvamnun, ukpigutainaitchusiunni uvamnun Antipas quliaqtuaqatuaq uvannik tuqutaumman, Satan-gum inuuviani. ¹⁴Aglaan uvva naggukutiqaqmiuna inukitchuanik ilivsiinun. Ilaqaqtusi tuvrairuanik isaurrutininiik Balaam, isaurrinjaruam Balak-mik Israel-guruat piluksitqivlugich, nigilutin aitchuutaunjaruanik inuuraqpanun, suli allatuqivlugich.ⁿ ¹⁵Aasisuli ilaqagmisi tuvrairuanik pigiitchuamik isaurrutininiik Nicolaitans. ¹⁶Isumalitqigitchiasii. Isumalitqigitkivsi, ullagnasuaqniaqivsi aasii anuyaglugich taipkau inuich savikpanmik piruamik qanimni. ¹⁷Siutiqaqtusi tusaggatiksranik, naalagnisitchi Ilitqusiiksuum uqautininiik ayaayuliqiruanun. Akimaruat niqisriinianiagitka ilanjanik iriqsimaruam maana-m, suli aitchuglugu qatiqtuamik uyaqanmik, nutauruamik atigmik aglausimaruamik uyaqanmun inuuum kialiqaa nalukkanjanik aglaan kisimi aitchuusiaqatuaq.^o

Tuyuutit Uqaluich Thyatira-mun

¹⁸Isaqulganulli ayaayuvium Thyatira-mi aglagiin. Uvva uqaluni Iginjata God-im, iriqaqtuam ikualaruatun igniqutun, isiganilu ituat qivliqsagtatun uvluyuilatun. ¹⁹Ilisimagitka savaasi, pivuttagitkivsi ukpigutiksi lu savaurriinisi qinuihusi iglutuiniqisi. Ilimammiiuna panmapak savathamaaqtusi pisaqqaagnivsiinini. ²⁰Aglaan una ivigaummatigitkiga ilivsigun. Ilivsi ilatchiqulugu taamna agnaq

^k2.7 a Gn 2.9; Rev 22.2. b Ez 28.13; 31.8. ^l2.8 Is 41.4; 44.6; 48.12; Rev 1.17; 22.13.

^m2.11 Rev 20.14; 21.8. ⁿ2.14 a Nu 22.5,7; 31.16; Dt 23.4. b Nu 25.1-3.

^o2.17 a Ex 16.14-15; 16.33-34; Jn 6.48-50. b Is 62.2; 65.15.

Jezebel-tun ittuuaq, taiguqtuaq inmiñik uqaqtaanik God-im, suli ilisaurrivluni sagluqivlugi!lu kivgatka allatuqtautquvluqich, suli nigítquvluqich niqinik aitchuutaunjaruanik inuuraqpañnun.^p ²¹ Aitchunagaluağiga piviksramik isumalitqiquvluq, aasii isumalitqigunñinaruq allatuqtauniğmigun. ²² Taamna pisigilugu ilaalu inui!lu allatuqatiñi pipkağniagítka nagliksaağutiqpañmun iginmatun siñigvinñinun nagliksaaqaktuam. Taamna piñiağiga pañmapak isumalitqinjsuaqpata piluktuanin pikkamiñniñ piquatigivluq.^q ²³ Suli uvaña tuqunniagítka miq!qtunji. Aasii añaayyuliqiruapayaat nunallaani ilitchuğiniaqtut uvañautilaamnuk ilisimaruq inuich isumanñiñnik piyummatinñiñglu. Suli paaqhiğniagivsi atausiullaalusi sutigun piñaravsigun.

²⁴ Aglaalli ilivsi ilasi Thyatira-mi kamaksriñaitchut taavrumiña pigiitчуakun ilisaurrunmik, ilisaagñaitkiksi inuich tairañat nalupkapiagatakkaña Satan-gum. Sumik allamik piraksriğñianjtkivsi, ²⁵ tuniqsimapiagumausiag laan ukpiğutiqatuiññağlusi suli nalaunjaruakun inuulusi qaitchiagilunja. ^{26,27} Inuich akimaruat, inuutuiññaqtuat uvaña pitqutiptun isuanunaglaan, atanignausiğniagítka aitchuusiaptuttauq ittuamik atanignaqunmik Aapamniñ. Atanignausiğniagítka atanniqsimannikkumiñaqsilugich nunaauruanik, atanniqsimayumiñaqsilugich suaññatiqpapiagatamik, saagaqatuatun umialgum anautañjanik savi!hamik, aņalatağiyumiñaqsilugich sigliğnisigilugich inuum siqummayaqaqsalanmatun qikuyyaq utkusik.^r ²⁸ Aasisuli aitchuğniagítka uvluğiamik nuisuuruamik uvlum sivuurañani. ²⁹ Siutiqaqtusi tusagatiksrañnik, naalağnisitchi Ilitqusiğiksuum uqautinñiñik añaayyuliqiruanun.

Tuyuutit Uqaluich Sardis-mun

3 ¹ Isagulinanulli añaayyuvium Sardis-mi aglagiñ. Uqaluñiñik taavruma piqaqtuam tallimat malğugnik ilitqusiñiñik God-im tallimat malğuglu uvluğianik. Ilisimagitka savaasi, ilisimanagaluaqłusi inuuruallirauvlusi uvamnun, piqasiqsuutiapiagatanjitchusi uvamnun, tuqunjaruatuñ i!łusi. ² Tavraasii qiptaigitchi, suañasi!aaqsuñ pigilaurakkaqs-suli god-iliqinivsiñni, tuqupağatağmatun piñaiññaan. Qanuq ilitchuğigivsi taamna pigilaurakkaqsusuli inuqsimaruq iviğamanağumiñağluni sivuğaanii God-im. ³ Itqaumasuñ taamna ilisaurrusiaqsi tusaañakkaqsilu. Kamagisuñ isumalitqiglusilu. Qiptainjsuağuvsi, ullagniağivsi tigligayuktitun, ilisimayumiñaiñmisi kisumi ikarrağmi ullautiniaqtilaamnik ilivsiññun, isivğigiagłusi.^s ⁴ Kisinñuqtaqałaurağaluaqtusi inukitchuanik inuñnik Sardis-mi piluusiqinitchuanik, annuğaatiñ piguaqsailimmatun, aasii ilaisa pisuaqatiginiagaanna qatiqtuanik annuğaagağlutuñ, qanuq ilinich nalliummatirut. ⁵ Inuich akimaruat annuğaagñiaqtut tainna qatiqtuanik annuğanik, suli piyağumiñaitkitka ilaisa atinich makpiğaanñiñ God-im inuuruatigun, aglaan uqallausiğiniagítka uvaña pigini!lugich takkuani Aapama isagulinjsalu.^t ⁶ Siutiqaqtusi tusagatiksrañnik, naalağnisitchi Ilitqusiğiksuum uqautinñiñik añaayyuliqiruanun.

Tuyuutit Uqaluich Philadelphia-mun

⁷ Isagulganulli añaayyuvium Philadelphia-mi aglagiñ. Uqaluñiñik piluutaitchuam ilumun ittuavlu, piqaqtuam atanignaqunmik pitchiğiiyutaatun David, aņmağumiñaağlugu inuñmun umikkumiñaağlugu, suli umiglugu inuñmun aņmağumiñaağlugu.^u ⁸ Ilisimagitka savaasi. Ilisimaruña mikiruanmik suaññatiqaqtusi.

^p 2.20 1 K 16.31; 2 K 9.22,30.

^q 2.22-23 a Ps 7.9; Jr 17.10. b Ps 62.11-12; Pr 24.12; Ez 18.30; 33.20; Mt 16.27. ^r 2.26-28 Ps 2.8-9.

^s 3.3 Mt 24.43-44; Lk 12.39-40; Rev 16.15. ^t 3.5 a Ex 32.32-33; Ps 69.28; Rev 20.12. b Mt 10.32; Lk 12.8.

^u 3.7 Is 22.22; Job 12.14.

Kamaginagisi ilisaurrutitka, suli ukpiġnaġarusi uvamnun. Aitchuġagivsi piviksramik savaurriñiġmun iñuum upkuatun umikkumiñaisaġatun. ⁹Naalaġnisitichi. Taapkuali iñuich pigipkaqtuat Satan-mun, sagluturuat Jew-gunivlutinj Jew-guñillaġmij, ullautipkaġniaġitka ilivsiññun aasii purvigipkaġlusi uqallakkumiñaqsiġugich ilivsi uvamnun piviuttaġinivlusi. ¹⁰Pisigivlugu kamaksriġaniqsi piraksriutumnik qinñiġluni iglutuiñnikun, uvaġa qaunaginiaġivsi uuktuaqtauguvsi qaiñiaqtuamiñ iñupayaanun, uuktuaguglugich iñupayaurat nunamittuat. ¹¹Qaiyasiruġa. Atuqsiuġ suanġatilauraq pigikkaqsi iñuġmun aatitchumiñailłusi akilisiaksramik akimaguvsi. ¹²Iñuk akimaruaq nayummasiutiruatun piñiaġiga aġaayyuvikpaġani God-ijma, aasii sumikunnii tavraġa aniñiaġitchuq. Suli aglaġniaġiga atiġa God-ijma ilaanun, suli atiġa iniquaġan God-ijma, nutauruaq Jerusalem atqaġniaqtuaq God-imniñ qilaġmiñ. Suli aglaġniaġiga ilaanun nutauruaq atiġa. ¹³Siutiqaqtusi, tusagġatiksrāġnik naalaġnisitichi Ilitqusiġiksuam uqautiñiñik aġaayyuliqiruanun.

Tuyuutit Uqaluich Laodicea-mun

¹⁴Suli isaġulġanun aġaayyuvium Laodicea-mi aglaġiñ. Uqaluñiñik Amen-guruam, ukpiġnaqtuam ilumullu ilitchuġipkairuam God-im ilumun ittuananik, aullaqisaaguruuq iluqaiññun God-im savaaġiñun. ¹⁵Iłisimagitka savaasi. Akililisiqunġikivsiġa, naagga kipiġniugutiqaġanġikivsiġa. Nigliñiaġitchusi uutiqsiñaiñmisi. Qanutun nalliġanun nigliñiaqtuavlu uunaqtuavlu atausiġuqugaluġivsi. ¹⁶Tavraasii, pisigivlugu uunnaavyugniqsi, nigliñiaġiññiqavsi naagga uutiqsiñagłusi, tivvuaqsatñiaġuġivsi qanimniñ. ¹⁷Qanuq uqaqtusi inna, Suilliuġitchugut uvagut. Suġallirugut uvaptiñnik piłluatautivluta. Tainna uqaqtuasii nalurusu qanutun piilliuqtuagutilaavsiññik nagliñiaqtuavsiññiglu. Irrusiqaqtusiuvva iliapaktun annuġaagitchuatun ayaġaruatullu. ¹⁸Tavra piraksriġivsi utiqvulusi uvamnun ilumutun suġallakkumausi, tauqsiġmatun piłusi uvamniñ kaviqsuapiġatamik manijmik. Tauqsiġitchiłu qatiqtuanik annuġaanik atiraksravsiññik aasii matulugu kanġunaqtuaq annuġaiññiqsi. Tauqsiġitchi-suli maratchimik irigiksautiksravsiññik tautuksiłasiyumausi. ¹⁹Tamatkua piviuttaġikkatka, suaguugitka tatavsafugilłlu, taamna pisigilugu kipiġniugutisiġa isumalitqilłusi. ²⁰Uvva, makitaruġa upkuami tiġlukuqtuġa. Kialiqaa tusaagumiġ nipiga aasii upkuilługu upkuuq, itchaqiniġiga aasii nigiqatigilugu, ilaattaq uvaġa nigiqatigilunja. ²¹Iñuich akimaruat aquppiqaġipkaġniaġitka saniġaani umialgunimni aquppiutama, uvaptuttaq akimavluġa aquppiqaġiutimmatun saniġaani Aapama aquppiutaġisa. ²²Siutiqaqtusi tusagġatiksrāġnik, naalaġnisitichi Ilitqusiġiksuam uqautiñiñik aġaayyuliqiruanun.

Nanġairuat Qilaġmi

4 ¹Taapkua aquatigun tautuktitaavsaġaruġa, tautukługu upkuuq aġmaqtuaq qilaġmi. Aasii nipi tusaġakkaga uqaġman uvamnun nipaułuktautitun uqallaġaruq, Mayuġiñ uvuġa, tautukkitchumagikpiñ sunik nalaunniaqtuanik uuma aquagun. ²Tavrauuvva Ilitqusiġiksuam aġalannagaġa, aasii tautukługich umialgum aquppiutaġi qilaġmi, taamnalu aquppiruaq aquppiutani. ³Aasii taamna aquppiruaq tavrani qinñiaqaruq akisuruam isinġam uyaġaum qivliġniġatun uyaġauvlu kavigniatun igniqun, aasii avataanni umialgum aquppiutaġisa rainbow inġaruq qinñiaqaruq qivliqtuutun suġaqtuutun uyaġaktun. ⁴Avataanni umialgum aquppiutaġisa inġammiut iñuiñnaq sisamanik umialgich aquppiutaġich, aasii aquppiġarut iñuiñnaq sisamat umialiqnat, annuġaġaruat

⁹ 3.9 a Is 49.23; 60.14. b Is 43.4. ¹⁰ 3.12 a Rev 21.2. b Is 62.2; 65.15. ¹¹ 3.14 Pr 8.22-31; Jn 1.3; Col 1.15,18. ¹² 3.19 Pr 3.12; He 12.6. ¹³ 3.21 Jn 16.33; Rev 5.5. ¹⁴ 4.2-3 Ez 1.26-28; 10.1.

qatiqtuanik, niaqugutiqaqlutinj kaviqsuanin maninini. ⁵Umialgum aquppiutanin qammaatitanaruq igniguuqpatitaqtuaq, sulisukpaluk kalluularaqaqtuaqlu. Sulisivugaanni umialgum aquppiutanisa ikualammiut tallimat malguk naniguat, taapkua tallimat malguk ilitqusiŋi God-im. ^b ⁶Sulisivugaanni umialgum aquppiutanisa ilaaptaugmanna tagiuq igalauraq, qaummaqtigivluni sikutun qaummaqtuatun. Sulisavataanni umialgum aquppiutanisa avatinj ittut sisamat uumaruat savaat irisunainnat saamikkun tunumikkullu. ^c ^d ⁷Sivulliq uumaruaq savaaq qinnaqanaruq lion-tun, iglua aasii uumaruaq savaaq anayukliqqatun qimuktitun, pinayuaq uumaruaq savaaq kiiinaqanaruq inuum kiiinanjanik, aasii sisamanat uumaruat savaat ihuni tinmillaruatun tinmiaqpakturn. ⁸Aasii taapkua uumaruat savaat sisauruat, ilimikkullaa itchaksrallaanik isaguqanarut, irisunainnavlutinj isagunich ilulinnaanjisigullu silalinnaanjisigullu. Aasii atunaiuinjarut uslukkaluami unnuamilu,

Piluutaichuq, piluutaichuq, piluutaichuq Ataniqu God sapignaqtuaq, injaruaq ittuaqlu qaiyumaqaqtuaqlu. ^e

⁹Tavra qakugupayaaq sisamat uumaruat savaat atuusigmata nangaunmik qiksiksraunmigu quyyatiniglu taavrumuna aquppiruamun umialgum aquppiutanini, inuuruam taimuna isuitchuamun, ¹⁰inuinnaq sisamanik umialignat puttaqtut sivugaanun aquppiruam umialgum aquppiutanini aasii nangaqlugu taamna inuuruuq taimuna isuitchuamun, mattaqlugich niaqugutitinj aasii ilivlugich sivugaanun umialgum aquppiutanisa, atuqlutinj,

¹¹Ataniquput God-ikpullu, nalliummatirutin ilivich aitchuusiaqaguvich nangaunmik qiksiksraunmigu atanignaunmigu, qanuq ilivich savanagitin supayaurat, sulisilivich pisuutipkun igliqtut savaagunaruq.

Immuat Makpigaat Imnaiyaaqlu

5 ¹Tautunjammiuna taliqpiani taavruma aquppiruam umialgum aquppiutanini immuanik makpigaanik aglaqaqtuanik ilumikkullu silatimikkullu, nipititaqtut tallimat malgugnik nipitirrutinik. ^f ²Sulisautunjammiuna sapignaqtuamik isagulinmik nivliqsuamik nipatuvluni, Kiina nalliummativa qauqtigumiinaqlugich nipitirrutinjich anmaglugillu immuat makpigaat? ³Tavraasii kiapayaaq qilanjmi naagga nunami naaggaunnii nunam ataani anmagumiinaingaich immuat makpigaat naaggaunnii taiguagumiinaingaich. ⁴Tavra qianaruna atqunaqluna pisigivlugu inuinnaigmans nalliummatiruamik anmagumiinaqlugich immuat makpigaat naaggaunnii taiguagumiinaqlugich. ⁵Tavrani ilanata umialignat uqallautinjagaana, Qianak. Uvva inuum suanjanatipaqaqtuam Lion-tun, manjuqaqtuaq Judah-miin, kijnunguruuq David-mun, akimanaruq anmagumiinaqsvlugillu immuat makpigaat, piigumiinaqsvlugillu tallimat malguk nipirrutinjich. ^g

⁶Aasii akunganni umialgum aquppiutanisa sisamallu uumaruat savaat umialignallu, tautunagiga Imnaiyaaq makitauruq, qinnaqaqluni tuqutaunaruatun, tallimat malgugnik nagruqaqluni sulis tallimat malgugnik iriqaqluni, taapkua sunauvva tallimat malguk ilitqusiŋi God-im tiliraunaruat iluqaanun nunamun. ^h

⁷Tavra imnaiyaaq ullautinjaruq aasii tiguvlugich immuat makpigaat taliqpiani aquppiruam umialgum aquppiutanini. ⁸Tavraasii tiguaniqmagich immuat makpigaat, sisamat inuuruat savaat inuinnaq sisamallu umialignat punjarut sivugaanun Imnaiyaam. Ilinjich atuqtuuraqallaanjarut nuqaqtulinjnik, kaviqsuamillu manijmiin

^b 4.5 a Ex 19.16; Rev 8.5; 11.19; 16.18. b Ez 1.13. c Zec 4.2; Rev 1.4. ^c 4.6 Ez 1.22. ^d 4.6-7 Ez 1.5-10; 10.14.

^e 4.8 a Ez 1.18; 10.12. b Is 6.2-3. ^f 5.1 Is 29.11; Ez 2.9-10; Zec 5.1.

^g 5.5 a Gn 49.9. b Is 11.1, 10. c Jn 16.33; Rev 3.21. ^h 5.6 a Is 53.7. b Zec 4.10.

iluqaǵmıñ makıtañarut avañugich umialgum aquppiutañı avataanniñu umialıñnat sisamauruallu uumaruat savaat, aasii iluqaǵmıñ sitquqlutıñ punñarut sivuǵaanun umialgum aquppiutañısa aasii nangaqlıgu God, ¹²uqaqlutıñ, Amen, nangaun kamañaqsilǵullu isumattullu quyyallu qıksikkullu ataniǵnaqullu sapiǵñauullu illi God-iptıñnun taimuǵa isuitchuamun. Amen.

¹³Tavrani ilañata umialıñnat apıǵıñagañı, Kisut makua iñuich annuǵaaqatuat qatıqtuanik akuqturuanik, sumıllı qairuat? ¹⁴Ilaa kiunǵagıga, İlivich ilısmarutin. Aasii ilaan uqallautıñagañı, Tamarra taapkuagurut pilluktuat kamañaqtuamiñ naglıksaaǵutiqpañıñ, iqaǵıñagaich annuǵaatıñ aasii qatıqsıvılgıch auñanik İmñaiyaam.^z ¹⁵Taamna pisıgıvlıgu ilıñıch sıvuǵaani makıtarut aquppiutañata God-im, sulı savautıvlıgu uvlumi unnuamiñu iluani añaayyuvıkpañan, aasiilı taavruma aquppiruam umialgum aquppiutañıñi piyaquqtalıñıñagı nayuǵlugich. ¹⁶Kaaksıu tqıkkumiñaitchut imıǵısiutqıkkumiñaitchullu, sıqıñıgum uunñiqalatchiñıñaitkai pasıñıñalalugich,^a ¹⁷qanuq İmñaiyaaq qıtqanniittuq umialgum aquppiutañısa qaunaksrıginiñaat imñaiqırısın, sulı ilaan aullatiniñaı imıǵnıñ inñuunaqtuanun, sulı God-im qulvipayaat piıǵıñıñagı iriñıñıñıñ.^b

Tallimat Malǵuñuutaat Nipitirrutit

8 ¹Tavra İmñaiyaam añmaǵmagu tallimat malǵuat nipitirrutit, nıpaıǵruumñınarut qılañmi kaıvallagnıgum avvasuñnañani. ²Tavraami uvañı John tautuñagıtka tallimat malǵuk isaǵulǵıch makıtaruat sıvuǵaani God-im, sulı tallimat malǵugnik nıpaıuqluktautınik aitchuusiaqañarut. ³Sulı allaptaıuq isaǵulik qaiıvlıni makinñaruq ikıpkaiıñımi kaviqsuamiñ manıñmiñ tivraǵıksautıqaǵvıñmik saagaqlıni, sulı aitchuusiaqañaruq atqunaqlıgu tivraǵıksaunmik avutıgıtıvılgıgu añaayyutaannun God-im iñuñısa, naavitquvlıgu manium kaviqsuam ikıpkaiıvium qañanı sıvuǵaani umialgum aquppiutañata.^c ⁴Tavra avyua tivraǵıksautim qunmuñaruq piqasıqlıni añaayyutiñıñıñik God-im iñuñısa isaǵulgum naavitana ikıpkaiıvımun sıvuǵaani God-im. ⁵Tavraasii isaǵulgum tıgunagaa tivraǵıksautıqaǵvik aasii immıqlıgu ignıgmik ikıpkaiıvıñmiñ, aasii mıluqsautıvlıgu nunamun. Sulı kalluularraqsınaruq, nıpaturuallu sukpaluktuat, ignıguuqpatıtaqtuaglu, sulı nuna aıvıvlıni.^d

Nıpaıuqluktautit

⁶Tavra tallimat malǵuk isaǵulǵıch tallimat malǵugnik nıpaıuqluktautıqaqtuat itqanaıgutiñagaich nıpaıuqluktaqsagumavlutıñ. ⁷Sıvullıq isaǵulik nıpaıuqluktañaruq. Tavra natatquǵnat ignıglı ilañavlıni auñmik kuvıñaruq nunamun. Aasii nuna piñayuiǵuñıgu piñayuañnun nuna ikırañaruq, sulı piñayuiñıch napaqtut ikırañammıut, sulı iluqanı sunaaqtuag ivik ikırañaruq.^e ⁸Iglıa isaǵulgum nıpaıuqluktañammıuq. Tavraasii sunakıaq igǵıqpaktun ittuag ikualavlıni ignıgmik igıtañaruq taǵiumun.^f ⁹Sulı piñayuiǵuñıgu taǵıuq piñayuaq auñaruq, piñayuiñıch uumaruurat nıgrıttı taǵıumi tuqñarut, sulı piñayuiñıch umıaqpapayaurat suksraunǵıqsavıvlutıñ.

¹⁰Piñayuaq isaǵullak nıpaıuqluktaıgıtıhuq. Tavra uvluǵıaqpak katanaruq qılañmiñ, ikualaruatun nanıǵuatun, aasii kattaqıvılgıch piñayuiñıch kuugıch maqsraluktuallu imǵıch.^g ¹¹Atıña uvluǵıam Tıvıluqtuag. Piñayuiñıch imǵıch tivıluksınarut, aasii iñuñıaktuat iñuich tuqñarut imıqlutıñ, qanuq tivıluksıpkatıñaruq imıq.^h

^z7.14 a Dn 12.1; Mt 24.21; Mk 13.19. b Jn 1.29; 1 Jn 1.7. ^a7.16 Ps 121.6; Is 49.10.

^b7.17 a Ps 23.1; Ez 34.23; Jn 10.1-16. b Ps 23.2; Is 49.10; Jn 4.10; 7.37. c Is 25.8; Rev 21.4.

^c8.3 a Am 9.1. b Ex 30.1,3. c Ps 141.2; Rev 5.8. ^d8.5 a Lv 16.12; Ez 10.2. b Ex 19.16; Rev 11.19; 16.18.

^e8.7 Ex 9.23-25; Ez 38.22. ^f8.8 Ex 7.17-21. ^g8.10 Is 14.12. ^h8.11 Jr 9.15; 23.15.

¹²Sisamaŋat isaġulgich nipauqłuktanaruq. Aasii ilaŋa siqiñġum taaqsinaruq. Siqiñġum ilaŋa taaqsiruaq aktiilaqaŋaruq siqiñiq piŋasuutpan, piŋayuak taaqsivłuni. Tainnatuttauq piŋammiut tatqivlu uvlugiallu piŋayuiniġich. Tainnaasii taapkoa qaummatit ilimmata uvlug qaummaġiiliniaruq irrusimiñiñ, qaummaġiilivlutiktauq tatqiglu uvlugiallu irrusikaamiñiñ unnuami.ⁱ

¹³Tavrani uvaŋa John qivianaruŋa, tusaavluguasii tiŋmiaqpak tiŋmiruaq qutchikłuni siłami nipattuaq nipatuvluni, iłuiłliuġutiqpak, iluiłliuġutiqpak. Qanutun iłuiłliuqtiginiatut inuuruat nunami, nivliqpata allat nipauqłuktaitit piŋasut isaġulgich nivliqsitchaġumakkaŋich.

9 ¹Tavra tallimaŋat isaġulgich nipauqłuktanaruq, aasii tautuŋagiga uvlugiaq kataktuaq qilaŋmiñ nunamun, aasii ilaa aitchuusiaqaŋaruq pitchigiyauteaanik mitailam putum. ²Uvlugiam aŋmaŋagaa mitailaq putu, tavraniŋa isiq mayurraqsinaruq puyuatun kamanaqtuam igniġum, suli siqiñiq siłalu taaqsinaġik itchim putumiñ mitailamiñ.^j ³Tavrani itchimiñ salapqinarut nuttagayuich nunam qaananun, aasii suaŋŋasiqsaujarut ittuumik suaŋŋataatun igutchaqaŋisa kapputilgich nunam.^k ⁴Iliniġich uqallausiaqaŋaruq maqutchtiquiñiġugich iviniñiġik nunam naaggaunni qanusipayaanik suŋaaqtuanik nauruanik napaaptupayaaniglu, aglaatualuk tamatkuniŋa inulimaanik nalunaiñjutaitchuanik nalunaiñjutchiutaanik God-im qaunisiġun. ⁵Tamatkua nuttagayuich nagliksaaqtitchipkaqtanaruq inuñnik tallimani tatqiñi, aglaan tuqunjiñiñaglugich. Aasii kiiqsiuġniŋat kapputiŋisa injarut nagliksaaġnaġniŋatun kapputaata igutchaqpaum. ⁶Tavraasii taipkunani tallimani tatqiñi inuich tuquyumałhaaġniagałuaqtu tuquyumiñaiñiñiaqtut. Kiiqsiuqpaiłłutiŋ kipigniġniagałuaqtu tuqusuglutin.^m

⁷Nuttagayuich qiñiñaqanaruq tuttuqpaktun aŋuyagumiñiñaqsaanaruatun. Niaqujiniñ inŋammiut qiñiñaqatuat niaquġutiŋ savaaġuruatun maniŋmiñ kaviqsuamiñ, suli kiiñaqaqłutiŋ inuiktun.ⁿ ⁸Mitquŋich ilaaptauġmakua aġnat nuyanġich, aasii kigutiŋich lion kigutiŋisitu.^o ⁹Satqaŋich matuqaŋaruq qiñiñaqatuanik saviłhatun satqagutitun. Suli sukpaluat isaġuŋisa injarut tuttuqpirautitun aksraliġtuatun sukpaluktaġmata tuttuqpaich paŋalgutimmatigich aŋuyaktuanun.^p ¹⁰Tamatkua nuttagayuich pamiuqaŋaruq igutchaqpaaktun kapputiliktun suli kavluivłutiŋ. Suli suaŋŋatiqaŋaruq anniaqłiłłutiŋ pamiumiñnik inuñnik tallimani tatqiñi. ¹¹Umialiqanaruq atanniqsimarimiñnik isaġuliñnik aŋalatchiruamik mitailamik putumik. Ilaan atqa Jew-guruat uqausiatiġun Abbadon, aasiili Greek-gich tagġisiqagaat Apollyon, sivuniŋak Maqutchiri.

¹²Sivulliq iłuiłliuġutiqpak qaaniŋaniktut. Uvva, malġuk iłuiłliuġutiqpaak qaiyumaatqut-suli taavruma aquaġun. ¹³Tavrani itchaksraŋat isaġulgich nipauqłuktanaruq. Aasii tusaanaruŋa nivliksuamik kaŋiġalluñiñiñ kaviqsuamiñ maniŋmiñ ikipkaivium God-im sivuġaaniittuam.^q ¹⁴Uqallaktuamik itchaksraŋannun isaġulgich nipauqłuktautiliŋmun, Pituikkich sisamat isaġulgich pituiksamaruat kamanaqtuami kuŋmi Euphrates-mi. ¹⁵Tavra sisamat isaġulgich pituqsaujarut, tigummiraaruat itqanaiqsimmativlugich ikarramun, uvlumun, tatqimun, ukiumullu, tuqutchiruksrautavlugich piŋayuiniñiñik inupayaat. ¹⁶Inuġiaktiilaŋat tusaanagiga aŋuyaktit kakaksiraqtuut inuġiaktiilaqaŋaruq 200 million. ¹⁷Aasii uvaŋa John qiñiqtuuraamni tautuŋaġitka tuttuqpaich kakaksiraqtuallu. Satqagutiqaŋaruq qaummasiaqtuanik kaviqsuanik igniqtun suŋauraaqtuatuallu sapphire uyagaġkun, quqsuqtuatuallu sulphur-tun. Suli niaquŋich tuttuqpaich qiñiñaqanaruq lion niaquŋisitu, suli aniġniqaŋaruq igniġmik itchimiglu tivlukuamiglu kakavyaŋmik. ¹⁸Taapkuunuuna piŋasutiġun iłuiłliuġutiqpaġtiġun inuich piŋayuiniġich tuqutaanaruq,

ⁱ 8.12 Ex 10.21-23; Is 13.10; Ez 32.7; Jl 2.10,31; 3.15. ^j 9.2 Gn 19.28. ^k 9.3 Ex 10.12-15. ^l 9.4 Ez 9.4. ^m 9.6 Job 3.21; Jr 8.3. ⁿ 9.7 Jl 2.4. ^o 9.8 Jl 1.6. ^p 9.9 Jl 2.5. ^q 9.13 Ex 30.1-3.

ignikun itchikullu tivlukuakullu kakavyakun aniġniġikkaŋatigun tuttuqpaich.

¹⁹Qanuq suaŋŋatiniġich tuttuqpaich inŋarut ilaisa qaniŋiñiñi pamiuŋiñiñilu, pamiuŋich nimigiatur inŋarut niaquqaqłutiŋ, aasii satkugivlugich kiiqsuqtirrutigiŋagaich iñuŋnun.

²⁰Kisiŋŋuqtanich iñuich tuqutaŋitichuat tamatkunuuna iñuilluġutiqpaiktigun, nutqanaitchut añaayyuvigisuŋaiġlugich savaanich argamni. Añaayyuŋŋaiŋitichut ilitqusiqłunun iñuuraqpalianullu maniŋiñiñ kaviqsuaniñ qatiqtuanillu maniŋiñiñ patukpaŋniñlu uyaġagniñlu qiruŋniñlu, tautulaitchuanun tusaalaitchuanun pisuala itchuanullu.^{r s} ²¹Naaggaunnii isumalitqinaiñmiut iñuauqtuġniġmikkun aŋatkuunig-mikkullu allatuqtauniġmikkullu naaggaunnii tigligagniġmikkun.

Isaġulik Immuagurallu Makpiġaat

10 ¹Tavra uvaŋa John tautuŋalgitchuŋa allamik sapiġñaqtuamik isaġuliŋmik atqaqtuamik qilaŋmiñ maġġusimavluni nuvuyami, rainbow-m qaumanġanik kaivallagutiqaqłuni niaqua. Ilaan kiiñuŋa siqiñiqtun inŋaruq, aasii niuŋik ayyaktun igniġuvlutini. ²Ilaa piqanjaruq immuaguranik aŋmavlugich makpiġaanik saagaqługich. Tavra ilaan inillanagai taliqpiich isigaŋni taġiumun, aasii saumiich isigaŋni nunamun. ³Aasii ququulanjaruq nipatuvluni, lion-tun ugiallaruatun. Ququulaaninman tallimat malġuk kallulavlutiŋ kiunagaat. ⁴Tavra tallimat malġuk kalluich nivlianiŋmata, aglaksagumanaruŋa. Aglaan tusaanjaruŋa uqallaktuamik qilaŋmiñ, Iliŋisimanaqtinnagich tallimat malġuk kalluich uqalugikkaŋich sulii aglautinagich.

⁵Tavraasii isaġulik tautukkaġa makitaruq taġiumi nunamiñlu isaanjaruq taliqpiŋmiñik qilaŋmun,^t ⁶aasii kiliŋnijaruq pisivlugu God iñuuruq taimuŋa isuitchuamun, savaŋaruq qilaŋmik suniglu qilaŋmiittuaniglu, nunamiġlu nunamiittuaniglu, taġiumiglu taġiumiittuaniglu. Isaġulik uqallaŋjaruq, God piñatchianaiqsuqtuq tavrannjaaglaan. ⁷Tavra tallimat malġuat isaġulgich nipauqłuktaqpan, God-im naanniaġaa kanjisiñaiñjaruq sivunniugutigiŋarani uqautigiŋarani kivgamiñun uqaqtigiŋaramiñun.

⁸Tavrani tusaanġakkaġa uqallaktuq qilaŋmiñ uqallatqinjaruq uvamnun, Aullaġiñ, tiguyaqtukkich immuat makpiġaat aŋmaruat arganiñi isaġulgum makitaruam taġiumiñlu nunamiñlu.^u ⁹Tavra ullautinjaruŋa isaġuliŋmun aasii apigivlugu qaitquvlugich uvamnun immuagurat makpiġaat, aasii ilaan uqallautinagaŋa, Tigulugich niġikkich. Siigłanŋulatchiñiaġaluagaatin aqiaġuġni, aglaan siigłaaġniaqtuq honey-sun qaniġni. ¹⁰Tavra tiguŋagitka immuagurat makpiġaat arganiñiñ isaġulgum aasii niġivlugich. Siigłaaqtigiŋarut qanimni honey-sun, aglaan niġianikapkich aqiaġuġa siigłanŋuliŋaruq. ¹¹Tavraasii uqallaurraŋaruŋa, Alġaqsruivsaqtuksaurutin God-im uqaluŋiñik iñugiaktuatiġun iñuktigun nunauruatigullu qanusilimaaniġlu uqausiqaqtuatiġun, umialiktigullu.

Malġuk God-im Uqaqtik

11 ¹Tavrani aitchuusiaqanjaruŋa uuktuunmik ayauppiatun ittuamik, aasii uqallaurraŋaruŋa, Makillutin uuktuġuŋ añaayyuvikpaŋa God-im ikipkaiviglu iñugiaktiilaanallu taapku añaayyuruat tavrani.^v ²Aglaan uuktuġnagu siłalliġ kasimmavik siłataani añaayyuvikpaum. Taamna ilaġinagu, qanuq aitchuutaŋaruq Jew-guŋitichuanun, aasii ilaisa tunmaluginiaġaat ilaaguaqtaŋaruq iniqpak God-mun malġukipiaq malġuġni tatqiñi.^w ³Aasii uvaŋa tiliñiaġikka malġuk uqaqtikka annuġaaqaglugik miitchuŋnik ukiñhaanik, aasii ilinġich suaŋŋasiqsauŋiaqtuk alġaqsruiyumiñaqsiluġik taapkunani 1260 uvluni.

^r 9.20 Ps 115.4-7; 135.15-17; Dn 5.23. ^s 9.20-21 Ex 8.15,19. ^t 10.5-7 Ex 20.11; Dt 32.40; Dn 12.7; Am 3.7.

^u 10.8-10 Ez 2.8-3.3. ^v 11.1 Ez 40.3; Zec 2.1-2. ^w 11.2 Dn 7.25; 12.7; Lk 21.24.

⁴Taapkuak malġuk uqaqtik God-im malġuk Olive napaaqtuk malġuglu qulliqagviik napaaruak sivuġaani Atanġata nunam.^x ⁵Tavraasii kialiqaa anniaġumasagaġaluaqpagik, igniq pikiagaqtuq qaninġinġin aasii suksraunġiqġugich uumigiriġik. Kialiqaa anniaġumasagaġaluaġmagik, ilaa tuqtauruksraġuġaqtuq. ⁶Suanġatiqaġmiu k sialukkumiñaiġlavlugu uvlunġinġin alġaqsruinġimġin, sulġi suanġatiqaġġutinġimignun auguqtillavlugich. Sulġi suanġatisqsaunaru k nuna qanusipayaanik iġuilliuġutiqaġtillavlugi, qanutun akulaisigilugu pisukkuunik.^y

⁷Tavraasii ilinġikta naatanġipatku uqaqtuagġniqtik, niġruġuum mayuqtuam mitaiġamiñ putumiñ anġuyagniaġik aasii akiisillugik tuqullugiglu.^z ⁸Aasii timinġik nalaniaqtuk apqutinġinġi iniqpaum Atanġata kikiaktuurravviani anġarrauramun. Taamna iniqpak atiqaqtuatun inmiuq Sodom-mik naagga Egypt-mik.^a ⁹Tavra piġasuni uvluni avvaġmik ilavlugich ilanġich iġuich manġuqatigiipayaaniġlu uqautchiñiġlu nunauruaniġlu takunnaġagaich tuqunaruak timinġik, iluiviqunġimivlugik. ¹⁰Tavraasii tamatkua iġuuruat nunami quviasualaniaqtut pisigilugik tuquruak taapkuak. Ilinġich quviasualaniaqtut aatchuqtuutilutigli avanmun, qanuq taapkuak uqaqtinġik God-im nagliksaaqtitchinaruk tamatkuniġa iġuuruani k nunami. ¹¹Tavra uvlut piġasut avvaġmik ilaqaġġutinġi pianinġmata, God-im anġinġan iġuggutim isinġagik, aasii ilinġik makinġaru k, tavraasii iġuich tautuktuat taapkuġniġa iqsilipiagaġanaru k.^b ¹²Tavra malġuk taapkuak God-im uqaqtik tusaanaru k nipatuvluni nivliqsuamik qilaġmiñ uqallaktuamik iliminġun, Mayuġitchik. Tavra takkuanni uumigiriġinġi ilinġik mayunaru k qilaġmun nuvu yakun.^c ¹³Tavra tavrauvvaa nuna aulaqpanaru k, aasii qulinġuġutinġich iniqpaum ulġunaru k, aasii 7,000 iġuich tuqtaunaru k nuna aulamman, aasii kisinġuqtauru k iġuich tatamaatġanaru k aasii nangaġlugu kamañaqtuag God qilaġmiittuag.^d ¹⁴Iġlua iġuilliuġutiqaum pilluanġiku k. Aglaan tautuksiuġ, piġayuak iġuilliuġutiqaum qaiyasiuraqtu k.

Tallimat Malġuat Nipauġluktautit

¹⁵Tavrani tallimat malġuat isaġulġich nipauġluktanaru k. Aasii nipatuvlutinġi nipit nivlinaru k qilaġmi uqaġġutinġi, Umialgutaa nunam umialgutigiliutigaa Atanġipta Christ-ġatalu aasii ilaa atanniqsimmanniġiaqtu k taimuġa isuitchuamun.^e ¹⁶Tavra iġuiniñaq sisamat umialġnat aquppiruat aquppiutaqpanmiġni sivuġaani God-im sitquġġutinġi punaru k aasii nangaġlugu God, ¹⁷uqaġġutinġi,

Ataniġ God Sapiġnaqtuatiin, panmapak ittutin, inġaruatiillu, quyyavigigiptiġin ilitchuġipkaqapku kamañaqtuag suanġatin Atanniqsimmanniksaqaviġlu.

¹⁸Nunauru k akiġiġiġsuutiruat ilinġun qinnalipiagaġanaru k, qanuq tatavsaiñiksrantikitchuq, isivġiqsauviksraġat tuqunaru k tikitchuq, sulġi akiġiusiaqaġviksraġat kivgaqich uqaqtit tikitchuq, iluqaġmiglu iġukpich kamañaqtuallu kamañaitchuallu, qiksiksrautiqaġtuallu ilinġun. Suksraunġiqsauviksraġat tikiñmiuq tamatkua maqutġhiruat nunamik.^f

¹⁹Tavrani anġaayyuvikpana God-im anġmanaru k qilaġmi, sulġi kigiunniġa God-im imaqaqtuag God-im sivunniuġutinġinġik iġunmiñun qinġinġanaru k iluani anġaayyuvikpaum, aasii qaummaatitanaru k igniġuqpatitaqtuag, nipaturuallu sukpaluktuat, kallularuaġlu, nunalu aularu k, natatquġnasugruktuaglu.^g

Aġnaġlu Nimigiaġluglu

12 ¹Tavra kamañaqtuag aliġuġnaq salapqinaru k qilaġmi. Aġnaq annuġaalik siqinġmik, tatqiq isiganġisa ataaniġġuni, sulġi niaqqumiñi niaquġutiqaġġuni

^x 11.4 Zec 4.3,11-14. ^y 11.6 a 1 K 17.1. b Ex 7.17-19. c 1 S 4.8. ^z 11.7 a Dn 7.7; Rev 13.5-7; 17.8. b Dn 7.21.

^a 11.8 Is 1.9-10. ^b 11.11 Ez 37.5,10. ^c 11.12 2 K 2.11. ^d 11.13 Rev 6.12; 16.18.

^e 11.15 Ex 15.18; Dn 2.44; 7.14,27. ^f 11.18 a Ps 2.5; 110.5. b Ps 115.13. ^g 11.19 Rev 8.5; 16.18-21.

qulit malgugnik uvlugianik. ²Igñiyasiñiqsuaq kiiqsuqłuni igñiñialakami nipaalañaruq. ³Aasiisuli alla aliugnaqtuaq salapqinaruq qilañmi. Uvva kamanaqtuaq kaviqsuaq nimigiaqłuk, tallimat malgugnik niaqulik aasii qulinik nagruqaqłuni, aasii tallimat malgugnik niaqugutiqaqłuni niaqqumiñi. ⁴Ilaan pamiuñan kaliganagai piñayuiñich uvlugianisa qilaum, aasii miłusautivlugich nunamun. Tavra nimigiaqłuk makitañaruq sivuğaani ađnam igñisağumaaqtuam, niğisukługu miqłıqtua anipqauraqpan. ⁵Ağnaq igñiñaruq ajuñmik, atanniqsimannigniaqtuamik suaññatiqpaqapiğatağłuni nunapayaanun, anauttaqağłuni saviñhamik umialgum anauttañanik. Tavra ilaan miqłıqtua nuqitañaruq God-mun aquppiutaqpañiñullu. ⁶Aasii ağnaq pigruñaruq nunaglukuamun, iniksriuqtañanun God-im ilaanun. Tavrani munaqqusiaqaqtuksrauniaqłuni 1260 uvluni.

⁷Tavra ajuyaksañaruq qilañmi, Michael-lu isağuliñiñu ajuyakługu nimigiaqłuk, nimigiaqłuktauu ajuyagmipkaqługu piqatigivlugich isağuliñi. ⁸Tavra nimigiaqłuk akiiññaruq aasii ilaalu isağuliñiñu iniksraiqsañaruq qilañmi tavraññaaglaan. ⁹Tavra kamanaqtuaq nimigiaqłuk igitañaruq anmun. Taamna aippağnisag nimigiaq, atiqaqtuag Tuungagmik Satan-mıglu, sagluqiraqtıñat iñupayaurat nunami. Ilaa igitañaruq nunamun, sulı isağuliñi igitqatañaruq. ¹

¹⁰Tavra tusañaruña nipaturuamik nipimik qilañmi, uqallaktuamik, Pañmapak annaurisaa God-im tikitchuq. Pañmapak God-im ilisimanaqsıgaa suaññatini Umialguniğmiñi. Pañmapak Christ-ñata ilisimanaqsıgaa atanıgnaqtuñi, qanuq sañutıñat aniqatiıpta igitauruq anmun, sañutchiugaqtuaq ilinıñiñik uvlumiñu unnuamiñu sivuğaani God-ipta. ¹¹Aniqatiıpta akiiññagaat sañutiktıñ, Satan, tuqutañaniğagun Imnaiyaam aña maqıvluni, ilinısalu ukpiğnaqtuaguvlutıñ quliaqtuağniğmikkun ilumun ituamik, qanuq tuqutauniksraqtıñ sugıñaitkaat. ¹²Tavraasii quviasukpagitichi iluqasi iñuuruasii qilañmi. Aglaalli isumaagutiqpak ilivsiñiñun, nuna tağiuğlu qanuq Tuungaum atqaqıgaasi qinnautiqpaqłuni, qanuq ilisimaruruq piviksrani sivikhisilañanik.

¹³Tavra nimigiaqłuum ilitchugikami siñitautilaamiñik nunamun, ilaan maliqatarraqsiñagaa ağnaq igñiñaruq ajuğauramik. ¹⁴Tavra ağnaq aitchuusiaqañaruq malgugnik kamanaqtuam tiñmiaqpaum isaqqugnik tiñitquvluğun nimigiaqłumıñ nunaglukuamun. Tavrani ini ilaa qaunakkusiaqagnaqtuq piñasuni ilalugich avvağmik ukiuni. ¹⁵Tavra nimigiaqłuk kuvisiñaruq imiğmik kuuktun qanıgmiñiñ ağnam tuñaanun, uaqtitchukkaluqaqługu ulittuamun. ¹⁶Tavra nuna ikayuiñaruq ağnamik, aasii nuna qupiñaruq, imaq-aasii imaiqłuni qaiñaruq nimigiaqłuum qanıganiñ. ¹⁷Tavrani nimigiaqłuum suammautiñagaa ağnaq, aasii aullaqłuni ajuyagianagai kisiññuqtanıñich miqłıqtunısa, tamatkua kamaksriuat pitqurañiñik God-im sulı ukpiğnaqtuaguruat ilumun ituamun salapqikkañanun Jesus. ¹⁸Aasiilı nimigiaqłuk makitañaruq tağium siñaani.

Malguk Niğruñuuk

13 ¹Tavra uvana John tautuñaruña niğruñuñmik qakiruamik tağiumiñ, qulinik nagrulik aasii tallimat malgugnik niaquqaqłuni. Taapkunani qulini nagruñiñi niaquğutillaat inñaruq, sulı niaqullañiñi aglautiñavlutiñ uqamaqłutıt atqıç pisaaññatauruat God-mun. ²Tavra niğruñuk tautukkağa inñaruq leopard-tun, isiganıasii nannun isiganısun, aasii qanğa lion qanğatun iñuni. Tavra nimigiaqłuum aitchuñagaa niğruñuk suaññanmiñik aquppiutaqpañmiñıglu kamanaqtuamıglu atanıgnaqunmik. ³Ilañat niaquñisa qıññaqañaruq tuquagun

^h 12.3 Dn 7.7. ⁱ 12.4 Dn 8.10. ^j 12.5 a Is 66.7. b Ps 2.9. ^k 12.7 Dn 10.13,21; 12.1; Jd 9.

^l 12.9 a Gn 3.1. b Lk 10.18. ^m 12.10 Job 1.6-12; Zec 3.1. ⁿ 12.14 Dn 7.25; 12.7.

^o 13.1 a Dn 7.3. b Rev 17.3,7-12. ^p 13.2 Dn 7.4-6.

ikiiliiiratun, aglaan taavruma tuquagun ikiija mamititaujaruq, aasii inuupayaurat nunami maliguarraqsinqagaat nigruukuk kamasuuttaqivlugu. ⁴Iluqaqmin inuich qiksiginagaat nangaqlugulu nimigiakluk, qanuq ilaa aitchuinaruq atanignaunmiinik nigruukumun, suli ilaisa tainnatun piijammigaat nigruukuk, uqaqlutiq, Kiina itpa nigruukutun, suli kia anuyakkumiinaqpaun?

⁵Tavra nigruukuk uqaqtitaunaruk pigiipiagataqtuanik uqaluunik, suli atanignaquitiaqtitaavluni malgukipiaq malgugni tatqini. ⁶Taavruma uqamaqluutigirraqsinqagaa God atqalu, God-ivlu inuuvia taputivlugich inuupayaurat inuuruat qilajmi. ⁷Suli anuyaktitaunaruk God-im inuujinun suli akiilivlugich. Tavraasii atanignaquisqsaujaruq tamatkunuja manjuqatigiipayaanun inuunullu uqautchiinullu nunauruanullu. ⁸Suli iluqaqmin inuuruat nunami qiksiginiaagaat nangaglugulu, inuupayaat atiqich aglausimanjichuat sivuani nuna savaagunaiinjanan makpigaanjinii inuuruat pigikkanjisa Imnaiyaam tuqutaunaruum. ⁹Kiinaliqaa siutiqaqumi tusaggatiksranjik, naalagnili. ¹⁰Kiinaliqaa tigurauniagumi, tiguravujmugniaqtuq. Kiinaliqaa inuqaqtauniagumi, nalupqinaitchuq inuktauniaqtuq savikpagaqlugu. Taamna pikpan, God-im inuujni iglutuutiruksraurur ukpigutiqaqtuun naqlutigli.

¹¹Tavrani uvaqa John tautulgitchuna allamik nigruukumik salapqisuumik nunamiin. Malgugnik nagruqaqniqsuaq imnaiyaatun aasii uqausiaqluni nimigiatquktun. ¹²Anjalatchinaruq sivullium iluqaanik atanignaqaatunik nigruuum takkuani, aasii iluqaqmin inuuruat nunami qiksiksralinjarut nangaqlugulu sivulliq nigruukuk, tuquagun ikiiliiiraunaruaq mamititaujaruaq. ¹³Taamna aqulliq nigruukuk savajaruq kamaqaqtuanik aliugnaqtuanik, igniq-unnii atqaqtitaqlugu qilajmiin nunamun takkuanni inuupayaat. ¹⁴Aasii aliugnaqtuatigun savaagipkaqtitakkanjisigun ilaanun sivugaani sivullium nigruuum, sagluqinagaich tamatkua iluqaisa inuuruat nunami. Aqullium nigruuum uqallautinajagai inuupayaurat nunami inuuraqpalitqvlugich qiksigiliglugu nigruukuk ikiiliiiraunaruaq savikpanmik aasii inuunajiniin. ¹⁵Aasii taamna aqulliq nigruukuk suanajatiqaqjaruq qaitchilavluni inuggunmik inuunujanun nigruuum, taamna inuuraqpana nigruuum uqallasivlugu suli tamatkua inuugiaktilaanatikun qiksiksrautaitchuat nangaisunjichuallu inuuraqpananun nigruuum tuqutaqvlugich. ¹⁶Suli taavruma aqullium nigruuum nalunaiinjutchiqsinniaagai taliqpinjisigun arganisa naaggaunnii qaujisigun iluqaisa inuich kamanaitchuallu kamaqaluaqtuallu, sugalliruallu iliapagualuaqtuallu, atangitchuallu kivgallu. ¹⁷Kiinaliqaa tauqsigumiinainaiiaqtuq naagga tunisiyumiinainaiiaqtuq nalunaiinjutchiqsauqaisuaqumi taavrumija, atqanik nigruuum naaggaunnii kisirrutaanik atqata. ¹⁸Kanjiqsisiqaqtuksraunij ittuksraurur taavrumuuna. Inuk kanjiqsisiqaqtuq kisitchili kisirrutaanik nigruuum. Taamna kisirrutigaa inuum, kisirrutiaqtuq 666-mik.

Atuutaat Annaurauruat

14 ¹Tavrani uvaqa John qiviajaruna, aasii tautunajaga Imnaiyaaq makitaruaq iggim Zion qaajani, piqatiqaqluni 144,000 inuunik piqaqtuanik atigmiinik Aapamiilu atqanik aglausimavlugik qaujinii. ²Tavra tusaajaruna nipimik qilajmiin arriqaqtuanik tusaaruni qugluqtaqaktun kallulaqpaqtuallu. Nipi tusaakkaga injaruq nipinjisitun nuqaqtiligiaqtuat atuqtuuragmata. ³Aasii ilinijich atujarut nutauruamik atuunmik sanmivlugich umialgun aquppiutari suli sanmivlugich sisamat inuuruat savaat umialijnallu. Kiapayaaq ilitchumiinainajagaa taamna atuun aglaan 144,000 inuich annaurauruarat akunganniin nunam inujisa. ⁴Taapkuu

⁴ 13.5-6 Dn 7.8,25; 11.36. ⁷ 13.7 Dn 7.21. ⁸ 13.8 Ps 69.28; Rev 3.5. ⁹ 13.10 Jr 15.2; 43.11.

¹⁰ 13.14 Mt 24.24; 2 Th 2.9-10. ¹¹ 14.1 Ez 9.4; Rev 7.3.

iñuich qaunagı̄narut inmiñnik allatuunmiñ, ilinich tuvaaqataitchut. Ilinja malı̄gı̄nagaat Imnaiyaaq sumullı̄qaa aullağman, annaurraunaruat akunganniñ iñupayaat, aasii ilaagaaqtuqqaanarut God-mun Imnaiyaamullu.^w ⁵ Taapkua iñuich ilisimananaitchut saglulugich. Pasiñagumiñaitchut.^x

Piņasut Isagulğich

⁶Tavrani tautunaruña allamik isagulı̄mik tiñmiruamik qutçikłuni siłami, piqaqluni allanğulaitchuamik tusaayugaagiksuanik qulı̄aqtuagıraksranik iñupayauranun iñuuruanun nunami, nunauruapayaanun mañjuqatigiñnullu uqautchiñnullu iñuñnullu. ⁷Tavra ilaa uqallanaruq nipatuvluni, Qiksiksrautiqağitchi God-mun nangaglugu kamanautaagun, qanuq isivgiñiksraña iñuñnik tikitchuq. Puttitchi qiksı̄gilugu sivuğanun God-im savanaruam qı̄lanmik nunamı̄glu, tağiumik maqsraluktuanik imiñnik. ⁸Allasuli iglua isagulik malgutınaruq sivullı̄gmun uqallakłuni, Suksraunğı̄qsauruq, kamanaqtuag Babylon suksraunğı̄qsauruq. Qanuq Babylon inanğagai iñupayaurat aasii wine-tuqatı̄vı̄lughich wine-ñanik allatuutiqañmi.^y ⁹Allasuli piñayuak isagulik malgutınaruq taapkuñuña uqallakłuni nipatuvluni, Iñuum kialiqa qiksı̄gilugu nangaqpagu niğrułuk iñuuraqañalu, sulı̄ nalunaiñutçiqsinğagumi qaumı̄gun naagga arganmı̄gun, ¹⁰ilaaptauq imiñniagmiuq wine-ñanik God-im qinnautaata, kuvı̄raunaruamik avuğaluagñagu qallutaanun God-im tatavsutaan. Iluqağmiñ qiksiksraqtuat niğrułunı̄nik naglıksaaqtitauniaqtuq igniğmik itchimı̄glu tivluktuanik kakavyanmik sivuğanı̄ni piłutaitchuat isagulğich Imnaiyaavlu.^z ¹¹Suli puyua naglıksaaqtı̄rrutaata avyualanaruq taimuña isuitchuamun, sulı̄ ilinich piłaiñaiqsiağviitchut, uvlumi naagga unnuami, taapkua qiksiksrautiqaqtuat niğrułunı̄mun iñuuraqañanullu, sulı̄ kisupayaat nalunaiñutçiqsı̄ttuat ilaan atqanik.^a

¹²Tainna piraummata taapkua iñuich, God-im iñuñi qapiñaisaaqtaulı̄ch iglutugumiñaqsilugich naglıksaaqtı̄rrusiat tamatkunı̄ña kamaksrı̄ruanun God-im pitqurañiñik ukpiğutiqaqtuanullu Jesus-mun.

¹³Tusaanammı̄uña nipimik qı̄lanmiñ uqallaktuamik, Aglauttuuñ una. Quviasuglı̄ch tuquruat tavranaaglaan savautı̄vlugu Atanıq. Ilitqusı̄gı̄ksuam kiugaa, Taamna ilumun ittuq. Ilinich piłaiñaiqsiağniagtut siggaqiniğmiñniñ, qanuq qı̄lanı̄mugniagtut akı̄liı̄usiaqağiağlutı̄ñ savaurriñiğmı̄kun.

Kivrivik Katı̄chivı̄glu Nunami

¹⁴Tavrani uvana John qivı̄naruña, aasii tautukługu qatı̄qtuag nuvuya, aquppiruaglu nuvuyami iñuk innı̄qsuag Iğñı̄natun Iñuum, kaviqsuamiñ manı̄miñ niaguğutilik niaguqumiñi, sulı̄ ipı̄ktuanik kivriñmik saagaqluni.^b ¹⁵Allasuli isagulik anı̄ñammı̄uq añaayuvı̄kpañmiñ, ququulavluq nipatuvluni taamna aquppiruag nuvuyami, Kivriñ kivrisı̄ñnik, aasii katı̄chılutin, qanuq katı̄chısagvı̄ksraq tikitchuq, palauvaksrat nunami kipinaqsı̄rut.^c ¹⁶Tavra taavrı̄ma aquppiruam nuvuyam qaanani atuqsanagaa kivrisini nunamun, aasii nunami palauvaksrat katı̄tauñarut.

¹⁷Tavra allasuli isagulik anı̄naruq añaayuvı̄kpañmiñ qı̄lanı̄mi, piqağmiñı̄qsuag ipı̄ktuanik kivriñmik. ¹⁸Tavrani allasuli isagulik atanı̄naqtı̄qaqtuag igniğmun qaiñaruq ikı̄pı̄viñmiñ. Ilaa ququulanaruq nipatuvluni taavrı̄muña isagulı̄nı̄mun ipı̄ktuanik kivrisı̄qaqtuamun, Kivriñ kivrisı̄ñnik, aasii katı̄llugı̄ch siı̄ğñanı̄ch napaaqtuayaañı̄sa nunam, qanuq grapes kipinaqsı̄rut. ¹⁹Tavra isagulğum kivrisautı̄ğı̄nagaa kivrisini nunamun aasii katı̄llugı̄ch grape-ñı̄ch napaaqtuayaat,

^w 14.4 Ex 23.19; Jas 1.18.   ^x 14.5 Zep 3.13.   ^y 14.8 Is 21.9; Jr 51.8; Rev 18.2.

^z 14.10 a Is 51.17; Jr 25.15; Rev 16.19. b Gn 19.24; Ps 11.6; Ez 38.22.   ^a 14.11 Is 34.10.   ^b 14.14 Dn 7.13.

^c 14.15 Jl 3.13.

aasii miłquqsautivlugich ilūnanun kamañaqtuamun wine-liuǵvianun qinnautaata God-im. ²⁰Tavra wine-liuǵviñmi grapes ivsaiyañagaich silataani iniqupaum, aasii auk mañjaruq wine-liuǵviñmiñ 200 mile-tun aasii tallimatun isigagniq̄tun ititigivluni.^d

Isaǵulgich Añalatchiruat Iñuiliuǵutiqañnik

15 ¹Tavrani uvaña John tautuñaruña allamik aliuǵnaqtuamik kamañaqtuamik qilañmi, tallimat malǵuk isaǵulgich piqaq̄tutij tallimat malǵugnik iñuiliuǵutiqañnik aqulliq̄saaǵutinik. Taapkuniña qinnautaa God-im aǵiusaqtuq. ²Tavra tautuñagiga arriliñaqtuq tagiutun igalauratun ilañavluni igniǵmik, taapkualu akiilñiñiktuat niǵrułtuñmik iñuuraqpañaniglu kisirrutaaniglu atqata. Taapkua makitaniqsut siñaani tagium igalauratun ittuam tigummivlugich nuqaqtigich atuqtuurt God-im aitchuutiñi. ³Tavra ilijich atuñarut atuutaanik Moses kivgañata God-im, atuutaaniglu Imnaiyaam uqaq̄tutij,^e

Ataniiq God Sapiǵñaqtuatiin, qanutun kamañaqtigirut aliuǵnaqtigirullu savaatin. Umialguruatiin nunapayauranun, qanutun nalaunñatigirut ilūmun ittullu piłǵutchisin.

⁴Kia qiksiginiañitpatin Ataniiq? Kia uqaqtigisunijñiaqpañ kamañautin? Qanuq kisivich piłuutaitchutin. Nunauruapayaat qaiñiaqtut aasii nangaglutin, qanuq nalaunñaruat piratin tautuñagaich iluqaǵmiñ.^f

⁵Tavrurama aquagun uvaña John tautuñagiga ilaaguqañtauñuq ini añaayyuvikpañmi qilañmiittuami añaqtañuq.^g ⁶Aasii taavruramaña ilullianiñ añaayyuvikpaum iñukpalliañarut tallimat malǵuk isaǵulgich piqaq̄tutij tallimat malǵugnik iñuiliuǵutiqañnik annuǵaañavlutij salumaruanik qaummagiksuanik ukiłhaaǵiksuanik, sulī satqagutiqaq̄tutij kaviqsuaniñ maniñiñ. ⁷Tavra ilañata sisamat iñuuruat savaat aitchuñagaj tallimat malǵuk isaǵulgich tallimat malǵugnik maniñmiñ kaviqsuamiñ piñianik puvialuñaanik puggunik silivinñaruñanik qinnautaaniq God-im iñuuruam taimuña isuitchuamun. ⁸Tavra añaayyuvikpak silivinñaruq itchimik qaumanganiñ suaññataaniłlu God-im. Kiñaliqaa isigumiñaiñjaruq añaayyuvikpañmun naatchitchiaǵilugich tallimat malǵuñnik iñuiliuǵutiqañnik qaǵǵisikkañiñnik tallimat malǵuk isaǵulgich.^h

Puvialuñaat Puggut Imalgich Qinnautaaniq God-im

16 ¹Tavrani tusañaruña nipaturuamik nipimik añaayyuvikpañmiñ uqallaktuamik tallimat malǵuñnun isaǵulijñun, Aullaǵlusi kuviyaqtuqsigik nunamun tallimat malǵuk puvialuñaat puggut imaqaqtuut qinnautaaniq God-im. ²Tavra sivulliq isaǵulik aullañaruq aasii kuvivlugu pugguni nunamun. Tavruraasii tataamañuqtuut kiiqsuǵnaqtuallu kiłliǵruat qaiñarut iñuñnun nalunañiñjutaqtuqtuanun niǵrułtuñuun nalunañiñjutananiq qiksiksrautiqaqtuanun nangaq̄tugulu iñuuraqpaña. ³Iǵluasuli isaǵulik kuvisiñaruq puggumiñnik tagiumun, aasii tagiuq irrusiñiñjaruq auñatun tuquñaruam iñuum, aasii iluqaq̄piuraǵmik uumaruurat tagiumiittuat tuquñarut. ⁴Piñayuakta isaǵullak kuviñagaa pugguni kuugnun maqsraluktuanullu imiǵnun, aasii immat auñarut.^j ⁵Tavra uvaña John tusañagiga isaǵulik ataniǵnaqtuqaqtuq immannun uqallaktuq, Nalaunñapiq̄tutit tatavsaikevich tainna, ilivich ittuatiin inñaruatiillu, Piłuutaitchuatiin. ⁶Qanuq iñuich maq̄ipkañarut auñiñnik ukpiqtuut uqaqtijisalu God-im, aasiilī ilivich aitchuñagitin auñmik imiksrañannik. Tainnagaksraurutkiatñ. ⁷Tavra tusañaruña nipimik ikipkaiviñmiñ uqallaktuamik, Aañ, Ataniiq God Sapiǵñaqtuatiin, ilūmun nalaunñapiq̄tut ilivich tatavsautitin.

^d 14.20 Is 63.3; Lm 1.15; Jl 3.13; Rev 19.15. ^e 15.3 Ex 15.1-18. ^f 15.4 a Jr 10.7. b Ps 86.9. ^g 15.5 Ex 38.21.

^h 15.8 Ex 40.34; 1 K 8.10-11; 2 Ch 5.13-14; Is 6.4. ⁱ 16.2 Ex 9.10; Dt 28.35. ^j 16.4 Ex 7.17-21; Ps 78.44.

⁸Sisamaŋat isaġulgich kuvisiŋaruq puggumiñik siqiñigmun, aasii siqiñgum ikinagai iñuich uunaqpaiñuni. ⁹Iñuich ikinagai suamaruam uunnaum, aasii ilaisa taimaqłuktanagaat atqa God-im suanŋatiqaqtuam tamatkunurja iñuilliuġutiqpaŋnun, sulii ilinġich isumalitqinaitchut nangañaitkaallu kamaŋaŋniługu. ¹⁰Tallimaŋat isaġulgich kuvisiŋaruq puggumiñik aquppiutaqpaŋanun niġrułtuum, aasii niġrułtuum atanniqsimmataa taaqsinaruq. Iñuich kinmaŋagaich uqqatiŋ kiiqsuqpaiñutiŋ.^k ¹¹Sulii uqamałtugvigivlugu God qilaŋmiittuaq pisigivlugich kiiqsuġnitinġi kiliġruatiglu, sulii isumalitqinaitchut pigiitчуaniñ pilġusimiŋniñ. ¹²Itchaksraŋat isaġulgich kuvisiŋaruq puggumiñik kamaŋaqtuamun kuuŋmun Euphrates-mun, aasii imaŋa kuugum imaiŋaruq, itqanaiqsałtugu iglauyaaksraŋat umialgich qavaŋŋamiñ.^l ¹³Tavraasii uvaŋa John tautuŋaruŋa piŋasunik ilitqusiġluŋnik qinñaaqtuaniñ naaġaayisun pikiaqtuaniñ qanġaniñ nimigiałtuum sulii qanġaniñ niġrułtuum sulii qanġaniñ uqaqtuŋuuaqtuam God-mun. ¹⁴Tavra taapkuu ilitqusiġluich savaktuat aliuġnaqtuaniñ. Taapkuu piŋasut ilitqusiġluich aullaŋarut umialiŋnun nunami iluqaani ittuanun atautchimumktitčałtugich aŋyuaquvlugich kamaŋaqtuami uvluani tatavsautaata Sapiġñiaqtuam God-im. ¹⁵Uvva, qaiñiaqtuŋa tigligayuktitun, uqaqtuq Ataniq. Quviasugli iñuk itqumaruq, annuġaani atułtugich aullaġuñiñuni annuġailaġluni aasii qiniqtinŋiñuni annuġailaġluni.^m

¹⁶Tavra ilitqusiġluich katinŋagaich umialgich inimum taggisiaqtuamun Jew-guruat uqausiatigun Armageddon.ⁿ ¹⁷Tallimat malġuakta isaġulgich kuvinagaat pugguni siłamun. Tavraasii kamaŋaqtuq nipi nivliŋaruq aquppiutaqpaŋmiñ aŋaayuvikpaŋmi, uqallakłuni, Naatchirut. ¹⁸Tavraasii qaummatitanaruq igniġuuqpataqtuq, nipaturuallu sukpaluich, kallularaġaqtuaglu, nunalu aualaqpakłuni. Qanġaunniñ nuna tainnatun aulanaitchuq iñuk savaagumman. Taamna suagiiñniqsraunaruq qanġapak nunam aulaninaniñ.^o ¹⁹Kamaŋaqtuq iniqpak qupinaruq piŋasuułuni, aasii iniqpaŋich nunaauruat suksraunġinarut. God-im itqanagaat kamaŋaqtuq Babylon, nuŋuutchipiaġataquvluq qallugauranik suamaruam qinnaunmi.^p ²⁰Sulii qikiqtapayaat qiniġnaiŋarut, iluqaġmiglu igġich piinaruq.^q ²¹Sulii kamaŋaqtuq natatquġnat, uqumaisilaqaqtuq sukautiqpaktun kataganaruq qilaŋmiñ iñunun. Aasii iñuich uqamałtugviginagaat God pisigivlugu iñuilliuġutiqpak natatquġnanik, tatamaanaqpaiñuni taamna iñuilliuġutiqpak.^r

Allatuqtiqpak

17 ¹Tavrani ilaŋata isaġulgich tallimat malġuuruat piqanaruat tallimat malġuŋnik puvaluŋanik puggunik qaivluni uvamnun John-mun uqallautinagaŋa, Qaiñ, tautuktinniagikpiñ tatavsasiaksraŋanik kamaŋaqtuam allatuqtim aġnam, taavruma kamaŋaqtuam iniqpaum napaum qitqanni iñugiaktuat kuugich.^s ²Umialiŋi nunam allatuqtiqanaruq taavrumiŋa kamaŋaqtuam allatuqtimik, sulii iñunni nunam imiŋasisiqanaruq imiqłutiŋ wine-ŋanik allatuutaata.^t

³Tavra ilitqusiġiksuam aŋalanŋagaŋa, aasii isaġulgum aullautinagaŋa nunagłukuamun. Tavrani tautukkiga aġnaq aquppiruq qanġani kavviġiksuam niġrułtuum pigiitчуanik atigñik aġlaqaqtuam iluqaani qaamiñi. Taamna niġrułluk tallimat malġuŋnik niaquqaqtuq, sulii qulinik nagruruqłuni.^u ⁴Aġnaq annuġaqaŋaruq suŋauraammaġiksuaniñ kavviġiksuaniglu, sulii qiniyunaqusiqsuŋavluñi maniŋniñ

^k 16.10 Ex 10.21. ^l 16.12 Is 11.15. ^m 16.15 Mt 24.43-44; Lk 12.39-40; Rev 3.3.

ⁿ 16.16 Jg 5.19; 2 K 9.27; 23.29; 2 Ch 35.22; Zec 12.11. ^o 16.18 Rev 8.5; 11.13,19.

^p 16.19 Is 51.17; Jr 25.15; Rev 14.10. ^q 16.20 Rev 6.14. ^r 16.21 Ex 9.23; Rev 11.19. ^s 17.1 Jr 51.13.

^t 17.2 Is 23.17; Jr 51.7. ^u 17.3 Rev 13.1.

kaviqsuanik uyaġaṅnik akisuruanik, suli qatiqtuanik uyaġaṅnik akisuruanik. Saagaqanaruq kaviqsuamiñ manijmiñ qallugauramik silivinjaruamik naġġunapiaġataqtuamik suli salumairrutinjiniik qaipkakkaniñnik allatuutaata.^v ⁵Suli aġnam qauṅani aglausimanjaruq atiq kañiqsiñailaq, Babylon kamañaqtuaq, aakaṅat aġnat allatuqtipayaurat, suli naġġunapiaġataqtuanun agvisauruaq inuuraqpannun qiksikkunmik nunam inuñiñi. ⁶Tavra tautuñagiga aġnaq, imiñasiruaq auñannik God-im inuñisa auñanniglu inuktauruaq pisigivlugu ilumun inniqtiñ Jesus-mun. Tautukapku aġnaq, aliupiaġatanaruña. ⁷Tavra isaġulgum apiġinjagaña, Suvlutin aliupich? Quliaqtuaġutiniagikpiñ kañiqsilgunaitchuananik aġnam, niġruñuuvlu kakaksigivigik-kañata niaquqaqtuam tallimat malġugnik suli qulinik nagruqaqtuam. ⁸Niġruñuk tautukkan inuunaruq, pañmapak inuunaiqsuq, mayuġumaaqsiruq natqilamiñ putumiñ aasii aullaġluni suksraunġiqsayaqtuġluni. Inuich inuuruat nunami atinjich aglautinjaitchuat makpiġaanijññun inuuruat nunaqaña savaagumman, aliugniaqtut tautuġlugu niġruñuk, qanuq inuunaruq inuunaiqsuq aasii salapqitqigñiaqtuq.^w

⁹Isumattutiqaqtuksrauniq kañiqsisiqaqtuksrauniġlu taavrumuuna iliruq. Tallimat malġuk niaquñi niġruñuum sivuniqaqtut tallimat malġugnun qimiqqanun aġnam aquppivinjiniik. ¹⁰Taapkua suli sivuniqaġmiut tallimat malġugnun umialinjun. Tallimainjich umialgich taapkunani umialgunaiqsitaunjarut, atausiq umialguruq-suli, iġlua qainaitchuq, aasii qaigumi umialguurallañniaġaluqtuq sivikitchuami. ¹¹Aasiñi taamna niġruñuk inuunaruq pañmapak inuunajaruq, tallimat piñayugigaaq umialgich aglaan ilauruq tallimat malġugnun umialinjun. Aasii umialguanikkumi aullaġniaqtuq suksraunġiqsayaqtuġluni.

¹²Aasii taapkua qulit nagruich tautukkatin qulit umialgich aitchuusiaqaaninjaitchuat-suli umialguniġmi suañanmik, aglaan aitchuusiaqaġumaqtut atanigñaqunmik umialiktitudun sivikitchuami, iluqaġminj piqatigilugu niġruñuk.^x ¹³Taapkua atausiuruamik isumaqtut aasii aitchuutigivlughich suaññatitij atanigñaqutitiglu niġruñunmun. ¹⁴Ilinjich aṅyuañniaqtut Imnaiyaamun, aasii Imnaiyaam ilaallu ququaqtañisa piksraqtanñisalu ukpiġnaqñutinj maliguaqtauruallu ilaanun akiñiñiaġaich, qanuq ilaa Ataniġigaaq atangich suli Umialigigaaq umialgich.^y

¹⁵Isaġulgum uqallautivsaañagaña, Imġich tautukkatin aġnam aquppivigikkani sivuniqaqtut inuñnik inuġiapiaġataqtuanik nunauruaniglu uqausipayaaniglu.

¹⁶Qulit nagruich tautukkatin, niġruñuġlu uumikñiñiaqtut allatuqtimik aġnamik. Ilinjisa aanniġaaq suġautapayaañniñ aasii qimaglugu annuġailaq. Ilaisa niġiñiaġaaq timaa suksraunġiġlugulu ikipkaġlugu. ¹⁷God-im isummiqsinqaġai kipiqtutigiymañaqsvlughich taññiġuglughich ilaan sivunniutini savaaġitquvlughich atisilutinj, suli niġruñunmun aitchuutigivlughich suaññatitij atanniqsimannijniġmi God-im uqaluñi taññiqsiaġilughich. ¹⁸Aġnaq tautukkan sivuniqaqtuq kamañaqtuamik iniqpañmik atanniqsimanniktuamik umialinjiniik nunam.

Babylon Suksraunġiqsauruq

18 ¹Taavruma aquagun uvaña John tautunaruña allamik isaġulinjmiik atqaqtuamik qilañmiñ. Ilaa kamañaqtuamik atanigñaqutiqañaruq, aasii nuna iluqaan qaummaġiksipkañagaa ilaan qaumaniġmiñnik. ²Tavra ilaa ququulanaruq nipatusipiaġataqñuni, Babylon kamañaqtuaq suksraunġiqsauruq, suksraunġiqsauruq. Inigiliutigaat tuunġaich, inigiliutigaat qanusipayaat ilitqusiñuich, inigiliutigaat iluqaġminj pigiitchuat uumiñiaqtuallu tiñmiat.^z ³Qanuq ilaan aitchuñagai wine-gunmiñnik imiqtiñuġich inupayaurat, wine-ñanik allatuutiqañmi. Suli umialinjisa nunam allatuqatigianjagaat ilaa,

^v 17.4 Jr 51.7. ^w 17.8 a Dn 7.7; Rev 11.7. b Ps 69.28; Rev 3.5; 13.8. ^x 17.12 Dn 7.24.

^y 17.14 Dt 10.17; Rev 19.16. ^z 18.2 a Is 21.9; Jr 51.8; Rev 14.8. b Is 13.21; Jr 50.39.

suli tauqsiġnġiaqtinġi nunam suġallautiqanjarut suġalġanik pitqurailaġnġinata.^e ⁴Tavrani uvaŋa John tusaanġammġiuna allamik nipimik qilaŋmiñ uqallaktuumik,

Annisitchi Babylon-miñ, iñutkaa annisitchi ilaaniñ. Ilauruksraunġitchusi piļuutiŋiñi. Ilauruksraunġitchusi tatavsasiaŋiñi.^b

⁵ Qanuq ilaan piļuutiŋi qaliġiiksittut qutchiksisigivlutinġi qilaqtun, aasii God-im naluruuraaġniaŋitkai ilaan piļuutiŋi.^c

⁶ Akisaġvigisiunġ Babylon aulatchisiatun ilivsiññik suli paaqliġlugich ilaan savaanġi malġuktun ililugich, immiġlugu ilaan qallugauranġa wine-mik malġuktun kimnaqsilugu ilaan imiksriuqtanġatun ilivsiññun.^d

⁷ Aitchuqsiunġ nagliksaaġutiqpaŋmik isumaaluunmiglu nalliġaaġlugu nanġausiaġinġaranġa susunġisaġutiqpaŋalu. Qanuq inmiñun uqatiugaqtuq inna, Uvva aquppġirunġa umialik aġnaq. Uilġanġitchunġa, ilitchuqsriyumiñaitchunġa isumaaluunmik.^e

⁸ Tavra ilaan ihuiliġugutiqpaŋi qaiñiaqtut uvlumi atautchimi, nanġirritiqaich isumaaluullu kaaksiunġiġlu, suli ilaa ikirauniaqtuq igniġmik, qanuq sapigñiaqtuq Ataniq God isivġiiruaq ilaanik.

⁹ Tavraasii umialiŋi nunam, allatuqatiqanjaruat pitqurailaqtigivlugulu ilaa, qianiaqtut uigualalutiglu pisigilugu iniqpaum tautukkurunġ puyua ikualaninġan.^f

¹⁰ Iliŋich makitaniaqtut uŋasiġlutinġi, sivuuqatigilugu ilaan nagliksaaġutiqpaŋa, suli uqaġlutinġi, Yaqhii, yaqhii, ilivich kamaŋaqtutin iniqpaak, ilivich sapigñiaqtuatiin iniqpak Babylon. Atautchimi ikarraġmi tatavsaaqtauganiktutin.

¹¹ Tavraasii tauqsiġnġiaqtinġi nunapayaam qianjarut kiŋuvġunġarullu ilaanik, tauqsiqsiksraiġnġimata suġauttatġi tavrannġaaglaan.^g ¹² Tauqsiqsiksraiqsut maniich kaviqsuat, qatiqtuallu maniich, uyaġailu akisuruat qatiqtuallu akisuruat uyaġaich, ukiġhaaġiksuaallu qatiqtaat, sunġauraammaġiksuaallu ukiġhaat, siluiġlu kavviġiksaallu ukiġhaat, qanusilimaallu ayuġnaqtuq qiruich, qanusilimaat savaat tuugaaniñ, qanusilimaat akisuruat qiruich, patukpaiġlu, saviġhallu qatiqtaallu uyaġaich igluqpaksriat,^h ¹³ sinimakkaluat, avuuġutit, ikipkaqtugich tivraġiksautit, myrrh-lu, tivraġiksuallu, wine-lu, uqsruq, palauvagiksaaq palauvaksraġlu, immuliviich aŋusalluġiich imnaiġlu, tuttuqpaiġlu tuttuqpirautillu, kivgallu iñukkaluat-unniġlu tuniuqqaqtugich tauqsiqsuqtugilġu. ¹⁴ Tauqsiġnġiaqtit uqallautigaat ilaanun, Supayaat nakuuruat kipigñiuttaġikkatin pigisuklġgich taimmaurur, suli iluqaġmiŋ umialgutitin suġalġich, qiñiyunaġniġiġlu piiqsut, aasii qakuguluunnii paqtichumiñiaġitin.

¹⁵ Tauqsiġnġiutliġich tamatkununġa tauqsiġnġiutinik, umiallaktuat taavrumanġa, iniqpaŋmiñ makitaniaqtut uŋasiksuami, iqsigilugu nagliksaaqtitauniġa, qialutinġi kiŋuvġulutiġlu,ⁱ

¹⁶ Yaqhii, yaqhii, taamna kamaŋaqtuaq iniqpak annuġaaqanġaluaqtuaq ukiġhaaġiksuanik, sunġauraammaġiksuanik kavviġiksuaniglu, qiñiyunaqsisuqtanik maniñnik kaviqsuanik, uyaġanġiglu akisruanik, qatiqtuaniglu uyaġanġik akisruanik. ¹⁷ Ikarraġmi atautchimi tammaiġai iluqaisa umialgutini. Suli iluqaġmiŋ umialinġich taġiŋuqsiuqtillu iñuich, umiaqpaqatit iluqaġmiglu akiñnġagniaqtuat taġiŋumi makitanjarut uŋasiksuami,^j

¹⁸ suli nipaalanjarut qinillaan isia ikualaninġan, Iniqpaŋmik allamik piiñjaruq taavrumatun kamaŋaqtuatun iniqpaktun.^k ¹⁹ Tavra iliŋich nalluqsranjarut nunam avyuanik niaqumġinun, qiallaġmiŋ kiŋuvġullaġmiglu nipaalavlutinġi, Yaqhii, yaqhii, kamaŋaqtuaq iniqpak iluqaġmiŋ umiaqpaqatuaq taġiŋumi suġallaktuat ilaan umialgutinġigun. Atautchimi ikarraġmi suksraunġiqsauruq.^l

²⁰ Quviasukpautigunġ qilaak suksraunġiqsauniġa. Quviasukpagitchi God-im iñunġi tiliraurasiġlu uqaqtaurasiġlu God-mun, qanuq God-im tatavsanaġaġa iniqpak

^a 18.3 Is 23.17; Jr 51.7. ^b 18.4 Is 48.20; Jr 50.8; 51.6,45. ^c 18.5 Gn 18.20-21; Jr 51.9.

^d 18.6 Ps 28.4; 137.8; Jr 50.29. ^e 18.7-8 Is 47.7-9. ^f 18.9-10 Ez 26.16-17. ^g 18.11 Ez 27.31,36.

^h 18.12-13 Ez 27.12-13,22. ⁱ 18.15 Ez 27.31,36. ^j 18.17 Is 23.14; Ez 27.26-30. ^k 18.18 Ez 27.32.

^l 18.19 Ez 27.30-34.

savaanġun.^m ²¹ Tavrani sapiġñaqtuq isaqulik tigusinjaruq uyaqagruaġmik kama-naqtuatun kaivragrauqatun ittuamam aasii miłqsautivlugu taġiumun, uqallakłuni, Tainnatun Babylon kama-naqtuq iniqpak miłqsaurrauniaqtuq suammatilugu, aasii tautugnatqigñianjitchuq tavrannaaglaan.ⁿ ²² Suli nipiñich nuqaqtiligaqtit atuqtillu, suvluaqtuġnaniglu nipauqłuktautiniglu atuqtuuraqtit, tusaġnatqigñianjitchuq ilijni tavrannaaglaan. Piliuqti qanusilimaanik tautugnatqigñianjitchuq ilijni, suli tusaġ-naġniya palauvaksriuġutim tusaġnatqigñianjiniñmiuq ilijni.^o ^p ²³ Suli qaummaña nannim qaummaġitqigñianjitchuq ilijni tavrannaaglaan, suli nipiñich uiksrautivlu nuliaksrautivlu tusaġnatqigñianjitchuq ilijni tavrannaaglaan, qanuq ilivich tauqsigñiaqtitin kama-naqtuagunjarut nunami, suli nunam iñunji iluqatinj sagluqiraujarut ilivich anjatkuunipkun. ²⁴ Suli Babylon tatavsauqtaunjaruq, qanuq aujat God-im uqaqtinġisa iñunġisalu tautugnaunjaruq iniqpañmi. Anañmi aujat iluqaġminj tuqutaunjaruat nunami.^q

19 ¹ Taavruma aquagun uvaña John tusaanjaruñ nipiqañatitun ittuamam iñugiapiagataqtuat iñusalaich qilañmi nangairuanik, Nangaqtauli God. God-igigikput annaurriljaruq, kama-naqtuq, suanñatiqaqtauglu. ² Qanuq ilaan isivġiutiñi ilumun ittut nalaunjarullu. Ilaan tatavsanaġaa aġnaq allatuqtiqpak maqutçhruaq nunam iñunjiñik allatuunmigun. God-im tatavsanaġaa qanuq tuquġanaġai God-im kivgañi.^r ³ Atausivsaami nivlivsaanjarut, Nangaqtauli God. Isiq iniqpañmiñ qunmuktuqtuq taimuñja isuitçhuamun.^s ⁴ Tavrali iñuniñnaq sisamat umialijnat sisamalla uumaruat savaat punjarut aasii qiksivlugu nangañagaat God aquppiruq umialgum aquppiutañiñi uqaqłutinj, Amen. Nangaqtauli God.

Imnaiyaq Niqinaqiruq Katirrusiqunmik

⁵ Tavrasuli nipi nivliñammium umialgum aquppiutañiñi uqaqłuni, Nangaqsiun God-ikput iluqasi ilaan kivgañi iñupayaallu kama-naqtaullu kama-naqtaullu qiksiksrautiqaqtuat ilaanun.^t ⁶ Tavrani tusaanjaruñ nipaatiqtun iñugiapiagataqtuat iñusalaich ittuamam, ilaimña quġluqtaqpaum imaavalua kallulaqpaqtauglu. Tusaanġa-gitka uqallaktuat, Nangaqsiun God. Ataniq God-ikput Sapiġñaqtuq umialguruq.^u ⁷ Quviasukpakta quyalutalu. Nangaġlakput Ilaa kama-naqtuq, qanuq katirrusiqiniksrañja Imnaiyaam tikitchuq, suli ilaan nuliaksrautaa inmiñik itqanaiganiktuq.^v ⁸ Nuliaksrautaa annuġaaksriqsaujaruq qatiqtuamam ukiłhaaġiksuamam salumaruamam qivliqtuamiglu, qanuq ukiłhaaġiksuq sivuniġigaa God-im iñunġisa nalaunjaruakun savaanġisa.^w ⁹ Tavra isaqulugum uqallautinġaana, Aglattuunj una, Quviasuglich tamatkua aiyugaaqtauruat katirrusiqinikun niqinaqivianun Imnaiyaam. Suli isaqulik uqallavsaanjaruq, Tamatkua tamarra ilumun ittut uqaluñi God-im.^x ¹⁰ Tavrani punjaruñja isaqulugum isiganjñun qiksivlugu, aasii ilaan uqallautinġaana, Tainna piñnaq. Uvaña kivgaqatigigijma suli aniqatiivilļu ilaġigaanġa kamaksriuat ilumun ittuamam Jesus salapqikka-panik. Qiksivlugu nangañuq God. Qanuq ilumun ittuamam Jesus salapqikkañata puttusripanġamigai uqaqtinj God-im quliaqtaugitquvlugu ilumun ittuaq.

Kakaksiqsuaq Qatiqtuami Tuttuqpañmi

¹¹ Tavrani tautuñagiga qilaq anmaqtuq, aasii tautukługu qatiqtuq tuttuqpak. Taamnaasii kakaksiqsuaq atiqanjaruq Ukpigñaqtuamam ilumullu ittuamam, suli nalaunjaruakun ilaa isivġiuruq anuyaktuġlu.^y ¹² Ilaan irrak injaruk ikualaruatun igniqtuq, suli niaquani iñugiaktut niaquġutit, suli ilaa atiqanjaruq aglausimaruamam iñuum kialiqaa nalukkañanik aglaan kisimi.^z ¹³ Ilaa atuñjaruq akuqturuamam

^m 18.20 Dt 32.43; Jr 51.48. ⁿ 18.21 a Jr 51.63-64. b Ez 26.21. ^o 18.22 Is 24.8; Ez 26.13.

^p 18.22-23 Jr 7.34; 25.10. ^q 18.24 Jr 51.49. ^r 19.2 Dt 32.43; 2 K 9.7. ^s 19.3 Is 34.10. ^t 19.5 Ps 115.13.

^u 19.6 a Ez 1.24. b Ps 93.1; 97.1; 99.1. ^v 19.7-8 Eph 5.23-32. ^w 19.8 Rev 7.14. ^x 19.9 Mt 22.2-3.

^y 19.11 a Ez 1.1. b Ps 96.13; Is 11.4. ^z 19.12 Dn 10.6.

annuġaamik auguaqtanaruamik. Suli atiq taiguutigikkana God-im Uqalua.^a

¹⁴Suli anuyaktinisa qilaum malinagaat, kakaksiqtutin qatiqtuani tuttuqpanni, annuġaqaqtutin salumaruanik qatiqtuanik ukihaagiksuanik. ¹⁵Aullarrinjata qanġaniñ qainjaruq ipiktuq savikpak akimmatiginiakkaña anuyakkumigich nunauruat. Ilaan atanniqsimaniġai nunauruat suanġatiqpaqapiġataġluni anauttaqaġluni saviġhamik umialgum anauttanjanik. Ilaan ivsaiyaġniġai grapes tunmaġlugich ivsaiyaiviani wine-liuġviata suamavluni qinnautaata Sapiġnaqtuam God-im.^b ¹⁶Suli akuqturuami annuġaamiñi sivyamiñilu atiqanjaruq aglausimaruamik, Umialgat umialgich suli Atanġat atanġich.^c

¹⁷Tavrani uvaña John tautulġichuña isaguliġmik makitaruamik siqiniġmi, aasii nipatusivluni ilaan quqanġagai iluqaisa tiġmiat tiġmiruat silami, Qaisitchi. Katittitchi niġiyaqtuġlusi God-im niqinaqusiutqapananun.^d ¹⁸Qaiłusi niġiyaqtuqsigich timinjich umialgich, timinjich umialinjisa anuyaktit anuyaktillu, suli timinjich tuttuqpaich kakaksiraqtinjalalu, suli timinjillu inupayaurat, iluqatin kivgallu atanġitchuallu, kamanaqtuallu kamanaitchuallu iluqaisa.

¹⁹Tavra tautuġagiga niġruħuk umialinjilu nunam anuyaktinijillu katittuat anuyaksagumaalliqługu taamna kakaksiqsuaq tuttuqpanni anuyaktinijilu. ²⁰Tavra niġruħuk tiguraanjaruq, piqasiqługu uqaqtaunġuaqtuamik God-mun sivuġaani savaaqanjaruam aliuġnaqtuanik sagluqutivlugich tamatkununa akuqtuiruanun nalunaiñjutchiutaanik niġruħuum tamatkualu qiksiksrautiqatut inuuraqpananun niġruħuum. Taapkuak niġruħuglu uqaqtaunġuaqtuaglu iluqatik igitaunjaruk inuuvlugich narvananun igniġum ikualaruamun tivluktuanik kakavyanmik.^e ²¹Aasii anuyaktinijik ilakutauruat tuqtaunjarut savikpanmik qairuamik qanġaniñ taavruma kakaksiqsuam tuttuqpanni, aasii iluqagmin tiġmiat niġinjarut niqinjuġataqtutin timinjiniñ tamatkua inuich.

1,000 Ukiut

20 ¹Tavrani uvaña John tautunjaruña isaguliġmik atqaqtuamik qilañmiñ, saagaqtuni kiluutchanjanik mitailam putum kalimnaqpanniglu takiruanik. ²Tavraasii tiguniqłanġagaa nimigiaqłuk, taimna aippaagnisaaq nimigiaq, Tuunġauruq Satan-guvluniñ, aasii qiliqsruivlugu sivunniqługu 1,000-nun ukiunun.^f ³Tavra isagulġum siġinġagaa putumun aasii pitchigiyaqługu nipirusiqługulu aġmaġumiñaiqługu, Satan-mun sagluqiyumiñaiqługich nunauruat tavrannaglaan, 1,000 ukiut naatchiaġilugich. Taapku aasii aquatigun pituqsaulaktuksrauniagmiuq sivikisuurami.

⁴Tavrani tautunjaruña umialgich aquppiutanijniñ inuñniglu aqup-piruanik tamatkunani aquppiutani. Taapku inuich ataniġnaqusiqsaujarut isiviqsiġuquvlugich. Suli tautunammigitka ilitqusiġich tamatkua inuktaunjarut pisigivlugu uqaluktuqaġniġat ilumun ittuamik Jesus salapqikkañjanik uqaluaniglu God-im. Taapku inuich qiksigilugu nanganjaitkaat niġruħuk inuuraqpanjalalu, suli akuqtuinaitchuat ilaan niġruħuum nalunaiñjutchanjanik qaumikkun naagga argagmikkun. Iliñich anipkaqtanjarut, aasii umialguqatigivlugu Christ 1,000-ni ukiuni.^g ⁵Kisiñjuqtanijich tuqunjaruat anijaitchut 1,000 ukiut naanġaiñġaisa. Taamna sivulliq anipkaqtanijiat tuqunjaruat. ⁶Quviasuktut piłutaitchullu taapku piqatauruat sivulligmi anijniñmi tuqqunmiñ. Tuqqutim igluata qanuġumiñapiġai. Iliñich anjaayyuliqsipaginiġai God-im Christ-guvlu, suli ilinjisa umialguqatiginiġaat 1,000-ni ukiuni.^h

^a 19.13 Jn 1.1,14. ^b 19.15 a Ps 2.9. b Is 63.3; Lm 1.15; Jl 3.13; Rev 14.20. ^c 19.16 Dt 10.17; Rev 17.14.

^d 19.17-18 Ez 39.17-20. ^e 19.20 Rev 13.1-18. ^f 20.2 Gn 3.1.

^g 20.4 a Dn 7.9,22,27; Mt 19.28; Lk 22.30. b Rev 6.9. c Rev 13.16-17; 14.9. ^h 20.6 Rev 1.6; 5.10.

Satan Akiiliraaruaq

⁷Tavraasii 1,000 ukiut naatpata, Satan pituiqsauillagñaiaqtuq tigutaagviihmiññ, ⁸aasii aniłuni sagluqiyaaqtuğlugich nunaauruat siaminjaruat nunapayaurani, ilağilugich Gog-lu Magog-lu. Satan-gum katinniağai iluqaisa atautchimun anjuyaquługich iñugiaktillaqaquługich qavianjisun tağium siñaata. ⁹Aasii ilinich siaminjarut iluqaanun nunamun iluvlugich God-im iñuñi iniqpaglu piviuatagikkana. Tavraasii igniq atqanjaruq qilañmiñ aasii suksraunğıqıtuğich. ¹⁰Tavrani Tuunğaq sagluqinninjaruq ilinñiñnik igitaujaruq narvananun igniğum tivlukuavlu kakavyaum, niğruħuum sagluqutikullu uqaqtauñjuuqaqtuam God-mun igitauvianñun, aasii ilinich nagliksaaqtitauniaqtut uvlumiļu unnuamiļu taimuņa isuitchuamun.

Aqulliq Isivğigvik

¹¹Tavraniasi uvaņa John tautuñaruņa anjruanik qatiqtuanik umialgum aquppiutanjanik taavrumiñalu aquppiruamik taapkunani. Ilaan sivuğaaniñ nunalu qilağlu piinjaruk. ¹²Tavra tautuñagıtka tuquñaruat, kamañağaluqaqtuam kamanaitchuallu, makitaruat sivuğaanni umialgum aquppiutanjisa. Tavra iñugiaktuat makpiğaat anjanagaich. Aasiisuli allat atautchiich makpiğaat anjanagaich, makpiğaanich iñuuruat. Aasii tuquñaruat isivğiqsauñarut savaanjisigun aglanjisitun makpiğaani. ¹³Iluqağmiñ tuquñaruat tavraniinjarut, tamatkua tağiumiñ tamatkualu tuqqunmiñ nagliksaağviihmiñ. Iluqağmiñ isivğiqsauñarut savaa-mikkun. ¹⁴Tavraniasiin Tuqqullu Nagliksaağviglu igitauñaruk narvananun igniğum. Tavra taamna igniņa igluata tuqqutim. ¹⁵Tavra kialiqaat atqa aglausimanjñman makpiğaanjñi iñuuruat, ilaa igitauñaruq narvananun igniğum.

Nutauruaq Qilak Nutauruağlu Nuna

21 ¹Tavrani uvaņa John tautuñaruņa nutauruamik qilañmik nutauruamiglu nunamik, qanuq sivulliq qilak sivulliglu nuna piinjaruk, tağiuğlu piinjammiuq. ²Suli tautuñagiga iniqpak ilaaguqaqtuñaruq God-mun, nutauruaq Jerusalem, atqaqtuq qilañmiñ God-miñ, itqanainjavluni niviaqsiatun qiniyunaqsanjaruatun kasugiaquługu uiksrautini. ³Suli tusaanjammiuņa kamañaqtuamik nipimik umialgum aquppiutanjñiñ uqallaktuamik, Uvva, iñuuvia God-im piqasiuturuq iñuñun. Ilaan iñuuaqtiginiagaı, aasii ilinich ilaan iñugilugich, aasiisuli God ilaa itqatauniaqtuq ilinñiñun God-auluniļu ilinñiñun. ⁴Ilaan saluağniağai qulvipayaat irinñiñni, suli tuqqun piigñiaqtuq, isumaagutaiññiaqtuğlu qirrtaiñniñni kiiqsuğutaiñniñni tavrannaaglaan, qanuq sivuani pisuuruat piinjarut. ⁵Suli taamna aquppiruq umialgum aquppiutanjñi uqallañaruq, Pañmapak savakkıtka supayaat nutaagıtuğugich. Suli uqallavsaaquñi uvamnun, Aglautikkich taapkua, qanuq taapkua uqaluich ukpiğnaqtut ilumun ittullu. ⁶Suli ilaan uqallautinagaña, Naataniktut, Uvaņa Alpha-uruņa Omega-lu, aullaqisaaq isuruuağlu. Kimulliqaa imiğuliqsuamun aitchuutiginiağiga imiq akiilaaglugu taavrumaņña maqisağvianiñ imğum iñuunaqtuam. ⁷Kiñaliqaat akimaruaq kiñuvaannagnaiaqtuq tamatkuniņa iluqaiñnik, aasii uvaņa ilaan God-iginiagaña, aasiili uvaņa ilaa iğniğilugu. ⁸Aglaalli qapiyaruat, ukpiğutaitchuallu, nağgunapiagataqtuallu, iñuayuktualu, allatuqtillu, anjatkuuruallu,

ⁱ 20.8 Ez 38.2,9,15. ^j 20.11-12 Dn 7.9-10. ^k 20.12 Ps 69.28; Rev 3.5. ^l 20.14 Mt 25.41; Rev 2.11; 21.8.

^m 21.1 Is 65.17; 66.22; 2 P 3.13. ⁿ 21.2 a Is 52.1. b Ga 4.26; Rev 3.12. c Is 61.10; Rev 19.7-8.

^o 21.3 Lv 26.11,12; Ez 37.27. ^p 21.4 a Is 25.8; Rev 7.17. b Is 35.10; 65.19. ^q 21.6 Is 55.1; Jn 4.10,14; 7.37.

^r 21.7 2 S 7.14; Ps 89.26-27.

²⁵Suli upkuaqpañi aŋmanaiqtut uvluqtutilaanaŋatun. Umiŋniañitkaich sumikunnii qanuq unnuagiññaiaqtuq.^b ²⁶Tavruŋa iniqpaŋmun qağğirriñaiaqtut suğaliniñnik qiniyunaqtuanjñiñglu nunaauruat. ²⁷Aglaan sunapayaaq salumaitchuaq isigumiñaiaqtuq iniqpaŋmun naaggaunnii kiñaliqaa piłgusiqaqtuag nağgunapiagataqtuanik naagga saglunmik. Aglaan kisimiŋ tamatkua atiniç aglausimaruat Imnaiyaam makpiğaaniñi iñuuruatigun isigñaiaqtut iniqpaŋmun.^c

22 ¹Tavrani isağulğum uvaŋa John tautuktingagaŋa kuunjanik imğata iñuunaqtuam, qaummaqtigiruamik igalauratun, maqiruamik aquppiutaŋaniñ God-im Imnaiyaavlu,^d ²qitqatigun apqutiŋisa iniqpaum. Suli avatiŋni kuugum, napaaqtut iñuunaqtuat inŋarut, siğñiisuuruat qulit malğunjik ukiumi atausiallaavlugu tatqiq, aasii akutuqpañi napaaqtum tumaqsruutaŋarut nunauruanun.^e ³Sunapayaaq God-im tatavsanaçkkaŋa pisigivlugu piłuun paçinnağniañitchuq iniqpaŋmi. Aglaan aquppiutaqpaŋa God-im Imnaiyaavlu tavraniinniaqtuk, suli ilaan kivgaŋisa qiksigitlugu nangagnaiağaat.^f ⁴Iliŋisa tautuŋiağaat kiiñaŋa, suli ilaan atqa aglautiŋaniaqtuq qauñiñi.^g ⁵Suli unnuaqagnañitchuq, piqaqtuksraunaiğñaiaqtut qaummaŋjanik qullium naaggaunnii siqiñğum, qanuq Ataniç God qaummatiginiagaat, aasii iliŋiç atanniçsimanniŋniaqtut umialiktun taimuŋa isuitchuamun.^h

Jesus Qaikpan

⁶Tavra isağulğum uqallautiŋagaŋa, Taapkuu uqaluich ukpiğnapiaqtut ilumun ittullu. Suli Ataniç God aitchuiruaq Ilitqusiğiksuamiñnik uqaqtimiñun tilinagaa isağulini ilitchuğipkaquvlugich kivgani sunik piyasiuraqtuanik. ⁷Aasiuvva, Uvaŋa Jesus qaiyasiruŋa. Quviasuglich iñuich kamaksriruat uqaluñiñnik ukua makpiğaat piyumaqtuatigun.

⁸Uvaŋa uvaŋa John-guruŋa tusaŋaruuağlu tautuŋaruuağlu tamatkuniŋa iluqaiñnik. Aasii tusaaganikapkich tautuanikluğillu punŋaruŋa isigaŋiñun isağulğum qiksigitlugu qiniqtitchiruaq tamatkuniŋa uvamnun, ⁹aasii ilaan uqallautiŋagaŋa, Tainna piñnak. Uvaŋa kivgauqatauruŋa iliŋnun aniqatiŋnullu uqaqtiniñun God-im, suli piqatigivlugich tamatkua kamaksriruat uqaluñiñnik ukua makpiğaat. Qiksigitlugu nangagun God. ¹⁰Tavra ilaan uqallautiŋagaŋa, Nalupkaqsagnagich uqaluŋiç ukua makpiğaat piyumaqtuatigun, qanuq piviksraq qalliruaq taapkuu iluqağmiŋ taŋniğviksraŋat. ¹¹Pigiitchualiqirauruaq iñuk kiikaa pigiitchualiqili, suli salumaitchuanik isumalik kiikaa salumaiłli isumamiñi, suli nalaunŋaruuaq iñuk kiikaa nalaunŋaruuağli, suli piłuutaitchuq kiikaa piłuutaiłli.ⁱ ¹²Uvva, uvaŋa Jesus qaiyasiruŋa. Saagağniaqtuŋa paaçtiutiksrautimnik, akiłitchuğlugu iñupayaaq qanuq savaaŋgun.^j ¹³Uvaŋa Alpha-uruŋa Omega-lu, sivulliç aqulliğlu, aullaqisaaq isuuruağlu.^k

¹⁴Quviasuglich iñuich tuvrairuuaq pitquraŋiñnik, iqagimmatun annuğaatiŋ salummaçlugich, niğiyumiñağumaut siğñaŋiñiñ napaaqtum iñuunaqtuam, suli isigumiñağlutini iniqpaŋmun paaqpaŋgun.^l ¹⁵Isiqtitauŋiaŋitçhut iniqpaŋmun, iqsinaqtuat qimmich isiqtitauyumiñaiñmatun iniqpaŋmun, iñuich allatuqtit, aŋatkullu, iñuaqtillu, iñuuraqpaŋnullu aŋaayyusuuruat, suli iluqağmiŋ piviuttaqatquaat aullasiqatquallu saglunmik. ¹⁶Uvaŋa Jesus tilinagiga isağuliga iliŋnun quliaqtuaksriłlugu aŋaayyuliqiruanun. Uvaŋa maŋŋuuruŋa kiŋuniğigaŋalu David, qaummaçiksuuaq uvluğiaç nuisuuruuaq uvlum sivuuraŋani.^m ¹⁷Ilitqusiğik

^b 21.25-26 Is 60.11. ^c 21.27 Is 52.1; Ez 44.9. ^d 22.1 Ez 47.1,12; Zec 14.8. ^e 22.2 Gn 2.9. ^f 22.3 Gn 3.17. ^g 22.4 Ps 17.15; Mt 5.8; 1 Jn 3.2. ^h 22.5 a Is 60.19; Rev 21.23. b Dn 7.18. ⁱ 22.11 Dn 12.10. ^j 22.12 Jr 17.10. ^k 22.13 a Rev 1.8. b Is 41.4; 44.6; 48.12; Rev 1.17; 2.8. ^l 22.14 Gn 2.9; 3.22. ^m 22.16 Is 11.1,10.

suaġlu Nuliaksraullu uqaqtuk, Qaisitchi. Suli kiñaliqaa tusaaruaq taavrumiņa uqallaktuksraummiuq, Qaisitchi. Suli kiñaliqaa imiguliqsuaq qaiļi. Akuqtuġliuņ imiq iñuunaqtuaq aitchuusiaġilugu kiapayaaq piqaġuktuaam.¹⁷

Aqulliich Uqaluich

¹⁸Uvaņa John kilipiagataġiga iñupayaaq tusaaruaq uqaluņiññik ukua makpiġaat piyumaaqtuatigun, Kialiqaa iļakpagich ukua uqaluich God-iptauq pipkaġniaġmigai ilaanun tatavsausiaņi iñuļliuġutiqpaich quliaqtuaguruat ukunani makpiġaani.^o

¹⁹Suli kiñaliqaa piiqsikpan uqaluņiññiñ makpiġaat ukua piyumaaqtuatigun, God-im piigñiaġaa ilaan iļañiutiniksraņa siiġñañiñiñ napaaqtum iñuunaqtuaam piļuutaitchuamiļļu iniqpaņmiñ, quliaqtuaguruaniñ ukunani makpiġaani. ²⁰Iñuk taamna quliaqtuaqtuaq iluqaiññik taapkuniņa uqallaktuq, Nalupqinaitchuamik qaiņasuaġniaqtuņa. Amen. Qaiņasuaġiñ Ataniiq Jesus. ²¹Ataniq Jesus nagliktuutiqpaqaġli iluqavsiññun. Amen.

---

¹⁷22.17 Is 55.1; Jn 4.10,14; 7.37. ^o22.18-19 Dt 4.2; 12.32.